F. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME 42 — FASCICULE 1. — N° 190

HÉSYCHIUS DE JÉRUSALEM
HOMÉLIES SUR JOB

VERSION ARMÉNIENNE

I: Homélies I-XI

ÉDITION, INTRODUCTION ET NOTES

PAR

Charles RENOUX

TRADUCTION

PAR

Charles MERCIER(†) et **Charles RENOUX**

Professeur à l'Institut Catholique de Paris

Maître de recherche au C.N.R.S.

Ouvrage publié avec le concours de la Fondation Calouste Gulbenkian

DIFFUSION MONDIALE

BREPOLS

TURNHOUT/BELGIQUE

1983

AVANT-PROPOS

Monsieur l'Abbé Charles Mercier, décédé le 23 avril 1978, avait entrepris une traduction des *Homélies sur Job* d'Hésychius de Jérusalem, œuvre perdue en grec et conservée uniquement en arménien, sur la base de l'édition publiée à Venise en 1913, par le R.P. K'erobē Č'rak'ean[1]. Le savant arménisant, pressé d'achever l'édition des *Quaestiones et solutiones in Genesim I et II* de Philon d'Alexandrie[2] «qui passent en premier lieu», nous écrivait-il dans une lettre du 12 juin 1977, ne devait pas mener à terme le travail commencé sur Hésychius. Son esquisse de traduction, parsemée de points d'interrogation dans le texte ou en marge, de mentions «à revoir» en face de nombreux mots et passages, est restée à l'état de «brouillon», titre écrit de sa main sur le dossier qu'a bien voulu nous confier le R.P. François Graffin, directeur de la *Patrologia Orientalis*.

Nous avons donc repris la traduction, établi le texte, rédigé l'introduction et les notes, heureux de témoigner ainsi notre reconnaissance, en menant à son achèvement une œuvre mise en chantier par celui dont nous avons beaucoup reçu.

Nous nous faisons un devoir d'exprimer notre très vive gratitude à Monsieur J.-P. Mahé, professeur de langues orientales à l'École des Langues Orientales et à l'Institut Catholique de Paris, qui nous a éclairé sur de nombreuses difficultés du texte et nous a aidé à rendre la traduction moins imparfaite. Nous remercions aussi le Révérendissime Père Abbé de la Congrégation des Pères Méchitharistes de Vienne, Monseigneur Bogharian du Couvent Saint-Jacques de Jérusalem, et le Secrétaire Scientifique du Maténadaran, Monsieur L. Ter-Petrosyan, qui nous ont ouvert très libéralement les portes de leurs Bibliothèques. Et nous disons aussi notre reconnaissance affectueuse à nos deux aides amies; leur perspicacité et leur efficacité n'ont pas cessé de nous soutenir tout au long de ce travail.

En Calcat, octobre 1981. Charles RENOUX.

[1] K'. Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*.

[2] Philo Alexandrinus, *Quaestiones et solutiones in Genesim I et II, e versione armeniaca. Introduction, traduction et notes par* Charles MERCIER (*Les œuvres de Philon d'Alexandrie*, vol. 34A), Paris, 1979.

ABRÉVIATIONS

ACAŘEAN, *Hayoc'* = H. ACAŘEAN, *Hayoc' Anjnanunneri Bařaran*, 5 vol., Beyrouth, 1972.

AKINIAN, *Dasakan Hayerēnə* = N. AKINIAN, *Dasakan Hayerēnə ew Viennakan Mxit'arean Dproc'ə* (*Azgayin Matenadaran* 134), Wien, 1932.

AKINIAN, *Matenagrakan* = N. AKINIAN, *Matenagrakan Hazetawtut'iwnner K'nnut'iwn ew Bnagir*, 6 vol., Wien, 1922-1964.

ALDAMA, *Repertorium Pseudochrysostomicum* = J.A. DE ALDAMA, *Repertorium Pseudochrysostomicum* (*Documents, Études et Répertoires* X), Paris, 1965.

ANASYAN, *Haykakan Matenagitut'yun* = H.S. ANASYAN, *Haykakan Matenagitut'yun* V-XVII dd, Hator II, Erévan, 1976, col. 308-668.

AUBINEAU, *Homélies pascales* = M. AUBINEAU, *Hésychius de Jérusalem, Basile de Séleucie, Jean de Béryte, Pseudo-Chrysostome, Léonce de Constantinople. Homélies Pascales* (*cinq homélies inédites*) (*SC* 187), Paris, 1972.

AUBINEAU, *Les Homélies festales* = M. AUBINEAU, *Les Homélies Festales d'Hésychius de Jérusalem*, vol. I: *Les Homélies* I-XIV; vol. II: *Les Homélies* XVI-XXI *et tables des deux volumes* (*Subsidia Hagiographica*, n° 59), Bruxelles, 1978-1980.

Chaîne Palestinienne (La): voir HARL.

CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique* = P. CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, Paris, 1968-1977.

Č'RAK'EAN, *Isik'iosi* = K'. Č'RAK'EAN, *Isik'iosi Eric'u Erusałemac'woy meknut'iwn Yobay* (*T'angaran Haykakan Hin ew Nor Dprut'eanc'* 5), Venise, 1913.

DANIÉLOU, *Symboles* = J. DANIÉLOU, *Les symboles chrétiens primitifs*, Paris, 1961.

DASHIAN, *Catalog* = J. DASHIAN, *Catalog der armenischen Handschriften in der Mechitaristen-Bibliothek zu Wien*, Wien, 1895.

DEVREESSE, *Les anciens commentateurs* = R. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs grecs des Psaumes* (*Studi e Testi* 264), Rome, 1970.

Didyme, *Commentaire sur Job*: voir HENRICHS.

DHORME, *Job* = P. DHORME, *Le Livre de Job* (*Études Bibliques*), Paris, 1926.

DIEU, *Le texte de Job* = L. DIEU, *Le texte de Job du codex Alexandrinus*, dans *Le Muséon*, 31 (1912), p. 223-274.

EGANYAN, *C'uc'ak jeřagrac'* = O. EGANYAN - A. ZEYT'UNYAN - P'. ANT'ABYAN, *C'uc'ak jeřagrac' Maštoc'i Anvan Matenadarani*, 2, Erévan, 1965-1970.

Éphrem, *Commentaire de l'Évangile*: voir LELOIR.

Évagre, *Practicos*: voir A. et C. GUILLAUMONT.

FAULHABER, *Die Propheten-Catenen* = M. FAULHABER, *Die Propheten-Catenen nach römischen Handschriften*, dans *Biblischen Studien*, IV Band, Heft 2-3, Fribourg-en-Brisgau, 1899.

FAULHABER, *Interpretatio Isaiae* = M. FAULHABER, *Hesychii Hierosolymitani interpretatio Isaiae prophetae*, Fribourg-en-Brisgau, 1900.

FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion* = N. FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion a las versiones griegas de la Biblia* (*Consejo Superior De Investigationes Cientificas*), Madrid, 1979.

FESTUGIÈRE, *Lieux communs littéraires* = A.-J. FESTUGIÈRE, *Lieux communs littéraires et thèmes de folklore dans l'Hagiographie primitive*, dans *Wiener Studien. Zeitschrift für klassische Philologie*, 73 (1960), p. 123-152.

FIELD, *Origenis Hexapla* = F. FIELD, *Origenis Hexaplorum quae supersunt sive veterum interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum*, 2 vol., Oxford 1875 (Réimpression anastatique, Hildesheim, 1964).

GARITTE, *L'homélie géorgienne d'Hésychius de Jérusalem sur l'Hypapante*, dans *Le Muséon*, 84 (1971), p. 353-372.

GRABBE, *Comparative Philology* = Lesler L. GRABBE, *Comparative Philology and the Text of Job. A Study in Methodology* (*Society of Biblical Literature, Dissertation Series* 34), Missoula, Montana, 1977.

Grégoire de Nysse, *Discours Catéchétique*: voir MÉRIDIER.

GRILLMEIER, *Jesus der Christus* = A. GRILLMEIER, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Bd 1, Freiburg, 1979.

GUILLAUMONT, *Démon* = A. et C. GUILLAUMONT, *Démon*: III. *Dans la plus ancienne littérature monastique*, dans *DSpir*, t. III, Paris, 1957, col. 189-212.

GUILLAUMONT, *Évagre le Pontique, Traité Pratique ou le Moine. Introduction, édition et commentaire* (*SC* 170-171), Paris, 1971.

GUŠAKEAN, *C'uc'ak* = T. GUŠAKEAN, *C'uc'ak hayerēn jeřagrac' S. Nšan Vanuc' i Sebastia*, Wien, 1961.

HAGEDORN, *Julien l'Arien* = D. HAGEDORN, *Der Hiobkommentar des Arianers Julian, erstmals herausgegeben* (*Patristische Texte und Studien*, Bd 14), Berlin, 1973.

HARL, *La Chaîne Palestinienne* = M. HARL, *La Chaîne Palestinienne sur le Psaume 118. Introduction, texte grec critique et traduction par* M. HARL, *avec la collaboration de* G. DORIVAL, (*SC* 189-190), Paris, 1972.

HENRICHS-HAGEDORN-KOENEN, *Didyme* = A. HENRICHS-U et D. HAGEDORN-L. KOENEN, *Didymos der Blinde. Kommentar zu Hiob* (*Papyrologische Texte und Abhandlungen*, 3 vol.), Bonn, 1968.

HEATER, *A Septuagint Translation* = Jr. Homer HEATER, *A Septuagint Translation Technique in the Book of Job*, Washington, 1976.

INGLISIAN, *Die armenische Literatur* = V. INGLISIAN, *Die armenische Literatur* (*Handbuch der Orientalistik* I, Band VII), Leiden/Köln, 1963.

Itinerarium Egeriae, éd. FRANCESCHINI-WEBER, (*CCL* 175), Turnhout, 1965.

Julien l'Arien = Der Hiobkommentar: voir HAGEDORN.

JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen* = Kl. JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen des Hesychius von Jerusalem*, 2 vol. (*Münsterische Beiträge zur Theologie* 17 et 20), Münster i. W., 1931-1934.

LELOIR, *Citations* = L. LELOIR, *Citations du Nouveau Testament dans l'ancienne tradition arménienne* (*CSCO* 283, 284, *Subsidia* 31, 32), Louvain, 1967.

LELOIR, *L'Épître de Jacques* = L. LELOIR, *Traduction latine des versions syriaques et arméniennes de l'Épître de Jacques*, dans *Le Muséon*, 83 (1970).

LELOIR, *Saint Éphrem, Commentaire de l'Évangile concordant. Version arménienne éditée et traduite par* L. LELOIR (*CSCO* 137 et 145), Louvain, 1953-1954.

LELOIR, *Le témoignage d'Éphrem* = L. LELOIR, *Le témoignage d'Éphrem sur le Diatessaron* (*CSCO* 227, *Subsidia* 19), Louvain, 1962.

Lettre d'Aristée = *Lettre d'Aristée à Philocrate. Introduction, texte critique, traduction et notes, index complet des mots grecs par* A. PELLETIER, (*SC* 89), Paris, 1962.

LÉVÊQUE, *Job* = J. LÉVÊQUE, *Job et son Dieu. Essai d'exégèse et de théologie biblique*, Paris, 1970.

LÉVÊQUE, *Job* dans *DSpir* = J. LÉVÊQUE, *Job*, dans *Dictionnaire de Spiritualité*, t. 8, Paris, 1974, *col.* 1201-1225.

LYONNET, *Les origines* = S. LYONNET, *Les origines de la version arménienne et le Diatessaron* (*Biblica et Orientalia* 11), Rome, 1950.

MERCATI, *Note* = G. MERCATI, *Note di Letteratura Biblica e Cristiana antica* (*Studi e Testi* 5), Rome, 1901.

MÉRIDIER, *Grégoire de Nysse. Discours Catéchétique, texte grec, traduction française, introduction et notes par* L. MÉRIDIER (*Textes et Documents pour l'étude du Christianisme*), Paris, 1908.

NAHAPETIAN, *Il commentario a Giobbe* = G. NAHAPETIAN, *Il commentario a Giobbe di Esichio prete di Gerusalemme*, dans *Bessarione*, 29 (1913), p. 452-465.

NAUTIN, *Origène* = P. NAUTIN, *Origène*. I: *Sa vie et son œuvre* (*Christianisme antique* 1), Paris, 1977

PERRONE, *La Chiesa di Palestina* = L. PERRONE, *La Chiesa di Palestina e le controversie cristologiche* (*Testi e ricerche di Scienze religiose* 18), Brescia, 1980.

POŁAREAN, *Hay Grolner* = N. POŁAREAN, *Hay Grolner* (*V-XVIId*), Jérusalem, 1971.

RENOUX, *Le codex arménien* = A. RENOUX, *Le codex arménien Jérusalem* 121. T. I: *Introduction aux origines de la liturgie hiérosolymitaine. Lumières nouvelles*. T. II: *Édition comparée du texte et de deux autres manuscrits*, dans *Patrologia Orientalis*, t. 35, fasc. 1 et t. 36, fasc. 2, Turnhout, 1969 et 1971.

RENOUX, *David K'obayrec'i ou Hésychius* = Ch. RENOUX, *David K'obayrec'i ou Hésychius de Jérusalem dans la Chaîne sur Job de Jean Vanakan*, dans *Mélanges H. Berbérian*, Coimbra, à paraître.

RENOUX-AUBINEAU, *Homélie arménienne sur Jean-Baptiste* = Ch. RENOUX et M. AUBINEAU, *Une homélie perdue d'Hésychius de Jérusalem sur saint Jean-Baptiste, retrouvée en version arménienne*, dans *Analecta Bollandiana*, 99 (1981), p. 45-63.

RÜCKER, *Die Ankunft im Hafen* = A. RÜCKER, *Die Ankunft im Hafen des syrischen-jakobitischen Festrituale*, dans *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft*, 3 (1923), p. 78-92.

SARGISEAN, *Dei tesori* = B. SARGISEAN, *Dei tesori patristici e biblici conservati nella letteratura Armena*, Venezia, 1897.

SOMALEAN, *Quadro della storia* = S. SOMALEAN, *Quadro della storia letteraria di Armenia*, Venezia, 1829.

TARCHNISCHVILI, *Le Lectionnaire géorgien* = M. TARCHNISCHVILI, *Le Grand Lectionnaire de l'Église de Jérusalem* (Ve-VIIIe siècle), (*CSCO*, vol. 188-189, 204-205), Louvain, 1959-1960.

VACCARI, *Esichio di Gerusalemme* = A. VACCARI, *Esichio di Gerusalemme e il suo «Commentarius in Leviticum»*, dans *Scritti di Erudizione e di Filologia*, vol. I, Roma, 1952, p. 165-206.

VAN ESBROECK (M.), *L'homélie géorgienne d'Hésychius de Jérusalem sur la résurrection des morts*, dans *Le Muséon*, 87 (1974), p. 1-21.

VIGOUROUX, *Job* = F. VIGOUROUX, *La Sainte Bible Polyglotte. Ancien Testament*, tome III: *Les Paralipomènes-Esdras-Néhémie-Tobie-Judith-Esther-Job*, Paris, 1902.

VINCENT et ABEL, *Jérusalem Nouvelle* = H. VINCENT et F.-M. ABEL, *Jérusalem. Recherches de topographie, d'archéologie et d'histoire*. Tome 2: *Jérusalem Nouvelle*, Paris, 1914-1926.

VON SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments* = H. FREIHERR VON SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments. Text und Apparat*, Göttingen, 1913.

WENDLAND, *Aristeae ad Philocraten Epistula* = P. WENDLAND, *Aristeae ad Philocraten Epistula cum ceteris de origine versionis LXX interpretum testimoniis*, *Lipsiae*, 1900.

ZARPHANALEAN, *Catalogue* = G. ZARPHANALEAN, *Matenadaran haykakan t'argmanut'eanc' Naxneax'* (*IV-XIIId.*), Venise, 1889.

ZARPHANALEAN, *Patmut'iwn* = G. ZARPHANALEAN, *Patmut'iwn hay hin dprut'ean* (*IV-XIIId*), 4 éd., Venise, 1932.

ZŌHRAPEAN (Zōhrab = Z), Version arménienne de la Bible, Venise, 1805.

CCL	Corpus Christianorum. Series Latina.
CPG	Clavis Patrum Graecorum (M. GEERARD).
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium.
CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum.
DACL	Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie.
DAGR	Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines.
DBi	Dictionnaire de la Bible.
DBS	Dictionnaire de la Bible. Supplément.
DSpir	Dictionnaire de Spiritualité.
DThC	Dictionnaire de Théologie Catholique.
GCS	Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte.

LThK	Lexikon für Theologie und Kirche, 2e éd.
NBH	Nor Bar̄girkʻ Haykazean Lezui.
OCA	Orientalia Christiana Analecta.
PG	Patrologia Graeca (J.-P. MIGNE).
PGL	A Patristic Greek Lexicon (G.W.H. LAMPE).
PL	Patrologia Latina (J.-P. MIGNE).
PO	Patrologia Orientalis.
SC	Sources Chrétiennes.
ThWNT	Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament (G. KITTEL-G. FRIEDRICH).
TU	Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur.

INTRODUCTION

CHAPITRE I

HISTOIRE DU TEXTE

A. — HÉSYCHIUS DE JÉRUSALEM EN ARMÉNIEN

La vie et l'œuvre d'Hésychius de Jérusalem, prêtre et didascale de l'Église-Mère dès la seconde décennie du Ve siècle, avaient déjà fait l'objet de nombreux travaux[1], avant que ne soit publié, ouvrage indispensable aux études hésychiennes, un corpus de seize homélies grecques, traduites en français, dont la riche présentation nous dispense de toute autre introduction biographique[2].

Depuis le VIe siècle, vraisemblablement, les œuvres de notre auteur faisaient partie du patrimoine de la littérature arménienne[3]. Sa qualité de citoyen de Jérusalem et sa renommée de prédicateur[4] le désignaient, tout comme Cyrille et Jean de Jérusalem, au zèle des traducteurs arméniens, très attentifs aux écrits d'origine hiérosolymitaine[5]. La pureté de la langue, très proche de celle des premières traductions arméniennes du début du Ve siècle, et surtout l'absence de toute influence des procédés de l'École hellénistique invitent à placer, avant 550, le passage du grec à l'arménien[6]. Il n'est pas exclu cependant, comme le veulent certains, conscients de la qualité de l'écriture, qu'Hésychius ait été traduit, dans les milieux arméniens de Jérusalem, dès la fin du Ve siècle[7].

[1] Cf. JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen*, et surtout l'article de J. KIRCHMEYER, *Hésychius de Jérusalem*, dans *DSpir.*, t. VII, Paris, 1968, col. 399-408.

[2] M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*.

[3] Cf. SARGISEAN, *Dei tesori*, p. 29; ČRAK'EAN, *Isik'iosi*, p. VII, LI-LII.

[4] Voir le témoignage de Cyrille de Scythopolis dans sa *Vie de saint Euthyme*, 16 (éd. SCHWARTZ, *TU* 49, 2, p. 26-27).

[5] Aux traductions arméniennes des *Catéchèses baptismales* (et *mystagogiques* peut-être, voir *Le Muséon*, 85, 1972, p. 147-153), du *Lectionnaire de Jérusalem* (éd. RENOUX, dans *PO*, t. 35,1 et 36,2), d'une *Homélie sur l'Église* (éd. M. VAN ESBROECK, dans *Le Muséon*, 86, 1973, p. 283-304), il faudra sans doute ajouter un jour des homélies et des textes de Jean et de Juvénal de Jérusalem dont les catalogues de manuscrits citent plusieurs fois les noms.

[6] Cf. Ch. MERCIER, *L'École hellénistique dans la littérature arménienne*, dans *Revue des Études Arméniennes, Nouvelle série*, t. 13 (1978-1979), p. 59-75.

[7] Cf. AKINIAN, *Dasakan Hayerenə*, p. 69-73; INGLISIAN, *Die armenische Literatur*, p. 163. Cependant le texte du colophon que cite Akinian (p. 70), selon lequel la *Vie d'Antoine* fut traduite en arménien, à Jérusalem, en 450, «l'année où le bienheureux Maštoc' mourut», ne peut être corrigé et lu (Maštoc' étant mort en 438), comme s'il s'agissait de «la mort d'Hésychius»: ce dernier vivait encore en effet au moment où allait s'ouvrir le concile de Chalcédoine (cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XV-XVI). La note du copiste est suspecte d'ailleurs pour d'autres raisons (voir PEETERS, dans *Analecta Bollandiana*, 53, 1935, p. 150-151). — Il faut signaler cependant des termes comme «*parhk'*, jeûne» (Hom. V, prologue) qui apparaissent sous cette forme à l'âge d'or de la littérature arménienne (cf. H. AČAṘYAN, *Hayeren Armatakan Baṙaran*, t. 4, Erévan, 1979, p. 9).

Si les graphies du nom de notre auteur apparaissent très variées dans les œuvres publiées et les catalogues de manuscrits Isik'ios, Isik'os, Isiwk'ios, Iwsigos, Esiwk'os, Ewsiwk'ios, Ewsik', Hiwsik'os, Siwk'ios, Siwk'ianos, Siwk'ias , il n'y a cependant aucune hésitation sur l'identité du personnage connu en arménien. Toutes les œuvres que nous allons énumérer associent toujours, en effet, au nom d'Hésychius la précision: «Prêtre de Jérusalem», et même, pour l'une d'entre elles, le titre de «didascale[8]». La présence de ces deux appellations, en arménien comme en grec, offre un précieux argument de critique externe dont l'importance a été relevée par l'éditeur des *Homélies festales*[9]. «Prêtre et didascale», ce sont en effet les termes mêmes que Cyrille de Scythopolis, dans sa *Vie de saint Euthyme*, 16, utilise à propos d'Hésychius de Jérusalem qui commença sa carrière de prédicateur dans la première moitié du Ve siècle[10]. L'Hésychius connu en arménien, comme «prêtre et didascale», est donc bien le même personnage.

Peu considérable par rapport au corpus grec[11], le dossier arménien, actuellement publié ou inventorié, est détenteur cependant de textes importants. Il faut mentionner en premier lieu les versions dont nous avons l'original grec: l'*Homélie sur la Très Sainte Mère de Dieu*[12], traduction d'un texte désormais édité[13]; la version arménienne de l'*Interpretatio Isaiae prophetae*[14] et celle de courts fragments sur les *Épîtres Catholiques*[15]. A cela s'ajoutent deux textes sans répondant grec: une Homélie *sur saint Jean-Baptiste*[16], différente de l'Homélie grecque XVI, *In conceptionem venerabilis Praecursoris* récemment éditée[17], et, fleuron de cet ensemble, le volumineux commentaire sur les vingt premiers chapitres de *Job*, livré sous la forme de vingt-quatre *Homélies*[18].

B. LE *COMMENTAIRE SUR JOB* D'HÉSYCHIUS

Les commentaires de langue grecque du livre de *Job*, dont l'influence aurait pu s'exercer sur Hésychius, sont encore peu connus. Aux papyri de Toura, nous devons un *Commentaire sur Job* de Didyme l'Aveugle (313-398) dont trois des quatre volumes prévus sont publiés[1]; Hésychius ne doit rien, semble-t-il, à cet

[8] L'homélie arménienne sur saint Jean-Baptiste (voir note 9).

[9] Cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XV et 80; RENOUX-AUBINEAU, *Homélie arménienne sur saint Jean-Baptiste*, p. 57-58.

[10] Cf. M AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XIII-XVIII.

[11] *Ibid.*, p. XIX-XX.

[12] Éditée en 1913 par Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. 293-303.

[13] Homélie VI, *De S. Maria Deipara* (éd. AUBINEAU, p. 194-205).

[14] Cf. *CPG*, n° 6559.

[15] Édités par Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. 291-292.

[16] Éd. RENOUX-AUBINEAU, *Homélie arménienne sur saint Jean-Baptiste*.

[17] Éd. M. AUBINEAU, p. 629-705.

[18] Signalons la présence dans un *yaysmawurk'* (=martyrologe), le n° 256 (XVIIe s.) du catalogue des manuscrits de Neu-Djulfa (TER-AVETISSIAN, Wien, 1970, p. 445), d'un «extrait des écrits de saint Hésychius (*Iwsik'osi*)», pour la commémoration, le 13 areg (= 25 mars) «du grand Melchisédech». Nous n'avons trouvé aucune autre attestation de ce texte. Les deux notices du *Synaxaire arménien* (*PO* 21, p. 201-207) pour la fête de Melchisédech, honoré d'un culte en Palestine dès les premiers siècles (cf. C. KOPP, *Die Heiligen Stätten der Evangelien*, Regensburg, 1959, p. 305), sont anonymes.

[1] Didyme, *Commentaire sur Job* (éd. HENRICHS).

auteur alexandrin, même si son exégèse baigne parfois dans l'allégorie. Il ne s'est pas davantage inspiré, s'il l'a connu, du *Commentaire sur Job* de Julien l'Arien (IVe s.)[2]. Par contre une influence ne paraît pas devoir être récusée: celle du *Commentaire sur Job* de Jean Chrysostome. L'œuvre du grand prédicateur, à laquelle nous n'avons encore accès que d'une manière fragmentaire dans la chaîne attribuée à Olympiodore (VIe s.)[3] ou à Nicétas d'Héraclée (XIe s.)[4], est dans un état trop lacunaire[5] pour qu'une juste appréciation de la dette d'Hésychius vis-à-vis de son illustre devancier puisse être établie. Il est néanmoins possible de relever, plusieurs fois, chez l'orateur hiérosolymitain, thèmes et expressions dont le grand évêque s'était déjà servi[6].

Aucun autre commentaire sur Job ne sépare celui de Chrysostome de celui d'Hésychius, dont les auteurs anciens, grecs et latins, n'ont pas conservé d'attestation. La fonction du didascale de Jérusalem peut expliquer ce silence. Prédicateur officiel dans la Ville Sainte, Hésychius fut amené à prononcer, sur les sujets les plus divers, un grand nombre d'homélies; le souvenir, comme le texte de la plupart d'entre elles, n'en a pas été fixé, Hésychius n'ayant pas eu sans doute de Possidius pour tenir à jour la liste de ses œuvres.

Il n'y a, dans l'antiquité, pour toute source éventuelle d'information concernant la paternité d'Hésychius vis-à-vis d'un *Commentaire sur Job*, que quelques mots de la notice d'un synaxaire perdu de Grottaferrata, à la date du 28 mars: «...il puisait aux sources de la science et de la sagesse. Il interpréta donc et expliqua clairement toute l'Écriture, et la rendit utile à beaucoup de gens[7]». Ces lignes imprécises ne constituent pas une preuve, tant s'en faut. Leur caractère général résulte sans doute du fait que ne subsistent plus que quelques œuvres exégétiques pour étayer la renommée d'Hésychius.

Rien en effet n'a survécu, en grec, du *Commentaire sur Job*[8]. Les *Chaînes exégétiques* elles-mêmes, si précieuses pour tant d'auteurs dont nous ne connaissons les œuvres que par leurs extraits, ignorent le nom d'Hésychius à propos de *Job*[9], alors qu'elles lui empruntent pour d'autres livres de la Bible[10].

[2] Julien l'Arien, *Commentaire sur Job* (éd. HAGEDORN).

[3] *Catena in beatissimum Iob absolutissima ... a Paulo Comitolo ... e Graeco in Latinum conversa*, Venise, 1587.

[4] *Catena Graecorum Patrum in beatum Iob collectore Niceta Heraclea Metropolita ... Graece nunc primum edita et Latine versa opera et studio Patricii Junii*, London, 1637.

[5] Une édition est en voie de réalisation: cf. H. SORLIN, *Un commentaire inédit sur Job, attribué à St. Jean Chrysostome*, *Studia Patristica* VII, 1, *TU* 92, p. 543-548. Les fragments chrysostomiens sont réimprimés dans *PG* 64, 506-656 (voir DIEU, *Le «Commentaire de saint Jean Chrysostome sur Job»*, dans *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 13 [1912], p. 640-658).

[6] Voir Homélie I, sur *Job* 1, 1a; Hom. II, sur *Job* 1,20; Hom. IV, sur *Job* 2,8.9.10.

[7] La notice est donnée intégralement par M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XIV; nous lui sommes redevable de cette traduction. — Est-ce bien au *Commentaire sur Job* que feraient allusion (cf. S. LYONNET, *Les origines*, p. 115) quelques mots de FABRICIUS-HARLES: «*Laudantur et eius scholia in Ezechielem ac Iobum...*» (*Bibliotheca Graeca*, t. VIII, p. 548)? Le texte connu en arménien est irréductible à de simples scholies du genre de celles (d'Hésychius) publiées par FAULHABER sur *Isaïe*, *Abdias* et *Zacharie*.

[8] L'allusion de *CPG* 6551 à la possibilité de l'existence de fragments grecs, dans le *cod. Vindob. gr. 73* (XVe-XVIe s.), n'a pas été vérifiée par la publication du catalogue de HUNGER-KRESTEN (voir infra, note 10).

[9] DEVREESSE, *Chaînes exégétiques grecques*, dans *DBS*, t. I, Paris, 1928, col. 1140-1145.

[10] *Ibid.*, col. 1084-1233. Rien non plus dans le dernier fonds, récemment catalogué, de la

C. LE *COMMENTAIRE SUR JOB* EN ARMÉNIEN

Le *Commentaire sur Job* est connu en arménien par un grand nombre de manuscrits et de témoins, d'intérêt inégal, nous allons le voir, mais qui tous affirment qu'Hésychius de Jérusalem est l'auteur de ce texte.

1. — La tradition directe

Quatre types de manuscrits témoignent d'une large diffusion en Arménie du *Commentaire sur Job* du prédicateur hiérosolymitain.

a) *Les manuscrits: «Livre des arguments sur Job»*

— *Erévan, Maténadaran 1879*

«*Livre des arguments*» (introduction à chaque livre biblique, faisant appel à des extraits de commentaires patristiques) dont l'auteur serait Grégoire, fils d'Abas (XIIe-XIIIe s.; voir Ačaṙyan, *Hayoc'*, t. 1, p. 569-570, et surtout Akinian, *Matenagrakan*, t. 1, p. 1-81) — XIIIe siècle — 376 folios — 239 × 177 mm. — Écriture bolorgir — 1 colonne par page — 24 lignes (cf. Eganyan, *C'uc'ak jeṙagrac'*, t. I, col. 664-665).

Le texte d'Hésychius, qui occupe les folios 66r-67v, est précédé du titre: «Commencement et argument des écrits sur *Job*; d'Hésychius». Ces trois pages du manuscrit contiennent un résumé du prologue de la première Homélie et du commentaire sur *Job* 1, 1.

Le texte est suivi du «Commencement du commentaire sur *Job* de saint Éphrem» (texte édité dans *Handès Amsorya*, 26 [1912], col. 620-621), et du «Commencement du commentaire sur *Job* de Step'anos Siwnec'i» (VIIIe s.; texte édité dans Črak'ean, *Isik'iosi*, p. 304-306, en bas).

— *Jérusalem, Saint-Jacques 3325*

«*Livre des arguments*», comme le précédent ms. — XVIIIe siècle — 261 folios — 200 × 160 mm. — Écriture notragir — 1 ou 2 colonnes par page — 36 lignes. — Ce manuscrit, actuellement au Couvent Saint-Jacques de Jérusalem (non encore catalogué), a été apporté du Couvent de Surb Nšan de Sébaste (Sivas) où il figurait sous la cote n° 156 (cf. Gušakean, *C'uc'ak*, p. 107; précisions sur ce catalogue et ses manuscrits dans *Revue des Études Arméniennes*, 5 [1968], p. 489-491).

Le texte d'Hésychius, qui occupe les folios 33r-34r, est précédé du même titre que le *Erévan 1879*, et, comme dans ce dernier, est un résumé du prologue de la première Homélie et du commentaire sur *Job* 1, 1. Il est suivi des mêmes textes que dans le précédent manuscrit.

— *Wien, Méchitharistes 47*

«*Livre des arguments*» — Écrit en 1725 — 335 folios — 210 × 170 mm. — Écriture notragir — 1 colonne par page — 23 lignes (cf. Dashian, *Catalog*,

Bibliothèque Nationale de Vienne (cf. Hunger-Kresten, *Katalog der griechischen Handschriften der österreichischen Nationalbibliothek*. Teil 3,1, *Codices Theologici* 1-100, Wien, 1976; voir les manuscrits 11 et 73, chaînes sur *Job*, p. 23-24 et 132-133).

p. 213-233). Le texte d'Hésychius, qui occupe les folios 32b-34a, est précédé du même titre que le *Erévan 1879*, et, comme ce dernier, ne contient qu'un résumé du prologue et du commentaire sur *Job* 1, 1. Il est suivi des mêmes textes que dans le *Erévan 1879*.

L'intérêt de ce type de manuscrits «des écrits sur *Job*» est double: le *Commentaire sur Job* d'Hésychius était lu en Arménie, et il en existait un épitomé dont nous avons ici le début; l'auteur a fait œuvre personnelle. Cet abrégé, respectant la succession du texte d'Hésychius, tranche en effet dans les phrases et supprime des mots ou en ajoute quelquefois. Voici la traduction de la première phrase du début du premier prologue: «Dieu nous (a laissé) de nombreuses paroles qu'il a dressées comme des colonnes en vue de spectacles utiles et le bienheureux Job nous a donné aussi un grand modèle de philosophie». L'adaptation du texte originel est donc réelle.

b) — *Résumé des Homélies I-IV*

— *Sébaste (Sivas), Surb Nšan 153*

Žolovacu (collection de textes divers) XIIe siècle (?) — 307 folios — 255 × 160 mm. · Écriture erkat'agir (cf. GUŠAKEAN, *C'uc'ak*, p. 96-102).

Premier du florilège sur *Job*, le texte d'Hésychius (f° 18v-26r) s'intitule: «Commentaire sur *Job* d'Hésychius de Jérusalem». Il est suivi du fragment sur *Job* de Step'annos' Imastasiri (= Step'anos Siwnec'i) rencontré dans les trois manuscrits précédents, et du commentaire sur *Job* 38-39, le *Ov ē da*[1], attribué ici à Movsēs K'ert'ol (VIIe s.?).

L'abrégé d'Hésychius s'ouvre avec le texte du commentaire sur *Job* 1,1a, et s'achève avec le début du lemme de la cinquième Homélie. Le texte, résumé ici en neuf folios, en occupe trente-deux environ dans un manuscrit normal.

Retenons que d'après ce manuscrit assez ancien, aujourd'hui disparu, un commentaire sur *Job* était attribué à Hésychius de Jérusalem.

c) — *Résumé des vingt-quatre Homélies*

— *Erévan, Maténadaran 1138*

Žolovacu — Copié en 1347 — 421 folios — 250 × 170 mm. — Écriture bolorgir — 2 colonnes par page — 38 ou 39 lignes (cf. EGANYAN, *C'uc'ak jeṙagrac'*, t. I, col. 485).

Le texte d'Hésychius, qui occupe les folios 216v-225v, est précédé d'une section de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan[2] (comprenant des fragments de Basile, Origène, Éphrem, ...) et suivi du commentaire *Ov ē da*[3], sans attribution ici.

Un titre ouvre le texte sur Job: «*Commentaire sur Job* de saint Hésychius, prêtre de Jérusalem». Le résumé débute par la première phrase de la première Homélie et s'achemine à grands pas, en neuf folios, jusqu'à la fin du commentaire. Chaque verset biblique n'est représenté que par un seul mot, suivi de quelques mots du commentaire correspondant d'Hésychius.

[1] Voir infra, p. 18.
[2] Voir infra, p. 18-19.
[3] Voir infra, p. 18.

— *Erévan, Maténadaran 1426*

Žolovacu – XIVe siècle – – 173 folios – 166 × 120 mm. – – Écriture bolorgir – – 1 colonne par page – – 43-45 lignes (cf. EGANYAN, *C'uc'ak jeŕagrac'*, t. I, col. 549).

Le texte d'Hésychius occupe les folios 63r-69r; premier des textes sur *Job*, il est suivi du commentaire *Ov ē da*[4], sans attribution ici.

Comme dans le ms. précédent, le titre, «*Commentaire sur Job* de saint Hésychius, prêtre de Jérusalem», ouvre le texte sur *Job*. Celui-ci débute par quelques mots du prologue de la première Homélie et résume à grands traits, comme le manuscrit précédent, le texte du commentaire d'Hésychius.

Ces deux manuscrits, sans grand intérêt pour le texte du commentaire sur *Job*, complètent notre information sur son auteur: Hésychius de Jérusalem, connu en Arménie, l'était aussi comme «prêtre de Jérusalem». Toute la titulature des œuvres grecques[5] est passée en arménien.

d) — *Les manuscrits complets*

Deux manuscrits complets, c'est-à-dire possédant une traduction continue du commentaire d'Hésychius de Jérusalem sur les chapitres 1-20 de *Job*[6], sont actuellement répertoriés.

V — *Venise, Mékhitaristes 339*

Écrit en 1298 à Barjrberd en Cilicie[7] – 180 × 120 mm. – – Papier – 389 folios — Deux copistes: 1er, folios 1-269; 2e, folios 270-389 – – Écriture vieille bolorgir — Paginé en chiffres arabes – Pages 1-133, *Expositio in Job* de Grigor Narekac'i (d'après SARGISEAN, *Dei tesori*, p. 28, note 2); p. 134-769, le commentaire sur *Job* introduit par ces seuls mots: «D'Hésychius, prêtre de Jérusalem»; pages 769-770, colophon dont voici la traduction[8]:

«L'année 748 de l'ère arménienne, (la copie) de ce commentaire sur le bienheureux athlète Job, (commencée) en différents temps et lieux par divers copistes, fut achevée dans le pays de Cilicie, à Barjrberd, en une période cruelle où nous sommes opprimés par des gens iniques. Vous qui en tirez profit, souvenez-vous dans le Seigneur de ceux dont vous avez reçu ce bienfait et qui se sont fatigués à ce (travail). Alors vous, vous obtiendrez en lui (Dieu) le bonheur de l'éternelle bénédiction.

Cependant, en raison de l'inachèvement de ce livre, il apparaîtra aux lecteurs qu'il n'est pas certain que les paroles d'Hésychius s'arrêtaient à cet endroit, que l'(auteur) ait examiné ce texte jusqu'à cet endroit seulement et que le reste faisait

[4] Voir infra, p. 18.

[5] Voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 24, 61, 89, etc...

[6] Nous examinerons infra, p. 20, la question de savoir si Hésychius n'a commenté que ces vingt premiers chapitres.

[7] Près de la forteresse de Barjberd (voir ALISHAN, *Sissouan ou l'Arméno-Cilicie*, Venise, 1899, p. 156-158) furent copiés de nombreux manuscrits (voir GAREGIN I Kat'ołikos, *Yišatakarank' jeŕagrac'*, t. I, Antélias, 1951, col. 971, 979, 985; XAČ'IKYAN, *XIV Dari jeŕagreri Hišatakaranner*, Erévan, 1950, p. 17).

[8] Pour le texte arménien, voir Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. 283.

défaut dans la traduction. Toutefois, si quelqu'un désire la totalité du commentaire du livre de *Job*, il la cherchera dans ce qui a été composé par le vardapet Vanakan Tawušec'i[9], commentateur de l'ensemble.

Quant aux paroles de Grigor Narekac'i rapportées dans le *Ov ē da*[10], elles ont été copiées par un autre[11], de même qu'une partie des discours d'Hésychius. Un prêtre du nom de Karapet nous a offert (ce livre) gracieusement, et nous, terminant ce qui était incomplet, nous l'avons dédié à ceux qui viendront après nous. Et nous demandons qu'on fasse mémoire, en vue (d'obtenir) le pardon des péchés, des premiers et derniers artisans et des possesseurs (de ce livre); et vous, grâce à cela, vous obtiendrez le bonheur du Christ, notre Dieu, qui est béni pour les siècles».

Le *Venise 339* n'a pas été conservé dans un bon état. Les folios 31-103 ont été abîmés; de nombreux mots et des finales de lignes, parfois des lignes entières, sont illisibles, incomplètes ou font défaut. Mais surtout, il faut signaler plusieurs lacunes importantes:

— le folio 81 n'existe plus (prologue de l'Homélie II).

— Un folio fait défaut entre les folios actuels 102-103 (finale du commentaire sur *Job* 1, 17 et début de celui sur *Job* 1, 18-19, dans l'Homélie III).

— entre les folios actuels 209 et 210 manquent environ huit folios (commentaires sur *Job* 6, 7 à *Job* 6, 28, c'est-à-dire à peu près toute l'Homélie IX et le début de l'Homélie X).

L'édition Č'rak'ean[12] est faite d'après ce seul manuscrit que nous n'avons pas vu. Les renseignements précédents sont tirés de l'étude de l'édition Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, et des articles de SARGISEAN, *Dei tesori*, p. 23; NAHAPETIAN, *Il commentario a Giobbe*, p. 452-465; EURINGER, dans *Theologische Revue*, 12 (1913), col. 509-510; SAHAGHIAN, dans *Revue Biblique*, 10 (1913), p. 449-450.

— *Wien, Méchitharistes 216*

Ce manuscrit est une copie partielle (Homélies 1, 4, 5, 8, 11, 12) du ms. *Venise, Mékhitaristes 339*, faite vers 1850 (voir DASHIAN, *Catalog*, p. 547-548).

E — *Erévan, Maténadaran 8429*

Écrit en 1414 — Papier — 349 folios de 172 × 126 mm. — Écriture bolorgir — 22 lignes par page — Le manuscrit est folioté en lettres arméniennes — 30 cahiers de 12 folios; des folios ont été ajoutés au début et à la fin.

Le ms. est en bon état malgré quelques rousseurs et surimpressions de lettres dues au collage de pages l'une contre l'autre. Une seconde main a réécrit quelques passages effacés (vg. f° 221 v), modifiant l'orthographe employée (vg *vera*) au profit de l'orthographe habituelle (*veray*).

Il faut cependant signaler une lacune: la partie supérieure du f° 97 a été déchirée, nous privant de la finale du commentaire sur *Job* 6, 12 et sur *Job* 6, 15 (Hom. IX), puisque le ms. V est lacuneux au même endroit. E présente aussi deux interversions: 1. au folio 71r, commentaire sur *Job* 3, 24-26 (fin de l'Hom. VI), le

[9] Jean Vanakan, auteur d'une *Chaîne sur Job* (voir infra, p. 18-19).
[10] Voir infra, p. 18.
[11] Le premier copiste, auteur des folios 1-269.
[12] Voir infra, p. 25.

copiste insère quatre lignes du commentaire sur *Job* 5, 3-5 de l'Hom. VII. — 2. au folio 80v, commentaire sur *Job* 5, 3-5 (Hom. VII), le scribe introduit quelques lignes tirées du commentaire sur *Job* 6, 1 de l'Hom. IX.

Le ms. E est un *žolovacu* (collection de textes divers) contenant le *Commentaire sur Job* d'Hésychius (f° 3-261), le *Panégyrique sur la croix* attribué à David le Philosophe, puis le commentaire *Ov ē da*[13].

Le *Commentaire sur Job* est introduit et conclu par les rubriques suivantes: «Hésychius, *Commentaire sur Job*» «Est achevé le *Commentaire sur Job* qu'a commenté le savant Hésychius».

Le texte du commentaire ne possède aucune division. Après la doxologie de chaque homélie, une majuscule plus grande attire seulement l'attention. Le début de chacun des chapitres du texte biblique est signalé en marge par un chiffre, et les versets, par un trait de plume en marge également.

Dans le texte lui-même, il faut noter le caractère très fantaisiste de la ponctuation. Le copiste a fait de nombreuses abréviations soit dans les citations bibliques, soit dans la doxologie finale de chaque homélie; le lemme initial de chaque homélie est incomplet.

Signalons enfin quelques-unes des altérations dialectales les plus fréquentes: absence du *y* médian et final: *vkaeal, cerana, i vera*; absence du *v*: *Yob, Yohannēs*; l'emploi de *s* pour *z*: *sgastut'iwn*; infinitifs en *eal* au lieu de *el*.

Sur ce ms., voir EGANYAN, *C'uc'ak jeřagrac'*, col. 742; XAČ'IKYAN, XV *Dari Hayeren Jeřagreri Hišatakaranner, Masn Ařajin* (1401-1450), Erévan, 1953, p. 171-172.

2. — LA TRADITION INDIRECTE

La tradition directe des *Homélies sur Job* en arménien, attribuées par les manuscrits précédents à Hésychius, prêtre de Jérusalem, est aussi confirmée par la tradition indirecte, tardive il est vrai[1].

Ce n'est en effet qu'au XIIIe siècle qu'apparaît un témoignage irrécusable, antérieur à la copie du ms. V[2], de l'existence en arménien du *Commentaire sur Job* d'Hésychius[3]. Compilée par Yovhannès Vanakan, auteur du XIIIe siècle (1181-

[13] Voir infra, note 3.

[1] Nous avons cherché, sans succès, quelque allusion à l'ouvrage d'Hésychius dans les fragments du *Commentaire sur Job* de Stép'anos Siwnec'i (680-735?), conservés dans la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan (voir infra, p. 18-19); quelques-uns sont édités en appendice de l'ouvrage du P. Č'rak'ean, *Isik'iosi* (p. 304-310). Le *Commentaire du Lectionnaire* de Grigoris Aršaruni(VIIIe s.) (éd. Č'RAK'EAN, Venise, 1964; trad. FROIDEVAUX, Venise, 1975), qui glose les péricopes du *Lectionnaire arménien de Jérusalem*, et par conséquent celles de *Job* sur lesquelles Hésychius prêcha, ne fait, de même, aucune allusion au didascale ni à son œuvre.

[2] Le *Venise, Mékhitaristes 339*, de 1298; voir supra, p. 16.

[3] Nous ne ferons pas appel au traité *Ov ē da = Quel est celui-là?* (titre emprunté aux premiers mots du c. 38 de *Job* qu'il commente). Cette œuvre, attribuée soit à Hamam Arewelc'i (825?-890?) (cf. AČAŘEAN, *Hayoc'*, t. 3, p. 23), soit à Grigor Narekac'i (950-1003) (*ibid.*, t. 1, p. 543), citerait des passages des *24 Homélies sur Job* d'Hésychius (SARGISEAN, *Dei tesori*, p. 28). Cette information est contestée (Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. XLVIII), et nous ne savons encore rien du véritable auteur de cette œuvre. L'attribution à Grigor Narekac'i, déjà mise en doute au début du siècle (cf. Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. XLV-XLVIII; ZARPHANALEAN, *Patmut'iwn*, p. 547), est de plus en plus abandonnée (voir l'article *Grégoire de Narek (saint)* du P. Isaac KECHICHIAN, dans *DSpir.*, t. 6, Paris, 1967, col. 927-932). Le R.P. Paolo ANANIAN ne le mentionne pas dans son article *Gregorio di Narek*, de la *Bibliotheca*

1251)[4], une *Chaîne sur Job*, entièrement différente de la chaîne grecque[5] par les auteurs qu'elle rassemble[6], constitue un témoin important de la présence de l'œuvre d'Hésychius dans la littérature arménienne ancienne. Le compilateur arménien emprunte en effet, pour les vingt premiers chapitres de *Job*, de nombreux textes aux homélies du didascale hiérosolymitain, son auteur préféré. Toujours tirés du commentaire des versets bibliques et jamais des prologues des vingt-quatre homélies, les passages d'Hésychius, comme les autres extraits, sont précédés du nom de leur auteur, mais sans l'indication de l'œuvre d'où provient le texte choisi. La fiabilité de ces extraits n'est pas totale cependant, nous l'avons constaté souvent en comparant le texte des manuscrits VE aux passages parallèles de la *Chaîne sur Job*[7]. Jean Vanakan a réalisé un résumé du texte d'Hésychius, le plus souvent à l'aide exclusive des termes employés par le didascale, mais maintes fois aussi en y intervenant de façon personnelle[8]. Il faut ajouter que l'attribution d'un extrait à l'un ou l'autre des auteurs varie parfois d'un manuscrit à l'autre[9].

La compilation de Vanakan, conservée par de nombreux manuscrits, a fait entrer les textes d'Hésychius dans la littérature arménienne postérieure. Grigor Tat'ewac'i (1346-1408) compose des *Lucmunk' Yovbay* (explications des passages difficiles de *Job*) qui font appel aux textes d'Hésychius, mais à travers les résumés de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan. Toutefois Tat'ewac'i ne cite jamais, les manuscrits de son œuvre l'attestent, le nom d'Hésychius et des autres auteurs auxquels Vanakan avait emprunté. Leurs noms avaient sans doute fini par tomber; des fragments de leurs œuvres s'incorporaient ainsi définitivement à celle d'un auteur arménien.

Sanctorum, t. 7, Roma, 1966, col. 192-194. Dans le ms. 8429 (f° 257r) du Maténadaran (voir p. 17), le *Ov ē da* est précédé de la mention *K'ert'olahawrn* = du Père des poètes — titre donné parfois au Pseudo-Moïse de Chorène (cf. R.W. THOMSON, *Moses Khorenats'i, History of the Armenians*, London, 1978, p. 5) — et suivi de cette rubrique: «Est achevé le *Commentaire sur Job* qu'a commenté le savant Hésychius». Le *Ov ē da* est-il la traduction d'un texte grec, catéchèse sur les célèbres chapitres 38-39 de *Job* qui étaient lus deux fois dans la liturgie hagiopolite (cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 235 et 303)?

[4] Cf. N. POŁAREAN, *Hay Grołner*, p. 290.

[5] Voir supra, p. 13.

[6] Éphrem de Nisibe (373), David le Philosophe (?), Stép'anos Siwnec'i (680?-735), Šapuh Bagratuni (IXe s.) et Vanakan lui-même, pour les c. 1-20. Dans la deuxième partie (c. 21-42 de *Job*). Origène, Évagre, Épiphane, David K'obayrec'i (XIIe-XIIIe s.)... Ces noms sont transcrits intégralement ou en abrégé.

[7] Cette remarque ne vaut que pour le *Commentaire sur Job* d'Hésychius de Jérusalem. Nous n'avons pas cherché à comparer les autres textes de la *Chaîne sur Job* aux œuvres intégrales des autres auteurs.

[8] On pourra s'en rendre compte en comparant les textes de l'Hom. IX, sur *Job* 6,8-27, du ms. E, et les textes parallèles de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, insérés dans l'édition Č'RAK'EAN (*Isik'iosi*, p. 100-102) pour pallier à la lacune du ms. V.

[9] C'est le cas du texte destiné dans l'édition Č'RAK'EAN (p. 26) à remplacer la lacune du commentaire sur *Job* 1,17-19 (Hom. III). Le ms. de la *Chaîne sur Job* dont s'est servi l'éditeur attribue ces lignes à Hésychius; dans d'autres mss, elles sont mises sous le nom d'Éphrem (voir Hom. III, sur *Job* 1,17, note 8). Cet extrait n'est pas un résumé d'un passage d'Hésychius, car il ne concorde pas avec le texte du ms. E qui obvie désormais à cette lacune.

3. — Commentaire incomplet?

Les auteurs et les œuvres que nous venons d'énumérer ne puisent leurs citations d'Hésychius que dans son commentaire sur les chapitres *Job* 1-20. Dans plusieurs manuscrits de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, la rubrique suivante avertit le lecteur à la fin du commentaire sur le chapitre 20 de *Job*: «Hésychius est achevé, maintenant du vardapet David que l'on appelle K'obayrec'i[1]». Le nom d'Hésychius n'apparaîtra plus dans les marges des manuscrits contenant le commentaire des chapitres 21-42 sur *Job* de la *Chaîne* de Jean Vanakan; il cède la place à celui de David[2]. Les deux manuscrits arméniens eux-mêmes du *Commentaire sur Job*, ceux de la présente édition, paraissent corroborer cette opinion, puisque l'explication d'Hésychius contenue dans leurs folios ne va pas au-delà du chapitre 20 de *Job*[3]; le copiste de l'un d'entre eux ajoute même alors que sont achevées les paroles d'Hésychius[4]. Il n'existe pas, dans l'état actuel de l'inventaire des fonds arméniens, de manuscrit qui possède un commentaire d'Hésychius sur *Job* 21-42.

On ne peut manquer de trouver étrange cependant que le didascale de Jérusalem ait achevé son œuvre en expliquant non pas les paroles de Job, mais celles de son ami et contradicteur, Sophar de Mina! Les folios qui contenaient le commentaire des vingt premiers chapitres de *Job*, césure heureuse pour la moitié du livre biblique, formaient sans doute un manuscrit assez volumineux; il était suivi d'un second tome, s'ouvrant avec l'exégèse du chapitre 21, la réponse de Job à Sophar. Ce commentaire continu des chapitres 21-42 de *Job*, deuxième partie de l'œuvre d'Hésychius, est inconnu et les auteurs d'ouvrages sur la littérature arménienne ancienne s'étonnent à bon droit de cette absence[5].

Dès 1913 cependant, dans la préface de son édition du *Commentaire sur Job*, le P. Č'rak'ean laissait entendre que la suite du texte d'Hésychius, l'explication des chapitres 21-42 de *Job*, avait existé en arménien[6]. Les extraits mis sous le nom de David K'obayrec'i[7] dans la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan seraient en effet étrangers à cet auteur; ils proviendraient de la deuxième partie de l'ouvrage d'Hésychius. Les procédés stylistiques (*transitions* en particulier), de nombreux termes (*à juste titre*...), la méthode du commentaire (verset par verset, mot après mot), la polémique anti-juive, les allusions à Jérusalem, l'application au Christ des souffrances de Job, tout cela rappelle le commentaire sur les chapitres 1-20 de *Job* du didascale de la Ville Sainte. L'opinion émise par le savant Mékhitariste, divulguée en italien par l'un de ses confrères[8], fut favorablement présentée par Kl.

[1] David K'obayrec'i, moine de Halbat, mourut au début du XIIIe s. (cf. N. Połarean, *Hay Grołner*, p. 256). Un *Commentaire sur Job* lui est attribué (cf. Ačarean, *Hayoc'*, t. 1, p. 41).

[2] Voir notre article: *David K'obayrec'i ou Hésychius*.Nous avions espéré que la recherche livrée dans cet article, en 1979,.serait parue avant la publication du présent ouvrage. Des raisons indépendantes de notre volonté l'ont empêché. Nous nous excusons de renvoyer à cet article dont il est inutile ici de reprendre l'exposé.

[3] Voir infra, p. 28.

[4] Voir supra, p. 18.

[5] Voir les premières pages de notre article sur *David K'obayrec'i ou Hésychius*.

[6] Č'rak'ean, *Isik'iosi*, p. xxxviii-xli.

[7] Voir supra, note 1.

[8] Nahapetian, *Il Commentario a Giobbe di Esichio, prete di Gerusalemme*, dans *Bessarione*, 29 (1913), p. 452-465.

Jüssen[9] et admise par Mgr N. Polarean[10]. Après avoir eu entre les mains de nombreux manuscrits de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan et en avoir étudié plusieurs passages de la seconde partie, nous nous rallions à cette opinion, en ajoutant aux arguments de K'.Č'rak'ean les constatations suivantes:

1. — Le texte des lemmes ne correspond pas, comme dans la première partie du commentaire[11], au texte de la vulgate arménienne, mais à celui des Septante et souvent au codex *Alexandrinus*[12].
2. — Les manuscrits de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan n'insèrent pas tous, entre la fin du commentaire sur *Job* 20, 29 et le début de celui sur *Job* 21, 1, la rubrique: «Hésychius est achevé; maintenant du vardapet David, que l'on appelle K'obayrec'i[13]».
3. — L'attribution de fragments sur *Job* à David K'obayrec'i, dans la deuxième partie de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, provient vraisemblablement d'une mélecture d'un copiste dont la faute s'est transmise. Dans plusieurs manuscrits en effet[14], la rubrique suivante se lit après le commentaire sur *Job* 20, 29: «De David vardapet, le reste d'Hésychius[15]». Jean Vanakan qui ne connaissait la deuxième partie du *Commentaire sur Job* d'Hésychius qu'à travers des extraits de David K'obayrec'i, son prédécesseur dans la compilation des commentateurs de *Job*[16], les a insérés dans sa *Chaîne* sous le nom de ce dernier[17].

Le *Commentaire sur Job* d'Hésychius de Jérusalem a été traduit entièrement en arménien, semble-t-il, mais seule la première partie, concernant les chapitres 1-20 de *Job*, celle que nous publions, a subsisté en commentaire suivi. Des extraits de la seconde partie (sur *Job* 21-42), insérés dans la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, subsistent sous le nom de David K'obayrec'i, auteur d'une compilation à laquelle Vanakan fit de multiples emprunts.

4. — Une traduction d'Hésychius de Jérusalem

La langue originelle de ce texte, le grec, que l'on employait à Jérusalem[1] et

[9] *Die dogmatischen Anschauungen*, p. 16-17.

[10] *Hay Grolner*, p. 266.

[11] Voir infra, p. 22-23.

[12] Sur ce codex de la LXX de *Job*, voir DIEU, *Le texte de Job*.

[13] Dans notre article *David K'obayrec'i ou Hésychius*, envoyé à l'éditeur au début de 1979, nous n'avions signalé que quatre manuscrits dans ce cas. Après une mission CNRS, en septembre 1979, à Erévan où nous avons examiné les quatorze manuscrits de la *Chaîne sur Job* rassemblés au Maténadaran, nous pouvons en ajouter trois autres (*Maténadaran 1112, 1169* et *8034*).

[14] Le *Neu-Djulfa 209*, les *Maténadaran 2690* et *5732*.

[15] *Dawt'i vardapeti, mnac'ordk Hiwsik'osi.*

[16] Cf. SOMALEAN, *Quadro della storia*, p. 102 et 108; ZARPHANALEAN, *Patmut'iwn*, p. 701; INGLISIAN, *Die armenische Literatur*, p. 197, et surtout AČAREAN, *Hayoc'*, t. II, p. 41, qui signale l'existence d'un manuscrit (*Alep 16*, *Catalogue* de A. SURMÉYAN, 2ᵉ partie, p. 69) contenant des fragments de l'œuvre de David K'obayrec'i que l'on ne connaissait pas jusqu'à maintenant.

[17] On remarquera, dans l'Homélie XI, sur *Job* 8,5-7, qu'Hésychius envisage bien de commenter l'ensemble du livre de *Job*: «Sept fois le jour, (Job) bénit (Dieu) ... cela n'est pas pour lui de la folie. La fin des épreuves le montrera ainsi que l'issue des combats».

[1] Voir la description de la prédication à Jérusalem, au IVᵉ siècle, d'après l'*Itinerarium Egeriae*, 47,3 (éd. FRANCESCHINI-WEBER), p. 89.

qu'Hésychius utilisa pour d'autres ouvrages[2], apparaît aussi à travers la version arménienne.

a) *Faits linguistiques*

Plusieurs termes, fréquemment utilisés et anormaux en arménien, trahissent ouvertement un substrat grec:
— *getnatʿr̄čʿikʿ* = χαμαιπετής[3]
— *getnatʿr̄čʿutʿiwn* = χαμαιπέτεια[3]
— *kʿalakʿavarutʿiwn* = πολιτεία[4]
— *imastasirutʿiwn* = φιλοσοφία[4]
— *mtaxorhrdutʿiwn* = περίνοια[4]

D'autres faits linguistiques, étrangers à l'arménien, proviennent aussi de l'original grec:
— l'utilisation constante, à chaque finale, ou presque, du commentaire d'un verset biblique, de la locution transitionnelle «*or i kargin kay*», *ce qui vient ensuite* = καὶ τὰ ἑξῆς, sous diverses formes[5].
— l'usage abondant des adjectifs intensifs en *goyn* pour traduire les comparatifs grecs: *mecagoyn*[6], μείζων; *paycar̄agoyn*[6], λαμπρότερος; *ar̄awelagoyn*[7], περισσώτερος.
— L'application de la règle grecque qui veut que le verbe soit au singulier, quand le sujet est au pluriel neutre[8].
— l'emploi, comme en grec, de l'infinitif pour exprimer l'impératif[9].
— les jeux de mots explicables par des termes grecs de même racine[10].

b) *Un texte biblique non arménien*

L'auteur trahit-il aussi son origine avec le texte biblique qu'il utilise? Nous ne ferons qu'effleurer ici ce problème, nous réservant d'y revenir de façon plus précise par la suite[11]. Le *Job*, commenté par notre orateur et conservé dans les lemmes arméniens, n'est pas emprunté à la vulgate arménienne que nous fait connaître l'édition de Zōhrab[12]. Il diffère aussi du texte biblique précédant les extraits d'auteurs arméniens que Jean Vanakan a insérés dans sa *Chaîne sur Job*, Stepʿanos Siwnecʿi (VIIIe s.)[13] et Vanakan lui-même. La même chose peut être constatée souvent, à propos des citations de l'Ancien ou du Nouveau Testament

[2] M. Aubineau, *Les Homélies festales*, p. xix-xx.
[3] Homélie III, sur *Job* 1,6. Nous ne citons que le premier emploi de ces mots qui reviendront fréquemment.
[4] Homélie I, prologue.
[5] Voir dans l'Homélie I, la finale du commentaire sur *Job* 1,2-3e; sur *Job* 1,3g; sur *Job* 1,5b2.
[6] Homélie I, sur *Job* 1,2-3e; sur *Job* 1,5e; Hom. II, sur *Job* 1,6.
[7] Homélie II. sur *Job* 1,8.
[8] Homélie I, sur *Job* 1,1 (*inčʿkʿn* ... *ē*); Hom. III, sur *Job* 1,14-15 (*šahkʿ* ... *licʿi*).
[9] Homélie XVI, *Job* 13,8 (lemme du commentaire).
[10] Homélie III, sur *Job* 1,17 (note 10); Hom. IV, sur *Job* 2,8 (note 1).
[11] Voir infra, p. 42-50.
[12] Édition publiée à Venise, en 1805, sur la base d'anciens manuscrits; l'auteur n'a pas précisé leur date et leur localisation.
[13] Voir quelques-uns des textes bibliques de Stépʿanos dans Č̣rakʿean, *Isikʿiosi*, p. 304-310.

qui émaillent le commentaire[14]. Quand il prononce ses *Homélies sur Job*, l'auteur a sous les yeux ou dans la mémoire le texte des Septante selon la recension origénienne. Cependant, il ne se tient à aucun des grands manuscrits de la LXX de Job; les affinités sont plus fréquentes certes avec le codex *Alexandrinus*, mais les leçons du *Vaticanus* et du *Sinaiticus* ne sont pas ignorées, de même que celles des versions d'Aquila, de Symmaque et de Théodotion auxquelles il fait nommément appel[15].

c) *La signature d'Hésychius*

Un doute a été soulevé sur la paternité de ce texte d'origine grecque, connu par deux manuscrits arméniens qui le mettent sous le nom d'Hésychius, prêtre de Jérusalem. Dans son *Catalogue des anciennes traductions arméniennes*, le Père Zarphanalean invoque le témoignage d'un manuscrit du commentaire d'Hésychius, l'ancien ms. *Ejmiacin 1405*, qui attribuerait le texte à un certain Eusèbe de Jérusalem[16]. Rappelons d'abord que le ms. *Ejmiacin 1405*, l'actuel n° *1426* (XIVe s.) du Maténadaran[17], n'est pas un manuscrit du commentaire suivi de *Job*[18], mais un «*žolovacu*», collection d'extraits de commentaires sur les livres de l'Ancien et du Nouveau Testament, puisés dans divers auteurs[19]; c'est à ce titre qu'y figurent des passages du *Commentaire sur Job*. Ceux-ci, comme nous avons pu le vérifier nous-même, sont clairement introduits par le titre suivant: «Du *Commentaire sur Job* de saint Hésychius, prêtre de Jérusalem».

Ce témoignage de la tradition manuscrite ne peut être récusé en raison, aussi, des indices de tout genre qui rapprochent des œuvres d'Hésychius connues en grec, le texte conservé sous son nom en arménien. Le passage du grec à l'arménien n'a pas fait disparaître en effet les caractéristiques propres au style d'Hésychius. Bénéficiant des analyses détaillées de l'éditeur des *Homélies festales*[20], il nous suffira de signaler les mêmes faits linguistiques dans le *Commentaire sur Job*.

La langue d'Hésychius

Le «style très oratoire... riche en antithèses et en métaphores[21]» se retrouve de façon analogue dans le *Commentaire sur Job*. Les prologues de plusieurs Homélies, textes dont la composition apparaît comme très soignée, laissent transparaître les techniques employées dans les *Homélies festales*. Il suffit pour s'en convaincre de lire le début de la première Homélie: reprise, trois fois répétée, de la

[14] Voir, par exemple, les citations de *Matthieu* 10,22; 24,13, et *Jean* 16,33, dans l'Homélie VI, sur *Job* 3,24-26; les citations de l'*Épître de Jacques* dans le prologue de l'Homélie VI, et dans le commentaire sur *Job* 7,1.21, de l'Homélie X.

[15] Voir, par exemple, les notes bibliques du lemme initial de l'Homélie IV et, dans la même Homélie, le commentaire sur *Job* 2,1b-d.

[16] ZARPHANALEAN, *Catalogue*, p. 433.

[17] EGANYAN, *C'uc'ak jeṙagrac'*, t. I, col. 549.

[18] Voir supra, p. 16.

[19] A côté de passages d'Éphrem, de Chrysostome s'ajoutent ceux d'auteurs arméniens, entre autres Gēorg Skéwrac'i (XIIIe s.), Sargis Šnorhali (XIIe s.), grands compositeurs de florilèges patristiques.

[20] Cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXVI-XLI.

[21] *Ibid.*, p. XXXVI.

même affirmation concernant «les modèles de philosophie» que Dieu a laissés aux hommes, répétition amorcée chaque fois par le même mot «nombreux[22]»:

Nombreuses, les colonnes que Dieu a dressées
pour nous en vue de spectacles utiles;
nombreux et sublimes, les modèles de
philosophie qu'il nous a donnés;
nombreuses encore et resplendissantes,
les figures qu'il a ciselées d'un
véritable bonheur...

Il est impossible, cela va de soi, de déceler dans une langue de traduction, tous les procédés stylistiques, en particulier phonétiques[23], mis en œuvre dans la langue d'origine. Mais on en reconnaîtra beaucoup d'autres — interrogations, discours fictifs, répétitions, etc... — dans le *Commentaire sur Job* conservé en arménien. Le «caractère très imagé du style d'Hésychius[24]» éclate aussi tout au long des *Homélies sur Job*. Dans la première Homélie, les justes sont des «colonnes», des «figures ciselées» que Dieu a faites pour notre «spectacle». Les «luttes» de la piété qu'ils mènent les opposent à des ennemis, les démons, qui les «foulent aux pieds», leur lancent «des flèches» et manient «l'épée[25]». Les litanies de titres métaphoriques, «sceau d'authenticité» des *Homélies festales*[26], ne font pas défaut dans le *Commentaire sur Job*; le prologue de l'Homélie V, l'un des plus beaux et des plus importants à divers titres, en fournit un exemple éclatant: «Réjouis-toi, Sion, arène du jeûne, chambre nuptiale de la philosophie, festin de la vie bienheureuse, table du royaume...».

L'identité de l'auteur est aussi manifestée par le recours au même vocabulaire dans le *Commentaire sur Job* et les *Homélies festales*. Puisons dans les listes de mots établies par l'éditeur de ces dernières[27], ceux qu'affectionne Hésychius, commentateur de *Job*: les multiples emplois de «à juste titre[28]; évidemment, manifestement, clairement[29]; à la suite, ce qui suit, ensuite[30]»; la fréquence des termes «modeler, remodeler[31], cultivateur[32], argile[33], trompette[34], couronner et couronne[35], vase[36], philosophe, philosopher, philosophie[37]».

[22] On pourra lire aussi le prologue de l'Homélie III, à l'intérieur duquel se rencontre le même procédé; celui des Hom. XIV, XVIII, etc ...

[23] Cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXVII.

[24] *Ibid.*, p. XXXVIII.

[25] Voir le prologue de l'Homélie II.

[26] Cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXVIII.

[27] *Ibid.*, p. XXXIX, 530-531 et 642-643.

[28] Voir Homélie I, sur *Job* 1,1b. 3g; Hom. II, sur *Job* 1, 9b; etc ...

[29] Voir Homélie I, sur *Job* 1,2; Hom. VI, prologue; etc ...

[30] Voir Homélie I, sur *Job* 1,1b. 2. 3f. 3g; etc ...

[31] Voir Homélie III, sur *Job* 1,20. 21c; Hom. IV, sur *Job* 2,1b; Hom. VI, sur *Job* 3,3.

[32] Voir Homélie I, sur *Job* 1, 1b; Hom. IV, sur *Job* 2,9; Hom. IX, prologue; Hom. XIII, sur *Job* 10,15.

[33] Voir Homélie IV, sur *Job* 2,8.10; Hom. IV, prologue; Hom. XIII, prologue, et sur *Job* 10,8a.

[34] Voir Homélie IV, sur *Job* 2,2a; Hom. VI, sur *Job* 3,1; Hom. VII, sur *Job* 4,2; Hom. VIII, prologue.

[35] Voir Homélie I, prologue; Hom. II, sur *Job* 1,12a; Hom. III, prologue; etc... (33 fois).

[36] Voir Homélie IV, sur *Job* 2,5.8; Hom. V, prologue; Hom. VII, prologue; etc... (10 fois).

[37] Voir Homélie I, prologue; Hom. IV, sur *Job* 2,8; Hom. VI, sur *Job* 3,20.24; (13 fois).

Il faut mentionner aussi la reprise des mêmes thèmes à propos des mêmes sujets. Dans son Homélie festale *In SS. Iacobum et Dauid*, vraisemblablement prononcée en l'église de Sion[38], Hésychius exalte en ces termes le lieu, témoin réel ou supposé de nombreux événements évangéliques: «(Sion) fait descendre l'Esprit du sein paternel... elle a servi un festin... elle a dévoilé pour Thomas le côté qu'il voulait palper... elle (a) un dais nuptial qui, malgré les portes fermées, accueille et possède l'époux au-dedans[39]». Les mêmes termes sont repris dans le prologue de l'Homélie V sur *Job*, prêchée elle aussi à Sion: «Réjouis-toi, Sion... chambre nuptiale de la philosophie... festin de la vie bienheureuse, table du royaume... tu souffles l'Esprit sur les disciples... tu laisses entrer le Christ, les portes étant fermées... tu le palpes pour combler l'ardeur de ceux qui croient...[40]». L'Homélie festale *In S. Procopium*, au cours de laquelle Hésychius établit un rapprochement entre le martyr palestinien et le Job de la Bible[41], rencontre singulièrement les thèmes du commentaire de *Job* 1, 5. 9. Procope a été proclamé «*pieux*» au terme de ses combats[42], Job est un «combattant pour la piété[43]»; Procope «(n')était (pas) entouré par un chœur de fils ou une couronne de filles», mais Job «ses enfants, comme une couronne, l'entourent»; Procope n'avait pas «d'enfants de ses domestiques, des rejetons de concubines[44]», mais Job «avec sa femme a, en plus, des concubines auprès de lui[45]».

Ces quelques lignes n'ont pas la prétention d'avoir établi l'inventaire complet des ressemblances entre l'Hésychius des œuvres connues en grec et l'Hésychius du *Commentaire sur Job*[46]; d'autres, bibliques, liturgiques et théologiques, apparaîtront tout au long de cet ouvrage. Mais dès maintenant, le lecteur n'hésitera pas à reconnaître le même auteur dans ces œuvres conservées en des langues différentes.

D. — L'ÉDITION ANTÉRIEURE

Le texte arménien des *Homélies sur Job* d'Hésychius de Jérusalem[1] n'a fait l'objet, jusqu'à maintenant, que d'une seule édition sans traduction ni notes, publiée en 1913, par le Père K'erobē Č'rak'ean, de la Congrégation Mékhitariste du Couvent San Lazzaro, à Venise[2]; l'ouvrage est le cinquième tome de la collection *T'angaran Haykakan Hin ew Nor Dprut'eanc'*[3].

[38] M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 356-360.
[39] *Ibid.*, p. 367-368.
[40] Voir p. 148.
[41] Cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 514-516.
[42] *Ibid.*, p. 549.
[43] Homélie I, sur *Job* 1,5b2.
[44] M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 551.
[45] Homélie II, sur *Job* 1,9b.
[46] Nous en avons signalé quelques-unes, surtout dans les premières Homélies plus riches en procédés rhétoriques, sans prétendre toutefois être exhaustif. Il était inutile de continuer ces rapprochements, toujours incomplets, puisque l'œuvre d'Hésychius n'est pas encore connue dans son ensemble.
[1] *CPG* 6551.
[2] Voir l'article du P. Léon ZÉKIYAN, *Mékhitar de Sébaste*, dans *DSpir.*, t. 10, Paris, 1980, col. 940-950.
[3] «*Bibliothèque de Littérature Arménienne Ancienne et Nouvelle*». Le même volume contient un passage de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan (commentaire sur *Job* 21); six fragments du

Une introduction de cinquante-huit pages, précieuse pour tout ce qui concerne les informations sur le manuscrit *Venise, Mékhitaristes 339*[4] et la survivance d'Hésychius dans la littérature arménienne, ouvre le volume. Dans l'édition elle-même, le texte arménien est établi d'après le seul manuscrit V dont on connaît l'état défectueux et les lacunes[5]. Pour y pallier, l'éditeur a eu recours, deux fois[6], au texte de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, imprimé en petits caractères en bas de pages[7] ou en pleines pages[8]; mais, nous le savons[9], la compilation de Vanakan ne peut être prise qu'avec réserve pour un reflet fidèle des textes d'Hésychius, puisqu'elle n'en donne qu'un résumé, parfois trompeur[10].

En face des lacunes mineures des folios 67-103 (lignes incomplètes, omissions, mots tronqués), l'éditeur a laissé le texte incomplet[11] ou fait appel soit à la *Chaîne sur Job*, soit à des conjectures. Reconstitutions et corrections s'avèrent heureuses la plupart du temps, comme on le verra dans l'apparat de l'édition du texte; plusieurs cependant sont écartées par le ms. E qui permet désormais de les contrôler[12].

Cette édition princeps des *Homélies sur Job* d'Hésychius améliore le texte du seul manuscrit alors connu, d'une façon notable; les suggestions et corrections proposées par l'éditeur[13] ont souvent été vérifiées, nous le verrons. Elle a mis à la disposition des biblistes, en plus d'un texte arménien de *Job*, reflet d'un texte grec ancien, un matériau riche en citations qui n'a malheureusement été utilisé que pour le Nouveau Testament[14]. Elaborée à l'aide d'un unique manuscrit, l'édition ne pouvait cependant masquer les lacunes ni obvier, en faisant appel à la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, aux passages corrompus et à une ponctuation défiant parfois toute traduction. Conscient, souvent à tort, de la précarité de plusieurs de ses conjectures, le P. K'. Č'rak'ean demandait l'indulgence de son lecteur[15]; son travail a grandement facilité l'entreprise d'une nouvelle édition.

Commentaire d'Hésychius *sur les Épîtres Catholiques*; l'Homélie festale VI d'Hésychius, *De S. Maria Deipara*, dont l'original grec est désormais édité (éd. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 170-205), et quelques fragments du *Commentaire sur Job* de Stép'anos Siwnec'i.

[4] Voir supra, p. 16.

[5] Voir supra, p. 17.

[6] Le P. Č'rak'ean n'a pu remplacer la première des trois lacunes, celle du prologue de l'Homélie II, par un texte de Vanakan, car celui-ci n'emprunte jamais aux prologues des *Homélies* d'Hésychius dans sa *Chaîne sur Job* (voir supra, p. 19).

[7] Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. 26 et 100, pour l'Homélie III, sur *Job*, 17-18, et l'Homélie IX, sur *Job* 6,7-28.

[8] *Ibid.*, p. 101-102.

[9] Voir supra, p. 19.

[10] Voir supra, p. 19.

[11] Voir l'Homélie III, sur *Job* 1,17.

[12] Voir l'Homélie III, sur *Job* 1,18-19 (notes 17,38 et 48 du texte); sur *Job* 1,20 (notes 8 et 9); Hom. VI, sur *Job* 3,10-12 (note 39); sur *Job* 3,23 (note 20), etc...

[13] Cf. Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. LIII-LIV.

[14] Voir S. LYONNET, *Les origines*, p. 115-116, et surtout les deux volumes du P. L. LELOIR, *Citations*.

[15] Cf. Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. LVI.

E. L'ÉDITION PRÉSENTE

Tous les manuscrits incomplets devaient être exclus de l'édition: *Erévan, Maténadaran 1879; Jérusalem, Saint-Jacques 3325; Wien, Méchitharistes 47; Erévan, Maténadaran 1138* et *1426*[1]. Ces textes attestent l'intérêt que l'on portait, en Arménie, au *Commentaire sur Job* d'Hésychius de Jérusalem, mais ne sauraient être regardés comme de véritables témoins d'Hésychius, puisque les discours du didascale s'y trouvent résumés et gâtés par des ajouts du compilateur.

L'état matériel satisfaisant du *Erévan, Maténadaran 8429* (=E), sans lacunes dans la suite de ses folios, ne justifiait pas cependant qu'on le préférât au *Venise, Mékhitharistes 339* (=V). Ses abréviations des lemmes du début des *Homélies*, des citations bibliques et des doxologies, auraient privé le texte d'Hésychius d'une matière importante; la langue et l'orthographe tardive du manuscrit auraient exigé des corrections continuelles et problématiques.

C'est donc sur la base du travail du P. Č'rak'ean qu'a été réalisée l'édition présente. N'ayant pas eu accès au *Venise, Mékhitaristes 339*, la lecture du *Wien, Méchitaristes 216*, copie des Homélies 1, 4, 5, 8, 11, 12 du manuscrit précédent, nous a convaincu cependant que l'on pouvait se fier à la lecture de son premier éditeur. Le travail d'édition a donc porté sur les points suivants:

— compléter les lacunes de V par le texte du ms. E dont l'orthographe alors a été ramenée à la forme classique,
— rectifier les conjectures du Père Č'rak'ean (=D), dans le cas où la lecture du ms. E les révélait erronées,
— supprimer, dans le cas de légères lacunes du texte biblique du ms. V, les recours à la version arménienne de Zōhrab (=Z), quand le texte du ms. E, différent, retrouvait le texte des *Septante* ou des *Hexaples*,
— corriger les passages réellement altérés (chute de négations et de prépositions, singulier au lieu du pluriel et vice versa, résolutions fautives de signes abréviatifs, ponctuation, etc...) en préférant à V le texte de E.
— restitution de l'orthographe *aw* du ms. V, changée en *o* par l'éditeur, comme le montre la lecture du *Wien, Méchitharistes 216*. Mais nous avons conservé les formes de l'orthographe dialectale du ms. signalée par le Père Č'rak'ean: *ē* au lieu de *e*, *g* au lieu de *k*, *k* au lieu de *g*, *i* au lieu de *e*, *e* au lieu de *i*, *a* au lieu de *o* ou de *u*[2].

Par delà les différences orthographiques, les deux manuscrits V et E ont-ils entre eux des relations de dépendance? Nous ne le pensons pas; les nombreuses variantes de E le démontreront. Le ms. E de 1414, ou son modèle plus ancien, n'a pu être copié sur le ms. V daté de 1298; ses abréviations sont inconnues de ce dernier. Toutefois celles-ci pouvant provenir d'un copiste travaillant à partir d'un manuscrit complet, il faut examiner aussi d'autres différences entre les deux manuscrits, sans faire appel cependant à celles des lemmes bibliques, les copistes ayant pu substituer leur version biblique à celle des textes des manuscrits. Il reste alors trop de leçons propres à chacun des deux manuscrits, pour que V et E

[1] Voir p. 14-16.
[2] *Isik'iosi.*, p. LIV-LV.

puissent provenir d'un ancêtre commun. En voici quelques-unes: Homélie I, prologue, «*kr̄eac'*, ... les figures qu'il a *ciselées* (V); *kangneac'*,... les figures qu'il a *dressées* (E) (prologue, apparat note 10; voir aussi, dans la même Homélie, le texte différent signalé par les notes 15 et 5 du texte et de la traduction du prologue); Homélie II, sur *Job* 1, 6: «*c'uc'anē k'an zbazum awurs*, elle montre que (ce jour est plus éclatant) que de *nombreux* jours (V); *c'uc'c'ē k'an zamenayn*, elle *montrera* que (ce... éclatant) que *tous* les jours (E)»; sur *Job* 1, 6: «*isk matnč'in*, mais au *Traître* (V); *isk t'šnamoyn*, mais à l'*Ennemi* (E)»; Hom. III, prologue: «*zt'šnamin*, *l'Ennemi* (V); *zbr̄naworn*, le *Tyran* (E)»; sur *Job* 1, 22: «*gloreac'*, *il l'abat (V); kamēr glorel, il désirait l'abattre* (E)»; etc... Ce sont donc deux manuscrits indépendants.

CHAPITRE II

LE COMMENTATEUR DE *JOB*

A. – STRUCTURE DU COMMENTAIRE ET D'UNE HOMÉLIE

Le *Commentaire sur Job* d'Hésychius de Jérusalem se compose de vingt-quatre sections, recouvrant les chapitres 1-20 du livre de *Job*. Le titre de «commentaire», qui ouvre l'œuvre du didascale dans les deux manuscrits VE[1], est inadéquat cependant. Chaque section comprend en effet, habituellement, tous les éléments constitutifs du genre homilétique: une péricope biblique[2], un prologue, le corps du commentaire, une exhortation et une doxologie.

1. La péricope biblique

a) *Péricope et prologue*

Comme souvent dans le *Commentaire sur le Lévitique*[3], le texte des *Homélies sur Job* d'Hésychius débute, conformément à un usage bien connu à Alexandrie[4] et à Jérusalem[5], par la lecture du texte biblique que le didascale va expliquer.

Ces péricopes, au début de chaque homélie[6], ne sont pas des éléments rapportés par la suite, lors de la copie des manuscrits. Plusieurs fois, en effet, le didascale hiérosolymitain s'y réfère en commençant son prologue. «Ce récit concernant Job

[1] Voir infra, p. 63.

[2] Dans les pages qui suivent et les notes de l'édition, nous l'appellerons «le lemme du début ou le lemme initial».

[3] Voir, par exemple, *PG* 93, 819B, 831C, 843C, etc...

[4] Voir les *Homélies sur Jérémie* d'Origène (éd. P. Nautin, *SC* 232, Paris, 1976, p. 105).

[5] La rubrique précédant les *Catéchèses* de Cyrille (*PG* 33) fait allusion à ces lectures que le *Lectionnaire arménien de Jérusalem* a conservées et relie à une prédication (éd. Renoux, *Le codex arménien*, t. II, p. 233-237).

[6] Sauf pour la première qui commence directement par le prologue. Celles du ms. E ont toutes été abrégées, sauf pour l'Homélie V; un copiste a sans doute jugé inutile de transcrire un texte que l'on allait lire au début de chacune des sections du commentaire.

nous console vraiment...» enchaîne Hésychius, immédiatement après la péricope *Job* 2, 1-10 qu'il va commenter dans la quatrième Homélie. L'allusion est encore plus nette dans la dixième Homélie où la fin du prologue précise aussi que la péricope était lue avant l'intervention d'Hésychius: «Mais dans ce que l'on vient de lire, qu'est-ce que Job a mis en avant?» Deux fois encore, le desinit de la péricope, à laquelle l'orateur rattache ses premiers mots par une conjonction, suggérera le thème des premières phrases du prologue[7]. En dépendance de ce texte biblique, le commentaire d'Hésychius lui correspond aussi toujours, chaque Homélie se limitant exactement à expliquer les versets contenus dans la péricope. Les vingt chapitres de *Job* sont ainsi distribués en vingt-quatre sections, et chacune était lue avant le prologue[8].

b) *Divisions du texte de Job*

Cette répartition obéit-elle à une règle? La question n'est pas sans intérêt. Elle permet en effet de s'interroger, d'une part sur l'origine de cette structure biblique dont dépend la dimension de l'homélie, et d'autre part sur le lien éventuel de la prédication d'Hésychius avec la lecture liturgique de *Job* que l'on entendait durant le carême, à Jérusalem, dans la première moitié du Ve siècle[9].

Hom.	I	: (*Job* 1,1-5) [10]
	II	: *Job* 1,6-12c
	III	: *Job* 1,12d-22
	IV	: *Job* 2,1-10
	V	: *Job* 2,11-13
	VI	: *Job* 3,1-26
	VII	: *Job* 4,1-5,7
	VIII	: *Job* 5,8-27
	IX	: *Job* 6,1-27
	X	: *Job* 6,28 - 7,21
	XI	: *Job* 8,1-22
	XII	: *Job* 9,1 - 10,7
	XIII	: *Job* 10,8-22
	XIV	: *Job* 11,1-20
	XV	: *Job* 12,1 - 13,5
	XVI	: *Job* 13,6 - 14,3
	XVII	: *Job* 14,4-22
	XVIII	: *Job* 15,1-35
	XIX	: *Job* 16,1-17
	XX	: *Job* 16,18 - 17,16
	XXI	: *Job* 18,1-21

[7] Voir Homélie XIII et XVII, prologue.

[8] La finale du prologue de l'Homélie X, source de cette information, ne permet pas de préciser qui lisait la péricope.

[9] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 183-186. Nous reviendrons sur cette question dans les pages consacrées à la date des *Homélies* (infra, p. 38).

[10] Seule la première Homélie n'est pas précédée du texte biblique qu'Hésychius commente.

XXII : *Job* 19,1-20
XXIII : *Job* 19,21-29
XXIV : *Job* 20,1-29

En disposant ainsi sa prédication sur *Job*, le didascale aurait-il respecté un sectionnement déjà connu des textes bibliques de *Job*? Nous ne pouvons le préciser, puisque, pour la période patristique, les seuls fractionnements existant sont d'ordre liturgique[11]. L'ordre interne du récit - événements, discours, réponses — imposait sans doute la répartition du texte biblique. Hésychius le met en échec cependant, en commençant sa troisième Homélie avec la conclusion du dialogue entre Dieu et Satan, qui a fait l'objet du commentaire dans la deuxième: «*Et Satan sortit de devant le Seigneur*[12]». Il faut aussi remarquer que les discours de Job, comme ceux de ses amis, ne sont pas toujours commentés en une seule fois, mais font parfois l'objet de plusieurs Homélies[13]. Il est donc nécessaire de chercher ailleurs.

L'organisation de la lecture liturgique de *Job*, lu en carême, à Jérusalem, n'apportera pas la clef du système suivi par Hésychius pour distribuer les vingt premiers chapitres de *Job* en vingt-quatre Homélies. Aucune des lectures de *Job* prévues pour le vendredi des six semaines du carême hiérosolymitain par le *Lectionnaire arménien*, contemporain des débuts oratoires du didascale, ne correspond aux péricopes précédant les *Homélies sur Job*[14]. Remarquons d'ailleurs qu'à Jérusalem, dans la première moitié du Ve siècle, les discours des amis de Job, commentés par Hésychius, n'étaient pas encore admis comme lectures liturgiques. Dans la seconde moitié du Ve siècle où cet usage n'existe plus, les *Lectionnaires géorgiens* n'offrent aucune connexion avec les péricopes des *Homélies sur Job*[15]. Ce n'est donc pas la lecture liturgique de *Job* qu'Hésychius prend pour canevas de sa prédication[16]; il ne tient pas compte non plus des divisions du texte de *Job* que lui proposaient les péricopes liturgiques[17].

La teneur des lemmes qui figurent en tête des homélies ne dépend donc, semble-t-il, que du choix d'Hésychius, guidé sans doute par la logique interne du livre de *Job* et par les circonstances[18].

[11] Voir les articles *Chapitres de la Bible, dans DB*, t. 2, col. 559-565 et *Kapiteleinteilung in der Bibel* du *LThK*, Bd V, col. 1325-1326. La répartition des vingt premiers chapitres de *Job* en vingt-quatre sections n'a pas de relation avec les divisions que l'on trouve dans les marges de la version arménienne de la Bible (=Z).

[12] *Job*, 2,7a. Ce texte est commenté à la fin du prologue de l'Homélie III.

[13] Voir Homélies VII-VIII (1er discours d'Éliphaz, *Job* 4-5); Hom. IX-X (2e discours de Job, *Job* 6-7); Hom. XII-XIII (3e discours de Job, *Job* 9-10); Hom. XV-XVII (4e discours de Job, *Job* 12-14); Hom. XIX-XX (5e discours de Job, *Job*, 16-17); Hom. XXII-XXIII (6e discours de Job, *Job* 19).

[14] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 239-255.

[15] Cf. TARCHNISCHVILI, *Le Lectionnaire géorgien*, vol. 189, p. 48-81. Une enquête dans d'autres systèmes de lecture a mené au même résultat négatif.

[16] Un argument de choix est donc enlevé, mais non complètement nous le verrons (infra, p. 38), pour préciser la période de l'année liturgique durant laquelle Hésychius prêcha ces *Homélies*.

[17] Seuls, les incipit et les desinit des *Lectionnaires* et des *Homélies* correspondent parfois, mais les coupures faites à l'intérieur des discours de Job sont différentes (par exemple, *Job* 9,1-10,7 pour l'Homélie XII, et *Job* 9,2-10,2a pour la lecture du vendredi de la deuxième semaine de carême; RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 245).

[18] La brièveté de la péricope de l'Homélie V, trois versets seulement (*Job* 2, 11-13), résulte, semble-t-il, du texte biblique qui vient ensuite: Hésychius ne pouvait, après *Job* 2,13, entreprendre l'explication d'un texte d'une tout autre nature, le premier discours de Job (c.3).

2. — Les prologues

La lecture du texte biblique achevée, Hésychius ouvre son commentaire, dans toutes ses *Homélies*, par un «prologue». Le nom n'en est jamais donné, contrairement au *Commentaire sur le Lévitique*, où la version latine a conservé quelques titres de «*praefatio*[19]».

a) *Leur richesse stylistique*

Très différents par leur longueur[20], les prologues ont en commun une rédaction très soignée où l'on reconnaît, même à travers l'arménien, les procédés de rhétorique, souvent utilisés par Hésychius dans ses *Homélies festales*[21]. Nous avons signalé déjà l'harmonieuse construction, dûe aux répétitions et au rythme des mots, des premières lignes du prologue de la première Homélie[22]. Dans celui de la deuxième, l'orateur semble se complaire dans les antithèses:

Les ennemis foulent aux pieds,
mais ce sont eux qui sont renversés;
ils rusent,
mais ce sont eux qui sont pris à leurs propres ruses;
ils lancent des flèches...
mais ... ce sont eux qui reçoivent les blessures.

Il convient d'insister sur la richesse oratoire de ces prologues, en citant encore quelques lignes de celui de l'Homélie V où se succèdent diverses techniques stylistiques qu'affectionne Hésychius. Brève litanie de titres:

Réjouis-toi, Sion,
arène du jeûne,
chambre nuptiale de la philosophie,
ancre de la tempérance,
festin de la vie bienheureuse,
table du royaume...
symétrie dans la construction des phrases:
toi qui dessines les fêtes...
toi qui donnes de l'éclat aux assemblées...
abondance des anaphores (*tantôt*, neuf fois répété):
tantôt tu proclames la paix...
tantôt tu souffles l'Esprit...
tantôt tu présentes le bassin...
tantôt tu accomplis doublement la Pâque...

Plusieurs prologues sont ainsi marqués de ces raffinements mélodiques[23] dont la recherche satisfait aux règles du genre[24].

[19] *PG* 93, 903B, 925D, 966D, 1019B.
[20] Comparer par exemple celui de l'Homélie II et celui de l'Hom. III; de l'Hom. V et de l'Hom. VI.
[21] M. Aubineau, *Les Homélies festales*, p. 16-19, 82-83, 142-143, etc...
[22] Voir supra, p. 24.
[23] Voir les prologues suivants où cette recherche apparaît davantage: celui de l'Homélie VI avec son apostrophe aux «hommes *que* Dieu appelle ... *qu*'il attire ... *qu*'il supplie ... *qu*'il invite...»; celui des Hom. XIV et XVIII.
[24] Voir Festugière, *Lieux communs littéraires*, p. 124.

b) *Leur contenu*

Les sujets traités dans les prologues sont très divers. Disons de suite qu'ils sont étrangers, sauf une fois[25], à l'explication qu'Hésychius va donner du texte de Job, ou ne l'annoncent que très vaguement[26]. Ce ne sont donc pas des «arguments», introductions aux textes commentés, comme on le voit par exemple dans le *Commentaire sur Job* d'Olympiodore[27]. Le didascale part le plus souvent d'une idée générale, qu'il développe dans un sens moralisant, en recourant parfois aux exemples que donnent des personnages bibliques. Mais le prologue s'achève toujours sur la présentation du modèle que constitue Job.

Deux grands thèmes affleurent constamment dans ces prologues. Le premier, par l'importance, est celui du combat spirituel, nécessité qu'Hésychius souligne fortement dans le reste du commentaire. Dépeinte sous différentes images dans les prologues des Homélies II, VI, VIII, XII, XIII, XV et XVI, la lutte du chrétien, inévitable en raison des pièges et des attaques continuelles du «Traître», doit prendre Job comme modèle en toutes ses phases, ne cesse de répéter Hésychius. La deuxième idée, par la place qu'elle tient, est une exhortation à l'acquisition des vertus nécessaires à l'obtention des «couronnes», c'est ce qu'affirment les prologues des Homélies IX, XIV, et XIX; la vie du Christ (prologue X et XI), des patriarches (XX) et de Job (XXII, XXIII et XXIV) doit servir d'exemple aux chrétiens. Cependant, parmi les vertus, quelques-unes brillent d'un feu spécial aux yeux d'Hésychius: la patience (prologue I), la vigilance (III), la prudence (IV) et la piété (XVI) que Job a illustrées magnifiquement dans sa vie et durant son combat. Deux prologues seulement développent des sujets particuliers: celui de l'Homélie VII où Hésychius évoque le jugement à venir, comme un motif de pratiquer la vertu, et celui de l'Homélie V où il s'adresse à l'église de Sion.

Notons enfin que ces préfaces se terminent par une transition, chaque fois différente, procédé éminemment caractéristique du didascale dans ses *Homélies sur Job* comme dans son *Commentaire sur le Lévitique*[28].

3. — Le corps de l'homélie

Hésychius n'emploie qu'une seule méthode pour commenter la péricope lue avant le prologue: il explique pas à pas le texte biblique; celui-ci sert de trame à son discours. Mais comment cela se déroule-t-il?

a) *Le lemme*

Une section du texte de la péricope est relue, le lemme, constitué parfois de quelques mots seulement[29] ou de plusieurs phrases[30], le tout formant toujours une unité de sens. La longueur de ce texte biblique ne correspond pas toujours,

[25] La deuxième partie du prologue de l'Homélie V, entièrement différente de la première, annonce le texte *Job* 2,11-13 que va commenter l'orateur.

[26] Voir, par exemple, les prologues des Homélies I, II et IV.

[27] *PG* 93, 17D-20A, 33D-36D, etc...

[28] *PG* 93, 802C, 803B, 806C, 811D, etc...

[29] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,5f; Hom. II, sur *Job* 1,9a; Hom. III, sur *Job* 1,13a.

évidemment, aux hémistiches et aux versets de notre Septante[31] ; elle ne concorde pas non plus avec la distribution du texte de *Job* dans les commentaires de Didyme[32], de Julien l'Arien[33], de Jean Chrysostome[34] et d'Olympiodore[35]. Ici, comme pour la péricope initiale[36], Hésychius n'obéit, semble-t-il, qu'à sa propre inspiration.

Remarquons encore qu'il est difficile d'établir une règle au sujet des relations existant entre le texte du lemme et le texte correspondant de la péricope précédant l'Homélie. Les deux textes sont le plus souvent identiques, mais il existe aussi de nombreuses différences tout au long des vingt chapitres de *Job* et de leur commentaire[37]. Celles-ci ne sont pas dues généralement à l'intervention d'un copiste préférant substituer la version arménienne plutôt que de traduire le texte grec qu'il avait sous les yeux[38]. Hésychius fait constamment appel, nous le verrons[39], à des leçons différentes: celles des trois manuscrits de la Septante[40] et celles de la recension hexaplaire d'Origène. L'utilisation de ces leçons différentes, à l'intérieur du commentaire lui-même, garantit l'authenticité des divergences que l'on constate entre la péricope biblique du début de l'Homélie et le lemme commenté.

b) *Le commentaire*

L'explication d'Hésychius ne part pas d'un thème dans lequel il chercherait à faire entrer le texte biblique. C'est du lemme que dérive son discours, comme le manifeste le début de chacune des sections de l'Homélie I. En voici un exemple:

> «*...Et à l'achèvement des jours de festin, Job envoyait* (*les chercher*) *et les purifiait.*» (*Job* 1,5b) Entends-tu que les dîners nécessitent une purification et que les festins exigent des sacrifices?

Les paroles d'Hésychius sont le plus souvent une glose du texte biblique dont tous les mots sont repris et commentés, soit par groupes, soit un à un, au cours d'un seul ou de plusieurs paragraphes[41]:

Job 1,1a: «*Il y avait un homme*». Rare est ce bien, dit (l'Esprit de Dieu)... «*Du pays d'Ausit*». Le pays était sauvage, mais ce plant était domestique...

[30] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,9a; sur *Job* 1,9b-11; Hom. III, sur *Job* 1,14-15.
[31] Voir Hom. I, sur *Job* 1,4-5b1; sur *Job* 1,5b2-d; etc...
[32] Éd. HENRICHS
[33] Éd. HAGEDORN.
[34] *PG* 64, 509ss.
[35] *PG* 93, 20ss.
[36] Voir supra, p. 30.
[37] Voir, par exemple, dès l'Homélie II, la première note de chacun des lemmes *Job* 1,6.7a.7b-c.12a-c, où le texte biblique est différent à la fois du lemme du début de l'Homélie et du texte de la version arménienne de Zohrab.
[38] Sauf en quelques cas, que nous avons signalés (vg. sur *Job* 18, 19c), où le texte du lemme ne correspond pas au texte biblique que commente Hésychius.
[39] Voir infra, p. 49.
[40] L'*Alexandrinus*, le *Sinaiticus* et le *Vaticanus*.
[41] Voir la très longue interprétation sur *Job* 1.6 dans l'Homélie II. La pèlerine Égérie, faisant la description de la catéchèse (*Itin. Eger.*, 46,3), relate que «on leur (aux catéchumènes) explique la doctrine, comme celle de toutes les Écritures, phrase par phrase» (trad. PÉTRÉ, *SC* 21, p. 257-259).

«*Dont le nom était Job*», car des justes, il est bon de connaître même le nom...

Job 1,1b: Il était «*véridique*», comme une créature vraie...
«*irréprochable*», parce qu'il avait en aversion même l'odeur du péché...
«*juste*», maintenant intacte la rectitude de la loi naturelle...

De cette exégèse à ras de texte, le didascale sait aussi passer à une interprétation globale, sans reprendre son texte biblique. La richesse de Job, dont viennent de faire étalage les versets *Job* 1,2-3e, est considérée tout en bloc comme le résultat de la richesse intérieure de son âme. Le repas «dispendieux» des fils et des filles de Job, évoqué en deux hémistiches dans l'Homélie II (*Job* 1,13b-c), est regardé, en une seule fois, comme la cause de leur malheur.

De ces deux méthodes, il existe aussi de nombreux dégradés tout au long du commentaire. Mais on doit souligner avant tout que, même lorsqu'Hésychius n'explique pas son texte mot après mot ou par groupes de mots, la Bible reste néanmoins toujours présente. Son discours déborde de citations de l'Ancien et du Nouveau Testament[42] ou d'allusions à leurs récits[43]. Entre sa mémoire et ses paroles coule comme un flot incessant de réminiscences bibliques; l'Écriture est ainsi constamment expliquée par l'Écriture.

Le dernier élément caractéristique du commentaire est la transition, car, à la fin de presque toutes les sections, Hésychius invite son auditeur à écouter la suite. Cela se fait le plus souvent à l'aide de nombreuses formules différentes enchâssant les mots «suite[44]» et «ajouter[45]», mais aussi, fréquemment, par le biais de formules interrogatives[46].

4. — La conclusion

Dans les *Homélies sur Job*, la conclusion n'apparaît pas comme une structure particulière. Elle se coule dans le prolongement du dernier texte biblique commenté, revêtant la forme soit d'une exhortation et d'une doxologie, soit seulement d'une doxologie[47].

a) *L'exhortation*

Le thème de l'exhortation est toujours en dépendance, pour les seize Homélies qui en possèdent une, du dernier verset commenté. Dans l'Homélie XXIV, sans conclusion spéciale qui annoncerait la fin du commentaire d'Hésychius[48], le péché, impliqué dans l'attitude perverse de Sophar (*Job* 20,27-29), sert d'introduction à la conclusion: «Quant à nous, fuyons le fruit mauvais du pé-

[42] Voir encore le commentaire sur *Job* 1,6 dans l'Homélie II.
[43] Voir, par exemple, le beau commentaire sur *Job* 1,3g.
[44] Homélie IV, sur *Job* 2, 1b-d; sur *Job* 2,8; Hom. V sur *Job* 2,13a; etc...
[45] Homélie IV, sur *Job* 2,4b-c; Hom. VI, sur *Job* 3,3; sur *Job* 3,7; etc...
[46] Homélie VII, sur *Job* 4,17; Hom. IX, sur *Job* 6,1.7.10, etc...
[47] Les Homélies II, V, VI, IX, XII, XIII, XIV, XVIII et XX possèdent seulement une doxologie.
[48] Voir supra, p. 20.

ché...». Même procédé dans l'Homélie XXIII: des châtiments évoqués par le commentaire de *Job* 19,29b-c, Hésychius passe à la conclusion en gardant le même thème: «Préservons de cela nos âmes...».

C'est une forme stylistique spéciale qui caractérise davantage l'exhortation. Le didascale, laissant de côté le texte de Job, se tourne en effet vers son auditoire en s'adressant directement à lui: «Quant à nous..., mais nous..., à nous...».

b) *La doxologie*

Contrairement à l'exhortation, toutes les *Homélies sur Job* ont une doxologie qui, dès les origines chrétiennes, appartient au genre littéraire de l'homélie[49].

Leur incorporation à ce qui précède, l'exhortation ou le commentaire quand celle-ci fait défaut, s'effectue d'une double façon. La doxologie est amenée par la mention, dans la dernière phrase de l'explication du texte, du nom «du Père, du Fils et du Saint-Esprit[50]», de «Dieu[51]», de la «Trinité[52]» ou du «Seigneur[53]». Mais plusieurs fois aussi, elle ne possède aucun environnement et survient ex abrupto[54].

Hésychius fait appel à plusieurs types de doxologies:

— 1/ Celle d'*Hébreux* 13,21 ou s'en inspirant: «Gloire à lui dans les siècles» ou «Gloire à lui dans les siècles des siècles[55]».

— 2/ Cette doxologie s'amplifie par l'adjonction des mots «maintenant et toujours», inspirés de *Jude* 25[56].

— 3/ Doxologies dont il n'existe qu'un exemple: «Avec lui (Dieu), gloire à la Sainte Trinité[57]» et «Lui (Dieu) à qui revient la gloire éternelle[58]».

Les deux premières formes de doxologies se retrouvent telles quelles dans les *Homélies festales*[59] et, souvent, s'adressent aux trois Personnes Divines[60]. La traduction arménienne des *Homélies sur Job* montre, là encore, sa fidélité vis-à-vis du modèle grec, et Hésychius, son respect par rapport à un usage connu de ses prédécesseurs, commentateurs comme lui de livres bibliques[61].

[49] Cf. H. CROUZEL, *Les doxologies finales des homélies d'Origène selon le texte grec et les versions latines*, dans *Augustinianum*, 20 (1980), p. 95-107.

[50] Voir Homélies I, XIV-XIX, XXII et XXIII.

[51] Voir Homélies II, IV, IX, XII et XXIV.

[52] Voir Homélie V.

[53] Voir Homélie XX.

[54] Voir Homélies X, XI, et XXI.

[55] Voir Homélies I, IV-VI, VIII, X et XXI, auxquelles il faut joindre celle de l'Homélie III: «Gloire à lui, en tout, dans les siècles des siècles».

[56] Voir Homélies II, VII, XI, XIII-XVII, XX et XXII-XXIV, auxquelles il faut rattacher l'Homélie XVIII qui omet le mot «maintenant», et l'Homélie XIX privée du début de la doxologie (Gloire à lui).

[57] Voir Homélie IX.

[58] Voir Homélie XII.

[59] Pour le type 1, voir *Homélies festales* II (éd. M. AUBINEAU, p. 75); V (*ibid.*, p. 169); VI (*ibid.*, p. 205), etc...; pour le type 2, voir *Homélies festales* I (*ibid.*, p. 43); III (*ibid.*, p. 96); IV (*ibid.*, p. 117); etc...

[60] Homélies sur *Job* I, VI, etc...; *Homélies festales* I, 8; IV, 4; etc... (éd. M. AUBINEAU, p. 43, 117).

[61] Les homélies sur la Bible d'Origène, de Chrysostome, etc...s'achèvent sur une doxologie.

B. UNE PRÉDICATION SUR *JOB*

Les allusions, au cours de ces Homélies consacrées au livre de *Job*, à des églises de Jérusalem invitent à se demander dans quel cadre elles furent prononcées.

1. — Des homélies prêchées ?

Une question préalable se pose toutefois. Le genre homilétique qu'affichent ces textes implique-t-il qu'ils aient été réellement prêchés? Un doute en effet peut naître devant la longueur impressionnante de plusieurs des Homélies[1], en raison aussi de leur caractère souvent technique[2] et de l'absence de coordination entre leurs lemmes du début et les péricopes de *Job* qui étaient lues en carême, à l'époque même où Hésychius était chargé de la prédication à Jérusalem[3].

Les fidèles de Jérusalem devaient être friands de longues prédications, puisque la pèlerine Égérie, décrivant la catéchèse quadragésimale, se plaît à signaler que cette instruction durait «pendant trois heures[4]», au cours des années 381-383 où elle accomplit son voyage à Jérusalem[5]. La réputation d'Hésychius n'était pas inférieure à celle de Cyrille de Jérusalem, si nous nous en rapportons au témoignage de la *Vie de saint Euthyme*, 16, qui le qualifie «d'illuminé ... de théologue ... d'illustre flambeau rayonnant sur toute la terre[6]»; ses longs commentaires ne devaient avoir rien de fastidieux pour ceux qui l'écoutaient.

Cette renommée lui permettait vraisemblablement de faire accepter à son auditoire une explication parfois ardue, en raison des citations d'autres traductions bibliques qu'il comparait à la Septante. Origène se refusait, il est vrai, à nommer les autres traducteurs, Aquila, Symmaque et Théodotion, au cours de son homélie[7]; on constate la même réserve dans les *Homélies sur les Psaumes* de Jean Chrysostome qui fait souvent appel aux leçons d'«autres traducteurs» sans les désigner[8]. Cette répugnance devait être disparue au Ve siècle, car dans ses *Homélies sur les Psaumes*[9] et dans son *Commentaire sur le Lévitique*[10], dont certaines parties ont été vraisemblablement prêchées[11], Hésychius cite nommément, comme dans ses *Homélies sur Job*, les trois traducteurs juifs.

Il est facile d'écarter les deux objections précédentes. Avons-nous affaire cependant à des homélies réellement prononcées, puisque leurs lemmes initiaux ne concordent jamais avec les péricopes de la lecture liturgique de *Job*, lues en carême, à Jérusalem, durant la période où vécut Hésychius[12]? La difficulté ne

[1] Voir les Homélies VI et XII.
[2] Voir l'Homélie V, sur *Job* 2,11a-e (la généalogie de Job); les allusions fréquentes aux textes bibliques propres à Aquila, Symmaque et Théodotion (20 fois, de l'Homélie IV à l'Hom. XXIV).
[3] Voir supra, p. 30.
[4] *Itin. Eger.* 46,3 (éd. Franceschini-Weber, p. 88).
[5] Cf. P. Devos, *La date du voyage d'Égérie*, dans *Analecta Bollandiana*, 85 (1967), p. 165-194.
[6] Trad. Festugière, *Les Moines d'Orient*, t. III, 1, p. 81.
[7] *Homélies sur Jérémie* I, éd. P. Nautin (*SC* 232), p. 31 et 117.
[8] Cf. *Ps.* 4,9; 5,3; etc... (*PG* 55,53-54,65).
[9] *PG* 93, 1261C, 1273A, 1268B, etc...; voir aussi Devreesse, *Les anciens commentateurs*, p. 263.
[10] *PG* 93, 833D, 844B, 852B, etc...
[11] Vaccari, *Esichio di Gerusalemme*, p. 189-190.
[12] Voir supra, p. 30.

date pas du Ve siècle et n'est pas réservée à Jérusalem. Déjà au IVe siècle, à Antioche, la prédication de Jean Chrysostome sur la *Genèse*, commencée au début du carême de 386, en conformité avec la péricope liturgique, ne maintenait plus ensuite cet accord; l'illustre orateur continuait son explication, sans tenir compte de la lecture quotidienne entendue dans l'assemblée[13]. C'est une évolution du même genre qu'il faut envisager pour expliquer le désaccord entre les lectures liturgiques de *Job*, et les lemmes du début des *Homélies sur Job*. Hésychius commence sa prédication, à l'ouverture du carême vraisemblablement[14], mais sans se préoccuper de la répartition du *Lectionnaire* liturgique hiérosolymitain, lequel d'ailleurs ne prévoyait la lecture que de quelques chapitres de *Job*[15]. Le didascale a délimité lui-même la longueur des péricopes qu'il voulait interpréter[16].

2. — Un auditoire composite

La présence d'un auditoire, auquel Hésychius s'adresse, démontre aussi que ces *Homélies* ont été prêchées. Il maintient en effet le contact avec ses auditeurs, en leur parlant directement: «Ne dis pas ... tu as appris[17] ... tu diras[18] ... comprends[19] ...», en les interrogeant: «Vois-tu[20] ... ne remarques-tu pas[21]?» Il n'est pas d'homélie qui n'atteste ce lien entre l'orateur et l'assemblée qu'il exhorte constamment, en se faisant aussi lui-même, en même temps que les fidèles, le sujet de ses recommandations[22].

Qui sont ces auditeurs qu'interpelle Hésychius? Les allusions à la psalmodie dans l'Homélie III[23], les invitations fréquentes au mépris des richesses[24], l'éloge de la virginité, du renoncement, du jeûne et de la prière[25] ont incité à penser que le didascale parlait devant un auditoire monastique[26]. Mais rien de tout cela n'est probant, en l'absence d'une indication précise concernant l'assistance. La psalmodie, au début, à l'intérieur et à la fin des offices, constituait alors le fonds de la prière, à Jérusalem[27] comme dans les autres assemblées ecclésiales. Quant aux exhortations morales et spirituelles des prologues III, XIX et XXIII, elles s'insèrent dans un propos beaucoup plus vaste: Hésychius s'adresse là à des gens

[13] Cf. R. Zerfass, *Die Schriftlesung im Kathedraloffizium Jerusalems* (*Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen*, Heft 48), Münster/W, 1968, p. 134.
[14] Voir infra, p. 38.
[15] Renoux, *Le codex arménien*, t. II, p. 239-253.
[16] Voir supra, p. 30.
[17] Homélie I, prologue.
[18] Homélie I, sur *Job* 1,2.
[19] Homélie I, sur *Job* 1,5b2.
[20] Homélie I, sur *Job* 1,1a.
[21] Homélie XVI, prologue.
[22] Homélie III, sur *Job* 1,14-15, et toutes les exhortations terminant les *Homélies*.
[23] Prologue et sur *Job* 1,13b.
[24] Homélie III, prologue; Hom. XXIII, prologue.
[25] Homélie XIX, prologue.
[26] Cf. Č'rak'ean, *Isik'iosi*, p. xv-xvi, qui reprend, pour le *Commentaire sur Job*, l'hypothèse formulée par Mercati, *Note di Letteratura Biblica e Cristiana antica* (*Studi e Testi* 5), Roma, 1901, p. 149, à propos des commentaires d'Hésychius sur les *Psaumes*.
[27] Les offices des vigiles, sexte, none et vêpres, à Jérusalem, comprennent de nombreux psaumes (voir *Itin. Eger.*, 24,1.3.4; éd. Franceschini-Weber, p. 67-68); le canon de chaque célébration eucharistique comporte deux psaumes (voir Renoux, *Le codex arménien*, t. II).

qui n'ont pas rompu avec les honneurs, la gloire et la richesse[28]. Dans un lieu de culte de Jérusalem, le prédicateur ne pouvait avoir devant lui qu'un auditoire composite, celui des moines et des vierges de la Ville Sainte auxquels se mêlaient des laïques, hommes et femmes, ainsi que l'affirme explicitement l'*Itinerarium Egeriae* à propos de l'assistance aux offices[29].

3. — DANS UNE ÉGLISE

Hésychius semble avoir prononcé ses *Homélies sur Job* dans une église, ouverte à tous. Le début du prologue de l'Homélie VII nous apprend en effet que les fidèles «se rassemblent» souvent «à l'église de Dieu», pour entendre la prédication[30]. Quelle est cette église? L'expression arménienne, très commune[31], ne sous-entend aucun lieu précis, et l'appellation «église», donnée à tous les grands lieux de culte hiérosolymitains, au IVe et au Ve siècle[32], ne permet pas de privilégier l'un d'entre eux, auquel ce titre serait réservé.

Le didascale dévoile lui-même, dans le prologue de son Homélie V, le lieu où les fidèles de Jérusalem se rendirent sans doute de nombreuses fois pour entendre sa prédication sur *Job*. «Sion, l'arène du jeûne, la chambre nuptiale de la philosophie...», est aussi, continue l'orateur, ce lieu «qui met Job à nu en vue des combats et qui nous fait revêtir l'armure complète qu'est la patience[33]». L'église de Sion, explicitement désignée comme celle où Hésychius prononce l'Homélie V, — «nous qui nous assemblons en ce même lieu», — est aussi l'endroit où le peuple chrétien écoute la lecture liturgique de *Job*: «Tu mets Job à nu et tu nous fais revêtir l'armure complète qu'est la patience». Le *Lectionnaire* de Jérusalem confirme cette indication, puisque c'est à «la Sainte-Sion», et jamais ailleurs, qu'étaient lues les péricopes de *Job*, les vendredis de carême[34], durant la première moitié du Ve siècle[35]. Il y a tout lieu de croire, sans que cela puisse être démontré de manière péremptoire, que le didascale prononça en cet endroit toutes ses *Homélies sur Job*.

4. — UNE DATE APPROXIMATIVE

Par contre, aucun indice, dans les paroles d'Hésychius, ne laisse soupçonner qu'il ait pu prêcher sur *Job* durant la période quadragésimale. Les six semaines du carême hiérosolymitain, au cours desquelles est lu le *Livre de Job*, semblent cependant le seul temps où dût avoir lieu pareille prédication. Selon quel rythme pouvait-elle alors se dérouler? Rien dans les *Homélies* ne le précise. L'*Itine-*

[28] Voir Homélie III, prologue. Dans le prologue de l'Homélie XIX, l'orateur exalte la virginité, mais il y affirme aussi l'éclat du mariage.

[29] *Itin. Eger.* 24 (éd. FRANCESCHINI-WEBER, p. 67).

[30] «Combien de fois nous rassemblons-nous à l'église de Dieu, à l'appel du Saint-Esprit».

[31] «*Ekelec'i Astucoy*, l'église de Dieu».

[32] Voir BALDI, *Enchiridion Locorum Sanctorum. Documenta S. Evangelii loca respicientia. Editio altera*, Jérusalem, 1955, n° 928 pour l'Anastasis, le Martyrium et l'église du Golgotha; n° 605,2; 609, 612 et 615 pour l'Éléona; n° 730, 732 et 733 pour Sion.

[33] Voir p. 151.

[34] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 239-253.

[35] Avec les lectionnaires géorgiens, témoins d'une liturgie hagiopolite plus tardive, les péricopes tirées de *Job* ne sont plus réservées aux vendredis (cf. TARCHNISCHVILI, *Le Lectionnaire géorgien*, vol. 189, n° 334 ss).

rarium Egeriae signale deux instructions hebdomadaires à Sion: le mercredi et le vendredi, à la neuvième heure, «l'évêque et un prêtre prêchent assidûment[36]». L'explication du livre de *Job* se serait donc étalée sur plusieurs années. Mais une autre fréquence de la prédication, en carême, peut être déduite d'un passage, assez peu précis, il est vrai, du chapitre 46,3 du journal de la pèlerine: «Tous les fidèles suivent les Écritures quand on les lit à l'église, parce que tous sont instruits pendant ces quarante jours, depuis la première heure jusqu'à la troisième, puisque la catéchèse dure pendant ces trois heures[37]». Ces lignes attestant l'existence d'un long enseignement matinal, donné ailleurs aussi à la même heure[38], visent-elles les fidèles ou les catéchumènes? La pèlerine insère en effet ce passage dans un développement consacré à ces derniers[39]. De nouvelles difficultés surgissent alors: Hésychius a-t-il pu prêcher en ce lieu (le Martyrium) et non à Sion désignée dans l'Homélie V, en un temps de la journée où c'est l'évêque «qui instruit de la loi»? Avouons notre impuissance à établir, de manière assurée le cadre annuel, le temps et le lieu dans lesquels se sont inscrites la plupart des *Homélies sur Job*.

Un faisceau d'indices, qui ne font pas une preuve cependant, incitent à placer cette prédication à la fin de la carrière d'Hésychius, entre 438-439 et 451; énumérons-les avec quelques mots d'explication :

a) Dans le prologue de l'Homélie V, longue apostrophe à Sion, Hésychius s'écrie: «Tantôt tu présentes le bassin et tu offres le linge pour les pieds et ainsi le port du salut est ouvert aux pécheurs...».

Ces paroles du didascale ne rappellent pas uniquement le geste du Christ lavant les pieds de ses disciples avant sa Passion, à Sion pensait-on, mais aussi le rite du lavement des pieds, inséré désormais dans la liturgie du jeudi saint et accompli au même endroit. L'apostrophe qui ouvre l'Homélie V énumère en effet, au présent, toutes les raisons que possède Sion de se réjouir, car ce qui eut lieu autrefois en ses murs est revécu aujourd'hui dans les actions et les célébrations liturgiques qui s'y déroulent. Et sur la toile de fond des événements évangéliques accomplis autrefois à Sion, l'orateur énumère, dans ce même prologue, les rites qui les rappellent et les conservent aujourd'hui, en ce même lieu.

Il convient de remarquer, après cette observation de caractère général sur le sens du prologue de l'Homélie V, qu'Hésychius ne se contente pas de faire allusion au lavement des pieds. Il cite quelques-uns des termes de la péricope *Jn* 13,3-30 (*...bassin, linge... pieds*) prévue pour ce rite, accompli le jeudi saint, selon le *Lectionnaire géorgien*[40], témoin de la liturgie hagiopolite pour la seconde moitié du Ve siècle[41]. L'orateur ne procèdera pas autrement, à propos des autres fêtes évoquées dans le même prologue.

[36] *Itin. Eger.*, 27,6-7 (éd. FRANCESCHINI-WEBER, p. 74).
[37] *Ibid.*, p. 88 (trad. PÉTRÉ, *SC* 21, p. 259).
[38] Voir l'introduction de P. NAUTIN aux *Homélies sur Jérémie* d'Origène (*SC* 232), p. 105.
[39] *Itin. Eger.*, 46 (éd. FRANCESCHINI-WEBER, p. 87-88).
[40] Cf. TARCHNISCHVILI, *Le Lectionnaire géorgien*, vol. 189, n° 640, p. 92.
[41] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. I, p. 22-24.

Que ce soit le rite liturgique, et non seulement le geste évangélique du lavement des pieds, que vise ici Hésychius, le lien établi, dans les paroles précédentes, entre ce rite et «le port du salut» le confirme. Cette expression, bien connue des Églises d'Orient, désigne en effet l'entrée dans la célébration du triduum pascal[42].

Le rite du lavement des pieds n'existe pas dans la liturgie hiérosolymitaine telle qu'elle est décrite dans le *Lectionnaire arménien* antérieur à 439[43]. Ce n'est donc qu'ensuite, semble-t-il, qu'Hésychius a pu y faire allusion.

b) Le prologue de l'Homélie V, qui énumère toutes les fêtes et stations tenues à Sion, au cours de l'année liturgique, reste muet sur le protomartyr Étienne dont les reliques résidèrent dans le diaconicon de Sion jusqu'en 438-439, date où elles furent transférées dans la basilique construite par Eudocie au nord de Jérusalem[44].

Peut-on penser qu'Hésychius, si empressé à signaler dans son *Homélie festale, In S. Stephanum* IX, 3, les fêtes et les montées fréquentes auprès du «...dais nuptial... (et du) pressoir[45]» de l'illustre martyr hiérosolymitain, se serait tu sur celui dont les restes se trouvaient dans les lieux mêmes où il prononçait le brillant exorde de sa cinquième Homélie sur *Job*. Il fallait signaler ce silence, même s'il ne prouve nullement que le didascale hiérosolymitain ait effectivement prêché son Homélie après 438/439.

c) «Cependant nous ne sommes pas sans connaître le temps où, dès les origines, l'Église célèbre la fête du baptême du Seigneur.» (Homélie VI, sur *Job*, 3,6c)

Que veut dire Hésychius? En même temps qu'il affirme connaître la date à laquelle, dès les origines, était célébrée la «fête du baptême du Seigneur», insinue-t-il qu'une fête du baptême du Christ est célébrée à Jérusalem, dans les années où il prêche? Une réponse affirmative à cette question obligerait à dater les *Homélies sur Job* de la fin de la carrière d'Hésychius. Nous savons en effet par les textes du *Lectionnaire de Jérusalem* que, dans les premières décades du Ve siècle, la fête hiérosolymitaine du six janvier, «la sainte Épiphanie», ne comporte encore aucun thème baptismal[46]. C'est avec les *Lectionnaires géorgiens*, témoins des rites de la Ville Sainte à partir de la seconde moitié du Ve siècle, que cette fête, sans changer de dénomination, intègre désormais la célébration du baptême du Christ[47]. Par son allusion aux «origines», Hésychius entend-il souligner l'ancienneté d'une fête que Jérusalem ne célèbre que depuis quelques années? Sa prédication sur *Job* serait alors à situer aux environs de 450.

d) «Ils ne comprennent pas les récits qui le (le Christ) concernent, à savoir ce qu'il faut attribuer à son corps et affecter à sa divinité. Et quand le Christ

[42] Cf. RÜCKER, *Die Ankunft im Hafen*, p. 78-92.

[43] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. I, p. 169-181; t. II, p. 166-172.

[44] *Vie de Pierre l'Ibère*, éd. RAABE, p. 33 (voir VINCENT-ABEL, *Jérusalem Nouvelle*, Paris, 1914-1926, p. 761-762, et la traduction récente de ce texte dans *Analecta Bollandiana*, 86 [1968], p. 258).

[45] Éd. M. AUBINEAU, p. 329.

[46] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 210-215, et *L'Épiphanie à Jérusalem au IVe et au Ve siècle*, dans *Revue des Études Arméniennes, Nouvelle série*, 2 (1965), p. 343-359.

[47] Cf. TARCHNISCHVILI, *Le Lectionnaire géorgien*, vol. 189, n° 83-116, p. 19-25.

prononce des paroles très humbles, ils ne les mettent pas au compte de son humanité, ni les paroles sublimes au compte de sa divinité.»

Ces quelques lignes du commentaire sur *Job* 1,17 de l'Homélie III sont un écho direct de l'Acte d'Union de 433 entre Cyrille d'Alexandrie et les Antiochiens[48], et spécialement de la déclaration exégétique qui conclut cet acte: «En ce qui regarde les paroles concernant le Seigneur dans les Évangiles et les (écrits) apostoliques, nous savons que des théologiens en prennent quelques-unes comme se rapportant à une seule personne, et que les autres ils les divisent comme se rapportant à deux natures, expliquant que celles-ci conviennent à Dieu en référence à la divinité du Christ, et que celles-là, humbles, sont en référence à son humanité[49]». Une relation apparaît entre ces deux textes. Hésychius reprend, avec les termes mêmes de la Formule d'Union, la distinction entre paroles divines et paroles humaines. C'est après 433 qu'il prononce ses *Homélies sur Job*.

e) «Pourquoi le Christ est-il médiateur? Parce qu'il possède la forme de l'homme et celle de Dieu, car il est nécessaire au médiateur, pour pouvoir amener les ennemis à la réconciliation, de prendre le visage des deux, ainsi il peut en effet mettre d'accord et réconcilier. Et parce que (le Christ) veut réconcilier l'homme avec son Père, car il est Dieu et il s'est fait homme, il possède donc la forme des deux.» (Homélie XII, sur *Job* 9,33)

Dans cette description parfaitement correcte de la médiation du Christ[50], où Hésychius se montre libre vis à vis de ses propres formulations christologiques sur l'Incarnation (ici ἐνανθρώπησις[51] et non σάρκωσις[52]), trois termes retiennent l'attention: la «*forme* de l'homme et de Dieu, *kerparank'* = μορφή; le *visage* des deux, *dēmk'* = πρόσωπον; la *forme* des deux, *kerparank'* = μορφή». Aucun de ces mots ne recouvre le terme «φύσις = *bnut'iwn*», bien connu des auteurs arméniens[53]. Cette terminologie semble dater les *Homélies sur Job* d'avant le concile de Chalcédoine.

Tous ces indices, liturgiques et historiques, invitent à placer la prédication du *Commentaire sur Job*, à la fin de la carrière d'Hésychius, semble-t-il, dans les années qui précèdent 451.

[48] Cf. A. Grillmeier, *Jesus der Christus*, p. 703-707.

[49] Cf. Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, ed. XXXIII, 1965, p. 98-99 (trad. dans A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 497-498).

[50] Cf. A. Grillmeier, *Jesus der Christus*, p. 122, 560, et 740-741.

[51] Une formule identique dans l'*Interpr. Is.* 51,12: «ὁ θεὸς ὑπάρχων καὶ γενόμενος ἄνθρωπος» (éd. Faulhaber, p. 161). Voir aussi Devreesse, *Les anciens commentateurs*, p. 277, note 218.

[52] Cf. M. Aubineau, *Les Homélies festales*, p. xli; voir aussi l'Homélie VI, sur *Job* 3,5b et l'Hom. XX, sur *Job* 16,21: «Le Verbe de Dieu qui s'est incarné pour nous (*marmnac'aw* = σάρκωσις).

[53] Cf. M. Tallon, *Livre des Lettres* (*Girk' T'lt'oc'*). *Documents arméniens du Ve siècle*, Beyrouth, 1955, p. 85-91; P. Tekeyan, *Controverses christologiques en Arméno-Cilicie dans la seconde moitié du XIIe siècle* (1165-1198), *OCA* 124, Roma, 1939, p. 73-121.

C. LE *LIVRE DE JOB* ET SON INTERPRÉTATION

Les *Homélies sur Job* que prononce Hésychius dans une église de Jérusalem sont très dépendantes du texte biblique, avons-nous dit précédemment, puisque l'orateur le suit pas à pas. Quel est donc ce texte de *Job* qu'il commente?

1. — LE TEXTE BIBLIQUE

Deux manuscrits assez tardifs, le *Venise, Mékhitaristes 339* de 1298, et le *Erévan, Maténadaran 8424* de 1414[1] nous livrent un texte de *Job* soudé aux *Homélies* d'Hésychius. Ce texte biblique arménien est-il représentatif d'un texte grec?

a) *Préalables*

Il est difficile de répondre d'une manière simple à cette question. Nous ne sommes pas en présence en effet d'un même texte arménien que l'on retrouverait identique chaque fois qu'il est cité, et que l'on pourrait comparer au texte de la Septante. Deux textes arméniens de *Job* sont constamment en concurrence[2]: celui du lemme initial de chaque homélie, qui fait partie de la structure de la prédication hésychienne[3], et celui du lemme partiel précédant chaque section du commentaire.

Ces deux textes bibliques, très souvent identiques, sont aussi très souvent différents, comme l'indiqueront les notes consacrées à chaque section du commentaire[4]. Il a donc été nécessaire de préciser la situation de chacun d'eux, dans les notes du lemme initial et dans la première note de chaque section[5], d'abord par rapport à la vulgate arménienne de Zōhrab (=Z), ensuite vis à vis de la Septante et de ses trois manuscrits (BSA), d'après l'*editio quarta* de Rahlfs[6] dont les divers hémistiches ont été affectés des lettres, a,b,c, etc...

Il faut aussi noter que le lemme partiel, placé avant chaque section du commentaire, se retrouve parfois dans une rédaction différente, lorsqu'il est repris à l'intérieur du commentaire. Le traducteur arménien a-t-il copié le texte de sa vulgate arménienne pour le lemme partiel, alors qu'il s'astreignait à traduire le texte biblique grec inséré par Hésychius dans son commentaire? Des notes préciseront, pour tous les cas, la nature de ces textes divergents[7].

Signalons enfin que plusieurs des lemmes partiels ont manifestement subi des manipulations, un texte biblique arménien ayant vraisemblablement été substitué

[1] Voir supra, p. 16-18.
[2] Sauf pour les versets *Job* 1,1-5, car l'Homélie I ne possède pas de lemme initial.
[3] Voir supra, p. 28.
[4] Voir, par exemple, Homélie II, sur *Job* 1,6 (note 1).
[5] Voir, par exemple, Homélie II, sur le lemme initial et sur *Job* 1,7b-c. Lorsque le lemme partiel précédant le commentaire est identique au lemme initial, nous n'indiquons rien.
[6] *Septuaginta*, vol. II, Stuttgart, 1950, p. 271-305. Nous n'avons pu profiter de l'édition de J. ZIEGLER, *Job*, dans les *Septuaginta* de Göttingen (XI,4), parue (octobre 1982) au moment où ces pages étaient à l'impression.
[7] Voir, par exemple, dans l'Homélie IV, sur *Job* 2,9[c] (note 8); dans l'Hom. VI, sur *Job* 3,11 (note 10).

au texte grec. Dans plusieurs cas en effet, le commentaire d'Hésychius ne répond pas au texte biblique, mais paraît avoir été élaboré à partir d'un autre texte qui n'est pas non plus celui du lemme initial ouvrant l'homélie[8].

Autres constatations visant, cette fois, les nombreuses citations bibliques insérées par Hésychius à l'intérieur de son commentaire sur *Job*. Le même texte de *Job*, cité parfois de façon identique en divers endroits du commentaire, l'est aussi ailleurs d'une façon différente[9]. Le rapprochement des citations, tant de l'Ancien que du Nouveau Testament, dans les *Homélies sur Job* et les autres œuvres d'Hésychius, aboutit aussi au même résultat. A côté de textes bibliques identiques dans le *Commentaire sur le Lévitique* et les *Homélies sur Job*[10] par exemple, il en existe d'autres, différents, dans les mêmes œuvres[11].

Les mêmes textes bibliques se présentent donc de façon assez instable, sans doute parce qu'Hésychius pouvait parfois lire son texte ou parfois le citait de mémoire, se permettant peut-être de le modifier en raison de son commentaire. Il faut aussi faire la part des inévitables transformations survenues au cours de la traduction en arménien et de la transmission de l'œuvre du didascale. Dans ces conditions, ce n'est donc qu'avec beaucoup de prudence que l'on peut voir, à travers le texte arménien des *Homélies sur Job*, le *Job* ou la *Bible* qu'Hésychius avait sous les yeux.

b) *Le texte arménien de Job*

Malgré ces observations qui relativisent la valeur du texte biblique arménien conservé dans les *Homélies sur Job*, une question se pose pour progresser d'un pas dans la recherche le concernant. Est-il identique aux textes bibliques arméniens de *Job*, soit de la vulgate arménienne (éd. Zōhrab), soit d'œuvres plus anciennes citant les vingt premiers chapitres du *Livre de Job*?

Un texte différent de la vulgate arménienne

Quel qu'ait été, syriaque ou grec, le modèle sur lequel fut entreprise la première traduction de la Bible arménienne[12], on s'accorde aujourd'hui à reconnaître que les livres de l'Ancien Testament arménien furent revus sur une Septante de nature hexaplaire[13]. La première édition scientifique de la Bible arménienne, celle de Zōhrapean[14] (=Zōhrab), véritable vulgate «dont dépendent toutes les éditions

[8] Voir, par exemple, Homélie VI, sur *Job* 3,5b (note 5); Hom. VII, sur *Job* 4,21a (note 2); Hom. IX, sur *Job* 6,27 (note 2); Hom. XXI, sur *Job* 18,19c (note 1); etc...

[9] C'est le cas, par exemple, pour *Job* 6,4, commenté dans l'Homélie IX et cité dans l'Hom. XIV, sur *Job* 11,12b (note 2); *Job* 9,2-4 commenté dans l'Hom. XII et cité dans l'Hom. XIV, sur *Job* 11,4-6 (note 2); *Job* 9,26 commenté dans l'Hom. XII et cité dans l'Hom. XIV, sur *Job* 11,4-6 (note 6); *Job* 12,5 commenté dans l'Hom. XV et cité dans l'Hom. XVIII, sur *Job* 15,20b (note 1).

[10] Voir, par exemple, *Hab.* 1,14 cité dans l'Homélie I, sur *Job* 1,1a (note 6); *Éphés.* 6,12 cité dans l'Hom. III, sur *Job* 1,18-19 (note 5).

[11] Voir, par exemple, 1 *Jn* 3,19-21 et *Matth.* 15,19-20 cités dans l'Homélie I, sur *Job* 1,5e (notes 6 et 7). Nous avons signalé en note ces divergences.

[12] Cf. S. LYONNET, *Les origines*, p. 9-10; L. LELOIR, *Versions arméniennes*, dans *DBS*, t. 6, 810-818.

[13] *Ibid.*; H.S. ANASYAN, *Haykakan Matenagitut'yun*, col. 317-334. Une variante hexaplaire de *Job* 3,23, donnée dans l'apparat de Zōhrab, nous permettra de compléter le texte arménien, défectueux (commentaire sur *Job* 3,23b; Homélie VI), d'une leçon attribuée à Aquila par Hésychius.

[14] Venise, 1805.

postérieures[15]», a été établie sur la base d'anciens manuscrits et comprend un certain nombre de variantes[16]. Le champ de la confrontation avec notre texte de *Job* devient ainsi plus vaste.

Une première constatation s'impose à la lecture des tableaux établis tout au long de la comparaison entre le *Job* arménien des *Homélies* d'Hésychius et celui de la vulgate arménienne[17]: les deux textes bibliques ont de nombreux versets ou hémistiches identiques, surtout à partir du chapitre 11 de *Job*[18]. Les deux lemmes, lemme initial et lemme du commentaire, sont, quantitativement, dans la même situation vis-à-vis de la vulgate arménienne. Ce constat de ressemblances fréquentes ne doit pas amener à conclure, sans plus, que le *Job* des *Homélies* est emprunté le plus souvent au *Job* de la Bible arménienne: ce serait oublier, en effet, que la version biblique arménienne a été révisée, à ses origines, sur des manuscrits grecs[19]. Il est significatif d'ailleurs que lorsque le texte biblique des *Homélies* est identique au texte de la Bible arménienne, il est alors, le plus souvent, conforme au texte des Septante.

Ces nombreux cas d'identité importent peu cependant; il faudrait en effet que *tout* le *Job* des *Homélies* fût identique au texte de la Bible arménienne pour pouvoir conclure que nous avons affaire à un texte biblique d'origine arménienne. Telle n'est pas la situation. Trois cent vingt divergences environ, réparties dans les vingt chapitres de *Job* commentés, apparaissent en effet entre ces deux textes; elles portent soit sur un mot, soit sur plusieurs mots. Il est des cas où ces différences sont mineures, — omission par exemple du pronom personnel[20] ou ajout d'une conjonction[21] dans le *Job* des *Homélies*, — mais il en est d'autres, aussi nombreux, où le texte biblique des *Homélies* s'accorde à la recension origénienne[22] et au codex *Alexandrinus*[23]. Il ne servirait à rien d'énumérer ici ces différences. Ce n'était qu'une étape, nécessaire cependant pour l'identification du texte biblique arménien des *Homélies*: il s'avère irréductible au *Job* de la Bible arménienne[24].

Un texte différent de celui d'ouvrages arméniens anciens

Le manuscrit *Venise, San Lazzaro 1508*, sur lequel s'est basé Zōhrapean pour

[15] Cf. L. Leloir, *Versions arméniennes*, dans *DBS*, t. 6, col. 815.

[16] Zōhrapean n'indique pas malheureusement de quels manuscrits il les a tirées.

[17] Les indications de ces tableaux sont incorporées dans les notes du lemme initial et du lemme partiel où nous situons le texte biblique des *Homélies* par rapport au texte de Zōhrab.

[18] Le lemme initial et le lemme partiel du chapitre 20 du *Job* des *Homélies*, par exemple, ne s'écartent que neuf fois de l'édition Zōhrapean.

[19] Voir supra, p. 43.

[20] Voir le lemme initial *Job* 20,7c (Hom. XXIV), mais le pronom apparaît dans le lemme partiel du commentaire sur *Job* 20,7c.

[21] Par exemple dans le lemme partiel du commentaire sur *Job* 20,8a (Hom. XXIV), présence de «et» que n'a pas le lemme initial conformément à Z.

[22] Voir, par exemple, le lemme initial de *Job* 20,13a (Hom. XXIV) avec la négation au début.

[23] Voir, par exemple, le lemme partiel précédant le commentaire sur *Job* 20,14a.

[24] Nous n'avons pas indiqué, dans les notes des lemmes, en quoi consistaient ces divergences entre les deux textes (*Job* des *Homélies* d'Hésychius et *Job* de la Bible arménienne). Il suffisait, pour progresser dans la connaissance du texte de *Job* des *Homélies*, de savoir qu'il était différent de celui de la Bible arménienne.

son édition, n'étant que de 1319[25], il a paru utile de sonder le texte de *Job* d'œuvres arméniennes antérieures.

La *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan (1181-1251)[26] a conservé un texte de *Job*, placé en tête des extraits des auteurs anciens auxquels l'auteur a fait appel[27]. Pour *Job* 1,1c par exemple, texte biblique précédant immédiatement un résumé du commentaire d'Hésychius, c'est un texte identique à celui de la Bible arménienne que l'on peut lire dans la *Chaîne*, et non celui que l'on trouvera dans le texte édité ci-dessous[28]. La leçon caractéristique, «le *Traître*» (employée au lieu de «*Satan*»), des *Homélies sur Job*, est ignorée de la *Chaîne* de Vanakan en *Job* 1,7a[29]. Le verset *Job* 1,8, suivi d'un résumé du commentaire d'Hésychius, est différent, lui aussi, du même verset dans les *Homélies sur Job*[30]. Le texte biblique de ces dernières n'est donc pas le même que celui de la *Chaîne sur Job*[31].

Le texte de *Job* du commentaire de Step'anos Siwnec'i (VIIIe s.)[32] n'étant connu actuellement que par la *Chaîne* de Vanakan, dont nous venons de constater les particularités, nous lui préférerons un autre témoin: le manuscrit, *Paris, Bibliothèque Nationale 44* du IXe siècle[33], l'un des trois manuscrits du *Lectionnaire arménien de Jérusalem*[34] qui prévoit la lecture d'une péricope de *Job* pour chaque vendredi de carême. Il suffira de comparer le lemme initial de l'Homélie IX (*Job* 6,1-27) et la péricope du premier vendredi de carême (*Job* 6,2-7,13) du vieux *Lectionnaire*, pour se rendre compte que le *Job* des Homélies d'Hésychius appartient à un autre type:

Job 6,3a: «...elles *étaient* plus lourdes que le sable de la mer» (*Lectionnaire*), «...elles *sont*.......*du littoral*» (Hom. IX).

Job 6,4b: «...et *sa* fureur suce mon sang» (*Lectionnaire*), «...*leur* fureur» (Hom. IX).

Job 6,4c: «...elles me piquent, mais pourquoi donc?» (*Lectionnaire*), «...elles me piquent» (Hom. IX).

Job 6,10b: «...car je *ne démentirai pas les* paroles de mon saint Dieu» (*Lectionnaire*),
«...car je *n'ai pas menti aux* paroles de mon saint Dieu» (Hom. IX).

[25] Dans la préface de son édition, Zōhrab (p. 5) ne donne ni le numéro ni la date de ce manuscrit; voir B. JOHNSON, *Die armenische Bibelübersetzung als hexaplarischer Zeuge im 1. Samuelbuch* (*Coniectanea Biblica, Old Testament Series* 2), Lund, 1968, p. 17 et 22-23.

[26] Voir supra, p. 18.

[27] Le P. Č'rak'ean a édité une section de la *Chaîne*, celle qui concerne le chapitre 23 de *Job* (*Isik'iosi*, p. 284-290), inutilisable dans notre perspective, puisqu'il s'agit de comparer les textes arméniens de *Job* des chapitres 1-20. Nous nous servons d'une copie des 32 premiers chapitres de la *Chaîne*, faite sur le ms. *Gȧlata 132* de 1593 (voir BABGĒN At'ořakic' Kat'ołiḳos, *C'uc'ak Jeřagrac' Łalat'ioy Azgayin Matenadarani Hayoc'*, Antélias, 1961, p. 818-819).

[28] «*Mekneal yamenayn irac' č'aruteanc'...*».

[29] «*Ew asē Tēr c'satana*». La leçon n'est pas attestée dans Zōhrab. Mais Vanakan la connaît en *Job* 1,7b où le reste du verset est différent du texte des *Homélies sur Job*: «*Šrjeal ew yawceal ař i nerk' oy erknic'*».

[30] «*Hayec'ar ənd caray im Yob, zi oč' goy mard... čšmarit mekneal...*».

[31] Les sondages opérés plus avant dans la *Chaîne*, en *Job* 7,8b-9a; 15,4-6.9.14.21.27--28.31, aboutissent à la même constatation.

[32] Voir supra, p. 18.

[33] Cf. MACLER, *Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens*, Paris, 1908, p. 23.

[34] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 157-159.

L'examen des nombreuses citations bibliques qui émaillent le commentaire démontre pareillement l'origine non-arménienne du texte biblique des *Homélies sur Job*[35]. En voici quelques exemples:

Hébreux 1,14: «Ne sont-ils pas des serviteurs envoyés *pour le service des hommes*?» (sur *Job* 1,6; Hom. I). «Ne sont-ils pas... *pour le service*» (éd. Zōhrab, p. 810)[36].

1 *Pierre* 5,8: «Veillez *et soyez vigilants*, car votre adversaire, Satan, *comme un lion rugissant*, circule et cherche *à dévorer*» (sur *Job* 1,6; Hom. I)[37]. «Veillez, *ne dormez pas*, car votre adversaire, Satan, *rugit comme un lion*, circule et cherche *qui il dévorera*» (éd. Zōhrab, p. 756).

Éphésiens 2,1-2: «Et vous qui, *jadis*, étiez morts dans vos péchés et *vos* transgressions et (qui) marchiez selon le cours de ce monde *et* selon *l'empire de cet air*, qui à présent dominent sur les fils d'insoumission» (Hom. VI, prologue).

«Et vous *qui étiez* morts dans vos péchés et *les* transgressions, dans lesquelles vous marchiez *jadis* selon le cours de ce monde, selon *le prince de l'empire de cet air*, qui à présent *s'est introduit dans* les fils rebelles» (éd. Zōhrab, p. 797).

Peut-être trouverait-on des textes arméniens, identiques aux textes du *Job* des *Homélies* d'Hésychius et de leurs citations? Il suffit, pour passer légitimement à l'étape suivante, de reconnaître la spécificité, par rapport à la Bible arménienne, des textes que nous venons de lui comparer.

c) *Un texte d'origine grecque*

Une constatation banale permet d'une part de refuser à la version du *Job* des *Homélies* d'Hésychius une origine arménienne, et d'autre part de situer ce texte biblique dans la mouvance des recensions grecques. Parmi les leçons hexaplaires, sur lesquelles nous allons revenir dans un instant, le *Job* arménien des *Homélies* d'Hésychius en compte en effet plus de trente qui sont inconnues de la Bible arménienne, pourtant révisée elle-même, au Ve siècle, sur des textes hexaplaires[38]. En voici quelques-unes parmi les premières que nous rencontrerons:

Job 2,1b: «Et les fils de Dieu vinrent se tenir...» (Hom. IV, lemme initial). La leçon «*les fils*», inconnue de Z, est attestée par l'hébreu et quelques manuscrits[39].

Job 2,6b: «Cependant ne porte pas atteinte à son âme...» (Hom. IV, lemme initial). La leçon «*ne porte pas atteinte*», inconnue de Z, vient de Théodotion[40].

Job 2,8: «Et Job, ayant pris un tesson, râclait sur lui le pus. Et lui-même était assis...» (Hom. IV, lemme initial). Les leçons «*sur lui...lui-*

[35] Nous ne signalons ici que quelques citations prises en dehors de l'évangile de *Matthieu* pour lequel il existe un répertoire des citations arméniennes (voir L. LELOIR, *Citations*).

[36] La leçon «*des hommes*» est inconnue aussi du *NT* (éd. ALAND-NESTLE).

[37] Le texte est également différent, mais légèrement, du *NT*.

[38] Voir supra, p. 43.

[39] Cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 6, note 1. Le lemme partiel précédant le commentaire possède les deux leçons «*les fils ou les anges*»; Hésychius les cite toutes deux à l'intérieur de son commentaire.

[40] Cf. FIELD, *ibid.*, p. 7.

même», inconnues de Z, proviennent de Théodotion et d'Aquila[41].

Une recension origénienne

Le texte arménien du *Job* des *Homélies* d'Hésychius est donc irréductible à celui de la Bible arménienne et manifeste un caractère hexaplaire. La recension d'Origène prévalait en effet en Palestine, nous le savons par Jérôme[42]. Hésychius de Jérusalem l'utilise dans son *Interpretatio Isaiae Prophetae*[43] et dans ses commentaires sur les *Psaumes*[44]; il n'y a donc rien de surprenant à ce que nous la trouvions aussi dans son *Commentaire sur Job*.

Le didascale avait un texte de Job qui possédait encore, semble-t-il, les obèles introduits par Origène pour signaler les passages supplémentaires de l'hébreu omis dans la Septante. Il note en effet, en commentant *Job* 2,1b: «Vois-tu que sur cette ligne, il y a un signe qui montre qu'ils (les Septante) ne l'ont pas dite, mais que ce sont les autres traducteurs qui l'ont introduite; si ce sont les autres traducteurs qui l'ont introduite, il est clair qu'elle existe aussi en hébreu[45]». C'est là une compréhension parfaite de ce qu'Origène avait voulu réaliser dans ses *Hexaples*[46]. Toutefois, cette unique mention, dans les *Homélies sur Job*, des signes critiques d'Origène serait insuffisante pour croire à une recension origénienne, s'il n'y avait aussi les renvois fréquents d'Hésychius au travail du grand Alexandrin.

«*Les autres traducteurs*»

Aquila, Symmaque et Théodotion, auteurs de versions grecques de la Bible hébraïque autres que la Septante[47], sont cités quatre fois de façon anonyme[48] et, dans ce groupe, deux des leçons ne figurent pas dans l'ouvrage de Field[49]. Hésychius fait aussi référence aux trois traducteurs nominalement. A Symmaque sont attribuées en propre treize leçons[50]; Théodotion en a quatre[51], et Aquila,

[41] Cf. FIELD, *ibid.*, p. 7.

[42] Dans sa préface aux *Paralipomènes*, il écrit: «Les provinces situées entre les précédentes (l'Égypte et la Cappadoce) ... lisent les manuscrits palestiniens composés par Origène» (*PL* 28, 1392-1393; trad. P. NAUTIN, *Origène*, p. 357).

[43] FAULHABER, *Interpretatio Isaiae*, p. XXV et XXIX. VACCARI, *Esichio di Gerusalemme*, p. 203-205, récuse cette référence hexaplaire au profit de «la recension lucianique» dont on doute aujourd'hui de l'existence (cf. D. BARTHÉLEMY, *Études d'histoire du texte de l'Ancien Testament*, [*Orbis Biblicus et Orientalis* 21], Fribourg, 1978, p. 70-71 et 243-254).

[44] DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 263; G. DORIVAL, *L'apport des chaînes exégétiques grecques à une réédition des Hexaples (à propos du Ps. 118)*, dans Revue d'Histoire des Textes, 4 (1974), p. 45-74.

[45] Homélie IV, sur *Job* 2,1b.

[46] P. NAUTIN, *Origène*, p. 342-353.

[47] Cf. N. FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion*, p. 94-131.

[48] Homélie IV, sur *Job* 2,1b (deux fois); sur *Job* 2,4a; Hom. VI, sur *Job* 3,3.

[49] Homélie IV, sur *Job* 2,4a; Hom. VI, sur *Job* 3,3. Nous reviendrons, infra, p. 48, sur le chiffre des leçons inédites.

[50] Voir Homélie VI, *Job* 3,19b; Hom. VII, *Job* 4,5; Hom. XI, *Job* 8,20a. 21b; Hom. XII, *Job* 9,11b.13b; Hom. XVI, *Job* 13,13a; Hom. XVII, *Job* 14, 19c; Hom. XVIII, *Job* 15,27b; Hom. XX, *Job* 17,13a; Hom. XXI, *Job* 18,5b; Hom. XXIV, Job 20,4a.23c.

[51] Homélie VI, *Job* 3,8b; Hom. XII, *Job* 9,11b; Hom. XXI, *Job* 18,5b; Hom. XXIV, *Job* 20,23c.

quatre également[52]. Puis viennent des leçons à double attribution: une leçon Théodotion-Symmaque[53], une leçon Aquila-Symmaque[54] et trois leçons Théodotion-Aquila[55]. La *Quinta*, la *Sexta* et la *Septima*, autres versions grecques anciennes des *Hexaples*[56], ne sont pas nommées.

Ces trente leçons hexaplaires, explicitement attribuées aux «traducteurs», ne constituent pas les seuls témoignages de la recension origénienne. Le didascale s'y réfère fréquemment, comme on le verra par les notes, mais sans citer sa source[57]. Il n'est pas d'homélie, sauf la deuxième et la neuvième, où n'apparaissent quelques rencontres avec les fragments, actuellement connus, des *Hexaples* édités par Field. Il faut surtout noter que tout ce matériau hexaplaire de *Job* n'est jamais contesté par Hésychius; il ne lui oppose pas sa Bible, comme le fait Théodoret de Cyr dans son *Commentaire sur Isaïe*[58]. Bien au contraire, il reconnaît que son texte possède les leçons des «autres traducteurs»; il sait les distinguer, comme il ressort des explications données sur *Job* 2,1b[59], de la version qu'aurait entreprise les «Soixante-dix» traducteurs alexandrins. La recension origénienne est entre les mains du didascale.

Parmi les trente leçons hexaplaires que signale nommément Hésychius, neuf sont inédites[60]:

Job 2,4a (Hom. IV): «*Répondant*», leçon attribuée aux «traducteurs» ne comprenant qu'un seul mot en arménien.

Job 3,3a (Hom. VI): «*Périsse donc le jour où j'ai été enfanté*», leçon attribuée aux «traducteurs»; le texte arménien correspond au premier hémistiche de *Job* 3,3. On verra dans le commentaire la distinction qu'établit Hésychius entre «*j'ai été enfanté*» et «*je fus enfanté*», texte de la LXX.

Job 3,4b (Hom. VI): «*Qu'il ne la visite pas*», leçon attribuée à Théodotion et Aquila; elle comprend deux mots en arménien.

Job 3,23b (Hom. VI): «*Il ne lui a pas fait savoir*», leçon attribuée a Aquila; deux mots en arménien[61].

Job 4,5b (Hom. VII): «*Tu t'es hâté*», leçon attribuée à Aquila et ne comprenant qu'un mot.

Job 8,20a (Hom. XI): «*Sans malice et simple*», leçon attribuée à Aquila et Théodotion et comprenant deux mots.

[52] Homélie IV, *Job* 2,1b; Hom. VI, *Job* 3,23b; Hom. VII, *Job* 4,5; Hom. XXIV, *Job* 20,23c.

[53] Homélie VIII, *Job* 5,12a.

[54] Homélie VI, *Job* 3,8b.

[55] Homélie VI, *Job* 3,4b; Hom. XI, *Job* 8,20a.21b.

[56] Cf. N. FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion*, p. 140-144.

[57] Voir, par exemple, dans l'Homélie XVII, les lemmes *Job* 14,14a-b et *Job* 14,21b du commentaire.

[58] Éd. GUINOT (*SC* 276), Paris, 1980, p. 43-44.

[59] Voir Homélie IV.

[60] Ni les variantes de la Bible arménienne de Zōhrab (=Z), sauf une (voir note suivante), ni les fragments du commentaire sur *Job* de Jean Chrysostome (*PG* 64,505-656), ni les commentaires sur *Job* de Didyme l'Aveugle (éd. HENRICHS) et de Julien l'Arien (éd. HAGEDORN) ne connaissent ces leçons.

[61] Dans l'apparat de Zōhrab (p. 476), la leçon est citée de la manière suivante «*Il ne* (*le*) *lui a pas fait comprendre*». C'est à cette variante de la Bible arménienne que nous devrons de pouvoir corriger le texte incompréhensible de la version arménienne des *Homélies sur Job* qui omet la négation (voir Hom. VI, sur *Job* 3,23).

Job 9,11b (Hom. XII): «*Passer au-delà de nous*», leçon attribuée à Théodotion; deux mots en arménien. – «*Il passe, quand il nous visite*», leçon attribuée à Symmaque et comprenant cinq mots.

Job 13,13a (Hom. XVI): «*Taisez-vous*», leçon attribuée à Symmaque; un mot.

Job 17,13a (Hom. XX): «*Supporter*», leçon attribuée à Symmaque et ne comprenant qu'un mot.

Faut-il faire confiance totalement à ces leçons connues par le biais d'une traduction? Les nombreux autres cas où le texte biblique arménien correspond fidèlement à l'un ou l'autre des fragments des *Hexaples* collectés par Field y inviteraient. Quelles qu'aient été les altérations toujours possibles, ces leçons élargissent le domaine hexaplaire et témoignent de l'existence à Jérusalem de la recension origénienne de Job et de son utilisation par Hésychius, soucieux d'exploiter les ressources que lui offraient les diverses versions grecques de la Bible hébraïque.

S'est-il aussi référé directement à l'original hébreu? Un seul passage, le commentaire sur *Job* 3,8 de l'Homélie VI, fait allusion au «texte hébreu»: «Au lieu de *monstre marin*,(Théodotion) a mis *dragon*; Aquila et Symmaque (ont écrit) *Léviathan*, car c'est aussi de ce nom que le texte hébreu l'appelle». Cette indication paraît davantage résulter d'une induction de ce que viennent de dire Aquila et Symmaque, traducteurs de l'hébreu, que d'une consultation de l'original hébraïque lui-même. En lisant le mot «*Léviathan*» chez les deux «traducteurs», Hésychius en concluait qu'il se trouvait aussi en hébreu, ainsi qu'il l'affirme explicitement à propos d'un autre texte de sa Bible, *Job* 2,1b[62]. Les ressemblances qui rapprochent, plusieurs fois, le texte biblique d'Hésychius de la version hébraïque[63] sont charriées uniquement, semble-t-il, par le canal des traducteurs.

L'exemplaire hésychien des Septante

Deux fois, au cours de son commentaire, Hésychius mentionne l'œuvre des soixante-dix traducteurs, «les Septante[64]». Quel est donc le texte, influencé par la recension origénienne, qu'il désigne ainsi? En collationnant le *Job* des *Homélies* avec le texte de la LXX, une première conclusion s'impose: le texte du didascale n'est identique à aucun des trois grands manuscrits, le *Vaticanus* (=B), l'*Alexandrinus* (=A) et le *Sinaiticus* (=S), mais il intègre des leçons propres à chacun d'eux. Pour s'en rendre compte, il suffira de consulter les notes du lemme initial de l'Homélie II:

Leçons de l'*Alexandrinus*:

Job 1,6a: «*ew elew ibrew* = καὶ ἐγένετω ὡς»

Job 1,6c: ajout de la finale propre à A.

Job 1,7a: «*c'satanay* = πρὸς τὸν διάβολον»

Job 1,8b: «*ənd caṙay im* = κατὰ τοῦ θεράποντός»

[62] «Si ce sont les autres traducteurs qui l'ont introduite (cette ligne), il est clair qu'elle existe aussi en hébreu» (Hom. IV, sur *Job* 2,1b).

[63] Voir Homélie I, sur *Job* 1,3g; Hom. IV, *Job* 2,4a et *Job* 2,6a du lemme initial; Hom. XII, sur *Job* 9,32.

[64] Homélie IV, sur *Job* 2,1b; Hom. VI, sur *Job* 3,8.

Leçons du *Vaticanus* et du *Sinaiticus*:

Job 1,6b: «*ew ahawasik* = καὶ ἰδοὺ»

Job 1,8a: «*Tēr* = ὁ κύριος»

Job 1,9b: «*Tēr* = τὸν κύριον»

Des trois manuscrits de la Septante, quel est celui que privilégie le texte biblique des *Homélies sur Job*? Les rencontres avec le codex *Alexandrinus* sont nombreuses, les notes le manifesteront[65]. Faulhaber avait déjà fait la même constatation, à propos du texte biblique de l'*Interpretatio Isaiae*[66]. Il serait toutefois aléatoire, s'appuyant sur un chiffrage des leçons de l'*Alexandrinus*, de conclure à la prédominance de ce dernier dans le texte biblique des *Homélies sur Job*[67]. Quel est en effet le degré réel de parenté entre ces deux textes de *Job*[68], puisque des divergences les séparent et que le *Job* des *Homélies* possède de nombreuses leçons propres[69]? On a dit à propos du *Commentaire sur Job* de Jean Chrysostome: «C'est l'*Alexandrinus* que notre auteur semble suivre le plus volontiers, codex qui, précisément, passait jusqu'ici pour être le plus familier à Chrysostome... Mais rien n'est moins sûr désormais... Chrysostome connaissait plusieurs versions bibliques, et suivait l'une ou l'autre à sa convenance[70]». Ces lignes pourraient être écrites aussi du *Commentaire sur Job* d'Hésychius conservé en arménien. Le texte biblique engrange les leçons de diverses versions dont l'exploitation s'avérait utile au didascale.

2. — Les différents sens des Écritures

«Ils ont alors cerné les chameaux, c'est-à-dire ceux qui lisent par eux-mêmes la Loi de Dieu et ne savent pas faire appel aux différents sens des Écritures inspirées[1]». Ce passage de l'Homélie III, qui revendique pour les livres de la Bible diverses interprétations possibles, s'inscrit bien dans la ligne selon laquelle les livres saints étaient commentés à Jérusalem. «Il parcourt toutes les Écritures, en expliquant d'abord le sens littéral, puis en dégageant le sens spirituel», indique la pèlerine Égérie à l'occasion de sa relation sur la catéchèse quadragésimale donnée par l'évêque[2]. *Carnaliter*, *spiritaliter*, Hésychius est l'héritier fidèle de ses devanciers hiérosolymitains, lorsqu'il définit lui-même sa méthode interprétative dans son *Commentaire sur le Lévitique* 11,1-8: «*Distinguere litteram ab spiritu, et tradere quaedam secundum historiam solam, quaedam secundum contemplationem, quaedam vero secundum utrumque intelligere, districtam custodientes in eis divisionem opus*

[65] Le texte de Job du codex *Alexandrinus* a été très répandu (voir Dieu, *Le texte de Job*, p. 272), mais il n'a vraisemblablement rien à voir avec une «recension lucianique».

[66] Éd. Faulhaber, p. xxviii.

[67] Cela serait d'ailleurs incomplet et inexact, puisque le lemme initial de l'Homélie X fait défaut.

[68] La présence des leçons du *Vaticanus* (B) et de l'*Alexandrinus* (A) ne se réduit pas en effet, on le verra dans le texte biblique de toutes les *Homélies*, à quelques unités.

[69] Voir, par exemple, dans le lemme initial de l'Homélie II, *Job* 1,7b.9a.10a.11a. D'où proviennent ces leçons propres? Notre connaissance, très incomplète, des versions grecques — Aquila, Symmaque, Théodotion, Quinta, Sexta et Septima — autorise toutes les hypothèses sur l'origine de ces variantes.

[70] H. Sorlin, *Un commentaire inédit sur Job attribué à St. Jean Chrysostome* (*Studia Patristica III*, *TU* 92), p. 543-548 (voir p. 546).

[1] Sur *Job* 1,17.

[2] *Itin. Eger.*, 46,2 (éd. Franceschini-Weber, p. 87).

habemus[3]». A la «lettre» et à «l'histoire», Hésychius préfère cependant «l'esprit». Dans un autre passage du même commentaire (sur *Lévit.* 27,30-33), il écrit: «...*Littera tunc est bona quando illa usa fuerit velut instrumento, et ministra spiritus*[4]».

a) *Carnaliter*

Pour Hésychius, l'Écriture est l'autorité dernière; c'est par elle, principalement, nous l'avons vu[5], qu'il commente le texte de *Job*, servi par une admirable connaissance de la Bible qui lui permet d'amener sans cesse le renfort de l'autorité indiscutable. Parle-t-il de «*l'homme*» du pays d'Ausit[6] et de sa noblesse? Voici que surgit «*l'homme*» du *Psaume* 48,13, celui qui «*était en honneur et il ne l'a pas compris, il s'est fait l'égal des animaux sans raison*», et cette allusion au comportement bestial de l'homme déclenche, à son tour, la citation sur l'homme du texte d'*Habacuc*: «*Tu feras les hommes comme le poisson de la mer et les reptiles qui n'ont pas de chef*[7]». L'Écriture est ainsi à elle-même son premier interprète.

Ce recours continuel aux livres sacrés, qui repose sur une croyance très ferme à l'inspiration de la Septante[8], à l'égal de nombreux Pères[9], ne supprime pas cependant toute interprétation personnelle selon le sens littéral. Pas de terme technique pour l'introduire. Le didascale, après la lecture du lemme, peut se lancer directement dans une «paraphrase» du texte, en un langage simple, dans le but d'expliquer les termes de la Bible, lui empruntant parfois ses mots. Le commentaire du verset *Job* 1,1a-c est un parfait modèle de cette méthode. «*Il y avait un homme..... véridique, irréprochable, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise.* » Le contenu de chacun de ces qualificatifs est sans doute difficile à saisir directement par l'auditeur; aussi l'orateur l'explique à l'aide de comparaisons et de rapprochements négatifs ou affirmatifs. Est «*homme*» celui qui n'a pas un «comportement bestial, ... mais qui porte l'image de Dieu, qui conserve son honneur d'être raisonnable». Job était «*véridique*, comme une créature vraie, parce qu'il pratiquait les vertus avec vérité ... sans hypocrisie»; il était «*irréprochable*, parce qu'il avait en aversion même l'odeur du péché, qu'il se détournait du mal et de ses plus petites pensées...; il était *pieux*, car celui-là est pieux qui adore Dieu comme lui-même veut être adoré».

A côté de cet usage du procédé paraphrastique, Hésychius recourt plus fréquemment à une autre technique. Le texte est éclairé à la lumière de l'histoire de Job elle-même ou de celle d'autres personnages bibliques, conformément à la méthode «*secundum historiam*» évoquée dans le passage du *Commentaire sur le Lévitique* cité précédemment. «*Et cet homme était plus noble que tous les*

[3] *PG* 93, 905B.

[4] *PG* 93, 1176B. JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen*, p. 66-71, a rassemblé d'autres allusions du même genre.

[5] Cf. supra, p. 34.

[6] Homélie I, sur *Job* 1,1a.

[7] *Hab.* 1,14.

[8] «Les Septante ont reçu leur traduction du Saint-Esprit» (Hom. IV, sur *Job* 2,1b).

[9] Cf. WENDLAND, *Aristeae ad Philocraten Epistula*, p. 87-166, et *La Lettre d'Aristée*, éd. A. PELLETIER (*SC* 89), p. 78-98.

Orientaux[10].» Job était lui-même «*noble* par ses vertus» sans doute, mais pourquoi l'Écriture lui accorde-t-elle une noblesse supérieure à celle de tous les Orientaux? Il n'y eut pas plus noble dans l'histoire que les quatre premiers patriarches, Abel, Hénoch, Noé et Abraham; cependant Job les dépassa en noblesse, car son combat fut de longue durée et éprouvant, tandis que le leur fut moins violent et moins long. Mais le sens littéral «selon l'histoire», c'est aussi le combat de Job lui-même: «*Et ceci arriva en ce jour-là*[11].» De quel «*jour*» l'Esprit parle-t-il? «Mais de ce jour précisément où Job se dévêtait pour se battre avec le Traître ... de ce jour plus radieux que de nombreux jours.» L'exégèse des passages ayant trait à l'histoire du récit — les interventions du démon[12], la soumission de Job chargé de maux[13], les insultes de sa femme[14] et les dialogues avec ses trois amis - ne sort pas habituellement du cadre d'une interprétation littérale[15]. Le texte est commenté pas à pas, mot après mot[16], agglutinant autour de lui citations et allusions bibliques[17].

A la lecture d'un tel commentaire, l'exégète moderne n'aura sans doute que peu progressé dans la connaissance du texte lui-même de *Job*. Reconnaissons cependant que les explications d'Hésychius méritent encore d'être entendues, car elles touchent au cœur du *Livre de Job*: le problème de la souffrance du juste, en présence du mystère de la liberté divine.

b) *Spiritaliter*

L'explication selon le sens littéral est la méthode la plus habituelle à laquelle recourt Hésychius dans les *Homélies sur Job*, en vue d'arriver à l'intelligence spirituelle des Écritures. Celle-ci constituant pour lui le vrai but de toute interprétation des Livres sacrés[1], il cherche parfois, comme l'ont pratiqué les Alexandrins, à débarrasser le texte d'une signification matérielle sans profit pour l'âme[2]. L'orateur prend soin d'ailleurs de légitimer sa démarche: «C'est l'habitude des divines Écritures de proposer des symboles à partir des temps et des lieux», affirme-t-il dans les *Homélies sur Job*[3]. Et le retour lancinant du terme «intelligible[4]», toujours destiné à transformer une réalité matérielle en réalité spirituelle, atteste la profondeur de ce souci.

[10] Homélie I, sur *Job* 1,3g.
[11] Homélie II, sur *Job* 1,6.
[12] Homélie II, sur *Job* 1,6-12; Hom. IV, sur *Job* 2,1-7a.
[13] Homélie III, sur *Job* 1,20-22.
[14] Homélie IV, sur *Job* 2,9-9e.
[15] Homélie V-XII. A partir de l'Homélie XIII (sur *Job* 10,8), Hésychius mêle ce type d'explication à une autre interprétation, «selon l'esprit».
[16] Voir, par exemple, Homélie III, sur *Job* 1,20, et toute l'Homélie XXIV.
[17] Voir, par exemple, le commentaire sur *Job* 3,3 (Hom. VI).
[1] JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen*, p. 69-71 a rassemblé les passages des œuvres d'Hésychius affirmant cette intention.
[2] «Inutile, voire même nuisible, est cette lettre, si elle est privée d'une intelligence spirituelle», écrit-il dans le prologue du *Commentaire sur le Lévitique* (PG 93,791B).
[3] Homélie VI, sur *Job* 3,5b.
[4] Le mot, en arménien «*imanali*», revient une trentaine de fois avec des connotations différentes.

L'allégorie

L'un des moyens qu'utilise Hésychius pour arriver à cette fin est l'allégorie. Il la mentionne explicitement dans son prologue au *Commentaire sur le Lévitique*[5] et il la pratique dans ses autres œuvres[6].

Les *Homélies sur Job* sont aussi marquées par cette technique, dès le premier verset. L'allusion aux «très grands domaines (de Job) sur la terre[7]» ne peut, selon le commentateur, viser des richesses terrestres: «Je pense que l'Écriture veut parler de sa vertu et de sa rectitude portées au plus haut degré» explique-t-il; on remarquera cependant la réserve avec laquelle il propose son interprétation[8]. Dans l'Homélie VI, après la lecture du lemme: «*Que vienne sur lui le brouillard...*», il se lancera aussi dans une explication de même type, provoquée sans doute par le souvenir du *Psaume* 17, 10, interprété de manière christologique: «Le brouillard ...est le corps du Seigneur qui apporta le trouble et le brouillard chez l'Ennemi[9]».

Autour de Satan se développe ainsi toute une symbolique. Hésychius l'aperçoit sous les traits du lion[10], dans le moineau qui vole au ras du sol[11] et dans le monstre marin; Léviathan, le dragon, la vipère et toute bête sauvage[12], le vent[13], le feu[14], les étoiles[15] et les montagnes[16], autant de figures du démon. On notera cependant que la clef de chacune de ces identifications se trouve dans l'Écriture: Hésychius y découvre, pour chaque cas, un passage qu'il cite, et dont il s'autorise pour voir Job ou Satan sous l'aspect du lion ou de tout autre animal.

On doit toutefois remarquer que l'allégorie est rare dans les *Homélies sur Job* d'Hésychius; nous en avons énuméré à peu près tous les cas. Elle ne se prolonge jamais dans des considérations fantaisistes. Toujours brève, elle apparaît bien, sous la plume du didascale, comme un moyen transitoire pour «amener la lettre à un sens plus élevé[17]».

La *contemplatio spiritualis*

Au-delà des quelques incursions dans le domaine de l'allégorie que nous venons de mentionner, Hésychius est surtout, dans ses *Homélies sur Job*, à la recherche d'un sens profond, la «*contemplatio spiritualis*» qu'il a évoquée plusieurs fois dans

[5] *PG* 93, 791A.

[6] JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen*, p. 71-74; VACCARI, *Esichio di Gerusalemme*, p. 187-188; L. PERRONE, *La Chiesa di Palestina*, p. 68-69.

[7] Homélie I, sur *Job* 1,3f.

[8] Le lemme *Job* 4,10-11 de l'Homélie VII (la force du lion, le rugissement de la lionne, la fierté des dragons) est aussi expliqué uniquement selon le sens allégorique (le lion = Job, le rugissement = la grandeur de son âme, les dragons = son esprit).

[9] Voir aussi dans l'Homélie IX, sur *Job* 6,5 (l'onagre = le juste); dans l'Hom. III, sur *Job* 1,14-15 (les bœufs = ceux qui travaillent aux commandements, les ânesses = les femmes lubriques).

[10] Homélie II, sur *Job* 1,6.

[11] *Ibid.*

[12] Homélie IV, sur *Job* 2,1b.

[13] Homélie III, sur *Job* 1,18-19.

[14] Homélie III, sur *Job* 1,16.

[15] Homélie VI, sur *Job* 3,9.

[16] Homélie XIII, sur *Job* 9,6.

[17] *Commentaire sur le Lévitique*, prologue (*PG* 93, 791A).

le *Commentaire sur le Lévitique*[18]. Qu'entend-il par là? Il ne le précise jamais dans les *Homélies sur Job*, mais il y affirme son pressentiment, en face de quelques textes de *Job*, d'une réalité supérieure. «Que veut nous insinuer le sens littéral du présent récit?», s'écrie-t-il à propos du feu qui est tombé des cieux et qui a consumé les bergers et les brebis de Job[19]. «Les brebis ne doivent pas se tenir en dehors de la bergerie, c'est-à-dire de l'assemblée... rester dans la bergerie sous la protection du Rocher, c'est-à-dire avec l'Église». Orienter ainsi le texte vers les réalités d'en haut, l'anagogie[20], est un procédé cher à Hésychius. C'est la création du premier homme qu'il pressent dans les versets *Job* 10,8-12: «*Tes mains m'ont créé et m'ont modelé...*[21]». De la lecture du verset *Job* 9,7: «*Lui qui dit au soleil de ne pas se lever et il ne se lève pas, et qui met un sceau sur les étoiles*», le didascale passera directement à l'évocation des temps eschatologiques; Job en avait la connaissance en raison de la présence de l'Esprit-Saint auprès de lui[22].

Le prédicateur donne une orientation encore plus nettement néo-testamentaire, en expliquant *Job* 16 dans l'Homélie XIX. Le mystère du Christ, dont Hésychius verra la Passion préfigurée dans les souffrances du juste[23], a aussi en Job son prophète. Déjà, dans l'Homélie VI, la malédiction de Job prononcée contre le jour de sa naissance: «*Qu'il ne soit pas compté parmi les jours de l'année*[24]», ouvrait le regard d'Hésychius sur «l'année évangélique, celle durant laquelle nous est parvenue la prédication du salut[25]». Le commentaire des versets *Job* 9,8-12[26] avait aussi permis au prédicateur de faire allusion à quelques événements de la vie du Christ et d'affirmer ses conceptions herméneutiques: «Job parle, bien sûr, de chaque genre de prodiges accomplis (par Dieu); cependant il parle plus encore de ses économies accomplies pour nous, car elles sont certainement grandioses et surpassant la nature[27]». Ce sont cependant les versets *Job* 16,8-17 qui amènent Hésychius à préciser nettement ce qu'il entend dans les propos de Job: «Il désigne le Christ par ses paroles[28]». Toute la finale de l'Homélie XIX expliquera les paroles de Job, comme une annonce des souffrances du Christ et de sa passion[29]: «*Les flèches de ses pillards sont tombées sur moi.* Les flèches des Pharisiens, des scribes et d'autres qui mettaient Jésus à l'épreuve[30]». Et pour le dernier verset de la même Homélie (*Job* 16,17b), Hésychius s'exprimera avec toute la netteté souhaitable: «Job était donc prophète et théophore, lui qui pouvait, avec des paroles sûres, nous faire voir la passion du Christ, comme s'il la voyait devant lui[31]».

[18] *PG* 93, 1010D, 1123C.
[19] Homélie III, sur *Job* 1,16.
[20] Cf. H. de LUBAC, *Exégèse Médiévale. Les Quatre Sens de l'Écriture. Première partie*, t. II (*Théologie* 41), Paris, 1959, p. 621-633.
[21] Homélie XIII. Voir aussi Hom. XX, sur *Job* 17, 14, l'annonce de la faute et des malheurs d'Adam.
[22] Homélie XII, sur *Job* 9,7.
[23] Voir infra, Homélie XIX, sur *Job* 16,8b-17.
[24] Homélie VI, sur *Job* 3,6c.
[25] *Ibid.*
[26] Homélie XII.
[27] Homélie XII, sur *Job* 9,9-10.
[28] Homélie XIX, sur *Job* 16,8a.
[29] *Ibid.*, sur *Job* 16,8-17.
[30] *Ibid.*, sur *Job* 16,9c.
[31] Voir aussi Homélie XII, sur *Job* 9,33-35: «Il prophétise le mystère du Sauveur et du Médiateur

Job, le Christ souffrant

Avec les Homélies XXII et XXIII, l'orateur fait un pas de plus dans sa recherche concernant le sens spirituel. Il s'arrête longuement à présenter Job, non plus comme prophète, mais comme figure du Christ souffrant. C'est là, vraisemblablement, le premier témoignage, dans le monde grec, d'une telle interprétation[32].

Dès sa première Homélie sur *Job*, Hésychius faisait pressentir qu'il allait donner cette orientation à son commentaire. Expliquant le verset *Job* 1,5b, il affirmait, à propos du taureau offert par le juste pour les péchés éventuels de ses enfants: «Job imitait la conduite du Christ qui, pour nos péchés, fut immolé à la ressemblance d'un taureau[33]». Le rapprochement entre Job et le Christ ne réapparaîtra qu'à l'occasion du commentaire sur *Job* 19,6-20. 25-29, mais d'une manière beaucoup plus développée: «Dieu ne l'aurait pas appelé *véridique, irréprochable et juste*, s'il n'avait aussi porté la ressemblance et l'image de celui dont David disait: *La vérité a germé de la terre...* Tout ce que je pourrais alléguer arriva sur Job, mais signifie la passion du Seigneur[34]». Et chacun des versets *Job* 19,7-20 est interprété alors directement, sans passer par une explication littérale du texte, comme parole du Christ, évoquant son combat contre les Juifs et les souffrances de sa Passion. Hésychius ne recule devant aucun texte, fût-il difficilement conciliable avec cette orientation: «*Ma bouche priait et j'implorais ma femme.* C'est de Jérusalem que le Christ parle; il se l'était fiancée pour le service de la Loi. Il l'avait implorée de nombreuses fois de se convertir[35]... *Mes chairs ont pourri sous la peau et mes os tiennent aux dents.* Il parle en fonction de la nourriture, car le Christ est devenu une nourriture tendre et facilement saisissable à nos dents[36]». L'Homélie XXIII, sur *Job* 19,21-29, prolongera cette interprétation, et Hésychius y affirmera à nouveau le dessein qu'il a poursuivi en ouvrant ainsi son commentaire à des perspectives christologiques: «En devenant semblable à la personne du Christ, (Job) la figurait[37]».

Quelle est la source de cette exégèse? Hésychius n'a pas innové, semble-t-il, en la proposant à ses auditeurs hiérosolymitains. La lecture liturgique de *Job*, chaque vendredi de carême dans la liturgie de Jérusalem[38], campait le juste du pays d'Ausit en figure du Christ, comme le faisaient en effet les lectures, chaque vendredi également, des *Chants du Serviteur*, tirées d'*Isaïe*[39]. C'est à

de notre vie»; Hom. XV, sur *Job* 12,17-25: «Job prophétisa à l'avance cette providence». (Sur Job-prophète, voir aussi: Hom. XV, sur *Job* 13,1; XIX, sur *Job* 16,17b; XXIII, sur *Job* 19,21). Dans son Homélie IV sur *Ezéchiel*, Origène place Job (avec Noé et Daniel) parmi l'un des trois types d'hommes justes et lui attribue «une voix prophétique» (*PG* 13, 700C).

[32] J. LÉVÊQUE, *Job*, dans *DSpir.*, 1201-1225, ne signale nulle part, avant Grégoire le Grand, l'existence d'un tel rapprochement. Les *Moralia in Job* de ce dernier ne semblent rien devoir à Hésychius. J. DANIÉLOU, dans *Les saints païens de l'Ancien Testament*, Paris, 1955, p. 124-128, montre cependant que Zénon de Vérone (IVe s.) avait déjà établi un parallèle entre Job et le Christ.

[33] Homélie I, sur *Job* 1,5b2.

[34] Homélie XXII, sur *Job* 19,6.

[35] *Ibid.*, sur *Job* 19,16b.

[36] *Ibid.*, sur *Job* 19,20.

[37] Homélie XXIII, sur *Job* 19,23-24.

[38] Voir supra, p. 30 et 38.

[39] Cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 239-255.

l'interprétation christologique du *Livre de Job*, dans la liturgie hagiopolite, qu'Hésychius a puisé l'inspiration de son parallèle émouvant.

Job, le chrétien

La présentation de Job, comme figure du Christ, n'est qu'un moment dans l'exégèse d'Hésychius. La contemplation du combat de Job débouche, plus fréquemment, dans la vie concrète de chaque auditeur. Sans doute, le didascale multiplie-t-il les exhortations morales et les appels à la conversion en dehors de son explication du texte même de *Job*: les prologues et, parfois, les conclusions de chaque Homélie le prouvent. Le plus souvent cependant, l'exemple de Job et ses paroles offrent à Hésychius le matériau pour son application morale; un lien organique existe ainsi entre le sens historique et le sens tropologique.

En faisant de Job un modèle pour tous les chrétiens, bien qu'il fût dans la condition de roi[1], comblé de biens et immensément riche[2], Hésychius s'engageait à la suite de Jean Chrysostome qui avait décrit le juste comme le miroir de toutes les vertus[3]. Tout au début du commentaire, Job est soustrait au monde de la gentilité: «Il vivait selon la Loi et selon l'Évangile[4] ... il se conduisait selon la Loi, et selon la grâce quant au commandement de l'Évangile[5]». Face à des perspectives aussi vastes, Hésychius ne s'est pas découragé. Il ne se contente pas d'insister sur quelques vertus; son interprétation du texte, pas à pas, de même que la diversité de son auditoire l'en empêchaient vraisemblablement. D'où les multiples facettes du portrait qu'il trace.

Job possède toutes les qualités humaines[6], il est revêtu de la noblesse de tous les Patriarches ensemble[7]. Expérimenté et sage[8], il est aussi fort[9] et doux[10] à la fois, et, couronnant tout cela, sa justice l'emporte sur celle de tous les justes[11]. Mais le fondement de toutes ses vertus et de son dynamisme spirituel est la patience, affirme Hésychius dès le prologue de la première Homélie. Et il en donne les raisons par la suite: cuirasse impénétrable aux tentations[12], la patience est à la gloire de Dieu, elle établit la justice de l'âme et des pensées, offrant ainsi un sacrifice agréable[13].

[1] Hésychius revient fréquemment sur la condition royale de Job (Hom. III, prologue; Hom. V, prologue; sur *Job* 2,11a.12; Hom. VII, sur *Job* 4,12a; Hom. IX, sur *Job* 6,16; Hom. XI, sur *Job* 8,3; Hom. XVI, prologue; sur *Job* 13,6; Hom. XVII, prologue. Sa femme est reine (Hom. IV, sur *Job* 2,9d).

[2] Homélie II, sur *Job* 1,9b; Hom. III, sur *Job* 1,20-21; Hom. IV, sur *Job* 2,4b; Hom. V, sur *Job* 2,11.

[3] Cf. J. LÉVÊQUE, *Job*, dans *DSpir.*, col. 1201-1225.

[4] Homélie I, sur *Job* 1,5b2.

[5] *Ibid.*, sur *Job* 1,5e.

[6] Cf. Homélie I., sur *Job* 1,1a; Hom. III, sur *Job* 1,20; Hom. IV, sur *Job* 2,6.10.

[7] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,3g; Hom. III, sur *Job* 1,16; Hom. V, sur *Job* 2,11a.13b; Hom. IX, sur *Job* 6,19.

[8] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1e; Hom. XV, sur *Job* 13,1.

[9] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,9.10d.

[10] *Ibid.*, sur *Job* 2,7b.10d.

[11] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1b-c.3f; Hom. II, sur *Job* 1,7.8.9b.12a-c; Hom. III, sur *Job* 1,16; Hom. IV, sur *Job* 2,3a; etc...

[12] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,14-15.

[13] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,10a-c. Hésychius a exalté la patience de Job principalement dans les prologues des Homélies IX et XIX.

Le deuxième trait de Job, sur lequel Hésychius met l'accent, est sa relation à Dieu. Fidèle aux commandements[14], l'ami de Dieu[15] est à son image[16], il est un temple[17] parfait[18] et pur[19]. Job se tourne vers Dieu, non seulement pour les dix sacrifices quotidiens[20], mais aussi sept fois le jour et de nuit pour l'offrande de sa prière[21].

Job, son combat

S'engageant dans la voie ouverte par la nature du texte biblique qu'il commentait, Hésychius s'est surtout préoccupé de donner en exemple le combat de Job. La liste est longue des expressions et des métaphores utilisées pour décrire ce combat qui est aussi une guerre, une lutte, une épreuve, une bataille, un affrontement[22]. Le combattant est un lutteur, un athlète, un soldat et un ascète de Dieu[23], bardé de tout un équipement: cuirasse, arc, flèches, épée, glaive[24]. S'il remporte la victoire, il reçoit une récompense: couronne, trophée, emblème[25].

L'Adversaire est Satan dont plus de vingt noms laissent entrevoir les nombreuses possibilités d'action: l'Adversaire[26] est aussi l'invisible Archer[27], le Blasphémateur et le Calomniateur[28], le Chef des malheurs[29], le Délateur et le Détracteur[30], le Dragon[31], l'Ennemi[32], l'Exacteur[33], le Guerroyeur et l'Instigateur[34], le Jaloux[35], Léviathan et Lucifer[36], le Mauvais[37], l'Opposant[38], le Père de l'impiété[39], le Père du mensonge[40], le Prince de ce monde[41], le Rebelle[42],

[14] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1b-c.5b; Hom. IV, sur *Job* 2,3a.
[15] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,9b; Hom. IV, sur *Job* 2,3; Hom. V, sur *Job* 2,13b.
[16] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1a; Hom. III, sur *Job* 1,20.
[17] Cf. Homélie VIII, sur *Job* 5.20.
[18] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,3a; Hom. XI, sur *Job* 8,11.
[19] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1b; Hom. III, sur *Job* 1,21; Hom. IV, sur *Job* 2,10; Hom. VII, sur *Job* 4,17; Hom. XII, sur *Job* 9,27.
[20] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,4.5; Hom. VI, sur *Job* 3,24; Hom. X, sur *Job* 7,21; Hom. XI, sur *Job* 8,4.
[21] Cf. Homélie XI, sur *Job* 8,5.
[22] Cf. Homélie II, prologue; sur *Job* 1,12a; Hom. III, sur *Job* 1,17; Hom. VII, sur *Job* 4,1.
[23] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,3g.5b2; Hom. II, sur *Job* 1,12a; Hom. III, sur *Job* 1,14; Hom. IV, sur *Job* 2,7b; Hom. VII, sur *Job* 4,1.12c; Hom. XVI, sur *Job* 13,13; etc...
[24] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,14.17; Hom. IV, sur *Job* 2,7b; Hom. VIII, sur *Job* 5,20.
[25] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,12a; Hom. III, sur *Job* 1,13a; Hom. VII et XV, prologue; Hom. XXIII, sur *Job* 19,22.
[26] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,8; Hom. III, sur *Job* 1,21.22; etc...
[27] Cf. Homélie IV, prologue; Hom. VIII, sur *Job* 5.16.
[28] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,6.8.
[29] Cf. Homélie XX, sur *Job* 17,5a.
[30] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,4a.6; Hom. VI, sur *Job* 3,5b; etc...
[31] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,6.7a; Hom. IV, sur *Job* 2,1b; Hom. VI, sur *Job* 3,8.
[32] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,3f.3g; Hom. II, sur *Job* 1,6.7b; etc...
[33] Cf. Homélie VI, sur *Job* 3,17-18.
[34] Cf. Homélie XVII, prologue; XIX, sur *Job* 16,7.
[35] Cf. Homélie III, prologue; sur *Job* 1,21.
[36] Cf. Homélie VI, sur *Job* 3,8.9.
[37] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,7a.9b; Hom. III, sur *Job* 1,14.
[38] Cf. Homélie XXI, sur *Job* 18,2.
[39] Cf. Homélie XI, sur *Job* 8,18b.
[40] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,8.
[41] Cf. Homélie VI, prologue.
[42] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,6.7a.

le Tentateur[43], le Traître[44], le Trompeur[45], le Tyran[46] et le Voleur[47]. Bien qu'il observe tout[48], sa puissance n'est pas à la mesure de son regard; sans la permission de Dieu, il ne peut agir sur les éléments du monde[49] et il n'a pas pouvoir sur l'âme des hommes[50]. Ses tactiques préférées sont la ruse, les machinations et les stratagèmes. Tantôt chasseur, tantôt pêcheur, il cherche à tromper par ses pièges et ses appâts, et à capturer dans ses rets et ses filets[51]. Des intermédiaires combattent aussi pour lui, sa troupe d'esprits mauvais[52]. En tout lieu, il suscite des querelles, trouble les justes et porte le mal[53], véritable mouche des transgressions[54].

C'est au cours du commentaire des deux premiers chapitres de *Job*, l'intervention du Satan auprès de Dieu, qu'Hésychius fait entrevoir les méthodes du démon et les moyens que le chrétien doit lui opposer. Les conseils du didascale sont simples et ne se réfèrent à aucun des termes spécialisés du vocabulaire des ascètes; c'est manifestement au commun des fidèles et à un auditoire composite que s'adresse l'orateur. Le juste doit s'attendre à l'attaque de l'Adversaire et se préparer[55]. Son équipement se composera avant tout d'une arme de grande valeur, jetant le trouble chez l'Adversaire: la piété, nécessaire pour adorer Dieu comme Dieu lui-même veut être adoré[56]. Il faut ensuite ne pas relâcher sa vigilance[57]. Vigilance vis-à-vis des pensées[58], de la convoitise et des passions qu'elle provoque[59]; vigilance vis-à-vis des plaisirs de la table, bons repas et vins capiteux, l'indigne satiété[60]; vigilance enfin vis-à-vis des paroles, des discours que suggère l'Ennemi[61], et des interprétations erronées de l'Écriture[62]. Par tout cela, Satan cherche en effet à ébranler les quatre angles de la maison: le courage, la tempérance, la justice et la sagesse[63].

Cependant le combattant ne restera pas uniquement dans une attitude défensive. Son espérance en Dieu le portera à attaquer l'Adversaire avec sérénité et calme; sa patience et ses vertus détruiront l'orgueil de l'Ennemi, débanderont les cordes de ses arcs et briseront ses flèches[64]. La fermeté de son esprit et la vérité

[43] Cf. Homélie XI, sur *Job* 8,13b.
[44] Cf. Homélie II, prologue; sur *Job* 1,6.7.9; etc...
[45] Cf. Homélie VI, sur *Job* 3,5b.
[46] Cf. Homélie II, prologue; sur *Job* 1,7a; Hom. III, prologue; etc...
[47] Cf. Homélie IV, prologue.
[48] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,7b.
[49] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,16; Hom. VI, sur *Job* 3,10.
[50] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,4b.6; Hom. VI, sur *Job* 3,10; Hom. XIII, sur *Job* 10,17.
[51] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,2b.3a.8.9; Hom. IX, prologue; Hom. XII, sur *Job*.9,5.
[52] Cf. Homélie XX, sur *Job* 17,3b.
[53] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,2a-c.
[54] Cf. Homélie II, sur *Job* 1,8.
[55] Cf. Homélie II, prologue.
[56] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,1b.5b2; Hom. II, prologue; Hom. VIII, sur *Job* 5,20; etc...
[57] Cf. Homélie III et IV, prologue; Hom. VI, sur *Job* 3,23; Hom. X, sur *Job* 6,28.
[58] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,5f; Hom. VIII, sur *Job* 5,20; Hom. X, sur *Job* 7,2.
[59] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,14-16; Hom. IV, sur *Job* 2,9; Hom. VI, sur *Job* 3,3; Hom. X, sur *Job* 7,19.
[60] Cf. Homélie I, sur *Job* 1,4; Hom. III, sur *Job* 1,13.17.
[61] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,17; Hom. IV, sur *Job* 2,9.
[62] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,17.
[63] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,18.
[64] Cf. Homélie IV, sur *Job* 2,7b.10d.

de sa parole lui feront trouver dans les Écritures les répliques adaptées aux suggestions diaboliques[65]. Enfin, à l'abri du Rocher et au sein de l'Église, le fidèle ne saurait être atteint par l'Ennemi, car le Christ a vu Satan qui tombait des cieux comme un éclair[66].

* * *

Il est impossible de classer l'auteur des *Homéllies sur Job* dans l'un ou l'autre des courants de l'exégèse scripturaire. Son goût et son respect du texte l'attachent souvent à la lettre, mais fréquemment aussi il s'écarte d'un littéralisme textuel au profit d'un sens caché, symbolique, voulu par Dieu. Son interprétation fait appel aux deux méthodes et les associe dans le but d'édifier spirituellement, mais plus encore d'exhorter à la lutte contre les passions et à la conversion. Hésychius est soucieux avant tout des fidèles qui l'écoutent.

[65] *Ibid.*, sur *Job* 2,4a.10d.
[66] Cf. Homélie III, sur *Job* 1,16.

RÈGLES SUIVIES POUR L'ÉDITION

L'ensemble du texte

Nous avons exposé dans l'Introduction, p. 27-28, les raisons pour lesquelles le texte du ms. V (= *Venise, Mékhitaristes 339*), utilisé dans l'édition du Père K'. Č'rak'ean (=D), a été choisi pour l'édition présente. Nous n'avons eu recours au ms. E (= *Erévan, Maténadaran 8429*) que pour les lacunes du ms. V et les conjectures fautives du premier éditeur, ce qu'indiqueront les notes.

On trouvera donc en marge l'indication des pages du ms. V (=*p.), reprise de l'édition Č'rak'ean; cette référence permettra en outre de retrouver immédiatement le texte arménien des *Homélies* dans le volume du premier éditeur. Pour les lacunes, l'emprunt au ms. E, indiqué en note, est également visualisé en marge (=E, f°.).

L'apparat du texte contient donc les variantes du ms. E, ainsi que l'indication des passages lacunaires du ms. V, et, dans ce cas, une note signale que le texte édité est celui du ms. E. Les conjectures, justifiées ou erronées, de l'édition Č'rak'ean y sont aussi mentionnées.

Le texte biblique

Le texte biblique du lemme initial de chaque homélie et de sa traduction est distribué en versets, selon les divisions de la *Septuaginta* de Rahlfs (vol. II), *Editio Quarta*, Stuttgart, 1950, p. 271-305. Cette distribution est reproduite, de façon identique, pour le texte des lemmes partiels et leur traduction, à l'intérieur du commentaire.

Les notes du lemme initial de chaque homélie précisent la nature du texte arménien:

— par rapport à la vulgate arménienne de l'édition Zōhrapean (=Z); le texte lui est *identique* ou *différent*. Nous ne tenons pas compte cependant des différences purement orthographiques ou affectant l'ordre des mots. Comme il ne s'agissait pas ici de faire connaître le texte de la version Z, c'est intentionnellement que nous ne disons pas en quoi elle diffère du texte biblique arménien de l'homélie.
— par rapport aux trois manuscrits de la LXX de *Job*: *Vaticanus* = B; *Sinaiticus* = S; *Alexandrinus* = A; le texte arménien des *Homélies* leur est *conforme* (=identité de rédaction) ou *différent*.
— par rapport aux fragments de la recension hexaplaire édités par Field (*Origenis Hexapla*, t. II, [reproduction anastatique], Hildesheim, 1964).
— Quand le texte arménien ne correspond à aucune de ces traductions grecques, nous donnons la leçon propre entre parenthèses.

Références scripturaires et notes

Les appels de notes pour les citations bibliques à l'intérieur du commentaire n'ont été introduits que dans la traduction. Dans le texte, ces citations sont signalées par des crochets obliques ou par des apostrophes, lorsqu'elles se trouvent dans un passage déjà entre crochets.

A partir de l'Homélie II, la première note de chaque section du commentaire porte sur le texte biblique du lemme partiel, quand celui-ci est différent du texte du lemme initial de l'homélie. L'absence de cette note signifie que le texte du lemme partiel est identique au texte du lemme initial.

SIGLES ET SIGNES CRITIQUES

add.	= addidit
add. cum	= addidi cum
con.	= coniecit
coni	= conieci
corr.	= correxi
del.	= deletum
lac.	= lacuna
lin.	= linea
mg.	= in margine
om.	= omisit
p.	= pagina
rest.	= restitui
suppl.	= supplevit
V	= ms. *Venise, Mékhitaristes 339*, de 1298.
E	= ms. *Erévan, Maténadaran 8429*, de 1414.
D	= éd. Č'RAK'EAN, Venise, 1913.
LXX	= Septuaginta, éd. RAHLFS, editio quarta, Stuttgart, 1950.
B	= Vaticanus
S	= Sinaiticus
A	= Alexandrinus
Z	= Bible arménienne, éd. ZŌHRAPEAN, Venise, 1805.
NT	= Novum Testamentum Graece, éd. NESTLE-ALAND, 26, neu bearbeitete Auflage, Stuttgart, 1979.
[...]	= lacune
( )	= dans la traduction, les parenthèses signalent des mots ajoutés.
⸢	= demi-crochet indiquant le début du texte sur lequel porte l'appel de note suivant.

ԻՍԻՔԻՈՍԻ [1]
⌜ԵՐԻՑՈՒ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԱՑԻՈՑ [2]
⌜ՅՈՎԲԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ [3]

Ա

* p. 134 *Բազում ինչ [4] մեզ Աստուած արձանս առ⌜յաւգտակար տեսիլս [5] կանգնեաց, բազում [6] և մեծամեծ իմաստասիրութեան [7] եւ տարացոյցս, բազումս [8] այլ և պայծառս ⌜զարդարև բարեկենդանութեան [9] կերպարանս կռեաց [10], զի առ նոսա զաչս մտախորհրդութեան [11] ունելով [12], անմոլար ակնկալութիւն [13] քաղաքավարութեան [14] ստասցուք, և ⌜զճանապարհս կենացս համբերութեամբ մեղաւորքս ընթասցուք. տեսանելով զարդարս առ պսակս և ի յաղթութիւն ի ձեռն [15] այսորիկ յառաջացեալս [16],*

* p. 135 *⌜ի նեղ և ի նուրբ ճանապարհ փոխեսցուք [17] : * Քանզի համբերութիւնն կարէ [18] փրկել միայն, կատարել ⌜զփութալին, որով զարդարութիւն [19] անձին և խորհրդոց ուղղեսցուք : Վասն զի փակակալ ⌜արքայութեանն երկնից է սա [20], սոյն [21] և դռնապան է [22] կարգեալ, ⌜ըստ այնմ, ըստ Պաւղոսի բարբառոյս [23]. « Գործովք [24] ճգնես—*

Prologue I

[1] *Եւսիքեա* E — [2] *om.* E — [3] E, *ի...թիւն* V, *ի սկիզբն մեկնութիւն con.* D — [4] *բանս* E — [5] *ի յաւգնականութիւն* E — [6] *և բազում* E — [7] *իմաստութեան* E — [8] *և add.* E — [9] *զարդար բարեկեանդանութեան* E — [10] *կանգնեաց* E — [11] *մտաց մերոց* E — [12] *և յայնմ մտաց խորհրդեան լինելով add.* E — [13] *ակնկալութեամբ* E — [14] *քաղաքավարութիւն* E — [15] *անապական կենացն ժառանգորդս լինել. համբերութեամբ փութասցուք տեսանելով զարդարոցն պսակն և զյաղթութիւնն. և յաղագս* E — [16] E, *յառաջ աստացեալս* V, *յառաջացեալս con.* D — [17] *ընդ նեղ և ընդ անձուկ ճանապարհ երթիցուք* E — [18] E, *lac.* V, *կարէ con.* D — [19] E, *զփ...րութիւն* V, *զփութալին, որով զարդարութիւն con.* D — [20] *յարքայութեանն լիցուք* E — [21] *նոյն* E — [22] *om.* E — [23] *որպէս զՊաւղոս յառաքինասէր* E — [24] *գործ նորա* E

65,17 et 65,20 (éd. FAULHABER, p. 203) et l'*Hom. fest.* VIII,5 (éd. AUBINEAU, p. 285). · Le ms. E modifie la suite du texte: «Et pour devenir héritiers de la vie incorruptible, avec patience hâtons-nous, contemplant la couronne des justes et (leur) victoire; et, pour cela, en avançant, nous nous porterons ...».

[6] *Hamberut'iwn*, ὑπομονή, première mention de la vertu dont Hésychius, tout au long de son commentaire, va montrer qu'elle constitue la dominante du caractère de Job; il commence à en faire l'éloge dans les lignes qui suivent.

[7] L'un des nombreux mots, qu'affectionne Hésychius (cf. *Interpr. Is.* 22,17 et 61,10, éd. FAULHABER, p. 66 et 192; *Hom. fest.* IX,1 et XIV,5, éd. AUBINEAU, p. 329 et 555), du vocabulaire du combat spirituel, pour désigner la victoire.

[8] *P'akakal*, κλειδοῦχος. C'est l'unique emploi, dans les *Homélies sur Job*, de ce terme appliqué habituellement à l'archange Michel et à l'apôtre Pierre (cf. LAMPE, *PGL*, p. 755). Nous le retrouvons dans l'*Hom. fest.* XIII,1 *In SS. Petrum et Paulum* (éd. AUBINEAU, p. 501; voir aussi p. 467), à propos de Pierre. La patience est ici «porte-clefs» du royaume des cieux, parce qu'elle rétablit «la justice de l'âme et des pensées» nécessaire pour y entrer; elle en est donc aussi le «portier».

COMMENTAIRE SUR JOB
PAR HÉSYCHIUS
PRÊTRE DE JÉRUSALEM [1]

HOMÉLIE I

Prologue I

Nombreuses, les colonnes [2] que Dieu a dressées pour nous en vue de spectacles utiles; nombreux et sublimes, les modèles de philosophie [3] qu'il nous a donnés; nombreuses encore et resplendissantes, les figures qu'il a ciselées d'un véritable bonheur, pour que, portant vers elles le regard de notre réflexion [4], nous obtenions l'espérance infaillible (promise) à notre mode de vie [5] et que, pécheurs que nous sommes, nous courrions dans la patience [6] les chemins de cette vie [a], en sorte qu'à la vue des justes en possession de (leurs) couronnes [b-7] et parvenus à la victoire grâce à cette (vertu), nous nous portions sur le chemin étroit et resserré [c]. Seule, en effet, la patience peut sauver [d], (seule, elle peut) accomplir ce qui est urgent; c'est avec son aide que nous rétablirons la justice de l'âme et des pensées. Parce qu'elle est le porte-clefs [8] du royaume des cieux, elle en a été établie aussi le portier selon ces paroles de

Prologue I a. cf. Ps. 15,11. — b. cf. 1 Cor. 9,25. c. cf. Matth. 7,14. d. cf. Lc 21,19; Mc 13,13.

Prologue I

[1] Dans ce titre donné à l'œuvre d'Hésychius, le terme de «commentaire» est inadéquat: nous avons vu en effet qu'il s'agit d'homélies (voir Introd., p. 28). Par contre, il faut faire crédit à la mention «d'Hésychius, prêtre de Jérusalem». Ces mots, dont Cyrille de Scythopolis est le premier témoin dans sa *Vie de saint Euthyme*, c. 16 (éd. SCHWARTZ, *Kyrillos von Skythopolis*, *TU* 49,2, Leipzig, 1939, p. 27), figurent en effet dans la plupart des autres œuvres: *Commentaire sur le Lévitique* (*PG* 93, 787-788); *Interpretatio Isaiae* (éd. FAULHABER, p. XII,5); *Fragmenta in Psalmos* (cf. MERCATI, *Note*, p. 155, et DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 246); dans les *Gloses sur les Petits Prophètes* (cf. FAULHABER, Die *Propheten-Catenen*, p. 31); dans quatorze des seize *Homélies festales* (éd. AUBINEAU); dans les deux Homélies géorgiennes, *sur l'Hypapante et la Résurrection des morts* (éd. GARITTE et VAN ESBROECK), ainsi que dans les traductions arméniennes d'hHésychius (voir Introduction, p. 12).

[2] Conformément aux interprétations habituelles de *Galates* 2,9 et de 1 *Timothée* 3,15 (cf. A. JAUBERT , *L'image de la colonne*, dans *Analecta Biblica* 17-18, vol. 2, Rome, 1963, p. 101-108), l'image de la colonne vise ici des personnes, ainsi que le montre la suite du texte. Comme dans chacun des prologues des 24 Homélies, Hésychius exhorte son auditeur à regarder les modèles de vertu et de patience dont Job va offrir le plus bel exemple.

[3] Le terme arménien *imastasirut'iwn*, traduit par «philosophie», reviendra plusieurs fois (cf. Index analytique). Il est l'exact correspondant du mot grec φιλοσοφία que l'on retrouve fréquemment dans les autres œuvres d'Hésychius (vg. *Comm. sur le Lév.* 8,18-21; 13,47-59; 25,1-7; 27,1-8, *PG* 93, 880C, 948D, 1111B, 1164A; *Interpr. Is.* 55,13, éd. FAULHABER, p. 173 et 203; *Hom. fest.* VIII,5, IX,4, XIV,1.6 et 11, éd. AUBINEAU, p. 285, 331, 547, 557 et 563). Il désigne pour les chrétiens du IVe siècle «non seulement la spéculation pure, mais encore un art de vivre... (et) recouvre des valeurs morales...» (cf. A.M. MALINGREY, *Philosophia. Étude d'un groupe de mots dans la littérature grecque, des Présocratiques au IVe siècle après J.-C.* Paris, 1961, p. 300).

[4] Le ms. E ajoute: «Et demeurant dans cet esprit de réflexion».

[5] L'arménien *k'alak'avarut'iwn* traduit ici vraisemblablement «πολιτεία»; le même mot se retrouve dans l'Homélie VIII, sur *Job* 5,25; X, sur *Job* 7,8 et *Job* 7,9b; etc... pour désigner la conduite, le genre de vie, le comportement. C'est en ce sens que le terme est employé, par exemple, dans l'*Interpr. Is.*

ցուք, ⌜յամենայն ժամ[25] ցնծասցուք[26], ⌜անպակաս աղաւթեցէք[27], յամենայնի գոհացարուք[28] » :

Եւ մի՛ ասեր ⌜Եթէ «զի՛նչ շահք ինձ յաղաւթից են և կամ զի՛նչ ի գոհանալոյ պտուղ[29]. քանզի բազումք բարեբախտիկք են ոչ աղաւթելով, իսկ ես թէպէտ և ⌜զաղաւթս կերակուր ունելով, չարչարեալ եմ. բազումք հայհոյելով են ի լիութեան, իսկ ես
p. 136 *բազում *չնորհակալութեամբք[30] տառապիմ, նոցա մեծութիւնք[31] ի վերայ[32] մեծութեանց սահին, իսկ[33] ինձ աղքատութիւն ի վերայ[34] աղքատութեան յաւելու. նոցա ⌜ըստ կամաց վարին կեանքս, ըստ ակնկալութեան պահին և ընթանան առաջիկայքս, իսկ ինձ այս նոյն խիստ[35] յամենայն կողմանց նեղութիւն, բազում ինձ անուղիղ յամենայն կողմանց տեսանեմ[36] զի կան որոգայթք » :*

Բայց զի մի՛ զայս ասասցուք, և մի՛[37] մատնեսցուք զհամբերութիւն, և մի՛ վաստակեսցուք ⌜անձամբք առ[38] ի մարտն, այլ[39] և յաղթութիւն կոչեսցուք ի կռիւն, զի
p. 137 *⌜և վարձեսցուք զպսակս[40], ճգնող մեզ աւասիկ էած[41] ի *մէջ Աստուած զՅովբ[42], ⌜զայսպիսին և զայսչափ[43], « զճշմարիտն, զանարատն, զարդարն, զաստուածապաշտն, զմեկնեալն յամենայն իրաց չարաց ». որ զամենայն աւուրս զպատարագն[44] աղաւթից մատուցանէր, որ ⌜զգոհացողութեանն զգոհարանն անպակաս[45] բորբոքէր, որ ընդ բազում ախտիցն էր մարտուցեալ, զմերկացեալն յորդւոց, զկողոպտեալն ⌜ի ստացուածոց[46], զվիրաւորեալն մարմնով, զծաղրն ի ⌜բարեկամաց և ի թշնամեաց եղեալ[47] : ⌜Այլ որպէս ծանեար զառաջինն, իմացիր և զերկրորդն. քանզի վերջինքս*
p. 138 *ծածկեն զառաջինսն : Իսկ զի՛նչ են այսք. վկայութիւն *յԱստուծոյ, արդարութիւն յերկնից, կրկնակի բարիքն. նախատիչքն[48] անգոսնեալք, և որք ծաղր առնէին, աղաւթիւք ծաղր եղելոյն ապրեցան : Մի՛⌜ եթէ արդեւք[49] անպտո՞ւղ ⌜իցէ ագա—*

[25] *յամենայնի* E — [26] E, *ցնձասցէք* V, *ցնծասցուք* *con.* D — [27] *անդադար աղաւթեսցուք* E — [28] *զի բազում ինչ ի գոհանալոյն են պտուղք* *add.* E — [29] *թէ աշխարհ ինձ յաղթող իցէ և զի՞նչ շահ է ինձ աղաւթելն* E — [30] *աղաւթեմ չարչարանս կրեմ, բազումք բանիւք զմիմեանս բամբասեն, իսկ ես բազմացն որ հակառակութեամբ* E — [31] *մեծութիւն* E, *...թիւնք* V, *մեծութիւնք* *coni. cum* D — [32] *վերա* E — [33] E, *om.* V, *իսկ* *con.* D — [34] *վերա* E — [35] *առ ձեռն և ըստ կամաց լինել կեանք. իսկ ինձ առ յապա ակնկալութիւնք ընթանան. և պահին առ վերին քաղաքն. այլ ինձ և այս նոյն խիստ է* E — [36] *տեսանելով* E — [37] *om.* E — [38] *om.* E — [39] *om.* E — [40] *ընկալցուք զպսակն* E — [41] *ած* E — [42] *զՅոբ* E — [43] *զայնպիսի զայրն զայն* E — [44] *զպատարագ* E — [45] *զգոհացողական զոհարանն անդադար* E — [46] *յստացուածոց* E — [47] *բարեկամացն լեալ* E — [48] *om.* E, *ն* ... V, *նախատիչքն* *coni. cum* D *sec.* Vanakan — [49] *թէ արդեաւք* E

[17] L'auteur fait allusion à *Job* 1,8b-e où, devant Satan, Dieu proclame la justice de Job. Hésychius renverra constamment à ce verset à l'aide du mot «témoignage».

[18] L'image du «champ» réapparaîtra souvent dans des contextes différents: «le champ intérieur, le champ des commandements, le champ des vertus, le champ de mon sein...» (vg. Homélie IV, prolog., sur *Job* 2,3; 2,9; VII, prolog.; IX, sur *Job* 6,5).

Paul: « *Exerçons-nous par les œuvres, à toute heure tressaillons d'allégresse, priez sans cesse, en toutes choses rendez grâces*[9] ».

Et ne dis pas[10]: «Quels avantages me reviennent de la prière ou quel fruit, de l'action de grâces? Beaucoup (d'hommes) en effet sont heureux sans prier[e-11], mais moi, même avec la prière pour nourriture, je suis tourmenté; beaucoup, tout en blasphémant, sont dans l'abondance[f], mais moi, malgré de nombreuses (prières) d'action de grâces, je suis malheureux. Pour eux coulent richesses sur richesses, mais pour moi la pauvreté s'ajoute à la pauvreté; pour eux ⌜la vie se déroule à leur gré, l'avenir se maintient puis accourt conformément à leur attente[12], mais pour moi c'est une dure et extrême anxiété de tous côtés; je vois que, de tous côtés, de nombreux pièges déloyaux me sont tendus[g-13] ».

Cependant, pour ne pas dire cela, ne pas abandonner la patience et ne pas nous fatiguer nous-mêmes à la lutte, mais pour défier la victoire et pour gagner aussi les couronnes[h], voici que Dieu nous présente, comme combattant, Job, cet (homme) d'une telle qualité et d'une telle importance, « *véridique, irréprochable, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[i] ». Lui qui, tous les jours, offrait le sacrifice de la prière[j-14], lui qui embrasait sans cesse l'autel (du sacrifice) d'action de grâces[k], lui qui avait lutté avec nombre de maladies, privé de fils, spolié de ses biens, blessé dans sa chair, il était devenu l'objet de la risée[l] de ses amis et de ses ennemis. Mais[15], de même que tu as appris ce qui précède, comprends aussi ce qui suit, car ces derniers événements estompent ceux qui les ont précédés[16]. Que sont-ils donc? Le témoignage reçu de Dieu, la justice reçue des cieux[17]: un double bien. Les insulteurs furent méprisés et ceux qui se moquaient furent sauvés par les prières de celui dont ils s'étaient moqués[m]. Est-ce que vraiment le champ[18] de la prière serait infertile? Est-ce

e. cf. Job 21,15. — f. cf. Job 21,7-14. — g. cf. Job 19,8-10. — h. cf. 1 Cor. 9,25. — i. Job 1,1b-c. — j. cf. Job 1,5. — k. cf. Lév. 6,23 et 23,8. — l. cf. Job 30.1. — m. cf. Job, 42,7-8.

[9] On attendrait un texte biblique mentionnant la patience; c'est à 1 *Th.* 5,15-18 que semble faire allusion Hésychius: la patience, comme va l'illustrer Job, est une attitude de vie qui régit tous les actes de l'existence et qui, par conséquent, ouvre la porte du royaume des cieux. Ce texte biblique, résumé de 1 *Th.* 5,15-18, semble-t-il, est cité de la même façon (sauf la première partie qui fait défaut: «*appliquons-nous à des œuvres*») dans le *Comm. sur le Lév.*, 23,37-38 (*PG* 93, 1094D) et dans le *Grand Comm. in Psalm.* 99 (*PG* 55, 782). Le ms. E ajoute: «Car nombreux sont les fruits qui viennent de la louange».

[10] Ms. E: «Et ne dis pas: Le monde me vaincra et quels avantages...». Après un début d'éloge de la patience, Hésychius insiste sur l'utilité de la prière, à laquelle l'Apôtre vient de faire allusion, et dont Job va donner un admirable exemple.

[11] La suite du texte diffère dans le ms. E: «Mais moi, même avec la prière, je souffre; beaucoup me calomnient en paroles, je suis malheureux de l'hostilité de beaucoup».

[12] Ms. E: «La vie est en leur pouvoir et selon leur volonté, mais pour moi (l'objet de mon) attente est dans l'avenir et réservé pour la cité d'en haut».

[13] Tout ce paragraphe offre le premier exemple d'un discours fictif qu'Hésychius met ici sur les lèvres de son auditeur, selon un procédé caractéristique de son style (voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXVI).

[14] *Job* 1,5 est cité à la lumière d'*Hébr.* 13,15. Hésychius reviendra souvent sur la fréquence, la nature, la qualité et les effets de ce «sacrifice de la prière» offert par Job (Homélie VI, sur *Job* 3,24; X, sur *Job* 7,21; XI, sur *Job* 8,4).

[15] Tout le passage «Mais de même...s'étaient moqués» fait défaut dans le ms. E.

[16] Hésychius désire que les malheurs qu'il vient d'énumérer ne cachent pas à son auditeur la grande faveur dont, malgré cela, Job fait l'objet de la part de Dieu.

բանն աղաւթից [50]. մի՛⌜եթէ ստիցե՞ն գոհացողութեանն [51] արմտիք : Իսկ այսուհետև բուռն հարցուք զգրոցս զսկզբանէ [52] :

Job 1,1a *Այր ոմն էր յԱւսիտ աշխարհէ, որում անուն էր Յովբ* [1] :

Տեսանե՞ս, որպիսի գովութիւն զՅովբայ [2] ի սկզբան գրոցս կարգեաց Հոգին Աստուծոյ : « Այր ոմն էր [3] ». նուազագիտ է, ասէ, ինչքն [4], առ սակաւ ստացուածն, և մեծութիւնն [5] զժուարագիտ. քանզի բազումք ասին արք, բայց ոչ են ճշմարտիւ [6].
* p. 139 քանզի * ոմանք ըստ անասնական վարուց կեան, իսկ ոմանք ըստ [7] սովորութեան [8] սողնոց վարին, անճեցուցանեն զսրտմտութիւն [9] ըստ գազանացն պատշաճի. վասն որոյ և Դաւիթ իսկ ասէ. « Մարդ ի պատուի էր և ոչ իմացաւ, հաւասարեաց անասնոց անմտից և նմանեցաւ նոցա [10] » : Այլ և Ամբակում ևս. « Արասցես [11] զմարդիկ իբրև զձուկն [12] ծովու և իբրև զսողունս որք ոչ ունին առաջնորդ ». և դարձեալ. « Սրտմտութիւն նոցա ըստ նմանութեան աւձին » : Իսկ « մարդ » հաստատութեամբ այն կոչի՝ որ բերէ զպատկերն Աստուծոյ, որ պահէ զբանաւորական պատիւն, որ ունի զբարւոյ և
* p. 140 զչարի ընտրութիւն, որ տայ [13] արարչին * պարծել, խրախանալ և ⌜զուարճանալ ի վերայ [14] անձին իւրոյ : ⌝Այսպիսի էր մարդն [15] « յԱւսիտ աշխարհէ » : Խուժադուժ էր աշխարհն, այլ ընտանի էր տունն. անապատ էր ագարակն, այլ պայծառ ցուցաւ վարդն. անծանաւթ էր [16] գաւառն, այլ վասն արդարոյն [17] որ ի նմանէն [18] էր՝ քան զամենայն երևելի : Բայց այժմ բարիոք առընթեր եդ, « որում անուն էր Յովբ [19] ».

[50] Եղև ազարակ աղաւթիցն E — [51] թէ ստեցի՞ն գոհացողութեան E — [52] առաջի գլուխ *add.* E

Job 1,1a

[1] Յոբ E — [2] զՅոբայ E — [3] *om.* E — [4] ինչն E — [5] մեծութիւն E — [6] ճշմարիտ E — [7] E, *om.* V, ըստ *con.* D — [8] չարութեան E — [9] զսրտմտութիւնն E — [10] և այլն E — [11] արարեր E — [12] զձկունս E — [13] տա E — [14] E, զուա...այ V, զուարճանալ ի վերայ *con.* D — [15] E, այսպիս...րդն V, այսպիսի էր մարդն *con.* D — [16] E, է V, էր *con.* D — [17] E, *om.* VD — [18] նմայն E — [19] Յոբ E

---

533), mais dont quelques fragments ont été conservés, nous lisons: μόνος ἀληθὴς (ἄνθρωπος) ἐκεῖνός ἐστιν ὁ τὴν εἰκόνα σώζων... (*PG* 110, 156D et *PG* 121, 108B); le même texte se retrouve dans les fragments du *Commentaire sur Job* 1,1 de Chrysostome (*PG* 64, 512A).

[8] Dans l'Homélie perdue de Jean Chrysostome à laquelle nous venons de faire allusion (voir supra, note 7), nous retrouvons la même opposition: ...ἐκπλαγῇς ἀληθῶς ὁποῖον ῥόδον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν ἐβλάστησεν (*PG* 110, 156A); l'Homélie II sur *Job* d'un Pseudo-Chrysostome (*CPG* 4564) utilise exactement les mêmes mots (voir *PG* 56, 568). Enfin les fragments du *Commentaire sur Job* 1,1 de Jean Chrysostome présentent aussi Job sous l'image de la rose (*PG* 64, 509B).

[9] En commentant *Job* 2,11a-e (Homélie V), Hésychius précisera, à l'aide de l'appendice au livre de *Job* conservé dans la LXX, que «*Job habitait au pays d'Ausit, sur les confins de la Judée et de l'Arabie*». Cette localisation, qui situe le pays d'Ausit en Édom (cf. DHORME, *Job*, p. XIX-XX), est aujourd'hui contestée au profit d'une autre hypothèse qui place Us dans la région de Hauran (voir LÉVÊQUE, *Job*, p. 87-90).

que les fruits de la terre tromperaient l'attente de l'action de grâces[19]? Mais venons-en maintenant au début de ce livre[20].

Job 1,1a *Il y avait un homme, du pays d'Ausit, dont le nom était Job*[1].

Vois-tu quel genre d'éloge, à propos de Job, l'Esprit de Dieu a placé au commencement de ce livre? «*Il y avait un homme*[2].» Rare, dit-il, est ce bien, peu fréquente sa possession, et difficile à trouver cette grandeur, car beaucoup se disent hommes, mais ne le sont pas vraiment[3]: les uns vivent en effet selon un comportement bestial[4], tandis que d'autres se comportent à la manière de reptiles, enflent leur colère comme cela convient à ces bêtes sauvages[a]. C'est pourquoi David lui-même dit: «*L'homme était en honneur et il ne l'a pas compris, il s'est fait l'égal des animaux sans raison et leur est devenu semblable*[b-5]». D'autre part, Habacuc (dit) aussi: «*Tu feras les hommes comme le poisson de la mer et comme les reptiles qui n'ont pas de chef*[c-6]». Et encore: «*Leur colère* (*est*) *à la ressemblance* (*de celle*) *du serpent*[d]». Mais c'est avec certitude qu'est appelé «*homme*» celui qui porte l'image de Dieu[e-7], qui conserve son honneur d'être raisonnable, qui a le choix entre le bien et le mal[f], qui donne au créateur de se glorifier, de se réjouir et de prendre plaisir en lui-même[g]. Tel était l'homme «*du pays d'Ausit*». Le pays était sauvage, mais ce plant était domestique; la contrée était en friche, mais cette rose s'y révéla éclatante[8]; la région était inconnue, mais, en raison du juste qui s'y trouvait, plus remarquable que toutes[9]. Cependant, (l'Esprit de Dieu) a bien fait

Job 1,1a a. cf. Jude 10. b. Ps. 48,13. c. Hab. 1,14. d. Ps. 57,5. e. cf. Gen. 1,27. — f. cf. Gen. 2,17 et Sir. 17,7. g. cf. Ps. 103,31.

[19] Les allusions fréquentes à l'efficacité de la «prière» et de «l'action de grâces» se retrouvent aussi dans les *Fragm. in Psalm.* (voir DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 299-300).

[20] Dans ses *Homélies sur Job* comme dans son *Comm. sur le Lév.* (PG 93, 792C), Hésychius est constamment soucieux de passer d'un développement à un autre à l'aide d'une transition; nous avons ici le premier exemple d'une règle classique de composition qui revêtira de multiples formes.

Job 1,1a

[1] Le texte, conforme à deux des trois manuscrits de la LXX (B = *Vaticanus* et S = *Sinaiticus*) et à la version arménienne (= Z), s'écarte de A (= *Alexandrinus*) par la présence de *omn* = τις. Les questions concernant le texte biblique ayant été étudiées dans l'*Introduction* (cf. p. 42), nous indiquerons désormais schématiquement, avec les sigles ci-dessus, l'état du texte arménien, sauf dans le cas de leçons propres. Pour les citations bibliques à l'intérieur du commentaire, nous ne signalerons que leurs *différences* avec LXX, Z ou NT (= *Novum Testamentum Graece*) et leurs variantes.

[2] Les mots ou les passages en italique, sans indication de leur provenance biblique, font partie du lemme commenté.

[3] Ce thème de l'homme véritable, dont Job énumérera souvent les caractéristiques (voir infra, note 8), se retrouve dans l' *Hom. fest.* I,4 (éd. AUBINEAU, p. 33 et n. 3).

[4] Voir dans l'*Hom. fest.* V,6 (éd. AUBINEAU, p. 169; cf. aussi p. 129 et 144) la présence du même thème.

[5] Le texte diffère en deux points de Z: *anmtic'*, *anbanic'* (Z); *nmanec'aw*, *nmaneac'* (Z). Le traducteur arménien est resté fidèle au texte grec qu'il avait sous les yeux, différent de la Septante. Le *Ps.* 48,13 est cité différemment dans le *Comm. sur le Lév.* 1,1-2; 24,10-14 (*PG* 93, 794b et 1108A). Le ms. E ne donne que l'incipit de ce texte, «L'homme... et il ne l'a pas», et remplace la fin par les mots, «*et le reste*».

[6] «*Tu as fait*», dans le ms. E; «*les poissons*» dans LXX (sauf *Sinaiticus*), Z et ms. E. Le texte est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 4,1-2: «*facies...pisces*» (*PG* 93,820C).

[7] Premier exemple d'un thème qu'Hésychius emploie constamment. Dans deux textes d'une Homélie perdue de Jean Chrysostome (voir ALDAMA, *Repertorium Pseudo-Chrysostomicum*, p. 199, n°

քանզի զարդարոցն ⸢և զանուանս [20] գիտել բարւոք [21] է, իսկ զմեղաւորաց՝ և յիշելոյ ոչ [22] արժանի :

1,1b-c *Եւ էր այրն այն ճշմարիտ, անարատ, արդար, աստուածապաշտ, որոշեալ յամենայն իրաց չարաց :*

* p. 141 * *Անպակաս ի բարեաց էր զանձանակն, լի ողկուզաւք էր կթոց [1] երկրագործին. « ճշմարիտ » էր իբրև ճշմարիտ [2] արարած, վասն զի առաքինութեամբք վարէր առ ⸢ի ճշմարտութիւն [3], քանզի առանց կեղծաւորութեան ընդ Աստուծոյ պատուիրանն ճգնէր. « անարատ », վասն զի և ի հոտոյն մեղաց խորշէր, ի չարութենէ [4] և ի փոքր կարծեացն խոտորէր. և ոչ զրպարտութեամբ [5] պատճառս տայր նախանձորդաց : Յայսմանէ « արդար » էր, առողջ ունելով զբնական աւրինացն զուղղութիւն. ⸢վասն որոյ և յիրաւի անուանեցաւ նա [6] « աստուածապաշտ ». քանզի որ անպակաս [7] արդա-*
* p. 142 *րութեամբ ճգնի, * սա [8] է աստուածապաշտ առ ճշմարտութիւնն, վասն զի այնպէս պաշտէ զԱստուած որպէս [9] ինքն Աստուած պաշտիլ կամի : « Քանզի արդար է Տէր և զարդարութիւն սիրեաց [10] ⸢զուղղութիւն տեսին երեսք նորա [11] ». իսկ ուղղութիւն, և ոչ փոքր մի ⸢զչարութեան ունի զխառնուած [12] : Այլ [13] պահանջէ իսկ զկնի կարգն. «որոշեալ յամենայն իրաց չարաց »: Յամենայնէ ուրեմն միանգամայն ի չարեաց ⸢որոշէր Յովբ [14], զամենայն արութիւնս ի չարութեան աղտոյն [15] սուրբ պահէր. մեծութիւն յանիրաւութեանց ոչ ժողովէր, ընդ ցանկութիւնս անաւրէնութեան ոչ զուարթանայր, զսահանս փառաց ոչ որսայր, ոչ եղծանէր զիրաւունս, ոչ ի դատել և ոչ ի դատիլ :*
* p. 143 *Յաղագս որոյ և այնչափ * և այնպիսի [16] վկայութիւն ստացեալ, առ որ և հասարակաց թշնամին վիրաւորիւր. ի փորձանացն ի հանդէս ելանէր, և ի ձեռն չարչարանացն ընդ-դիմանալ [17] ի թշնամւոյն [18] կրթէր : Իսկ դու միտ դիր ըստ կարգին, քանզի ամենայն ինչ Յովբայ [19] մեծամեծ է, ⸢ամենայն՝ սքանչմանց արժանիք [20] :*

[20] *զանուանսն* E — [21] *բարիոք* E — [22] *է add.* E

1,1b-c
[1] *կոց* E — [2] *Աստուծոյ add.* E — [3] *ճշմարտութիւնն* E — [4] E, *չարութեան* VD — [5] *զրպարտութենէ* E — [6] *յիրաւի նա անուանեցաւ* E — [7] E, *...պակաս* V, *անպակաս con.* D — [8] *նա* E — [9] *և add.* E — [10] *սիրէ* E — [11] *և այլն* E — [12] *ունի զչարութեան խառնուած* E — [13] *բայց* E — [14] *որոշեալ էր Յոբ* E — [15] *ախտոյ* E — [16] *այսպիսի* E — [17] *անդդիմանալ* E — [18] *թշնամոյն* E — [19] *Յոբա* E — [20] *և ամենայն զսքանչմանց արժանի* E

---

[8] Dans le ms. E, le texte de la citation s'arrête ici.

[9] Le texte biblique est différent de celui de la LXX et de Z. Il est cité, de la même façon que dans la LXX, dans le *Comm. sur le Lév.* 10,3 et 19,15 (*PG* 93, 896D et 1028A).

[10] Chacune de ces qualités de Job, et d'autres, seront constamment rappelées. Hésychius les commente un peu différemment dans l'*Hom. fest.* XIV,2, *in S. Procopium* (éd. AUBINEAU, p. 549), où elles ne sont pas citées selon le même ordre; elles sont aussi appliquées à Jean-Baptiste dans l'*Hom. fest.* XVI,13 (*ibid.*, p. 683).

[11] Le témoignage de Dieu; cf. *Job* 1,8 et 2,3.

[12] «L'Ennemi ou l'Ennemi commun», premier de la vingtaine de noms donnés à Satan et inspiré vraisemblablement de *Matth.* 13,39; on le retrouve aussi dans les *Homélies festales* d'Hésychius III,1 et VII, 1 (éd. AUBINEAU, p. 89,241).

d'ajouter: «*Dont le nom était Job*», car, des justes, il est bon de connaître même le nom, tandis que celui des pécheurs ne mérite pas même le souvenir[h-10].

1,1b-c *Et cet homme était véridique, irréprochable, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[1].

(Job) était un trésor ne manquant pas de biens, il était rempli du raisin de la vendange du cultivateur[2]. Il était «*véridique*» comme une créature vraie[3], parce qu'il agissait avec (ses) vertus en vue de la vérité; sans hypocrisie en effet, il s'exerçait au commandement de Dieu[4]. (Il était) «*irréprochable*[5]», parce qu'il avait en aversion même l'odeur du péché, qu'il se détournait du mal[a] et de ses plus petites pensées et qu'il ne donnait aucune prise à ceux qui l'enviaient en le calomniant. C'est pourquoi il était «*juste*», maintenant intacte la rectitude de la loi naturelle[6]. A cause de cela, il fut, à juste titre, appelé «*pieux*», car celui qui sans cesse s'exerce à la justice[b-7], celui-là est pieux en vérité, parce qu'il adore Dieu comme Dieu lui-même veut être adoré. «*En effet, le Seigneur est juste et il a aimé la justice*[8], *son visage a vu la rectitude*[c-9]», et la rectitude ne tolère pas même le moindre mélange de mal. Ce qui suit l'exige vraiment: «*S'abstenant de toute œuvre mauvaise*[10]». Par conséquent, c'est du mal dans son ensemble que Job s'abstenait; toutes ses actions étaient vertueuses, il les gardait pures de la souillure du mal; il n'amassait pas la richesse au moyen d'iniquités[d]; il ne se complaisait pas dans les convoitises illicites[e]; il ne poursuivait pas le flux glissant de la gloire; il ne corrompait pas le droit[f], ni quand il jugeait ni quand il était jugé. C'est pourquoi il avait acquis un témoignage d'une importance et d'une qualité telles[11] que même l'Ennemi commun[12] s'y blessait; il s'élançait à l'épreuve des tentations et, par la souffrance, il s'exerçait à s'opposer à l'Ennemi. Quant à toi, prête attention à la suite, car tout ce qui concerne Job est sublime, tout mérite admiration.

h. cf. Prov. 10,4.

1,1b-c a. cf. Ps. 33,15. — b. cf. 1 Tim. 6,11. — c. Ps. 10,7. d. cf. Lc 16,9.11. e. cf. Tit. 2,12. — f. cf. Mich. 3,9.

[10] Même importance attribuée au nom dans le *Comm. sur le Lév.* 13,1-17 (*PG* 93,933B) où Hésychius cite *Job* 1,1a de façon identique. Dans l'*Hom. fest.* VIII, 6 (éd. AUBINEAU, p. 284), la rédaction est différente; le texte est aussi utilisé dans l'*Hom. fest.* XVI,13 (*ibid.*, p. 683).

1,1b-c

[1] Le texte est différent de Z et conforme à BS.

[2] Comme dans les *Hom. fest.* (éd. AUBINEAU, p. 274, 531, 643), ce mot reviendra de nombreuses fois (vg. Hom. IV, sur *Job* 2,9; IX, prolog.; XII, sur *Job* 10,15).

[3] Ms. E: «comme une créature du vrai Dieu».

[4] L'expression semble désigner ici, comme dans le prologue de l'Homélie II où Abraham suit le commandement du Seigneur, la volonté de Dieu. Dans l'*Hom. fest.* I,4, c'est aussi «l'observance des commandements» qui caractérise «l'homme véritable» (éd. AUBINEAU, p. 33 et n. 3).

[5] litt.: «*sans tache*».

[6] Hésychius mentionne plusieurs fois cette «loi naturelle» (voir Homélie III, sur *Job* 1,22; XVIII, sur *Job* 15,23b) qu'il définit, dans l'Homélie XXI, sur *Job* 18,21b, comme la manifestation du jugement de Dieu. L'*Hom. fest.* XVI,27, *In conceptionem Praecursoris*, y fait aussi allusion (éd., AUBINEAU, p. 703).

[7] Pour Hésychius la justice, comprise ici, conformément à la conception biblique (cf. DSpir., *Justice*, col. 1623), comme une relation à Dieu, assure la piété. L'étymologie du mot *pieux* (= *astuacapašt*,θεοσεβής) est reprise ensuite.

1,2-3e *Եղեն նորա ուստերք եւթն և դստերք երեք. 3 և էին նորա խաշինք՝ եւթն հազար ոչխար, ուղտք երեք հազարք, լուծք եզանց հինգ հարիւր, և էշք մատակք արօտականք հինգ հարիւր. և սպասաւորութիւն բազում յոյժ :*

* p. 144 *Աւէ իսկ զծառայից և զվարձկանաց, որք զեղինս և զուղտս և զէշս և զբազմութիւն * հազարաց հօտիցն արածէին, և կամ եթէ [1] այլ ինչ հարկաւորութիւնս [2] մատուցանէին : Իսկ այսուհետև տեսանես զարտաքին բազում մեծութիւնս, այլ ներքինն ևս մեծագոյն էր. պայծառ էին երևելիքն, այլ պայծառագոյն [3] ևս էին իմանալիքն. քանզի այս մնայ, իսկ միւսն մաշի ծերանայ [4] և թառամի, յապականութիւն միանգամայն և ի սատակումն չարաչար հանապազորդէ [5] անկեալ : Իսկ ասիցես եթէ անդրէն դարձաւ : Այլ վասն իմանալւոյն [6] և զգալիս [7] էառ. եթէ ոչ զներքին մեծութիւնն ու-*
* p. 145 *նէր, որ յօգուտն էր թաքուցեալ [8], արտաքինն ոչ էր * դառնալոց : Իսկ զինչ էր [9] յօգուտն [10] մեծութիւն, յայտնապէս ի [11] կարգի ցուցանի :*

1,3f *Եւ գործք մեծամեծք էին նորա ի վերայ երկրի :*

Կարծեմ եթէ զառաքինութիւնս և զուղղութիւնս մեծամեծս ասէ. զարդարութիւն և զերկայնմտութիւն, զողորմածութիւն, զնախախնամութիւն այրեաց, զորբոց [1] ձեռնկալութիւն, և զզրպարտելոց [2] զվրէժխնդրութիւն, և այլ որ նման սոցին են, զոր ինքն իսկ ըստ կարգի թուեաց. « Աչք էի կուրաց, և [3] ոտք էի կաղաց, ես էի հայր տկարաց. դատաստան զոր ոչ գիտէի՝ քննէի. փշրեցի զժանիս անիրաւաց [4] և ի միջոյ ատամանց նոցա թափեցի զյափշտակեալն » : Այս է արդարև մեծամեծ. քանզի ոչ իսկ ապակա-
* p. 146 *նի : * Ոչ ի վերայ [5] այսոցիկ իշխեաց թշնամին զումարել զձեռն իւր, այլ զուստերս և զդստերս սպանանէ, զլուծս եզանց և զէշս մատակս և զուղտս տարաւ ի գերութիւն, և զտուարածականսն սրով ապականեալ [6], հրով մաշեաց զոչխարս : Բայց վնասել գործոցն զոր լուար, եթէ « էին նորա գործք մեծամեծք ի վերայ [7] երկրի », ոչ է զրեալ. քանզի իմանալի էր. զոր ապականել [8] իսկ կամէր, այլ ոչ կարէր : Իսկ մեք և որ*

1,2-3e
[1] *թէ* E — [2] *հարկաւորութիւն* E — [3] *պայծառագոյնս* E — [4] *ծերանա* E — [5] *հանապազորդ* E — [6] *իմանալոյն* E — [7] *զգալիս* E — [8] *թագուցեալ* E — [9] *է* E — [10] *թագուցեալ add.* E — [11] E, *om.*V, *ի con.* D

1,3f
[1] *զորբոցն* E — [2] *զրպարտելոցն* E — [3] *om.* E — [4] *անիրաւանց* E — [5] *վերա* E — [6] *սպանանէր* E — [7] *վերա* E — [8] *ապականեալն* E

1,3f

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Les véritables grands domaines de Job sur la terre, ce sont ses biens spirituels; Hésychius, qui le dira en finale du commentaire de ce verset, dépasse donc ici la lettre de l'Écriture et témoigne, pour la première fois, de tendances allégorisantes.

[3] Le verset *Job* 29,15 s'écarte de BSA avec le pluriel «*yeux, pieds*» que possèdent Z et le texte hébreu. Le texte n'est pas emprunté à la version arménienne (Z), car il s'en écarte en plusieurs points.

[4] L'ordre des mots du texte biblique: «*erant ei opera magna super terram*», est différent de celui donné dans le lemme: «*et opera magna erant ei super terram*». Ces domaines, que Satan n'a pu endommager, ce sont les vertus, comme Hésychius l'a précisé quelques lignes auparavant.

[5] litt.: «intelligibles».

1,2-3e *Il eut sept fils et trois filles, 3 et il avait des troupeaux: sept mille brebis, trois mille chameaux, cinq cents paires de bœufs, cinq cents ânesses qui paissaient, et (il avait) une domesticité fort nombreuse*[1].

(L'Écriture) veut parler des serviteurs et des mercenaires qui faisaient paître les bœufs, les chameaux, les ânes et plusieurs milliers de brebis, ou bien qui assuraient encore d'autres services. Tu vois donc la grandeur de sa richesse extérieure; mais celle de l'intérieur était plus grande encore[2]. Les biens visibles étaient éclatants, mais les biens invisibles[3] étaient encore plus éclatants, car ces biens-ci demeurent, tandis que les autres s'usent, vieillissent, se flétrissent[a], et ne cessent, tous ensemble, de tomber dans la corruption et la destruction la plus pitoyable[4]. Mais dirastu: «(Tout cela) lui revint». C'est à cause de ces (biens) spirituels[5] que Job a reçu ces (biens) sensibles. S'il n'avait pas eu la richesse intérieure qui était cachée dans son âme, la (richesse) extérieure ne devait pas lui revenir. Mais quelle était la richesse de son âme, cela apparaît clairement dans la suite.

1,3f *Et il avait de très grands domaines sur la terre*[1].

Je pense que (l'Écriture) veut parler de sa vertu et de sa rectitude portées au plus haut degré, de la justice, de la magnanimité, de la miséricorde, de la prévenance pour les veuves, de l'assistance des orphelins, de la défense de ceux que l'on calomniait, et des autres (vertus) semblables que (Job) lui-même a justement énumérées par la suite[2]: «*J'étais des yeux pour les aveugles et j'étais des pieds pour les boîteux; moi, j'étais le père des faibles; la cause que je ne connaissais pas je l'examinais; j'ai brisé les molaires des hommes iniques, et, à leurs dents, j'ai arraché ce qu'ils avaient pris*[a-3]». C'est cela vraiment qui est très grand, car cela ne subit pas le moins du monde la corruption. Ce n'est pas sur ces (vertus) que l'Ennemi eut pouvoir de porter la main, mais il tue les fils et les filles, il a emmené en captivité les paires de bœufs, les ânesses et les chameaux, et, après avoir fait périr les bergers par l'épée, il consuma les brebis par le feu[b]. Toutefois, il n'est pas écrit qu'il ait causé des dommages aux domaines, à propos desquels tu as entendu: «*Il avait de très grands domaines sur la terre*[4]», car c'était les biens spirituels[5] qu'il voulait en fait détruire, mais il n'en eut pas le pouvoir. Quant à nous, hâtons-nous

1,2-3e a. cf. Jac. 1,11; 1 Pierre 1,24.
1,3f a. Job 29,15-17. b. cf. Job 1,16.

1,2-3e

[1] Le texte est différent de Z et conforme à BSA.

[2] Cette opposition entre «l'intérieur et l'extérieur» reviendra non seulement à propos de la richesse, mais encore dans différents contextes, et avant tout pour parler de l'âme et du corps (vg. Homélie II, sur *Job* 1,12b; VIII, sur *Job* 5,19; X, sur *Job* 6,28; 7,20; XVI, sur *Job* 13,17).

[3] *imanali*, νοητός ou νοερός, littéralement: «intelligible». Premier exemple d'un adjectif que nous rencontrerons plus de vingt fois, pour qualifier de nombreux substantifs. Il désigne tout ce qui s'oppose au domaine sensible; d'où la nécessité de le traduire différemment selon le contexte. Afin de signaler la présence de ce terme, nous indiquerons en note, chaque fois qu'il est employé, la traduction littérale: «intelligible».

[4] Le caractère périssable des richesses est constamment rappelé par Hésychius; il les décrit comme «du foin, de la paille, des feuilles, de l'herbe».

[5] litt.: «intelligibles».

ըստ կարգի բանն է՝ փութով բուռն հարցուք : Որչափ Յովբ [9] իմանայ ի մեծութեամբն էր մեծացեալ, պայծառագոյն և մեծամեծ զտարացոյցս [10] ունելով :

1,3g *Եւ էր այրն այն ազնուական քան զամենայն արեւելեայս :*

* p. 147 ** Յորմէ հետէ՝ աւէ՝ լոյսն արեգական ծագեաց, սա ցուցաւ ազնուական առաքինութեամբք. սուրբ պահելով զմարդկան ազգականութիւն, բազում առաւելութիւն [1] ունելով քան իւրաքանչիւր արդարոցն : Ազնուական էր Աբէլ, այլ [2] առ սակաւ ինչ կալաւ զճգնութիւն և զմրցմունս համառաւտս : Ազնուական էր Ենովք, իբրև հաճոյ եղեալ Աստուծոյ, պատահեցաւ փոփոխմանն. այլ ⌈զայսչափ զմարտ նորա առ թշնամին [3] ոչ գիտացաք : Ազնուական էր Նոյ ի մէջ ջրհեղեղին եղեալ, այլ ուստերք և դստերք*

* p. 148 *նորա ողջ էին, և ոչ այսչափ ինչ [4] ծախս յիւրոց ստացուածոցն * եհաս կրել. այլ բովանդակ նմա ի ձեռն տապանին ստացուածք աշխարհս եղև : Ազնուական էր Աբրահամ, այլ զմի որդին ի պատարագել մատոյց, իսկ Յովբ զբազումս. նա զՍառայ [5] զործակից ունէր, իսկ ճգնողիս [6] ննջէր կինն : Յամենայն ստացուածոցն մերկ եղև, յերկար ընկալաւ զճգնումն, զկռիւն բազմաժամանակեան [7]. ընդ այլոց ստացուածոցն մաշեցաւ և մարմինն : Յայսմանէ յիրաւի « ազնուական քան զամենայն արևելեայս » կոչեցաւ. բայց զուշակէ զնորա ազնուականութիւն [8] և որ ի կարգիս կայ [9] :*

1,4-5b1 *Միաբանեալ ⌈գային որդիքն [1] նորա առ միմեանս, առնէին ուրախութիւն*

* p. 149 *զաւրհանապազ, առեալ ընդ * ինքեանս միանգամայն [2] զերեսին քորսն իւրեանց, ուտել և ըմպել ընդ նոսա : 5 Եւ ի կատարել աւուրց ուրախութեանն առաքէր Յովբ [3] և սրբէր զնոսա :*

Լսե°ս թէ որպէս ընթրեացն [4] պիտոյ է սրբութիւն, և պարտ են պատարագք [5] ուրախութեանց. և բարւոք [6] Եկղէսիաստէս [7] խրատելով զմեզ ասէր. « Լաւ է երթալ ի տուն սգոյ, քան ի տուն գինարբուաց [8] » : Քանզի զմայլումն թանձրացուցանէ զմիտս, զմարմին [9] կայտռեցուցանէ ընդդէմ ոգւոյ [10], և տայ [11] ցանկալ մարմնոյ զընդդէմս [12]

* p. 150 *անձին, յերկուս բաժանէ զմին, պատերազմ ընտանի յարուցանէ, զգէնս կողոպտէ, * որ*

[9] *Յոբ* E — [10] *տարացոյցս* E

1,3g

[1] *առաքինութիւն* E — [2] *om.* E — [3] *այսչափ մարտ առ թշնամին զնորա* E — [4] *om.* E — [5] *զՍառա* E — [6] *ճգնողին* E — [7] *բազմաժամանակեա* E — [8] *ազնուականութիւնն* E — [9] *կա* E

1,4-5b1

[1] *գային որդիք* E — [2] *և* E — [3] *Յոբ* E — [4] *ընթերցան* E — [5] *պատարագ* E — [6] *բարիոք* E — [7] *Եկլեսիաստէս* E — [8] *գինեբրուաց* E — [9] *զմարմինն* E — [10] *ոգւոյն* E — [11] *տա* E — [12] *զնդէմս* E

1,4-5b1

[1] Le texte est différent de Z. *Job* 1,4a est conforme à B (omission de δὲ cependant). — *Job* 1,4b-5b est conforme à BSA.

[2] Le texte est différent de Z, de la LXX (omission de πορευθῆναι en *Eccl.* 7,2b).

de revenir à ce qui suit. Combien Job était riche de la richesse spirituelle[6], nous en avons de très éclatants et de très grands exemples!

1,3g *Et cet homme était plus noble que tous les Orientaux*[1].

Depuis que la lumière du soleil s'est levée, dit (l'Écriture), celui-ci s'est montré noble par ses vertus, conservant dans sa pureté sa parenté avec les hommes, possédant une grande supériorité par rapport à chacun des justes. Noble était Abel, mais il endura une lutte et un combat dont la durée fut brève[a]. Noble était Hénoch; comme il avait été agréable à Dieu, il lui arriva d'être enlevé[b], mais nous n'avons pas appris qu'il ait soutenu un aussi violent combat contre l'Ennemi. Noble avait été Noé en plein déluge[c], mais ses fils et ses filles étaient sains et saufs, et il n'eut pas à subir une perte aussi considérable dans ses biens, car, grâce à l'arche, le monde entier devint son bien[d]. Noble était Abraham, mais il n'eut qu'un fils à offrir en sacrifice[e-2], tandis que Job (en eut) beaucoup; celui-là avait Sara pour collaboratrice[3], tandis que la femme de celui qui était dans l'épreuve le trahissait[f-4]. Il fut dépouillé de tous ses biens, il accepta de longues épreuves, un combat de longue durée; comme ses autres biens, son corps aussi s'épuisa. C'est pour cela qu'il fut appelé, à juste titre, «*plus noble que tous les Orientaux*». Cependant, ce qui vient ensuite indique encore sa noblesse.

1,4-5b1 *Ses fils venaient ensemble chez l'un ou l'autre, festoyaient chaque jour, prenant en même temps avec eux leurs trois sœurs pour manger et boire avec eux.* 5 *Et à l'achèvement des jours de festins, Job envoyait (les chercher) et les purifiait*[1].

Entends-tu que les dîners nécessitent une purification et que les festins exigent des sacrifices? Et l'Ecclésiaste nous conseillait bien quand il disait: «*Il vaut mieux aller dans une maison en deuil que dans une maison en ribote*[a-2]». Car la satiété épaissit l'intellect, pousse la chair à se rebeller contre l'esprit, donne au corps des désirs opposés à l'âme[b], divise en deux ce qui est un, suscite une guerre intime[c], dépouille des armes nécessaires du jeûne et de la prière, égare par l'ivresse, fait frôler la folie, rend coléreux l'homme doux, amollit l'homme fort[d], transforme en

1,3g a. cf. Gen. 4,8. b. cf. Gen. 5,22; Sir. 44,16; Hébr. 11,5. — c. cf. Sir. 44,17; Hébr. 11,7. — d. cf. Gen. 9,2-3. e. cf. Gen. 22,10; Hébr. 11,17. — f. cf. Job 2,9.
1,4-5b1 a. Eccl. 7,2. b. cf. Rom. 8,5-7; Gal. 5,17. c. cf. Rom. 7,15-23. — d. Sir. 31,30.

[6] litt.: «intelligible».

1,3g

[1] Contrairement à BSA, le texte arménien possède une construction comparative, comme en hébreu et dans Z. On notera aussi la présence de πάντων τῶν ἀνατολικῶν de la version de Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 4).

[2] Hésychius en appelle souvent à l'exemple des patriarches Abel, Abraham, Hénoch, Isaac, Jacob, Noé (cf. Index analytique), comme dans ses autres œuvres (voir *Hom. fest.* VIII,2; XI,6-7; XIV,2, éd. AUBINEAU, p. 281,413-415,549; *Hom. sur la résurrection des morts* 7-9, éd. VAN ESBROECK, p. 6-7).

[3] A quoi fait allusion Hésychius? Sara ne sera plus nommée dans le reste du commentaire. 1 *Pierre* 3,6 signale l'obéissance de l'épouse d'Abraham.

[4] La femme de Job sera constamment prise à partie dans la suite du texte. Elle ressemble à Ève, au serpent qui tenta Ève, à l'Égyptienne (la femme de Potiphar) et à Dalila (voir Homélie IV, sur *Job* 2,10). L'*Hom. fest.* XVI,21 possède aussi une liste de «femmes maléfiques» (éd. M. AUBINEAU, p. 695).

ˉպաՀոց և աղաւթից [13] է պիտանացու, արբեցութեամբ զայլայլեալս [14] առնէ, մերձ ի մոլորութիւն Հասուցանէ, և [15] զՀեզն՝ բարկացող գործէ [16], և զյոյժ պինդն [17] մեղկ առնէ [18], չատխաւս՝ զՀանդարտաբանն, առանցեալ՝ զիմաստունն, ցանկացող՝ զպարկեչտն. կարծեաւք իմաստունն աւելի զգոյշն [19] գտանի : Ցայսմանէ ՙ և Ցովբ [20] յետ ընթրեացն ոչ անփոյթ առնէր զորդւոցն, այլ զսեղանն՝ ի պատարագս ընդունէր [21], աղաւթք՝ զկերակուրսն, և սրբութիւնք՝ զխորտիկսն. քանզի « առաքէր և սրբէր զնոսա » : Ըստ որո°ւմ աւրինակի և լուր :

* p. 151 **1,5b2-d** Ցարուցեալ ընդ առաւաւտս՝ մատուցանէր պատարագս [1] * վասն նոցա ըստ թուոյն նոցա, և զուարակ մի վասն մեղաց անձանց նոցա :

Բազում ինչ պատմէ ճառս զբարեպաշտութիւնն Ցովբայ [2]. քանզի բազումք ի մարդկանէ առ ի յերկրիս զբաղմոն [3] կանխել սովոր են. և որչափ ինչ խորՀեցան ի գիշերի, վասն ժողովելոյ զմեծութիւն, կամ զփառաց կամ զպատուոյ կամ զմեծութենէ, զայս [4] ի ծագել տուընջեանն փութապէս ի կիր արկանեն : Քանզի զինչ պարտ է զնոցանէն ասել, զորս [5] և մարգարէն յերգ [6] արկեալ ողբալով ՙասէ այսպէս [7] բանիւք. « Որք խորՀէին զչարիս յանկողինս իւրեանց, և ի Հասանել տուընջեանն զնոյն կատարէին » :

* p. 152 Իսկ Ցովբ [8] ոչ այսպէս. * այլ ընդ ծագել [9] լուսոյն և ընդ պատաՀել, սպասաւորութիւն մատուցանէր՝ որ ծագեաց զլոյսն. պատարագս ըստ թուոյ ուստերաց և դստերացն մատուցանէր : Իսկ քանի° էին սոքա. տասն էին ըստ թուոյ : Իսկ ապա ընդ ՙզգալ ի պատարագացս [10], զիմանալ իսն ի միտ առ, և զճգնողին զփոյթ բարեպաշտութեանն իմացիր ըստ աւրինացն [11] տասն պատուիրանացն : Քանզի պատարագ ճշմարտութեան [12] է աւրինացն պաՀպանութիւն և վարք [13] առաքինութեանց. և այսոցիկ քեզ աւրինակ լիցի Պաւղոսի թղթոյն առ Հեբրայեցիս [14] ասացուածքս [15]. « Զբարեգործութիւն և

* p. 153 զՀաւասարութիւն մի՛ մոռանայք. քանզի ընդ այսպիսի [16] * պատարագս Հաճի Աստուած » : Իսկ և զուարակ մի մատուցանէր ըստ Քրիստոսի քաղաքավարութեանն, որ ըստ նմանութեան զուարակի վասն մեղաց մերոց զենաւ : Ըստ աւրինաց և ըստ աւետարանի կեայր, զդոյն [17] իսկ և յորդւոյն պաՀանջէր, ոչ միայն զնոսա ի գործոցն

[13] ի պաՀոց և յաղաւթից E — [14] այլայլեալս E — [15] *om.* E — [16] առնէ E — [17] պինդ E — [18] գործէ E — [19] զգոյշ E — [20] Ցոբ և E — [21] ընդունելի E

1,5b2-d

[1] պատարագ E — [2] Ցոբայ E — [3] սբաղմոն E — [4] զայն E — [5] զոր E — [6] յերգս E — [7] այսպէս ասէ E — [8] Ցոբ E — [9] ծագեալ E — [10] սզալ ի պատարագմ E — [11] աւրինաց E — [12] ճշմարիտ — [13] E, վա.... V, վարուքն *con.* D — [14] Հեբրաեցիսն E — [15] ասացուածքն E — [16] այնպիսի E — [17] զնոյն E

[9] En faisant de Job, figure de l'Ancien Testament, un personnage qui agit selon le «comportement du Christ» et qui vit selon l'évangile et selon la grâce (sur *Job* 1,5e), Hésychius annonce déjà l'interprétation christologique – Job, figure du Christ – qu'il développera de façon explicite à partir du commentaire sur *Job* 16,8 (Homélie XIX).

bavard celui qui parle peu, fait perdre la raison au sage, provoque la passion chez l'homme chaste[3]; en prévision (de cela), le sage se tient davantage sur ses gardes. Aussi, Job, après ces dîners, ne restait pas insouciant à l'égard de ses enfants, mais il prenait la table pour (offrir) des sacrifices, la nourriture comme prière et les mets comme moyens de purification, car «*il envoyait* (*les chercher*) *et les purifiait*». De quelle façon? Écoute.

1,5b2-d *Se levant au lever du jour, il offrait des sacrifices pour eux selon leur nombre et un taureau pour les péchés de leurs âmes*[1].

Cette phrase impute à Job une bien grande piété. Beaucoup de gens, en effet, ont coutume de se lever de bonne heure pour les occupations de cette terre, et, tout ce à quoi ils ont pensé durant la nuit en vue d'amasser une fortune ou de la gloire, des honneurs ou des dignités, ils s'empressent, au lever du jour, de le mettre à exécution. Ce qu'il faut dire d'eux, le prophète, dans un chant de lamentation, l'exprime aussi en ces termes: «*Eux, ils méditaient le mal sur leur couche, et à l'arrivée du jour ils l'accomplissaient*[a-2]». Quant à Job, il n'agissait pas ainsi, mais au lever et à l'arrivée de la lumière, il accomplissait[3] son service envers celui qui avait fait lever la lumière; il offrait des sacrifices selon le nombre de (ses) fils et de (ses) filles. Or, combien étaient-ils? A s'en tenir au nombre, ils étaient dix. Mais ensuite, au-delà des sacrifices sensibles, comprends les (réalités) spirituelles[4], prends conscience du zèle de ce combattant pour la piété[5], conformément à la loi des dix commandements[6]. Le vrai sacrifice en effet, c'est l'observance de la loi et la pratique des vertus[b], et, sur ce point, que ces paroles de l'Épître de Paul aux Hébreux te servent d'exemple[7]: «*Quant à la bienfaisance et à la mise en commun, ne l'oubliez pas, car c'est à de pareils sacrifices que Dieu se plaît*[c]». Mais il offrait aussi un taureau imitant la conduite du Christ, qui, pour nos péchés, fut immolé[d] à la ressemblance d'un taureau[8]. Il vivait selon la Loi et selon l'Évangile[9], et il en exigeait autant de ses fils; il voulait les purifier, non seulement

1,5b2-d a. Mich. 2,1. - b. cf. Sir. 35,1-3. - c. Hébr. 13,16. - d. cf. 1 Cor. 5,7.

[3] Dans le prologue de l'Homélie VI, Hésychius condamnera «l'indigne satiété» dont Antoine se détourne aussi dans l'*Hom. fest.* VIII,8 (éd. AUBINEAU, p. 287).

1,5b2-d

[1] Le texte est différent de Z et conforme à A.

[2] La citation est différente de Z et de la LXX.

[3] litt.: «il offrait».

[4] litt.: «intelligibles».

[5] «Le terme de ses combats l'a fait proclamer pieux», s'écrie Hésychius dans l'*Hom. fest.* XIV,2, *In S. Procopium* (éd. AUBINEAU, p. 549) où il commente *Job* 1,8.

[6] Fidèle à son désir de trouver en tout des réalités spirituelles (intelligibles), Hésychius voit ici, dans les dix sacrifices offerts par Job, l'observance des dix commandements de la Loi (*Ex.* 20,1-17). La même image revient dans le prologue de l'Homélie IX.

[7] Comme dans les autres œuvres d'Hésychius, l'*Épître aux Hébreux* est attribuée à Paul (cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. LII).

[8] Le sacrifice du taureau, l'holocauste (cf. *Lév.* 1,3-9), le Christ l'a accompli en son corps (cf. *Hébr.* 9,12). Dans son *Comm. sur Job* 1,5, Didyme voit aussi dans les sacrifices de Job une annonce de celui du Christ (éd. HENRICHS, p. 54-57).

չարեաց, այլ և ի բանից, ի [18] խորհրդոց սրբել կամէր : Բայց ունի վկայութիւն [19] զայսր բաւական և որ ի կարգին զայ [20] :

1,5e « *Քանզի ասէր Յովբ, թէ գուցէ որդիքն իմ ի միտս իւրեանց իմացան չարութիւն զԱստուծոյ* » :

Պայծառ է Յովբայ [1] արդարութիւնն, աւարտեալ ի նմանէ բարեացն ուղղութիւնք.
* p. 154 *սա հայր իմաստուն, սա վարդապետ հնուտ, սա կառավար մտաւոր և * քաջ ⸢ուղղիչ, որ առասանաւք [2] հանդերձ արտաքնովքն և զներքինսն պահէ : Քանզի ասէր, թէ [3] « գուցէ երբեք չարութիւն իմացան ի սրտի [4] իւրեանց ». ոչ միայն զայս [5] սաղմոսէր Դաւիթ, « զյանցանս [6] իւր ով ածէ ի միտ, ի գաղտնեաց իմոց սուրբ արա զիս ». այլ և զաւետարանական իսկ ⸢զպատուիրանն գործովք կատարէր [7] : ⸢Քանզի ըստ աւրինաց և ըստ շնորհաց ասացաք զնա քաղաքավարիլ. իսկ աւետարանական պատուիրանն [8], եթէ « որ զբանս սրտի սուրբ ունի », ոչ ընդ [9] փոքր ինչ է համարեալ : Քանզի Յով—*
* p. 155 *հաննէս [10] աստուածաբան այսպէս * իսկ գրեաց. « Եւ առաջի նորա հաւանեցուսցուք զսիրտս մեր, զի եթէ պարսաւեսցէ [11] զմեզ սիրտ մեր, վասն զի մեծագոյն է Աստուած քան զսիրտս [12] մեր և գիտէ զամենայն. սիրելիք, եթէ սիրտք մեր ոչ պարսաւեսցեն [13], համարձակութիւն ունիմք առ Աստուած » : Ինքն իսկ Տէր ասաց, եթէ « Ի սրտէ ելանեն ⸢խորհուրդք չարք, սպանութիւնք, պոռնկութիւնք, շնութիւնք, գողութիւնք, հայհոյութիւնք, սուտ վկայութիւնք [14], և որ նման է սոցին՝ այս է որ պղծէ զմարդ » : Յորոց գործոց սրբեսցուք և մեք, ժողովեսցուք ⸢զարմտիս ոգւոց մերոց զամենայն [15] աւուրս. քանզի վասն « ճշմարտին և անարատի », աւասիկ և զայս գրեալ է.*

* p. 156 **1,5f** * *Այսպէս առնէր Յովբ [1] զամենայն աւուրս :*

Բայց թէ [2] զիա՞րդ, յառաջագոյն իսկ լուար, զի և ի չար խորհրդոց զորդիսն իւր սրբել կամէր. յայնմանէ՝ և « ճշմարիտ » կոչեցաւ. յայնմանէ՝ եղև նմա և գործով կատարել զամբծութիւն :

[18] *և ի* E — [19] *վկաութիւն* E — [20] *զա* E

1,5e
[1] *Յոբայ* E — [2] *քաջուղիղ որ երասանաւք* E — [3] *om.* E — [4] *սիրտս* E — [5] *զայս զոր* E — [6] *յանցուածս* E — [7] *գործուք կատարէր զպատուի—րանն* E — [8] *om.* E — [9] *om.* E — [10] *Յոհաննէս* E — [11] *պարսաւիցէ* E — [12] *սիրտ* E — [13] *պարսաւիցեն* E — [14] *խորհուրդք. շնութիւնք. գողութիւնք. հայհոյութիւնք. սուտ* E — [15] *զամենայն արմտիս հոգւոց* E

1,5f
[1] *Յոբ* E — [2] *եթէ* E

Job 1,18-19; IV, sur *Job* 2,10), à propos des vertus (Hom. XIX et XXIV, prolog.), est longuement développée dans l'*Hom. fest.* XIV, 5 (éd. AUBINEAU, p. 555-557).

1,5f
[1] Le texte, différent de Z, est conforme à BS (avec omission de οὖν cependant).

des actions mauvaises, mais encore des paroles et des pensées. Ce qui suit en est un témoignage suffisant.

1,5e «*En effet, disait Job, peut-être mes fils, dans leurs cœurs, ont-ils pensé du mal de Dieu*[1].»

Magnifique est la justice de Job, complète sa rectitude vis-à-vis du bien. Il est un père sage, un maître expérimenté, un aurige doué d'intellect et un bon guide[2] qui avec les rênes extérieures réfrène également les (passions) intérieures[a]. Il se disait en effet: «*Peut-être, à un moment quelconque, ont-ils pensé du mal dans leur cœur*[3]?» David ne se contentait pas de psalmodier ces (paroles): «*Qui s'avisera de ses transgressions? Purifie-moi de mes (fautes) cachées*[b-4]», mais il mettait aussi en pratique le commandement même de l'Évangile. Nous avons dit que (Job) se conduisait selon la Loi et selon la grâce[5]; quant au commandement de l'Évangile: «*Celui qui garde pures au cœur les paroles*[c]», il (Job) était loin d'en faire peu de cas. Jean le théologien est allé en effet jusqu'à écrire ceci: «*Et devant lui nous persuaderons notre cœur que, si notre cœur nous accuse, Dieu est plus grand que notre cœur et qu'il connaît tout. Bien-aimés, si nos cœurs ne (nous) accusent pas, nous avons de l'assurance auprès de Dieu*[d-6]». C'est le Seigneur lui-même qui a dit: «*C'est du cœur que sortent les pensées mauvaises, les meurtres, les fornications, les adultères, les vols, les blasphèmes, les faux témoignages et tout ce qui leur ressemble; voilà ce qui souille l'homme*[e-7]». Purifions-nous donc de ces actions, amassons tous les jours la moisson de notre âme[8], car à propos de (Job) «*véridique et irréprochable*[f]», voici ce qui est encore écrit:

1,5f *Ainsi faisait Job tous les jours*[1].

Mais comment? C'est ce que tu as entendu auparavant, à savoir qu'il voulait purifier ses enfants même des pensées mauvaises; aussi fut-il appelé «*véridique*[a]», aussi lui arriva-t-il de pratiquer également la pureté dans ses actes.

1,5e a. cf. Matth. 23,25-26; Lc 11,39-40. - b. Ps. 18,13. - c. cf. Lc 8,15. - d. 1 Jn 3,19-21. - e. Matth. 15,19-20. f. Job 1,1.8; 2,3.
1,5f a. Job 1,1.8;2,3.

1,5e

[1] Le texte est différent de Z et conforme à A.

[2] L'image de l'aurige et du guide, appliquée aussi à Dieu dans l'Homélie XII, sur *Job* 9,18, se trouve aussi dans les *Hom. fest.* III,6 et XIII, 1 et 3 (éd. AUBINEAU, p. 96, 499 et 503).

[3] Le texte et les mots du lemme sont ici cités différemment.

[4] Le texte est différent de la LXX et de Z. Hésychius fait appel au psalmiste qui, comme Job, se préoccupe de «l'intérieur».

[5] Voir supra sur *Job* 1,5b2-d.

[6] Le texte de cette citation s'écarte plusieurs fois de Z, mais il est conforme à NT. 1 *Jn* 3,21 est cité différemment dans le *Comm. sur le Lév.* 19,5-8 (*PG* 93, 1022A): «*Fratres, si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum*». L'appellation «Jean le théologien» est employée tant pour l'*Évangile de Jean* que pour les *Épîtres*.

[7] *Matth.* 15,20 est différent de Z et de NT; la leçon propre, «*et quod simile est iisdem*», est signalée par L. LELOIR, *Citations* I,B, n° 643, p. 218. *Matth.* 15,19 est cité différemment dans le *Comm. sur le Lév.* 7,11-15 (*PG* 93, 865D). La citation est abrégée dans le ms. E.

[8] L'image de la moisson, reprise à propos des fils de Job écrasés sous leur demeure (Hom. III, sur

Վասն որոյ և մեք մի՛ թողցուք փշաբեր զներքին և զարտաքին զանդաստանս [3] *մեր, այլ վարդ* [4] *անթառամ Աստուծոյ Համարեսցուք* [5]*. փոխանակ որոման՝ ցորեան ընկալցի ագարակս. երկիցուք ի Հրոյն որ որոմանն սպառնացաւ. ցանկասցուք շտեմարանացն յորում ի ներքս Քրիստոս զցորեանն իմանալի ժողովել խոստացաւ : Փոքր*
* p. 157 *են * մեր կեանքս, ժամանակս* [6] *դոյզն, առժամանակեայ* [7] *է աշխատութիւն, այլ վարձք* [8] *յաւիտենական, ⸢Հատուցումն Հանապազորդ* [9]*, անսպառ՝ բարիքն խոստացեալք* [10] *ի Հաւրէ և յՈրդւոյ և ի Հոգւոյն սրբոյ, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից* [11]:

[3] *անդաստանս* E — [4] *զարդ* E — [5] *Համբարեսցուք* E — [6] *ժամանակ* E — [7] *առժամանակեա* E — [8] *վարձքն* E — [9] *Հանապազորդ Հատուցումն* E — [10] *խոստացեալ* E — [11] *om.* E

C'est pourquoi, nous non plus, ne laissons pas notre champ intérieur et extérieur[2] produire des épines, mais considérons-le comme une rose[3] inflétrissable pour Dieu. Au lieu d'ivraie, que ce champ reçoive du blé! Redoutons le feu dont l'ivraie est menacée. Aspirons aux greniers dans lesquels le Christ a promis de recueillir le blé spirituel[4]. Brève est notre vie[b-5], insignifiante sa durée, éphémère est la fatigue, mais éternelle la récompense[6], continuelle la rétribution, inépuisables les biens promis par le Père, le Fils et l'Esprit-Saint. Gloire à lui, dans les siècles des siècles[7].

b. cf. Job 14,1-5; Sag. 2,1; 1 Cor. 7,29.

[2] Hésychius détourne l'expression évangélique de son support (la coupe, le plat: cf. *Matth.* 23,25-26), au profit d'une allusion à la parabole du semeur (*Matth.* 13,7-30) qui lui permet, dans son exhortation finale, de développer l'image de la moisson évoquée plus haut (cf. *Job* 1,5e, note 8).

[3] Ms. E: «un ornement».

[4] litt.: «intelligible».

[5] Réflexion chère à Hésychius (voir Homélie III, sur *Job* 1,13-22; VI, sur *Job* 3,1; XIII, sur *Job* 10,18).

[6] Le ms. E omet toute la suite.

Բ

Job 1,6 Եւ եղեւ իբրեւ զաւրս զայս, եւ ահաւասիկ [1] եկին հրեշտակք [2] Աստուծոյ
կալ առաջի Տեառն. եւ սատանայ եկն ընդ նոսա՝ շրջեալ [3] ընդ երկիրս եւ յածեալ ի
ներքոյ երկնի [4] : 7 Եւ ասէ Տէր ցսատանայ. « Ուստի՞ գաս » : Պատասխանի ետ սա—
տանայ եւ ասէ ցՏէր. « Շրջեալ ի յերկրի եւ յածեալ ի ներքոյ երկնի՝ կամ աւասիկ » :
* p. 158 8 Եւ ասէ ցնա Տէր. « Նայեցա՞ր մտաւք քովք * ընդ ծառայ իմ Յովբ, զի ոչ գոյ մարդ
նման նմա ի վերայ երկրի, այր անարատ՝ արդար՝ ճշմարիտ՝ աստուածապաշտ՝ որո—
շեալ յամենայն իրաց չարաց » : 9 Պատասխանի ետ մատնիչն եւ ասէ առաջի Տեառն.
« Մի եթէ ձրի՞ պաշտէ Յովբ զՏէր. 10 ո՞չ դու ամրացուցեր զներքին եւ զարտաքին
տան նորա, եւ որ ինչ միանգամ արտաքոյ շուրջ զնովաւ են. եւ զգործս ձեռաց նորա
աւրհնեցեր, եւ զանասուն նորա բազմացուցեր ի վերայ երկրի : 11 Բայց ոչ, աղէ
առաքեա դու զձեռն քո եւ արկ ի վերայ ամենայնի. եթէ ոչ յերեսս իսկ աւրհնեսցէ զքեզ »:
* p. 159 12 Եւ ասէ Տէր ցսատանայ. « * Ահա զամենայն որ ինչ են նորա՝ ի ձեռս քո ետու,
բայց ի նա մի՛ մերձենար » : (Job 1,6—12c)

Գեղեցիկ է բարեպաշտաց պատերազմ պայծառ, այլ եւ յոյժ աւգտակար հոգեւորական ճգանցն տեսիլ : Ուռն արկանեն թշնամիքն եւ ինքեանք զլորին. նենգեն՝ բայց ինքեանք իւրեանց նենգութեամբքն ըմբռնին. նետս ձգեն ուժգնաբար, այլ եթէ [5] համբերեսցուք, ի վերայ [6] անձանց իւրեանց [7] դարձցին նետք իւրեանց, եւ յինքեանս առցեն զվէրսն [8], եւ դարձեալ ի նոսին կրկնեսցին սուրք իւրեանց : Բայց զի մի՛ միայն ⌜ամենեքին ի ճգունսն անկազմ գտցուք [9] եւ մի՛ անպատրաստք ի մարտին լիցուք, այլ
* p. 160 միշտ պնդակազմք [10] եղիցուք * ընդդէմ իմանալի նենգութեանցն, վասն որոյ [11] առ ի բարեպաշտութեանց ճգանցն զկրնդխառն [12] լիցուք : Քանզի ոչ իսկ գիտեմք՝ եթէ յորժամ պատրաստեսցէ հանդիսատեսն զտեսիլ մրցանաց մերոց, կամ եթէ [13] յորժամ

Lemme II et Prologue

[1] աւասիկ E — [2] հրշտակք E — [3] շրջել E — [4] երկնից; E *add.* : մինչեւ ցայն վայր. « ի նա մի՛ մերձենար » (cf. l. 14) — [5] թէ E — [6] վերա E — [7] *om.* E — [8] զվէրն E — [9] ի ճգունսն ամենեքին անկազմ իցեմք E — [10] պնդակազմ E — [11] որոյ *coni. cum.* D, *om.* VE — [12] զիրկ ընդ խառն E — [13] թէ E

---

[9] *Job* 1,12a est différent de Z et conforme à A. — *Job* 1,12c est identique à Z et conforme à BSA.

Prologue II

[1] L'utilité du spectacle de «très grands modèles» a déjà servi d'introduction à la première Homélie (voir p. 63). Mais après ce début identique, Hésychius fait entrevoir ici, à l'aide d'un vocabulaire de combat, la lutte qui va se livrer. Conformément à *Éph.* 6,10-13 et à la tradition des auteurs monastiques auxquels, nous le verrons, Hésychius semble se référer, la vie chrétienne et l'ascèse sont un combat contre les forces adverses, les démons, qui nous assaillent de toutes parts. Nous en avons ici la première formulation.

[2] Litt: «intelligibles».

[3] Lutter pour acquérir ou conserver la piété est un thème cher à Hésychius dans son commentaire (voir Hom. I, sur *Job* 1,5; VIII, prolog; XV, prolog.).

HOMÉLIE II

Lemme II

Job 1,6 *Et (ceci) arriva en ce jour-là. Et voici que les anges de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur, et Satan vint avec eux, après avoir circulé sur la terre et s'être promené sous le ciel*[1]. *7 Et le Seigneur dit à Satan: «D'où viens-tu?» — Satan répondit et dit au Seigneur: «Après avoir circulé sur la terre et m'être promené sous le ciel, voici que je me tiens (devant toi)*[2]*». 8 Et le Seigneur lui dit: «As-tu appliqué ton esprit à mon serviteur Job? Il n'y a pas d'homme semblable à lui sur la terre; (c'est) un homme irréprochable*[3]*, juste, sincère, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[4]*». — 9 Le Traître répondit et répliqua au Seigneur: «Est-ce gratuitement que Job sert le Seigneur*[5]*? 10 Toi, n'as-tu pas fortifié l'intérieur et l'extérieur de sa maison et tout ce qui l'entoure au-dehors? Tu as béni aussi les œuvres de ses mains et tu as multiplié son bétail sur la terre*[6]*. 11 Non certes! Eh bien! Toi, étends ta main et frappe tout, (on verra) s'il n'ira pas jusqu'à te maudire*[7] *en face*[8]*». 12 — Et le Seigneur dit à Satan: «Voici, j'ai remis entre tes mains tout ce qui lui appartient; toutefois ne touche pas à lui*[9]*».* (*Job* 1,6-12c)

Prologue II

Beau est le brillant combat des hommes pieux, mais très utile aussi le spectacle des luttes spirituelles[1]. Les ennemis foulent aux pieds, mais ce sont eux qui sont renversés; ils rusent, mais ce sont eux qui sont pris à leurs propres ruses[a]; ils lancent des flèches de toutes leurs forces, mais si nous patientons, leurs flèches reviennent sur eux et ce sont eux qui reçoivent les blessures; leurs épées aussi se retournent contre eux[b]. Cependant, pour que nous ne nous trouvions pas démunis de tout équipement pour ces luttes et inaptes à ce combat, mais pour que nous soyons toujours bien équipés contre les ruses ⌜de l'esprit (mauvais)[2], attelons-nous aux luttes de la piété[3]. Nous ne savons vraiment pas, en effet, quand le

Prologue II a. cf. Ps. 140,10. b. cf. Ps. 7,17; 9,16; Prov. 26,27.

Lemme II

[1] *Job* 1,6a est identique à Z et conforme à A. — *Job* 1,6b est identique à Z et conforme à BS. — *Job* 1,6c est différent de Z et conforme à A. Le texte du ms. E s'achève ici; après ce mot, on lit la rubrique suivante qui indique le desinit du texte commenté: «Jusqu'à cet endroit: *Mais ne touche pas à lui*». (*Job* 1,12c)

[2] *Job* 1,7 est différent de Z. *Job* 1,7a est conforme à A et *Job* 1,7b est différent de BSA (καὶ omis au début du verset s'y trouve au milieu). - *Job* 1,7c est conforme à BSA.

[3] Littéralement: «*sans tache*».

[4] *Job* 1,8a est identique à Z et conforme à BS. *Job* 1,8b est identique à Z et conforme à A. — *Job* 1,8c est différent de Z et conforme à A. *Job* 1,8d est différent de Z et conforme à AS. — *Job* 1,8e est différent de Z et conforme à BSA.

[5] *Job* 1,9a est différent de Z et de BSA (le *Traître*). — *Job* 1,9b est identique à Z et conforme à BS.

[6] *Job* 1,10a est différent de Z et de BSA (par l'ordre des mots). — *Job* 1,10b est identique à Z et différent de BSA. — *Job* 1,10c est différent de Z et conforme à A. *Job* 1,10d est identique à Z et conforme à BSA.

[7] Littéralement: «*bénir*», employé par antiphrase.

[8] *Job* 1,11a est différent de Z et de BSA (*toi... et frappe tout*). — *Job* 1,11b est identique à Z et conforme à BSA.

խնդրեսցէ բռնաւորն զզաւրականն յախոյեան [14]. իսկ նա Հրամայէ [15] ելանել, զի մի' յամաւթ արասցէ զգունդն իւրեանց : Ցայսմանէ և Դաւիթ գոչելով ասէր. « Պատրաստեցայ [16] և ոչ խռովեցայ [17] ». ոչ եթէ [18] բանիւք ինչ պարծել կամեցեալ, որչափ եթէ զմեզ յորդորեսցէ ի պատրաստութիւն. այսինքն է նիւթ անձանց ժողովել, զէնս կռել,
* E. f. 11v *Հասանել ի ժամանակն, և զայն պատրաստել [19] զոր * ի ժամանակն Հասեալ պաՀանջինք. քանզի որ այսպէս պատրաստի քաջալերի և ոչ խռովի : Այլ և Հայրապետն իսկ ԱբրաՀամ յԱստուծոյ կոչեցեալ, նոյն ժամայն իսկ ասէ. « աւասիկ իմ Տէր », այսինքն եթէ. « զոր ինչ և ասիցես պատրաստ եմ ի լսել և առնել, և զանձն ի կիր արկանել. զոր ինչ և Հրամայեսցես առ ի լսել պատրաստ է ծառայ քո : Ասացեր թէ. 'ել յերկրէ քումմէ', ⌈իսկ ես ոչ դանդաղեցայ ի Հրամանաց քոց [20]. 'ել յազգէ քումմէ'. իսկ ես ընդ քեզ Հայելով խնդութեամբ թողի զազգն. յաւելեր եթէ. « եկ յերկիր զոր ցուցից քեզ », իսկ ես ընթանալով զՀետ քո յերկրէ յերկիր ոչ դադարեցի կեալ տառապանաւք. իջի յԵգիպտոս, փոխեցայ ի Գերարա, պանդխտեցայ ի Քանան, մխիթարութիւն պանդխտութեանն ունելով զտերունական Հրամանն » :*

Այլ և Յովբ [21] իսկ պատրաստ կայր առ ի մարտ պատերազմին, և վասն այսորիկ
* E. f. 12r *« անարատ էր, ճշմարիտ » էր, « արդար, աստուածապաշտ, որոշեալ յամենայն * իրաց չարաց » : Փութապէս զայս կատարէր, քանզի ակն ունէր թշնամւոյն [22] ի վերայ [23] գալ. և յառաջէր պատրաստել զառաքինութեանցն արդարութիւն. քանզի ակն ունէր զրպարտութիւն մատնչին մերոյ, և որ վասն զամենեսեան մատնելոյ անուանեալ էր*
* p. 163 ** մատնիչ. ակն ունէր թէ և ի վերայ [24] նորա յարիցէ մատնութեամբք, և զամենայն աւուրս արդարագործութեամբ [25] ոչ դադարէր. և ոչ երբեք թէ [26] վասն աշխատութեանց՝ զառաքինութենէն անփոյթ առնէր. իսկ ապա յարձակեալ թշնամւոյն [27], ոչ անպատրաստ եգիտ զճգնողն, ուսուցեն զքեզ և [28] որ վասն նորա պատմութեանց բանքս գրեցան :*

Job 1,6 *Եւ եղև իբրև զաւրս զայս, և [1] եկին Հրեշտակք Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն. և սատանայ եկն ընդ նոսա, շրջեալ ընդ երկիր և յածեալ ի ներքոյ երկնի [2] :*

[14] *յախոյեանն* E — [15] *Հրամաէ* E — [16] *պատրաստեցա* E — [17] *խռովեցա* E — [18] *թէ* E — [19] V *lac. usque ad* *անուանեալ էր* (l. 19); E *suppl.* — [20] *mg.* — [21] *Յոբ* *cod.* — [22] *թշնամոյն* *cod.* — [23] *վերա* *cod.* — [24] *վերա* E — [25] *արդարագործութեամբք* E — [26] *եթէ* E — [27] *թշնամոյն* E — [28] *om.* E

Job 1,6
[1] *om.* E — [2] *երկնից* E

---

lacune du ms. V.

[10] Hésychius, qui insiste tant, en finale de ce préambule, sur la préparation de Job au combat et sur son attente de l'attaque de l'ennemi, est-il tributaire de la *Vita Antonii*, 7, d'Athanase (*PG* 26, 852AB)? Il ne s'agit ici que d'une similitude de comportement entre Job et Antoine. Mais nous allons voir qu'Hésychius fait appel, plusieurs fois, à des citations bibliques utilisées dans la *Vita Antonii* dont la section 29 (*PG* 26,888AB) est consacrée à l'épreuve de Job.

Job 1,6

[1] Le texte, différent du lemme du début en *Job* 1,6b, est conforme à A.

Spectateur[4] préparera le spectacle de nos batailles ou quand le Tyran[5] réclamera le soldat en vue du trophée; mais lui (Dieu) lui ordonne de sortir (du rang) pour ne pas couvrir de honte sa troupe[c]. C'est pourquoi David s'écriait, lui aussi: «*Je me suis préparé et je n'ai pas été confondu*[d-6]». Ce n'était pas tant pour se glorifier en paroles[e] que pour nous exhorter à nous préparer, c'est-à-dire à nous amasser des flèches, forger des armes, arriver à temps et préparer[7] ce qu'il nous faut pour le moment venu; celui qui se prépare en effet de cette façon reprend courage et ne se trouble pas. Ainsi le patriarche Abraham lui-même, lorsqu'il fut appelé par Dieu, répondit sur-le-champ: «*Me voici, Seigneur*[f]», c'est-à-dire: «Ce que tu diras toi-même, je me prépare à y obéir, à le faire et à le mettre en pratique; ce que tu ordonneras, ton serviteur se tient prêt à y obéir. Tu as dit: '*Sors de ton pays*[g]', alors, moi, je n'ai pas fait attendre ton commandement. '*Quitte ton peuple*[h]', alors, moi, en te regardant, j'ai laissé mon peuple avec joie. Tu as ajouté: '*Va dans le pays que je te montrerai*[i]', alors, moi, en courant sur tes traces, de pays en pays, je n'ai pas cessé de vivre dans les tribulations: je suis descendu en Égypte, je m'en suis allé à Gérar, j'ai émigré en Canaan, avec le commandement du Seigneur pour consolation de ma migration».

Cependant Job, lui aussi, se tenait prêt au combat de la guerre et, pour cette raison, «*il était irréprochable*», il était «*véridique, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[j-8]».Il accomplissait cela avec empressement, car il s'attendait à l'attaque de l'Ennemi, et il prenait les devants pour préparer la justice quant à ses vertus, car il s'attendait à la calomnie de notre Traître[9] qui, pour nous avoir tous trahis, avait été appelé «traître»; il s'attendait à ce qu'il se lève contre lui traîtreusement, et pas un seul jour il ne cessait de pratiquer la justice[k] et, jamais, sous prétexte de fatigues, il ne négligeait la vertu. Aussi, quand l'Ennemi attaqua, il ne prit pas au dépourvu le combattant. C'est ce que t'apprendront les récits écrits concernant son histoire[10].

Job 1,6 *Et (ceci) arriva en ce jour-là. Et les anges de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur, et Satan vint avec eux après avoir circulé sur la terre et s'être promené sous le ciel*[1].

c. cf. 1 Sam. 17,4.8.25-26. — d. Ps. 30,2; 70,1. — e. cf. 2 Cor. 10,15. f. Gen. 22,1. g. Gen. 12,1. — h. Gen. 12,1. — i. Gen. 12,1. — j. Job 1,1. k. cf. Prov. 21,21.

[4] Le terme revient une dizaine de fois pour désigner «*Dieu*» ou le «*Seigneur*» qui assiste au combat de Job.

[5] Nouvelle désignation de Satan, nommé de la même façon dans l'*Hom. fest.* III,6 (éd. AUBINEAU, p. 95). Hésychius semble se référer ici à Goliath, figure du Tyran, qui défie l'armée de Saül et réclame un soldat pour lutter contre lui.

[6] La rédaction de ce texte est différente de celle des LXX, des *Hexaples* et des *Chaînes* éditées. Le *Ps.* 70,1, utilisé le mercredi de la troisième semaine de carême dans la liturgie de Jérusalem familière à Hésychius, est conforme au texte des LXX (cf. RENOUX, *Le codex arménien*, vol. II, n. XXV, p. 108-109). Hésychius le cite ici librement, sans doute pour amener la suite de son développement sur la nécessité de «se préparer».

[7] La première lacune du ms. V (jusqu'à la l. 22) commence ici; nous y suppléons par le texte du ms. E.

[8] Le texte est cité ici selon l'ordre de l'*Alexandrinus*, contrairement au lemme qui précédait le commentaire.

[9] Faisant allusion sans doute à *Gen.* 3,1-5, Hésychius expliquera ainsi cette fréquente dénomination de Satan: «Celui qui a trahi l'homme modelé par Dieu» (Hom. IV, sur *Job* 2,10). — Ici prend fin la

Զորմէ՞ արդ ասիցէ « լինել » Հոգին. այլ ⌜զայս իսկ[3], յորում աւուր Յովբ[4] ընդ մատն—
* p. 164 չին մերկանայր ի պատերազմ, * խնդրելով նորա առ ի մրցումն ընդ ինքեան : Իսկ « լինել,
ասէ, զաւրն », նախ զի պայծառագոյն զնա ⌜ցուցանէ քան զբազում[5] աւուրս. քանզի
զիա՞րդ ոչ էր[6] երևելի քան զայլսն, յորում որ զամենայն երկիր շարժել բարբանջէր և
ասէր. « Շարժեցից զքաղաքս բնակեալս և զտիեզերս ամենայն Հասեալ ⌜ի բռին կա—
լայց[7], և արկից զձեռն իմ իբրև ի բոյն, և բարձից իբրև զձուս մնացեալս, և ոչ ոք
լիցէ որ ապրեսցէ[8] յինէն և կամ ընդդէմ դառնայցէ » : Սա[9] յաղթեալ ի միոջէ մարդոյ՝
մնայ[10] ամաւթով : Ապա « լինել զաւրն զայն » Ոգին ասէ : Ի ձեռն այնորիկ ուսու—
* p. 165 ցանէ զքեզ՝ զի ամենայն աւր Աստուծոյ արարած * է, և սաՀմանելով արարչին զայ[11]
ի մէջ. քանզի եթէ ոչ Հրամայէ[12] արեգակն ոչ ծագէ, և ոչ արևելք զգիշեր տարածանեն
և ոչ զտիւ գործեն : Յայտնէ իսկ Յովբ[13] զբանս զայսոսիկ. « Որ ասէ արեգական և
ոչ ծագէ, և կնքէ զաստեղս » : Ասէ իսկ և Երեմիայ[14]. « Որ առաքէ զլոյս և ընթանայ[15],
կոչեաց զնա և լուաւ նմա դողութեամբ » : Այլ զի՞նչ յաւել յայսոսիկ պատմութիւնս :

« Եւ աՀաւասիկ եկին Հրեշտակք[16] Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն » : Քանզի ո՞ր[17]
ժամ իցէ զի Հրեշտակք առաջի Աստուծոյ ոչ կան. ո՞չ վասն նոցա գրեալ է, եթէ[18]
« Հազարք Հազարաց պաշտեն զնա, և բիւրք բիւրուց կան առաջի նորա ». այլ զայս
* p. 166 զգալ * Հրեշտակացս[19], կարծեմք, որք ի նմանէն ⌜առաքեալ ուրեք էին[20] ի սպասա—
ւորութիւն մարդկան : Քանզի ասէ Պաւղոս. « Ո՞չ ամենեքին[21] Հոգիք Հարկաւորք
են, առ ի սպասաւորութիւն մարդկան առաքեալք[22], վասն այնոցիկ ⌜որք ժառան—
գելոցն իցեն[23] զփրկութիւն » : Ո՞չ զճաշն Դանիէլի՝ Հրեշտակին[24] յափշտակեալ
զԱմբակում տարաւ ի Բաբելովն[25]. ո՞չ Միքայէլ[26] վասն ժողովրդեան[27] Հրէից
մարտնչէր. ո՞չ դարձեալ[28] Հրեշտակ զտեսիլսն[29] Դանիէլի յայտնեաց : Իսկ զի՞նչ.
ո՞չ զՊետրոս Հրեշտակն[30] եՀան ի բանդէն : Իսկ Պաւղոսի, ո՞չ Հրեշտակն[31] մինչև ի
* p. 167 Հռովմ[32] զճանապարՀն զգուշակեաց : Ապա ուրեմն այս Հրեշտակք առ ի * յայսպիսի
սպասաւորութիւն եղեալք[33], « եկին կալ առաջի » Աստուծոյ, կատարել զայն՝ յոր և
առաքեցանն : Այլ զի՛նչ ասէ. « Եկին Հրեշտակքն Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն ». եւ
պարտ էր[34] ասել « կալ առաջի նորա » : Ոչ այսպէս ասէ. այլ յաւել եթէ « Տեառն » :
Վասն զի ի սկզբանէ իսկ կամին ցուցանել մեզ գիրք զդէմն[35] Երրորդութեանն. և ոչ
⌜միայն այս է որ առժամանակեանս[36] գուշակէ : « Եկին[37] Հրեշտակք Աստուծոյ »
Հաւր « կալ առաջի Տեառն » Որդւոյ. կամ[38] « Հրեշտակք Աստուծոյ » Որդւոյ, « կալ

3 զայսոսիկ E — 4 Յոբ E — 5 ցուցցէ քան զամենայն E — 6 om. E — 7 E, ի բըռնկալաց V, ի բուռն կալայց con. D — 8 ապրիցէ E — 9 և սմա E — 10 մնա E — 11 զա E — 12 Հրամաէ E — 13 Յոբ E — 14 Երեմիա E — 15 ընթանա E — 16 Հրշտակք E — 17 յո՞ր E — 18 թէ E — 19 Հրշտակաց E — 20 առաքեալ էին ուրեք E — 21 ամենեքեան E — 22 առաքեալ E — 23 որ ժառանգելոց են E — 24 Հրշտակին E — 25 Բաբելոն E — 26 Միքաէլ E — 27 ժողովրդեանն E — 28 այլ add. E — 29 զտեսիլն E — 30 Հրշտակն E — 31 Հրշտակն E — 32 Հռոմ E — 33 երթեալք E — 34 է E — 35 զդէմս E — 36 միայն այս է .... ժամանակեանս VD, այս միայն է որ առժամանակեայս E — 37 E, lac. V, om. D — 38 կամ թէ E

De quel jour l'Esprit dit-il que (ceci) «*arriva*»? Mais de ce jour précisément où Job se dévêtait pour se battre avec le Traître, le cherchant pour lutter avec lui. Mais (l'Écriture) dit que «*le jour arriva*», avant tout parce qu'elle montre que ce (jour) est plus radieux que de nombreux jours. Comment en effet ne serait-il pas plus insigne que les autres (jours), celui où (le Traître) disait en fanfaron qu'il secouerait toute la terre: «*J'ébranlerai des villes habitées et j'empoignerai tout l'univers, et je porterai la main comme dans un nid, et je (l')enlèverai comme des œufs abandonnés, et personne ne me les arrachera ou ne se retournera contre (moi)*[a-2]». Vaincu par un seul homme, (Satan) en est pour sa honte. C'est ainsi que l'Esprit dit «*qu'arriva ce jour*». Par là, il t'enseigne que chaque jour est une créature de Dieu, et que (le jour) survient au (moment) fixé par le Créateur[b], car, s'il n'en donne pas l'ordre, le soleil ne se lève pas, l'Orient ne dissipe pas la nuit et ne fabrique pas le jour. Job lui-même déclare: «*Lui qui parle au soleil et il ne se lève pas, et qui met un sceau sur les étoiles*[c-3]». Jérémie dit bien de son côté: «*Lui qui envoie la lumière et elle court; il l'a appelée et elle l'a écouté avec tremblement*[d-4]». Mais qu'a-t-il ajouté à ces récits?

«*Et voici que les anges de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur.*» Quelle est l'heure, en effet, où les anges ne se tiennent pas en présence de Dieu? N'est-il pas écrit à leur propos, que «*des milliers de milliers le servent, et que des myriades de myriades se tiennent en sa présence*[e-5]»? Mais cette venue, à notre avis, est celle des anges qui avaient été envoyés par lui quelque part pour le service des hommes. Paul dit en effet: «*Tous les esprits ne sont-ils pas des serviteurs envoyés pour le service des hommes, en faveur de ceux qui doivent hériter du salut*[f-6]?» L'ange qui avait ravi Habacuc ne porte-t-il pas, à Babylone, le repas de Daniel[g]? Michel ne combattait-il pas pour le peuple juif[h]? N'est-ce pas encore un ange qui expliqua les visions à Daniel[i]? Mais quoi? N'est-ce pas un ange qui fit sortir Pierre de la prison[j]? Quant à Paul, n'est-ce pas un ange qui lui prédit (qu'il ferait) route jusqu'à Rome[k]? Par conséquent, ces anges, qui ont été assignés à un pareil service, «*vinrent se tenir devant*» Dieu après avoir accompli ce pour quoi ils avaient été envoyés. Mais que dit (l'Écriture)? «*Les anges de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur*», alors qu'il aurait fallu dire: «Se tenir devant lui[7]». Ce n'est pas ainsi qu'elle s'exprime, mais elle ajoute: «*Le Seigneur*». Car, dès le début, l'Écriture veut nous montrer le visage[8] de la Trinité; ainsi ce n'est pas seulement

Job 1,6 a. Is. 10,14. — b. cf. Job 38,12. c. Job 9,7. d. Bar. 3,33. e. Dan. 7,10. — f. Hébr. 1,14. g. cf. Dan. 14,33-39. — h. cf. Dan. 10,13. i. cf. Dan. 7,15. j. cf. Act. 12,7-11. — k. cf. Act. 27,23-24.

[2] Texte différent de Z, de la LXX et de l'*Interpr. Is.* (éd. FAULHABER, p. 34) où il est cité. Ce texte est utilisé dans la *Vita Antonii*, 24 (*PG* 26,880A), et le démon y est aussi présenté comme un fanfaron.

[3] Le texte est cité ici selon la rédaction des mss BS de la LXX, mais, dans l'Homélie XII, sur *Job* 9,7, où nous le retrouverons, il le sera selon celle de l'*Alexandrinus*.

[4] Le texte, conforme à la LXX, est cité sous le nom de *Jérémie*, comme dans les *Hom. fest.* et le *Comm. sur le Lév.* (voir AUBINEAU, *Hom. fest.*, p. LII et 178).

[5] Le texte, identique à la LXX (sauf les deux verbes à l'imparfait), est cité en partie (avec le verbe à l'imparfait) dans le *Comm. sur le Lév.* 27,1-8 (*PG* 93,1159D).

[6] Le texte est différent du NT: «...pour le service *des hommes*...», leçon inconnue également de Z.

[7] C'est-à-dire devant Dieu.

[8] Le singulier *dēmn* oblige à traduire ainsi; le ms. E et Vanakan ont le pluriel: *dēmns, les personnes.* Il s'agit sans doute de πρόσωπον.

առաջի Տեառն » Հաւր, կամ թէ [39] ամենևին Հոգւոյ : Քանզի ոչ մի ինչ ⸢է ընտրութիւն [40] ի մէջ Աստուծոյ և Տեառն, ոչ ինչ է ընդ մէջ Հաւր և Որդւոյ, նոյնպէս և Հոգւոյ [41] :

Այլ և Հրեշտակացն [1] եկելոց զի զիւրեանց սպասաւորութիւնսն յանձնեսցեն, մատնիչն « եկն ընդ նոսա », քանզի և նա Հրեշտակ էր կարգաւ և պատուով, իսկ անկեալ՝ մատնիչ կոչեցաւ և վիշապ անուանեցաւ, և զանուանս մատնութեանն իւրով չարութեամբն վիճակեցաւ : Իսկ թէ [2] « եկն ընդ Հրեշտակսն », այլ ըստ իւրում կարգի. քանզի և ⸢զայսր իսկ զբանիւ [3] ստուգութեամբ մի՛ անցանել, որպէս և ասաց վասն Հրեշտակաց՝ եթէ « եկին Հրեշտակք Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն ». իսկ վասն մատնչին, եթէ « եկն ընդ նոսա », բայց ոչ ևս յաւել զնմանէ [4], եթէ « կալ առաջի Տեառն », վասն զի ի կալոյն առաջի Աստուծոյ [5] մի անգամ անկեալ յայնմանէ, ոչ ևս արժանի էր « կալ առաջի նորա » : Քանզի սոքա կային [6] իբրև զՀրեշտակս Աստուծոյ. քանզի բաւական էր նոցա այս առ ի պատիւ, իբրև զպաշտաւնեայս արարչին, և [7] իբրև ծառայք Հաւատարիմք, իբրև անտեսութիւնս և սպասաւորութիւնս ոչ սակաւս [8] յարարչէն ընկալեալ, որք տային [9] նոցա պատուով կալ առընթեր : Իսկ մատնիչն կայր իբրև զմատնիչ. ⸢ոչ իբրև ծառայ [10], այլ ապստամբ. բայց ոչ « ընդ նոսա » կայր, այլ Հեռի ի կարգէն Հրեշտակաց. ոչ վայելելով [11] ի թագաւորականն դիմաց, յորմէ ⸢Հրեշտակքն վայելէին [12] որչափ և արժան էր նոցա : Բայց գալ [13] իսկ ընդ Հրեշտակսն [14]՝ թոյլ * p. 168 տուեալ, զի * ուսցի ուստի անկաւն, զորպիսի ամաւթ ընկալաւ, փոխանակ այնպէս [15] փառաց : Բայց և այլ ևս պատճառքն որ զՀրեշտակսն [16] ածէին « կալ առաջի Աստուծոյ », նոյն պաՀանջէր և ⸢զմատնչին գալուստն [17]. բայց ոչ ի նոյն կամս, այլ յընդդէմսն : Քանզի Հրեշտակք զիւրեանց սպասաւորութիւն [18] եկին մատուցանել, զոր կատարէին վասն մարդկան. իսկ մատնչին [19] թոյլ տուեալ գալ իբրև զթշնամի [20] և զչարախաւս, զի պայծառագոյն ևս լինին Հրեշտակացն [21] սպասաւորութիւնք, և վասն արդարոցն վկայութիւնք, թշնամւոյն՝ առընթեր կալով և ոչ ինչ ընդդէմ ասելով :

* p. 169 Իսկ դու * մի՛ զարմանար եթէ ճառս վկայեաց [22] զառընթերն [23] կալ թշնամւոյն [24], և ոչ ի Հրեշտակացն կարգի. որ ոչ ի թագաւորական դիմացն վայելել [25] : Վասն զի և ի [26] ծառայս [27] իսկ որ պատուականագոյնքն [28] են՝ առընթերակացք են տեառն [29]. իսկ

[39] եթէ E — [40] ընտրութիւն է E — [41] Որդւոյ E

[1] Հրշտակացն E — [2] եթէ E — [3] E, զայսր ի սկզբան ի VD — [4] զնմանէն E — [5] Տեառն E — [6] կային E — [7] *om.* E — [8] սակաւ E — [9] տային E — [10] E, ... առայ V, ոչ իբր ծառայ *con.* D. — [11] վաելով E — [12] Հրշտակքն վաելէին E — [13] կալ E — [14] Հրշտակսն E — [15] այնպիսի E — [16] Հրշտակս E — [17] զմատնիչն զալ E — [18] սպասաւորութիւնն E — [19] թշնամոյն E — [20] ...ամի V, զմատնիչ E, զթշնամի *coni. cum.* D — [21] Հրշտակաց E — [22] վկաեաց E — [23] զառընթեր E — [24] թշնամոյն E — [25] վաելել E — [26] *om.* E — [27] ծառայք E — [28] պատուականագոյնք E — [29] տեառնն E

[17] *Job* 1,6b, différent de Z, est cité ici selon la lecture du *Sinaiticus*.

[18] Premier exemple d'une nouvelle appellation de Satan qu'Hésychius utilise aussi, avec le titre d'« Ennemi », dans l'*Hom. fest.* XIV, 3-4 (éd. AUBINEAU, p. 551-553).

leur (service) passager qu'elle annonce[9]. «*Les anges de Dieu*» le Père «*vinrent se tenir devant le Seigneur*» le Fils, ou «*les anges de Dieu*» le Fils «*se tenir devant le Seigneur*» le Père, et de même pour l'Esprit. En effet, il n'y a aucune différence entre Dieu et «*le Seigneur*», il n'y en a aucune entre le Père et le Fils, de même avec l'Esprit[10].

Mais en même temps que les anges venant rendre compte de leurs services, «*vint avec eux*» le Traître[11]. En effet, lui aussi était ange par son rang et sa dignité, mais, après sa chute, il fut appelé traître et reçut le nom de dragon[l-12]; il eut ainsi en partage, en raison de sa méchanceté, des noms qui désignent la traîtrise. Mais s'«*il vint avec*» les anges, (ce fut) à son rang. Car, en ce passage, ne va pas outrepasser le sens précis de l'expression[13]! De même que (l'Écriture) a dit à propos des anges: «*Les anges de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur*», par contre au sujet du Traître (elle dit): «*Il vint avec eux*», sans plus ajouter à son sujet: «*Se tenir devant le Seigneur*», parce qu'une fois qu'il eut cessé de se tenir en présence de Dieu, il n'était plus digne de «*se tenir devant*» lui. Ceux-là, en effet, se tenaient (devant lui) en tant qu'anges de Dieu. Cela suffisait à leur honneur, en tant que ministres du Créateur et serviteurs loyaux, lorsqu'ils avaient reçu à exécuter, de la part du Créateur, des missions et des services[m] nombreux qui leur valaient de se tenir avec honneur auprès de lui. Quant au Traître, il se tenait en tant que Traître, non comme serviteur, mais comme rebelle[14]; cependant il ne se tenait pas «*avec eux*», mais loin du rang des anges, sans jouir (de la vue) de la face du Roi[n] dont jouissaient les anges, dans la mesure où ils le méritaient. Toutefois, il lui fut accordé au moins de «*venir*[15] *avec*» les anges pour apprendre d'où il était tombé[o-16], de quelle honte, au lieu de la gloire, il s'était couvert. Cependant les mêmes raisons qui amenaient les anges à se «*tenir devant Dieu*[17]» exigeaient aussi la venue du Traître, toutefois ce n'était pas dans le même but, mais pour un (but) opposé. En effet, les anges venaient pour présenter leur service, celui qu'ils accomplissaient en faveur des hommes, tandis qu'il fut permis au Traître de venir en qualité d'ennemi et de calomniateur[18], de manière à ce que les services des anges et les témoignages concernant les justes soient encore plus éclatants, alors que l'Ennemi se tenait à côté sans pouvoir y contredire en rien[p].

Quant à toi, ne t'étonne pas si ce texte vient d'attester que l'Ennemi se tenait à côté et non au rang des anges, lui qui ne jouissait pas (de la vue) de la face du Roi[q]. Car même ceux des serviteurs qui sont les plus estimés se tiennent à côté du maître, tandis que ceux qui ne sont pas estimés mais méprisés, nous les voyons se

l. cf. Apoc. 12,3-4.7-9. — m. cf. Ps. 102,21; Hébr. 1,14. — n. cf. Esth. 1,14. — o. cf. Apoc. 2,5. — p. cf. Zach. 3,1; Apoc. 12,10. — q. cf. Esth. 1,14.

[9] Dans le ms. V, lacune de quelques syllabes que comble le ms. E.

[10] L'égalité des Personnes divines sera encore affirmée dans l'Homélie III, sur *Job* 1,17.

[11] Un long développement va tenter de justifier cette venue et cette présence surprenante de Satan devant Dieu: il pourra parler au Seigneur, mais non le voir.

[12] Voir l'*Hom. fest.* V,1, qui mentionne aussi la défaite du dragon (éd. AUBINEAU, p. 160).

[13] Nous adoptons la leçon du ms. E: on pourrait lire avec VD, en coupant différemment les syllabes: «Ne va pas outrepasser cette précision (donnée) au début».

[14] Ce titre donné ici à Satan, pour la première fois, est inspiré sans doute d'*Apoc.* 13,6 et 17,14.

[15] Ms. E: «de se tenir».

[16] Voir infra, Homélie IV, sur *Job* 2,1.

գոչ պատուականսն և զանարգսն կալ Հեռագոյն, և ոչ ամենևին թողեալ տեսանեմք
վայելել[30] ի դէմս տերունեացն. այլ և ձայնի տերունեացն լսելով, և ⌜առ նոսա[31] ինչ
խաւսել յորժամ Հրամայեսցի նոցա, որ և ի լսելիս տերանց Հասանէ. բայց ոչ ևս լեալ
արժանի դիմաց նորա :

Իսկ « եկն յածեալ ընդ երկիր », և որոնել որ ի նմա են դարանք, արածել զապա—
* p. 170 կանութիւն և լիզել[1] զՀող, * որոճալ[2] անդրէն որ ի նմա չարութեանց էին վէրք.
« շրջեալ » ի նմա և ոչ լոկ « գնացեալ », այլ « յածեալ », որպէս իբր սասցեալ ի կարգի
սաստ[3] գտանի. իբրև եթէ թաթաւեալ և յղփութեամբ[4] շրջեալ, և քաղաքավարու—
թեամբ ըստ նմանութեան խոզաց ի[5] տղմի կամաւք լուացեալ չարութեամբք երկրիս :
Քանզի զայս ցուցանէ « յածեալն », միանգամայն իսկ զնմանէն և « շրջելն յերկրի » :
Վասն այսորիկ գրեցաւ Հոգւով ⌜առ ի[6] ցոյցս, զի և ի Հրեշտակական թևոյն Հատաւ.
քանզի են նորա թևք, այլ գետնաթռիչք. են նորա թևք, քանզի ի նմանէն ի զգուշանալ
* p. 171 քեզ Հրամայէ[7] Եկղէսիաստէս[8] և աւրինագրելով ասէր. « Խորհրդովք * քովք զթա—
գաւորս[9] մի՛ անիծաներ, և⌝ի շտեմարանս[10] սենեկաց քոց մի՛ նզովեսցես զմեծատունն.
զի թռչուն երկնի[11] Հասուսցէ զբարբառն[12] և թևաւորն պատմեսցէ զբան քո » : Այլ
զթևսն բարձրաթռիչս ոչ[13] ունի, և ոչ ևս յերկինս բարձրանալ և Համբառնալ կարէ,
յորմէ Հետէ միանգամ նա[14] անկաւ. վասն որոյ ի ձագ իսկ առակեալ է, ըստ այսմ
բանի : Քանզի ասէ Աստուած ցՅովբ[15]. « Խաղասցես նովաւ իբրև Հաւու, կամ կա—
պեսցես զնա իբրև մանուկ՝ զձագ ». և[16] իբրև զառիւծ՝ թշնամին. ոչ թէ[17] վասն քա—
ջութեան անուանեցաւ, այլ վասն սպանողութեան : Քանզի ասէ Պետրոս. « Արթուն
* p. 172 կացէք և զուարթուն լերուք, * զի Հակառակորդն ձեր սատանայ իբրև զառիւծ մռն—
չելով շրջի և խնդրէ կլանել » : Դոյնպէս և ճնճղուկ, ոչ իբրև զկատարեալ[18], այլ ի
գետնաթռչութենէն բարւոք[19] անուանեցաւ ճնճղուկ. քանզի ճնճղուկ ոչ ունի բարձր[20]
զթռիչս[21], այլ և ոչ յերկար, այլ սակաւ ինչ թռչի, և դարձեալ յերկիր իջանէ. այսպէս
և մատնիչն ամբառնայ[22] յաւդս, բայց ոչ ևս կարէ անտի բարձրանալ յերկինս. այլ
իբրև զտկարացեալ յերկիր զարկանի :

[30] վաելել E — [31] ...սա V, կամ նոցա E, առ նոսա *coni. cum* D

[1] լեզել E — [2] որոճել E — [3] անդ E — [4] E, յղութեամբ V, յղփութեամբ *con.* D — [5] E, *om.* VD — [6] E, *om.* V, *con.* D — [7] Հրամաէ E — [8] Եկելէսիաստես E — [9] զթագաւոր E — [10] E, յըշտեմարանս VD — [11] երկնից E — [12] զբարբառ E — [13] *om.* E — [14] *om.* E — [15] ցՅոբ E — [16] *om.* E — [17] եթէ E — [18] կատարեալ E — [19] բարիոք E — [20] զբարձր E — [21] թռիչս E — [22] յամբառնա E

Hésychius fait aussi allusion à ce texte, expliquant que le démon doit son nom de «lion» à son avidité et à sa cruauté. Cyrille de Jérusalem, dans la *Catéchèse* VII,13 (*PG* 33,617C), qualifie Satan de «meurtrier des âmes».

tenir plus loin, sans avoir même la permission de jouir de la face des maîtres. Mais (nous les voyons), en entendant la voix des maîtres, leur adresser aussi quelque parole, quand ils en reçoivent l'autorisation, et cette (parole) parvient aux oreilles des maîtres; néanmoins ils ne sont plus dignes (de voir) la face (du maître).

Or, «*il vint, après s'être promené sur la terre*[19]» pour examiner les pièges qui s'y trouvent, pour se repaître de la corruption et lécher la terre[r], pour réfléchir là-bas sur les blessures qui s'y faisaient par (sa) méchanceté. Y «*circulant*», et non pas simplement «allant», mais «*se promenant*», ainsi qu'on le trouve dit ensuite, comme s'il avait erré et circulé tout son saoûl et que, par une conduite imitant celle des porcs dans la boue[s], il se fût plongé à sa guise dans le mal de cette terre. C'est en effet ce qu'indique «*se promenant*», associé, en ce qui le concerne, à «*circuler sur la terre*». A cause de cela, il a été écrit sour l'action de l'Esprit, en vue de le démontrer, que (Satan) a bel et bien été amputé de ses ailes d'ange[20], car il a des ailes, mais pour voler au ras du sol[21]. Il a des ailes, car l'Ecclésiaste t'ordonne de prendre garde à lui lorsqu'il prescrit: «*Dans tes pensées ne maudis pas les rois, et dans le secret de la chambre n'excommunie pas le riche, car un oiseau du ciel emportera la voix et celui qui a des ailes rapportera ta parole*[t-22]». Mais il n'a pas des ailes (capables) de voler plus haut, il ne peut plus s'élever et monter aux cieux d'où il est tombé un jour[u]; aussi a-t-il été comparé justement à un oisillon selon cette parole, car Dieu dit à Job: «*Tu joueras avec lui comme avec un oiseau ou bien tu le lieras comme un petit, un oisillon*[v-23]». L'Ennemi (est) aussi comme un lion, non qu'au courage il doive ce nom, mais (il le doit) au meurtre. Pierre dit en effet: «*Veillez et soyez vigilants, car votre adversaire, Satan, comme un lion rugissant, circule et cherche à dévorer*[w-24]». De même (pour ce nom de) passereau, c'est à bon droit qu'il (l'Ennemi) a été appelé passereau[x], en tant que son vol n'est point parfait, mais au ras du sol. De fait le passereau n'a pas un vol élevé ni, non plus, prolongé; mais il vole peu de temps, puis redescend à terre. Ainsi le Traître s'élève vers les airs[y], mais à partir de là il ne peut s'élever davantage vers les cieux; comme quelqu'un d'affaibli, il tombe sur la terre.

r. cf. Gen. 3,12. — s. cf. 2 Pierre 2,22. — t. Eccles. 10,20. — u. cf. Is. 14,12; Apoc. 2,5. — v. Job 40,29. — w. 1 Pierre 5,8. — x. cf. Job 40,24. — y. cf. Éphés. 6,12.

[19] La citation de *Job* 1,6c est ici différente des deux lemmes et des rédactions connues de ce texte. Hésychius associe avec liberté, semble-t-il, les divers éléments de *Job* 1,6.

[20] Le thème de la mutilation infligée à Satan après la chute du paradis (cf. *Gen.* 3,14) est évoqué souvent dans l'œuvre d'Éphrem: voir l'*Hymne* 3,15, *sur le Paradis* (éd. E. BECK, *CSCO* 175, Louvain, 1957, p. 11) et du même auteur *Ephraems Hymhen über das Paradies* (*Studia Anselmiana* 26, Rome, 1951, p. 30); *Mēmra* XI *sur Nicomèdie* (éd. RENOUX, PO 37/2-3, Turnhout, 1975, p. 247).

[21] Le terme arménien «*getnat'ṙič'k'*» a été décalqué ici sur le grec χαμαιπετής; nous rencontrerons le substantif *getnat'ṙc'ut'iwn* = χαμαιπέτεια quelques lignes plus loin.

[22] Le texte est différent de Z et de la LXX.

[23] Le texte est différent de Z mais conforme à la LXX. Hésychius reprendra cette comparaison entre le démon et le moineau dans l'Homélie VI, sur *Job* 3,8. La *Vita Antonii*, 24 (*PG* 26,880A) fait allusion à cette même citation.

[24] Le texte est différent de Z et de NT. Dans le *Comm. sur le Lév.* 11, 13-19 (*PG* 93,911B),

1,7a *Եւ ասաց Տէր ցմատնիչն. « Ուստի՞ եկիր » :*

Ոչ անգիտութեամբ Աստուած Հարցանէ ցմատնիչն, այլ գիտելով և ուստի և [1] կամ
* p. 173 *զի մատնել փութայր, և * որ արդարութիւն [2] զնայն [3] տրտմեցուցանէր, և որ բարեպաշտութիւն զնա խռովեցուցանէր, և ո՞ նմա խաղաղանայն ոչ տայր, և յորմէ՞ բովանդակ յաղթեալ լինէր ամաւթով : Եւ կամեցեալ պատճառս տալ չարին բանիւք [4] վասն Յովբայ [5], զի թէպէտ և վիշապ և ապստամբ և բռնաւոր էր, այլ սակայն ոչինչ ամենևին ի լսելիս Աստուծոյ իշխէր Հասուցանել, մինչև առեալ էր [6] Հրաման խաւսելոյ : Բայց յայտնի է այսոցիկ տարացոյց որ ի կարգիս կայ [7] :*

1,7b-c *Եւ պատասխանի ետ մատնիչն Տեառն և ասէ. « Շրջեալ ի յերկրի և յածեալ ի ներքոյ երկնի՝ կամ աւասիկ » :*

« Ոչինչ, ասէ, առանց քննութեան յերկրէ [1] և ոչ ի ծովէ [2] թողի, այլ զամենայն
* p. 174 *ներքին արարածս * փութապէս զննեցի, և ի մեղաւորս զմայլեցայ [3] և զարդարս արգելի յարդարութենէ. գիտեմ զի՛նչ փարք սոցա իցեն և [4] կամ զի՛նչ նոցա. Հարց այսուհետև վասն որոց կամիս, և ես քեզ ցուցանեմ զգործս ամենեցուն, և [5] առաջի ունիմ ⸢իբրև զամենեցունց թշնամի [6] » :*

1,8 *Եւ ասէ ցնա Տէր. « Նայեցա՞ր [1] մտաւք քովք ընդ ծառայն [2] իմ Յովբ [3], զի ոչ գոյ [4] մարդ նման նմա ի վերայ [5] երկրի. այր անարատ՝ արդար՝ ճշմարիտ՝ աստուածապաշտ՝ որոշեալ յամենայն իրաց չարաց » :*

Թշնամութիւն ունել մատնչին ընդ Յովբայ [6], ցուցանէ Աստուած ի սկզբան բանից
* p. 175 *իւրոց, և վասն այսորիկ [7] ոչ * ասէ թէ « նայեցա՞ր ի ծառայ իմ Յովբ [8] », այլ թէ « ընդդէմ ⸢ծառայի իմոյ Յովբայ [9] » : Բայց միանգամայն իսկ, զի մատնիչն ընդ որս [10] նայի՝ չարութեամբ նայի [11]. ի մեղաւորս վասն կորստի, իսկ յարդարս [12] նենգութեամբ : Վասն նորա ասէ Դաւիթ, եթէ « տեսանես դու զցաւս և զսրտմտութիւն », և դարձեալ, եթէ « ⸢Դարանանայ ի գաղտնիս իբրև առիւծ ի մորիոջ իւրում, դարանանայ յափշտակել զաղքատն [13] » : Վասն այսորիկ ասէ. եթէ [14] « Հայեցա՞ր [15] մտաւք քովք ⸢ընդդէմ*

1,7a
[1] *om.* E — [2] E, *տրդարու* ... V, *արդարութիւն con.* D — [3] *զնա* E — [4] *om.* E — [5] *Յոբա* E — [6] E, *om.* V, *էր con.* D — [7] *զա* E

1,7b-c
[1] *յերկրի* E — [2] *ծովու* E — [3] *զմայլեցա* E — [4] *om.* E — [5] *և ես* E — [6] *ամենեցուն իբրև զթշնամի* E

1,8
[1] *նաեցա՞ր* E — [2] *ծառայ* E — [3] *Յոբ* E — [4] *գո* E — [5] *վերա* E — [6] *Յոբա* E — [7] *այնորիկ* E — [8] *Յոբ* E — [9] *ծառային իմո Յոբայ* E — [10] *որոյ* E — [11] *նաի* E — [12] *յարդարն* E — [13] *դարանանա յափշտակել զաղքատն* E — [14] *թէ* E — [15] *նաեցա՞ր* E

---

[2] Le texte est différent de Z et de la LXX, mais cette leçon figure dans l'apparat de Z sans indication d'origine.

1,7a *Et le Seigneur dit au Traître: «D'où viens-tu*[1] *?»*

Ce n'est pas par ignorance que Dieu interroge le Traître, mais il savait bien pour quel motif et quelle cause (Satan) avait hâte de trahir; (il savait) aussi de qui la justice l'attristait, de qui la piété le troublait, qui l'empêchait d'être en paix et, en un mot, par qui, à sa honte, il était vaincu. Et quand le Mauvais[a-2] voulut, en paroles, exposer ses raisons contre Job, bien qu'il fût dragon, rebelle et tyran, il ne pouvait absolument rien rapporter aux oreilles de Dieu, avant d'avoir obtenu la permission de parler. De cela, cependant, nous avons une preuve évidente dans ce qui suit.

1,7b-c *Et le Traître répondit au Seigneur et dit: «Après avoir circulé sur la terre et m'être promené sous le ciel, voici que je me tiens (devant toi)*[1]*».*

«Je n'ai rien laissé, dit-il, ni de la terre ni de la mer, sans l'examiner, mais je me suis appliqué à observer toutes les créatures de dessous (le ciel); je me suis rassasié dans les pécheurs, et j'ai empêché les justes de (pratiquer) la justice[2]. Je sais quelle est la conduite de ceux-ci ou de ceux-là. Interroge-moi donc sur qui tu veux et, moi, je te fais voir les actions de tous (les hommes), et je me tiens devant (toi) comme l'Ennemi de tout le monde[a].»

1,8 *Et le Seigneur lui dit: «As-tu appliqué ton esprit à mon serviteur Job? Il n'y a pas d'homme semblable à lui sur la terre; un homme irréprochable, juste, sincère, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise».*

Que le Traître ait de l'inimitié contre Job, Dieu le montre dès qu'il commence à parler, et c'est pour ce motif qu'il ne dit pas: «As-tu regardé vers mon serviteur Job», mais «*contre mon serviteur Job*[1]». Cependant en même temps, (il veut dire) précisément que le Traître a un regard de méchanceté envers ceux qu'il regarde: les pécheurs pour leur perte, mais les justes avec ruse. C'est à ce propos que David dit : «*Tu considères, toi, les douleurs et la tristesse*[a-2]». Et encore: «*Il s'embusque dans un fourré comme un lion dans sa tanière, il s'embusque pour ravir le*

1,7a a. cf. Matth. 6,13; Éphés. 6,16; 2 Thess. 3,3, etc...

1,7b-c a. cf. Zach. 3,1; Apoc. 12,10.

1,8 a. Ps. 9,35.

1,7a

[1] Le texte est différent du lemme du début et de Z. La leçon propre le *Traître* , absente de Z, reviendra fréquemment; nous n'en avons pas trouvé trace dans les textes bibliques de *Job*.

[2] Nouvelle appellation de Satan très souvent utilisée dans les Écritures.

1,7b-c

[1] *Job* 1,7b est différent du lemme du début, mais différent aussi de Z et de BSA.

[2] Voir, dans l'Homélie IV, sur *Job* 2,2a, la reprise de la même idée.

1,8

[1] Hésychius interprète ici «κατὰ» de la LXX (*Job* 1,8b) dans le sens de «*contre*». L'absence de *Job* 1,8b dans les *Hom. fest.* VII,6, XIV,2 et 3, XVI,13 (éd. AUBINEAU, p. 285, 549 et 683), où le verset *Job* 1,8 est fréquemment utilisé, ne permet pas de vérifier cette interprétation. La lecture «*contre mon serviteur Job*» figure dans l'apparat de l'édition de Zohrab, malheureusement sans indication de provenance.

ծառայի [16] իմոյ Յովբայ [17] » : Եւ ոչ միայն զայս առ նա [18] ասելով, « մի՛ եթէ իբրև ի Հարևանցի՞ ինչ Հայեցար ընդ մեծ ճգնողն, մի՛ եթէ իբրև զա՞նց առնելով յականեցեր զնա. * p. 176 մտաւքդ Հայեցա՞ր, փոյթ առնելով * տեսե՞ր, ստուգութեամբ խնդրեցե՞ր :

« Զի ոչ ոք գոյ [19] իբրև զնա ի վերայ [20] Երկրի » : « Քանզի են իսկ բազում արդարք, այլ Յովբ [21] առաւելագոյն. են [22] բազում արդարք, այլ ոչ են ի վերայ [23] երկրի՝ յորմէ [24] դու սարսեցեր. ոչ են ի վերայ [25] Երկրի, վասն զի յոյժ քան զերկիր զքաղաքաւորութիւն բարձրագոյն ստացեալ ունին : Տեսե՞ր որչափ մարմնաւորն քան զանմարմինդ ընտրեցաւ, որ են յերկրէ [26] քան որ էիրդ յառաջ յերկինս : Յովբ [27] ‘անարատ’, իսկ դու զամենայն պարսաւանս ⌜ի վերայ անձինդ [28] կուտեցեր. Յովբ [29] ‘ճշմարիտ’, իսկ դու Հայր ստութեան. Յովբ [30] ‘աստուածապաշտ’, իսկ դու ⌜աստուածամարտ և Հայհոյիչ [31]. * p. 177 Յովբ [32] ‘որոշեալ * յամենայն իրաց չարաց’, իսկ դու խնդաս ընդ ամենայն չարիս. փափկութիւն ⌜եւ նիւթ [33] և փառս զչարութիւնդ ես ստացեալ, ճանճ ես յանցանաց, և ըստ նմանութեան անգեղջ՝ ի վերայ [34] մեռեալ գործոց անկանիս և զնովիմբք սփարիս [35] » :

1,9a Պատասխանի ետ մատնիչն ընդդէմ Տեառն և ասէ :

Բարիոք է « ընդդէմն » և ըստ կարգի կայ [1] : Վասն զի որչափ արդարոց ընդդէմ ասի [2], « ընդդէմ » Աստուծոյ ասի. և որչափ յայպանութիւն [3] սրբոց ասի, զայն ի թշնամանս [4] անձին՝ սուրբն սրբոց Համարի. վասն այսորիկ և այժմ ասացաւ եթէ « ընդդէմ Տեառն » ասաց մատնիչն. վասն զի զորմէ Աստուած այսչափ զարմացաւ, նա անգոսնել և բամբասել սկսաւ :

* p. 178 **1,9b-11** « Մի եթէ [1] ձրի՞ պաշտէ Յովբ [2] զՏէր. 10 ո՞չ դու ամրացուցեր * զներքին և զարտաքին զտան [3] նորա. և որ ինչ միանգամ արտաքոյ շուրջ [4] զնովաւ և զգործս ձեռաց նորա աւրՀնեցեր, և զանասուն [5] նորա բազմացուցեր ի վերայ [6] երկրի : 11 Բայց ոչ, աղէ առաքեա դու զձեռն քո և արկ ⌜ի վերայ ամենայնի [7], եթէ ոչ յերեսս իսկ աւրՀնեսցէ զքեզ » :

16 ընդ ծառայիւն E — 17 Յոբա E — 18 E, ն..ա V, նոսա con. D — 19 կա E — 20 վերա E — 21 Յոբ E — 22 քանզի են E — 23 վերա E — 24 յորոց E — 25 վերա E — 26 յերկրի E — 27 Յոբ E — 28 ի վերա անձին քո E — 29 Յոբ E — 30 Յոբ E — 31 ՀայՀոյիչ և աստուածամարտ E — 32 Յոբ E — 33 E, նիւթ V, աննիւթ con. D — 34 վերա E — 35 փարիս E

1,9a
1 կա E — 2 E, *lac.* V, կայ, և *con.* D — 3 E, յ...թիւն V, յանարգութիւն *con.* D — 4 E, թշն ... V, թշնամանս *con.* D

1,9b-11
1 թէ E — 2 Յոբ E — 3 տան E — 4 և շուրջ E — 5 զանասունս E — 6 վերա E — 7 ի վերա նորա E

[2] C'est à Dieu qu'Hèsychius donne ici ce nom, fréquent dans l'Ancien Testament (cf. l'article de PROCKSCH, dans le *ThWNT* I, p. 88-96) et que le Nouveau applique aussi au Christ (*ibid.* p. 101-112). L'appellation «le Saint des saints» est connue des auteurs chrétiens (cf. la notice de LAMPE, *PGL*, p. 18).

pauvre[b-3]». C'est pourquoi il dit: «*As-tu regardé, en ton esprit, contre mon serviteur Job*[4]*?*» Et il ne lui dit pas seulement: «Est-ce que tu as regardé, comme d'un air distrait, le grand combattant? Est-ce que tu l'as considéré comme en passant? (Mais) l'as-tu regardé avec application? L'as-tu considéré avec attention? L'as-tu vraiment examiné?»

«*Car il n'y a personne comme lui sur la terre*[5].» «Certes, il y a beaucoup de justes, mais Job l'est davantage; il y a beaucoup de justes, mais ils ne sont pas sur la terre, ce qui t'a épouvanté[6]; ils ne sont pas sur la terre, parce qu'ils ont acquis un mode de vie qui est bien au-dessus de la terre. As-tu vu combien cet être corporel a été préféré à l'être incorporel que tu es? (Combien) ce qui est de la terre (a été préféré) à toi qui auparavant étais aux cieux? Job (est) '*irréprochable*', et toi, tu as accumulé sur toi-même toutes les fautes. Job est '*véridique*', et toi, '*le père du mensonge*[c]'. Job est '*pieux*', et toi adversaire[d-7] de Dieu et blasphémateur[e]. Job '*s'abstient de toute œuvre mauvaise*', et toi, tu te réjouis en tout ce qui est mal. Tu as acquis la méchanceté pour plaisir, pour œuvre et pour gloire; tu es la mouche des transgressions et, à la façon des vautours, tu t'abats sur les œuvres mortes et tu les enserres[f].»

1,9a *Le Traître répondit contre le Seigneur et dit*[1].

C'est bien «*contre*» (le Seigneur) et à son rang qu'il se tient. En effet, quand il parle contre les justes, il parle «*contre*» Dieu et, quand il parle pour se moquer des saints, le Saint[a-2] des saints regarde cela comme une injure personnelle. Voilà pourquoi il est dit de nouveau que le Traître a parlé «*contre le Seigneur*», parce que celui dont Dieu s'est tellement émerveillé[b], celui-là s'est mis à le déprécier et à l'attaquer.

1,9b-11 «*Est-ce gratuitement que Job sert le Seigneur?* 10 *Toi, n'as-tu pas fortifié l'intérieur et l'extérieur de sa maison et tout ce qui l'entoure au-dehors? Tu as béni aussi les œuvres de ses mains, et tu as multiplié son bétail sur la terre.* 11 *Non certes! Eh bien! Toi, étends ta main et frappe tout,* (*on verra*) *s'il n'ira pas jusqu'à te maudire en face.*»

b. Ps. 9,30. · c. Jn 8,44. d. cf. 2 Thess. 2,4; 1 Pierre 5,8. — e. cf. 2 Thess. 2,7. - - f. cf. Matth. 24,28.

1,9a a. cf. Ps. 98,9; 144,13; Is. 6,3; etc... -- b. cf. Job 1,8.

[3] Le texte est différent de Z et conforme à la LXX. Le ms. E ne donne que l'incipit et le desinit de la citation.

[4] Le texte de *Job* 1,8b est cité ici selon l'interprétation qu'en a donnée auparavant Hésychius (*contre mon serviteur...*). Le texte biblique est donc, par deux fois, différent du texte du lemme (voir note 1).

[5] Contrairement au lemme, le texte *Job* 1,8c suit ici la rédaction des mss BS de la LXX et s'écarte de A et de Z.

[6] Satan est troublé de la présence sur terre du juste Job.

[7] Premier témoignage d'un nom du démon, dont nous trouverons d'autres exemples.

1,9a

[1] Le texte est différent du lemme du début, de Z et de BSA.

« Ընդէ՞ր զՅովբայ [8], ասէ, զարմանաս. ընդէ՞ր զմեծամեծս վասն արդարոյն ասես. քանզի դու զնորա արդարութիւնն պնդեալ ունիս, վասն քո պարգևացն յայնչափ մեծու—
թիւն առաքինութեանցն [9] եհաս : Ամենայնիւ լցեալ է, յամենայն կողմանց յղփացեալ է.
* p. 179 *ոչ ինչ զնա նեղէ, ոչ ինչ զնա մեղանչել համարի. տունն բարեչէն է, * վաճառովք [10]*
լի է. ագարակքն ամենայն լի են ստացուածովք. որդիքն [11] ըստ նմանութեան պատկի
չուրջ ⌜զնովաւ բոլորեալ են [12]. վասն որո՞յ ոչ իցէ Յովբ [13] ՝ճշմարիտ՝ ընդէ՞ր ՝աս—
տուածապաշտ՝ առաւել ևս ոչ լինի, ՝զորո՞վ պատուիրանաւք զանց առնել [14] համ—
կարի : Քանզի որ ոչն աղքատանայ [15] զիա՞րդ գողասցի. ընդէ՞ր պոռնկի՝ քանզի
կին է նորա, և ընդ կնաւն [16] և համեճք ևս արգանդեր են [17] նորա. ընդէ՞ր ստէ՝ որ ոչն
յումեքէ երկնչի. զի՞նչ զնա տրտմեցուսցէ, որ էն յուրախութեան, և որդիս խնդու—
թեան ժառանգորդս իւր ունի. ոչ ունի զարմացումն այսուհետև Յովբայ [18] արդարու—
* p. 180 *թիւնն, քանզի բարիս՝ է ինչ որ ունի ի քէն, և է * ինչ ⌜որում ակն ունի առնուլ [19].*
վասն այսորիկ փութայէս առաքինութեամբք վարի. ոչ յումեքէ է կարաւտ, յիրաւի ոչ
հրապուրի մեղանչել » :

Զայս առակէ մատնիչն յասացեալ բանսն առ Աստուած : Իսկ Աստուած գեռ ոչ ևս յանդիմանէր զչարն. այլ գործովքն [20] զնա յանդիմանել կամեցեալ, բանիւքն ոչ բերէ զյանդիմանութիւնն. ոչ ասաց ցնա. « ⌜եթէ Յովբ [21] յագեալ է լիութեամբ, և վասն
այսորիկ գործէ զարդարութիւն, իսկ դու ո՞չ էիր ի լիութեան, ո՞չ յամենայն կողմանց
սահէին զքև բարիքն, ո՞չ ՝պսակ գեղեցկութեան՝ էիր, ո՞չ ՝կնիք նմանութեան՝, ո՞չ ՝ի
* p. 181 *դրախտին փափկութեան Աստուծոյ՝ էիր, ո՞չ ՝ի մէջ * հրեղէն կայծականցն՝ էիր, ո՞չ*
սարդիոնիւ [22] զգեցեալ էիր, և զմրուխտ և զտպազիոնիւ [23], զակատ և զհրոկն [24], և
զշափիղայն և զասպիսն, և զոսկէքարն և զեղունգնն [25] և զբիւրեղն. և զիա՞րդ հպար—
տացար ընդդէմ արարչին, զիա՞րդ ի լիութենէ անկար յամբարտաւանութիւն, զիա՞րդ
ընկեցար յերկնից և եղեր ծաղր յերկրի [26] » : Իսկ զայս ամենայն թողեալ Աստուծոյ,
բայց դեռ ևս [27] ասել հրաման ետ չարին որչափ և կամէր ասել. յինքեան բանիցն իսկ [28]
զանիրաւ լեզուն դատապարտել կամեցեալ : Իսկ զի՞նչ էր այսուհետև կատարած բա—
նիցն :

* p. 182 *« Բայց ոչ, աղէ առաքեա դու զձեռն քո և արկ ի * վերայ [29] ամենայնի, եթէ ոչ*
յերեսս իսկ աւրհնեսցէ զքեզ » : « Մերկացո՛ զՅովբ [30] ի բարեացն և լիցի իբրև զիս.
և զոցես հայհոյիչ՝ զբարեպաշտն, և մտերիմն համարեալ տառապանաւքն՝ յան—
շնորհակալութիւնն փոխեսցի. ՝յերեսս [31] աւրհնեսցէ զքեզ՝, այսինքն է անամա—
թեալ հայհոյեսցէ զքեզ, և անյուսութեամբ ի լրբութիւն և յանզգնութիւն փոխեսցէ

[8] *ընդ Յոբ* E — [9] *առաքինութեանց* E — [10] *վաճառաւք* E — [11] *որդիք* E — [12] *բոլորեալ են զնովաւ* E — [13] *Յոբ* E — [14] *զորովք պատուիրանաւք զանցանել* E — [15] *աղքատանա* E — [16] *կնոջն* E — [17] *է* E — [18] *Յոբայ* E — [19] *որ առնուլ ակն ունի* E — [20] *գործաւքն* E — [21] *թէ Յոբ* E — [22] *սարդւոն* E — [23] *տպազիոն* E — [24] *զհրակն* E — [25] *զեղունգն* E — [26] *երկրի* E — [27] *թերևս* E — [28] *յետոյ add.* E — [29] *վերա* E — [30] *զՅոբ* E — [31] *իսկ add.* E

«Pourquoi, dit (Satan), admires-tu Job? Pourquoi prononces-tu des paroles extraordinaires au sujet du juste? Car tu insistes, pour ta part, sur sa justice, (et) c'est en raison de tes dons qu'il a atteint une telle grandeur dans les vertus! Il regorge de tout, de tous les côtés il est comblé[a]; rien ne l'inquiète, rien ne le force à pécher; sa maison est bien construite, elle est remplie de marchandises; tous ses champs sont comblés de bénédictions[b]; ses enfants, comme une couronne, l'entourent[c][1]. Pourquoi Job ne serait-il pas '*véridique*[d]'? Pourquoi n'est-il pas encore plus '*pieux*[e]'? Quels commandements est-il forcé de négliger? En effet, lui qui n'est pas dans l'indigence, pour quelle raison volerait-il? Pourquoi forniquerait-il, puisqu'il a une femme et, qu'avec sa femme, il a en plus des concubines auprès de lui[2]? Pourquoi mentirait-il, lui qui ne craint personne? Qu'est-ce qui l'attristerait, lui qui est dans la joie et qui a, pour héritiers, les fils de sa joie[f]? La justice de Job n'a donc rien d'étonnant, car, pour les biens, il en est qu'il tient (déjà) de toi et il en est qu'il espère recevoir (plus tard); c'est pour cela qu'il pratique avec zèle les vertus. Il ne manque de rien, c'est à juste titre qu'il n'est pas attiré à pécher».

Le Traître veut faire entendre cela par les propos qu'il tient à Dieu. Or, Dieu ne réfutait pas encore le Mauvais; mais, puisque c'est par les faits qu'il voulut le réfuter, ce n'est pas avec des paroles qu'il apporte une réfutation. Il ne lui a pas dit: «Si Job est pleinement rassasié et si, pour cette raison, il accomplit la justice, toi, alors, n'avais-tu donc pas (tout) en plénitude? Les biens ne coulaient-il pas autour de toi, venant de tous côtés? N'étais-tu pas '*une couronne de beauté? Une empreinte à* (*ma*) *ressemblance*[g]'? N'étais-tu pas '*dans le jardin des délices de Dieu*[h]'? N'étais-tu pas '*au milieu des éclairs de feu*[i]'? N'étais-tu pas vêtu '*de cornaline, d'émeraude et de topaze, d'agate et de rubis, de saphir et du bouclier, du chrysolite, de l'onyx et du cristal*[j]'? Et comment t'es-tu enorgueilli contre le Créateur[k]? Comment es-tu tombé de la plénitude dans l'orgueil? '*Comment as-tu été rejeté des cieux*[l]' et es-tu devenu un objet de moquerie[m] sur la terre?» Mais Dieu, passant tout cela sous silence, donna sans doute au Mauvais la permission de parler autant qu'il voudrait, dans l'intention de condamner ensuite son langage pervers à partir de ses propres paroles. Quelle fut donc la fin de son discours?

«*Non certes! Eh bien! Toi, étends ta main et frappe tout,* (*on verra*) *s'il n'ira pas jusqu'à te maudire en face.*» «Dépouille Job de ses biens et qu'il soit comme moi! Tu trouveras alors un blasphémateur à la place de l'homme pieux, et ton intime, contraint par ses malheurs, passera à l'ingratitude. '*Il te maudira en face*', c'est-à-dire, il aura l'impudence de t'outrager et, de désespoir, il changera sa piété en

1,9b-11 a. cf. Job 1,3. b. cf. Job 1,10. c. cf. Job 1,2; Ps. 127,3. – d. Job 1,8. e. Job 1,8. f. cf. Ps. 126,3. g. Éz. 28,12. h. Éz. 28,13. i. Éz. 28,14. – j. Éz. 28,13. k. cf. Éz. 28,2.5.9. – l. Is. 14,12. m. cf. Jér. 48,39; Éz. 28,24.

1,9b-11

[1] La même image est reprise dans l'*Hom. fest.* XIV,3 (éd. AUBINEAU, p. 551) où Hésychius exploite *Job* 1,8, à propos du martyr Procope.

[2] L'*Hom. fest.* XIV,3 (éd. AUBINEAU, p. 551) fait, elle aussi, mention des «concubines» de Job. Cette allusion provient du texte de *Job* 19,17, selon la version de la LXX: «*J'ai imploré ma femme, j'ai supplié avec flatterie les fils de mes concubines*». Hésychius commentera ce verset d'une façon allégorique, dans l'Homélie XXIII, en faisant des *concubines* de Job «la Synagogue des Juifs».

զբարեպաշտութիւնն ։ ʻԱրկ զձեռն քո ի վերայ [32] ամենայնի զոր ունի՝․ մի՛ եթէ [33] ի սակա՞ւ ինչ, այլ ʻյամենայն [34]՝․ եթէ [35] կամիս եթէ մերկացայց ընդ նմա ի մարտ, մերկացո՛ [36] զճգնողն և մտանեմ ընդ նմա ի հանդէս » ։

* p. 183 **1,12a-c** Յայնժամ *ասէ Տէր ցսատանայ․ « Ահա զամենայն ինչս [1] նորա ի ձեռս քո տուեալ․ բայց ի նա մի՛ մերձենար » ։

« Զի՞ ասես ինձ՝ եթէ ʻառաքեա զձեռն քո և արկ ⌜ի վերայ [2] ամենայնի զոր ունի՝ ։ Ես յիմոց ծառայից զոր ինչ յինէն առեալ ունին, անդրէն հանել ոչ եմ սովոր․ բայց վասն զի կամիս, եթէ փորձեսցի արդարն, և զզաւրականն խնդրես յախոյեան, ⌜ʻորչափ ինչ է նորա [3] զամենայն տամ ի ձեռս քո՝, զիարդ կամիս և [4] արա, ըստ որում աւրինակի կամիս և գործեա ։ Մի՛ երբեք յաղթահարեալ՝ ասիցես, թէ [5] խնամելով ⌜մատոյց Աստուած [6] զՅովբ [7] ի փորձութիւն, ոչ ⌜այնպէս ջեռոյց [8] զարդարն, իբրև թէ ջե– * p. 184 ռուցեալ յանդիմանեսցի ։ * Վասն այսորիկ ʻորչափ ⌜ինչ է [9] նորա՝ տամ ի ձեռս քո․ այլ ի նա մի՝ մերձենար՝ ։ Հանդերձ ընչիւքն ունիս և [10] զստացուածսն, ընդ մեծութեանն միանգամայն և զորդիսն, հանդերձ ուստերաւքն և զդստերսն, արտաքնովքն հանդերձ և [11] զներքինսն, զամենայն զնիւթսն [12] տամ ցքեզ, որովք [13] կարծեցերն զարդարու– թիւն ⌜գործել արդարոյն [14]․ ʻայլ ի նա մի՛ մերձենար՝, քանզի կամիմ զմարտն բաժանել, զճգնման որոշել․ կամիմ զքեզ եթէ յետ առաջին յաղթութեանն՝ յերկրորդ հանդէս * p. 185 խնդրեսցես զարդարն, * զի բազում անգամ յաղթահարեալ, բազում անգամ ամաչեսցես․ իսկ Յովբ [15] բազում անգամ ¯ճգնեալ, բազում [16] անգամ պսակեսցի․ ⌜քանզի իւրա– քանչիւր [17] որ առնու զվարձս [18] ⌜ըստ իւրոցն [19] աշխատութեանց․ ըստ թուոյ հան– դիսիցն շնորհէ զպսակսն արդար հանդիսատեսն »․ նմա փառք ⌜այժմ և միշտ և յաւի– տեանս յաւիտենից [20]․ ամէն ։

[32] վերա E — [33] թէ E — [34] յամենայնի E — [35] թէ E — [36] մերկացոյ E

1,12a-c
[1] որ ինչ է E — [2] ի վերա այսր E — [3] *del.* E — [4] *om.* E — [5] եթէ E — [6] *del.* E — [7] զՅոբ E — [8] *del.* E — [9] իցէ E — [10] *om.* E — [11] *om.* E — [12] նիւթ E — [13] որով E — [14] *del.* E — [15] Յոբ E — [16] *del.* E — [17] *del.* E — [18] վարձս E — [19] *del.* E — [20] *om.* E

insolence et en arrogance. '*Étends ta main sur tout ce qu'il a*[3]', non pas sur un peu, mais '*sur tout*'. Si tu veux que je sois nu avec lui pour le combat, dépouille le lutteur et j'entre en lice avec lui.»

1,12a-c *Alors, le Seigneur dit à Satan: «Voici, j'ai remis tous ses biens entre tes mains; toutefois, ne touche pas à lui*[1]*».*

«Pourquoi me dis-tu: '*Étends ta main et frappe tout ce qu'il a*[a]'? Pour ma part, en ce qui concerne mes serviteurs, je n'ai pas l'habitude de reprendre ce qu'ils ont reçu de moi. Cependant, puisque tu veux que le juste soit éprouvé et que tu désires ce soldat comme adversaire, '*tout ce qui peut lui appartenir, je remets tout entre tes mains*[2]', fais comme tu veux, agis à ta guise. Ne viens jamais me dire, si tu es vaincu, que Dieu a protégé Job lorsqu'il l'a exposé à l'épreuve; il n'a pas éprouvé le juste pour qu'après l'épreuve il essuie des reproches. C'est pourquoi '*tout ce qui peut lui appartenir, je le remets entre tes mains, mais ne touche pas à lui*[3]'. Avec ses biens tu disposes aussi de ses propriétés, de ses enfants en même temps que de sa richesse, de ses filles ainsi que de ses fils, de ce qui est à l'extérieur (de sa maison) et de ce qui est à l'intérieur; je te remets tout son avoir, puisque tu t'es imaginé que c'est à cause de lui que le juste pratique la justice. '*Mais lui ne le touche pas*', car je veux fractionner le combat, distinguer les luttes. Si, après sa première victoire, tu réclames le juste pour une deuxième épreuve, je veux que, vaincu plusieurs fois, tu sois plusieurs fois couvert de honte. Mais Job, qui aura plusieurs fois combattu, sera plusieurs fois couronné, car chacun reçoit la récompense appropriée à ses fatigues[b], c'est en fonction du nombre des épreuves que le Spectateur équitable accorde les couronnes[c].» Gloire à lui[4], maintenant et toujours, et dans les siècles des siècles. Amen.

1,12a-c a. Job 1,11 b. cf. 1 Cor. 3,8; Apoc. 22,12. c. cf. Apoc. 2,10.

[3] Le texte retrouve ici les deux derniers mots de *Job* 1,11a, que les lemmes précédents ne connaissaient pas.

1,12a-c

[1] Le texte est différent du lemme du début, pour *Job* 1,12a qui est identique à Z et conforme à BS.

[2] *Job* 1,12b est ici différent des deux lemmes, sans être cependant identique à BS et à Z.

[3] Cette citation de *Job* 1,12c est identique aux deux lemmes précédents.

[4] La doxologie s'achève ici dans le ms. E.

Գ

Job 1,12d Եւ ել սատանայ յերեսաց Տեառն. 13 և եղև իբրև զաւուր զայս, և
ուստերքն և դստերքն Յովբայ [1] ուտէին և ըմպէին գինի ի տան երիցու եղբաւրն իւ—
րեանց [2] : 14 Եւ ահա հրեշտակ եկն առ Յովբ և ասէ ցնա. « Հարկիք եզանցն վա—
p. 186 րէին, և էշքն մատակք արածէին * առ նոքաւք. 15 և եկեալ գերեվարք, գերեցին
զնոսա, և զմանկտին կոտորեցին ի սուր սուսերի իւրեանց, և ես միայն ապրեցայ և եկի
պատմել քեզ » : 16 Մինչդեռ նա զայն խաւսէր, այլ հրեշտակ եկն առ Յովբ՝ և ասաց
ցնա. « Հուր անկաւ յերկնից յերկիր և այրեաց զհաւտսն, և զհովիւսն եկեր նոյնպէս, և
մնացի ես միայն և եկի պատմել քեզ » : 17 Մինչդեռ և նա զայս խաւսէր, այլ հրեշտակ
հասանէր առ Յովբ և ասէ ցնա. « Ասպատակաւորք արարին ի մեզ երիս առաջս, և
p. 187 պատեցան զուղտուքն և գերեցին զնոսա, և զմանկտին * սպանին սրով, և ապրեցայ ես
միայն եւ եկի պատմել քեզ » : 18 Մինչդեռ նա զայն խաւսէր, այլ հրեշտակ հա—
սանէր առ Յովբ և ասէ. « Ուստերքն քո և դստերքն քո մինչդեռ՝ուտէին և ըմպէին առ
որդւոյն քո՝ եղբաւրն իւրեանց երիցու, 19 յանկարծակի հողմն սաստիկ եկն յանա—
պատէ, և բախեաց զչորս անկիւնս ապարանիցն, և անկան ապարանքն ի վերայ որդ—
ւոցն քոց և մեռան, և ես միայն ապրեցայ և եկի պատմել քեզ » : 20 Այսպէս լուեալ
Յովբայ, յարուցեալ պատառէր զպատմուճան իւր, և կտրեաց զհեր գլխոյ իւրոյ, հող ի
գլուխ լինէր և անկեալ յերկիր երկիր եպագ Տեառն և ասաց. 21 « Մերկ եկի յորո—
p. 188 վայնէ * մաւր իմոյ, մերկ և անդրէն դարձայց. Տէր ետ և Տէր էառ. որպէս Տեառն կամք
եղեն՝ այնպէս և կատարեցաւ, եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ յաւիտեանս » : 22 Ի
վերայ այսր ամենայնի պատահեցելոց նմա՝ ոչ մեղաւ Յովբ առաջի Տեառն և ոչ մի ինչ
չրթամբք իւրովք, և ոչ ետ անզգամութիւն Աստուծոյ : (Job 1,12d—22)

Դուզնաքեայ [3] է մեր կենացս [4] ժամանակ. բայց զգաստութիւն [5] ոչ սակաւ ինչ, այլ բազում և յոյժ առաւել պիտոյ է ի սմա. զի ի մի՝ զսահմանեալ [6] մեզ ժամանակն ի

Lemme III et Prologue

[1] Յոբա E — [2] E *add.*: մինչև ցվայր որ ասէ. « և ոչ ետ անզգամութիւն Աստուծոյ » (cf. l. 22) — [3] դուզնաքեա E — [4] կենաց E — [5] սգաստութիւն E — [6] սահմանեալ E

[9] *Job* 1,20 est différent de Z. — *Job* 1,20a-b est conforme à A et *Job* 1,20c, à AS.

[10] *Job* 1,21a est différent de Z et de BSA (omission de αὐτὸς). · *Job* 1,21b est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 1,21c est identique à Z et différent de BSA (présence de καὶ). *Job* 1,21d est différent de Z et de BSA. (…*la volonté* du Seigneur…). *Job* 1,21e est différent de Z et conforme à A.

[11] *Job* 1,22a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 1,22b est différent de Z et conforme à A. - *Job* 1,22c est identique à Z et conforme à BSA.

Prologue III

[1] Reprise d'une réflexion du commentaire sur *Job* 1,5f (voir p. 79) que l'on trouve aussi dans la *Vita Antonii*, 16,45 (*PG* 26, 868A, 909A).

HOMÉLIE III

Lemme III

Job 1,12d *Et Satan sortit de devant le Seigneur*[1]. 13 *Et (ceci) arriva en ce jour-là. Et les fils et les filles de Job mangeaient et buvaient du vin dans la maison de leur frère aîné*[2]. 14 *Et voici qu'un messager arriva chez Job et lui dit: «Les attelages de bœufs labouraient et les ânesses paissaient à côté d'eux*[3]. 15 *Et, survenant, des pillards les capturèrent et ils massacrèrent les serviteurs en les passant au fil de leur épée, et moi seul, je me suis échappé et je suis venu te l'annoncer*[4]». 16 *Pendant qu'il prononçait ces paroles, un autre messager arriva chez Job et lui dit: «Le feu est tombé des cieux en terre et il a brûlé les troupeaux de moutons et il a dévoré également les bergers; et je suis resté seul et je suis venu te l'annoncer*[5]». 17 *Pendant qu'il prononçait encore ces paroles, un autre messager arrivait chez Job et lui dit: «Des maraudeurs ont formé chez nous trois bandes, ils ont cerné les chameaux et les ont capturés, et ils ont tué les serviteurs à coups d'épée; et moi seul, je me suis échappé et je suis venu te l'annoncer*[6]». 18 *Pendant qu'il prononçait ces paroles, un autre messager arrivait chez Job et dit: «Pendant que tes fils et tes filles mangeaient et buvaient chez ton fils, leur frère aîné*[7], 19 *à l'improviste le vent survint avec violence du désert; il a heurté les quatre angles de la demeure, et la demeure s'est effondrée sur tes enfants et ils sont morts, et moi seul, je me suis échappé et je suis venu te l'annoncer*[8]». 20 *Après avoir entendu cela, Job, se levant, déchira son vêtement, coupa la chevelure de sa tête, se mit de la terre sur la tête, puis tombant à terre, il adora le Seigneur et dit*[9]: 21 *«Nu je suis venu du ventre de ma mère et nu j'y retournerai. Le Seigneur a donné et le Seigneur a pris. Comme ce fut la volonté du Seigneur, ainsi en a-t-il été. Que le nom du Seigneur soit béni pour les siècles*[10]». 22 *En tout ce qui lui arriva, Job ne pécha pas devant le Seigneur, pas même par ses lèvres, et il n'adressa pas d'insanité à Dieu*[11]. (*Job* 1,12d-22)

Prologue III

Insignifiante est la durée de notre vie[1], cependant ce n'est pas d'un peu de vigilance, mais de beaucoup et plus encore que nous avons besoin durant cette

Lemme III

[1] *Job* 1,12d est identique à Z et conforme à A.

[2] *Job* 1,13a est différent de Z et conforme à A. — *Job* 1,13b est différent de Z et de BSA. — *Job* 1,13c est identique à Z et conforme à la recension origénienne. Le texte du ms. E s'achève ici; puis on lit la rubrique suivante: «Jusqu'à l'endroit où il est dit: *Et il n'adressa pas la moindre insanité à Dieu*». (*Job* 1,22).

[3] *Job* 1,14 est identique à Z et conforme à BSA.

[4] *Job* 1,15 est différent de Z. — *Job* 1,15a est conforme à BSA. — *Job* 1,15b est différent de BSA. — *Job* 1,15c est conforme à A.

[5] *Job* 1,16 est différent de Z et conforme à A.

[6] *Job* 1,17a est différent de Z et conforme à A. — *Job* 1,17b est différent de Z et conforme à AS. — *Job* 1,17c est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 1,17d est différent de Z et conforme à BA. — *Job* 1,17e est différent de Z et conforme à A.

[7] *Job* 1,18 est différent de Z. — *Job* 1,18a est différent de BSA. — *Job* 1,18b est conforme à A.

[8] *Job* 1,19 est différent de Z. — *Job* 1,19a est conforme à A. — *Job* 1,19b est conforme à BSA. — *Job* 1,19c est conforme à A.

գործ՝ առանց շահի զանցուսցուք, և մի՛ ընթինս անձանց մերոց [7] կուտեսցուք, զոր
p. 189 բառնալն ծանր է և ⸢ունելն ողորմելի [8], և թողուլն ի վերայ [9] * մկանանց՝ երիցս եղկելի.
յոր [10] հրոյն գեհենի հոտոտեալ ձգէ առժամայն [11] զբարձողն. այլ և որդնն [12] դահիճ [13]
յարձակի ի բարձողն, ուտէ նովաւ, մաշէ և պատառէ զբեռնակիրն : Վասն է՞ր և մինչև
ցե՞րբ իսկ մեք առ անմիտ պատիւս և փառս, և առ ընդունայն և անհաստատելի, առ սուտ
և առ փախչող մեծութիւնս փութամք. մինչև ցե՞րբ ապականիչ և եղծանելի ցանկու–
թեամբքս վայելչանամք [14]. մինչև ցե՞րբ յաշխարհական երազս՝ իբրև ի ճշմարիտս
հայիմք [15]. մինչև յե՞րբ [16] Դաւիթ իսկ ⸢զամենայն աւուրս [17] սաղմոսէ. « Նիրհեցին
ամենեքեան ոյք հեծեալ էին ի ձիս. ննջեցին զքունս իւրեանց և ոչ ինչ ոչ գտին, ամե–
p. 190 նայն * արք [18] ի մեծութեան [19] ձեռաց իւրեանց » : Իսկ մեք [20] զականջս մեր մա–
տուցանեմք կարգի սաղմոսացն և քաղցրաձայն բարբառոցն, բայց ոչ ի միտս մեր
մտանեն ասացեալքն. այլ հեռի առ ի նոցանէն աւգտիցն բաջաղին միտքս մեր, և իբրև
հարևանցի հայիմք [21] ի միտս աստուածաշունչ գրոց. բայց ոչ ինչ իսկ աւգնեն մեզ պատ–
մագրութիւնքս որ ի հոգևոր մատանցն գրեալք [22] են. քանզի պակչոտեալ եմք ի
յընդունայնութեան [23] աշխարհիս :

Զի՞նչ պակասէր Յովբայ [24] ի մարդկանէս, ի փառաց եթէ ի պատուոյ, եթէ յազգէ,
եթէ ի [25] պարծանաց, և [26] եթէ ի մեծութենէ. որոյ ազգն էր պայծառ քան զամենայն
p. 191 արևելեայս. * բազմութիւն խաշանց այնչափ որոց [27] և թիւն զարմացուցանէր զա–
մենայն [28] լսելիս. սպասաւորացն և ոչ թիւն է [29] գրեալ, վասն յոյժ բազմութեանցն.
դաս որդւոցն իբրև պսակ յաւրինեալ կայր շուրջ զնովաւ : Բայց սակայն յանկարծակի
ամենայն հեռացաւ ի նմանէն [30], շնչեցին մրրիկք և բեռինքն աներևոյթ եղեն, և ամե–
նայնն [31] ընդ հեծութեամբ անկաւ, և տունն նաւակոծութեամբ լցաւ : Եթէ ոչ մեծու–
թիւն իմանալի ունէր Յովբ [32], ոչ ինչ կարէր աւգնել նմա [33] երևելի մեծութիւնս. բայց
p. 192 վասն զի ունէր զիմանալին, աղքատանալոյն առաւել ևս մեծանայր, * և մերկութեամբն
ոչ ամաչէր. ի հիւանդութեան [34] դնէր, այլ ահագին [35] առողջացն երևէր. նստելով

[7] om. E — [8] ունել անողորմելի E — [9] վերա E — [10] զոր E — [11] E, առժա ... V, առժամայն con. D — [12] որդն — [13] E, դահի ... V, դահիճ con. D — [14] վաելչանամք E — [15] հաիմք E — [16] ցե՞րբ E — [17] om. E — [18] E, om. V, արք con. D — [19] մեծութիւն E — [20] E, om. V, թէ con. D — [21] հաիմք E — [22] գրեալ E — [23] յնդունայնութիւն E — [24] Յոբայ E — [25] om. E — [26] om. E — [27] E, om. V, զի con. D — [28] E, զա...այն V, զամենայն con. D — [29] էր E — [30] նմանէ E — [31] ամենայն E — [32] Յոբ E — [33] om. E — [34] E, ...անդութեան V, ի հիւանդութեան con. D — [35] E, ահա գ..ս V, ահա գոս con. D

comme dans ses autres œuvres (cf. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 267-268), que les Écritures émanent de Dieu.

[7] L'expression se lit aussi dans l'*Hom. fest.* XIV,3 où Hésychius établit un parallèle entre Job et le martyr Procope (éd. AUBINEAU, p. 549-551).

[8] litt.: «intelligible».

[9] litt.: «intelligible».

(vie), de peur que nous ne laissions passer sans profit le temps qui nous est départi pour notre tâche[a], que nous n'accumulions sur nos âmes des fardeaux qu'il est pénible de soulever, pitoyable de saisir et trois fois misérable de se mettre sur le dos. Dès que le feu[2] de la géhenne en a flairé l'odeur, il attire sur-le-champ celui qui est chargé; bien plus, le ver des supplices attaque celui qui est chargé, il dévore avec celui-là (le feu), il use et déchire le porteur de fardeau[b-3]. Pourquoi donc et jusques à quand nous hâterons-nous vers des honneurs et une gloire stupides, vers des richesses illusoires, discréditées, fausses et fuyantes[c-4]? Jusques à quand allons-nous nous délecter dans des plaisirs corrupteurs et destructeurs? Jusques à quand allons-nous nous intéresser aux rêves de ce monde comme à des réalités[d]? Jusques à quand David va-t-il psalmodier chaque jour[5]: «*Ils se sont endormis tous ceux qui étaient montés à cheval; ils ont dormi leur sommeil et ils n'ont rien trouvé en leurs mains, tous ces hommes dans la richesse*[e]». Et nous, nous prêtons l'oreille aux psaumes qui se succèdent et à leurs voix mélodieuses, mais leurs paroles ne pénètrent pas en notre esprit. Au contraire notre esprit divague, s'abstenant d'en tirer profit, et c'est seulement, comme en passant, que nous nous arrêtons au sens des Écritures inspirées par Dieu. Mais les récits écrits par les doigts de l'Esprit[6] ne nous sont d'aucune utilité, car nous menons une vie déréglée parmi les vanités du monde.

Que manquait-il à Job dans l'ordre humain: gloire, honneurs, rang social, motifs de fierté, richesse? Sa lignée était plus illustre que toutes celles d'Orient. L'importance de ses troupeaux de moutons était telle que leur nombre même étonnait ceux qui l'apprenaient. De ses serviteurs, le nombre n'est pas même écrit, en raison de leur grande quantité. Le chœur de ses fils[7] se tenait autour de lui[f], disposé comme une couronne[g]. Mais soudain tout lui échappa; les tempêtes commencèrent à souffler, la cargaison disparut, tout devint objet de lamentation et la maison fit naufrage. Si Job n'avait pas eu une richesse invisible[8], la richesse visible d'ici-bas n'aurait pu lui être du moindre secours; toutefois, parce qu'il avait la richesse invisible[9], il s'enrichissait encore plus en devenant pauvre, et il n'avait

Prologue III a. cf. Col. 4,5. b. cf. Sir. 7,17. – c. cf. Ps. 61,11. d. cf. Sir. 34,1-7. e. Ps. 75,7b et 6b-c. · f. cf. Job 29,5. g. cf. Prov. 17,6.

[2] Il s'agit de Satan, comme Hésychius va le dire en commentant *Job* 1,16 (voir p. 107); et le feu est aidé par «*la vermine*», les démons (voir p. 103).

[3] Le feu et les vers sont constamment associés dans la symbolique biblique du châtiment (vg. *Is.* 66,24; *Mc* 9,48).

[4] «Ténébreux, superflus, de la paille, de l'herbe, de la fumée...», telles sont les épithètes dont Hésychius gratifie fréquemment les honneurs, les richesses et la gloire.

[5] Le ms. E omet ces deux mots. Font-ils référence à un usage liturgique, comme semble l'indiquer la phrase suivante? Le *Ps.* LXXV n'est utilisé qu'une fois, le mardi saint, à l'office du matin dans la liturgie hiérosolymitaine du Ve siècle, selon le *Lectionnaire géorgien* (éd. TARCHNIŠVILI, *Le Lectionnaire géorgien*, t. 188-189, n° 609). Cette allusion à la psalmodie, puis à ses difficultés, quelques lignes plus loin, et enfin à sa valeur, lors du commentaire de *Job* 1,13b-c (voir p. 105) invite-t-elle à penser qu'Hésychius s'adresse ici à une assemblée monastique? Dans la même homélie, le didascale de Jérusalem fera mention de déviations théologiques (voir p. 111), ce qui pourrait laisser supposer qu'il s'adresse à un auditoire spécial (Voir cependant l'Introd. p. 37).

[6] Le terme δάκτυλος est employé en référence à Dieu et à l'Esprit-Saint chez les auteurs chrétiens (voir *PGL*, p. 333, *sub verbo*), sans doute par référence à *Lc* 11,20. Hésychius souligne souvent, ici

յաղթեսն [36] զմիտսն թագաւորականս [37] ոչ նուազեցոյց [38], և ի պատիւ որդանցն զնովաւ՝ առ ոչինչ համարէր, և զիւացն իբրև որդանց [39] սաստէր ։ Այնչափ արհամարհէր զթշ– նամին, մինչև ի դատ ընդ Աստուծոյ կամէր մտանել, ոչ արհամարհելով զՏէրն, այլ երկեցուցանելով զբռնաւորն [40]. ոչ զհանդիսադիրն բարկացուցանելով, այլ սարսեցու– ցանել [41] զթշնամին [42]. և թշնամեացն [43] ի սկզբան մարտիցն էարկ վհատութիւն, զի
* p. 193 ընկալցին [44] իբրև զքաջ ճգնող որ համարձակութեամբ * մատչի առ հանդիսատեսն ։ Եւ զի՛նչ պարտ [45] է ասել զքեզ. բազում ինչ ։ Այնչափ [46] առաւելութիւն էր Յովբայ [47] ի վերայ [48] նախանձաւոր պատերազմողին, մինչ զի ինքն համապազ առընթերակաց Աստուծոյ էր, իսկ մատնիչն ոչ այնպէս. այլ և եթէ [49] հրաման առնոյր դուզնաքեայ [50] կալ առաջի Աստուծոյ[51], նոյնժամայն ելանէր ամաւթով ։ Կամ եթէ պատմութիւնս որ վասն Յովբայ [52] է, զայս զոր ասէ [53] ո՞չ լուար՝ եթէ. « Ել սատանայ յերեսաց Տեառն ». Ծնացի՞ն արդեւք [54] հրեշտակքն առաջի Տեառն. զի եւ մատնիչն. և եթէ վասն է՞ր, զայն ուսիր ։

Job 1,13a *Եւ եղև իբրև զաւրս զայս ։*

* p. 194 Ո՞ր « աւր ». Երևելիս, * նշանաւորս, յիշելոյ արժանիս, այնր նման [1] վասն [2] որոյ ասէրն [3] Դաւիթ. « Այս աւր է զոր արար Տէր. ցնծասցուք և ուրախ լիցուք ի սմա [4] » ։ Քանզի արդարոց [5] ճգունք պատճառք են խնդութեան և սկիզբն ցնծութեան, յորժամ մրկանան ի ճգնելն և [6] իջանեն ի մրցելն, յորում [7] Աստուած է հանդիսատես, և ճգնո– ղացն զյաղթութիւն մարտին գնէ առաջի. յայնժամ յոյժ բերկրին՝ յորժամ ըստ թուոյ վիրացն և զպսակսն [8] առնուն ։ Այլ առաւել ևս արժան է մտադիր լինել որ ըստ կարգիս կայ [9] ։

1,13b-c *Ուստերքն և դստերքն Յովբայ [1] ուտէին և ըմպէին գինի ի տան երիցու եղբաւրն իւրեանց ։*

[36] յաղթիսն E — [37] թագաւորականսն E — [38] նուազեցուցանէր E — [39] որդանցն E — [40] զթշնամին E — [41] սարսեցուցանելով E — [42] զբռնաւորն E — [43] թշնամոյն E — [44] ընկալցի E — [45] E, *om.* V, պարտ *con.* D — [46] E, այն... V, այնչափ *con.* D — [47] Յոբայ E — [48] վերա E — [49] թէ E — [50] դուզնակեա E — [51] E, *om.* VD — [52] Յոբայ E — [53] E, ասէս (?) VD — [54] արդեաւք E

1,13a
[1] նմանս E — [2] E, ...ն V, վասն *con.* D — [3] որոյ և ասէր E — [4] և այլն E — [5] արդարոյ E — [6] *om.* E — [7] որում E — [8] զպսակն E — [9] կա E

1,13b-c
[1] Յոբա E

---

[18] Le texte est identique au lemme du début. Cette partie du verset *Job* 1,12, insérée dans le prologue, sera commentée dans l'Homélie suivante; Hésychius y soulignera aussi le départ honteux de Satan.

1,13b-c
[1] Le texte est différent du lemme du début. L'absence de la conjonction καί (*Job* 1,13b) conforme le texte arménien aux mss BS de la LXX.

pas honte de son dénuement[10]. Il était malade, mais il apparaissait terrible[11] aux bien-portants. En s'asseyant sur le fumier, il n'avilissait pas son esprit royal[12]; quand la vermine faisait cercle autour de lui[h], il n'en faisait aucun cas, il menaçait même les démons comme de la vermine. Il méprisait à ce point l'Ennemi qu'il voulait entrer en jugement avec Dieu[i], non par dédain du Seigneur, mais pour intimider le Tyran; non pour mettre en colère celui qui présidait au combat[13], mais pour faire frissonner de peur l'Ennemi. Ainsi dès le début des combats, il jeta le découragement chez les ennemis[14], de façon qu'ils tiennent pour un valeureux combattant celui qui, avec assurance[15], se présentait au Spectateur[16]. Que faut-il te dire encore? Beaucoup de choses. Job avait ce grand avantage sur l'Ennemi jaloux[17] d'être toujours auprès de Dieu, tandis que pour le Traître il n'en était pas ainsi: même s'il recevait l'ordre de se présenter un moment devant Dieu[j], sur-le-champ il partait honteux. Ou encore, n'as-tu pas entendu ce que dit le récit concernant Job: «*Satan sortit de devant le Seigneur*[k-18]». Est-ce que les anges restèrent en présence du Seigneur, alors que le Traître sortit? Et pourquoi? apprends-le.

Job 1,13a *Et (ceci) arriva en ce jour-là.*

Quel «*jour*»? (Un jour) célèbre, insigne, digne de mémoire, semblable à celui dont David disait: «*Voici le jour que le Seigneur a fait, soyons dans l'allégresse et la joie en ce (jour-là)*[a]». En effet, les combats des justes sont cause de joie et commencement d'allégresse, quand (ceux-ci) se mettent à nu pour lutter et qu'ils descendent pour engager le combat dont le spectateur est Dieu, lui qui place le trophée du combat devant les combattants; ils se réjouissent fort quand ils reçoivent leurs couronnes en proportion du nombre de leurs blessures. Mais il vaut encore mieux prêter attention à ce qui suit.

1,13b-c *Les fils et les filles de Job mangeaient et buvaient du vin dans la maison de leur frère aîné*[1].

h. cf. Job 7,5. — i. cf. Job 13,18-22. — j. cf. Job 1,6; 2,1. — k. Job 1,12.

1,13a a. Ps. 117,24.

[10] La richesse invisible de Job, c'est «sa richesse intérieure, spirituelle, la richesse de sa personne», comme le précise souvent Hésychius (voir Homélie I, sur *Job* 1,2-3; VII, sur *Job* 3,24; X, sur *Job* 6,28; XVII, prolog.). On notera les antithèses de cette phrase, conformément à un procédé cher à Hésychius (cf. AUBINEAU, Les *Hom. fest.*, p. XXXVI).

[11] Le ms. V possède ici une lacune. Nous optons pour la leçon du ms. E *ahagin, terrible*, en place de la conjecture de D *aha gos, sec*; Hésychius en effet poursuit ici ses antithèses.

[12] Première mention de la royauté qu'Hésychius attribue à Job (voir Homélie V, prolog.; sur *Job* 2,11; 2,12, etc...).

[13] Dieu, qu'Hésychius présente ensuite (voir note 16) comme spectateur du combat.

[14] Les démons, désignés eux aussi, par de nombreux noms.

[15] La «*parrhêsia*» de Job est mentionnée une quinzaine de fois dans les Homélies. Le terme revient souvent dans la bouche d'Hésychius (vg. *Hom. fest.* VI,6; VIII,9; XVI,18.24 et 28; éd. AUBINEAU, p. 201, 287, 691 699 et 703).

[16] Dieu, comme nous l'avons déjà vu auparavant (cf. p. 83).

[17] Dans le commentaire sur *Job* 1,21a-b, nous retrouverons, comme substantif, la qualification de «jaloux» attribuée ici à l'Ennemi. La *Vita Antonii*, 5 (*PG* 26,845C) associe aussi les deux termes: «Le diable, ennemi du bien et jaloux».

* p. 195 *Եւ զայս Հոգին վասն է՞ր յաւել ի պատմութեանն. զի * ուսցուք եթէ [2] այն ժամանակ*
⸢պատեՀ է [3] թշնամւոյն առ ի փորձել որք ի ⸢նմանէ են [4] փորձելոց. Հանգիստ և Հեղգու—
թիւն և փափկութիւն. քանզի յայնժամ առանց աշխատութեանց փորձէ [5] մարտնչի և
ոչ աշխատի. տայ [6] վէրս և ինքն ոչ առնու : Եթէ ոչ ⸢յըմպել տեսանէր [7] զորդիսն Յով—
բայ [8], այլ ի սազմոս [9], և կամ թէ ոչ ի Հեղգութեան [10] այլ յաղաւթել, և եթէ [11] ոչ ի
բազմածախ յընթրիս [12], այլ առ մաւրն առաքինութեանց՝ բաւականութեամբ՝ վարել
զինքեանս, սակայն [13] և յայնժամ փախչել ոչ կարէին ի մաՀուանէ. քանզի թոյլ տալով
* p. 196 *⸢թշնամւոյն՝ արդարոցն խնայէր [14] : * Բայց սակայն առանց ոչ անկանէին [15], և ոչ ևս*
լինէր տունն դիր [16] նոցա. և ոչ ևս կործանեալ անկանէին ի վերայ [17] սեղանոյն ամե—
նեքին [18]. և ոչ ևս ի Հասարակաց աւրինացն զրկեալ լինէին՝ որ լինի ի վերայ [19] մեռե—
լոց. այլ մեռանէին թերևս իբրև զառաքեալս և զմարգարէս և զմարտիրոսս [20], որոց
ճգունքն աւրՀնին և Հանգչւքն երանին, և մաՀն է փառաւոր քան զկենդանութիւն [21] :
Այլ ⸢որդիքն Յովբայ [22] ընթրէին. իսկ մատնիչն ⸢ո՛րչափ և կամ [23] որպիսի՛ ընթրիս
ինքեան պատրաստէր [24], լո՛ւր :

1,14-15 *Եւ աՀա Հրեշտակ եկն առ Յովբ [1] և ասէ ցնա. « Հարկիք եզանց [2] վարէին,*
* p. 197 *և էշքն [3] մատակք արածէին * առ նոքաւք.* 15 *և եկեալ գերեվարք, գերեցին զնոսա,*
և զմանկտին կոտորեցին ի սուր սուսերի իւրեանց. և [4] ես միայն ⸢ապրեցայ և [5] եկի
պատմել քեզ » :

Ոչ ևս « ապրէիր » և ոչ դու, եթէ ոչ չարին պաՀեալ [6] էր զքեզ, Հրեշտակ վշտաց. եթէ
ոչ ի ձեռն [7] քո ակն ունէր ձգել նետս ի ⸢լսելիսն Յովբայ [8] : Բայց ոչ եմուտ նետն և ոչ
վէրս ընկալաւ զաւրականն Աստուծոյ յայնչափ չարաչար զուժիցն [9]. վասն զի ան—
վթար զգեցեալ էր զրաՀսն Համբերութեան : Քանզի և երկրորդ նետ ձգել կամեցաւ ի նա
պատերազմողն : Այլ մեք զասացեալս ի խրատ ընկալցուք, և չաՀք ⸢պատմութեանցս
* p. 198 ** լիցի [10] մեզ առ ի յաւգուտ, և ուսեալք զպատճառսն՝ զգուշասցուք որովք [11] թշնա—*
մին մեզ յարձակի : Յորժամ [12] գործիցեն « Հարկիք եզանցն, էշքն մատակքն [13] »
մաւտ առ նոսա մի՛ արածեսցին, իբրև թէ այսինքն է առ գործողս [14] պատուիրանացն,
քանզի « զեզինսն » յայս առակեսցես. և ⸢առ կանայս ցանկասէրս [15] մի՛ փափկասցիս [16],

[2] *թէ* E — [3] E, *պատ* ... V, *պատեՀ է* con. D — [4] E, ...*էն էին* V, *նմանէն էին* con. D — [5] E, *փորձ* ... V, *փորձիչն* con. D — [6] *տա* E — [7] *յմպեալ տեսեալ էր* E — [8] *Յոբայ* E — [9] *սաղմոսել* E — [10] *Հեղգութիւն* E — [11] *թէ* E — [12] *ընթրիս* E — [13] *թէպէտ* E — [14] *թշնամոյն և արդարոցն ոչ խնայէր* E — [15] E, *ան* ... *էին* V, *անկանէին* con. D — [16] *դիրք* E — [17] *վերա* E — [18] *ամենեքեան* E — [19] *վերա* E — [20] E, *զմարտիրոս* V, *զմարտիրոսս* con. D — [21] *զկենդանութիւնն* E — [22] *որդիք Յոբայ* E — [23] *որքան և* E — [24] *պատրաստէ* E

1,14-15
[1] *Յոբ* E — [2] *եզանցն* E — [3] *էշք* E — [4] *om.* E — [5] *ապրեցա* E — [6] E, *պատաՀեալ* V, *պաՀեալ* con. D — [7] *ձեռս* E — [8] *լսելիս Յոբայ* E — [9] *զուժից* E — [10] E, *պատմու* .... V, *պատմութեանս լիցի* con. E — [11] .. *ովք* V, *որով* E, *որովք* coni. cum D — [12] *և յորժամ* E — [13] *մատակք* E — [14] *գործաւղս* E — [15] E, *կանայք ցանկասէրք* VD — [16] *փափկացին* VD

Pourquoi l'Esprit a-t-il ajouté cela au récit? C'est pour nous apprendre que cette circonstance est propice à l'Ennemi pour mettre à l'épreuve ceux qui doivent y être mis par lui: repos, nonchalance et désir[2]. Car alors, sans se fatiguer, il tente, il engage la lutte et ne se fatigue pas; il inflige des blessures sans en recevoir lui-même. S'il n'avait pas vu les fils de Job en train de boire, mais en train de psalmodier[3]; s'il ne les (avait pas vus) nonchalants, mais en train de prier; ou encore s'il ne les (avait pas vus) dans un repas dispendieux, mais appliqués à la mère des vertus, la modération[4], bien sûr, même alors ceux-ci n'auraient pu échapper à la mort. Tout en permettant en effet à l'Ennemi (de les tuer), (Dieu) prenait soin des justes[a]. Cependant, ils ne seraient pas tombés sans gloire, et leur maison n'aurait pas été leur tombeau[b]; de plus, ils ne seraient pas tombés, tous affalés sur la table; ils n'auraient pas aussi été privés des usages que l'on a coutume de rendre aux morts. Mais peut-être seraient-ils morts comme des apôtres, des prophètes et des martyrs dont les luttes sont louées, dont les épreuves sont regardées comme bienheureuses et dont la mort est plus glorieuse que la vie. Mais les fils de Job prenaient leur repas. Quant au Traître, écoute de quelle quantité et de quelle qualité était le repas qu'il se préparait!

1,14-15 *Et voici qu'un messager arriva chez Job et lui dit: «Les attelages de bœufs labouraient et les ânesses paissaient à côté d'eux.* 15 *Et, survenant, des pillards les capturèrent, et ils massacrèrent les serviteurs en les passant au fil de leur épée; et moi seul, je me suis échappé, et je suis venu te l'annoncer.»*

Toi non plus tu n'aurais pas «*échappé*», si le Mauvais ne t'avait préservé, messager de malheur, s'il n'avait compté sur ta main pour lancer des flèches dans les oreilles de Job! Cependant la flèche n'a pas pénétré et le soldat de Dieu[1] n'a pas reçu de blessures du fait de ces nouvelles si douloureuses, car il avait revêtu la cuirasse impénétrable de la patience[2]. L'Ennemi voulait en effet tirer encore une deuxième flèche contre lui. Quant à nous, recevons comme un avertissement ce qui vient d'être dit; qu'un profit utile nous vienne de ce récit et, après avoir compris les raisons (des malheurs de Job), soyons en garde contre celles qui provoquent l'Ennemi à se lancer sur nous[3]. Lorsque «*les attelages de bœufs*» sont

1,13b-c a. cf. Sag. 3,1. - b. cf. Ps. 48,12.

[2] Hésychius a déjà énuméré, dans l'Homélie I, sur *Job* 1,4, les dangers des repas.

[3] Cette recommandation et les deux suivantes, ainsi que les allusions du prologue à la psalmodie, invitent-elles à penser qu'Hésychius a prêché cette homélie devant un auditoire monastique? (Voir l'Introd. p. 37).

[4] litt.: la mesure suffisante, la juste mesure. Comme dans l'Homélie I, sur *Job* 1,4, c'est encore à la satiété que s'attaque ici Hésychius.

1,14-15

[1] Job est le soldat par excellence, le soldat de Dieu, et, conformément à *Éph. 6,14-17*, il se revêt de l'équipement des vertus. L'expression «soldat de Dieu, du Père, de la justice, de la piété, etc...» revient fréquemment (voir Homélie IX, prolog.; Homélie XI, prolog.; Homélie XIV, sur *Job* 11,20; etc...).

[2] Hésychius transforme *Éphés.* 6,14, «*la justice pour cuirasse*», au profit de la patience.

[3] Les femmes lubriques, figurées par les ânesses qui paissent auprès des bœufs, appliqués à observer les commandements.

զի մի՛ ժամանակ յարձակման գտցէ թշնամին, և « զեզանցն և գիշոցն 17 » ըստ ցան–
կութեանցն գործեսցէ զգերութիւն : Բայց « սպանանել զմանկունս 18 սրով », յայտ
* p. 199 է թէ բանիւք չարաւք 19. քանզի « որդիք 20 մարդկան՝ * ատամունք նոցա 21 զէն և
նետք են, և լեզուք նոցա ՝որպէս սուր 22 սրեալ », ապականելով զանհասն 23 կամ
մտաւք և կամ տիովք, յորդորելով զնոսա ի ցանկութիւնս անարժանս : Ասացէ բանս
քաղցունս և հաւանականս, յորմէ ցուցանէ « արածել » զցանկասէր կանայս 24 առ
կարծեցեալսն գործել 25 զպատուիրանսն. ուստի և պատմութիւնս ցուցանէ յառաջ–
նումն 26 « գերեալ զէշսն 27 հանդերձ եզամբք », և ՝ապա « կոտորել սրով զման–
կունսն 28 » : Բայց եկ իսկ և 29 զերկրորդ չարութիւն թշնամւոյն 30 քննեսցուք :

1,16 Մինչդեռ նա զայն խաւսէր, այլ հրեշտակ 1 եկն առ Յովբ 2, և ասաց 3 ցնա.
* p. 200 « Հուր անկաւ յերկնից և այրեաց * զհաւտսն, և զհովիւսն եկեր նոյնպէս, և 4 մնացի
ես 5 միայն և 6 եկի պատմել քեզ » :

Զի՞նչ է « Հուր ». ինքն թշնամին, վասն որոյ Դաւիթ 7 ասէր 8. թէ « Արկցես ի վե–
րայ 9 նոցա կայծակունս հրոյ 10 » : Քանզի ոչ չանթս 11 հրեղէնս ընկենուլ և ոչ փայ–
լատակունս շողացուցանել, և ոչ ինչ ի տարերացս կարէր ի գործ արկանել, որպէս և
կարծի ոմանց : Բայց ինքն ըստ նմանութեան « հրոյ » անկաւ ի վերայ 12 հաւտիցն, և
այսու կամեցեալ զՅովբ 13 հաւանեցուցանել առ ի հայհոյել զԱստուած, իբրև թէ 14 նա
* p. 201 յերկնից արկանիցէ զհարուածսն 15 ի վերայ 16 ստացուածոց արդարոյն 17. այլ * ոչինչ
յասացելոցն և յեղելոցն կարացին շարժել զքաջն 18 և զարին և զհաստատեալն առաքի–
նութեամբք. համբերութեամբ ՝իսկ և զայս 19 լուր ընկալաւ, և ոչ տայր զականջս 20
իւր հիացման, վասն զի յայլ մեծութիւնս հայէր 21, և յայլ իմանալի ստացուածս
փութայր, որ ոչն կողոպտի և ոչ ապականի : Իսկ զի՞նչ առակէ մեզ ճառս յայժմու
պատմութենէս. իբրև թէ ոչ է պարտ ոչխարաց կալ արտաքոյ 22 բակի, յայտ է թէ 23

17 գիշուցն E — 18 զմանկունսն E — 19 չարեաւք E — 20 որդւոց E — 21 են E — 22 E, *lac.* V, սուսեր *con.* D — 23 E, զան... V, զանհասն *con.* D — 24 կանայսն E — 25 գործեալ E — 26 E, յառաջ ··· ումն V, յառաջնումն *con.* D — 27 զէշն E — 28 ապայ կոտորեալ զմանկունսն E — 29 *om.* E — 30 թշնամոյն E

1,16
1 հրշտակ E — 2 Յոբ E — 3 ասէ E — 4 ես E — 5 *om.* E — 6 *om.* E — 7 E, Եսայի VD — 8 ասէ E — 9 վերա E — 10 հուր E — 11 չանդս E — 12 վերա E — 13 զՅոբ E — 14 E, *om.* V, *con.* D — 15 զհարուածս E — 16 վերա E — 17 արդարւոյն E — 18 E, *om.* V, զմեծն *con.* D — 19 E, իսկ... V, ի սկզբանէ *con.* D — 20 E, զակ... V, զականջս *con.* D — 21 հաէր E — 22 արտաքո E — 23 եթէ E

---

[5] L'impuissance de Satan sur les éléments et les personnes est un thème qu'Hésychius reprend aussi dans l'*Interpr. Is.* 10,15 et 51,13 (éd. FAULHABER, p. 34 et 162).

[6] Dans la *Vita Antonii* 24 (*PG* 26,881A), les démons «portent avec eux la ressemblance du feu».

au travail, que «*les ânesses*» ne «*paissent*» pas près d'eux, c'est-à-dire près de ceux qui sont au travail des commandements, car c'est à eux que tu compareras «*les bœufs*[4]». Aussi tu ne vivras pas dans la mollesse, auprès de femmes lubriques, de peur que l'Ennemi n'en prenne occasion pour attaquer et qu'il ne capture «*bœufs et ânesses*» en profitant de leurs convoitises[5]. Cependant «*tuer les serviteurs à coups d'épée*», cela veut dire (tuer) par des paroles méchantes, car «*les enfants des hommes ont leurs dents pour arme et pour flèche, et leurs langues (sont) comme une épée affilée*[a]» qui détruit ce qui est inaccessible; ou encore (cela veut dire tuer) au moyen des pensées ou de l'âge qui poussent les (serviteurs) à des convoitises indignes. Que d'affables et persuasives paroles dit (l'Écriture), afin de désigner ces femmes lubriques en train «*de paître*» près de ceux qui croient travailler aux commandements! Ainsi donc, ce récit montre d'abord «*les ânesses capturées avec les bœufs*», puis ensuite en train de «*massacrer à coups d'épées les serviteurs*[6]». Mais, allons! examinons la seconde méchanceté de l'Ennemi.

1,16 *Pendant qu'il prononçait ces paroles, un autre messager arriva chez Job et lui dit: «Le feu est tombé des cieux et a brûlé les troupeaux de moutons et il a dévoré également les bergers, et je suis resté seul et je suis venu te l'annoncer*[1]».

Qu'est-ce que «*le feu*»? — L'Ennemi lui-même dont David[2] disait: «*Tu lanceras contre eux des charbons de feu*[a-3]». Car il ne pouvait pas, comme le croient certains[4], jeter la foudre ni brandir les éclairs ni mettre en action aucun des éléments[5]. Cependant c'est lui-même qui, sous la ressemblance «*du feu*[6]», est tombé sur les troupeaux de moutons, voulant par là entraîner Job à blasphémer Dieu[b], comme si c'était lui qui frappait, du haut des cieux, les biens du juste. Mais rien de ce qui fut dit et de ce qui arriva ne put ébranler cet (homme) noble, courageux et affermi dans les vertus. C'est même avec patience qu'il entendit ces (paroles), sans abandonner ses oreilles à l'étonnement, parce qu'il regardait vers d'autres

1,14-15 a. Ps. 56.5.

1,16 a. Ps. 139,11. b. cf. Job 1,11.

[4] Hésychius reprendra cette comparaison du bœuf «qui laboure le champ des vertus» dans l'Homélie IX, sur *Job* 6,5. Dans l'*Interpr. Is.* 65,10, le bœuf figure aussi celui qui cultive le champ de Dieu (éd. FAULHABER, p. 202).

[5] L'anti-féminisme d'Hésychius (cf. AUBINEAU, *Les Hom. fest.*, vol. I, p. LXX; vol. II, p. 663) perce à travers tout ce passage ainsi qu'à la fin du paragraphe, même s'il ne s'en prend qu'à des «femmes lubriques».

[6] Les ânesses sont donc cause, et de la capture des bœufs (ceux qui croient travailler aux commandements) en tant qu'elles représentent les femmes lubriques, et de la mort des serviteurs en tant qu'elles représentent les convoitises indignes qui tuent. Hésychius a omis de donner, comme on le constate ailleurs (voir AUBINEAU, *Les Hom. fest.* p. LVI), un chaînon de son raisonnement: convoitises indignes (femmes) = pillards.

1,16

[1] Le texte est identique au lemme du début (voir p. 99), sauf pour *Job* 1,16b, différent de Z et conforme à BS.

[2] Isaïe dans le manuscrit V et l'édition du P. Č'rak'ean.

[3] Le texte, conforme à Z, est différent de la LXX.

[4] Hésychius s'en prend, semble-t-il, aux fauteurs de la théorie dualiste, selon laquelle le monde matériel est aux mains du principe mauvais (voir *DSpir.*, *Démon*, col. 159, 164, 165).

*ժողովրդեան՝ առանց պաՀպանութեան. այլ և զբակն [24] ունելով ընդ Հովանեաւ վիմին,
յայտ է եթէ ընդ եկեղեցւով [25]. քանզի այնպէս ոչ կարէ վնասել զալուստ « Հրոյն »
* p. 202 այնորիկ, զորմէ ⸢Քրիստոսն * ասէր [26]. « Եթէ [27] տեսի ⸢զսատանայ՝ զի անկանէր
իբրև զփայլակն յերկնից [28] » : Իսկ [29] եթէ ի [30] Հովանւոյ իմանալի վիմի [31] անտի
ելանիցէ, միանգամայն իսկ [32] Հանդերձ Հովուաւքն « Հրով » Հատեալ [33] ապականին.
վասն զի առՀասարակ ժողովրդեան [34] և առաջնորդացն զայս վարդապետութիւն
պատմեաց Հոգին : Բայց թշնամին ոչ ևս անփոյթ առնէ զմարտնչելն ընդ Յովբայ [35],
այլ և [36] երրորդ նետ ձգէ ի կապարճից իւրոց :*

1,17 *Մինչդեռ ևս նա զայն [1] խաւսէր, այլ Հրեշտակ Հասանէր առ Յովբ [2] և ասէ [3]
ցնա. « Ասպատակաւորք արարին ի մեզ երիս առաջս, և պատեցան զուղտուքն [4] և
* p. 203 զերեցին զնոսա, և զմանկտին սպանին սրով. և * ապրեցայ [5] ես միայն և ⸢եկի պատմել [6] »
Տեսանե՞ս [7] թափեալ զնետս մատնչին [8]. զ ինքն [9] թշնամին անձամբ ⸢կողոպտեալ և [10]
ընդունայն աշխատեալ. քանզի ոչինչ [11] Յովբ [12] զգայր յեղելոցն, և զՀասեալ վիշտն
իբրև զայլոց լսէր. և իբրև զվէմ, ⸢զկուտակեալ ալիսն [13] ի բաց դարձուցանէր : Բայց
դու մանաւանդ յայսմ [14] յարձակմանէ թշնամւոյն զգուշացիր և պաՀեա զքեզ, և մի՝
« յասպատակաւորսն » մերձենար. քանզի են որդիք անաւրինաց, ի Հեթանոսաց և
յամենայն աղանդաւորաց, որք ի լեզուս իւրեանց իբրև յերիւարս [15] են յուսացեալ, և
բանիւք ընթացից իւրեանց զմիտս թեթևս Հնարին կորուսանել :
* E. f. 25v Քանզի սոքա յորժամ ⸢« պատեցին * զուղտաւքն », այսինքն զանձամբք այնոցիկ
* p. 204 որք ընթեռնուն զաւրէնս Աստուծոյ և [16] ոչ գիտեն * ի կիր արկանել զորոշմունս [17]
աստուածաշունչ գրոց. քանզի [18] ուղտ որոճայ [19] և կճղակքն ոչ բաժանին և ոչ որոշին*

[24] զբակ E — [25] եկեղեցեաւ E — [26] ասէր Քրիստոս E — [27] թէ E — [28] զսատանայ. անկանէր. իբրև յերկնից E — [29] E, ..կ V, իսկ *con.* D — [30] ընդ E — [31] E, *om.* V, վիմի *con.*D — [32] E, ..կ V, իսկ *con.* D — [33] պատեալ E — [34] ժողովրդեանն E — [35] Յոբա E — [36] *om.* E

1,17
[1] զայս E — [2] Յոբ E — [3] ասէր E — [4] զուտաւքն E — [5] ապրեցա E — [6] եկ E — [7] E, *om.* V, տեսանե՞ս զ ի *con.* D — [8] E, մա... V, մաՀաբերս *con.* D — [9] E, *om.* VD — [10] E, կող ... V, կողոպտեալ և *con.* D — [11] E, *om.* V, ոչինչ *con.* D — [12] Յոբ E — [13] կուտակեալ ալիս E — [14] *om.* E — [15] յերիվարս E — [16] E, *lac.* VD — [17] E, ...շմունս V, զորոշմունս *con.* D — [18] E, քան .. V, քանզի *con.* D — [19] որոճա E

---

[2] Les «hérétiques» seront encore nommés dans l'Homélie VI sur *Job* 3,10, associés aux «fils des Manichéens», sans davantage de précision que dans l'*Hom. fest.* VI,5 (éd. AUBINEAU, p. 199; voir aussi p. 182, n.1).

[3] Le texte de V, mutilé, omet cette citation et possède ensuite quelques mots amputés.

[4] Selon *Lév.* 11,3-4, le chameau, bien que ruminant — ce qui normalement devrait le ranger dans la catégorie des animaux purs est un animal impur, parce qu'il n'a pas le sabot fendu en deux ongles. Hésychius en fait le symbole de ceux qui lisent les Écritures et les ruminent, mais sans faire les distinctions qui s'imposent. Le même exemple est repris dans le *Commentaire sur le Lévitique*, 11,1-8 (*PG* 93,905B). De ce type d'interprétation allégorique à partir du chameau, M. AUBINEAU (*Les Hom. fest.*, p. 649, note 1) signale d'autres exemples chez Sévère d'Antioche et Théophylacte.

richesses, parce qu'il se hâtait vers d'autres biens d'ordre spirituel [7], (biens) qui ne sont pas pillés et qui ne périssent pas[c]. Mais que veut nous insinuer le sens littéral du présent récit[8], si ce n'est que les brebis ne doivent pas se tenir, sans défense, en dehors de la bergerie[d], c'est-à-dire de l'assemblée[9], mais rester dans la bergerie sous la protection du rocher[e], c'est-à-dire avec l'Église. Car, de cette façon, il ne peut nuire, quand il survient, ce «*feu*» dont le Christ disait: «*J'ai vu Satan qui tombait des cieux comme un éclair*[f-10]». Mais si (le troupeau) vient à s'éloigner de la protection du rocher spirituel[11], (les brebis) frappées par le «*feu*» périssent en même temps que les bergers; c'est en effet à l'assemblée, en même temps qu'à ses guides, que l'Esprit a donné cet enseignement. Cependant l'Ennemi ne s'arrête pas pour autant de lutter contre Job, mais il tire encore une troisième flèche de son carquois.

1,17 *Pendant qu'il prononçait encore ces paroles, un autre messager arrivait chez Job et lui dit: «Des maraudeurs ont formé chez nous trois bandes, ils ont cerné les chameaux et les ont capturés, et ils ont tué les serviteurs à coups d'épée; et moi seul, je me suis échappé et je suis venu* (*te*) *l'annoncer*».

Vois-tu les flèches qu'a tirées le Traître? L'Ennemi en personne a pillé et s'est fatigué inutilement. Job, en effet, n'était nullement sensible aux événements, et il entendait parler des maux qui lui arrivaient comme s'il s'agissait d'autrui, et, tel un rocher, il détournait les vagues qui s'amoncelaient. Quant à toi, avant tout, sois sur tes gardes[a], préserve-toi de cette attaque de l'Ennemi et ne t'approche pas des «*maraudeurs*», car ce sont des fils d'impies[1], venant de chez les païens et de chez tous les hérétiques[2]. Ils ont mis leur espoir dans leurs langues[b] comme dans des chevaux[c] et, en débitant leurs propos, ils s'ingénient à provoquer la perte d'esprits légers.

En effet, ils ont alors «*cerné les chameaux*[3]», c'est-à-dire ceux qui lisent par eux-mêmes la Loi de Dieu et ne savent pas faire appel aux différents sens des Écritures inspirées; car le chameau rumine, mais ses sabots ne sont pas divisés et ne sont pas différents l'un de l'autre[4]. Il en est ainsi de ceux qui lisent les écrits

c. cf. Matth. 6,20; Lc 12,33. — d. cf. Jn 10,16. — e. cf. 1 Cor. 10,4. — f. Lc 10,18.

1,17 a. cf. Matth. 24,42. — b. cf. Ps. 11,5. — c. cf. Ps. 32,16-17.

[7] Litt.: «intelligible».

[8] Hésychius explicite donc très nettement ce qu'il cherche dans son interprétation des Écritures: le sens littéral et, par-delà, des applications spirituelles.

[9] Le terme *žołovurd*, traduction, semble-t-il, de πανήγυρις que l'on trouve fréquemment dans les *Homélies festales* d'Hésychius (éd. AUBINEAU, p. 94,1; 194,6; 240,1, etc...) et le verbe *žolovim* sont constamment employés dans la liturgie de Jérusalem, à l'époque d'Hésychius, pour désigner la réunion de la communauté hagiopolite en tel ou tel lieu, l'assemblée (cf. RENOUX, *Le codex arménien* t. II, p. 72 et ss.) Nous retrouverons ce mot *žołovurd* plusieurs fois, et toujours avec le même sens.

[10] La citation, en abrégé dans le ms. E est différente, par l'ordre des mots, du texte de Z et de NT: «*J'ai...tombait, comme un éclair, des cieux*».

[11] Litt.: «intelligible».

1,17

[1] Dans l'Homélie XIV, sur *Job* 11,20, Hésychius donnera la définition de l'impie: «Celui qui ne sert pas Dieu comme il veut être servi».

ի միմեանց. որպէս և կրի յայնոսիկ՝ որք ընթեռնուն զաւետարանական գիրս և զվասն Քրիստոսի փութով զանցանեն, և ոչ հասանեն պատմութեանցն որ վասն նորա, եթէ զոր պարտ է գնել մարմնոյն և զոր աստուածութեանն որոշել[20]*. և ոչ յորժամ ասիցէ խոնարհագոյնս՝ զայն համարել մարդկութեանն, ⸢և ոչ զբարձրագոյնսն աստուածութեանն*[21]*. երբս անձինս գնելով*[22]*, յերիս Աստուածս ⸢համարին եւ*[23] *բաժանեն*[24] *զանքակ*[25] *Երրորդութիւնն, և այսպէս*[26] *զմտաւ*[27] *ածեն, եթէ Հայր մեծագոյն*[28]
* E. f. 26r *է * և Որդին նուազագոյն, զոյնպէս և զսուրբ Հոգւոյն. և « վարեն զնոսա*[29] *ի գերութիւն » որք անփորձք են աստուածային գրոց. և « մանկունս աղայս » իսկ յիրաւի անուանեաց զնոսա*[30]*, զորս չար լեզուաւք իւրեանց սպանին իբրև « սրով », խոցեալ բանիւք ի կորուստ : Բայց պիտոյ է միտ դնել և այժմ, թէ որպէս յառաջ զուղտուցն գործեաց*[31] *զգերութիւն, և ապա զմահ մանկանցն : Քանզի յորժամ պատահեալ « վարեն ի գերութիւն » զայնոսիկ որք ընթեռնուն, և ոչ որոշեն որպէս պարտ է զբանս աստուածաշունչս, նոցա*[32] *գերութիւնն պատճառք լինին կորստեան այնոցիկ որք ոչ*
* E. f. 26v *ճաշակեցին յաստուածային գրոց : Իսկ մատնիչն պատերազմ * ընդ Յովբայ*[33] *ի բազում դէմս բաժանեալ, ահաւասիկ և զայս էած ի վերայ զկարգ չորրորդ փորձութեանն.*

1,18-19 *Մինչդեռ նա*[1] *զայս խաւսէր. այլ հրշտակ հասանէր առ Յովբ*[2] *և ասէր. ուստերքն քո և դստերքն քո մինչդեռ ուտէին և ըմպէին առ որդւոյ քո եղբաւր իւրեանց երիցու,* 19 *յանկարծակի հողմ սաստիկ եկն յանապատէ. և բախեաց*[3] *զչորս անկիւնս ապարանիցն. և անկան ապարանքն ի վերայ որդւոցն*[4] *քոց և մեռան. ես միայն ապրեցայ և եկի պատմել » :*

*« Հողմն » դարձեալ աստ է իմանալ զմատնիչն, հողմն մեծ չարութեան, վասն զի չար հողմոցն ինքն է նահապետ չարագոյն. վասն զի հողմք չարագոյն աներևոյթ * թշնամիքն*
* p. 205 *են, որք յարձակին*[5] *ի վերայ մերոց փորձութեանցս*[6]*. իբրև*[7] *ի պատերազմի խառնեալ են ⸢ընդ մեզ*[8] *վկայեսցեն մեզ բանքն Պաւղոսի որ առ Եփեսացիսն են. « Ոչ է մեզ կռիւ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ ⸢պետութիւնս և ընդ իշխանութիւնս*[9] *և ընդաշխարհակալս խաւարիս այսորիկ և*[10] *ընդ այսս չարութեան երկնիս » : Զդոյն գործեցեալ ընդ որդիսն որպէս և ընդ ոչխարսն, սաստիկ յարձակմամբ շարժեաց*

20 *որոճեալ* E — 21 E, *om.* VD — 22 E, *...ելով* V, *դնելով con.* D — 23 E, *om.* VD — 24 E, *բաժան ...* V, *բաժանել con.* D — 25 E, *...անքակ* V, *զանքակ con.* D — 26 E, *այս...* V, *այսպէս con.* D — 27 E, *...մտաւ* V, *զմտաւ con.* D — 28 V *lac. usque ad չարագոյն աներեւոյթ* l. 24, E *suppl.* — 29 *զնոսայ cod.* — 30 *զնոսայ cod.* — 31 *գործեց cod.* — 32 *նոցայ cod.* — 33 *Յոբայ cod.*

1,18-19
1 *նայ cod.* — 2 *Յոբ cod.* — 3 *բախեց cod.* — 4 *որդոցն cod.* — 5 E, *յար...* V, *յարուցեալ con.* D — 6 *փորձութեանց* E — 7 E, *lac.* V — 8 E, *lac.* V — 9 *իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս* E — 10 *om.* E

évangéliques et qui passent rapidement sur ce qui a trait au Christ; ils ne comprennent pas les récits qui le concernent, à savoir ce qu'il faut attribuer à son corps et affecter à sa divinité[5]. Et quand (le Christ) prononce des paroles très humbles, ils ne les mettent pas au compte de son humanité, 'ni les paroles sublimes au compte de sa divinité[6]. Posant en thèse trois Personnes, ils regardent et divisent comme trois dieux l'indivisible Trinité[7], et ainsi ils pensent que le Père est plus grand[8] et le Fils plus petit, et de même au sujet du Saint-Esprit[9]. Et (les démons) «*capturent*» ceux qui sont inexperts dans les divines Écritures. Aussi, c'est à bien juste titre que l'Écriture a nommé «*petits enfants*[10]», ceux qu'ils tuèrent avec leurs langues méchantes, comme «*à coups d'épée*», blessés à mort par leurs paroles. Mais il est nécessaire, maintenant, d'appliquer son esprit à se demander comment (Satan) a pu d'abord capturer les chameaux et ensuite faire mourir les serviteurs. Cela se produit, lorsque (les démons) surviennent: «*Ils capturent*» ceux qui lisent sans faire les distinctions nécessaires dans les paroles inspirées; leur capture entraîne la perte de ceux qui n'ont pas goûté aux divines Écritures. Mais le Traître a divisé la guerre contre Job en de nombreuses phases; voici qu'il a ajouté à cela une quatrième épreuve qui arrive à son tour.

1,18-19 *Pendant qu'il prononçait ces paroles, un autre messager arrivait chez Job et disait: «Pendant que tes fils et tes filles mangeaient et buvaient chez ton fils, leur frère aîné,* 19 *à l'improviste le vent survint avec violence du désert; et il a heurté les quatre angles de la demeure, et la demeure s'est effondrée sur tes enfants et ils sont morts. Moi seul, je me suis échappé, et je suis venu l'annoncer*[1]».

«*Le vent*», il faut encore comprendre ici le Traître, le grand vent de la méchanceté, car c'est lui-même qui est le chef très mauvais des vents mauvais[2]; les ennemis invisibles[3], en effet, sont de très mauvais vents qui se ruent sur nos épreuves. Comme dans une bataille, ils sont mêlés à nous[4]; les paroles de Paul adressées au Éphésiens nous en témoignent: «*Nous n'avons pas à lutter contre la*

[5] Voir l'Introduction (p. 40-41) sur les lignes suivantes qui font allusion à l'Acte d'union de 433.

[6] Ce passage fait défaut dans le manuscrit V, défectueux avant une lacune (cf. note 8).

[7] La même accusation, sans précision, est reprise dans les divers commentaires d'Hésychius sur les psaumes (voir DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 271 et 274).

[8] Ici commence une lacune de V qui s'achève l. 25. Le texte de Vanakan, mis en bas de page de l'édition de Č'RAK'EAN (p. 26) afin d'y suppléer, est attribué à Éphrem par plusieurs manuscrits de la *Chaîne sur Job* du même Vanakan; il ne concorde pas au texte du ms. E qui obvie désormais à cette lacune.

[9] La condamnation des hérétiques rabaissant la dignité du Fils se lit encore dans les commentaires sur les psaumes (voir DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 274 et 276).

[10] Cette allusion à 1 *Jn* 3,7 permet à Hésychius de commenter le παῖδας, *serviteurs*, de *Job* 1,17d, par παιδία, *petits enfants*, jeux de mots dont notre auteur est friand (voir AUBINEAU, *Les Hom. fest.*, p. XXXVIII).

1,18-19

[1] *Job* 1,18 est identique au lemme du début sauf pour deux variantes qui ne modifient pas le sens. *Job* 1,19c est différent (voir p. 99).

[2] Écho de la conception, basée sur *Éphés.* 6,12 qu'Hésychius va citer, selon laquelle les démons occupent les airs, régions des vents (cf. *DSpir.*, *Démon*, 181,198).

[3] La lacune du ms. V prend fin ici.

[4] «Ils ne sont pas loin de nous», dans la *Vita Antonii*, 21 (*PG* 26,876A) qui cite auparavant *Éphés.* 6,12 que nous allons rencontrer.

զանկիւնս տանն, և եւ թաղեալ[11] ի վերայ[12] երկրի իբրև[13] ընդ երկրաւ. և ծնեալքն կարգաւ[14], ոչ մեռանէին ըստ[15] կարգի, ⌜այլ ի վերայ[16] միմեանց, ըստ նմանութեան Հասակաց[17] իբրև ի միոջէ ձեռանէ[18] Հնձեալք[19] անկանէին : ՊաՀպանութեան[20] արժան[21] է ախտղ և յոյժ զգուշանալոյ[22], և պարտ է փախչել ⌜ի սաստիկ[23] ⌜ի զինւոյ[24] և յանչափ սեղանոյ[25] : Եւ վասն այսոցիկ խրատիչ արժան[26] է լինել ⌜երիցագունացն ի վերայ կրսերոցն[27]. քանզի եթէ ոչ եղիցին խրատիչք, այլ երիցագոյնքն[28] յառաջեսցեն յըմպել[29] քան զկրտսերս[30], աներասանակ[31] կաքն լինիցին և տունն առանց պաՀպանութեան, և մեծ ⌜« Հոգ̃ի » չնչեսցէ[32] որ է պոռնկութեան[33] : Քանզի ի վերայ[34] մեծամեծ քաջացն վասի՝ եկեալ « յանապատէ », այսինքն է[35] ի ⌜փափուկ և յարբեցող[36] մարմնոյ. քանզի անապատացեալ[37] է յամենայն աշխատութենէ[38] և ի զգուշութենէ :

« Զչորս անկիւնս տանն շարժէ », որք են[39] քաջութիւն, ողջախոՀութիւն, ⌜արդարութիւն, իմաստութիւն[40] : Քանզի պոռնիկն առանց արութեան է, գոյնպէս և անխրատ. այլ և զարդարութիւնն ապականեալ[41] Հարկաւորի ի ցանկութեանցն բռնադատեալ. այլ և ի մտացն[42] գերի[43] : Իսկ աւրինակ եղիցի քեզ այսմ Սամփսոն̃[44], որ ի պոռնիկ կնոջէ անտի ⌜ի Դալիլայէ[45] իբրև զմանուկ եղև խաղացեալ. ⌜և յառաջ Դաւիթ[46] իսկ այնչափ աւրինագանց եղև զաւրինացն[47] արդարութեամբ, մինչև

* p. 206 *⌜յանցեաւ ի չնութիւն[48], և մեղաւ ի ⌜սպանութիւն, եւ ի Նաթանայ[49] իբրև * զաւրինազանց յանդիմանեցաւ : Այսպէս իսկ և տաճար մարմնոյն գլորի[50] և սպանանէ զբնակեալ ոգին, վերջին և չարաչար անաւրէնութեամբ մաՀուն : Այլ ճառս իսկ փութայ[51] վասն Յովբայ[52] առ ի մնացորդ պատմութիւնս[53] :*

1,20 *Այսպէս լուեալ Յովբայ[1], յարուցեալ պատառէր զպատմուճան[2] իւր, և կտրեաց զՀեր[3] գլխոյ իւրոյ. Հող ի գլուխ լինէր և անկեալ յերկիր՝ երկիր եպագ Տեառն :*

[11] *թաղել* E — [12] *վերա* E — [13] *որպէս* E — [14] *om.* V, *կարգով* E, *կարգաւ coni. cum.* D — [15] *ընդ* E — [16] *om.* V, *con.* D, *այլ ի վերա* E — [17] E, *...աց* V, *ոչխարաց con.* D — [18] E, *ձեռ...* V, *ձեռանէ con.* D — [19] E, *...նձեալք* V, *խանձեալք con.* D — [20] E, *պաՀ...ւթեան* V, *պաՀպանութեան con.* D — [21] *արժանի* E — [22] *...չանալոյ* V, *զգուշանալոյ con.* D, *զգուշալոյ* E — [23] E, *... տիկ* V, *ի սաստիկ con.* D — [24] *գինոյ* E — [25] E, *սեղան...յ* V, *սեղանոյ con.* D — [26] E, *արժ...ն* V, *արժան con.* D — [27] *իրիցագունացն ի վերա կրսերացն* E — [28] *իրիցագոյնքն* E — [29] *յմպել* E — [30] *զկրսերսն* E — [31] *աներսանակ* E — [32] *Հոգմ Հնչեսցէ* E — [33] *պոռնկութիւն* E — [34] *վերա* E — [35] *om.* E — [36] E, *փափո...բեցող* V, *փափուկ խաբեցող con.* D — [37] E, *... տացեալ* V, *անապատացեալ con.* D — [38] E, *... թենէ* V, *պաՀպանութենէ con.* D — [39] *են* E — [40] *իմաստութիւն, արդարութիւն* E — [41] *ապականել* E — [42] *մտաց* E — [43] *և զարդարութիւն add.* E — [44] *Սամսոն* E — [45] *Դալիլեայ* E — [46] *և Դաւիթ* E — [47] E, *զաւրինա ...* V, *զաւրինացն con.* D — [48] E, *յանց ... կութիւն* V, *յանցեաւ ի պոռնկութիւն con.* D — [49] E, *սպան ... թանայ* V, *սպանութիւն, զի ի Նաթանայ con.* D — [50] *նգոտի* E — [51] *փութա* E — [52] *Յոբայ* E — [53] *պատմութիւն* E

1,20
[1] *Յոբայ* E — [2] *զպատմուճանն* E — [3] *զՀերս* E

chair et le sang, mais contre les maîtres de cette ténèbre et contre les esprits mauvais du ciel[a-5]». Agissant avec les enfants (de Job) comme avec les troupeaux de brebis, (le Traître) ébranla les angles de la maison par une violente attaque, et il les laissa ensevelis sur la terre comme sous la terre. Ainsi, ceux qui étaient nés dans un certain ordre ne mouraient pas conformément à cet ordre, (mais tombaient) les uns sur les autres; à la ressemblance des épis, ils tombaient moissonnés comme par une main unique. Il convient que l'on surveille et que l'on fasse très attention à cette passion: il faut fuir le vin capiteux et une table copieuse[6]. Sur ce point, il est nécessaire que les plus âgés se fassent les conseillers des plus jeunes[b], car, s'il n'y a pas de conseillers, mais si les plus âgés devancent les plus jeunes sur le chapitre de la boisson, le char sera sans freins[7], la maison sans protection, et le grand «*vent*» soufflera, celui de la fornication[c]. Il s'emporte en effet contre les plus vertueux, venant «*du désert*», c'est-à-dire de la chair voluptueuse et enivrée; car, sans occupation ni retenue, elle est laissée déserte.

«*Il ébranle les quatre angles de la maison*» qui sont courage, tempérance, justice, sagesse[8]. Car le fornicateur est sans virilité et de même intempérant; mais aussi, ayant corrompu la justice, il se trouve sous la contrainte de ses convoitises, et de plus il est prisonnier en son esprit[9]. Sur ce point, que Samson te serve d'exemple, lui dont une prostituée, Dalila, s'est jouée comme d'un enfant[d-10]. Et David lui-même a transgressé à ce point la justice de la Loi qu'il s'est rendu coupable d'adultère et qu'il a commis le péché de meurtre; aussi fut-il réprimandé par Nathan pour avoir transgressé la Loi[e]. C'est précisément ainsi que s'écroule le temple du corps[f], et que (ce dernier) fait mourir l'âme qui l'habite, de l'ultime et misérable mort que cause l'iniquité. Mais le récit se hâte à propos de Job vers ce qui reste à raconter.

1,20 *Après avoir entendu cela, Job, se levant, déchira son vêtement, coupa la*

1,18-19 a. Éph. 6,12. – b. cf. Ps. 104,22; Sir. 25,3-6. – c. cf. Éphés. 5,18. – d. cf. Jug. 16,4-21. – e. cf. 2 Sam. 11,4-12,15. – f. cf. 1 Cor. 6,19.

[5] Le texte est différent de Z et de NT. Il est cité de façon différente dans le *Grand Comm. in Psalm.*, 81 et 93 (*PG* 55,732 et 768), et de façon identique dans les *Fragm. in Psalm.*, 81,7 (*PG* 93, 1260B) et dans le *Comm. sur le Lév.*, 11,20-22 (*PG* 93, 913B; voir aussi *col.* 1142-1143).

[6] Les préoccupations que causaient à Job les repas de ses enfants (*Job* 1,4) ont déjà motivé les appels d'Hésychius à la sobriété (voir l'Homélie I, sur *Job* 1,4 et l'Homélie III, sur *Job* 1,13b).

[7] Un mot rare du vocabulaire d'Hésychius, ἀχαλίνωτος, employé trois fois dans ses *Hom. fest.* IX,22 et XVI,1 et 25 (éd. AUBINEAU, p. 344, 668 et 698).

[8] La liste des quatre vertus stoïciennes (cf. J. von ARNIM, *Stoicorum Veterum Fragmenta*, Stuttgart, 1964, vol. I, p. 49,21-23; III, p. 63, 23s) est reprise par de nombreux auteurs chrétiens (vg. ORIGÈNE, *Sur le Ps.* 118,31, dans la *Chaîne Palestinienne*, *SC* 189, p. 240-242; ÉVAGRE, *Practicos*, c. 89, *SC* 171, p. 680-689; JÉRÔME, *Epist.* LXVI,3,1, CSEL 54, p. 649,11).

[9] Les quatre vices correspondent aux quatre vertus qui viennent d'être énumérées; courage-lâcheté, tempérance-intempérance, justice (domination des désirs) – licence, sagesse-déraison. La même opposition entre ces quatre vertus et vices se lit dans le fragment d'Origène, *Sur le Psaume* 118, v. 31, et dans le *Practicos* d'Évagre c. 89 (voir la note précédente).

[10] Samson figurera de nouveau dans l'Homélie IV, sur *Job* 2,10a, comme victime de la séduction de Dalila, femme «insensée»; l'un et l'autre sont aussi nommés, pour les mêmes raisons, dans l'*Hom. fest.* XVI,21 (éd. AUBINEAU, p. 695).

« Պատառեաց զպատմուճան [4] և կտրեաց զհեր [5] գլխոյ իւրոյ », ոչ այնչափ ինչ [6]
* p. 207 վասն սգալոյ՝ որչափ եթէ [7] զմխացորդսն ընկենուլ կամեցեալ ։ * « Զպատմուճանն [8] »
յաւելոյր և « զհերսն » ¨եւս ի վերայ [9] դնէր. և ոչ ինչ պատճառս թողոյր թշնամւոյն որով
թէ առ յապա զնա փորձել կարասցէ ։ Միանգամայն իսկ իբրև զմարտիկ՝ « զպատմու—
ճանն » ի բաց ընկենոյր և զվարսսն սափրէր. զի մերկ ընդ մերկ ի [10] թշնամւոյն կամէր
լինել զըրկընդխառն, « և անկանէր յերկիր՝ » խոնարհելով առաջի Աստուծոյ ։
« Երկիր պագանէր՝ » յանդիմանելով զմատնիչն՝ զի ի զուր էր զրպարտեալ զնա առաջի
Աստուծոյ. քանզի զորմէ [11] ասէրն թէ [12] հայհոյեսցէ, նա երկրպագէր աւանիկ. ⌜վասն
զի [13] զորմէ պարծէրն եթէ յետ կորուսանելոյ զմեծութիւնն՝ զտանիցի ապաշնորհ
* p. 208 առաջի Աստուծոյ, * նա աւանիկ առաւել գոհանայ [14] քան զառաջինն ։ Այլ [15] եւ ի
վեր է քան զպատմութիւն՝ քաջութիւնն Յովբայ [16] ։ Ո՛ պարկեշտութիւն, ո՛ աստուա—
ծասիրութիւն, զիա՛րդ ոչինչ [17] պատրեցաւ. ո՛րպէս և լինին դիպուածք՝ որք յայն—
չափ և յայնպիսի վշտաց ըմբռնեալք լինին ։ Համարեաց եթէ անփոյթ զեզանցն առնէր,
յէշսն ո՞չ խնայէր [18], և զոչխարսն առ սակա՞ւ ինչ բանս համարէր, և զուղտսն առ ո՞չ
ինչ էր համարեալ. և արհամարհեա՞լ էր նմա [19] ամենայն մեծութիւնն [20]. զիա՞րդ ոչ
հիացոյց զնա զոյժ մահու ուստերացն և դստերացն ։ Անորդի յանկարծակի բազմորդին
* p. 209 * եղև. ընդ մեծութեանն միանգամայն և զժառանգորդսն կորոյս. որ այնչափ որդւոցն
էր հայր, ոչ ոք էր որում հայր կոչիւր [21]. ոչ ասաց ցԱստուած՝ եթէ [22] « զ ինչ [23] այնչափ
մեզաւ Յովբ [24], մինչև համբուրելոյ արժանի ոչ եղև ի մահուան [25] որդիսն [26]. ոչ պա—
տուեաց զերեզմանաւ, ոչ մխիթարեցաւ արտասուաւք ըստ աւրինաց բնութեանն, ոչ
յուղարկեաց որպէս սովորութիւն է յուղարկել [27] ի հարց և ի բարեկամաց և յազգա—
կանաց » ։

1,21a-b Այլ փոխանակ այսոցիկ՝ բարբառեցաւ որ յամենայն ազգս բարեհամ—
բաւեալ, « և ասաց՝ թէ. մերկ եկի յորովայնէ մաւր իմոյ, ⌜մերկ և անդրէն [1] դարձայց » ։
* p. 210 « Ոչ ինչ՝ ասէ՝ տրտմեցոյց զիս * թշնամին, ոչ ինչ վնասեաց պատերազմողն, և ոչ
խափանել կարաց զիս նախանձորդն. ունիմ զիմ մեծութիւնն. և որպէս ծնայն՝ եմ
նոյնպէս, և որպէս ստեղծայն՝ պահեալ եմ ։ Մի՛ եթէ [2] զպատկերն Աստուծոյ ի բա՞ց

[4] զպատմուճանն E — [5] զհերս E — [6] *om.* E — [7] թէ E — [8] E, զպատմու ... V, զպատմուճանն *con.* D — [9] E, *om.* V, իսկ ի բաց *con.* D — [10] *om.* E — [11] յորմէ E — [12] եթէ E — [13] քանզի E — [14] գոհանա E — [15] այլ արդար E — [16] Յոբայ E — [17] ոչ իւիք E — [18] խնայէր E — [19] նորա E — [20] մեծութիւն E — [21] կոչէր E — [22] թէ E — [23] *om.* E — [24] Յոբ E — [25] մահուանն E — [26] E, որդւոցն VD — [27] յուղարկեալ E

1,21a-b
[1] և մերկ անդրէն E — [2] թէ E

[2] Cette allusion à la Genèse doit être soulignée, car, dans les *Homélies sur Job* (voir l'Homélie IV, sur *Job* 2,1b, et l'Homélie VI, sur *Job* 3,3) comme dans les *Homélies festales* (voir *Hom. fest.* III,5; VIII,6; IX,17; XII,2 et 4, et XVI,12, éd. AUBINEAU, p. 95, 285, 341, 451, 453 et 681), le même terme — πλάσσειν, *modeler* — est employé à propos de la création de l'homme.

chevelure de sa tête, se mit de la terre sur la tête, puis tombant à terre, il adora le Seigneur[1].

«*Il déchira son vêtement et coupa la chevelure de sa tête*», moins en raison de son deuil que dans l'intention de se défaire de ce qui lui restait. Il déposait «*son vêtement*», bien plus il se débarrassait même «*de sa chevelure*» et il ne laissait à l'Ennemi aucun prétexte au moyen duquel (celui-ci) put, dans l'avenir, l'éprouver. Exactement comme un combattant, il déposait «*son vêtement*» et rasait en même temps ses cheveux, parce qu'il voulait s'étreindre[2], nu à nu, avec son ennemi, «*et il tombait à terre*» pour s'humilier devant Dieu[a]. «*Il adorait*», pour convaincre le Traître que c'était en vain qu'il l'avait calomnié devant Dieu. En effet, celui dont (Satan) disait qu'il maudirait[b], le voici qui adorait; celui dont (Satan) se vantait qu'une fois la fortune détruite il se montrerait ingrat devant Dieu, le voici qui rendait grâce davantage qu'auparavant. Mais de plus le courage de Job dépasse toute narration. Oh! la modestie! oh! l'amour de Dieu! (Ils sont) tels qu'il n'a été dupé en rien, quelles qu'aient été les épreuves survenues du fait d'un si grand nombre de tribulations et de leur gravité. (L'Ennemi) pensa-t-il que (Job) ne se souciait pas des bœufs, qu'il ne se préoccupait pas des ânes, qu'il tenait les brebis pour choses de peu de valeur, qu'il comptait pour rien les chameaux et que toute sa fortune était pour lui objet de mépris? Comment la triste nouvelle de la mort de ses fils et de ses filles ne l'a-t-elle pas jeté dans la consternation? Il fut, à l'improviste, sans enfant, celui qui avait beaucoup d'enfants[3]; il perdit en même temps sa fortune et ses héritiers. Celui qui était le père de tant d'enfants n'avait personne pour l'appeler père. Il ne dit pas à Dieu: «Quels nombreux péchés a commis Job, au point de n'avoir pas été jugé digne d'embrasser ses enfants à leur mort, de n'avoir (pu) les honorer d'un tombeau, de n'avoir (pu) se consoler en pleurant suivant la coutume bien naturelle, de n'avoir (pu) conduire le cortège funèbre comme le conduisent habituellement les pères, les amis et les parents?»

1,21a-b Mais au lieu de cela, il a crié ce qui est devenu célèbre dans toutes les générations: «*Nu, dit-il, je suis venu du ventre de ma mère et nu j'y retournerai*».

«L'Ennemi, dit-il, ne m'a causé nulle tristesse, l'Adversaire ne m'a nullement nui, et le Jaloux[1] n'a pu me faire trébucher. J'ai ma fortune: tel je suis né, tel je suis, et j'ai été conservé tel que j'ai été modelé[a-2]. Est-ce que j'ai rejeté l'image de

1,20 a. cf. 4 Rois 22,19; Jac . 4,10. b. cf. Job 1,11; 2,5.

1,21a-b a. cf. Gen. 2,7.

1,20

[1] Le texte de *Job* 1,20c est différent du lemme du début: l'incise, «*et il dit*», est rejetée au début du verset *Job* 1,21 pour les besoins du commentaire.

[2] Y-a-t-il, dans l'emploi de cette expression une réminiscence évagrienne (voir *Practicos*, c. 72: éd. A. et C. GUILLAUMONT, p. 660). On remarquera aussi, comme le conseille Évagre (*Practicos*, c. 49, *ibid.*, p. 610-612), que Job prie en vue de la lutte.

[3] La même réflexion se retrouve mot pour mot dans l'Homélie 28 *sur la Première Épître aux Corinthiens* de Jean Chrysostome: καὶ ὁ πολύπαις ἐξαίφνης ἄπαις ἐγένετο (*PG* 61, 236).

1,21a-b

[1] Première et unique mention, comme substantif, d'un nouveau nom de Satan inspiré de *Sag.* 2,24.

ընկեցի. մի՛ եթէ [3] բանաւոր ո՞չ մնացի. մի՛ եթէ [4] կորուսի՞ զկնիքն զոր ետ ստեղծիչն. որպէս ՚եկի՚ և երթամ, ⌜որպէս և ստեղծայ [5] Հասանեմ առ ստեղծիչն. որպէս անկայ [6] յերկիր՝ նոյնպէս [7] Հրաժարեմ յերկրէս » :

1,21c « *Տէր ետ և Տէր էառ* [1] » :

Ոչ մատնիչն « էառ [2] », այլ ⌜որ « ետն [3] » ինքն « էառ », որ փոխն ետ նոյն էառ [4] p. 211 անդրէն. նոյն « էառ [5] » որոյ էին ստացուածքն * և ⌜կային առ իս [6]. նա « էառ » որ տալն կարէ, մանաւանդ և յաւելուլ ևս. նա « էառ » որ իբրև առնումն՝ ոչ նախանձու առնու, ոչ վասն պիտոյից և ոչ վասն մխասու, այլ քննելով զծառայն՝ փորձէ իբրև զգաւառապետ, և դարձեալ բազմապատիկ անդրէն Հատուցանէ :

1,21d « *Որպէս և* [1] *Տեառն կամք եղեն այնպէս և կատարեցաւ* » :

Եթէ « Տէր » է, ո՞վ [2] ի ծառայից որ ⌜ընդդէմ յառնել [3] կարիցէ. եթէ զնորա ձեռանէ և զաւրութենէ ամենայն ինչ կախեալ է, զչարել [4] աւելի է և դժուարանալն յիմարութիւն է. զի որ ինչ « կամքն [5] » Աստուծոյ են, բարւոք [6] են կամքն. առ ի յաւգուտ Հաճոյ [7] է, առ ի բարիս և ի պիտանացուս յաւիտենի :

1,21e « *Եղիցի անուն Տեառն աւրՀնեալ* » :

p. 212 « ՚Եղիցի անուն * Տեառն աւրՀնեալ՚ և թշնամւոյն [1] անիծեալ. զի ես և [2] ընդ խրատելն աւրՀնեմ զԱստուած և ընդ տանջելն փառաւորեմ. այս [3] աւրՀնութիւնք ինձ այսրէն դարձուցանեն զմեծութիւն. ի ձեռն այսր գոՀութեան և զթշնամին գլորեմ և զորդիսն այսրէն առնում և զստացուածսն կրկնակի ընդունիմ, և պսակ սպիտակ կապեմ ի գլուխ »:

1,22 Ի վերայ [1] այսց ամենայնի պատաՀեցելոց [2] նմա՝ ոչ մեղաւ Յովբ [3] առաջի Տեառն [4] և ոչ մի ինչ շրթամբք իւրովք, և ոչ ետ անզգամութիւն Աստուծոյ :

Զարմանայ [5] Աստուծոյ Ոգին [6], բարեՀամբաւէ իսկ մանաւանդ զՅովբ [7] : Որչափ p. 213 Հնարագիտութեամբ յարձակեցաւ * ի վերայ [8] նորա պատերազմողն, իսկ նա ոչ ինքն [9] չարժեցաւ. և [10] Հանդերձ մեքենայիւքն գլորեաց [11] զնա՝ որ գայր ի վերայ [12] նորա

[3] *թէ* E — [4] *թէ* E — [5] *և որպէս ստեղծա* E — [6] *անկա* E — [7] *նոյնպէս և* E

1,21c
[1] *առ* E — [2] *առ* E — [3] *om.* E — [4] *առ* E — [5] *առ* E — [6] *առ իս կաին* E

1,21d
[1] *om.* E — [2] *ո՞վ է* E — [3] *ընդ նմա յամառեալ* E — [4] *զչարելն* E — [5] *կամք* E — [6] *բարիոք* E — [7] *Հաճոյքն* E

1,21e
[1] *թշնամին* E — [2] *om.* E — [3] *այսր* E

1,22
[1] *վերա* E — [2] *պատաՀելոց* E — [3] *Յոբ* E — [4] *Աստուծոյ* E — [5] *զարմանա* E — [6] *Հոգին* E — [7] *զՅոբ* E — [8] *վերա* E — [9] *յինքն* E — [10] *om.* E — [11] *կամէր գլորել* E — [12] *վերա* E

Dieu[b]? Ne suis-je pas resté un (être) doué de raison? Ai-je perdu l'empreinte mise sur moi par celui qui m'a modelé? Comme '*je suis venu*', je m'en vais; comme j'ai été modelé, j'arrive chez celui qui m'a modelé[3]; comme je suis tombé sur terre, ainsi je me retire de la terre.»

1,21c «*Le Seigneur a donné et le Seigneur a pris.*»
Ce n'est pas le Traître qui «*a pris*», mais c'est celui qui «*a donné, qui a pris*»; le même qui a prêté, a repris. Celui-là «*a pris*» à qui appartenaient les biens, et ils se trouvaient chez moi. Celui-là «*a pris*» qui peut donner, voire même ajouter. Celui-là «*a pris*» qui, lorsqu'il prend, ne prend pas par jalousie, par besoin ou pour nuire, mais soumettant à un examen son serviteur, il le met à l'épreuve[a] en tant qu'intendant[b] (de ses biens) et, derechef, il lui rend au multiple[c].

1,21d «*Comme ce fut la volonté du Seigneur, ainsi en a-t-il été.*»
S'il est «*le Seigneur*», qui, parmi les hommes, pourra se lever contre (lui)[a]? Si tout est suspendu à sa main et à sa puissance[b], il est superflu de s'irriter, et s'indigner est folie; car ce qui est «*la volonté*» de Dieu est une volonté bonne, elle se complaît à ce qui est profitable, elle est ordonnée à ce qui est bon et utile.

1,21e «*Que le nom du Seigneur soit béni*[1].»
«'*Que le nom du Seigneur soit béni*' et maudit celui de l'Ennemi, car moi, même quand je suis corrigé, je bénis Dieu, et quand je suis châtié, je le glorifie. Ces bénédictions font revenir à moi ma fortune et, au moyen de cette action de grâces, je renverse l'Ennemi[a], je reprends mes enfants, je reçois au double mes biens[b] et je ceins ma tête d'une couronne blanche.»

1,22 *En tout ce qui lui arriva, Job ne pécha pas devant le Seigneur, pas même par ses lèvres, et il n'adressa pas d'insanité à Dieu.*
L'Esprit de Dieu est en admiration et il va même jusqu'à faire l'éloge de Job. Avec quelle habileté l'Adversaire l'assaille, mais lui n'est pas le moins du monde ébranlé[a], et, celui qui venait avec habileté contre lui, il l'abat en même temps que

— b. cf. Gen. 1,26-27.

1,21c a. cf. Jac. 1,2.12. b. cf. Lc 16,1-2. c. cf. Matth. 25,21.

1,21d a. cf. Sag. 12,12. b. cf. Esth. 4,17b; Sir. 10,4.

1,21e a. cf. Ps. 17,38. b. cf. Job 42,10.

1,22 a. cf. Ps. 111,6.

[3] On notera, dans ce paragraphe, la fréquence du terme «modelé», dont Hésychius fait aussi un usage abondant dans ses *Hom fest.* (voir note 2), conformément à l'un des traits de son style, la répétition des mêmes mots (AUBINEAU, *Les Hom. fest.*, p. XXXIX-XL).

1,21e
[1] Le texte, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à BS.

հնարագիտութեամբն [13] : « Ոչ մեղաւ Յովբ [14] առաջի Տեառն [15] ». այսինքն է, եթէ հանդերձ լեզուաւն [16] և մտաւքն ևս սուրբ էր ի մեղաց, և գոհութիւնս [17] Աստուծոյ մատուցանէր բանիւք՝ հանդերձ մտաւք : Քանզի « ոչ ետ անզգամութիւն Աստուծոյ ». այսինքն է [18], թէ ոչ մեղադրեաց զկամսն [19] Աստուծոյ, և ոչ զտնտեսութիւն արարչին անգոսնեաց, և ոչ անմտութիւն համարեցաւ զեղեալսն, եթէ [20] արդարք մատնին ի ձեռս մեղաւորաց : Այլ ինքն իսկ մանաւանդ Աստուծոյ ջատագովէր և ասէր. « Տէր ետ և p. 214 Տէր էառ [21] ». ցուցանելով՝ եթէ ոչ յիւրոց * ինչ զրկեալ է. բայց զայլոյ ունելով՝ զովութեամբ [22] ետ որ զ իւրն էառ [23] :

Իսկ [24] մի՛ դժուարիր յորժամ անկանիս ի մեծութենէ, և յորժամ ի մարդկեղէն պատուոյ արգելցիս [25], և յորժամ մեկնեսցիս յորդւոց կամ ի հաւրէ կամ յազգականաց. ըստ աւրինի բնութեանս զզատչելն ի նոցանէ մի՛ զչարիցիս [26]. որ զվիշտսն ⌜հեռացուցանել ի քէն [27] ոչ կարէ, այլ նեղութիւնս [28] ի վերայ [29] նեղութեանց յաւելու. և զրկէ յարդարև ի [30] մեծութենէն առ ի գոհանալոյ զԱստուծոյ. որով պարտ է պնդել ի վերայ [31] ամենայն պատահելոցս [32] : Մի եթէ [33] մեղադրիցէ° ծառայն՝ յորժամ պահանջիցի p. 215 զաւանդն [34] տեառն իւրոյ. և կամ եթէ [35] փոխ * առեալ զ ինչս [36] ուրուք, զչարիցի° ⌜հատուցանել անդրէն [37]. մի՛ եթէ [38] դարձեալ գտանիցէ° [39] որ անդրէն նմա փոխ տայցէ [40]. մի՛ եթէ [41] ժխսե°լ այգւոյն կարծիցի այգեգործն, յորժամ ·կթիցէ ի նմանէ զողկոյզսն [42] : Իսկ վասն զի մեք ոչ ինչ ունիմք զմեր, և ընդ տալն Աստուծոյ և ընդ առնուլն՝ զարժանաւոր գոհութիւնն նմա մատուսցուք : Բայց եղիցի այս, յորժամ առեալ մեր՝ ոչ ամենևին ըստ ցանկութեան մերում վարեսցուք, այլ ըստ նորա կամացն, որ զիւրն մեզ հաւատաց. քանզի այսպէս անդրէն հատուցանելով՝ ոչ դժուարասցուք, այլ p. 216 գոհասցուք յամենայնի զնմանէ՝ * որ յամենայնին [43] է ի վերայ [44] ամենեցուն. ամենայնիւ նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

13 հնարագիտութեամբ E — 14 Յոբ E — 15 Աստուծոյ E — 16 լեզուովն E — 17 գոհութիւն E — 18 *om.* E — 19 զկամս E — 20 թէ E — 21 առ E — 22 գոհութեամբ E — 23 առ E — 24 իսկ դու E — 25 անկցիս E — 26 զ չարասցիս E — 27 ի քէն հեռացուցանել E — 28 նեղութիւն E — 29 վերա E — 30 *om.* E — 31 վերա E — 32 պատահելոց E — 33 թէ E — 34 զաւանդ E — 35 *om.* E — 36 զինչ E — 37 անդրէն հատուցանել E — 38 թէ E — 39 ստգտանիցէ E — 40 տացէ E — 41 թէ E — 42 զողկոյզն E — 43 յամենայնի E — 44 վերա E

ses stratagèmes. «*Job ne pécha pas devant le Seigneur*», c'est-à-dire qu'il était pur de péchés commis avec sa langue[b] ou en pensées, et il rendait grâce à Dieu par des paroles en accord avec ses pensées. En effet «*il n'adressa pas d'insanité à Dieu*», c'est-à-dire qu'il n'accusa pas la volonté de Dieu, ne méprisa pas l'économie[1] du Créateur, et ne vit pas une folie dans ce qui était arrivé, à savoir que les justes sont livrés aux mains des pécheurs[c]. Mais lui-même en personne se faisait avant tout le défenseur de Dieu, et il disait: «*Le Seigneur a donné et le Seigneur a pris*[d]», démontrant ainsi qu'il n'était pas privé de biens lui appartenant, mais que les tenant d'un autre, il (les) donnait avec louange à celui qui reprenait son bien.

Ne te fâche donc pas quand tu es privé de ta fortune, quand tu es privé des honneurs humains et quand tu es séparé d'enfants, de père ou de parents. Quand tu en es privé, conformément à la loi de nature, ne t'irrite pas; cela ne peut éloigner de toi la douleur, mais ajoute tribulations sur tribulations et te dépouille de la vraie richesse qu'il y a à louer Dieu, ce qui doit rendre fort contre tous les événements. Est-ce que le serviteur récrimine lorsqu'on lui réclame le dépôt fait par son maître[e]; ou bien s'il a reçu en prêt le bien de quelqu'un, se fâchera-t-il d'avoir à le rendre? Est-ce qu'il trouverait encore quelqu'un pour lui prêter une autre fois? Est-ce que le vigneron passe pour faire du tort à la vigne, quand il en cueille les grappes? Or, étant donné que nous n'avons rien qui soit nôtre, adressons à Dieu une digne action de grâces, et quand il donne et quand il prend. Mais qu'il en soit ainsi: lorsque nous avons reçu, ne l'utilisons pas selon notre désir, mais selon la volonté de celui qui nous a confié ce qui est sien. C'est de cette façon en effet que nous n'aurons aucune difficulté à restituer, au contraire nous rendrons grâce en tout à celui qui est en tout et au-dessus de tout. Gloire à lui, en tout, dans les siècles des siècles. Amen.

b. cf. Job 6,30; Ps. 14,3. c. cf. Matth. 26,45. d. Job 1,21. e. cf. Matth. 25,19.

1,22

[1] Le mot reviendra fréquemment (Homélie VI, sur *Job* 3,6c; XII, sur *Job* 9,7.9, etc...), pour désigner le plan divin, le plan de l'incarnation, du châtiment, etc... Il apparaît aussi dans un texte du *Grand Comm. in Psalm.* (*Ps.* 87,10; *PG* 55, 475), traduit par M. Aubineau (*Homélies pascales*, p. 84-95), pour désigner «le plan rédempteur de la Passion».

Դ

Job 2,1 *Եւ եղև իբրև զաւրս զայս, և* [1] *եկին որդիքն Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն.*
և մատնիչն ի մէջ նոցա եկն կալ առաջի Տեառն : 2 *Եւ ասաց* [2] *Տէր ցմատնիչն.*
« Դու ո՞ւստ [3] *գաս* [4] *» : Յայնժամ ասաց մատնիչն առաջի Տեառն. « Շրջեալ ի ներքոյ*
երկնի և յածեալ ընդ երկիր ամենայն, աւասիկ կամ » : 3 *Իսկ ասաց Տէր ցսատանայ.*
« Նայեցա՞ր ընդ ծառայ իմ Յովբ, զի ոչ գոյ իբրև զնա ի վերայ երկրի՝ մարդ նման նմա.
անարատ, արդար, ճշմարիտ, աստուածապաշտ, որոշեալ յամենայն իրաց չարաց, տա–
p. 217 *կաւին իսկ կայ յանմեղութեան. * իսկ դու ասացեր կորուսանել զստացուածս նորա*
տարապարտուց » : 4 *Եա պատասխանի սատանայ և ասէ ցՏէր. « Մորթ ընդ*
մորթոյ, և ամենայն որ ինչ իցէ մարդոյ՝ տացէ փոխանակ անձին իւրոյ. 5 *բայց ոչ*
այդպէս է. այլ աղէ առաքեա զձեռն քո և արկ զոսկերաւք նորա և զմարմնովք նորա,
եթէ ոչ յերեսս իսկ աւրհնեսցէ զքեզ » : 6 *Իսկ ասաց Տէր ցմատնիչն. « Ահա տուեալ*
ի ձեռս քո զնա. բայց միայն հոգւոյն նորա մի՛ մեղանչեր » : 7 *Իսկ ելեալ մատնիչն*
յերեսաց Տեառն, և եհար զՅովբ մեծաւք հարուածովք յոտից մինչև ի գլուխ : 8 *Եւ*
p. 218 *առեալ Յովբայ խեցի՝ քերէր զթարախն յինքենէ. և ինքն նստէր * ի վերայ աղբեաց*
արտաքոյ քաղաքին : 9 *Յետ բազում ժամանակի անցելոյ, ասէ ցՅովբ կինն իւր.*
« Մինչև ցե՞րբ համբերես ասելով. 9a *ահա անսացից փոքր միւս ևս ժամանակ՝*
ակն ունելով յուսոյ փրկութեան իմոյ : 9b *Ահաւադիկ ապականեալ է յերկրէ յիշա–*
տակ քո, ուստերք քո և դստերք՝ իմոյ որովայնի երկք և ցաւք, յորս տարապարտուց
վաստակեցի տառապանաւք : 9c *Դու իսկ ինքնին ի զազրութիւն որդանց նստիս*
աւթագացեալ արտաքոյ, 9d *և ես մոլորեալ և հարկահար կին, տուն ի տանէ և տեղի*
p. 219 *ի տեղւոջէ յածեալ, կարաւտիմ տեսանել զմտանել արեգական, զի հանգեայց * յաշխա–*
տութեանց և ի ցաւոց իմոց որ այժմ են պատեալ զինև : 9e *Այլ ասա բան ինչ առ*

Lemme IV

[1] *om.* E — [2] *ասէ* E — [3] *ուստի°* E — [4] E *add.* : *մինչեւ ցայն վայր. « ոչ մեղաւ Յոբ և ոչ մի ինչ շրթամբք իւրովք առաջի Աստուծոյ »* (cf. p. 122, l. 4)

---

8 *Job* 2,7a, différent de Z et de BSA, possède la leçon hexaplaire ἀπὸ προσώπου (cf. FIELD, *ibid.*, p. 7). — *Job* 2,7b est différent de Z et de BSA (de *grandes* plaies).

9 *Job* 2,8 est différent de Z et conforme au texte de Théodotion et d'Aquila (cf. FIELD, *ibid.*, p. 7).

10 Le texte est différent de Z. *Job* 2,9[1] est conforme à A (omission de δὲ cependant). – Job 2,9[2] à BSA. – *Job* 2,9a est conforme à BA. — *Job* 2,9b[1] est conforme à A, *Job* 2,9b[2] à BS, et *Job* 2,9b[3] à BSA. — *Job* 2,9c est conforme à BA. – *Job* 2,9d[1,2,3] est différent de BSA, et Job 2,9d[4] conforme à B. *Job* 2,9e est conforme à A. – Ce discours de la femme de Job est propre à la LXX (cf. DHORME, *Job*, p. XVII). Nous n'avons pas trouvé trace, dans les divers *Commentaires de Job*, des leçons propres de *Job* 2,9d[1,2,3]; on ne peut les chercher ni dans le *Targum* ni dans le *Testament de Job* qui sont inconnus d'Hésychius (voir infra sur *Job* 2,9, note 4).

HOMÉLIE IV

Job 2,1 *Et (ceci) arriva en ce jour-là. Et les fils de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur, et le Traître vint, au milieu d'eux, se tenir devant le Seigneur*[1]. 2 *Et le Seigneur dit au Traître: «Toi, d'où viens-tu*[2]*?» Alors le Traître dit devant le Seigneur: «J'ai circulé sous le ciel et je me suis promené sur toute la terre, me voici*[3]*!»* 3 *Mais le Seigneur dit à Satan: «As-tu remarqué mon serviteur Job? Car il n'existe personne comme lui sur la terre, (il n'y a pas) d'homme semblable à lui, irréprochable, juste, véridique, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise; il est même encore sans péché, alors que toi tu as dit de détruire, inutilement, ses biens*[4]». 4 *Satan répondit et dit au Seigneur: «Peau pour peau! Et tout ce que l'homme peut avoir il le donnera en échange de sa vie*[5]. 5 *Toutefois il n'en est pas ainsi; mais, eh bien! étends ta main et frappe ses os et ses chairs, (on verra) s'il ne te maudira pas même en face*[6]*.».* 6 *Alors le Seigneur dit au Traître: «Le voici livré entre tes mains, cependant ne porte pas atteinte à son âme*[7]». 7 *Alors, le Traître sortit de devant le Seigneur; et il affligea Job de grandes plaies depuis les pieds jusqu'à la tête*[8]. 8 *Et Job, ayant pris un tesson, raclait sur lui le pus. Et lui-même était assis sur un fumier en-dehors de la ville*[9]. 9 *Après qu'un long temps se fut écoulé, sa femme dit à Job: «Jusqu'à quand patienteras-tu en disant:* 9a *Voici que je me résignerai encore un peu de temps, gardant l'espoir de ma délivrance.* 9b *Voici que ton souvenir a disparu de la terre, (ainsi que) tes fils et tes filles — peines et douleurs de mon ventre — pour lesquels je me suis épuisée inutilement dans les souffrances.* 9c *Quant à toi-même, tu es assis dans la saleté de la vermine, passant la nuit dehors;* 9d *et moi, femme errante et servante, circulant de maison en maison et de place en place, j'aspire à voir le soleil se coucher, pour me reposer des fatigues et de mes douleurs qui actuellement m'enveloppent.* 9e *Mais dis quelque parole au Seigneur et meurs*[10]*!»* 10 *Mais lui, après l'avoir regardée, dit: «Pourquoi as-tu parlé comme*

Lemme I.

Lemme IV

[1] *Job* 2,1a est identique à Z et à BSA. *Job* 2,1b est différent de Z et de BSA; la leçon de l'hébreu, *les fils*, est attestée aussi par quelques témoins des *Hexaples* (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 6). — *Job* 2,1c est différent de Z et de BSA (*le traître*). — *Job* 2,1d, différent de Z, correspond au texte d'Aquila et de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*,), passage marqué de l'astérique dans la LXX.

[2] Le texte du ms. E s'achève ici; puis on lit la rubrique suivante: «Jusqu'à cet endroit: *Job ne commit pas la moindre faute par ses lèvres en présence de Dieu*». (*Job* 2,10)

[3] *Job* 2,2a-b est différent de Z et de BSA (*Traître*). *Job* 2,2c est différent de Z et conforme à A.

[4] *Job* 2,3a est différent de Z et conforme à A. *Job* 2,3b est différent de Z et de BSA (absence de οὖν). Job 2,3c est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 2,3d est différent de Z et conforme à A. — *Job* 2,3e-f est différent de Z et conforme à BSA. — *Job* 2,3g est différent de Z et conforme à A.

[5] *Job* 2,4a est différent de Z et de BSA (*Satan*, comme en hébreu). *Job* 2,4b est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 2,4c est différent de Z et conforme à AS.

[6] *Job* 2,5a est différent de Z et de BSA (*Toutefois il n'en est pas ainsi, mais*...). *Job* 2,5b est identique à Z et conforme à A.

[7] *Job* 2,6a est différent de Z et de BSA (*en ta main*, en hébreu). *Job* 2,6b, différent de Z et de BSA, correspond à la leçon de Théodotion d'après les *Hexaples* (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 7).

Տէր, և վախճանեցիր » : 10 *Իսկ նորա հայեցեալ ի նա՝ ասէ. « Ընդէ՞ր իբրև զմի ի կանանց անզգամաց խաւսեցար. զի եթէ զբարիս ընկալաք ի ձեռանէ Տեառն, իսկ չա–րեացս ո՞չ համբերիցեմք » : Յայսց ամենեցունցս պատահելոցս նմա, ոչ մեղաւ Յովբ և ոչ ՚մի ինչ շրթամբք իւրովք առաջի Աստուծոյ :* (Job 2,1–10)

Դարձեալ ⸢վասն նորին և այժմ իսկ [5] *ճառս մխիթարէ զմեզ և հարկաւորեալ աղաչա–նաւք ոչ դադարէ, և յագումն լսելեաց ոչ տանէ. այլ ցանկութիւն արկանէ վասն պիտա–*
* p. 220 *նացուացն ստէպ ստէպ յիշատակին : * Իսկ զ ինչ այսուհետև ճառս աղաչէ, զինչ խրատէ, և* [6] *գուշելով վկայէ* [7] *զգաստանալ* [8] *և արթուն լինել, և մի՝ թողուլ մտանել խմանալ ի զողոյն յագարակս մեր. բայց միշտ ակն ունել դատաւորին, և* [9] *իբրև առաջի Աստուծոյ կալով՝ զկեանս մեր բարեաւք* [10] *յաւրինել և թաւթափել ի բաց զբեռինս մեղաց, և զմար–մինս սրբել, որ է զգեստ* [11] *ոգւոյս. լուանալ զխիղճ մտաց և զամենայն զաղտ* [12]*, և զապականութիւն սորա ի բաց ընկենուլ. և միանգամայն ասելով* [13]*, ի բաց մերկանալ զամենայն չարիս և զգենուլ զառաքինութիւն, իբրև ⸢զհաստատուն խարիսխ և* [14] *իբրև*
* p. 221 ** զհզաւր աշտարակ, և* [15] *իբրև զնաւահանգիստ առանց ծփանաց. յաղքատութեան* [16] *և ի մեծութեան* [17]*, յանորդութեան և ի բազմորդութեան, յառողջութեան և ի հիւան–դութեան, ի լիութեան և ի փորձութեան : Դիցուք առաջի զանպարտութիւնն Յով–բայ* [18]*, քանզի այս և զմանչին հնարագիտութիւնս* [19] *ընդունայն առնէ, և պայծա–ռագոյն մեզ զվկայութիւնսն ⸢առ ի* [20] *յԱստուծոյ շնորհէ, զոր եկ իսկ և ուսիր որչափ ինչ և վասն որոյ եղենն Յովբայ* [21] *: Վասն զի յաղթեալ ի ճգունսն առաջինս, և յաղ–*
* p. 222 *թող ընթացեալ ի փորձանացն ասպարիսի, և նետս բազումս ընկալեալ, ինքն * ոչ վիրաւորեցաւ, բայց զձգողն խոցոտեաց, և բազում վիրաւք՝ մերկն՝ ել ից զաղեղնա–ւորն : Դարձեալ խնդրէ զնա ի մրցումն, և յորդորէ թշնամին զհանդիսատեսն առ ի նորոգել* [22] *զասպարէսն :*

Եւ այսուհետև այլ աւր ճգնութեան ՚առաջի Յովբայ [23] *դնի. քանզի զայս Հոգին յայտնագոյնս գրեաց, եթէ* [24] *« եղև իբրև զաւրս զայս ». որ և որպիսի, յորում դարձեալ պարտ էր ճգնել Յովբայ* [25] *:*

[5] *և այժմ իսկ վասն նորին* E — [6] *om.* E — [7] *վկաէ* E — [8] *սգաստանալ* E — [9] *om.* E — [10] *բարիոք* E — [11] *սգեստ* E — [12] *աղտ* E — [13] *om.* E — [14] *om.* E — [15] *om.* E — [16] *յաղքատութիւն* E — [17] *մեծութիւն* E — [18] *Յոբայ* E — [19] *հնարագիտութիւնսն* E — [20] *առաջի* E — [21] *Յոբայ* E — [22] *յորդորեալ* E — [23] *Յոբայ առաջի* E — [24] *թէ* E — [25] *Յոբայ* E

[6] «L'invisible archer» dira encore Hésychius dans l'Homélie VIII, sur *Job* 5,14-16.
[7] Le texte *Job* 2,1a est différent du lemme du début (omission de la conjonction *et* ceci arriva...).

une femme insensée? Car si nous avons reçu des biens de la main du Seigneur, alors nous ne supporterions pas les maux?» En tout ce qui venait de lui arriver, Job ne pécha pas et ne (commit) pas la moindre faute par ses lèvres en présence de Dieu[11]. (*Job* 2,1-10)

Prologue

Encore une fois, ce récit le concernant (Job) nous console vraiment en ce moment, il ne cesse pas ses pressantes supplications, il n'assouvit pas nos oreilles; au contraire, sa reprise fréquente provoque le désir de ce qui nous est nécessaire. Or, la supplication que contient désormais le récit, le conseil qu'il donne, attestent aussi, à grands cris, qu'il faut être prudent et vigilant et ne pas laisser le voleur[a-1] invisible[2] pénétrer dans nos champs. Mais (il faut) toujours attendre le Juge[3] et, comme si nous étions en présence de Dieu, bien organiser notre vie, secouer le fardeau du péché, tenir pur notre corps qui est le vêtement de nos âmes[4], laver sa conscience de toute tache[b] et rejeter ce qui, en elle, est corrompu. En même temps, (le récit nous) dit de nous défaire de tout mal et de revêtir la vertu, comme ⸢une ancre bien fixée[c-5], comme une tour forte[d], comme un port à l'abri de la houle, dans la pauvreté et dans la richesse, sans enfants et avec beaucoup d'enfants, dans la bonne santé et dans la maladie, dans la satisfaction et dans l'épreuve. Reproduisons la pureté de Job, c'est elle en effet qui rend vaines les machinations du Traître et nous vaut, de la part de Dieu, les témoignages les plus éclatants. Viens donc apprendre tout ce qui est arrivé à Job et pourquoi. En effet, après avoir vaincu dans les premiers combats, après être sorti vainqueur des épreuves du stade et avoir reçu beaucoup de flèches, il n'a pas été blessé lui-même, mais il a couvert de blessures celui qui (lui) décochait ses flèches et, désarmé, il a criblé l'Archer[6] de blessures. De nouveau, (Job) le provoque au combat, et l'Ennemi engage le Spectateur à rouvrir le stade.

Une autre journée de lutte est donc proposée à Job, car voici ce que l'Esprit a écrit très clairement: «*Il arriva en ce jour-là*[e-7]», disant ainsi quel genre de combat Job allait avoir de nouveau à livrer.

Prologue a. cf. Matth. 24,43; Lc 12,39. - b. cf. Hébr. 10,22. - c. cf. Hébr. 6,19. d. cf. Ps. 60,4. e. Job 2,1.

[11] Le texte est différent de Z. — *Job* 2,10a est conforme à BSA. — *Job* 2,10b est en partie conforme à A (absence de οὕτως). *Job* 2,10c est différent de BSA (*car* si...). - *Job* 2,10d est conforme à A. - *Job* 2,10e est conforme à A avec αὐτοῦ de la recension hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, *Auct.* p. 5).

Prologue IV

[1] Le commentaire sur *Job* 2,1 appliquera cette appellation au démon; nous ne la rencontrerons plus.

[2] Litt.: «intelligible».

[3] Première désignation de Dieu comme «Juge». Hésychius soulignera fréquemment l'équité, la douceur, mais aussi la rigueur de sa justice (vg. Homélie VII, prologue; Homélie XI, sur *Job* 8,22b; Homélie XV, sur *Job* 12,6, etc...).

[4] C'est l'âme qui constitue l'homme revêtu d'un corps par Dieu, dira Hésychius en commentant *Job* 2,10; elle est «l'homme total», dit-il encore, dans son *Grand Comm. in Psalm.* (voir DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 291).

[5] Le ms. E omet cette allusion à l'*Épître aux Hébreux*.

Job 2,1b-d *Եւ եկին որդիքն կամ Հրեշտակքն* [1] *Աստուծոյ կալ առաջի Տեառն, և*
մատնիչն ի մէջ նոցա եկն կալ առաջի Տեառն :

Իսկ զի՞րդ « Հրեշտակքն [2] *Աստուծոյ », և կամ վասն ո՞յր գան առաջի Աստուծոյ.*
* p. 223 ** յորմէ՞ սպասաւորութենէ եկեալք, զո՞ր կարգ լցեալ, որո՞վ պատուով : Իբրև զաւրա–*
կանք Հաւատարիմք կան առընթեր թագաւորին. զի բաւականութեամբ եցոյց ճառս
յառաջասացելովքն : Բայց զի արդ գայ [3] *և « մատնիչն », այս* [4] *ոչ նոյնպէս. քանզի ոչ*
իսկ վայելէ ի Համարձակութեան [5] *յորում նոքայն են : Իսկ եթէ ասիցես եթէ* [6]
« զի՞րդ ՚ի մէջ նոցա՝ կայ [7] *», գայն լուր : Զի իբրև զաւրականացն* [8] *կապեալ, որպէս*
և զող « ի մէջ նոցա », որք Հասին ի վերայ [9] *չարութեան նորա : Եւ որպէս միանգամ*
ասացաք յառաջ, այնպէս կայ [10] *« ի մէջ նոցա ». զի Հալեսցի նախանձուն և մա–*
* p. 224 *չեսցի Հեռութեամբքն, եկեալ առ ի յիշատակ պատուոյն զոր * ունէր յառաջագոյն. վասն*
զի ի նոցին ի [11] *բնութենէ անտի իսկ էր և ի նմին ի կարգէ յորում էին Հրեշտակքն* [12].
քանզի ինքն զինքն քարավէժ [13] *ընկէց ընդ բազում խորաձորս, վասն յոյժ իւրոյ*
ամբարտաւանութեանն. զի [14] *իժ և վիշապ և ամենայն չար զազան՝ նա զինքն* [15] *անո–*
ւանել : Բայց տարացոյց այսորիկ այս է. զի ոչ ըստ Համարձակութեան և պատուոյ
Հրեշտակացն [16] *կայ* [17] *առաջի Աստուծոյ « մատնիչն ». զի « Հրեշտակքն* [18] *Աստուծոյ »*
կամ թէ « որդիքն » իսկ, որք ըստ աւրինակի ումանց ասին. իսկ նմա « մատնիչ » ասի :
* p. 225 *Իսկ զի՞րդ արդեւք* [19] *որ զստեղծուածն* [20] *Աստուծոյ * մատնիցէ և յայսմանէ »*
« մատնիչն » կոչիցի, ՙո՞րպէս ինչ կայցէ [21] *ի նմին տեղւոջ* [22] *ընդ այնոսիկ՝ որք* [23]
զստեղծուածն Աստուծոյ պաՀեն, այսինքն ընդ « Հրեշտակս [24] *»,յորմէ և կարծեմ « որ–*
դիս Աստուծոյ » կոչել ըստ ումանց յաւրինակաց. վասն զի ճշմարիտ Որդւոյն Աստուծոյ
նման են. որչափ և [25] *պարտ է ծառայից նմանել Տեառն, առ ի սպասաւորութիւն նորա*
պարապել ըստ տէրունական Հրամանին, զոր ինքն Տէրն Հրեշտակաց [26] *իջեալ յերկնից*
փրկեաց :

Վասն այսորիկ « կալ առաջի Տեառն զմատնիչն ընդ Հրեշտակս [27] *» ոչ արժանի*
Համարեցան կարգել եւթանասունքն : Տեսանե՞ս զի ի վերայ [28] *կարգիս կայ* [29] *նշան,*

2,1b-d

1 *Հրշտակքն* E — 2 *Հրշտակքն* E — 3 *գա* E — 4 E, *այլ* VD — 5 *Համարձակութիւնն* E — 6 *om.* E — 7 *կա* E — 8 *ի զաւրականաց* E — 9 *վերա* E — 10 *գայր* E — 11 *om.* E — 12 *Հրշտակքն* E — 13 *արար add.* E — 14 *վասն զի* E — 15 *նա ինքն զինքն* E — 16 *Հրշտակացն* E — 17 *կա* E — 18 *եթէ Հրշտակքն* E — 19 *արդեաւք* E — 20 *ստեղծուածն* E — 21 *որպիսի՞ կացցէ* E — 22 *տեղւոջն* E — 23 *որ* E — 24 *Հրշտակս* E — 25 *om.* E — 26 *Հրշ–տակաց* E — 27 *Հրշտակսն* E — 28 *վերա* E — 29 *կա* E

FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion*, p. 195). Comme pour les gloses sur *Isaïe* (cf. *Interpr. Is.*, éd. FAULHABER, p. XXV) et son commentaire du *Psautier* (cf. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 263), Hésychius avait sous les yeux une recension origénienne pour la rédaction des *Homélies sur Job*. Nous savons, de fait, par Jérôme, qu'en Palestine prévalait alors la Septante des *Hexaples* (cf. P. NAUTIN, *Origène*, p. 356-357).

9 Bien qu'il ne nomme pas Origène, qui est à l'origine du «*signe*», Hésychius est donc parfaitement au courant de la façon dont sa Septante a été supplémentée. Le passage désigné par «le signe» est, d'après Hésychius, «*se tenir devant le Seigneur*».

Job 2,1b-d *Et les fils — ou les anges — de Dieu vinrent se tenir devant le Seigneur, et le Traître vint, au milieu d'eux, se tenir devant le Seigneur*[1].

Mais comment ou pourquoi «*les anges de Dieu*» viennent-ils devant Dieu? De quel service arrivent-ils? Quelle fonction ont-ils remplie? Avec quel honneur? — C'est en tant que loyaux soldats qu'ils se tiennent aux côtés du Roi, comme le récit l'a suffisamment montré dans ce qui a été dit auparavant[2]. Cependant, puisque, maintenant, «*le Traître*» vient aussi, celui-ci ne (se tient) pas de la même façon, parce qu'il ne jouit absolument pas de l'assurance que possèdent (les anges). Et si tu viens à dire: «Comment se tient-il, '*au milieu d'eux*'?» Écoute ce qui suit. Il a été en quelque sorte lié par des soldats, à la façon d'un voleur, «*au milieu de*» ceux qui l'ont pris sur le fait. Comme nous l'avons déjà dit auparavant[3], il se tient «*au milieu d'eux*» pour se consumer de jalousie et se morfondre par suite de son éloignement, alors qu'il est venu en se rappelant la dignité qu'il possédait auparavant. Il partageait vraiment en effet la nature et le rang qui étaient ceux des anges, car c'est lui-même qui s'est précipité dans d'affreux abîmes[a] par son grand orgueil[b]; il s'est fait appeler en effet vipère[4], dragon et (du nom) de toute autre bête sauvage. Mais voici une preuve que ce n'est pas avec l'assurance et la dignité des anges que «*le Traître*» se tient devant Dieu: eux sont appelés «*anges de Dieu*» voire même «*fils*», à l'instar de certains[5], tandis que lui, on l'appelle «*Traître*». Mais comment celui qui trahit l'(homme) modelé par Dieu et par là est appelé «*le Traître*», comment peut-il se tenir au même endroit que ceux qui veillent[c] sur l'(homme) modelé[d-6] par Dieu, c'est-à-dire «*les anges*»? C'est à cause de cela, à mon avis, qu'ils sont appelés «*fils de Dieu*» selon certains exemplaires. Ils ressemblent vraiment en effet au Fils de Dieu, en tant qu'il est nécessaire que les serviteurs ressemblent au Maître pour s'adonner, conformément à l'ordre du Seigneur, au service de celui que sauva le Seigneur des anges lui-même[e], en descendant du ciel.

C'est pourquoi, en ce qui concerne «*se tenir devant le Seigneur*», les Septante[7] ont estimé qu'il ne convenait pas de ranger «*le Traître avec les anges*». Vois-tu que, sur cette ligne, il y a un signe[8] qui montre qu'ils (les Septante) ne l'ont pas dite, mais que ce sont les autres traducteurs qui l'ont introduite[9]? Si ce sont les

2,1b-d a. cf. Is. 14,15. — b. cf. Ez. 28,17. — c. cf. Ps. 90,11. — d. cf. Gen. 2,7. — e. cf. Hébr. 1,14.

2,1b-d

[1] Le texte *Job* 2,1b diffère du lemme du début. La mention des «*anges*», qui figure dans le texte de Z et de la LXX, n'est nulle part associée à celle des «*fils*»; quelques manuscrits des *Hexaples* possèdent la leçon «*les fils de Dieu*» (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 6, note 1).

[2] Voir p. 83.

[3] Voir p. 87.

[4] Première et unique mention de ce titre de Satan, inspirée par *Ps.* 90,13, qu'Hésychius utilise aussi dans l'*Interpr. Is.* 27,1 (éd. FAULHABER, p. 80).

[5] Quelques lignes plus bas, Hésychius parlera «de certains exemplaires» (Voir supra, note 1).

[6] Reprise d'un thème sur lequel Hésychius revient constamment (voir l'Homélie III, sur *Job* 1,21a, note 3).

[7] C'est aux soixante-dix traducteurs que pense ici Hésychius, comme l'expliquent les lignes qui suivent.

[8] Le terme arménien, très général, *nšan*, désigne ici l'obèle avec lequel Origène signalait les passages qui, à en juger d'après Aquila, Symmaque et Théodotion, se trouvaient dans le texte hébreu (cf.

* p. 226 ցուցանելով զի սոցա * չէ ասացեալ. բայց [30] այլոց թարգմանացն [31] եղեալ է. իսկ եթէ այլոց թարգմանացն [32] եղեալ է, յայտ է թէ ⸢և ի Հեբրայեցւոցն կայ [33] : Զի թէպէտ և այն բանիւք և կամ մտաւք զթարգմանութիւնս [34] ընդունի, զոր յայտնագոյնս Ակիւղաս գրեաց. քանզի ասաց եթէ « արձանանալ առաջի Տեառն ». իսկ այլք ի թարգմանացն [35] և ինքն Ակիւղաս, դոյնպէս և Թէոդոտիոն [36] և Սիմաքոս Հեբրայական [37] բանին ծառայեցին : Իսկ եւթանասունքն իբրև ի սուրբ Հոգւոյն զթարգմանութիւնսն [38] ընկալեալ, բայց յայտնի է զի այնչափ թուով՝ միաբանութիւնս առ միմեանս ընկալան : Քանզի
* p. 227 ասեն իսկ, եթէ որոշեալք երկու երկու ի միասին, * զթարգմանութիւնսն գրոց առՀասարակ միաբանութեամբ գրեցին. մտաց աստուածայնին [39] գրոց ծառայեցին և ոչ բանի : Վասն զի թէպէտ « կայր առաջի ˊ Տեառն մատնիչն [40] », այլ ամաւթով իբրև զփախչող, այլ [41] իբրև զպարտաւոր՝ յետ սակաւ ժամանակի [42] Հրոյ մտանելի. վասն այսորիկ և ի նոյն բանս ոչ կարգեցին զնա ընդ Հրեշտակս [43]. քանզի Ակիւղաս ոչ գրեաց զնա « կայ առաջի Տեառն » որպէս և լուար իսկ : Եւ եկն սատանայ ⸢« ի մէջ նոցա », կայ [44] « իբրև զարձան « առաջի Տեառն » պապանձեալ, առ ի յանչարժ « կայ » և զլեզու [45] ոչ շարժել և ոչ Համբառնալ զաչս. քանզի զայս ամենայն ունի առանց երկմտութեան « արձանա–
* p. 228 նալն ». * յայտնէ իսկ և որ ի կարգին գայ [46] :

2,2a Եւ ասաց Տէր [1] ցմատնիչն. « Ուստի՞ գաս դու [2] » :

« Ուստի՞ գաս [3] ». « քանզի ամենայն իրաւք Յովբ [4] խափանեաց զքեզ մարտնչել ընդ այլս : ‘Ուստի՞ գաս’. քանզի ուր և [5] գնայեր՝ անդ փող պատերազմի ⸢Հարեր և յարուցեր [6] զկռիւս, կամ թէ ˝ընկրկեցեր զմեղաւորս [7] և կամ խռովեցուցեր [8] զարդարն »: Իսկ նա դարձեալ զայս պարծի և խրոխտանայ [9] :

30 *om.* E — 31 թարգմանչաց E — 32 թարգմանչաց E — 33 Հեբրաեցւոցն կա E — 34 զթարգմանութիւնն E — 35 թարգմանչացն E — 36 Թէոդիտոն E — 37 Հեբրաական E — 38 զթարգմանութիւնն E — 39 աստուածախն E — 40 մատնիչն Տեառն E — 41 *om.* E — 42 ժամանակաց E — 43 Հրշտակս — 44 կալ ի մէջ նոցա E — 45 զլեզուն E — 46 կա E

2,2a
1 Աստուած E — 2 *om.* E — 3 *om.* E — 4 Յոբ E — 5 *om.* E — 6 Հարե՞ր յարուցե՞ր E — 7 ընկրկեցե՞ր զմեղաւոր E — 8 խռովեցուցե՞ր E — 9 խրոտանայ E

2,2a
[1] Le texte est identique au lemme du début, sauf pour l'ordre des mots.
[2] Satan, occupé à son premier combat contre Job, n'a pas dû pouvoir faire autre chose!
[3] Métaphore chère à Hésychius, que l'on retrouve, entre autres, dans ses *Hom. fest.* (voir éd. AUBINEAU, p. 103), dans l'*Interpr. Is.* (voir éd. FAULHABER, p. 221 : *tuba*), dans l'*Hom. arménienne sur Jean-Baptiste*, 3 (voir RENOUX-AUBINEAU, p. 54).

autres traducteurs qui l'ont introduite, il est clair qu'elle existe aussi en hébreu[10]. En effet, que ce soit selon la lettre ou selon le sens, (le texte) admet la traduction suivante qu'Aquila[11] a transcrite très clairement[12], en disant: «*Il était comme une colonne devant le Seigneur*[13]», et les autres traducteurs, Aquila lui-même ainsi que Théodotion et Symmaque, se sont faits les esclaves du terme hébreu. Mais étant donné que les Septante ont reçu leurs traductions du Saint-Esprit[14], il est bien évident qu'en raison d'un tel nombre (de traducteurs), ils reçurent (aussi) de s'accorder tous ensemble[15]. On dit en effet que s'étant séparés par groupes de deux, ils rédigèrent les traductions des Écritures dans un accord unanime; ils se firent esclaves du sens des livres divins et non de la lettre. Car, même si «*le Traître se tint devant le Seigneur*», c'était avec honte, comme un transfuge, comme un condamné destiné à être livré au feu peu après. C'est pourquoi, dans ce même passage, ils ne l'ont pas rangé avec les anges, car Aquila, comme tu viens de l'entendre, n'a pas écrit qu'«il se tenait devant le Seigneur». Mais Satan «*vint au milieu d'eux*», pour «*se tenir*» muet, «*comme une colonne, devant le Seigneur*», pour «*se tenir*» immobile, ne pas remuer la langue et ne pas lever les yeux. Tout cela, à n'en pas douter, revient bien à «*se tenir droit comme une colonne*[16]». C'est précisément ce qui apparaît avec évidence dans ce qui suit[17].

2,2a *Et le Seigneur dit au Traître: «D'où viens-tu, toi*[1]*?»*

«*D'où viens-tu?*» «De toutes manières en effet, Job t'a empêché de lutter contre d'autres (humains)[2]. '*D'où viens-tu*?' Car partout où tu es allé, là tu as sonné la trompette[3] de guerre et tu as suscité des querelles, ou bien tu as vaincu les pécheurs ou tu as troublé le juste.» Mais lui (le Traître), c'est de cela qu'il se vante et se rengorge encore une fois.

[10] Hésychius fera allusion deux autres fois seulement au texte hébreu (cf. p. 171 et 181) qu'il ne connaît, semble-t-il, qu'à travers les versions grecques d'Aquila, de Symmaque et de Théodotion.

[11] Aquila, Symmaque et Théodotion, auteurs de traductions grecques de la Bible hébraïque (cf. FERNANDEZ MARCOS, *Introduccion*, p. 93-138) seront cités une trentaine de fois dans les *Homélies sur Job*.

[12] Elle est connue aussi de Théodotion d'après FIELD (*Origenis Hexaplorum*, t. II, p. 6).

[13] Le terme arménien de *Job* 2,1d, *arjanal*, *se tenir comme une colonne*, ne correspond pas exactement au terme παραστῆναι d'Aquila et de Théodotion, «*se tenir devant*»; dans le verset *Job* 2,1b où il se trouvait déjà, le terme παραστῆναι était alors en effet traduit en arménien par *kal aṙaji*, *se tenir devant*. Hésychius a vraisemblablement modifié, ici, le terme d'Aquila et de Théodotion, en fonction de l'interprétation qu'il allait lui donner quelques lignes plus loin (Satan vint... pour se tenir muet comme une *colonne*, *arjan*), ainsi qu'à la fin du paragraphe.

[14] Hésychius rejoint donc les affirmations de nombreux Pères de l'Église qui ont cru à l'inspiration de la Septante; voir les témoignages recueillis par P. WENDLAND, *Aristeae ad Philocraten Epistula*, p. 87-166, et par le Père PELLETIER dans son édition de la *Lettre d'Aristée*, p. 78-98.

[15] Selon la *Lettre d'Aristée* V, 46-47 (éd. PELLETIER, p. 128-131), les Juifs qui traduisirent la Bible de l'hébreu en grec étaient soixante-douze. À la différence de son concitoyen Cyrille de Jérusalem, qui fait état du même nombre de traducteurs (*PG* 33, 497B), Hésychius n'en mentionne que soixante-dix; l'allusion qui suit aux traducteurs «séparés par groupes de deux» montre qu'il ne connaît la légende de la *Lettre d'Aristée* qu'à travers les déformations chrétiennes (voir éd. PELLETIER, p. 88).

[16] Hésychius reprend ici le terme utilisé plus haut, *arjananaln* pour rendre le παραστῆναι d'Aquila (voir supra note 13). Satan «*se tient devant le Seigneur*», mais comme s'il n'y était pas, parce qu'«*il était comme une colonne devant le Seigneur*». Le scandale d'une présence du démon devant Dieu est ainsi évité, grâce à l'interprétation donnée du texte d'Aquila.

[17] C'est dans le commentaire sur *Job* 2,2b-c, qu'Hésychius va revenir sur son interprétation.

2,2b-c Յայնժամ ասաց մատնիչն առաջի Տեառն. « Շրջեալ ընդ ամենայն երկիր
և յածեալ ի ներքոյ երկնի [1], կամ աւասիկ » :
« Յայնժամ » ասէ, յորժամ անկ նմա Հրամայեցաւ [2]. յորժամ ⌜թուղացոյց Տէրն [3]
* p. 229 առաջի իւր չար ծառային [4] բանալ զբերան [5]. յորժամ * Հրամայեաց արձանացելոյն
չարժել ⌜զլեզու իւր [6] : Եւ յայսմանէ [7] իսկ յայտնի է, զի սարսեալ և պակուցեալ և արձանացեալ կայր : Եւ զի՛նչ ասէ [8]. « Շրջեալ ընդ երկիր ամենայն և յածեալ ի ներքոյ
երկնի [9], աւասիկ կամ առաջի [10] » : « Զամենայն երկիր, ասէ, փութապէս զննեցի,
յամենայն տեղիս [11] որոգայթս կանգնեցի և մեքենայս կազմեցի. ամենայն տեղիք
իմովք կարթիւք լի են. ամենայն ինչ ընդ իմով ուռկանաւ և թակարդաւ է փակեալ.
չէ ինչ Հնար վրիպել յորսոյ, վասն զի բազմադիմի են մեքենայք իմ » :

2,3a-e Ասաց Տէր ցմատնիչն. « Հայեցա՞ր ընդ ծառայ իմ Յովբ [1], զի ոչ գոյ իբրև
* p. 230 զնա ի վերայ [2] երկրի այր * առանց չարութեան, ճշմարիտ, անարատ, աստուածապաշտ,
որոշեալ յամենայն իրաց չարաց » :
Զի՞նչ աւգնեաց քեզ « ի շրջելոյն ընդ երկիր ». քանզի [3], ի միոջէ առնէ ⌜ես յաղթաՀարեալ [4]. զի՞նչ քեզ շաՀք եղեն ի բազում ուռկանացն, որ զմի ձուկն ոչ կարացեր որսալ. ընդունայն եղեն քեզ և փութապէս պատրաստութիւնք [5] կարթիցն, քանզի Յովբ [6]
ոչ ըմբռնի. ընդէ՞ր ⌜ստութեան զթակարդն [7] ձգես, քանզի « ճշմարիտն » ոչ անկանի
ընդ ստութեամբն [8] որսոյ. ընդէ՞ր զղրպարտութեան գործիսն կարկատես [9], քանզի
* p. 231 « անարատն » ոչ ինքն զոք բամբասէ և ոչ ընդ ուրուք բամբասանաւք * անկանի :
Ժողովես զմեքենայս ամպարշտութեանն [10], վասն [11] զի ոչ կարես Հնազանդեցուցանել « զաստուածապաշտն ». ամենայն գործիք չարութեանց քոց խափանեալ են,
քանզի Յովբ [12] « Հրաժարեալ է յամենայն չարութենէ » : Քանզի փորձեցաւ աղքատութեամբ, և եցոյց զի յիրաւի էր ի մեծութեան [13]. և Հողմոցն [14] շրջմունք ցուցին զարուեստ ուղղչին : Այլ ի՞ւ իւիք և զվասն Յովբայ [15] վկայութիւնն պսակեաց Աստուած.
« տակաւին իսկ կայ [16] յանմեղութեան, զի դու ասացեր զստացուածս նորա կորուսանել տարապարտուց ». եզինքն յափշտակեցան, իսկ Յովբ [17] զագարակն [18] պատո—
* p. 232 ւիրանաց [19] գործէր. էշքն կորեան, այլ * Յովբ [20] անփոյթ առնէր վասն իշոցն [21], զի
աւրինաւքն էր աւարտեալ, ինքն եղեալ բանաւոր բեռնաբարձ Աստուծոյ ի ձեռն ամենաբարի ունկնդրութեանցն [22] Հրկէզ եղեն ոչխարքն, իսկ Յովբ [23] իբրև զանմոլար

2,2b-c
1 երկնից E — 2 Հրամանեցաւ E — 3 թողացոյց Տէր E — 4 ծառաին E — 5 զբերանն E — 6 զլեզուն E — 7 յայնմանէ E — 8 ասէր E — 9 երկնից E — 10 *om.* E — 11 ասէ *add.* E

2,3a-e
1 Յոբ E — 2 վերա E — 3 զի E — 4 յաղթաՀարեալ ես E — 5 պատրաստութիւն E — 6 Յոբ E — 7 զստութեան թակարթս E — 8 ստութեան E — 9 պատրաստես E — 10 ամբարշտութեանն E — 11 *om.* E — 12 Յոբ E — 13 մեծութիւն E — 14 Հողմոց E — 15 Յոբայ E — 16 կա E — 17 Յոբ E — 18 զագարակ E — 19 պատուիրանացն E — 20 Յոբ E — 21 իշուցն E — 22 ունկնդրութեանն E — 23 Յոբ E

2,2b-c *Alors le Traître dit devant le Seigneur: «J'ai circulé sur toute la terre et je me suis promené sous le ciel, me voici*[1]*».*

«*Alors*» signifie: lorsqu'il reçut l'autorisation de parler, lorsque le Seigneur permit au mauvais serviteur d'ouvrir la bouche devant lui, lorsqu'il ordonna à celui qui se tenait comme une colonne de remuer sa langue. Cela montre, à l'évidence, qu'il se tenait tremblant, terrifié, et immobile comme une colonne. Et que dit-il? — «*J'ai circulé sur toute la terre et je me suis promené sous le ciel, voici que je me tiens devant* (*toi*)[2].» «J'ai observé à la hâte, dit-il, toute la terre, en tous lieux j'ai dressé des pièges et préparé des embûches. Tous les emplacements sont pleins de mes hameçons, tout est enfermé sous mes filets et mes rets; il n'y a aucun moyen d'échapper à la capture, car multiformes sont mes stratagèmes.»

2,3a-e *Le Seigneur dit au Traître: «As-tu observé mon serviteur Job? Car il n'y a pas un homme comme lui sur la terre, sans défaut, sincère, irréprochable, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[1]*».*

Quelle utilité pour toi d'avoir «*circulé sur la terre*[a]», puisque tu as été vaincu par un seul homme? Quel profit as-tu retiré de tes nombreux filets, toi qui n'as pu attraper un seul poisson? Inutiles aussi ont été pour toi les hameçons soigneusement préparés, puisque Job n'est pas pris. Pourquoi tends-tu les rets du mensonge, puisque «*l'homme sincère*[b]» ne tombe pas sous les lacs du mensonge? Pourquoi forges-tu les instruments de la calomnie, puisque «*l'homme irréprochable*[c]» ne médit lui-même de personne et ne tombe sous le coup d'aucune calomnie? Ramasse les machinations de (ton) impiété, puisque tu ne peux pas soumettre «*l'homme pieux*[d]». Tous les instruments de tes œuvres mauvaises ont été détruits, puisque Job «*s'est abstenu de tout mal*[e]». En effet, il a été mis à l'épreuve de la pauvreté, il a fait voir qu'il était juste dans l'opulence, et les tourbillons des vents ont montré l'habileté du pilote[2]. Mais de quelle façon Dieu a-t-il couronné le témoignage qu'il portait sur Job? — «*Il est même encore sans péché, quand toi, tu as dit inutilement de détruire ses biens*[f-3].» Les bœufs ont été enlevés, mais Job labourait le champ des commandements[4]; les ânes[5] ont péri, mais Job ne se préoccupait pas des ânes, parce qu'il était parfait selon la Loi, se faisant lui-même

2,3a-e a. Job 2,2. — b. Job 1,8;2,3. — c. Job 1,8;2,3. — d. Job 1,8;2,3. — e. Job 1,8;2,3. — f. Job 2,3.

2,2b-c

[1] *Job* 2,2c est différent du lemme du début.

[2] Ce texte de *Job* 2,2c, comme le précédent, ne répond à aucune version connue.

2,3a-e

[1] Le texte est différent en plusieurs points du lemme du début. *Job* 2,3a est différent de Z et de BSA. — *Job* 2,3d est différent de Z et identique à BS. — Le lemme est incomplet, mais l'ensemble du verset *Job* 2,3 est commenté à l'intérieur du paragraphe.

[2] L'image réapparaîtra dans l'Homélie V, sur *Job* 2,13b. Hésychius l'utilise aussi dans ses *Hom. fest.* VI,5 et XIII,1 (éd. AUBINEAU, p. 199 et 483).

[3] *Job* 2,3f-g, différent de Z, est identique au lemme du début.

[4] Hésychius applique à Job, dans le même sens, la métaphore des «bœufs» utilisée dans l'Homélie III, sur *Job* 1,14-15, pour désigner ceux qui sont appliqués « au travail des commandements».

[5] Le texte *Job* 1,14-15 (Homélie III) et son commentaire parlaient des «ânesses», symboles de la convoitise.

ոչխար ամրացաւ ի ներքս ի բակին. զորդիս մարմնոյն և զդստերս կորոյս, այլ զհոգւոցն բարէծնութիւն [24] պահեաց :

2,4a *Կրկնեալ բանսարկուն [1] ասէ ցՏէր :*

« Կրկնեալն՝ » այսինքն է « պատասխանեալ ». քանզի ոմանք ի թարգմանացն [2] այսպէս եդին : Բայց « կրկնեալ [3] » յիրաւի և ի բարիոք ժամու ասացաւ. վասն զի ⌈իբրև ի [4] մրցմանց ի տեղ դնէ զպատասխանիս [5]. զի [6] այսպէս իսկ գտցուք p. 233 *զպատասխանիս անուանեալ ի բովանդակ գիրս [7], որչափ ոք ուրեք պատասխանէ ճգնութեամբ ընդ միմեանս :*

2,4b-c *« Մորթ ընդ մորթոյ, և ամենայն որ ինչ իցէ մարդոյ՝ տացէ փոխանակ անձին իւրոյ » :*

Չարութիւն՝ կոյր ստացուածք են, և գուբ անաւրէնութեանց, և նախ զբրոզսն ձգէ յինքն և արկանէ : Չար է մատնիչն, այլ ոչ գիտէ զի ի զչարութեան նիւթն գործէ ի վե–րայ [1] անձին իւրոյ. կամաւք զբանս իւր մոռանայ, և ախորժելով չյիշէ, եթէ [2] զի՛նչ է խոստացեալ և ասացեալ ցԱստուած : « Մինթէ ձրի՞ պաշտէր [3] Յովբ [4] զԱստուած. ո՞չ դու ամրացուցեր զներքին և զարտաքին տան նորա. և p. 234 *որ ինչ միանգամ արտաքոյ շուրջ զնովաւ են և զգործս ձեռաց նորա աւրհնեցեր, և զանասուն [5] նորա բազմացուցեր ի վերայ [6] երկրի. » իսկ ապա ի վերայ [7] այսոցիկ [8] էած. « բայց ոչ, այլ աղէ առաքեա դու զձեռն քո և արկ ի վերայ [9] ամենայնի, եթէ ոչ յերեսս ⌈աւրհնեսցէ զքեզ [10] » : Իսկ իբրև առ իշխանութիւն ի վերայ այսոցիկ, վաղվաղակի զամենայն առանց վշտակցու–թեան [11] ապականեաց, և թափեաց զամենայն լիութիւնս Յովբայ [12]. զամենայն բարեկենդանութիւն նորա ի սաստիկ և ի կարի ողբերգութիւն դարձոյց. յամենայն մեծութենէ [13] զնա մերկացեալ և անողորմ զպսակ որդւոցն թաթափեալ, և ոչ տուեալ* p. 235 *թաղել զորդիսն [14] և զդստերսն [15] որդէսիրին. աւասիկ յայլ բանս փոխի [16], և զՅովբայ [17] զմարմնոյն առողջութիւն [18] նախատէր [19] իբրև զայնչափ արդարութեանն պատճառս եղեալ :*

[24] *բարէծնութիւնն* E

2,4a
[1] *բանսարկուին* E — [2] *թարգմանչացն* E — [3] *կրկնեալն* — [4] *om.* E — [5] *զպատասխանիսն* E — [6] *om.* E — [7] *գիրս* E

2,4b-c
[1] *վերա* E — [2] *թէ* E — [3] *պաշտէ* E — [4] *Յոբ* E — [5] *զանասունս* E — [6] *վերա* E — [7] *վերա* E — [8] *այսուիկ* E — [9] *վերա* E — [10] *om.* E — [11] *վշտակցութեանց* E — [12] *Յոբայ* E — [13] *մեծութենէն* E — [14] *զորդիս* E — [15] *դստերս* E — [16] E, ...*խի* V, *ոսոխի con.* E — [17] *Յոբայ* E — [18] *զառողջութիւնն* E — [19] *նախատէ* E

---

[3] Satan ne se souvient plus qu'il avait prétendu que Job maudirait Dieu, une fois dépouillé de ses biens. Hésychius va le rappeler, en reprenant ces versets accompagnés d'un résumé du commentaire fait dans l'Homélie II, sur *Job* 1,9-11.

pour Dieu, par le moyen de ses actes d'obéissance d'une perfection très grande, un portefaix doué de raison[6]; les brebis ont péri par le feu, mais Job, comme une brebis qui ne s'est pas égarée[g], s'est réfugié dans la bergerie; il a perdu fils et filles selon la chair, mais il a préservé l'heureuse fécondité des âmes[7].

2,4a *Répliquant*[1], *le Délateur dit au Seigneur*[2].

«*Répliquant*», c'est-à-dire «*répondant*», car c'est ce qu'ont écrit certains traducteurs[3]. Cependant, c'est à juste titre et bien à propos qu'il a été dit: «*Répliquant*». C'est en effet en guise de coups que (Satan) adresse ses réponses, en sorte que nous trouvons celles-ci désignées sous ce nom-là dans l'ensemble de ce livre[4], partout où l'on répond en affrontant un adversaire.

2,4b-c «*Peau pour peau, et tout ce que l'homme peut avoir, il le donnera en échange de sa vie*[1].»

Les biens aveugles sont du mal et une fosse d'iniquités[2]; (Satan) attire d'abord à soi ceux qui la creusent, puis il (les) y jette. Le Traître est méchant, mais il ne sait pas qu'il travaille contre lui-même le matériau de la méchanceté. C'est volontairement qu'il oublie ses paroles et que, dans sa satisfaction, il ne se rappelle pas ce qu'il avait promis et dit à Dieu[3]: «*Est-ce gratuitement que Job servait le Seigneur? Toi, n'as-tu pas fortifié l'intérieur et l'extérieur de sa maison et tout ce qui l'entoure au dehors? N'as-tu pas aussi béni les œuvres de ses mains, et n'as-tu pas multiplié son bétail sur la terre?*» Et alors, il ajouta: «*Non certes! Mais, eh bien! étends, toi, ta main et frappe tout,* (*on verra*) *s'il ne te maudira pas en face!*» Lorsque (Satan) eut reçu pouvoir sur ses biens, vite, sans aucune commisération, il détruisit tout et priva Job de toute son opulence; il transforma tout son bonheur en une vive et intense lamentation. Il le dépouilla de toute sa richesse et, sans pitié, il fit tomber à terre la couronne de ses enfants; il n'accorda pas même, à celui qui chérissait ses enfants, d'ensevelir ses fils et ses filles. Et voici qu'il change de langage: il s'en prend à la bonne santé physique de Job, comme étant la cause de sa très grande justice.

— g. cf. Lc 15,4-6.

[6] Un jeu de mots, que l'arménien n'a pas conservé les racines sont différentes , se cache vraisemblablement dans l'opposition entre «l'âne et le portefaix». La même expression: «le portefaix doué de raison», se lit dans le prologue de l'Homélie IX.

[7] Vanakan lit *zhogwoyn, de l'âme* (en opposition à la chair), au lieu de *zhogwoc'n, des âmes*.

2,4a

[1] Littéralement: «Frappant un nouveau coup...». Nous traduirons ainsi le terme *krkneal* qui reviendra fréquemment pour introduire les discours de Satan, de Job et de ses amis.

[2] Le texte, différent du lemme du début, l'est aussi de Z et de BSA.

[3] La LXX et les *Hexaples* n'ont pas gardé trace de cette lecture.

[4] Dans le *Livre de Job*, les réponses des antagonistes sont «des coups, des répliques».

2,4b-c

[1] Le texte, identique au lemme du début, est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.*, 1,5-9; 7,1-7 et 13,1-17 (*PG* 93, 797B, 859C et 933B). Dans l'*Hom. fest.* XIV,3 (éd. AUBINEAU, p. 550), le texte est construit différemment.

[2] La «peau» symbolise les richesses; Hésychius va y revenir, plus explicitement, dans le troisième paragraphe de cette section du commentaire.

« Մորթ ընդ մորթոյ և ամենայն որ ինչ իցէ մարդոյն՝ տացէ փոխանակ անձին իւրոյ »:
Ոչ միայն զմարմին [20] « մորթ » կոչելով, այլ և զմեծութեանն [21] զառաւելութիւն, զոր—
դւոցն լինելութիւն, և զայլ ամենայն աշխարհականս. քանզի և նա ըստ նմանութեան
մորթոյ ծածկէ զմարդն : Բայց թերևս և զայն մաշկեղէն մորթս առակելով ասէ [22],
p. 236 *զորս ես Աստուած իսկ զգեցոյց զԱդամ և զԵւայ, յորժամ ի դրախտէն * հանելոց էր.*
քանզի և ասէ եթէ [23]. « Եւ [24] արար Աստուած Ադամայ [25] և կնոջ [26] նորա մաշկեղէն
պատմուճանս և զգեցոյց [27] զնոսա » : Իսկ « առնել [28] Աստուծոյ » ասէ [29], վասն [30] զի
ինքն ուսոյց թէ [31] զիա՞րդ և կամ ո՞րպէս պարտ է [32] առնել : Իսկ « մաշկեղէն պատմու—
ճանս [33] » ոչ միայն զայն կոչեաց՝ ի կենդանի ⌜մորթոց զգեստն [34], զոր հրամա—
յեաց [35] նոցա նոյնժամայն առնել, վասն զի էին մերկացեալք և զգեստու [36] կարաւ—
տացեալք. կարգել [37] զմորթս կենդանեաց և կարել հրամայեաց [38], քանզի ոչ իսկ
յաւուէ կամ ի կտաւոյ անկանել հրամայէր [39] վասն փութոյն՝ այլ վասն զի [40] հանեալ [41]
p. 237 *զնոսա « ի դրախտէն փափկութեան », և յանտի [42] կենաց [43] զնոսա * մերկացոյց :*
Իսկ զի պիտոյ է [44] նոցա որովք զհարկաւոր կերակուրսն ժողովել կարասցեն, զայս
իմացաւ նոցա որք յառաջագոյն չէին պիտոյ նոցա, ոչ եղինք [45] որով վարէին, և ոչ
բեռնաբարձ անասունք, և ոչ այծք կթանք, և ոչ կտուրք հաւտից, և ոչ այլ ինչ յորմէ
այժմ մարդկեղէն կեանքս յարմարին : Վասն զի ի դրախտին [46] բարէկենդանութիւն
նոցա պատրաստէր, և ոչ ինչ յայսմանէ պիտոյ էր, յանցեան :
Իսկ փոխանակ այսր մորթոյս ասացելոյս ⌜յայտ է [47] եթէ երկրաւոր ստացուածոցս
բաւական լինել Յովբայ [48] միս « մորթոյ », այսինքն է մարմինն. քանզի դեռ ևս
p. 238 *յառողջութեան էր յայնժամ : Զի մատնելով զճգնողն, * մատնիչն [49] իշխեաց ասել,*
իբրև թէ վասն այնր զբարէպաշտութիւնն առ Աստուած պահէր [50] : ⌜Իսկ եթէ [51] յայնմ
հարցի յանդիմանեալ, իբրև թէ ոչ սուրբ ⌜զբարէպաշտութեանն հաւատարմութիւնն [52]
պահէր առ Աստուած, բայց [53] առ երկիւղի, զի մի՛ յառողջութենէ մարմնոյն անկցի.
յորմէ մերկացեալ՝ մերկացուսցէ [54] զանուրանալ զակնկալութիւնս [55]. քանզի [56] եղիցի
ապաշնորհ առ իւր արարիչն, և նոյնժամայն հայհոյութիւնս առ արարիչն խաւսեսցի :
Բայց ոչ ընդ վայր աղաչէ հարկանել զմարմինն Յովբայ [57], այլ ասացեալ՝ եթէ « մորթ
ընդ մորթոյ », և զայս ի վերայ [58] ած. « և ամենայն որ ինչ իցէ մարդոյն՝ տացէ փոխանակ
p. 239 *անձին իւրոյ » : Եւ ի վերայ ոգւոյն [59] իսկ * Յովբայ [60] կամեցաւ առնուլ իշխանու—*

[20] *զմարմինն* E — [21] *զմեծութիւնն* E — [22] *ասէր* E — [23] *թէ* E — [24] *om.* E — [25] *Ադամա* E — [26] *կնւոջ* E — [27] *ագեցոյց* E — [28] *առնելն* E — [29] *ասի* E — [30] *om.* E — [31] *եթէ* E — [32] *էր* E — [33] *պատմուճան* E — [34] *մորթոյ զագեստն* E — [35] *հրամաեաց* E — [36] *ագեստու* E — [37] *կարգեալ* E — [38] *հրամաեաց* E — [39] *հրամաէր* E — [40] *om.* E — [41] *հանել* E — [42] *անտի* V, *յանտի coni. cum.* D, *յայտնի* E — [43] *կենացն* E — [44] *էր* E — [45] *եզինքն* E — [46] E, *դրախտէն* VD — [47] *յայտնէ* E — [48] *Յոբայ* E — [49] E, *մատնչին* VD — [50] *պահեաց* E — [51] *զի թէ* E — [52] *զբարէպաշտութեան հաւատարմութիւն* E — [53] *այլ* E — [54] *և add.* E — [55] *զակնկալութիւնն* E — [56] *զի* E — [57] *Յոբայ* E — [58] *վերա* E — [59] E, *ոգւոցն* VD — [60] *Յոբայ* E

«*Peau pour peau! et tout ce que l'homme peut avoir, il le donnera en échange de sa vie.*» Ce n'est pas seulement le corps que (Satan) appelle «*peau*», mais aussi une grande fortune, un grand nombre d'enfants et d'autres avantages en ce monde[4], car lui aussi[5], sous l'image de la peau, voile l'homme. Mais peut-être fait-il allusion à ces peaux de cuir[a] dont Dieu lui-même avait revêtu Adam et Ève, lorsqu'il était sur le point de les chasser du paradis. En effet, (l'Écriture) dit aussi: «*Et Dieu fit à Adam et à sa femme des tuniques de cuir et les en revêtit*[b-6]». Mais si (l'Écriture) dit que «*Dieu fit*», c'est parce que lui-même enseigne comment et de quelle façon il fallait les faire. Quant aux «*tuniques de cuir*», (Dieu) appela ainsi le vêtement, (fait) de peaux d'animaux, qu'il leur ordonna de confectionner sur-le-champ, et pas seulement parce qu'ils étaient nus et qu'ils avaient besoin d'un vêtement. Il leur ordonna de se tailler des peaux et de les coudre, car il défendait de tisser de la laine ou de la toile, non pas du tout parce qu'il était pressé[7], mais parce qu'il les chassait «*du paradis de délices*[c]» et les privait de la vie de ce lieu[8]. Et, parce qu'ils avaient besoin de (moyens) dont ils pourraient recevoir les nourritures nécessaires, (Dieu) imagina pour eux ce dont auparavant ils n'avaient pas besoin: ni les bœufs pour labourer, ni les bêtes de somme, ni les chèvres laitières, ni la tonte des troupeaux, ni toute autre chose que ce soit dont maintenant cette vie humaine s'accommode. Leur bonheur, en effet, était tout prêt dans le paradis et ils n'avaient aucun besoin de ce par quoi ils fautèrent.

Mais au lieu de la peau dont on vient de parler[9], il est évident que, parmi les biens terrestres, une autre «*peau*», c'est-à-dire le corps, suffisait à Job; alors, en effet, il était encore en bonne santé. Car, lorsque (Dieu lui) livrait le combattant, le Traître[10] eut l'audace de parler comme si (Job) conservait sa piété envers Dieu à cause de cette (bonne santé)[d]. Donc, si, dans cette épreuve, il est convaincu d'avoir observé une piété loyale envers Dieu, non pour des motifs purs, mais par crainte de perdre sa bonne santé physique, une fois dépouillé de celle-ci, il se dépouillera aussi de ses espérances invisibles: il deviendra ingrat envers son Créateur et, au même instant, il se mettra à prononcer des blasphèmes contre le Créateur. Toutefois, ce n'est pas sans raison que (Satan) insiste pour pouvoir frapper la chair de Job; mais après avoir dit: «*Peau pour peau*», il ajouta encore ceci: «*Et tout ce que l'homme peut avoir, il le donnera en échange de sa vie*». Il a voulu, de cette façon, obtenir pouvoir même sur l'âme de Job, puis après avoir

2,4b-c a. cf. Gen. 3,21. b. Gen. 3,21. c. Gen 3,23. d. cf. Job 2,4-6.

[4] La même interprétation est donnée à propos de la «peau» dans les passages du *Comm. sur le Lév.* signalés plus haut (voir note 1).

[5] Comme dans le langage humain, Satan englobe tout l'homme – son corps, ses biens et ses vertus –, sous l'image de la «peau». C'est une interprétation que l'on retrouve aussi dans le *Commentaire sur Job* 2,4, de Didyme (éd. Henrichs, vol. 1, p. 135).

[6] La citation, différente de Z, se retrouve sans le mot κύριος dans quelques manuscrits de la LXX (éd. Wevers, Göttingen, 1974, p. 94).

[7] Le tissage de la laine ou de la toile demande du temps.

[8] La laine, par sa blancheur, est sans doute un signe de la pureté (cf. *Is.* 1,18) que ne peuvent plus porter Adam et Ève, mais elle est aussi, comme nous le lisons dans l'*Opus Imperfectum in Matth.*, *Hom.* III (*PG* 56,648), le symbole du plaisir, des douceurs et des délices dont ils sont désormais privés.

[9] Les biens de cette terre.

[10] Nous lisons avec le ms. E: *matnič'n*, *le Traître*, au lieu de *matnč'in*, *du Traître*, dans le ms. V.

թիւն. ապա իմացեալ եթէ ոչ կարասցէ զայնպէս [61] իշխանութիւն առնուլ, և ոչ թո– ղացի նմա ապականել զկենդանին, պայծառացուցանելով զբանս իւր՝ զայս յաւելու.

2,5 « *Բայց ոչ. այլ աղէ [1] առաքեա զձեռն քո և արկ զոսկերաւք և զմարմնովք [2] նորա, եթէ ոչ յերեսս իսկ աւրհնեսցէ զքեզ* » :

Այսինքն է, թէ ոչ ինչ է պատուականագոյն մարդոյ [3] քան զանձն իւր. « *բայց վասն զի յայտ է՝ եթէ [4] ոչ կամիս զոգիս՝ մարդկան արհամարհել, զոնէ [5] ՙզոսկերս՝ նորա փշրեա, ՙզմարմինս [6] նորա՝ պատառեա, մանրեա զամենն, զի ցուցցի ստացուած իւզոյն [7].*
* p. 240 *ՙձեռն արկ յոսկերս և ի մարմինս * նորա՝, ընդ մաշել [8] զեղեցկութեանն՝ յանդիմանեսցի քաջութիւնն [9] : Ոչ ևս [10] համբերեսցէ Յոբ [11] տեսանել զանկանել մատանց իւրոց, և զհոտել մարմնոյ իւրոյ, և ոչ չարատեսիլն [12] լինել զգեղ պատկերի իւրոյ. այլ ՙյերեսս աւրհնեսցէ զքեզ՝, ասելով. վասն է՞ր ստեղծանէիր եթէ ապականել կամէիր. վասն է՞ր իսկ քոյով [13] պատկերաւդ պատուեցեր՝ զորս հրամայես [14] թշնամւոյն, զորս ախտից մատնես, ընդ որովք և ոչ զանբան կենդանիսն անկեալ տեսանեմք : Բայց մինչդեռ կայ [15] առողջութիւն մարմնոյն, և որդէծնութեան յոյս կայ [16], և զկորուսեալ մեծու–*
* p. 241 *թիւնն կրկնակի ընդունել ակն ունի, և զարդարութիւնն թերևս կեղծաւորի, * իբրև յոյս ունելով թէ ուստի նմա դարձեալ կրկնեսցի բարեացն [17] ստացուածք* » :

2,6 *Եւ ասէ Տէր ցբանսարկուն.* « *Ահաւասիկ տուեալ [1] զնա ի ձեռս քո. բայց միայն զոգիսն [2] նորա պահեսցես* » :

« *Յառաջ քեզ ՙետու՝ զինչսն Յոբայ [3], իսկ այժմ զՅոբ [4] ինքն. յառաջ հեռագոյն, բայց այժմ մաւտ ի մաւտոյ յաւրինի պատերազմ [5] և մերձ առ միմեանս. իսկ [6] այժմ հրամայեմ [7] քեզ զլորել և կամ զլորիլ. մատնեմ զնա քեզ, ոչ զի զմիտսն ապականեսցես և կամացն մնասեսցես, և մի զընտրութիւն խորհրդոցն կորուսցես. քանզի ի մնասել*
* p. 242 *այսոցիկ՝ զիւրին է քեզ յաղթութիւնն [8] և անհարթ պատերազմն. յայսմանէ * ⌜քեզ հրաժարումն սահմանէ ստացուածային հրամանն [9] : Քանզի կամեցիս իսկ դու մերձա– նալ [10] ՙյոգի՝ արդարոյն, բայց ոչ կարասցես [11]. քանզի վրէժխնդիր ⌜ինքեան լիցի [12] մեծի թագաւորի հրամանն : Եւ պահապան ոչխարացն [13] թողու զգայլդ. քեզ իսկ յանձ– նեմ զնախանձելոյն ի քէն ՙզոգին՝, ոչ քո կամաւք, այլ վասն երկիւղի իմոյ հրամա– նիս և ստուածային [14] կամացս : Քանզի ոչ իսկ կարասցես ասել՝ եթէ այլ ոք յար–*

[61] *զայնպիսի* E

2,5
[1] *om.* E — [2] *զմարմնով* E — [3] *մարդոյն* E — [4] *զի* E — [5] *զոնեա* E — [6] *զմարմին* E — [7] *եղոյն* E — [8] *մաշեալ* E — [9] *քաջութիւն* E — [10] *կամ* E — [11] *Յոբ* E — [12] *չարատեսիլ* E — [13] *քով* E — [14] *հրամաես* E — [15] *կա* E — [16] *կա* E — [17] *բարեաց* E

2,6
[1] *է add.* E — [2] *զոգիս* E — [3] *Յոբա* E — [4] *զՅոբ* E — [5] *պատերազմն* E — [6] *om.* E — [7] *հրամաեմ* E — [8] *յաղթութիւն* E — [9] *հրաժարումն հրամաէ ստուածաին սահմանն քեզ* E — [10] *մերձենալ* E — [11] *կարես* E — [12] *ինքն լինի* E — [13] *ոչխարին* E — [14] *ստուածաին* E

compris qu'il ne pourra pas obtenir pareil pouvoir et qu'il ne lui sera pas permis de tuer le vivant, il ajoute ceci, en donnant de l'éclat à ses paroles:

2,5 «*Non, certes! Mais, eh bien! étends ta main et frappe* (*ses*) *os et ses chairs,* (*on verra*) *s'il ne te maudira pas même en face*[1].»

Cela veut dire que, pour l'homme, rien n'est plus précieux que sa propre vie. «Cependant, puisqu'il est clair que tu ne veux pas mépriser la vie des hommes, du moins broie '*ses os*', mets en lambeaux '*ses chairs*', réduis en morceaux le vase[2], pour qu'on voie sa richesse en huile. '*Porte la main sur ses os et sur ses chairs*'; dans le dépérissement de sa beauté se prouvera son courage. Job ne supportera pas davantage de voir tomber ses doigts et sentir mauvais sa chair, ni de voir s'enlaidir les charmes de son image, mais '*il te maudira en face*' en disant: 'Pourquoi donc (me) modelais-tu si tu voulais que je périsse? Pourquoi donc as-tu fait l'honneur de ton image[a] à ceux que tu soumets à l'Ennemi, que tu livres à des maladies dont, nous le voyons, ne sont pas même atteints les animaux sans raison'. Mais tant qu'il est en bonne santé physique, il a l'espoir de procréer des enfants, il s'attend à recevoir au double sa fortune perdue, et peut-être simule-t-il la justice, du fait qu'il garde l'espoir, (sachant) comment lui seront rendus au double les biens qu'il possédait.»

2,6 *Et le Seigneur dit au Délateur:* «*Le voici livré entre tes mains, cependant tu respecteras sa vie*[1]».

«Je t'ai '*livré*' d'abord les biens de Job, mais maintenant, Job lui-même; le combat, d'abord éloigné, se livre désormais de près, et c'est un corps à corps. Maintenant, je t'autorise à le renverser ou à être renversé; je te le livre, non pas pour que tu altères son esprit et que tu portes atteinte à sa volonté ni pour que tu détruises son libre arbitre, car si tu portes atteinte à ces (facultés), la victoire te devient facile et le combat inégal. C'est à partir de là que la décision divine t'impose une interdiction. Toi, en effet, tu voudrais certainement approcher '*la vie*' du juste, mais tu ne le pourras pas, car le commandement du grand Roi se ferait son propre vengeur». Et le Gardien des brebis lâche le loup. «A toi donc, je confie '*la vie*' de celui que tu jalouses, non (pour agir) à ta guise, mais avec la crainte de mon commandement et de ma volonté divine. Tu ne pourras donc pas dire que c'est un autre qui a assailli '*la vie*' de Job, car c'est toi qui as été établi son gardien; tu seras coupable d'où que lui advienne le guet-apens.»

2,5 a. cf. Gen. 1,26.27.

2,5

[1] *Job* 2,5a est différent du lemme du début (voir p. 121), de Z et de BSA.

[2] Image chère à Hésychius dans son *Commentaire sur Job*, comme dans ses Homélies (voir AUBINEAU, *Les Hom. fest.*, p. 642).

2,6

[1] *Job* 2,6a est différent du lemme du début (voir p. 121), de Z et de BSA; *Job* 2,6b différent du lemme du début est conforme à BA.

ձակեցաւ ի ⸢վերայ ՝ոգւոյն՝ Յովբայ[15]. քանզի դու ի վերայ[16] նորա պահապան կարգեալ, եղիցիս պարտաւոր, ուստի և եկեսցէ ի վերայ[17] նորա նենգութիւն » :

* p. 243 **2,7a** * Եւ ել սատանայ յերեսաց Տեառն :

Յամաւթ եղեալ և կշտամբեալ. բայց սակայն ել խնդութեամբ, յորոյ[1] ի վերայ[2] յետ սակաւ ժամուց գալոց էր. ել իշխանութիւն առեալ, որ զամենայն զնորա իշխանութիւնն[3] կողոպտեաց. քանզի մարտուցեալ ընդ Յովբայ[4] և այնչափ ի նմանէն[5] յաղթահարեալ՝ մինչև յայսպէս[6] մարդկանէ դիւրաւ մարտնչելի[7] եղև : Բայց սակայն զի՞նչ գործէր իբրև ել :

2,7b Եւ[1] եհար զՅովբ[2] մեծաւք[3] հարուածովք յոտից մինչև ի[4] գլուխ :

Ոչ ինչ առողջ եթող 'ի հասակէն Յովբայ[5]. զամենայն այգին ըստ կարգի[6] ապականեաց որդն, զտերևն կերաւ, և զփայտն ծակոտեաց. բայց զողկոյզն հատանել ոչ կարաց, * p. 244 քանզի համբերութեամբ * ճգնողն յաղթէր ընդդիմողին[7], և առաքինութեամբք[8] լուծանէր զամբարտաւանն, և հեզութեամբ քակտէր[9] զլարս աղեղանց[10] և զնետսն[11] մանրէր : Քանզի զի՞նչ առնէ եկելոցն[12] ախտիցն ի վերայ[13] նորա, առ ի բազմութիւն վիրացն[14], առ ի յանպատումն[15] հարուածոցն և ի սաստիկ ապականութենէն, զայդ ուսիր.

2,8 Եւ առեալ Յովբայ[1] խեցի, քերէր զթարախն յինքենէ, և ինքն նստէր ի վերայ[2] աղբեաց արտաքոյ քաղաքին :

Ոչ կոչեաց բժիշկս[3]. բայց թերևս և կոչեցեալք[4] ոչ գային[5], տեսանելով յաղթա- * p. 245 հարեալ[6] զարուեստս յախտիցն[7]. բայց սակայն և Յովբ[8] իսկ * ոչ կոչէր և ոչ զառ ի մարդկանէ արուեստիցն խնդրէր[9] զաւգնութիւն. այլ կաւով «քերէր» զկաւն, և «խեցեաւն[10]» սրբէր զամանն խեցեղէն[11], ազգակցութեամբն զազգակիցն մխիթարէր : Եւ եցոյց[12] թշնամւոյն՝ թէպէտ և զմեծ մարմինն[13] վիրաւորեալ որ յերկրէն էր, այլ նմա ոչ ինչ կարաց զաւրել. և վասն այսորիկ[14] թաւալի յերկրի, զի հող և մոխիր է : Բայց սակայն յիրաւի «նստաւ» Յովբ[15] «ի վերայ[16] աղբեացն», զի «աղբեւքն[17]» վաղվաղակի երթիցեն առ «աղբեւսն[18]». միանգամայն զի և զաթոռն կալցի պատճառս

[15] վերա ոգոյն Որա E — [16] վերա E — [17] վերա E

2,7a
[1] յոր V, յորոց E, *coni.* յորոյ *cum* D — [2] վերա E — [3] զիշխանութիւնն E — [4] Յոբայ E — [5] նմանէ E — [6] յայսպիսի E — [7] յաղթահարեալ E

2,7b
[1] *om.* E — [2] զՈբ E — [3] մեծամեծ E — [4] *om.* E — [5] Յոբայ E — [6] կարգին E — [7] ընդդիմամարտին E — [8] առաքինութեամբ E — [9] քակէր E — [10] աղեղանցն E — [11] զնետս E — [12] եկելոց E — [13] վերա E — [14] վիրաց E — [15] յանպատում E

2,8
[1] Յոբայ E — [2] վերա E — [3] զբժիշկս E — [4] կոչեալք E — [5] գային E

2,7a *Et Satan sortit de devant le Seigneur*[1]

Couvert de honte et réprimandé, il sortit cependant tout joyeux en pensant à celui qu'il allait bientôt assaillir. Il sortit, avec pleins pouvoirs, lui qui avait spolié (Job) de tout pouvoir. De fait, il engagea le combat avec Job, et il fut à ce point vaincu par ce dernier, qu'il devint facile à combattre par les hommes de cette qualité. Mais que fit-il une fois sorti?

2,7b *Et il affligea Job de grandes plaies depuis les pieds jusqu'à la tête.*

Il ne laissa rien de sain sur tout le corps de Job; la vermine détruisit méthodiquement toute la vigne, mangea le feuillage et perça le bois. Toutefois elle ne put couper la grappe, parce que, par sa patience, le lutteur l'emportait sur son Adversaire; par ses vertus, il détruisait l'orgueil et, par sa douceur, il débandait les cordes des arcs et brisait les flèches. Ce qu'il fait en effet, face aux souffrances qui l'accablent en raison de la multitude de ses plaies, de ses blessures indescriptibles et de l'intense putréfaction, apprends-le:

2,8 *Et Job, ayant pris un tesson, raclait sur lui le pus. Et lui-même était assis sur un fumier en-dehors de la ville.*

On n'appela pas de médecins; peut-être même ne seraient-ils pas venus, s'ils avaient été appelés, à la perspective de voir leur art vaincu par les maladies. Cependant, Job lui-même ne (les) appelait pas et ne recherchait pas l'aide de l'art humain, mais avec de la glaise «*il raclait*» la glaise[1], avec «*un tesson*[2]» d'argile il nettoyait le vase fait d'argile, (et) avec un (matériau) de cette nature il soulageait celui qui était de la même nature. Il montrait ainsi à l'Ennemi que, bien qu'il eût blessé son corps magnifique issu de la terre[a], il n'avait pu venir à bout de lui, (Job), et que s'il se roulait dans la terre, c'est qu'il était limon et cendre[b]. Cependant Job a bien fait «*de s'asseoir sur le fumier*», pour que «le *fumier*» s'en aille rapidement «*au fumier*», et que du même coup il ait accès à ce trône[3], cause

2,8 a. cf. Gen. 3,19. – b. cf. Gen. 18,27.

2,7a

[1] Le texte, identique à Z, est différent du lemme du début (voir p. 120).

2,8

[1] Trois fois dans cette fin de phrase, Hésychius se laisse aller à des jeux de mots (voir déjà supra p. 111 et 131) que la traduction arménienne a fidèlement conservés.

[2] Nous retrouverons plusieurs fois ce «tesson d'argile» (*xec'i*) (Homélie V, prolog. et sur *Job* 3,1; IX, sur *Job* 6,7; X, sur *Job* 7,5, différent de la «croûte de terre» (*košt erkri*) de *Job* 7,5.

[3] Le fumier de Job, «plus vénérable que le trône des rois», c'est le thème sur lequel Jean Chrysostome ouvre la cinquième de ses *Homélies sur les Statues* (*PG* 49,68; voir aussi ses *Fragmenta in beatum Job*, 2,8, *PG* 64, 552B).

---

6 *զյաղթահարեալ* E — 7 *ախտիցն* E — 8 *Յոբ* E — 9 *խնդրէ* E — 10 *խնեցումն* E — 11 *եւ add.* E — 12 *եցւոյց* E — 13 *մարմին* E — 14 *այնորիկ* E — 15 *Յոբ* E — 16 *վերա* E — 17 *աղբիւքն* E — 18 *աղբիւսն* E

Հեզութեան. քանզի « ի ⌜վերայ աղբեացն [19] նստելով », զի մարմինն « աղբեւք [20] » p. 246 * իսկ էին, և [21] յիշեցուցանելով մարմնոյն զնոյն բնութիւն : Զի պատճառք իմաստասիրութեան էին ⌜նմա այն [22] յիշատակ, ուստի և զամենայն հնարագիտութիւն թշնամւոյն [23] դիւրաւ դարձուցանէր յետս, որպէս ⌜և զայս որ [24] ի կարգիս ցուցանէ մեզ պատմութիւնս :

2,9-9e Քանզի ⌜ասէ, թէ [1] յետ բազում ժամանակի անցելոյ, ասաց ցՅովբ [2] կինն իւր. « Մինչև ցե՞րբ համբերես ասելով, ՝ահա անսացից փոքր միւս ևս ժամանակ, ակն ունելով յուսոյ փրկութեան իմոյ՝ : Ահաւադիկ ապականեալ է յիշատակ քո յերկրէ, ուստերք քո [3] և դստերք՝ իմոյ որովայնի երկք և ցաւք, p. 247 * յորս տարապարտուց վաստակեցի տառապանաւք : Դու [4] իսկ ինքնին ի զազրութիւն [5] որդանց նստիս աւթագացեալ արտաքոյ. և ես մոլորեալ և հարկահար կին, տուն ի տանէ և տեղի ի տեղւոջէ յածեալ, կարաւտիմ տեսանել զմտանել արեգական, զի հանգեայց յաշխատութեանց և ի ցաւոց իմոց որ այժմ են պատեալ զինև : Այլ ասա բան ինչ առ Տէր և վախճանեցիր » :

« Բայց զի ժամանակն յերկարէր », բանս յայտնի արար մեզ. և վասն աւգտի մերոյ [6] զթիւ « ժամանակացն » ոչ յայտնեաց մեզ Հոգին. քանզի եթէ յայտնի [7] սահմանեալ էր զամիսսն [8] կամ զտարիս, իւրաքանչիւր ոք՝ որք առ ի յապա փորձելոց էին՝ վհատէին, p. 248 * մինչչև [9] հասեալ էին ի [10] ժամանակ կիտին. համարելով զգիշերս և զժամս, և « զժամանակս » զմտաւ ածելով : Իսկ եթէ դէպ լինէր, և փորձանաւքն զանցանէր ⌜զՅովբայ « ժամանակաւն [11] », առաւել ևս լինէր յուսահատ, իբրև ոչ պատահելով զաւրութեան ձեռինն Աստուծոյ, և ոչ յերկնից աւգնութեանն [12] վայելեալ [13], յորում նայն վայելեաց [14] : Իսկ այժմ « բազում » ասաց զոլ « զժամանակս », զի գիտասցես եթէ ոչ միայն քան զախտսն և զայնչափ հարուածս, այլ և քան « զժամանակսն » հզաւրագոյն գտաւ Յովբ [15]. և « երկայն ժամանակաւք » մարտուցեալ տանջանաւք ընդ վշտաց մարմնոյն, p. 249 * սակայն անվթար ի ճգնունսն եկաց : Իսկ զմեզ մխիթարէ, զի որչափ և կայցեմք ի փորձութեան ժամանակս, մի՛ ամենևին վհատեսցուք. քանզի եկեսցէ մեզ [16] ձեռն Տեառն, և աջ նորա աւրնթեր կացցէ մեզ, որ ի « բազում ժամանակսն » փրկեաց զՅովբ ի հնոցէն փորձանաց :

Բայց քանզի ⌜յամենայն պատերազմունսն [17] յաղթահարեալ էր մատնիչն, և վրիպեալ էր ամենայն փորձանաւքն, և խափանեալ էր յամենայն որսոց [18], և ամենայն որոգայթքն մանրեալ էին, և յամենայն մեքենայից մերկացեալ էր, յետ մեծութեանն ապականելոյ, յետ բազում որդւոց [19] կորստեան, p. 250 * յետ մարմնաքանց հարուածոց մարմնոյն, ⌜զվերջին հնարագիտութիւն [20], և [21] որպէս կարծէր եթէ [22] քան զամենայն

[19] վերա աղբեաց E — [20] աղբիք E — [21] *om.* E — [22] նորայն E — [23] թշնամոյն E — [24] *om.* E

2,9-9e

[1] *om.* E — [2] ցՅոբ E — [3] քոյ E — [4] եւ դու E — [5] զազրութեան E — [6] մերո E — [7] մեզ *add.* E — [8] զամիսս E — [9] մինչև E — [10] *om.* E — [11] զՅոբա ժամանակաւքն E — [12] աւգնականութեանն E — [13] վաելեալ E — [14] վաելեաց E — [15] Յոբ E — [16] ի մեզ E — [17] յամենայն ժամանակս

de sa douceur d'âme. «*Il s'asseyait en effet sur le fumier*», parce que son corps était vraiment «*fumier*»; il se souvenait ainsi que le corps possède la même nature. Car la cause de sa philosophie était effectivement ce souvenir, au moyen duquel il repoussait facilement toute machination de l'Ennemi, comme nous l'expose la suite du récit.

2,9-9e En effet, (l'Écriture) dit qu'*après qu'un long temps se fut écoulé, sa femme dit à Job: «Jusqu'à quand patienteras-tu en disant: 'Voici que je me résignerai encore un peu de temps, gardant l'espoir de ma délivrance'. Voici que ton souvenir a disparu de la terre,* (*ainsi que*) *tes fils et tes filles — peines et douleurs de mon ventre — pour lesquels je me suis épuisée inutilement dans les souffrances. Quant à toi-même, tu es assis dans la saleté de la vermine, passant la nuit dehors; et moi, femme errante et servante, circulant de maison en maison et de place en place, j'aspire à voir le soleil se coucher, pour me reposer des fatigues et de mes douleurs qui actuellement m'enveloppent. Mais dis quelque parole au Seigneur et meurs*».

«*Mais comme le temps se prolongeait.*» L'Esprit nous a tenu des propos très clairs; mais, pour notre utilité, il ne nous a pas révélé la durée de ce «*temps*»; car s'il avait fixé clairement les mois ou les années, chacun de ceux qui, à l'avenir, devaient être mis à l'épreuve, se serait découragé, avant d'arriver au terme, comptant les nuits et les heures et réfléchissant à ce «*temps*». Or s'il arrivait que (*ce temps*) d'épreuves dépassât le «*temps*» de Job, (chacun) deviendrait encore plus désespéré que n'intervienne pas la main puissante de Dieu, et qu'il ne bénéficie pas de l'aide venue des cieux dont celui-là avait bénéficié. En fait, (l'Esprit) a dit qu'il y avait eu un «*long temps*», pour que tu saches que Job a été trouvé plus fort non seulement que les maladies et de nombreuses plaies, mais même que le «*temps*»; (pour que tu saches) aussi qu'il a lutté «*un long temps*» dans les tourments et les souffrances physiques et que, cependant, il est resté inébranlable dans les combats. (L'Esprit) nous console donc pour que, tant que dure notre épreuve, nous ne nous découragions aucunement, car la main du Seigneur viendra à nous et sa droite se tiendra à nos côtés[a], elle qui, pendant «*un long temps*», a sauvé Job de la fournaise des tentations.

Cependant, comme le Traître avait été vaincu dans tous les combats, qu'il avait échoué dans toutes ses tentatives, qu'il avait été entravé dans toutes ses chasses, que tous ses filets avaient été mis en pièces et qu'il avait été dépouillé de tous ses stratagèmes, après avoir détruit la richesse (de Job), après la mort de ses nombreux enfants, après avoir lacéré de coups son corps, comme dernière invention et, à ce qu'il croyait, plus contraignante que toutes les autres, (Satan) amena contre lui «*sa femme*[1]». Il fallait bien en effet qu'elle se mît à lui parler, quand il eut

2,9-9e a. cf. Ps. 17,36; 138,10.

2,9-9e
[1] Jean Chrysostome introduit la femme de Job de la même façon, après avoir énuméré tous les malheurs (*PG* 64, 557CD). De nombreux traits rapprochent les deux auteurs tout au long du commentaire des versets *Job* 2,9-9e.

պատերազմացն E — [18] *որսոյ* E — [19] *որդւոցն* E — [20] *զվերջինն Հնարա–գիտութիւնն* E — [21] *om.* E — [22] *թէ* E

բռնագոյն [23] էած ի վերայ [24] նորա « զկինն » : Եւ քանզի պարտ էր ⌜ասել նմա [25] զայս,
յորժամ զպսակ ուստերաց [26] և դստերացն թաւթափեաց, յորժամ զմարմինսն սկսան
պատառել զառաջին [27] որդունքն, յորժամ քաղաքացիքն փախչէին ի նմանէ և Հալա—
ծէին զնա Հանդերձ ազգակցաւքն [28], յորժամ նստաւ յաղբեւսն [29], փոխանակ թագա—
ւորական անկողնացն [30], յայնժամ լռեալ էր. յորժամ ախտն ժամանակաւքն պարարեալ՝
Հզաւրագոյն եղև, և այնպէս ևս ոչ կակղագոյն ⌜գտեալ էր զճգնողն [31] ընդդիմացողին.
* p. 251 * յայնժամ գումարէ զկինն, թերևս ընդ միտս ասելով, եթէ ոչ Հզաւրագոյն է սա քան [32]
զԱդամ. « թէպէտ և մեծատուն էր, այլ ոչ ունէր ՝զդրախտն Աստուծոյ՝. թէպէտ և
արդար էր, այլ ոչ կթէր ՝զփայտն կենաց՝. թէպէտ և աստուածապաշտ էր, այլ Ադամ ի
խաւսել ընդ Աստուծոյ վայելէր [33]. սորա բազում էր [34] անասուն, իսկ նմա ամենայն
կենդանիք երկրիս Հնազանդեալ էին : Իսկ եթէ զնա ի ձեռն կնոջն կարացի [35] կոր—
ծանել, թերևս և ոչ սա կարասցէ ուժել [36], մարտնչելով ընդ սմա [37] կնոջն » : Այսու
կարծեաւք վառէ ի ⌜վերայ Յովբայ [38] զՀասակ կնոջն, զորոյ զանունն վասն ⌜այսորիկ
* p. 252 Հոգին Աստուծոյ [39] ոչ ետ * գրել [40] ձեռնագիր պատմութեամբքս, առ [41] ի ցոյց՝
եթէ նման էր այնմ առաջին կնոջն :

Այլ զի՞նչ ⌜ասէ ցՅովբ [42]. « Մինչև ցե՞րբ [43] Համբերես ». այսինքն է [44], եթէ [45]
« զի՞նչ փախճանի ակն ունիս ⌜Համբերութեամբդ, և զի՞նչ տեսանես պտուղ. որո՞ւմ
աւգնութեան ակն ունիս [46]. զի՞ զքեզ ⌜խաւսելով պատրես [47] բանիւք՝ յուսալով ըն—
դունայնս, և բարբաջանս խորՀելով. ասելով ՝աՀա անսացից փոքր միւս ևս ժամանակ,
ակն ունելով յուսոյ փրկութեան իմոյ՝ : Փոքր մի ժամանակ անսաս [48]. իսկ սա աւասիկ
⌜անցեալ բազում եղև [49]. ՝ակն ունիս [50] յուսոյ փրկութեան քո՝ այլ դու տանջանաց [51]
ի տանջանս փոխիս » :

* p. 253 « ԱՀաւադիկ [52] ապականեալ է [53] յիշատակ քո յերկրէ » : * « Ընդունայնս յուսաս.
քանզի ի նա յուսաս որ ոչ կարէ ապրեցուցանել զքեզ ի չարեացս. բայց [54] յայտ
է թէ ընդ այլոց վշտացն ամենայնի և ՝զքո ևս յիշատակ յերկրէ կորուսեր՝ ». իսկ ըստ
որո՞ւմ աւրինակի :

« Ուստերք քո [1] և դստերք՝ իմոյ որովայնի երկք և ցաւք, յորս տարապարտուց
վաստակեցի տառապանաւք » : « Համարեաց եթէ զմեծութիւնն կորուսեր՝ ուստի էիր
երևելի. աՀաւասիկ և ի վիճակէ որդւոցն զրկեցար, իսկ ուստի՞ այսուՀետև մնասցէ
յիշատակ քո ի վերայ [2] երկրի : Ինչքն յափշտակեցան, ստացուածքն ապականեցան,
* p. 254 « ուստերք » ոչ գոն [3] « դստերք » ոչ * մնացին [4], և ոչ թոռունք եղիցին՝ յորդւոց

[23] բռնաւորագոյն E — [24] վերա E — [25] նմա ասել E — [26] ուստերացն E — [27] զառաջինն E — [28] ազգականաւքն E — [29] յաղբիւսն E — [30] անկողնաց E — [31] զճգնողն գտեալ E — [32] om. E — [33] վաելէր E — [34] om. E — [35] կարաց E — [36] ժուժալ E — [37] սորա E — [38] վերա Յոբա E — [39] om. E — [40] Հոգին Աստուծոյ add. E — [41] այլ E — [42] ասիցէ ցՅոբ E — [43] յե՞րբ E — [44] om. E — [45] թէ E — [46] om. E — [47] խաբելով խաբես E — [48] կամեցար անսալ E — [49] բազում եղև անցեալ E — [50] ունի E — [51] ի տանջանաց E — [52] աւադիկ E — [53] էր E — [54] այլ E

perdu la couronne de ses fils et de ses filles[2], quand, pour la première fois, la vermine se mit à ronger ses chairs, quand ses concitoyens, ainsi que sa parenté, le fuyaient et le persécutaient, quand il se fut assis sur le fumier en guise de lit royal, (et) qu'alors il se taisait. Quand la maladie eut empiré avec le temps, il était devenu plus fort, si bien que l'Adversaire n'avait pas trouvé le combattant plus amolli. Alors (Satan) convoque sa femme, se disant peut-être en lui-même que celui-ci (Job) n'était pas plus fort qu'Adam. «Bien qu'il fût riche, il n'avait pas cependant '*le jardin de Dieu*[b]'; bien qu'il fût juste, il ne cueillait pas cependant '*l'arbre de vie*[c]'; bien qu'il fût pieux, Adam jouissait cependant de la conversation avec Dieu; celui-ci (Job) avait beaucoup de bétail, mais tous les animaux de la terre étaient soumis à celui-là (Adam). Donc si j'ai pu perdre celui-là par sa femme, peut-être celui-ci ne pourra-t-il pas résister aux attaques de sa femme[3].» C'est dans cet état d'esprit qu'il excite contre Job sa femme, dont l'Esprit de Dieu n'a pas fait savoir le nom[4] dans ces récits mis par écrit, afin de laisser entendre qu'elle était semblable à cette première femme.

Mais que dit-elle à Job: «*Jusqu'à quand patienteras-tu?*» C'est-à-dire: «Quelle issue attends-tu avec ta patience, et quel fruit en aperçois-tu? Sur quelle aide comptes-tu? Pourquoi te dupes-tu avec des paroles, dans un vain espoir et de niaises rêveries, en disant: '*Voici que je me résignerai encore un peu de temps, gardant l'espoir de ma délivrance*'. Tu te résignes un peu de temps, mais voici que celui-ci a augmenté au point de devenir considérable. '*Tu gardes l'espoir de ta délivrance*', alors que tu passes de tourments en tourments».

«*Voici que ton souvenir a disparu de la terre.*» «Tu espères inutilement, car tu espères en celui qui ne peut pas te délivrer de ces maux. Cependant, il est évident qu'outre tous les autres malheurs, '*ton souvenir aussi a disparu de la terre*'». Mais de quelle manière?

«*Tes fils et tes filles — peines et douleurs de mon ventre — pour lesquels je me suis épuisée inutilement dans les souffrances.*» «Considère que tu as perdu ta richesse, grâce à laquelle tu étais illustre. Voici également que tu as été privé de ton lot d'enfants, alors comment désormais ton souvenir se maintiendra-t-il sur la terre? Tes biens ont été dérobés, ce que tu possédais a été détruit; il n'y a pas «*de fils*», il n'est pas resté «*de filles*», et il n'y aura pas de petits-enfants du fait de la disparition des enfants. C'est en vain que tu as ensemencé le champ de mon sein[5];

— b. Ezech. 28,13. — c. Gen. 2,9. — d. cf. Eccl. 11,7.

[2] Le martyr Procope n'était pas entouré comme Job d'«une couronne de filles», s'écrie Hésychius dans son *Hom. fest.* XIV,3 (éd. AUBINEAU, p. 551).

[3] «Si j'ai pu faire expulser Adam du Paradis avec l'aide (d'Ève), combien plus serai-je capable de faire trébucher Job sur son fumier», lit-on dans le commentaire sur *Job* 2,9 de Jean Chrysostome (*PG* 64,558C). C'est un thème qu'exploitent aussi Didyme (*Commentaire sur Job*, 2,9; éd. HENRICHS, vol. 1, p. 145-147) et l'Arien Julien (éd. HAGEDORN, p. 25-26).

[4] Hésychius ne connaît donc ni le *Targum de Job* ni le *Testament de Job* qui l'appellent, le premier, Dinah, et le second, Sitis, (voir DHORME, *Job*, p. XVII).

[5] La même image est employée par Hésychius dans l'*Hom. fest.* VI,2 (éd. AUBINEAU, p. 197).

---

1 *om.* E — 2 *վերա* E — 3 *մնացին* E — 4 *զոն* E

*անգոյութենէ [5]. այլ ընդունայն սերմանեցեր յագարակի [6] արգանդիս իմոյ. և դու միայն ի սերմանելն ես զրկեալ. իսկ ես և ի « ցաւոցն » զորոց փորձ գիտէ արգանդս իմ, և զոր կիրս և կրէ « որովայնն » յղեաց. զորս ոչ համբերութեամբ երկունքն ընդունին, այլ և գլխշատակսն աՀագինս Համարին : ⌜Մի՛ եթէ մի° [7] « ցաւ » իցէ յայնժամ կամ բազումք [8]. ո°չ ամենայն իսկ անդամքն պատառին ծնողին. ⌜ո°չ ընդ երկու իսկ բաժանեալ Համարի Հասակն [9] կանանց. ո°չ պատառելոյ ակն ունի արգանդն, առ ի չՀամբերել անձնան մանկանն : Իսկ ընդ ելանել մանկանն ո° կարէ պատմել * զբանութիւնն՝ թէ ընդ որո՛վ սաստկութեամբ անկանի ծնողն : Այլ սակայն մաՀ [10] ընկալաւ զծնունդս « որովայնիս [11] իմոյ », և պտուղ միջոյ իմոյ ի գժոխս ապականեցաւ : Իսկ արդ ա°յլ որդւոց ծննդեան [12] ակն կալայց, գիտ°րդ կամ ուստի°. զի զլորեալ է մշակդ և լեալ ապականացու. և դու իսկ անձամբ կերակուր եղեր որդանց : Ոչ զմի ամ կամ զմի [13] ժամ, այլ զգիշերս ընդ տիւս միաբանեալ ամէնգամաս արտաքոյ. և ոչ աւդք և ոչ վարիչ աւդոցն ողորմին քոյոց [14] ախտիցդ, և ոչ գիշերի Հանգիստ լինի. այլ յորժամ դադարեն ամենեքին [15], յայնժամ սողունք երկրի ծակոտեն զմարմինս [16] քո. յայնժամ [17] երերեալ յորդանց նստիս » :*

*« * Եւ ես մոլորեալ և [18] ՀարկաՀար կին, տուն ի տանէ և տեղի ի տեղւոջէ [19] յածեալ, կարաւտիմ տեսանել զմտանել արեգական. զի Հանգեայց յաշխատութեանց ⌜և ի ցաւոց իմոց [20], որ այժմ են ⌜պատեալ զինև [21] » : « Բայց թշուառութիւնքդ յամենայն կողմանց յերկարեն, ոչ կարեմ մխիթարել զքեզ յախտիցդ, և լուանալ զվէրսդ. աղքատութիւնս յոստայնանկութիւն Հարկաւորէ զթազուրՀիս [22], ՙտեղի ի տեղոջէ՚ փոխեալ՝ զի պատաՀեցից այնմ որ ընկալցի ի վարձու : Քանզի [23] բազումք իբրև ի [24] նախատելի մարդոյ փախչին, իբրև [25] ի բազում չարեաւք լցելոյ, և պատճառս ողբոց եղելոյ, իբրև թէ ուր երթիցեմ՝ սուգ և * արտասուս արկանիցեմ : Եւ ամենեքին [26] ի լոյս արեգական վայելեն [27], իսկ ինձ՝ երկայնութիւն տարընջեանս ծանրարեան թուի. և ընդ ծագել լուսոյն [28] զգալ խաւարին աղաչեմ, և կամիմ եթէ բանադատեսցէ գիշերն զընթացս տարընջեանն, զի ի բազում աշխատութեանցն գտնէ [29] սակաւ մի Հանգիստ գտից. և ի տանջանացս որ պատեալ են զինև, եթէ [30] սակաւիկ ինչ [31] փարատեցից, որում ոչս [32] էի սովոր յառաջ [33] : Ուստի և անՀնարին դժուարագոյնք ինձ երևին. քանզի որ սովորեալս էի փափկանալ, ծանր լուծ աղքատութեան և անուր թշուառութեան յամենայն կողմանց պնդեալ կայ [34] ի վերայ իմ » :*

*« * Այլ ասա բան ինչ առ Տէր և վախճանեցիր [35] » : « ՀամառաւՀիւ գիտ զՀրաժեշտ ախտիցդ, եւ վաղվաղակի յաշխարՀէս կեսցդ, ⌜որ այսպէս [36] տանջանս ի վերայ [37] քո Հասոյց. ելցես վաղվաղակի եթէ ասասցես ՙբան [38] ինչ ի Տէր՚. կամ զի ցասուցեալ*

[5] *յանգոյութենէ* E — [6] *յանդաստանի* E — [7] *միթէ մի°ն* E — [8] *բազում* E — [9] *ո°չ երկու իսկ Համարեալ բաժանի Հասակ* E — [10] *մաՀն* E — [11] *որովայնի* E — [12] *ծննդոց* E — [13] *մի* E — [14] *քոոց* E — [15] *ամենեքեան* E — [16] *զմարմինդ* E — [17] *և* E — [18] *om.* E — [19] E, *տեղոջէ* VD — [20] *իմոց և ի ցաւոց* E — [21] *պատել զմարմնով իմով* E — [22] *զթազուՀիս* E — [23] *զի* E — [24] *om.* E — [25] *իբրու* E — [26] *ամենեքեան* E — [27] *վաելիցեն* E — [28] *տունջեանն* E — [29] *գտնեա* E — [30] *զէթ* E — [31] *սակաւ մի* E

toi, tu as été privé seulement de ce que tu avais ensemencé, tandis que moi, c'est aussi (du fruit) «*des douleurs*» dont mon sein a fait l'expérience et que subit «*le ventre*» des femmes enceintes (que j'ai été privée), douleurs de l'enfantement qu'elles n'accueillent pas avec patience et qu'elles jugent même comme d'effrayants souvenirs. Est-ce qu'il y a alors une seule «*douleur*» ou plusieurs? N'est-ce pas tous les membres de celle qui enfante qui sont déchirés? Le corps des femmes n'est-il pas considéré comme bel et bien partagé en deux? Le sein ne s'attend-il pas à être percé, du fait qu'il ne supporte pas la croissance de l'enfant? Et quand l'enfant sort, qui peut raconter la distorsion, la violence à laquelle est soumise celle qui enfante? Cependant, la mort a reçu les enfants «*de mon ventre*», et le fruit de mes entrailles s'est abîmé dans les enfers! Puis-je encore compter sur l'enfantement d'autres enfants, comment et d'où? Car le cultivateur que tu es a été abattu et se décompose, et toi, tu es devenu la nourriture de la vermine. Ce n'est pas un seul jour ou une seule heure, mais des nuits durant, ajoutées à des jours, que tu loges dehors. Ni les airs ni celui qui les régente n'ont pitié de tes souffrances et, la nuit, il n'y a pas de repos, mais lorsque tous s'arrêtent, alors les vers de terre trouent les chairs, alors tu t'assieds, agité par la vermine.»

«*Et moi, femme errante et servante, circulant de maison en maison et de place en place, j'aspire à voir le soleil se coucher pour me reposer de mes fatigues et de mes douleurs qui actuellement m'enveloppent.*» «Mais tes infortunes se prolongent de toutes parts, je ne puis te consoler de tes maux ni laver tes plaies, la pauvreté oblige la reine[6] que je suis à tisser[7], je vais '*de place en place*' pour rencontrer celui qui me prendra à gages. Beaucoup m'évitent en effet, comme (je viens) de chez un homme réprouvé, rempli d'un grand nombre de maux et occasion de lamentations; de la sorte, partout où je vais, j'apporte deuil et larmes. Tout le monde jouit de la lumière du soleil[d], mais pour moi la longueur du jour m'apparaît comme un pesant fardeau. Quand la lumière se lève, je souhaite l'arrivée des ténèbres et je désire que la nuit fasse pression sur la marche du jour, pour qu'au milieu de (mes) nombreuses peines je trouve au moins un peu de repos, et que je m'éloigne un instant des tourments qui m'enserrent et auxquels je n'étais pas habituée auparavant. Aussi m'apparaissent-ils extrêmement pénibles, alors que j'étais habituée à vivre dans le bien-être; le joug pesant de la pauvreté et le carcan du malheur pèsent sur moi de toutes parts.»

«*Mais dis quelque parole au Seigneur et meurs.*» «En résumé, trouve à te libérer des maladies, sors vite de cette vie qui t'a infligé tant de tourments. Tu en sortiras vite si tu dis '*quelque parole au Seigneur*[8]', soit que, s'irritant, il fasse mourir Job,

[6] Job est roi; Hésychius l'affirmera souvent (Homélie III, prolog.; V, prolog. et sur *Job* 2,11a et 2,12; etc...).

[7] Hésychius s'inspire ici sans doute de la LXX de *Tobie* 2,11-12; la situation de la femme de Job ressemble à celle de la femme de Tobie.

[8] Cette partie du verset *Job* 2,9e est conforme aux mss BS de la LXX, alors que le lemme possédait la leçon de A.

---

32 *ոչ* E — 33 *յառաջագոյն* E — 34 *կա* E — 35 *վճարեցիր* E — 36 *որպէս* E — 37 *վերա* E — 38 *բանս* E

սպանցէ զՑովբ [39], *և կամ թշնամին յագեցի՝ յորժամ Աստուած հայհոյեցի, և ածցէ փաղփաղուկի ի վերայ* [40] *քո զմահ, որում ոչ պատահեսցես՝ թէպէտ և բազում անգամ աղաւթեսցես* [41] » :

2,10a-c *Իսկ նորա հայեցեալ ընդ նա ասէ : Այս ինքն է բարկութեամբ, ընդ երկար ⸢նայեցեալ ընդ նա* [1] *պատասխանեաց. « Ընդէ՞ր իբրև զմի ի կանանց անզգամաց* [2] *խաւսեցար. զի եթէ զբարիսն ընկալաք ի ձեռանէ * Տեառն, իսկ չարեացս ո՞չ համբերիցեմք* [3] » :

« *Հայի* [4] » *ի կինն և ⸢տեսանել կամի* [5] *զայն որ ի նմայն խաւսէր,⸣ և դիտել* [6] *զաւձն որ ի ներքս ի լեզուի կնոջն էր թաքուցեալ. վասն այսորիկ* [7] *ասէ ցկինն.* « *Իբրև* [8] *զմի ի կանանց անզգամաց խաւսեցար* » : *Բազում կանայք անզգամութիւն խաւսեցան, և են՝ ես* [9] *խաւսեսցին. որպէս և էր Եգիպտացին այն որ Յովսէփայ* [10] *զպոռնկութիւն* [11] *խոստանայր. որպէս* [12] *էր և դարձեալ Դաղիլայ* [13], *որ զՍամփսոնն կորուսեալ՝ մատնէր այլազգեացն : Իսկ դու* « *իբրև զմի յանզգամաց խաւսեցար* », *որ եհան ի դրախտէն զազգ մարդկան, յորժամ կթեաց* [14] *զփայտն մահու և զպտուղ պատուիրանազանցութեանն. * նախ ինքն կերաւ, և ապա առնն* [15] *մատոյց, որ թողեալ զարարիչն և հաւանեցաւ վիշապին, և խորհրդակից զթշնամին առ, որ զմեզ յամենայն բարութեանցն* [16] *մերկացոյց* :

« *Զի եթէ զբարիսն ընկալաք ի ձեռանէ Տեառն, իսկ*[17] *չարեացս ո՞չ համբերիցեմք*[18] »: « *Ուստի՞ իսկ է մեզ լինելս, ուստի՞ առաք սկիզբն, կամ յումէ՞ եղեաք* [19]. *ո՞ ետ մեզ զպատկեր Աստուծոյ. ո՞յր զաւրութեամբ փայլեմք* [20] *յերկնից լուսաւորսդ. ուստի՞ ունիմք իշխանութիւն կթել զերկիրս, և կամ գնալ ընդ ծով* [21]. *ո՞ մեզ ⸢զայսպէս տարերս* [22] *հնազանդեաց : Տրտմեցուցանէ* [23] *զքեզ * կորուստ մեծութեանդ. և ուստի՞ է* [24] *մեծութիւն մարդկան, եթէ ո՛չ Աստուած շնորհէ* [25] : *Ո՞չ ինքն մեծացուցանէ և ինքն* [26] *աղքատացուցանէ : Զչարիս ընդ մահ որդւոցն* [27], *այլ Աստուած ետ մարդկան զորդէծնութիւն, որ ետն* [28] *նոյն և առ. որ սերմանեայն* [29] *նոյն և⸣ հնձեաց, որ տնկեացն՝ նոյն և* [30] *կթեաց : Ո՞րչափ արգանդք են ամուլ.⸣ քանի՞ ինչ իցեն* [31] *որ ի վերջին ծերութիւն հասեալ են առանց որդէծնութեան : Իսկ քո արգանդդ թէպէտ և բազում մանկունս ծնաւ, ոչ ⸢իմ միայն* [32] *սերմանելովն, այլ Աստուծոյ զաւրութիւն տալով սերմանն* :

Իսկ զիա՞րդ կարիցեմք կշտամբել զնա, որ ⸢էառ զիւրսն [33] : * *Այլ զվէրս մարմնոյս և զփա՞սս մեղադրեցից* [34]. *ո՞չ նա զգեցոյց ինձ զմարմինս զայս. ո՞չ կաւ առեալ՝ աչս*

39 *զՑոբ* E — 40 *վերա* E — 41 *աղաչեսցես* E

2,10a-c

1 *նաեցեալ անդէն* E — 2 *անզգամ* E — 3 *համբերեմք* E — 4 *հաի* E — 5 *տեսանէ* E — 6 *դիտէր* E — 7 *այնորիկ* E — 8 *թէ իբրև* E — 9 *եւ* E — 10 *Յովսէփա* E — 11 *զպոռնկութիւնն* E — 12 *և add.* E — 13 *Դալիլա* E — 14 *կթեացն* E — 15 *առն* E — 16 *բարութեանց* E — 17 *om.* E — 18 *համբերեմք* E — 19 *առաք* E — 20 *փաեյեմք* E — 21 *ծովս* E — 22 *զտարերս* E — 23 *տրտմեցուցանէ՞* E — 24 *om.* E — 25 *շնորհեսցէ* E — 26 *om.* E — 27 *որդւոց* E — 28 *ետ* E — 29 *սերմանեաց* E — 30 *om.* E — 31 *քանի՞ են* E — 32 *միայն իմ* E — 33 *առ զիւրն* E — 34 *մեղադրես* E

soit que l'Ennemi se rassasie du blasphème lancé alors contre Dieu, et qu'il t'inflige aussitôt la mort à laquelle tu ne pourras t'opposer même si tu pries souvent.»

2,10a-c *Mais lui, après l'avoir regardée, dit.* C'est-à-dire, après l'avoir longuement observée, il lui répondit avec colère: «*Pourquoi as-tu parlé comme une femme insensée? Car si nous avons reçu les biens de la main du Seigneur, alors nous ne supporterions pas les maux?*»

«*Il regarde*» sa femme, il veut voir celui qui parle en elle, et guetter le Serpent caché dans la langue de sa femme[1]. Aussi dit-il à sa femme: «*Tu as parlé comme une femme insensée*». Beaucoup de femmes ont dit des insanités et c'est à qui en dirait le plus, comme le fit cette Égyptienne qui proposait à Joseph de forniquer[a]; comme le fit aussi, à son tour, Dalila, qui livra Samson aux Philistins après avoir provoqué sa perte[b-2]. Quant à toi, «*tu as parlé comme celle de ces insensées*» qui fit sortir le genre humain du paradis, lorsqu'elle tendit la main vers l'arbre de la mort[c] et (cueillit) le fruit de la transgression. Elle en mangea la première, et ensuite elle le présenta à l'homme qui délaissa le Créateur, céda au Dragon et prit pour conseiller l'Ennemi qui nous a depouillés de tous nos biens.

«*Car si nous avons reçu les biens de la main du Seigneur, alors nous ne supporterions pas les maux?*» «D'où nous vient donc l'existence? D'où avons-nous reçu le commencement (de la vie), ou par qui avons-nous été créés? Qui nous a donné l'image de Dieu[d]? Qui, par sa puissance, nous fait jouir des astres du ciel? D'où tenons-nous le pouvoir de faire des récoltes sur la terre ou d'aller sur la mer? Qui nous a soumis de pareils éléments? La perte de cette richesse t'attriste? Mais d'où vient la richesse des hommes, si Dieu ne l'accorde? N'est-ce pas lui qui rend riche et lui qui rend pauvre[e]? Dieu (a envoyé) ce malheur: la mort de (nos) enfants, mais il a fait don aux hommes de procréer; celui qui a donné c'est le même qui a pris[f], celui qui a semé c'est le même qui a moissonné, celui qui a planté c'est le même qui a cueilli. Combien de seins sont stériles? Combien sont-ils à être arrivés à l'ultime vieillesse sans avoir procréé? Mais ton sein à toi, même s'il a enfanté beaucoup d'enfants, ce n'est pas uniquement parce que moi, j'ai semé, mais c'est parce que Dieu a donné efficacité à la semence.

Comment pourrions-nous donc faire des reproches à celui qui a pris ce qui lui appartient? Mais j'incriminerais les plaies et les atteintes faites à ce corps? N'a-t-il pas pris de la glaise[g] pour façonner yeux et oreilles, mains et pieds, et les autres

2,10a-c a. cf. Gen. 39,7. b. cf. Jug. 16,21. c. cf. Gen. 3,3. — d. cf. Gen. 1,27. — e. cf. 1 Sam. 2,7. f. cf. Job 1,21. g. cf. Gen. 2,7.

2,10a-c

[1] Les commentateurs de ce verset affirment aussi que la femme de Job a parlé sous l'inspiration du démon; voir Didyme (éd. HENRICHS, vol. I, p. 153) et Julien l'Arien (éd. HAGEDORN, p. 29). C'est cependant du *Sermo III in Job* (*PG* 56,575) du Pseudo-Chrysostome (cf. ALDAMA, *Repertorium Pseudo-Chrysostomicum*, p. 199, n° 533; *CPG* 4564) qu'Hésychius se rapproche davantage: insistance sur les mots, «regardée, observée»; découverte du serpent sous la langue de sa femme; οὐκ αὐτὴν βλέπει ἀλλὰ τὸν ἐν αυτῇ ... εἶδε τὸν ἐν τῷ ὄφει λαλήσαντα, καὶ νῦν ἐν τῇ γυναικὶ λαλοῦντα.

[2] Hésychius invoque les mêmes exemples de «femmes maléfiques» dans son *Hom. fest.* XVI,21 (éd. AUBINEAU, p. 695).

և ականջս, ձեռս և ոտս, և զայլ անդամս ըստ կարգի մի ըստ միոջէ յաւրինեաց : Իսկ որպէս և[35] կամեցեալ՝ զմարմին[36] արար ի կաւոյն[37], նոյնպէս դարձեալ անդրէն զմարմինս ի կաւ դարձուցանէ : ՙԶի եթէ զբարիս[38] ընկալաք ի ՙձեռանէ Տեառն[39], իսկ[40] չարեացս ո՞չ համբերիցեմք՚: ՙԶայնչափ ամս յինչս[42] և ի ստացուածս, յուստերս և ի դստերս, ի թագաւորութեան[42] և յառողջութեան[43], և յայլ ևս ի լիութիւնս վայելչութեանց եղեաք[44] տալով Աստուծոյ. և այժմ՝ յորժամ զայս փորձութեամբք
* p. 263 *հեռացոյց ի մէնջ առ * ի փառս իւր, ՚ո՞չ համբերեսցուք՚, ո՞չ փառաւորեսցուք ՙհամբերութեամբ զԱստուած[45], և զթշնամին կործանեսցուք. ո՞չ մատուսցուք բարւոք[46] պատարագ զհամբերութիւնս, որով զապականեալսն[47], և այլ ևս աւելի ընդ նմին այսրէն առնուլ կարասցուք » :*

2,10d-e *Յայսց յամենեցունցս[1] պատահեցելոցս նմա, ոչ մեղաւ Յովբ[2] և ոչ մի ինչ շրթամբք իւրովք առաջի Աստուծոյ :*

Իսկ մի՝ եթէ[3] ի զո՞ւր արդեաւք[4] ՙմատնեաց Աստուած զՅովբ[5] ի կոփւն, մի՝ եթէ[6] ո՞չ ճանաչէր զճգնողն, մի՝ եթէ[7] ո՞չ գիտէր թագաւորն զիւր զաւրականն : Այնչափ
* p. 264 *ալիք և մրրիկք հողմոց և ամենայն ծովք երկրիս խռովեալք, և համդերձ ամենայն * ձորովք յարձակեալ էր[8] թշնամին. իսկ « Յովբ[9] զի ոչ մեղաւ » ՚ի գործոց անտի յայտ է. այլ եկաց « անարատ, արդար, աստուածապաշտ, որոշեալ յամենայն իրաց չարաց ». այլ և բանիւք իսկ[10] « ոչ մեղաւ » : Իսկ եթէ բանիւք ոչ, յայտ է եթէ[11] և ոչ խորհրդովք. քանզի լեզու ըստ բազում աւրինակի[12] հայելի է խորհրդոց. քանզի զոր նա յղանայ[13], սա բղխեալ ծնանի :*

Իսկ մեք նմանեսցուք նորա համբերութեանն, ըստ հեզութեանն ճգնեսցուք. վարեսցուք համբերութեամբն[14]. և առ ի յԱստուած յուսալն[15] հաւատարեսցուք նմա[16] :
* p. 265 *Զհետ երթիցուք անվրէպ հաւատոցն, * զմտացն պնդութեան[17], զլեզուին[18] հաստատութեան[19], և առ կոփւս[20] աներկեայթ թշնամւոյն[21]՝ զանշարժութիւն, և ի փորձութիւնս՝ զանխռովութիւն, և առ ամենայն ինչ որ գայ[22] ի վերայ[23] հզաւրք և անշարժք[24] կացցուք. յամենայն տանջանս սուրբք և փորձք եղիցուք. քանզի այսպէս և նորա պսակացն պատահեսցուք, ՙև յաղթութեանն հաւատարեսցուք[25], և վկայ[26] մերում արդարութեան[27] կալցուք զԱստուած[28], նմա ՙփառք յաւիտեանս. ամէն[29] :*

35 *om.* E — 36 *զմարմինն* E — 37 *կաւոյ* E — 38 *զբարիսն* E — 39 *Տեառնէ* E — 40 *om.* E — 41 *յայնչափ ինչս* E — 42 *թագաւորութիւն* E — 43 *յառողջութիւն* E — 44 *լիութիւն վաելչութեանց եղաք* E — 45 *զԱստուած համբերութեամբ* E — 46 *բարիոք* E — 47 *զանապականութիւն* E

2,10d-e
1 *ամենեցունցս* E — 2 *Յոբ* E — 3 *թէ* E — 4 *om.* E — 5 *Աստուած մատնեաց զՅոբ* E — 6 *թէ* E — 7 *թէ* E — 8 *է* E — 9 *Յոբ* E — 10 *om.* E — 11 *թէ* E — 12 *աւրինակաց* E — 13 *յղանա* E — 14 *համբերութեամբ* E — 15 *յուսով* E — 16 *նմայ* E — 17 *պնդութիւն* E — 18 *և զլեզուին* E — 19 *հաստատութիւն* E — 20 *կոփւսն* E — 21 *թշնամոյն* E — 22 *գա* E — 23 *վերա* E — 24 *անշարժս* E — 25 *om.* E — 26 *վկա* E — 27 *արդարութեանն* E — 28 *om.* E — 29 *om.* E

membres successivement et à leur tour? Mais de même qu'il a voulu faire le corps de la glaise, de même en retour il fait revenir le corps à la glaise[h]. '*Car si nous avons reçu des biens de la main du Seigneur, alors nous ne supporterions pas les maux*?' Pendant tant d'années nous avons eu richesse et opulence, fils et filles, royauté et santé, et tous autres sujets de jouissance, à satiété, par un don de Dieu. Et maintenant, lorsqu'il a éloigné cela de nous par des épreuves, en vue de sa gloire, '*nous ne le supporterions pas*', nous ne glorifierions pas Dieu par (notre) patience, et nous n'abattrions pas l'Ennemi? Nous n'offririons pas, en sacrifice agréable[i], notre patience, par laquelle nous pourrons recouvrer ce que nous avons perdu et d'autres biens encore plus nombreux?»

2,10d-e *En tout ce qui venait de lui arriver, Job ne pécha pas et ne (commit) pas la moindre faute par ses lèvres en présence de Dieu.*

Alors, serait-ce en vain que Dieu livra Job à cette lutte? Est-ce qu'il ne connaissait pas le combattant? Est-ce que le Roi ne connaissait pas son soldat? Tant de vagues et d'ouragans, l'agitation de toutes les mers de la terre, l'assaut de l'Ennemi avec tous les torrents, et «*Job ne pécha pas*», comme il appert de ses œuvres; au contraire, il demeura «*irréprochable, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[a]» et, même en paroles, «*il ne pécha pas*». Mais s'il ne (pécha) pas en paroles, il est évident qu'il ne (pécha) pas non plus en pensées, parce que la langue est, de multiples façons, le miroir de la pensée, parce que ce que celle-ci conçoit, celle-là le fait naître.

Quant à nous, imitons sa patience, combattons avec sa douceur, exerçons-nous à sa patience et devenons ses égaux dans son espérance en Dieu. Conformons-nous à sa foi sans défaillance, à la fermeté de son esprit, à la vérité de sa langue; dans les combats avec l'Ennemi invisible, à sa solidité; dans les épreuves, à son calme; dans tout ce qui peut survenir, demeurons forts et inébranlables. Dans tous les tourments, soyons purs et faisons nos preuves, car c'est ainsi que nous partagerons ses couronnes, que nous serons associés à sa victoire, et que nous aurons Dieu comme témoin de notre justice. Gloire à lui, dans les siècles. Amen[1].

— h. cf. Gen. 3,19. i. cf. Rom. 12,1.

2,10d-e a. Job 1,8.

2,10d-e
[1] La doxologie du ms. E est incomplète: «...notre justice. A lui.»

Ե

Job 2,11 *Իսկ լուեալ երից [1] բարեկամացն զչարիսն ամենայն որ հասին ի վերայ [2] նորա, եկին յիւրաքանչիւր գաւառաց առ նա մխիթարել զնա : ⌜Եղիփաս արքայ [3] * Թեմնացւոց, Բաղդադ [4] բռնաւոր Աւքեցւոց [5], և Սովփար [6] արքայ [7] Մինացւոց. և միաբանեալ եկին առ նա տեսանել և մխիթարել զնա :* 12 *Իսկ տեսեալ զնա ի հեռաստանէ ոչ ծանեան [8]. և բարբառեալ մեծաձայն լացին, պատառեցին իւրաքանչիւր զպատմուճանս [9] իւր, և ցանեալ [10] հող ի վերայ [11] գլխոց իւրեանց՝ ընդ [12] երկինս հայելով նստան յերկիր [13] :* 13 *Իսկ նստէին առ նմա զեւթն տիւ և զեւթն գիշեր, և ոչ ոք խաւսեցաւ ընդ նմա [14] բան. քանզի տեսանէին ⌜զվէրսն յոյժ և սաստիկ [15] :* (Job 2,11—13)

*Ուրախ լեր ⌜Սիովն հանդէս պարհոց [16], իմաստասիրութեան առագաստ, պարկեշտութեան խարիսխ, * բարէկենդանութեան ընթրիք, արքայութեան սեղան. որ զտաւնս*

Lemme V

[1] *երեց* E — [2] *վերա* E — [3] *Եղիփազ արքա* E — [4] *Բաղդատ* E — [5] *Սովքեցւոց* E — [6] *Սովքար* E — [7] *արքա* E — [8] *զնա add.* E — [9] *զպատմուճան* E — [10] *ցանել* E — [11] *վերա* E — [12] *և ընդ* E — [13] *յերկրի* E — [14] *նա* E — [15] *վէրս սաստիկ յոյժ* E — [16] *Սիոն հանդի-սարան պահոց* E

---

l'institution de l'Eucharistie (cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*. p. 361-362). *Le Lectionnaire arménien de Jérusalem* y place la célébration de l'Eucharistie, le jeudi saint (cf. RENOUX, *op. cit.*, n° 39bis, p. 269).

[3] C'est à l'église de Sion, la Sainte-Sion, que se tiennent les célébrations de la période du carême au Ve siècle (voir RENOUX, *op. cit.*, n°s 18-32, p. 239-253). Selon l'*Itinerarium Egeriae* 27,6, daté des années 381-384 (P. DEVOS, *La date du voyage d'Égérie*, dans *Analecta Bollandiana*, 85 [1967], p. 165-194), l'évêque et un prêtre y prêchent (éd. FRANCESCHINI-WEBER, *CCL* 175, p. 74). Ce titre, qui s'applique à Sion uniquement en raison de l'utilisation qu'on en fait au Ve s., démontre la signification liturgique des appellations qu'Hésychius va donner par la suite.

[4] L'église de Sion, lieu des célébrations quadragésimales, est une «chambre nuptiale, *ar̄agast*», terme qui traduit vraisemblablement le grec παστάς ou νυμφών si fréquents chez Hésychius (voir AUBINEAU, Les *Homélies festales*, p. XL), parce que l'on y est «engendré à la philosophie», c'est-à-dire à une vie vraiment chrétienne.

[5] Hésychius a employé le même mot «ancre», dans le prologue de l'Homélie IV, pour parler de la vertu. C'est encore dans le contexte quadragésimal qu'il faut comprendre cette métaphore: par les lectures et les prédications faites à Sion, celle-ci devient un lieu qui nous fixe dans la vertu de tempérance.

[6] Ce membre de la litanie identifie Sion avec «la chambre haute» des évangiles (cf. *Mc* 14,15; Lc 22,12), le lieu où le Seigneur accomplit la Cène. Dans l'Homélie festale X,1, *In SS Iacobum et Dauid*, Hésychius s'écrie: «Sion a servi un festin» (éd. AUBINEAU, p. 367), δεῖπνον, terme auquel correspond le mot arménien *əntrik'* utilisé ici. Dans l'Homélie VI, sur *Job* 3,6, le didascale affirmera à nouveau cette identification entre «la chambre haute» des évangiles et l'église de Sion.

[7] En tant que lieu de l'institution de l'Eucharistie, Sion est devenue la table où l'on mange la nourriture du royaume.

HOMÉLIE V

Lemme V

Job 2,11 *Cependant trois amis, ayant appris tous les malheurs qui lui étaient arrivés, vinrent à lui, chacun de leur province, pour le consoler*[1]*: Éliphaz, roi de Téman; Baldad, tyran de Shuah, et Sophar, roi de Mina*[2]*. Et s'étant mis d'accord, ils vinrent chez lui,* (*le*) *voir et le consoler*[3]. 12 *Mais quand ils le virent de loin, ils ne le reconnurent pas, et après avoir crié à voix forte, ils se mirent à pleurer; chacun déchira ses vêtements et après avoir jeté de la poussière sur leurs têtes, ils s'assirent à terre, regardant vers le ciel*[4]. 13 *Or, ils restèrent assis près de lui sept jours et sept nuits, et personne ne lui adressa la parole; ils voyaient en effet ses plaies énormes et vives*[5]. (*Job* 2,11-13)

Prologue

Réjouis-toi[1], Sion[2], arène du jeûne[3], chambre nuptiale de la philosophie[4], ancre de la tempérance[5], festin de la vie bienheureuse[6], table du royaume[7], toi

Lemme V

[1] *Job* 2,11a est identique à Z (sauf: *Et* trois...) et différent de BSA (*ses* trois...). - *Job* 2,11b est différent de Z et, en partie, conforme à A (*pour le consoler*).

[2] *Job* 2,11c-e est différent de Z et conforme à A (*et* Sophar...). Nous adoptons une orthographe unique pour les noms, parfois écrits de façon différente, des trois amis de Job et de leur pays; voici la translittération des termes de *Job* 2.11c-e: Elip'as Temnac'woc. Bałdad Awk'ec'woc', Sowp'ar Minac'woc.

[3] *Job* 2,11f est différent de Z et, par l'ordre des mots seulement, de BSA. - *Job* 2,11g est différent de Z et conforme à BSA.

[4] *Job* 2,12a est différent de Z et conforme à BSA. - *Job* 2,12b est identique à Z et conforme à BSA. - *Job* 2,12c est différent de Z et de BSA (*litt.: ils déchirèrent...*). *Job* 2,12d est différent de Z et conforme à la recension hexaplaire, supplémentée de ἀναβλέψαντες, *hayelow* de Z (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 7, note 31). La leçon qui vient ensuite: « *ils s'assirent à terre* », finale de *Job* 2,12, est inconnue (contamination de *Job* 2,13a?), et n'est pas reprise dans le commentaire.

[5] *Job* 2,13a est différent de Z et de BSA (*or*, sans doute καί de la traduction grecque de l'hébreu, d'après les *Hexaples* (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8). — *Job* 2,13b est différent de Z et conforme au texte de Symmaque et de Théodotion (voir FIELD, *Origenis Hexapla* t. II, p. 8); pour l'absence de αὐτῶν chez Symmaque et Théodotion, voir l'édition des *Hexaples* dans Migne. *PG* 16 1, 301-302. *Job* 2,13c est différent de Z et de BSA (?). Le texte qui va être commenté est donné intégralement par le ms. E; c'est le seul cas.

Prologue V

[1] Dans ce prologue, étonnamment riche en allusions liturgiques et le seul de ce genre dans les *Homélies sur Job*, Hésychius apostrophe, en la personnifiant, la basilique de Sion où il prêche, durant le temps du carême vraisemblablement (voir Introd. p. 38). Les trois premiers membres de la *litanie* — procédé stylistique qu'affectionne Hésychius (voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXVIII) — font appel à des métaphores de saveur quadragésimale, les deux suivants à des titres désignant Sion comme lieu de l'institution de l'Eucharistie, et l'orateur termine par deux invocations plus générales qu'il explicite ensuite. On notera la présence, dans cette introduction à l'Homélie V, de nombreux mots et thèmes de l'*Hom. fest.* X, 1 (éd. AUBINEAU, p. 367-368), qui vante aussi les gloires de Sion.

[2] Sion est située sur la colline du sud-ouest de la ville (voir VINCENT et ABEL, *Jérusalem Nouvelle*, p. 451-455 et 474-475). Ce lieu de culte, connu dès le IVe siècle (voir D. BALDI, *Enchiridion Locorum Sanctorum*, Jérusalem, 1955, n° 729-734), est utilisé vingt fois, comme lieu de station, selon l'ordo hiérosolymitain du Ve siècle (cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 195). A cette époque, l'église commence à être identifiée avec la « chambre haute » des évangiles (cf. *Mc.* 14,15; *Lc.* 22,12), le lieu de

որպէս կամիս գծագրես. որ զժողովս ոչ ընչիւք՝ այլ սքանչելեաւք [17] *զանազանութեան պայծառացուցանես ։ Քանզի երբեմն զխաղաղութիւն քարոզես, յորում տիեզերք ամենայն յորդորին ի տաւնել. Երբեմն զՀոգին յաշակերտսն փչես. և ի մեզ իբրև յորդիս և ի ժառանգորդս Հասանէ մասն աւրՀնութեանն ։ Երբեմն զաւազանն զնես առաջի, և զդաստառակն ոտից մատուցանես, յորում նաւաՀանգիստ փրկութեան բանայ մեզաւորաց. երբեմն զատիկ կրկնակի կատարես, միանգամայն զենլով զգառն զիմանալի* [18] *և զգալի, կրկնակի մեք անդրէն ժողովիմք՝* * *ուսանելով բանիւք և գործովք. քանզի որ Հինն էր* [19] *այն լանց, և նաւակատիք նորոյս եղեն ։ Երբեմն Քրիստոսի դրաւք փակելովք տաս մտանել, և ի մեզ ի ներքին մարդս յորդորես բնակեցուցանել զարարիչն. երբեմն զնա շաւշափես՝ առ ի լցուցանել զՋերմութիւն սիրողացն, և Հաստատելոցն տաս երանութիւն ։ Երբեմն զՀուրն բաժանես, ըստ նմանութեան լեզուաց, և զոՀարանք ամենեքին* [20] *լինիմք անխիթ պատարագին. երբեմն պաՀս քարոզես, և նոր ճգունս պատրաստես մերում մարմնոյս, զի առանց կթելոյ՝ քաղցուին լիցուք ամանք. Երբեմն զՅովբ* [21] *մերկացուցանես* * *առ ի ճգունս, և մեզ* [22] *զՀամբերութեան զպա–*

(* p. 268; * p. 269)

17 *զքանչելեաւք* E — 18 *և զիմանալի* E — 19 *է* E — 20 *ամենեքեան* E — 21 *զՅոբ* E — 22 *om.* E

---

[15] Sion, héritière des traditions de la «chambre haute», fut témoin de la manducation de l'agneau de la Pâque ancienne et de celle de l'Agneau de la Pâque nouvelle. Hésychius fait allusion ici à la lecture de *Marc* 14,1-26, péricope lue à Sion, le jeudi saint (RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, n° 39bis, p. 269).

[16] Citation du début de la péricope (*Jn* 20,19-25) lue à Sion, le soir de Pâques (RENOUX, *ibid.*, n° 45bis, p. 313).

[17] Hésychius nous fait part ici, pour la première fois dans ses *Homélies sur Job*, de sa conception de «l'homme intérieur», celui en qui Dieu doit habiter. Cependant il n'est pas étranger, nous le verrons, à la notion habituelle de «l'homme intérieur», comme siège des biens spirituels et des vertus.

[18] Sion assiste, huit jours après la résurrection, au geste de Thomas et entend la parole du Christ sur ceux qui croient sans avoir vu. La péricope *Jn* 20,26-31, qui relate ces événements, est lue, à Sion, le soir du dimanche octave de Pâques (RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, n° 52 bis, p. 325).

[19] Allusion à la descente du Saint-Esprit dans un lieu qu'Hésychius identifie de nouveau avec Sion: là se célèbre la liturgie de la fête de la Pentecôte, au début de laquelle est lue la péricope *Actes* 2,1-21 (RENOUX, *ibid.*, n° 58, p. 341) qui relate la descente de l'Esprit sous la forme de langues de feu.

[20] Dans cette seconde partie de la phrase, Hésychius affirme la présence de l'Esprit en tous, par le biais d'une allusion à l'épiclèse du sacrifice eucharistique. Le texte de cette prière, dans l'*anaphore de saint Jacques*, utilisée alors à Jérusalem, mentionne que l'Esprit-Saint «est descendu sur les saints apôtres, sous la forme de langues de feu, dans la chambre haute de la sainte et glorieuse Sion» (éd. MERCIER, *PO* 26, p. 206; trad. TARBY, *La prière eucharistique de l'Église de Jérusalem. Théologie Historique* 17, Paris, 1972, p. 66).

[21] C'est à la Sainte-Sion que se tiennent les stations du mercredi et du vendredi des six semaines du jeûne quadragésimal au début du Vᵉ siècle (RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 239-253).

[22] A travers une allusion à l'Apôtre luttant contre lui-même (1 *Cor.* 9.27?), Hésychius rappelle, semble-t-il, le livre de l'*Exode* (souffrances du peuple et de Moïse en Égypte), dont le texte était lu comme première péricope, chaque mercredi de carême, à Sion.

[23] Allusion à la deuxième lecture des mercredis de carême tirée du livre de Joël (cf. *Joël* 2,22.24; 4,13.18), à travers le rappel de l'accusation d'*ivresse* lancée contre les apôtres que Pierre défendit en citant un passage du même prophète.

[24] Chaque vendredi de carême, la deuxième péricope lue à Sion sera tirée du livre de *Job*.

qui dessines les fêtes comme tu l'entends[8], toi qui donnes de l'éclat aux assemblées, non par le faste, mais avec des prodiges variés[9]. En effet, tantôt tu proclames la paix[10] dans laquelle l'univers tout entier est exhorté à célébrer les fêtes, tantôt tu souffles l'Esprit sur les disciples[11] et, en nous, comme en des fils et des héritiers[a], arrive une part de la bénédiction. Tantôt tu présentes le bassin et tu offres le linge pour les pieds[12], et ainsi le port du salut[13] est ouvert aux pécheurs; tantôt tu accomplis doublement la Pâque, immolant en même temps l'Agneau spirituel[14] et l'agneau sensible[15], nous instruisant doublement, en paroles et en actes, nous qui nous assemblons en ce même lieu: ce qui faisait l'ancienne (Pâque) est en effet passé[b], et c'est (là) qu'eut lieu l'inauguration de la nouvelle. Tantôt tu laisses entrer le Christ, «*les portes étant fermées*[16-c]», et tu incites à faire habiter en nous le Créateur, dans «*l'homme intérieur*[d-17]»; tantôt tu le palpes pour combler l'ardeur de ceux qui l'aiment, et tu proclames bienheureux ceux qui croient[18]. Tantôt du divises le feu en forme de langues[e-19] et nous devenons tous des autels du sacrifice immatériel[20]; tantôt tu prêches le jeûne[21] et tu prépares de nouveaux combats à notre corps[22], pour que, sans vendange, nous devenions des vases de vin doux[f-23]; tantôt tu mets Job à nu en vue des combats[24] et tu nous fais revêtir

Prologue a. cf. Rom. 8,17 b. cf. 2 Cor. 5,17. c. Jn 20,19. d. Rom. 7,22; 2 Cor. 4,16; Éphés. 3,16. e. cf. Act. 2,3. f. cf. Act. 2,13.

[8] Sion «dessine» les fêtes, parce qu'en elle les célébrations connaissent des contenus différents. Hésychius va énumérer toutes les utilisations de Sion au cours de l'année liturgique, toutes les fêtes que «dessine» cette église.

[9] Dans ses *Fragm. in Ps.* 50,20, Hésychius écrit: «Sion est comblée de biens par l'accomplissement du mystère de la divine Cène et de plusieurs autres prodiges qui y furent opérés et en sont sortis» (*PG* 93, 1205B; traduction dans VINCENT et ABEL, *Jérusalem Nouvelle*, p. 474).

[10] Sion, identifiée au Cénacle, est le lieu, le soir de Pâques, de la proclamation de la paix à ses apôtres par le Christ ressuscité: «*La paix soit avec vous*» (Jn 20,19). La péricope *Jn* 20,19-25 est lue à la Sainte-Sion, dans la soirée du même jour, d'après l'ordo hiérosolymitain (voir RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, n° 45bis, p. 313).

[11] Jésus «*souffla sur eux et leur dit: Recevez l'Esprit-Saint*». C'est encore un rappel de la présence de Jésus au Cénacle et de la péricope lue, le soir de Pâques, à la Sainte-Sion (voir note précédente).

[12] Allusion au lavement des pieds, qui eut lieu au Cénacle (*Jn* 13,1-17), et à un rite de lavement des pieds, car Hésychius mentionne ensuite «le port du salut», le début de la célébration du triduum pascal. La cérémonie du lavement des pieds n'existe pas encore à la fin du IVe siècle et au commencement du Ve, selon l'*Itinerarium Egeriae* et le *Lectionnaire arménien de Jérusalem*. C'est avec le *Lectionnaire géorgien*, vers le milieu du Ve s., que ce rite, non accompli à Sion, mais à la «Catholica» (= le Martyrium), fait son entrée dans la liturgie hagiopolite (éd. TARCHNISCHVILI, n° 640-641, p. 92; les lectionnaires et fragments géorgiens publiés depuis n'apportent rien de nouveau sur ce sujet). L'allusion d'Hésychius au lavement des pieds invite à situer la prédication des *Homélies sur Job* à la fin de sa carrière, au milieu du Ve siècle.

[13] «Le port du salut» est une expression qui désigne la célébration de la Passion salutaire du Christ dont la commémoration s'ouvre avec le lavement des pieds (éd. TARCHNISCHVILI, n° 641ss, p. 92). Pour les Églises de rite syriaque, l'entrée dans les rites de la Passion du Christ est marquée par une cérémonie spéciale, «l'arrivée au port», le lundi saint (cf. RÜCKER, *Die Ankunft im Hafen*, p. 78-92; BAUMSTARK, *Festbrevier und Kirchenjahr der syrischen Jakobiten* [*Studien zur Geschichte und Kultur des Altertums* 3], Paderborn, 1910, p. 235-236; J. MATEOS, *Lelya-Ṣapra*, [OCA, 156], Roma, 1959 p. 206-211). La trentième homélie *sur la Genèse* de Jean Chrysostome s'ouvre par l'annonce de l'arrivée au port, à la fin du carême (*PG* 53, 273). Bien qu'il n'y ait pas eu de rite particulier à Jérusalem après le lavement des pieds, nous savons désormais, par ce texte d'Hésychius, que le triduum pascal y était aussi appelé «le port du salut». C'est le premier témoignage, pour la Ville sainte, de cette expression que connaissent les rites syriens (voir RÜCKER, *loc. cit.*, p. 83).

[14] Litt.: «intelligible».

ռազինութիւնս զգեցուցանես [23]. քանզի ո՞ կարէ ածանել առ ի համբերութիւն որպէս այսպիսիս և այսչափ ճգնողս :

Զորոյ լուեալ բարեկամացն վասն ախտից [24]՝ խռովեցան. իսկ եկեալք՝ ոչ համբերէին տեսլեանն, և նեխութեան հոտոյն [25] ոչ կարէին տանել : Եւ տեսանելով զհարուածս [26]՝ զարհուրէին. և զթագաւորն ի վերայ [27] երկրի ՝ տեսանելով մերկ անկեալ [28], և վասն յուսահատ լինելոյ՝ անփոյթ զբժշկաց արարեալ. և ոչ ոք սպունգ վիրացն մատուցանէր, այլ ամենեքին [29] խեցիս մատուցանէին. և ոչ ոք կակուղ անկողինս, ոչ իբրև հիւանդի, p. 270 և ոչ * իբրև թագաւորի արկանէր. այլ զաղբն ժողովէին իբրև [30] պատկանելոյ և անկելոյ յերկիր, և ի ներքոյ [31] հողոյ և մոխրոյ եղելոյ : Բայց յայտնեն բանքս [32] որ վասն Յովբայ [33] պատմութիւնքս են :

Job 2,11a-e Իսկ լուեալ երից բարեկամացն զչարիսն ամենայն [1] որ հասին ի վերայ [2] նորա, եկին յիւրաքանչիւր գաւառաց առ նա մխիթարել զնա : Եղիփաս [3] արքայ [4] Թեմնացւոց, Բաղդադ [5] բռնաւոր Աւքեցւոց [6], և Սովփար արքայ Մինացւոց :

Բազում իսկ և այլ բարեկամս ⌜Յովբ ունէր [7] իբրև զերևելի թագաւոր, իբրև « զարդար », իբրև « բարեպաշտ [8] », իբրև « ազնուական քան զամենայն արևելեայս ». բայց p. 271 սոքա [9] առաւելագոյն * էին քան զայլ բարեկամսն : Հաղորդք խաղաղութեան, պատերազմաց զաւրակիցք, իբրև ոմանք դաշնակիցք, որպէս և Աբրահամու ՝ի Մամբրէ [10]՝ ՝Եշքող [11] և Աւնան. այսպէս էին և սոքա Յովբայ [12] : Եւ սոցա « լուեալ զչարիսն ամենայն որ հասին ի վերայ նորա ». զկիզումն ոչխարացն և զիշոցն [13], զեզանցն յափշտակութիւն [14], և զգերութիւն ուղտուցն [15] և զկոտորուած [16] մահու մանկտւոյն [17], զուստերացն և զդստերացն սատակումն, և զապականութիւնն՝ որ տակաւին արածէր [18] զմարմինն [19] նորա : Զիա՞րդ անորդի բազմորդին եղև. զիա՞րդ յանկարծակի աղքատութիւն և * վիշտ [20]՝ ընկալան զլիութիւն [21] և զմեծութիւն [22]. զիա՞րդ կորոյս զողկոյզն [23]՝ պտղալից այգին. մերկացեալ ի տերևոցն, ապականեցաւ որթն՝ հանդերձ ուռովքն և արմատն կորեաւ. կտրեալ վիրաւք մարմնոյն, թէ որպէս կաթէին թարախքն [24] ի վիրացն. զիա՞րդ որովայնն յորդանցն էր ծակոտեալ, և դադարք սողնոց լեալ էին ամենայն անդամք ճգնողին, ի թափել մարմնոյն և ի ծակոտել ոսկերացն :

« Եկին յիւրաքանչիւր գաւառաց մխիթարել զնա » : Զփոյթ սիրոյ ցուցեալ բարեկամացն ի վերայ [25] նորա : Բայց թերևս եւ ազգակիցք նորա էին. քանզի էր զլխաւոր

[23] սպառազինութիւն սզեցուցանես E — [24] ախտիցն E — [25] հոգւոյն E — [26] զհարուածսն E — [27] վերա E — [28] մերկ անկեալ տեսանելով E — [29] ամենեքեան E — [30] իբր E — [31] ներքո E — [32] բանք E — [33] Յոբայ E

2,11a-e

[1] om. E — [2] վերա E — [3] Եղիփազ E — [4] արքա E — [5] Բաղդատ E — [6] Սաւքացւոց E — [7] ունէր Յոբ E — [8] զբարեպաշտ E — [9] սոքայ E — [10] Մամրէ E — [11] Եսքող E — [12] Յոբայ E — [13] զիշուցն E — [14] զյափշտակութիւն E — [15] զուղտուցն E — [16] զկոտորած E — [17] մանկտոցն E — [18] ածէր E — [19] զմարմնով E — [20] վիշտք E — [21] զլիութիւնն E — [22] զմեծութիւնն E — [23] զողկոյզսն E — [24] թարախք E — [25] վերա E

l'armure complète[g-25] qu'est la patience. Qui peut en effet (nous) consacrer à la patience comme ce combattant d'une telle qualité et d'une telle force[26]?

Ayant appris les maux (de Job), ses amis furent troublés, mais, une fois arrivés, ils ne supportaient pas ce spectacle ni ne pouvaient endurer l'odeur infecte. A la vue des plaies, ils étaient épouvantés, comme à la vue du roi, nu, tombé à terre, désespéré et négligeant (d'appeler) les médecins. Personne n'offrait d'éponge pour ses plaies, mais tous offraient des tessons d'argile; personne n'étendait un lit moelleux, comme pour un malade ou comme pour un roi, mais ils ramassaient du fumier comme pour quelqu'un qui se décompose et qui, tombé à terre, est couvert de poussière et de cendre. C'est ce que révèlent les paroles des récits concernant Job.

Job 2,11a-e *Cependant trois amis, ayant appris tous les malheurs qui lui étaient arrivés, vinrent à lui, chacun de leur province, pour le consoler: Éliphaz, roi de Téman, Baldad, tyran de Shuah, et Sophar roi de Mina.*

Job avait, bien entendu, beaucoup d'autres amis, en tant que roi illustre, en tant que «*juste*[a]», en tant qu'homme «*pieux*[b]», en tant que «*plus noble que tous les Orientaux*[c]»; toutefois ceux-là étaient meilleurs que ses autres amis. Compagnons dans la paix, coalisés dans la guerre comme des alliés; tels étaient Eskol et Awnan pour Abraham à Mambré[d], tels étaient aussi ceux-là pour Job. «*Ils apprirent tous les malheurs qui lui étaient arrivés*»: la perte par le feu des brebis et des ânes, le vol des bœufs, la capture des chameaux, le massacre des serviteurs, l'extermination des fils et des filles, et la putréfaction qui, de plus, envahissait son corps. Comment celui qui avait beaucoup d'enfants se trouva-t-il sans enfants? Comment, à l'improviste, pauvreté et souffrance remplacèrent-elles abondance et richesse? Comment la vigne chargée de raisins perdit-elle ses grappes? Dépouillé de ses feuilles, le cep pourrit avec les sarments, et la racine mourut. Son corps était entaillé de plaies, au point que le pus dégouttait des plaies. Comment le ventre était-il troué par la vermine, et tous les membres du combattant pleins de nids de vers, alors que le corps était vide et les os percés?

«*Ils vinrent chacun de leur province pour le consoler.*» Ses amis montraient un empressement affectueux à son égard. Mais peut-être étaient-ils ses parents, car le principal d'entre eux était Éliphaz, roi de Téman. Que l'aîné d'Ésaü ait été un Éliphaz[e], dont Téman et Sophar étaient fils[f], ceci est écrit dans le livre de la

- g. cf. Éphés. 6,11.13.

2,11a-e a. Job 1,3. - b. Job 1,1.8;2,3. - c. Job 1,3. - d. cf. Gen. 14,13. - e. cf. Gen. 36,4. — f. cf. Gen. 36,7.

[25] L'audition des lectures tirées du livre de *Job* nous incite à revêtir l'armure de la patience.

[26] On remarquera que dans cette apostrophe où il rappelle toutes les utilisations de Sion au cours de l'année liturgique, Hésychius ne fait aucune allusion au protomartyr illustre de Jérusalem, Étienne, dont les reliques, découvertes en 415, séjournèrent en ce lieu jusqu'en 438/439 et y furent l'objet d'un culte (cf. RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, p. 197-202). C'est une nouvelle invitation à placer les *Homélies sur Job* à la fin de la carrière du didascale ou tout au moins après 438/439.

p. 273 ի նոցանէն ⸢Եղիփաս արքայ[26] Թեմնացւոց : * Քանզի Եղիփաս[27] եղեալ էր որդի[28] անդրանիկ Եսաւայ[29], յորմէ էին որդիք Թեման և Սոփար, ⸢որպէս գրեալ է ի գիրս Ծննդեան. « Սոքա էին առաջնորդ որդիք Եսաւայ[30]. Թեման առաջնորդ որդի Եղիփասու[31]՝ որդւոյ անդրանկի Եսաւայ[32] », յորմէ և[33] արդարև ազգ Թեմնացւոցն անուանեալ է : Ապա ի վերայ[34] ածէ « իշխանն Թեմանու, իշխան Սոփարու[35] ». վասն զի Սոփար և Եղիփաս[36]՝ սոքա վասն որոց այժմ պատմութիւնս գրեալ է, թոռունք էին և սոքա Եսաւայ[37]՝ որպէս և Յովբն[38] էր. քանզի Հայր Հաւոյ[39] Յովբայ[40] զԵսաւ ցուցանեն գիրք Ծննդեան[41] և այս պատմութիւնս :

p. 274 * Քանզի և այս Յովբայ[42] գիրքս վասն ազգիս այսպէս նշանակեն մեզ. քանզի « սա թարգմանի[43] յԱսորի գրոցս[44], եթէ բնակեալ էր սա յԱւսիտ աշխարհի, ի սահմանս Հրէաստանի և Արաբացւոց : Բայց անուն էր սմա[45] յառաջ Յովբաբ[46] ». և զի՞նչ արդեւք[47] յաւելուցու յայս : « Եւ էր նա ի հաւրէ Զարէհի, որդի որդւոցն Եսաւայ[48]. իսկ ի մաւրէ Բոսորայ[49]. իբրև թէ գոլ նմա հինգերորդ յԱբրահամէ » : Այլ և գիրք Ծննդոցն ըստ այսմ պատմութեանս նմանս[50] բարբառին. « և մեռաւ իսկ Բաղակ և թագաւորեաց փոխանակ ընդ[51] նորա Յովբաբ[52] որդի Զարէհի ի Բոսորայ[53] » : Իսկ
p. 275 եթէ Զարէ[54] ո՞յր որդի իցէ, ի ձեռն յառաջ ասացելոցն * յայտնեաց. քանզի ասէ թէ « այս որդիք Հռագուելի, Նաքող[55] և Զարէ ». իսկ եթէ Հռագուէլ՝ ո՞յր, նոյն պատմութիւնս յայտնէ. « այս անուանք են որդւոցն Եսաւայ[56]. Եղիփաս[57] որդի Ադայ[58]՝ ի կնոջէ Եսաւայ[59]. և Հռագուէլ որդի Բասեմաթայ[60] ». իսկ ապա Հռագուէլ Եսաւայ[61] որդի, և Զարէ[62] Հռագուելի. և Զարէի՝ Յովբաբ[63]՝ որ անուանեալն էր Յովբ[64] : Իսկ յիրաւի ասի[65] թէ « հինգերորդ էր յԱբրահամէ », վասն[66] զի Իսահակ[67] առաջին էր յԱբրահամէ, և երկրորդ Եսաւ, երրորդ Հռագուէլ, չորրորդ Զարէ, և զՅովբաբ[68] հին-
p. 276 գերորդ թուեաց : Իսկ այս Եղիփաս[69] ոչ այն էր որ Եսաւայ[70] * անդրանիկն էր. բայց թոռն էր նորա, յանուն ի[71] նորա կոչեցեալ : Դոյնպէս և վասն Սոփարայ[72] ասասցես, զի ոչ է սա այն՝ որ ի[73] Ծննդեան գիրսն գրեալ է, որոյ Եղիփաս[74] որդի. այլ Եղի—

26 Ելիփազ արքա E — 27 Ելիփազ E — 28 *om.* E — 29 Եսաւա E — 30 *om.* E — 31 Ելիփազու E — 32 Եսաւայ E — 33 *om.* E — 34 վերա E — 35 Սոփփար E — 36 Ելիփազ E — 37 *om.* E — 38 Յոբն E — 39 Հաւու E — 40 Յոբայ E — 41 Ծննդեանն E — 42 Յոբայ E — 43 Թարքմանի E — 44 գրոց E — 45 սորա E — 46 Յոբաբ E — 47 արդեաւք E — 48 Եսաւա E — 49 Բոսորա E — 50 նման E — 51 *om* E — 52 Յոբաբ E — 53 Բոսորա E — 54 Զարեհ E — 55 Նաքուս E — 56 Եսաւա E — 57 Ելիփազ E — 58 Ադա E — 59 Եսաւա E — 60 Բասեմաթա E — 61 Եսաւա E — 62 Զարեհ E — 63 Յոբաբ E — 64 Յոբ E — 65 ասէ E — 66 *om.* E — 67 Սահակ E — 68 զՅոբաբ E — 69 Ելիփազ E — 70 Եսաւ E — 71 *om.* E — 72 Սոփարա E — 73 *om.* E — 74 Ելիփազ E

---

[10] L'ami de Job, Éliphaz de Téman, portait le nom de son grand-père, Éliphaz, fils d'Ésaü.

[11] Sophar, de *Genèse* 36,11 et 15, était fils d'Éliphaz et petit-fils d'Ésaü; ce n'est donc pas lui qui était l'ami de Job, car il eût été au quatrième degré d'ascendance seulement vis à vis d'Abraham.

[12] Fils, au sens de petit-fils: le traducteur arménien a probablement confondu υἱός et υἱωνός.

Genèse[1]: «*Ceux-ci étaient les chefs, fils d'Ésaü*[2]: *le chef Téman, fils d'Éliphaz, fils aîné d'Ésaü*[g-3]», d'où précisément la nation des Témanites a tiré son nom[4]. Puis (l'Écriture) précise: «*Le prince de Téman,* (*le*) *prince de Sophar*[h-5]», parce que Sophar et Éliphaz — ceux dont parle le récit actuel — étaient, eux aussi, petits-fils d'Ésaü[6], comme l'était aussi Job. Le livre de la *Genèse* et le présent récit montrent de fait qu'Ésaü était le père du grand-père de Job.

En effet, le livre de *Job* nous donne, lui aussi, à propos de sa nation, les indications que voici[7]: «*Ceci est traduit du livre syriaque:* (*Job*) *habitait au pays d'Ausit, sur les confins de la Judée et de l'Arabie. Toutefois son nom était auparavant Yobab*[i-8]». Et qu'est-il donc ajouté à cela? «*Et il avait pour père Zahré, fils des fils d'Ésaü, et pour mère Bosora, de sorte qu'il était le cinquième depuis Abraham*[j].» Le livre de la *Genèse* dit des choses semblables à ce récit: «*Et Balak mourut, et à sa place régna Yobab, fils de Zaré par Bosora*[k]». Quant à savoir de qui Zaré était le fils, (la Genèse) l'a révélé par ce qui a été dit auparavant. En effet, elle dit: «*Voici les fils de Hraguel: Nak'od et Zaré*[l]». Mais, de qui Hraguel (était le fils), le même récit le révèle: «*Voici les noms des fils d'Ésaü: Éliphaz, fils d'Ada, femme d'Ésaü, et Hraguel, fils de Basémat*[m]». Hraguel (était) donc fils d'Ésaü, et Zaré, fils de Hraguel, et le fils de Zaré (était) Yobab qui était appelé Job[9]. C'est donc à bon droit qu'il est dit que (Job) «*était le cinquième depuis Abraham*», car Isaac était le premier depuis Abraham, Ésaü le deuxième, Hraguel le troisième, Zaré le quatrième, et (la Genèse) a compté Yobab comme le cinquième. Quant à l'Éliphaz dont il est question, ce n'est pas celui qui était le fils aîné d'Ésaü, mais c'était son petit-fils, appelé de son nom[10]. A propos de Sophar, tu diras de même que ce n'est pas celui qui est inscrit au livre de la *Genèse*[n], fils de celui qui (s'appelait) Éliphaz[11], mais c'était le fils d'Éliphaz[12], appelé du même

g. Gen. 36,15. h. Gen. 36,15. i. Job 42,17. j. Job 42,17. — k. Gen. 36,33. l. Gen. 36,13. — m. Gen. 36,10.

2,11a-e

[1] Le ms. E omet l'introduction de la citation de *Genèse*: «Ceci est écrit...», et le début de la citation: «*Ceux-ci...fils d'Ésaü*».

[2] Il faut comprendre: «*Fils* (*de la tribu*) *d'Ésaü*», puisque Téman était petit-fils d'Ésaü (cf. *Gen.* 36,10-11).

[3] La citation est différente de Z et de la LXX.

[4] Le roi en était Éliphaz, l'ami de Job.

[5] Le texte prend ici le vocabulaire de Z: *išxann, le prince.*

[6] Petits-fils du chef de la tribu d'Ésaü, Éliphaz, et arrière-petits-fils d'Ésaü. Reconstituons l'arbre généalogique: Ésaü eut pour fils Éliphaz qui donna le jour à Sophar et à Téman; ce dernier eut pour fils Éliphaz, roi de Téman, l'ami de Job, situé au même degré d'ascendance que ce dernier vis-à-vis d'Ésaü.

[7] Hésychius fait appel à l'appendice de la LXX (*Job* 42,17b-e), qui se présente comme «une traduction du livre syriaque, c'est-à-dire d'un texte araméen» (DHORME, *Job*, p. XV-XVI).

[8] *Job* 42,17b est différent de BSA et de Z (*Judée*). B. Sargisean, *Dei tesori* (p. 30) a pris prétexte, à tort, de cette allusion au «livre syriaque» pour émettre l'hypothèse qu'Hésychius était de nationalité syrienne et aurait écrit son commentaire, non en grec mais en syriaque. L'appendice de la LXX, *Job* 42,17b-e, traduit d'un texte araméen, était connu de toutes les versions grecques (cf. DHORME, *Job*, p. XV-XVI).

[9] C'est sur une confusion entre Job et Yobab de *Gen.* 36,33 qu'est forgée toute cette généalogie dont l'appendice de la LXX se fait l'écho (voir DHORME, *Job*, p. XVI).

փասու [75] *որդի էր, նոյն անուն կոչեցեալ նմա որ Հաւրն էր. քանզի այսպէս գտցես զժամանակսն արդար ընդ միմեանս Հաւանեալ :*

Քանզի Բաղդադ [76] *ոչ ունէր զթագաւորութիւնն աւրհնաւք, ուստի և* [77] *ոչ թագաւոր, այլ « բռնաւոր » կոչեցեալ է. բայց ոչ էր յայտնի մեզ ծնունդ նորա : Քանզի պարտ իսկ* [78] *էր առանց նշանակի լինել նմա, վասն զի ոչ աւրհնաւք ստացեալ էր զիշխանութիւն* [79]*՝* p. 277 *այլ բռնութեամբ* [80]*, և զթագաւորութիւնն * բռնութեամբ թշնամանեալ էր : Իսկ սէրն զոր ընդ նմա ունէր Յովբ* [81]*, ոչ ընդ բռնութիւնն Հաճեալ էր, այլ զխաղաղութեան աւրէնսն* [82] *պատուէր : Իսկ մեք զլեզուս մեր և զմիտս յայն դարձուսցուք՝ որ ի կարգիս կայ* [83] *:*

2,11f-g *Եւ* [1] *միաբանեալ եկին առ նա տեսանել և մխիթարել զնա :*

Ոչ մի մի եկին, այլ « միաբանեալ եկին առ » Յովբ [2]*. կարծէին եթէ բազմութեան* [3] *ինչ պէտք են առ ի մխիթարութիւն յայնչափ վշտաց. բայց ոչ գտին այնպէս զախտն՝ որպէս* [4] *կարծէին, թէ* [5] *ընդունիցի մխիթարութիւն. քանզի այս իսկ ցուցանի մեզ ի կարգիս :*

p. 278 **2,12** *Իսկ տեսեալ զնա ի Հեռաստանէ՝ ոչ ծանեան, և * բարբառեալ մեծաձայն լացին, պատառեալ իւրաքանչիւր զպատմուճան իւր, ցանեալ* [1] *Հող ի վերայ* [2] *գլխոց իւրեանց, ընդ երկինս Հայելով* [3] *:*

Տեսանե՞ս որչափ են վիշտք, որչափ ուժեն [4] *ախտք, ⸢որչափ ինչ և որպիսի⸣ իսկ գործեն փոփոխմունք* [5] *կենացս : Բարեկամքն զՅովբ* [6] *« ոչ ծանեան », քանզի ոչ տեսին զգեստ* [7] *ծիրանեացն, և ոչ զբարձր աթոռն և ոչ զթագաւորական պսակն, և զաւրականս առ ի սպասաւորութիւն, և ոչ ծառայս ի Հարկաւորութեան* [8] *: Բայց աթոռ էր նորա ցամաք երկիրն, և աղբերն՝ անկողին, և տուն էր նորա աւդք եթերաց. և փոխանակ* p. 279 ** մխիթարչաց՝ կծողք կային* [9] *աւրնթեր. ⸢ամենեքին ծափ զծափի* [10] *Հարկանէին՝ զարմանալով ընդ ողբերգել ի մեծութիւնն* [11]*, և ոչ ոք ձեռն ձգէր՝ որ զընկեցեալն յարուցանել կարէր յերկրէն : Յիրաւի ուրեմն յայտնանէ « ոչ ծանեան », այլ մեծաբարբառ « լային* [12] *», զանուն բարեկամին Հարկանելով* [13]*, և « պատառէին զպատմուճանս » իբրև ի վերայ* [14] *մեռելոյ, և յուղարկելոյ իբրև* [15] *ի գերեզման : Եւ ոչ ինչ*

[75] *Ելիփազու* E — [76] *Բաղդատ* E — [77] *om.* E — [78] *om.* E — [79] *զիշխանութիւնն* E — [80] *բռնութեամբն* E — [81] *Յոբ* E — [82] *աւրէնս* E — [83] *կա* E

2,11f-g

[1] *om.* E — [2] *Յոբ* E — [3] *բազում* E — [4] *այնպէս որպէս* E — [5] *եթէ* E

2,12

[1] *Եւ ցանել* E — [2] *վերա* E — [3] *Հաելով* E — [4] *յոյժեն* E — [5] *որչափ և որպիսի փոփոխմունք գործին* E — [6] *զՅոբ* E — [7] *զգեստ* E — [8] *Հարկաւորութիւն* E — [9] *կային* E — [10] *ամենեքեան ծափ ի ծափ* E — [11] *մեծութեանն* E — [12] *լաին* E — [13] E, *Հարցանելով* VD — [14] *վերա* E — [15] *om.* E

nom que son père[13]. De cette facon, tu trouveras que les époques correspondent exactement.

Puisque Baldad ne détenait pas la royauté de façon légitime, il n'a donc pas été appelé roi, mais «*tyran*»; cependant, ses origines ne nous sont pas connues. Il fallait en effet qu'aucune indication ne soit fournie à son sujet, puisqu'il n'avait pas acquis l'autorité de façon légitime, mais par la violence et que, par la violence, il avait déshonoré la royauté[14]. Bien entendu, l'amitié que lui portait Job n'était pas une approbation de cette violence, mais il respectait les usages de la paix. Quant à nous, appliquons notre langue et notre esprit à ce qui suit.

2,11f-g *Et s'étant mis d'accord, ils vinrent chez lui, (le) voir et le consoler.*

Ils ne vinrent pas isolément, mais «*ils vinrent ensemble chez*» Job. Ils pensaient qu'il fallait être plusieurs pour le consoler d'aussi grandes douleurs. Cependant ils ne trouvèrent pas ce genre de maladie dont ils s'imaginaient qu'il accepterait d'être consolé. Voici, en effet, exactement, ce qui nous est déclaré ensuite.

2,12 *Mais quand ils le virent de loin, ils ne le reconnurent pas et, après avoir crié à voix forte, ils se mirent à pleurer, chacun déchirant ses vêtements, après avoir jeté de la poussière sur la tête, (et) regardant vers le ciel*[1].

Vois-tu combien fortes sont les peines, combien grandes les maladies, combien (de maux) importants et graves causent assurément les vicissitudes de cette vie? Ses amis «*ne reconnurent pas*» Job, parce qu'ils ne virent ni l'habit de pourpre, ni le trône élevé, ni la couronne royale, ni les soldats en faction, ni les serviteurs à leur tâche. Mais il avait pour trône la terre ferme, un fumier pour lit et, pour maison, l'air du ciel; au lieu de consolateurs, des gens se lamentaient à ses côtés; tous frappaient des mains, s'étonnant d'entendre un si grand nombre de lamentations, et personne ne tendait une main qui pût relever de terre celui qui était tombé. C'est donc à juste titre que, pour ces motifs, «*ils ne le reconnurent pas*», mais «*ils pleuraient*» bruyamment, répétant le nom de leur ami, et «*ils déchiraient leurs vêtements*» comme pour un mort qu'on mène à la tombe[a]. Ils ne laissaient pas (non plus) d'observer le deuil qui s'imposait et, à mesure qu'ils approchaient

— n. cf. Gen. 36,11.15.

2,12 a. cf. Ps. 87,6. — b. cf. Ps. 122,1.

[13] Sophar, l'ami de Job, était appelé du même nom que son père, le Sophar de *Gen.* 36,11 et 15, lequel était frère de Téman (*Gen.* 36, 11 et 15), père d'Éliphaz, l'ami de Job. Selon cette généalogie, Éliphaz et Sophar étaient entre eux cousins germains et cousins de Job. Les commentaires de Job, antérieurs ou postérieurs, ne disent rien d'une telle parenté, même lorsqu'ils se servent de l'appendice de la Septante, comme la *Synopsis Veteris et Novi Testamenti* du Pseudo-Chrysostome (*PG* 56, 362).

[14] Rien dans la Bible n'autorise cette interprétation péjorative quant à la personne de Baldad. Didyme, le seul des commentateurs à s'attarder sur Baldad, déclare que τύραννος doit être pris comme un synonyme de βασιλεύς, car à l'époque de Job le terme n'avait pas encore une acception ignominieuse (éd. HENRICHS, t. I, p. 162-163).

2,12

[1] *Job* 2,12c-d sont différents du lemme du début (voir p. 149); *Job* 2,12c est conforme à BSA. — *Job* 2,12d est conforme à la recension hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 7 et note 31).

թողուին առնել զայն՝ որ անկ էր սգոյ. այլ որչափ մերձենային [16] առ Յովբ [17], յաւե-
լուին յաշխարել : Քանզի ի յառաջինն հարկանէին [18] զանուն Յոբրայ [19], իբրև ոչ կա-
p. 280 րացեալ [20] ճանաչել, * և առ ընթեր կալով : Իսկ կրկին « լացեալ [21] » իբրև զմեռեալ,
և « զպատմուճան [22] իւրեանց պատառելով, հող ի գլուխ եղեն », ⌜այսինքն է [23] « հայե-
լով [24] ⌝առ ի [25] յերկինս » : Բայց զի՞նչ նշանակ ի յայսմանէ. այլ զի « զհողն ի վերայ [26]
գլխոց » արկին, սգալով զվերջինս [27] : Իսկ « առ ի յերկինս », յայտ է թէ յերեսս երկ-
նից և ի տեսիլ այնորիկ որ բնակեալ է յերկինս. քանզի կարծէին եթէ անտի է [28] եկեալ
ի վերայ [29] նորա բազմութիւն տանջանացն : Ուստի և միանգամայն իսկ յուսահատեցան
զնմանէն [30]. բայց յայտնի հաստատութիւն է այսորիկ, որ ըստ կարգին գայ [31] :

2,13a Իսկ նստէին առ նմա ի վերայ [1] երկրի զեւթն տիւ և զեւթն գիշեր :
p. 281 « Եւ նստան առ նմա » իբրև ի * վերայ [2] հողակուտի մեռելոյ, և զեգերեցան [3] իբրև [4]
առ գերեզմանի. յայսմանէ և ոչ բարբառ արձակէին առ Յովբ [5]. որպէս յայտ առնէ ըստ
կարգիս :

2,13b-c Եւ ոչ ոք խաւսեցաւ ընդ նմա [1] բան : Քանզի [2] տեսանէին զվէրսն յոյժ
և սաստիկ :
« Եւ նստէին ի վերայ [3] երկրի՝ » ⌜զաւրէնս սգաւորացն [4] կատարելով : Միանգամայն
և մխիթարել կամէին զՅովբ [5], տառապանաւքն նստելով : Այլ և աթոռ ունել ամաչէին,
վասն զի տեսանէին զայնչափն, զի նստէր ի ⌝վերայ աղբևայն [6] : Բայց « խաւսէր ոք
ոչ ընդ նմա ». թերևս ⌜կարծէին թէ [7] և ի մտացն վրիպեալ իցէ : Ընդ նմա ոչ խաւսէին,
p. 282 * բայց ընդ միմեանս թերևս խաւսէին, թէ « ո՞ւր բաւեաց գործել զողբս այսչափ [8]
ժամանակս, զիա՞րդ վայրկեան մի եղև [9], որ ոչ ակն ունէաք բազում ժամանակաց :
Անբարի՞շտ արդեւք էր Յովբ [10] և արդար կարծէաք, արդեւք [11] աստուածատեա՞ց էր
և ի զուր աստուածասէր կոչիւր. արդեւք բազում բամբասանաց պարտաւո՞ր իցէր [12] և
մեզ ոչ էր յայտնի, իսկ Աստուած զնորա ծածկեալսն մերկացոյց, և զկեղծաւորութիւնն
յանդիմանեաց, և զգաղտնի [13] անիրաւութիւնսն ի ձեռն չարչարանացն ի մէջ էած » :
Զայս [14] առ միմեանս ասէին, թերևս և [15] զնմանս զայսորիկ. « քանզի տեսանէին
p. 283 զվէրսն յոյժ և սաստիկ », բայց ոչ * գիտէին զի մեծամեծ մարտքն մեծացն [16] վայե—

16 մերձենաին E — 17 Յոբ E — 18 E, հարցանէին VD — 19 Յոբրա E — 20 կարացին E — 21 լացին E — 22 պատմուճանս E — 23 *om.* E — 24 հաելով E — 25 *om.* E — 26 վերա E — 27 զվերջինսն E — 28 *om.* E — 29 վերա E — 30 զնմանէ E — 31 գա E

2,13a

1 վերա E — 2 վերա E — 3 առ նմա *add.* E — 4 *om.* E — 5 Յոբ E

2,13b-c

1 նա E — 2 վասն զի E — 3 վերա E — 4 զաւրէն սգաւորաց E — 5 զՅոբ E — 6 վերա աղբեւաց E — 7 կարծէին պակասեալ ի խելաց E — 8 սակաւ *add.* E — 9 այսմ *add.* E — 10 Յոբ E — 11 արդեաւք E — 12 էր E — 13 զգաղտի E — 14 ամենայն *add.* E — 15 *om.* E — 16 մեծա-մեծաց E

de Job, ils ajoutaient à leurs lamentations. Dans un premier temps en effet, ils répétaient le nom de Job, comme incapables de le reconnaître, alors qu'ils se tenaient à ses côtés. Puis, en second lieu, le «*pleurant*» comme un mort et «*déchirant leurs vêtements, ils se jetaient de la poussière sur la tête*», c'est-à-dire qu'«*ils regardaient vers le ciel*[2]». Mais quelle signification tirer de cela, si ce n'est «*qu'ils se jetaient de la poussière sur la tête*» afin de porter le deuil des derniers (événements). Quant «*au ciel*», il est évident que c'est à la face des cieux et à la vue de celui qui habite dans les cieux[b], car ils pensaient que c'était de là-haut qu'étaient venus sur lui un si grand nombre de châtiments. Ainsi, c'est vraiment ensemble qu'ils désespérèrent de lui, et ce qui suit en apporte une évidente confirmation.

2,13a *Or, ils restèrent assis près de lui, par terre, sept jours et sept nuits*[1].

Et «*ils s'assirent près de lui*» comme sur un sépulcre, et ils y demeurèrent comme auprès d'un tombeau. Aussi n'adressaient-ils pas la parole à Job, comme la suite le dit clairement.

2,13b-c *Et personne ne lui adressa la parole; ils voyaient en effet ses plaies énormes et vives.*

«*Et ils restaient assis par terre*[a]», observant les usages des gens en deuil. En même temps, ils voulaient aussi consoler Job[b], s'asseyant remplis de chagrin. En outre ils auraient eu honte d'avoir un trône, alors qu'ils voyaient un si grand (personnage) assis sur un fumier[c]. Cependant «*personne ne lui parlait*»; peut-être pensaient-ils qu'il avait perdu l'esprit. Avec lui ils ne parlaient pas, mais peut-être parlaient-ils entre eux: «Quand aura-t-il fini de mener si longtemps son deuil? Comment (en) un instant est advenu ce à quoi nous ne nous étions pas attendus pendant très longtemps[1]? Est-ce que Job était impie, alors que nous le croyions juste? Etait-il ennemi de Dieu, alors qu'on l'appelait à tort ami de Dieu[d]? Etait-il coupable de nombreuses calomnies, alors que nous l'ignorions? Mais Dieu a mis à nu ce qui de lui était caché[e], il a mis à découvert son hypocrisie et il a dévoilé par les tourments ses iniquités secrètes».

Voilà ce qu'ils se disaient l'un à l'autre ou peut-être (tenaient-ils) des propos analogues. «*Ils voyaient en effet ses plaies énormes et vives*», sans savoir que les grands combats conviennent aux grands, car sauver le navire est le fait de pilotes habiles, même si la voile est tombée, même si le gouvernail est brisé, même si les

2,13b-c a. Job 2,13. b. cf. Job 2,11. c. cf. Job 2,8. d. cf. Jac. 2,23. e. cf. Hébr. 4,13.

[2] Hésychius connaît donc réellement la leçon ἀναβλέψαντες, puisqu'il la cite dans son commentaire.

2,13a
[1] Le texte, différent du lemme du début (voir p. 149), possède la leçon «εἰς τὴν γῆν» des *Hexaples* (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 7-8).

2,13b-c
[1] Les deux noms arméniens en opposition sont différents (*vayrkean*, *zamanakac'*) et obscurcissent un jeu de mots d'Hésychius, portant vraisemblablement sur χρόνος.

լէին [17]. զի փրկել զնաւն քաջ ուղղչայն [18] է. թէպէտ և գլորեսցի առագաստն, թէպէտ և փշրեսցին [19] ղեկքն, թէպէտ և ⌜խզեսցին առասանքն [20], թէպէտ և խարիսխքն կողոպտեսցին, թէպէտ և խռովեսցին ամենայն ալիք ծովուն, թէպէտ և ⌜ստէպ ստէպ Հողմքն [21] յուզեսցին ի վերայ [22] միմեանց : Սգային [23] զաղքատութիւնն Յովբայ [24], իսկ նա մեծութիւն ունէր մեծագոյն զբարեպաշտութիւնն. արտասուէին վնորա զանորդութիւնն, իսկ նա [25] ունելով զԱստուած՝ ոչ ցանկայր ժառանկորդաց [26]. զչարէին՝ * p. 284 *տեսանելով զնա յորժամ ի վերայ [27] աղբեացն * նստէր. չգիտելով եթէ [28] զկաւն ի վերայ [29] կաւոյ նստուցանէր « բարեպաշտն », իսկ ոգւոյն [30] մարգարիտ ընդ Հրեշտակսն [31] խառնեալ էր. յերկինս բնակեալ էր, ընդ վերին զաւրութիւնսն զբնակութիւնսն [32] և զաւթեանսն ստացեալ էր : Մանաւանդ զի զՀայրն ⌜ունէր աւթեանս առեալ [33] առ ինքեան, և [34] Համդերձ Հարբն և ⌜զՈրդին զայն [35]՝ որ ասէր առաքելոցն. « Եթէ ոք սիրէ զիս՝ զպատուիրանս իմ պաՀեսցէ. և Հայր իմ սիրեսցէ զնա, և եկեսցուք և աւթեանս արասցուք առ նմա », ⌜միասնական Երրորդութիւնն Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն [36]. նմա փառք յաւիտեանս :*

17 *վաելեն* E — 18 *ուղղչաց* E — 19 *փշրեսցի* E — 20 *խլեսցին առաստաղքն* E — 21 *Հողմքն ստէպ ստէպ* E — 22 *վերա* E — 23 *սգացին* E — 24 *Յոբա* E — 25 *om.* E — 26 *ժառանգորդաց* E — 27 *վերա* E — 28 *թէ* E — 29 *վերա* E — 30 E, *ոգւոցն* VD — 31 *Հրշտակս* E — 32 *զբնակութիւնն* E — 33 *առեալ ունէր աւթեւանս* E — 34 *om.* E — 35 *Որդին* E — 36 *om.* E —

cordages sont rompus, même si les ancres sont arrachées, même si toutes les vagues de la mer sont agitées, même si les vents sans cesse se bousculent. Ils déploraient la pauvreté de Job, mais lui possédait une plus grande richesse, la piété[2]; ils pleuraient la perte de ses enfants, mais lui, parce qu'il avait Dieu, ne désirait pas d'héritiers; ils s'indignaient de le voir assis sur un fumier[f], ignorant que cet (homme) «*pieux*[g]» avait fait asseoir sa glaise sur de la glaise, tandis que la perle de son âme[3] était unie aux anges; il habitait dans les cieux[h], il avait acquis habitation et demeure parmi les puissances d'en haut. Et surtout, il possédait le Père qui avait pris demeure en lui[i], et, avec le Père, le Fils qui disait aux apôtres: «*Si quelqu'un m'aime, il observera mes commandements, et mon Père l'aimera, et nous viendrons et nous prendrons en lui notre demeure*[j-4]», la Trinité consubstantielle[5] du Père, du Fils et du Saint-Esprit, à qui (soit) la gloire dans les siècles.

f. cf. Job 2,8. g. Job 1,1.8;2,3. h. cf. 2 Cor. 5,2. i. cf. Jn 14,23. j. Jn 14,23.

[2] Ce thème de la piété/richesse sera longuement développé dans le prologue de l'Homélie XVI.

[3] L'expression se retrouve dans le prologue de l'Homélie X.

[4] La leçon τὰς ἐντολάς μου, *mes commandements*, absente de Z et non signalée dans NT, est connue (voir von SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments*, p. 462).

[5] Le terme arménien «*miasnakan*» est vraisemblablement une traduction de «ὁμοούσιος», désignant ici l'identité substantielle des trois Personnes divines. Dans l'Homélie XV, sur *Job* 12,13, nous retrouverons le terme «consubstantiel» appliqué au Fils. L'expression τριὰς ὁμοούσιος, que nous ne rencontrerons plus dans les *Homélies sur Job*, se lit dans un passage de l'Homélie *in S. Lucam* du Pseudo-Hésychius (éd. AUBINEAU, *Hom. fest.* XXI,2, p. 939), où l'auteur s'est inspiré de Proclus de Constantinople (*ibid.*, p. 920). Dans le ms. E, ce passage est omis; la doxologie «Gloire à lui dans les siècles» s'enchaîne à la citation de *Jn* 14,23.

Զ

* p. 285 **Job 3,1** * *Յետ այսորիկ եբաց Յովբ* [1] *զբերան իւր, և անէծ զաւուրն իւր,* 2 *և*
պատասխանի ետ Յովբ [2] *և ասէ.* 3 « *Կորիցէ աւուրն այն* [3]*՝ յորում ես ծնայ* [4] *ի նմա,*
և գիշերն՝ յորում ասացին Եթէ ահա արու [5] » : 4a *Եւ ասէ.* « *Աւրն այն եղիցի ի* [6]
խաւար, 4c *մի՛ եկեսցէ ի վերայ* [7] *նորա լոյս* [8], 5 *այլ ըմկալցին զնա խաւար և*
ստուերք մահու. եկեսցէ ի վերայ նորա մէգ. 4a,c *խաւարեսցի գիշերն այն, և մի՛*
հասցէ ի նա լոյս, 4b–c *և մի՛ խնդրեսցէ զնա Տէր ի վերուստ, և լոյս ի նա մի՛ եկեսցէ,*
6c–d *մի՛ եղիցի յաւուրս տարւոյ՝ և մի՛ թուեսցի յաւուրս ամսոց :* 7 *Այլ գիշերն*
* p. 286 *այն եղիցի ի ցաւս, և մի՛ եկեսցէ ի վերայ* * *նորա ուրախութիւն, և մի՛ ցնծութիւն :* 8
Այլ նզովեսցէ զնա, որ նզովելոցն է զաւուրն զայն, որ ըղռամբ ածելոց իսկ է զմեծ կէտն :
9 *Խաւարեսցին աստեղք գիշերւոյն այնորիկ, մնասցէ՝ և ի լոյս մի՛ եկեսցէ. մի՛ տեսցէ*
զարուսեակ ծագեալ : 10 *Զի ոչ փակեաց զդրունս արգանդի մաւր իմոյ, զի թերևս*
մերժէր զցաւս յաչաց իմոց : 11 *Իսկ ընդէ՞ր յորովայնի ոչ վախճանեցայ, այլ ելի*
յարգանդէ և ոչ անդէն վաղվաղակի կորեայ : 12 *Ընդէ՞ր դիպեցան ինձ ծունգք,*
ընդէ՞ր դիեցի զստինս մաւր իմոյ. 13 *զի այժմ ննջեալ դադարէի, և ննջեալ իսկ*
* p. 287 *հանգչէի* 14 *ընդ թագաւորս և* * *ընդ խորհրդականս երկրի՝ ովք հպարտացեալ էին*
ի սուրս իւրեանց. 15 *կամ ընդ իշխանս՝ որոց բազում էր ոսկի, որ լցին զտունս*
իւրեանց արծաթով. 16 *կամ իբրև վիժած՝ որ ելանէ յարգանդէ մաւր իւրոյ, կամ*
իբրև զտղայս՝ որ ոչ տեսին լոյս : 17 *Անդ ամպարիշտք դադարեցուցին զսրտմտու–*

Lemme VI

[1] *Յոբ* E — [2] *Յոբ* E — [3] *om.* E — [4] *ծնա* E — [5] *է add.* E — [6] *om.* E — [7] *վերա* E — [8] E *add.* : *մինչև ցայն վայր.* « *Եկն ի վերա իմ բարկու–թիւն* » (cf. p. 164, l. 10)

---

[11] *Job* 3,9a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 3,9b est différent de Z et conforme à BS. — *Job* 3,9c est différent de Z et conforme à A (μὴ au lieu de μηδὲ cependant).

[12] *Job* 3,10 est identique à Z et conforme à BSA.

[13] *Job* 3,11 est identique à Z et conforme à BSA.

[14] *Job* 3,12a est identique à Z et conforme à BS (omission de δὲ cependant). — *Job* 3,12b est différent de Z et conforme à A (omission de δὲ toutefois).

[15] *Job* 3,13 est différent de Z et de BSA (...*précisément*).

[16] *Job* 3,14 est identique à Z, conforme à A pour Job 3,14a, et différent de BSA pour *Job* 3,14b (...*leur* épée).

[17] *Job* 3,15 est identique à Z, conforme à BS pour *Job* 3,15a, et à BSA pour *Job* 3,15b.

[18] *Job* 3,16a est différent de Z ; de BSA (...de *sa* mère). - *Job* 3,16b est identique à Z et conforme à BSA.

[19] *Job* 3,17a est différent de Z et conforme à A. · *Job* 3,17b est identique à Z et conforme à A.

[20] *Job* 3,18 est identique à Z. *Job* 3,18a est conforme à BSA (omission de δὲ cependant). · *Job* 3,18b est différent de BSA (*qui* n'ont pas...).

HOMÉLIE VI

Job 3,1 *Après cela, Job ouvrit la bouche et maudit son jour*[1]. 2 *Et Job prit la parole et dit*[2]: 3 «*Périsse ce jour où, moi, je fus enfanté et la nuit où l'on a dit: voici un mâle*[3]!» 4a *Et il dit:* «*Que ce jour-là devienne ténèbres*, 4c *que la lumière ne vienne pas sur lui*[4], 5 *mais que s'en emparent les ténèbres et les ombres de la mort; que vienne sur lui le brouillard*[5]. 4a,c *Que devienne ténèbres cette nuit-là et que n'y vienne pas la lumière*[6], 4b-c, *que le Seigneur ne s'en soucie pas d'en haut et que la lumière n'y vienne pas*[7]; 6c-d *que* (*ce jour-là*) *ne soit pas parmi les jours de l'année, et qu'il ne soit pas compté parmi les jours des mois*[8]. *Mais que cette nuit-là se passe dans la douleur et que ne viennent sur elle ni la joie ni l'allégresse*[9]! 8 *Mais que la maudisse celui qui doit maudire ce jour-là, celui qui doit même dompter le grand monstre marin*[10]. 9 *Que les étoiles de cette nuit-là deviennent ténèbres; qu'elle dure et n'arrive pas à la lumière, qu'elle ne voie pas se lever Lucifer*[11], 10 *parce qu'elle n'a pas fermé les portes du sein de ma mère, car elle aurait peut-être éloigné de mes yeux la souffrance*[12]. 11 *Mais pourquoi n'ai je pas terminé ma vie dans le ventre, et suis-je sorti du sein sans périr à l'instant même*[13]? 12 *Pourquoi s'est-il trouvé pour moi des genoux? Pourquoi ai-je têté les seins de ma mère*[14]? 13 *Car, endormi maintenant, je serais tranquille, et, précisément, endormi, je me reposerais*[15] 14 *avec les rois et les conseillers de la terre qui s'enorgueillissaient de leur épée*[16], 15 *ou avec les princes qui avaient beaucoup d'or, qui remplirent d'argent leurs maisons*[17], 16 *ou bien* (*je serais*) *comme l'avorton qui sort du sein de sa mère ou comme les petits enfants qui n'ont pas vu la lumière*[18]. 17 *Là, les impies ont mis fin à* (*leur*) *emportement coléreux, là se sont reposés ceux qui s'étaient fatigués physiquement*[19], 18 *tous ceux des siècles qui n'ont pas entendu la voix de l'Exacteur*[20]. *Lemme VI*

Lemme VI

[1] *Job* 3,1a est différent de Z et conforme à BS. — *Job* 3,1b est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Litt. «*Et Job répondit et dit*». *Job* 3,2 est différent de Z et conforme à A, leçon d'Aquila et de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8).

[3] *Job* 3,3a est différent de Z et conforme à A. — *Job* 3,3b est identique à Z et conforme à SA.

[4] Cette partie du verset 4 (*Job* 3,4a + 4c) se présente selon le même ordre dans les deux manuscrits (rien d'identique dans Z, la LXX et les *Hexaples*); *Job* 4b est inséré avec *Job* 4c avant le verset *Job* 3,6. Le commentaire d'Hésychius suivra l'ordre de la LXX (voir p. 171). *Job* 3,4a est différent de Z et de BSA. — *Job* 3,4c est identique à Z et à BSA. Le texte biblique du ms. E s'achève ici; puis on lit la rubrique suivante: «Jusqu'à cet endroit: *Et la colère est venue sur moi*». (*Job* 3,26)

[5] *Job* 3,5a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 3,5b est identique à Z et conforme à BS.

[6] Le verset *Job* 3,6a-b est absent, comme dans le *Sinaiticus*. Le verset *Job* 3,4a,c est repris selon une rédaction différente de la précédente (νύξ de BS). Le même ordre existe dans le lemme du commentaire (voir p. 171), mais Hésychius fera allusion au verset *Job* 3,6a-b dans le paragraphe du commentaire de *Job* 3,5b (voir p. 175). Le texte biblique a manifestement été retouché.

[7] *Job* 3,4b est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 3,4c est différent des deux rédactions précédentes de Z et de BSA (ordre des mots).

[8] *Job* 3,6c-d est identique à Z et conforme à BS pour *Job* 3,6c, et à BSA pour *Job* 3,6d.

[9] *Job* 3,7a est identique à Z et conforme à A. — *Job* 3,7b est identique à Z et conforme à BSA.

[10] *Job* 3,8a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 3,8b est différent de Z et conforme à BSA (avec en plus cependant *isk* = *même*).

թիւն բարկութեան, անդ հանգեան աշխատեալք մարմնով, 18 ի միասին յաւիտե—
նականք՝ որք ոչ լուան զձայն հարկահանի : 19 Փոքր և մեծ անդ են, և ծառայ ան—
երկիւղ ի տեառնէ իւրմէ : 20 Իսկ ընդէ՞ր տուեալ է անձանց դառնացելոց լոյս, և
* p. 288 կեանս ցաւագնելոց ոգւոյք. 21 որք ցանկան * մահու, և ոչ հասանեն. փորեն զնա
իբրև զգանձս, 22 և խնդալից լինին եթէ պատահեն մահու : 23 Քանզի մահ՝
մարմնոյ հանգիստ է, յորմէ ճանապարհն թաքեաւ ի նմանէ, զի փակեաց զնովաւ Աստո—
ւած : 24 Յառաջ քան զկերակուրս իմ՝ հեծութիւն եհաս, արտասուաք և ահիւ
նեղեալ եմ, արտասուս և ցաւս հեղում : 25 Երկիւղ յորմէ զարհուրեալ էի՝ եկն ի
վերայ իմ, և յորմէ կասկածէի պատահեաց ինձ : 26 Ոչ խաղաղեցայ, և ոչ դադարե—
ցի, և ոչ հանգեայ. եկն ի վերայ իմ բարկութիւն » : (Job 3,1—26)

« Արք զորս Աստուած կոչէ և ձգեալ յորդորէ առ [9] ի բարեպաշտութիւն. որոց փո—
* p. 289 խանակ աւրնթերակայիցս [10] * խոստանայ [11] զառ յապայսն, զորս աղաչէ փոխանակ
մահու ընդունել զկենդանութիւն, զորս եղանել յապականութենէ և զգենուլ [12] զանա—
պականութիւն հրաւիրէ, զորս ոչ դադարէ խրատելով մխիթարել և ուսուցանել և պա—
տուիրել : Մի՛ կուրանալ ի ժամանակի լոյս [13]. մի՛ արբենալ [14] յորժամ պիտոյ է զգաս—
տութիւն [15]. մի՛ խնդալ [16] ընդ այն՝ ընդ որ սգալն պարտ է. և մի՛ հպարտանալ [17] ընդ
այն՝ ուր արժան է ամաչել, և մի՛ ⌜մատնել զվիճակն [18]⌝ զոր յետ սակաւ ժամանակի
պահանջելոց են ի մէնջ. և մի՛ մատնել զՄիածինն թշնամեաց, և մի՛ արհամարհել [19]
* p. 290 զլոյս՝ զոր * միայնն ունիմք. մի՛ ժողովեսցուք փուշս ոգւոց » :

Քանզի այս է մեծութիւնն, հպարտութիւն և փափկութիւն, և անիրաւ զաւրութիւն,
և անարժան լիութիւնն, և փառքն [20] սուտ անուանեալք, և ստուերք աշխարհիս, իբրև
տերևք թեթևք, և իբրև զսարդոստայնս, որ ընդունայն այսր և անդր ծփին, որ ըստ
դիպուածոց աշխարհիս գլորին ըստ նմանութեան ընդդէմ սաստիկ հողմոց թաւթափեալ :
Եկայք կոխեսցուք փութապէս զկամս ցանկութեանց, և ամենևին պարապեսցուք հոգւոց,
և միաբանեալք եղիցուք յաւրէնս հոգւոյն [21], և թշնամիք եղիցուք շրջանակաց աշ—
խարհիս, և որ ի սմա հոլովք որոգայթից են. թշնամի եղիցի մեզ աշխարհս, զի զԱս—
* p. 291 տուծոյ * զսէրն շահեսցուք : Քանզի զայս յայտնապէս ցուցանեն մեզ բանքս Յակով—

[9] *om.* E — [10] աորնթերակաիցս E — [11] խոստանա E — [12] զագենուլ E — [13] լուսոյն E — [14] արբենար E — [15] սգաստութիւն E — [16] խնդար E — [17] հպարտանար E — [18] մատներ զվիճակ E — [19] արհամարհեր E — [20] փառք E — [21] ոգւոյն E

---

sur Job (voir l'Homélie XV, prolog.: XXI, sur *Job* 18,21b) et dans les *Hom. fest.* (vg. *Hom.* VI,1.2.5; éd. AUBINEAU, p. 159,161 et 167).

[4] Cette liste de vices, plus ample que celle donnée dans le commentaire de *Job* 1,18-19 (voir Hom. III), est vraisemblablement indépendante de tout modèle. Elle est différente de celle d'Évagre (cf. A. et C. GUILLAUMONT, *Practicos*, t.1, p. 63-84). - Que désigne Hésychius par «les ombres de ce monde»? Il n'emploie plus l'expression dans les *Hom. sur Job*, mais en commentant *Job* 3,4 (Hom. VI) il identifiera Satan aux «ombres de la mort».

[5] «Le dais conjugal de son âme était net de toute toile d'araignée d'ordre mondain», écrit Hésychius dans l'*Hom. fest.* II,4 (éd. AUBINEAU, p. 65).

19 *Il y a là petit et grand ainsi que le serviteur qui ne craint pas son maître*[21]. 20 *Pourquoi donc la lumière a-t-elle été donnée aux personnes dans l'amertume, et la vie à ceux dont l'âme est affligée*[22]? 21 *Eux qui aspirent à la mort et ne l'obtiennent pas; ils la cherchent en creusant comme pour des trésors*[23], 22 *et ils sont au comble de la joie s'ils rencontrent la mort*[24]. 23 *La mort est en effet pour le corps un repos, dont le chemin lui a été caché, car Dieu le lui a fermé*[25]. 24 *Avant que (je prenne) ma nourriture est arrivé le gémissement, je suis oppressé par les larmes et la peur, je répands larmes et douleurs*[26]. 25 *Une crainte que je redoutais est tombée sur moi, et celle dont je me méfiais est venue à ma rencontre*[27]. 26 *Je n'ai connu ni paix ni cesse ni repos; la colère est venue sur moi*[28]». (*Job* 3,1-26)

«Hommes[1] que Dieu appelle, qu'il attire et exhorte à la piété[a], auxquels il promet les (biens) à venir à la place des (biens) présents[b], qu'il supplie d'accueillir la vie à la place de la mort[c], qu'il invite à sortir de la corruption et à revêtir l'incorruptibilité[d], qu'il ne cesse, par ses conseils, de consoler, d'instruire et de commander: Ne pas être aveugle à la lumière du moment[2]; ne pas s'enivrer[e] alors que la tempérance est nécessaire; ne pas se réjouir de ce dont il faut pleurer[f]; ne pas s'enorgueillir de ce dont il convient d'avoir honte[g]; ne pas livrer la part que, sous peu, on va nous réclamer[h]; ne pas livrer le Fils Unique[3] aux ennemis[i]; ne pas faire peu de cas de l'espérance[j], seul bien que nous possédons, (hommes), n'accumulons pas d'épines pour nos âmes.» *Prolo.*

Telles sont, en effet, la richesse, l'orgueil, la volupté, la puissance injuste, l'indigne satiété, la gloire faussement nommée et les ombres de ce monde[4] qui, semblables à des feuilles légères et à des toiles d'araignées[5], se balancent de-ci de-là, tombent au rythme des événements de ce monde, secouées comme par de violents vents contraires. Allons! foulons aux pieds promptement les appétits des passions et occupons-nous pleinement de notre âme; soyons d'accord avec la loi de l'Esprit[k], soyons ennemis des ruses de ce monde et des détours captieux qui s'y trouvent[l]; que ce monde soit notre ennemi, pour que nous puissions gagner

Prolog a. cf. 1 Tim. 2,2. b. cf. Matth. 19,29. c. cf. Jn 5,24. d. cf. 1 Cor. 15,53. e. cf. Éphés. 5,18. f. cf. 1 Cor. 13,6. g. cf. 1 Cor. 5,2. h. cf. Lc 12,20. i. cf. Lc 22,48. j. cf. Hébr. 10,23. k. cf. Rom. 8,2. l. cf. Éphés. 4,14.

[21] *Job* 3,19 est identique à Z, conforme à BSA pour *Job* 3,19a, et à A pour *Job* 3,19b.

[22] *Job* 3,20 est identique à Z, conforme à BS pour *Job* 3,20a, et à BSA pour *Job* 3,20b.

[23] *Job* 3,21a est identique à Z et conforme à A. - *Job* 3,21b est différent de Z et conforme à S.

[24] *Job* 3,22 est différent de Z et conforme à A.

[25] *Job* 3,23a est différent de Z, conforme à A (avec la copule en plus) et à la recension hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 9). - *Job* 3,23b est identique à Z et à BS.

[26] *Job* 3,24a-b est identique à Z et différent de BSA. La leçon «*je répands larmes et douleurs*» (avant le verset 25), absente de E, dépend-elle d'Aquila (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 10)?

[27] *Job* 3,25a, différent de Z et de BSA, est conforme au texte de Symmaque (cf. FIELD, *ibid.*, p. 10). *Job* 3,25b est identique à Z et conforme à BSA.

[28] *Job* 3,26 est différent de Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 3,26b cependant).

Prologue VI

[1] Hésychius commence cette homélie par une très longue apostrophe à ses auditeurs, consacrée au mépris des biens de ce monde; le verbe principal n'apparaîtra qu'à la fin.

[2] Sans doute une allusion à *Jn* 11,9.

[3] *Miacinn*, ὁ Μονογενής, nom sous lequel Hésychius désigne plusieurs fois le Christ dans les *Hom.*

բայ [22], եթէ « Սէր աշխարհիս այսորիկ թշնամի է առ Աստուած. քանզի որ կամիցի
սէր ունել ընդ աշխարհիս՝ թշնամի Աստուծոյ լինի » : Իսկ եթէ սէր աշխարհիս թշնա–
մութիւն առնէ ընդ Աստուծոյ, յայտ է եթէ թշնամութիւն աշխարհիս՝ սէր և հաշտու–
թիւն առնէ ընդ Աստուծոյ : Իսկ զի՞նչ. ո՞չ Յովհաննէս [23] ըստ նմանութեան այսորիկ
աւրինագրեաց. « Սիրելիք, մի՛ սիրէք [24] զաշխարհ [25], և մի՛ զայն որ յաշխարհիս է.
զի ամենայն որ յաշխարհիս է՝ ցանկութիւն ⌜մարմնոյ է [26], և ցանկութիւն աչաց, և
հպարտութիւն աշխարհիս որ [27] ոչ է յԱստուծոյ » : Իսկ մեք « Աստուծոյ [28] եմք ՝և
p. 292 յԱստուծոյ [29] ». և վասն այսորիկ մեզ փախչել պարտ է * յայնմանէ որ ոչ է յԱստուծոյ :

Բայց թերևս դու ասասցես՝ թէ [30] Աստուած է արարիչ և յաւրինիչ աշխարհիս, և
արդար իսկ ասես. այլ զաշխարհս աստուածազգեստքն անկումնեն [31]. ոչ զայս որ ի
տարերցս Աստուած արար և յաւրինեաց, այլ զոր մեք այլ ազտեղի աշխարհ արարաք
անձանց մերոց՝ մերովք վարուք, և զթշնամին չար՝ իշխան կարգեցաք սմա : Եւ վկայէ [32]
իսկ Տէր [33], քանզի այսպէս ասէր ցառաքեալսն. « Եկեսցէ իշխան աշխարհիս այսորիկ
և առ իս ինչ ոչ գտանէ [34] » : Զի [35] ոչ ընդ վայր ասաց, եթէ [36] « իշխան աշխարհիս ».
p. 293 այլ մի՛ կարծեսցուք՝ եթէ [37] զայս զերևելի արարածոցս ասիցէ, քանզի չէ * այսր
« իշխան » թշնամին մեր, և ոչ մի՛ ինչ իշխանութիւն [38] տարերցս ունի մատնիչն : Այլ
զիա՞րդ կամ որո՞վ յաւելուածով ասէ, « ⌜զայ իշխանն [39] աշխարհիս այսորիկ ». զոր մեք
մեզ արարաք առանց Աստուծոյ կամացն, և նիւթս տուաք նմա զանհաւատութիւն, զան–
հաւանութիւն, զանունկնդրութիւն, և զամենայն ազգս մեղաց. զորս յայտնագոյն Պաւղոս
առակելով ասէ, նման ըստ [40] տէրունական բանին, այսպէս գրելով առ Եփեսացիսն [41].
« Եւ զուք որ երբեմն մեռեալ էիք ի մեղս ձեր և ⌜ի յանցանս ձեր [42], և գնայիք [43] ըստ
յաւիտենի աշխարհիս այսորիկ, և ըստ իշխանութեան աւդոյս այսորիկ, որ այժմ են
p. 294 զաւրացեալ [44] ⌜ի վերայ որդւոցն * անհաւանութեան [45] » : Իսկ այլ չարութեան աշխարհ
մեք գործեցաք, և այլ ազտեղի ստացուածս յաշխարհի արարաք անձանց մերոց, և այլ
աւուրս կարծեցաք [46] ծննդեան մերոյ, զոր անէծ Յովբ [47] ի ժամուս՝ իբրև « զբարե–
պաշտ », իբրև « զարդար », իբրև «զառանց չարութեան ». որ ընդ կաւոյն ոչ կամեցաւ

[22] Յորայ E — [23] Յոհաննէս E — [24] սիրեսցուք E — [25] զաշխարհս E — [26] է մարմնոյ E — [27] *om.* E — [28] յԱստուծոյ E — [29] *om.* E — [30] եթէ E — [31] անգոսնեն E — [32] վկաէ E — [33] E, *om.* V, *coni.* D — [34] զիւր *add.* E — [35] *om.* E — [36] թէ E — [37] թէ E — [38] իշխան E — [39] զա իշխան E — [40] *om.* E — [41] Եփեսացիս E — [42] յանցանս E — [43] գնաիք E — [44] է *add.* E — [45] յորդիս ապստամբութեան E — [46] կարգեցաք E — [47] Յոբ E

---

[11] Reprise de *Jn* 14,30, conforme ici à NT.

[12] Trois défauts dont c'est la seule mention dans les *Hom. sur Job.*

[13] Le texte est différent de Z et de NT.

[14] Le monde qu'ont fait les hommes – «un autre monde», en plus de celui des puissances des airs qu'évoque la citation d'*Éphésiens* est aussi un monde mauvais.

[15] Les hommes ont imaginé de rattacher leur naissance à d'autres jours que le jour réel. Allusion, vraisemblablement, à des croyances et à des pratiques astrologiques, auxquelles Hésychius fera allusion dans l'Homélie XV, en commentant *Job* 12,2.

l'amour de Dieu. C'est en effet ce que nous démontrent clairement ces paroles de Jacques: «*L'amour de ce monde est l'ennemi de Dieu; car celui qui veut être l'ami du monde devient l'ennemi de Dieu*[m-6]». Mais, si l'amour de ce monde provoque l'inimitié avec Dieu, il est évident que l'inimitié de ce monde provoque l'amour et la réconciliation avec Dieu. Mais quoi? Est-ce que Jean n'a pas établi une loi analogue? «*Bien-aimés, n'aimez pas le monde ni ce qui est dans ce monde, car tout ce qui est dans le monde est convoitise de la chair, convoitise des yeux et orgueil de ce monde qui n'est pas de Dieu*[n-7].» Mais nous, «*nous sommes à Dieu et de Dieu*[o]», c'est pourquoi il nous faut fuir ce qui n'est pas de Dieu.

Toutefois, peut-être diras-tu que Dieu est le créateur et l'organisateur de ce monde[p], et effectivement tu dis vrai. Cependant, les théophores[8] méprisent ce monde, non pas celui que Dieu a créé à partir des éléments et qu'il a organisé, mais celui que nous nous sommes fait, par notre conduite, un monde différent, souillé, et à qui nous avons assigné comme prince[q], l'Ennemi méchant. C'est ce qu'atteste précisément le Seigneur, car voici ce qu'il disait aux apôtres: «*Le Prince de ce monde viendra et en moi il ne trouvera rien*[r-9]». Ce n'est pas sans raison qu'il a dit «*Prince de ce monde*», mais c'est pour que nous n'allions pas penser qu'il parle de cette création visible; en effet notre Ennemi n'est pas «*le Prince de ce* (*monde*)» et le Traître n'a pas la moindre autorité sur ses éléments[10]. Mais de quelle façon et avec quelle emphase dit-il: «*Il vient, le Prince de ce monde*[11]», (ce monde) que nous nous sommes fait sans la volonté de Dieu, et à qui nous avons donné comme matériaux, l'incrédulité, l'insoumission, l'indocilité[12] et toutes espèces de péchés. C'est à ce (monde) que Paul fait très clairement allusion quand, rejoignant la parole du Seigneur, il dit dans la lettre aux Éphésiens: «*Et vous qui, jadis, étiez morts dans vos péchés et vos transgressions et qui marchiez selon le cours de ce monde et selon l'empire de cet air, qui à présent dominent sur les fils d'insoumission*[s-13]». Nous donc, nous avons fabriqué un monde mauvais[14] et, dans ce monde, nous nous sommes fait d'autres richesses, souillées, et nous avons imaginé d'autres jours pour notre naissance[15], laquelle en son temps Job a maudite, en tant «*qu'homme pieux*[t]», en tant «*qu'homme juste*[u]», en tant «*qu'homme sans malice*[v]» qui n'a pas voulu se salir avec l'argile et n'a pas accepté

m. Jac. 4,4. n. 1 Jn 2,15-16. o. 1 Jn 5,19. p. cf. Hébr. 11,10. - q. cf. Jn 12,31; 14,30 et 16,11. — r. Jn 14,30. — s. Éphés. 2,1-2. t. Job 1,1.8; 2,3. - u. Job 1,1.8; 2,3. — v. Job 2,3.

[6] La citation est différente de Z. Le P.L. LELOIR a comparé ce texte à d'autres témoins arméniens, ainsi qu'aux versions Peshitta et Philoxénienne dans l'*Épître de Jacques*, p. 206.

[7] Le texte est différent de Z et de NT.

[8] L'appellation de «porteurs de Dieu» va être appliquée dans cette Homélie (sur *Job* 3,1) à Job et à ceux qui lui ressemblent (voir aussi Hom. X, *Job* 7,18; XIII, *Job* 10,17b; XVI, *Job* 13,13; XIX, *Job* 16,8a et 16,17b; XX, prologue). Dans les *Hom. fest.* V,2; VII,2 et XIII,7 (éd. AUBINEAU, p. 161,243 et 509), elle désigne les prophètes et l'apôtre Paul.

[9] Litt.: «...*et en moi il ne trouve rien*». Le texte est différent de Z et de NT. L'absence de γὰρ est signalée par von SODEN (*Die Schriften des Neuen Testaments*, p. 462). Pour la leçon «*trouvera*», voir Éphrem, *Commentaire de l'Évangile* 19,9 et 21,16 (éd. LELOIR, p. 272 et 322; trad. p. 196 et 230; voir aussi du même auteur: *Le témoignage d'Éphrem*, n° 12, 219).

[10] Voir supra p. 107 où nous avons déjà rencontré ce thème de l'impuissance de Satan vis-à-vis des éléments du monde, le feu, la terre, l'air et l'eau qu'Hésychius mentionne fréquemment (voir l'*Hom. fest.* XVI,17; éd. M. AUBINEAU, p. 689).

ապականել, և ոչ աղխսարկութեանն ծառայել[48] յանձն էառ : Բայց յայտ առնեն բանքս որ վասն Յովբայ[49] ի պատմութեան[50] ասացան :

Job 3,1 *Յետ այսորիկ եբաց Յովբ[1] զբերան իւր, և անէծ զաւրն իւր :*

« Յետ այսորիկ ». յետ որո՞յ : Յետ մերկանալոյն յամենայնէ ի մեծ և ի բազում ստա-
p. 295 *ցուածոցն : * Բայց յայնժամ ոչ անէծս, այլ պայծառ[2] և սքանչելի գովութիւնս մատոյց:*
« Որպէս Տեառն կամք եղեն՝ այնպէս և կատարեցաւ. եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ
յաւիտեանս » : Եւ այնչափ անփոյթ արար զանիծիցն, մինչև աւրհնութեան փող հնչե-
ցոյց, և վիրաւորեալ մտանիչն փախեաւ, և յաղթահարեալ՝ զայլ դէմս ճգանց[3] խնդրեաց :
« Յետ այսորիկ ». յետ որո՞յ. ասասցես եթէ յետ չաւչափելոյ վիրաւք զամենայն մար-
մինս նորա[4] : Բայց սակայն և այսմ ամենայնի գոհութեամբ տարաւ, և առեալ զխեցիսն՝
p. 296 *որով զթարախն քերէր, քնար հարկանել այնու կարծէր աստուածազգեստն, և * կատա-*
կել զթշնամին, խաւսելովն ընդ Աստուծոյ : Մինչև կնոջն հանդերձ այլովք ախ-
տիւքն[5] նախատեալ զվէրսն, ինքն առ համարակ վասն այլոցն մատուցանէր զգոհու-
թիւն. « Եթէ զբարիսն ընկալաք ի ձեռանէ Տեառն, չարեացս ո՞չ համբերիցեմք ».
այսինքն[6] եթէ նմա մատուցուք զհամբերութիւնս, որ յառաջագոյն ⸢մեզ փոխ ետ[7]
զբազմութիւն բարեացս : Իսկ « յետ[8] այսորիկ ». յետ որո՞յ պարտ է իմանալ : Յետ
գալոյ բարեկամացն և զպատմուճանս[9] պատառելոյ, և յետ թանալոյ զծնաւսն[10] ո-
p. 297 *ղորմագին արտասուաւք[11] և զբազմահեծ բարբառս թողլով ի վերայ[12] նորա, և * ար-*
կանել հող ի վերայ գլխոյն այնոցիկ[13], և ողբալ զոր պարտն էր պակել. և յուսահատել
որ ոչինչ յուսահատութեան արժանիս գործէր, բայց գոհութեան և ամենայն երանու-
թեան : Եւ վասն զի մատուցեալք՝ զճգնողն ոչ ողջունեն, և ոչ հարցանեն՝ եթէ[14]
« զիա՞րդ կաս », և ոչ զարմանս վիրացն մատուցանեն, և ոչ ⸢զցաւովքն սփարին[15],
որովք[16] Յովբ[17] զառաքինութեան զանձն էր ստացեալ, և ոչ ասացին եթէ[18] « մի՛
վհատիր, զի որ մխիթարէն մաւտ է, մի՛ զանգաղիր, զի լուծեալ է թշնամին. և մի՛
p. 298 *նուաղեր, քանզի կէտն ոչ է հեռի, և յաղթութիւնն հասեալ է ի դուրս » : * Այլ ⸢լային և*
ողբային[19] և յուսահատէին զՅովբայ[20], նայելով[21] ի կեանս առժամանակեանս և ի
փառս աշխարհականս[22]՝ որ թաւթափելոց են : Յիրաւի Յովբ[23] զարձուցանել ի

48 *ծառաեալ* E — 49 *Յոբայ* E — 50 *պատմութեանս* E

3,1
1 *Յոբ* E — 2 *պայծառս* E — 3 *ճգանցն* E — 4 *նորայ* E — 5 *զախտիցն* E — 6 *այսինքն է* E — 7 *փոխ ետ մեզ* E, *փո* V, *փոխ* *coni.* D — 8 *զյետ* E — 9 *զպատմուճանսն* E — 10 *զծնաւսն* E — 11 *արտասուաւքն* E — 12 *վերա* E — 13 *corr.*, *այնորիկ* VE — 14 *թէ* E — 15 *ցաւքն փարին* E — 16 *որով* E — 17 *Յոբ* E — 18 *թէ* E — 19 *լաին և ողբաին* E — 20 *զՅոբ* E — 21 *նաելով* E — 22 *աշխարհականս* E — 23 *Յոբ* E —

[5] Nous lisons *aynoc'ik*, *leur*, au lieu de *aynorik*, *cet* (homme); le texte de *Job* 2,12 ainsi que son commentaire (voir p.157) laissent entendre en effet que les amis de Job se jetaient de la poussière sur la tête. Aucune leçon biblique ne sous-entend *aynorik*.

d'être asservi à la fabrication des briques[16]. Les paroles dites au sujet de Job dans le récit manifestent ceci avec évidence.

Job 3,1 *Après cela, Job ouvrit la bouche et maudit son jour.*

«*Après cela*». Après quoi? Après avoir été dépouillé de toutes ses richesses immenses et nombreuses. Pourtant, à ce moment-là, ce n'est pas une malédiction, mais de magnifiques et admirables louanges qu'il offrit: «*Comme ce fut la volonté du Seigneur, ainsi en a-t-il été; que le nom du Seigneur soit béni pour l'éternité*[a-1]». (Job) s'est si peu soucié de la malédiction qu'il a fait retentir la trompette[2] de la bénédiction; le Traître, blessé, s'est enfui et, vaincu, il a cherché une autre forme de combats. «*Après cela*». Après quoi? Tu diras que ce fut après que son corps tout entier fut frappé de plaies. Cependant (Job) a supporté tout cela avec action de grâces et, prenant le tesson d'argile[3] avec lequel il raclait le pus, le théophore jugeait bon d'en faire vibrer la lyre[4] et de se moquer de l'Ennemi en conversant avec Dieu. Tandis que sa femme, avec les autres vices, injuriait ses plaies, lui-même rendait grâce, sans réserve, pour le reste: «*Si nous avons reçu les biens de la main du Seigneur, les maux, nous ne les supporterions pas*[b]?» C'est-à-dire: puissions-nous présenter notre patience à celui qui, à l'avance, nous a prêté cette multitude de biens! Mais «*après cela*», après quoi faut-il comprendre? Après l'arrivée des amis, après qu'ils eurent déchiré leurs vêtements, après qu'ils eurent mouillé leurs joues de larmes de pitié en prononçant à son sujet des paroles entremêlées de soupirs, après qu'ils se furent jeté de la poussière sur la tête[5], après qu'ils se furent lamentés sur celui qu'il eût fallu couronner, et après qu'ils se furent désespérés de celui qui ne faisait rien qui méritât leur désespoir, mais bien au contraire leur action de grâces et toutes leurs félicitations. Parce que ceux qui s'étaient approchés ne saluent pas le combattant, ne lui demandent pas: «Comment vas-tu?», ne lui offrent pas de médicaments pour les plaies et ne s'arrêtent pas aux souffrances au prix desquelles Job s'était acquis un trésor de vertus, ils ne lui ont pas dit non plus: «Ne te décourage pas[c], car celui qui console est proche; ne crains pas, car l'Ennemi a été défait; ne faiblis pas, car le but n'est pas loin et la victoire est aux portes.» Mais ils pleuraient, ils se lamentaient et se désespéraient au sujet de Job, en considérant cette vie éphémère et la gloire de ce monde qui allaient s'évanouir. C'est avec raison que Job, voulant les détourner de cette pitié pour ce monde et donner des conseils à ces bien-portants, lui, le malade, s'exprime dans les termes que voici:

Job 3,1 a. Job 1,21. b. Job 2,10. c. cf. Hébr. 12,5.

[16] L'allusion à *Exode* 1,15 est un symbole de la sujétion au péché.

3,1

[1] Le texte de *Job* 1,21 est cité ici avec la leçon εἰς τοὺς αἰῶνας que n'avait pas le lemme de l'Hom. III (voir p. 117).

[2] Mot cher à Hésychius dans les *Homélies sur Job* (Hom. IV, *Job* 2,2a; VII, *Job* 4,2; VIII, prologue), comme dans les *Hom. fest.* (éd. AUBINEAU, p. 133, 405 et 499).

[3] Voir l'Homélie IV, le commentaire sur *Job* 2,8.

[4] Le prologue de l'Homélie XVIII reprendra, dans un contexte différent, cette image que l'on trouve aussi dans l'*Hom. fest.* XVI,3 (éd. M. AUBINEAU, p. 671).

նոցանէ զգութ[24] աշխարհիս կամեցեալ, և խրատել[25] զառողջսն՝ հիւանդն, այսպէս բանիւք բարբառի.

3,3 « Կորիցէ աւրն այն՝ յորում ես ծնայ[1] ի նմա, և գիշերն՝ յորում ասացին եթէ[2] ահա արու » :

« Վասն է՞ր իսկ սգայք զայսմանէ՝ զորոյ[3] ես սկիզբնն[4] անգոսնեմ, ˉզորոյ զծնունդ[5]
ատեամ, և զառընթեր անցանելն[6] ˉոչ կամիմ[7] : ՙԿորիցէ աւրն յորում ծնայ[8]՚. ոչ
p. 299 յորում ստեղծայն, այլ ՙյորում ծնայն[9]՚, այսինքն է * ՙյորում ծնեալն եղէ ». քանզի
այսպէս եղին ի Հեբրայեցւոյ[10] անտի այլ թարգմանքն[11]. « կորիցէ այսուհետև աւրն
յորում ծնեալն եղէ » : Վասն զի Աստուած ի ˹բարիս էստեղծ[12] զիս. իսկ Եւայ[13]
պատուիրանազանց եղեալ՝ ի տրտմութիւնս ծնաւ : Եւ Դաւիթ իսկ ոչ ˊէր այսմ ան–
տեղեակ[14]. այլ ուսեալ ի Հոգւոյն, ի մարգարէական սաղմոսն[15] եդ, և ասէ՝ թէ « ահա–
ւասիկ անաւրէնութեամբք[16] յղացաւ ˉև ի մեղս ծնաւ զիս մայր իմ[17] » : Ըստ որո՞ւմ
աւրինակի : Այլ թերևս յետ ի[18] դրախտին յանցանաց, և յետ պատուիրանազանցու–
թեան չուառական փայտին կերակրոյ՝ սկսաւ ծնանել Եւայ[19] : Վասն այսորիկ « զաւր »
p. 300 ծննդեանն՝ « գիշեր » կոչէ. զի ժամանակն և զայս որոշէ. քանզի * տիւն թերևս « գիշեր »
է, յորում իւրաքանչիւր ոք ծնանի : Այլ « զաւր[20] » զայն էառ, յորում Եւայ[21] յանցու–
ցեալ՝ լուաւ, եթէ[22] « բազմացուցանելով բազմացուցից զտրտմութիւնս ˹քո և զհե–
ծութիւնս քո, և ցաւովք և հեծութեամբ որդիս ծնցիս[23] » : Իսկ « տիւ » կոչէ զնա վասն
ժամանակին, և « գիշեր » անուանէ վասն անիծիցն՝ որ եղեն ի նմանէ : Ի նմա ասացին
իմանալի սպասաւորքն Փարաւոնի՝ եթէ[24] « ահա արու ». որք զարուսն սպանանել
կամին, յայտ է թէ[25] զբարի խորհուրդսն. իսկ ապրեցուցանել զէգսն՝ յայտ է թէ զցան–
կութեան կամսն, վասն այսորիկ բարիոք էած ի վերայ[26].

p. 301 **3,4-5a** « Գիշերն այն եղիցի խաւար » : Առ ի՞նչ, կամ թէ * վասն ո՞յր, լուր ի կարգէ աստի : « Եւ մի՛ խնդրեսցէ զնա Տէր ի վերուստ, և լոյս ի նա մի՛ եկեսցէ » :

[24] զգութս E — [25] խրատեալ E

3,3
[1] ծնա E — [2] թէ E — [3] զոր E — [4] զսկիզբն E — [5] E, զոր ... V, զորոյ զծնունդ *con.* D — [6] E, ...ցանելն V, անցանելն *con.* D — [7] չկամիմ E — [8] ծնա E — [9] ծնայնս E — [10] Հեբրաեցւոց E — [11] թարքմանքն E — [12] բարի ստեղծ E — [13] Եւա E — [14] անտեղեակ էր այսմ E — [15] սաղմոս E — [16] անաւրէնութեամբ E — [17] *om.* E — [18] *om.* E — [19] Եւա E — [20] զաւրն E — [21] Եւա E — [22] թէ E — [23] և այլն E — [24] թէ E — [25] եթէ E — [26] վերա E

3,4-5a
[1] Le texte *Job* 3.4a, différent du lemme du début (voir p. 163) et de Z, est conforme à BS.
[2] Le texte *Job* 3.5a se lit à l'intérieur du commentaire.

3,3 «*Périsse ce jour où, moi, je fus enfanté et la nuit où l'on a dit: Voici un mâle.*»

«Pourquoi donc prenez-vous le deuil de ce (jour) dont, moi, je méprise le commencement, dont je hais l'arrivée et dont je ne veux pas la compagnie? '*Périsse le jour où je fus enfanté*', non le (jour) où je fus modelé, mais celui '*où je fus enfanté*', c'est-à-dire '*où j'ai été enfanté*'», car c'est ce qu'ont mis les autres traducteurs de l'hébreu: «*Périsse donc le jour où j'ai été enfanté*[1]». Car Dieu me modela[a-2] dans le bien, mais Ève, qui transgressa, m'enfanta dans la tristesse[b]. Et David lui-même n'ignorait pas cela; mais c'est après l'avoir appris de l'Esprit, qu'il l'introduisit dans un psaume prophétique, en ces termes: «*Voici que ma mère me conçut dans les iniquités et qu'elle m'enfanta dans le péché*[c-3]». De quelle façon? Mais c'est, sans doute, après la faute dans le paradis et après la transgression due au misérable aliment de l'arbre qu'Ève commença à enfanter. C'est pour cela que (Job) appelle «*nuit*» le «*jour*» de son enfantement; il distingue ainsi le temps et cette (nuit), car la journée où chacun est enfanté est peut-être une «*nuit*[4]». Par ce «*jour*», il comprend celui où Ève, après avoir transgressé, entendit ceci: «*Je multiplierai beaucoup tes tristesses et tes gémissements, et dans les douleurs et le gémissement tu enfanteras des fils*[d-5]». Il l'appelle donc «*journée*» du point de vue du temps, et il (le) nomme «*nuit*» en raison de la malédiction arrivée par lui. C'est en lui que les serviteurs invisibles[6] du Pharaon ont dit: «*Voici un mâle*», eux qui veulent mettre à mort les mâles[e], c'est-à-dire les bonnes pensées, mais qui veulent sauver les filles, c'est-à-dire les désirs de la convoitise[7]; c'est pourquoi (Job) fait bien d'ajouter:

3,4-5a «*Que cette nuit-là devienne ténèbres*[1].»

En vue de quoi ou pourquoi? — Apprends-le par ce qui suit: «*Et que le Seigneur ne s'en soucie pas d'en haut et que la lumière n'y vienne pas*[2].»

3,3 a. cf. Gen. 2,7. b. cf. Gen. 3,16. c. Ps. 50,7. d. Gen. 3,16. e. cf. Ex. 1,16.

3,3

[1] Aucune leçon correspondante n'est indiquée dans FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8.

[2] Allusion (*Gen.* 2,3) chère à Hésychius, ici (voir aussi l'Hom. III, *Job* 1,21) comme dans les *Hom. Fest.* (éd. AUBINEAU, p. 642, note 8).

[3] Le texte du *Ps.* 50,7 est différent de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 163), mais c'est de façon conforme à celle-ci qu'il est cité dans le *Comm. sur le Lév.* 12,6-8 (*PG* 93, 925C), dans les *Fragm. in Psalm.* 50,7 (*PG* 93, 1201A). La citation est abrégée dans le ms. E.

[4] Antithèse bien dans la manière d'Hésychius (voir les *Hom. fest.* éd. AUBINEAU, p. XXVII); il va l'expliciter davantage dans les lignes qui suivent.

[5] Le texte de *Gen.* 3,16 est différent de Z et de la LXX (éd. J.W. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 93).

[6] Litt.: «intelligibles». Les démons serviteurs de Satan, symbolisés par Pharaon (cf. *Ex.* 1,16), selon une allégorie qu'Hésychius, comme d'autres auteurs — Origène, Cyrille de Jérusalem, Méthode d'Olympe, Cyrille d'Alexandrie... (voir *PGL*. Φαραώ) —, utilise aussi dans son *Interpr. Is.* 10,26; 19,12 et 31,3 (éd. FAULHABER, p. 36,57 et 98).

[7] L'interprétation allégorique se poursuit dans la ligne de ce que nous avons déjà rencontré à propos des bœufs et des ânesses de *Job* 1,14-15 (Hom. III). Dans son *Hom.* II,1, *Sur l'Exode*, Origène écrit: «Le roi d'Égypte... le prince de ce monde, ne veut pas laisser vivre les mâles, mais les filles... la femme représente la chair et les affections de la chair, tandis que l'homme est le sens raisonnable et l'esprit intelligent» (éd. BAEHRENS, *GCS* 29, p. 155; trad. FORTIER, *SC* 16, p. 93).

Ոչ ասաց թէ « մի՛ նորոգեսցէ զնա », այլ « մի՛ խնդրեսցէ զնա » : Յայտ է թէ [1]
« մի՛ այցեսցէ ». ⸣վասն զի [2] այսպէս գրեալ է ի [3] ⸢Թէոդոտիոնի և յԱկիւղայ [4] թարգ–
մանածին : Քանզի այց եղեալ նմա՝ Հարկ է ևթէ պատաՀեալ կործանումն [5] մարդկան
ի մէջ եկեսցէ : Իսկ յորժամ ոչ լիցի այց՝ ի մոռացումն եկեսցեն անէծքն՝ որ եղան ի
վերայ [6] մեր, և Հրաման նորա [7] եղև [8] ի նմա. ուստի ⸢աղաչէ ևթէ [9] « ⸢և լոյս ի նա [10]
p. 302 մի՛ եկեսցէ », իբրև թէ « ամենևին իսկ մի՛ երևեսցին յանցանքն Ադամայ [11], * որ եղեն
ի նմա » : Բարեխաւսէ և յոյժ իսկ կամի ածել ի վերայ [12] մատնչին, զայն ժամու զյան–
ցանսն :

« Այլ ընկալցի զնա խաւար և ստուերք մաՀու », քանզի խաւար է արդարև թշնա–
մին մեր : Վասն զի որպէս Քրիստոս լոյս է, զոյնպէս նա խաւար : Զոր աւրինակ Քրիս–
տոս արդարութիւն է, նոյնպէս և նա մեղք : Որպէս Քրիստոս աղբիւր կենաց է և
« կերպարանք էութեան նորա », զոյնպէս և նա « ստուեր [13] մաՀու » : Մթացուցանէ [14]
զմեղաւորս, Հանելով յերեսաց լուսոյ [15]. և որք Հաւանին նմա՝ ընկենու ի խորխորատ,
և առ յայնմանէ ձգէ ի չարաչար մաՀն մեղաց : Եւ աղաչէ ճգնողն գալ ի վերայ [16] նորա
p. 303 զանէծսն, որ եղեն վասն յանցանացն * Ադամայ [17]. իբրև զՀասարակաց թշնամի, և
իբրև զՀակառակորդ իւր, յոյժ անիծանէ : Բայց միանգամայն և մարգարէանայ [18] և զառ
յապա լինելոցն. քանզի յայտնապէս եցոյց ըստ կարգիս՝ ևթէ զիա՞րդ այսմ և կամ ե՞րբ
լինելոց է :

3,5b « Եկեսցէ ի վերայ [1] նորա մէգ. 3,4a,c խաւարեսցի [2] գիշերն այն [3] և մի՛
Հասցէ ⸢ի նա [4] լոյս » :

Իսկ զի՞նչ է « մէգն », յայտնագոյնս կարէ ցուցանել մարգարէութիւնն Դաւթայ [5].
« Խոնարհեցոյց զերկինս ⸢և էջ, և մէգ ի ներքոյ ոտից նորա [6] » : Քանզի ասէ զմարմինն
տէրունական, որ ըստ բազում աւրինակի « մէգ » եղև մատնչին : Քանզի նախ այն իսկ,
p. 304 զի [7] զմարմնացեալ Բանին Աստուծոյ զպատիւ աստուածութեանն, թէպէտ * և ոչ միան–
գամայն, այլ սակայն մասամբք ինչ թաքուցանէր և ոչ յայտնէր նմա. որպէս զի մի՛ նա
կարասցէ Հասանել որ կատարելոցն է խորՀրդն Քրիստոսի : Զի յետ այնորիկ ոչ
սակաւ « խռովութիւնս » արար իմանալի թշնամեացն, և զպատուիրանազանցութեան [8]

3,4-5a
[1] ևթէ E — [2] քանզի E — [3] *om.* E — [4] Թէոդիոնի և յԱկիւղա E — [5] կործանումն E — [6] վերա E — [7] նոր E — [8] եղեն E — [9] եւ աղաչէ թէ E — [10] լոյս ի նմա E — [11] Ադամա E — [12] վերա E — [13] ստուերք E — [14] եւ մթացուցանէ E — [15] լուսոյն E — [16] վերա E — [17] Ադամա E — [18] մարգարէանա E

3,5b
[1] վերա E — [2] և խաւարեսցի E — [3] *om.* E — [4] նա ի E — [5] Դաւթի E — [6] և այլն E — [7] քանզի E — [8] պատուիրանազանցութեանն E

---

trouver bien des résonnances chez Hésychius: «Aussi la divinité s'est-elle recouverte de l'enveloppe charnelle, afin que l'Ennemi, ayant sous les yeux cet élément bien connu et familier, ne fût pas saisi d'effroi, à l'approche de la puissance supérieure» (trad. MÉRIDIER, *Grégoire de Nysse*, p. 111).

(Job) n'a pas dit: «Qu'il ne la renouvelle pas», mais: «*Qu'il ne s'en soucie pas*», c'est-à-dire que (Dieu) «*ne la visite pas*»; c'est cela en effet qui est écrit dans la traduction de Théodotion et d'Aquila[3]. Car s'il la visite, son arrivée amènera nécessairement la destruction des hommes[4]; mais lorsqu'il ne la visite pas, la malédiction prononcée contre nous[a] tombe dans l'oubli[5], et l'injonction de Job se réalise en elle[6]. Aussi supplie-t-il: «*Et que la lumière n'y vienne pas*[7]», comme pour dire: «Que la transgression d'Adam qui s'y produisit n'apparaisse plus». Il intercède et, de toutes ses forces, il veut vraiment imputer au Traître la transgression de cette heure.

«*Mais que s'en emparent les ténèbres et les ombres de la mort*», puisque les ténèbres sont vraiment notre Ennemi, car de même que le Christ est lumière[b], de même (le Traître) est ténèbres; de même que le Christ est justice[c], de même (le Traître) est péché; de même que le Christ est source de vie[d] et «*l'image de son essence*[e]», de même aussi (le Traître) est «*l'ombre de la mort*». Il plonge dans l'obscurité les pécheurs[f], (les) retranchant de la face de la lumière; et ceux qui (lui) cèdent, il (les) précipite dans l'abîme et, de là, il les entraîne dans l'effroyable mort du péché. Aussi le combattant supplie pour que vienne sur (le Traître) la malédiction provoquée par la transgression d'Adam et, avec force, il le maudit comme un ennemi public et comme son propre adversaire. Cependant il prophétise en même temps l'avenir, car il a clairement expliqué, à sa place, comment et quand cela doit arriver.

3,5b «*Que vienne sur lui le brouillard*, 3,4a.c *que devienne ténèbres cette nuit-là et que n'y vienne pas la lumière.*»

Mais qu'est-ce que «*le brouillard*»? La prophétie de David est à même de l'exposer très clairement: «*Il inclina les cieux et il descendit, et un brouillard sous ses pieds*[a-1]». (Job) parle en effet du corps du Seigneur qui, de multiples façons, fut comme «*un brouillard*» pour le Traître. Il veut d'abord dire ceci exactement: la majesté divine du Verbe de Dieu incarné[b-2], (Dieu) la lui cachait, non pas tout à fait, mais partiellement; et il ne la lui révélait pas, pour que le Traître ne pût comprendre le mystère du Christ qui allait s'accomplir[3]. Car après sa (réalisation),

3,4-5a a. cf. Gen. 3,19. — b. cf. Jn 8,12; 9,5 et 12,46. c. cf. 1 Cor. 1,30. d. cf. Ps. 35,10. — e. Hébr. 1,3. f. cf. 2 Pierre 2,17.

3,5b a. Ps. 17,10. — b. cf. Jn 1,14.

[3] Cette leçon n'est pas indiquée dans FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8.
[4] La visite de Dieu, comme manifestation de sa colère.
[5] La malédiction prononcée contre Adam (cf. *Gen.* 3,19).
[6] La «*nuit*» devient ténèbres, malheurs, si la lumière ne la visite pas.
[7] Le commandement de Job demandant que la lumière ne vienne pas dans «*la nuit*» de malheurs.

3,5b
[1] Le ms. E ne donne que les deux premiers mots du psaume.
[2] On notera la christologie Verbe/chair, pleinement en accord avec celle des *Hom. fest.* (éd. AUBINEAU, p. XLI, 80-81), qu'exprime ici cette formule (voir aussi Hom. XX, sur *Job* 16,21), mais dans l'Hom. XII, sur *Job* 9,33, Hésychius dira: «(Le Christ) est Dieu, et il s'est fait *homme*».
[3] Grégoire de Nysse écrit, dans son *Oratio Catechica Magna* 23,3 dont nous allons par la suite

զաւրն և զգիշերն խռովեցոյց » : Քանզի « տիւ » էր վասն ժամուն, և « գիշեր » էր
վասն անիծիցն, որպէս յառաջագոյն իսկ ասացաք. զի ձգեալ եՀան զԱդամ ի նմանէն [9]
և փոխեաց զանէծսն ի վերայ [10] պատրողին : Քանզի այս բնութիւն է « խռովչաց »,
աստի անդր և անդի [11] այսր՝ իբրև յամբոխի, չգիտելով նոցա որ փոփոխին այսր անդր.
* p. 305 ուստի և զառ ի մէնջ * յանցանաց անէծս ի վերայ [12] մատնչին փոխելով « խռովութիւն »
կոչեաց : Քանզի յորժամ « զաւրն » ասէ, յայտ է՝ եթէ որ ի նմայն է և որ ի վերայ [13]
նորա [14]՝ զայնմանէ ասէ. քանզի սովորութիւն է աստուածային գրոց առակել ի ժա—
մուց և ի տեղեաց, և վասն այսորիկ [15] ասաց վասն աւուրն այնորիկ և գիշերւոյ՝ եթէ [16]
« տարցի զնա խաւար », ի ձեռն խաւարին ակնարկելով զբանսարկուն : Քանզի « որ
ի նմա [17] տրտմութիւնքն [18] եղեն՝ » ի վերայ [19] վիշապին դարձոյց, պատրողին և
ապստամբի. զի զնմանէն ասէր որ զայս արար Տեառն, եթէ « իշխան աշխարՀիս այ—
* p. 306 սորիկ դատապարտեալ է » : Բայց պարտ է մեզ չաւչափել * զզաւրութիւն այսորիկ որ
ի կարգիս կայ [20] :

3,6c-d « Մի՛ եղիցի յաւուրս տարւոյ, և մի՛ թուեսցի յաւուրս ամսոց » :

« Տարի » զաւետարանականն ասէ, յորում եղև մեզ քարոզութիւն փրկութեան. իւր
իսկ է բարբառ Աստուծոյ բանին [1], որ ասասիկ ի ձեռն ⌜Եսայեայ մարգարէի [2] զայս
քարոզեաց [3]. « Հոգի Տեառն ի վերայ [4] իմ, ⌜վասն որոյ աւծ զիս, աւետարանել աղ—
քատաց առաքեաց զիս. բժշկել զբեկեալս սրտիւք, քարոզել գերեաց զթողութիւն և
կուրաց տեսանել, կոչել զտարեկան Տեառն ընդունելի և զաւր Հատուցման [5] » : Բայց
որպէս պատշաճ են նմա այս բանք, և եղելոյն [6] ի նմանէ վասն մերոյ [7] տնտեսութեանն,
* p. 307 յայտնագոյն * զայն ասելով, այլ և գործովք եցոյց, որ կայ [8] յաւետարանին ըստ Ղու—
կայ [9] գլխոյն. « Եւ եմուտ Յիսուս ըստ սովորութեան [10] իւրում յաւուր շաբաթու ի
ժողովս նոցա, և տուեալ ցնա գիրս [11] զԵսայի [12] մարգարէ, և յարեաւ ընթեռնուլ, և
եբաց զգիրսն և եգիտ ⌜զտեղին յորում էր գրեալ [13]. Հոգի Տեառն ⌜ի վերայ իմ, վասն
այսորիկ աւծ իսկ զիս, աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, բժշկել զբեկեալս
սրտիւք, քարոզել գերեաց զթողութիւն և կուրաց տեսանել, կոչել զտարեկան Տեառն

[9] նմանէ E — [10] վերա E — [11] անտի E — [12] վերա E — [13] վերա E — [14] է *add.* E — [15] այնորիկ E — [16] թէ E — [17] նմայն E — [18] տրտմութիւնք E — [19] վերա E — [20] կա E

3,6c-d
[1] E, բանն VD — [2] Եսաա մարգարէին E — [3] ասաց E — [4] վերա E — [5] եւ այլն E — [6] եղելոյ E — [7] մերո E — [8] կա E — [9] Լուկա E — [10] սովորութեանն E — [11] զիր E — [12] զԵսաա E — [13] *om.* E

[3] Nous lisons littéralement: «Une année *acceptable*...». Le verset *Is.* 61,1 est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 21 10-12 (*PG* 93, 1060B) et les versets *Is.* 61,1-2, de façon différente, dans le même *Commentaire* (*PG* 93, 1124C).

[4] Litt.: «économie».

[5] La leçon αὐτῶν, que ne signale pas NT, se lit dans von SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments*, p. 253.

ce ne sont pas des «*troubles*» sans importance que (le Christ) créa à ses ennemis spirituels[4], mais «*il troubla le jour et la nuit*[c-5]» de la transgression. «*Le jour*», en effet, était là pour signifier le temps, et «*la nuit*» pour (signifier) la malédiction, comme nous l'avons déjà dit auparavant[6]. Dieu arracha Adam au (Traître) et transféra la malédiction sur le trompeur. Telle est assurément la manière d'agir «*de ceux qui apportent du trouble*»: (mener) de-ci de-là et, de là, ailleurs encore, comme dans un soulèvement, à l'insu de ceux qui sont bousculés de côté et d'autre. Aussi, quand (Dieu) a transféré de nous sur le Traître la malédiction due à la transgression, (l'Écriture) a appelé cela «*trouble*». En effet lorsqu'elle parle du «*jour*», il est évident qu'elle veut parler de celui qui est en lui et qui est sur lui[7], car c'est l'habitude des divines Écritures de proposer des symboles à partir des temps et des lieux. C'est pourquoi (Job) a dit, à propos de ce jour-là et de cette nuit-là: «*Que les ténèbres l'emportent*[d-8]», désignant au moyen des ténèbres, le Délateur. Car «*les tristesses*[9] *qui étaient en ce* (*jour*)», (Dieu) les a détournées sur le Dragon trompeur et rebelle; c'est de lui, qui causa celles du Seigneur[10], que (l'Écriture) dit: «*Le Prince de ce monde est jugé*[e]». Mais il nous faut explorer le sens de ce qui suit.

3,6c-d «*Qu'il ne soit pas parmi les jours de l'année, et qu'il ne soit pas compté parmi les jours des mois.*»

(Job) appelle «*année*» l'(année) évangélique, celle durant laquelle nous est parvenue la prédication du salut[1]; il fait vraiment sienne la parole du Verbe de Dieu qui, déjà par le prophète Isaïe, annonçait ceci: «*L'Esprit du Seigneur est sur moi*[2], *c'est pourquoi il m'a oint, il m'a envoyé porter la bonne nouvelle aux pauvres, guérir ceux qui ont le cœur brisé, annoncer aux prisonniers la libération et aux aveugles la vue, proclamer une année de grâce du Seigneur et un jour de rétribution*[a-3]». Cependant, que ces termes conviennent (au Christ) et à ce qu'il a fait pour notre rédemption[4], il l'a montré très clairement par des paroles, mais aussi par des actes consignés au début de l'évangile selon Luc: «*Et Jésus entra, selon son habitude, le jour du sabbat, dans leur*[5] *synagogue* ⌜*et on lui donna le livre du*

— c. Job 3,6a. · d. Job 3,6b. e. Jn 16,11.

3,6c-d a. Is. 61,1-2.

[4] Litt.: «intelligibles».
[5] Hésychius cite ici le verset *Job* 3,6a (omis dans le lemme du commentaire et dans celui qui précède l'homélie, voir p. 163), selon une leçon que l'on trouve dans quelques manuscrits des *Hexaples* (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8). Il citera aussi le verset *Job* 3,6b (voir infra, note 8). Les lemmes, celui du début comme celui du commentaire, ont donc été modifiés.
[6] Voir supra p. 171.
[7] Satan, auteur du jour de la transgression.
[8] *Job* 3,6b de la LXX qui était absent des deux lemmes (voir supra note 5).
[9] Allusion aux πικραμοὶ ἡμέρας du texte d'Aquila (voir DHORME, *Job*, p. 24, note 5).
[10] Les tristesses contenues et résultant du «jour de la malédiction», provoqué par Satan, causèrent la tristesse du Seigneur: «*Mon âme est triste...*» (cf. *Matth.* 26,38).

3,6c-d
[1] Hésychius va montrer que le Christ a exercé son ministère pendant un an et quelques mois.
[2] Le ms. E omet le reste de la citation.

ընդունելի [14] » : *Իսկ զի՞նչ ի վերայ* [15] *էած.* « *Սկսաւ ասել ցնոսա, այսաւր լցան գիրքս յականջս ձեր* » :

p. 308 « *Յայս տարեկան* [16] * *մի՛ թուեսցի* ». *այսինքն է մի՛ համարեսցի աւրինազանցու—*
թեան [17] « *աւրն* », *ի տուեալ բարիսն մեզ ի Փրկչէն.* « *յայնմ աւրէ տրտմութիւնք* » *մի՛*
խառնեսցին, և մի՛ մտասմբք ինչ ապականեսցեն անէծքն զպարգևեալ զաւրհնու—
թիւնսն [18] *մեզ ի Տեառնէ : Բայց յոյժ յիրաւի տարնթերագրեաց, եթէ* [19] « *մի՛ թուեսցի*
յաւուրս ամսոց » : *Վասն զի քարոզելով Տեառն սակաւ* « *ամիսս՛* » *յաւել* [20] *ի տարիս.*
քանզի քարոզել յետ մկրտութեանն սկսաւ նոյնժամայն յորժամ մկրտեցաւն. բայց ոչ
ենք անտեղեակ ժամանակին, զոր կատարէ ի սկզբանէ եկեղեցի՝ զակրունական մկրտու—
p. 309 *թեան զտաւնն :* * *Եւ ապա զհրէական զատիկն՝ յորում ելեալ հալածէր* «*զկաճառականս* [21]
և զաղմողսն [22] » *և ապա այլ զատիկ առնուն յետ նորա, զոր հանդերձ աշակերտաւքն*
ի Սիոնի [23] *ի վերնատանն կատարեաց, յորժամ և զիւր զատիկն եցոյց. զի ասաց՝ եթէ ի*
նմին գիշերի ըմբռնեն զնա որ ի խաչն հանեն [24] : *Զի յորժամ համարեսցիս սակաւ ինչ*
ամիսս՝ գտցես աւելի քանզտարին. զոր և յիշեաց և Յովէլ [25], *իբրև ի հոգևորական մար—*
գարէութենէն չնորհս ընկալեալ : Այլ այնչափ միաբանին Յովելայ [26] *ասացուածքս*
ընդ Եսայեայ [27] *մարգարէական բանսն, մինչև ասաց մարգարէն՝ եթէ* « *տարեկան*
p. 310 *Տեառն ընդունելի* », *յաւել և* « *զաւր հատուցման* * *Աստուծոյ մերոյ* », *յայտ է թէ* [28]
Քրիստոսի : Քանզի յաւուրն խաչելութեան Քրիստոսի, Աստուածն մեր « *հատոյց* »
մատնչին, ընկրկեաց զնա՝ որպէս նա ընկրկեցոյց [29] *զազգ մարդկան, և պատրեաց՝*
որպէս պատրեացն իսկ. և որպէս նա ի ձեռն աւձին զԵւայ [30] *պատրեաց, դոյնպէս* [31] *և*
նա պատրեաց բարձրացեալ ի վերայ [32] *խաչին,* « *որպէս* ⸢*Մովսէս բարձրացոյց* [33] *զաւձն*
յանապատին », *և խաբեաց զթշնամին հասարակաց : Քանզի ի ձեռն խաչին իբրև ի*
մարդ մատուցեալ՝ ըմբռնի յԱստուծոյ, և ի բնութենէն անկանի, զոր էր ամրացուցեալ
p. 311 *իւր ի բազում ժամանակաց. և այսուհետև լինի նմա մարդկան զլորումն,* * *ոչ առ ի*

14 *om.* E — 15 *վերա* E — 16 *տարեկանս* E — 17 *աւրինազանցութիւն* E — 18 *աւրհնութիւնս* E — 19 *թէ* E — 20 *յաւելուլ* E — 21 *զկաճառականսն* E — 22 *զգնողսն* E — 23 *Սիոն* E — 24 *հանին* E — 25 *Յոբ* E — 26 *Յոբա* E — 27 *Եսաա* E — 28 *եթէ* E — 29 *ընկրկեաց* E — 30 *զԵւա* E — 31 *նոյնպէս* E — 32 *վերա* E — 33 *բարձրացոյց Մովսէս* E

---

mémorial du Christ immolé, puisqu'il associe ce terme au rappel des souffrances du Christ? Le mot arménien *zatik* est une traduction du grec πάσχα qui n'est pas employé dans les deux *Hom. fest.* d'Hésychius pour la fête de Pâques.

[14] De nombreux auteurs anciens, se référant à «l'année acceptable» d'*Isaïe* 61,2, affirment aussi que le ministère du Christ n'a duré qu'un an (voir DANIÉLOU, *Symboles*, p. 135-138).

[15] Reprise du terme d'*Is.* 61,2, dans la perspective d'une conception des «droits du démon», comme beaucoup de Pères l'ont pensé (voir RIVIÈRE, *Le dogme de la Rédemption*, Paris, 1905, p. 373-394).

[16] Grégoire de Nysse a longuement développé ce thème, avec les mêmes mots, dans son *Oratio Catechica Magna* 26: «Le Trompeur reçoit à son tour, selon la règle de la justice... car il est trompé, lui aussi, par l'homme qu'on lui présente en appât, lui qui avait le premier trompé l'homme par l'amorce du plaisir» (trad. MÉRIDIER, *Grégoire de Nysse*, p. 122-123).

[17] Est-ce encore une réminiscence de l'*Oratio Catechica Magna* 26,1? «Dieu a eu recours, en un sens, à une tromperie» (MÉRIDIER, *op. cit.*, p. 121).

[18] *Oratio Catechica Magna* 23,6: «Dieu a montré sa puissance... en donnant à croire qu'il pourrait *comme les hommes* devenir la proie de la mort» (MÉRIDIER, *op. cit.*, p. 117).

prophète Isaïe; et il se leva pour lire[6] *et il ouvrit le livre et il trouva le passage dans lequel il était écrit: l'Esprit du Seigneur (est) sur moi, c'est pourquoi il m'a même*[7] *oint; il m'a envoyé porter la bonne nouvelle aux pauvres, guérir ceux qui ont le cœur brisé, annoncer aux prisonniers la libération et aux aveugles la vue*[8], *proclamer une année de grâce du Seigneur*[b]». Mais qu'a-t-il ajouté? «*Il se mit à leur dire: Aujourd'hui s'est accompli à vos oreilles ce texte de l'Écriture*[c]».

«*Qu'il ne soit pas compté dans cette année*», c'est-à-dire que «*le jour*» de la transgression ne soit pas compté parmi les biens que nous a donnés le Sauveur; que ne s'y mélangent pas «*les tristesses provenant de ce jour*[d-9]», et que la malédiction ne gâte pas, même partiellement, les bénédictions que le Seigneur nous a accordées. Mais (Job) a bien fait d'ajouter: «*Qu'il ne soit pas compté parmi les jours des mois*». Car en ce qui concerne la prédication du Seigneur, (l'Écriture) ajoute quelques «*mois*» à son année; en effet, il se mit à prêcher après le baptême, aussitôt après avoir été baptisé[10]. Cependant nous ne sommes pas sans connaître le temps où, dès les origines, l'Église célèbre la fête du baptême du Seigneur[11]. Et ensuite (il y eut) la Pâque juive, durant laquelle, monté (à Jérusalem), il chassait «*les marchands et les vendeurs*[e]». Puis, après celle-là, ils mangèrent une autre Pâque, celle qu'il célébra avec ses disciples à Sion, dans la chambre haute[12], lorsqu'il fit connaître sa propre Pâque, car il avait dit qu'en cette nuit-là s'empareraient de lui[f] ceux qui le mettraient en croix[13]. Ainsi, alors que tu penses à quelques mois, tu trouveras plus d'un an[14]. C'est ce dont Job aussi a fait mention, comme il en avait reçu la grâce du don prophétique de l'Esprit. D'autre part, ce qu'a dit Job s'accorde si bien avec les paroles prophétiques d'Isaïe, que le prophète a parlé «*d'une année de grâce du Seigneur*»; et il ajouta: «*Jour de rétribution de notre Dieu*[g]», ce qui manifestement est dit du Christ. Le jour de la crucifixion du Christ en effet, notre Dieu a «*rétribué*[15]» le Traître; il l'a vaincu, comme celui-ci avait vaincu le genre humain; il l'a trompé exactement comme il avait trompé[16]. Comme (Satan) avait trompé Ève à l'aide du serpent[h], de même (le Christ) le trompa en étant élevé sur la croix[i], tout «*comme Moïse avait élevé le serpent dans le désert*[j]», et il dupa l'Ennemi commun[17]. En effet, s'étant approché du Christ comme d'un homme[18], à cause de la croix, il est saisi par Dieu et il déchoit de la tyrannie qu'il s'était consolidée depuis longtemps. Dès lors, la chute

b. Lc 4,16-19. c. Lc 4,21. d. Job 3,5. e. Mc 11,15; cf. Matth. 21,12; Lc 19,45 et Jn 2,15. f. cf. Lc 9,44. g. Is. 61,2. h. cf. Gen. 3,4-5. i. cf. Jn 3,14. j. Jn 3,14.

[6] L'ordre de ces deux phrases, qui est celui de Z, est différent de NT.

[7] NT n'a pas cette précision que possède Z.

[8] Le dernier membre de *Lc* 4,18 (*renvoyer... opprimés*) est omis.

[9] *Job* 3,5, selon le texte d'Aquila.

[10] Hésychius suit ici le déroulement de l'évangile de Jean, car les *Synoptiques* placent la tentation au désert entre le baptême et le début de la prédication.

[11] Hésychius pense-t-il à une «fête du baptême du Seigneur», célébrée à Jérusalem, dans les années où il prêche? Une réponse affirmative permettrait de situer la prédication des *Homélies sur Job* à la fin de la carrière du didascale (voir l'Introduction, p. 40).

[12] Dans le prologue de l'Homélie V, Hésychius a déjà affirmé cette identité entre la chambre haute (*Mc* 14,15; *Lc* 22,12) et l'église de Sion qu'il connaît.

[13] Hésychius est-il tributaire ici d'une conception du mot «Pâque», comme «*Pascha-passio*»,

խնդութիւն նմա[34]*՝ այլ առ ի ցաւս, վասն միւսանգամ շնորհելոյ յարութեանն ։ Զայս գտցես՝ զի ասէ Յովբ*[35] *ի կարգի աստ.*

3,7 *« Այլ գիշերն այն եղիցի ի ցաւս, և մի՛ եկեսցէ ի վերայ*[1] *նորա ուրախութիւն, և մի՛ ցնծութիւն ի նմա » ։*

Նմա է « գիշեր » որ ի ձեռն աւրինազանցութեանն[2] *զտիւն գիշեր արար, որով ոչ այնու ինչ*[3] *նախանձու կարէ մեզ զամագիտ*[4] *լինել. վասն զի տեսանէ զայն՝ զոր ինքն պատրելովն*[5] *եհան ի դրախտէն, զնա Աստուած յերկինս վերացոյց ։ Եւ զոր աւրինակ ինքն ի ձեռն փայտին զհին Ադամ*[6] *ընկրկեաց, ըստ նմին աւրինակի՝ և*[7] *նոր Ադամ ի*
* p. 312 *ձեռն խաչին, փրկութեան * փայտին զլորեաց զնա ։ Վասն այսորիկ խնդրէ «մի՛ գայ ի նմա ⸢ուրախութիւն և ցնծութիւն*[8] *», զի մի՛ դիպեսցի մարդկան այլ աւրինա— զանցութիւն՝ որպէս և յայնժամ ։ Ուստի և Տէրն յայնմ ժամանակի կամեցեալ բովան— դակ հատանել « զցնծութիւն » թշնամւոյն, և խաչահանուացն զթողութիւն շնորհէ ի ձեռն բարբառոյն իւրոյ առ Հայր ։ Զայս առակէ և Յովբ*[9] *ի վերայ*[10] *ածելով.*

3,8 *« Այլ նզովեսցէ զնա որ նզովելոցն իցէ զաւրն զայն, որ զբռամբ ածելոցն իսկ է զմեծ կէտն » ։*

« Նզովեսցէ զնա », միանգամայն իսկ և որ ի նմայն իցէ խափանեսցէ. և[1] *« զնա*
* p. 313 *իսկ նզովեսցէ » և դատապարտեսցէ * և*[2] *որ յանձն առնուցու զաւրն պատուիրանա— զանցութեան, և որ ի նմայն դատապարտեալ ։ Իսկ ո՞ նզովեսցէ. « որ նզովելոցն է զաւրն զայն » ։ Զո՞ր. յայտ է թէ զկատարածին, յորում « զբռամբ ածելոց է » Քրիս— տոս « զմեծ կէտն », « զանաւրէնութեան մարդն*[3]*, զորդին կորստեան, զհակառակորդն և զհպարտացեալն ի վերայ*[4] *ամենայն անուանեալ Աստուծոյ կամ պաշտաման, մինչև նստել նմա ի տաճարին Աստուծոյ, և ցուցանել զինքն եթէ*[5] *Աստուած իցէ », որպէս Պաւղոս Թեսաղոնիկեցւոցն գրէ ։ ⸢Քանզի նոյն վասն նորին առ նոսին ասէ*[6]*. « Զոր*
* p. 314 *Տէր Յիսուս մաշեսցէ հոգւով բերանոյ իւրոյ, և խափանեսցէ յայտնութեամբ * գալս— տեան իւրոյ » ։ Ուստի և զկէտսն Թէոդոտիոն*[7] *յայտնագոյնս ցուցանել կամեցաւ.*

34 *om.* E — 35 *Յոբ* E

3,7
1 *վերա* E — 2 *աւրինազանցութեան* E — 3 *իսկ* E — 4 *զամագիտ* E — 5 *պատրելով* E — 6 *Ադամն* E — 7 *om.* E — 8 *ցնծութիւն և ուրախու— թիւն* E — 9 *Յոբ* E — 10 *վերա* E

3,8
1 E, *om.* V, *coni.* D — 2 *om.* E — 3 *զմարդն* E — 4 *վերա* E — 5 *թէ* E — 6 *om.* E — 7 *Թէոդիտոն* E

3,8
1 Satan, comme Hésychius l'a dit auparavant (voir supra p. 171 et 175).
2 Le texte est différent de Z. La citation est reprise de façon identique dans le *Grand Comm. in Psalm.* 88,4 (*PG* 55,751).

des hommes n'est plus pour lui cause de joie, mais de douleur, en raison de la résurrection dont (Dieu) leur fait grâce de nouveau. Tu vas découvrir cela, car Job dit à la suite:

3,7 «*Mais que cette nuit-là se passe dans la douleur, et que la joie ne vienne pas sur elle ni l'allégresse en elle*[1].»

Pour lui, la «*nuit*», c'est celui (Satan) qui a fait du jour la nuit, par la transgression, au moyen de laquelle il ne peut plus, avec la même jalousie[2], avoir prise sur nous; (Satan) voit, en effet, que celui qu'il avait arraché lui-même au paradis en le trompant, Dieu l'a élevé aux cieux. Et de même que, par le bois, il avait vaincu le vieil Adam, de même le nouvel Adam, par la croix, l'a abattu avec le bois du salut[3]. C'est pourquoi (Job) demande que «*la joie et l'allégresse ne viennent pas*» en cette (nuit), pour éviter qu'une autre transgression ne se produise chez les hommes, comme au commencement. Aussi le Seigneur voulut-il, au moment (de la crucifixion), enlever toute «*allégresse*» à l'Ennemi; mais à ceux qui l'ont crucifié il accorde le pardon par la parole qu'il adresse à son Père[a]. C'est à cela que Job aussi fait allusion quand il ajoute:

3,8 «*Mais que la maudisse celui qui doit maudire ce jour, celui qui doit même dompter le grand monstre marin.*»

«*Qu'il la maudisse*» et en même temps, qu'il détruise celui qui peut s'y trouver[1]; «*qu'il la maudisse*» et qu'il condamne celui qui acceptera le jour de la transgression et celui qui se trouve condamné en elle. Mais qui maudira? – «*Celui qui doit maudire ce jour-là.*» Quel (jour)? - Évidemment celui de la fin, celui où le Christ «*doit dompter le grand monstre marin*», «*l'homme d'iniquité, le Fils de perdition, l'Adversaire et Celui qui s'est enorgueilli contre tout ce qui porte le nom de Dieu ou (reçoit) un culte, jusqu'à s'asseoir en personne dans le temple de Dieu et montrer qu'il est Dieu*[a-2]», comme Paul l'écrit aux Thessaloniciens. Et ce même (Paul) dit aux mêmes (Thessaloniciens) à propos du même (Adversaire): «*Celui que le Seigneur Jésus fera disparaître par le souffle de sa bouche et qu'il anéantira par la manifestation de son Avènement*[b]». Aussi Théodotion a-t-il voulu montrer très clairement (quel est) ce cétacé; au lieu de «*monstre marin*», il a mis «*dragon*»;

3,7 a. cf. Lc 23,34.

3,8 a. 2 Thess. 2,3-4. b. 2 Thess. 2,8.

3,7

[1] Le texte diffère du lemme du début (voir p. 163), de Z et de BSA, par la présence, à la fin du verset *Job* 3,7b, de *i nma* = ἐν αὐτῇ, leçon absente des *Hexaples*.

[2] Satan a été appelé «le jaloux» dans l'Hom. III (prologue et sur *Job* 1,21).

[3] Hésychius a sans doute à l'esprit 1 *Cor.* 15,22, en écrivant ces lignes. La structure de la phrase, sa concision et ses oppositions amènent aussi à penser à un texte liturgique que nous n'avons pu découvrir, mais dont Cyrille de Jérusalem, *Catéchèse* 13,2, se fait peut-être l'écho: «Et si jadis, par l'arbre dont ils mangèrent, ils ont été rejetés du paradis, est-ce que maintenant, par l'arbre de Jésus, beaucoup plus facilement, les croyants n'entreront pas dans le Paradis?» (*PG* 33,773A) Plusieurs hymnes de Romanos le Mélode reprennent aussi les mêmes formules (voir *Hymnes* 38,1.4 et 5, et 39,4 et 6; éd. GROSDIDIER DE MATONS, *SC* 128, p. 287, 293, 331 et 333).

փոխանակ « կէտին [8] »՝ « զվիշապն » եդ, և « զդեխաթան [9] »՝ Ակիւղաս և Սիւմաքոս [10]:
Քանզի այսու անուամբ և Հերրայականն [11] կոչէ, զի իմասցուք զնա յայտնի. վասն որոյ
Դաւիթ սաղմոսելով երգեաց. « Վիշապ զայս զոր ստեղծեր խաղալ նովաւ ». քանզի և
անդ « զեխաթան [12] » անուանէ « զվիշապն » : Այլ « կէտ » զնա առ այժմ եւթանասունքն
յօժ յիրաւի կոչեցին ցուցանելով, զի վասն ⌜սորա ասէ Յովբ [13]. վասն որոյ առ նա
p. 315 *զօրեն զԱստուած ասելով ի կատարածի պատմութեանս. « * Բաժանեցին զնա ⌜ազգք*
Փիւնիկացւոց [14], և ամենայն ղուղակքն [15] միաբանեալ՝ ոչ բարձցեն զթեփ մի [16] տոնոյ
նորա, և ի նաւս [17] ձկնորսաց զխալամ նորա » : Քանզի իբրև « զկէտ [18] » խաւսի
Աստուած, թէպէտ և ի [19] վերագոյն անդ « վիշապ » անուանեաց, այլ և « ձագ » իսկ :
Եւ զի՞նչ է այս. այլ զի չար յերկրի է և չար ի ծովու, քանզի այս են կէտք և վիշապք :
Արհամարհեալ է ի վերայ [20] երկրի քան զամենայն թռչունս. յայտ է թէ քան զհրեշ—
տակս [21] տկարագոյն է, որպէս և [22] ճնճղուկ քան զամենայն թռչունս տկարագոյն է.
p. 316 *ուստի և յորժամ « ճնճղուկ » զնա անուանեաց, և մանկան * ասէ կապեալ զնա : Եւ*
կամեցեալ յայտնել զտկարութիւն նորա ի թռչունս :

« Որ անէծին է զաւ [23] զբռամբ »՝ նա է որ նզովէն, այսինքն է, յորում ժամանակի
պատրելոցն է զբազում մանկունս, մանաւանդ զորդիս Հրէից, վասն որոց [24] ինքն իսկ
ասէ Տէր, եթէ « Ես եկի յանուն Հաւր իմոյ և ⌜ոչ ընկալարուք զիս [25], եթէ այլ ոք եկեսցէ
յիւր անուն՝ զնա ընդունիցիք » : Քանզի նզովէ զաւրն զայն, յայտ է եթէ [26] և որ ի նմայն
էր, խափանելով զայնս և ոչ թողլ տալով երթալ ի գլուխ : Ուստի և կարճէ զաւուրսն
զայնր ժամանակի [27]. քանզի ասէ, եթէ [28] « Վասն ընտրելոցն կարճեսցին աւուրքն
p. 317 *այն [29] » : Եւ ընդէ՞ր իսկ զայս * առաջի կարգեաց. « Եւ [30] եթէ ոչ էին կարճեալ աւուրքն*
այն, ոչ ես [31] ապրէր ամենայն մարմին » : Վասն խնայելոյ ի մեզ՝ անիծանէ զժամանակն
զայն Աստուած, յորում պատրել կամի մոլար ոգին. այսինքն, կարճէ և խափանէ զաւրն
պատուիրանազանցութեան, և անհաստատուն առնէ զեղեալսն ի նմա, և զերծուցանէ
զԱդամ [32] ի հրամանէն եղելոյ յաւուրն յայնմ : Այլ սակաւ մի և ըստ կարգիս հայեսցուք [33]:

3,9 *« Խաւարեսցին աստեղք գիշերւոյն [1] այնորիկ. մնասցէ՝ և ի լոյս մի՛ եկեսցէ. և*
մի՛ տեսցէ զարուսեակն ծագեալ » :

Զի չար գիշերին ասացելոյ « աստեղք » նորա՝ դեւք են. ⌜վասն զի [2] կերպարանին ի

[8] *կիտին* E — [9] *զլեխաթան* E — [10] *Սիմաքոս* E — [11] *Հեբրաականն* E — [12] *լեխաթան* E — [13] *նորա ասէ Յոբ* E — [14] *ազգքն Փիւնիկեցւոց* E — [15] *լուղակքն* E — [16] *մի ի* E — [17] *նաւսն* E — [18] *զկիտէ* E — [19] *om.* E — [20] *վերա* E — [21] *հրշտակս* E — [22] *om.* E — [23] *զնա* E — [24] *որոյ* E — [25] *զիս ոչ ընկալարուք* E — [26] *թէ* E — [27] *ժամանակին* E — [28] *թէ* E — [29] *այնոքիկ* E — [30] *om.* E — [31] *om.* E — [32] *զեղեալսն* E — [33] *հաեսցուք* E

3,9
[1] *գիշերոյն* E — [2] *քանզի* E

---

[2] L'explication d'Hésychius est dépendante de l'interprétation qu'il va donner plus loin de «*Lucifer*», évidemment le démon.

Aquila et Symmaque (ont écrit) «*Léviathan*», car c'est aussi de ce nom que le texte hébreu l'appelle[3], afin que nous en ayons une notion claire. C'est pourquoi David a chanté dans ses psaumes: «*Ce dragon que tu as modelé pour en rire*[c]»: là aussi, en effet, il désigne «*Léviathan*» sous le nom de «*dragon*». Mais cependant, les Septante, tout à fait avec raison, l'ont appelé «*monstre marin*», montrant que c'est de lui que parlait Job. C'est pourquoi, à la fin du récit, tu trouveras Dieu qui dit à Job: «*Les nations des Phéniciens l'ont partagé, et toute leur flotte réunie n'emportera pas une seule écaille de sa queue ni, dans les barques de pêcheurs, sa tête*[d-4]». Dieu en parle effectivement comme d'un «*monstre marin*», bien que plus haut il l'ait appelé «*dragon*[5]», voire même «*petit d'oiseau*[6]». Et qu'est-ce que cela signifie, si ce n'est qu'il est mauvais sur la terre et mauvais dans la mer, car tels sont les monstres marins et les dragons. Il est plus méprisé sur terre que tous les oiseaux, c'est-à-dire il est plus faible que les anges, comme le moineau est plus faible que tous les oiseaux. Aussi, lorsque (Dieu) lui a donné le nom de «*moineau*», il dit que même un petit enfant l'attache; il a voulu mettre ainsi en évidence sa faiblesse parmi les oiseaux.

«*Celui qui doit le dompter*[7]», c'est celui qui maudit[8]. C'est dire à quelle époque, (Satan) doit tromper beaucoup d'enfants[e], en particulier les fils des Juifs, à propos desquels le Seigneur lui-même dit: «*Moi, je suis venu au nom de mon Père et vous ne m'avez pas reçu; si un autre vient en son nom personnel, vous le recevrez*[f]». Puisque (Dieu) maudit ce jour-là, il est évident (qu'il maudit) aussi les (œuvres) qui s'y faisaient, les interrompant et ne leur permettant pas d'arriver à terme. Aussi abrège-t-il les jours de cette période, car il dit: «*A cause des élus, ces jours-là seront abrégés*[g-9]». Et pourquoi donc a-t-il placé, auparavant, ces paroles: «*Et si ces jours-là n'avaient pas été abrégés, tout mortel n'aurait pu encore être sauvé*[h]»? Par sollicitude envers nous, Dieu maudit ce temps où l'esprit d'erreur veut tromper, c'est-à-dire il abrège et interrompt le jour de la transgression, il bouleverse ce qui s'y est passé et il libère Adam du commandement imposé ce jour-là[i]. Mais voyons un peu ce qui suit.

3,9 «*Que les étoiles de cette nuit-là deviennent ténèbres; qu'elle dure et n'arrive pas à la lumière et qu'elle ne voie pas se lever Lucifer*[1].»

Car «*les étoiles*» de la nuit dite mauvaise sont les démons[2]; ils ont en effet la

c. Ps. 103,26. d. Job 40,30-31. e. cf. Matth. 25,11; Mc 13,5; 2 Thess. 2,11. f. Jn 5,43. g. Matth. 24,22; cf. Mc 13,20. h. Matth. 24,22; cf. Mc 13,20. i. cf. Gen. 3,19.

[3] Voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 8-9.

[4] On notera la présence de la leçon hexaplaire, *Job* 40,31b.

[5] Voir p. 179.

[6] Dans l'Homélie II, sur *Job* 1,6, Hésychius a démontré la faiblesse de Satan, en prenant appui sur *Job* 40,29, que rappelle ce texte.

[7] Le texte biblique est légèrement différent du lemme (absence de *même*) et conforme à BSA.

[8] Hésychius fait allusion ici à la malédiction prononcée par le Christ au jugement dernier (cf. *Matth.* 25,41).

[9] Le texte est différent de Z et de NT (voir LELOIR, *Citations*, I.B, n° 873, p. 287).

3,9

[1] Le texte est identique au lemme du début (voir p. 163), sauf en *Job* 3,9c (conjonction *et*, comme en Z et BS).

p. 318 հրեշտակ * լուսոյ, այլ ի ծագել ճշմարիտ լուսոյն « խաւարանան ». և համբերեն խու–
րեանց չարութեամբքն, քանզի այս է « մնասցենն [3] » : Իսկ « ի լոյս ոչ գան », քանզի ի
ոչ կարեն ˈառնուլ անդրէն [4] զիւրեանց ընտանութիւնն : Այլ և « ոչ զարուսեակն
զայն տեսցեն ծագեալ », վասն որոյ Եսայի [5] ասէր. « Արուսեակն՝ որ ընդ առաւօտն
ծագէր ». ապա ի վերայ ածէ. « և փշրեցաւ յերկիր », առ ի ցոյց՝ եթէ ոչ ևս կարասցէ [6]
ելանել յառաջին պատիւն : Քանզի ի անկանելով յերկիր, կամեցաւ կորուսանել զմարդն [7].
իսկ Աստուած զաւրութիւն ետ որ պատրեալն էր, կոխել և մանրել զպատրողն : Բայց
վասն որո՞յ անիծանէն զնա, յիրաւի ոչ թաքոյց. քանզի ասէ, եթէ [8]

p. 319 **3,10-12** « * Ընդէ՞ր ոչ փակեաց զդրունս արգանդի մաւր իմոյ, զի թերևս մերժէր [1]
զցաւս յաչաց իմոց : 11 Իսկ ընդէ՞ր յորովայնի ոչ վախճանեցայ [2], այլ ելի յար–
գանդէ և ˉոչ անդրէն վաղվաղակի կորեայ [3] : 12 Եւ ընդէ՞ր դիպեցան ինձ ծունգք [4],
և ընդէ՞ր դիեցի զստինս մաւր իմոյ » :

Ցայսմ ˈի տեղ Յովբ նմանս Երեմիայի [5] բարբառի : « Անիծեալ եղիցի [6] աւրն յո–
րում ծնայ [7] ես ի նմա, և տիւն՝ յորում ծնաւ զիս մայր իմ, եղիցի նզովեալ. անիծեալ
լիցի մարդն որ ետ աւետիս հաւր իմոյ, եթէ [8] ʻահա ծնաւ քեզ արուʼ, ուրախացեալ [9].
p. 320 եղիցի աւրն այն իբրև զքաղաքսն զոր [10] կործանեաց * Տէր սրտմտութեամբ՝ և ոչ զղջա–
ցաւ : Լուիցէ ընդ առաւօտս զձայն բարբառոյ, և ի մէջաւրէի զձայն [11] աղաղակի » :
Եւ ո՞ր մարգարէական արդարութիւն է այս, անիծանել զմարդ՝ որ զորդւոյ ծնունդ՝ հաւր
աւետիս տայ [12]. զիա՞րդ իսկ և զծնեալն [13] ունէր իշխանութիւն սպանանել : Քանզի ի
վերայ [14] ածէ, եթէ [15] « ընդէ՞ր ոչ սպան զիս յարգանդի մաւր իմոյ, և ոչ եղև ինձ
գերեզման մայր իմ, և արգանդ յաւիտենական [16] յղութեանն ». այսինքն է [17], « եթէ [18]
լիցի պատճառք [19] փոփոխմանն ի պատրաստեալ աշխարհն » : Իսկ ապա յայտնի ուրեմն
երկոքին անիծանեն զմատնիչն, որ հնարի ˹աւետիս տալ իւրաքանչիւր հաւր՝ ասելով,
p. 321 եթէ « * ահա ծնաւ քեզ արու [20] ». կամելով ինքեան համարել զծնունդն, և յափշտա–
կեալ՝ յիւր [21] ծառայութիւն կամեցաւ գրել [22] զծնեալն : Իսկ անիծանէ զնա, վասն
զի ձգէ զմեր ծնունդս [23] յիւր ծառայութիւն, և ինքեան համարի զայս՝ զոր ասեն որդիք

[3] մնասցեն E — [4] անդրէն առնուլ E — [5] Եսաի E — [6] կարէ E — [7] զմարդիկ E — [8] թէ E

3,10-12
[1] մերժել E — [2] վախճանեցա E — [3] վաղվաղակի ոչ կորեա E — [4] ծունկք E — [5] տեղւոջ Յոբ նմանէր Երեմիաի E — [6] լիցի E — [7] ծնա E — [8] թէ E — [9] ոչ ուրախացեալ E — [10] զորս E — [11] և զձայն E — [12] տա E — [13] E, ծնեալն V, զծնեալն *con.* D — [14] վերա E — [15] թէ E — [16] յաւիտենական E — [17] *om.* E — [18] թէ E — [19] պատճառ E — [20] իւրաքանչիւր հաւր աւետիս տալ ասելով թէ ահա քեզ արու E — [21] E, իւր V, իւր ի *con.* D — [22] գրեալ E — [23] ծնունդն E

DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 271). Cyrille de Jérusalem les mentionne fréquemment dans ses *Catéchèses* (IV,36; VI,23. 34.35; XIV,21; XV,3; XVIII,26; cf. *PG* 33,50-1048), et Cyrille de Scythopolis relate, dans sa *Vie de saint Euthyme*, c. 12, que le saint en convertit quelques-uns à la foi chrétienne (éd. SCHWARTZ, *TU* 49,2, Leipzig, 1939, p. 22-23).

forme d'un ange de lumière, mais au lever de la vraie Lumière[a] ils deviennent «*ténèbres*» et ils perdurent dans leur perversité, car tel est le sens de «*qu'ils durent*[3]». Mais «*ils n'arrivent pas à la lumière*», parce qu'ils ne peuvent pas reprendre leur tyrannie. De plus «*ils ne verront pas se lever ce Lucifer*» dont Isaïe disait: «*Lucifer, qui se levait à l'aube*[b]». Ensuite (Isaïe) ajoute: «*Et il s'est brisé à terre*[c]», pour indiquer qu'il ne pourra plus s'élever à sa première dignité. En effet, en se précipitant sur la terre[d], il a voulu perdre l'homme, mais Dieu a donné à celui qui avait été trompé le pouvoir de fouler aux pieds et de mettre en morceaux le Trompeur. Mais pourquoi (Job) le maudit-il? C'est à juste raison qu'il ne l'a pas caché; il dit en effet:

3,10-12 «*Pourquoi n'a-t-elle pas fermé les portes du sein de ma mère, car peut-être aurait-elle éloigné de mes yeux la souffrance?* 11 *Mais pourquoi n'ai-je pas terminé ma vie dans le ventre, et suis-je sorti du sein sans périr à l'instant même?* 12 *Et pourquoi s'est-il trouvé pour moi des genoux, et pourquoi ai-je têté les seins de ma mère*[1]?»

A cet endroit, Job fait entendre les mêmes cris que Jérémie: «*Qu'il soit maudit le jour où je suis né, et que le jour où ma mère m'a enfanté soit maudit. Qu'il soit maudit l'homme qui a annoncé à mon père: 'Voici qu'un mâle t'est né', (le) comblant de joie. Que ce jour-là soit comme les villes que le Seigneur, dans sa colère, a détruites, et il ne s'est pas repenti. Qu'il entende à l'aube la voix qui crie, et à midi la voix de la clameur*[a-2]». Mais quelle est cette justice du prophète pour qu'il maudisse l'homme qui a annoncé au père la naissance d'un fils? Comment (ce jour-là) avait-il donc le pouvoir de mettre à mort le nouveau-né? (Jérémie) ajoute en effet: «*Pourquoi ne m'a-t-il pas mis à mort dans le sein de ma mère, et pourquoi ma mère n'est-elle pas devenue pour moi un tombeau et le sein d'une grossesse éternelle*[b-3]?» C'est-à-dire: «Plût à Dieu que (ce jour) soit la cause de (mon) transfert dans le monde qui (m')est préparé[c]! » Ensuite tous deux maudissent clairement le Traître qui a trouvé moyen de porter la nouvelle à chaque père avec ces paroles: «*Voici qu'un mâle t'est né*[d]». Voulant compter l'enfant comme sien, (Satan) voulait aussi, l'ayant ravi, réduire le nouveau-né en esclavage. Mais (Jérémie) le maudit, parce qu'il attire nos enfants pour en faire ses esclaves, et qu'il prend à son compte ce que disent les fils des Manichéens et les groupes d'autres hérétiques, qui sont sous l'influence de son erreur et ont l'audace de la divulguer[4]. Ce n'est pas qu'il soit réellement au pouvoir (du Traître) de mettre à

3,9 a. cf. Jn 1,9.* b. Is. 14,12. c. Is. 14,12. d. cf. Apoc. 12,9.

3,10-12 a. Jér. 20,14-16. b. Jér. 20,17. c. cf. Matth. 25,34. d. Jér. 20,15; cf. Job 3,3. —

[3] Ici, et pour le texte biblique suivant, Hésychius, comme il le fait fréquemment, modifie le lemme en fonction de son commentaire.

3,10-12

[1] Le texte diffère du lemme du début (voir p. 163), pour *Job* 3,10a (*Pourquoi*...) et pour *Job* 3,12 (*Et* pourquoi...).

[2] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1957, p. 251-252).

[3] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, *ibid.*, p. 252).

[4] Les «hérétiques» ont déjà été nommés, sans plus de précision, dans l'Homélie III, *Job* 1,17. Hésychius ajoute ici les «Manichéens» qu'il nomme dans ses commentaires sur les psaumes (voir

Մանիքեցւոց [24] և ժողովք այլոց աղանդաւորաց, որք ազգին ի նորա մոլորութենէն,
և զայս յանդգնին [25] Համբաւել : Իսկ ոչ եթէ ⌜արդարև զմեր զիւրաքանչիւր [26] որ
անկանել յաշխարհս իշխանութիւն ունէր սպանանել, և ոչ անգամ զյղացեալն յարգանդի
p. 322 մաւր, զի զվրծուցէ որ ծնանելոցն էր յաստի ի [27] ցաւոց և ի տրտմութեանց. * զորս
և [28] յայտնագոյնս իսկ ինքն Երեմիայ զայս ի վերայ [29] ածելով եցոյց. « Ընդէ՞ր է այս
ինձ զի ելի յարգանդէ, տեսանել [30] զցաւս և զվաստակս, և լցան ամաւթով աւուրք
իմ » :

Քանզի արդարքն իբրև զարդարս և զախտակիցս յայլոց [31] չարեաց ամաչեն, և զայլոց
աղտեղի վարս անձանց ամաւթ Համարին, զոր մեղաւորք՝ իբրև ⌜զփութալի և զցանկա—
լի [32] մտաց՝ յափշտակեն : Քանզի արդարքն զայս խորհին զնմանէն, որ են իսկ. և
Յովբ [33] իսկ ինքնի յայտնէ զկամս իւրոց բանիցն ասելով. « Զի թերևս մերժէր զցաւս
յաչաց իմոց ». զորս և յայտնագոյնս իսկ Ամբակում մարգարէ եցոյց զայս, իբրև Հեծե—
p. 323 լով [34] ասացեալ * զայս ցԱստուած. « Ընդէ՞ր ցուցեր ինձ զցաւս և զվաստակս, տեսա—
նել [35] զտառապանս և զամբարշտութիւնս, զի առաջի իմ եղև դատաստան [36]. և դատա—
ւորն ⌜առնոյր կաշառս [37]. վասն այսորիկ և աւրէնք [38] ծածկեալ էին » : Եւ որչափ
⌜ածէ ինչ [39] ի վերայ, իբրև ողբալով ⌜ողբայ զմարդկեղէն կեանս [40]. յայսմանէ փախ—
չին արդարք [41]. վասն այսորիկ իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն աղաւթելով խնդրէ [42] զաս—
տի Հրաժեշտն. և [43] ո՞չ Պաւղոս ասէր, եթէ « Նեղեալ եմ յերկոցունց, ցանկութիւն
ունիմ ելանել ի մարմնոյս, և ⌜լինել ընդ Քրիստոսի [44] ». իսկ Դաւիթ, « Յոյց ինձ Տէր
p. 324 զվախճան իմ, և զթիւ աւուրց ⌜իմոց, զի գիտացից * որչափ ինչ պակասեալ է յինէն [45] ».
այնչափ ծանրաբեռն Համարեալ [46] էին նմա կեանքս, մինչև զվախճան [47] իւր [48] փու—
թայր տեսանել : Բարուք [49] իսկ և Յովբայ [50] ասացեալ [51] թէ. « Ընդէ՞ր ոչ մեռայ [52]
յորովայնի մաւր [53] իմոյ », և զայն [54] ևս յաւել, թէ « իբրև [55] ելի յարգանդէ, ընդէ՞ր ոչ
նոյն ժամայն [56] սատակեցայ ». այսինքն, եթէ յերևելի տարերսս էր վայելեալ, բարի
էր վայելչութիւն իբրև [57] զբարւոյ արարածս. սակայն պարտ էր որոշել՝ յետ տեսանելոյ
զայս և ոչ Հաղորդել սոցա, որ տրտմութիւն յաստի կենացս գործէր արդարոց : Եւ ընդէ՞ր
p. 325 վասն այսոցիկ անիծանէ զմտանիչն. այլ * քանզի ինքեան Համբաւէր լինել զյաւրինա—
ւածս մերոց մարմնոցն, ամբարտաւանելով իբրև թէ ինքն ունիցի իշխանութիւն աշ—
խարհիս այսորիկ, և զանէծս ընդունի ի վերայ [58] անձին իւրոյ, յայնցանէ որք զչարին
ընդ տրտմութիւն աշխարհիս : Վասն է՞ր [59] իսկ և անդէն յարգանդի ոչ ապականէ

[24] Մանիքեցւոցն E — [25] յանդուգն E — [26] զմեզ արդարև իւրաքանչիւր E — [27] *om.* E — [28] *om.* E — [29] վերա E — [30] տեսանելով E — [31] այլոց E — [32] զցանկալի և զփութալի E — [33] Յոբ E — [34] զՀեծելով E — [35] տեսանելով E — [36] E, ...ստան V, դատաստան *con.* D — [37] E, առն ...առս V, առնոյր կաշառս *con.* D — [38] E, աւր... V, աւրէնք *con.* D — [39] E, ինչ... թէ V, ինչ մաղթէ *con.* D — [40] ողբա զմարդկան կեանքս E — [41] արդարքն E — [42] խնդրէր E — [43] *om.* E — [44] ընդ Քրիստոսի լինել E — [45] և այլն E — [46] E, Համ... V, Համարեալ *con.* D — [47] զվախճանն E — [48] եւս E — [49] բարիոք E — [50] Յոբա E — [51] E, ասաց... V, ասացեալ է թէ *con.* D — [52] մեռա E — [53] E, *om.* V, մաւր *con.* D — [54] զայս E — [55] E, *om.* V, երբ *con.* D — [56] E, ն ... մայն V, նոյն ժամայն *con.* D — [57] իւր և E — [58] վերա E — [59] զի E

mort chacun de nous à son arrivée en ce monde, ni même celui qui est conçu dans le sein maternel, dans le but de (le) délivrer, lui qui doit naître, des souffrances et des tristesses d'ici-bas[5]. (Ces tristesses) Jérémie lui-même les a désignées, et même très clairement, lorsqu'il ajoute ceci: «*Pourquoi m'est-il arrivé de sortir du sein, pour voir les souffrances et les peines? Et mes jours ont été remplis de honte*[e-6]».

Les justes en effet, en tant que justes et compatissants, sont remplis de confusion par le mal d'autrui, et ils regardent comme une honte pour eux-mêmes les mœurs impures d'autrui, (alors que) les pécheurs les adoptent comme dignes de leur empressement et de leur désir. Les justes, ceux qui le sont vraiment, pensent bien cela de la (*nuit*). Job lui-même révèle le sens de ses paroles quand il dit: «*Car peut-être aurait-elle éloigné de mes yeux la souffrance*». Cela le prophète Habacuc lui-même l'a exposé, et très clairement, lorsqu'il dit à Dieu comme en gémissant: «*Pourquoi m'as-tu montré souffrances et peines, avec la vue des tribulations et des impiétés, car il y a eu jugement devant moi et le juge recevait des présents, et c'est pourquoi la loi était voilée*[f-7]». Et combien il en ajoute encore, quand il se lamente tristement sur la vie humaine[g]! Les justes la fuient; c'est pour cela que chacun des saints, dans sa prière, demande le départ d'ici-bas. N'est-ce pas Paul qui disait: «*Je suis tourmenté des deux côtés; j'ai le désir de sortir de ce corps et d'être avec le Christ*[h-8]». Et David: «*Fais-moi connaître, Seigneur, ma fin et le nombre de mes jours, pour que je sache combien il m'en reste peu*[i-9]». Cette vie lui semblait un fardeau tellement lourd qu'il avait hâte d'en voir la fin. C'est donc aussi avec raison que Job a dit: «*Pourquoi ne suis-je pas mort dans le ventre de ma mère*[10]»; et il ajoute encore ceci: «*Lorsque je suis sorti du sein, pourquoi n'ai-je pas été tué au même moment?*» Il veut dire ceci: il avait joui des êtres visibles, bonne en était la jouissance, parce qu'ils étaient des créatures bonnes. Cependant il devait s'en détacher après les avoir vues, et ne plus avoir part avec elles; c'est ce qui provoque la tristesse de la vie d'ici-bas chez les justes[11]. Et pourquoi maudit-il le Traître à propos de cette (vie)? Parce qu'il colportait partout que l'agencement de notre corps lui appartenait, il s'enorgueillissait comme si lui-même avait pouvoir sur ce monde; aussi il reçoit sur lui la malédiction de ceux qui lui en veulent de la tristesse de ce monde. Pourquoi donc ne détruit-il pas les enfants dès le sein même ou bien «*au moment même où* (*l'enfant*) *sort du sein*», s'il a pouvoir sur l'agencement de notre corps, puisqu'il se vante d'avoir pouvoir sur ce monde? Et

e. Jér. 20,18. f. Hab. 1,3. — g. cf. Hab. 1,12-17. h. Phil. 1,23. i. Ps. 38,5.

[5] L'impuissance totale de Satan est constamment affirmée (voir supra p. 107 et 167); il ne peut rien faire sans l'autorisation de Dieu.

[6] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1957, p. 252).

[7] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, *ibid.*,p. 261).

[8] Le texte est différent de Z et de NT. La leçon: «sortir *de ce corps*» est ignorée du *Comm. sur le Lév.* 23,33-36 et 25,8-13 (*PG* 93, 1093D) et du *De Tit. Psalm.* 83,2 (*PG* 27, 1007C).

[9] Le verset *Ps.* 38,5b est différent de Z et de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 141). Le ms. E ne donne que l'incipit du psaume.

[10] La rédaction du verset *Job* 3,11, repris ici et dans la citation suivante d'une façon différente du lemme (voir p. 183), est inconnue des textes bibliques et des commentaires.

[11] Que veut dire Hésychius? Les créatures sont bonnes, en tant qu'œuvres de Dieu, mais les justes doivent s'en détacher — et c'est la cause de leur tristesse —, parce que Satan prétend les gouverner.

գծնունդսն, և կամ թէ « նոյն ժամայն իբրև ելանէ [60] յարգանդէն », եթէ ունի
իշխանութիւն յաւրինուածի մարմնոյս մերոյ. վասն զի հպարտանայ [61] իշխանութիւն
ունել ի վերայ [62] աշխարհիս ։ Ապա յետ այսորիկ չինել կամի զբանս իւր, և զկամսն [63]
իւր յայտնելով յաւել զայս [64].
p. 326 Եթէ [65] « Ընդէ՞ր դիպեցան ինձ [66] ծունգք [67], և ընդէ՞ր * դիեցի զստինս մաւր իմոյ »։
Այսինքն է [68], եթէ « ընդէ՞ր դիպեցայ [69] մանկութեան սնընդին [70], կաթամբ ՝ստեանցն՝
սնանելով և կամ ՝ծնկաց՝ սողելոյ. քանզի յայնմանէ յայս հասակ յառաջեալ հասի, որ
ինձ ոչ ինչ թուի. բայց ձեզ այնչափ մեծ համարեալ է, մինչև ողբայք զՅոբ [71], ոչ ինչ
անիրաւութիւն գիտելով զնորա, և ոչ զամպարշտութիւն ուսեալ՝ ⸀յորոց վերայ [72] պարտ
էր ողբալ. այլ զկորուստ մեծութեանն արտասուէք, և զապականութիւն մարմնոյ [73].
բայց ես այսչափ վասն այսորիկ [74] համբերեմ, միանգամայն իսկ և զմեծութեան և զմարմ–
p. 327 նոյ և զամենայն որ ⸀ինչ է [75] պէտս * կենաց. զհրաժեշտն երանելի համարիմ » ։ Ո՞չ
⸀զայս իսկ [76] ցուցանէ որ ի կարգիս կայ [77], առանց իրիք երկմտութեան ։

3,13-16 « Զի այժմ հանգուցեալ դադարէի, և ննջեալ հանգչէի 14 ընդ թագա–
ւորս և ընդ խորհրդականս երկրի, ոյք [1] հպարտացեալ էին ի սուրս իւրեանց. 15 կամ
ընդ իշխանաւորս [2]՝ որոց բազում էր ոսկի, որ լցին զտունս իւրեանց արծաթով. 16
կամ իբրև զվիժած՝ որ ելանէ յարգանդէ մաւր իւրոյ, կամ իբրև զտղայս՝ որ ոչ տեսին
լոյս [3] » ։
« Քանզի վայելել [4] յարարածս Աստուծոյ ցանկալի է, և հասանել ի մարդկութիւն և
զկերպարանս Աստուծոյ առնուլ՝ երանելի է, բայց ոչ յամել ի կենցաղիս [5] յայսմիկ
p. 328 յաղտեղութեան [6]՝ որ * բազմաց [7] յափշտակելի է, և արդարոց ոչ ցանկալի. և ոչ աստի
հրաժեշտն [8] տրտմութիւն, քանզի հանգիստ է և յաշխատութեանց զերծումն. և մահն քուն
է, և հանգիստ է փոխել ի մարմնոյս ։ Այլ ընդէ՞ր իսկ ողբայք զայս, որ ոչ առումեք սովոր
է յամել և յերկարել ։ ՝Քանզի ո՞ւր են թագաւորք երկրիս՝ որ էին յառաջին ժամանակին [9],
կամ ո՞ւր են ՝որ բազում ոսկւով մեծացեալ իշխանք՝ էին, կամ զի՞ եղեն որք ի սոցա [10]
մայրենի արգանդի վախճանեցան, ⸀և կամ թէ [11] նոյն ժամայն ընդ ծնանելն վախճա–
նեցան, զի փոխեալք յերկրէ լաւագոյն եղեն ։ Արտասուէք զՅովբ, զի անապատացեալ
p. 329 եղէ ի զաւրականաց * և ի բարեկամաց և յընտանեաց. թէպէտ և մեռեալ էի, այլ ՝ընդ
թագաւորս և ընդ խորհրդականս երկրիս՝ լինելոց էի. այսինքն է, որք բազում բարեկամս
և խորհրդակիցս ստացեալ էին, այլ և զաւրականաց [12] բազմութիւն՝ ոյք ունէին զառա–

[60] E, ...նէ V, ելանէ *con.* D — [61] հպարտանա E — [62] վերա E — [63] զկամս E —
[64] E, *om.* V, *con.* զայս D — [65] թէ E — [66] E, *om.* V, *con.* ինձ D — [67] E ծունկք,
..գք V, ծունգք *con.* D — [68] *om.* E — [69] դիպեցա E — [70] սնընդին E —
[71] զՅոբ E — [72] յորոյ վերա E — [73] մարմնոյն E — [74] այսոցիկ E —
[75] E, ին ... V, ինձ ի *con.* D — [76] զայսոսիկ E — [77] կա E

3,13-16
[1] որք E — [2] իշխանս E — [3] զլոյս E — [4] վաելեալ E — [5] կենցաղոյս
E — [6] աղտեղութիւն E — [7] E, ... մաց V, անզգամաց *con.* D — [8] հրաժա–
րեալն E — [9] ժամանակսն, և E — [10] *om.* E — [11] կամ որք E — [12] եւ
բարեկամաց *add.* E

après cela, (Job) veut parfaire son discours et, révélant ses intentions, il ajoute ceci :

«*Pourquoi s'est-il trouvé pour moi des genoux, et pourquoi ai-je têté les seins de ma mère?*» C'est-à-dire: « Pourquoi ai-je trouvé la nourriture de l'enfance, me nourrissant du lait '*des seins*', ou (pourquoi ai-je trouvé) '*des genoux*' pour m'y traîner? Car depuis lors, progressivement, j'ai atteint l'âge présent qui me paraît n'être rien, mais que vous, vous estimez si important que vous vous lamentez sur Job, sans trouver en lui aucune injustice et sans remarquer d'impiété sur lesquelles il faudrait se lamenter. C'est au contraire la perte de sa fortune que vous pleurez et la dégradation de (son) corps; mais moi, c'est pour cela que je supporte avec tant de patience tout à la fois, et (la perte) de la fortune et (la dégradation) du corps et de tout ce qui est nécessaire à la vie; je regarde comme un bonheur le départ (de ce monde)[j].» N'est-ce pas là justement ce que montre la suite? Sans aucun doute.

3,13-16 «*Car, maintenant, dans mon sommeil, je serais tranquille et, m'étant endormi, je reposerais* 14 *avec les rois et les conseillers de la terre qui s'enorgueillissaient de leur épée;* 15 *ou avec les princes qui avaient beaucoup d'or, qui remplirent d'argent leurs maisons;* 16 *ou bien (je serais) comme l'avorton qui sort du sein de sa mère ou comme les petits enfants qui n'ont pas vu la lumière*[1].»

«Jouir de la création de Dieu est chose désirable; devenir homme et recevoir l'image de Dieu[a] est un bonheur, mais non de s'attarder dans cette vie impure, fascinante pour beaucoup (d'hommes), mais non désirable pour les justes. Aussi le départ d'ici-bas n'est pas une tristesse, puisqu'il est repos et délivrance des peines[2]; la mort est un sommeil et quitter son corps est un repos[3]. Mais pourquoi donc vous lamentez-vous sur ce qu'il n'est d'usage à personne de retarder et de prolonger? Où sont, en effet, '*les rois de la terre*' qui vécurent aux temps anciens? Où sont '*les princes, qui s'étaient enrichis de beaucoup d'or*'? Que sont devenus ceux qui moururent dans le sein de leur mère ou qui moururent au moment même de la naissance? Après avoir quitté la terre, ils se trouvèrent dans une meilleure situation. Vous pleurez sur Job, parce que j'ai été délaissé par (mes) soldats, (mes) amis et (mes) parents. Même si j'étais mort, je devrais être avec '*les rois et les conseillers de la terre*', c'est-à-dire ceux qui s'étaient acquis beaucoup d'amis, de confidents, mais aussi une foule de soldats qui possédaient des armes en abondance et '*se glorifiaient de leur épée*'.» Pourquoi pleurez-vous sur Job qui a rejeté ce qui constituait sa fortune? Mais, même s'il était mort, peut-être serait-il '*avec les princes*' qui avaient amassé beaucoup de trésors provenant de leurs acquisitions.

j. cf. Phil. 1,21.

3,13-16 a. cf. Gen. 1,27.

3,13-16

[1] Le texte est identique à Z et différent du lemme du début pour *Job* 3,13 seulement (voir p. 163).

[2] Réflexion banale et plusieurs fois reprise, depuis le début de cette homélie, sur la tristesse de cette vie; nous en avons ici la plus ample formulation.

[3] La mort «est un repos, un sommeil», autre thème fréquent chez Hésychius; il va le reprendre en commentant *Job* 3,23: «La mort... est pour l'homme un repos».

ւելութիւն զինուց, և ,պարծէին ի սուրս [13] իւրեանց՝ » : Զի՞ արտասուէք զՅովբ [14]՝ որ զնիւթս մեծութեան [15] ի բաց ընկէց. այլ թէպէտ և մեռեալ էր, թերևս 'ընդ իշխանս՝ էր՝ որք բազում զանձս կուտեալ ունէին ի ստացուածոց իւրեանց : Զա՞ր ինչ ախտանալ
* p. 330 վասն որդւոցն կարծէք, և չա՞ր որդւոյն [16] ախտանալ [17] համարիք, * զի մինչև հասեալ [18] էին յամուսնութիւն [19], և մինչև առագաստ կապեալ, և մինչև զպտուղ որդւոցն տեսեալ էր՝ հրաժարեցին յերկրէս : Իսկ նոքա յայն դաս գնացին, ուր էին 'վիժածք արգանդի՝, և որ յառաջ քան զժամն վախճանեալ 'մանկունք՝ էին : Բայց ընտրութիւն ինչ ոչ էր ընդ նոսա, որ յետ բազում ժամանակաց ի ծերութեան [20] վախճանեցան, և ոչ բազմամեայն առ փոքր ժամանակեայն. քանզի յորժամ վախճանին կեանքս, շատակեացն և սակաւակեացն ոչ ընդհատ են ի միմեանց : Բայց ըստ վայելչութեան կենացն է
* p. 331 ընտրութիւն. զոր աւրինակ որ շատն ըմպիցէ և որ սակաւն [21], յետ դարձուցանելոյ * ի վեր կամ հալելոյ [22], ոչ ինչ ընտրութիւն ունին ի միմեանց, դոյնպէս և նոքա : Բայց որո՞ց դասուց՝ առ որս լիցեն որոշմունք [23], ես ասացից, արդարոց առ մեղաւորս. բայց զսոցանէն ցուցանէ որ ի կարգիս կայ :

3,17-18 « Անդ ⸢ամպարիշտք դադարեցին [1] զսրտմտութիւն բարկութեան, անդ հանգեան աշխատեալք մարմնով, 18 ի միասին յաւիտենականք [2], 'որք ոչ լուան զձայն հարկահանի » :

Քանզի « ամպարիշտք » յայտ է թէ մեղաւորք են. և ըստ որում աւրինակի պարտն է՝ ոչ պաշտեն զԱստուած. քանզի նա կամի պաշտիլ բանիւք և գործովք և խորհրդովք.
* p. 332 իսկ սոքա յետ * աստի հրաժարելոյն « բորբոքեն զսրտմտութիւն » դատաւորին, ոչ փոխեալք յայն՝ զոր նայն հրամայեաց : Իսկ « աշխատեալք ⸢մարմնով » որք [3] ճնշեցին զիւրեանց մարմինս, յայտ է թէ [4] զի մի՛ շարժեսցին յանարժան ցանկութիւնս, կամ թէ « աշխատեալք մարմնով » ի գործս առաքինութեանց [5]. սոքա ժառանգեն զհանգիստն յաւիտենական, և միանգամայն լինուն յարքայութեան երկնից, և յաւիտենականք լինին ի բարիսն յաւիտենականս : Վասն զի « ձայնին [6] հարկահանին ⸣ոչ լուան [7] », որ հանէր զհարկ մեղաց իւրոց, որք ամենևին յականջս իւրեանց զայն ոչ արկին : Իսկ ոմանք
* p. 333 լսելով՝ ստունկանեցին [8] և ոչ արկին ի միտս * իւրեանց, զոր հրամայէր [9] կամ յորդորէր զնոսա ի չարիս : Յայսոցիկ [10] ի վերայ [11] և զայս ես յաւելու Յովբ [12], դադարելոյն և զոչ յաջողելոյն զընտրութիւն :

3,19 Քանզի յորժամ աստի գնասցուք՝ դադար է, զի « Փոքր և մեծ անդ է, և ծառայ աներկիւղ ի տեառնէ իւրմէ » :

[13] սուսերս E — [14] զՅոբ E — [15] մեծութեանն E — [16] զորդւոցն E — [17] զախտանալն E — [18] E, հ ...եալ V, հասեալ con. D — [19] յամուսնութեան E — [20] ծերութիւն E — [21] սակաւ E — [22] հալելոյ E — [23] ընտրութիւնք E

3,17-18
[1] ամբարիշտք բորբոքեցին E — [2] յաւիտեան կեանք E — [3] մարմնաւորք E — [4] եթէ E — [5] առաքինութիւն E — [6] չար add. E — [7] չլուան E

Croyez-vous qu'il ait beaucoup souffert à cause de ses enfants? Pensez-vous aussi que ses enfants aient beaucoup souffert parce qu'ils quittèrent cette terre avant d'arriver au mariage, avant d'avoir attaché le voile nuptial, avant que (Job) eût vu la descendance de ses enfants? Ils se rangèrent effectivement dans la cohorte des '*avortons du sein*' et '*des petits enfants*' morts avant l'heure. Il n'y a aucune différence entre ceux qui achevèrent leur vie à la vieillesse, après de nombreux jours, et (ceux qui achevèrent leur vie), non après de longues années, (mais) en peu de temps; car, lorsque cette vie s'achève, entre ceux qui l'ont eue longue et ceux qui l'ont eue courte, il n'y a pas de distinction. Est-ce par rapport à la jouissance de la vie qu'il y a différence? De même que celui qui boit beaucoup et celui qui boit peu n'ont pas entre eux la moindre différence après s'être détournés (de la boisson) ou l'avoir digérée, il en est de même de ces gens. Mais à quels groupes appartiennent ceux parmi lesquels il y a des différences, je vais le dire: les justes par rapport aux pécheurs. Mais ce qui suit les concerne.

3,17-18 «*Là les impies ont cessé* (*leur*) *emportement coléreux, là se sont reposés ceux qui s'étaient fatigués physiquement,* 18 *tous ceux des siècles qui n'ont pas entendu la voix de l'Exacteur.*»

Il est bien évident que «*les impies*» sont pécheurs, et qu'ils n'adorent pas Dieu comme il le faut, car (Dieu) veut être adoré en parole, en action et en pensée, alors qu'eux, après avoir quitté la vie d'ici-bas, «*enflamment la colère*[1]» du Juge, parce qu'ils ne se sont pas transformés selon ce qu'il avait ordonné. Quant à «*ceux qui s'étaient fatigués physiquement* », qui ont mortifié leur corps, il est évident qu'ils ne seront pas agités de convoitises indignes, ainsi que «*ceux qui s'étaient fatigués physiquement*» à des actions vertueuses. Ceux-là héritent du repos éternel[a] et, tout à la fois, ils sont comblés dans le royaume des cieux et demeurent éternellement dans le bonheur éternel. «*Ils n'ont pas entendu*», en effet, «*la voix de l'Exacteur*» qui aurait exigé un tribut pour leurs péchés, eux qui n'ont jamais ouvert leurs oreilles à cette (voix). Quant à certains qui l'entendirent, ils refusèrent de l'écouter et n'ouvrirent pas leur pensée aux ordres (de l'Exacteur) ou à ses sollicitations au mal[2]. A ces paroles, Job ajoute encore ceci (concernant) la distinction entre qui se reposait et qui n'était pas heureux.

3,19 En effet, lorsque nous partons d'ici-bas, c'est le repos, car «*il y a là grand et petit, et le serviteur qui ne craint pas son maître*».

3,17-18 a. cf. Matth. 25,34.

3,17-18

[1] Ces deux mots, qui s'insèrent parfaitement dans le texte du commentaire d'Hésychius, sont en désaccord avec le lemme et correspondent à la leçon ἐξέκαυσαν de BS (= *horbok'ec'in* du ms. E et de Z). Le lemme a-t-il été modifié ou, au contraire, Hésychius utilise-t-il les diverses lectures du verset?

[2] L'influence de la *Vita Antonii, c.* 27, se fait-elle sentir ici? «Ne les écoutons donc pas, puisqu'ils nous sont étrangers, ne leur obéissons pas, même s'ils nous éveillent pour la prière...» (*PG* 26, 884B).

---

8 *ստուգանեցին* E — 9 *Հրամայէր* E — 10 *յայնոսիկ* E — 11 *վերա* E — 12 *Յոբ* E

« Փոքր » մեծութեամբ, կամ գեղով [1], կամ [2] ուժով և կամ զաւրութեամբ մարմնոյ, և
« մեծք » նովիմբ անդ են. և ոչ պատուի անդ՝ որ լեալ է ի մեծութեան երկրիս, և ոչ փոքրն
արհամարհի. քանզի ոչ եթէ աստի քաղաքաւորութիւնս զանտի զաւրութիւն ունի, ուստի
և ծառայք անդ ոչ երկնչին ի տերանց իւրեանց : Բարիոք իսկ [3] և յայտնագոյնս [4] գրեաց
* p. 334 զայս Սիմաքոս, « և ծառայ ազատ ի տեառնէ * իւրմէ ». իբր ոչ ուրուք գոլ անդ ծառայ,
և ոչ ծառայութիւնս այս զոր հարկանեն տերանց իւրեանց : Բայց ոչ է մոռացեալ
Յովբայ [5], զոր ասաց յառաջին բանսն : Քանզի պատասխանելով վասն նոցա, և մեզ
ուսուցանելով զպատճառսն վասն որոյ զայն [6] ասաց՝ յիրաւի և զայսօրիկ կարգիս կայ՝
լծեալ ընդ այնմ.

3,20-22 « Իսկ ընդէ՞ր տուեալ է անձանց դառնացելոց զլոյս. և կեանս ցաւագնե—
լոց հոգւով. 21 որք ցանկան մահու, և ոչ հասանեն. փորեն զնա իբրև զգանձս, 22
և խնդալից լինին, եթէ պատահեն մահու » :

Ի դառնութիւն [1] են ի կենցաղս [2] յայսմիկ ամենայն արդարք, զորոց և ասացաւ, եթէ
* p. 335 « Բազում նեղութեամբք * պարտ է ⸢մտանել մեզ յարքայութիւն [3] Աստուծոյ. որ զմո—
խիր իբրև զհաց ուտեն և զըմպելիս իւրեանց խառնեն արտասուաւք », անցանել ընդ
աստի փորձանս այսպէս հնարիւք կամեցեալ. սոյնպէս ի տառապանս են, և վկայէ [4]
Դաւիթ ասելով. « Լուացի զամենայն գիշերս ⸢զմահիճս իմ, արտասուաւք իմովք զան—
կողինս իմ թացից [5] » : Եւ սոքա մահու ցանկան, ⸢բայց ոչ եթէ յորժամ ցանկան՝ պա—
տահեն [6]. բայց միայն որ կապեացն՝ նա լուծանէ. որ զվաղուցանէ զմարմինն՝ նոյն
դարձեալ և ի ժամանակի քակէ զոգին ի մարմնոյն, յորժամ և կամիցի [7]. բայց զի ցանկան
* p. 336 մահու և « փորեն իբրև զգանձս », վկայէ [8] ինձ Եղիա * ասելով. « Շատ է ինձ, առ Տէր
զհոգի [9] իմ յինէն. զի ոչ եմ ես լաւ քան զհարս իմ » : Վկայէ [10] իսկ և Պաւղոս, յորժամ
որք ի Կեսարիա [11] աշակերտքն էին, և արգելուին զնա ելանել յԵրուսաղէմ, ահաւասիկ [12]
այսպէս ասէր. « Զի՞նչ գործէք լալով, և զհոգիս [13] ի ներքս ճմլեցուցանէք. զի ես ոչ
միայն ի կապել [14] պատրաստ եմ, այլ ի [15] մեռանել յԵրուսաղէմ » : Բայց ոչ յայնժամ
պատահէր այնմ, այլ յետ սակաւ ժամանակի առաքեալ լինէր ի Հռովմ [16] : Իսկ անդ բա—
զում ազգաց քարոզեալ, յայնժամ վախճանէր անդ ըստ Աստուծոյ հրամանին, և հա—
սեալ ցանկութեանն՝ այնչափ լինէր խնդալից՝ մինչև ասէր. « Զի ⸢ես արդ [17] այսուհետև

3,19
[1] գիւղով E — [2] եւ կամ E — [3] *om.* E — [4] յայտնագոյն E — [5] Յոբայ E — [6] զայսն E

3,20-22
[1] դառնութեան E — [2] կենցաղս E — [3] մեզ մտանել յարքայութիւնն E — [4] վկաէ E — [5] և այլն E — [6] ցանկանէ բայց եթէ յորժամ ցանկան հասանեն E — [7] կամեսցի E — [8] վկաէ E — [9] զոգի E — [10] վկաէ E — [11] Կեսարիայ E — [12] աւասիկ E — [13] զոգիս E — [14] կապեալ E — [15] և E — [16] Հռոմ E — [17] արդ ես E

---

[3] Le texte est différent de Z et de NT. La leçon «*...l'âme...*» ne figure pas dans les variantes de Zohrab ni parmi celles des éditions du Nouveau Testament.

[4] Dans le ms. E, la citation s'achève ici.

Celui qui est «*petit*» par la richesse ou la beauté ou la vigueur et la force physiques, et ceux qui sont «*grands*» en ces mêmes (qualités), se retrouvent là-bas. Il n'est pas honoré, là-bas, celui qui est comblé de la richesse de la terre, et celui qui a peu n'est pas méprisé; car le mode de vie d'ici-bas n'a pas force là-haut et c'est pourquoi, là-bas, les serviteurs ne craignent pas leurs maîtres. C'est donc justement et très clairement que Symmaque a écrit ceci: «*Et le serviteur est délivré de son maître*[1]», c'est-à-dire que là-bas personne n'a de serviteur, et qu'il n'y a pas ce service que (les serviteurs) assurent à leurs maîtres. Cependant Job n'a pas oublié ce qu'il a dit dans ses premiers propos. En répondant en effet sur ce point et en nous apprenant la raison pour laquelle il a dit cela, c'est à juste titre qu'à ces paroles il a ajouté ce qui suit:

3,20-22 «*Pourquoi donc a-t-il donné la lumière aux personnes dans l'amertume, et la vie à ceux dont l'âme est affligée?* 21 *Eux qui aspirent à la mort et ne l'obtiennent pas: ils la cherchent en creusant, comme pour des trésors,* 22 *et ils sont au comble de la joie, s'ils rencontrent la mort*[1].»

Tous les justes sont dans l'amertume en cette vie[a], eux dont il a été dit: «*C'est avec beaucoup de tribulations qu'il nous faut entrer dans le royaume de Dieu*[b]. *Ils mangent la cendre comme pain, et ils mélangent leur boisson à des larmes*[c]», voulant traverser les épreuves d'ici-bas grâce à ces moyens. De même, ils sont dans l'affliction, comme en témoigne David en ces termes: «*Toutes les nuits, j'ai baigné ma couche, j'ai mouillé mon lit de mes larmes*[d]». Et ils désirent la mort; cependant ils la rencontrent, non lorsqu'ils la désirent, mais seulement quand celui qui l'a enchaînée, la délie; celui qui a restauré le corps, le même, à l'opposé, en temps opportun, détache l'âme du corps, quand il le veut. Mais que (les justes) désirent la mort et «*la cherchent en creusant, comme pour des trésors*», Élie me l'atteste en ces termes: «*J'en ai assez; prends-moi mon âme, Seigneur, car je ne suis pas meilleur que mes pères*[e-2]». Paul lui aussi l'atteste; lorsque les disciples de Césarée voulaient l'empêcher de monter à Jérusalem, voici ce qu'il disait: «*Que faites-vous à pleurer et* (*pourquoi*) (*me*) *brisez-vous l'âme à l'intérieur? Je suis prêt, en effet, non seulement à être enchaîné, mais à mourir à Jérusalem*[f-3]». Cependant, ce n'est pas alors qu'il rencontra la mort, mais peu de temps après il était envoyé à Rome[g]. Là-bas, après avoir prêché à de nombreux peuples, il y mourait selon l'ordre de Dieu[h] et, parvenu à l'objet de son désir, il était si joyeux qu'il disait: «*Car, moi, désormais je suis offert en libation*[4], *et le temps de mon retour est arrivé; j'ai combattu le bon combat, j'ai achevé ma course, j'ai gardé la foi, désormais c'est la*

3,20-22 a. cf. Ps. 33,20. — b. Act. 14,22. — c. Ps. 101,10. — d. Ps. 6,7. — e. 3 Rois 19,4. — f. Act. 21,13. — g. cf. Act. 25,12. — h. cf. Act. 21,11.

3,19

[1] Voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 9.

3,20-22

[1] Le texte s'écarte du lemme du début par une différence qui n'en affecte pas le sens.

[2] Le texte est différent de Z, et possède les leçons de la recension hexaplaire (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. I, p. 636).

p. 337 նուիրեալ եմ, ⌜և ժամանակ դարձի իմոյ * Հասեալ է. զճգունս բարիոք ճգնեցայ, զընթացս կատարեցի, զՀաւատս պաՀեցի, այսուՀետև կայ մնայ ինձ արդարութեան պսակն [18] » : Յաւժարութեան էին բանքս այս և յոյժ [19] խնդութեան. կայ [20] ըստ այսմ ըստ առաջին արդարավայելուչ իմաստասիրութեան մտացս, և որ ի կարգի աստ են բանքս Յովբայ [21]:

3,23 « Քանզի մաՀ մարդոյ Հանգիստ է, յորմէ ճանապարՀն թագեաւ ի նմանէն, զի փակեաց զնովաւ Աստուած » :

« Այր » կոչէ [1] զարդարև այրն, որ զքաջութիւնն [2] զմաւ ածէ, և զերանութիւնն զայն անձին պաՀէ. զոր և Դաւիթ ի գլուխ մարգարէական սաղմոսարանին [3] գրեաց.
p. 338 « Երանեալ է այր որ ոչ [4] * գնաց ⌜ի խորՀուրդս ամպարշտաց, և ի ճանապարՀի մեղաւորաց նա ոչ եկաց, և յաթոռս ժանտից ոչ նստաւ [5] » : Այլ « զայրն » զորմէ° ասէ. զարդարոյն ասէ. քանզի « մաՀ նմա է Հանգիստ » : Քանզի թափելով յաստի ցաւոցս, առ ի Հատուցման « Հանգստեան » երթայ. մինչ իսկ այսմ [6] ցանկացեալ, բայց ոչ գիտէ, թէ ե°րբ այսպիսի ցանկութեանց դիպեսցի : Քանզի « թաքուցեալ է նորա ճանապարՀն » այսինքն [7] ելքն աստի, յորո°ւմ ժամանակի և կամ թէ ընդ որպիսի° ելս ելցի. քանզի « փակեաց զնովաւ Աստուած » զայսպիսի գիտութիւն, այսինքն է թէ « ⌜ոչ իմացոյց [8] »,
p. 339 քանզի Ակիւղաս այսպէս գրեաց, զի զամենայն աւուրս * նմա ակն կալցեն [9], և այնպէս պատրաստ եղիցին : Եւ մի՛ խռովեցուսցէ [10] զքեզ բանս, եթէ « զի°րդ առ ի վնաս արգել [11] և ՝փակեաց Աստուած՝ ⌜գիտել զաստի զելս [12] ». քանզի որ ընդդէմ մարդոյն թուի՝ առ ի յաւգուտ նմա [13] իմացիս, որպէս Ակիւղաս գրեաց [14] : Միանգամայն իսկ և մտացս միտ դիցես. զի Հարք և դաստիարակք և կամ եթէ [15] այլ ոք ի Հոգաբարձուաց իբրև ընդդէմ ուրուք դուրս « փակեն », ընդ որս նոցա մտանել չէ աւգուտ, և որ ընդդէմն նոցա թուի՝ վասն աւգտի նոցա գտանի, դոյնպէս և Աստուած « փակելով » զդուրս
p. 340 աշխարՀիս, այսինքն է զգիտութիւն ժամանակին՝ թէ երբ և կամ որպէս ելանէ,* « փակեաց » զմեւք [16], ոչ առ ի վնաս մեզ, այլ յոյժ առ ի յաւգուտ « փակեաց ». զի այնմ տեղի տացի զոր պատուիրեաց իւրոց աշակերտաց [17], եթէ [18] « Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք յորում ժամու [19] եկեսցէ տէր ձեր » : Քանզի զոր ասացեալն է առ յաւգուտ Հասարակաց՝ զայն ⌜պարտ է [20] իւրաքանչիւր ումեք անձին Համարել : Այս [21] այսպէս լինելով՝ տես զորպիսի՝ կնիք առ այժմ եդ Յովբ [22], եթէ

18 և այլն E — 19 յոյս E — 20 կա E — 21 Յոբայ E

3,23

1 կոչէր E — 2 քաջութիւնն E — 3 սաղմոսին E — 4 ոչ է E — 5 և այլն E — 6 այժմ E — 7 այսինքն է E — 8 ոչ իմացոյց *corr.*, իմացոյց VED — 9 կալցին E — 10 խռովեսցուսցէ E — 11 արգեալ E — 12 զաստի ելս գիտել E — 13 նորա E — 14 գրէ E — 15 թէ E — 16 զմեաւք E — 17 աշակերտացն E — 18 թէ E — 19 պաՀու E — 20 E, պատրաստ է VD — 21 *om.* E — 22 Յոբ E

---

[5] Le texte est différent de Z et de NT: 1. absence de οὖν (voir LYONNET, *Les origines*, p. 262; von SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments*, p. 95); 2. *ekesc'e*, ἥξει, *veniet*. — La citation, omise dans l'index biblique de Č'RAK'EAN, *Isik'iosi*, p. 312), ne se trouve pas dans LELOIR, *Citations*; voici sa traduction latine: « *Vigilate, quia nescitis qua hora veniet Dominus vester* ».

couronne de justice qui m'attend[i-5]». C'étaient là des paroles ardentes et de grande joie. Conformes à cette précédente (et) très belle philosophie sont aussi les paroles suivantes de Job.

3,23 «*La mort est, en effet, pour l'homme un repos, dont le chemin lui a été caché, car Dieu le lui a fermé*[1].»

(Job) appelle «*homme*[2]», l'homme véritable, celui qui pense aux vertus, et qui garde pour lui-même cette béatitude[3] que David écrivit aussi en tête du psautier prophétique: «*Bienheureux l'homme qui n'est pas allé aux conseils des impies, ne s'est pas tenu sur la route des pécheurs et ne s'est pas assis sur le trône des pervers*[a]». «*L'homme*». Mais de qui parle-t-il? — C'est du juste qu'il veut parler, car pour lui «*la mort est un repos*». En effet, quand il se libère des souffrances d'ici-bas, il va au «*repos*» (promis) en récompense. Bien qu'il n'ait cessé de le désirer, il ignore cependant à quel moment il réalisera de pareils désirs. En effet, «*son chemin est caché*», c'est-à-dire (qu'il ignore) quand ou par quel chemin s'effectuera la sortie d'ici-bas. Car «*Dieu lui a fermé*» une telle connaissance, c'est-à-dire, «*il ne (la lui) a pas fait savoir*» — ainsi écrit Aquila[4] —, afin que (les hommes) l'attendent tous les jours et que, de cette façon, ils soient prêts. Que cette parole ne te trouble pas: «Comment '*Dieu*' a-t-il interdit et '*fermé*', à leur désavantage, qu'ils connaissent (leur) sortie d'ici-bas?» Ce qui, en effet, semble être contre l'homme, tu sauras que c'est à son avantage, comme l'a écrit Aquila. Mais en même temps, mets-toi ceci dans l'esprit: lorsque les pères, les précepteurs ou tout autre responsable ferment la porte devant certains (enfants), c'est qu'il ne leur est pas avantageux d'entrer, et ce qui semble être contre eux se trouve être à leur avantage. De même aussi, quand Dieu «*ferme*» la porte de ce monde, c'est-à-dire la connaissance de la (dernière) heure, à savoir quand et comment on en sort, il ne nous «*l'a pas fermée*» à notre désavantage, mais «*il l'a fermée*» à notre grand avantage, pour nous donner l'occasion de faire ce qu'il a ordonné à ses disciples: «*Veillez, car vous ne savez pas à quelle heure viendra votre maître*[b-5]». Ce qu'il a dit, en effet, dans l'intérêt commun, il faut que tout un chacun le prenne pour soi. Puisqu'il en est ainsi, vois quel sceau Job y a mis.

i. 2 Tim. 4,6-8.

3,23 a. Ps. 1,1. b. Matth. 24,42.

[5] Les versets 2 *Tim.* 4,6-7 sont différents de Z.

3,23

[1] Le texte est différent du lemme du début, pour *Job* 3,23a (voir p. 163).

[2] Le commentaire de ce verset, qui porte sur «l'homme» juste, exclut donc la leçon «*corps*» de *Job* 3,23 du lemme du début (voir p. 163). Il peut s'agir cependant d'une confusion entre *mardoy, homme* et *marmnoy, corps*.

[3] Ce thème de «l'homme véritable» que nous avons rencontré dans le commentaire de *Job* 1,1a (voir Hom. I) s'enrichit ici de deux nouvelles composantes.

[4] Aucune leçon d'Aquila n'a été conservée pour *Job* 3,23b (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 9). La Bible arménienne (éd. Zohrab, p. 476) connaît le texte suivant: *Ak. oč' imac'oyc' nma* = Aquila: *Il ne (le) lui a pas fait savoir*, qui permet de corriger la version arménienne des *Homélies sur Job* où la négation *oč'* est tombée, rendant ce passage incompréhensible. Quelques lignes après, Hésychius va reprendre le verbe de cette leçon d'Aquila, sans la négation, utilisant l'Écriture avec liberté, comme il le fait souvent.

3,24-26 « Յառաջ քան զկերակուրս իմ՝ հեծութիւն եհաս, արտասուաւք և ահիւ
նեղեալ եմ. արտասուս և ցաւս հեղում, 25 երկիւղն յորմէ զարհուրեալ էի եկն ի
p. 341 վերայ [1] իմ, և յորմէ կասկածէի պատահեաց ինձ : 26 Ոչ * խաղաղեցայ, ⌜և ոչ [2]
դադարեցի, և ոչ հանգեայ [3], և եկն ի վերայ [4] իմ բարկութիւն » :

Հարցանել զՅոբ [5] և խնդրել պարտ է, եթէ [6] « երկիւղն յորմէ զարհուրեալ էր »,
այսինքն է, վասն որոյ զարհուրեալն [7] էր՝ « եկն ի վերայ [8] նորա », զիա՞րդ դարձեալ
ըմբռնեալ էր ընդ « երկիւղիւ ». Թէ արդեաւք [9] ցուցանիցէ՞ այս՝ թէ ո՞րպէս լի էր այրն
իմաստասիրութեամբ, զի ոչ ինչ էր վստահ յերեւելիսս, գիտելով թէ [10] ամենայն առանց
հաստատութեան է, ⌜յողդողդ և դիւրափոխ [11]. բայց սակայն « երկիւղն » ոչ ստեաց
նմա, այլ « եկն ի վերայ [12] նորա », յորմէ « զարհուրեալն » ինչ [13] էր : Բայց « երկիւղն »
p. 342 մեծ վասն իմանալեացն երկնչի. վասն որոյ և « արտասուէ », * և « մինչև կերեալ
հեծէ ». ոչ զայն սգալով զոր կարծէին բարեկամքն, այլ յայլում երկիւղի ըմբռնեալ էին
ոգիքն, եթէ զուցէ զներքին մեծութիւնն կողոպտիցէ թշնամին, եթէ [14] զուցէ ի բա-
րեացն յայնցանէ կարասցէ մերկացուցանել, յորմէ վրիպել կարի եղկելի է : Իսկ եթէ ոչ ոք
հեղգասցի, ոչ կարասցէ թշնամին հանել ի նմանէն. քանզի այն ունի որ ոչն հեղգայ [15],
և զգաստանալով [16] և աղաւթելով և արտասուս խառնելով ի բաժակն բարեխաւսու-
թեան՝ բաւական է առնուլ առ յաւգնութիւն [17] զայն Աստուծոյ. զի կարող է պահել
երկիւղ նորա, ⌜վասն այսոցիկ երկնչի [18] : Իսկ որ վասն երեւելեացս երկնչի, և
p. 343 վասն ստացուածոցս [19] իմանայ [20] փականս, և հոգ տանելով * վասն անձին և որդւոց
առողջութեան, և այլ ինչ զգուշութիւնս իմանալով վասն երկրաւոր ստացուածոցս,
ընդունայն հնարագիտութիւն վաճառականութեան է այս, և յայտնի ախտանայ [21]
զայն, որպէս և գրեալ է ի սաղմոսին. « Անդ երկիցեն երկիւղ, ուր ոչ իցէ երկիւղ ».
այսինքն է՝ թէ [22] երկնչին ուր աւելորդ համարեալ է երկիւղ, և ոչ կորուստ է
վնասակար, և ոչ հզաւր՝ պահպանութիւնն :

Զայս դէմ յանդիման վկայեաց [23] Յոբ [24] ասելով. « Ոչ խաղաղեցայ և ոչ դադարեցի
և ոչ հանգեայ [25], և եկն ի վերայ [26] իմ բարկութիւն » : « Ոչ խաղաղեցաւ [27] » հոգա-
լով վասն որդւոցն, « և ոչ դադարեաց » տանել զամենայն խնամս վասն նոցա, « և ոչ
p. 344 հանգեաւ », վասն զի « պատարագս » * ⌜զամենայն աւուրս « վասն նոցա [28] մատուցա-

3,24-26
[1] վերա E — [2] E, և VD — [3] հանգեա E — [4] վերա E — [5] զՅոբ E — [5] զՅոբ E — [6] թէ E — [7] զարհուրեալ E — [8] վերա E — [9] արդեաւք E — [10] եթէ E — [11] յողդյողդ և դիւրափոփոխ E — [12] վերա E — [13] *om.* E — [14] թէ E — [15] հեղգա E — [16] սգաստանալով E — [17] ի յաւգնութիւն E — [18] զայնոսիկ որ երկնչին E — [19] ստացուածոց E — [20] իմանա E — [21] ախտանա E — [22] եթէ E — [23] վկաեաց E — [24] Յոբ E — [25] հանգեայ *corr.*; հանգեայց VD, հանգեա E — [26] վերա E — [27] խաղաղացաւ E — [28] վասն նոցա զամենայն աւուրս E

[5] La présence du verbe *xaṙnem*, mêlant, κεράννυμι, immédiatement avant cette expression, amène à penser à la coupe eucharistique, coupe d'intercession, dans laquelle le vin est *mélangé*, κεράσας à l'eau, selon le texte de l'anaphore de saint Jacques en vigueur à Jérusalem (éd. MERCIER, p. 202,13; *PO*, 26).

3,24-26 «*Avant que (je prenne) ma nourriture est arrivé le gémissement, je suis oppressé par les larmes et la peur, je répands larmes et douleurs.* 25 *La crainte que je redoutais est venue sur moi, et celle dont je me méfiais est venue à ma rencontre.* 26 *Je n'ai connu ni paix ni cesse ni repos, et la colère est venue sur moi*[1].»

Il faut interroger Job et lui demander, si «*la crainte qu'il redoutait*», c'est-à-dire la raison pour laquelle il redoutait, «*est venue sur lui*»; comment, d'autre part, se trouvait-il saisi de «*crainte*»? Est-ce qu'il peut prouver vraiment qu'il était un homme rempli de philosophie, puisqu'il n'était pas même confiant dans les biens visibles, sachant que tout est instable, inconstant et fugace? Pourtant, «*la crainte*» ne l'a pas trompé, mais «elle est venue sur lui», celle que justement «*il redoutait*[2]». Cependant, il éprouve une grande «*crainte*» à cause des biens spirituels[3], pour lesquels «*il pleure*» et «*gémit avant de manger*». Ce sur quoi il se lamente, ce n'est pas ce qu'imaginaient ses amis, mais son âme était prise d'une autre crainte, à savoir que, peut-être, l'Ennemi pillerait sa richesse intérieure[4], que, peut-être, il pourrait le dépouiller de ces biens-là dont la privation est un grand malheur. Mais si personne n'est paresseux, l'Ennemi ne peut les lui arracher. Celui-là en jouit, en effet, qui n'est pas paresseux et qui, en se montrant prudent, en priant et en mêlant ses larmes à la coupe d'intercession[5], est en état de recevoir pour soutien la droite de Dieu[a]; sa crainte, en effet, peut (le) garder[b], c'est pour cela qu'il craint. Quant à celui qui craint pour des biens visibles, qui invente des serrures pour ses richesses, qui se soucie de sa santé et de celle de ses enfants et qui invente d'autres précautions pour les richesses terrestres, c'est là de l'ingéniosité de commerçant, bien inutile, et il est clair qu'il en devient malade, ainsi qu'il est écrit dans le psaume: «*Ils éprouvent de la crainte là où il n'y a pas (sujet de)crainte*[c]»; c'est-à-dire qu'ils craignent là où la crainte est regardée comme superflue, là où il n'y a pas (à craindre) de perte à son désavantage, et où il n'y a pas lieu d'une puissante défense.

C'est cela dont Job a témoigné franchement en disant: «*Je n'ai connu ni paix ni cesse ni repos, et la colère est venue sur moi*». «*Il n'a pas connu la paix*», parce qu'il se souciait de ses enfants; «*il n'a pas cessé*» d'avoir toutes sortes de soins pour eux, «*et il ne s'est pas reposé*», parce que, tous les jours, «*il offrait pour eux des sacrifices*[d]». Pourtant, «*la colère l'a atteint*», il l'a reçue dans la perte de ses enfants en même temps que dans celle de sa fortune et dans son corps. Car même

3,24-26 a. cf. Ps. 17,36; Sag. 5,16. b. cf. Ps. 110,10; Prov. 1,7. c. Ps. 13,5. d. Job 1,5.

3,24-26

[1] Le texte est identique au lemme du début (voir p. 163), sauf en *Job* 3,25a (*la* crainte...) et en *Job* 3,26b (*et* la colère...).

[2] Dans le ms. E, au f° 71r, s'insèrent ici, comme conclusion de l'Homélie VI, quatre lignes du commentaire sur *Job* 5,3-5 de l'Hom. VII: «Et il ne pourra pas être délivré du mal... par ordre de Dieu» (voir p. 215). Le passage omis se trouve inséré dans le commentaire de *Job* 6,1 de l'Homélie IX (ms. E, f° 91r-92v). Toutes les interversions du ms. E sont fautives, puisqu'elles introduisent, dans le commentaire des textes bibliques, des passages qui ne s'y rapportent pas.

[3] Litt.: «intelligibles».

[4] C'est en «l'homme intérieur» (cf. Hom. V, prologue) que se trouve «la richesse invisible» (cf. *Hom.* III, prologue).

նէր » : Բայց սակայն « եհաս նմա բարկութիւն », զոր ընկալաւ վասն ապականութեան որդւոցն, հանդերձ մեծութեամբն և մարմնովն իւրով : Քանզի արդարն թէպէտ և յոյժ եղիցի արդար, թէպէտ և ամենայնիւ հաճոյ իցէ Աստուծոյ, այլ ոչ է հնար նմա առանց փորձութեան [29] աշխարհիս կեալ. ոչ կարէ լինել առանց տրտմութեան [30] աշխարհիս, որպէս և Տէրն ասէր ցառաքեալսն. այլ և Պաւղոս իսկ ասէ, եթէ [31] « Որ կամի բարեպաշտութեամբ [32] կեալ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի հալածանս կեցցէ [33] ». զայս առ Տիմոթէոս գրէր : Այլ և Քրիստոս ասէր, եթէ [34] « Քաջալերեցարուք ես յաղթեցի աշխարհի », և դարձեալ ասէ, թէ « Որ համբերիցէ [35] մինչ [36] ի սպառ՝ նա կեցցէ »,
* p. 345 զաւրութեամբ * Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն. նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից :

[29] փորձութեանց E — [30] սրտմութեանց E — [31] թէ E — [32] բարեբաշտութեամբ E — [33] կացցէ E — [34] թէ E — [35] համբերեսցէ E — [36] *om.* E

si le juste est très juste, même s'il plaît à Dieu en tout, il ne lui est pas possible de vivre sans (connaître) les épreuves de ce monde[e], il ne peut pas exister sans (connaître) les tristesses de ce monde, ainsi que le Seigneur le disait aux apôtres[f]. Mais Paul lui-même dit: «*Celui qui veut vivre avec piété dans le Christ Jésus, vivra dans la persécution*[g-6]»; c'est ce qu'il écrivait à Timothée. Et le Christ disait de son côté: «*Prenez courage, moi, j'ai vaincu le monde*[h-7]». Et il dit encore: «*Celui qui persévèrera jusqu'à la fin, celui-là vivra*[i-8]», par la force du Père et du Fils et du Saint-Esprit. Gloire à lui, dans les siècles des siècles.

e. cf. Jac. 1,2. f. cf. Jn 16,6.22. g. 2 Tim. 3,12. h. Jn 16,33. i. Matth. 10,22; 24,13.

[6] Le texte, différent de Z et de NT, est aussi cité de façon différente dans la version arménienne de l'*Évangile concordant* d'Éphrem 6,1 (éd. LELOIR, p. 72; trad. p. 54).

[7] Le texte est différent de Z.

[8] Le texte est différent de Z; absence de δὲ seulement par rapport à NT (voir LELOIR, *Citations*, I,A et I,B, n° 410, p. 139, et n° 864, p. 284).

է

Job 4,1 Կրկնեալ անդրէն [1] Եղիփազու Թեմնացւոյ ասէ. 2 « Միթէ բազո՞ւմ
անգամ լեալ իցեն քո բանք աշխատութեամբ, և զաւրութեան բանից քոց ո՞ Հանդար–
տեսցէ : 3 Զի եթէ դու խրատեցեր զբազումս, և զձեռս տկարաց մխիթարեցեր, 4
և զՀիւանդս կանգնեցեր բանիւ, և ծնգաց կթատելոց զքաջալերութիւնս զգեցուցեր [2],
5 արդ եկին ի վերայ քո ցաւք և մերձեցան առ քեզ. բայց դու փութացար : 6 Ո՞չ
ապաքէն երկիւղդ քո է յանզգամութիւն, յոյսդ քո և անչարութիւն ճանապարհի քո : 7
p. 346 Արդ յիշեա՛, ո՞ ոք որ սուրբ էր՝ կորեաւ, և կամ ե՞րբ ճշմարիտք արմատաքի * խլեցան:
8 Զոր աւրինակ տեսի զայնոսիկ որ զանպատեՀսն արաւրադիր առնեն, այք սերմանեն
զնա՝ ցաւս Հնձեսցեն անձանց : 9 Ի Հրամանէ Տեառն կորիցեն, և ի բարկութենէ
Հոգւոյ նորա ապականեսցին : 10 Զաւրութիւն առեւծու, զոչիւն մատակ առեւծու,
պերճութիւն վիշապաց՝ շիջաւ : 11 Մրջիւնառեւծ սատակեցաւ առ ի չգոյէ կերակ–
րոյ, կորիւնք առեւծուց լքին զմիմեանս : 12 Եթէ էր ինչ բան ճշմարիտ եղեալ ի
խաւսս քո, և ոչ մի ինչ յայսց [3] չարեաց պատաՀեալ լինէր քեզ : Իբրև թէ ո՞չ ունիցի
ունկն իմ Հրաշակերտս ի նմանէ : 13 Քանզի Հրաշալիք ի նմանէ արՀաւիրք և բոմ–
p. 347 բիւնք գիշերւոյ. զի Հասանեն զարՀուրեցուցանել * զմարդիկ, 14 դողումն և սոս–
կումն պատաՀեցին ինձ, և մեծապէս զոսկերս իմ խռովեցուցին : 15 Եւ եկն
Հողմ ի վերայ երեսաց իմոց, քստմնեցին Հերք իմ և մարմինք իմ : 16 Տեսի և ոչ էին
կերպարանք առաջի աչաց իմոց. բայց միայն աւդ և սաւսափիւն լսէի : 17 Իսկ արդ՝
մի՛ եթէ սո՞ւրբ լինիցի մարդ առաջի Տեառն, կամ ի գործոց իւրոց անարա՞տ այր. 18
եթէ ծառայից իւրոց ոչ Հաւատայցէ, և զՀրեշտակաց խոտորագոյնս [4] ինչ իմացաւ : 19
Իսկ արդ թողո՞ւ զբնակեալսն ի տունս կաւեղէնս, յորոց և ինքեանք ի նմին կաւոյ
եմք. եՀար զնոսա ըստ աւրինակի ցեցոյ. 20 և յառաւաւտէ մինչև յերեկոյ ոչ ևս
p. 348 իցեն : Քանզի անձամբ անձին աւգնել ոչ կարէին, կորեան : 21 * Փչեաց ի նոսա

Lemme VII

[1] *անդէն* E — [2] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « ձագք անգեղց ի բարձունս թռչին »* **(cf. p. 200, l. 9)** — [3] *յայս* V, *յայսց corr. cum* D. — [4] *խո … րագոյնս* V, *խոտորա–գոյնս coni. cum* D

---

[14] *Job* 4,15a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 4,15b est différent de Z et de BSA (*ma* chair).

[15] *Job* 4,16a, attesté dans Z, est omis ici; le premier mot du verset se lira dans le lemme du commentaire (voir p. 209). — *Job* 4,16b-c est identique à Z et conforme à BSA.

[16] *Job* 4,17 est identique à Z et conforme à BSA.

[17] *Job* 4,18a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 4,18b est identique à Z et différent de BSA (*les* anges).

[18] *Job* 4,19a est différent de Z et conforme à A. — *Job* 4,19b est identique à Z et conforme à BS. — *Job* 4,19c est identique à Z et conforme à BSA.

HOMÉLIE VII

Lemm

Job 4,1 *Répliquant, Éliphaz de Téman dit: 2 «Est-ce que tu as parlé souvent (à des gens) dans la peine? Et qui pourra soutenir la force de tes paroles*[1]? 3 *Car, si tu as conseillé beaucoup de gens, conforté les mains des débiles*[2], 4 *relevé les malades par ta parole et revêtu de courage les genoux chancelants*[3], 5 *maintenant que les souffrances sont venues sur toi et t'ont touché, alors, toi, tu t'es hâté (d'en finir)*[4]. 6 *Ta crainte n'est-elle pas de la démence, (ainsi que) ton espérance et l'innocence de ta voie*[5]? 7 *Maintenant, rappelle-toi: qui était saint (et) a péri? Ou bien, en quel temps des (gens) sincères ont-ils été exterminés*[6], 8 *comme je (l')ai vu pour ceux qui labourent ce qui est déshonnête; ceux qui le sèment moissonneront pour eux-mêmes de la souffrance*[7]. 9 *Sur un ordre du Seigneur ils périront, et par la colère de son esprit ils seront détruits*[8]. 10 *La force du lion, le rugissement de la lionne et la fierté des dragons se sont éteints*[9]. 11 *Le fourmi-lion a péri faute de nourriture, les lionceaux se sont séparés*[10]. 12 *S'il y avait eu quelque parole véridique dans tes propos, pas un seul de ces maux ne te serait arrivé. Est-ce que mon oreille ne recueillerait pas les (faits) surprenants (provoqués) par lui (Dieu)*[11]? 13 *En effet, frayeurs étonnantes et bruits de la nuit (viennent) de lui, car ils surviennent pour effrayer les hommes*[12]; 14 *frémissement et tremblement sont venus à ma rencontre et ont secoué mes os*[13]. 15 *Et un souffle est passé sur mon visage, mes cheveux et ma chair frémirent*[14]. 16 *Je regardai et il n'y avait aucune forme devant mes yeux, mais j'entendais seulement le vent et un murmure*[15]. 17 *Mais est-ce qu'un mortel serait pur devant le Seigneur, ou un homme, irréprochable dans ses œuvres*[16]? 18 *S'il ne se fie pas à ses serviteurs, et s'il a trouvé des défauts chez les anges*[17], 19 *tolère-t-il donc ceux qui habitent des maisons d'argile, la même argile dont nous provenons nous-mêmes? Il les a écrasés comme un ver*[18], 20 *et du matin au soir ils ne seront*

Lemme VII

[1] Les versets *Job* 4,1-2 sont identiques à Z et conformes à BSA (omission de δὲ en *Job* 4,1).

[2] *Job* 4,3a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 4,3b est différent de Z et conforme à A.

[3] *Job* 4,4a est identique à Z et différent de BSA (*...tu parole*). *Job* 4,4b est différent de Z et conforme à BS. Le lemme du ms. E s'achève avec le verset *Job* 4,4b; on lit ensuite la rubrique suivante: «Jusqu'à cet endroit: *Les petits des vautours volent dans les hauteurs*». (Job 5.7)

[4] *Job* 4,5 est différent de Z et conforme à BSA.

[5] *Job* 4,6 est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 4,6b est différent de Z et de BSA (omission de καὶ[1]).

[6] *Job* 4,7a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 4,7b est différent de Z et conforme à BSA.

[7] *Job* 4,8a est identique à Z et conforme à BSA. -- *Job* 4,8b est différent de Z et conforme à BSA (omission de δὲ).

[8] *Job* 4,9a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 4,9b est différent de Z et conforme à BSA.

[9] *Job* 4,10 est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ).

[10] *Job* 4,11 est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 4,11b).

[11] *Job* 4,12a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 4,12b est différent de Z et conforme à A (sauf le μοι final remplacé par *k'ez* = σοι). *Job* 4,12c est différent de Z et conforme à BS.

[12] *Job* 4,13a est différent de Z et conforme à A. *Job* 4,13b est différent de Z et de BSA.

[13] *Job* 4,14a est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ). -- *Job* 4,14b est différent de Z et conforme à BSA.

և պակասեցին. և քանզի ոչ գոյր ի նոսա իմաստութիւն, կորեան : 5,1 Արդ՝ աղէ
դու կարդա, եթէ ոք լուիցէ քեզ, կամ եթէ զոք ի հրեշտակաց սրբոց տեսցես : 2
Քանզի և զանզգամս սպանանէ բարկութիւն, և զմոլորեալս մեռուցանէ նախանձ : 3
Նա՝ ես տեսի զի անզգամաց արմատս արձակեալ էր, բայց վաղվաղակի հարան յարկք
նոցա : 4 Հեռի եղեն որդիք նոցա ի փրկութենէ, կոզկոզեսցին նոքա առ դրունս
վաթթարաց, և ոչ ոք իցէ որ փրկեսցէ : 5 Քանզի զոր նոքայն հնձեցին՝ զայն ար–
դարք կերիցեն, և նոքա ի չարեաց ապրեալ մի՛ գտցին, և ծծեսցի ի նոցանէ զաւրու–
p. 349 թիւն : 6 Քանզի ոչ * ելցէ յերկրէ աշխատութիւն, և ոչ ի լերանց բղխեն ցաւք : 7
Այլ մարդ աշխատութեամբ ծնանի, ձագք անգեղց ի բարձունս թռչին » : (Job 4,1—5,7)

Քանիցս [5] անգամ յեկեղեցի Աստուծոյ ժողովիմք՝ կոչելով զմեզ սուրբ Հոգւոյն, ընդարձակել պարտ է զշտեմարանս ականջաց և պատրաստել զաման [6] մտաց, զի մի՛ ինչ կորուսցուք յայնմանէ, առանց որոյ [7] զկեանս շահել ոչ կարեմք. և ոչ զքաջաբեր ագարակ առաքինութեան վարս ստանալ կարեմք, և ոչ լի պտուղս մատուցանել Քրիստոսի, զոր պատուիրեաց մեզ վարել տնկել և սերմանել : Միանգամայն իսկ ասեմ, և ոչ համարձակութեամբ կալ առաջի Թագաւորական ատենին, յորժամ եկեսցուք առաջի
p. 350 * ահագին [8] և փառաւոր դատաւորին, ըստ կարգի կենացս մերոց հատուցանել զպարտիս, յորժամ գտանել տեղի պատասխանատուութեան երանելի է, և ստանալ վշտակից դատաւոր և ոչ սաստիկ : Որ կոչէ դատաւորն առ ի տեսանել և ոչ հալածէ [9], քաղցր խաւսելով և հանդարտ դիմաւք. որ ընդ հայելն [10] ժպտի, և ոչ տեսմամբ [11] ահագին աչաց զերեսս դարձուցանելով : Որ ձեռվքն [12] ցուցանէ՝ եթէ պայրանայ յորժամ ոք ցասուցանէ [13], և սրտմտի՝ յորժամ գտանէ զծառայն յանհաւանութեան, յետ այնչափ
p. 351 ընդունելոյ զբարիս : Սպառնայ [14] և բարկանայ, յորժամ * բազում անգամ կոչեցեալ զմոլորեալ ոչխարն՝ և ոչ լուիցէ ձայնի նորա. այլ և բարձեալ հովուին ի վերայ [15] ուսոց իւրոց և [16] վազեալ ի բաց անկանիցի [17]. ընդ որովք և մեք մի՛ անկցուք : Եկ իսկ և քննես–

[5] E, քանից.. V, քանիցս *con.* D — [6] զամանս E — [7] որոյ E — [8] ահաւոր E — [9] հալածել E — [10] հաւլն E — [11] տեսլեամբ E — [12] ձեռվ E — [13] ցուցանէ E — [14] սպառնա E — [15] վերա E — [16] և նա E — [17] անկանի E

Prologue VII

[1] *Les Homélies sur Job* sont prêchées devant une assemblée de fidèles, assemblée normale et non spéciale, semble-t-il, puisque c'est dans une église, ouverte à tous, que parle Hésychius. Cette église qui n'est pas désignée, pourrait être Sion, puisque la cinquième homélie y a été prononcée (voir p. 149). L'allusion aux réunions nombreuses «à l'église» correspond à ce que nous savons de la liturgie quadragésimale: c'est à Sion que se tenaient les deux offices vespéraux hebdomadaires du mercredi et du vendredi, et le *Livre de Job* était lu au cours de ce dernier (voir supra, p. 38-39).

[2] L'image du «vase», qui désignait le corps dans le commentaire sur *Job* 2,5.8 (Hom. IV), puis l'âme comme habitacle de l'Esprit, dans l'Hom. V (prologue), est appliquée ici au troisième composant de l'être humain selon l'anthropologie chrétienne ancienne: l'esprit.

[3] Que vise Hésychius par cette formule imprécise? Vraisemblablement, la parole des Écritures, le bon grain qui doit rendre le champ fertile.

[4] Vague allusion, semble-t-il, à la parabole du semeur (cf. *Matth.* 13,14).

plus. Parce qu'ils ne pouvaient s'aider eux-mêmes, ils ont péri[19]. 21 *Il souffla sur eux et ils disparurent, et, comme il n'y avait pas de sagesse en eux, ils ont péri*[20]. 5,1 *Eh bien! toi, appelle donc, au cas où quelqu'un t'entendrait ou bien où tu verrais l'un des saints anges*[21]! 2 *Car la colère tue les insensés et l'envie fait mourir l'égaré*[22]. 3 *Mais moi, j'ai vu qu'aux insensés il était poussé des racines, cependant leur demeure a été soudain détruite*[23]. 4 *Leurs fils ont été écartés du salut; eux, ils se lamenteront aux portes des méchants et il n'y aura personne qui les sauve*[24]. 5 *Car ce que ceux-ci ont moissonné, les justes le mangeront; mais eux ne seront pas sauvés du mal, et leur force sera absorbée*[25]. 6 *Car la peine ne quittera pas la terre et la douleur ne sortira pas des montagnes*[26], 7 *mais l'homme est enfanté dans la peine, les petits des vautours volent dans les hauteurs*[27]». (*Job* 4,1-5,7)

Combien de fois nous rassemblons-nous à l'église de Dieu[1], à l'appel du Saint-Esprit! Il faut dilater les magasins des oreilles et préparer le vase[2] de l'esprit, pour ne rien perdre de ce sans quoi[3] nous ne pouvons tirer profit de cette vie ni ne pouvons posséder un champ fertile, la pratique de la vertu, ni offrir au Christ, plein de fruits, (le champ) qu'il nous a recommandé de labourer, de planter et d'ensemencer[a-4]. En un mot, nous ne (pourrions) pas nous tenir en toute assurance devant le tribunal royal, lorsque nous viendrons en présence du Juge redoutable et glorieux pour payer nos dettes en fonction de notre vie, alors que c'est une chance d'avoir l'occasion de présenter sa défense et de gagner à sa cause un Juge compatissant et bon. Ce Juge appelle pour se rendre compte et il n'expulse pas; il parle doucement et avec un visage respirant le calme; quand il regarde, il sourit, sans obliger, par un regard terrible, à détourner le visage. Il montre, par son attitude, qu'il s'indigne quand on s'irrite, et il se met en colère quand il trouve son serviteur en état de désobéissance, après avoir reçu tant de bienfaits[b]. Il menace et s'emporte, quand, après avoir souvent appelé la brebis égarée[c], celle-ci n'écoute pas sa voix; mais (il menace) encore, (quand) le berger l'ayant prise sur ses épaules[d], elle s'est échappée et elle est tombée au loin. En ces lieux, prenons garde, pour notre part, de ne pas tomber. Allons! Examinons la loi de Dieu, et, de tous ceux dont nous allons parler, comprenons les fatigues et la conduite; voyons quel fut

Prol

Prolog VII a. cf. Matth. 13,4. b. cf. Matth. 18,27-34. c. cf. Matth. 18,18; Lc 15,14. d. cf. Lc 15,15.

[19] *Job* 4,20 est identique à Z et conforme à BS.

[20] *Job* 4,21a est différent de Z et conforme à A (avec omission de γὰρ). *Job* 4,21b est différent de Z et conforme à A.

[21] *Job* 5,1a est différent de Z et de BSA (eh bien! *toi*...). – *Job* 5,1b est identique à Z et conforme à B.

[22] *Job* 5,2 est différent de Z et de BSA (*les insensés*, leçon reprise dans le lemme du commentaire).

[23] *Job* 5,3a est différent de Z: de BSA(*des racines*). *Job* 5,3b est identique à Z et conforme à BS.

[24] *Job* 5,4a est différent de Z et conforme à BA. *Job* 4,4b est différent de Z et de BSA (*eux, ils se lamenteront*).

[25] *Job* 5,5a est différent de Z et conforme à A (mais...*le* mangeront). -- *Job* 5,5b est différent de Z et conforme à BS. *Job* 5,5c est différent de Z et conforme à A.

[26] *Job* 5,6 est différent de Z et conforme à BSA.

[27] *Job* 5,7a est identique à Z et conforme à A. *Job* 5,7b est différent de Z et conforme à AS.

ցուք զաւրէնսն Աստուծոյ, և ամենեցուն ըստ կարգի ի[18] ճգանց և ի[19] վարուց ի վերայ[20]
հաւցուք. տեսցուք զի՞նչ և ուստի՝ է նոցա կռիւն. զորպիսի՝ ընկալան զնչանն[21]. և
զորպիսի՝ առին զյաղթութիւն :
Զի եթէ լուիցես զծառայութիւնն Յովսէփու, զսկիզբն և զվախճան ծառայութեանն
քննեա. քանզի սկիզբն՝ էր ծառայութիւն, և վախճանն՝ եղև[22] թագաւորութիւն :
p. 352 *Եթէ լուիցես և զհալածանսն Դաւթայ[23] ի * Սաւուղէ, խնդրեա՝ և զպատճառս հա—*
լածանացն. քանզի մանաւանդ հաւատովք սպանաւ Գողիադ և ոչ զինու. և Սաւուղ[24]
նախանձելով ընդ նմա, զոր պարտ էր ստանալ բաժանորդ թագաւորութեան իւրոյ,
նա հեռացուցանել զնա կամեցաւ հալածանաւք : Եթէ զացես և զՅովբ[25] նախատեալ ի
բարեկամաց, քննեա՝ տես[26] թէ ուստի՝ լինին նախատանքն[27] և յինչ վախճան հա—
սանեն : Քանզի նախատեն բարեկամքն զՅովբ[28], ամպարիշտ[29] և ոչ « բարեպաշտ »
համարին զճգնողն, կարծելով զնմանէն չարիս. բայց ոչ ի գործոց իւրոց[30] դատա—
պարտէին զնա, այլ զոր էած ի վերայ[31] նորա թշնամին՝ յայնմանէ դատապարտէին.
p. 353 ** զոր էած ի վերայ[32] նորա ըստ Աստուծոյ թողացուցանելոյ : Բայց որ թողացոյցն*
ոչ յամէ, այլ նախ դնէ զճգունսն[33], և ապա[34] պսակէ զճգնողն, և զնախատինս բարե—
կամացն բառնայ[35] վկայութիւնն Աստուծոյ : Բայց զի ոչ յարժանի նախատեն
բարեկամքն զՅովբ[36], ուսուսցեն քեզ որ վասն[37] նորին պատմութեան բանքս են :

Job 4,1 *Կրկնեալ անդրէն ⸢Եղիփազու Թեմնացւոյ ասէ[1] :*

Քանզի սա Յովբայ[2] ազգակից իսկ[3] էր, որպէս յառաջագոյն յասացեալսն մեր
ցուցաք. այլ և ոչ ըստ աւրինի ազգակցութեանն ամաչէ. բայց այնպէս խաւսի ընդ
p. 354 *Յովբայ[4], իբրև թէ ⸢զանշարժ և զքաջն[5] և զհաստատուն * աշտարակն զլորեցու—*
ցանել կամեցեալ : Ուստի և ոչ զրեաց զնմանէ պատմութիւնս՝ եթէ ընդ վայր ասաց,
այլ[6] կրկնեալ պատասխանեաց : Զի որոց տեսեալ զմրցմունս ըմբշացն[7], և կամ եթէ[8]
լուեալ յայլոց տեսողացն, գիտէք եթէ զիա՞րդ կռուելովն ըմբռնեն զմիմեանս, կամ
զձեռանէ կամ զոտից կամ զուլանէ և կամ զայլոց անդամոց[9]. որպէս զի մինն
զմիւսն կամիցի զլորել : Վասն այսորիկ[10] և ի սկզբանէ[11] ոչ ասէ, թէ « կրկնեալ »
պատասխանէր Յովբ[12], այլ միայն, եթէ[13] « բաց զբերան իւր ». քանզի ոչ զայն
իսկ ասէր, որովք կարծէր եթէ կռիւ ընդ բարեկամսն յարուցէ, այլ զայնց[14] ասէր՝
p. 355 *որովք ածիցէ զնոսա ի * վշտակցութիւն[15] : Իսկ Եղիփազ « կրկնելով » ասէր,*
մատուցանել ճգունս բանիւքն. զոյնպէս և մատնիչն « կրկնելով » պատասխանէր
Տեառն, վասն զի կամէր ընկրկել զճգնողն նորա : Քանզի յասացելոցն[16] յայնժամ

[18] *om.* E — [19] *om.* E — [20] *վերա* E — [21] *զնշան* E — [22] *om.* E — [23] *Դաւթի* E — [24] *Սաւուղա* E — [25] *զՅոբ* E — [26] *և տես* E — [27] *նախատինք* E — [28] *զՅոբ* E — [29] *ամբարիշտս* E — [30] *իւրեանց* E — [31] *վերա* E — [32] *վերա* E — [33] *զճգունս* E — [34] *om.* E — [35] *բառնա* E — [36] *զՅոբ* E — [37] *om.* E

4,1
[1] *Ելիփազու ասէ զՅովբ* E — [2] *Յոբա* E — [3] *om.* E — [4] *Յոբայ* — [5] *զանշարժն և զքաջ* E — [6] *թէ add.* E — [7] E, *ամբարիշտացն* V, *ըմբշացն con.* D — [8] *թէ* E — [9] *անդամոցն բուռն հարեալ* E — [10] *այնորիկ* E — [11] *սկզբանն* E

leur combat et sa cause, quel emblème ils ont reçu et quelle victoire ils ont remportée.

Si tu apprends l'esclavage de Joseph[e], examine le commencement et la fin de cet esclavage; car au commencement c'était l'esclavage, mais à la fin, la royauté[f]. Si tu apprends aussi les persécutions de David par Saül[g], cherche aussi les causes de ces persécutions, car c'est avant tout par la foi[h] que Goliath a été tué et non par les armes; et Saül, qui jalousait celui qu'il aurait dû se garder comme associé de sa royauté[i], voulut l'éloigner en le persécutant. Si de même tu trouves Job insulté par ses amis, examine (et) vois quelle est l'origine de ces insultes et à quoi elles aboutissent. Ses amis insultent Job, en effet; ils regardent le combattant comme un impie[j] et non comme «*un homme pieux*[k]», pensant du mal de lui; cependant, ce n'est pas pour ses actes qu'ils le condamnaient, mais ils le condamnaient en raison de ce que l'Ennemi lui avait infligé avec la permission de Dieu. Toutefois, celui qui a permis cela ne le fait pas durer; il propose d'abord les combats, puis il couronne le combattant, et le témoignage de Dieu annule les insultes des amis[l]. Cependant, que de façon injuste ses amis insultent Job, les paroles du récit le concernant vont te l'apprendre.

Job 4,1 *Répliquant, Éliphaz de Téman dit.*

Il faut savoir que ce dernier était apparenté à Job, ainsi que nous l'avons exposé auparavant dans ce que nous avons dit[1]. Cependant, loin d'avoir honte, comme l'exigerait sa condition de parent, il parle au contraire à Job, comme s'il voulait renverser cette tour, inébranlable, forte[a-2] et solide. Aussi, c'est pour cela que dans le récit il n'est pas écrit de lui (Éliphaz) en cet endroit: «il dit», mais «*il répliqua*». Car vous qui avez vu les combats des athlètes ou qui en avez entendu parler par d'autres qui les ont vus, vous savez comment ils s'empoignent dans la lutte, soit par la main, soit par les pieds, soit par le cou, soit par d'autres membres, parce que l'un veut renverser l'autre. Aussi, au début (de son discours), (l'Écriture) ne dit pas que Job «*répliqua*», mais simplement qu'«*il ouvrit la bouche*[b]»; car précisément, il ne disait pas ce qui, à son avis, susciterait une dispute avec ses amis, mais il disait ce qui les amènerait à compatir. Éliphaz, lui, «*répliquait*», pour provoquer des affrontements en paroles, de même que le Traître «*répliquait*» au Seigneur, parce qu'il voulait faire reculer son athlète. C'est par des paroles, en effet, que (le Traître) commença alors les hostilités contre Job; mais il échoua et, de plus, il fut vaincu dans toute son entreprise de mise à l'épreuve. Il commença la lutte d'abord par l'intermédiaire de la femme, en second il engagea le combat

e. cf. Ps. 104,17; Gen. 37,28. — f. cf. Gen. 41,41. — g. cf. 1 Sam. 18,10. — h. cf. Hébr. 12,33-34. — i. cf. 1 Sam. 18,9. j. cf. Job 9,29 et 10,15. — k. Job 1,1.8; 2,3. l. cf. Job 42,7.

Job 4,1 a. cf. Ps. 60,4. — b. Job 3,1.

4,1

[1] Voir le commentaire sur *Job* 2,11a-e (Hom. V).

[2] Cette formule a été employée dans le prologue de l'Homélie IV.

---

12 *Ցորայ* E — 13 *թէ* E — 14 *զայն* E — 15 *վշտակցութիւնս* E — 16 *ոչ add.* E

սկսանէր պատերազմել ընդ Յովբայ [17], յորմէ և վրիպեաց [18]. այլ և յամենայն փորձութեան գործոյն յաղթահարեալ եղև. նախ ի ձեռն կնոջն սկսաւ մարտնչել, կրկին ի ձեռն բարեկամացն բանիւքն մրցէր, թերևս բանիւքն կարծէր գլորել, զոր գործովքն ոչ կարաց: Թէպէտ և գլորել ոչ կարէր զճգնողն, տեսանելով զնա յաղթող. այլ p. 356 զոնէ [19] առանց քրտանց վայելել նմա ի ճգունսն ոչ կամէր [20]. բայց * քննեսցուք և զԵղիփազու բանս [21] որ ըստ կարգիս կայ [22]:

4,2 « Մի՛թէ բազո՞ւմ անգամ խաւսեալ իցէ քո աշխատութեամբ, և զաւրութեան բանից քոց ո՞ հանդարտեսցէ »:

Այսինքն է, « ‘մի’ եթէ [1] բազո՞ւմ անգամ’ այսպէս խաւսեցար’ որպէս և այժմս. ուստի ընդ վայր և ընդունայն աշխատեցար. բայց ոչ [2] են պիտոյ քեզ իրք առ ի դատապարտութիւն: Քանզի բաւական են [3] զքեզ դատապարտել ‘բանքդ քո’, որ այդչափ մեծաբանութեամբ են, մինչև ի լսողացս ոչ ոք կարէ համբերել. բայց սակայն դու ընդ p. 357 քեզ կռուիս և պատերազմդ յանդիմանէ զասողդ [4]. զի ոչ այնպէս * էիր վարուք, որպէս և կարծեցեալն էիր: Զայս փող պատերազմի եհար Եղիփազ ընդ Յովբայ [5] յառաջ ասացելովքն. բայց մեք որ ըստ կարգիս կայ [6] մտադիւրութեամբ հայեսցուք. քանզի գտցուք զամենայն բանս Եղիփազու առ ի բամբասանս առակեալ վասն Յովբայ [7]: Քանզի ասէր իսկ այսպէս.

4,3-6 « Զի եթէ դու խրատեցեր զբազումս, և զձեռս [1] տկարաց մխիթարեցեր, 4
և զհիւանդս կանգնեցեր բանիւք, ծնգաց կթատելոց քաջալերութիւն զգեցուցեր, 5
արդ եկին ի վերայ [2] քո [3] ցաւք և մերձեցան առ քեզ, բայց դու փութացար: 6 Ո՞չ
ապաքէն երկիւղդ քո ⸢յանզգամութիւն է [4], յոյսդ քո և անչարութիւն ճանապարհի
քո »:

p. 358 Այսինքն է [5], « ⸢‘զի եթէ [6] զբազումս * խրատեցեր’, ընդէ՞ր և զքեզ ոչ խրատես. և եթէ ‘զձեռս տկարաց մխիթարեցեր’, ընդէ՞ր և անձինդ [7] քո տկարութեան ոչ գտանես մխիթարութիւն. և եթէ ‘զհիւանդս կանգնեցեր բանիւք’, զիա՞րդ ես այժմ անկեալ յերկիր ոգւովք և մարմնովք. և եթէ ‘ծնգաց [8] կթատելոց քաջալերութիւն զգեցուցեր’, վասն է՞ր և անձինդ [9] ⸢ոչ տաս [10] քաջալերութիւն, այլ լքեալ ես ի վերայ [11] եկելոց վշտացդ, և իբրև զանդամալոյծ ես: Տես՝ զուցէ թէ և առաջինքն սուտ էին, և երկրորդս լի անմտութեամբ. առաջինքն սուտ էին, քանզի ոչ մնայիր [12] դու առանց մխիթարու- p. 359 թեան, որ * զայլսն [13] ‘մխիթարէիր’. և երկրորդն անմտութեան, զի եթէ իբրև առն [14] ճշմարտի և արդարոյ լեալ էին քո վարք, գալով ‘ի վերայ [15] քո ցաւք’, և հասեալ ի վե—

[17] Յոբայ E — [18] վրիպեացն E — [19] զոնեայ E — [20] կարէր E — [21] բանսն E — [22] զա E —

4,2

[1] թէ E — [2] E, *om.* VD — [3] *om.* E — [4] զաւսողդ E — [5] Յոբայ E — [6] կա E — [7] Յոբայ E

4,3-6

[1] զձեռն E — [2] վերա E — [3] E, *om.* VD — [4] յանզգամութենէ E — [5] *om.* E — [6] թէ E — [7] անձին E — [8] ծնկաց E — [9] քո *add.* E

par l'intermédiaire des paroles des amis; peut-être pensait-il abattre par des paroles celui qu'il n'avait pu (renverser) par des actes. Bien qu'il ne pût pas abattre l'athlète, quand il le vit vainqueur, il ne voulut pas du moins qu'il participât, sans sueurs, aux affrontements. Mais examinons aussi les paroles suivantes d'Éliphaz.

4,2 «*Est-ce que tu as parlé souvent* (*à des gens*) *dans la peine? Et qui pourra soutenir la force de tes paroles?*»

C'est-à-dire: «'*Est-ce que tu as parlé souvent*' comme en ce moment-ci? Alors tu t'es fatigué en vain et inutilement. Mais point n'est besoin de faits pour ta condamnation. '*Tes paroles*', en effet, suffisent à te condamner; elles sont si grandiloquentes qu'aucun des auditeurs ne peut les supporter. De plus, tu luttes toi-même contre toi-même , et ta bataille confond le parleur que tu es, car tu n'étais pas dans ta conduite ce que l'on pensait que tu étais.» Avec ce qu'il vient de dire, Éliphaz a sonné de la trompette guerrière contre Job. Nous, cependant, considérons attentivement ce qui suit, car nous trouverons que toutes les paroles d'Éliphaz ont été adressées pour médire de Job. En effet, il s'exprimait ainsi:

4,3-6 «*Car si tu as conseillé beaucoup de gens, conforté les mains des débiles,* 4 *relevé les malades par tes paroles*[1], *revêtu de courage les genoux chancelants,* 5 *maintenant que les souffrances sont venues sur toi et t'ont touché, alors, toi, tu t'es hâté* (*d'en finir*). 6 *Ta crainte n'est-elle pas de la démence,* (*ainsi que*) *ton espérance et l'innocence de ta voie?*»

C'est-à-dire: «'*Si tu as conseillé beaucoup de gens*', pourquoi ne te conseilles-tu pas, toi aussi? Et si '*tu as conforté les mains des débiles*', pourquoi ne trouves-tu pas de réconfort à ta propre débilité? Et si '*tu as relevé les malades par tes paroles*', comment, maintenant, es-tu prostré à terre corps et âme? Et si '*tu as revêtu de courage les genoux chancelants*', pourquoi ne t'es-tu pas donné du courage à toi même, mais t'es-tu découragé devant les souffrances qui te sont survenues et (pourquoi) te tiens-tu comme un paralytique? Vois! (Ton) premier (langage) était peut-être mensonger, mais le second (est) plein de folie! Le premier était mensonger, puisque tu ne restais pas sans consolation, toi qui '*consolais*' les autres. Mais le second (est) plein de folie, car si ta conduite avait été celle d'un homme sincère et juste, tu ne serais pas '*troublé*' et pusillanime quand '*les souffrances viennent sur toi*' et que la correction te frappe, et tu ne te '*hâterais*' pas vers la sortie[2]». Car pour le mot «*tu t'es hâté*», Symmaque a dit: «*Tu as été troublé*[3]», tandis qu'Aquila a écrit: «*Tu t'es hâté*[4]».

4,3-6

[1] *Job* 4,4a est différent du lemme du début (tes *paroles*) et conforme à BSA.

[2] La mort à laquelle Job aspire.

[3] Cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 10.

[4] Cette leçon, analogue à celle de la LXX, n'est pas mise sous le nom d'Aquila dans FIELD (*ibid.*, p. 10).

---

10 *չտաս* E — 11 *վերա* E — 12 *մնաիր* E — 13 *գայլս* E — 14 *գառն* E — 15 *վերա* E

րայ քո խրատ, ոչ ՝խռովեալ՝ կարճամտէիր և ՝փութայիր[16]՝ յելսն : Քանզի « փութացարն[17] », Սիմաքոս « խռովեցար » ասաց. իսկ Ակիւղաս գրեաց, թէ[18] « փութացեալ եղեր » :

« ՝Ո՞չ ապաքէն երկիւղդ քո ՝յանզգամութիւն է[19]՝. զարհուրեալ ես ՝յերկիւղէ, ուր ոչ գոյ[20] երկիւղ. յոյսդ քո և անչարութիւն ճանապարհի քո է անզգամութեամբ՝, քանզի յայսցանէ, և ոչ մի ինչ խոկայ առ Աստուած. այլ թերեւս համբերէիր ի ճգնումն[21] » : Զայս ասէր Եղիփազ ոչ առ[22] համբերութիւն խրատել կամեցեալ զՅովբ[23], այլ ի ձեռն p. 360 *նախատանացն * և թշնամանացն լուծանել և գլորել զկամս նորա ձեռնարկել կամէր. քանզի և այս՝ որ ⌜ըստ կարգիս կայ[24]՝ ձգէ զՅովբ[25] առ ի յուսահատութիւն :*

4,7-9a *« Արդ յիշեա՛, ո՞վ ոք որ սուրբ էր՝ կորեաւ. և կամ ե՞րբ ճշմարիտք արմատաքի խլեցան[1] :* 8 *Զոր աւրինակ տեսի զայնոսիկ որ զանպատեհսն արորադիր առնեն, ոյք[2] սերմանեն զնա՝ ցաւս հնձեսցեն անձանց,* 9 *ի հրամանէ Տեառն կորիցեն » :*

« Ոչ ես դու այնպիսի՝ որպէս հպարտացեալ զքէն կարծէիր, այլ և զայլսն[3] p. 361 *հարկաւորեալ պատրելով կարծեցուցանէիր : Քանզի * ահա[4] և դու իսկ կորուսեալ ես, որպէս ցուցանէ մեզ ապականութիւն մարմնոյդ. կորեան իսկ և արմատքդ քո և ստացուածք մեծութեանն քո, և լիութիւն ստացուածոյն, և պսակ ժառանգաւորացն : Քանզի ոչ իսկ ես սուրբ և ճշմարիտ՝ որպէս կարծես դու[5] վասն քո. կամ զիա՞րդ այսպէս ախտացար : ՝Զոր աւրինակ տեսի զայնոսիկ՝ որ զանպատեհսն արորադիր առնէին. և ոյք սերմանեն զնա՝ ցաւս հնձեսցեն անձանց՝ : Ոչ ինչ ի նանիր և յանիրաւ[6] են քեզ տրտմութիւնքդ, այլ ըստ իրաւանց եղեն քեզ յԱստուծոյ. քանզի ՝նորա բարկութիւն* p. 362 *ակնարկելով՝ և ՝հրամանաւ՝ լինի, զի ոչ միայն ՝զայնոսիկ՝ որ զանպատեհսն * արորադիր առնեն, այլ և ոյք սերմանենն՝. բայց են ոսքա՝ որք[7] ՝զանպատեհ՝ և զանաւրէնն պտուղս խնամով ժողովեն, ի կամաց և ի յաւժարութենէ զայն գործելով, ապականին ամենայն ապականութեամբ, որում Յովբայ[8] ⌜պատահէ համբերել[9] » : Եւ ի վերայ[10] այսոցիկ ածէ, որ ըստ կարգի առաջնոցն[11] կան առ ի նախատանս Յովբայ[12] :*

4,10-11 *« Զաւրութիւն առեւծու[1], բայց[2] զոչիւն մատակ առեւծու[3], պերճութիւն վիշապաց՝ շիջաւ :* 11 *Մրջիւնառեւծն[4] սատակեցաւ[5] առ ի չգոյէ կերակրոյ, կորիւնք[6] առեւծու[7] լքին զմիմեանս » :*

« Առեւծու[8] » համեմատեաց զՅովբ[9] վասն թագաւորական « զաւրութեանն ». իսկ p. 363 *« զոչիւն * մատակ առեւծու[10] » ⌜յիրաւի առընթեր եդ[11], ակնարկելով զհասակ քաջու—*

— [16] *փութաիր* E — [17] *զփութացարն* E — [18] *եթէ* E — [19] *յանզգամութենէ* E — [20] *գո* E — [21] *ճգնութիւնս* E — [22] *առ ի* E — [23] *զՅոբ* E — [24] *ի կարգիս կա* E — [25] *զՅոբ* E

4,7-9a

[1] *խռեցան* E — [2] *որք* E — [3] *զայլս* E — [4] *և ահա* E — [5] *om.* E — [6] *յանիրաւի* E — [7] *որ* E — [8] *Յոբա* E — [9] *է համբերեալ* E — [10] *վերա* E — [11] *առաջնոցս* E — [12] *Յոբայ* E

«'*Ta crainte n'est-elle pas de la démence?*' Tu as été saisi de '*crainte, là où il n'y a pas de crainte*[a]. *Ton espérance et l'innocence de ta voie sont de la démence*', car rien en elles ne s'adresse à Dieu. Sans doute prenais-tu patience dans les combats!» Éliphaz disait cela, non parce qu'il voulait conseiller à Job la patience, mais il voulait, au moyen des insultes et des injures, essayer de briser et d'abattre sa volonté, car ce qui suit veut amener Job au désespoir.

4,7-9a «*Maintenant, rappelle-toi: qui était saint* (*et*) *a péri? Ou bien en quel temps des* (*gens*) *sincères ont-ils été exterminés,* 8 *comme je l'ai vu pour ceux qui labourent ce qui est déshonnête; ceux qui le sèment moissonneront pour eux-mêmes de la souffrance*; 9 *sur un ordre du Seigneur, ils périront*[1].»

«Tu n'es pas, toi, tel que tu le croyais dans ton orgueil et que tu t'efforçais, en les trompant, de le faire croire aux autres. En effet, voici que, toi aussi, tu es vraiment perdu, comme nous le montre la corruption de ta chair. Ont vraiment péri aussi ta souche, les biens de ta fortune, la totalité de ton bien et la couronne de tes héritiers[2]. Car vraiment tu n'es pas pur et véridique comme tu le crois, sinon comment serais-tu malade à ce point?»

«'*Comme je l'ai vu pour ceux qui labouraient ce qui est déshonnête; et ceux qui le sèment moissonneront pour eux-mêmes de la souffrance*'. Ce n'est pas indûment et sans raison que ces tristesses t'accablent, mais c'est conformément à la justice que Dieu te les a infligées. '*Sa colère éclate en un instant*[a]' et '*sur son ordre*'; (elle frappe) non seulement '*ceux qui labourent ce qui est déshonnête*', mais aussi '*ceux qui* (*le*) *sèment*'. Quant à ceux qui recueillent soigneusement des fruits '*déshonnêtes*' et iniques, faisant cela volontairement et par goût, ils se corrompent d'une corruption totale, celle que Job est amené à subir». Et ce qu'(Éliphaz) ajoute aux paroles précédentes est destiné à insulter Job.

4,10-11 «*La force du lion et le rugissement de la lionne*[1], *la fierté des dragons se sont éteints.* 11 *Le fourmi-lion a péri faute de nourriture, les lionceaux se sont séparés.*»

(Éliphaz) a comparé Job à un «*lion*» à cause de sa «*force*» royale, mais, à juste titre, il a ajouté «*le rugissement de la lionne*», faisant allusion à la grandeur

4,3-6 a. Ps. 13,5.

4,7-9a a. Ps. 2,12.

4,7-9a
[1] *Job* 4,9b n'est pas commenté.
[2] L'expression, fréquemment employée par Hésychius dans les *Homélies sur Job* (Hom. III, prologue; Hom. IV, *Job* 2,4a.9), se lit aussi dans l'*Hom. fest.* XVI,3 (éd. AUBINEAU, p. 551).

4,10-11
[1] *Job* 4,10a, différent du lemme du début (...du lion *et* le rugissement...), est conforme à BSA.

4,10-11
[1] *առիւծու* E — [2] *բայց* E — [3] *առիւծու* E — [4] *մրջիւնառիւծ* E — [5] *չիջաւ սատակեցաւ* E — [6] *եւ կորիւնք* E — [7] *առիւծու* E — [8] *առիւծու* E — [9] *զՅոբ* E — [10] *առիւծու* E — [11] *առընթեր եղ յիրաւի* E

թեան ոգւոյն [12] *Յովբայ* [13]. *այլ և « զվիշապացն պերճութիւն », ⌜այսինքն է* [14]՝ *զմիտսն նորա. վասն զի թագաւորական է կոչեալ ի սողունս և այս անասուն* [15] : *Բայց զայս ամենայն ասէ* [16] *զչիջանելն* [17], *ոտն հարկանէ ի վերայ* [18] *ախտից արդարոյն* [19] : *Եւ յետ այսորիկ « մրջնառիւծ* [20] » *անուանեաց զՅովբ* [21], *ցուցանելով թէ ոչ սակաւ ինչ վրիպեաց ի բարեկենդանութեանց, այլ բովանդակ* [22] *« չիջաւ » : Քանզի այս կենդանի մրջնառեւծս* [23] *ասեն եթէ* [24] *երկդիմի է. զմի ինչ ունի ի մրջմանց* [25], *և մի ինչ դարձեալ յառեւծուց* [26], *և վասն այսորիկ* [27] *ոչ գտանէ* [28] *կերակուր. քանզի ոչ զառեւծուց* [29] *ինչ* * p. 364 *ուտէ՝ իբրև զմրջիւն, և ոչ զմրջմանց* [30] *ինչ* [31] * *կարէ ուտել՝ իբրև զառեւծ* [32], *և ինքն իւրով ստամբակելով վաղվաղակի ապականի : Այնպիսի գոլ ասէ և զՅովբ* [33]. *թէ մեղաւոր է և զարդարոյ զձեւս* [34] *կեղծաւորի, և ոչ արդարութեամբն իւրով կարէ ապրել՝ իբրև զի է մեղաւոր, և* [35] *խուսի ըստ նմանութեան մեղաւորաց, և խնդրէ յԱստուծոյ զողորմութիւն* [36], *և փրկութիւն իւր յամենայն կողմանց փակեալ է : « Կորիւնս առեւծու* [37] » *անուանեաց զորդիսն Յովբայ* [38], *իբրև զթագաւորական ծնունդս, որք « լքին զմիմեանս », յորժամ էին յուրախութեանն, և անկաւ տունն ի վերայ* [39] *նոցա, և զմարմինս նոցա բաժանեաց և ցրուեաց հեռի ի միմեանց : Բայց զի զայս առ Յովբ* [40] * p. 365 * առակելով ասէր, յայտնագոյնս եցոյց ի ձեռն այնոցիկ [41]՝ որ ըստ կարգիս գայ [42] :

4,12a-b *« Եթէ էր ինչ բան ճշմարիտ եղեալ ի խաւսս քո, և ոչ մի ինչ յայսց չարեաց* [1] *պատահեալ լինէր քեզ » :*

« Ոչ ինչ ի քո թագաւորական մտացդ և ոչ ի քաջութեան հասակէդ և ոչ ի բարձր կամացդ չիջանէր. այլ և ոչ ողորմելի մահ որդւոցն հասանէր, ՝եթէ բան ինչ ճշմարիտ ստացեալ [2] *էր ի խաւսս քո՝, և ոչ անաւրէնութեամբ կեղծաւորէիր զարդարութիւն » : Յետ այսորիկ զՅովբայ* [3] *զճգունսն* [4] *կատակելով, այլ և զվասն նորա վկայութիւնսն* [5]՝ *⌜իւրով դիմառնութեամբք* [6] *այպանելով* [7], *ի վերայ* [8] *ածէ.*

4,12c-16 *« Իբրև թէ ո՞չ ումիցի ունկն իմ հրաշակերտս ⌜ի նմանէ* [1] : 13 *Քանզի* * p. 366 *հրաշալիք ի նմանէ արհաւիրք և * բոմբիւնք գիշերւոյ* [2], *դի հասանեն զարհուրեցուցանել զմարդիկ :* 14 *Դողումն և սոսկումն* [3] *պատահեցին ինձ, և մեծապէս զոսկերս*

[12] E, *ոգւոցն* VD — [13] *Յոբայ* E — [14] *այսինքն* E — [15] *յանասուն* E — [16] *ասել* E — [17] *չիջանելն* E — [18] *վերա* E — [19] *արդարւոյն* E — [20] *մրջիւնառիւծ* E — [21] *զՅոբ* E — [22] VE, *բովանդակի* coni. D — [23] *մրջիւնառիւծս* E — [24] *թէ* E — [25] *մրջանց* E — [26] *յառիւծուց* E — [27] *այնորիկ* E — [28] E, *գտանէր* VD — [29] *առիւծուց* E — [30] *մրջեանցն* E — [31] *om.* E — [32] *զառիւծ* E — [33] *զՅոբ* E — [34] *զձև* E — [35] *եւ ոչ* E — [36] *ողորմութիւն* E — [37] *առիւծու* E — [38] *Յոբայ* E — [39] *վերա* E — [40] *Յոբ* E — [41] *այնորիկ* E — [42] *գա* E

4,12a-b
[1] *չարեացս* E — [2] *ասացեալ* E — [3] *զՅոբայ* E — [4] *ճգունսն* E — [5] *վկաութիւնն* E — [6] *իւրովք դիմառնութեամբ* E — [7] *այպն առնելով* E — [8] *վերա* E

4,12c-16
[1] *om.* E — [2] *գիշերոյ* E — [3] *սոսկումն* E

vertueuse que possède l'âme de Job; et (il ajouté) aussi «*la fierté des dragons*», voulant parler de son esprit, parce que, parmi les reptiles, cette bête a été aussi appelée royale[2]. (Éliphaz) dit cependant que tout cela «*s'est éteint*», il foule aux pieds les souffrances du juste. Et ensuite il a appelé Job « *fourmi-lion*[3]», montrant qu'il n'a pas été privé de quelques bonheurs, mais qu'absolument tout «*s'est éteint*». Car on dit[4] que cet animal, le fourmi-lion, a deux faces: il tient l'une des fourmis et l'autre des lions et, à cause de cela, il ne trouve pas de nourriture, car il ne mange rien (de la nourriture) des lions en tant que fourmi, et il ne peut rien manger (de la nourriture) des fourmis en tant que lion, et lui-même, en se rebellant, trouve aussitôt sa perte[5]. Aux dires (d'Éliphaz), tel est aussi Job. Il est pécheur et il affecte hypocritement l'attitude du juste, il ne peut donc pas être sauvé par sa justice puisqu'il est pécheur; il parle à la manière des pécheurs, et il demande à Dieu sa miséricorde, mais son salut se trouve empêché de toutes parts. (Éliphaz) a appelé «*lionceaux*» les fils de Job, en tant que rejetons royaux; «*ils se sont séparés*» au cours de leurs réjouissances, la maison s'est écroulée sur eux, et elle a divisé et dispersé leurs corps, les uns loin des autres. Cependant il a démontré très clairement par ce qui suit qu'il disait cela en faisant allusion à Job.

4,12a-b «*S'il y avait eu quelque parole véridique dans tes propos, pas un seul de ces maux ne te serait arrivé.*»

«Aucune de tes pensées royales, ni rien de ta vertu, ni rien de tes desseins élevés ne se serait éteint; pas davantage ne se serait produite la mort pitoyable de tes enfants si '*quelque parole véridique avait été dite dans tes propos*', et si tu n'avais iniquement contrefait la justice.» Après cela, raillant les combats de Job, mais aussi le témoignage qui lui était rendu[a], (Éliphaz), se moquant dans sa prosopopée, ajoute:

4,12c-16 «*Est-ce que mon oreille ne recueillerait pas les* (*faits*) *surprenants* (*provoqués*) *par lui* (*Dieu*)? 13 *En effet, frayeurs étonnantes et bruits de la nuit* (*viennent*) *de lui, car ils surviennent pour effrayer les hommes;* 14 *frémissement et*

4,12a-b a. cf. Job 1,1.8; 2,3.

[2] Le dragon, *višap*, est présenté par Hésychius comme un animal particulier de l'espèce des reptiles, *solun*, conformément aux anciens auteurs grecs et latins (voir NAU, *Étude sur Job* 39,13 *et sur les oiseaux fabuleux qui peuvent s'y rattacher*, dans le *Journal Asiatique*, octobre-décembre 1929, p. 193-236; voir p. 205). Un texte d'un Pseudo-Origène défend au contraire la thèse qui veut que le mot «dragon» soit un terme générique (cf. J.-P. MAHÉ, *Origène et la baleine: un fragment pseudo-origènien sur Job et le Dragon en traduction arménienne*, dans *Revue des Études Arméniennes*, 14 [1980], p. 345-365).

[3] Le terme arménien «*mrǰiwnaṙewc*» est construit, comme le grec μυρμηκολέων, à l'aide des deux mots: «*fourmi* et *lion*». Sur cet animal et l'utilisation de son nom dans la Bible, voir: G.C. BRUCE, *An Account of the* Μυρμηκολέων, dans *The Antiquaries Journal*, 3 (1923), p. 347-364, et I. GERHARDT, *The ant-lion*, dans *Vivarium*, 3 (1965), p. 1-23.

[4] Hésychius connaît vaguement, nous allons le voir, la notice du *Physiologus*.

[5] Tous les éléments de cette description se lisent dans le *Physiologus*, c. 20 (éd. OFFERMANNS, *Der Physiologus nach dem Handschriften G und M* [*Beiträge zur Klassischen Philologie*, Heft 22], Meisenheim, 1966, p. 80). Hésychius ne semble pas cependant avoir lu la notice concernant le fourmi-lion, car il ne dit rien du «père» et de la «mère» de l'animal, opposés l'un à l'autre par leur nature, l'une carnivore et l'autre herbivore, ce qui met le fourmi-lion engendré dans l'impossibilité de se nourrir et provoque sa mort.

իմ խռովեցուցին ։ 15 Եւ եկն հողմ ի վերայ [4] երեսաց իմոց, քստմնեցին հերք իմ [5] ⸢և մարմինք իմ [6] ։ 16 Յարեայ [7] տեսի, և ոչ էին կերպարանք առաջի աչաց իմոց, բայց միայն աւդ և սաւսափիւն լսէի » ։

Եւ առ ի՞նչ զայս ասիցէ. այլ թերևս որ յերազի ինչ կարծիք անցին ընդ նա, զայն տեսիլս պատմիցէ [8]. որպէս լինին ահագինք ինչ մինչև « սոսկումն » հերաց, և մարմնոց խռովութիւն, և երերումն [9] ոսկերաց և « դողումն » խորհրդոց, և երկիւղ p. 367 մտաց, և այլ բազում ինչ որ ընդ այսմ գործէ ։ « * Բայց սակայն բազում անգամ ընդ այնս մարտուցեալ, ոչ ինչ անկայ [10] ընդ այնպիսեաւք, որպէս դու այժմ վասն ախտիցդ ես վհատեալ, և ոչ կարես յայդմանէ զճգունդ [11] պատմել ։ Բայց ես ոչ և ի սկզբանէ իսկ անկանէի [12] ընդ այնոքիւք [13], այլ այնչափ հարեալ [14] էի ի վերայ եղելոցն, մինչև ամենայն հոգւովք և մարմնովք զարհուրէի [15], և ոչ իմիք հաւատայի [16] շարժել յասացելոցն կամ յեղելոցն ։ Բայց ՝աւդ՝ և բարբառ ՝լսէի՝ ընդունայն շնչոյ, վասն որոյ ոչ ինչ ամենևին համարէի բանիւք ։ Վասն զի յարուցեալ յերազոցն [17]՝ ոչ ինչ տեսանէի ի բաջաղմանցն. բայց ստուգութեամբ հայելով [18] ՝ոչ ինչ կերպարանս տեսանէի [19] p. 368 առաջի * աչաց իմոց՝, թէպէտ և ընդունէի յականջս յայնմանէ՝ որ [20] շարժէր զայս տեսիլս ՝հրաշակերտս [21]՝ և մեծամեծ բանս. որպէս և [22] դու հաւատացեր թերևս տեսլեանն, լսելով եթէ իցես ՝անարատ՝ զի պարտ էր [23] քեզ հայել [24] ի գործս քո և ոչ ի տեսիլս. քանզի ոչ արդարք են, այլ բաջաղեալ են վասն քո այս բանք. ճառս փորձեսցի քեզ ցուցանել ըստ [25] մասանց » ։

4,17 « Իսկ արդ՝ մի՝ եթէ [1] ո՞ւրբ լինիցի մարդ առաջի Տեառն, կամ ի գործոց իւրոց անարա՞տ այր » ։

« Զիա՞րդ կարծես դու լինել քեզ ՝անարատ՝, կամ զիա՞րդ իմանաս դու զքէն, թէ ՝որոշեալ ես յամենայն իրաց չարաց՝. ե՞րբ ստացաւ զայս բնութիւն մարդկան » ։

p. 369 **4,18-21** * « Եթէ ծառայից իւրոց ոչ հաւատայցէ [1], և զհրեշտակաց [2] խոտորագոյնս [3] ինչ իմացաւ ։ 19 Իսկ արդ թողո՞ւ զբնակեալսն ի տունս կաւեղէնս, յորոց և ինքեանք [4] ի նմին կաւոյ եմք [5]. եհար զնոսա ըստ ազինակի ցեցոյ, 20 և յառաւաւտէ մինչև ցերեկոյ ոչ ևս իցեն ։ Քանզի անձամբ անձին աւգնել ոչ կարէին, կորեան ։ 21 Փչեաց [6] ի նոսա և պակասեցին [7]. և քանզի ոչ գոյր ի նոսա իմաստութիւն, կորեան » ։

[4] վերա E — [5] *om.* E — [6] E, *om.* V, և մարմինք իմ *con.* D — [7] յարեա և E — [8] պատմէ E — [9] երեւումն E — [10] անկա E — [11] զճգունն E — [12] անկանէի իսկ E — — [13] այդոքիւք E — [14] VE, հասեալ *corr.* D — [15] E, զարհուրէր VD — [16] հաւատ ի E — [17] յերազւոյն E — [18] հաելով E — [19] տեսանելով E — [20] ոչ E — — [21] հրաշակերտ E — [22] *om.* E — [23] է E — [24] հաել E — [25] ընդ E

4,17

[1] թէ E

tremblement sont venus à ma rencontre et ont secoué fortement mes os. 15 *Et un souffle est passé sur mon visage, mes cheveux et ma chair frémirent.* 16 *Je me levai, je regardai et il n'y avait aucune forme devant mes yeux, mais j'entendais seulement le vent et un murmure*[1].»

Pourquoi (Éliphaz) dit-il cela? Peut-être raconte-t-il, comme des visions, les imaginations qu'il avait eues en songe. (Peut-être raconte-t-il) comment des (rêves) effrayants vont jusqu'à provoquer le «*hérissement*» des cheveux, l'agitation du corps, le frémissement des os, la «*terreur*» des pensées, la peur de l'esprit et bien d'autres manifestations encore. «Cependant, en m'opposant souvent à ces imaginations, je ne leur ai pas été soumis, alors que toi, maintenant, tu es abattu à cause de tes souffrances et tu ne peux pas raconter tes luttes. Mais moi, dès le commencement, je ne me soumettais pas à ces (imaginations), mais je m'insurgeais si bien contre ce qui se passait que, de toute mon âme et de tout mon corps, j'étais saisi de frayeur, mais je ne croyais être agité par rien de ce qui avait été dit ou de ce qui s'était passé. '*Mais j'entendais le vent*' et le bruit d'un souffle insignifiant; c'est pourquoi je ne tenais aucun compte de (ces) paroles. Une fois réveillé des songes en effet, je ne voyais '*aucune forme devant mes yeux*', bien que j'eusse entendu (quelque chose) venant de celui qui provoquait ces visions '*surprenantes*' et ces paroles grandiloquentes. De la même manière, toi, tu as peut-être cru à une vision, lorsque tu entendais que tu étais '*irréprochable*[a]'; ce sont tes actes qu'il te faudrait considérer et non tes visions. En effet, ces paroles à ton sujet ne sont pas justes, ce sont des balivernes. Ce discours s'efforcera de te l'exposer en détail.»

4,17 «*Mais est-ce qu'un mortel serait pur devant le Seigneur ou un homme, irréprochable dans ses œuvres?*»

«Comment penses-tu, toi être '*irréprochable*'? Comment crois-tu, en ce qui te concerne, que '*tu t'abstiens de toute œuvre mauvaise*[a]'? Quand (Job) a-t-il acquis pareille nature humaine?»

4,18-21 «*S'il ne se fie pas à ses serviteurs, et s'il a trouvé des défauts chez les anges,* 19 *tolère-t-il donc ceux qui habitent dans des maisons d'argile, la même argile dont nous provenons nous-mêmes? Il les a écrasés comme un ver,* 20 *et du matin au soir ils ne seront plus. Parce qu'ils ne pouvaient pas s'aider eux-mêmes, ils ont péri.* 21 *Il souffla sur eux et ils ont péri.*»

4,12c-16 a. Job 1,1.8;2,3.

4,17 a. Job 1,1.8; 2,3.

4,12c-16
[1] Ici, le texte biblique possède le premier mot (*je me levai*) du verset *Job* 4,16a de la LXX; il fait défaut dans le lemme du début (voir p. 199).

4,18-21
[1] *հաւատասցէ* E — [2] *դհրշտակաց* E — [3] *խոտորագոյն* E — [4] *ինքեանց* E — [5] *են* E — [6] *քանզի փչեաց* E

Քանզի զանարատութիւն յանձն առնուլ ոչ թեթև մարդկան է, այլ ըստ կարգի [8] մարդկան անցեալ է, և ի դասս Հրեշտակաց [9] Հասեալ է : Քանզի որ ասէ՝ « ՝թէ ծա— [* p. 370] ռայիցն [10] իւրոց ոչ Հաւատացէ՝. յայտ է թէ Աստուած * արդարոց ՝ոչ Հաւատայ [11]՝, որպէս և դու վասն քո Հաւատացեալդ ես, գիտելով զնոցա բնութեանն [12] տկարութիւն և ⌜զմարմնոյն դիւրագլորութիւն [13] » : Որոց խնայելոյ [14] պատճառս տան անկեալ Հրեշտակքն [15], որոց ի վերայ [16] « խոտորագոյնս իմացաւ »՝ փոխելով զնոսա յառաջին պատուոյն [17] և ի կարգէն, և ընկեցեալ զնոսա ի վայր, քանզի խոտորագոյնս ածէին զմտաւ բնղդէմ Աստուծոյ : Իսկ եթէ վասն նոցա այս, որ թէպէտ և զբնութիւնն տկար ունէին, այլ սակայն ի բարձունս յառաքինութեան զաւրութիւնսն էին. իսկ եթէ այս վասն Հրեշտակաց [18]՝ որք բնութեամբն [19] վերագոյն էին [20] քան զմեզ, զի՞նչ վասն [* p. 371] այլոց մարդկանս [21] ասիցեմք, մանաւանդ վասն մեղաւորաց, որոց * ոչ միայն բնու— թիւնս ի կաւոյ է և բնականութիւն [22] ի ստացուածոցս՝ կաւեղէնս, այլ իբրև զմեղաւորս դիւրաւ ապականին, և իբրև զՀանդերձս ի ցեցոյ, զորս [23] իբրև թէ Հարկանիցէ Աս— տուած, վաղվաղակի ⌜յական թաւթափել [24] առնիցէ զնոսա դիւրածախս :

Որք « աւգնել անձանց ոչ կարեն [25] », վասն զի Հակառակ են ՝ընդ սմա [26], որոց ոչ արժան էր բարկացուցանել [27] ⌜զՀարեալն և զխրատեալն [28] առ ի յԱստուծոյ, այլ պարտ էր աղաչել. քանզի, ⌜յորս սաստելով [29] « փչէ »՝ նոյն ժամայն « չորանան » և զաւսացեալք [30] « կորնչին, ⌜քանզի չունին [31] իմաստութիւն », զայն որ [32] առաջ— [* p. 372] նորդէր նոցա յապաշխարութիւն : Այսպէս առ Հասարակ * վասն ամենայն մեղաւորաց ամբաստանութիւն մատուցեալ Եղիփազու, ընդ որս և զՅովբ [33] կարգել ոչ ամաչէր [34] : Յառաջագոյն անորիչ եՀան զբանսն, իսկ այժմ անչափ սրտմտութեամբ ի դէմս ինքեան դարձուցանէ զբանսն :

5,1 « Արդ՝ աղէ դու կարդա, եթէ [1] ոք լուիցէ քեզ, կամ եթէ զոք ի Հրեշտակաց սրբոց տեսցես » :

Այսպէս ասէ իսկ. « պատրես զքեզ որովք [2] կարծես թէ ունիս վկայութիւն [3] յԱս— տուծոյ, և ոչ զայստեան Հրեշտակի կարասցես [4] պատաՀել յաղաւթս քո. քանզի չար ուրեմն պատրողի դիպեցար, որ պատրեալ Հաւանեցոյց զքեզ այսպէս, իբրև թէ յԱս— [* p. 373] տուծոյ առաքեալ : * Զայդ կարծեցոյց քեզ, այլ յայտ է զի ոչ այդպիսի [5] ինչ, վկայեաց [6] քեզ Աստուած. ⌜զի եթէ էր, և այդպէս վկայութիւն [7] տուեալ էր, առաւել ևս ինքն երևէր քեզ, որ չնորՀէ բարեխաւսութեամբ Հրեշտակացն կալ [8] առաջի իւր » : Բայց պարտ է մեզ գիտել՝ որ ըստ կարգիս է ամբաստանութիւն Եղիփազու :

[7] պակասեցան E — [8] կարգ E — [9] Հրշտակաց E — [10] ծառայից E — [11] Հաւատա E — [12] բնութիւնն E — [13] զմարմնոցն զդիւրագլորութիւն E — [14] խնաելոյ E — [15] Հրշտակքն E — [16] վերա E — [17] պատուին E — [18] Հրշտակաց E — [19] բնութեամբ E — [20] են E — [21] մարդկան E — [22] E, ...նականութիւն V, բնականութիւն con. D — [23] զորս և E — [24] E, յակ ... ափել V, յական թաւթափել con. D — [25] E, om. V, կարեն con. D — [26] E, ըն ... մա V, ընդ նմա con. D — [27] E, բարկաց ... V, բարկացուցանել con. D — [28] Հարեալն և խրատեալն E. — [29] E, յոր ... ստելով V, յորս սաստելով con. D — [30] զաւսացեալ E — [31] վասն զի ոչ ունին E — [32] E, om. E, որ con. D — [33] զՅոբ E — [34] ամաչէ E

Il n'est pas facile en effet pour les hommes d'être sans tache; cela dépassa l'ordre humain, même la classe des anges a été atteinte. C'est ce qu'(Éliphaz) dit en effet: «'*S'il ne se fie pas à ses serviteurs*'. Il est évident que Dieu '*ne se fie pas*' aux justes comme, toi, tu t'es fié à toi, - connaissant la faiblesse de leur nature et la facilité pour leur chair de tomber». Les anges déchus (lui) donnent un motif de leur refuser confiance, eux chez qui «*il a trouvé des défauts*»; il les a écartés de leur premier honneur et de leur rang, et il les a rétrogradés, parce qu'ils pensaient du mal contre Dieu. Mais s'il en est ainsi pour eux qui, bien que de nature fragile, habitaient cependant les hauteurs parmi les Puissances vertueuses, si donc il en est ainsi pour des anges qui, par leur nature, étaient au-dessus de nous, que dirons-nous des autres, hommes que nous sommes, plus encore des pécheurs? Non seulement leur nature est d'argile et leur habitation parmi des créatures faites d'argile[a], mais ils se corrompent facilement en tant que pécheurs, comme un vêtement (rongé) par le ver[b]. Si Dieu vient à les frapper, aussitôt, en un clin d'œil, il fait qu'ils se consument facilement.

«*Ils ne peuvent s'aider eux-mêmes*», parce que, (amis de Job), ils lui sont hostiles, eux qui ne devaient pas irriter celui qui était frappé et repris par Dieu, mais qui auraient dû prier[1]. Car ceux sur qui (Dieu) «*souffle*» avec violence «*se déssèchent*[2] » sur-le-champ et, devenus secs, «*ils périssent, parce qu'ils n'ont pas la sagesse*», celle qui les aurait conduits à la pénitence. Ainsi Éliphaz porte une accusation contre tous les pécheurs en général et, dans leur nombre, il n'a pas honte de ranger Job. Auparavant, il s'exprimait indistinctement, mais maintenant, avec une colère sans mesure, il tourne ses propos contre (Job) lui-même.

5,1 «*Eh bien! toi, appelle donc, au cas où quelqu'un t'entendrait ou bien où tu verrais l'un des anges!*»

Ainsi (Éliphaz) dit bien: «Tu te dupes là-même où tu crois avoir le témoignage de Dieu et tu ne pourras pas obtenir, dans tes prières, la venue d'un ange. Tu as en effet rencontré quelque méchant dupeur qui, en te dupant, t'a convaincu qu'il était envoyé de Dieu. Il t'a fait croire cela, mais il est évident que Dieu ne t'a pas donné pareil témoignage. Car, si cela était, et s'il t'avait donné un tel témoignage, il te serait plutôt apparu en personne, lui qui accorde aux anges de se tenir en médiation devant lui». Toutefois, il faut que nous connaissions l'accusation qu'Éliphaz porte ensuite.

4,18-21 a. cf. Gen. 2,7. — b. cf. Jac. 5,2.

4,18-21

[1] Le commentaire du paragraphe précédent dépeint la situation des pécheurs. Ici, Hésychius paraît l'oublier et il vise les amis de Job.

[2] Ce verbe du verset *Job* 4,21a retrouve celui des mss BS et de la LXX, alors que celui des deux lemmes correspond au texte de l'*Alexandrinus*.

---

[1] *թէ* E — [2] *որով թէ* E — [3] *վկայութիւն* E — [4] *կարես* E — [5] *այս-պիսի* E — [6] *վկաեաց* E — [7] *զի թէ այդպիսի վկայութիւն* E — [8] *գալ* E

5,2 « Քանզի և զանզգամս կորուսանէ բարկութիւն, և զմոլորեալն մեռուցանէ նախանձ » :

Իբրև զբարկացող բամբասէ զՅովբ[1]. վասն զի այնպիսիս[2] բարբառեցաւ վասն աուրն յորում ծնաւն[3] : Անգոսնէ[4] իսկ զՅովբ[5] իբրև զպատրեալ, որով նովին պատ—
p. 374 ճառաւք և[6] զինքն « սպանանէ », և կամի զինքն երևեցուցանել իբրև[7] * զարդար[8], և ինքն ոչ է արդար, և այս[9] նմա յանմտութենէ է[10]. և վասն այսորիկ ի վերայ[11] ածէ.

5,3-5 « Նա՛ ես տեսի զի անզգամաց արմատս արձակեալ էր, բայց վաղվաղակի
Հարան յարկք նոցա » : Որպէս և[1] Յովբ[2] առ սակաւ ինչ ՝եկաց լիութեամբ[3] : 4
« Հեռի եղեն որդիք նոցա ի փրկութենէ, կողկողեսցին[4] նոքա առ դրունս վաթթարաց[5],
և ոչ ոք իցէ որ փրկիցէ : 5 Քանզի զոր[6] նոքայն հնձեցին[7]՝ զայն արդարք կերիցեն.
և նոքա ի չարեաց ապրեալ մի՛ գտցին, և ծծեսցի ի նոցանէ զաւրութիւն » :

Այսինքն[8] է, « զի՞ զչարիս ընդ մահ որդւոցն. քանզի ՝անզգամաց որդիք՝ ոչ միայն
p. 375 Հեռի * ի փրկութենէ ապականեալ լինին, այլ և առ կենաց իւրեանց ժամանակաւք՝ ՝կողկողեալք՝ լինին առ նոքաւք, որք իցեն քան զնոսա վատթարագոյնք[9], ՝և ոչ ոք ապրեցուցանէ՝ զնոսա, իբրև յԱստուծոյ յիրաւի տանջեցեալս[10] : Ուստի և զմեծութիւնն զոր անիրաւութեամբ ժողովեցին՝ զայն ՝արդարք՝ առցեն, ՝և նոքա ի չարեաց ոչ կարասցեն[11] զերծանել, և ամենայն զաւրութիւն նոցա՝ թաւթափեսցի[12], և[13] իբրև սպառեալ քամեսցին[14] յԱստուծոյ Հրամանէն » : Բայց սակայն ⸢պայծառացուցանէ Եղիփազ[15] զբանս իւր, ազդեալ յայնմանէ՝ որ նովաւ ընդ Յովբայ[16] մարտնչէր[17].
p. 376 Երբեմն եթէ իբրև յիրաւի ախտացեալ՝ ողբայ[18] զՅովբ[19], և * երբեմն իբրև զպատրեալ զինքն արդարութեամբն[20] իւրով, իբրև ոչ յոյս ունելով նմա զերծանել ի տրտմութեանցն, և ընդ նմին իբրև թէ ոչ գիտէ զմարդկան տկարութիւն, եթէ[21] քան զերկիր յորում բնակեալ են՝ ողորմելի են, և ի թռչնոց քան զյոյժ տկարագոյնսն[22] նուազ ևս են : Բայց յայտնագոյնս իսկ ցուցանէ ի ձեռն այսորիկ[23]՝ որ ըստ[24] կարգիս ի վերայ[25] ածէ :

5,6-7 « Քանզի ոչ ելցէ յերկրէ աշխատութիւն, և ոչ ի լերանց բղխեն ցաւք. 7
այլ մարդ աշխատութեամբ ծնանի, և ձագք անգեղց[1] ի բարձունս թռչին » :

5,2
[1] զՅոբ E — [2] այսպիսիս E — [3] ծնաւ E — [4] անկոսնէ E — [5] զՅոբ E — [6] *om.* E — [7] *om.* E — [8] արդար E — [9] *om.* E — [10] *om.* E — [11] վերա E

5,3-5
[1] *om.* E — [2] Յոբ E — [3] եկաց ի լիութենէ E — [4] կողկողեցին VE, *corr.* կողկողեսցին *cum.* D — [5] վատթարաց E — [6] որ E — [7] Հնծեցին E — [8] E, ...նքն V, այսինքն *con.* D — [9] E, վա...թարագոյնք V, վատթարագոյնք *con.* D — [10] տանջեալք E — [11] կարաց E — [12] թաւթափեցաւ E — [13] *om.* E — [14] քամեցաւ E — [15] Եղիփազ պայծառացուցանէ E — [16] Յոբայ E — [17] մարտնչէ E — [18] ողբա E — [19] զՅոբ E — [20] արդարութեամբ E — [21] թէ E — [22] տկարագոյնս E — [23] այսոցիկ E — [24] ի E — [25] վերա E

5,2 «*Car la colère fait périr les insensés et l'envie fait mourir l'égaré*[1].»

Il diffame Job qui aurait provoqué la colère par les propos qu'il a tenus sur le jour de sa naissance. Il va jusqu'à mépriser Job qui tromperait par la même tromperie dont «*il se tue*» lui-même. (Job) veut se faire passer pour juste, alors qu'il n'est pas juste; cela lui vient de sa folie. C'est pourquoi (Éliphaz) ajoute:

5,3-5 «*Mais moi, j'ai vu qu'aux insensés il était poussé des racines, cependant leur demeure a été soudain détruite.*» De même, Job se tint quelque temps dans l'opulence. 4 «*Leurs fils ont été écartés du salut; eux, ils se lamenteront aux portes des méchants et il n'y aura personne qui les sauve. 5 Car ce que ceux-ci ont moissonné, les justes le mangeront; mais eux ne seront pas sauvés du mal et leur force sera absorbée.*»

Cela veut dire: «Pourquoi te révoltes-tu contre la mort de tes fils? Car '*les fils des insensés*' non seulement ont péri privés du salut, mais encore, de leur vivant, '*ils se sont lamentés*' auprès de ceux qui sont plus mauvais qu'eux; '*personne ne les sauve*', puisqu'ils sont, à juste titre, punis par Dieu. Aussi la richesse qu'ils ont amassée injustement, '*les justes*' la prendront, '*tandis qu'eux ne pourront pas être délivrés du mal, et leur force*' entière se dissipera, et, comme épuisés, ils seront consumés par ordre de Dieu[1].» Toutefois, Éliphaz donne de l'éclat à ses paroles, inspiré par celui qui luttait avec lui contre Job[2]. Il se lamente sur Job, tantôt comme si (ce dernier) souffrait à juste titre, et tantôt comme s'il se trompait sur sa justice, comme s'il n'avait plus d'espoir d'être délivré de ses tristesses et, de plus, comme s'il ignorait la faiblesse des hommes, plus misérables que la terre où ils habitent et plus débiles que les plus faibles parmi les oiseaux. Cependant, il rend (cela) bien plus évident par ce qu'il ajoute encore.

5,6-7 «*Car la peine ne quittera pas la terre et la douleur ne sortira pas des montagnes, 7 mais l'homme est enfanté dans la peine et les petits des vautours volent dans les hauteurs*[1].»

5,2

[1] Le texte ne diffère du lemme du début (voir p. 201) que par l'emploi de *korusanē, il fait périr*; la LXX ne connaît qu'un verbe. Mais nous allons retrouver le terme du grand lemme, *spananē, il se tue*, dans le commentaire.

5,3-5

[1] Le ms. E (f° 80v) insère, fautivement, à la place de ce passage, quelques lignes tirées du commentaire sur Job 6,1, de la neuvième Homélie «Ceux qui voulaient le réduire au silence... ne pourraient le renverser». Le passage omis ici par le ms. E se lit chez lui dans le commentaire sur *Job* 3,24-26 de la sixième Homélie.

[2] Pour Hésychius, Satan parle par la bouche des trois amis de Job.

5,6-7

[1] Le texte *Job* 5,7b est différent du lemme du début; la conjonction «*et*» (*et* les petits...), omise dans le lemme du début, se trouve dans la LXX.

5,6-7

1 *անկեղց* E

Իսկ ուրեմն ողորմագին ևս քան զՀա՞ւ [2] իցեմք. վասն զի նա ոչ աշխատի, իսկ մեք * p. 377 մարդիկս վասն Հարկաւորութեան * վաստակիմք [3]. և նուազագո՞յնք եմք քան « զանգեղս [4] » գիշակերս. քանզի նոքա « ի բարձունս Թռչին », իսկ մարդիկս [5] յերկրիս [6] ծփին : Զայս ամենայն ասաց Եղիփազ : Բայց մեք պատուոյ մարդկանս ոչ եմք տգէտ [7], և ոչ յայնմանէ՝ զի Թէպէտ և յաշխատութիւնս և ի քրտունս և ի վաստակս և ի տառապանս Հասեալ է, այլ եԹէ [8] զայս յարդարութիւնս և յառաքինութիւնս զովութեամբ աշխատեսցի [9], փափկութիւն անապական և Հանապազորդ Հանգիստ ընկալցի զնա, և երկրիս տէր եղիցի և Թագաւոր երկնից կոչեսցի. իբրև ընկալեալ է « զկերպարանս * p. 378 Աստուծոյ », արարչին ամենայն արարածոց, և * Քրիստոսի իսկ պատկերակից և ժառանգակից եղեալ : Զի [10] Թէպէտ և այժմ իցեն « անգեղք » քան զմեզ բարձրագոյն, այլ յետ սակաւ ժամանակի արդարքն գեր ի վերոյ և քան զՀրեշտակսն գտանիցին, ամպովք [11] յաւդս բարձրացեալք [12], և անտի յերկինս ամբարձեալք :

Ընդ որս և մեզ լիցի անկանել ի Թիւ [13], յԵղիփազու ի բարբանջանացն զերծեալք [14] եղիցուք, և պաՀեսցուք զմեզ յայնմանէ՝ որում [15] նա զ իւր լեզուն գործի ետ ի վարձու : Բայց Յովբայ [16] ճգնակիցք եղիցուք և զտառապանսն զովութեամբ ընկալցուք, և ընդ նեղ ⸢դուռնն յաւժարութեամբ և բարեաց յուսովն [17] գնասցուք, զաւրութեամբ ⸢Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն [18]. նմա * փառք ⸣այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից [19]. ամէն :

[2] E, զկա՞ւ VD — [3] աշխատիմք E — [4] զանկեղս E — [5] մարդիկ E — [6] յերկրի E — [7] տգէտք E — [8] Թէ E — [9] աշխատիցի E — [10] *om.* E — [11] ամբաւք E — [11] ամբարձեալք E — [13] Թիւս E — [14] զերծեալ E — [15] յորում E — [16] Յոբա E — [17] դուռն բարեաց յուսովն յաւժարութեամբ E — [18] Երրորդութեանն E — [19] *om.* E

Serions-nous donc plus misérables qu'un oiseau[2]? Celui-ci ne peine pas, tandis que nous, les hommes, nous nous fatiguons obligatoirement. Sommes-nous aussi inférieurs aux «*vautours*» carnivores? Ceux-ci en effet «*volent dans les hauteurs*», tandis que les hommes sont ballotés sur la terre. C'est tout cela qu'a dit Éliphaz. Toutefois, nous n'ignorons ni l'honneur de l'homme ni ceci: bien que (l'homme) se trouve dans les peines, les sueurs, les fatigues et les tribulations, s'il prend de la peine louablement pour la justice et la vertu, des plaisirs incorruptibles et un repos sans fin l'accueilleront, et il deviendra maître de la terre[a] et sera appelé roi des cieux[b], puisqu'il a obtenu «*la forme de Dieu*[c]», créateur de toutes les créatures, et qu'il est devenu conforme au Christ lui-même et son cohéritier[d]. Même si maintenant les «*vautours*» se tiennent plus haut que nous, cependant, dans peu de temps, les justes se trouveront au-dessus des anges, quand ils seront élevés dans les airs sur les nuées[e] et emportés de là dans les cieux.

Puissions-nous, nous aussi, être de leur nombre, nous serons délivrés des balivernes d'Éliphaz; puissions-nous aussi nous garder de celui[3] à qui il a loué sa langue en tant qu'instrument. Soyons des compagnons de peine de Job, acceptons les tribulations avec action de grâces, passons par la porte étroite[f] avec empressement et dans l'espoir du bonheur, grâce à la puissance du Père[4], du Fils et du Saint-Esprit. Gloire à lui, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles. Amen.

5,6-7 a. cf. Gen. 1,28. — b. cf. Matth. 25,34. — c. Phil. 2,6. — d. cf. Rom. 8,17. — e. cf. 1 Thess. 4,17. — f. cf. Matth. 7,13; Lc 13,24.

[2] Nous lisons *haw*, *oiseau*, avec le ms. E et la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, au lieu de *kaw*, *limon*, du ms. V.

[3] Le démon.

[4] Le ms. E n'a pas de doxologie; après la mention du Père, le texte s'achève par: «Gloire à lui. Amen».

Ը

Job 5,8 « *Բայց սակայն ես աղաչեցից զՏէր, և կոչեցից զՏէր ամենակալ,* 9 *որ առնէ*
զմեծամեծս [1] *և զանքննս, զփառաւորս և զհրաշակերտս,որոց ոչ գոյ* [2] *թիւ.* 10 *որ*
տայ զանձրև ի վերայ [3] *երեսաց երկրի* [4]. *որ առաքէ զջուր ի ներքոյ երկնի.* 11 *որ*
առնէ զխոնարհս բարձունս, և զկորուսեալս յարուցանէ ի փրկութիւն. 12 *որ փոփոխէ*
զխորհուրդս խորամանկաց, և ոչ գործեսցեն ձեռք նոցա զճշմարտութիւն. 13 *որ*
* p. 380 *հասանէ իմաստնոց հանճարով իւրով, և զբազմապատիկ խորհուրդս * նոցա յիմարե–*
ցոյց : 14 *Ի տուէ պատահեսցէ նոցա խաւար, և ի մէջօրէի իբրև ի գիշերի խարխա–*
փեսցեն : 15 *Սատակեսցին ի պատերազմի, և աղքատք ապրեսցին ի ձեռանէ հզաւրի :*
16 *Եւ եղիցի յոյս տկարի. բերան անիրաւաց խցցի :* 17 *Երանեալ է մարդ զոր*
յանդիմանեաց Տէր ի վերայ երկրի, և զխրատ ամենակալի մի՛ ուրանար : 18 *Զի նա*
ցաւեցուցանէ, և միւսանգամ անդրէն հաստատէ. հարցէ՝ և ձեռք նորա բժշկեսցեն : 19
Վեցիցս ի վշտաց փրկեսցէ զքեզ, և յեւթներորդումն ոչ մերձեսցի առ քեզ չար : 20 *Ի*
* p. 381 *սովի՝ փրկեսցէ զքեզ ի մահուանէ, և ի պատերազմի՝ * ի ձեռաց երկաթոյ :* 21 *Ի*
տանջանաց լեզուի փրկեսցէ զքեզ, և մի՛ երկիցես ի չարեաց որ ի վերայ գան. 22
զանիրաւս և զանաւրէնս այպանեսցես : Ի գազանաց վայրենեաց երկրի ոչ երկիցես
դու, զի ընդ քարինս վայրի դաշինք քո, 23 *և գազանք վայրի խաղաղեսցին ընդ*
քեզ : 24 *Ապա գիտասցես՝ եթէ խաղաղութիւն է տան քում, և այցելութիւն վա–*
յելչութեան քո մի՛ վրիպեսցէ : 25 *Եւ գիտասցես զի բազում է զաւակ քո, և որդիք*
քո եղիցին իբրև զամենայն բանջար ի վայրի : 26 *Եւ երթիցես ի գերեզման իբրև*
ցորեան հասեալ ի ժամանակի իւրում հնձեալ, կամ իբրև չեղջ կալոյ ի ժամանակի

Lemme VIII
[1] E, *զմեծամեծ* V, *զմեծամեծս corr.* D — [2] *գո* E — [3] *վերա* E — [4] E *add.* : *մինչև ցայն վայր.* « *իբրև չեղջ կալոյ ի ժամանակի ամփոփեալ. Ահաւասիկ զայս որպէս քննեցաք, և այս է զոր լուաք. բայց դու գիտասջիր յանձն քո զինչ գործեցեր* » (cf. **p. 220, l. 1-2)**

---

[14] *Job* 5,20a est identique à Z et conforme à BSA. - *Job* 5,20b est différent de Z et de BSA (omission du verbe).

[15] *Job* 5,21 est différent de Z. – *Job* 5,21a est différent de BSA (*sauvera*). - *Job* 5,21b est conforme à BS.

[16] *Job* 5,22 est différent de Z. – *Job* 5,22a est conforme à BSA. - *Job* 5,22b est conforme à A. Le texte possède ensuite (comme Z) l'addition de la recension origénienne (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 13, *sub* v. 23).

[17] *Job* 5,23 est différent de Z et conforme à la lecture des *Hexaples* (voir FIELD, *ibid.*, p. 13).

[18] *Job* 5,24a est identique à Z et conforme à BSA. – *Job* 5,24b est différent de Z et conforme à la recension origénienne (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 13).

[19] *Job* 5,25a est différent de Z et conforme à A. - *Job* 5,25b est différent de Z et conforme à BSA.

HOMÉLIE VIII

Job 5,8 «*Mais cependant, moi, je prierai le Seigneur, et j'invoquerai le Seigneur tout-puissant*[1] 9 *qui fait de très grandes choses, impénétrables, glorieuses et merveilleuses, que l'on ne peut compter*[2], 10 *lui qui donne de la pluie sur la face de la terre*[3], *qui envoie l'eau sous le ciel*[4], 11 *qui exalte les humbles et relève pour le salut ceux qui ont péri*[5], 12 *qui altère les desseins des fourbes et leurs mains ne feront pas la vérité*[6]. 13 *Lui qui surprend les sages dans leur finesse et a marqué au coin de la folie leurs divers projets*[7]. 14 *De jour, que les ténèbres les heurtent et, à midi, qu'ils tâtonnent comme dans la nuit*[8]. 15 *Qu'ils soient massacrés dans une bataille et que les pauvres échappent à la main du puissant*[9]. 16 *Et qu'il y ait de l'espoir pour le faible, que la bouche des* (*gens*) *injustes soit fermée*[10]. 17 *Bienheureux l'homme que le Seigneur a corrigé sur la terre; aussi ne refuse pas la leçon du Tout-Puissant*[11]. 18 *Car lui, il fait souffrir, et de nouveau il rétablit; il frappera et ses mains guériront*[12]. 19 *Six fois, il te sauvera des souffrances et, à la septième, le mal ne te touchera pas*[13]. 20 *En temps de famine, il te sauvera de la mort et, dans la bataille, des mains du glaive*[14]. 21 *Il te sauvera des tourments de la langue, et n'aie pas peur des maux qui surviennent*[15], 22 *tu te moqueras des* (*gens*) *injustes et iniques. Des bêtes sauvages, toi, tu n'auras pas peur, parce que tu auras un pacte avec les pierres du champ*[16], 23 *et les bêtes sauvages seront en paix avec toi*[17]. 24 *Alors tu sauras que la paix est dans ta maison, et la visite de ta beauté n'égarera pas*[18]. 25 *Et tu sauras que nombreuse est ta postérité, et tes fils seront comme tout l'herbage dans le champ*[19]. 26 *Et tu iras au tombeau comme du blé mûr moissonné en son temps ou* Lemme

Lemme VIII

[1] *Job* 5,8a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 5,8b est différent de Z et conforme à A.

[2] *Job* 5,9a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 5,9b est différent de Z et conforme à BSA.

[3] Dans le ms. E le texte biblique s'achève ici. On lit ensuite la rubrique suivante: «Jusqu'à cet endroit: *Ou comme la meule de l'aire ramassée à temps. Voilà comment nous avons examiné cela, et c'est ce que nous avons entendu; mais toi, reconnais en toi-même ce que tu as fait*». (*Job* 5,27)

[4] *Job* 5,10a est différent de Z et conforme au texte d'Aquila (voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 12). — *Job* 5,10b est différent de Z et conforme à BSA.

[5] *Job* 5,11a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 5,11b est différent de Z et conforme au texte de Symmaque (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 12).

[6] *Job* 5,12a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 5,12b est identique à Z et conforme à BSA.

[7] *Job* 5,13 est différent de Z. — *Job* 5,13a est conforme à A. *Job* 5,13b est différent de BSA (...*leurs* divers...).

[8] *Job* 5,14 est identique à Z. — *Job* 5,14a est conforme à A et *Job* 5,14b à BSA.

[9] *Job* 5,15a est identique à Z et conforme à BSA (omission de δέ). *Job* 5,15b est différent de Z et de BSA (*les pauvres*)

[10] *Job* 5,16, différent de Z, est conforme à A pour *Job* 5,16a, et différent de BSA pour *Job* 5,16b (*des injustes*).

[11] *Job* 5,17a est identique à Z et conforme à AS. *Job* 5,17b est différent de Z et conforme à BSA.

[12] *Job* 5,18a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 5,18b est différent de Z et conforme à A.

[13] *Job* 5,19 est identique à Z et conforme à A.

* p. 382 ամփոփեալ ։ 27 Ահաւասիկ զայս այսպէս քննեցաք, և այս է զոր * լուաքն [5]. բայց
դու գիտասջիր յանձն քո՝ զինչ գործեցեր »․ ⌜ըստ կարգի Եղիփազու [6] ։ (Job 5,8—27)

Մինչ վայելուչ [7] է տալ ի ճգունս Աստուծոյ զմարմինս [8], և զհոգիս ի գործ առա—
քինութեան. այլ այն ճգունք [9] բարեպաշտաց անհրաժեշտ են, յորում խնդրիմք [10] ի
թշնամեացն [11] ի փորձանս և ի մրցմունս ։ Քանզի յայնժամ [12] զեղեցիկ են ցոյցք
առաքինութեանցն, պայծառագոյնս իսկ ունին զյոյս հատուցմանց՝ որք նեղութեամբն
ճգնին ։ Յայնժամ հանդէսն յոլովի, և կապ տառապանացն ուժգին պնդի, և յամենայն
կողմանց զճգնողաւն սահին քրտունք, և աշխատեալ բովանդակ անդամովքն [13],
* p. 383 ոչ վասն ձեռացն միայն և * ոտից և ծնգաց [14] և բարձից երկուցեալ, այլ և յաչացն
զգուշանայ [15], զի մի՛ երբեք մոռացուցեալ թշնամւոյն՝ ի մէջ հանդիսին բրեսցէ զաչս ։
Բայց երկիւղ ճգնողին՝ կենաց և փրկութեան անձին պատճառք լինին. իսկ ընդդիմա—
ցողացն՝ ամաւթոյ և կատականաց. ընդունայն առնէ զամենայն յարձակմունս նոցա, և
ի բաց դարձուցանէ զամենայն մոլորութիւնս [16] նոցա ։ Բայց սակայն թշնամիքն ոչ
դադարեն ի խափանելոյ և յընկրկելոյ [17], յորժամ ամենայն մարմնովքն [18] մրցեալ
վաստակիցին. ապա եւ [19] տատանցի առնուն, և եղնգամբքն եւ մաքառիցին, և ոչ ⌜ի
* p. 384 փետելոյ զհերս խնայիցեն [20], ըստ նմանութեան * անամաւթ կանանցն, մինչև ճգնա—
դիրն լուծցէ զմրցմունսն [21] աւրինաց փողովն, և դադարեցուսցէ [22] զհանդէսն, տեսա—
նելով զյաղթութիւն ճգնողին ։

Նոյնպէս և այժմ ընդ [23] Յովբայ [24] մարտնչի թշնամին յաւդոց անտի, և ընդ մէջ
երկնից [25] և երկրի ողորմագինս յածի ։ Վասն զի յերկնից անկաւ, և յերկրիս ոչ տան
դադարել որ ի սմա բնակեալ են սուրբքս [26], զի թէպէտ և յոյժ կամի նա վայելել [27]
յապականութեան կուսոյս ։ Քանզի սա բազում անգամ յաղթահարեալ ի Յովբայ [28]՝ ոչ
հրաժարեաց ի կռուոյ, թերևս ոչ յաղթել ակն ունելով, այլ զարդարողին աշխատութիւն
* p. 385 կամեցաւ * արկանել ։ Բայց զԵղիփաս [29] ի վերայ [30] բարեկամին ճարտարաբանել
յորդորեաց, շարժեալ [31] ի հպարտութիւն, զվերջին խորխորատն չարութեան պատ—
րաստէ նմա. յորմէ զգուշեալ Եղիփազ՝ ոչ ի բարեկամութենէն ամաչէ [32] և ոչ ի վշտաց
անտի ակն ածէ, և ոչ իբրև յարդարոյ պատկառէ՝ զսրովել [33] կամեցեալ զնա, որ ընդ

5 լուաք E — 6 *om.* E — 7 վաելուչ E — 8 զմարմին E — 9 ճգունց E — 10 խնդիրք E — 11 թշնամեաց E — 12 այնմ E — 13 անդամաւքն E — 14 ծնկաց E — 15 զգուշանա E — 16 մոլորութիւն E — 17 յնկենլոյ E — 18 մարմնաւքն E — 19 եւ E — 20 զհերս ի փետելոյ խնայիցեն E — 21 զմրցմունս E — 22 դադարեցուցանէ E — 23 եւ ընդ E — 24 Յոբա E — 25 երկնի E — 26 սուրբք E — 27 վաելել E — 28 Յոբա E — 29 զԵղիփազ E — 30 վերա E — 31 շարժել E — 32 E, ամաչէր VD — 33 զսրովելով E

---

[3] Dieu, spectateur du combat (voir Hom. II, prologue; *Job* 1,12; etc...).

[4] Sur l'utilisation de la trompette pour le signal du début et de l'arrêt des combats, voir l'article *tuba* du *DAGR*, t. 9, p. 522-528.

[5] Conformément à *Éphés.* 6,12, suivi par les auteurs chrétiens des premiers sicèles (cf. *DSpir.*, *Démon*, 158, 181, 198), les démons habitent la région des airs.

comme la meule de l'aire ramassée à temps[20]. 27 *Voilà comment nous avons examiné cela, et c'est cela que nous avons entendu; mais toi, considère en toi-même ce que tu as fait*[21]». (*Job* 5,8-27) ⌜(Telle fut) la suite (du discours) d'Éliphaz[22].

Prologu

Il convient en tout temps d'exercer le corps aux luttes pour Dieu, et l'âme à la pratique de la vertu[1]. Ces luttes des hommes pieux sont inévitables; nous y sommes acculés par les ennemis, en vue des épreuves et des combats. C'est alors que les vertus offrent de beaux spectacles, et ceux qui endurent l'oppression ont un très brillant espoir de rétribution. Alors la lutte s'intensifie, les liens de la souffrance se resserrent fortement, la sueur ruisselle de partout sur le lutteur et, fatigué en tous ses membres, il craint non seulement pour les mains, les pieds, les genoux et les jambes, mais encore il prend garde à ses yeux, de peur qu'en un moment de distraction causé par l'Ennemi, celui-ci ne lui crève les yeux au milieu du combat. Cependant la crainte du lutteur devient pour lui-même cause de vie et de salut, et, tout au contraire, de honte et de moquerie pour ses adversaires. Il rend vaines toutes leurs attaques et il rejette toutes leurs séductions. Ainsi les ennemis sont arrêtés et repoussés continuellement, tandis qu'ils se fatiguent en combattant de tout leur corps[2]. Aussi, ils mordent des dents, engagent encore la lutte avec les ongles et ne se refusent pas à arracher les cheveux comme des femmes sans vergogne, jusqu'à ce que l'Arbitre du combat[3] arrête la lutte au son de la trompette, selon l'usage[4]; et il arrête l'épreuve en voyant la victoire du combattant.

C'est de cette façon que, maintenant, l'Ennemi livre un combat à Job du haut des airs[5], et il se promène misérablement entre cieux et terre. Car il est tombé des cieux[a], et les saints qui habitent la terre ne le laissent pas s'y reposer, bien qu'il désire jouir de la corruption de notre limon. En effet, après avoir été souvent vaincu par Job, il n'a pas renoncé à la bataille; sans s'attendre à la victoire sans doute, il a voulu encore harceler le juste. Toutefois, il a suggéré à Éliphaz de parler élogieusement de son ami; l'incitant à l'orgueil, il lui prépare les abîmes extrêmes du mal. A son instigation, Éliphaz ne tient pas compte de son amitié, n'a pas d'égards pour les souffrances, et ne respecte pas Job comme un juste, puisqu'il veut critiquer celui qui avait gravi tous les degrés des vertus; il veut aussi donner

Prolog VIII a. cf. Is. 14,12.

[20] *Job* 5,26a est différent de Z et conforme à A. *Job* 5,26b est identique à Z et conforme à BSA.

[21] *Job* 5,27a est identique à Z et conforme à BA. — *Job* 5,27b est différent de Z et de BSA (*et*). — *Job* 5,27c est identique à Z et conforme à A.

[22] Ces trois mots du texte du ms. V se trouvent, dans le ms. E, en bas du folio 81v.

Prologue VIII

[1] Comme dans la deuxième homélie et avec le même vocabulaire, c'est par un appel à la lutte et à la vigilance dans le combat qu'Hésychius introduit son commentaire sur *Job* 5,8-27. La lutte s'impose pour le chrétien; elle est dirigée essentiellement contre les démons. Hésychius manifeste par là son enracinement dans la spiritualité monastique du désert, celle de la *Vita Antonii* dont il a pu s'inspirer (voir Hom. II, prologue et *Job* 1,6; Hom. III, prologue et *Job* 1,16.18).

[2] Hésychius présente la lutte des démons comme celle d'adversaires corporels des justes. Il y a là, sans doute, une image; elle peut se recommander cependant de la démonologie d'Évagre d'après lequel «les démons ont un corps spécifique» (cf. A. et C. GUILLAUMONT, *Démon*, *DSpir*, col. 198-199).

ամենայն աստիճանս առաքինութեանցն ելեալ էր, և զինքեան բարեպաշտութեան կարծիս կամի ցուցանել : Քանզի [34] լուար զիա՞րդ զՅոբ [35] նախատէ, և զինքենէ մեծաբանութիւն բարբառի :

p. 386 **Job 5,8** *« Բայց սակայն ես աղաչեցից զՏէր, և զամենակալ * զՏէր [1] կոչեցից » : Իսկ « 'ես աղաչեցից զՏէր' : Քանզի դու, ասէ, զաղաւթից փոյթ ոչ արարեր, 'ես զամենեցուն զՏէրն կոչեցից' : Քանզի դու յանձնդ վստահացեալ' 'զամենեցուն [2] Տէրն' կարդալ զանգաղեցար, ուստի [3] և պատահեցան քեզ առընթերակացք [4] չարիք » : Եւ դարձեալ յետ այսորիկ աւասիկ այսպիսի փառաւորութիւնս [5] Աստուծոյ մատուցանէ, բարկացուցանելով զՅոբ [6], իբրև թէ [7] ոչ գիտէ փառաբանել, կամ թէ անփոյթ իսկ առնիցէ :*

5,9-11 *« Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս, զփառաւորս և զհրաշակերտս, որոց ոչ գոյ [1] թիւ. 10 որ տայ [2] զանձրև ի վերայ [3] երկրի. որ առաքէ զջուր ի ներքոյ*
p. 387 *երկնի. * 11 որ առնէ զխոնարհս բարձունս, և զկորուսեալսն [4] յարուցանէ ի փրկութիւն » :*

Պայծառ են և այսք, այլ զի՞նչ է [5] առ Յոբեան [6], զի՞նչ առ լեզուաւ արդարոյն [7], առ [8] մատուցեալ ի նմանէն փառաւորութիւնսն : Կամի՞ս ուսանել' թէ ո՛րպէս Յոբ [9] բանիւք և գործովք փառաբանէ, շրթամբք միանգամայն և իրաւք. յորժամ հանդերձ ընչիւքն և ստացուածովքն [10] ապականէին, և հրոյ գործ եղև հաւտն' հանդերձ այլովք խաշամբքն, և ուղտքն յափշտակեցան ի գերչացն [11] հանդերձ իշովքն [12], և ուստերքն հանդերձ դստերաւքն թաղեցան ընդ յարկաւքն [13], յայնժամ զԱստուած փառաբանելով
p. 388 *գոչէր. « Որպէս Տեառն կամք եղեն, այնպէս * կատարեցաւ, եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ յաւիտեանս [14] » : Եւ որ վշտաւքն էր արբեցեալ, սակաւ բանիւք յաղթեաց զուարթնոցն [15] փառաբանութեամբք : Բայց քննեսցին և Եղիփասու բանքս' որ ըստ կարգիս կայ [16], որովք կարծէ փառաբանութիւն Աստուծոյ մատուցանել, և առակաւք' բամբասանս զՅոբեայ [17] ցուցանէ [18]. քանզի և զի՞նչ իսկ ասէ :*

5,12-13 *« Որ փոփոխէ զխորհուրդս [1] խորամանկաց » : Այսինքն է « քակտեալ ցրուէ », քանզի այսպէս գրեաց Թէոդոտիոն [2] և Սիմաքոս : « Որ փոփոխէ զխոր-*
p. 389 *հուրդս խորամանկաց, և ոչ գործեսցեն ձեռք նոցա զճշմարտութիւն. * 13 որ*

[34] *զի* E — [35] *զՅոբ* E

Job 5,8
[1] *Տէրն* E — [2] *զամենեցունց* E — [3] *om.* E — [4] *առընթերակաց* E — [5] *փառաւորութիւն* E — [6] *զՅոբ* E — [7] *թէ նա* E

5,9-11
[1] *գո* E — [2] *տա* E — [3] *վերա* E — [4] *զկորուսեալն* E — [5] *om.* E — [6] *Յոբոյն* E — [7] *արդարւոյն* E — [8] *եւ առ* E — [9] *Յոբ* E — [10] *ստացուածք* E — [11] *գերչաց* E — [12] *իշաւք* E — [13] *յարկաւն* E — [14] *յաւիտեան* E — [15] *զուարթնոց* E — [16] *կա* E — [17] *զՅոբ* E — [18] *ցուցանել* E

une haute opinion de sa propre piété. Car tu as entendu comment il insulte Job et prononce un magnifique éloge sur lui-même!

Job 5,8 «*Mais cependant, moi, je prierai le Seigneur et j'invoquerai le Seigneur tout-puissant.*»

«'*Moi, je prierai le Seigneur*'. En effet, toi, dit-il, tu n'es pas appliqué à la prière; '*moi, j'invoquerai le Seigneur de toutes choses*[1]'. Car toi, rassuré pour toi-même, tu as cessé d'appeler '*le Seigneur de toutes choses*', et c'est pourquoi les maux présents t'ont assailli». Et après cela, voici qu'il rend gloire à Dieu, en provoquant la colère de Job, comme si ce dernier ne savait pas glorifier (Dieu) ou comme s'il ne s'y appliquait vraiment pas.

5,9-11 «*Lui qui fait de très grandes choses, impénétrables, glorieuses et merveilleuses, que l'on ne peut compter,* 10 *lui qui donne la pluie sur la terre, qui envoie l'eau sous le ciel,* 11 *qui exalte les humbles et relève pour le salut ceux qui ont péri*[1].»

Ce sont là aussi de splendides (propos), mais qu'est-ce par rapport à Job, qu'est-ce par rapport à la parole du juste, par rapport à la gloire qu'il rend (à Dieu)? Veux-tu apprendre comment Job rend gloire en paroles et en actes, à la fois des lèvres et dans les faits? Lorsque avec ses biens et ses richesses (tout) a été détruit, que son troupeau de moutons devint la proie du feu ainsi que ses autres troupeaux, que ses chameaux furent enlevés par les pillards ainsi que ses ânes, et que ses fils ainsi que ses filles furent ensevelis sous la toiture, alors il glorifiait Dieu en s'écriant: «*Comme ce fut la volonté du Seigneur, ainsi en a-t-il été; que le nom du Seigneur soit béni pour les siècles*[a]». Et celui qui était abreuvé de tribulations, en peu de mots l'a emporté sur les louanges des anges. Cependant que l'on scrute aussi les paroles suivantes d'Éliphaz; il croit y rendre gloire à Dieu et, de façon imagée, il y lance ses calomnies contre Job. Mais en fait, que dit-il?

5,12-13 «*Lui qui altère les projets des fourbes*», c'est-à-dire: «*Il* (*les*) *détruit* (*et les*) *disperse*», car c'est ce qu'ont écrit Théodotion et Symmaque[1]. «*Lui qui altère*

5,9-11 a. Job 1,21.

Job 5,8
[1] Contrairement aux deux lemmes, qui possédaient la leçon de l'*Alexandrinus* (*le Seigneur tout-puissant*), le texte est cité, ici et peu après, selon la rédaction du *Vaticanus* et du *Sinaiticus* (*le Seigneur de toutes choses*).

5,9-11
[1] *Job* 5,10a, différent de Z et du lemme du début, est conforme à BS.

5,12-13
[1] Voir Field, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 12-13.

5,12-13
1 *զսիրոս* E — 2 *Թէոդիտոն* E

Հաստնէ իմաստնոց Հանճարով իւրով, և զբազմապատիկ խորհուրդս նոցա յիմարեցոյց » :

Եւ զ ի՞նչ է այս : Իբրև զխորամանկ բամբասէ զՅովբ[3]. իբրև թէ լոկ կարծիս արդարութեան փութայ զանձամբ արկանել, և ոչինչ արդարութեամբ գործէր զորս կերպարանէրն : Բայց Աստուած ոչ անտեղեակ է այսպէս[4] խորհրդոց, և « յիմարեցուցանէ զխորհուրդս նոցա »՝ ընդդէմ կամաց իւրեանց[5], որք փութալի ինչ են նոցա. այլ սակայն Եղիփազ ի վերայ[6] այսոցիկ և անէծս ևս ածէ, ուստի և առակաւ զՅովբ[7] ողբայ :

5,14-16 « Ի տուէ պատահեսցէ նոցա խաւար, և ի մէջաւրէի իբրև ի գիշերի խար—
p. 390 խափեսցեն : 15 Սատակեսցին * ի պատերազմի, և աղքատն ապրեսցի ի ձեռանէ
հզաւրին : 16 Եւ եղիցի յոյս տկարի, և բերան անիրաւաց խցցի » :

Զայս իսկ անիծանէր Եղիփազ բաջաղեալ մտաւքն՝ թէ[2] անէծքս Հասանիցեն
Յովբայ[3]. քանզի ոչ գիտէր՝ եթէ որչափ և[4] իցեն անիծից իրք՝ Հեռանան ի Յովբայ[5].
բայց պատին զնովաւ որչափ ինչ և իցեն իրք աւրհնութեան : Քանզի Յովբ[6] ոչ « ի
տուէ » շաւշափէ « զխաւար », այլ « ի գիշերի » մեծագոյն լոյս ստացեալ բարեպաշտու—
թեամբն քան « զմէջաւրէին » : Յովբ[7] « ի պատերազմի » ոչ զլորեցաւ, այլ կործա—
p. 391 նեաց զպատերազմողն և զընդդիմացողն : Յովբ[8] ոչ առաքինութեամբք[9] * « աղ—
քատ » է, այլ երկրաւոր զգեստուքս[10] և տկարութեամբ մարմնոյ. և ի ձեռաց բռնաւոր
բանսարկուին Համբերութեամբ զերծանի, և այնպէս Հաստատուն և առողջ զյոյսն
ստացեալ է[11], մինչև պահանջս իւր ոչ թողացուցանէր կնոջն, որ[12] ասէր նմա, եթէ[13]
« Մինչև ցե՞րբ Համբերեսցես[14] ասելով, թէ աՀաւասիկ անսացից փոքր միւս ևս ժա—
մանակ, ակն ունելով յուսոյ փրկութեան իմոյ » : Այլ զ ի՞նչ ասէր ցնա, ոչ կամելով
ելանել ի յուսոյն[15] բարութեանց. « Որպէս[16] մի ի կանանց անզգամաց խաւսեցար » :
Զի որ զամ մի զյոյսն որ առ Աստուած է՝ մատնէ, միոյ անզգամին և այս նման է, որ առա—
p. 392 ւել ի վեր[17] քան զամենայն անզգամս, որ զանցանելով[18] * զպատուիրանաւն Աստուծոյ,
յանկարծակի յայնչափ բարեաց[19] անկաւ : Ի վերայ[20] այսոցիկ ոչ անիրաւութիւն ինչ
կայր ի ⌜բերանի Յովբայ[21], այլ ամենայն արդարութեամբ լի էր. քանզի զամենայն
մարմինս նորա[22] ապականել[23] մատնչին թողացուցանելով Աստուծոյ, մինչ զի և
կերպարանք արդարոյն ոչ յինէին ծանուցեալ. ուստի և բարեկամացն տեսեալ զնա՝
« ոչ ծանեան » : Բայց այս ոչ երբեք եթէ զլեզու նորա ապականել կարաց. ուստի և յոյժ
տրտմեցուցանէր զաներևոյթ նետաձիգն, և վասն այսորիկ բարեկամացն այսպէս տայր
p. 393 խաւսել ընդ նմա. մինչ զի և ի բանիցն զադարեսցէ, և կամ աշխատելով * Հրաժարեսցէ :
Քանզի աւասիկ որպիսի՝[24] ածէ դարձեալ ի վերայ[25] Եղիփազ.

[3] զՅոբ E — [4] այսպիսի E — [5] իւրոց E — [6] վերա E — [7] զՅոբ E

5,14-16
[1] անիրաւ E — [2] եթէ E — [3] Յոբայ E — [4] *om.* E — [5] Յոբայ E — [6] Յոբ E — [7] Յոբ E — [8] Յոբ E — [9] առաքինութեամբ E — [10] սգեստուք E — [11] էր E — [12] եւ E — [13] թէ E — [14] Համբերիցես E — [15] յուսոյ E — [16] որպէս զի E — [17] է *add.* E — [18] յանցանելով E — [19] բարեացն E

les projets des fourbes et leurs mains ne feront pas la vérité. 13 *Lui qui surprend les sages dans leur finesse et a marqué au coin de la folie leurs divers projets.*»

Qu'est-ce que cela signifie? (Éliphaz) calomnie Job qui serait un fourbe: il se serait hâté d'endosser simplement une réputation de justice, sans avoir rien fait avec justice de ce qu'il affectait (de faire). Cependant Dieu n'était pas sans pénétrer de pareils desseins, et «*il marque au coin de la folie leurs projets*» contre leur volonté, (projets) qui leur sont désirables. Mais Éliphaz ajoute encore à cela la malédiction et, à cause d'elle, il se lamente sur Job de façon imagée.

5,14-16 «*De jour, que les ténèbres les heurtent et, à midi, qu'ils tâtonnent comme dans la nuit.* 15 *Qu'ils soient massacrés dans une bataille et que le pauvre échappe à la main du puissant.* 16 *Et qu'il y ait de l'espoir pour le faible et que la bouche des (gens) injustes soit fermée*[1].»

Éliphaz, divaguant en esprit, maudissait en ces termes, comme si (ses) malédictions devaient atteindre Job. Il ne savait pas en effet que les malédictions, aussi considérables soient-elles, s'écartent de Job, cependant que les bénédictions, aussi considérables soient-elles, l'entourent. Car Job, «*de jour*», ne palpe pas «*les ténèbres*» et, «*de nuit*», il possède, grâce à sa piété, une lumière plus grande que celle «*de midi*». Job n'a pas été renversé «*dans une bataille*», mais il a abattu ses ennemis et ses adversaires. Job n'était pas «*pauvre*» en vertus, mais en vêtements terrestres et en raison de sa faiblesse physique. Par sa patience il a échappé aux mains du tyrannique Délateur, et il a acquis un espoir tellement assuré et vivace qu'il ne prêtait pas l'oreille à sa femme qui lui disait: «*Jusqu'à quand patienteras-tu en disant: Voici que je me résignerai encore un peu de temps, gardant l'espoir de ma délivrance*[a]». Mais que lui disait-il, puisqu'il ne voulait pas abandonner l'espoir du bonheur? «*Tu as parlé comme une femme insensée*[b].» Car celui qui trahit, une seule fois, son espoir en Dieu, celui-là est semblable à un insensé; il dépasse tous les insensés, car sa transgression du commandement de Dieu le prive soudainement de biens immenses. En cela[2], il ne s'est trouvé aucune iniquité dans la bouche de Job, mais il était rempli de justice de toutes sortes. Dieu laissait en effet le Traître infecter toutes les chairs (de Job) au point qu'on ne reconnaissait pas même les traits du juste; c'est pourquoi même ses amis, quand ils le virent, «*ne le reconnurent pas*[c]». Toutefois, il n'apparaît pas que (le Traître) ait pu infecter sa langue; aussi cela contristait-il l'invisible Archer[3], et c'est pour cette raison qu'il faisait parler ses amis avec lui, jusqu'à ce que (Job) cessât de parler, ou que, fatigué, il y renonçât. Car voici ce qu'ajoute encore Éliphaz:

5,14-16 a. Job 2,9-9a. b. Job 2,10b. c. Job 2,12.

5,14-16
[1] *Job* 5,15b, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 5,16b est différent du lemme du début sans être identique à BSA (voir p. 219).
[2] Après les reproches de sa femme.
[3] Titre donné à Satan et qu'Hésychius a déjà employé dans l'Hom. IV (prologue).

20 վերա E — 21 բերանն Յոբայ E — 22 արդարոյն E — 23 ապականեալ E — 24 որպիսիս E — 25 *om.* E

5,17-18 « *Երանեալ է մարդ զոր յանդիմանեաց*[1] *Տէր ի վերայ*[2] *երկրի, և զխրատ ամենակալի մի՛ ուրանար* : 18 *Զի նա ցաւեցուցանէ, և միւսանգամ անդրէն*[3] *հաստատէ. հարցէ՝ և ձեռք նորա բժշկեսցեն* » :

Բայց ոչ զայս ասելով ակն ունէր երանել զՅովբ[4]*, և պսակել զճգնողն վասն բարեպաշտութեանն*[5]*. այլ զի՞նչ. յայտ առնէ որ զկնիս գայ* :

5,19 « *Վեցիցս ի վշտաց փրկեսցէ զքեզ, և յեւթներորդումն*[1] *ոչ մերձեսցի առ քեզ չար* » :

« *Եթէ ոք յայնցանէ էր Յովբ*[2]*՝ որ խրատէին յԱստուծոյ և յանդիմանէին առ ի յուղղութիւն, և ոչ յայնցանէ՝ որք ի տանջանս և յապականութիւն հարկանին, ՝վեցիցս՝*
* p. 394 ** թերևս ՝փրկէր՝ զնա Աստուած*[3] *ի վերայ*[4] *եկելոց ՝վշտացն՝, կամ իբրև զծառայ, կամ իբրև զսիրելի, կամ իբրև զզաւրական. իսկ ՝յեւթներորդին՝ ոչ դիպէր նմա չար, յորժամ պահէր զնա Աստուծոյ աւգնութիւնն : Բայց այժմ ոչ այսպէս երևի. այլ զառաջինն հասին քեզ վիշտք՝ կիզումն ոչխարացն*[5]*, երկրորդ՝ յափշտակութիւն եզանցն, երրորդ՝ կորուստ իշոցն*[6]*, չորրորդ՝ գերութիւն ուղտուցն, հինգերորդ՝ մահ խաշնարած ծառայիցն*[7]*, վեցերորդ՝ անժամ*[8] *կորուստ ուստերացն և դստերացն. եհաս քեզ այսուհետև չարն եւթներորդ, ցաւք մարմնոյդ և վէրք անդամոցդ*[9]*. բայց Աստուած զքեզ և*
* p. 395 *այդպէս ոչ * ՝փրկեաց՝, որ ՝հարկանէ և անդէն*[10] *բժշկէ, որ ցաւեցուցանէ և դարձեալ հաստատէ՝, և արժանաւորս առնէ ⌜աստուածային այցելութեան*[11] » :

Զայս ասէր Եղիփաս՝ ձգելով զՅովբ[12] *առ ի յուսահատութիւն. ոչ գիտէր եթէ այն առաւել ևս քաջալերել տայր ճգնողին : Քանզի « ՝վեցիցս Աստուած եհան զնա ի վշտաց ». քանզի*[13] *զվեցեսին վիշտս՝ որ այժմ*[14] *թուեցաք, էած թշնամին ի վերայ*[15] *նորա : Իսկ Աստուած ⌜խնայելով զարդարն*[16]*՝ յառաջագոյն այսպիսի սահման դնէր. « Ահա՛ զամենայն որ ինչ է նորա՝ ետու ի ձեռս քո, բայց ի նա մի՛ մերձենար » : Քանզի յերկրորդ պատերազմին՝ ձեռն*[17] *էարկ ի նա, և զեւթներորդ խրատ ածեալ*[18] *ի վերայ*[19]
* p. 396 *ճգնողին՝ թողացուցանել * խնդրեաց : Լուր զի՞նչ սահման և ի վերայ*[20] *այսր եդ Աստուած. « Ահաւասիկ տամ զնա ի ձեռս քո, բայց միայն զոգի նորա պահեսցես ». այսինքն է*[21]*, « զի միայն զարտաքինսն ունիցիս, և ի ներքինսն մատել՝ քեզ ⌜ոչ հրամայէ բանս*[22]*. ապականեա՛ զկաւն, բայց զոսկին կողոպտել ոչ առնում յանձն » : Միտ դիր՝ զի յառաջագոյն պահէ Աստուած զՅովբ*[23] *ի փորձանացս յայսմանէ*[24]*, և ընդունայն խաւսի Եղիփաս*[25] *զառաջինսն և զկնիսն*[26] *ընդ Յովբայ*[27].

5,17-18
[1] *խրատեաց* E — [2] *վերա* E — [3] *om.* E — [4] *զՅոբ* E — [5] *բարեպաշտութեան* E

5,19
[1] *յեւթներորդումն* E — [2] *Յոբ* E — [3] *om.* E — [4] *վերա* E — [5] *ոչխարաց* E — [6] *իշուցն* E — [7] *ծառայից* E — [8] *անժամանակ* E — [9] *անդամոցն* E — [10] *անդրէն* E — [11] *աստուածային այցելութեանն* E — [12] *զՅոբ* E — [13] E, *om.* VD — [14] *այժմս* E — [15] *վերա* E — [16] *խնաելով յարդարն* E — [17] *ձեռք* E — [18] *ածելով* E — [19] *վերա* E — [20] *վերա* E — [21] *միայն* *add.* E

5,17-18 «*Bienheureux l'homme que le Seigneur a corrigé sur la terre; aussi ne refuse pas la leçon du Tout-Puissant.* 18 *Car lui, il fait souffrir et il rétablit; il frappera et ses mains guériront.*»

Cependant, en affirmant cela, (Éliphaz) ne pensait pas à proclamer Job bienheureux ni à couronner le combattant en raison de sa piété! Mais qu'en est-il? Ce qui suit l'éclaire.

5,19 «*Six fois, il te sauvera des souffrances et, à la septième, le mal ne te touchera pas.*»

«Si Job était de ceux que Dieu avertit et corrige en vue de leur amendement, et non de ceux qui sont frappés en vue du châtiment et de la ruine, «*six fois*», peut-être, Dieu l'aurait «*sauvé des souffrances*» qui lui sont survenues, en tant que son serviteur, en tant que son ami, en tant que son soldat[1]; et le mal ne l'aurait pas atteint une '*septième fois*', le secours de Dieu l'en aurait alors préservé. Mais il ne semble pas en être ainsi maintenant. Le malheur qui t'a touché la première fois, c'est la combustion de tes brebis; la deuxième, l'enlèvement des bœufs; la troisième, la perte des ânes; la quatrième, la capture des chameaux; la cinquième, la mort des bergers; la sixième, la mort inopinée de tes fils et de tes filles; ensuite un septième mal t'a touché, la douleur physique et les plaies de tes membres. Toutefois, même en cet état, Dieu ne t'a pas '*sauvé*', lui qui '*frappe et rend la santé, qui fait souffrir, rétablit*[a]' et rend digne de la visite divine.»

Voilà ce que disait Éliphaz en vue d'amener Job au désespoir. Il ne savait pas que cela encourageait davantage le combattant. En effet ⌜«*six fois, Dieu l'a tiré des souffrances*[2]», car les six malheurs que nous venons d'énumérer lui ont été infligés par l'Ennemi. Mais Dieu, pour ménager le juste, avait posé à l'avance cette limitation: «*Voici que j'ai remis entre tes mains tout ce qui lui appartient, mais ne touche pas à lui*[b]». Puis, dans une deuxième bataille, (l'Ennemi) a porté la main sur lui et, sur le point d'infliger au combattant une septième épreuve, il demande (à Dieu) de le lui abandonner. Écoute quelle limitation Dieu mit encore à cela: «*Voici que je le livre entre tes mains, cependant tu respecteras son âme*[c-3]», c'est-à-dire: «Tu auras seulement l'extérieur, mais ces paroles ne t'autorisent pas à t'introduire dans son intérieur; détruis le limon, cependant je n'accepte pas que tu pilles l'or». Considère que Dieu préserva Job de ces épreuves et qu'Éliphaz dit inutilement à Job ce qui précède et ce qui suit:

5,19 a. Job 5,18. b. Job 1,12. c. Job 2,6.

5,19
[1] Hésychius met son commentaire, discours fictif, dans la bouche d'Éliphaz.
[2] Dans le texte du ms. V, ce passage est omis par saut du même au même.
[3] Le texte *Job* 2,6a est différent de celui du lemme et du commentaire de l'Hom. IV.

---

22 *բանս ոչ Հրամաէ* E — 23 *զՑոբ* E — 24 *յայսցանէ* E — 25 *Եղիփազ* E — 26 *զկրկինս* E — 27 *Ցոբայ* E

5,20-26 *« Ի սովի՝ փրկեսցէ զքեզ ի մահուանէ, և ի պատերազմի՝ ի ձեռաց երկաթոյ ։ 21 Ի տանջանաց լեզուի փրկեսցէ զքեզ, և մի՝ երկիցես ի չարեաց որ ի վերայ [1]* * p. 397 *գան. * 22 զանիրաւս և զանաւրէնս այպանեսցես ։ Ի գազանաց վայրենեաց երկրի ոչ երկիցես դու, զի ընդ քարինս վայրի դաշինք քո, 23 և գազանք վայրի խաղաղեսցին [2] ընդ քեզ ։ 24 Ապա գիտասցես՝ եթէ խաղաղութիւն է ի տան քում, և այցելութիւն վայելչութեան [3] քո մի՝ վրիպեսցի [4] ։ 25 Եւ գիտասցես զի բազում է զաւակ քո, և որդիք քո եղիցին իբրև ⌜զամենայն բանջար վայրի [5] ։ 26 Եւ երթիցես ի գերեզման իբրև զցորեան հասեալ՝ ի ժամանակի իւրում հնձեալ, կամ իբրև չեղջ [6] կալոյ ի ժամանակի ամփոփեալ » ։*

Իսկ եկայք այժմ ի ժամու [7] ասասցուք ցեղիփազ և ⌜կամ ցնա՝ որ զնայն չարժէ [8], եթէ այսք * p. 398 ** *երանելի գխրատեալն ցուցցեն. առանց երկմտութեան ունի զերանութիւնն [9] Յովբ [10] ։ Քանզի ասասիկ՝ թէպէտ [11] առ հարկի՝ ⌜և թէպէտ [12] կամաւք՝ սովելով և [13] յամենայն յաստի [14] սեղանոցս ի բաց դարձեալ, մինչև գոչելով ասէր՝ թէ « յառաջ քան զկերակուր իմ եհաս ինձ հեծութիւն », բայց սակայն ոչ մեռանի. զայն բանն Աստուծոյ հաստատութեամբ կնքելով, եթէ [15] « Ոչ միայն հացիւ կեցցէ [16] մարդ, ⌜այլ ամենայն բանիւ՝ որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ [17] » ։ Այլ և այնչափ համբերեալ փորձութեանց, յափշտակութեան [18] ընչիցն, ազատ մնաց « յերկաթոյ » և ի սրոյ պատերազմողացն, և « ի տանջանաց լեզուի » այնչափ է ծածկեալ, մինչև ոչ ինչ վիշտ* * p. 399 *եհաս նմա յայնմանէ. * և ոչ իսկ ըմբռնեցաւ, ոչ ի կնոջէն և ոչ ի ձերոց բանից ։ « Այլ և ոչ ի վերայ [19] չարեաց եկելոցն [20] երկնչի ». քանզի ո՞ւմ իսկ ընկալցի [21] ակն. ընչի՞ցն յափշտակութեան, որ միանգամ գոհութեամբ համբերեաց. այլ զորդւո՞ցն զպակասութիւն՝ զորոց զմահն իբրև զպատարագ [22] մատոյց ։*

Բայց զի « զանաւրէնս և զամբարիշտս այպանէ », յայտ յայնմանէ է, ուստի զինքն իսկ զմատնիչն՝ զառաջնորդն ամենայն ⌜անիրաւութեանց և անաւրէնութեանց [23], և զձեզ՝ զնորա [24] գործի՝ այպանելով [25] ոչ դադարէ ։ Եւ « ի վայրենի գազանաց »՝ ոչ յերևելեաց և ոչ յիմանալեաց [26] « ոչ երկնչի », յայնմանէ և արտաքոյ քաղաքին համարձակեալ նստի. * p. 400 ** *և փոխանակ ամենայն զինու՝ զբարեպաշտութիւնն էր ստացեալ. բաւական համարեալ առ ի յաւգնութիւն ⌜երևելի և աներևոյթ [27] « գազանացն » ։ Բայց ունի « դաշինս և ընդ քարինս վայրի ». քանզի զանզգայս ի մարդկանէ՝ որք « քարինք » ագարակիս մերոյ յիրաւի անուանեալ են, առ ինքն կոչէ, և ի ձեռն փորձանացն [28] համբերութեան՝ զզայունս [29] առնել կամեցաւ ։ « Խաղաղին ընդ նմա և գազանք վայրի [30] ». յայտ է թէ դեւք՝ ոչ ըստ [31] կամաց, այլ ի հարկէ հնազանդեալք. և զայս ամենայն քաջութեամբ և համբերութեամբ կազմեաց ։*

5,20-26

[1] *վերա* E — [2] *խաղաղասցին* E — [3] *վաեյչութիւն* E — [4] *վրիպեսցէ* E — [5] *զբանջար վայրի զամենայն* E — [6] *զչեղջ* E — [7] *ժամուս* E — [8] *կամ ցայն որ զնայն չարժեաց* E — [9] *երկմտութեանն* E — [10] *Յոբ* E — [11] *թէպէտ եւ* E — [12] *թէպէտ եւ* E — [13] *om.* E — [14] *աստի* E — [15] *թէ* E — [16] *կեցէ* E — [17] *եւ այլն* E — [18] *յափշտակութիւն* E — [19] *վերա* E — [20] *եկելոց* E — [21] *կալցի* VE, *corr.* *ընկալցի cum.* D — [22] *պատարագ* E — [23] *անաւրէնութեանց և անիրաւութեանց* E — [24] *նորա* E — [25] *այպանել* E —

5,20-26 «*En temps de famine, il te sauvera de la mort et, dans la bataille, des mains du glaive.* 21 *Il te sauvera des tourments de la langue et n'aie pas peur des maux qui surviennent.* 22 *Tu te moqueras des* (*gens*) *injustes et iniques. Des bêtes sauvages, toi, tu n'auras pas peur, parce que tu* (*auras*) *un pacte avec les pierres du champ,* 23 *et les bêtes sauvages seront en paix avec toi.* 24 *Alors tu sauras que la paix est dans ta maison, et la visite de ta beauté n'égarera pas.* 25 *Et tu sauras que nombreuse est ta postérité, et tes fils seront comme tout l'herbage du champ.* 26 *Et tu iras au tombeau comme du blé mûr moissonné en son temps ou comme la meule de l'aire ramassée à temps.*»

Eh bien! disons à présent à Éliphaz, ou à celui qui l'inspire, que ces (paroles) déclarent bienheureux celui qui a été comme réprimandé. Sans aucun doute, Job possède le bonheur. Voici en effet que, par nécessité ou de plein gré, souffrant de la faim et se détournant de toutes les tables d'ici-bas, au point de s'écrier: «*Pour ma nourriture, j'ai eu le gémissement*[a]», (Job), pourtant, ne meurt pas, confirmant avec force cette parole de Dieu: «*L'homme vivra non seulement de pain, mais de toute parole qui sort de la bouche de Dieu*[b]». Il supportait aussi les épreuves, le vol de ses biens; il ne fut pas livré au «*glaive*» et à l'épée des combattants, et il échappa «*aux tourments de la langue*», si bien que ces maux ne l'atteignirent pas et qu'il ne fut même pas pris au piège que lui tendaient sa femme et vos paroles. «*Il n'a pas peur non plus des maux qui lui arrivent.*» A quoi donc en effet s'attendrait-il? Au vol de biens qu'il avait supporté une première fois avec action de grâces, ou à la privation d'enfants dont il avait offert la mort comme un sacrifice?

Mais qu'il se «*moque des* (*gens*) *injustes et impies*», cela est évident, puisqu'il ne cesse de se moquer du Traître lui-même, le guide de toutes les iniquités et injustices, ainsi que de vous, ses instruments. Et «*il n'a pas peur des bêtes sauvages*», ni des visibles ni des invisibles[1]; aussi s'assoit-il en toute assurance, même à l'extérieur de la ville. Pour toute arme il possédait la piété, estimant que c'était une aide suffisante contre «*les bêtes sauvages*» visibles et invisibles. Cependant «*il a aussi un pacte avec les pierres du champ*», car les insensés parmi les hommes, nommés à juste titre «*pierres*» de notre champ, il les appelle à lui et, par la patience dans les épreuves, il veut les rendre sensés. «*Et les bêtes sauvages sont en paix avec lui.*» Il est évident que les démons (lui) sont soumis, non de leur gré, mais par nécessité; tout cela il l'a réalisé avec courage et patience.

5,20-26 a. Job 3,24. b. Deut. 8,3; Matth. 4,4. c. cf. Rom. 7,23; Gal. 5,16-17. d. cf. Rom. 8,2.

5,20-26
[1] Littéralement: «intelligibles». Le ms. E écrit ici: «invisibles» que nous allons rencontrer quelques lignes plus loin.

---

26 *յաներեւութից* E — 27 *երեւելեաց և աներեւոյթից* E — 28 *փորձանաց* E — 29 *զգաստս* E — 30 *վայրենի* E — 31 *ի* E

p. 401 Գիտէ խաղաղեցուցանել [32] զիւր « զտունն ». * քանզի Յովբայ մարմինն ընդ ող–
ւոյն [33] ոչ պատերազմի, և ոչ չարժմունք մարմնոյ նորա ընդդիմանան աւրինաց Հոգւոյ [34].
ուստի « և այցելութիւն վայելչութեան [35] տան նորա ոչ վրիպեսցէ », տաճար Աստուծոյ
եղեալ : Եւ « գիտէ զի բազում զաւակ [36] » ստացեալ է յայնմ յաւիտենի. անդ ունի
« որդիս՝ իբրև ⌜զամենայն բանջար [37] ի վայրի », որք բազում յամենայն քաղաքաւո–
րութեանց [38] նորա պատահեցան. յաղքատս և ի ծառայս, յորբս և ի տկարս, և յայլս՝
որ զամ մի պէտք էին « այցելութիւնք [39] » յերևելիս [40] և յաներևոյթս [41] : ⌜Քանզի
և [42] « ի ժամանակի իւրում իսկ է հնձեալ, հասեալ իբրև զցորեան՝ » այսու առաքի–
p. 402 նութեամբ, և « ի չեղջ կալոյն » ⌜երկնից երթայ [43] « ի ժամանակի * իւրում ամփո–
փեալ », այսինքն է, ի ժամու իւրում : Վասն զի աղքատութեամբն և մեծութեամբ [44]
փորձեալ է. և ոչ միայն բազմորդութեամբն՝ այլ և անորդութեամբն երևեցաւ աստո–
ւածասէր, զի ¯և Եղիփազու ըստ կարգի բանքս Յովբայ [45] ջատագովէին :

5,27 « Ահաւասիկ զայս այսպէս քննէաք, այս է զոր լուաքն [1]. բայց դու գիտասջիր
յանձն քո՝ զի՛նչ գործեցեր » :

Զի եթէ յԱստուծոյ լուայք, կամ եթէ որպէս Աստուած կամի՝ քննեցէք ընդ [2]
Աստուծոյ զասացեալսդ. աւելիս ասէ [3] զայս ընդ Յովբայ [4], եթէ [5]. « դու գիտասջիր
յանձն քո զինչ գործեցեր » այսինքն է [6], թէ « դու լեր [7] քեզ դատաւոր, և իրաւարար
p. 403 խղճի * մտացդ [8] քոց, և ամբաստան՝ զգաղտնեաց քոց. քանզի յանդիմանել զքեզ
ճառս ամաչէ դէմ յանդիման » : Այլ Յովբայ [9] յայտնիքն պայծառք են, և գաղտնիքն՝
առաւել ևս պայծառագոյնք. քանզի վասն յայտնեացն վկայէ [10] պատերազմն՝ որ ի
թշնամւոյն եկն [11] ի վերայ [12] նորա : Իսկ գաղտնեացն՝ Աստուծոյ վկայութիւնն [13] որ
ոչ ընդ վայր գրեցաւ [14], և ոչ միայն յառաջագիտութենէ՝ այլ և յիրացն իսկ ի փորձոյ :
Որովք երանի է ¯որ զտանի [15] ի [16] փորձ, և ծառայէ [17] այնպէս Աստուծոյ՝ որպէս
և [18] ինքն հրամայէ [19]. որում հատուցումն լինի ըստ բարեացն ակնկալութեան, որպէս
p. 404 գիտացաք զիւրաքանչիւր ոք ի բարեպաշտացն, որ վկայեցան * Հայրապետք, մար–
գարէք երևեցան. որպէս առաքելոցն վարք դեռ ևս այժմ փայլեն, և յետ այսչափ ծննդոց՝
նոցա իւղոցն անուշահոտութիւն ոչ դադարէ, որպէս զի և մեք պատահեսցուք այնմ
անուշահոտութեան, և եւղ [20] անուշահոտ եղիցուք ի կենաց ի կեանս Հաւր և Որդւոյ
և սուրբ Հոգւոյ [21]. ⌜որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն [22] :

[32] խաղաղացուցանել E — [33] E, ոգւոց VD — [34] Հոգւոյն E — [35] վաեչչութեան
E — [36] դաւակս E — [37] զբանջար E — [38] քաղաքավարութեանց —
[39] այցելութեան E — [40] յերեւելիսս E — [41] յաներևոյթսն E — [42] *om.* E
— [43] երթա երկնից E — [44] մեծութեամբն E — [45] Ելիփազու բանքս ըստ
կարգի E

5,27
[1] լուաք E — [2] ըստ E — [3] ասես E — [4] Յոբայ E — [5] թէ E —
[6] *om.* E — [7] լինջիր E — [8] մտաց E — [9] Յոբա E — [10] վկաէ E —
[11] որ եկն E — [12] վերա E — [13] վկաութիւնն E — [14] գերեցաւ E —
[15] որք զտանին E — [16] E, *om.* VD — [17] ծառաէ E — [18] *om.* E —
[19] հրամաէ E — [20] իւղ E — [21] Հոգւոյն E — [22] *om.* E

Il sait garder en paix sa «*maison*», car la chair de Job n'est pas en lutte contre l'esprit[c], et les mouvements de sa chair ne s'opposent pas à la loi de l'Esprit[d]. Aussi «*la visite de la beauté de sa maison n'égarera pas*», puisqu'il est devenu le temple de Dieu[e-2]. «*Et il sait qu'il s'est acquis une nombreuse postérité*» en ce monde. Là il a «*des fils, comme tout l'herbage du champ*»; ils lui arrivèrent nombreux en raison de sa conduite habituelle envers les pauvres et les esclaves, envers les orphelins et les infirmes, et d'autres encore, qui eurent un jour besoin de (ses) «*visites*» pour des raisons visibles ou invisibles. «*En son temps même, il fut moissonné, comme du blé mûr*», avec cette vertu, et il s'en alla à «*la meule de l'aire*» des cieux, «*ramassé en son temps*», c'est-à-dire à son heure. Car il a été éprouvé dans la pauvreté et dans la richesse, et son amour pour Dieu s'est manifesté non seulement quand il avait de nombreux enfants, mais encore quand il en fut privé. Aussi les paroles suivantes d'Éliphaz justifient-elles Job.

5,27 «*Voilà comment nous avons examiné cela, c'est cela que nous avons entendu; mais toi, considère en toi-même ce que tu as fait*[1].»

Plût à Dieu que vous ayiez entendu (Éliphaz) comme parlant de la part de Dieu[2] ou bien, comme Dieu le désire, que vous ayiez examiné ses paroles comme dites avec Dieu! (Éliphaz) ajoute ceci à l'adresse de Job: «*Considère en toi-même ce que tu as fait*», c'est-à-dire: «Toi, sois ton propre juge, l'arbitre de ta conscience et l'accusateur de tes (pensées) secrètes, car ce discours répugne à te réprimander en face[3]». Mais les (actes) visibles de Job sont lumineux, et ses (pensées) secrètes encore plus lumineuses, car, pour ce qui concerne les (actes) visibles, la bataille qui lui fut livrée par l'Ennemi en témoigne. Quant aux (pensées) secrètes, (elles bénéficièrent) du témoignage de Dieu[a]; celui-ci n'a pas été mis par écrit inutilement, mais (il le fut) non seulement en vertu de la prescience (divine), mais encore en raison de l'épreuve des faits eux-mêmes.

Bienheureux celui qu'ils mettent à l'épreuve[b] et qui sert Dieu comme lui-même l'ordonne. Pour lui il y a une rétribution conforme à l'attente des biens, ainsi que nous l'avons appris pour chacun des (hommes) pieux: les patriarches qui reçurent un bon témoignage[c], les prophètes qui se levèrent[d]. De même, la vie des apôtres resplendit encore maintenant et, après tant de générations, la bonne odeur de leurs huiles persiste, pour que, nous aussi, nous sentions cette bonne odeur, et que nous soyons une huile de bonne odeur[e] qui va de la vie à la vie du Père et du Fils et du Saint-Esprit. Gloire à lui, pour les siècles des siècles. Amen.

e. cf. 1 Cor. 3,16.

5,27 a. cf. Job 1,8; 2,3. b. cf. Jac. 1,12. c. cf. Hébr. 11,2ss. d. cf. Hébr. 11,32ss. e. cf. 2 Cor. 2,14-16.

2 «*La beauté*» de *Job* 5,24 désigne donc pour Hésychius le corps de Job.

5,27

1 *Job* 5,27b, différent du lemme, est identique à Z et à BSA.

2 Hésychius s'adresse à ses auditeurs en reprenant les paroles d'Éliphaz.

3 Dieu se refuse à juger Job qui mérite d'être son propre juge. Le discours d'Éliphaz est un éloge à l'adresse de Job, contrairement à ce pensait son auteur.

Թ

Job 6,1 Կրկնեալ անդրէն Յովբայ [1] ասէ. 2 « Եթէ կշռելով ⌜կշռէր ոք [2] զբար—
կութիւն իմ, և զցաւս իմ միանգամայն բառնայր ի լուծ կշռոց, 3 զի քան զաւազ
ծովափնեայ [3] ծանրագոյն են. այլ որպէս երևի՝ բանք իմ անարգ են : 4 Զի նետք
* p. 405 Տեառն ի մարմնի իմում * են [4], որոց սրտմտութիւնն ծծէ զարիւն իմ. յորժամ
սկսանիմ խաւսել՝ կոտեն զիս : 5 Մի՛ եթէ տարապարտո՞ւց ինչ խանչիցէ էշ ի
վայրի, բայց եթէ կերակուր խնդրիցէ. կամ թէ գոչիցէ՞ եզն առ մսուր՝ յորժամ ունիցի
զկերակուր. 6 կամ ուտիցի՞ Հաց առանց աղի, կամ գուցէ՞ Համ ի բանս ունայնս :
7 Դա՝ ոչ կարէ Հանգարտել անձն իմ, զի չարաւ տեսանեմ զկերակուր իմ, իբրև զՀոտ
առեւծու : 8 Զի եթէ տացէ՝ և եկեսցեն ինձ խնդրուածք իմ, և զյոյս իմ տացէ՝ Տէր :
9 Սկսաւ Տէր խոցոտել զիս, բայց ի սպառ մի՛ սպանցէ զիս : 10 Եղիցի ինձ
* p. 406 քաղաքն իմ գերեզման՝ * յորոյ ի վերայ պարսպաց ճեմէի. (և ի նա ոչ խնայեցից),
քանզի ոչ ստեցի ի բանս սրբոյն Աստուծոյ իմոյ : 11 Զի՞նչ է զաւրութիւն իմ զի
Համբերից, կամ զի՞նչ ժամանակ՝ զի Հանգարտեսցէ անձն իմ : 12 Մի՛ եթէ զաւ—
րութիւն վիմա՞ց իցէ զաւրութիւն իմ, կամ մարմինք իմ պղնձի՞ք են. 13 կամ թէ ո՞չ
ի նա ապաւինէի : Արդ աւգնութիւն իմ մերժեցաւ յինէն, 14 և ողորմութիւն Հրա—
ժարեաց յինէն, և այցելութիւն Տեառն անտես արար զիս : 15 Ոչ Հայեցան յիս
մերձաւորք իմ, իբրև Հեղեղատք զի պաքին, և իբրև ալիք անցին զինև : 16 Որք
սարսէինն յինէն՝ արդ աւասիկ Հասին ի վերայ իմ. իբրև զձիւն կամ զսառն պաղեալ՝
* p. 407 17 որ Հալիցի ի Հասանելոյ ջերմութեան և ոչ ճանաչիցի թէ որպէս * էր, 18 նոյն—
պէս և ես լքայ յամենեցունց, կորեայ և տնանկացայ : 19 Տեսէք զճանապարՀս
Թեմնացւոց և զշաւիղս Սաբայեցւոց, որք տեսանէք,՝ ամաչեցէք ամաւթով, 20 և ոյք

Lemme IX
[1] Յորա E — [2] ոք կշռէր E — [3] ծովու E — [4] E *add.* : մինչև ցայն վայր.
« և ոտն Հարկանէք ի վերա բարեկամի ձերոյ ». (cf. p. 234, l. 8-9)

---

[12] *Job* 6,11a est différent de Z et de BSA (omission de γάρ). Job 6,11b est identique à Z et différent de BSA (omission de μου[1]).

[13] *Job* 6,12a est identique à Z et conforme à BSA. - *Job* 6,12b est différent de Z et conforme à BSA.

[14] *Job* 6,13 est identique à Z. *Job* 6,13a est conforme à BSA et *Job* 6,13b différent de BSA (*mon* secours).

[15] *Job* 6,14a est identique à Z et conforme à A. *Job* 6,14b est différent de Z et conforme à A.

[16] *Job* 6,15a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 6,15b est identique à Z et conforme à A.

[17] *Job* 6.16 est identique à Z. *Job* 6,16a est conforme à A et *Job* 6,16b à BSA.

[18] *Job* 6,17 est identique à Z et conforme à A.

[19] *Job* 6,18 est identique à Z et conforme à BSA.

[20] *Job* 6,19 est différent de Z. · *Job* 6,19a est conforme à BSA et *Job* 6,19b à A.

HOMÉLIE IX

Job 6,1 *Répliquant, Job dit*[1] : 2 *«Ah! si l'on pesait ma colère et si l'on élevait sur une balance toutes mes douleurs ensemble*[2], 3 *car elles sont plus lourdes que le sable du littoral. Mais, à ce qu'il semble, mes paroles sont sans valeur*[3]. 4 *Car les flèches du Seigneur sont dans ma chair*[4], *leur fureur suce mon sang; lorsque je commence à parler, elles me piquent*[5]. 5 *Est-ce sans raison que l'onagre se met à braire, si ce n'est qu'il cherche de la nourriture? Ou bien, le bœuf meugle-t-il auprès de la mangeoire, lorsqu'il a de la nourriture*[6]? 6 *Ou peut-on manger du pain sans sel? Ou peut-il y avoir du goût aux paroles vides*[7]? 7 *De plus, mon âme ne peut se calmer, parce que je vois que ma nourriture (est) une puanteur comme l'odeur du lion*[8]. 8 *Ah! s'il faisait que l'objet de mes demandes vienne à moi, et si le Seigneur (me) donnait ce que j'espère*[9]! 9 *Le Seigneur a commencé à me blesser; cependant, à la fin, qu'il ne me mette pas à mort*[10]! 10 *Que ma ville soit mon sépulcre, sur ses remparts je me promenais; (je ne l'épargnerai pas), car je n'ai pas menti aux paroles de mon saint Dieu*[11]. 11 *Quelle est ma force pour que je patiente, ou quelle (est) (ma) fin pour que mon âme soit tranquille*[12]? 12 *Est-ce que ma force est la force des pierres ou mes chairs sont-elles d'airain*[13]? 13 *Ou bien est-ce que je ne m'étais pas confié en lui (Dieu)? Maintenant mon secours s'est éloigné de moi*[14], 14 *et la miséricorde s'est retirée de moi, la visite du Seigneur aussi m'a fait défaut*[15]. 15 *Mes proches ne m'ont pas regardé; comme des torrents lorsqu'ils se dessèchent et comme des vagues ils ont passé devant moi*[16]. 16 *Ceux qui tremblaient devant moi, voici que, maintenant, ils me sont tombés dessus, comme la neige ou la glace figée*[17] 17 *qui se met à fondre sous le coup de la chaleur, et on ne reconnaîtra plus ce qu'il en était*[18]. 18 *De même, moi aussi, j'ai été abandonné par tous, je suis ruiné et devenu pauvre*[19]. 19 *Voyez les chemins de Téman et les sentiers d'Ésébon; vous qui voyez, soyez couverts de honte*[20], 20 *et vous qui regardez, vous vous trouverez redevables. Eux, ils ont mis* *Lemme IX*

Lemme IX

[1] *Job* 6,1 est identique à Z et à BSA (omission de δὲ).

[2] *Job* 6,2 est identique à Z. — *Job* 6,2a est différent de BSA (omission de γάρ). — *Job* 6,2b est conforme à BSA.

[3] *Job* 6,3 est différent de Z. — *Job* 6,3a est différent de BSA (omission de καὶ). — *Job* 6,3b est conforme à BSA.

[4] Dans le ms. E, le texte biblique s'achève ici. On lit ensuite la rubrique suivante: «Jusqu'à cet endroit: *Et vous foulez aux pieds votre ami*». (*Job* 6,27)

[5] *Job* 6,4a est différent de Z et conforme à BA. — *Job* 6,4b est différent de Z et conforme à A. — *Job* 6,4c est identique à Z et conforme à BSA.

[6] *Job* 6,5a est différent de Z et de BSA (omission de τί γάρ). — *Job* 6,5b est identique à Z et différent de BSA (omission de καὶ).

[7] *Job* 6,6 est identique à Z et conforme à BA (omission de δὲ en *Job* 6,6b).

[8] *Job* 6,7 est identique à Z (sauf *da* au lieu de *sa*). — Job 6,7a est conforme à A et *Job* 6,7b à BA.

[9] *Job* 6,8 est identique à Z. — *Job* 6,8a est conforme à BSA et *Job* 6,8b à BS.

[10] *Job* 6,9 est identique à Z. — *Job* 6,9a est conforme à B et *Job* 6,9b à BA.

[11] *Job* 6,10 est différent de Z et conforme à A (omission de δὲ en 6,10a); nous restituons (...) les mots du verset qui ont été omis ici, mais qui figurent dans le commentaire.

Հայիքդ՝ պարտական զտցիք՝ որք ի քաղաքս և ի զանձս յուսացեալ իցեն ։ 21 *Դա՝ և*
դուք աւաղիկ անողորմ հասէք ի վերայ իմ. հայեցեալ ի վէրս իմ՝ երկերուք ։ 22 *Արդ*
ես խնդրեցի՞ ինչ ի ձէնջ, կամ ձերո՞վ զաւրութեամբդ կարաւտեալ իցեմ 23 *ապրե—*
ցուցանել զիս ի ձեռաց չարաց, կամ ի ձեռաց հզաւրաց փրկել զիս ։ 24 *Ուսուցէք*
p. 408 *զիս՝ և ես լռեցից. եթէ մոլորեալ ինչ եմ, ասացէք ինձ ։* 25 *Այլ ուրեմն խոտան * են*
բանք ճշմարտի. քանզի ոչ եթէ ի ձէնջ խնդրեմ բան կամ զաւրութիւն ։ 26 *Եւ ոչ*
կշտամբանք բանից ձերոց լռեցուցանեն զիս, և ոչ բարբառոյ բանից ձերոց անսացից ։
27 *Բայց զի իբրև ի վերայ որբոց յարուցեալ էք, և ոտն հարկանէք ի վերայ բարեկա—*
մաց ձերոց » ։ (Job 6,1—27)

Ամենայն առաքինութիւնք ընտիր ի փորձութեան կացուցանեն զճգնողն, և պայծառ
ականկալութեամբ տան [5] *տեսանել մշակին զպտուղս հնձոցն. այլ և զաւրականին Ա—*
տուծոյ պսակաւ տան դառնալ ի պատերազմէն ի տունն ։ Բայց սակայն առաքինութիւն
p. 409 *զառաքինութեամբ առաւելեալ՝ փորձ գտանի, խոկ * համբերութիւնն քան զամենայն ։*
Քանզի սա ունի յինքեան զիւրաքանչիւր գործոց ստացուածս, և ոչ հեզգութեամբ
⌜զայսս ապականել տայ [6]*, և ոչ ընդ վհատութեամբ անկանել, և ոչ յուսահատութեամբ*
յայլ ճանապարհ տայ [7] *դառնալ՝ որ տանի ի մահ ։ Եւ միանգամայն ⌜աւելի է* [8]*, եթէ* [9]
աթոռ, ցուպ և նեցուկ հաստատութեան է համբերութիւնս [10]*՝ առաքինութեանցն* [11] ։
Այսու մարտուցեալ և Յովբ [12]*՝ բաւական եղև տանել առ ամենայն նենգութիւնս թշնամ—*
ւոյն. և ի ծախել մեծութեանն՝ ինքն կայր մեծատուն, և ընդ յափշտակել եզանցն՝
ինքն մնաց զուարակ ազատ, որ գործէր զայգին առաքինութեանց. և ի կորստեան
p. 410 *իշոցն* [13] * *ինքն էր բանաւոր բեռնաբարձ, որ զաւրէնսն* [14] *Աստուծոյ բառնալ ոչ*
դադարէր ։ Այրեցան հաւտքն, այլ Յովբ [15] *մնաց զառն անարատ, որ ոչ մեկնէր յաջոյն* [16]
Աստուծոյ [17]*. զուղտսն գերեցին, որք սրովք ի վերայ* [18] *եկին, այլ Յովբ* [19] *զուղտսն*
ինչ ոչ համարէր, ⌜վասն զի [20] *ինքն ուժգնագոյն բառնայր զբեռինս չարչարանացն.*
որդիքն անկան ընդ ապականութեամբ, այլ Յովբ [21] *ոչ ինչ զգայր այնմ ախտից, վասն*
զի և զպատուիրանսն համարէր իւր որդիս. վասն զի հաւասարեալ թուով էին

[5] *տա* E — [6] *զայս ապականեալ տա* E — [7] *տա* E — [8] *աւել* E — [9] *թէ* E — [10] *համբերութիւն* E — [11] *առաքինութեանց* E — [12] *Յոբ* E — [13] *իշուցն* E — [14] *զաւրէնս* E — [15] *Յոբ* E — [16] *յառաջագոյն* E — [17] *յԱստուծոյ* E — [18] *վերա* E — [19] *Յոբ* E — [20] *քանզի* E — [21] *Յոբ* E

---

[3] La patience est une attitude de vie, «elle rétablit la justice de l'âme et des pensées» (voir Hom. I, prologue).

[4] «Trône de la loi», dans le prologue de l'Hom. XIX.

[5] Dans le prologue de l'Homélie XIX, la patience sera «le bâton de Jacob» fuyant son frère Ésaü.

[6] Hésychius a fait également usage, en commentant *Job* 1,14-15 (Hom. III), de la métaphore des «bœufs...qui sont au travail des commandements». Dans le commentaire sur *Job* 6,5 (voir infra), Job «est le bœuf qui laboure le champ des vertus».

[7] La même expression, à l'intérieur d'un contexte identique (la perte des ânes), se retrouve dans le commentaire sur *Job* 2,3a (Hom. IV).

leur espérance dans des villes et dans des trésors[21]. 21 *Or, vous aussi, voici que vous m'avez attaqué sans pitié; en regardant mes plaies, prenez peur*[22]. 22 *Maintenant, moi, vous ai-je demandé quelque chose ou bien ai-je besoin de votre force*[23] 23 *pour m'arracher aux mains des méchants ou pour me sauver des mains des forts*[24]? 24 *Enseignez-moi, et moi, je me tairai; si j'ai erré en quoi que ce soit, dîtes-le moi*[25]. 25 *Mais les paroles (de l'homme) véridique sont donc méprisables! Aussi je ne vous demande ni paroles ni force*[26]. 26 *Et les invectives de vos paroles ne me font pas taire, et je n'écouterai pas le son de vos paroles*[27]. 27 *Cependant, en quelque sorte, vous vous êtes dressés contre les orphelins et vous foulez aux pieds vos amis*[28]». (*Job* 6,1-27)

Prologue IX

Toutes les vertus font du combattant un (soldat) d'élite dans l'épreuve et, dans un brillant espoir, elles permettent à celui qui les cultive d'apercevoir les fruits des récoltes; elles permettent aussi au soldat de Dieu de revenir, de la bataille à la maison, avec une couronne[1]. Toutefois une vertu, qui l'emporte en vertu, se trouve mise à l'épreuve: la patience, supérieure à toutes (les vertus)[2]. Elle a en elle-même, en effet, l'acquis de chacun des actes (vertueux)[3], et elle ne laisse pas les démons la corrompre par la paresse ni la faire tomber dans le découragement; elle ne laisse pas non plus revenir, de désespoir, à un autre chemin qui conduit à la mort[a]. *Bref, il faut dire que cette patience est un trône*[4], *un bâton*[5] *et un soutien* solide des vertus. Combattant avec elle, Job, lui aussi, a été capable de faire face à toutes les ruses de l'Ennemi et, tandis que sa richesse était consumée, lui-même demeurait riche; alors que ses bœufs étaient enlevés, lui-même restait un taureau libre qui travaillait la vigne des vertus[6]; tandis qu'il perdait les ânes, lui-même était un portefaix doué de raison[7] qui ne cessait de porter la Loi de Dieu. Ses troupeaux de brebis furent brûlés, mais Job demeura un agneau sans tache[b] qui ne s'éloignait pas de la droite de Dieu. Ceux qui attaquèrent à l'épée capturèrent les

Prolog IX a. cf. Prov. 16,25; Matth. 7,13. b. b.cf. I Pierre 1,19.

[21] *Job* 6,20 est différent de Z. – *Job* 6,20a est différent de BSA (*vous vous trouverez redevables*). — *Job* 6,20b est conforme à BSA.

[22] *Job* 6,21 est identique à Z et conforme à BSA.

[23] *Job* 6,22 est identique à Z. *Job* 6,22a est différent de BSA (*moi*) et *Job* 6,22b conforme à BSA.

[24] *Job* 6,23a est différent de Z et conforme à A (*aux mains*), et *Job* 6,23b est identique à Z et conforme à A (*des mains*).

[25] *Job* 6,24a est identique à Z et conforme à BSA, et *Job* 6,24b est différent de Z et conforme à BSA.

[26] *Job* 6,25a est identique à Z et différent de BSA (*sont donc*). *Job* 6,25b, différent de Z, est conforme à A.

[27] *Job* 6,26a est identique à Z et conforme à BS. — *Job* 6,26b identique à Z est conforme à A.

[28] *Job* 6,27 est différent de Z et de BSA (*les orphelins...vos amis*).

Prologue IX

[1] Deux métaphores chères à Hésychius, celles du *combat* (voir les Hom. II et VIII *sur Job*, prologue) et de la *récolte* (*Hom. fest.* XIV,6; éd. AUBINEAU, p. 555), ouvrent l'Homélie IX, avec le cortège de termes qui réapparaissent en ces occasions (combattant, soldat, bataille, épreuve, couronne, cultivateur, fruits, récoltes).

[2] L'orateur avait fait un premier éloge de la «patience» dans le prologue de l'Hom. I: celui-ci le dépasse en importance.

որդիքն և դստերքն պատուիրանացն. ախտանայր մարմինն և տակաւին ապականէր,
* p. 411 *բայց ինքն զանդամս հոգւոյն ընդ զգուշութեամբ ունէր. * Թարախեալ կաթէին մար—*
մինքն, բայց նա աղաւթէր զի և յայլոց անդամոցն ՙԼկնեսցի. նախատէին բարեկամքն,
բայց նա երկայնմտութեամբ անցանէր ընդ սաստկութիւն խորոց [22] նախատանաց, և
դատաւոր և իրաւարար խնդրէ, և աղաւթէ՝ զի եկեսցէ ինքեան կշռող սրբութիւն [23]
իւրոյ արդարութեանն, և զյոյժ անմտութիւն իւրոյ կշռոյն [24] կամի ցուցանել : Իսկ
այժմ ոչ եթէ առանց դիմաց ինչ հանէ զբանս, որպէս յառաջագոյն հանէր, և իբրև յատենի
և ի ճզունս լուծանէ զբարեկամացն յանդիմանութիւնս. վասն այսորիկ յիրաւի ասաց՝
* p. 412 *թէ [25] « կրկնեալ Յովբայ [26] * պատասխանեաց », քանզի այսպէս կայ [27] ի սքանչելի **
պատմութեան մատենիս :

Job 6,1 « *Կրկնեալ Յովբայ* [1] *ասէ* » :
Քանզի բարեկամքն կրկնելով ի բանս իւրեանց՝ պատասխանէին, ակն ունելով,
եթէ « ընկրկեսցուք զՅովբ [2] » : *Իսկ « Յովբ* [3] *կրկնեալ » պատասխանէ, ոչ վասն*
այնորիկ զի ընկրկեսցէ, այլ զի մի՛ ընկրկեսցի : Մանաւանդ զի զնոսա կամէր ուղղել
որք զնայն կամէին ընկրկել [4]. *որք* [5] *յիւրեանց բանից* [6] *մղեալք անկանէին* [7], *և կամէր*
եթէ չինեսցէ զնոսա ի վերայ [8] *վիմին, յորում և ոչ իմանալի ծովուն ալիք կարասցեն*
խռովեցուցանել զնա : Իսկ զի՞նչ արդեւք [9] « *կրկնեալ* » *պատասխանիցէ :*

* p. 413 **6,2-3a** * « *Եթէ կշռելով ոք կշռէր զբարկութիւն իմ, և զցաւս իմ միանգամայն*
բառնայր ի լուծ կշռոց. 3 *զի քան զաւազ ծովափնեայ* [1] *ծանրագոյն են* » :
« *Բամբասէք, ասէ զՅովբ* [2], *իբրև թէ ՙբարկութեամբ՚ խաւսիցի, և* [3] *կամ սրտմտեալ*
ճարտարաբանիցէ, այլ եթէ ՙզբարկութիւն [4]*՚ բանից իմոց ՙկշռիցէք՚ ընդ չարչարանս*
ախտիցն, ոչ մի մի, այլ ՙմիանգամայն կշռելով՚, ՙծանրագոյն՚ գտանիցէք [5] *ՙքան զաւազ*
ծովափնեայ [6]*՚ զվիշտս իմ* » : *Քանզի տրամեցուցանէր զՅովբ* [7] *ոչ ապականութիւն*
ստացուածոցն, ոչ կորուստ ընչիցն, և ոչ հարուածք որդւոցն, և ոչ ⸢աղբերք թարախոց [8]*՚*
* p. 414 *որ սահէին ի վիրաց անտի. այլ որ յետ այնորիկ այսպիսի ինչ դժնդակ * է* [9] *բարբառ*
կնոջն. այսպէս և դուք նախատէք : Որչափ ինչ են վիշտքն Յովբայ [10], *իբրև ⸢զաղ*
թացեալ [11] *և իբրև « զաւազ ծովու ծանրագոյն » ևս է. զի ոչ* [12] « *ծանրագոյն* » *են*

— [22] *խորոցն* E — [23] *սրբութեան* E — [24] *կշռոցն* E — [25] *եթէ* E —
[26] *Յոբ* E — [27] *կա* E

6,1
[1] *Յոբա* E — [2] *զՅոբ* E — [3] *Յոբ* E — [4] *ընկղմեալ* E — [5] *խորք* E
— [6] *om.* E — [7] *անկանիցին* E — [8] *վերա* E — [9] *արդեաւք* E

6,2-3a
[1] *ծովափնեա* E — [2] *զՅոբ* E — [3] *om.* E — [4] *զբարկութեան* E —
[5] *գտանէք* E — [6] *ծովափնեա* E — [7] *զՅոբ* E — [8] *աղբեր թարախացն* E
— [9] *om.* E — [10] *Յոբա* E — [11] *զախտացեալ* E — [12] E, *զի՞նչ* VD

chameaux, mais Job n'attachait aucun prix aux chameaux, parce que lui-même portait avec plus de vigueur les fardeaux des souffrances. Ses enfants tombèrent en décomposition, mais Job ne ressentait en rien ces malheurs, parce qu'il regardait les commandements comme ses enfants, car ses fils et ses filles égalaient le nombre des commandements[8]. Sa chair était atteinte et peu à peu se décomposait, mais lui-même veillait avec précaution sur les membres de son âme. Ses chairs fondaient goutte à goutte, mais lui priait pour être détaché aussi de ses autres membres. Ses amis l'outrageaient, mais lui, avec longanimité, passait sur la violence de (leurs) graves outrages, et il demandait et suppliait que lui vienne, pour juge et arbitre, celui qui avait évalué la sainteté de sa justice, voulant ainsi montrer l'extrême non-sens d'une évaluation à son égard. Mais désormais, ce n'est pas sans personne devant lui qu'il profère ses paroles, ainsi qu'il le faisait auparavant; c'est comme au tribunal et comme dans un combat qu'il réfute les reproches de ses amis. Voilà pourquoi (l'Écriture) a dit à juste titre: «*Job, reprenant la parole, répondit*[9]», car il en est ainsi dans l'admirable histoire de ce livre[10].

Job 6,1 «*Reprenant la parole, Job dit*[1].»

Les amis (de Job), en «*reprenant la parole*» dans leurs discours, répondaient en effet avec cet espoir: «Nous réduirons Job au silence». Mais «*Job, reprenant la parole*», répond non pour (les) réduire au silence, mais pour ne pas y être réduit. Il voulait avant tout ramener dans la bonne voie ceux qui voulaient le réduire au silence. Ceux qui s'écroulaient sous la poussée de leurs propres paroles, il voulait aussi en faire un édifice (fondé) sur le roc, là où même les vagues de la mer invisible[2] ne pourraient le renverser[a]. Mais au fait que va-t-il répondre en «*reprenant la parole*»?

6,2-3a «*Ah! si l'on pesait ma colère et si l'on élevait sur une balance toutes mes douleurs ensemble, 3 car elles sont plus lourdes que le sable du littoral!*»

«Vous calomniez Job, dit-il, comme s'il parlait en '*colère*' ou comme s'il parlait éloquemment sous le coup de la fureur; mais si '*vous mettez en balance la colère*' de mes propos avec les tourments de mes maux, en les '*pesant*' non pas un à un mais '*tous ensemble*', vous trouverez mes souffrances '*plus lourdes que le sable du littoral*'.» Car ce qui attristait Job, ce n'était ni la destruction de ce qu'il possédait, ni la perte de ses biens, ni l'écrasement de ses enfants, ni les sources de pus qui s'écoulaient de ses plaies, mais les propos si pénibles que tenait sa femme à la suite de cela. Et vous, de même, vous l'insultez. Aussi «*lourdes*» que soient les

Job 6,1 a. cf. Matth. 7,25.

[8] La même image a été employée dans le commentaire sur *Job* 1,5b (Hom. I).
[9] Le texte, différent du lemme du début et du lemme qui suit, l'est aussi de Z et de BSA.
[10] Discours, réponse, réplique, telle est la trame du livre de *Job*.

6,1
[1] Le texte, différent du lemme du début et de BSA, l'est aussi de Z.
[2] Litt.: «intelligible». «La mer, les vagues de la mer» représentent habituellement chez Hésychius l'agitation de la vie présente, comme il le dit lui-même dans l'Hom. X, en commentant *Job* 7,14 (voir aussi l'*Hom. fest.* VII,8, éd. AUBINEAU, p. 261; DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 300).

ամենայն երևելիք [13] ծովու ալիքս քան զբանս ձեր, որ փչեալ [14] ելանեն ի սաՀմանաց թշնամւոյն [15]. զամպարշտութեան [16] կարծիս կամիք արկանել ի վերայ [17] արդարոյն :

6,3b « *Այլ որպէս երևի՝ բանք իմ անարգ են* » :

« *Ոչ յինքենէ՝ այլ ի վշտացն երևին ՝անարգ՝. ոչ զաւրութեամբ ՝բանիցն՝, այլ յայսմանէ զի [1] վիրաւորեալս [2] են. բայց ՝բանքս իմ՝ պայծառ են ճշմարտութեամբ, ⸢և լի ամենայն իմաստութեամբ [3]* » :

6,4 « *Զի նետք Տեառն ի մարմնի իմում են, որոց սրտմտութիւնն [1] ծծէ զարիւն*
* p. 415 *իմ, յորժամ սկսանիմ * խաւսել՝ խոցոտեն զիս* » :

Այնու նետիւք նեղի Յովբ [2], զոր Դաւիթ սաղմոսարանաւն [3] երգէր. « Նետք քո Հարան ի մարմինս իմ, և յիս Հաստատեցաւ ձեռն քո » : Քանզի երկոքին սանն զվշտացն՝ զոր ածեն [4] ի վերայ [5] նոցա, թշնամիքն թոյլ տալով Աստուծոյ. և վասն այսորիկ զայսպէս [6] փորձանս՝ « նետս Տեառն » անուանեն [7]. յայսմանէ ասէ Յովբ [8], եթէ « ծծէ զարիւն իմ » : Եւ որպէս թէ « մաշին ստացուածք անձին իմոյ, ոչ ժուժալով կալ Համարձակութեամբ առաջի նախատողացն պայծառ դիմաւք ». քանզի « յորժամ սկսանի [9] խաւսել՝ »
* p. 416 *յայնժամ խոցի [10] ցաւովքն [11]. մանաւանդ յերկարաբանել լեզուաւն, յայտ է թէ **
սաստկացոյն յուզին վէրքն. և ապա սանձել [12] Հարկաւորի [13] զբանսն, երկուցեալ մի՛ եթէ [14] Աստուած ուրեք ոչ Հաճիցի ընդ այնս : Իսկ որպէս յաւելու ի բանսս, ասիր. Հաւատացուցանելով [15] եթէ բարւոք [16] և պատշաճ ասացան՝ առաջին բանքն նորա [17] :

6,5 « *Մի՛ եթէ տարապարտո°ւց ինչ խանչիցէ ՝էշ ի վայրի [1], բայց եթէ կերակուր խնդրիցէ. կամ թէ գոչիցէ° եզն առ մսուր՝ յորժամ ունիցի զկերակուր [2]* » :

Մի՛ եթէ [3] ղսրովլիցէ° որ « զէշ ի վայրի », յորժամ սովեալ « խանչիցէ ». կամ իցէ° ուրեք եթէ յագեալ՝ արձակիցէ զբարբառ. կամ եթէ [4] « եզն » զքաղցելոյ բարբառ արձակիցէ°, « յորժամ » ⸢կայցէ առաջի նորա [5] « կերակուր » : Մի՛ եթէ [6] Հեծիցէ° արդար,
* p. 417 *քանզի նա է « էշ վայրենի ». * քանզի ազատ է յամենայն չար քաղաքավարութենէ*
մարդկան. դոյն և « եզն » է, որպէս զի զործէ զազարակն առաքինութեանց : Մի՛ եթէ [7]

[13] *երեւելի* E — [14] *չափեալ* E — [15] *թշնամոյն* E — [16] *զամբարշտութեան* E — [17] *վերա* E

6,3b
[1] *որ* E — [2] *վիրաւորեալ* E — [3] *om.* E

6,4
[1] *սրտմտութիւն նոցա* E — [2] *Յոբ* E — [3] *սաղմոսարանաւ* E — [4] *ածին* E — [5] *վերա* E — [6] *զայսպիսի* E — [7] *սանն* E — [8] *Յոբ* E — [9] *սկսանիմ* E — [10] *խոցիմ* E — [11] *ցաւաւքն* E — [12] *սանձեալ* E — [13] *Հարկաւորէ* E — [14] *թէ* E — [15] *Հաւանեցուցանելով* E — [16] *բարիոք* E — [17] *նոցա* E

6,5
[1] *էշավայրի* E — [2] *կերակուր* E — [3] *թէ* E — [4] *թէ* E — [5] *առաջի նորա կայցէ* E — [6] *թէ* E — [7] *թէ* E

souffrances de Job, comme le sel humide et «*le sable de la mer*», (vos insultes) sont encore «*plus lourdes*». Car toutes les vagues visibles de la mer ne sont pas «*plus lourdes*» que vos paroles qui sortent, toutes soufflées, du territoire de l'Ennemi. Vous voulez attacher au juste une réputation d'impiété.

6,3b «*Mais, à ce qu'il semble, mes paroles sont sans valeur.*»

«Ce n'est pas par elles-mêmes qu'elles apparaissent '*sans valeur*', mais du fait de (mes) souffrances; ce n'est pas en raison de la signification de '(*mes*) *paroles*' (qu'elles apparaissent sans valeur), mais parce que je suis blessé[1]. Cependant, '*mes paroles*' sont éclatantes de vérité ⸢et remplies de toute sagesse[2].»

6,4 «*Car les flèches du Seigneur sont dans ma chair et leur fureur suce mon sang; lorsque je commence à parler, elles me percent*[1].»

Sous ces flèches, Job est accablé; c'est ce que David chantait sur le psaltérion: «*Tes flèches se sont fichées dans ma chair et ta main s'est affermie sur moi*[a-2]». Tous les deux parlent en effet des souffrances que leur infligent les ennemis avec la permission de Dieu, et c'est pourquoi ils appellent ce genre d'épreuves «*flèches du Seigneur*»; c'est pour cela que Job dit: «(*Leur fureur*) *suce mon sang*». C'est comme s'il (disait): «Les biens de mon âme s'épuisent; je ne puis me tenir hardiment face à ceux qui m'outragent avec un visage resplendissant». En effet, «*lorsqu'il commence à parler*», (Job) est alors transpercé de douleurs. C'est surtout, lorsqu'il prolonge son discours, qu'évidemment les blessures se réveillent plus violemment; il est alors contraint de mettre un frein à ses paroles, dans la crainte qu'elles ne déplaisent totalement à Dieu. Mais apprends ce qu'il ajoute à ces paroles, voulant persuader que les paroles précédentes ont été prononcées de façon juste et convenable.

6,5 «*Est-ce sans raison que l'onagre se met à braire, si ce n'est qu'il cherche de la nourriture? Ou bien le bœuf meugle-t-il auprès de la mangeoire, lorsqu'il a de la nourriture?*»

Est-ce qu'on blâmerait «*un onagre*», lorsque, affamé, «*il se met à braire*»? Est-ce qu'il lui arrive de pousser son braiment, une fois rassasié? Ou encore «*un bœuf*» pousse-t-il le meuglement d'un (bœuf) affamé, «*lorsqu'il a de la nourriture*» devant lui? Est-ce qu'un juste gémit — car c'est lui «*l'onagre*» —, parce qu'il est à l'abri de toute inconduite humaine? (Le juste) est aussi «*le bœuf*», car il laboure le champ des vertus. Est-ce qu'il gémirait jamais, sinon parce qu'il n'y a pas «*de nourriture*»? Mais «*la nourriture*» des justes, ce sont les jugements de Dieu;

6,4 a. Ps. 37,3.

6,3b
[1] Les maladies dont Job est frappé, signes de son péché aux yeux de ses amis, discréditent ses paroles.
[2] Ces derniers mots font défaut dans le ms. E.

6,4
[1] *Job* 6,4c est différent du lemme du début, mais sans modification de sens.
[2] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 139).

Հեծիցէ° երբեք, բայց եթէ առ ի չգոյէ « կերակրոյն ». իսկ « կերակուր » արդարոցն [8] է դատաստանք [9] Աստուծոյ. քանզի այնու կերակրեալք, առ ի յաշխատութիւնս և ի ցաւս վասն [10] աւրինացն և պատուիրանացն յաւժարք են :

6,6 « Կամ ուտիցի° Հաց առանց աղի, կամ գուցէ° Համ ի բանս ունայնս » :

« Որպէս ձերքդ են ‘առանց աղի’ : Իսկ Յովբայ [1] ‘բանիցն Հաց’ ոչ երբեք առանց ‘աղին [2]’ բարեպաշտութեան էր, և ոչ ‘Համ բանից’ բերանոյ արդարոյն’ ընդունայն է. * p. 418 « քանզի զոր ասացի * բարիոք մտաւք և ի դէպ ժամու, և զոր պարտ էր՝ զայն խաւսեցայ. փութալով ելանել յայսմ ընդունայնութեան կենացս՝ զի ոչինչ ունի ցանկալի բարեպաշտաց. բայց ինձ և [3] ցաւք ես են վասն վշտացս ի վերայ [4] Հասելոց : »

6,7 « Դա՝ ոչ կարէ [1] Հանդարտել անձն իմ, զի չարաւ տեսանեմ զկերակուր իմ՝ իբրև զՀոտ առեւծու [2] » :

« ԶազրաՀոտ լինի իմ ամենայն ‘կերակուրս [3]’ ի չարաՀոտութենէ ⸢ձեռաց և ի վիրաց [4]. ես ինքնին ինձ ‘⸢առիւծ’ եմ [5] ապականելով զմարմինս իմ, և զխեցի ի գործ արկանեմ փոխանակ ժանեաց ‘առեւծու [6]’, որովք յուզի ‘Հոտ’ ապականութեանս, և E.f. 95r բուրէ ‘Հոտ’ նեխութեան [7] որպէս և [8] ի * քմաց [9] չաղղակեր ‘առիւծու’. դադարէ ոչ ‘անձն իմ’ զայս խնդրելով զոր և յառաջագոյն իսկ խնդրէի ». բայց ասասցես եթէ զո°ր, որ ի կարգիս աստ է գիտասցես :

6,8 « Զի եթէ տացէ և եկեսցեն յիս խնդրուածք իմ և զյոյս իմ տացէ Տէր » :

« Զի°նչ զայս. քանզի է այս վայելուչ [1] առն արդարոյ և իմաստասիրի, վասն զի ոչինչ խնդրէ աշխարՀական, և ոչ անարժանս ինչ պաՀանջէ յուսոյ արդարոց. այլ խաղաղութեամբ և բարեպաշտութեամբ ելս ի մարմնոյ. վասն այսորիկ աղերսէր էր :

6,9 « Սկսաւ Տէր խոցոտել զիս. բայց ի սպառ մի՛ սպանցէ զիս ».

E.f. 95v * « ‘Սկսաւ’ Հարկանել զմարմինս, քանզի թշնամին առանձինն ոչ կարէ Հարկանել. ‘խոցոտեսցէ զիս’ մաՀու, ‘բայց ի սպառ մի՛ սպանցէ’, զի մի՛ մաՀ ի մաՀուանէ ընկալցի զիս, այլ զմաՀս առժամանակեան ընկալցին կեանքն ճշմարիտք » :

[8] արդարոյն E — [9] դատաստանքն E — [10] *om.* E

6,6
[1] Յոբայ E — [2] աղի E — [3] *om.* E — [4] վերա E

6,7
[1] կարել E — [2] առիւծ E — [3] կերակուր E — [4] վիրացս և ի ձեռաց E — [5] E, առնեմ VD — [6] առիւծու E — [7] նեղութեան E — [8] *om.* E — [9] *lac.* V *usque ad* **p. 254, l. 5)**

6,8
[1] վաելուչ *cod.*

lorsqu'ils en sont nourris en effet, ils sont préparés aux fatigues et aux souffrances que causent la Loi et les commandements.

6,6 «*Ou peut-on manger du pain sans sel? Ou peut-il y avoir du goût aux paroles vides?*»

«Ainsi sont les vôtres, '*sans sel*'. Mais '*le pain des paroles*' de Job n'était jamais sans '*le sel*' de la piété, et '*le goût des paroles*' de la bouche du juste n'est pas frivole. Car ce que j'ai dit, (je l'ai dit) avec de bonnes intentions et en temps opportun; j'ai dit ce qu'il fallait, me hâtant de sortir de cette vie frivole, car elle n'a rien de désirable pour les gens pieux. Cependant pour moi s'y ajoute la souffrance, en raison des malheurs qui me sont survenus.»

6,7 «*De plus, mon âme ne peut se calmer, parce que je vois que ma nourriture (est) une puanteur, comme l'odeur du lion.*»

«Toute '*ma nourriture*' devient fétide du fait de la mauvaise odeur de mes mains et du fait de mes plaies. Moi, pour moi-même, je suis en quelque sorte '*un lion*[1]', pourrissant ma chair; et j'emploie un tesson au lieu des crocs '*du lion*' qui dégagent une '*odeur*' de corruption; '*une odeur*' putride se répand comme celle qui sort du palais[2] '*du lion*' carnassier. '*Mon âme*' ne cesse pas de demander ce que je demandais auparavant.» Mais diras-tu que ce qui vient ensuite tu le connais?

6,8 «*Ah! s'il faisait que l'objet de mes demandes vienne à moi et si le Seigneur (me) donnait ce que j'espère!*»

Qu'est-ce à dire? Il convient en effet à un homme juste et philosophe de ne rien demander (des biens) de ce monde, et de ne rien exiger qui soit déplacé par rapport à l'espoir des justes. Mais avec calme et piété, (Job demande) la sortie de son corps; c'est pourquoi il a ajouté:

6,9 «*Le Seigneur a commencé à me blesser; cependant, qu'à la fin, il ne me mette pas à mort!*»

«'*Il a commencé*' à frapper ma chair, parce que, de lui-même, l'Ennemi n'a pas pouvoir de la frapper. '*Il me blessera*' à mort; '*cependant, qu'à la fin il ne me mette pas à mort*', pour que la Mort ne me reçoive pas de la mort, mais que la vraie Vie reçoive cette mort passagère.

6,7

[1] Nous adoptons la leçon du ms. E, qui est aussi celle de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, *aṙiwc*, *lion*, au lieu de celle du ms. V, *aṙnem*?, qui est en mauvais état ici, dans ces dernières lignes précédant une lacune.

[2] Le texte est désormais celui du ms. E. Une longue lacune, en effet, commence ici dans le ms V où font défaut la fin de l'Homélie IX et le début de la dixième. Le texte imprimé en petites lettres dans l'édition Č'rak'ean (p. 100-102), celui de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan (XIIIe s.), est un résumé du texte d'Hésychius.

6,10 « Եղիցի ինձ քաղաքն իմ գերեզման յորոյ վերայ [1] պարսպացն ճեմէի և ի նա ոչ խնայեցից [2], քանզի ոչ ստեցի զբանս սրբոյ Աստուծոյն իմոյ » :

« Եղիցի ինձ գերեզման քաղաքն իմ », զի ի կենդանութեան և յետ մահու արասցէ ուզոստ Յոբ աշխարհին իրում. քանզի արդարոյ և տեսիլն աւգտակար և յիշատակն շահաւոր է. քանզ ի զոր աւրինակ « ՝ճեմէի ի վերայ [3] պարսպացն՝ ակն ածելով ի վերայ [4] փաստակոցն առ ի յուղղել զաշխատութիւնսն, իսկ մեռեալ ՝պարիսպ՝ եղէց ՝քաղաքին՝ ». E.f. 96r « ՝ոչ խնայեցից [5]՝ որում ոչ խնայեն [6] », յա*յտ է թէ « առժամանակեայ [7] կենացն ». բայց եթէ վասն է՞ր յայտնագոյնս քարոզեաց զի « ոչ ստեցից սրբոյն Աստուծոյ իմոյ », այսինքն է թէ « ոչ հոգամ վասն աստի կենացս, ոչ են երկուցեալ վասն ելից մարմնոյս, քանզի ոչ կամիմ եթէ գտայց սուտ, վասն վկայութեանց [8] ՝սրբոյ Աստուծոյ՝ որ ասացաւն ի վերայ [9] իմ ». քանզի ոչ զուենքէ վասն սրբութեան վկայէ [10], բայց եթէ ղայնցանէ զորս գտանէ ի սրբութեանց, զ ի նա ասաց եթէ « ոչ ոք է ի վերայ [11] երկրի իբրև զՅոբ ». իսկ արդ այսուհետև պարտ է հայել [12] յապականացու կեանս յայս, քանզի ոչ է հնար մարմնասէր մարդկան առնուլ յԱստուծոյ զայնչափ և զայսպիսի վկայութիւն [13]. այլ և զ ի՞նչ իսկ տայցէ խնամարկել Յոբ ի նուաղ և վշտագին կեանսս :

6,11 « Զի՞նչ է զաւրութիւն իմ զ ի համբերեցից կամ զ ի՞նչ ժամանակ զ ի հան-դարտեսցէ անձն իմ » :

E.f. 96v « Զի մարմին կաւեղէն ունիմ, * և զուժ հաասրակ կաւոյ. ուստի և դժուարանալ յիրաւի հարկաւորիմ վասն վշտացս, և ՝զանձին՝ քաջութիւն լուծանէ մարմնոյս տկա-րութիւն. ի վերայ [1] այսոցիկ և կեանքս սակաւ ժամանակեան են, քանզի ո՞րչափ ինչ է ամսոց կամ տարեաց շրջանակք, կամ զ իա՞րդ ոչ դժուարանամ ընդ ժամանակեան կեանսս » :

6,12 « Մի՛ թէ զաւրութիւն վիմա՞ց իցէ զաւրութիւն իմ. կամ մարմինք իմ պղնձի՞ք » :

« Զի թէպէտ և այնպէս եւ էր ՝զաւրութիւն իմ՝ մինչև հաւասարէ ՝վիմի և պղնձոյ՝, սակայն և զայս յանդիմանէին փորձութիւնք թշնամւոյն, ՝զի երկաթ իբրև զ յարդ հա-մարեալ է նմա, և պղինձ իբրև զփայտ փուտ՝ » : Քանզ ի այս ի վերայ [1] թշնամւոյն սաս-ցաւ յԱստուծոյ, ուստի և հարկ էր յամենայն կողմանց խնդրել զելս ի մարմնոյս. բայց E.f. 97r բանս ոչ է հայհոյութիւն յԱստուած : Եւ * ոչ Տէր [....] է՞ր հաասն[...]ացեայն ես[...]

6,10
[1] վերա cod. — [2] խնաեցից cod. — [3] վերա cod. — [4] վերա cod. — [5] խնաեցից cod. — [6] խնաեն cod. — [7] առժամանակեա cod. — [8] վկաու-թեանց cod. — [9] վերա cod. — [10] վկաէ cod. — [11] վերա cod. — [12] հաել cod. — [13] վկաութիւն cod.

6,11
[1] վերա cod.

6,12
[1] վերա cod.

6,10 *«Que ma ville soit mon sépulcre, sur ses remparts je me promenais: et je ne l'épargnerai pas*[1], *car je n'ai pas menti aux paroles de mon saint Dieu.»*

«Que ma ville soit mon sépulcre», pour que Job, après sa mort, soit utile à son pays comme durant sa vie, car le spectacle du juste est utile et son souvenir profitable. Ainsi «'*je me promenais sur ses remparts*', attentif à ceux qui peinaient, dans le but d'atténuer leurs fatigues; mais mort, je serai un '*rempart*' pour '*la ville*'». «'*Je n'épargnerai pas*[2]' celle que je n'épargne pas»; il s'agit évidemment de cette vie éphémère. Mais pourquoi a-t-il proclamé ouvertement: «*Je ne mentirai*[3] *pas à mon saint Dieu*»? Cela veut dire: «Je ne me soucie pas de cette vie, je n'ai pas peur du départ de ce corps, car je ne veux pas être trouvé menteur par rapport aux témoignages que '*le saint Dieu*' a portés à mon égard». (Dieu) ne témoigne de la sainteté de personne en effet, sinon de ceux qu'il trouve appliqués à des œuvres saintes; aussi a-t-il dit: «*Il n'y a personne sur la terre comme Job*[a]». Par conséquent il faut être sur ses gardes durant cette vie corruptible, car il n'est pas possible aux hommes sensuels de recevoir de Dieu un témoignage aussi important et d'une telle qualité. Mais qu'est-ce donc qui ferait que Job s'intéresse à cette vie languissante et douloureuse?

6,11 *«Quelle est ma force pour que je patiente, ou quelle est (ma) fin pour que mon âme soit tranquille?»*

«Car j'ai un corps tiré du limon et ma vigueur est comparable au limon. Aussi je suis contraint, à bon droit, de m'irriter en raison de mes souffrances, et la faiblesse de mon corps énerve le courage de '*mon âme*'. A cause de cela, ma vie est de peu de durée[a]. Combien a-t-elle de cycles de mois ou d'années en effet? Comment ne m'irriterai-je pas contre cette vie éphémère?»

6,12 *«Est-ce que ma force est la force des pierres? Ou mes chairs sont-elles d'airain?»*

«Bien que '*ma force*', en effet, ait été jusqu'à égaler celle '*de la pierre et de l'airain*', pourtant les épreuves de l'Ennemi l'ont fait reculer, '*car pour lui le fer est regardé comme de la paille et l'airain comme du bois pourri*[a-1]'». Puisque Dieu a dit ceci de l'Ennemi, il fallait donc chercher de tous les côtés la sortie de ce corps.

6,10 a. Job 1,8; 2,3.

6,11 a. cf. Job 14,5.

6,12 a. Job 41,19.

6,10
[1] *Job* 6,10a, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à BS.
[2] Le texte arménien de ce passage de *Job* 6,10a reflète les méprises de la LXX (cf. DHORME, *Job*, p. 73-74; GRABBE, *Comparative Philology*, p. 46-48). La brièveté du commentaire d'Hésychius manifeste, semble-t-il, un embarras dont il n'a pas cherché à sortir en recourant au texte hébreu.
[3] Un temps différent du lemme, sans correspondant dans la LXX.

6,12
[1] Le texte est différent de Z et conforme à la LXX.

տես առնէ զ[…] առաւել ևս ցա[…] զի եթէ ոչ այսպէս[…] այրն ձեռն ոչ ձգ[…] ական ոչ լինէր նմա […] ով Յոբ ի վերայ [2] ած և որ[…]

6,13-14 « Կամ թէ ո՞չ ի նա ապաւինէի. [արդ աւգն]ութիւն իմ մերժեցաւ յինէն,
14 [եւ ողորմ]ութիւն հրաժարեաց յինէն. այց[ելութիւն] Տեառն անտես արար զիս » :
Եւ ուստի՞ [իցէ] այս յայտ. « վասն զի վիշտք մարդկան բազում անգամ սովորեն զթշնամիս ի գութ խոնարհեցուցանել, և ի վշտակցութիւն ածել, իսկ իմ բարեկամքս և ընդ վշտացս ի վերայ [1] յարուցեալ են ». քանզի և ասէ.

6,15 « Ոչ հայեցան յիս մերձաւորք իմ. իբրև հեղեղատք զի պակասեն և իբրև ալիք անցին զինև » :

* E.f. 97v Զի ոչ եթէ ի դոյզն ինչ բարեկամաց[…] * այլ յոյժ[…]ի փաղուզ […]արկէ, ուստ[…]ս եթէ ոչ վշտ[…] կոր բնաւ ի նա[…] մտաւ ածեալ երե[…] եւ կամ որպիսում[…]ս կամ թէ յորո՞ւմ լիու[…] լեր. եւ ո՞րպէս համբեր[…] յեղափոխմանն. պատուէ լա […] եւ ոչ նախատել. բայց նոքա[…]ցին հեղեղատից պասքելոց եւ[….] ծծփելոց. քանզի նոքա յետ [սա]կաւ միոյ ժամանակի յանկարծակի կորնչին. որպէս եւ նոցա սէրն առ Յոբ վաղվաղակի ջրեցաւ, զի եւ ասէ.

6,16-18 « Թէ որք սարսէին յինէն արդ աւասիկ հասին ի վերայ [1] իմ. իբրև զձիւն, կամ իբրև զսառն պաղեալ 17 որ հալիցի ի հասանել ջերմութեանն. և ոչ ճանաչի թէ որպէս էր. 18 նոյնպէս և ես լքայ [2] յամենեցունց կորեայ [3] և տնանկացայ [4] » :

* E.f. 98r «* Բազմութիւն վշտացս ասէ յամենայն կողմանց պնդեալ ունի զիս, և հնազանդեալքն իմ հանդերձ բարեկամաւքն ի վերայ [5] իմ յարեան, զի ոչ միայն աւրէնք սիրոյ, այլ և հնազանդութեան ահն խափանեցաւ. և նմանեցայ [6] ես ճգնողս սաստիկ փորձանաւքս և յոյժ ջերանութեամբս ՙձեանՙ սառուցելոյ, որ հասեալ ժամանակի ՙջերմութեանՙ. լուծեալ ապականեցաւ, մինչ զի և հետք ի նմանէ ոչ ուրէք երևեցան. այնչափ լուծան առաջին բարեկենդանութիւնն, մինչ զի և հետք ուրեք ոչ երևեցան, և նշխարք ոչ մնա—ցին. վասն զի թագաւորս ի վերայ [7] աղքատաց նստի ». և որ զծիրանիսն զգեցեալ էր մերկ արտաքոյ քաղաքի. աւթագացեալ նստի արտաքոյ, որ ի պայծառ յարկսն էր բնակեալ յորոյ տունս սահէին բազմութիւնք ոսկւոյ և արծաթոյ. որ այնչափ սպասաւորաւք
* E.f. 98v պատեալ էր յամենեցունց, յանկարծակի եղև « լքեալ ». * որ լի էր որդւոցն և ժառանգա—ւորացն պսակաւք, նա յանկարծակի զամենայն ստացուածս ի տանէ իւրմէ թաւթափեալ

6,13-14
[1] վերա cod.

6,16-18
[1] վերա cod. — [2] լքա cod. — [3] կորեա cod. — [4] տնանկացա cod. — [5] վերա cod. — [6] նմանեցա cod. — [7] վերա cod.

Cette parole cependant n'est pas un blasphème à l'égard de Dieu. Et le Seigneur [..............................][2]

6,13-14 «*Ou bien est-ce que je ne m'étais pas confié en lui* (*Dieu*)? *Maintenant mon secours s'est éloigné de moi,* 14 *et la miséricorde s'est retirée de moi, la visite du Seigneur m'a fait défaut*[1].»

En quoi cela se manifeste-t-il? «C'est un fait que les souffrances des hommes inclinent, d'habitude, les ennemis à la pitié et les amènent à compatir, tandis que mes amis à moi se sont levés contre moi-même dans mes souffrances.» Il dit en effet:

6,15 «*Mes proches ne m'ont pas regardé; comme des torrents lorsqu'ils se dessèchent et comme des vagues ils ont passé devant moi.*»

Sauf très peu de ses amis [....................................][1], car peu de temps après, eux, soudain, ils périssent; de même aussi leur amour pour Job a soudain disparu; il dit en effet:

6,16-18 «*Ceux qui tremblaient devant moi, voici que, maintenant, ils me sont tombés dessus, comme la neige ou comme la glace figée*[1] 17 *qui se met à fondre sous le coup de la chaleur, et on ne reconnaît plus ce qu'il en était.* 18 *De même, moi aussi, j'ai été abandonné par tous, je suis ruiné et devenu pauvre.*»

«Une multitude de souffrances, dit-il, m'oppressent de tous côtés, et mes sujets ainsi que mes amis se sont dressés contre moi, car la loi de charité n'est pas seule à avoir été abrogée, mais aussi la crainte qui mène à l'obéissance. Et moi, qui combats contre de violentes épreuves et de fortes fièvres, je suis devenu semblable à la '*neige*' glacée quand arrive l'époque '*de la chaleur*'; elle s'est décomposée en se dissolvant, au point de ne laisser d'elle aucune trace visible. Les (épreuves) ont dissous ma première félicité, au point de n'en laisser aucune trace visible, et il n'en est pas resté de signes, car le roi que je suis est assis sur un fumier.» Et celui qui était vêtu de pourpre, le voilà tout nu en dehors de la ville; il est assis dehors pour y passer la nuit, lui qui avait habité de splendides demeures, lui dont les maisons ruisselaient d'or et d'argent en abondance. Celui qui, en tous lieux, était entouré de tant de serviteurs, le voici soudain «*abandonné*». Celui qui était comblé

[2] La fin du commentaire sur *Job* 6,12 fait défaut, la moitié supérieure du folio 97 du ms. E étant déchirée. Le texte de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan ne permet pas de compléter les mots et les lignes tronqués, son résumé n'allant pas au-delà de la citation de *Job* 41,19.

6,13-14

[1] *Job* 6,14b, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à BS (absence de καί).

6,15

[1] Lacune du folio 97v. Voici le résumé du commentaire de ce verset, tiré de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan: «De même qu'un torrent qui s'assèche en s'interrompant et que les rivages sur lesquels se répandent les vagues, de même aussi mes amis quand j'étais dans l'affliction. Car j'avais plutôt besoin d'affection et de commisération; au lieu de cela ils m'outragent».

6,16-18

[1] Le lemme du début ne répète pas «*comme*» en *Job* 6,16b.

եղև տնանկ. այլ յոյժ արժանի էր Յոբայ իմաստասիրութիւնս, որ ըստ կարգիս գայ. քանզի զ իւր հեծութիւնսն եցոյց առ ի խրատս այլոց, և կամեցեալ առ ի յուղղութիւն զբարեկամսն ածել որպիսի բանիւք հարկանէ զնոսա, կամ զի՞նչ զէնս բանի դնէ :

6,19-20 *« Տեսէք զճանապարհս Թեմնացւոց, և զշաւեղ Եսեբոնայ* [1]*, որ տեսանէք ամաչեցէք ամաւթով* 20 *և որք հայիք* [2] *պարտական գացիք որք ի քաղաքս և ի զանձս յուսացեալ էք » :*

Քանզի « Թեմնացւոց » թագաւոր էր Առփար, և զաշխարհն « Եսեբոնայ [3] *» ստացեալ էին ամենեքեան, զբազմութիւն և զզրացին հնդկաց. զի՞նչ այսուհետև ասէ. « կամ* E.f. 99r *զհարկատուսն ձեր և կամ զմերձաւոր զաւառսն ձեր զմտաւ ածէք, և ՝զճանապարհսն՝ ». * յայտ է թէ զքաղաքավարութիւնն նոցա կամ զնոսա ի միտ առէք. որք թէպէտ և տեսանեն զիւրեանս թէ փառաւորագոյնք իցեն քան զայլս, սակայն « ամաւթով » պարտաւորեսցին, « յուսացեալքն ի քաղաքս » և ի ստացուածս իւրեանց, որովք լի էր Յոբ. և ընդ հարկանել փորձանացն զամենայն թափեաց յիւրմէ. վասն որոյ և նոցա և « յոյսն » իւրեանց ստեսցի, և վաղվաղակի ամբարտաւանութիւն նոցա չիջցի, և անկցի հպարտութիւն նոցա. և զի՞նչ յաւելու ի վերայ* [4] *այսոցիկ :*

6,21 *« Դա և դու[ք] աւադիկ անողորմս հասէք ի վերայ* [1] *իմ. հայեցեալ* [2] *ի վէրս իմ երկերուք » :*

« Թէպէտ և յայլս դարձուցի զասացեալսս, սակայն ՝և դուք անողորմ հասէք ի վերայ [3] *իմ՝, զի պարտ էր ձեզ զարհուրել* [4] *հայելով* [5] *ի վերայ վշտաց իմոց. զի թէ և արդարք իցէք, սակայն և այնպէս հարկ է ձեզ երկնչել, զի և յարդարոց վերայ* [6] *գան այսպէս* E.f. 99v *փորձանք. * իսկ եթէ այլազգագոյն ինչ իցէք առաւել ևս պարտ է ձեզ երկնչել հայելով ի պատահարս արդարոց. ՝քանզի թէ արդարն հազիւ ապրի, իսկ ամբարիշտն և մեղաւորն ո՞ւր երևեսցի՝ » : Եւ յետ այսորիկ ցուցանէ պարկեշտ ճգնողն, եթէ վասն ընդունայնութեան իւրեանց ոչ վշտակից լինելով, բարբառին ընդ նմա խստագոյնս :*

6,22-23 *« Արդ ես խնդրեցի՞ց ինչ ի ձենջ, կամ ձերով զաւրութեամբք կարաւտեալ եմ* 23 *ապրեցուցանել զիս ի ձեռաց հզաւրաց, կամ ի ձեռաց չարաց փրկել զիս » :*

6,19-20
[1] *Եսեբոնա cod.* — [2] *հաիք cod.* — [3] *Եսեբոնա cod.* — [4] *վերա cod.*

6,21
[1] *վերա cod.* — [2] *հաեցեալ cod.* — [3] *վերա cod.* — [4] *զարհուրեալ cod.* — [5] *հաելով cod.* — [6] *վերա cod.*

6,22-23
[1] *Job* 6,22a et *Job* 6,23, différents du lemme du début, le sont aussi de BSA.

d'enfants et de couronnes d'héritiers, il s'est trouvé soudain «*ruiné*» après avoir perdu tous les biens de sa maison. Mais à Job convenait bien la philosophie[2] qui s'exprime ensuite, car il profère ses plaintes pour l'instruction des autres et, voulant ramener ses amis sur le droit chemin, de quelles paroles il les houspille et quelle présentation il donne à son langage!

6,19-20 «*Voyez les chemins de Téman et le sentier d'Ésébon; vous qui voyez, soyez couverts de honte,* 20 *et vous qui regardez, vous vous trouverez redevables, vous qui avez mis votre espérance dans des villes et des trésors*[1].»

Car «*Téman*» avait pour roi Sophar[2], et ensemble (les trois amis) ils avaient conquis le pays «*d'Ésébon*[3]», riche en or et voisin de l'Inde. Que veut donc dire (Job)? «Considérez vos provinces tributaires ou celles qui vous sont voisines ainsi que leurs '*chemins*'.» Vous avez compris évidemment qu'il s'agit des (amis) eux-mêmes ou de leur conduite. Même s'ils se voient plus illustres que les autres, ils seront cependant déclarés coupables, «*couverts de honte*», eux qui «*avaient mis leur espérance dans des villes*» et dans leurs possessions, ce dont Job était comblé. En le frappant par des épreuves, (Dieu) l'a dépouillé de tout cela; c'est pourquoi leur «*espérance*», à eux aussi, sera trompée; bientôt leur fierté cessera et leur orgueil périra. Qu'ajoute-t-il à cela?

6,21 «*Or vous aussi, voici que vous m'avez attaqué sans pitié; en regardant mes plaies, prenez peur.*»

«Bien que j'aie appliqué à d'autres ce qui vient d'être dit, cependant, '*vous aussi, vous m'avez attaqué sans pitié*', alors qu'il vous aurait fallu être frappés de terreur, en considération de mes souffrances. En effet, même si vous êtes justes, il vous faut craindre cependant, car de pareilles épreuves tombent aussi sur les justes; mais si vous êtes tout autre, il vous faut craindre encore plus, en voyant ce qui arrive aux justes. '*Car si le juste est à peine sauvé, l'impie et le pécheur où se montreront-ils*[a-1]'?» Et après cela, le noble combattant expose qu'étant insensible à leur futilité, ils peuvent parler durement contre lui.

6,22-23 «*Maintenant, moi, vous demanderai-je quelque chose, ou encore ai-je besoin de votre force* 23 *pour m'arracher aux mains des puissants ou pour me sauver des mains des méchants*[1]?»

6,21 a. Prov. 11,31.

[2] Sur cette «philosophie», voir le prologue de l'Hom. I.

6,19-20
[1] *Job* 6,20b est différent du lemme du début, ainsi que de Z et de BSA.
[2] Selon *Job* 2,11, Téman avait pour roi Éliphaz, l'ami auquel Job réplique.
[3] Ésébon (*Sabay*, dans la vulgate arménienne) selon la leçon du *Sinaiticus*, adoptée aussi dans les commentaires de Didyme (éd. HENRICHS, t. II, p. 170) et de Julien l'Arien (éd. HAGEDORN, p. 57). Sur la localisation de ce pays, différent du royaume de Saba, voir DHORME, *Job*, p. XXI-XXII.

6,21
[1] Le texte est différent de Z et conforme à la LXX.

« Զի եթէ ծանր ինչ եղեւ ձեզ Յոբ, կռուակիցս խնդրելով, կամ վասն զինուց աղաչելով, կամ զունդս գումարելով, կամ ինչ ժողովելով և կամ թէ այլ ինչ այդպիսի խնդրելով որ ոչ ի ձեր զաւրութեան կամ ի կանս կայր, յիրաւի դժուարանայիք [1] և այդպէս
E.f. 100r բարբառէիք վասն նոցա. բայց գիտելով նորա թէ յորմնէ է բազմու*թիւն փորձանաց պատերազմին և կամ ո՞յր թողացուցանելով այնչափ խրատք հասին ի վերայ [2] նորա. և վասն այսորիկ համբերութեամբ տանի պատահարացն և լոկ միայն բանս չարժէ առ Աստուած յորոյ աւգնութիւն պարտ էր նմա յուսալ: Դուք վասն է՞ր խաւսիք ընդ նմա իբրև հարեալք ի նմանէ, որք ոչ ինչ էք նեղեալ. իսկ եթէ իբրև զյանցուցեալ խրատէք, պարտ էր և ձեզ ունել զխրատն առ ի յանդիմանութիւն » :

6,24 « Ուսուցէք զիս եւ ես լռեցից. եթէ մոլորեալ ինչ եմ. ասացէք ինձ » :
« 'Ուսուցէք' զի տեսանելոց էք, թէ լռութեամբ լսէ ձեզ Յոբ, ոչ անհաւան եմ ի վիշտս. կամ թէ ո՞չ առնում ի միտ զծփանս չարեացս. և ոչ ի խրատս անխրատ եմ, այլ եթէ իբրև զմոլորեալ զիս յանդիմանեցէք, փոյթ առ ի դառնալ տեսջիք զիս » :

6,25a « Այլ որպէս երևի խոտան են բանք ճշմարիտք » :
« Առ այնոսիկ որք ոչ են 'ճշմարիտք' : Վասն որոյ տեսանելով զձեզ ոչ իմանամ թէ
E.f. 100v * պիտանացուք էք » :

6,25b « Քանզի ոչ եթէ ի ձէնջ զաւրութիւն խնդրեմ » :
« Վասն զի ունիմ զայն որ կարէ զաւրացուցանել զիս, թէպէտ և ի ձէնջ յուսահատ եղէ » :

6,26 « Եւ ոչ կշտամբանք բանից ձերոց լռեցուցանեն զիս. և ոչ բարբառոյ [1] բանից ձերոց անսացից » :
« Քանզի սովորեմ հաւանել դատաստանի և ոչ ապականելի և անաւգուտ բանից. ուստի և բանից ձերոց ընդունայն ասացելոց ոչ հաւանեցայց » :

6,27 « Բայց զի իբրև ի վերայ [1] որբոյ յարուցեալ էք, ի վերայ [2] բարեկամի ձերոյ » :
« Ո՞չ գիտէք թէ որպիսի աւգնական գոյ իմ, զի այդչափ նախատինս ածէք ի վերայ [3] իմ. ոչ ես այնչափ ինչ բարկանամ յասացելոցդ ի վերայ [4] իմ որչափ Աստուած. իսկ

6,22-23
[1] *դժուարանաիք* cod. — [2] *վերա* cod.

6,26
[1] *բարբառո* cod.

6,27
[1] *վերա* cod. — [2] *վերա* cod. — [3] *վերա* cod. — [4] *վերա* cod.

---

otn harkanēk' provient vraisemblablement d'un saut du même au même (*ek*...harkan*ēk'*), puisque les mots qui font défaut se lisent dans le commentaire. *Job* 6,27a est conforme à BS, et *Job* 6,27b identique à BSA (sans tenir compte du saut du même au même).

«Si Job vous avait été en quoi que ce soit à charge, demandant des auxiliaires pour le combat, réclamant des armes, levant des troupes, collectant quoi que ce soit, ou demandant encore tout autre chose échappant à votre pouvoir ou à votre volonté, à juste titre vous vous indigneriez et, à cause de cela, vous parleriez de cette façon. Mais (Job) sait de qui vient la multitude des épreuves de son combat, et qui permet que tant de réprimandes lui aient été infligées. Voilà pourquoi il supporte avec patience les catastrophes et n'adresse la parole qu'à Dieu dont il lui fallait espérer le secours. Vous, pourquoi parlez-vous contre lui, comme s'il vous frappait, vous qui ne subissez aucune gêne? Mais si vous (le) reprenez comme un transgresseur, il vous faudrait avoir un grief à lui opposer.»

6,24 «*Enseignez-moi, et moi, je me tairai; si j'ai erré en quoi que ce soit, dîtes-le moi.*»

«'*Enseignez-moi*': vous verrez que Job vous écoute en silence et que, dans mes souffrances, je ne suis pas insubordonné! Est-ce que je ne sens pas les flots du malheur? Je ne suis pas indocile aux conseils; si vous me réfutez, parce que je serais égaré, vous me verrez empressé à me convertir.»

6,25a «*Mais, à ce qu'il me semble, les paroles véridiques sont méprisables*[1] !»

«Pour ceux qui ne sont pas '*véridiques*'. C'est pourquoi en vous voyant, je ne comprends pas à quoi vous servez!»

6,25b «*Aussi je ne vous demande pas la force*[1].»

«J'ai en effet celui qui peut me fortifier[a], même si, par vous, j'ai été réduit au désespoir.»

6,26 «*Et les invectives de vos paroles ne me font pas taire, et je n'écouterai pas le son de vos paroles.*»

«J'ai coutume en effet d'acquiescer à un jugement, mais non aux paroles corrompues et inutiles. Aussi je n'acquiescerai pas à vos paroles dites inutilement.»

6,27 «*Cependant, en quelque sorte, vous vous êtes dressés contre l'orphelin, contre votre ami*[1].»

«Ne savez-vous pas quel est celui qui m'aide pour lancer de telles injures contre moi? Je ne me mets pas en colère, moi, autant que Dieu, de tant de paroles prononcées contre moi. '*En quelque sorte, vous vous êtes dressés contre l'orphelin*',

6,25b a. cf. Phil. 4.13.

6,25a
[1] Le texte, différent du lemme du début, est différent de Z et de BSA (*sont*).

6,25b
[1] Le texte, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à BS.

6,27
[1] Le texte, différent du lemme du début et de Z, est conforme en partie à la LXX. L'absence de *en*

՝իբրև յորբոյ [5] վերայ [6] յարուցեալ էք՝, քանզի մերկ եմ յամենայն մարդկեղէն աւգնականութեանց. քանզի ՝որբոց Հայր Աստուած՝ է, իսկ երբեմն զնա բարկացուցանէք
E.f 101r մեղ*անչելով յիս. ՝և ոտն Հարկանէք ի վերայ [7] բարեկամի ձերոյ՝. բանիւքդ առաւել Հարկանէք զնա՝ քան ոտիւք, իսկ ուրեմն զբարեկամութեան զաւրէնսն խոտէք. սակայն և այդ յանցանք առ Աստուած Համարեալ են, որ ոչ միայն սիրել զընկեր իւր պատուիրէ իբրև զանձն իւր, այլ և ինքն իսկ սէր կոչիլ կամի » : Ընդ որում փառք սրբոյ Երրորդութեան. ամէն :

[5] յորբո *cod.* — [6] վերա *cod.* — [7] վերա *cod.*

car je suis privé de toute assistance humaine. Puisque Dieu est '*le père des orphelins*[a]', vous le mettez donc en colère en m'offensant. '*Et vous foulez aux pieds votre ami*[2]'. Par vos paroles, vous le frappez plus que par les pieds et, par conséquent, vous méprisez les lois de l'amitié. Mais Dieu tient compte de ces fautes, lui qui, non seulement prescrit d'aimer son prochain comme soi-même[b], mais veut aussi lui-même être appelé Amour[c].» En lui, gloire à la Sainte Trinité. Amen.

6,27 a. Ps. 68,6. b. cf. Lév. 19,18; Matth. 19,19; Mc 12,31.33; Lc 12,27. c. cf. 1 Jn 4,8.

[2] Le texte qu'Hésychius avait ici sous les yeux était donc conforme à la LXX, contrairement à ce que pouvaient laisser croire les deux lemmes.

Ժ

Job 6,28 « Բայց արդ հայեցեալ [1] յերեսս ձեր ոչ ստեցից. 29 նստարուք և մի ինչ լիցի անիրաւութիւն ի դատաստանի. և դարձեալ իրաւանց հաւանեսջիք. 30 այժմ սկսայք զի ոչ գոյ [2] ի լեզուի իմում անիրաւութիւն կամ կոկորդ իմ ոչ խոկացէ յիմաստութիւն. 7,1 ո՞չ ապաքէն իբրև զփորձութիւն են վարք մարդոյ ի վերայ [3] երկրի .... (մինչև ցայն վայր) քան առաւաւօտ և ես այլ ոչ իցեմ » : (Job 6,28—7,21)

Բաւական են մարդկան առ ի սգաստութիւն բարեաց լինել անտի՝ ակնկալութիւնք, այլ և ի զղջումն գալ. վասն առ յապա յաւիտենից հատուցմանց, բարի * բարեաց և չար չարեաց, յոյս և երկիւղ և յիշատակ. յոր հայելով [4] իւրաքանչիւր ոք սգաստացի, և փութասցի համբերութեամբ ընթանալ ընդ առաջակայ [5] ճգնման, և յոյս դնելով առաջի իւր զՔրիստոս, « զառաջնորդ և զկատարիչ հաւատոց մերոց » : Զի որ նորա է ոչ խնդութեամբ փախչի ի փորձանաց, և զվիշտս հեշտութեամբ ընդունի, և առ նեղութիւնսն վասն բարեացն ոչ դանդաղի. այդպէս իմն պարտ է առնուլ մեզ աւրինակ վասն կենաց, թէ որպէս թագաւորութեան հասցուք, և յերկինս ելանել կարասցուք : Իսկ եթէ բաւական եղիցուք հայել [6] առ Յիսուս, ոչ միայն իբրև « զկերպարանս ծառայի [7] առեալ », այլ իբրև զթագաւորական զաւրութիւն ունելով. « բայց միայն առանց մեղաց, այլ ամենայն ըստ մերում նմանութեանս փորձեալ է ». քանզի են նորա ծառայք բազումք և ազնիւք, առաջինք և նորք, որոց նմանել * յոյժ աւգուտ է, և նախանձել ընդ նոսա շահաւոր է մտադրաց : Զորոց զանուանս պարտ էր ասել բազում անգամ. այլ ժամս ոչ թողացուցանէ, վասն զի առ Յոբ կոչէ զմեզ, վասն զի ցուցանէ մեզ բազում ճգնողս և փորձ մշակս, և իմաստուն առաջնորդս, իբրև ի նկարեալ տախտակս, ուր կայ [8] բազում պատմութիւնս, և բազմագունակ տեսիլք. քանզի սորա հանդերձ գործովքս, և ընդ բանս պարտ է զարմանալ. թէ զիա՞րդ բարեկամքն անկոսնեն և ատեն. զիա՞րդ նոքա բամբասեն և նա իմաստնացուցանէ. նոքա անէծս և նախատինս և հայհոյութիւնս բարբառին, իսկ նա սրբութիւնս և հեզութիւն, և բարեհամբաւս, որ ինչ գամ մի

Lemme X
[1] *հաեցեալ cod.* — [2] *զո cod.* — [3] *վերա cod.* — [4] *հաելով cod.* — [5] *առաջակա cod.* — [6] *հաել cod.* — [7] *ծառաի cod.* — [8] *կա cod.*

---

[2] L'imitation du Christ, dans son humanité, ne fait pas abstraction de sa divinité, et a pour but, Hésychius l'a rappelé quelques lignes auparavant, de préparer le combat.

[3] Le texte est cité, selon un ordre des mots différent, dans le *Comm. sur le Lév.* 16,11-13 (*PG* 93,993D).

[4] En plus de l'imitation du Christ, Hésychius exhorte les chrétiens à l'imitation des modèles, «les serviteurs nombreux et nobles, anciens et jeunes»: les patriarches, les prophètes, les apôtres et les martyrs sont souvent proposés en exemple.

HOMÉLIE X

Lemme X

Job 6,28 «*Mais, maintenant, considérant votre visage, je ne mentirai pas*[1]. 29 *Siégez et qu'il n'y ait pas d'injustice dans le jugement; et, à nouveau, consentez au droit*[2]. 30 *Maintenant, commencez, car il n'y a pas d'injustice sur ma langue, et ma gorge ne médite-t-elle pas sur la sagesse*[3]? 7,1 *La vie de l'homme sur la terre n'est-elle pas comme une épreuve*[4] ... (jusqu'à cet endroit:) *avant l'aube, et moi je ne suis plus..*» (*Job* 6,28-7,21)

Prologue

L'attente de l'au-delà suffit aux hommes pour jouir des richesses avec sagesse, mais aussi pour se repentir. En raison de la rétribution éternelle, bonne pour les bons et mauvaise pour les méchants, l'espoir, la crainte et les souvenirs (accourent)[1]. A cette perspective, que chacun soit sage et, dans la patience, se hâte d'accourir aux luttes présentes, plaçant devant lui, pour espérance, le Christ, «*le chef de notre foi et celui qui la mène à la perfection*[a]». Celui qui lui appartient en effet n'esquive pas allègrement les épreuves, mais il accepte facilement les souffrances et, à cause des biens (du ciel), il ne s'effraie pas devant les tribulations. Il nous faut prendre un tel modèle pour la vie, afin de pouvoir arriver au royaume et accéder aux cieux. Puissions-nous donc être capables de regarder vers Jésus[b], non seulement parce qu'«*il a pris la forme d'esclave*[c]», mais encore parce qu'il possède la puissance royale[2]: «*A l'exception du péché, il fut éprouvé en tout, à notre ressemblance*[d-3]». Il a aussi des serviteurs nombreux et excellents, anciens et jeunes, auxquels il est très utile de ressembler et avec lesquels il est profitable, pour des gens avisés, de rivaliser. Il faudrait souvent redire leurs noms[4], mais l'heure ne le permet pas, parce qu'elle nous convie auprès de Job, parce que ce combattant, ce cultivateur expérimenté et ce guide sage nous fait voir beaucoup de choses, comme dans les livres enluminés où se trouvent de nombreux récits et des images de différentes couleurs. En effet, en même temps que les actes (de Job), il faut admirer ses paroles. Pourquoi ses amis le méprisent-ils, alors que lui les instruit?

Prolog X a. Hébr. 12,2. b. cf. Hébr. 12,2. c. Phil. 2,7. d. Hébr. 4,15.

Lemme X

[1] *Job* 6,28 est identique à Z et conforme à BSA.

[2] *Job* 6,29a est identique à Z et conforme à AS (omission de δή cependant). *Job* 6,29b est différent de Z et conforme à BSA.

[3] *Job* 6,30a est différent de Z et de BSA (*Maintenant, commencez*). Le *Commentaire sur Job*, 6,28-30, de Julien l'Arien (éd. HAGEDORN, p. 59) possède aussi ces deux mots. -- *Job* 6,30b est identique à Z et conforme à BS.

[4] *Job* 7,1a est identique à Z et différent de BSA (*comme* une épreuve). Comme nous l'avons vu pour les homélies précédentes, le ms. E n'a que l'incipit du texte commenté.

Prologue X

[1] Le prologue n'a pas de thème particulier: du Christ, modèle de vie, l'orateur passe à ses imitateurs, les saints, parmi lesquels figure Job.

կարող է դարձուցանել զմոլորեալս, առ ի ասել ոչ դադարէ : Իսկ այսուհետեւ ընդ նա
հայելով [9], եթէ այլք ընթացեն ընդունայն. ընթացին ի մեծութիւնս ի կաւեղէնս, և
E.f. 102v ի փառս ի ծղեղէնս. և ի պատիւս ստուերականս զոտս իւրեանց կամ զձեռս ձգե*սցեն :
Սակայն մեք դադարեսցուք զոտս մեր յայսպիսի ընթացից և խափանեսցուք յամենայն
* p. 419 չարէ. և մի՛ տացուք չարժել յանիրաւութիւն, այլ ասասցուք * զխորհուրդս [10] մեր, եթէ
« Նստարուք, և մի՛ եղիցի [11] անիրաւութիւն ի դատաստանի ». քանզի այս աթոռ
թագաւորական է. և դարձեալ ասէ, թէ « իրաւանց հաւանեսջիք ». քանզի այսպիսի
ժողով ի մէջ ⌜հրեշտակաց և հրեշտակապետաց [12] կացուցանէ զմեզ. այլ զի՞նչ յայս–
ցանէ առաջի կարգեաց Յովբ [13] յարդի [14] ընթերցեալս [15] : Բայց դուք հայելով [16]
պարապեցէք ինձ :

Job 6,28 « Եւ արդ՝ հայեցեալ [1] յերեսս ձեր՝ ոչ ստեցից » :

⌜Հայեցայք Յովբ [2] այլ պարապելով փութապէս, և մտաւք պարապելովք [3] հայե–
ցայք [4], քանզի այսպէս առնէ աւգուտ՝ յորժամ տեսանի. յորժամ ոչ միայն ընդ արտաքին
* p. 420 ընդ նոր [5] մարդն հայի [6], այլ և ընդ ներքին. * յորժամ ոչ միայն տեսանէ զմարմնոյն
զվէրս, այլ յորժամ հայի [7] ընդ մեծութիւն անձին նորա և ընդ մարգարիտ ոգւոյն, և
տեսանէ զծաղիկ համբերութեանն [8], և զիմաստութեան հասակն, և զջերմ նախանձ
աստուածասիրութեանն : « Պարապեցէք ինձ. քանզի խրատիչ եղէց ձեզ առողջացդ
ես հիւանդացեալս [9]. պարապեցէք ինձ. վասն զի ՝լաւ է երթալ ի տուն սգոյ քան ի
տուն գինարբուաց՝ : Ես առ ի զղջումն շարժեմ զամենայն տեսողս իմ. յորժամ տեսանէ
զիս մեղաւոր՝ ընթացի յապաշխարութիւն, իսկ արդարն առաւել ևս ի զգուշութիւն
ընթացի : ՝Յերեսս ձեր ոչ ստեցից՝. քանզի բարեկամաց ոչ գիտեմ զառ ի վնասն [10]
* p. 421 շնորհս առնել. այլ և ոչ ամաչեմ * ի մեծութենէ ձերմէ, և ոչ ի թագաւորութենէ ձերմէ
ակն ածեմ ». վասն զի և Յովբայ [11] գոյր այդ, սակայն ծաղիկ էր խոտոյ. վասն այնո–
րիկ [12] փաղփաղկի ապականեալ էանց :

6,29 « Նստարուք իսկ, և մի՛ եղիցի անիրաւութիւն ի դատաստանի, և դարձեալ իրաւանց հաւանեսջիք » :

« Նստարուք ». քանզի որ չարաչար ընթանան՝ ի միմեանց զլորին : « Եւ մի՛ եղիցի անիրաւութիւն ». քանզի որ սիրէ « զանիրաւութիւն՝ » ատեայ [1] զանձն իւր : « Եւ դարձեալ իրաւանց հաւանեցայք ». զի և ձեզ հաւանեսցի արդարն Աստուած : Բայց բարւոք [2] եդ առընթեր և « զդարձեալն ». այսինքն է [3] եթէ ի սկզբանէ ձեր արդարու–

[9] հաւելով *cod.* — [10] *Hic cod.* V *rursus* — [11] *ինչ լիցի* E — [12] *հրշտակաց և հրշտակապետաց* E — [13] *Յոբ* E — [14] E, *յարգի* V, *յարդի con.* D. (p. ծդ. ը) — [15] *ընթերցեալսս* E — [16] *հաւելով* E

6,28

[1] *հաւելով* E — [2] *հաեցայք Յոբ* E — [3] *պարապելով* E — [4] *հաեսցուք* E — [5] *նորա* E — [6] *հաի* E — [7] *հաի* E — [8] *համբերութեան* E — [9] *հիւանդացեալսս* E — [10] *վնաս* E — [11] *Յոբա* E — [12] *այսորիկ* E

Eux profèrent des malédictions, des injures et des médisances, mais lui, cet (homme) saint, affable et d'une grande renommée, ne cesse de dire ce qui peut, d'un seul coup, ramener les égarés[e]. Donc, après l'avoir considéré, que d'autres courent inutilement! Qu'ils se mettent à courir après des richesses faites de limon et après une gloire de paille! Qu'ils poussent leurs pas ou leurs mains vers d'obscurs honneurs! Quant à nous, abstenons-nous d'une telle course, cessons tout mal et ne nous laissons pas attirer vers l'injustice, mais exprimons notre pensée[5]: «*Siégez, qu'il n'y ait pas d'injustice dans le jugement*[f]», car c'est là un trône royal. (Job) dit encore: «*Consentez au droit*[g]», car une pareille assemblée nous place au milieu des anges et des archanges. Mais, dans ce que l'on vient de lire, qu'est-ce que Job a mis en avant[6]? Vous, avec application, prêtez-moi attention.

Job 6,28 «*Et maintenant, considérant votre visage, je ne mentirai pas.*»

Considérez Job, mais en lui prêtant une attention zélée, et considérez-le avec un esprit attentif, car on en tire profit quand on (le) regarde ainsi. Quand on considère l'homme, non seulement en son extérieur étrange, mais aussi en son intérieur, quand on ne regarde pas seulement les plaies des chairs, mais quand on considère la richesse de sa personne et la perle précieuse de son âme, on voit aussi la fleur de sa patience, l'âge de sa sagesse et le zèle ardent de son amour de Dieu. «Prêtez-moi attention, parce que, moi, le malade, je serai un conseiller pour vous, les bien-portants. Prêtez-moi attention, car '*il vaut mieux aller dans une maison en deuil que dans une maison en ribote*[a]'. Moi, je ramène au repentir tous ceux qui me regardent; lorsqu'un pécheur me regarde il va courir à la pénitence, mais le juste va courir avec davantage encore de vigilance. '(*Considérant*) *votre visage, je ne mentirai pas*', car, à mes amis, je ne sais pas faire grâce de ce qui leur nuit. Je ne suis pas non plus confus du fait de votre richesse, et je n'ai pas d'égards pour votre royauté.» Job en effet possédait aussi cela; toutefois, c'était une fleur d'herbage, aussi s'est-elle flétrie et est-elle rapidement tombée[b].

6,29 «*Siégez donc, et qu'il n'y ait pas d'injustice dans le jugement et, à nouveau, consentez au droit*[1].»

«*Siégez.*» En effet, ceux qui courent maladroitement se renversent les uns les autres. «*Et qu'il n'y ait pas d'injustice*», car celui qui aime «*l'injustice*» hait sa propre personne. «*Et, à nouveau, consentez au droit*», car le Dieu juste consentira

e. cf. Ézech. 34,16. f. Job 6,29. g. Job 6,29.

6,28 a. Eccl. 7,2. b. cf. Is. 40,7.8.

[5] Nous retrouvons le ms. V dont la lacune s'achève ici.

[6] Hésychius apporte ici une information importante: un texte biblique était lu avant sa prédication; les lemmes précédant le prologue du commentaire sont donc authentiques, au moins comme structure. La lecture *Job* 6,28-7,21 fait partie, de fait, des textes bibliques lus en carême à Jérusalem à l'époque d'Hésychius (RENOUX, *Le codex arménien*, t. II, n° 19, p. 239).

6,29

[1] *Job* 6,29a est légèrement différent du lemme du début (*siégez et*...) et de Z.

6,29

[1] *տանել* E — [2] *բարիոք* E — [3] *om.* E

թեան ընթացք ինչ լեալ են, և անտի զձեզ թշնամւոյն մոլորեցուցեալ՝ առ ի « յանի—
* p. 422 րաւութեան » * ընթացս [4] էած, յայնմանէ « նստարուք », մնկնեցայք և դադարեցէք,
առեալ անդրէն զառաջին կամսն. « Հաւանեցարուք անդրէն » արդարութեան [5] և
կամակիցք եղերուք, և մի՛ թողուք [6] զնա յափշտակել չարութեան ախտիցն, մի՛
նախանձու, և մի՛ քինու, և մի՛ Հակառակութեան. և ապա ևս յայնժամ բարիոք կա—
րասջէք [7] դատել զՑովբ :

6,30 « Քանզի ոչ գոյ [1] ի լեզուի իմում անիրաւութիւն, կամ կոկորդս [2] իմ ոչ
⌜խոկայցէ յիմաստութիւն [3] » :

Եւ աթոռ « անիրաւութեան » ոչ եղև « լեզուն » Ցովբայ [4], վասն զի խորՀի ի գիտու—
թիւն Աստուծոյ, և զևրկնից « իմաստութիւնն [5] » Համապազ բղխէ. բարի գանձանակ
* p. 423 * ունի ի սրտին, ուստի « կոկորդն » առնու զիրաւունս, և տայ [6] « լեզուաւն [7] » իբրև
յաղբերց [8] վտակաց : « Բայց մկայեսցէ [9] իմոյ [10] իմաստութեան և արդարութեան բա—
նիցս՝ և որ այժմս ասելոցս եմ » :

7,1 « Ո՞չ ապաքէն իբրև գփորձութիւն են վարք մարդոյ ի վերայ [1] երկրի, իբրև [2]
զառաւրեայ [3] վարձս [4] վարձկանի կեանք նորա » :

Վասն է՞ր անգոսնէք զՅովբ [5], եթէ Հեծէ վասն աստի « կենացս ». քանզի սակաւ և
առժամանակեայ [6] են « կեանքս », և այսչափ չար պատաՀարաւք լի են, մինչև ամե—
նայն « կեանքս փորձութիւն » են. քանզի անՀաստատ են պայծառութիւնքս, և աչխա—
տութիւնքս մշտագինք : ԱնՀաստատ են պայծառութիւնքս՝ քանզի մինչչև ուրուք
* p. 424 վայելեալ է, վաղվաղակի փախչի ի նոցանէն [7]. զի բազում անգամ * և ի միաս իսկ փոխի :
Վշտագին են աշխատանքս՝ վասն զի ամանն չէ Հաստատուն, զի [8] կայն գիրաւ փշրի :
Զայս ամենայն ասացեալ է վասն « երկրիս » և վասն այսօրիկ « իբրև զառաւրեայ [9] ⌜վարձ—
կանս » եմք. քանզի և ոչ մեք իսկ ունիմք իշխանութիւն Հասանել ի վաղիւն, որպէս
և « առաւրեայ [10] վարձկանն » ոչ ունի իշխանութիւն գործել ի վաղիւն, որ ոչ ի աարիս
և յամիսս և ի շաբաթս է [11] վարձեցեալ [12] : Այլ միաբանս զտցես զՑակոբ [13], զի ⌜ասէ
նմանս Ցոբայ [14], ածէ [15] զնովիմբ. « Որք ասէին, այսաւր և վաղին երթիցուք յայս
անուն քաղաք, և եղիցուք անդ տարի մի, վաճառս բացցուք, շաՀս շաՀեսցուք. որք ոչ
* p. 425 գիտէք զի՞նչ վաղին ձեզ * բերիցէ. քանզի զի՞նչ են կեանք ձեր. ծուխ, և [16] առ սակաւ

[4] ընթածս E — [5] արդարութեանն E — [6] թողոյք E — [7] կարասցուք E

6,30
[1] գո E — [2] կոկորդ E — [3] խոկասցէ յիմաստութեան E — [4] Ցոբա E —
[5] իմաստութիւն E — [6] տա E — [7] լեզուին E — [8] յաղբերաց E —
[9] մկաեսցէ E — [10] իմ E

7,1
[1] վերա E — [2] և իբրև E — [3] զառաւրեա E — [4] վարձ E — [5] զՑոբ E
— [6] առժամանակեա E — [7] նոցանէ E — [8] քանզի E — [9] զառաւրեա E
— [10] *om.* E — [11] իցէ E — [12] վարձեալ E — [13] զՑակոբ E — [14] ասէր
նման Ցոբա E — [15] VE, և ածէ *con.* D — [16] որ E

aussi à vous. Cependant (Job) a bien fait d'ajouter aussi: «*A nouveau*». Cela veut dire que si, au début, votre course à la justice n'a duré que quelque (temps) et si, ensuite, l'Ennemi vous a égarés et incités à courir après «*l'injustice*», «*siégez*» loin d'elle, éloignez-vous et arrêtez-vous en revenant à vos premières intentions. «*Consentez à nouveau*» à la justice, soyez d'accord avec elle, et ne laissez pas les passions du mal la ravir, ni la jalousie, ni la rancune, ni l'hostilité. Alors vous pourrez juger Job convenablement.

6,30 «*Car il n'y a pas d'injustice sur ma langue, et ma gorge ne médite-t-elle pas sur la sagesse*[1]?»

«*La langue*» de Job n'a pas été un trône «*d'injustice*», car il réfléchit sur la connaissance de Dieu et il fait jaillir continuellement «*la sagesse*» des cieux. Il possède un bon trésor[a] dans le cœur d'où sa «*gorge*» reçoit le droit et le donne par «*la langue*», comme (l'eau) des rivières provenant des sources. «Toutefois, pour témoigner de ma sagesse et de la justice de mes paroles, voici ce que je vais dire maintenant.»

7,1 «*La vie de l'homme sur la terre n'est-elle pas comme une épreuve, son existence comme celle d'un mercenaire à la journée*[1]?»

Pourquoi méprisez-vous Job, de ce qu'il se lamente sur «*la vie*» d'ici-bas, car «*la vie*» est peu de chose et éphémère[a]; elle est remplie de tant d'événements malheureux qu'elle est toute entière «*une épreuve*». Inconstantes en effet sont ses splendeurs et affligeantes ses peines. Inconstantes sont ses splendeurs, car avant qu'on en ait joui, sur-le-champ elles vous fuient; souvent même elles se changent en nuisance. Affligeantes sont ses peines, car le vase n'est pas solide, du fait que le limon se pulvérise facilement. (Job) a dit tout cela de «*cette terre*», et c'est pourquoi nous sommes «*comme des mercenaires à la journée*», car nous ne sommes pas maîtres d'arriver au lendemain, de même que «*le mercenaire à la journée*» n'est pas maître de travailler le lendemain, lui qui n'a pas été embauché pour des années, pour des mois et pour des semaines. Mais tu trouveras que Jacques est d'accord, qu'il dit les mêmes choses que Job, lorsqu'il explique: «*Ceux qui disaient: Aujourd'hui et demain nous irons dans telle ville et nous y passerons un an, nous ouvrirons des magasins, nous ferons des profits. Vous qui ne savez pas ce que demain vous apportera! Qu'est-ce que votre vie en effet? De la fumée, qui (est) visible un peu de temps et qui se dissipe*[b-2]». Cependant, qu'ajoute Job à ce qui

6,30 a. cf. Matth. 6,20; Lc 12,33.

7,1 a. cf. Job 14,1. b. Jac. 4,13-14.

6,30

[1] *Job* 6,30a, différent du lemme du début (omission des deux mots: *maintenant, commencez*, qui ne figurent pas dans le commentaire), est identique à Z et conforme à BS.

7,1

[1] *Job* 7,1b est différent de Z et de BSA (omission de καὶ).

[2] Les leçons propres à ce texte, différent de Z, ont été signalées dans LELOIR, l'*Épître de Jacques*, p. 206. *Jac.* 4,13 est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 19,5-8 (*PG* 93, 1022A); *Jac.* 4,14 est cité différemment dans le même *Commentaire sur le Lév.* 7,16-20 (*PG* 93, 836D).

մի ⌜երեւելի, ապա յետ այսորիկ ապականեալ[17] » : Բայց սակայն, որպիսի՞ ինչ Յովբ[18]
յաւացելոցս ի վերայ[19] կած առ ի ցոյց՝ զի անհաստատ են ամենայն « մարդկեղէն
կեանքս ». իսկ նմա վհատել[20] եւ տալ[21] » վասն ասոյ « կենացս » ստէպ ստէպ
« փորձանքս » :

7,2-3 « Կամ իբրեւ զծառայ երկուցեալ ի տեառնէ իւրմէ, եւ պատահեալ ընդ հո-
վանեաւ նորա : Եւ իբրեւ զվարձկան որ սպասիցէ վարձուց իւրոց, 3 նոյնպէս եւ ես
սպասեցի[1] ամսոց սնոտեաց. գիշերք ցաւագինք տուեալ են ինձ » :
« Եւ ոչ միայն աշխատելի են կեանքս, այլ եւ ահագին. քանզի յորմէ հետէ վիրաւո-
րեցայ՝ ՝երկուցեալ՝ եմ ի Տեառնէ[2] հարուածոց. եւ վասն այսորիկ այսր եւ[3] անդր հար-
p. 426 թուցեալ * եմ ըստ նմանութեան ծառայից[4]՝ որոց սպառնացեալ է տեարանց իւրեանց :
Այլ եւ յամենայն աւուրս ըստ աւրինակի վարձկանաց, որք ակն ունին վարձուց իւրեանց,
եւ յոյս ստացուածոց իւրեանց եւ կերակրոց՝ վարձն է. զոյնպէս եւ ես ակն ունիմ համ-
բերութեանս հատուցմանց, բայց ոչ պատահիմ[5]. քանզի բազում ժամանակ[6] է եւ շատ
թիւք ՝ամսոց՝ մաշեալ են. զի յամենայն աւուրս ակն ունելով ծնկեալ եմ ընդունայն
յուսով : Քանզի ոչ եղեւ վշտացս անց, եւ ՝զգիշերս՝ բազմադիմի վշտացս համբերեմ. քանզի
p. 427 յայնժամ առաւելագոյն[7] լինի ինձ * մարմնոյս ախտ. եւ խորհրդոցս[8] պատերազմ
սաստկագոյն գայ[9] ի վերայ[10] իմ, եւ յորդեն յիշատակք[11] տանջանացն. վասն զի ոչ
յոք սթափին խորհուրդք անձինս » :

7,4 « Եթէ ննջեցից՝ ասեմ, ե՞րբ իցէ տիւ. եւ եթէ յառնիցեմ՝ դարձեալ ե՞րբ իցէ
երեկ. լի ցաւովք[1] լինիմ յերեկորեայ[2] մինչեւ ցառաւաւտ[3] » :
« Ոչ ընդունայն ինչ փութամ խզել զոստայն կենաց իմոց. եւ[4] ի զուր աղաւթեմ յետ
մտից արեգական, փութապէս ընթանալ[5] յարեւս, եւ յետ արեւելից ⌜փութապէս ի մուտս
դառնալ. եւ[6] փութապէս շրջեսցի անիւ կենացս իմոց. վասն զի առ ի հասարակ[7] կենացս
հանգիստ՝ ինձ առ ի ⌜ցաւս եւ ի հեծութիւնս[8] տուեալ է » :

p. 428 **7,5** « Թաթաւին[1] մարմինք իմ զաղրութեամբ որդանց, * մաշեցի զկոշտս երկրի
առ ի զթարախ քերելոյ » :

[17] երեւեալ եւ ապականեալ E — [18] Յոբ E — [19] վերա E — [20] զհատեալ E — [21] տա E

7,2-3
[1] սպասեցից E — [2] Տեառնէ E — [3] *om.* E — [4] ծառաից E — [5] պատահեմ E — [6] ժամանակք E — [7] աւելագոյն E — [8] խորհրդոց E — [9] գա E — [10] վերա E — [11] յիշատակ E

7,4
[1] ցաւաւք E — [2] յերեկոյեան E — [3] ցառաւաւտն E — [4] ոչ *add.* E — [5] ընթանամ E — [6] E, դարձեալ ի մուտս VD — [7] հասարակաց E — [8] հեծութիւնս եւ ի ցաւս E

vient d'être dit, pour indiquer que toute «*vie humaine*» est inconstante? (Cela) l'amène à se décourager davantage, parce que fréquentes (sont) «*les épreuves de la vie*» d'ici-bas.

7,2-3 «*Ou comme un serviteur qui craint son maître et qui a rencontré son ombre. Et comme un mercenaire qui attendrait son salaire,* 3 *de même moi aussi j'ai attendu en vain durant des mois; des nuits douloureuses m'ont été données*[1].»

«Non seulement cette vie est peineuse, mais (elle est) aussi terrifiante: car, depuis que j'ai été blessé, j'en suis à '*craindre*' les coups du Seigneur, et c'est pourquoi je bondis de peur de côté et d'autre, comme des serviteurs menacés par leurs maîtres. De plus, tous les jours, comme des mercenaires qui attendent leur salaire — et le salaire constitue tout leur bien et l'espoir d'une nourriture , moi, de même, j'attends la récompense de ma patience, mais sans la rencontrer, car beaucoup de temps (déjà) et un nombre imposant de '*mois*' se sont écoulés et, pendant tous ces jours, je me suis épuisé à attendre d'un vain espoir. Les malheurs n'ont pas pris fin en effet, et, pendant '*les nuits*', je supporte patiemment différents malheurs, car, alors, la souffrance physique augmente en moi, la bataille des pensées[2] se fait plus violente contre moi et les souvenirs des tourments abondent, parce que les pensées de mon âme ne s'épanchent auprès de personne.»

7,4 «*Si je m'endors, je dis: Quand fera-t-il jour? Et si je me lève, à l'opposé,* (*je dis*): *Quand sera-ce le soir? Je suis rempli de souffrances du soir au matin*[1].»

«Ce n'est pas inutilement que je me hâte d'arracher la toile de ma vie[a], ni en vain que je prie après le coucher du soleil, pour qu'il se hâte de courir vers l'orient et, après l'orient, ⸢pour qu'il se hâte[2] de revenir à l'occident. Que la roue de ma vie se hâte de tourner! Car ce qui est en général le repos de la vie, (cela) m'est donné pour souffrir et gémir.»

7,5 «*Mon corps est imprégné de la saleté de la vermine; j'ai amolli les croûtes de terre à racler le pus*[1].»

7,4 a. cf. Is. 38,12.

7,2-3
[1] *Job* 7,2a est différent de Z et de BSA (*son* ombre). — *Job* 7,2b est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 7,3 est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ).
[2] Les «pensées» combattent contre le soldat de Dieu; Hésychius a exhorté plusieurs fois déjà (voir *Job* 1,5f, Hom. I; *Job* 3,3, Hom. VI; *Job* 5,20, Hom. VIII), comme le fait la *Vita Antonii* 23 (*PG* 26, 876-877), à la vigilance en ce domaine où les démons peuvent susciter illusions et phantasmes.

7,4
[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 7,4c).
[2] Dans le ms. V, ce mot est omis.

7,5
[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ dans les deux hémistiches).

7,5
1 *թաւթափին* E

« Է՛ ինչ որ ես ապականեմ ՚զմարմինս՚, և է՛ ինչ որ ՚որդունքս՚. և աղբ ի վերայ [2] աղբոյ նստին [3] ՚մարմինքս [4]՚, և ՚ծնանին ՚մարմինքս [5] որդունս՚ յապականութենէ վի– րացս. իսկ նոքա ծնեալք ապականեն զնչխարս ծնողաց. ՚քերելով կոշտիւք երկրիս [6]՚ առաւել վիրաւորին ի քերանացն. զի քերեալ [7] զսոսա ապականեն զքերող [8] ՚մար– մինսս [9]՚ և ծծելով հոսեն աղբիւրս թարախոյ [10] : Իսկ զի այսչափ ցաւագին են կեանքս, ընդէ՞ր դադարեն յառժամանակեայ [11] և յապականացու կեանս [12] » :

7,6 « Բայց կեանք իմ [1] թեթևագոյն են քան զբանս, և [2] կորեան յունայնութեան յուսոյ » :

p. 429 Ցիրաւի մարդկեղէն * « կեանքս թեթևագոյն քան զբանս » թուին արդարոյն. վասն զի բազում են « բանք » մարդկան որ ի բազում ամս տևեցին և հասին ազգաց յազգս : Թէպէտ և թողցուք « զբանս » աստուածաշունչ արանց, որչափ ինչ [3] զարտաքին իմաստնոց զասացուածս [4] մինչև ցայժմ գտանեմք, զի պահեալ է ՚ազգէ յազգ [5] : Իսկ « կեանք » որ մարմնովս կեան՝ այս է, ուտել և ըմպել և ժողովել զանձս, և հնազանդել [6] մարմնոյ ցանկութեանց և [7] ախտից, որ ըստ նմանութեան ծխոյ անցանեն. մինչև [8] « քան զխաւսս » դիւրագոյն են ՚յապականութիւն՚ կեանքս մարդկեղէնք [9] : Իսկ p. 430 զՅովբ [10] արտմեցուցանեն, թող զհասարակաց « կեանսս », այլ և իւր * որ էին յոլո– վագոյն [11] կեանքն [12] : Քանզի այլոց « կեանքս » մաշեալ են, որք առին կամաւք զպատ– րանս աշխարհիս. բայց նորայն « ընդունայն [13] յուսով », զի ակն ունէր ճգանցն հա– տուցման և ոչ պատահէր, և ոչ « յոյսն » ի գործ ՚ևս հասանէր [14]. և վասն այսորիկ փութայր ի կատարած սատի « կենացս » : Ոչ ընաւին յուսահատեալ ի հատուցմանէն, այլ իբրև թէ սատէն այն ոչ դիպի, այլ անդր [15] փութայր, ուր կարծէր թէ [16] ամենայն իրաւք ընկալցի զհատուցումն. ուստի և բարիոք չինէ ի վերայ սասցելոցս՝ որ ի կարգիս կայ [17] :

p. 431 **7,7** « Յիշեա՛ զի փուք են կեանք իմ, և ոչ դարձցի * ակն իմ տեսանել [1] զբարի » : « Փուք » զայս ասէ՝ զոր յաւդոց սատի ծծեմք մարդիկս հանդերձ ամենայն կեն– դանեաւք [2]. զի որ միանգամ սպառի՝ ոչ ևս [3] այլ անդրէն առ մեզ « դառնայ [4] », ուստի և մեք այլ « ոչ ևս դառնամք » յաստի կեանսս, և կամ ի « բարիսս [5] » յայս ի քաղաքա–

[2] վերա E — [3] նստի E — [4] մարմինս E — [5] ծնանի մարմինս E — [6] երկիրս E — [7] քերել E — [8] զքերաւղն E — [9] մարմինքս E — [10] թարախաց E — [11] յառժամանակեա E — [12] կեանս E

7,6
[1] E, *om.* V, *con.* D — [2] *om.* E — [3] *om.* E — [4] զստացուածս E — [5] ազգաց յազգս E — [6] հնազանդեալ E — [7] *om.* E — [8] և մինչև E — [9] յապականութեան ախտս մարդկեղէնս E — [10] Յոբ E — [11] յոլովագոյնքն E — [12] *om.* E — [13] ընդ այն ընդ այն E — [14] հասեալ էր E — [15] անդ E — [16] եթէ E — [17] կա E

7,7
[1] ի տեսանել E — [2] կենդանաւքս E — [3] եւ E — [4] դառնա E — [5] բարիս E

«Tantôt, c'est moi qui détruis mon '*corps*' et tantôt c'est '*la vermine*'. '*Mon corps*', fumier, est assis sur du fumier; '*mon corps*' engendre '*de la vermine*' par l'infection de ses plaies. Mais celle-ci (la vermine), une fois née, pourrit les restes (du corps) qui lui a donné naissance. '*En raclant avec des croûtes de terre*', (mon corps) est blessé un peu plus par les raclages; '*en le raclant*' en effet, (les raclages) détruisent celui qui racle '*le corps*' et, en étanchant le pus, ils font couler des fontaines de pus[2]. Mais puisque la vie est si douloureuse, pourquoi reste-t-on dans cette vie éphémère et périssable?»

7,6 «*Cependant (ma) vie est plus légère que des paroles et elle a péri dans une vaine espérance*[1].»

C'est à juste titre que cette «*vie*» humaine apparaît au juste «*plus légère que des paroles*», car il y a de nombreuses «*paroles*» d'hommes qui ont duré de nombreuses années et se sont transmises de génération en génération. Même en mettant à part «*les paroles*» des hommes inspirés de Dieu, que de sentences de sages profanes, conservées de génération en génération, trouvons-nous jusqu'à maintenant! Mais «*la vie*» qui se vit avec ce corps, la voici: manger et boire, amasser des trésors, s'assujettir aux désirs et aux passions du corps qui passent à l'instar de la fumée, au point que la vie humaine disparaît plus facilement que «*les paroles*». Et ce qui attriste Job, sans compter cette «*vie*» ordinaire, eh bien! c'est la vie plus longue qui est la sienne. En effet, cette «*vie*» s'est consumée pour les autres, eux qui avaient volontairement accepté les séductions de ce monde, tandis que la sienne (s'est usée) «*dans une vaine espérance*», car il attendait la récompense de ses combats et elle ne survenait pas, et son «*espérance*» n'aboutissait à aucun résultat; c'est pour cela qu'il avait hâte (de voir) le terme de cette «*vie*». Non qu'il désespérât en rien de (recevoir) la récompense, mais jugeant que celle-ci ne s'obtient pas ici, il avait hâte (d'aller) là-bas où il croyait que, en toutes choses, il recevrait la récompense. Ainsi il a bien raison de fonder ce qui suit sur ce qu'il vient de dire.

7,7 «*Souviens-toi que ma vie est un souffle, et mon œil ne reviendra pas pour voir le bonheur*[1].»

(Job) appelle «*souffle*» l'air qu'ici-bas, nous les hommes, nous aspirons comme tous les êtres vivants. Parce que tout ce qui se consume une fois «*ne revient plus*» à nous, ainsi, nous aussi, «*nous ne revenons*» plus à la vie présente et «*au bonheur*» de ce genre de vie, c'est-à-dire que «*nous ne revenons pas*» à la jouis-

[2] Cette description réaliste est bien dans la manière d'Hésychius; on en trouvera d'autres exemples dans le récit de la réanimation de Lazare dans les deux *Hom. in S. Lazarum* (éd. AUBINEAU, p. 369-462).

7,6

[1] *Job* 7,6a est différent de Z et conforme à B. *Job* 7,6b est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ).

7,7

[1] Le texte est identique à Z. *Job* 7,7a est conforme à A (omission de δὲ). *Job* 7,7b est conforme à BSA.

վարուԹեան. այսինքն է, Թէ « ոչ դառնամք » ի վայելչուԹիւն երկրիս և կամ որ յերկրէս[6] է. քանզի յայլ կեանս և յայլ աշխարհ է մեր փոփոխումնս, ուստի և զայս յիրաւի էած ի վերայ [7].

7,8a « *Եւ ոչ հայեսցի յիս ակն տեսողի* » :

Քանզի ոչ ևս մարմնոց աչաւքս որ մնացեալքս եմք, կարեմք տեսանել ⸢զերԹեալսն
p. 432 *աստի [1]. ոչ եԹէ վասն այնորիկ [2] * է Թէ յանգոյուԹիւն անկանիմք յետ աստի գնալոյն, այլ լուր զոր ասէ ի կարգիս :*

7,8b-9a « *Աչք քո յիս՝ և ոչ ևս իցեմ, 9 իբրև զամպ ջնջեալ յերկնից* » :

« Ոչ եԹէ բովանդակ միանգամայն ընդ ապականուԹեամբ անկեալ եմ, կամ ոչ վասն այսորիկ առաջի գրեցաւ, եԹէ 'աչք քո յիս', զոր զօլ իսկ և մնալ առանց ամենայն հակառակուԹեան ցուցանէ ». քանզի զի՞րդ զապականելոյն և զմիանգամայն կորուսելոյն և ի ⸢վերայ չգոյացելոյն [1] Աստուած ակն ածիցէ. այլ « ոչ եմ » ըստ մարմնոյ և [2] ըստ քաղաքավարուԹեան կենացս այսորիկ [3] : Քանզի ասացեալ [4] զայս՝ առ ի մեկնուԹիւն այսորիկ, « իբրև զամպ ջնջեալ ⸢յերկնից », վասն զի « ամպ ջնջեալ [5] յերկնից »
p. 433 *ոչ * ևս մնայ [6] յայնմ ի տեղ ուստի գնաց հրամանաւ արարչին, բայց յայլում տեղւոջ է ուր հրամայեցաւ [7] նմա. բայց մեզ ոչ երևի զի գնացեալ է ի միջոյս, այլ Աստուծոյ տեսանի, ⸢զի փոխեալ [8] է ի տեղոջէ [9] ի տեղի. այսպէս իմասցիս զէմ յանգիման որ ըստ կարգիս կայ [10] » :*

7,9b-10 « *Զի եԹէ իջանիցէ մարդ ի դժոխս, և ոչ ևս ելցէ* » : *Յայտ է Թէ յայսմ յորում եմք ի քաղաքավարուԹեանս :* 10 « *Եւ ոչ ևս դարձցի ի տուն իւր, և ոչ ևս ծանիցէ զնա տեղի իւր* » :

Զի « ոչ ևս դառնայ [1] ի տուն իւր », զոր շինեալ է ի փայտից և ի քարանց և յայլոց ևս նիւԹոց, « և ոչ տեղի իւր ծանեաւ զնա », զոր ի վաճառէ կամ յարուեստից կամ այ-
p. 434 *լովք [2] հնարագիտուԹեամբ ստացեալ է [3] : Եւ զի՞նչ * ևս յաւել յասացեալսս [4] :*

— [6] *յերկրիս* E — [7] *վերա* E

7,8a
[1] *զաստի երԹեալսն* E — [2] *այսորիկ* E

7,8b-9a
[1] *վերա չգոացելոյն* E — [2] *եւ ոչ* E — [3] *այսոցիկ* E — [4] *ասացեալ է* E — [5] *om.* E — [6] *մնա* E — [7] *հրամաեցաւ* E — [8] *զփոխ* E — [9] *տեղւոջէ* E — [10] *կա* E —

7,9b-10
[1] *դառնա* E — [2] *այլ* E — [3] *om.* E — [4] *յասացեալս* E

7,9b-10
[1] *Job* 7,9b est différent de Z et de BSA (litt : *et* il n'en remonte plus).
[2] *Job* 7,10a est différent de Z et conforme à A. *Job* 7,10b est identique à Z et conforme à A.

sance de cette terre ou de ce qui provient de cette terre. Notre transfert se fait en effet à une autre vie et à un autre monde[a]. Aussi c'est à juste titre qu'il a ajouté ceci:

7,8a «*Et l'œil de celui qui me voit ne m'apercevra plus*[1].»

Car ce n'est plus avec les yeux du corps que nous, qui sommes restés, pouvons regarder ceux qui partent d'ici. Ce n'est pas, pour autant, que nous tombions dans le néant après être partis d'ici; écoute ce qu'il dit à la suite.

7,8b-9a «*Tes yeux sur moi, et je ne serai plus, 9 comme une nuée venue des cieux qui se dissipe*[1].»

«Ce n'est pas que je sois entièrement, une fois pour toutes, au pouvoir de la putréfaction; ce n'est pas à cause de cela qu'il a été écrit en premier: '*Tes yeux sur moi*[2]', (paroles) qui attestent bien que (Dieu) est et reste sans aucune hostilité (contre moi).» Comment, en effet, Dieu pourrait-il avoir soin de celui qui se putréfie[a] et qui du même coup périt, et de celui qui n'existe plus. Quant à «*je ne suis pas*», (Job le dit) par rapport à la chair et par rapport au mode de conduite de cette vie. Il a dit cela en effet pour expliquer ceci: «*Comme une nuée (venue) des cieux qui se dissipe*». Car «*une nuée (venue) des cieux qui se dissipe*» ne demeure plus à l'emplacement d'où elle s'en est allée sur un ordre du Créateur, mais elle se trouve dans un autre endroit où l'ordre d'aller lui a été donné. Cependant elle ne nous est pas visible, car elle s'en est allée, mais Dieu la voit, car il la déplace d'un endroit à un (autre) endroit. Ainsi comprendras-tu clairement ce qui suit.

7,9b-10 «*Car si un homme vient à descendre en enfer, il n'en remonte plus*[1]», c'est-à-dire dans le mode de vie dans lequel nous sommes. 10 «*Et il ne retournera plus dans sa maison, et son lieu ne le reconnaîtra plus*[2].»

«*Il ne retournera plus dans sa maison*», celle qu'il a construite, de bois, de pierre et d'autres matières encore[a]. «*Et son lieu ne l'a pas reconnu*», celui qu'il avait acquis par le commerce ou par l'exercice d'un métier ou par d'autres moyens. Et qu'ajoute encore (Job) à ce qu'il vient de dire?

7,7 a. cf. Col. 1,13.

7,8b-9a a. cf. Hébr. 2,9.

7,9b-10 a. cf. 1 Cor. 3,12.

7,8a

[1] Le texte, identique à Z, est conforme à celui de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 15).

7,8b-9a

[1] *Job* 7,8b est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, p. 15). *Job* 7,9a est identique à Z et conforme à BS.

[2] Ces paroles ne signifient pas que Dieu ait voulu la putréfaction de Job ni que Job ne soit plus.

7,11 « Այսուհետև ոչ ես իսկ խնայեցից [1] ի բերան իմ. խաւսեցայց մինչ իցեմ ի վիշտս հոգւոյ իմոյ. բացից ⌈զբերան իմ դառնութեամբ [2] անձին իմոյ տագնապեալ » :

« Զի այսք այսպէս են, և ոչ ինչ այլ ունիք հարկաւորութիւն է յաստնոցս. բայց զի ինձ վշտագին է և լի ամենայն աշխատութեամբ. յիրաւի 'ոչ խնայեցից բերանով իմով' ամբաստան լինել զառիթ երկայն կենացս, և ոչ դադարեցից կոչել' խնդրելով զաստի հրաժարմունս. այլ իբրև 'ի վիշտս եղեալ, և նեղեալ ոգւով' և պատեալ բազմութեան p. 435 չարեաւքս, 'բացից զդառնութիւն [3] անձին իմոյ', այսինքն, 'բացից' * զվիշտս 'անձին իմոյ'. և զոր ի միտս խորհիմ' զայս լեզուաւս դնեմ առաջի արարչին իմոյ դատելով, զի ոչ եհան զիս վաղվաղակի առ ի ընթերակայ [4] կենացս. և ընդէ՞ր եթող զիս Տէր, զի պատեալ [5] պահեսցէ զիս թշնամին » :

7,12 « Մի՛ եթէ [1] ծո՞վ իցեմ կամ վիշա՞պ, զի կարգեցեր զ ինև պահ » :

« Ոչ զաւրութիւն ունիմ [2] իբրև 'զծով', քանզի զնա մեծագոյն արարեր ի տարերցս. և վասն այսորիկ պահապան եդիր զնովաւ զաւազ, որ քոյով [3] հրամանաւ բեկանէ և կապէ զնա ի չափու իւրում, եթէ 'մինչև ցայս [4] տեղի եկեսցես, և ոչ ելցես ըստ սահման քո, և ի քեզ այդրէն փշրեսցին ալիք քո' : Այլ ոչ զչարութիւն ունիմ զայնր 'վիշապի', ընդ p. 436 որում * եդիր թշնամութիւն ազգի մարդկան. որ հրամայեցեր [5] նմա իբրև ի թշնամւոյ [6] զգուշանալ ի մարդկանէ, հրաման տուեալ այսպիսի վասն [7] նորա. 'Եդից թշնամութիւն ի մէջ քո և ի մէջ կնոջդ, և ի մէջ զաւակի քո և ի մէջ զաւակի նորա. ⌈նա սպասեսցէ քում գլխոյ, և դու սպասեսցես նորա գարշապարի [8]' : Բայց սակայն 'պահպանութիւն կարգեցեր ի վերայ [9] իմ'. այսինքն է 'պահպան [10]' չար [11] կացուցեր [12] զմատնիչն 'ի վերայ [13] իմ', որ պահէ զամենայն զգործս իմ և զբանս իմ, այլ և քննիչ է [14] խորհրդոց իմոց, և զայս ամենայն ծանէ : Այլ մանաւանդ և զայս ես ասէ վասն իմ ամբաստանութեամբ [15], զոր երբեք իմ չիք խորհեալ. քանզի ես զքո զպատուիրանս [16] p. 437 ոչ * վասն առ ժամանակեան [17] բարեացս պահեցի, այլ վասն առ ⌈ի յապա [18] կենացն եղէ աստուածասէր' իբրև զհաւատարիմ ծառայ. և պահպան [19] կացուցեր արդարոյս [20] զթշնամին' չարաչար փորձանաւքս դառնապէս 'պահպանութեամբ' կապեալ և պատատեալ. և նմա ձեռն տաս և ինձ ոչ, առ ի հասանել ի վերայ [21] իմ փորձութեանցս » :

7,11
1 խնաեցից E — 2 զդառնութիւն E — 3 E, դառնութիւն V, զդառնութիւն *con.* D — 4 յընթերակս E — 5 պատահեալ E

7,12
1 թէ E — 2 իմ E — 3 քով E — 4 յայս E — 5 հրամաեցեր E — 6 թշնամո E — 7 ի վնաս E — 8 և այլն E — 9 վերա E — 10 պահապան E — 11 չարի E — 12 կարգեցեր E — 13 վերա E — 14 *om.* E — 15 ամբաստանութիւն E — 16 պատուիրանս E — 17 ժամանակեա E — 18 յապա E — 19 պահապան E — 20 արդարոցս E — 21 վերա E

---

[3] Le texte, identique à Z et à la LXX (éd. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 92-93), est cité de la même façon dans les *Fragm. in Psalm.* 55,6 (*PG* 93, 1225A).

7,11 «*Donc, moi, je n'épargnerai pas du tout ma bouche; je parlerai tant que je serai dans la souffrance de mon esprit, j'ouvrirai ma bouche dans l'amertume de mon âme, oppressé*[1].»

«Car telles sont les circonstances: alors qu'aucune des réalités d'ici-bas n'est une charge pour personne, pour moi, au contraire, (la vie) est affligeante et remplie de toutes sortes de peines. C'est à juste titre que '*je n'épargnerai pas ma bouche*' pour accuser la longueur de la vie, et que je ne cesserai pas d'appeler, demandant à prendre congé d'ici-bas. Mais, comme '*je suis dans la souffrance, oppressé en mon esprit*' et entouré d'une multitude de maux, '*je dévoilerai l'amertume de mon âme*[2]', c'est-à-dire, '*je dévoilerai*' la souffrance '*de mon âme*'. Ce que je médite en ma pensée, cela je le mets, par ma langue, en jugement devant mon Créateur: il ne m'a pas tiré rapidement de la vie présente, et pourquoi le Seigneur m'a-t-il abandonné[a] au point que l'Ennemi me cerne (et) me garde[b]?»

7,12 «*Est-ce que je suis une mer ou un dragon, car tu as disposé une garde autour de moi*[1].»

«Je n'ai pas une force égale à celle de '*la mer*', car tu l'as faite le plus grand d'entre les éléments et, à cause de cela, tu as placé autour d'elle, comme un gardien, le sable, qui, sur ton ordre, la brise et l'enchaîne dans ses limites: '*Tu viendras jusqu'à cet endroit, et tu ne sortiras pas au-delà de tes limites, et tes vagues se briseront en toi*[a-2]'. Je n'ai pas, non plus, la méchanceté de ce '*Dragon*'; entre et le genre humain tu as établi une inimitié[b], tu l'as averti de se garder des hommes comme d'un ennemi, en lui donnant, à leur sujet, l'avertissement que voici: '*J'établirai une inimitié entre toi et entre la femme, et entre ta descendance et entre sa descendance. Elle guettera ta tête et toi tu guetteras son talon*[c-3]'. Cependant '*tu as disposé une garde sur moi*', c'est-à-dire, tu as établi '*sur moi une garde*' méchante, le Traître qui observe tous mes actes et toutes mes paroles, il scrute même mes pensées, et il trahit tout ce (que je fais). Mais surtout il formule à mon sujet, sous forme d'accusation, ce à quoi je n'ai jamais pensé. Je n'ai pas gardé tes commandements, moi, en vue d'un bonheur éphémère, mais j'ai aimé Dieu en vue de la vie à venir, comme un fidèle serviteur[d]! Et tu as établi, pour gardien du juste, l'Ennemi; sous sa '*garde*' il est garrotté et ligoté d'une façon douloureuse avec de très dures épreuves. Et tu lui prêtes la main à lui, mais pas à moi, pour que des épreuves m'arrivent!»

7,11 a. cf. Ps. 21,2. b. cf. Ps 21,17.

7,12 a. Job 38,11. - b. cf. Gen. 3,15. - c. Gen. 3,15. d. cf. Matth. 24,25; 25,21.23.

7,11

[1] *Job* 7,11a-b, différent de Z est conforme à la recension hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 15). — *Job* 7,11c, différent de Z, est conforme à A. Les leçons caractérisant le texte hexaplaire sont intégrées au commentaire.

[2] Hésychius recourt ici au texte du *Vaticanus*.

7,12

[1] *Job* 7,12 est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Le texte, différent de Z et de BSA, est également cité dans l'*Hom. fest.* XVI,2 (éd. AUBINEAU, p. 668-669), mais selon une rédaction différente.

7,13-14 « *Ասացի եթէ*[1] *մխիթարեսցեն զիս մահիճք իմ, և վճարեսցից յինէն զբանս իմ յանկողնի իմում* : 14 *Ընդէ՞ր զարհուրեցուցանես զիս երազովք*[2], *և տեսլեամբք հարկանես զիս* » :

« *Ոչինչ ժամանակ կայ*[3] *ինձ հանգստեան, և ոչ ինչ է թողեալ մասն մխիթարութեան ոչ ի տուէ և ոչ ի գիշերի. այլ և ակն ունելով* * p. 438 * *մխիթարութեան եթէ ի գիշերի հանգիցեն ՚յանկողինս իմ՝ վէրք իմ, և զայս խորհուրդ զմտաւ ածելով ՚յանկողնի իմում՝ եթէ նորոգեսցի քաջութիւն իմ և զւարասցի համբերութիւն իմ ի պատահարաց. ՚յերազոց՝ անտի՝ խռովիմ, և ՚ի տեսլեանց զարհուրեալ՝ անկանիմ ընդ երկիւղիւ : Այս փութացուցանէ զիս* ⌜*առ ի*[4] *կոչել առ իս զելս առ*[5] *ի ժամանակեան կենացս, և զայս բանս արձակեալ*[6] *առ քեզ՝ որ ի կարգիս կան* » :

7,15-16 « *Թափես յանձնէ իմմէ զկենդանութիւն իմ, և ի մահուանէ զոսկերս իմ մերժեցի. 16 զի ոչ յաւիտեան կեամ, եթէ*[1] *երկայնամիտ եղէց* » :

* p. 439 « *Շունչ* » *այժմ յայտնի զաւղս կոչեաց.* « *զշունչ* * *իմ* » *ասէ, քանզի իւրաքանչիւր որ զայս ծծելով ունի* « *զկենդանութիւն* ». *ուստի կամի* « *թափել զանձն* », *՚վասն զի*[2] *ցանկացեալ է ստէպ փոփոխման : Քանզի*[3] *ասէ թէ* « *ի մահուանէ* », *այսինքն է թէ ի ցանկութենէ և յակնկալութենէ* « *մահուան* », *և* « *զոսկերս մերժել՝* » *վասն զի արհամարհէ զնոքաւք : Վասն այսորիկ ընդ ապականել մարմնոյն՝ ոչինչ հոգ տանի մերկութեան ոսկերացն : Եւ վասն է՞ր է այս. քանզի առժամանակեան ասէ զառընթերակաց կեանսս.* « *Քանզի ոչ յաւիտեան կեցից* » : *Յայտ է զի զերկրաւոր կեանս ասէ : Իսկ զիա՞րդ* « *երկայնամտեցից* », *ի վերայ*[4] *այսորիկ. քանզի միայն երկայնամտութեան* * p. 440 * *և համբերութեան արժանի են հանապազորդ բարիքն, յայտ է թէ հանդերձեալքն* :

Ապա ի վերայ[5] *ածէ նմանս ի Դաւթէս*[6] *երգեցելոցն, քանզի նա ասէր.* « *Ի բաց արա' յինէն զտանջանս իմ*[7], *զի* ⌜*ի զաւրութենէ ձեռին քո ես պակասեցայ*[8] ». *իսկ սա*[9], « *Ի բաց կաց յինէն՝ զի ընդունայն են կեանք իմ* » : *Ոչ զԱստուծոյ զխնամսն՝ այլ զխրատսն աղաչէր*[10] *մերժել* ⌜*առ ի*[11] *յինքենէ, զի աշխատէր այնուիկ վասն բնութեան տկարութեան մարմնոյս : Եւ վասն այսորիկ ասէր, թէ* « *ընդունայն են կեանք իմ* ». *յայտ է զի զմարմնաւոր* « *կեանս*[12] » *առակելով ասէր, զտկար և զապականացուս և զանհաստատս*[13] *և*[14] *որ ոչս մնայ*[15], *և* * p. 441 * *ոչ զնչանս*[16] *ունի զյաւիտենականին*[17] :

7,13-14
[1] *թէ* E — [2] *երազաւք* E — [3] *կա* E — [4] *om.* E — [5] *om.* E — [6] *արձակել* E

7,15-16
[1] *զի* E — [2] *քանզի* E — [3] *վասն զի* E — [4] *վերա* E — [5] *վերա* E — [6] *Դաւթա* E — [7] *om.* E — [8] *եւ այլն* E — [9] *ասէ add.* E — [10] *աղաչէ* E — [11] *om.* E — [12] *կեանսս* E — [13] *զանհաստատ* E — [14] *om.* E — [15] *մնա* E — [16] *զնչան* E — [17] *յաւիտենականի* E

7,13-14 «*J'ai dit: ma couche me consolera et, sur mon lit, j'exprimerai de moi-même mes paroles.* 14 *Pourquoi m'effrayes-tu par des songes et m'épouvantes-tu par des visions*[1] *?*»

«Il n'y a pour moi aucun instant de repos, et il ne m'a été laissé aucune part de consolation ni de jour ni de nuit. Mais, tandis que j'attends comme consolation de sentir mes meurtrissures s'apaiser '*sur mon lit*' la nuit, tandis que '*sur mon lit*' je retourne cette pensée que mon courage sera renouvelé et ma patience fortifiée par mes malheurs, je suis troublé '*par des songes*', et, '*effrayé par des visions*', je succombe à la peur. Celle-ci me presse d'appeler à moi la sortie de cette vie éphémère et de te décocher les paroles suivantes.»

7,15-16 «*Tu arraches ma vie de mon âme, et mon souffle, du corps; et j'ai chassé mes os par la mort,* 16 *car je ne vis pas éternellement pour pouvoir rester longanime*[1]*.*»

Il est clair à présent que (Job) a appelé «*souffle*» l'air: «*mon souffle*», dit-il, car chacun en aspirant cet (air) possède «*la vie*»; voilà pourquoi il veut «*arracher son âme*», car il a le désir d'être transféré d'ici-bas. Il dit en effet: «*Par la mort*», il veut parler du désir et de l'attente «*de la mort*». Et (il dit qu'il veut) «*chasser* (*ses*) *os*», parce qu'il les méprise; c'est pourquoi, alors que son corps se corrompt, (Job) ne se fait pas souci de la mise à nu de ses «*os*». Pourquoi cela? Parce qu'il dit éphémère la vie présente: «*Car je ne vivrai pas éternellement*[2]». Il est évident que (Job) veut parler de la vie terrestre. Aussi, comment «*serai-je longanime*» vis-à-vis de celle-ci? Seul, en effet, mérite longanimité et patience le bonheur qui dure, c'est-à-dire le (bonheur) à venir.

Ensuite (Job) ajoute des paroles semblables à celles que chantait David; celui-ci disait en effet: «*Éloigne de moi mes tourments, parce que, moi*[3]*, par la force de ta main, j'ai défailli*[a-4]», et (Job) disait: «*Éloigne-toi de moi, parce que ma vie est inutile*[5]». Ce n'est pas la providence de Dieu, mais ses réprimandes qu'il suppliait d'éloigner de lui-même, parce qu'il se fatiguait en raison de la faiblesse naturelle du corps. Et c'est pour cela qu'il disait: «*Inutile est ma vie*». Il est évident que (Job) parlait en faisant allusion à «*la vie*» corporelle, faible, corruptible, instable, fugitive et dépourvue des caractéristiques de la vie éternelle. Aussi, écoute les

7,15-16 a. Ps. 38,11.

7,13-14
[1] *Job* 7,13a est identique à Z et conforme à A. *Job* 7,13b est différent de Z et conforme à A. - *Job* 7,14 est différent de Z et conforme à A.

7,15-16
[1] *Job* 7,15 est différent de Z. *Job* 7,15a est conforme à A. - *Job* 7,15b, conforme à A en partie, retrouve la recension hexaplaire (*j'ai chassé*; cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 16: le verbe est nettement rattaché au verset *Job* 7,15b et aux deux compléments, direct *ossa mea*, et indirect *a morte*). Job 7,16a est identique à Z et à BSA (le verbe est au présent). - Pour *Job* 7,16b, voir infra, note 5.
[2] La forme du verbe correspond ici à celle de BSA.
[3] Le texte s'achève ici dans le ms. E.
[4] Le texte est identique à Z et à la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 142).
[5] *Job* 7,16b est identique à Z et différent de BSA (ma vie *est*).

Ուստի և զազգ մարդկան յիրաւի անգոսնելով, լուր որպիսի՛ [18] *ահաւասիկ դարձեալ նմանս* [19] *Դաւթայ* [20] *ասէ :*

7,17 « *Քանզի զի՞նչ է մարդ՝ զի մեծացուցեր զնա, կամ զի նայիցիս* [1] *ի նա մտաւք* » :

Իսկ զի՞նչ սոցին նմանս երգեաց Դաւիթ. « *Ո՞վ է մարդ՝ զի յայտնեցար դու նմա, ⌜կամ որդի մարդոյ՝ թէ համարիս ինչ զնա* [2] » *: Բայց վասն է՞ր իսկ զայս զմարդկանէ ասէր* [3]*, կամ առ ի՞նչ հայելով* [4]*, զայս ի կարգէ աստի եցոյց.* « *Մարդ ընդունայնութեան նմանեաց, ⌝և աւուրք նորա իբրև զհովանի անցին* [5] » *: Վասն է՞ր որ այսպէս* [6]

* p. 442 *տկարս է՝ այնչափ* « *մեծացուցանէ* »*, մինչև ամենայն * ստուգութեամբ հայի* [7] *յառաջիկայս* [8] *մարդկան : Հարցանեն զԱստուած արդարքն, ոչ գիտելով իւրեանց. նախ զարմանան, որպէս Երեմի, և յոյժ հիանան, և ապա զմեզ ուսուցանել կամին ի ձեռն հարցուածոցն* [9] *: Բայց զի՞նչ ուսուցանեն. քանզի ոչ ատելով՝ այլ յոյժ սիրելով զազգ* [10] *մարդկան, միշտ այց առնէ, և հանապազ* « *զմտօք ի նոսա ունի* » *վասն բարերարութեան : Քանզի ⌜այս ինքեան* [11] *է Աստուծոյ* « *բարերարի և մարդասիրի* »*, զի որոց բարիս առնէ՝ նոցա* [12] *ստէպ ստէպ այցելութիւնս և յոյժ խնամարկութիւնս շնորհէ. վասն այսորիկ և Դաւիթ ի վերայ* [13] *ածէ.* « *Տէր խոնարհեցոյց զերկինս և էջ* » *: Ի*

* p. 443 *ձեռն այսորիկ յայտնէ, թէ որչափ է փոյթ Աստուծոյ վասն մարդկան, * զի խոնարհեցուցեալ զերկինս՝ ինքն գայ* [14] *առ մեզ.* « *Բանն մարմին եղեալ* »*, զի ի ձեռն մերոյ ազգակցութեան զաւրացուցէ զաւրաւորն զմեր տկարութիւնս : Բայց Յովբ* [15] *բաւականութեամբ եցոյց, եթէ* [16] *որչափ բարի է մարդկան յիշիլ ի միտս Աստուծոյ, և տեսանիլ և քննիլ ի նմանէն, ասելով՝ թէ* [17] « *Զի՞նչ է մարդ՝ զի մեծացուցեր զնա, կամ հայիցիս* [18] *ի նա մտաւք* » *: Ուրեմն հայելով* [19] *Աստուծոյ ի մարդ՝* « *մեծանայ* [20] »*. և հարցուածն զպատասխանիս ստացեալ է, և որովք չգիտեն՝ այնու ուսուցանէ. բայց գիտասցուք հայելով* [21] *ի կարգս :*

7,18 « *Կամ այցելութիւն առնիցես նմա առաւաւտու, և ի հանգիստ դատիցիս զնա* »:

* p. 444 *Զի ⌜այս իսկ* [1] *են պատասխանիքն * յառաջագունացն. մի՛ եթէ վասն այսորի՞կ, ասէ,* « *հայիս* [2] *ի նա մտաւք* »*, զի* « *այցելութիւն նմա արասցես* » *մինչև ի հանդեր—*

[18] *ասէ add.* E — [19] *նման* E — [20] *Դաւթա* E

7,17
[1] *նաիցիս* E — [2] *եւ այլն* E — [3] *ասէ* E — [4] *հաելով* E — [5] *եւ աւ(ուրք) (ն) որ(ա). հով(անի) (անց)ին* E — [6] *այսչափ* E — [7] *հաի* E — [8] *յառաջիկայս* E — [9] *հարուածոցն* E — [10] *զազգս* E — [11] *այսինքն* E — [12] *om.* E — [13] *վերա* E — [14] *գա* E — [15] *Յոբ* E — [16] *թէ* E — [17] *եթէ* E — [18] *հաիցիս* E — [19] *ի հաել* E — [20] *մեծանա* E — [21] *հաելով* E

7,18
[1] *այսուիկ* E — [2] *հաիս* E

7,18
[1] *Job* 7.18a est différent de Z et conforme à A. – *Job* 7.18b est identique à Z et conforme à BSA.

(paroles) semblables à celles de David qu'il dit encore, faisant à juste titre peu de cas du genre humain.

7,17 «*En effet, qu'est-ce que l'homme que tu l'aies magnifié ou que tu sois attentif à lui*[1] ?»

Mais qu'a chanté David qui soit semblable à ces propos? «*Qui est l'homme, pour que toi, tu te sois manifesté à lui*[2], *ou le fils de l'homme, que tu en tiennes compte*[a-3]?» Mais pourquoi donc (David) disait-il cela des hommes ou à quoi pensait-il quand il a expliqué ce qui suit: «*L'homme est devenu semblable à de la vanité et ses jours ont passé comme l'ombre*[b-4]». Pourquoi (Dieu) «*magnifie-t-il*» tant cet (homme) aussi faible, au point d'être attentif, en toute vérité, à la condition présente des hommes? Ces justes questionnent Dieu dans leur ignorance. Ils commencent par s'étonner, comme c'est le cas ici, et par être très stupéfaits, puis ils veulent nous instruire par leurs questions. Mais de quoi nous instruisent-ils? Que ce n'est pas avec haine, mais avec un grand amour[c] que, toujours, (Dieu) visite le genre humain[d-5], qu'il est continuellement «*attentif à lui*» pour lui faire du bien. Car le propos de Dieu, «*bienfaisant et ami des hommes*[e]», c'est d'accorder la grâce de fréquentes visites et de beaucoup de soins à ceux à qui il fait du bien. C'est pourquoi David ajoute aussi: «*Le Seigneur inclina les cieux et il descendit*[f-6]». Par là il manifeste quel soin Dieu prend des hommes, car, après avoir incliné les cieux, il vient lui-même à nous. «*Le Verbe s'est fait chair*[g]», pour que, en partageant notre condition, il fortifiât, lui, le Fort, notre faiblesse[h]. Mais Job a suffisamment montré combien il est bon pour les hommes que Dieu les ait en son souvenir et qu'ils soient vus et examinés par lui, quand il dit: «*Qu'est-ce-que l'homme que tu l'aies magnifié ou que tu sois attentif à lui*?» Par conséquent, c'est lorsque Dieu est attentif à l'homme, que (celui-ci) est «*grandi*». Ainsi la question a reçu réponse, et (Dieu) instruit par des moyens que l'on ne connaît pas. Toutefois, nous le saurons en considérant ce qui suit.

7,18 «*Ou bien que tu lui fasses visite à l'aube, et que tu le juges pour le repos*[1].»

Voilà précisément les réponses aux (questions) précédentes. Quand (Job) dit: «*Tu lui es attentif*[a]», n'est-ce pas pour «*lui faire visite*» jusqu'aux siècles à venir?

7,17 a. Ps. 143,3. b. Ps. 143,4. c. cf. Éphés. 2,4. d. cf. Ps. 8,5. e. Sag. 7,23. f. Ps. 17,10. g. Jn 1,14. h. cf. 2 Cor. 12,9.

7,18 a. Job 7,17.

7,17

[1] Le texte est identique à Z et à BSA.

[2] Le texte biblique s'arrête ici dans le ms. E.

[3] Le texte est différent de Z et de la LXX (pour que *toi*...: RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 330).

[4] Le texte est identique à Z et différent de la LXX (*et* ses jours...).

[5] La question de Job: «*Qu'est-ce que l'homme*» rappelle à Hésychius le *Ps.* 8,5 qu'il ne cite pas: «*Qu'est-ce que l'homme, que tu le visites*?»

[6] Le texte est différent de Z et de la LXX (*Le Seigneur* inclina...): il est cité, conformément à la LXX, dans les *Fragm. in Psalm.* 17,10 (*PG* 93, 1188A).

*ձեալ յաւիտեանսն ։ Քանզի ի դայն ժամանակ « առաւատ » ⌜պարտ է [3] կոչել, վասն զի
բովանդակ լոյս է, և բառնայ զգիշեր առընթերակայ [4] կենացս ։ « Զի ի Հանգիստ դատի—
ցիս զնա ». այսինքն է՝ թէ ոչ ի տանջանս՝ այլ ի փափկութիւն և ի Հատուցումն բարեաց ։
Քանզի որ այժմ « այցելութեանն » Աստուծոյ Հանապազ արժանի լինի, նա զդատաս—
տանն յայնժամ « ի Հանգիստ » ընկալցի՝ ընդ արդարս դատել. այսինքն է՝ թէ ընդ
p. 445 արդարսն [5] մտեալ, զի Համեմատութեամբն ծանիցի թէ ո°յր [6] բաժին * պատշաճ է
նմա, կամ յորո°ւմ վիճակ. ի Հայրապետա°ց կամ ի մարգարէի°ց կամ յառաքելո°ց կամ
ի մարտիրոսա°ց պարտ է կարգել զնա [7] ։ Քանզի թէպէտ և յամուսնութեան ոք է, և [8]
կամ ի ⌜մեծութեան, կամ ի կուսութեան [9], և կամ յանստացուածութեան, և կամ ի
կեանսն մինչև ի Հասակ ծերութեանն, և կամ եթէ ⌜մաՀու և արդարութեան [10] վասն
Աստուծոյ ճգնիցի, զոյշ [11] ընդ որում պարտ է ⌜նմա Համեմատել [12] ի թուեցելոցն
աստուածազգեստ մարդկան ։ Բայց բովանդակ իմաստասիրութեամբ լի է մեծ և յաղ—
թող ճգնողս, ուսուցանելով զմեզ, եթէ ոյք սիրեն զաւրէնս Աստուծոյ, որ [13] Հասանել
p. 446 կամին յետ սակաւ ժամանակի բարեացն Հատուցմանց, թէպէտ և լիցին [14] * ի փոր—
ձանս, այլ սակայն « այցելութեան [15] » Աստուծոյ և խնամոցն Հանապազ պատաՀեն,
մինչև անցցեն ընդ ճանապարՀ ծովուս, առընթերակայ [16] կենացս ։ Եւ ի Հասարակաց
մարդկան դիմացս յինքն և յԱստուած բանն փոխէ զբանսս ։*

7,19 « *Մինչև ցե°րբ [1] ոչ թողուցուս զիս, և ոչ ընդարձակիցես ինձ, մինչև ցա—
ւովք [2] կլանիցեմ զտողիս [3]* » ։

*Թէ [4] որպէս միանգամ ասացաք, թէ [5] Հարցուածս պատասխանիս ունի ։ Քանզի
ասելով եթէ « մինչև ցե°րբ ոչ ⌜թողուս զիս [6] », ցուցանէ զփորձանացն և զխրատուցն
ցաւագնութիւն [7]. այլ և զայն՝ զի ի գլխաւոր կատարելութիւն Հասանեն խրատու ։ Եւ
p. 447 զի մի՝ մատնեսցուք զմեզ թշնամւոյն ի ձեռն փափկութեան և * Հանգստի, վասն այ—
սորիկ ասէ. « և ոչ ընդարձակիցես ինձ [8] », այսինքն է՝ « ոչ մատնես զիս » ։ Ապա
զայս բանս [9] վասն է°ր առընթեր եդ ի վերայ [10] ածելով, « մինչև կլից զտողիս իմ »,
յայտ է թէ « մինչև յաստի Հրաժարմանէս [11] » ։ Քանզի որք [12] աստի Հրաժարեն ի
ձեռն անՋատման մարմնոյ, վասն զի ոչ ևս բարբառին, ասին [13] թէ կլանեն զտողիս [14]
իւրեանց ։ Այլ զիւր արդարութիւնն կամեցեալ ցուցանել և զբարեկամացն զբամ—
բասանս [15] յանդիմանել, իբրև ոչ թէ [16] զնա այնչափ յանդիմանէին, որչափ Աստուծոյ
ընդդէմ յանդգնէին. և յիրաւի ըստ կարգիս ի վերայ [17] ածէ ։*

[3] *է պարտ* E — [4] *առընթերակա* E — [5] *արդարս* E — [6] *որ* E — [7] *զնոսա* E — [8] *om.* E — [9] *կուսութեան և կամ ի մեծութեան* E — [10] *մաՀու չափ արդարութեամբ* E — [11] *զոցի* E — [12] *Համեմատել նմա* E — [13] *om.* E — [14] *լինին* E — [15] *այցելութեանն* E — [16] *առընթերակա* E

7,19
[1] *յե°րբ* E — [2] *ցաւաւք* E — [3] *զտողուս իմ* E — [4] *om.* E — [5] *եթէ* E — [6] *թողուցուս ինձ* E — [7] *ցաւագնութիւնսն* — [8] E *add.* : *մինչև ցաւաւք կլանիմ եմ զտողուս իմ* — [9] *բան* E — [10] *վերա* E — [11] *Հրաժարմանէն* E — [12] *om.* E — [13] *ասեն* E — [14] *զտողուս* E — [15] *զբամբասանսն* E — [16] *եթէ* E — [17] *վերա* E

Il faut en effet appeler «*aube*» ce temps-là, parce qu'il est tout entier lumière et qu'il expulse la nuit de la vie présente. «*Car tu le jugeras pour le repos*», c'est-à-dire non pour les tourments, mais pour les délices et la récompense[2]. Car celui qui, maintenant, est constamment digne de «*la visite*»de Dieu, recevra alors son jugement «*pour le repos*»; il est jugé avec les justes, c'est-à-dire qu'il est entré (aux cieux) avec les justes, pour que soit connu, par rapport (à eux), quelle part lui revient et avec qui est sa destinée[b]. Faut-il le ranger avec les patriarches ou les prophètes ou les apôtres ou les martyrs? Que quelqu'un soit en effet marié ou riche, ou vierge ou pauvre, ou bien demeuré en vie jusqu'à un âge avancé, ou encore qu'il ait lutté à mort pour la justice à cause de Dieu, il trouvera avec qui il doit se comparer parmi les hommes mis au nombre des théophores[3]. Mais (Job), ce combattant illustre et victorieux, est comblé d'une philosophie complète, et il nous enseigne que ceux qui aiment la loi de Dieu, (qui) veulent parvenir en peu de temps aux biens de la récompense, ont continuellement en partage, même s'ils passent par les épreuves, «*la visite*» et les soins de Dieu, jusqu'à ce qu'ils aient traversé la voie de cette mer qu'est la vie présente[4]. Et du cas de l'ensemble des hommes, son discours passe à lui-même et à Dieu.

7,19 «*Jusqu'à quand ne me lâcheras-tu pas et ne me laisseras-tu pas aller, que je puisse avaler (ma) salive dans la douleur*[1]?»

Comme nous l'avons déjà dit, cette question a sa réponse. En effet, quand (Job) dit: «*Jusqu'à quand ne me lâcheras-tu pas*», il exprime la souffrance causée par les épreuves et les réprimandes; (il dit) aussi par là que l'on arrive, par la réprimande, à une perfection insigne. Et pour que nous ne nous livrions pas à l'Ennemi en nous adonnant aux voluptés et au bien-être, il dit: «*Et tu ne me laisseras pas aller*», c'est-à-dire: «Tu ne me livres pas». Alors pourquoi a-t-il ajouté à cela ces paroles: «*Jusqu'à ce que j'aie avalé ma salive*[2]»? C'est évidemment pour dire: «Jusqu'au départ d'ici-bas». En effet, de ceux qui partent d'ici-bas, par la dislocation du corps, on dit, parce qu'ils ne parlent plus, qu'ils avalent leur salive. Mais voulant montrer sa justice et critiquer les détractions de ses amis, qui le critiquaient autant qu'ils se montraient insolents envers Dieu, c'est à juste titre que (Job) ajoute ce qui suit.

b. cf. Ps. 15,5-6.

[2] Le repos et les joies du ciel sont le jugement du juste.

[3] Les «théophores» (voir supra, le prologue de l'Hom. VI, note 8) sont ici les saints de toutes catégories.

[4] Ici, comme souvent ailleurs chez Hésychius, la mer est un symbole de l'agitation de la vie (voir Hom. IX, le commentaire sur *Job* 6,1).

7,19

[1] *Job* 7,19a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 7,19b est différent de Z et de BSA (omission de μου).

[2] *Job* 7,19b est ici conforme à BSA.

p. 448 **7,20a-b** « Զի եթէ ես մեղայ [1] զի՞նչ կարիցեմ առնել քեզ, * որ գիտես զմիտս մարդկան » :

« Ո՞չ դու անուանեցեր զիս, ասէ, ՙանարատ՚ ճշմարիտ՚ արդար՚ աստուածապաշտ, որոշեալ յամենայն իրաց չարաց՚. և զայս ոչ անգիտութեամբ վկայեցեր [2], քանզի ՙգիտես՚ զբովանդակ մարդն, զի դու ստեղծեր զնորա ներքին [3] և զարտաքին. իսկ եթէ այնչափ արդարութիւնս գործեալ՝ մինչև այնպէս վկայութիւնս [4] ⸢ընկալեալ ի քէն [5], ՙմեղայ՚ որպէս սոքա նախատենս և անգոսնեն, զի՞նչ կարիցեմ առնել քեզ. ընդ որո՞վք աւ–րինակաւք վարեցայց որ զամենայն լցի. զորո՞ց պատուիրանաց զՀետ երթայց, քանզի ըստ կարգի զամենայն կատարեցի » : Զինչ և յանցեաւ Յովբ [6], ոչ է ինքն պատճառ [7].
p. 449 * զի ⸢որ և զամ [8] մի Հրամայեցաւ [9] նմա՝ ոչ եթող անկատար. և վասն այսորիկ ասըն– 1
թեր եղ, եթէ

7,20c-d « Ընդէ՞ր եդիր զիս քեզ ոսոխ », որպէս կարծեն բարեկամքս, « և իցեմ քեզ բեռն » :

« Քանզի ոչ գիտեմ զանձին իմոյ զչարութիւն. այլ և ի քո վկայութիւնդ [1] վստա–
Հացեալ՝ առնեմ առ քեզ Հակառակութիւն. վասն որոյ [2] այլքս նախատեն զիս և ան– 1
գոսնեն, ⸢իբրև թէ [3] երկայնամտութեամբ տեղի տամ [4] Հպարտացն՝ բամբասել զարդարս » : Իսկ ⸢որ քեզ այսպիսիս [5] Հակառակ քեզ Համարին տկարութեամբ լսելով, իսկ ՙիցե՞մ քեզ բեռն՚, պաՀանջելով զդատաստանն, և փութացուցանելով զոր ի Հանդերձեալ դատաստանն պաՀեցեր : Այլ զի՞նչ ես յաւել, եթէ [6]

p. 450 **7,21** « * Ընդէ՞ր ոչ արարեր մոռացումն յանցուածոց իմոց, և սրբութիւն անաւրէ– 2
նութեանց իմոց : Արդ աՀա յերկիր [1] դառնայցեմ, քան առաւաւտ է, և ես այլ ոչ ես իցեմ » :

« Զի եթէ զխրատն վասն ՙյանցանացն՚ ընկալաք, որպէս Եղիփազ [2] զմեզ նախատեաց. ՙես տեսի զի անզգամաց արմատս արձակեալ էր, այլ նոյնժամայն մաչեցան
յարկք իւրեանց՚, որ ըստ կարգի նոցա [3] է, ՙընդէ՞ր ոչ արարեր մոռացումն յանցուածոց 2
իմոց՚. զի բազում անգամ իսկ և վասն այսորիկ ստէպ ստէպ բարեխաւսութիւնս [4]

7,20a-b
[1] մեղա E — [2] վկաեր E — [3] զներքին E — [4] վկաութիւնս E — [5] ի քէն ընկալեալ E — [6] Յոբ E — [7] պատճառ E — [8] և որ զամ E — [9] Հրամաեցաւ E

7,20c-d
[1] վկաութիւնդ E — [2] E, որոց VD — [3] E, որ և թէ V, իբրև թէ *con.* D — [4] տայ E — [5] սոքա զայսպիսիս E — [6] թէ E

7,21
[1] ի յերկիր E — [2] Ելիփաս E — [3] նոցա E — [4] բարեխաւսութիւն E —

7,21b est conforme à A. -- Job 7,21c est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 7.21d est différent de Z et de BSA (et *moi*...).

[2] Dans cette longue incise Hésychius rapporte les paroles d'Éliphaz, commentées dans l'Homélie VII.

7,20a-b «*Car si moi, j'ai péché, que puis-je te faire, toi qui connais l'esprit des hommes*[1].»

«N'est-ce pas toi qui m'as appelé, dit-il, '*irréprochable, véridique, juste, pieux, s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[a]'? Tu n'as pas porté ce témoignage par ignorance, car '*tu connais*' l'homme tout entier, puisque tu en as modelé[b] l'intérieur et l'extérieur[2]. Mais si après avoir accompli tant d'actes de justice, au point de recevoir de toi pareil témoignage, '*j'ai péché*', comme (le disent) ceux-là qui m'outragent et me méprisent, '*que puis-je te faire*'? Selon quels modèles me conduirai-je, moi qui ai tout accompli? Quels commandements suivrai-je, puisque j'ai tout achevé comme il faut?» Quelles que soient les transgressions de Job, il n'en est pas cause personnellement, car ce qui lui fut commandé, même une seule fois, il ne le laissa pas inaccompli. Et c'est pourquoi il a ajouté:

7,20c-d « *Pourquoi m'as-tu établi ton adversaire*, comme le pensent mes amis, *et te serais-je un fardeau*[1]?»

«Je ne connais pas en effet de malice en mon âme[a], bien au contraire, rassuré par ton témoignage, je t'affronte. C'est pourquoi ces autres-là m'outragent et me méprisent, du fait que, par ma patience, je permets à des orgueilleux de calomnier le juste que je suis. Mais eux, s'ils estiment que je m'attaque à toi en tenant de tels propos, c'est qu'ils écoutent insuffisamment. Et quant aux mots: '*Te serais-je un fardeau*', c'est que je réclame le jugement et que je presse ce que tu as gardé pour le jugement à venir.» Mais qu'a-t-il encore ajouté?

7,21 «*Pourquoi n'as-tu pas fait l'oubli sur mes transgressions et n'as-tu pas effacé mes iniquités? Voilà que, maintenant, je vais retourner en terre avant que n'arrive l'aube, et moi, je ne serai plus*[1].»

«Si nous avons reçu une correction pour nos '*transgressions*», — c'est ce que nous a dit Éliphaz dans ses insultes[2]: '*Moi, j'ai vu qu'aux insensés il était poussé des racines, mais soudain leurs demeures ont été englouties*[a]', ce qui, à leur égard,

7,20a-b a. Job 1,8;2,3. – b. cf. Gen. 2,7.

7,20c-d a. cf. Ps. 16,3.

7,21 a. Job 5,3.

7,20a-b

[1] *Job* 7,20a est différent de Z (*moi*), de BSA (*car si*...). – *Job* 7,20b est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Hésychius reprend fréquemment, nous l'avons vu, cette allusion à «l'intérieur et à l'extérieur» (cf. commentaire sur *Job* 1,1f, Homélie I; *Job* 1,12b, Homélie II; *Job* 5,19, Homélie VIII; *Job* 6,28, Homélie X).

7,20c-d

[1] *Job* 7,20c est différent de Z et conforme à BSA. – *Job* 7,20d est identique à Z et conforme à BSA.

7,21

[1] *Job* 7,21a-b est différent de Z. – Job 7,21a est conforme à A (omission de καὶ cependant). — *Job*

մատուցանէի քեզ ։ Ընդէ՞ր ոչ արարեր սրբութիւն անաւրէնութեանց իմոց. քանզի
* p. 451 *վասն այսորիկ պատարագ մատուցանել ոչ դադարեցի. * այլ և զորդիսն զամենայն աւուրս աղաւթիւք և պատարագաւք սրբէի, ըստ թուոյ նոցա մատուցանէի պատարագս Տեառն* [5] ։

Ըստ [6] *արդարոյ ՝յերկիր դառնայցեմ՝, ըստ քոյում* [7] *հրամանի. ՝քան առաւատ է և* [8] *ես այլ ոչ ևս իցեմ՝. ոչ յանգոյութիւն* [9] *անկանիմ, այլ զիա՞րդ հասանէի ՝յառաւատ՝, զո՞ր լոյս տեսանէի, կամ զո՞ր ՝առաւաւտ՝ եթէ բնաւին ապականեալ էի, այլ ՝առաւաւտ՝ առնեմ ի հանդերձեալ յաւիտեանսն ։ ՝Եւ ոչ ևս իցեմ՝ յաստի կեանսս, ուր են ամբարտաւանքս* [10], *որք* [11] *զարդար* [12] *անգոսնեն, ոչ ուսեալք զվասն Աստուծոյ դատաստանն, այլ բամբասեն իբրև զմեղաւորս »* ։ *Եւ հաւատալի լինին ըստ կարծեաց իւ–*
* p. 452 *րեանց, * վասն զի այժմ Աստուծոյ աւգնութեանն ոչ պատահեաց. վասն զի պարտ է արդարոցն վայելել* [13] *ի փափկութեան բարիսն, բայց ապականացուիս չէ արժան, որպէս ցուցին Եղիփազու յառաջագոյն բանքն, որովք ձգտէր* [14] *ընդ Յովբայ* [15]. *Արդ յիշեա՛, ո՞* [16] *ոք սուրբ էր և կորեաւ, կամ երբէք ճշմարիտք արմատաքի խլեցան. որպէս տեսի զայնոսիկ որ զանպատեհսն արաւրադիր առնէին ։*

Այլ մեք ի նորա բանսն մի՛ հայեսցուք [17], *այլ յԱստուածոյնն. « Զի զոր սիրէ Տէր՝ խրատէ, զանալից առնէ զամենայն զորդի զոր յանձն առնու. Երանեալ է այր՝ որ համբերէ փորձութեանց. զի ընտիր գտեալ՝ առցէ զպսակն կենաց, զոր խոստացաւ սիրելեաց իւրոց » ։ Նմա փառք յաւիտեանս. ամէն ։*

[5] *om.* E — [6] E, *om.* V, *con.* D — [7] *քում* E — [8] *արդ* E — [9] *անգոյութիւն* E — [10] *ամբարտաւանք* E — [11] *որ* E — [12] *զարդարն* E — [13] *վաելել* E — [14] *ձկտէր* E — [15] *Յոբա* E — [16] *ո՞վ* E — [17] *Հաեսցուք* E

est dans l'ordre, — '*pourquoi n'as-tu pas fait l'oubli sur mes transgressions*'? Souvent en effet, et précisément pour cette raison, je te présentais de fréquentes supplications. '*Pourquoi n'as-tu pas effacé mes iniquités*'? Pour cela, en effet, je n'ai cessé d'offrir un sacrifice, mais de plus tous les jours je sanctifiais mes fils par des prières et des sacrifices[b]; selon leur nombre, j'offrais des sacrifices au Seigneur[3].

Comme il est juste, '*je vais retourner en terre*', conformément à ton ordre[c]. '*Avant que n'arrive l'aube, et moi je ne serai plus*'; je ne tombe pas dans le néant, mais comment arriverais-je à '*l'aube*', quelle lumière verrais-je ou quelle '*aube*', si je me trouvais en état de putréfaction totale? Mais je place '*l'aube*' dans les siècles à venir. '*Et je ne serai plus*' en la vie d'ici-bas, là où sont les orgueilleux qui, dans leur ignorance du jugement de Dieu, méprisent le juste et de plus (le) calomnient parce qu'ils (sont) pécheurs.» Il faut les croire, pensent-ils, car maintenant (Job) n'a pas obtenu le secours de Dieu. Il faut en effet que les justes jouissent de biens délectables, mais non de biens corruptibles, comme l'ont exprimé auparavant les paroles qu'Éliphaz adressait à Job: «*Maintenant, souviens-toi: qui était saint et a péri? Ou bien en quel temps des (hommes) sincères ont-ils été extirpés, comme je l'ai vu pour ceux qui labouraient ce qui est déshonnête*[d]».

Quant à nous, ne considérons pas ses paroles, mais celles de Dieu: «*Car le Seigneur corrige celui qu'il aime; il fustige tout fils qu'il préfère*[e-4]. *Heureux est l'homme qui supporte les épreuves, car ayant été trouvé éprouvé, il recevra la couronne de vie qu'il a promise à ceux qui l'aiment*[f-5]». Gloire à lui, pour les siècles. Amen.

b. cf. Job 3,5. c. cf. Gen. 3,19. d. Job 4,7-8. e. Prov. 3,12. f. Jac. 1,12.

[3] C'est en commentant *Job* 1,5b (Homélie I) qu'Hésychius a mis en relation, pour la première fois, le nombre de sacrifices et le nombre d'enfants de Job. Puis ces sacrifices sont devenus «quotidiens», en raison du verset *Job* 1,5f de la LXX (voir Homélie I; le commentaire sur *Job* 8,4, Homélie XI, et le prologue de l'homélie XXIV).

[4] Le texte, différent de Z, est conforme aux mss AS de la LXX.

[5] Le texte, différent de Z (voir LELOIR, l'*Épître de Jacques*, p. 202), est conforme à NT. Hésychius met le début du verset sur les lèvres du martyr Procope dans l'*Hom. fest.* XIV,6 (éd. AUBINEAU, p. 555).

ԺԱ

* p. 453 **Job 8,1** * *Կրկնեալ անդրէն ⌈Բաղդադայ Սաւքեցւոյ* [1] *ասէ.* 2 « *Մինչև ցե՞րբ* [2]
խաւսիցիս [3] *զայդ, և Հոգի մեծաբանութեան ի բերան քում* [4] *:* 3 *Մի՛ թէ անիրա՞ւ*
դատիցի Տէր, և կամ որ զամենայնն արար՝ պղտորիցէ՞ զիրաւունս : 4 *Եթէ որդիքն*
քո մեղան առաջի նորա [5]*, առաքեաց ի ձեռին զանաւրէնութիւնս նոցա :* 5 *Բայց*
դու կանխեա առ Տէր ամենակալ աղաւթիւք. 6 *եթէ սուրբ և ճշմարիտ իցես՝ աղաւ–*
թից քոց լուիցէ : Դարձուսցէ քեզ զյարկն արդարութեան, 7 *և լինիցին առաջինք*
քո սակաւք, և վերջինք քո անբաւք : 8 *Բայց աղէ Հարց զազգն առաջին, և քննեա*
* p. 454 *ըստ տոՀմից Հարցն :* 9 *Զի երիկեանք եմք, և ոչ գիտեմք. քանզի ստուեր * են*
կեանք մեր ի վերայ երկրի : 10 *Կամ թէ ոչ նոքին իսկ ուսուցեն զբանս և պատ–*
մեսցեն զՀանճար իմաստութեան, և ի սրտից ուսուսցեն զքեզ բանս : 11 *Մի՛ եթէ*
կանաչանա՞յ պրտու առանց ջրոյ, և կամ բարձրանայցէ՞ կնիւն առանց ըմպելոյ : 12
Մինչդեռ յարմատոյն է, և ոչ Հնձեսցի. յառաջ քան զարբենալ ամենայն բանջար եթէ
ոչ ոռոգանի՝ ցամաքի : 13 *Այսպէս եղիցի ամենեցուն կատարած որ մոռանան*
զԱստուած. քանզի յոյս ամպարշտի կորիցէ : 14 *Անչէն լիցի տուն նորա, նուա–*
ղեսցի իբրև սարդի ոստայն յարկ նորա : 15 *Թէպէտ և մութիւք զտունն Հաստա–*
* p. 455 *տեսցէ՝ ոչ կացցէ, յարկանել ձեռին նորա՝ մի Հանդարտեսցէ :* 16 * *Քանզի խոնա–*
ւութիւն է յարեգակնէ, և ի նեխութենէ նորա ելցէ շառաւեղ իւր : 17 *Ի վերայ կար–*
կառի քարանց ննջեսցէ, և ի մէջ մանրախիճ քարանց կեցցէ. 18 *և եթէ կլցէ զնա*
տեղին՝ ստեսցէ : Եւ ո՞չ տեսեր այսպիսի ինչ. 19 *զի կործանումն ամպարշտի այս–*
պիսի է, իսկ յերկրէ այլ բուսցի : 20 *Զի Տէր ոչ մերժեսցէ զանմեղն, զամենայն*
պատարագ ամպարշտի ոչ ընկալցի : 21 *Բերանք ճշմարտից լցցին ծաղու, և շրթունք*

Lemme XI
[1] *Բաղդատա Սաւքցո* E — [2] *յե՞րբ* E — [3] *խաւսիս* E — [4] *քո* E — [5] E *add.* : *մինչև ցայն. « յարկք ամբարշտի ոչ երեւեսցի »* (cf. p. 278, l. 1-2)

---

[13] *Job* 8,12 est différent de Z. *Job* 8,12a est conforme à BA et *Job* 8,12b à A. L'ordre des mots de *Job* 8,12b est le suivant : « *Avant d'être désaltérée, toute herbe, si elle n'est pas arrosée, se dessèche* ».

[14] *Job* 8,13a est différent de Z et conforme à A. – *Job* 8,13b est identique à Z et conforme à BA.

[15] *Job* 8,14a est identique à Z et conforme à A (avec omission de δὲ cependant). *Job* 8,14b est différent de Z et conforme à A (avec omission de δὲ).

[16] *Job* 8,15a est différent de Z et de BSA (absence de αὐτοῦ). *Job* 8,15b est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

[17] *Job* 8,16 est identique à Z. *Job* 8,16a est différent de BSA (il est *humidité*), et *Job* 8,16b est conforme à BA.

[18] *Job* 8,17 est identique à Z et conforme à BSA.

[19] *Job* 8,18 est différent de Z et de BSA (présence de καὶ au début de chaque hémistische). *Job* 8,18a possède αὐτόν de A (cf. DHORME, *Job*, p. 110).

[20] *Job* 8,19 est identique à Z. *Job* 8,19a est différent de BSA (...telle *est*...) et *Job* 8,19b conforme à BSA.

[21] *Job* 8,20 est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 8,20b).

HOMÉLIE XI

Lemme XI

Job 8,1 *Répliquant Baldad de Shuah dit*[1]: 2 «*Jusqu'à quand tiendras-tu ces propos et un esprit de verbiage* (*sera-t-il*) *en ta bouche*[2]? 3 *Est-ce que le Seigneur jugera injustement, ou bien troublera-t-il le droit celui qui a tout créé*[3]? 4 *Si tes fils ont péché contre lui*[4], *il les a remis en la main de leur iniquité*[5]. 5 *Quant à toi, sois de bonne heure en prière auprès du Seigneur tout-puissant*[6]; 6 *si tu es pur et véridique, il écoutera ta prière. Il te restituera la demeure de justice*[7], 7 *et ta première condition aura été peu de chose et ta dernière* (*sera*) *inexprimable*[8]. 8 *Eh bien! interroge la première génération et examine les lignées des pères*[9]. 9 *Car nous sommes d'hier et nous ne savons rien: notre vie sur la terre en effet est une ombre*[10]. 10 *Or, n'est-ce pas ceux-là précisément qui* (*t'*) *apprendront les paroles et* (*te*) *donneront, par leurs récits, l'intelligence de la sagesse et, du fond de* (*leurs*) *cœurs, t'apprendront les paroles*[11]? 11 *Est-ce que le papyrus commence à verdir sans eau ou le jonc à s'élever sans s'abreuver*[12]? 12 *Tant qu'il est en sa racine, il ne sera pas récolté. Toute herbe avant d'être désaltérée se dessèche, si elle n'est pas arrosée*[13]. 13 *Telle sera la fin de tous ceux qui oublient Dieu, car l'espérance de l'impie périra*[14]. 14 *Sa maison sera inhabitée; sa demeure disparaîtra comme une toile d'araignée*[15]. 15 *Même s'il étaye* (*sa*) *maison, elle ne tiendra pas; s'il s'y appuie, elle ne le supportera pas*[16]. 16 *Car il est* (*plein*) *d'humidité du fait du soleil, et de sa pourriture sortira son surgeon*[17]. 17 *Sur un tas de pierres il dormira et il vivra au milieu de cailloux*[18]. 18 *Et si on l'engloutit, son lieu le reniera. Et n'as-tu pas vu pareille chose*[19]? 19 *Car telle est la ruine de l'impie, mais de la terre un autre poussera*[20]. 20 *Le Seigneur en effet ne rejettera pas l'innocent, il n'acceptera pas tous les sacrifices de l'impie*[21]. 21 *Les*

Lemme XI

[1] *Job* 8,1 est identique à Z et conforme à BSA (omission de δέ cependant). Le nom du pays de Baldad est orthographié ici d'une manière différente de *Job* 2,11 (voir p. 149). En voici la translittération: «Baldad Sawk'ec'woy».

[2] *Job* 8,2 est identique à Z. *Job* 8,2a est conforme à BA, et *Job* 8,2b, différent de BSA (*et* un esprit...).

[3] *Job* 8,3 est identique à Z et conforme à BSA. L'ordre des mots de *Job* 8,3b est le suivant: «*Ou bien celui qui a tout créé troublera-t-il le droit?*»

[4] Le texte du lemme du ms. E s'achève ici. Après ce mot, on lit la rubrique suivante: «Jusqu'à cet (endroit): *La tente de l'impie ne se verra pas*». (*Job* 8,22)

[5] *Job* 8,4a est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 8,4b est identique à Z et conforme à B.

[6] *Job* 8,5 est identique à Z et conforme à BSA.

[7] *Job* 8,6 est identique à Z. *Job* 8,6a est conforme à BS et *Job* 8,6b à BSA (omission de δέ cependant).

[8] *Job* 8,7 est identique à Z et conforme à BSA.

[9] *Job* 8,8 est identique à Z. *Job* 8,8a est différent de BSA (eh bien!). *Job* 8,8b est conforme à BSA.

[10] *Job* 8,9 est identique à Z. *Job* 8,9a est conforme à BSA et *Job* 8,9b à BS.

[11] *Job* 8,10 est différent de Z. *Job* 8,10 est conforme à A (omission de σε et de σοι cependant en *Job* 8,10a).

[12] *Job* 8,11 est identique à Z et conforme à BSA.

նոցա խոստովանութեամբ : 22 Թշնամիք նոցա զգեցցին զամաւթ, և յարկք ամ-պարշտի [6] ոչ ⌜ևս իցեն [7] » : (Job 8,1–22)

Զամենայն չարութիւն բարերար [8] Աստուած արհամարհէ, և ի վերայ [9] ամենայն
* p. 456 յանցանացն՝ հրամայէ [10] պատրաստել իւրում զաւրականին, իբրև ապականչի* հոգւոց [11]
և մարմնոց. զէն տուեալ մեզ զառաքինութիւնս, և յաւելեալ զպատուիրանս՝ որովք ա-
մենայն ազգք առաքինութեանց կոփն [12]. այլ յամպարտաւանութենէ [13] առաւել ևս
դարձուցանէ զերեսս իւր, իբրև յանգրանիկ ծննդոյ [14] բանսարկուին և որ առնու զոգի
և առաջնորդէ առ ի չարաչար կորուստ, և քարավէժ առնէ ուստի միանգամ անկեալ՝ ան-
դրէն ելանել ոչ կարէ : Եւ վասն այսորիկ Քրիստոս կանգնեաց մեզ իբրև զարձանս [15]
զվարսն [16] իւր, ուստի մեզ ամենայն առաքինութեանց են ստացուածք. և նորոգեաց
մեզ այժմ զամենայն բարիսն առաջինս. և կամեցեալ ուսուցանել աշակերտացն՝ այսպէս
* p. 457 ասէր. * « Ուսարուք յինէն՝ զի հեզ եմ ⌜և խոնարհ սրտիւ, և գտջիք հանգիստ անձանց
ձերոց [17] » : Առաւել ևս ի վերայ [18] այլոց չարեաց, ամպարտաւանութիւնն [19] ունի
զմեծ [20] աշխատութիւն. ընդ վայր աշխատի և ընդունայն ջանայ [21] ձգտել ի բարձունս՝
ըստ նմանութեան աքաղաղոց ամբարձեալ [22] զպարանոցս իւրեանց ամպարտաւանու-
թեամբ [23] : « Ի ⌜վերայ աւազոյ [24] չինէ զաշտարակն իւր », և խոտ ի ⌜վերայ խոտոյ [25]
դիզու. կաւեղէն բլուր չինէ զմիտս իւր. բայց խոտն ոչ կարէ կալ [26] առաջի հրոյն
շնչման. իսկ կաւն որչափ ինչ [27] և իցէ, յանդիմանի յորժամ հարկանիցին [28] ընդ նա
* p. 458 սահանք ջուրց. այսպիսի են ստացուածք ամպարտաւանից [29] : * Ուստի և Դաւիթ
Աստուծոյ զայս մեծ պատարագ աղաւթից մատուցանէր. « Մի՛ եկեսցէ ի վերայ իմ
ոտն ամբարտաւանից, ՝և ձեռք մեղաւորաց մի՛ դողացուսցեն զիս [30] » : Եւ թէ ընդէ՞ր
զայս ասէր՝ զայդ լուր. « Անդ անկցին ամենեքեան ՝ույք գործեն զանաւրէնութիւն,
մերժեցան և այլ մի՛ կարասցեն հաստատել [31] » :

[6] ամբարշտի E — [7] երևեսցի E — [8] բարերարն E — [9] վերա E — [10] հրամաէ E — [11] ոգւոց E — [12] կռուին E — [13] յամբարտաւանութենէ E — [14] ծննդոց E — [15] զարձան E — [16] զվարս E — [17] և այլն E — [18] վերա E — [19] ամբարտաւանութիւնն E — [20] մեծ E — [21] ջանա E — [22] բարձեալ E [23] ամբարտաւանութեամբ E — [24] վերա աւազո E — [25] վերա խոտո E — [26] E, կեալ VD — [27] *om.* E — [28] հարկանիցի E — [29] ամբարտաւանից E — [30] և այլն E — [31] և այլն E

Practicos (éd A. et C. GUILLAUMONT, p. 532-535): l'oubli de Dieu (il nous faut regarder la vie du Christ, vient-il de recommander), et le mépris des autres (l'attention au prochain va faire l'objet de la dernière partie du prologue).

[10] L'allusion à la «tour», au lieu de la «maison», attestée dans toutes les versions de *Matthieu*, provient sans doute du souvenir de *Luc* 14,28.

[11] Nous adoptons la leçon du ms. E: *kal*, résister, au lieu de *keal*, vivre, du ms. V.

[12] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[13] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 135) ainsi que de ses variantes (*des orgueilleux…les mains*).

[14] La citation s'achève ici dans le ms. E.

bouches des gens véridiques seront remplies de rire et leurs lèvres d'action de grâces[22]. 22 *Leurs ennemis seront vêtus de honte, et la demeure de l'impie ne sera plus*[23]». (*Job* 8,1-22)

Prologue XI

Dieu bienfaisant méprise tout mal et il ordonne à son soldat de se prémunir contre toutes les transgressions, causes de destruction des âmes et des corps[1]. Pour arme, il nous a donné les vertus, et il a ajouté ses préceptes au moyen desquels se forgent[2] toutes sortes de vertus. Mais par-dessus (tout), il détourne son visage de la superbe comme du premier-né du Délateur[3]; celle-ci s'empare de l'âme, la conduit et la précipite à une effroyable perdition[4] dont elle ne peut se relever, une fois qu'elle est tombée. C'est pour cela que le Christ a dressé pour nous sa vie comme une colonne[5]; grâce à elle nous entrons en possession de toutes les vertus. Il a renouvelé pour nous, en cet âge, tous les bienfaits antérieurs, et, voulant instruire ses disciples, il s'est exprimé ainsi: «*Apprenez de moi que je suis doux*[6] *et humble de cœur, et vous trouverez le repos pour vos âmes*[a-7]». Plus encore que les autres maux, (le Christ) tient l'orgueil pour une grande fatigue[8]. C'est en vain que (l'orgueilleux) se fatigue et inutilement qu'il s'efforce de tendre vers les cimes, en étirant son cou avec orgueil[9], comme le font les coqs. «*Il construit sa tour sur le sable*[b-10]», il entasse de l'herbe sur de l'herbe[c] (et) il édifie son esprit en colline faite de limon. Mais l'herbe ne peut résister[11] au souffle du feu, et le limon, quelle qu'en soit la quantité, est emporté quand des cataractes d'eau viennent à le heurter. Telles sont les possessions des orgueilleux. C'est pourquoi David offrait à Dieu ce remarquable sacrifice de prière: «*Que le pied des orgueilleux ne vienne pas contre moi*[12] *et que les mains des pécheurs ne me fassent pas trembler*[d-13]». Et pourquoi disait-il cela? Écoute ces (paroles): «*Là tomberont tous ceux*[14] *qui commettent l'iniquité, ils ont été repoussés et ne pourront plus se relever*[e]».

Prolog XI a. Matth. 11,29. b. Matth. 7,26. c. cf. 1 Cor. 3,12. d. Ps. 35,12. e. Ps. 35,13.

[22] *Job* 8,21a est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ). *Job* 8,21b est différent de Z et conforme à BS.

[23] *Job* 8,22a est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ). - *Job* 8,22b est différent de Z et de BSA (*ne* sera *plus*).

Prologue XI

[1] Baldad de Shuah, dont la réponse à Job est commentée dans l'Homélie XI, est «nourri d'orgueil», va dire Hésychius. C'est à ce vice qu'il s'attaque dans le prologue.

[2] On notera la présence de ce terme, fréquent dans le vocabulaire d'Hésychius (cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 643).

[3] L'orgueil est mis plusieurs fois, dans les *Homélies sur Job*, en relation avec Satan: «Il convient au Délateur» (Homélie XII, sur *Job* 9,20), il est «rempli de venin» (Homélie XIII, sur *Job* 10,14).

[4] Même affirmation dans le *Practicos*, c. 14, d'Évagre (éd. A. et C. GUILLAUMONT, p. 533).

[5] Ce thème de la «colonne», avec le même vocabulaire, est la première image qu'a employée Hésychius (voir Homélie I, prolog.).

[6] La citation s'arrête ici dans le ms. E.

[7] Le texte, identique à Z (voir LELOIR, *Citations* I,A, n° 469, p. 164), est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 8,4-9; 22,27-32 (*PG* 93, 875C et 1092A).

[8] C'est à *Matth.* 7,26, cité quelques lignes plus loin, que pense Hésychius.

[9] Hésychius dépeint l'orgueil à travers les deux manifestations que relève Évagre au c. 14 du

*Բայց մեզ պարտ է ճգնել առ ամենայն [32] Հեզութեամբ. մի՛ զարգարն անգոսնել, և
մի՛ զմեղաւորն դատապարտել. այլ միումն լինել մշտակից, և զմիւսն փառաւորել. միումն
առաջնորդել, և զմիւսն պսակել, զսորա զբանսն [33] գթութեամբ ընդունել, և զնորա
p. 459 խասս [34] աստուածաբանութիւն համարել. * իբրև զխորխս մեղու ընդունել զծնունդս
լեզուի նորա, և իբրև զպատուական տաղանդս [35] ոսկւոյ : Եւ մի՛ երբեք ծանրանալ
ընդ բանս արդարոյ, թէպէտ և զԱստուծոյ զդատաստանն կոչիցէ, և պատի կեանս
արհամարհիցէ, թէպէտ և զ իւր արդարութիւնն առ ի ˹յայլոց ածգուտ և ի նախանձ [36]
ցուցանիցէ, թէպէտ և նեղիցի՛ տեսանելով սաէպ սաէպ ձգեալ զնետսն զաղտնիս թշնամ—
ւոյն ի վերայ [37] նորա. և մի՛ ասել ցնա. « Մինչև ցե՞րբ խաւսիցիս զայդ, և հոգի մեծա—
բանութեան [38] ի բերան քում », որպէս և իշխեաց ասել ցՅովբ Բաղդադ [39] բնաւոր
p. 460 Սաւքեցւոց, զոր ոչ ընդունայն բնաւոր անուանեաց Հոգին Աստուծոյ՝ * ի թիւս
բարեկամաց արդարոյն [40]. այլ վասն զ ի ամպարտաւանութեամբ [41] և յոյժ բնաւորու—
թեամբ սնուցեալ էր զկամս իւր. և յայտ անտի [42] է, զ ի այնպէս ջերմ անաւրէնու—
թեամբ բանիւք պատահեաց Յովբայ [43] : Քանզի ասէ՝ թէ « կրկնեալ անդրէն Բաղդա—
դայ [44] Սաւքեցւոյ և ասէ » :*

8,2 « *Մինչև ցե՞րբ խաւսիցիս [1] զայդ, և հոգի մեծաբանութեան [2] ˹ի բերան
քում [3]* » :

« *Հարցանես զ իս թէ ‘մինչև ցե՞րբ’. ցայն վայր՝ մինչև յուսացեալ կամ յարդարու—
թիւնն Աստուծոյ, և սուրբ և անխիղճ մաւք պարծիմ » : Եւ ասէ՝ թէ « Հոգի մեծա—
բանութեան [4] ի բերան քում [5] ». և զ ի՞նչ չար է այս. քանզ ի ոչ եթէ Աստուած ի բա—
p. 461 զում խաւսելոյ զարձուցանէ զերեսս, այլ * ի չար խաւսելոյ : Ո՞չ ի տուէ և զիշերի [6] ի
հրապարակս և յանկողինս և առ սեղանս [7] խաւսել հրամայեաց [8] Աստուած զաւրէնսն
ի ձեռն Մովսէսի. իսկ եթէ այժմ խաւսեսցի [9] Յովբ [10] արտաքոյ [11] քան զաւրէնսն, ոչ
միայն զրազմախաւսութիւն նորա պարտ է [12] բամբասել, այլ զբնաւին [13] իսկ՝ թէ ընդէ՞ր
ի սկզբանէ խաւսեցաւ. իսկ եթէ աւրինաւոր և իմաստուն և բանս փրկութեան բար—
բառեցաւ, ոչ ոք զբազմութիւն բանից նորա կարէ մեղադրել : Իսկ այլ զ ի՞նչ ածէ
Բաղդադ ի վերայ [14]* :

8,3 « *Մի՛ եթէ [1] անիրա՞ւ դատիցի Տէր [2], կամ որ զամենայնն արար՝ պղտորիցէ՞
զիրաւունս* » :

p. 462 *Ոչ ամենևին * և յայսմ ես [3] յուսացեալ Յովբայ [4]՝ կոչէ զդատաստանն Աստուծոյ,*

[32] *ամենեսեան* E — [33] *բանսն* E — [34] *բանսն* E — [35] *տաղանդ* E —
[36] *յաւգուտ և ի նախանձ այլոց* E — [37] *վերա* E — [38] *է add.* E — [39] *Բաղդատ*
E — [40] *արդարւոյն* E — [41] *ամբարտաւանութեամբ* E — [42] *աստի* E —
[43] *Յոբա* E — [44] *Բաղդատա* E

Job 8,2
[1] *խաւսիս* E — [2] *մոլորութեան* E — [3] *և այլն* E — [4] *է add.* E — [5] *քո* E
[6] *ի գիշերի* E — [7] *սեղան* E — [8] *հրամանեաց* E — [9] *խաւսիցի* E — [10] *Յոբ*
E — [11] *արտաքո* E — [12] *էր* E — [13] *բնաւին* E — [14] *վերա* E

Cependant il nous faut nous occuper de tous avec douceur: ne pas mésestimer le juste, ne pas condamner le pécheur, mais compatir aux souffrances de l'un et louer l'autre, guider l'un et couronner l'autre, accueillir avec compassion les paroles de celui-ci et estimer comme paroles de Dieu les propos de celui-là; recevoir comme rayon de miel et précieux talents d'or les fruits de la parole de celui-là. Ne jamais se fâcher non plus des paroles du juste, même s'il en appelle au jugement de Dieu et s'il dédaigne la vie d'ici-bas, même s'il fait montre de sa justice pour l'utilité et l'émulation des autres, même s'il est dans l'angoisse à la pensée des flèches cachées que l'Ennemi tire fréquemment contre lui[f]. Enfin ne pas lui dire: «*Jusqu'à quand tiendras-tu ces propos et un esprit de verbiage sera-t-il en ta bouche*[g]», comme a osé le dire à Job, Baldad, tyran de Shuah, celui que, non sans raison, l'Esprit de Dieu a appelé «*tyran*[h]», parmi les amis du juste; d'orgueil et d'une violente tyrannie il avait en effet nourri sa volonté. Cela est évident, car il a affronté Job avec des paroles enflammées d'iniquité. (L'Écriture) dit en effet: «*Baldad de Shuah répliqua et dit*[15]».

8,2 «*Jusqu'à quand tiendras-tu ces propos et un esprit de verbiage*[1] (*sera-t-il*) *en ta bouche?*»

«Tu me demandes: '*Jusqu'à quand*'? — Jusqu'en cet instant où je reste confiant dans la justice de Dieu, et que je me prévaux d'une conscience pure et irréprochable.» Et (Baldad) dit: «*Un esprit de verbiage en ta bouche*». Et quel mal y a-t-il à cela? Ce n'est pas en effet lorsqu'on tient de longs propos que Dieu détourne son visage[a], mais lorsqu'on tient de mauvais propos. Dieu n'a-t-il pas ordonné, par l'intermédiaire de Moïse, de proclamer la Loi, de jour et de nuit, sur les places publiques, les couches et à table[b]? Mais si, maintenant, Job parle de choses étrangères à la Loi, il faut dire du mal non seulement de son abondance de paroles, mais encore de tout ce pourquoi il a parlé depuis le début! Mais s'il a fait entendre des paroles conformes à la Loi, sages et salutaires, personne ne peut blâmer l'abondance de ses paroles. Mais qu'ajoute encore Baldad?

8,3 «*Est-ce que le Seigneur jugera injustement, ou bien troublera-t-il le droit celui qui a tout créé?*»

Ce n'est pas du tout parce qu'il met aussi son espoir en cela que Job appelle le jugement de Dieu et qu'il s'exprime avec beaucoup d'assurance[1], (mais) c'est parce

f. cf. Ps. 63,4-5. — g. Job 8,2. · h. Job 2,11.

Job 8,2 a. cf. Ps. 9,11; etc... b. cf. Deut. 11,19.

[15] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 277) et de BSA. (réplique *et* dit).

Job 8,2
[1] Le texte du ms. E s'achève ici.

8,3
[1] L'assurance de Job n'est pas fondée sur l'espoir que Dieu le jugera d'une manière opposée au droit.

8,3
[1] *Թէ* E — [2] *Աստուած* E — [3] *om.* E — [4] *Ցորա* E

և Համարձակութեամբ բազում ինչ ճարտարաբանէ. վասն զի կայ[5] առաջի թագաւորական ատենին. բայց Աստուած ոչ « անիրաւ » դատի, և ոչ « պղտորէ[6] զիրաւունս », այլ դուք անիրաւէք և պղտորէք : Քանզի Աստուած « անարատ, ճշմարիտ, արդար[7] » կոչէ զիւր ծառայն, և այժմ մեծագոյն ես պատուով բարբառի ընդ նմա, քան յայնժամ՝ յորժամ ունէր զթագաւորութիւնն ի ձեռին : Բայց դուք ոչ այդպէս, այլ պղտորէք « զիրաւունս ». վասն զի զմարդն արտաքին տեսանէք ապականեալ, վասն այնորիկ[8] * p. 463 անգոսնէք[9] և զներքին մարդն. բայց սակայն « որչափ * ապականի մարդս արտաքին, նոյնչափ նորոգի ներքին մարդն » : Բայց սակայն պարտ է քննել զբանս Բաղդադայ[10], և որ ի կարգիս կայ[11].

8,4 « Եթէ որդիքն քո մեղան առաջի նորա, առաքեաց ի ձեռին զանաւրէնութիւնս նոցա » :

Եւ զի՞ զայս ցՅովբ[1] ասիցես : Մի՛ եթէ լուա՞ր ի նմանէն՝ եթէ վկայեաց[2] ի վերայ[3] որդւոցն իբրև ի վերայ[4] արդարոց . ո՞չ և պատարագս վասն նոցա աւր ըստ աւրէ մատուցանէր[5], թէ[6] գուցէ երբեք չարութիւն ինչ եղին ի մտի իւրեանց. այսպէս կարծէր զնոցանէն[7] վասն տկարութեան մանկութեանն[8] նոցա : Այլ Բաղդադ[9] զի՞նչ ածէ ի վերայ[10] ասացելոցս.

* p. 464 **8,5-7** « Բայց դու կանխեա առ Տէր ամենակալ աղաւթիւք. 6 * եթէ սուրբ և ճշմարիտ իցես՝ աղաւթից քոց լուիցէ : Դարձուսցէ քեզ զյարկսն արդարութեան, 7 և լինիցին առաջինքն քո սակաւք, և վերջինքն քո անբաւք » :

Ձեր արդեւք[1] վարդապետութիւնդ պիտո՞յ իցէ[2] Յովբայ[3]. ո՞չ յամենայն ի կեանս իւր միշտ է յաղաւթս, և դու ասես՝ եթէ « կանխեա՛ առ Տէր ամենակալ ». բայց նա ոչ միայն « կանխելով », այլ ընդ առաւաւտս, ի տուէ և ի միջաւրէի[4] փութալով յաղաւթս առ Աստուած[5] ոչ դադարէր. եւթն անգամ յաւուր աւրհնէ զնա[6] մանաւանդ եթէ ի տուէ իսկ և ի գիշերի. քանզի և ոչ յանմտութիւն է այս նմա : Եւ ցուցցէ զայս վախճան * p. 465 փորձանացս, և ելք ճգնութեանցս : * Յայնժամ եղիցի Յովբայ[7] զոր դուքդ այժմ ակամայդ մարգարէանայք. և բարիքն՝ զոր յապա ընդունելոց է յԱստուծոյ, սակաւագոյնքն յորժամ համեմատեսցին[8] առաւելագոյն քան զառաջինսն զոցին : Յայնժամ արասցէ նմա « յարկս » պայծառս. յայնժամ սքանչելի վկայութիւն գիտութեամբ[9] հանցէ ի վերայ « արդարոյն[10] », և զարմանալի ջատագովութիւն տացէ[11] ի վերայ[12] ճշմարտին, և ի ձեր վերայ[13] ածցէ[14] բամբասանս, զի ոչ յիրաւի անգոսնեցէք զճգնողն. և ոչ անգէտ յայսմանէ է Յովբ[15], զոր դու առ ի բամբասանս արդարոյն ասես և ոչ ի[16] փառաբանութիւն Աստուծոյ :

[5] կա E — [6] E, պտղորէ VD — [7] արդար, ճշմարիտ E — [8] այսորիկ E — [9] անկոսնէք E — [10] Բաղդատա E — [11] կա E

8,4
[1] ցՅոբ E — [2] վկաեաց E — [3] վերա E — [4] վերա E — [5] մատուցանէր աւր ըստ աւրէ E — [6] եթէ E — [7] զնոցանէ E — [8] մանկութեան E — [9] Բաղդատ E — [10] վերա E

qu'il se tient devant le tribunal royal. Cependant, alors que Dieu ne juge pas «*injustement*» et ne «*trouble*» pas «*le droit*», vous, vous commettez l'injustice et vous troublez (le droit). En effet, Dieu appelle son serviteur, «*irréprochable, véridique, juste*[a]», et maintenant il parle avec lui, lui témoignant encore plus d'honneur qu'à l'époque où il avait en main la royauté. Mais il n'en va pas de même de votre part: vous troublez «*le droit*». Parce que vous voyez tombé en putréfaction l'homme extérieur, à cause de cela vous méprisez aussi l'homme intérieur, alors que c'est «*dans la mesure où l'homme extérieur tombe en putréfaction que l'homme intérieur se renouvelle*[b]». Toutefois, il faut scruter les paroles de Baldad et ce qui suit:

8,4 «*Si tes fils ont péché contre lui, il les a remis en la main de leur iniquité.*» Et pourquoi dis-tu cela à Job? Est-ce que tu as appris de lui qu'il a porté témoignage de ses fils comme de justes? N'a-t-il pas aussi offert pour eux des sacrifices jour après jour[a], de peur qu'ils n'aient quelques fois projeté du mal? Ainsi pensait-il d'eux, à cause de la faiblesse de leur jeunesse. Mais qu'ajoute Baldad aux paroles qu'il vient de dire?

8,5-7 «*Quant à toi, sois de bonne heure en prière auprès du Seigneur tout-puissant; 6 si tu es pur et véridique il écoutera ta prière. Il te restituera la demeure de justice, 7 et ta première condition aura été peu de chose, et inexprimable* (*sera*) *ta dernière.*» Job aurait-il donc besoin de votre enseignement? Pendant toute sa vie n'est-il pas toujours en prière? Et toi, tu dis: «*Sois de bonne heure auprès du Seigneur tout-puissant*», alors que lui ne cessait pas, non seulement «*d'être de bonne heure en prière*» auprès de Dieu, mais encore de s'y hâter à l'aube[a], pendant le jour[b] et à minuit[c]. Sept fois le jour, il le bénit[d], de jour aussi bien que de nuit, car cela n'est pas pour lui de la folie. La fin de ses épreuves le montrera ainsi que l'issue de ses combats. Alors il adviendra à Job ce que vous prophétisez à l'instant malgré vous, et les biens qu'il va recevoir ensuite de Dieu, encore peu nombreux, se révèleront plus importants que les précédents lorsqu'ils leur seront comparés. Alors, (Dieu) fera pour lui «*une demeure*» splendide[e]; alors, en pleine connaissance, il présentera un merveilleux témoignage[f] en faveur «*du juste*[g]», et il assurera une admirable défense en faveur de cet homme «*véridique*[h]»; mais contre vous il formulera ses critiques[i], car vous avez méprisé injustement le combattant. Job n'ignore pas d'ailleurs que tu parles, toi, pour critiquer le juste et non pour glorifier Dieu.

8,3) a. Job 1,8; 2,3. b. 2 Cor. 4,16.

8,4 a. cf. Job 1,5.

8,5-7 a. cf. Job 1,5. b. cf. Ps. 118,37. c. cf. Ps. 118,62. · d. cf. Ps. 118,164. · e. cf. Job 42,10. f. cf. Job 42,8. g. Job 1,1.8; 2,3. h. Job 1,1.8;2,3. i. Job 42,7.

8,5-7
[1] *արդեաւք* E — [2] *է* E — [3] *Յոբա* E — [4] *մէջաւրէի* E — [5] *om.* E — [6] *զԱստուած* E — [7] *Յոբա* E — [8] *Համեմատիցին* E — [9] *վկաութեամբ* E — [10] *վերա արդարւոյն* E — [11] *տայցէ* E — [12] *վերա* E — [13] *վերա* E — [14] *առցի* E — [15] *Յոբ* E — [16] *առ ի* E

p. 466 **8,8-10** « * *Բայց աղէ Հարց ՟զազգն առաջին*[1]*, և քննեա՛ զտոհմից*[2] *Հարցն :* 9
Զի երիկեանք եմք[3]*, և ոչ գիտեմք. քանզի*[4] *ստուեր են կեանք մեր ի վերայ*[5] *երկրի :*
10 *Կամ թէ ոչ նոքին խօսս ուսուցեն*[6] *զբանս, և պատմեսցեն զՀանճար իմաստութեան,*
և ի սրտից ուսուսցեն քեզ բանս » :

Եւ զի՞նչ իցէ այս. այլ զի ամենայն իրաւք քան մարդկան առաջինքն՝ փոքունք են,
և վերջինքն՝ մեծամեծք. փոքր էր Աբելի առաջինքն, քանզի զՀաւատսն արածէր, իսկ
մեծամեծք էին վերջինքն արդարոյն. ո՞ր. վկայութիւնքն[7] *առ ի յԱստուծոյ, և վրէժ—*
p. 467 *խնդրութիւնք դատաւորին, « արիւնն խաւսող » որ * Հասուցանէր զբարբառն մինչև*
յերկինս, որպէս և ասէր[8] *Աստուած ցԿային*[9] *սաստելով : Յորմէ և ոչ դուք ինչ ընդՀատ*
էք. զի նա ի վերայ[10] *եղբաւր յարձակեցաւ*[11] *ոտն Հարկանելով, և դուք ի վերայ*[12]
բարեկամի՝ որոյ ոչ է ընտրութիւն յեղբաւրէ, վասն ստուգութեան և ջերմ[13] *սիրոյ :*
Քանզի նա տեսանելով զարդարն ընկեցեալ յերկիր[14]*, կարծէր չիջեալ*[15] *զարդարու—*
թիւնն և զՀամարձակութիւն[16] *զոր ունէր առ Աստուած. այլ ծանեաւ զինքն պատրեալ,*
յորժամ եկն ի վերայ[17] *նորա վկայութիւնն*[18] *առ ի յԱստուծոյ. որպէս դուք տեսա—*
նելով զՅովբ զի նստի[19] *ի վերայ*[20] *աղբեաց և մոխրոյ*[21]*, Համարիք զնա իբրև զամ—*
p. 468 *պարիշտ*[22] *և զանաւրէն : Բայց գիտասջիք՝ եթէ պատրեցայք և * սուտ կարծէիք,*
յորժամ առ ի յԱստուծոյ եկեսցէ վկայութիւնն[23] *ի վերայ*[24] *նորա, և զձէնջ բամ—*
բասանք և ամպաստանութիւն[25] *: ՟Զայս Յովբ*[26] *թէպէտ և « երիկեան » է՝ գիտէ, և*
զաստի կեանս բազում անգամ իբրև « զստուեր » ողբացաւ : Այլ ոչ անգիտելի է ար—
դարոյն և որ ի կարգիս կայ[27] *:*

8,11 « *Մի՛ եթէ*[1] *կանաչանա՞յ*[2] *պրտու առանց ջրոյ, և կամ բարձրանա՞յ*[3] *կնիւն*
առանց ըմպելոյ, մինչդեռ[4] *յարմատոյն է* » :

Բայց Յովբ[5] *զի գիտէ զայս, յայսմանէ յայտնի է, ուստի և զվարս իւր ամենայն ար—*
դարութեամբ պաՀեաց. և « պրտու » ոչ էր, բայց արմատենի ծաղկեալ և ձիթենի պտղա—
p. 469 *լից էր : Եւ որ ասէ « առանց ջրոյ », յայտ է թէ առանց Աստուծոյ աւգնութեանն*[6] *ոչ **
ծաղկէր : Այլ և ոչ « կնիւն » էր, քանզի ոչ ՟ինչ եղեալ[7] *էին առ նմա գործք խոտեղէնք :*

8,8-10
[1] *զազգս առաջինս* E — [2] VE, *ըստ տոՀմից* corr. D — [3] *եմ* E — [4] *զի* E — [5] *վերա* E — [6] *ուսուսցանեն* E — [7] *վկաութիւնքն* E — [8] *և ասէր* E — [9] *ցԿաին* E — [10] *վերա յեղբաւրն* E — [11] *Համարձակեցաւ* E — [12] *վերա* E — [13] *ջերմ* E — [14] *ի յերկիր* E — [15] *չիջել* E — [16] *Համարձակութիւնն* E — [17] *վերա* E — [18] *վկաութիւն* E — [19] *նստէր* E — [20] *վերա* E — [21] *մոխրո* E — [22] *զամբարիշտ* E — [23] *վկաութիւն* E — [24] *վերա* E [25] *ամբաստանութիւն* E — [26] *զի այս Յոբ* E — [27] *կա* E

8,11
[1] *թէ* E — [2] *կանաչանայ* E — [3] *բարձրանայցէ* E — [4] *մինչ* E — [5] *Յոբ* E — [6] *աւգնականութեանն* E — [7] *om.* E

ments» (Homélie *III*, sur *Job* 1,14-15), celui qui «laboure le champ des vertus» (Hom. *IX*, sur *Job* 6.5). Les apôtres Pierre et Paul sont aussi les «deux bœufs de l'Église attelés ensemble...» dans une Homélie d'un Pseudo-Chrysostome, citée par M. AUBINEAU (*Les Homélies festales*, p. 472).

8,8-10 «*Eh bien! interroge la première génération et examine les lignées des pères.* 9 *Car nous sommes d'hier et nous ne savons rien: notre vie sur la terre en effet est une ombre.* 10 *Or, n'est-ce pas ceux-là précisément qui* (*t'*)*apprendront les paroles et* (*te*) *donneront, par leurs récits, l'intelligence de la sagesse et, du fond de* (*leurs*) *cœurs, t'apprendront les paroles.*»

Qu'est-ce que cela signifie si ce n'est que, de toute manière, la condition première des hommes vertueux est peu de chose et la dernière, extraordinaire? La condition première d'Abel était peu de chose, car il faisait paître les troupeaux[a], mais la condition dernière du juste était extraordinaire. Quelle (condition)? Le témoignage de Dieu[b], la sentence vengeresse du Juge[c], «*le sang éloquent*[d]» qui faisait parvenir son cri jusqu'aux cieux, comme Dieu le disait à Caïn d'un ton menaçant[e-1]. De ce dernier vous n'êtes en rien différents, car, lui, c'est contre son frère qu'il s'élança pour le fouler aux pieds, et vous, c'est contre un ami, qui ne se distingue pas d'un frère[f], en raison de sa fidélité et de sa chaude amitié. (Caïn), voyant le juste gisant à terre, pensait que c'en était fini de sa justice et de l'assurance qu'il avait en face de Dieu; mais il reconnut son erreur, quand intervint, en faveur (d'Abel), le témoignage de Dieu[g]. Vous aussi, en voyant Job assis sur le fumier et la cendre, vous le considérez comme un impie et un homme inique. Mais vous saurez que vous vous êtes trompés et que vous étiez dans l'erreur, quand interviendra en sa faveur le témoignage de Dieu et, contre vous, critiques et accusations[h]. Cela Job le sait, bien qu'il soit «*d'hier*» et qu'il se lamente souvent sur la vie d'ici-bas, parce qu'elle (est) «*une ombre*». Mais ce qui suit n'est pas non plus inconnu du juste.

8,11 «*Est-ce que le papyrus commence à verdir sans eau ou le jonc à s'élever sans s'abreuver, tant qu'il est en sa racine*[1]*?*»

Que Job sache cela, c'est évident du fait qu'il a gardé sa conduite en toute justice? Il n'était pas «*un papyrus*», mais un palmier en fleurs[a] et un olivier chargé de fruits[b]. Dire «*sans eau*», c'est (dire) évidemment qu'il ne fleurissait pas sans l'aide de Dieu. Il n'était pas non plus «*un jonc*», car il n'y avait rien eu chez lui en fait d'œuvres de foin[c]. Mais il était une nourriture spirituelle[2] pour les bœufs[3],

8,8-10 a. cf. Gen. 4,2. b. cf. Hébr. 11,4. c. cf. Gen. 4,10-12. d. Hébr. 12,24. e. cf. Gen. 4,10. f. cf. Ps. 34,14. g. cf. Gen. 4,9. h. cf. Job 42,7-8.

8,11 a. cf. Ps. 91,13. b. cf. Ps. 51,3. c. cf. 1 Cor. 3,12.

8,8-10

[1] Dans l'*Hom. fest. in S. Procopium* XIV,3, «Abel était, en mourant, une occasion de jugement pour Caïn» (éd. AUBINEAU, p. 551).

8,11

[1] Le texte est identique au lemme du début (voir p. 277), mais le début du verset *Job* 8,12 (*tant qu'il...racine*) est joint ici à *Job* 8,11, comme on le voit dans le texte biblique du *Commentaire sur Job* de Julien l'Arien (éd. HAGEDORN, p. 65).

[2] Litt.: «intelligible».

[3] Les «bœufs» figurent, dans la symbolique d'Hésychius, «ceux qui sont au travail des commande-

Բայց էր կերակուր իմանալի եզանց 8 *իբրև արդար* 9 *արդարոց, և իբրև ըմպելեաւ* 10 *աւրինաւքն Աստուծոյ էր արբեցեալ, և ըստ կարգին «բարձրացեալ», որ ոչ մնաց «յարմատի» անդ առանց հնձելոյ* 11. *այսինքն է, թէ ոչ չորացաւ՝ մինչ ոչ բողբոջեալ բովանդակ էառ զանունն. և ոչ մնաց չոր «յարմատի՝» որ ոչ բողբոջեալ հնձեցաւ* 12, *և ոչ տհաս կորոյս զառաքինութիւնն* 13 : *Այլ յառաջեաց իբրև զայր կատարեալ, և եհաս ի պտղաբերութիւն բարեաց և կենդանաբեր գործոց : Յայնժամ ոչ յապականութիւն*
* p. 470 *հնձեալ, այլ ի պսակաբերութիւն.* * *քանզի լոկ զցողունն և զյարդն էառ թշնամին, բայց զ ցորեանն թագաւորին պահեաց Յովբ* 14, *և ի կայն երկնից առաքեաց : Յետ այսորիկ հարցանէ Բաղդադ զՅովբ* 15.

8,12b « *Ամենայն բանջար եթէ ոչ ոռոգանի՝ մի՛ թէ ո՞չ ցամաքի* » :

Այլ « ամենայն բանջար ցամաքի մինչչև արբեալ է », և հասանիցէ ի նա սաստկութիւն խորշակի. իսկ Յովբ 1 *ոչ միայն սակաւագոյն արբեալ էր, այլ յոյժ արբեցեալ էր* 2, *որպէս և ասէ Դաւիթ. « Արբեսցին* 3 *ի պարարտութենէ տան քո, և զուղխս փափկութեան քո արբուսցես նոցա » : Եւ վասն այսորիկ ոչ նուաղեցաւ յիմանալի խորշակէն, ուստի և ոչ ինչ մուտ ունի ի վերայ* 4 *նորա և որ ի կարգիս գայ, թէ*

* p. 471 **8,13a** « *Այսպէս եղիցի* ⌜*ամենեցուն կատարած* 1⌝ *որ մոռանան* * *զԱստուած* » :

Քանզի նա ոչ իսկ « մոռացաւ զԱստուած », որ մինչ դեռ ևս ի մուխս չարչարանացն էր, զաւրհնութիւն և զգովութիւնն առաջի կարգեաց. վասն որոյ և վերջինք արդարոյն ոչ համեմատին ընդ բանջարոցն չորացելոց ի խորշակէն 2 : *Բայց նմանեաց ծառոյն տնկելոյ ի գնացս ջուրց, որ զպտուղ իւր ի ժամու տացէ, տերև նորա մի՛ թափեսցի* 3 : *Քանզի ընդ պահել զպտուղ առաքինութեանցն, և զաշխարհական զլիութեանն զտերևսն* 4 *փթթեաց. ոչ ինքն այնմ ինչ ցանկացեալ և կամ պիտոյ էր նմա, այլ զի յանդիմանեսցին բանքս Բաղդադայ* 5, *որ ի կարգիս գայ* 6 :

* p. 472 **8,13b-15** « *Քանզի յոյս ամպարշտի* 1 *կորիցէ,* 14 *անշէն լիցի տուն* * *նորա և*

8 *եզանցն* E — 9 *om.* E — 10 *ըմպելով* E — 11 *ընձիւղելոյ* E — 12 *ընձիւղեցաւ* E — 13 *զառաքինութիւն* E — 14 *Յոբ* E — 15 *om.* E

8,12b
1 *Յոբ* E — 2 *om.* E — 3 *նոքա add.* E — 4 *վերա* E

8,13a
1 *կատարած ամենեցուն* E — 2 *խորշակէ* E — 3 *թափեսցէ* E — 4 *տերևսն* E — 5 *Բաղդատա* E — 6 *գա* E

8,13b-15
1 *ամբարշտի* E

---

[4] Le texte est différent de Z et conforme à la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 134).
[5] Litt : «sous la chaleur intelligible», évidemment les assauts de l'Ennemi.

8,13a
[1] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 81). La rédaction est différente dans le *Comm. sur le Lév.* 15, *praef.*; 19,23-25; 23,39-44; 27,30-33 (*PG* 93, 967A, 1034C, 1097A, 1176D).

comme une (nourriture) juste (l'est) pour les justes. Il s'était abreuvé, comme à une boisson, à la Loi de Dieu, et «*il s'était élevé*» régulièrement, lui qui ne resta pas à l'état de «*racine*», sans être récolté. Cela veut dire qu'il ne se dessécha pas, aussi longtemps qu'il n'eût pas acquis sa pleine croissance après avoir bourgeonné[4]. De même il ne resta pas sec, à l'état de «*racine*», lui qui après avoir bourgeonné ne fut pas récolté, et qui, avant d'être arrivé à maturité, ne perdit pas sa vertu[5]. Mais il progressa comme un homme parfait, et il parvint à produire les fruits d'œuvres bonnes[d] et vivifiantes. Alors, ce n'est pas pour la corruption qu'il fut récolté[e], mais pour le couronnement. L'Ennemi ne prit en effet que la tige et la paille, tandis que Job conserva le blé pour le Roi, faisant ainsi penser à l'aire des cieux[6]. Après cela, Baldad interroge Job[7].

8,12b «*Toute herbe, si elle n'est pas arrosée, ne se dessèche-t-elle pas*[1]?»
Mais «*toute herbe se dessèche, avant qu'elle soit désaltérée*» et que ne l'atteigne l'ardeur de la chaleur! Job ne s'était pas contenté de boire modérément, mais il s'était fortement enivré[2], comme le dit David: «*Ils s'enivreront de la graisse*[3] *de ta maison, et tu les enivreras des torrents de tes délices*[a-4]». Voilà pourquoi, (Job) n'a pas défailli sous la chaleur immatérielle[5]. Ce qui suit ne le concerne donc en rien.

8,13a «*Telle sera la fin de tous ceux qui oublient Dieu.*»
(Job) n'a vraiment pas «*oublié Dieu*», lui qui, encore soumis à l'épreuve, a présenté bénédiction et louange; c'est pourquoi la condition dernière du juste ne se compare pas avec les herbes desséchées par la chaleur[a]. Mais «*il est semblable à l'arbre planté près d'un cours d'eau, qui donnera son fruit à temps; son feuillage ne tombera pas*[b-1]». Car, en conservant le fruit des vertus, il a fait aussi s'épanouir le feuillage abondant des (biens) de ce monde. Ce n'est pas que lui-même en eût le moindre désir ou que cela lui fût nécessaire, mais c'était pour que soient réfutées les paroles de Baldad qui viennent ensuite.

8,13b-15 «*Car l'espérance de l'impie périra,* 14 *sa maison sera inhabitée ainsi*

d. cf. Matth. 7,17. e. cf. Gal. 6,8.

8,12b a. Ps. 35,9.

8,13a a. cf. Job 8,12b. b. Ps. 1,3.

[4] Job ne resta pas à l'état de racine, mais bourgeonna, se dessécha et fut alors récolté au terme de sa croissance.

[5] Comme la racine qui ne reste pas sèche, Job bourgeonna et, tout en conservant ses vertus, il ne fut pas récolté avant d'être arrivé à maturité.

[6] Hésychius se souvient vraisemblablement du commentaire qu'il a donné sur *Job* 1,5f: «Aspirons aux greniers dans lesquels le Christ a promis de recueillir le blé spirituel» (Homélie I).

[7] Le ms. E omet cette dernière phrase.

8,12b

[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 277).

[2] Sur l'ivresse spirituelle chez les Pères grecs, voir *DSpir.* t. 7,2, col. 2312-2317. Hésychius va citer ensuite le *Ps.* 35,9, à propos duquel il reprendra le même thème dans ses *Fragm. in Ps.* 35,9 (*PG* 93, 1189CD).

[3] La citation s'arrête ici dans le ms. E.

ճանապարհ նորա. նուաղեսցի իբրև [2] սարդիոստայն յարկ նորա : 15 *Թէպէտ և
մութիւք զտունն հաստատեսցէ՝ ոչ կացցէ, յարկանել ձեռին նորա՝ մի՛ հանդարտեսցէ » :*
*Եւ զի՞ զայս զՅովբ [3] ասէք. մի՛ Եթէ արդէն իսկ գիտէ՞ք զեւս ճգնողին, զի « ան–
չէն զտուն նորա » կոչեցէք, և « սարդիոստայն զյարկս նորա » : Բայց դուք « զտուն
նորա » կարծէք ի ⌜փայտից և ի քարանց [4], այլ նա յառաքինութեանց է ստացեալ. դուք
զյարկս նորա յերկրէ աստի համարիք, և վասն այսորիկ իբրև « զսարդիոստայն » կործնել
կարծէք. բայց նորա յարկք յերկինս են պատրաստեալ : Սա զՊաւղոսին ասէ. « Քանզի
* p. 473 գիտեմք իսկ [5] Եթէ երկրաւոր * յարկք տաճարիս մերոյ [6] քակտեսցին [7], շինուած յԱս–
տուծոյ ⌜ունիմք տաճար յաւիտենական, առանց ձեռագործի յերկինս [8]. և վասն այսո–
րիկ հեծեմք, զի զբնակութիւնն մեր [9] առ ի յերկնից փափագեմք զգենուլ » : Վասն
որոյ [10] և Յովբ [11] հառաչէր, բայց դուք զնորա զհեծութիւնս [12] կարճամտութիւն և
հայհոյութիւն կարծէք : Սա « հաստատեաց մութիւք զտունն [13] իւր », ոչ մութիւք
երևելեաւք, այլ իմանալեաւք. վասն որոյ յառակսն ասացեալ է զիմաստութենէ, եթէ [14]
« Իմաստութիւն շինեաց իւր տուն, և կանգնեաց ի նմա սիւնս եւթն » : Վասն այսորիկ
* p. 474 յորժամ բուռն զյարկացն նորա եհար փորձիչն, և ձգեաց զձեռն * իւր ի նա՝ թուղացու–
ցանելով Աստուծոյ, համբերեաց Յովբ [15] և ոչ ետ զզորդ [16] զտաճարն ներքին, և ոչ
եթող զհամարձակութիւնն զոր ունէր առ Աստուած, այլ ևս քաջապէս համբերէր թշնամ–
ւոյն՝ ընդունայնացուցանելով զմրցմունսն նորա. զի թէպէտ և զարձեալ յարձակեսցի,
սակայն և զայն լի արութեամբ ընկալցի : Վասն զի ոչ ամենևին ինչ երկեաւ յայս–
մանէ, որ ըստ կարգիս ասացեալ է Բաղդադայ [17] առակաւ վասն մատնչին, ոչ իւր գի–
տելով. այլ բամբասելով առակաւ զամպարիշտս [18] կարծէր զկծեցուցանել զՅովբ [19].
այլ թէպէտ և ակամայ [20], սակայն ողբայր զայն՝ որ զրգոէրն զնա բամբասել զՅովբ [21] :
* p. 475 Միտ * դիր աւասիկ՝ եթէ ոչ յայտնի զիմանալի թշնամին կերպարանէ, և ⌜զայս իսկ [22]
զբանս ողբերգելով ասէ.*

8,16 *« Քանզի խոնաւութիւն յարեգականէ է, և ի նեխութենէ [1] նորա ելցէ շա–
ռաւեղ իւր » :*

*Ուստի և թագաւորէ ամենայնի որ ի ջուրսն է, յայտ է թէ [2] թաթաւելոյն [3] ի տղմի
յապականութեան զայրին որ լի է չարահոտութեամբ : Յետ սակաւ ժամանակի ասա–*

[2] *իբրև* E — [3] *զՅոբ* E — [4] *քարանց և ի փայտից* E — [5] *om.* E —
[6] *մերո* E — [7] *քակտեսցի* E — [8] *և այլն* E — [9] *om.* E — [10] *որո* E —
[11] *Յոբ* E — [12] *զհեծութիւնն* E — [13] *զտուն* E — [14] *թէ* E — [15] *Յոբ*
E — [16] *զզորդել* E — [17] *Բաղդատա* E — [18] *զամբարիշտս* E — [19] *զՅոբ*
E — [20] *ակամա* E — [21] *զՅոբ* E — [22] *զայսոսիկ* E

8,16
[1] *նեղութենէ* E — [2] *եթէ* E — [3] *թաւթափելոցն* E

1,2-3e, note 2; V, prolog.; XI, sur *Job* 8,3; XIII, sur *Job* 10,8), et empruntée à *Romains* 7,22 et *Éphésiens* 3,16.

[7] Litt.: «intelligible».

que son chemin; sa demeure disparaîtra comme une toile d'araignée. 15 *Même s'il étaye sa maison, elle ne tiendra pas; s'il s'y appuie, elle ne le supportera pas*[1].»

Et pourquoi dites-vous cela à Job? Est-ce que vous connaissez déjà la fin du combattant, que vous ayiez appelé «*inhabitée sa maison*», et «*toile d'araignée sa demeure*»? Mais vous, vous pensez «*à sa maison*» (faite) de bois et de pierres, mais lui l'a construite avec des vertus[a]; vous, vous estimez que sa demeure est faite de cette terre, et c'est pourquoi vous croyez qu'elle périra comme «*une toile d'araignée*», alors que sa demeure est préparée dans les cieux[b]. Lui, il dit les paroles de Paul: «*Car nous* (*le*) *savons bien, si notre demeure terrestre est détruite, nous avons une résidence éternelle, construction de Dieu*[2], *non faite de main d'homme, dans les cieux; et, pour cela, nous gémissons, parce que nous désirons revêtir notre habitation des cieux*[c-3]». C'est pour cela aussi que Job gémissait, mais vous, vous regardez ses lamentations comme de la pusillanimité et comme un blasphème. Lui «*étaya sa maison*», non pas avec des étais visibles, mais avec des (étais) invisibles[4]; c'est pourquoi (l'Écriture) a parlé en figures de la Sagesse: «*La Sagesse s'est construit une maison et y a dressé sept colonnes*[d-5]». Aussi, lorsque le Tentateur se fut emparé de sa demeure et eut porté la main sur lui avec la permission de Dieu, Job le prit en patience, ne laissa pas ébranler son temple intérieur[6] et ne renonça pas à son assurance vis-à-vis de Dieu, mais au contraire il supporta courageusement l'Ennemi, il rendit vaines ses attaques, afin de pouvoir, en cas de nouveaux assauts, faire face très bravement, malgré tout. Il n'eut pas le moins du monde, en effet, à redouter ce que dit ensuite Baldad d'une façon imagée et qui, à son insu, s'applique au Traître. Sous couvert de blâmer les impies, il pensait, par cette image, provoquer l'irritation de Job. Mais, sans le vouloir, il se lamentait sur celui qui l'excitait à blâmer Job. Demande-toi maintenant si (Baldad) ne décrit pas clairement l'Ennemi invisible[7], et s'il ne dit pas ces paroles sur un ton de lamentation.

8,16 «*Car il est* (*plein*) *d'humidité du fait du soleil, et de sa pourriture sortira son surgeon.*»

Il s'ensuit qu'il règne sur tout ce qui est dans les eaux, évidemment sur celui qui s'est plongé dans la boue de la corruption fangeuse[a], toute nauséabonde. Plus

8,13b-15 a. cf. Matth. 7,24; Lc 6,48; 2 Cor. 5,1. b. cf. 2 Cor. 5,1-2. c. 2 Cor 5,1-2. d. Prov. 9,1.

8,16 a. cf. 2 Pierre 2,22.

8,13b-15

[1] *Job* 8,14a est différent du lemme du début, mais est conforme à une autre leçon du codex *Alexandrinus*.

[2] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[3] Le texte est différent de Z et conforme à NT. 2 *Cor.* 5,1 est cité identiquement (ordre des mots différent cependant) dans le *Comm. sur le Lév.* 16,16 (*PG* 93,997C).

[4] Litt.: «intelligibles».

[5] Le texte est différent de Z et de la LXX (...et *y* a adressé). Le texte cité dans le *Comm. sur le Lév.* 23,9-14 (*PG* 93, 1087D) se rapproche de la LXX (...*maison, elle a dressé*).

[6] Variation sur l'expression: «L'homme intérieur», si souvent rencontrée (voir l'Homélie I, sur *Job*

ցեալ է Աստուծոյ ցՑովբ[4]՝ այսպէս նշանակելով. « Ոչ ինչ է ի վերայ[5] երկրի նման նմա, արարեալ ի խաղալիկ հրեշտակաց[6] իւրոց. զամենայն բարձունս[7] տեսանէ, և ինքն է[8] իշխան ամենայնի որ ի ՛ջուրս են[9] » : Բայց « գէջ է » յիմանալի « արեգականէ » անտի, զոր այսպէս ՛եցոյց * p. 476 * մեզ Մաղաքիէլ[10] մարգարէ. « Ծագեսցէ ձեզ երկիւղածաց անուան իմոյ արեգակն արդարութեան՝ որ ունի բժշկութիւն ի թևս իւր » : Այլ վասն այսորիկ ասի, եթէ[11] Քրիստոս « գիջացուցանէ » զմատնիչն, վասն զի յանդիմանէ զգիջութիւն նորա, և յայտնէ զգաղտնիս նորա. որպէս և Պաւղոս ընա իսկ և զգինուորեալսն ընդ նմա կերպարանելով՝ գրէր. « Քանզի և[12] գաղտնիքն որ լինին ի նոցանէն՝ զայն և խաւսել աղտեղի է, բայց ամենայն յանդիմանեալք ի լուսոյն՝ յայտնի լինին[13] » : Զոր աւրինակ արեգակն յանդիմանէ զգաղտնիս՝ որ ի գիջի ՛անդ է[14], * p. 477 ձգելով երևեցուցանէ արտաքս[15] զգիջութիւնն, որպէս * զմոռոյ և զպանրոյ, և կամ զայլոց այսպիսեաց, որ յետ այսորիկ չորացուցանէ, զոյնպէս և Քրիստոս զգաղտնի չարութիւն մատնչին յայտնէ և յանդիմանէ, և յետ այնորիկ չորացուցանէ, զի առաքէ զնա ի գեհեն հրոյն, ուր նա չորանայ[16] և ոչ ունի զաւրութիւն ի վերայ[17] մեր, զի « սորա չառաւեղք ոստոցն եղանին ի նեխութենէ[18] » : Քանզի զի՞նչ զազրագոյն քան զմեղս իցէ, և կամ զի՞նչ չարահոտ քան զամպարշտութիւն[19], կամ[20] զի՞նչ անարգ է քան զցանկութիւն ապականութեան. բայց յիրաւի պատշաճին այսմ[21] և որ ըստ կարգիս կայ[22] :

8,17 « Ի վերայ[1] կարկառի վիմացն ննջեսցէ, և ի մէջ մանրախիճ քարանց կեցցէ » :

* p. 478 Զայնոցիկ վասն որոց[2] * և Եսայիս[3] ասէ. « Ճանապարհ արարէք ժողովրդեան իմոյ, և զքարինս ի շաւղաց[4] նոցա ի բաց ընկեցէք », և դարձեալ՝ « Սրբեցէք առաջի նորա զճանապարհս և ի բաց արարէք զխոչ ի շաւղաց[5] ժողովրդեան իմոյ » : Քանզի ի միջի նոցա « քունէ և կեայ[6] », ՛վասն զի[7] յորոգայթի ստացեալ է զհանգիստ իւր, և ի գայթագղութեան ունի զկեանս իւր. վաստակի և վախճանի դանազգողական զմահն՝ յոր- ժամ յորոգայթից և ի գայթագղութեանց սրբեցուք զճանապարհս[8] մեր :

[4] զՑոբ E — [5] վերա E — [6] հրշտակաց E — [7] բարձունսն E — [8] *om.* E — [9] ջուրսն է E — [10] մեզ եցոյց Մաղաքիաս E — [11] թէ E — [12] *om.* E — [13] լինի — [14] *om.* E — [15] արտաքոյ E — [16] զաւրանա E — [17] վերա E — [18] նեղխութենէ E — [19] զամբարշտութիւն E — [20] և կամ E — [21] յայսմ E — [22] զա E

8,17
[1] վերա E — [2] որո E — [3] Եսաին E — [4] շաղուաց E — [5] շաղուաց E — [6] կա E — [7] քանզի E — [8] ճանապարհ E

8,17
[1] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 352-353) (...rejetez de *leurs chemins*...).
[2] Le texte est différent de Z et de la LXX (*ibid.*), 335 (...obstacles *des chemins*...).

tard, Dieu parlera ainsi à Job pour l'informer: «*Il n'y a rien sur terre qui lui soit semblable, fait comme un jouet pour mes anges; il voit toutes les hauteurs, et lui-même est le prince de tout ce qui est dans les eaux*[b-1]». Mais «*il est humide du fait du Soleil*[2]» intelligible[3], ainsi que nous l'a exposé le prophète Malachie: «*Pour vous, qui craignez mon nom, se lèvera un soleil de justice qui porte la guérison dans ses ailes*[c-4]». C'est pour cela qu'il est dit que le Christ «*rend humide*» le Traître[5], en ce sens qu'il met au grand jour son humidité[6] et dévoile ses secrets. Paul lui-même le représente de la même façon ainsi que ses partisans, quand il écrivait: «*Car, les choses cachées qui sont faites par ces gens, il est honteux même d'en parler, mais toutes, étant révélées par la lumière, viennent au grand jour*[d-7]». De même que le soleil met au grand jour les (éléments) cachés d'un (corps) humide, puisqu'en chassant l'humidité il (la) fait apparaître au dehors — c'est le cas de la cire, du fromage ou d'autres corps semblables —, et le dessèche ensuite, de même le Christ met au grand jour et révèle la malice cachée du Traître, puis il le dessèche, parce qu'il l'envoie dans la géhenne du feu[e] où il devient sec et n'a plus de force contre nous, parce que «*ses surgeons sortent de la pourriture*». Que peut-il en effet y avoir de plus souillé que le péché, ou de plus nauséabond que l'impiété, ou de plus abject que la convoitise dépravée? A cela s'accorde justement la suite.

8,17 «*Sur un tas de pierres il dormira et il vivra au milieu de cailloux.*»

Il s'agit de ceux dont Isaïe dit aussi: «*Faites une route pour mon peuple et rejetez de leurs chemins les pierres*[a-1]»; et encore: «*Nettoyez devant lui les routes et ôtez les obstacles des chemins de mon peuple*[b-2]». Car c'est au milieu de (pierres) «*qu'il dort et vit*», parce qu'il a acquis son repos à poser des filets et qu'il consacre sa vie à placer des pierres d'achoppement[c]. (L'Ennemi) se fatigue et meurt d'une mort irrémédiable, lorsque nous nettoyons nos routes des filets et des pierres d'achoppement.

b. Job 41,25-26. c. Mal. 3,20. d. Éphés. 5,12-13. e. cf. Matth. 25,41.

8,17 a. Is. 62,10. b. Is. 57,14. c. cf. 1 Mac. 5,4; Ps. 139,6; 140,9; etc...

8,16

[1] Le texte est différent de Z et identique à BSA, sauf pour *Job* 41,26b (le *prince* de...). Déjà, en commentant *Job* 3,8 (Homélie VI), Hésychius avait vu Satan sous les traits du Léviathan de *Job* 40,25ss.

[2] Le texte *Job* 8,16a est cité ici selon une rédaction différente de celle des deux lemmes et proche de celle de BSA.

[3] La même expression est employée dans l'*Hom. fest.* VII,4, *in S. Andream* (éd. AUBINEAU, p. 247) pour parler du Christ.

[4] Le texte est différent de Z (*Mal.* 4,2) et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 339): «...justice *qui porte* la guérison...». Hésychius fait souvent allusion dans les *Homélies festales* au «*Soleil de justice*» (cf. M. AUBINEAU, p. 966, *Mal.* 3,20), mais ne cite jamais le verset de façon complète.

[5] Allusion au lemme *Job* 8,16a: le «*Soleil de justice*» provoque l'apparition de l'humidité, l'impureté du Traître.

[6] Hésychius va expliquer immédiatement qu'il vise la malice du Traître.

[7] Le texte est différent de Z et conforme à NT. *Éphés.* 5,12 est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 18,19-23 (*PG* 93, 1015A).

8,18a « Եւ եթէ կլցէ զնա՝ տեղին ստեսցէ » :

Ընկլումն [1] սա զայն ասէ՝ զոր ասաց Եսայի [2] մարգարէ. « Եկուլ մահ յաղթութեամբ. * p. 479 և [3] դարձեալ եհատ * Աստուած զամենայն արտասուր յամենայն երեսաց », վասն այսորիկ « ստեաց նմա տեղին նորա ». վասն զի ընկլումնն [4] որով զԱդամն եկուլ, չարժելով զնա ի պատուիրանազանցութիւն [5] Աստուծոյ, առ ի բնաւին ապականել զնա եկուլ : Բայց «ստեաց նմա տեղի [6] նորա ». ո՞ր [7]. այլ թերևս մահ. քանզի «տեղի » մատնչին մահ է. վասն այսորիկ ասացես [8]՝ եթէ « ստեաց մատնչին » տեղի իւր. քանզի Քրիստոս զնա ի կեանս փոխեաց, և « եհատ զամենայն արտասուր յամենայն երեսաց » : Քանզի զԱդամ ի ձեռն իւրոյ խաչելութեանն և մահուն և յարութեամբն [9] եցոյց փառաւորագոյն, և զչարութիւն բանսարկուին անդրէն դարձոյց ի ⸢վերայ թշնամւոյն [10] : Ադամ ազատի * p. 480 և անէծքն բառնան ՝ ի * վերայ [11] նորա, յորոյ վերայ [12] յոյժ պատշաճ է որ ըստ կարգիս կայ [13] :

8,18b-20 « Եւ ո՞չ տեսեր այսպիսի ինչ. 19 զի կործանումն ամպարշտի [1] այսպիսի է. իսկ յերկրէ այլ բուսցի : 20 Զի Տէր ոչ մերժեսցէ զանմեղն, և զամենայն պատարագս ամպարշտի [2] ոչ ընկալցի » :

« Ամպարիշտդ [3] » բնական անուն բանսարկուին է. քանզի նա է հայր ամպարշտութեան [4]. նորա կործանումն չար է, վասն զի ծնկեալ ի մերոց բարեացս, ընկրկեաց ի մեղս զնախաստեղծ մարդն, և անդրէն յերկիր [5] դարձոյց : Այլ ի նմին Երկրէ [6] յոր զնայն [7] * p. 481 դարձոյց, այլ նոր Ադամ անդրէն Քրիստոս նորոգեաց ի ձեռն իւրոյ * մարմնառութեանն : Իսկ նմա՝ « կործանումն », կատարած [8] և խաւար արտաքին զգեհենին եա. վասն զի իբրև բարեբար [9] և արդար և մարդասէր՝ ոչ ի բաց ընկէց զառանց չարութեանն [10] զպատրեալն յայլմէ. վասն զի ոչ էր արժանի [11] նմա պատրիլ, քանզի պարտ էր նմա միշտ ունել զմիտս իւր ի պատուիրանս [12] Աստուծոյ : Բայց սակայն ողորմելով՝ զսկարն անդրէն եստեղծ, և զանկեալն վերստին ստացաւ : Իսկ մարդոյն յանմեղութենէ և ի պարզմտութենէ յանցուցեալ [13], թողութիւն շնորհեաց. ուստի Ակիւղաս և Թէոդոտիոն « անչար և պարզամիտ »գրեցին, իսկ Սիմաքոս « անմեղ » * p. 482 գրեաց. և զառաջին [14] անկեալն « ընկալաւ » : * Բայց որ բնութեամբ « ամպարիշտն [15] »

8,18a
[1] ընգլումն E — [2] Եսաի E — [3] *om.* E — [4] ընգլումն E — [4] ընգլումն E — [5] պատուիրանազանցութիւնն E — [6] տեղին E — [7] *om.* E — [8] ասաց E — [9] յարութեանն E — [10] վերա բանսարկուին E — [11] որ ի վերա E — [12] վերա E — [13] կա E

8,18b-20
[1] ամբարշտի E — [2] ամբարշտի E — [3] ամբարիշտդ E — [4] ամբարշտութեան E — [5] ի յերկիր E — [6] յերկրէ E — [7] E, նայն V, զնայն *con.* D — [8] եւ կատարած E — [9] զբարերար E — [10] չարութեան E — [11] արժան E — [12] պատուիրանն E — [13] մեղուցեալ E — [14] E, զառաջի VD — [15] ամբարիշտ E

Job 8,20, ἄκακον. Le second, *parzamit*, *simple*, *candide* (ἁπλόος?), n'est attesté ni dans la LXX ni dans les *Hexaples*.

[6] C'est le terme qui figure dans le texte des deux lemmes: *anmel* ἀναμάρτητος.

8,18a «*Et si on l'engloutit, son lieu le reniera.*»

Ici, par engloutissement, (l'Écriture) entend ce que disait le prophète Isaïe: «*La mort a été engloutie dans sa victoire, et de plus Dieu a effacé toute larme de tous les visages*[a-1]». C'est pour cela que «*son lieu l'a renié*», parce que l'engloutissement, dans lequel (la Mort) a englouti Adam[b] en le poussant à transgresser les ordres de Dieu[c], l'a engloutie[d] pour sa ruine totale. Mais «*son lieu l'a renié*» Quel (lieu)? Peut-être s'agit-il de la mort, car «*le lieu*» du Traître c'est la mort. Aussi tu diras: «*Son lieu a renié*» le Traître, car le Christ a changé ce (lieu) en vie[2] et «*a effacé toute larme de tous les visages*[e]». En effet, il a rendu Adam très glorieux, par sa crucifixion, sa mort et sa résurrection, et il a détourné sur l'Ennemi la méchanceté du Délateur. Adam est délivré, et la malédiction est endossée par celui à qui convient tout à fait ce qui suit.

8,18b-20 «*Et n'as-tu pas vu pareille chose?* 19 *Car telle est la ruine de l'impie, mais de la terre un autre poussera.* 20 *Le Seigneur en effet ne rejettera pas l'innocent, et il n'acceptera aucun sacrifice de l'impie*[1].»

«*Impie*» est le nom naturel du Délateur[2], celui-ci est en effet le père de l'impiété[3]; sa chute est misérable[a], car accablé par notre bonheur, il repoussa dans le péché[b] le premier homme[c-4] et le fit retourner en terre[d]. Mais, de la même terre en laquelle il avait fait retourner ce dernier, le Christ a refait un autre Adam, nouveau[e], au moyen de son Incarnation. Et à celui-là (Satan), il a imposé «*pour ruine*», mort et ténèbres extérieures[f], la géhenne[g]. Parce qu'il est bon, juste et ami des hommes, (Dieu) n'a pas repoussé celui qui, sans faute de sa part, fut trompé par un autre. (Adam) n'aurait pas dû en effet être trompé, car il aurait dû toujours être attentif aux commandements de Dieu. Cependant, par pitié, (Dieu) a remodelé[h] le faible et recréé celui qui était tombé. Il a même accordé le pardon à l'homme qui, dans son innocence et sa simplicité, avait transgressé (son ordre). C'est pour cette raison qu'Aquila et Théodotion ont écrit «*sans malice et simple*[5]», tandis que Symmaque a écrit «*innocent*[6]». Et (Dieu) «*a accepté*» le

8,18a a. Is. 25,8. - b. cf. Rom. 5,17. - c. cf. Gen. 2,17. - d. cf. 1 Cor. 15,54. - e. Is. 25,8; Apoc. 7,17; 21,4.

8,18b-20 a. cf. Is. 14,12. b. cf. Gen. 3,1-7. c. cf. Gen. 2,8. d. cf. Gen. 3,19. e. cf. Col. 3,10. f. cf. Matth. 22,13; 25,30. g. cf. Matth. 13,42; 25,41. h. cf. Gen. 2,8.

8,18a

[1] Le texte est différent de Z et conforme à la leçon syro-hexaplaire (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 208; cf. apparat).

[2] Le Christ a changé la mort (le lieu de Traître) en vie.

8,18b-20

[1] Le teste est identique au lemme du début sauf pour *Job* 8,20b: «*tous les sacrifices...*», lisons-nous dans le premier lemme (voir p. 277).

[2] «*Bansarkun*», en arménien: celui qui tient un discours méprisant et calomniateur. Le terme traduit vraisemblablement le διάβολος du texte grec.

[3] Satan, «père du mensonge», selon *Jean* 8,44, est aussi le chef de ceux qui refusent Dieu.

[4] Litt.: «l'homme premier modelé». On notera à nouveau la présence de ce terme qu'affectionne Hésychius (cf. M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XXXIX et 642): il va le reprendre dans quelques lignes.

[5] Le premier des deux mots arméniens, «*anč'ar, sans malice*», correspond au terme de la LXX de

*կոչի բանսարկուն և ոչ « պատարագ » մատուցանելով ընդունի, գիտելով զնորա չա—
րութիւն [16], ուսուցանէ մեզ, զի մի՛ ամենևին նմա հաւանեսցուք, յորժամ կարծիցի
ասել ազնիւ ինչ և խոստանայցէ բարի. քանզի խոստմամբքն [17] առ չար և առ կորս—
տական ինչ վարէ : Քանզի և աստ իսկ, եթէ « Զայս ամենայն քեզ տաց, եթէ անկեալ
երկիր պագանիցես [18] ինձ » : Իսկ նա իբրև ծառայի չարի և ապստամբի ի ⌜վերայ եկած [19].
« Երթ յետս իմ, սատանայ, քանզի ⌜գրեալ է [20] եթէ [21] Տեառն ⌜Աստուծոյ քում միայն
երկիր պագցես, և զնա միայն պաշտեսցես [22] » : Բայց ոչ է Յովբ [23] « ամպարիշտ [24] »
* p. 483 և ոչ զաւրական ամբարշտի. բայց եղիցի * նմա զոր Բաղդադ [25] էած ի վերայ [26],
ոչ գիտելով եթէ ջատագովէ որում էրն ամբաստան, և որովք զամպարիշտն [27] ողբայր՝
նետաձիգ լինէր թշնամեացն Յովբայ [28], և որովք Աստուծոյ ջատագովէր՝ բարձրացու—
ցանէր ⌜զեղջիւր արդարոյ [29]. քանզի զի՞նչ իսկ եղ առընթեր :*

8,21 « ⌜*Բերանք ճշմարտից լցցին [1] ծաղու, և շրթունք նոցա ցնծութեամբ* » :

*Մի՛տ դիր, ով Բաղդադ [2], և ստէպ ստէպ նայեաց [3] և կշռեա զբանս քո. մի՛ եթէ [4]
ասացե՞ր՝ եթէ « զճշմարիտ բերանս ելից ծաղու ». այլ « բերանք [5] լցցին » իսկ ապա
ուրեմն ի հանդերձեալ յաւիտենին, անդ ուրեմն յիրաւի շնորհին ակն ունի Յովբ [6] իբրև
* p. 484 « զճշմարիտ ». անդ ստասցի և « շրթունսն * լի խոստովանութեամբ », յայտ է թէ
առ Աստուած գոհացողութեամբ : Քանզի այժմ յայս առակեալ է զխոստովանութիւն,
ուստի Ակիւղաս և Թէոդոտիոն [7] « աղաղակ » գրեցին, և Սիմաքոս « նշան » : Բայց
յայտնագոյն յայսց երկոցունց լինի ⌜գոհութիւն ի վերայ յաղթութեան [8], զոր մա—
տուցանեն արդարք՝ յորժամ տեսանեն « զնշան » յաղթութեան իւրեանց :*

8,22a « *Թշնամիք նոցա զգեցցին զամաւթ* » :

*Հանդերձ իմանալեաւք և յայտնիքս [1]. վասն զի ազդեալք յիմանալեացն՝ ընդ երևե—
լիս [2] ունին թշնամութիւն [3] : « Զգեցցի զամաւթ » այսուհետև Եգիպտացին այն,
յորժամ տեսցէ զՅովսէփ՝ որ ի նմանէն զրպարտեցաւ, վկայեալ [4] ի դատաւորէն. և
* p. 485 Յեզաբէլ յորժամ տեսանէ զԵղիայ, * յորժամ ունի զմեծ բաժին սրբոցն, զոր ինքն*

— [16] *չարութիւնն* E — [17] *խոստմամբն* E — [18] *պագցես* E — [19] *վերա ածէ* E — [20] *om.* E — [21] *թէ* E — [22] *om.* E — [23] *Յոբ* E — [24] *ամբարիշտ* E — [25] *Բաղդատ* E — [26] *վերա* E — [27] *զամբարիշտն* E — [28] *Յոբա* E — [29] *զեղջեւր արդարոյն* E

8,21

[1] *բերան ճշմարտի լցցի* E — [2] *Բաղդատ* E — [3] *նաեաց* E — [4] *թէ* E — [5] E, *բան...ս* V, *բանքս con.* D — [6] *Յոբ* E — [7] *Թէոդիտոն* E — [8] *ի վերա յաղթութեան գոհութիւն* E

8,22a

[1] *յայտնեաւքս* E — [2] *երեւելիսս* E — [3] *զթշնամութիւն* E — [4] *վկաեալ* E

---

[2] Litt.: «intelligibles».

[3] Potiphar.

premier[7] (homme) qui était tombé. Mais celui qui est «*impie*» par nature est appelé «Délateur» et, s'il offre «*un sacrifice*», (Dieu) «*ne l'accepte pas*», connaissant sa malice. Il nous apprend à ne lui céder en rien, quand il semble dire quelque chose de bon et qu'il nous promet du bien, car il se sert de promesses en vue du mal et de la ruine. (Satan) allait en effet jusqu'à dire: «*Je te donnerai tout cela, si te prosternant tu m'adores*[i-8]». Mais lui (le Christ) répond, comme à un serviteur mauvais et révolté: «*Va derrière moi, Satan, car il est écrit: Tu adoreras le Seigneur, ton seul Dieu, et tu le serviras lui seul*[j-9]». Job cependant n'est pas «*un impie*» ni le soldat d'un «*impie*»; on peut au contraire lui appliquer ce que Baldad a ajouté, ignorant qu'il défendait celui dont il se faisait l'accusateur. Avec les (propos) mêmes par lesquels il se lamentait sur «*l'impie*», Baldad se faisait l'archer des ennemis de Job; avec ces (propos) mêmes par lesquels il défendait Dieu, il exaltait la corne du juste[k]. Qu'a-t-il donc ajouté en effet?

8,21 «*Les bouches des gens véridiques seront remplies de rire et leurs lèvres d'allégresse*[1].»

Fais attention, ô Baldad; vite, regarde et pèse tes paroles. Est-ce que tu n'as pas dit que (Dieu) «*a rempli de rire les bouches des gens véridiques*»? Mais «*les bouches*[2] *ne seront remplies*» vraiment que plus tard, dans le siècle à venir, là où Job attend à juste titre la grâce en tant qu'«*homme véridique*». Là aussi il sera pourvu «*de lèvres remplies d'action de grâces*[3]», c'est-à-dire de reconnaissance envers Dieu. Puisque, maintenant, (l'Écriture) a fait allusion, en cela, à l'action de grâces, Aquila et Théodotion ont donc mis «*clameur*[4]» et Symmaque «*signe*[5]». Cependant, par ces deux termes, devient plus manifeste la louange qu'offrent les justes pour la victoire, quand ils voient le «*signe*» de leur victoire.

8,22a «*Leurs ennemis seront vêtus de honte.*»

Les (ennemis) visibles aussi bien que les invisibles[1]. C'est parce que l'on est influencé par les (ennemis) invisibles[2] que l'on éprouve de l'inimitié pour des (personnes) visibles. Il sera donc «*vêtu de honte*» cet Égyptien[3], lorsqu'il verra Joseph, qu'il avait opprimé[a], recevoir le témoignage du Juge. Jézabel aussi, quand

i. Matth. 4,9. j. Matth. 4,10. k. cf. Ps. 74,11.

8,22a a. cf. Gen. 39,20.

[7] Nous adoptons la leçon de E. *zaṙajin, le premier* (homme).
[8] Le texte est conforme à Z et à NT (voir LELOIR, *Citations*, vol. I,A. n°85, p. 28).
[9] Le texte est différent de Z et de NT (...le Seigneur, ton *seul* Dieu... cf. LELOIR, *ibid.*, n°87, p. 28).

8,21
[1] *Job* 8,21b est différent du lemme du début (voir p. 279) et conforme à A.
[2] Nous adoptons la leçon du ms. E, «*les bouches*», à la place de la conjecture «les paroles» du P. Č'rak'ean (le ms. V est ici lacuneux).
[3] Le texte *Job* 8,21b retrouve ici le lemme du début (voir p. 279) conforme à BS.
[4] A la place du terme ἐξομολογήσεως, Aquila et Théodotion ont écrit ἀλαλαγμοῦ, comme le confirment les *Hexaples* (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 17).
[5] Voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, *Auct.* p. 6.

8,22a
[1] Litt.: «intelligibles».

բնաւորութեամբն Հալածեաց : Այլ և իմանալի թշնամիքն Յովբայ [5] *յորժամ տեսանեն զՅովբ* [6] *ի մէջ Հրեշտակաց* [7] *վայելեալ* [8]*, որ այժմ յորդանց ուտի :*

8,22b *« Եւ յարկք ամպարշտի* [1] *ոչ ևս իցեն » :*

Ո՛վ առաւել իմաստութիւն Աստուծոյ. զի ի ձեռն թշնամեացն ընդդէմ [2] *թշնամեացն խաւսի, և Ջատագովս արդարոյն զնոսա ցուցանէ՝ որք պատերազմին ընդ նմա : « Յարկք ամպարշտից* [3]*, ասէ, ոչ ևս իցեն », վասն զի արդարն և բարեպաշտն Համարձակութեամբն* [4] *ճանաչի. և զդատաւորն ոչ աՀագինս ընկալցի, և ոչ սպառնացեալ, ոչ ագէտ և ոչ բարկացող, այլ իբրև որդւոյ և բարեկամի և ընտանւոյ խրատիչ, և որ ամենայն*
p. 486 *քաղցրութեամբ դատի, որ ամպարշտին* [5] *այս ոչ լինիցի : * Քանզի զո՞ր Համարձակութիւն կալցի ամպարիշտն* [6] *յորժամ դատիցի, որ ոչ ընդ արդարսն է և ոչ մաւտ առ արդարոց* [7]*, այլ դատեսցի ընդ ամպարիշտս* [8] *և ընդ անաւրէնս. յաղագս որոյ և Դաւիթ ասէ. « Վասն այսորիկ ոչ* [9] *յարիցեն ամպարիշտք* [10] *ի դատաստանի* [11] *». ցուցանելով՝ եթէ նոքա յառաջ քան զդատաստանն են դատապարտեալ* [12]*, և յետ այսորիկ՝ եթէ ընդ արդարս ոչ լինի Հարցուած նոցա, և վասն այսորիկ ի վերայ* [13] *ածէ. « Եւ ոչ մեղաւորք ի խորՀուրդս արդարոց » :*

Այլ մեք եղիցուք ի մասին և ի վիճակի արդարոց, անձամբք իսկ վարելով ամենայն արդարութեամբ. և որք վարին արդարութեամբ՝ զնոսա գովելով [14] *և պսակելով և*
p. 487 *փառաւորելով, գործովք և * բանիւք յարգեսցուք, որչափ զաւրութիւն է. թէպէտ և ի նեղութեան իցեն, կամ եթէ ի փորձութեան իցեն, և կամ եթէ* [15] *ի Հիւանդութեան, և կամ այլովք* [16] *պատաՀարաւք մաշեալ իցեն : Քանզի այսպէս և բաժանորդք եղիցուք պսակացն նոցա, այնպէս ⸢և նոցա՝ որ ճգնութեամբք է յաղթութիւնն* [17]*, Հաղորդք եղիցուք, յորժամ առ Հասարակ ազգիս ճգնադիրն Հատուցանէ* [18] *ըստ իւրաքանչիւր ըստ* [19] *գործոց իւրոց, և առաւել այնոցիկ՝ որք Համբերութեամբք գործեն զբարիս և խնդրեն փառս և պատիւ և անապականութեան կեանս յաւիտենից : Նմա փառք ⸢Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից* [20]*. ամէն :*

[5] *Յորա* E — [6] *Յոբ* E — [7] *Հրշտակաց* E — [8] *վաելեալ* E

8,22b
[1] *ամբարշտի* E — [2] *om.* E — [3] *ամբարշտից* E — [4] *Համարձակութեամբ* E — [5] *ամբարշտին* E — [6] *ամբարիշտն* E — [7] *արդարս* E — [8] *ամբարիշտն* E — [9] *om.* E — [10] *ամբարիշտք* E — [11] *դատաստան* E — [12] *դատապարտեալք* E — [13] *վերա* E — [14] *գործելով* E — [15] *om.* E — [16] *այլաւք* E — [17] *ճգնութեանն նոցա և յաղթութեանն* — [18] *Հատուցէ* E — [19] *om.* E — [20] *om.* E

elle verra Élie partager le sort illustre des saints, lui qu'elle-même avait persécuté d'une manière tyrannique[b-4]. Les ennemis invisibles[5] de Job (seront aussi vêtus de honte), quand ils verront Job se réjouir parmi les anges, lui qui, maintenant, est dévoré par les vers.

8,22b «*Et la demeure de l'impie ne sera plus.*»

Ô abondante sagesse de Dieu[a]! Par le biais des ennemis (de Job), elle parle en effet contre ses ennemis, et elle fait apparaître comme défenseurs des justes[1] ceux qui sont en guerre contre eux. «*La demeure des impies*[2] *ne sera plus*», dit (Baldad), parce que «*l'homme juste et pieux*[b]» se sent plein d'assurance[c]. Et il recevra le Juge, non comme un (personnage) terrible, menaçant, ignorant et irascible, mais comme le conseiller d'un fils, d'un ami et d'un familier, comme celui qui juge tout avec douceur, ce qui ne sera pas le cas pour l'impie[d]. Quelle assurance en effet pourrait avoir l'impie, quand il viendra au jugement, lui qui ne se trouve ni parmi les justes ni auprès des justes. Il sera jugé avec les (gens) impies et iniques. C'est à ce propos que David dit: «*A cause de cela, les impies ne se lèveront pas au jugement*[e]». Il indique qu'ils sont condamnés avant le jugement et, qu'après cela, leur interrogatoire ne se passe pas en même temps que celui des justes; c'est pour cela qu'il ajoute: «*Ni les pécheurs au conseil des justes*[f-3]».

Mais nous, nous serons dans le lot des justes, si nous pratiquons en nous-mêmes toute justice[g]. Et ceux qui pratiquent la justice[h], nous les honorerons en les louant, en les couronnant et en les glorifiant, en actions et en paroles, autant qu'il se peut, qu'ils se trouvent dans l'anxiété, dans l'épreuve ou dans la maladie, ou qu'ils dépérissent du fait d'autres circonstances. De cette façon nous partagerons leurs couronnes, de cette façon aussi nous serons associés à ceux qui par leurs combats ont acquis la victoire, lorsque celui qui récompense l'ensemble de notre race rétribuera chacun selon ses œuvres[i], surtout ceux qui par des actes de patience accomplissent le bien[j] et recherchent la gloire, l'honneur et la vie éternelle incorruptible. Gloire à lui[4], au Père, au Fils et au Saint-Esprit, maintenant, toujours et dans les siècles des siècles. Amen.

b. cf. 3 Rois 19,2.

8,22b a. cf. Rom. 11,33. b. Job 1,8; 2,3. c. cf. 1 Jn 2,28. d. cf. Ps. 1,4. e. Ps. 1,5a. f. Ps. 1,5b. g. cf. Matth. 3,15. h. cf. Ps. 14,2; Act. 10,35; etc... i. cf. Matth. 16,27. j. cf. Lc 8,15; Rom. 2,7.

[4] Jézabel, à laquelle il sera fait encore allusion dans l'Homélie XV, sur *Job* 12,6, fait partie de la galerie des femmes maléfiques que nomme Hésychius dans l'*Hom. fest.* XVI, 21 et 29 (éd. AUBINEAU, p. 695 et 705).

[5] Litt.: «intelligibles».

8,22b

[1] Le mot est au singulier dans les deux mss: nous le prenons pour un nom collectif, ainsi que l'exige la fin de la phrase.

[2] «*De l'impie*» dans les deux lemmes, mais le codex *Sinaiticus* possède le pluriel.

[3] Le texte, identique à Z et à la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 81), est cité de la même façon dans le *De Tit. Psalm.* I (*PG* 27,652C).

[4] L'homélie s'achève ici dans le ms. E.

F. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME 42 — FASCICULE 2. — N° 191

HÉSYCHIUS DE JÉRUSALEM
HOMÉLIES SUR JOB

VERSION ARMÉNIENNE

II: Homélies XII-XXIV

ÉDITION, INTRODUCTION ET NOTES

PAR

Charles RENOUX

TRADUCTION

PAR

Charles MERCIER(†) *Professeur à l'Institut Catholique de Paris* et **Charles RENOUX** *Maître de recherche au C.N.R.S.*

Ouvrage publié avec le concours de la Fondation Calouste Gulbenkian

DIFFUSION MONDIALE
BREPOLS
TURNHOUT/BELGIQUE
1983

* p. 488 **Job 9,1** *Կրկնեալ*[1] *Յովբայ*[2] *ասէ.* 2 « *Ճշմարտիւ գիտեմ եթէ * այդպէս*[3] *է.*
քանզի զիա՞րդ լինիցի մարդ արդար առաջի Տեառն : 3 *Զի եթէ կամիցի դատել*
ընդ նմա՝ ոչ լուիցէ նմա. զի և մի բան ի հազար բան պատասխանի ոչ տայցէ : 4 *Զի*
իմաստուն է մտաւք զաւրաւոր և մեծ. ո՞ խստացաւ ընդդէմ նորա, և հանդարտեաց :
5 *Որ հնացուցանէ զլերինս և ոչ գիտեն*[4]*, որ տապալէ զնոսա բարկութեամբ :* 6 *Որ*
շարժէ զառ ի ներքոյ երկնից ի հիմանց, և սիւնք նորա դողան : 7 *Որ ասէ արեգական*
չծագել և ոչ ծագէ, և ընդդէմ աստեղաց կնքէ : 8 *Որ ձգեաց զերկինս միայն, և գնայ ի*
վերայ ծովու իբրև ի յատակի : 9 *Որ արար զբազմաստեղս և զգիշերավարն և զսայլն*
* p. 489 *և զշտեմարանս հարաւոյ :* 10 *Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս * և զփառաւորս և*
զհրաշակերտս՝ որոց ոչ գոյ թիւ : 11 *Եթէ վերասցի քան զիս՝ ոչ տեսից, և եթէ*
անցցէ զ ինև՝ և ոչ այնպէս գիտացից[5] *:* 12 *Եւ եթէ սատակեսցէ՝ ո՞ դարձուցէ, կամ*
ո՞ ասիցէ ցնա եթէ ՝զայդ զ ի՞նչ արարեր՝ : 13 *Զի նա դարձաւ ի բարկութենէ, և ի*
նմանէ սարսիցեն կետք՝ որ ի ներքոյ երկնից : 14 *Իսկ եթէ ինձ լուիցէ և ընտրեսցէ*
զբանս իմ : 15 *Եթէ իցեմ արդար՝ ոչ լուիցէ ինձ. և զդատաստանս նորա աղաչեցից :*
16 *Եւ եթէ կարդացից և անսասցէ՝ ոչ հաւատամ եթէ լուաւ ձայնի իմում.* 17 *և ոչ*
միգով սատակեսցէ զիս : Բազում են հարուածք զոր արար ինձ տարապարտուց, 18
* p. 490 *և ոչ տայ ինձ հանգչել. զ ի լցոյց զ իս դառնութեամբ* 19 *քանզի հզաւր է՝ * ընռանայ.*
իսկ արդ ո՞վ է, որ դատաստանի նորա կացցէ հակառակ : 20 *Իսկ եթէ իցեմ ես*
արդար, սակայն բերան իմ ամպարշտեսցէ. և եթէ իցեմ անարատ, կամակոր գտանիցիմ :
21 *Քանզի եթէ ամպարշտեցի՝ ոչ գիտեմ, բայց զ ի բառնան յինէն կեանք իմ :* 22

Lemme XII

[1] *կրկնեալ անդրէն* E — [2] *Յոբա* E — [3] *այդ այդ* E — [4] E *add.* : *մինչեւ ցայն.* « *ի ձեռաց քոց հանիցէ* » (cf. p. 300, l. 22) — [5] E, *գիտացի* V, *գիտացից* *con.* D

---

[15] *Job* 9,14 est différent de Z et conforme à A.

[16] Le texte est identique à Z. *Job* 9,15a est différent de BSA (omet γὰρ). - *Job* 9,15b est différent de Théodotion et de BSA (*et* j'implorerai...).

[17] *Job* 9,16a est identique à Z et conforme à S. - *Job* 9,16b est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 18).

[18] Le texte est identique à Z. - *Job* 9,17a est différent de BSA (*Et* qu'il...). - *Job* 9,17b est conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

[19] *Job* 9,18a est identique à Z et différent de BSA (*et* il...). *Job* 9,18b est différent de Z et conforme à S.

[20] Le texte est identique à Z. - *Job* 9,19a est conforme à B. *Job* 9,19b est conforme à BSA.

[21] Le texte est identique à Z. -- *Job* 9,20a est différent de BSA (...bouche *cependant*...), et *Job* 9,20b leur est conforme.

[22] *Job* 9,21a est différent de Z et de BSA (omission de τῃ ψυχῇ; cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 19). -- *Job* 9,21b est identique à Z et différent de BSA (...*ma* vie).

Job 9,1 *Job reprit la parole*[1] : 2 «*Assurément, je sais qu'il en est ainsi! Comment en effet l'homme serait-il juste devant le Seigneur*[2]? 3 *Car, s'il veut entrer en jugement avec lui, il ne l'écoutera pas. En effet, il ne peut répondre même une parole contre mille paroles*[3]. 4 *Car* (*Dieu*) *est sage d'esprit, fort et grand. Qui s'est endurci contre lui et s'est maintenu*[4]? 5 *Lui qui vieillit les montagnes et elles ne* (*le*) *savent pas*[5], *lui qui les bouleverse dans sa colère*[6]. 6 *Lui qui ébranle, depuis les fondements, la* (*terre*) *qui est sous les cieux, et ses colonnes vacillent*[7]. 7 *Lui qui dit au soleil de ne pas se lever et il ne se lève pas, et qui met un sceau sur les étoiles*[8]. 8 *Lui qui, seul, a déployé les cieux, et qui marche sur la mer comme sur la terre ferme*[9]. 9 *Lui qui a fait les Pléiades, Vénus et Arcturus et les Chambres du Sud*[10]. 10 *Lui qui fait des* (*œuvres*) *grandioses, insondables, glorieuses, et des merveilles qu'on ne peut compter*[11]. 11 *S'il s'élève au-dessus de moi, je ne le verrai pas, et, s'il passe au-delà de moi, ainsi encore je ne le saurai pas*[12]. 12 *Et s'il détruit, qui l'en détournera ou qui lui dira: 'Que viens-tu de faire là*[13]'? 13 *Car lui, il est revenu de sa colère et, devant lui, frémiront les monstres marins de dessous les cieux*[14]. 14 *S'il m'écoutait au moins et discernait mes paroles*[15]! 15 *Même si je suis juste, il ne m'écoutera pas, et j'implorerai ses jugements*[16]. 16 *Et si je l'invoque et qu'il prête l'oreille, je ne crois pas qu'il ait entendu ma voix*[17]. 17 *Et qu'il ne me massacre pas dans une nuée! Nombreux sont les coups qu'il m'a donnés sans raison*[18]. 18 *Et il ne me laissera pas reposer, car il m'a rempli d'amertume*[19]. 19 *Parce qu'il est fort, il domine. Quel est donc celui qui résistera à son jugement*[20]? 20 *Mais même si je suis juste, ma bouche cependant commettra l'impiété; et si je suis irréprochable, je serai trouvé pervers*[21]. 21 *De fait, je ne sais pas si j'ai commis l'impiété, néanmoins ma vie m'est enlevée*[22]. Lemme XI

Lemme XII

[1] *Job* 9,1 est différent de Z et conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

[2] *Job* 9,2 est différent de Z et conforme à BSA. Nous supprimons «*ayd*» du verset *Job* 9,2a, absent ici du ms. V et ajouté dans l'édition Č'rak'ean d'après le texte de la Vulgate arménienne (= Z).

[3] Le texte est identique à Z. - *Job* 9,3a est conforme à A. *Job* 9,3b est conforme à BSA. *Job* 9,3c est différent de BSA (...pour mille *paroles*).

[4] Le texte est identique à Z. *Job* 9,4a est conforme à BSA. *Job* 9,4b est différent de BSA (...lui *et* s'est...).

[5] Le texte du ms. E s'achève ici; on lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *peut arracher de tes mains*». (*Job* 10,7)

[6] Le texte est identique à Z. *Job* 9,5a est conforme à SA et *Job* 9,5b à A.

[7] *Job* 9,6 est identique à Z et conforme à BSA.

[8] *Job* 9,7a est différent de Z et conforme à A. - *Job* 9,7b est identique à Z et conforme à BSA.

[9] *Job* 9,8a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 9,8b est différent de Z et conforme à A.

[10] *Job* 9,9 est identique à Z et conforme à BSA.

[11] *Job* 9,10 est identique à Z et conforme à BSA.

[12] *Job* 9,11 est identique à Z et conforme à BSA.

[13] *Job* 9,12a est identique à Z et conforme à BSA. -- *Job* 9,12b est différent de Z et de BSA (...faire *là*).

[14] Le texte est identique à Z. *Job* 9,13a est conforme à A, et *Job* 9,13b différent de BSA (*et* ... lui, *frémiront*; cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 18, Symmaque?).

Մի է վասն որոյ ասացին, եթէ զմեծն և զհզաւր կորուսանէ բարկութիւն : 23
Քանզի, ասէ, չարք հրաշալի մահու կորիցեն. այլ արդարք ծաղր լինին յերկրի, 24
քանզի մատնին ի ձեռս ամպարշտի : Զերեսս դատաւորաց նորա ծածկեսցէ. և եթէ ոչ
նա է՝ ո՞վ իցէ : 25 Այլ իմ կեանք թեթևագոյն են քան զսուրհանդակ. փախեան և
p. 491 *ոչ տեսին բարի : 26 Կամ թէ իցեն * նաւաց հետք ճանապարհի, և կամ արծուոյ*
թռուցելոյ որ խնդրիցէ զկերակուր : 27 Եթէ ասեմ եթէ խաւսեցայց՝ մոռանամ,
զերեսս իմ ի վայր արկեալ՝ հեծեծեցից : 28 Շարժեալ եմ ամենայն անդամովք
իմովք, զի գիտեմ եթէ անարատ զիս ոչ թողուցուս : 29 Որովհետև ամպարշտէի,
և ընդէ՞ր ոչ մեռայ : 30 Եթէ լուացայց ձեամբ, և սրբեցայց ձեռաւք սրբեցելովք,
31 *սաստկացեալ աղտով ներկէր զիս, զազրացոյց զիս պատմուճան իմ : 32 Զի*
ոչ ես իբրև զիս մարդ՝ ընդ որում դատեցայց, եթէ համարակ եկեսցուք ի դատաստան :
33 *Իսկ յանկարծ գոյր միջնորդ մեր, և որ յանդիմանէր և ընտրէր ի մէջ երկոցունց :*
p. 492 34 *Ի բաց արասցէ յինէն զգաւազան իւր, և ահ նորա զիս մի՛ * զարհուրեցուսցէ, 35*
և մի՛ երկեայց ի նմանէն, այլ խաւսեցայց. քանզի ոչ գիտեմ զանձին զանիրաւութիւն :
10,1 *Հեծելով թողից ի վերայ զբանս իմ, և խաւսեցայց անձամբ դառնացելով զբանս*
իմ ի նեղութեան իմում : 2 Եւ ասացից ցՏէր, մի՛ ուսուցաներ զիս ամպարշտել. և
ընդէ՞ր այսպէս դատեցար զիս : 3 Կամ թէ բարւո՞ք թուիցի քեզ՝ թէ ամպարշտեցից
զի մերժեցեր զգործս ձեռաց քոց, և ի խորհուրդս ամպարշտաց հայեցար : 4 Մի՛
եթէ որպէս հայի՞ այր՝ հայիցես, կամ որպէս տեսանէ՞ մարդ՝ տեսանիցես, 5 կամ
կեանք քո մարդկաւրէ՞ն իցեն, կամ թէ ամք քո իբրև զա՞ռն, 6 զի վերստին խնդրե—
p. 493 *ցեր զանաւրէնութիւն իմ և զմեղս իմ քննեցեր : 7 Քանզի գիտես եթէ ոչ * ամ—*
պարշտեցի. այլ ո՞վ է որ ի ձեռաց քոց հանիցէ » : (Job 9,1—10,7)

Սքանչելի մեզ ճգնող ցուցին զՅովբ [6] *շնորհքն Աստուծոյ, առ ի զովութիւն Աս—*
տուծոյ իսկ, և ի նախանձ առաքինութեանցն որովք նայն փարեցաւ. քանզի սիրտ նորա

[6] *զՅոբ* E

---

[34] *Job* 9,32 est identique à Z et conforme à BSA.

[35] *Job* 9,33 est différent de Z et conforme à BA.

[36] *Job* 9,34a est différent de Z et conforme à A. - *Job* 9,34b est identique à Z et conforme à A.

[37] Le texte est différent de Z. *Job* 9,35a est conforme à la version d'Aquila (...je ne *le* craindrai pas; FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 20). *Job* 9,35b est conforme à AS.

[38] *Job* 10,1a est omis dans Z et S. — *Job* 10,1b est différent de Z et de BSA (contre lui ou contre moi?). *Job* 10,1c est différent de Z et de BSA (*et...mes paroles...*).

[39] *Job* 10,2 est identique à Z et à BSA.

[40] *Job* 10,3a est différent de Z et conforme à A. *Job* 10,3b-c est identique à Z et conforme à BSA.

[41] Le texte est identique à Z. - *Job* 10,4a est conforme à BSA, et *Job* 10,4b à la leçon de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 20).

[42] *Job* 10,5a (omis dans Z) est conforme à BS. *Job* 10,5b, identique à Z, est différent de BSA (*comme* se lit dans la version de Théodotion; FIELD, *ibid.*, t. II, p. 20).

[43] *Job* 10,6 est identique à Z et conforme à BS.

[44] Le texte est identique à Z. - *Job* 10,7a est conforme à BS, et *Job* 7,10b à BSA.

Prologue XII

[1] Le prologue présente, une fois de plus, Job, comme un modèle de vertus.

22 *Il y a une* (*raison*[23]) *pour laquelle j'ai dit que la Colère fait périr le grand et le fort*[24]: 23 *les méchants en effet, dit-il* (*Dieu*), *périront d'une mort étonnante. Mais les justes sont ridiculisés sur la terre*[25], 24 *car ils sont livrés aux mains de l'impie. Il voilera la face de ses juges; et si ce n'est pas lui, qui ce peut être*[26]? 25 *Mais ma vie est plus rapide qu'un coureur, elle a fui et n'a pas vu le bonheur*[27]. 26 *Ou est-ce qu'il y a des traces de la route des vaisseaux ou bien de l'aigle qui vole à la recherche de sa nourriture*[28]? 27 *Si je dis que je parlerai, j'oublie; abaissant mon visage, je gémirai*[29]. 28 *Je suis secoué de tous mes membres, car je sais que tu ne me relâcheras pas comme quelqu'un d'irréprochable*[30]. 29 *Puisque j'étais impie, pourquoi ne suis-je pas mort*[31]? 30 *Si je me lavais avec de la neige, et si je me purifiais avec des mains purifiées*[32], 31 *il me plongerait profondément dans des immondices; mon vêtement m'a pris en horreur*[33]. 32 *Car tu n'es pas comme moi un homme, contre lequel je me défendrais, si nous venions ensemble au jugement*[34]. 33 *Ah! qu'il y eût seulement un médiateur entre nous, quelqu'un qui nous répliquât et tranchât entre nous deux*[35]. 34 *Qu'il écarte de moi son bâton et que sa peur ne m'épouvante pas*[36], 35 *et je ne le craindrai pas, mais je parlerai, car je ne me connais pas d'iniquité*[37]. 10,1 *Avec des gémissements, je lâcherai contre* (*moi*) *mes paroles et, l'âme remplie d'amertume, je prononcerai mes paroles dans mon angoisse*[38]. 2 *Et je dirai au Seigneur: Ne m'apprends pas à être impie, et pourquoi m'as-tu condamné ainsi*[39]? 3 *Ou bien te paraîtrait-il bon que je sois impie? Car tu as repoussé les œuvres de tes mains, et tu as été attentif au conseil des impies*[40]. 4 *Est-ce que tu regarderais comme regarde l'homme ou bien verrais-tu comme voit un homme*[41], 5 *ou bien ta vie serait-elle humaine ou tes années comme celles de l'homme*[42], 6 *que tu aies recherché mon iniquité et que tu aies enquêté sur mon péché*[43]? 7 *Tu sais en effet que je n'ai pas commis d'impiété. Mais quel est celui qui peut arracher de tes mains*[44]?» (*Job* 9,1 - 10,7)

Prologue

La grâce de Dieu nous a fait voir en Job un merveilleux combattant à la louange de Dieu certes, mais aussi plein de zèle pour les vertus que lui-même pratiqua[1]. Son cœur était pur en effet, sa langue parlait en toute rectitude et

[23] Litt.: «*Il y a une chose*», ἕν ἐστιν de Symmaque (cf. FIELD, *ibid.*, t. II, p. 19).

[24] *Job* 9,22 est différent de Z et conforme au texte de Symmaque (FIELD, *ibid.*, t. II, p. 19).

[25] Le texte est différent de Z. *Job* 9,23a est conforme à A. – *Job* 9,23b est différent de BSA (...ridiculisés *sur la terre*); ces deux derniers mots se lisent au début du verset *Job* 9,24 de la version d'Aquila et de Théodotion (FIELD, *ibid.*, t. II, p. 19).

[26] Le texte est identique à Z, *Job* 9,24a est conforme à BSA. et *Job* 9,24b-c à la rédaction de Théodotion (FIELD, *ibid.*, t. II, p. 19, voir aussi note 31).

[27] *Job* 9,25a est identique à Z et conforme à A. — *Job* 9,25b est différent de Z et de BSA et conforme à la version de Théodotion et Symmaque (*le bonheur*; FIELD, *ibid.*, t. II, p. 19).

[28] *Job* 9,26 est identique à Z et à BSA.

[29] *Job* 9,27a est identique à Z et différent de BSA (omission de γὰρ...λαλῶν). *Job* 9,27b est différent de Z et de BSA (*mon* visage).

[30] Le texte est identique à Z. *Job* 9,28a est différent de BSA (...tous *mes* membres), et *Job* 9,28b leur est conforme.

[31] *Job* 9,29 est identique à Z et différent de BSA (litt.: *et* pourquoi...).

[32] *Job* 9,30a est différent de Z et de BSA (omission de γὰρ). *Job* 9,30b est identique à Z et conforme à BSA.

[33] Le texte est identique à Z. – *Job* 9,31a est différent de BSA (*il* me plongerait...). *Job* 9,31b est conforme à A.

սուրբ էր, և լեզու նորա զուղղութիւն խաւսէր և զիրաւունս բարբառէր. և միտք հաստատուն էին, և խորհուրդք զուարթք, և ականկալութիւնքն լի յուսով, և հոգւովքն միշտ զաստուծոյսն խոկայր. և մեզ բարիոք է հայել [7] ի նա, և բանիւքն [8] նորա իբրև խորտկաւք կերակրիլ : Քանզի բանիւքն նորա տեսանեմք զնա սրբութեամբ և քաջութեամբ բարբառեալ. ⸢վասն զի [9] իբրև նուէրս մատոյց Աստուծոյ զվարսն իւր, և ըստ փառաց * p. 494 *նորա * պատշաճէ զբանս իւր : Թէպէտ և յինքենէ խաւսի, թէպէտ և ի կնոջէն գրգռի, թէպէտ և ի բարեկամացն սրտմտի, թէպէտ և ինքն բանսարկուն խեղդեալ հարկանէ զնա առ ի հայհոյութիւն, բայց սակայն արդարն ի փառաբանելոյ ոչ դադարէ : Այլ և զնախատիչ բարեկամացն [10] զբանս [11] ուղղէ, և զոր նոքա բամբասելով և անգոսնելով զճգնողէն [12] բարբառեցան, զայս ի բարեբանութիւն Աստուծոյ դարձուցանէ մեծն Յովբ [13] : Բայց թէ ասիցես՝ թէ ըստ որո՞ւմ աւրինակի, զայդ ուսիր : Քանզի ի բանսն իւր Բաղդադ [14] իբրև ոտնհարութեամբ այսպէս սկսաւ յառաջաբանել [15]. « Մի՛ եթէ [16]* * p. 495 *անիրա՞ւ դատիցի Տէր, և կամ որ * զամենայնն [17] արար, պղտորիցէ՞ զիրաւունս » : Զի՞նչ առ այս ասիցէ Յովբ [18]. զիա՞րդ կրկնեաց անդրէն փոխանակ ընդդիմամարտին, և սքանչելապէս ընկրկեաց զնա, որ ակն ունէր զլորել զՅովբ [19] : Եկ այսր և [20] միտ դիր, քանզի պատասխանի ետ Յովբ [21] և ասէ.*

Job 9,2a « *Ճշմարտիւ գիտեմ եթէ այդ այդպէս է* » :

Այսինքն է, զի « դուք թէպէտ և ՙայդպէս՚ ասէք զԱստուծոյ, այլ ճշմարտութեամբ ոչ գիտէք զասացեալդ, և ոչ զանբաւ Աստուծոյ արդարութիւնն գիտէք » :

9,2b « *Քանզի զիա՞րդ լինիցի մարդ արդար առաջի Տեառն* » :

Զի՞ նախատէք զՅովբ [1]՝ իբրև թէ չիցէ « արդար », զկաւոյս զարդարութիւն [2] ընդ արարչին արդարութեան [3] համեմատէք. * p. 496 *« ոչ ոք է մարդ առաջի Տեառն * արդար ». ոչ եթէ ՝զամենեսին մեղաւորս [4] ունի, այլ ի հարցանել և համեմատելով առընթեր դնել՝ « ոչ ոք է արդար ». թէպէտ և զՆոյէ ասիցես կամ զԱբրահամէ, կամ եթէ զայլ ումեքէ ասիցէք որ արդարութեամբ վկայեցան [5] :*

9,3 « *Զի եթէ [1] կամիցի դատել ընդ նմա՝ ոչ լուիցէ նմա, զի մի բան հազարաց պատասխանի ոչ տացէ [2]* » :

Յայսմ ի տեղ յայտնապէս հրաժարէ զարդարսն « ի դատաստան ընդ Աստուծոյ մտանել », և զնմանսն Դաւթայ [3] բարբառի՝ եթէ « Մի՛ մտաներ [4] ի դատաստանի ծառի

[7] *հաել* E — [8] *բանիւք* E — [9] *քանզի* E — [10] *բարեկամաց* E — [11] *զբանսն* E — [12] *զճգնողն* E — [13] *Յոբ* E — [14] *Բաղդատ* E — [15] *յառաջաբանեալ* E — [16] *մի թէ* E — [17] *զամենայն* E — [18] *զՅոբ* E — [19] *զՅոբ* E — [20] *եկ և* E — [21] *Յոբ* E

9,2b
[1] *զՅոբ* E — [2] *արդարութիւն* E — [3] *արդարութիւն* E — [4] *զամենեսեան առ մեղաւորսն* E — [5] *վկաեցան* E

9,3
[1] *Թէպէտ և* E — [2] *տայցէ* E — [3] *Դաւթա* E — [4] *մտանել* E

proférait ce qui est droit, son esprit était ferme, ses pensées joyeuses, son attente remplie d'espoir et, dans son âme, il pensait constamment aux choses de Dieu. Aussi il nous est bon de l'observer et de nous nourrir de ses paroles comme de mets. Dans ses paroles en effet, nous le voyons s'exprimer avec sainteté et vertu, car il avait offert à Dieu sa conduite comme une oblation, et il adapte ses paroles à la gloire (de Dieu). Bien qu'il parle de lui-même, bien qu'il soit provoqué par sa femme, bien qu'il soit mis en colère par ses amis, bien que le Délateur lui-même le prenne à la gorge pour le forcer à blasphémer, le juste cependant ne cesse pas de glorifier (Dieu)[a]. Bien plus, il corrige les paroles de ses amis qui l'outragent et, ce qu'ils ont exprimé contre le combattant avec médisance et mépris, l'illustre Job le tourne en bénédiction pour Dieu. Mais si tu dis: «De quelle façon?» - Apprends ceci. Baldad en effet, avec une certaine malveillance dans ses propos, a commencé par cette introduction: «*Est-ce que le Seigneur jugera injustement, ou bien celui qui a tout créé troublera-t-il le droit*[b-2]?» A cela que peut dire Job? Comment a-t-il répliqué à son adversaire et a-t-il fait reculer merveilleusement celui qui comptait renverser Job? Allons! là aussi sois attentif, car Job a répondu en disant:

Job 9,2a «*Assurément, je sais que cela est ainsi.*»

C'est-à-dire: «Vous, bien que vous parliez '*ainsi*' de Dieu, cependant vous ne savez pas véritablement ce que vous dites, et vous ne connaissez pas la justice infinie de Dieu».

9,2b «*En effet, comment l'homme serait-il juste devant le Seigneur?*»

Pourquoi insultez-vous Job, comme s'il n'était pas «*juste*»? Vous comparez la justice du limon avec la justice du Créateur. «*Aucun homme n'est juste devant le Seigneur*[a]», non pas qu'il tienne tous (les hommes) pour pécheurs, mais à les interroger et à les comparer, «*aucun n'est juste*», même si tu parles de Noé ou d'Abraham ou si vous parlez de n'importe lequel (des hommes) qui reçurent son témoignage en raison de (leur) justice.

9,3 «*Car s'il veut entrer en jugement avec lui, il ne l'écoutera pas; en effet, il ne peut répondre une parole contre mille*[1].»

En ce passage, manifestement, (Job) détourne les justes «*d'entrer en jugement avec*» Dieu, et il prononce les mêmes (paroles) que David: «*N'entre pas, comme*

Prologue XII a. cf. Ps. 33,2. - b. Job 8,3.

9,2b a. Ps. 142,2.

[2] Ce sont les premières attaques du discours de Baldad (*Job* 8,1-22) commenté dans l'homélie précédente.

9,3

[1] Seul le texte de *Job* 9,3c est différent du lemme du début, sans être conforme cependant à BSA et à Z.

ընդ ծառայի քում [5], ⸢քանզի ոչ արդարանայ առաջի քո ամենայն կենդանի [6] » : Իսկ եթէ ընդ ումեք ընդ արդարոցն Աստուած « կամիցի մտանել ի դատաստան », նա [7]
p. 497 « ոչ յուիցէ ». և հրաժարէ և աղաչէ՝ * զի մի՛ ամենեին « մտցէ ի դատաստան » ընդ արարչի [8] իւրում : Նաև Յովբ [9] իսկ, յորժամ ասէր ցնա Տէր, « Մի՛ եթէ բաւակա՞ն իցես ի դատաստանի տալ տեղի, յանդիմանելով զԱստուած՝ » նմանս այժմու ասացելոցս դնէ և զպատասխանիսն առ Աստուած. « Ընդէ՞ր ես ես դատիմ խրատեալ, յանդիմանելով զՏէր՝ լսելով զայսպիսիս. զի ⸢ոչ ինչ եմ ես [10]. ⸣զի ես իսկ [11] առ այս զի՞նչ տաց [12] պատասխանի. ձեռն եդից ի վերայ [13] բերանոյ իմոյ. մի անգամ խաւսեցայ [14] և յերկրորդում [15] ոչ յաւելից » : Վասն է՞ր. զի « մի՛ ⸢տացէ պատասխանի [16] նմա ի միոյ բանից հազար բանի ». քանզի և ոչ իսկ կարէ. ոչ միայն [17] Աստուծոյ բազում և անթիւ վասն մեր ի [18] յիւրաքանչիւր [19] առ ի յաւգուտս ասելով, այլ առաւել իմաստութեամբ [20]
p. 498 * զաւրութեան [21] և անչափ մեծութեամբ ի վեր է քան զամենայն արարածս :

9,4a « Զի իմաստուն է մտաւք՝ զաւրաւոր և մեծ » :

Զիմաստութիւն նորա առանց ամենայն երկբայութեան [1] ցուցանեն պայծառութիւնք արարածոցս, յարմարանք և կարգաւորութիւն [2]. բայց ոչ յուսմանէ ունի [3], այլ զի ինքն բնութեամբն իմաստութիւն է. բայց [4] որ « իմաստուն մտաւք » զնա անուանեաց, զի ցուցցէ ի [5] մեզ զարդարև իմաստութիւնն, և զԱստուծոյ միտսն [6] : Իսկ « մեծութիւնն », վասն զի այնչափ [7] և այսպիսի տարերք երևելի արարածոցս, մանաւանդ և աներևոյթքս [8] իբրև կաթիլ մի ի դոյլէ՝ կախին զնորա զաւրութենէ աջոյն. իսկ « զաւ-
p. 499 րութիւն՝ » զի կանն ի սահմանի * որպէս արար և կարգեաց : Բայց որ անցանել զսահմանաւն [9] յանդգնեցաւ, գիտաց զայն՝ եթէ որչափ է չար. զի վանեալ [10] ի վերջին ապականութիւն եհաս :

9,4b « Ո՞ խստացաւ ընդդէմ նորա, և ⸢կարաց հանդարտել [1] » :

Ոչ ոք միայն [2] ի մարդկանէ, այլ և ոչ ինքն բանսարկուն, որ էր յայնչափ ի [3] վայելչութեան և ի պատուի և ի զաւրութեան, մինչև « արուսեակ և կնիք գեղեցկութեան » անուանեցաւ և այլ այսպիսի՝ որովք նշանակէր զառաջին պատիւ նորա. այլ սակայն

[5] *քո* E — [6] *և այլն* E — [7] *նմա* E — [8] *արարչին* E — [9] *Յոբ* E — [10] *ես ոչ ինչ եմ* E — [11] *om.* E — [12] *տայց* E — [13] *վերա* E — [14] *խաւսեցա* E — [15] *յերկրորդումն* E — [16] *պատասխանի տայցէ* E — [17] E, *միոյն* VD — [18] *իցէ* E — [19] *իւրաքանչիւր* E — [20] *իմաստութեան* E — [21] *om.* E

9,4a
[1] *երկբաութեան* E — [2] *կարգաւորութիւնք* E — [3] *om.* E — [4] *բայց ունի* E — [5] *om.* E — [6] *զմիտսն* E — [7] *այնչափ* E — [8] *աներևոյթք* E — [9] *ընդ սահմանաւն* E — [10] *վանել* E

9,4b
[1] *հանդարտել կարաց* E — [2] *om.* E — [3] *om.* E

9,4b
[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 298).

adversaire, en jugement avec ton serviteur[2], *car aucun vivant n'est justifié devant toi*[a-3]». Si donc Dieu «*veut entrer en jugement*» avec l'un des justes, (celui-ci) «*ne l'écoutera pas*[4]»; (Job) en détourne (les justes) et il supplie de ne jamais «*entrer en jugement*» avec son Créateur. De même, quand le Seigneur lui disait: «*Est-ce que tu es capable de céder en jugement? Celui* (*Job*) *qui reprend Dieu*[b-5]» fait à Dieu des réponses semblables à celles qui viennent d'être prononcées à l'instant: «*Pourquoi suis-je encore en procès, moi? Je suis averti. Pour avoir repris le Seigneur, j'ai entendu de telles paroles! Car, moi, je ne suis rien! Que pourrais-je donc répondre à cela, moi? Je mettrai la main sur ma bouche, j'ai parlé une fois, je n'ajouterai rien la deuxième fois*[c-6]». Pourquoi? Parce qu'«*il ne peut lui répondre une parole contre mille paroles*[7]», car, réellement, il ne le peut pas. Non seulement Dieu dit une multitude innombrable (de paroles) pour l'utilité de chacun, mais plus encore, par (sa) sagesse puissante et (sa) grandeur sans mesure[d], il est au-dessus de toutes les créatures.

9,4a «*En effet,* (*Dieu*) *est sage d'esprit, fort et grand.*»

La splendeur de ses créatures, leur harmonie et leur ordre manifestent, sans aucun doute, sa sagesse[a]. Cependant, (Dieu) ne l'acquiert pas par l'étude, car il est lui-même la sagesse par essence. Mais (Job) l'a appelé celui qui (est) «*sage d'esprit*», afin de nous faire connaître la vraie sagesse et l'intelligence de Dieu. Quant à sa «*grandeur*[1]», (Job en parle) en raison des éléments si nombreux et si grands des créatures visibles, et surtout des invisibles, qui sont suspendues à la force de sa droite, «*comme une goutte à un seau*[b]». Quant à sa «*force*», (elle apparaît) en ce qu'elles restent dans les limites qu'il a fixées et tracées[c]. Mais celui qui osa franchir ces limites sut combien c'était un mal! Après avoir été expulsé (du ciel) en effet, il en est arrivé à la dernière des corruptions[d].

9,4b «*Qui s'est endurci contre lui et a pu se maintenir*[1].»

Non seulement personne parmi les hommes, mais pas même le Délateur en personne, lui qui avait une grâce, un honneur et une force tels qu'il fut appelé

9,3 a. Ps. 142,2. b. Job 39,32. c. Job 40,4-5 d. cf. Sag. 13,3.

9,4a a. cf. Sag. 13,4-5. b. Is. 40,15. c. cf. Prov. 8,29; Ps. 103,9. d. cf. Is. 14,15.

[2] La citation du ms. E s'achève ici.

[3] Le leçon, «*comme adversaire*», du *Ps.* 142,2, de cette citation d'Hésychius n'existe ni dans Z, ni dans la LXX (RAHLFS, Göttingen, 1967 p. 328), ni dans les *Hexaples*. Le *De Tit. Psalm.* 142 d'Hésychius (*PG* 27, 1300B) ne la connaît pas.

[4] Hésychius affirme donc nettement que Dieu est le sujet de ce verset, contrairement au sens du texte hébreu, semble-t-il (cf. DHORME, *Job*, p. 144; LÉVÊQUE, *Job*, p. 357-358).

[5] *Job* 40,2 dans le texte hébreu et dans l'édition de RAHLFS (39, 32 dans Z). Ce passage hexaplaire est différent de Z et des rédactions conservées dans les *Hexaples* (*Job* 40,3; FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 75).

[6] Le texte est différent de Z et de la LXX.

[7] La rédaction du texte *Job* 9,3c est ici différente des deux rédactions précédentes.

9,4a

[1] Nous modifions la ponctuation de l'édition Č'rak'ean, en séparant ces quatre mots (2 mots en arménien) de la phrase précédente, conformément au texte de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan.

զի իշխեաց զսիրտ իւր խստացուցանել ամբարտաւանութեան մտաւք ընդդէմ Աստուծոյ, բայց [4] *« Հանդարտել ոչ կարաց », այլ և « յերկնից անկաւ », և յերկրիս* [5] *տակաւին Հալածի :*

p. 500 **9,5** *« Որ մաչէ զլերինս և ոչ գիտեն, որ տապալէ * զնոսա բարկութեամբ » :*

Քանզի « մաչէ » իսկ զայս զերևել ի [1] *լերինս, յորժամ կամի փոխել զդէմս զերևելի զարարածոցս : Այլ ոչ ինչ է զարմանալի, եթէ « մաչելով » սոքա՝ ոչ գիտեն. քանզի ոչ իսկ են բանաւորք* [2]*, որպէս ազգ մարդկան և կենդանի Հրեշտակք : Իսկ ուրեմն « լերինս » անուանեաց զզաւրութիւն ամբարտաւանութեան դիւաց, ուստի և զբանսար—կուն անուանեաց Եզեկիէլ մարգարէ « Լեառն ապականութեան որ ապականէ զամենայն երկիր » : Քանզի ապականութիւնք դիւաց անարգ են, թէպէտ և բազում խորամանկութեամբք* [3] *լի են. բայց սակայն ոչ կարեն Հասանել խորՀրդոցն Աստուծոյ՝ յորժամ*
p. 501 *կամի * թաքուցանել ի նոցանէն* [4]*. ուստի և ոչ գիտեն զկործանումն իւրեանց՝ որ զան առ ի նմանէն* [5] *: Բայց* [6] *տարացոյց այսորիկ* [7] *եղիցի՝ զոր ասէր Պաւղոս. « Զիմաստու—թիւն խաւսիմք ընդ կատարեալս. զիմաստութիւն ոչ զաշխարՀիս այսորիկ, և ոչ ⌜զիշ—խանի յաւիտենիս այսորիկ՝ որ խափանելոցս* [8] *է, այլ խաւսիմք ⌝զիմաստութիւնն Աստուծոյ* [9]*, որ ի խորՀրդի անդ ծածկեալ էր, զոր յառաջ քան զյաւիտեանս* [10] *սաՀ—մանեաց Աստուած ի փառս մեր, զոր ոչ ոք յիշխանաց յաւիտենիս* [11] *այսորիկ կարաց գիտել. զի եթէ* [12] *⌜գիտացեալ էր* [13] *ոչ արդեք* [14] *զՏէր փառացն խաչէին ». որ « մա—չեաց » զնոսա ի ձեռն խաչելութեանն խորՀրդոյ իւրոց չարչարանացն, և Հաստատեաց*
p. 502 *⌝իսկ և խափանեաց զնոսա* [15] *: * Եւ* [16] *ոչ միայն խափանեաց, այլ և կործանեաց « բար—կութեամբ » իւրով զզոՀարանս նոցա, և զլորեաց զբագինս նոցա, և փշրեաց զարձանս նոցա : Այլ յիրաւի իսկ եՀան զփառս նոցա ի նոցանէն* [17]*, զի ոչ միայն զփառսն յափշ—տակէին, որ ոչ անկ էր նոցա, այլ և զազգ մարդկան ապականէին : Բայց ե՞րբ Հասցէ նոցա արդար և ⌜ճշմարտութեամբ կորուստն* [18] *և բովանդակ « բարկութիւնն ». յոր—ժամ վախճանեսցին երևելիքս : Բայց եթէ ասիցես՝ եթէ զխա՞րդ լինիցի այս, ըստ կարգի զրոցս ծանիցես :*

9,6 *« Որ շարժէ զառ ի ներքոյ երկնից ի Հիմանց, և սիւնք նորա դողան » :*

[4] *om.* E — [5] *յերկրէս* E

9,5
[1] *երեւելի* E — [2] *Հրշտակք* E — [3] *խորամանկութեամբ* E — [4] *նոցանէ* E — [5] *նմանէ* E — [6] *om.* E — [7] *այսոցիկ* E — [8] *զիշխանաց աշխարՀիս այսորիկ զխափանելոցս* E — [9] *զԱստուծոյ իմաստութիւնն, ծածուկ խորՀրդով* E — [10] *յաւիտեան* E — [11] *աշխարՀիս* E — [12] *թէ* E — [13] *էր գիտացեալ* E — — [14] *արդեաւք* E — [15] *զնոսա և խափանեաց* E — [16] *իսկ և* E — [17] *նոցանէ* E — [18] *կորուստն ճշմարտութեամբ* E

---

[5] Hésychius se réfère ici aux deux textes de l'*Épitre aux Colossiens* (*Col.* 1,16; 2,15) qui mentionnent la création et la destruction des «Principautés».

«*Lucifer*[a], *sceau de beauté*[b]», et d'autres noms du même genre qui désignaient son premier honneur. Cependant, parce qu'il osa endurcir son cœur contre Dieu par d'orgueilleuses pensées[c], «*il ne put se maintenir*», mais il est «*tombé des cieux*[d]», et de plus «*il est précipité à terre*[e]».

9,5 «*Lui qui use les montagnes et elles ne (le) savent pas, lui qui les bouleverse dans sa colère*[1].»

En effet, «*il use*» vraiment les montagnes visibles, quand il veut changer la face de la création visible[a]. Mais il n'y a rien d'étonnant à ce qu'elles ne sachent pas qu'il les «*use*», puisqu'elles ne sont pas douées de raison comme (le sont) le genre humain et les anges vivants. (Job) a donc appelé «*montagnes*» la puissance orgueilleuse des démons[2]; c'est pourquoi le prophète Ézéchiel[3] a appelé le Délateur: «*Montagne de corruption qui corrompt toute la terre*[b]», car les corruptions des démons sont méprisables. Bien qu'ils soient pleins d'une multitude de ruses, ils ne peuvent atteindre cependant les pensées de Dieu, lorsqu'il veut les leur cacher; aussi ne connaissent-ils pas leur chute qui leur vient de lui. Que ce que disait Paul en soit un exemple: «*C'est de sagesse que nous parlons avec les parfaits, d'une sagesse qui n'est ni de ce monde ni du Prince de ce siècle qui doit être détruit; mais nous parlons de la sagesse de Dieu, qui était cachée dans le mystère, celle que Dieu, avant les siècles, avait destinée à notre gloire, celle qu'aucun des princes de ce siècle n'a pu connaître; car, si elle avait été connue, ils n'auraient pas crucifié le Seigneur de la Gloire*[c-4]». Celui qui «*a usé*» ces (puissances) par les souffrances du mystère de la crucifixion, c'est lui aussi qui les a établies[d] et les a détruites[e-5]. Et non seulement il (les) a détruites, mais encore «*dans sa colère*», il a démoli leurs autels[f], abattu leurs temples et mis en pièces leurs statues. C'est à très juste titre qu'il leur a enlevé leur gloire[g], car non seulement (les démons) usurpaient la gloire[h], ce qu'ils ne devaient pas faire, mais encore ils corrompaient le genre humain. Mais en quel temps les atteindront la juste et véritable perdition ainsi que la «*colère*» totale? Lorsque ce (monde) visible prendra fin. Cependant, si tu dis: «Comment cela se fera-t-il?» – Tu l'apprendras par la suite de cet écrit.

9,6 «*Lui qui ébranle, depuis les fondaments, la (terre) qui est sous les cieux, et ses colonnes vacillent.*

9,4b a. Is. 14,12. b. Éz. 28,12. c. cf. Éz. 28,17. d. Is. 14. 12. e. Is. 14,12.

9,5 a. cf. Ps. 101,27. b. Jér. 28,25. c. 1 Cor. 2,6-8. d. cf. Col. 1,16. e. cf. Col. 2,15. — f. cf. Amos 3,14. g. cf. Col. 2,15. h. cf. Apoc. 13,4-8.

9,5

[1] *Job* 9,5a est différent du lemme du début (voir p. 298). La leçon «lui qui *use*» est-elle inspirée de Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 18)? C'est ce terme que va commenter Hésychius.

[2] Après avoir parlé des «*montagnes*» au sens littéral, Hésychius leur confère un sens allégorique.

[3] Il s'agit en fait de Jérémie; la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan attribue ce texte à Jérémie.

[4] Le texte est différent de Z et de NT. L'une des deux leçons particulières à ce texte (1 *Cor.* 2,6): «...sagesse qui n'est pas de ce *monde*...», se retrouve dans le *Comm. sur le Lév.* 2,13 et 24,10-14 (*PG* 93, 811C et 1105A). 1 *Cor.* 2,8 est cité différemment dans le même *Comm.* 6,19-23 et 16,6-10 (*PG* 93, 852D et 991D) et dans les *Fragm. in Ps.* 103,24 (*PG* 93, 1289B).

p. 503 *Զայս և Անգէոս մարգարէ ասաց, և Պաւղոսի առաքելոյ մեկնեալ է, քանզի * այսպէս ասէ առ Հեբրայեցիս [1], և զԱնգէի մարգարէութիւն [2] նորին բանիւ դնէ. « Այժմ խոստացեալ է [3] և ասէ ⌜դարձեալ միւս ևս անգամ [4] շարժեցից, ոչ միայն զերկիր՝ այլ և զերկինս. դարձեալ զուշակէ զշարժելոցն իբրև զեղելոց փոփոխումն. զի մնասցեն անշարժքն » : Բայց սակայն և ըստ կարգիս միտ դիցուք :*

9,7 *« Որ ասէ արեգական չծագել՝ և ոչ ծագէ, և ընդդէմ աստեղաց կնքէ » :*

Յայտ է զի և այս ի ժամանակի կատարածին լիցի [1]. կամ թէ [2] ո°չ լուաք ի փրկչէն, զի ասէ, եթէ « Յետ նեղութեան [3] աւուրցն այնոցիկ [4] արեգակն խաւարեսցի, ⌜և լուսին մի՛ տացէ զլոյս, թաւթափեսցին աստեղք յերկնից, և զաւրութիւնք երկնից շարժեսցին [5] » :
p. 504 *Այլ ցուցանել կամեցեալ Յովբայ [6] մանաւանդ թէ որ առ նմա Ոգին էր, * եթէ [7] որչափ ինչ է ի նմա բազմութիւն գիտութեան վասն Աստուծոյ փառաբանութեան, ասաց եթէ [8] որպիսի ինչ եղիցի ի ժամանակի կատարածին : Ուսեալ յարարչէն յիրաւի եդ առ ընթեր՝ եթէ [9] որպիսի՛ ինչ եղև ի նմանէն ի սկզբանէ արարածոց, և որպիսի՛ ինչ ի ժամանակին յայնմ՝ որ վասն մեր տնտեսութիւն եղև, զի եղիցի յայտնի ընթերցողացն եթէ զայս և զայն որ Միայնն է՝ արար : Ասէ իսկ.*

9,8 *« Որ [1] ձգեաց զերկինս միայն, և գնայ [2] ի վերայ [3] ծովու իբրև ի [4] յատակի » :*

Եւ ո° « գնայ ի վերայ ծովու իբրև ի [5] յատակի », բայց եթէ Քրիստոս, զի գնայր ի վերայ [6] ծովուն և մեզ պատմեցաւ. զի յորժամ տեսին այլ աշակերտքն և զարհուրեցան,
p. 505 *բայց Պետրոս * միայն համարձակեցաւ ասել. « Տէր, եթէ դու ես, հրամայեա [7] ինձ զի եկից ի վերայ [8] ջրոցս » : « Եթէ դու ես ». ո° « դու » այլ [9], բայց թէ [10] նա ՝զոր Յովբ [11] մարգարէական հոգւոյն բարբառով յառաջագոյն ասաց. « Որ ձգեաց զերկինս միայն, և գնայ [12] ի վերայ [13] ծովու իբրև ի [14] յատակի ». զայն քարոզելով վկայէր [15], եթէ ոչ գնայր Քրիստոս « ի վերայ [16] ծովու իբրև ի [17] յատակի », եթէ ոչ « միայն » նա էր արարիչ : « Որ ձգեացն [18] զերկինս ». այսինքն է պարզեաց և հաստատեաց, որպէս Դաւիթ ասէ, թէ « Բանիւ Տեառն երկինք հաստատեցան » : Եթէ երկինք, յայտ է թէ երկիր և ծով. և վասն այսորիկ այսպիսի տարր նմա այնչափ հնազանդեցաւ՝ մինչև*
p. 506 *զբնութիւնն իւր փոխեաց. քանզի * նմա իսկ ⌜վայել էն [19] այսպիսի Յովբայ [20] փառաբանութեան բանքս :*

9,6
[1] *Հեբրաեցիսն* E — [2] *մարգարէութիւնն* E — [3] E, *om.* V, *con.* D — [4] *միւսանգամ դարձեալ* E

9,7
[1] *լինի* E — [2] *եթէ* E — [3] *նեղութեանց* E — [4] *om.* E — [5] *և այլն* E — [6] *Յոբա* E — [7] *թէ* E — [8] *թէ* E — [9] *թէ* E

[1] *եթէ* E — [2] *գնա* E — [3] *վերա* E — [4] *om.* E — [5] *om.* E — [6] *վերա* E — [7] *հրամաեա* E — [8] *վերա* E — [9] *om.* E — [10] *եթէ* E — [11] *Յոբ* E — [12] *գնա* E — [13] *վերա* E — [14] *om.* E — [15] *վկաէր* E — [16] *վերա* E — [17] *om.* E — [18] *ձգեաց* E — [19] *վաելեան* E — [20] *Յոբա* E

C'est aussi ce qu'a dit le prophète Aggée et ce qu'a expliqué l'apôtre Paul, car il s'adresse ainsi aux Hébreux, citant, avec ses termes à lui (Paul), la prophétie d'Aggée: «*Il a fait maintenant une promesse en disant: A nouveau, encore une fois, j'ébranlerai non seulement la terre, mais aussi les cieux. 'A nouveau' indique à l'avance le changement des choses ébranlées en tant que créées, pour que demeurent celles qui sont inébranlables*[a-1].» Mais faisons attention à ce qui suit.

9,7 «*Lui qui dit au soleil de ne pas se lever et il ne se lève pas, et qui met un sceau sur les étoiles.*»

Il est évident que cela aussi se passera à la fin des temps. De fait, n'avons-nous pas entendu dire au Seigneur: «*Après l'angoisse de ces jours-là, le soleil s'enténèbrera*[1], *et la lune ne donnera pas de lumière; les étoiles tomberont des cieux et les puissances des cieux seront ébranlées*[a-2]». Mais, voulant manifester avant tout que l'Esprit était auprès de lui (et) quelle profonde connaissance il avait de la gloire de Dieu, (Job) annonce les événements qui doivent se passer à la fin des temps. Instruit par le Créateur, il a mentionné en outre, avec raison, les événements qui se sont passés au début même de la création et «l'économie» qui fut décidée pour nous en ce temps-là, afin qu'il soit évident aux lecteurs que c'est l'Unique[3] qui a créé les uns et les autres. Il dit donc:

9,8 «*Lui qui, seul, a déployé les cieux, et qui marche sur la mer comme sur la terre ferme.*»

Et qui «*marche sur la mer comme sur la terre ferme*», sinon le Christ? Il marchait en effet sur la mer et (cela) nous a été relaté[a]. Alors qu'à sa vue les autres disciples furent effrayés[b], Pierre eut seul au contraire la hardiesse de s'écrier: «*Seigneur, si c'est toi, ordonne-moi que j'aille sur les eaux*[c]». «*Si c'est toi*». Mais qui est-ce «*toi*», sinon celui que Job, par la voix de l'esprit prophétique, avait prédit: «*Lui qui, seul, a déployé les cieux, et qui marche sur la mer comme sur la terre ferme*». En proclamant cela, il attestait que le Christ ne marcherait pas «*sur la mer comme sur la terre ferme*», s'il n'était pas, «*seul*», le Créateur. «*Lui qui a déployé les cieux*», c'est-à-dire les a dépliés et les a établis, comme le dit David: «*Par la parole du Seigneur, les cieux ont été établis*[d]». Si les cieux (ont été établis par lui), évidemment la terre et la mer aussi. Et c'est pourquoi un pareil élément lui fut soumis, au point qu'il pût en modifier la nature. Ainsi, c'est bien à lui que conviennent ces paroles louangeuses de Job.

9,6 a. Hébr. 12,26-27.

9,7 a. Matth. 24,29.

9,8 a. cf. Matth. 14,25. b. cf. Matth. 14,26. c. Matth. 14,28. d. Ps. 32,6.

9,6

[1] Le texte est différent de Z et conforme à NT.

9,7

[1] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[2] Pas de variante notable dans le texte conforme à Z et à NT; voir LELOIR, *Citations* I,B, n° 880, p. 289. La fin du verset est citée de façon identique dans l'*Hom. fest.* XII,9 (éd. AUBINEAU, p. 460).

[3] Ce titre donné à Dieu réapparaîtra une fois seulement dans le Commentaire sur *Job* 10,11b de l'Homélie XIII.

9,9-10 *« Որ արար զբազմաստեղս և զգիշերավարն և զայյն և զշտեմարանս Հարաւոյ : 10 Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս և զփառաւորս և զհրաշակերտս՝ որոց ոչ գոյ [1] թիւ » :*

« Սայյն » ասացեալ « և գիշերավար և զբազմաստեղս և շտեմարանս Հարաւոյ », եցոյց զամենայն չափս ⌜երկնի՝ զաստեղաց [2] և որ ի նմա կան : « Զմեծամեծս և զանքննիս, փառաւորս [3] և հրաշակերտս՝ որոց ոչ գոյ [4] թիւ » : Ասէ իսկ զամենայն իւրաքանչիւր ազգաց՝ որ ի նմանէն [5] նշանագործութիւնք եղեն. բայց մանաւանդ առաւել p. 507 *զայնմանէ ասէ, որ ի վերայ [6] մեր եղեն նորա տնտեսութիւնք, զի այս իսկ * են «մեծամեծք» և ի վեր քան զբնութիւն. իսկ « անքննինք », վասն զի վերագոյնք են քան ⌜զմարդկեղէն մտաց [7] հասանելոյ. « փառաւոր [8] » դարձեալ, վասն զի ի ներքին արարածոցս առնոյր զպաշտաւն, և վերինն լի սքանչելեաւք. քանզի որպէս է « հրաշակերտ », այսինքն [9] եթէ յոյժ բարձրեալ, և թէ որպէս « թիւ ոչ կայ [10] », աստուածաբանն Յոհան [11] մեզ յայտնեաց [12]. « Է և այլ ինչ բազում՝ զոր արար Յիսուս. եթէ [13] և զամենայն ինչ գրեալ էր [14] ի գիրս, և ոչ [15] բովանդակ աշխարհս կարծեմ եթէ [16] տանէր զգիրսն [17] » : Ոչ միայն զի ի վեր է քան զթիւ [18], այլ զի բարձր էին և ոչ կարէին հանդարտել լսելիք աշխարհիս : Իսկ զի՞նչ յաւել յայս :*

p. 508 **9,11-12** *« Եթէ վերասցի քան զիս՝ ոչ տեսից, և եթէ անցցէ *զինև՝ և ոչ այնպէս գիտասցի [1]. 12 և եթէ սատակեսցէ՝ ո՞ դարձուսցէ, կամ ո՞վ ասիցէ ցնա թէ [2] զի՞նչ արարեր » :*

« Ի վեր բարձրանայ [3] » Աստուած իւրաքանչիւր ումեք ի մէնջ, յորժամ զդատաստանն որ ի վերայ [4] մեր է՝ տակաւին յապաղէ : Իսկ « անցանէ » դարձեալ զմեւք՝ այսինքն է [5], թէ առ մեւք « անցանէ ». ուստի և Թէոդոտիոն [6] « զմեւք անցանել » գրեաց, և Սիմաքոս « անցանէ [7], յորժամ այց առնէ մեզ ». այլ ոչ զառաջինն մարմնաւոր աչաւք կարեմք տեսանել, և ոչ զերկրորդումն մտաւք կարեմք հասանել. քանզի զորս յաւրինէ ինքն, ոչ միայն քան զաչս՝ այլ և քան զմիտս սրագոյն են. և ժամանէ այց առնել մարդոյ p. 509 *մինչև * մեր կարացեալ է առնուլ ի միտ զնորա զայցելութիւնն. մանաւանդ եթէ կամիցի ինչ վաղվաղակի գործել. քանզի թերևս այս իցէ « սատակելն » :*

Իսկ « ո՞ դարձուսցէ », այսինքն է « փրկեսցէ ». այլ և կարասցէ ոք ոչ ասել, թէ « զի՞նչ արարեր » : Քանզի նախ ոչ իսկ [8] իշխեսցէ, և ապա ժամանեսցէ իսկ ոչ. վասն

9,9-10
[1] *զո* E — [2] *աստեղաց երկնից* E — [3] *և փառաւորս* E — [4] *զո* E — [5] *նմանէ* E — [6] *վերա* E — [7] *զմտաց մարդկան* E — [8] *փառաւորեալ* E — E — [9] *է add.* E — [10] *կա* E — [11] *Յոհաննէս* E — [12] *պատմեաց* E — [13] *եթէ է* E — [14] *om.* E — [15] *ոչ եթէ* E — [16] *թէ* E — [17] *զգիրս* E — [18] *զթիւս* E

9,11-12
[1] *գիտացից* E — [2] *եթէ* E — [3] *բարձրանա* E — [4] *վերա* E — [5] *om.* E — [6] *Թէոդիտոն* E — [7] E, *անց...է* V, *անցցէ con.* D — [8] *om.* E

---

va donner comme exemples, d'une part l'ascension du Christ demeurée inaperçue des apôtres, et d'autre part toute la vie du Seigneur, passage dans la chair entouré de mystère.

9,9-10 «*Lui qui a fait les Pléiades, Vénus et Arcturus et les Chambres du Sud.* 10 *Lui qui a fait des (œuvres) grandioses, insondables, glorieuses, et des merveilles qu'on ne peut compter.*»

Ce qui est appelé «*Arcturus, Vénus, Pléiades et Chambres du Sud*» désigne toute la masse des astres du ciel et de tout ce qui s'y trouve. «*Des (œuvres) grandioses, insondables, glorieuses, et des merveilles qu'on ne peut compter.*» (Job) parle, bien sûr, de chaque genre de prodiges accomplis par (Dieu); cependant il parle plus encore de ses économies[1] accomplies pour nous, car elles sont certainement «*grandioses*» et dépassent la nature. Elles sont certes «*insondables*», parce qu'elles sont trop hautes pour que l'esprit humain les atteigne; (elles sont) encore «*glorieuses*», parce que (Dieu) reçoit un culte des créatures d'ici-bas, et que celles d'en haut (sont) pleines d'œuvres admirables. Qu'il y ait en effet des «*merveilles*», c'est-à-dire des (œuvres) sublimes et (des œuvres) «*que l'on ne peut compter*», Jean le théologien nous l'a révélé: «*Il y a encore beaucoup d'autres choses qu'a faites Jésus; si tout avait été écrit dans des livres, je pense que même le monde entier ne contiendrait pas ces livres*[a-2]». Non seulement parce qu'il est au-dessus de toute numération, mais encore parce que (ses œuvres) étaient sublimes et que les oreilles de ce monde n'auraient pu en supporter (l'audition). Mais qu'a-t-il ajouté à cela?

9,11-12 «*S'il s'élève au-dessus de moi, je ne le verrai pas, et, s'il passe au-delà de moi, ainsi encore il ne sera pas reconnu.* 12 *Et s'il détruit, qui l'en détournera ou qui lui dira: Que viens-tu de faire*[1]?»

Dieu «*s'élève au-dessus de*» chacun de nous, quand il diffère encore le jugement qui est sur nous. Et d'autre part, «*il passe au-dessus de*» nous, c'est-à-dire qu'«*il passe*» au-delà de nous. C'est pourquoi Théodotion a écrit: «*passer au-dessus de nous*», et Symmaque, «*il passe quand il nous visite*[2]». Mais, premièrement, nous ne pouvons pas le voir avec les yeux de chair et, deuxièmement, nous ne pouvons pas l'atteindre avec l'esprit, car ce qu'il façonne est plus subtil non seulement que les yeux, mais encore que l'esprit. Il a même le temps de faire visite à l'homme[a] avant que nous ayons pu nous rendre compte de sa visite, surtout s'il veut accomplir quelque chose rapidement; «*détruire*», c'est peut-être cela[3].

«*Qui l'en détournera*», c'est-à-dire «qui nous sauvera»? Personne ne pourra dire: «*Que viens-tu de faire*?» Car d'abord nul n'osera et, ensuite, nul n'arrivera

9,9-10 a. Jn 21,25.

9,11-12 a. cf. Ps. 8,5.

9,9-10

[1] Les différentes phases du plan rédempteur (voir supra, Homélie III, sur *Job* 1,22, note 1).

[2] Le texte: «...*si tout avait été écrit dans des livres*», est différent de Z et de NT (...*si on les écrivait une à une*).

9,11-12

[1] *Job* 9,11b est différent du lemme du début (voir p. 298).

[2] Les *Hexaples*, dans l'état où nous les connaissons, ne possèdent pas cette leçon de Théodotion et de Symmaque (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 18).

[3] Pour expliquer que Dieu «*passe au-dessus et au-delà*», c'est-à-dire échappe à l'homme, Hésychius

զի յառաջ են ազգմունքն ։ Բայց սակայն ընութեամբ է այս Աստուծոյ Բանին. քանզի
ոչ ոք իսկ [9] կարաց տեսանել զնա, յորժամ ելանէր յերկինս և ի վեր քան զերկինս. բայց
յայտ է թէ յայնժամ այսպիսիս բարբառէին, յորժամ երևեցան Հրեշտակքն [10] առաքե–
լոցն, յորժամ ի վերայ մեր ընդ աւդս « անցանէր ». զի՞նչ ասէին [11]. եթէ « Արք գա–
p. 510 լիլեացիք, զի՞ * կայք Հայելով [12] ընդ երկինս » ։ Այլ և ոչ « անցեալ ընդ մեզ », բայց
յայտ է եթէ [13] « ընդ կեանս մեր էանց » տնտեսութեամբ մարմնաւորութեանն և չար–
չարանաւք խաչին, զարմանալի յարութեամբն. քանզի այնուքիւք « էանց ընդ կեանս
մեր » ։ Եւ գիտել ո՞ բաւեաց, եթէ զի՞արդ մարդ էր կամ [14] զիա՞րդ Աստուած էր, կամ
զիա՞րդ չարչարէր և զչարչարանս լուծանէր, և զիա՞րդ զմահ ճաշակէր իբրև զմարդ, և
իբրև զԱստուած Հնազանդէր զդժոխս, և կողոպտէր [15] զմահ ։ Սա զերծոյց յանիծիցն
յայնմանէ և ի մեղաց չարեաց զազգս մեր, և դարձուցանել այսրէն ⸢ի մեզ [16] զբեռինսն
ոք ոչ կարէ, զոր նա թաւթափեաց ի մէնջ ։ Այլ և ոչ ⸢ասել ոք նմա [17] իշխէր, եթէ « զի՞նչ
p. 511 գործեցեր », և կամ * վասն է՞ր զմեղաւորս արդարացուցեր, և որ ընդ անիծիւքն էր,
արարեր [18] ընդ աւրՀնութեամբ ։ Նախ իբրև Աստուածոյ և յիշխանութենէ վայելչութեան [19]
Աստուծոյ, զի զաւրութեամբ գործէր. և ապա զի թաղեաց յերկրի զմեղաց մերոց պար–
տիս [20], և այնպէս ի բաց դարձոյց ի մէնջ զբարկութիւն, և ընդ ձեռամբ իւրով կալաւ
⸢զթշնամւոյն զզաւրութիւն [21], և ըստ նմանութեան ծովային [22] կիտից որ [23] սպասեալ [24]
կամէր կլանել զմեզ ։ Վասն [25] այսորիկ ի դէպ ժամու էած ի վերայ [26].

9,13a « Զի նա դարձաւ ի բարկութենէ » ։ Յայտ է թէ որ էր ի վերայ [1] մեր ։ « Եւ
ի նմանէն [2] սարսեցին կէտք՝ որ ի ներքոյ երկնից են [3] » ։

Բայց թերևս որ յաւդս են և բաշխիւն ի ներքոյ երկնից. վասն որոյ ասէ Պաւղոս.
p. 512 * « Ոչ է մեզ պատերազմ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ աշխարՀակալս խաւարիս
չարութեան աւդոյս երկնիս այսորիկ » ։ Զայս յիրաւի անուանեաց Յովբ [4] « կէտս՝ »
վասն ամբարտաւանութեան և յոյժ սաստիկ զազանաբար Հպարտութեանն. քանզի
Սիմաքոս փոխանակ « կէտիցն [5] » գրեաց, « որք յեցեալ են յամբարտաւանութիւն » ։
Բայց խոնարՀեցաւ ի գալստենէն Քրիստոսի, քանզի ետ զնոսա ՛առ ի [6] կոխան մեզ

[9] *om.* E — [10] Հրշտակքն E — [11] E, ասեն VD — [12] Հաեցեալ E — [13] թէ E — [14] եւ E — [15] E, կողոպտէ VD — [16] *om.* E — [17] նմա ոք ասել — [18] արդ արարեր E — [19] վաելչութեան E — [20] զպարտիս E — [21] զթշնամոյն զաւրութիւն E — [22] ծովախն E — [23] *om.* E — [24] E, սպասել V, սպասեալ *con.* D — [25] եւ վասն E — [26] վերա E

9,13a
[1] վերա E — [2] նմանէ E — [3] *om.* E — [4] Յոբ E — [5] կիտիցն E — [6] *om.* E

---

[3] Le texte est différent de Z et de NT. Il est cité d'une autre façon dans le *Comm. in Ps.* 81,7 et 93,16 (*PG* 55,732 et 768), dans le *Comm. sur le Lév.* 11,20-22 et 26,3-13 (*PG* 93,913B et 1142D), et dans les *Fragm. in Ps.* 81,7 (*PG* 93, 1260B). Dans aucun de ces textes n'apparaît la leçon: «*...contre les gouverneurs des ténèbres du mal*», résultant peut-être d'une abréviation du texte d'*Éphésiens* 6,12.

[4] Cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t.II, p. 18.

[5] Le texte est différent de Z et de NT. On lit: «*...toute la puissance de l'Ennemi*» dans le *Grand Comm. in Ps.* 90,13 (*PG* 55,762) et le *De Tit. Psalm.* 46,5 (*PG* 27,833D).

même à temps, car les effets le prouveront. Cependant, cela s'applique par nature au Verbe de Dieu, car pas la moindre personne n'a pu le voir lorsqu'il montait aux cieux et plus haut que les cieux[b]. Bien évidemment les anges parlaient de cette façon, quand ils apparurent aux apôtres, alors que (le Verbe de Dieu) «*passait*» au-dessus de nous à travers les airs. Que disaient-ils? «*Hommes de Galilée, pourquoi vous tenez-vous à regarder vers les cieux*[c]?» En outre, «*il est passé* à travers nous», mais évidemment, c'est «à travers notre vie qu'*il passa*», au moyen de l'économie de l'incarnation, des souffrances de la croix et de l'admirable résurrection; c'est bien par de tels faits «qu'*il passa* à travers notre vie». Et pourtant qui a été capable de savoir comment il était homme et comment il était Dieu, comment il souffrait[4] et détruisait la souffrance, comment il goûtait à la mort en tant qu'homme, et en tant que Dieu soumettait les enfers et dépouillait la mort[d]? C'est lui qui a débarrassé notre race de cette malédiction et du mal du péché[e], et personne ne peut ramener sur nous les fardeaux dont il nous a débarrassés. Personne non plus n'osait lui dire: «*Que viens-tu de faire*», ou pourquoi donc as-tu justifié les pécheurs et as-tu introduit sous la bénédiction celui qui était sous le coup de la malédiction[f]? (Il l'a fait) d'abord comme Dieu et par un pouvoir convenant à Dieu, car il agissait avec puissance; ensuite, parce qu'il a enfoui en terre la dette[g] de nos péchés. Ainsi il a détourné de nous la colère et soumis à son autorité la force de l'Ennemi qui, à l'imitation des monstres marins, se tenait en attente de nous dévorer[h]. C'est pourquoi il ajouta avec à propos:

9,13a «*Car lui, il est revenu de sa colère* — évidemment celle qui était contre nous — *et devant lui ont frémi les monstres marins qui sont sous les cieux*[1].»

Peut-être (s'agit-il) des (êtres) qui sont dans les airs et qui tournoient sous les cieux[2]. C'est pourquoi Paul dit: «*Pour nous, la lutte n'est pas contre la chair et contre le sang, mais contre les gouverneurs des ténèbres du mal* (*qui habitent*) *l'air de ce ciel*[a-3]» Ces (êtres), c'est à juste titre que Job les a appelés «*monstres marins* », en raison de leur orgueil et de leur superbe si violemment féroce. Symmaque en effet, au lieu de «*monstres marins*», a écrit «*ceux qui s'appuient sur l'orgueil*[4]». Cependant, (leur orgueil) a été humilié par la venue du Christ, car il nous a donné de les fouler aux pieds et de les mépriser. N'est-ce pas lui-même d'ailleurs qui disait aux apôtres: «*Voici que je vous ai donné pouvoir de fouler aux pieds serpents et scorpions et toutes les puissances de l'Ennemi*[b-5]»? Job a bien fait voir comment

b. cf. Act. 1,10; Éph. 4,10. c. Act. 1,11. — d. cf. 1 Cor. 15,54; 2 Tim. 1,10; 1 Pierre 3,22. — e. cf. Rom. 8,2. f. cf. Gal. 3,13-14. g. cf. Col. 2,14. h. cf. 1 Pierre 5,8.

9,13a a. cf. Éph. 6,12. b. Lc 10,19.

[4] Hésychius argumente donc ici un peu différemment de ce qu'il affirme dans l'*Hom. fest.* IV,4: «...lorsque j'aurai montré aux nations mon impassibilité dans les souffrances» (éd. AUBINEAU, p. 117).

9,13a

[1] *Job* 9,13b est différent du lemme du début (voir p. 298) et conforme à BSA.

[2] Les démons. Les airs sont traditionnellement regardés comme leur lieu d'habitation (voir DSpir, *Démon*, col. 198).

և յարհամարհանս : Կամ թէ ո՞չ ինքն իսկ ասէր [7] առաքելոցն, թէ [8] « Ահաւասիկ [9] ետու ձեզ իշխանութիւն կոխել ի վերայ [10] աւձից և կարճաց, և ի վերայ ամենայն զաւրութեանց թշնամւոյն » : Քանզի այսպէս ցուցեալ Յովբայ [11]՝ եթէ [12] որպէս ինքն
p. 513 փառաբանէ * մեծագոյնս և պայծառագոյնս քան զայն՝ զոր բարեկամքն ասէին, և այսք արգելուն ⸢զԲաղդադայ պատմութեան բանս [13]. քանզի նա ասաց. « Եթէ սուրբ ես և ճշմարիտ՝ աղաւթից քոց լուիցէ, և դարձուցէ զյարկս քո արդարութեամբ ». այսինքն է զիրաւունս և զգիտութիւն : Բայց միտ դիր Յովբայ [14] զի՞նչ ասէ :

9,13b-15 « Եւ ի նմանէն սարսեցին կէտք՝ որ ի ներքոյ [1] երկնից : 14 Իսկ եթէ ինձ լուիցէ, ասէ, և ընտրեսցէ զբանս իմ. 15 եթէ իցեմ արդար՝ ոչ լուիցէ ինձ, և զդատաստան նորա աղաչեցից :

« Ընդունայն, ասէ նախասաց զՅովբ [2], ի զուր ոտն հարկանես արդարոյս, իբրև թէ յապաղիցեմ յԱստուծոյ դատաստանի. բայց վասն խնայելոյ [3] և վշտակցութեան
p. 514 իւրոյ ⸢գայս * գործէ [4]. և [5] ոչ լսէ և ոչ քննէ ՝զբանս իմ՝, այսինքն է, թէ ոչ արկանէ ի քննութիւն զինէն ասացեալսս. ոչ եթէ մեղադրէ իբրև զմեղաւոր զՅովբ [6], այլ վասն այնր [7], թէպէտ [8] իցեմ արդար՝ առ մարդիկս [9] եմ արդար, և ըստ մարդկանս [10] համեմատութեան : Բայց ինձ պիտոյ են աստուածային դատաստանքն, և վերուստ վկայութիւնն, որ եթէ լիցի [11] ըստ ստուգութեան դատաւորին, ոչ ոք կարասցէ այնմ ստուգութեան համբերել : Վասն այսորիկ զիա՞րդ ⸢կարասցէ լինել [12] մարդ արդար առաջի Տեառն [13]. յառաջաբանութիւն արար առ այժմու ճարտարաբանութիւնս [14], վասն այսորիկ ՝ոչ լուիցէ ինձ՝ » : Այլ և զի՞նչ ևս յաւել զոր ունի բարեպաշտութիւն առ Աստուած, իբրև ծառայ [15] ցուցանելով առ հզաւր տէր :

p. 515 **9,16-17a** « * Եթէ կարդացից և լուիցէ ինձ, ոչ հաւատամ եթէ լուաւ ձայնի իմում. 17 մի՛ եթէ միգո՞վ սատակեսցէ զիս » :

« Այնչափ երկիւղիւ հայիմ ի մեծ յահաւոր դատաստանն Աստուծոյ, զի թէպէտ և կոչեսցէ զիս ի դատաստան ՝և լուիցէ ինձ, ոչ հաւատացից, եթէ լուաւ ձայնի իմում՝. այսինքն է, թէ ոչ կարեմ համարձակել, եթէ ընկալաւ զայսպիսի խնդրուածս իմ, ուստի զարհուրիմ և դողամ : ՝Մի՛ եթէ [1] միգո՞վ սատակեսցէ զիս՝, անգոսնեալ իբրև զյանդուգն և զյոխորտ. և ուստի այսպէս երկնչիմ, յորմէ և այժմիկ պատահեցին ինձ այսպիսիքս, թէպէտ և խստացեալ ոչ էր [2] » :

[7] ասաց E — [8] *om.* E — [9] ահա E — [10] վերա E — [11] Յոբա E — [12] թէ E — [13] զբանս Բաղդատա պատմութեան E — [14] Յոբա E

9,13b-15
[1] ներքո E — [2] զՅոբ E — [3] խնաելոյ E — [4] գործէ զայս E — [5] թէ *add.* D — [6] զՅոբ E — [7] զի *add.* D — [8] թէպէտ և E — [9] մարդիկ E — [10] մարդկան E — [11] լինի E — [12] լինիցի E — [13] Աստուծոյ E — [14] ճարտարաբանութեանս E — [15] ծառա E

9,16-17a
[1] թէ E — [2] էի E

lui-même rend une louange plus sublime et plus éclatante que celle dont parlaient ses amis, et cela réfute les paroles de l'exposé de Baldad; ce dernier avait dit en effet: «*Si tu es pur et véridique, il écoutera ta prière, et il* (*te*) *restituera ta demeure de justice*[c]», c'est-à-dire le droit et la science. Cependant, prête attention à ce que dit Job.

9,13b-15 «*Et devant lui ont frémi les monstres marins qui sont sous les cieux.* 14 *S'il m'écoutait au moins, dit-il, et discernait mes paroles!* 15 *Même si je suis juste, il ne m'écoutera pas, et j'implorerai son jugement*[1].»

«C'est en vain, dit-il, que tu outrages Job, c'est inutilement que tu foules aux pieds le juste, alors que je tarde à être jugé par Dieu. Il agit ainsi pour me ménager et en raison de sa compassion. Et il n'écoute pas et n'examine pas '*mes paroles*', c'est-à-dire qu'il ne soumet pas à examen ce qui a été dit à mon sujet. Ce n'est pas qu'il accuse Job comme pécheur, mais (il n'écoute pas) pour la raison suivante: bien que je sois juste, c'est par rapport à des hommes et par comparaison à des hommes que je suis juste[2]. Cependant, j'ai besoin des jugements de Dieu et du témoignage d'en haut; s'il est conforme à la véracité du Juge, personne ne pourra supporter cette véracité. Comment en effet l'homme pourrait-il être juste devant le Seigneur[a]? Il a parlé préalablement à ce discours, voilà pourquoi '*il ne m'écoutera pas*'.» Alors, pourquoi (Job) a-t-il encore ajouté ces (paroles) qui contiennent de la piété envers Dieu, comme un serviteur en manifeste vis-à-vis d'un maître puissant?

9,16-17a «*Si je l'invoque et qu'il m'écoute, je ne crois pas qu'il ait entendu ma voix.* 17 *Est-ce qu'il va me massacrer dans une nuée*[1]?»

«C'est avec une si grande crainte que je regarde vers le grand, le redoutable jugement de Dieu! Bien qu'il m'appelle au jugement '*et qu'il m'écoute, je ne peux croire qu'il ait entendu ma voix*[2]', c'est-à-dire: je ne puis avoir la hardiesse (de croire) qu'il ait accueilli pareilles demandes de ma part, c'est pourquoi je crains et je tremble. '*Est-ce qu'il va me massacrer dans une nuée*', me méprisant comme quelqu'un de téméraire et de hardi? C'est pourquoi je crains tellement celui de qui me sont advenues de pareilles (épreuves), bien qu'il ne se fût pas durci (à mon égard)[3].»

c. Job 8,6.

9,13b-15 a. cf. Ps. 142,2; Job 4,17.

9,13b-15

[1] *Job* 9,13b, cité pour la troisième fois, ne répond à aucune des deux rédactions précédentes (voir p. 298 et 312).

[2] La justice dont Job peut protester devant Dieu est une justice à mesure humaine; elle n'est rien en comparaison de celle de Dieu.

9,16-17a

[1] *Job* 9,16a est différent du lemme du début et de BSA. *Job* 9,17a est différent du lemme du début et conforme à A (voir p. 298).

[2] La présence, dans le commentaire, de ces deux mots, «*ma voix*», prouve, là encore, qu'Hésychius utilise la recension origénienne (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 18).

[3] Job craint Dieu qui l'a frappé, mais il sait que ce n'est pas par dureté à son égard.

9,17b *« Բազում են Հարուածք, զոր արար ինձ տարապարտուց » :*

p. 516 ** Զի՞րդ « տարապարտուց ». « վասն զի ոչ խնդրեցի ՝յարկս արդարութեան՝, որպէս դուքդ ասացէք. քանզի ոչ ևս կոչեցի զԱստուծոյ քննութիւն և ոչ դատիլ առ նմա խնդրեցի. այլ սակայն և այդպէս [1] բազում արար ինձ Հարուածս » :*

9,18 *« Եւ ոչ տայ [1] ինձ Հանգչել, զի լցոյց զիս դառնութեամբ » :*

« Զի բազում անգամ թողացուցանէ գալ ի վերայ [2] իմ փորձանս, և ոչ կարեմ զոգի առնուլ. սաէպ սաէպ ածելով զճգունս ի վերայ [3] իմ թշնամւոյն [4], ՝լնում դառնութեամբ՝. ուստի և կինն և բարեկամքն ⌈բամբասելով նախատեն [5] զիս, և ոտնՀարութեամբ խաւսին ընդ իս. բայց վասն այսորիկ և զայս Աստուծոյ Համարիմ, զի թողացուցանէ, թէպէտ p. 517 ** և կարող է արգելուլ : Բայց սակայն ես քարոզելով զարդարութիւն Աստուծոյ և զզաւրութիւն նորա պատմելով ոչ դադարեցից. զիա՞րդ իբրև ձեռամբ ⌈պատեալ ունի [6] զամենայն ինչ խնամովք իւրովք, և ըստ նմանութեան կառավարաց ուղղէ իբրև երասանակաւք զտարերս աշխարՀիս կամաւք իւրովք. ուստի և ոչ ողջախորՀ ոք իշխէ անցանել զդատաստանս [7] նորա իբրև զարդարոյ և զՀզաւրի :*

9,19 *« Քանզի Հզաւր լ՝ բռնանայ [1] : Իսկ արդ [2] ո՞վ է, որ դատաստանի նորա կայցէ Հակառակ » :*

« Հզաւր լ՝ բռնանայ [3] », այլ սակայն արդարութեամբն յառաջ վարի քան զաւրութեամբ, և արգելլով զզաւրութիւնն՝ առաջի դնէ զբարերարութիւնն. վասն որոյ և ներէ առ ի p. 518 *տանջել * զմեզ՝ յորժամ մեղանչեմք, և բազում անգամ շնորՀէ բարիս առ այժմ որ պարտաւոր են չարեաց. ուստի և ոչ ոք բաւէ ընդդիմանալ « դատաստանի նորա », զի ոչ ոք կարէ ի դատապարտելոցն մեղադրել զդատաւորն, վասն զի առ ամենեսին անբաւ մարդասիրութիւն եցոյց : Բայց սակայն « զի Հզաւր է՝ բռնանայ [4] », ցուցանէ մեզ Հանդերձ այլովքն [5] և արեգակն, որ այնչափ և այնպիսին է, այլ սակայն ոչ իշխէ անցանել ըստ Հրաման արդարոյն. ցուցանէ մեզ և լուսին, որ ըստ նորա աւրինադրելոյ* p. 519 *առնու զաճումն և զմաշումն. քարոզէ և ծով, զի ոչ կարէ ելանել ըստ սաՀմանն [6], * յորում միանգամ վիճակեցաւ. և ընդդիմութիւն աւազոյն զայնչափ սաստկութիւն ալեացն զրէ : Վասն այսորիկ և « դատաստանի նորա » ոչ ոք կարէ ընդդիմանալ, այսինքն է [7], թէ ոչ ոք կարէ անցանել ըստ « նորա դատաստանն » : Բայց թէպէտ և զայս « դատաստան » ասիցէք՝ յորում զազգ մարդկան դատիցի [8], ո՞ [9] ունիցի Համարձակութիւն՝ որ կարիցէ ընդդիմանալ նմա : Թէպէտ և զԱբրաՀամէ ասիցես, այլ « Հող և մոխիր » կոչէ զինքն. նոյնպէս և Դաւիթ, թէ « Անաւրէնութիւնք իմ ⌈բարձրացան քան զգլուխ իմ,*

9,17b
[1] *այնպէս* E

9,18
[1] *տա* E — [2] *վերա* E — [3] *վերա* E — [4] *թշնամոյն* E — [5] *նախատելով բամբասեն* E — [6] *ունի պատեալ* E — [7] *զդատաստան* E

9,19
[1] *բռնանա* E — [2] *om.* E — [3] *բռնանա* E — [4] *բռնանա* E — [5] *այլաւքն* E — [6] *Հրամանն* E — [7] *om.* E — [8] *դատիցիք* E — [9] *ո՞ ոք* E

9,17b «*Nombreux sont les coups qu'il m'a donnés sans raison.*»

Comment «*sans raison*»? – «Parce que je n'ai pas exigé une '*demeure de justice*[a]', comme vous, vous l'avez dit; car je n'ai pas davantage demandé le contrôle de Dieu, et je n'ai pas exigé d'être jugé près de lui. Et pourtant, même ainsi, '*il m'a donné de nombreux coups*'.»

9,18 «*Et il ne me laisse pas reposer, car il m'a rempli d'amertume.*»

«Souvent, en effet, il laisse les épreuves venir sur moi et je ne puis reprendre haleine; comme l'Ennemi amène fréquemment les tourments sur moi, '*je suis rempli d'amertume*'. Aussi ma femme et mes amis se font mes détracteurs par leurs outrages et me parlent avec malveillance. Voilà pourquoi j'estime que cela aussi vient de Dieu: il le laisse faire, alors qu'il peut l'empêcher. Néanmoins, moi, je ne cesserai pas de proclamer la justice de Dieu et de décrire sa puissance[a]: comment, par sa providence, il tient toutes choses comme dans une main[b], et (comment), à la manière d'un aurige[1], il dirige par sa volonté, comme avec des rênes, les événements de ce monde. Aussi, aucun homme de bon sens n'ose mépriser ses jugements, puisqu'ils (sont ceux) d'un Juste et d'un Fort.»

9,19 «*Parce qu'il est fort, il domine. Quel est donc celui qui résistera à son jugement?*»

«*Il est fort, il domine*»: toutefois, il recourt à la justice avant (de faire usage) de la force et, retenant la force, il met en avant la bienfaisance. C'est pourquoi il nous fait grâce des tourments lorsque nous péchons et, souvent, dans le présent, il accorde du bien à ceux qui sont coupables de mal. Aussi personne ne peut s'opposer «*à son jugement*», car aucun des condamnés ne peut accuser le Juge: il a montré en effet un amour infini[a] envers tous les hommes. Cependant, «*parce qu'il est fort, il domine*». Le soleil nous le manifeste ainsi que les autres créatures: lui, qui est si grand et si puissant, n'ose pas cependant transgresser l'ordre du Juste[b]. La lune nous le manifeste aussi, elle qui, selon ce qu'il a décrété, croît et diminue[c]. La mer le proclame aussi, car elle ne peut outrepasser la limite qui lui a été assignée une fois pour toutes[d], et la résistance du sable brise l'impétuosité si forte des vagues. C'est pour cette raison que personne ne peut s'opposer «*à son jugement*», c'est-à-dire, personne ne peut transgresser «*son jugement*». Cependant, même si vous parlez «*du jugement*» dont il jugera le genre humain, qui aurait assez d'audace pour s'opposer à lui? Même si tu parles d'Abraham, il se dit lui-

9,17b a. Job 8,6.

9,18 a. cf. Ps. 70,18-19. b. cf. Ps. 94,4.

9,19 a. cf. Éph. 2,4. b. cf. Ps. 103,19. c. cf. Ps. 103,19. d. cf. Ps. 103,8-9; Job 38,10-11. –

9,18

[1] Cette image de «*l'aurige*» et de ses «*rênes*», chère à Hésychius (voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 82), a déjà été appliquée à Job dans l'Homélie I, sur *Job* 1,5e.

և իբրև զբեռն ծանր ծանրացաւ ի վերայ իմ[10] » : Զայս քնար Հարկանելով ոչ դադարէ, զոր և մեծն գոչէ * [p. 520] Եսայի[11]. « Վայ է[12] ինձ, զի ես այր տառապեալ եմ, և պիղծ շրթունս ունիմ, և ի մէջ ՛պղծախաւս ժողովրդեան բնակեալ եմ[13] » : Ուստի և ճգնողս յիրաւի էած ի վերայ[14].

9,20a « Իսկ եթէ իցեմ ես[1] արդար, սակայն բերան իմ ամպարշտեսցէ » :

Բայց եթէ ըստ որո՞ւմ աւրինակի է[2], լուր : Նախ զի ոչ է դիւրին ⌜ումեք լինել[3] անարատ գործովք և բանիւք, և վասն այսորիկ յիրաւի էած ի վերայ[4].

9,20b « Եւ եթէ[1] իցեմ անարատ՝ կամակոր գտանիցիմ » :

« Թէպէտ և գործովք կարծիցեմ ⌜եթէ ստացայ[2] զանարատութիւն, սակայն բանիւք ՝կամակոր գտայց՝ և կամ եթէ[3] բանիւք ՝անարատ գտայց՝ սակայն գործովք յանդիմանեցայց » : Դոյնպէս և թէ[4] ոք « արդար » է գործովք, և գոչելով բանիւք պատմիցէ զայս պերճացեալ, * [p. 521] « նորա բերանն ամպարշտէ[5] », վասն զի յամբարտաւանութիւն անկաւ, որ վայել է բանսարկուին՝ արդարև ամպարշտին[6]. իսկ եթէ իցէ ոք « անարատ », և ոչ գիտէ ուստի՞ ունի զանարատութիւնն, և[7] վասն այսորիկ վստաՀանայ[8] յանձն, և ուռուցեալ պերճանայ[9], « կամակոր » եղիցի. յայտ է՝ եթէ թողեալ ի ձեռաց Աստուծոյ : Ուստի և Պաւղոս Հարկաւորեալ յիշէ զիւր զաշխատութիւնս և զվաստակս՝ ասելով. « Առաւել քան զնոսա ամենեսին[10] վաստակեցի ». և նոյն ժամայն ածէ ի վերայ[11], « ոչ ես՝ այլ շնորՀքն Աստուծոյ՝ որ են ընդ իս » : Քանզի որպէս և[12] տունկ ինչ, որ յոյժ գեղեցիկ է և սաստիկ[13] քաջաբեր, ոչ այնչափ յիւր բնութենէ Հասանէ ի քաջաբերութիւն, * [p. 522] որչափ և[14] ի զգուշանալոյ մշակին, որ Հոգաբարձութեամբ յատանէ և ուղղէ և մութիւք Հաստատէ, զի մի՛ ծփեալ թիւրեսցի ի շնչմանց Հողմոց, և մի՛ նեղեալ եղիցի ի շառաւեղացն՝ յորժամ թողցէ զնա մշակն, այսպէս « արդար և անարատ » այր, եթէ ոչ գիտասցէ՝ թէ ուստի՛ ունի զարդարութիւնն, և կամ դոյզն մի ինչ Հեղգասցի առ ի յուղղել զանարատութիւնն, « կամակոր » եղիցի : Քանզի ոչ ևս գտցէ աւգնութիւն յԱստուծոյ և նոյն ժամայն դարձցի ի խրատս չարին, և յապականութիւն անկցի : Այլ զի՞նչ յաւել յայս Յովբ[15], միաՀաւանս բարբառելով առա—

10 և այլն ևս E — 11 Եսաի E — 12 *om.* E — 13 և այլն E — 14 վերա E

9,20a
1 *om.* E — 2 *om.* E — 3 լինել ումեք E — 4 վերա E

9,20b
1 թէ E — 2 թէ ստացա E — 3 թէ E — 4 եթէ E — 5 ամբարշտէ E — 6 ամբարշտին E — 7 *om.* E — 8 վստաՀանա E — 9 պերճանա E — 10 զամենեսին E — 11 վերա E — 12 *om.* E — 13 *om.* E — 14 *om.* E — 15 Յոբ E

9,20b
1 Comme il l'a fait dans l'*Hom. fest.* XIV,6 (éd. AUBINEAU, p. 555), Hésychius poursuit ici longuement sa comparaison du juste et du cultivateur.

même «*poussière et cendre*[e]». De même David: «*Mes iniquités se sont élevées au-dessus de ma tête*[1] *et se sont appesanties sur moi comme un fardeau pesant*[f-2]». Il ne cesse pas de chanter sur la lyre ce que clame aussi l'illustre Isaïe[3]: «*Malheur à moi! car je suis un homme misérable et j'ai des lèvres impures, et j'habite au milieu*[4] *d'un peuple qui tient des propos impurs*[g-5]». C'est pourquoi, le combattant a ajouté avec raison:

9,20a «*Mais même si je suis juste, ma bouche cependant commettra l'impiété.*»
Mais de quelle façon cela se produit-il? Écoute. D'abord, il n'est facile à personne d'être irréprochable, en actions et en paroles, et c'est pour cela qu'il a ajouté à juste titre:

9,20b «*Et si je suis irréprochable, je serai trouvé pervers.*»
«Même si je pense avoir acquis la pureté dans mes actions, cependant '*je serai trouvé pervers*' dans mes paroles. Ou bien '*si je suis trouvé irréprochable*' dans mes paroles, pourtant je serai réprimandé pour mes actions.» De la même façon, si quelqu'un est «*juste*[a]» dans ses actions et qu'il le proclame à voix haute avec des paroles ostentatoires[b], sa «*bouche commet l'impiété*[c]», parce qu'il est tombé dans l'orgueil, ce qui convient au Délateur, le véritable impie. Et si quelqu'un est «*irréprochable*», ignorant d'où il tient cette pureté et, pour cela, met sa confiance en lui-même et s'enorgueillit avec enflure, il deviendra «*pervers*»; évidemment il a été abandonné par la main de Dieu. Aussi Paul, qui y fut contraint, rappelle ses fatigues et ses labeurs en disant: «*Je me suis fatigué plus que tous ceux-là*[d]», mais, en même temps, il ajoute: «*Non pas moi, mais la grâce de Dieu qui est en moi*[e]». Car de même qu'une plante fort belle et très productive arrive à produire, moins en raison de sa nature qu'en raison des soins du cultivateur[1] appliqué à la tailler, à la redresser et à la consolider avec des tuteurs, de peur que, ballottée au souffle des vents, elle ne pousse de travers et ne soit gênée par les surgeons quand le cultivateur la laisse à elle-même, de même l'homme «*juste*[f] *et irréprochable*», s'il ne sait pas d'où il tient sa justice et s'il est quelque peu paresseux à régir sa pureté, il deviendra «*pervers*». Car il ne trouvera plus d'aide auprès de Dieu; alors il se tournera vers les conseils du Malin[g] et tombera dans la corruption. Mais qu'a

e. Gen. 18,27. – f. Ps. 37,5. – g. Is. 6,5.

9,20b a. Job 9,20a. b. cf. Lc 18,9-12. c. Job 9,20a. d. 1 Cor. 15,10. e. 1 Cor. 15,10. f. Job 9,20a. g. cf. Ps. 1,1.

9,19
[1] La citation s'arrête ici dans le ms. E.
[2] Avec de légères différences grammaticales, le texte est identique dans Z et LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 139). Le texte est cité de la même façon dans le *Grand Comm. in Ps.* 80,2 (*PG* 55,729).
[3] On notera la présence de cette épithète louangeuse à l'adresse d'Isaïe; l'*Hom. fest.* XVIII,8 *in Ramos Palmarum* d'un Pseudo-Hésychius l'applique à Ezéchiel (éd. AUBINEAU, p. 765; voir aussi, p. 729).
[4] Dans le ms. E la citation d'Isaïe s'achève ici.
[5] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 143).

* p. 523 քելական բանիցն. « Քանզի ոչ գիտեմ ես [16] զխիղճ անձին * իմոյ, այլ ոչ [17] այսու արդարանամ. զի որ քննէն [18] զիս՝ արդար է » :

9,21a « Քանզի թէ ամպարշտեցի [1] ոչ գիտեմ անձամբ » :

Վասն է՞ր. քանզի մոռացումն առնումք բազում ժամանակաւքն [2] զգործոց մերոց. բազում իսկ չարիս իբրև զբարի [3] գործեմք [4], Հարեալք ի գութ աշխարհիս, և վասն այսորիկ ի վերայ [5] ածէ.

9,21b « Բայց սակայն բառնան յինէն կեանք իմ » :

Ցայտ է թէ [1] վասն այսորիկ նեղեալ էր, քանզի ինքն զանձին խիղճ ինչ ոչ գիտէր, և բարեկամքն իբրև զմեղաւոր նախատէին և չար ասէին զնմանէն՝ որ ոչ ինչ գիտէր զիւր չարութիւն : Բայց Աստուած զառ ի յայտնի զդատաստանսն ⸢տակաւին յապաղէ [2]:
* p. 524 Վասն * այսորիկ արդարն յոյժ փղձկէր, և Հարկաւորեալ բարբառէր.

9,22-24a « Վասն որոյ ասացի՝ եթէ [1] զմեծն և զՀզաւր [2] կորուսանէ բարկութիւն.
23 քանզի, ասէ, չարք Հրաշալի մահու կորիցեն. այլ արդարք, ասէ, ծաղր լինին յերկրի.
24 քանզի մատնին [3] ի ձեռս ամպարշտի [4] » :

Աստ « մեծ » ասէ զերևելին [5] ազգաւն, կցիփացեալն մեծութեամբն, զլցեալն առժամանակեան բարեաւքս [6]. այլ և « զՀզաւրն՝ » որ զաշխարհական զաւրութիւնս ունի՝ « կորուսանէ բարկութիւն », որ աճեն նմա յաշխարհական լիութենէս, և յոլովեն ի զաւրութենէ աշխարհիս, և ընդդէմ պարկեշտացն և « արդարոց [7] » լինի այս : Բայց
* p. 525 « մի ինչ է վասն որոյ » տանին այսմ [8]. այսինքն * է, թէ « մի » են պատճառք « վասն որոյ » Համբերեն ասացելոցս : Եւ զի՞նչ են պատճառք [9]. « քանզի չարք Հրաշալի մահու կորիցեն. այլ արդարք, ասէ [10], ծաղր [11] լինին յերկրի ». ⸢վասն զի [12] « մահ չարաց [13] » յոյժ չար է : Քանզի « զՀրաշալին [14] » զայս իմասցիս, զի ոչ է այնպէս որպէս այլում մարդկան. քանզի ի վերայ [15] այլոցն՝ « մահ » Հանգիստ է մարդոյ. իսկ ի վերայ անաւրինացն՝ « մահ » չար է մեղաւորացն. քանզի սկիզբն է ցաւոց և աշխատութեանց և Հարուածոց և տանջանաց, և առաջնորդ ի [16] վերջին չարեաց : Բայց « չարքն » յայս ոչ նային [17], և ոչ [18] « զմահ » և ոչ զյետ « մահուն »՝ տեսանեն,

[16] *om.* E — [17] ոչ եթէ E — [18] քննէ E

9,21a
[1] ամբարշտեցի E — [2] ժամանակաւք E — [3] զբարիս E — [4] E, գործս եմք V, գործեմք *con.* D — [5] վերա E

9,21b
[1] եթէ E — [2] յապաղէ տակաւին E

9,22-24a
[1] թէ E — [2] զՀզաւրն E — [3] ասէ *add.* E — [4] ամբարշտի E — [5] զե-րեւելի E — [6] բարեքս E — [7] արդարոցն E — [8] այժմ E — [9] *om.* E — [10] *om.* E — [11] ծանր E — [12] քանզի E — [13] ասէ *add.* E — [14] Հրաշալին E — [15] վերա E — [16] *om.* E — [17] նախին E — [18] E, *om.* VD

ajouté Job, faisant écho aux paroles suivantes de l'Apôtre: «*Il est vrai, je ne me reproche rien en ma conscience, mais je ne suis pas justifié pour cela, parce que celui qui me juge est juste*[h-2]».

9,21a «*De fait, je ne sais pas en moi-même si j'ai commis l'impiété*[1].»
Pourquoi? Parce qu'au bout d'un long moment, nous oublions nos actions. Nous commettons même beaucoup de mal en même temps que du bien, pris d'affection pour ce monde[2], et c'est pour cela que (Job) ajoute:

9,21b «*Néanmoins, ma vie m'est enlevée.*»
Il est évident que (Job) était inquiet de cela, car lui-même ne se reprochait rien en sa conscience, mais ses amis l'outrageaient comme un pécheur et disaient du mal de lui qui ne se connaissait aucune méchanceté. Cependant Dieu diffère encore la manifestation de ses jugements. Voilà pourquoi le juste était fort ému et, contraint, il s'écriait:

9,22-24a «*C'est la raison pour laquelle j'ai dit que la Colère fait périr le grand et le fort.* 23 *Les méchants en effet périront, dit-il, d'une mort étonnante, mais les justes, dit-il, sont ridiculisés sur la terre,* 24 *car ils sont livrés aux mains de l'impie*[1].»
Ici, il appelle «*grand*» celui qui est d'une race illustre, qui regorge de richesses, qui est comblé de ces biens éphémères. Mais «*la Colère fait aussi périr le fort*» qui use des moyens de puissance de ce monde. Ceux-ci se multiplient pour lui avec l'abondance (des richesses) du monde, ils s'accroissent aussi du fait de l'exercice de la puissance de ce monde, et cela s'effectue aux dépens des (gens) modestes et «*justes*». Cependant «*il y a une chose pour laquelle*[2]» ils endurent cela, c'est-à-dire qu'il y a «*une*» raison «*pour laquelle*» ils supportent ce qui vient d'être dit. Et quelle est (cette) raison? «*Les méchants périront d'une mort étonnante. Mais les justes, dit-il, sont ridiculisés sur la terre.*» «*La mort des méchants*» est en effet très mauvaise. Car tu entendras «*étonnante*» en ce sens que (leur mort) n'est pas comme celle des autres hommes: pour les autres, en effet, «*la mort*» est le repos de l'homme[3], mais pour les (gens) injustes, c'est «*la mort*» mauvaise des pécheurs.

h. 1 Cor. 4,4.

[2] La citation (1 *Cor.* 4,4) est différente de Z et de NT.

9,21a
[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 298) et conforme à BSA.
[2] Job, qui n'a pas conscience d'avoir péché, se demande si parmi tout le bien qu'il a fait, ne s'est pas glissé cependant quelque mal.

9,22-24a
[1] *Job* 9,22 est différent du lemme du début (voir p. 300; absence de ἕν ἐστιν) et conforme à BSA.
[2] Reprise, dans le commentaire du ἕν ἐστιν de Symmaque qui figurait dans le lemme du début (voir p. 300).
[3] Hésychius reprendra plusieurs fois ce thème de la mort comme repos ou sommeil (cf. Homélie XVII, prolog; XIX, sur *Job* 1,16b).

այլ յայն Հային [19] որ աստս լինի, և « զարդարսն ծաղր առնեն » : Եւ տեսանեն զի « մատնեալ են ի ձեռս ամպարշտի [20] », և [21] կամ յիշխանի կամ [22] ի տեառն բռնաւորի,
p. 526 * և կամ յայլոց ուրուք ի չարիս, և ի չարիսն փութան. այս պատճառք են կորստեան ամպարշտաց [23], զոր յիրաւի համարեալ է արդարոյն [24] :

9,24b « Ձեռս դատաւորաց նորա ծածկեսցէ » :

Ցայտ է թէ զերկրիս. քանզի յապաղելն տանջանացն անարգաց և ի ծաղր և յայպն [1] լինել արդարոցն և [2] ընդ ձեռամբ ամպարշտի [3], յիրաւի « ծածկէ զերեսս դատաւորաց » երկրիս : Քանզի ակնառութիւն է ի նոսա, և զարդարս արհամարհեն՝ յորժամ աղքատք [4] իցեն, և աչառին մեծամեծաց, թէպէտ ամպարիշտք [5] և անաւրէնք իցեն : Իսկ ապա զի՞նչ յաւել առ ի ցոյց [6] ճշմարտութեամբ են ասացեալքն ի նմանէ, և առանց իրիք երկմտութեան, և ընդդիմաբանութիւն ոչ ունին ամենևին :

p. 527 **9,24c** « * Եւ եթէ ոչ նա է, ո՞վ իցէ » :

Եթէ ոչ այս այսպէս իցէ, զի ընդունին զտանջանս մեղաւորք [1] վասն առաւել իւրեանց չարութեան [2], և արհամարհելով [3] մեծամեծացն՝ իւրեանց անաւրէն զաւրութեամբքն, բարկութիւն ընդունին առ ի կորուստ անձանց իւրեանց : Արդեւք նա՞ իցէ որ զայս հրամայիցէ [4] կամ ասիցէ. քանզի յերկուց՝ միումն հարկ է եթէ իցէ. կամ իւրեանց կամաւք անարգքն [5] մտին ի չարութիւն, արհամարհելով եթէ ոչ առնիթեր է ի վերայ [6] նոցա բարկութիւն. կամ եթէ սա ազդէ ի նոսա՝ յորոյ ձեռանէ հաստատեալ է ամենայն ինչ : Բայց ոչ ազդէ, վասն զի արդար է, բարերար և մարդասէր, և ոչ ինչ յայնցանէ
p. 528 ազդէ. և զի մի՛ լիցին դատաստանք * ի վերայ [7] նոցա՝ տանջանս քարոզեաց. բայց նոքա [8] արհամարհեն զառ յապա կեանսն, վասն զի յերեւելիսս հարեալ են : Զայս ասացեալ Յոբայ [9], զմարդկեղէն կենացս ողբայ զունայնութիւն. բայց ընդ բանիւս զիւր դէմս նուծանէ :

9,25a « Այլ իմ կեանք [1] թեթեւագոյն են քան զսուրհանդակ » :

Վասն զի [2] « սուրհանդակն » չափաւոր ⌜ինչ ընթացս [3] ընթանայ [4] կամ համառաւտս, և ոչ ևս դադարեցուցանէ զոտս իւր՝ մինչև հասանէ ի տեղի ընթացիցն : Բայց կենաց մարդկան անյայտ է վախճան, և անակնկալութեամբ է կործանումն :

19 հաին E — 20 ամբարշտի E — 21 *om.* E — 22 եւ կամ E — 23 ամ–բարշտաց E — 24 E, արդարոցն VD

9,24b
1 ի յայպն E — 2 *om.* E — 3 ամբարշտի E — 4 աղքատ E — 5 ամբա–րիշտք E — 6 թէ *add.* D

9,24c
1 մեղաւորք որք E — 2 չարութեանն E — 3 արհամարհելոյ E — 4 հրա–մաիցէ E — 5 անարգք E — 6 վերա E — 7 վերա E — 8 նոքայ E — 9 Յոբա E

9,25a
1 քեանքս E — 2 քանզի E — 3 ընթացս ինչ E — 4 ընթանա E

Elle est en effet le commencement des souffrances, des peines, des coups et des supplices, et la cause de l'ultime malheur. Cependant, «*les méchants*» n'envisagent pas cela et ne voient ni «*la mort*» ni ce qui est après «*la mort*», mais ils considèrent ce qui se passe ici-bas et «*ils ridiculisent les justes*». Et voyant que (les justes) «*sont livrés aux mains de l'impie*», ou à celles d'un prince ou d'un maître tyrannique, ou de l'un quelconque des autres (hommes) pour (leur) malheur, ils s'empressent à (faire) le mal. Telle est la raison de la ruine des impies, ce qu'a bien estimé le juste.

9,24b «*Il voilera la face de ses juges.*»

Il est évident qu'il (s'agit des juges) de la terre, car retarder les châtiments des gens méprisables et, pour les justes, être objet de moquerie, de raillerie[a] et (se trouver) sous le pouvoir de l'impie, c'est réellement «*voiler la face des juges*» de la terre. Car chez eux il y a acception de personnes, ils méprisent les justes quand ils sont pauvres, et ils font preuve de partialité en faveur des plus grands, même s'ils sont impies et iniques. Mais qu'a-t-il ajouté ensuite pour prouver que ce qu'il a dit est véridique, (ne souffre) aucune hésitation, et ne prête absolument pas le flanc à la contradiction?

9,24c «*Et si ce n'est pas lui, qui ce peut être?*»

S'il n'en est pas ainsi[1], que les pécheurs subissent des châtiments pour leur excessive méchanceté et, leur puissance impie portant les grands de ce monde à agir avec mépris, qu'ils subissent la Colère pour leur propre perte! Serait-ce vraiment lui (Dieu) qui autoriserait (cela) ou qui (leur) en parlerait? L'une de ces deux hypothèses en effet se réalise nécessairement: ou bien c'est de leur propre volonté que ces (gens) ignobles se sont livrés au mal — (Dieu) dédaignant de déchaîner immédiatement sur eux la colère ou bien c'est lui qui le leur inspire, lui dont la main a tout créé[a]. Mais il ne (le leur) inspire pas: parce qu'il est juste, bon et ami des hommes, il n'inspire rien de cela, et, pour éviter que ne viennent sur eux les jugements, il a annoncé des châtiments. Cependant, ceux-là (les pécheurs) dédaignent la vie à venir, parce qu'ils sont passionnés pour les biens visibles. Après avoir dit cela, Job se lamente sur la vanité de la vie humaine; cependant il se vise lui-même dans ces propos.

9,25a «*Mais ma vie est plus rapide qu'un coureur*[1].»

Parce que «*le coureur*» court une course mesurée ou brève, et n'arrête pas ses pieds avant d'être arrivé au but de la course. Mais le terme de la vie des hommes est inconnu et sa destruction est imprévisible.

9,24b a. cf. Ps. 43,14; 78,4; Job 9,23.

9,24c a. cf. Ps. 101,26.

9,24c
[1] Si ce n'est pas Dieu qui «*voile la face des juges*».

9,25b « Փախեան և ոչ տեսին բարի » :

Զմարդկանէս ասէ կամ զիրաց մարդկան՝ որ ոչ ինչ ունի յինքեան զարդարև [1] « բա—
p. 529 րեացն », վասն զի յապականութեան * կաւոյս վարի, և առժամանակեան կեանքս ոչ ինչ ընդհատ են քան զփախչողս : Քանզի զայս իսկ ասէ և Ամովս մարգարէ, իբրև յԱստուծոյ դիմաց մեղադրելով զնոսա. « Որք վստահացեալ էին ի կեանս աշխարհիս, այսպէս եղիցի զոր խորհեցանն և ոչ իբրև թէ փախեան » : Բարիոք իսկ և Յովբ [2] զյան—կարծակի ապականութիւնս ողբացաւ :

9,26 « Եւ կամ թէ իցեն նաւաց հետք ճանապարհի, և կամ արծուոյ թռուցելոյ, որ խնդրիցէ զկերակուր [1] » :

Քանզի որպէս ծով [2] ոչ ունի « զհետս » կարկուրայից [3], և ոչ աւդք « զարծուոյ՝ որ խնդրիցէ զկերակուր [4] », որպէս ոչ երևին հետք նոցա, նոյնպէս և յիւթիւնք աշխարհիս
p. 530 յորժամ անցանեն՝ ոչ ունին * նշանս բարեկենդանութեանն [5], այլ ի մոռացումն ան—կաւ նա և որ ի նմանէն են : Այսորիք զամենայն կենացս տկարութիւն և զանհաս—տատութիւն անցաւորաց, և զմեզ խրատեաց՝ զի մի՛ հայեսցուք ի նա. և դարձեալ յինքն դառնայ [6] այսպէս [7] ասելով.

9,27-28 « Եթէ ասեմ եթէ խաւսեցայց՝ մոռանամ, զերեսս ի վայր արկեալ՝ հեծեծեցից. 28 չարժեալ եմ ամենայն անդամովք [1] իմովք, զի գիտեմ եթէ անարատ զիս ոչ թողուցու » :

Իսկ ուրեմն յամենայն կողմանց ահագին է դատաստանն Աստուծոյ. այլ և արդարոց թէ արդարև նոյն ժամայն մոռացումն առնուն զոր խաւսինն, զարհուրեալք ի դիմաց Աստուծոյ, յորժամ դատիցին առ նմա. ուստի և « ՝զերեսս արկեալ ի վայր՝ հեծեմ՝, և
p. 531 ոգի առնուլ առաջի Աստուծոյ՝ ոչ * կարեմ : Եւ յահէ անտի [2] երերեալ տատանիմ ». վասն զի ՝թէպէտ բազում [3] և մեծամեծ ճշմարտութիւն [4] գիրեանց գիտեն, այլ սակայն ոչ ինչ է առ Աստուծոյ [5] արդարութիւնն՝ որ յառաջագոյն ցուցաւ մեզ : Ուստի ասէ, զի [6] « ՝անարատ զիս ոչ թողցես՝ յանդիմանելով, զի ամենայն արդար՝ առ մարդիկ է արդար. բայց յԱստուծոյ [7] արդարութիւնն յաղթեալ է », երանել ի [8] ամենեքին ոչ ՝կարաց եղանել [9], յորժամ ի դատաստան մտցէ ընդ անչափ Աստուծոյ արդարութեանն. իսկ

9,25b
[1] յարդարև E — [2] Յոբ E

9,26
[1] կերակուր E — [2] ծով որ E — [3] կարկուրաից E — [4] կերակուր E — [5] բարեկենդանութեան E — [6] դառնա E — [7] *om.* E

9,27-28
[1] անդամաւք E — [2] նորա *add.* E — [3] բազում անգամ թէպէտ E — [4] E, ճարտարութիւն VD — [5] E, Աստուած VD — [6] թէ E — [7] առ ի յԱստուծոյ E — [8] երանեալ E — [9] կարասցէ լինել E

[2] Nous adoptons la leçon de E, *čšmartut'iwn*, *vérité*, *sincérité*, attestée aussi par la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, au lieu du terme *čartarut'iwn*, *habileté*, *ruse*… du ms. V.

9,25b «*Elle a fui sans voir le bonheur.*»

(Job) parle des hommes ou des affaires des hommes qui n'ont en elles aucun des vrais «*bonheurs*[1]», parce qu'elles font usage du limon corruptible et que cette vie, qui ne dure qu'un temps, ne diffère en rien de ceux qui prennent la fuite. Voici en effet ce que dit exactement le prophète Amos, comme s'il les accusait au nom de Dieu: «*Ceux qui avaient confiance dans la vie de ce monde, qu'il leur arrive ce qu'ils avaient pensé, et non comme s'ils avaient fui*[a-2]!» C'est donc avec raison que Job aussi a déploré cette corruption inattendue.

9,26 «*Ou est-ce qu'il y a des traces de la route des vaisseaux ou bien de l'aigle qui vole à la recherche de sa nourriture*[1].»

Car de même que la mer ne garde pas «*trace*» des nacelles ni les airs «*de l'aigle à la recherche de sa nourriture*», de même que leurs traces n'apparaissent pas[a], de même aussi l'opulence de ce monde, quand elle passe[b], ne laisse aucun vestige de félicité; elle est tombée dans l'oubli, elle et ce qui en provient. Par ces (exemples), (Job) a méprisé toute la faiblesse de cette vie et son instabilité, et il nous a conseillé de ne pas nous y arrêter. Il revient à lui-même en disant:

9,27-28 «*Si je dis que je parlerai, j'oublie; abaissant* (*mon*) *visage, je gémirai.* 28 *Je suis secoué de tous mes membres, parce que je sais qu'il ne me relâchera pas comme quelqu'un d'irréprochable*[1].»

Par conséquent, de toutes parts, le jugement de Dieu est terrifiant. Mais (il l'est) aussi pour les justes, puisqu'au même instant ils oublient ce qu'ils disent, effrayés par le visage de Dieu, lorsqu'ils sont jugés devant lui. C'est pourquoi, «'*abaissant* (*mon*) *visage, je gémis*' et je ne puis reprendre haleine devant Dieu. Sous l'emprise de la peur, je suis agité, ballotté», parce que, même si (les justes) connaissent leur très grande sincérité[2], pourtant elle n'est rien auprès de la justice de Dieu qui nous a été manifestée auparavant. C'est pourquoi (Job) dit: «'*Tu ne me relâcheras pas comme quelqu'un d'irréprochable*'; tu me fais des reproches, car, chez les hommes, tout juste est juste, mais devant Dieu sa justice est dévaluée». Le bienheureux n'aurait absolument pas pu en sortir, une fois entré en jugement avec

9,25b a. cf. Amos 9,1.

9,26 a. cf. Sag. 5,10-11. b. cf. Sag. 5,9.

9,25b

[1] La recension hexaplaire (voir supra p. 301), reprise dans le commentaire, est entre les mains d'Hésychius.

[2] Le texte n'est pas d'Amos, mais vraisemblablement inspiré d'*Amos* 9,1; la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan l'attribue aussi au prophète Amos.

9,26

[1] Le texte, identique au lemme du début, sera repris, un peu différemment, dans l'Homélie XIV, sur *Job* 11,4-6.

9,27-28

[1] *Job* 9,27b est différent du lemme du début (voir p. 300) et identique à Z et à BSA. *Job* 9,28b en est aussi différent (*il?*). Le texte *Job* 9,28b sera repris dans l'Homélie XIV, sur *Job* 11,4-6 (...*tu* ne me relâcheras pas...).

*հրաժարեալ ի դատ մտանել [10] ընդ Աստուծոյ՝ յիրաւի զայս ասացեալս ի վերայ [11]
լած :*

9,29-31 « *Որովհետև ամբարշտէի, ընդէ՞ր ոչ մեռայ* [1]: *Ընդունայն աշխատիմ,* 30
p. 532 *եթէ լուացայց ձիւնբ* [2] *և * սրբեցայց ձեռօք սրբեցելովք.* 31 *սաստկացեալ աղտով
ներկէր զիս, և զազրացոյց զիս պատմուճան՝իմ* » :

« *Գիտեմ, ասէ* [3], *զի նուաղ եմ յԱստուծոյ յանբաւ* [4] *յարդարութենէն* [5], *բայց մարդ-
կանս՝ արդար եմ ըստ քոյում* [6] *վկայութեան* [7]. *բայց սոքա հայելով* [8] *ի փորձանս՝
ամպարիշտ* [9] *զիս համարին. զի եթէ ՝ամպարիշտ եմ* [10]՝ *ըստ սոցա կարծեացս, ՝ընդէ՞ր
ոչ մեռայ* [11]՝. *բայց այսչափ* [12] *յերկարեալ իմձ ի փորձանս և ի մարտնչել այսչափ
ժամանակս, և զերծանել իմձ ի սգալոյս և յիմանալի մահուանէն, ոչ ամպարիշտ* [13]
ցուցանէր զՅովբ [14] *տռանց իրիք երկմտութեան : Բայց սակայն և այսպէս ՝ընդունայն*
p. 533 *աշխատիմ՝, յորժամ կամիցիմ ընդդէմ արարչին մտանել ի դատաստան * և ի հակառա-
կութիւն. թէպէտ և յայտնի սրբութեամբ փարեցայց, մինչ զի և քան զձիւն սպիտակ
եղէց. թէպէտ կատարեալ արդարութեամբ ճգնեցայց՝ առաջի դնելով զործս* [15] *սուրբս.
քանզի զայս ակնարկեն ՝ձեռքն՝, թէպէտ իբրև ՝աղտով ներկէր զիս՝, զոր արարին* [16]
յանցանքն Ադամայ [17]. *ուստի և ՝պատմուճան՝ սրբութեան և համարձակութեան ՝զազ-
րացոյց զիս՝, զոր Ադամ ի դրախտին զգեցեալ* [18] *էր և ոչ ամաչէր ի մերկութենէ ապա-
կանելի պատմուճանացս* ». *բայց ամաչեաց և պիտոյ եղև նմա հանդերձ՝ յորժամ յան-
ցուցեալ* « *զազրացոյց* » *զպատմուճանն անապական : Յայնմ* « *յաղտոյ՝* » *ասէ Յովբ* [19]՝
եթէ « *ներկ* » *Աստուած ՝զմարդ իսկ* [20], *յորմէ հետէ աղտեղեալ ք պատուիրանազան-*
p. 534 *ցութեամբ՝ * ընդ աղտեղութեամբ անկեալ է ամենայն ազգ մարդկան : Իսկ Աստուծոյ
մարդասիրելով, ոչ ՝կամեցեալ ի սպառ* [21] *կորուսանել զԱդամ, և ոչ զգոյութիւն հասա-
րակաց ազգի* [22] *մերոյ, այլ տանջեալ զնախաստեղծն՝ հրամայեաց* [23] *ազգիս յառաջ
գալ, ընդունելով զաւակ ի միմեանց : Քանզի եկն որ սրբեաց ի մէնջ զառաջին աղտն
և մաքրեալ եցոյց մեզ զԱդամ. զոր յայտնի եցոյց մեզ Յովբ* [24] *ըստ ՝կարգի բանիս* [25]
ազդեալ յաստուածային [26] *Ոգւոյն* :

9,32 « *Զի ոչ ես իբրև զիս մարդ՝ ՝ընդ որում դատեցայց* [1], *եթէ հասարակ եկեսցուք
ի դատաստան* » :

[10] *մտանեալ* E — [11] *վերա* E

9,29-31
[1] *մեռա* E — [2] *ձեամբ* E — [3] *om.* E — [4] *անբաւ* E — [5] *մարդասի-
րութենէն* E — [6] *քում* E — [7] *վկաութեան* E — [8] *հաելով* E — [9] *ամբա-
րիշտ* E — [10] *ամբարշտէի* E — [11] *մեռա* E — [12] *այնչափ* E — [13] *ամբա-
րիշտ* E — [14] *զՅոբ* E — [15] *զգործս* E — [16] *արար* E — [17] *Ադամա* E
— [18] *զգեցեալն* E — [19] *Յոբ* E — [20] *զմարդիկս* E — [21] *ի սպառ կամեցեալ*
E — [22] *ազգիս* E — [23] *հրամաէ* E — [24] *Յոբ* E — [25] *բանի կարգիս* E
— [26] *յաստուածաին* E

9,32
[1] *om.* E

la si parfaite justice de Dieu. Mais ayant renoncé à entrer en jugement avec Dieu, c'est à juste titre qu'il ajouta ces propos.

9,29-31 «*Puisque j'étais impie, pourquoi ne suis-je pas mort? C'est en vain que je me fatigue.* 30 *Si je me lavais avec de la neige et si je me purifiais avec des mains purifiées,* 31 *il me plongerait profondément dans des immondices; et mon vêtement m'a pris en horreur*[1].»

«Je sais, dit-il, que je suis faible devant la justice infinie de Dieu, mais devant (celle) des hommes je suis juste d'après ton témoignage[a]; ceux-ci pourtant, à la vue de mes épreuves, me tiennent pour un impie. Si '*je suis un impie*' selon leur opinion, '*pourquoi ne suis-je pas mort*'? Cependant, avoir tant duré dans les épreuves, avoir mené de si longues luttes et avoir été délivré de la tristesse et de la mort spirituelles[2], (cela) sans aucun doute ne faisait pas voir en Job un impie. Toutefois, même ainsi, '*c'est en vain que je me fatigue*[3]' à vouloir entrer en jugement et en opposition avec le Créateur. Même si je fais preuve d'une pureté évidente au point d'être plus blanc que neige[b], même si je m'applique à une justice parfaite en accomplissant des œuvres saintes — car c'est à cela que font allusion '*les mains*' —, même ainsi, '*il me plongerait dans des immondices*', ce que fit la transgression d'Adam. Aussi '*le vêtement*' de pureté et de liberté '*m'a pris en horreur*', lui qu'avait revêtu Adam dans le paradis, sans avoir honte de la nudité du vêtement corruptible[c].» Mais il eut honte et il eut besoin d'un habit[d], lorsqu'après la transgression «*il prit en horreur*» le vêtement incorruptible. Dieu, dit Job, «*plongea*» l'homme «*dans ces immondices*», depuis que, souillé par la transgression, tout le genre humain est soumis à la souillure. Dieu, cependant, dans son amour pour les hommes[e], ne voulut pas perdre Adam définitivement ni la substance de notre race commune, mais après avoir châtié celui qu'il créa en premier[f], il ordonna (aux membres) de cette race de se perpétuer[g], en recevant une descendance les uns des autres. Il vint[h-4] en effet celui qui nous purifia de la première souillure et qui, après l'avoir nettoyée, nous permit de revoir Adam[i]. C'est lui que Job, sous l'inspiration de l'Esprit divin, nous a fait voir très clairement dans la suite du récit.

9,32 «*Car tu n'es pas comme moi un homme, contre lequel je me défendrais, si nous venions ensemble au jugement.*»

9,29-31 a. cf. Job 1,1.8; 2,3. b. cf. Ps. 50,9. c. cf. Gen. 2,25. d. cf. Gen. 3,7. e. cf. Tit. 3,4. f. cf. Gen. 3,17. g. cf. Gen. 9,7. — h. cf. Rom. 5,14. i. cf. 1 Cor. 15,45.

9,29-31

[1] *Job* 9,29 est différent du lemme du début (voir p. 300), et conforme à la version d'Aquila: «*c'est en vain que je me fatigue*» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 19).

[2] Litt.: «intelligible».

[3] Finale du verset *Job* 9,29 du texte hexaplaire (cf. supra, note 1).

[4] Le nouvel Adam, le Christ, comme Hésychius va l'exposer en commentant *Job* 9,32 et ss.

p. 535 *Իսկ առաջի այլոյ [2] մարդկան ցուցանէ Յովբ [3] զիւր * զարդարութեանն համար-
ձակութիւն, և առաջի Աստուծոյ ոչ իշխէ, վասն այսորիկ ասէ. եթէ [4] « ոչ ես մարդ
իբրև զիս, եթէ տաց քեզ պատասխանի ». « ոչ ձեռն արկեալ այսու բանիւք հայհոյեմ [5],
այլ միայն զայս ասեմ, եթէ կամիս դնել դատաստան ⸢հասարակ ընդ մեզ [6]. զի յորժամ
դատիցիմք ի քէն, համարձակեսցուք տալ քեզ պատասխանի, միանգամայն հաւա-
սարութեամբ [7]. քանզի հաւասարութիւն անդ լինի, որ [8] հոգւովք հաւասար [9] միմեանց
իցեն : Կամ լեր իբրև զմեզ մարդ, զի դատեսցես իբրև զԱստուած, և դատեսցիս հասա-
րակ ընդ մեզ, թէպէտ իբրև զբարերար՝ սակայն իբրև զմարդ ». բայց այս յայտ-
նագոյն ցուցանին յետ այսորիկ :*

p. 536 **9,33** * *« Իսկ յանկարծ գոյր միջնորդ մեր, և որ [1] յանդիմանէր և ընտրէր [2] ի
մէջ երկոցունց » :*

*Տեսանե՞ս, զի խնդրէ զգալուստ [3] Քրիստոսի, և ի դէմս աղաւթից մարգարէանայ [4]
զփրկչին խորհրդոյ, և զմիջնորդէն մերոյ կենացս. վասն որոյ և ասէ Պաւղոս. « Մի է
Աստուած և մի է [5] միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան, մարդն Յիսուս Քրիստոս ». զի
է՞ր եթէ նա արդէն մարմնացեալ էր, և յանդիմանէր զայն [6] յանդիմանութիւն [7]՝ զոր
Եսային [8] ասէր [9]. « Լուացարուք սրբեցարուք և ընկեցէք ⸢զչարիս ձեր յանձանց
ձերոց առաջի աչաց իմոց. դադարեցէք ի չարեաց ձերոց, ուսարուք զբարիս գործել.
խնդրեցէք զիրաւունս, փրկեցէք զզրկեալն, դատ արարէք որբոյն, և իրաւունս արարէք*
p. 537 *այրւոյն [10]. և եկայք յանդիման լիցուք * ասէ Տէր » : ⸢Այլ ընդէ՞ր [11] « միջնորդ » ասի
Քրիստոս. վասն զի զմարդոյ և զԱստուծոյ զկերպարանս ունի. զի պարտ է « միջ-
նորդին » որ կարիցէ [12] զթշնամիս ի հաշտութիւն ածել, առնուլ զդէմս երկոցունց, զի
այնպէս կարէ միաբանել և հաշտեցուցանել : Եւ վասն զի ընդ Հաւրն իւրում ⸢զմարդ
կամի [13] հաշտեցուցանել, զի Աստուած է և մարդ եղև, և այսպէս ունի զկերպարանս
երկոցունց :*

*Բայց ցուցանէ իսկ և մարդկան, թէ զի՞նչ պարտ է առնել յորժամ դատիցին, և զիա՞րդ
զդատաւորն ունին սիրել, և բարեմիտ և չարչարակից ստանան զիրաւարարն. և վասն
այսորիկ հրամայէ [14] լուանալ, յայտ է եթէ [15] մկրտութեամբ լուանալ, զի սրբեսցուք*
p. 538 *զաղտն առաջին, ուստի առաջնոցն * մերոց յանցանք եղեն առ Աստուած. իսկ ընկենուլն
զչարիս յանձանց, ուստի իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ յիւրոց դիմաց ցասոյց զԱստուած :
Այլ յամենայն ի գործս բարիս հրամայէ [16] ձեռնարկել, և դառնել իրաւամբք առ ամենե-*

[2] *այլոց* E — [3] *Յոբ* E — [4] *թէ* E — [5] *հաՀոյեմ* E — [6] *ընդ մեզ հասարակ* E — [7] *հաւասարութեամբ* E — [8] *որք* E — [9] *հաւասարք* E

9,33
[1] *om.* E — [2] *ընդէր* E — [3] *զգալուստն* E — [4] *մարգարէանա* E — [5] *om.* E — [6] *om.* E — [7] *զյանդիմանութիւն* E — [8] *Եսաին* E — [9] *ասէ* E — [10] *յանձանց, դադարեցէք. ուսարուք. խնդրեցէք. փրկեցէք. և տուք այրոյն* E — [11] *և ընդ* E — [12] *կամիցի* E — [13] *կամի զմարդ* E — [14] *հրամաէ* E — [15] *թէ* E — [16] *հրամաէ* E

Mais c'est devant d'autres hommes que Job a montré l'assurance de sa justice, alors que devant Dieu il ne l'ose pas; c'est pourquoi il dit: «*Tu n'es pas comme moi un homme, 'que je te réponde*[1]». «Ce n'est pas pour blasphémer que j'use de ces arguments, mais c'est simplement puisque tu veux engager un jugement à égalité avec nous dans le but, lorsque nous serons jugés par toi, d'avoir la liberté de te rendre réponse sur un pied d'égalité absolue; il n'y a en effet d'égalité qu'entre ceux qui sont d'âmes égales. En d'autres termes, sois homme comme nous, pour pouvoir à la fois juger comme Dieu et être jugé comme nous, bienfaiteur sans doute, mais homme néanmoins[2].» Cependant cela apparaît encore plus nettement dans la suite.

9,33 «*Ah! qu'il y eût seulement un médiateur entre nous, quelqu'un qui nous répliquât et tranchât entre nous deux.*»

Vois-tu comme (Job) réclame l'avènement du Christ et prophétise, sous le masque de cette prière, le mystère du Sauveur et du Médiateur de notre vie. C'est pourquoi Paul dit aussi : «*Il n'y a qu'un seul Dieu et qu'un seul médiateur entre Dieu et les hommes, l'homme Jésus-Christ*[a-1]». Que serait-ce, en effet, si le (Christ) s'était déjà incarné et qu'il se fût mis à répliquer (aux hommes) avec le reproche formulé par Isaïe: «*Lavez-vous, purifiez-vous et ôtez le mal de vos âmes de devant mes yeux, cessez (de faire) le mal, apprenez à faire le bien, recherchez le droit, délivrez l'opprimé, faites justice à l'orphelin et droit à la veuve, et venez, comparaissons, dit le Seigneur*[b-2]»! Pourquoi le Christ est-il dit «*médiateur*»? Parce qu'il possède la forme de l'homme et celle de Dieu[c], car il est nécessaire «*au médiateur*», pour pouvoir amener les ennemis à la réconciliation[d], de prendre le visage[3] des deux; ainsi il peut en effet mettre d'accord et réconcilier. Et parce que (le Christ) veut réconcilier l'homme avec son Père[e], car il est Dieu et il s'est fait homme[f], il possède donc la forme des deux.

Cependant il va aussi jusqu'à déclarer aux hommes ce qu'il faut faire lorsqu'ils sont jugés: comment avoir un Juge qui leur soit amical, et comment se rendre le Juge bienveillant et compatissant. Pour cela, il ordonne de se laver, évidemment de se laver par le baptême, afin que nous nous purifiions de la première souillure à

9,33 a. 1 Tim. 2,5. b. Is. 1,16-18. c. cf. Phil. 2,6. d. cf. Rom. 5,10. e. cf. 2 Cor. 5,18. f. cf. Phil. 2,7.

9,32

[1] Ces derniers mots «*que je te réponde*», conformes au texte hébreu, n'ont pas d'équivalent dans la LXX ou les *Hexaples* tels que nous les connaissons.

[2] Hésychius introduit ici ce qu'il a annoncé à la fin du commentaire sur *Job* 9,31 : l'Adam, c'est le Christ, Dieu et homme, qui peut juger en tant que Dieu et pourrait être jugé en tant qu'homme.

9,33

[1] Le texte reproduit celui de Z; NT omet les deux copules (*est*).

[2] Le texte est différent de Z mais conforme à la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 125-126). La citation est en abrégé dans le ms. E.

[3] Le terme arménien, *dēms*, πρόσωπον, est différent du mot μορφή évoqué auparavant avec la citation de *Phil.* 2,7: mais pour Hésychius les deux termes ont ici la même signification, comme le montre la phrase suivante. (Sur la christologie de ce passage, voir Hom. VI, sur *Job* 3,5b, et Hom. XX, sur *Job* 16,21).

սին, վասն զի և մեր ազգս այսուիկ[17] *յանցուցեալ էր առ Աստուած, և վասն այնորիկ այրիք և որբք լաք յերկնաւոր Հայրէն. և վասն այսորիկ հրամայէ*[18] *մեզ դատաստան առնել որբոց, և իրաւունս առնել այրեաց, զի փութով ազատեսցուք յանիրաւութեանց, և համարձակութիւն կալցուք առաջի դատաւորին. և որ լսէ ի մէջ երկոցունց մեր և ընքեան, ոչ դատապարտեսցէ զմեզ, այլ իրաւունս արասցէ մարդկան. զոր յիրա-*
* p. 539 *ւի փութայր Յովբ*[19], *որ զայս ամենայն կատարեալ * էր : Եւ զի՞նչ յաւելու :*

9,34 « *Ի բաց արասցէ յինէն զգաւազանն*[1] *իւր, և ահ նորա զիս մի՛ զարհուրեցուսցէ* » :

Քանզի մարմնացեալ և իբրև զմեզ եղեալ, ոչ գաւազանաւ հարկանէ զմեզ, և ոչ ահիւ, եթէ ի շնորհս նորա և ի[2] *հաւատս*[3] *ընծայեսցուք. որ և յարուցեալ ի մեռելոց՝ ասէր ցկանայսն,* « *մի՛ երկնչիք* ». *այլ և աշակերտացն երևելով, զզոյն բարբառ արձակեաց : Ըստ այսմ*[4] *մտաց եղ և Յովբ*[5] *ի կարգի ասա, թէ*[6]

9,35a « *Խաւսեցայց և մի՛ երկեայց*[1] *ի նմանէն*[2] » :

Վասն զի զերկիւղն նա դադարեցոյց ի մէնջ, և զսէր աւրինադրեաց : Զոր և Յովհաննէս[3] *աստուածաբան գրեաց, եթէ* « *Սէր կատարեալ զերկիւղ ի բաց մերժէ* » : *Զոր և Յովբայ*[4] *զայս կատարելով համարձակի ասել.*

9,35b-10,1a « *Քանզի ոչ գիտեմ զանձին զանիրաւութիւն,* 10,1a *աշխատեալ անձամբ իմով* » :

« *Այսպէս ոչ*[1] *որպէս բարեկամքս նախատեն, մանաւանդ որպէս կարծէր թշնամին : Վասն*[2] *այսորիկ համարձակեցաւ մարտնչել ընդ իս փորձութեանց պատերազմաւ, չգիտացեալ եթէ*[3] *ունիմ զաւր ի յԱստուծոյ սէրն, որ յոյժ թեթևացուցանէ ինձ զծան-*
* p. 540 *րութիւն վշտաց իմոց* » : *Զայս * ասացեալ, յիրաւի ցուցանէ հեծեծելով զհամարձակութիւն բանից իւրոց :*

10,1b-2 « *Հեծեծելով թողից ի վերայ*[1] *իմ զբանս իմ, և խաւսեցայց անձամբ*

[17] *այսորիկ* E — [18] *հրամաէ* E — [19] *Յոբ* E

9,34
[1] *զդատաստանն* E — [2] E, *om.* V, *ի con.* D — [3] *հաւատասն* E — [4] *այդմ* E — [5] *Յոբ* E — [6] *եթէ* E

9,35a
[1] *երկայց* E — [2] *նմանէ* E — [3] *Յոհան* E — [4] *Յոբա* E

9,35b-10,1a
[1] *om.* VD — [2] *և վասն* E — [3] *թէ* E

10,1b-2
[1] *վերա* E

10,1b-2
[1] *Job* 10,1b est différent du lemme du début (voir p. 300) et conforme à A.

partir de laquelle les transgressions de nos ancêtres s'adressèrent à Dieu. Il (ordonne) donc d'éloigner de nos âmes le mal par lequel chacun de nous, à titre personnel, a irrité Dieu. Il ordonne[4] encore d'entreprendre toutes actions bonnes et de juger tous les hommes selon le droit, parce que notre race, sur ce point également, avait transgressé aux yeux de Dieu; c'est pour cela que nous étions comme des veuves et des orphelins, loin du Père des cieux. Voilà pourquoi il nous ordonne aussi de rendre justice aux orphelins et de faire droit aux veuves, pour que nous soyons rapidement libérés de (nos) iniquités, et que nous nous tenions avec assurance devant le Juge[g]. Alors, celui qui écoute entre nous deux et lui-même ne nous condamnera pas, mais il fera droit aux hommes, ce que Job, à juste titre, se hâtait de faire, lui qui avait accompli tout cela. Et qu'ajoute-t-il?

9,34 «*Qu'il écarte de moi son bâton, et que sa peur ne m'épouvante pas.*»
Car, une fois incarné et devenu semblable à nous, (le Christ) ne nous frappe ni du bâton ni de la peur, si nous accourons à sa grâce et à la foi, lui qui, ressuscité des morts, disait aux femmes: «*Ne craignez pas*[a]!» Et lorsqu'il apparut aux disciples, il leur tint aussi le même langage[b]. C'est en ce sens que Job a continué.

9,35a «*Je parlerai et je ne le craindrai pas*[1].»
Car il a fait cesser pour nous la crainte et établi la loi de l'amour[a]. C'est ce qu'a écrit Jean le théologien: «*L'amour parfait chasse la crainte*[b]». Et complétant cela, Job a l'audace de dire:

9,35b-10,1a «*Car je ne me connais pas d'iniquité.* 10,1 *Mon âme est fatiguée*[1].»
«Ce n'est pas ce que disent mes amis de façon outrageuse[2], (et) surtout ce que pensait l'Ennemi. C'est pour cela qu'il eut l'audace d'engager la lutte avec moi dans un combat plein d'épreuves; il ignorait que je possédais l'amour de Dieu qui allège pour moi le poids de mes afflictions.» Ceci dit, en même temps qu'il gémit profondément, (Job) manifeste à juste titre de la hardiesse dans ses propos.

10,1b-2 «*Avec des gémissements profonds, je lâcherai contre moi mes paroles et, l'âme remplie d'amertume, je prononcerai mes paroles dans mon angoisse.* 2 *Et je*

g. cf. Hébr. 4,16.

9,34 a. Matth. 28,5.10; Mc 16,6. b. cf. Lc 24,38.

9,35a a. cf. Matth. 22,37-39; Mc 12,29-33; Jn 13,34. b. 1 Jn 4,18.

[4] Ici et dans la phrase suivante, Hésychius commente la citation faite plus haut d'*Isaïe* 1,16-18.

9,35a
[1] *Job* 9,35a est différent du lemme du début.

9,35b-10,1a
[1] *Job* 10,1a, omis dans le lemme du début (voir p. 300) est conforme à B.
[2] Nous adoptons la négation *οὐ*, absente de V, mais attestée par le ms. E et la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan.

դառնացելով զրանս իմ ի նեղութեան իմում ։ 2 Եւ ասացից ցՏէր. մի՛ ուսուցաներ զիս ամպարշտել[2], և ընդէ՞ր այսպէս դատեցար զիս » ։

Լուա՞ր, զի ոչ ընդունայն և ոչ հպարտութեամբ, այլ ի սաստկութենէ վշտաց[3] ըմբռնեալ՝ զայս բարբառի. ուստի և « հեծէ », և խաւսի « ի վերայ[4] » իւր և նուաղէ « դառնութեամբ անձին », յայտ է թէ տրտմութեամբ ըմբռնեալ. և ասէ ցՏէր. « Մի՛ ուսուցաներ զիս ամպարշտել[5]՝ և թողցես[6] այլոց տեսանել զմեծութիւն վշտաց[7], և[8] եղիցիմ[9] ողբալի և ծաղր կատականաց[10] » ։ Վասն այսորիկ ասէ՝ թէ « անիրաւապէս[11] ՝դատեցար զիս՝ », այսինքն, եթէ « հրամայեցեր[12] ինձ լինել կոխան դատողաց[13] » ։

10,3 « Կամ[1] բարւո՞ք թուիցի[2] քեզ՝ թէ[3] ամպարշտեցից[4]. զի մերժեցեր զգործս ձեռաց քոց, և ի խորհուրդս ամպարշտաց հայեցար[5] » ։

Զիա՞րդ և կամ վասն է՞ր ասաց զԱստուծոյ, եթէ « ի խորհուրդս[6] ամպարշտաց[7] հայեցար[8] ». այլ թերևս վասն այսր, զի հաւանեցաւ բանսարկուին, զայս ասելով. « Մի՛ թէ ձրի՞ պաշտէր[9] Յովբ[10] զՏէր ». կամ զիա՞րդ ասէ զնմանէն, եթէ « Մերժեցեր p. 541 * զգործս ձեռաց քոց ». այլ թերևս վասն այսր, թէ « ընդէ՞ր մատնեցեր թշնամւոյն[11] տանջել զստեղծուած քո ». և վասն այսորիկ ասէ[12]. « Կամ թէ բարւո՞ք թուիցի քեզ՝ զի[13] ամպարշտեցից » ։ Վասն զի յայս ածէ բանսարկուն զճգնողն, և վասն այսորիկ խնդրեաց զնա յԱստուծոյ, զի զամպարիշտս ինչ բարբառեսցի[14], կամ թէ[15] անիրաւս գործեսցէ ։ Բայց ⸢Յովբ զայս բանս կարի[16] իմաստութեամբ բարբառեցաւ[17], փութացուցանելով ածել ի վերայ[18] ինքեան զաւգնութիւնն Աստուծոյ[19], զի մի՛ տկարացեալ ի փորձութեանցն՝ խնդութիւն եղիցի թշնամւոյն ։ Բայց պարտ է զարմանալ և որ ի կարգիս կայ[20] ։

10,4-7a « Մի՛ եթէ որպէս հայի՞[1] այր՝ հայիցիս, կամ[2] որպէս տեսանէ՞ մարդ՝ տեսանիցես[3], 5 կամ[4] կեանք քո մարդկայրէ՞ն իցեն, կամ թէ ամք քո իբրև զա՞ռն, 6 զի վերստին խնդրեցեր զանաւրէնութիւն իմ և զմեղս իմ քննեցեր. 7 քանզի գիտես զի ոչ ամպարշտեցի » ։

Քանզի այս է զաւրութիւն բանիցս, « զի ոչ է լաւ անիրաւել առաջի քո, այդ[5] յայտ է, բայց ընդէ՞ր մատնեալ եմ թշնամւոյն[6], զի հարկաւորեսցէ ինձ զայս. այլ ոչ զննել և ոչ ՝քննել՝ պարտ է քեզ զՅովբ[7], p. 542 * եթէ իցէ այդպէս որպէս ասէ թշնամին. վասն զի զամենայն յառաջագոյն գիտես իբրև[8] զԱստուած. և ոչ ՝իբրև զմարդ՝ տեսանես, եթէ մնասցես զփորձ իրացն առնուլ. և ոչ ՝կեանս[9] մարդկեղէնս՝ ունիս, և ոչ ՝ամս և աւուրս

[2] ամբարշտել E — [3] վշտացն E — [4] վերա E — [5] ամբարշտել E — [6] թողացուցեալ E — [7] վշտացն E — [8] *om.* E — [9] եղիցին E — [10] *om.* E — [11] ընդէ՞ր այսպէս E — [12] հրամաեցեր E — [13] ի նախատողաց E

10,3

[1] կամ եթէ E — [2] թուի E — [3] եթէ E — [4] ամբարշտեցից E — [5] հաեցար E — [6] խորհուրդ E — [7] ամբարշտաց E — [8] հաեցար E — [9] պաշտէ E — [10] Յոբ E — [11] թշնամոյն E — [12] ասէ թէ E — [13] թէ E — [14] բարբառիցի E — [15] եթէ E — [16] Յոբ կամի զայս բանս E — [17] բարբառիլ E — [18] վերա E — [19] յԱստուծոյ E — [20] կա E

dirai au Seigneur: Ne m'apprends pas à être impie, et pourquoi m'as-tu condamné ainsi[1] *?*»

As-tu entendu? Ce n'est ni sans raison ni par orgueil, mais sous le coup d'une violente affliction que (Job) dit cela. Aussi il «*gémit*», parle «*contre lui*» et défaille, «*l'âme remplie d'amertume*», évidemment sous le coup de la tristesse; et il dit au Seigneur: «'*Ne m'apprends pas à être impie*' et laisse voir à autrui l'ampleur de mes misères, et je deviendrai objet de plainte et de moquerie!» Aussi dit-il: «C'est injustement que '*tu m'as condamné*'», c'est-à-dire «que tu as ordonné que je sois foulé aux pieds des juges».

10,3 «*Ou bien te paraîtrait-il bon que je sois impie? Car tu as repoussé les œuvres de tes mains, et tu as été attentif au conseil des impies.*»

Comment ou pourquoi (Job) a-t-il dit de Dieu: «*Tu as été attentif au conseil des impies*»? C'est peut-être pour cette raison que (Dieu) a consenti (à la suggestion) du Délateur qui disait ceci: «*Est-ce gratuitement que Job sert le Seigneur*[a]?» Et comment (Job) dit-il du même personnage: «*Tu as repoussé les œuvres de tes mains*»? C'est peut-être pour cette raison: «Pourquoi as-tu livré ta créature à l'Ennemi pour qu'elle soit tourmentée?» Voilà pourquoi (Job) dit: «*Ou bien te paraîtrait-il bon que je sois impie*?» Car c'est à cela que le Délateur entraîne le combattant, et il l'a réclamé à Dieu, pour qu'il tienne quelques propos impies ou qu'il commette ce qui n'est pas juste. Mais Job a prononcé ces paroles avec beaucoup de sagesse, pressé d'attirer sur lui-même l'aide de Dieu, de peur qu'affaibli par les épreuves il ne fasse la joie de l'Ennemi. Cependant il faut s'étonner aussi de ce qui suit.

10,4-7a «*Est-ce que tu regarderais comme regarde l'homme ou bien verrais-tu comme voit un homme,* 5 *ou bien ta vie serait-elle humaine ou tes années comme celles de l'homme,* 6 *que tu aies recherché mon iniquité et que tu aies enquêté sur mon péché?* 7 *Tu sais en effet que je n'ai pas commis d'impiété.*»

Tel est en effet le sens de ces paroles: «Qu'il ne soit pas bien de commettre l'iniquité devant toi, cela est évident, mais pourquoi ai-je été livré à l'Ennemi pour qu'il m'y contraigne? Il ne faut pas que toi, tu scrutes Job et '*enquêtes*' sur lui, pour voir s'il en est comme le dit l'Ennemi; car tu connais tout à l'avance en tant que Dieu, et tu ne vois pas '*comme un homme*', en sorte que tu aies à attendre de recueillir l'épreuve des faits; tu n'as pas '*une vie humaine*', ni '*des années*' ni des jours '*comme un homme*'. Car la vie des hommes est sur la terre, et toi, tu regardes d'en haut[a]; nos jours durent un temps[b], mais toi, tu connais ce qui est éternel et

10,3 a. Job 1,9.

10,4-7a a. cf. Ps. 101,20. b. cf. Ps. 38,6.

10,4-7a
[1] *Հաւ* E — [2] *և* E — [3] *տեսանես* E — [4] *կամ թէ* E — [5] *արդ* E — [6] *թշնամոյն* E — [7] *զՑոբ* E — [8] *որպէս* E — [9] *զկեանս* E

իբրև զմարդ՝ ։ Քանզի մարդկան կեանքս ի վերայ[10] *երկրի են, իսկ դու ի բարձանց Հայիս*[11]*. մեր աւուրքս ժամանակեանք են, բայց դու յաւիտենական և յաւիտեանս դիտես. վասն այսորիկ զամենայն յառաջագոյն գիտես ։ Իսկ զի՞րդ ՝վերստին խնդրես զանաւրէնութիւնս իմ, և քննես զյանցանս իմ՝, զոր դու գիտես, թէ ոչ կայ*[12] *յիս, և դու իսկ վկայես*[13] *ինձ. զի ոչ յայտնի և ոչ գաղտնի ՝ոչ ամպարշտեցի՝* » ։

10,7b « *Այլ ո՞վ է որ ի ձեռաց քոց հանիցէ* » ։

Այսինքն, եթէ « սակայն և ի քէն վկայեալ[1] *եմ, այլ ոչ եմ բաւական ապրել յիմմէ արդարութենէս. և ոչ յորժամ հարկանել զիս կամիցիս՝ կարացից ապրեցուցանել զիս. ⌜քանզի ՝ո՞վ է որ կարասցէ ի ձեռաց քոց՝ հզաւրաց ՝ապրեցուցանել զիս*[2]*՝ ». որ զաջու ձեռանէ կախեալ կամ ամենայն արարածք. որում*[3] *փառք յաւիտեան* ։

[10] *վերա* E — [11] *Հախս* E — [12] *կա* E — [13] *վկաես* E

10,7b
[1] *վկաեալ* E — [2] *om.* E — [3] *ընդ որում* E

l'éternité[c], c'est pour cela que tu connais tout à l'avance. Comment '*recherches-tu donc mes iniquités et enquêtes-tu sur mes transgressions*', alors que tu sais qu'il n'y en a pas en moi, et que c'est toi-même qui me rends témoignage que '*je n'ai pas commis d'impiété*' ni au grand jour ni en cachette?»

10,7b «*Mais quel est celui qui peut arracher de tes mains?*»

C'est-à-dire: «Bien que tu me rendes témoignage, je ne puis être sauvé par ma justice et, lorsque tu veux me frapper, je ne puis me sauver. '*Quel est*' en effet '*celui qui peut me sauver de tes mains*' puissantes?» Toute la création est suspendue à sa droite[a], lui à qui (revient) la gloire éternelle.

c. cf. Ps. 138,5.

10,7b a. cf. Job 12,10; Sir. 10,4.

Job 10,8 « *Ձեռք քո արարին զիս և ստեղծին զիս, և ապա շրջեցար հարեր [1] զիս :*
9 *Յիշեա՛ զի կաւ ստեղծեր զիս,և յերկիր միւսանգամ դարձուցանես զիս :* 10 *Կամ*
p. 543 *թէ * ո՞չ իբրև զկաթն կթեցեր զիս [2], և մածուցեր զիս իբրև զպանիր :* 11 *Մորթ*
և միս զգեցուցեր [3] ինձ, ոսկերաւք և ջլաւք հանար զիս [4] : 12 *Զկեանս և զողորմու–*
թիւն եդիր ի վերայ իմ, այցելութիւն քո պահեաց զհոգի իմ : 13 *Զայս ունելով ի*
քեզ [5], գիտեմ զի յամենայնի կարող ես, և ոչ ինչ տկարանայ քեզ : 14 *Թէ և մեղան–*
չեմ՝ պահես զիս, և յանաւրէնութենէ անարատ ոչ թողցես զիս : 15 *Եթէ ամպար–*
շտեցից՝ վայ է ինձ, և եթէ արդարացայց՝ ոչ կարեմ համբառնալ ի վեր, զի լի եմ անարգանաւք,
16 *որսացեալ եմ իբրև զառեւծ ի սպանումն : Դարձեալ կրկնեալ չարաչար սատակես*
զիս, 17 *նորոգելով ի վերայ իմ զհարուածս իմ : Բարկութեամբ մեծաւ ձեռն արկեր*
յիս. և յարուցեր ի վերայ իմ փորձանս : 18 *Ընդէ՞ր հաներ զիս յորովայնէ և ոչ անդէն*
մեռայ, և ական չէր տեսեալ զիս, 19 *և իբրև զչեղեալ լինէի : Ընդէ՞ր յարգանդէ ի*
գերեզման ոչ գնացի, 20 *կամ թէ ո՞չ սակաւ իցէ ժամանակ կենաց իմոց : Թոյլ*
տուր ինձ սակաւիկ մի հանգչել, 21 *մինչև երթեալ յերկիր՝ ուստի ոչ դառնայցեմ՝*
յերկիր խաւարին և մթին, 22 *յերկիր խաւարին յաւիտենից. ուր ոչ գոյ լոյս, և ոչ*
տեսանել [6] զկեանս մարդկան » : (Job 10,8—22)

p. 544 *Քանզի ամենայն իսկ կեանքս մարդկան արդարև * փորձութիւն են. որ ընթանայ ընդ նա միտ դնելով [7]՝ ոչ երբեք ելանէ առանց շահի, այլ պահէ զոտս իւր առողջ : Բայց*

Lemme XIII
[1] *հաներ* E — [2] *om.* E — [3] *սգեցուցեր* E — [4] E *add.* : *մինչև ցայն վայր.* « *և ոչ տեսանէ զկեանս մարդկան* » (cf. l. 17) — [5] *քէն* V, *corr. cum.* D — [6] *տեսանէ* E — [7] *ելով* E

---

[11] Le texte est identique à Z. *Job* 10,18a est différent de BSA (omission de οὖν et présence d'un adverbe de lieu: n'y suis-je...). – *Job* 10,18b est conforme à BSA.

[12] *Job* 10,19a est identique à Z et conforme à BSA. · *Job* 10,19b est différent de Z et conforme à A.

[13] Le texte est identique à Z. *Job* 10,20a est conforme à A et *Job* 10,20b à BSA.

[14] *Job* 10,21a est différent de Z et de BSA (...*dans la terre*). — *Job* 10,21b est identique à Z et conforme à BSA.

[15] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

Prologue XIII

[1] La conjonction, qui ouvre le prologue, suppose donc qu'ait eu lieu auparavant, dans le cas d'une prédication réelle, la lecture des versets *Job* 10,8-22. Après avoir ainsi admis que «la vie des hommes est une épreuve», Hésychius va exposer, dans un court prologue, que l'homme est à l'image de Dieu et l'objet de son attention.

[2] Ce thème de la «couronne» à gagner dans l'épreuve a déjà fait, depuis le prologue de la première Homélie (voir p. 63), l'objet de nombreuses répétitions.

HOMÉLIE XIII

Lemme XIII

Job 10,8 «*Tes mains m'ont créé et m'ont modelé, et ensuite tu t'es ravisé, tu m'as frappé*[1]. 9 *Souviens-toi que tu m'as modelé limon, et de nouveau tu me fais retourner à la terre*[2]. 10 *Ou encore, ne m'as-tu pas trait comme le lait et fait cailler comme le fromage*[3]? 11 *Tu m'as vêtu de peau et de chair, d'os et de nerfs tu m'as tissé*[4]. 12 *Tu m'as accordé vie et miséricorde; ta visite a conservé mon souffle*[5]. 13 *Parce que tu as cela en toi, je sais que tu peux tout et que rien ne t'est impossible*[6]. 14 *Et si je pèche tu m'observes, et tu ne me tiendras pas pour innocent de l'iniquité*[7]. 15 *Si je suis impie, malheur à moi! Et si je suis juste, je ne puis porter mes regards en haut, car je suis plein d'ignominie*[8]. 16 *J'ai été pris en chasse comme un lion pour la mise à mort. De nouveau, tu recommences à me torturer très cruellement*[9], 17 *renouvelant contre moi mon châtiment. Avec grande colère tu as porté la main sur moi et tu m'as suscité des épreuves*[10]. 18 *Pourquoi m'as-tu tiré du sein et n'y suis-je pas mort? L'œil ne m'aurait pas vu*[11], 19 *et j'aurais été comme n'ayant pas été. Pourquoi ne suis-je pas allé du ventre dans le tombeau*[12]? 20 *La durée de ma vie n'est-elle pas courte? Laisse-moi me reposer un petit peu*[13], 21 *avant d'aller dans la terre d'où je ne reviendrai pas, terre de ténèbres et d'ombres*[14], 22 *terre des ténèbres éternelles, où il n'y a pas de lumière et où l'on ne peut voir la vie des hommes*[15].» (*Job* 10,8-22)

Prologue XIII

Toute la vie des hommes en effet[1] est vraiment une épreuve[a]; celui qui y court avec attention[b] n'en sort jamais sans profit, et il conserve ses pieds en bon état. Celui-là en sort avec des couronnes et les emblèmes de la victoire[c-2], qui, en toutes

Prologue XIII a. cf. Sir. 40,1. b. cf. 1 Cor. 9,24. c. cf. 1 Cor. 9,25; Jac. 1,12.

Lemme XIII

[1] *Job* 10,8a est différent de Z et conforme à SA. - *Job* 10,8b est identique à Z et différent de BSA (*et* ensuite...).

[2] *Job* 10,9a est identique à Z et conforme à BSA.

[3] *Job* 10,10 est identique à Z et conforme à BS.

[4] Le texte est identique à Z. - *Job* 10,11a est conforme à BSA et *Job* 10,11b à A. Le lemme du ms. E s'achève ici; on lit ensuite : «Jusqu'à cet endroit : *Et où l'on ne peut voir la vie des hommes*». (*Job* 10,22)

[5] Le texte est identique à Z. *Job* 10,12 est conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 10,12b).

[6] *Job* 10,13a est différent de Z et conforme à BSA. - *Job* 10,13b est identique à Z et conforme à BSA.

[7] *Job* 10,14a est identique à Z et différent de BSA (omission de γὰρ). - *Job* 10,14b est différent de Z et conforme à A.

[8] Le texte est identique à Z. – *Job* 10,15a est différent de BSA (omission de γὰρ). – *Job* 10,15b est conforme à B, et *Job* 10,15c à BS.

[9] Le texte est identique à Z et différent de BSA (omission de γὰρ) et des leçons de BSA en *Job* 10,16b (δὲ, καὶ, γὰρ).

[10] Le texte est différent de Z. – *Job* 10,17a est conforme à BS. - *Job* 10,17b est conforme à BSA (omission de δὲ cependant). – *Job* 10,17c est conforme à A.

ինքն հանդերձ պսակաւք և յաղթութեան նշանակաւք ելանէ, որ զգաւազանն Աստուծոյ
յամենայն ինչ և ընդ ամենայն տեղիս առաջի տանիցի. յորժամ ապաւինիցի յայն ձեռն՝
որոյ նաւահանգիստն հաստատուն է, և աշտարակն անշարժ, կամ թէ խստակից լինել
բնութեամբ, որ ապրեցուցանել և փրկել ինքեան է : Քանզի խնայէ [8] զորս [9] ստեղծ ի
կաւոյ, և բաժանեաց մի ըստ միոջէ յաչս և յականջս, ի ձեռս [10] և յոտս և յամենայն ան–
դամս [11] մեր որ են ըստ կարգի. զոր արարչական նախախնամութեամբն իբրև փքովք [12]
փչեաց և արար բանաւոր կենդանի, և արձան թագաւորական փառաւոր և պատուական
պատկեր կանգնեաց, և կերպարանս [13] ըստ նմանութեան արարչին որպէս կամեցաւ
և յաւրինեաց : Զայս իւրաքանչիւր ումեք մեզ պարտ է փրկել [14] միշտ իսկ, բայց առաւել
ևս ի փորձութեան. և զայս բարբառելով առ Աստուած, որ ածէ իսկ զնա առ ի յիշատակ
p. 545 արարչութեան մերոյ. զի * ոչ իսկ երբեք է մոռացեալ զիւր արարչութիւն, այլ կամաւք
իսկ լսէ ի մէնջ յորժամ ասասցուք սրբութեամբ վասն մեր. յորժամ իբրև զՅովբ [15]
բարեմտութեամբ խոնարհութեամբ ասասցուք, եթէ « Ձեռք քո արարին զիս և ստեղծին
զիս, և ապա շրջեցար հարեր զիս. յիշեա՛ զի կաւ ստեղծեր զիս, և յերկիր միւսանգամ
դարձուցանես [16] զիս » : Եւ զամենայն պատմութիւնս Ադամայ [17] ցուցանէ այժմ Յովբ [18].
և սակաւ բանիւք ուսուցանէ մեզ [19] որչափ Մովսէս եցոյց մեզ բազում բանիւք. և
զնորա մարգարէութեանն յիշատակ՝ սա համառաւտ բանիւք գրեաց : Բայց թէ [20] ասես
եթէ ըստ որո՞ւմ աւրինակի, զայս լուր :

Job 10,8a « Ձեռք քո արարին զիս և ստեղծին զիս » :

Քանզի ոչ միայն « ստեղծին », այլ և [1] արարին : Քանզի այլոց հաստատութեանցս
միատեսիլ և միատարազ [2] է արարչութիւնն, և ասացեալ արարչին՝ եթէ [3] « եղիցի
լոյս », և բանն գործ եղև : Նոյնպէս հաստատեցաւ և մեծ և ամենապայծառ հաս–
տատութիւնն [4], դոյնպէս և երկրիս բոլորութիւն, և գ̇ոգք ծովու, և բոյսք ամենայն
p. 546 բանջարոց [5], և ծառք բազմատունկք և նշոյլք * լուսաւորաց, և բազմութիւնք անասնոց
և ամենայն թռչնոց, ⌈և ազգի ազգի թռչնոց [6], և ազգի ազգի ձկանց : Բայց մարդն ոչ
այսպէս. այլ նախ կրկին սահմանէ. ոչ եթէ պէտք ինչ էին սահմանելոյ կամ խորհելոյ,
այլ զի և այսու ևս առաւել պատուել կամեցաւ. ապա և զխորհուրդն յայտնեալ՝ ստեղծ [7]
յերկրէ, և առեալ՝ արար մարմին : Քանզի ասէ իսկ Մովսէս, եթէ [8] « Ստեղծ տէր
Աստուած զմարդն հող յերկրէ ». ահաւասիկ յայտնի է՝ եթէ [9] « ձեռք ստեղծին զիս ».
⌈այլ զի՞նչ դարձեալ Մովսէս ի վերայ էած. « Եւ փչեաց յերեսս նորա շունչ կենդանի » :
Իսկ ասացեալ Յովբայ, թէ « Ձեռք քո ստեղծին զիս [10] », ոչ ընդունայն ինչ էած ի
վերայ [11] բանիս [12], թէ « և արարին զիս » : Քանզի լուար, եթէ զիա՞րդ կրկին արար–

[8] խնաէ E — [9] զոր E — [10] ձեռն E — [11] յանդամս E — [12] փքաւք E — [13] կերպարան E — [14] պատմել E — [15] զՅոբ E — [16] դարձուցաներ E — [17] Ադամա E — [18] Յոբ E — [19] զմեզ E — [20] եթէ

10,8a
[1] *om.* E — [2] միատարած E — [3] թէ E — [4] հաստատութիւն E — [5] բանջարաց E — [6] *om.* E — [7] և ստեղծ E — [8] թէ E — [9] թէ E — [10] *om.* E — [11] վերա E — [12] *om.* E

occasions et en tous lieux, tient en avant le bâton de Dieu[d-3]; alors, il se met dans la main[e] de celui (Dieu) qui est un port assuré[f], une tour inébranlable[g] et à qui revient, par nature, d'être compatissant[h], de délivrer et de sauver. (Dieu) traite en effet avec ménagement ceux qu'il a modelés à partir du limon[i] et auxquels il a distribué successivement les yeux, les oreilles, les mains, les pieds et tous nos membres à la suite. Dans sa Providence créatrice, il leur a insufflé comme un souffle et a fait un être vivant raisonnable[j]; il a dressé une statue royale revêtue de gloire[k] et une image digne d'honneur; il en a façonné les traits à la ressemblance du Créateur[l], comme il l'a voulu. Chacun d'entre nous doit sauvegarder cette (ressemblance) constamment certes, mais plus encore dans l'épreuve; en la proclamant à la face de Dieu, elle lui rappelle réellement notre création. Car il n'a pas du tout oublié[m] sa création, et il nous écoute bien volontiers lorsqu'avec pureté nous (lui) parlons de nous, lorsque, comme Job, nous disons sincèrement, humblement: «*Tes mains m'ont créé et m'ont modelé et ensuite tu t'es ravisé, tu m'as frappé. Souviens-toi que tu m'as modelé limon, et de nouveau tu me fais retourner à la terre*[n]!» C'est ainsi toute l'histoire d'Adam que Job expose maintenant, et il nous en instruit brièvement, alors que Moïse nous l'a exposée longuement[4]. Et Job a composé de façon succincte sa relation prophétique. Mais si tu dis: – «De quelle façon?» – Écoute ces (paroles).

Job 10,8a «*Tes mains m'ont créé et m'ont modelé.*»

Car non seulement «*elles m'ont modelé*», mais encore «*elles m'ont créé*». Pour la facture de tous les autres êtres en effet, la création s'est faite d'une façon uniforme; le Créateur a dit: «*Que la lumière soit*[a]!», et la parole est devenue réalité. De même que la création s'est faite de façon grandiose et magnifique, de même aussi l'ensemble de la terre, les anses de la mer, les plants de toutes les herbacées, les arbres aux nombreuses branches, l'éclat des luminaires, la multitude des bêtes et de tous les oiseaux, des divers oiseaux et des divers poissons. L'homme cependant ne (fut) pas (créé) ainsi. D'abord (Dieu) délibère deux fois, non pas qu'il ait besoin en quoi que ce soit de délibérer ou de réfléchir, mais il a voulu par là honorer (l'homme) encore plus. Puis mettant au grand jour son intention[b], il le modela avec de la terre et, après l'avoir prise, il créa le corps. Moïse dit en effet justement: «*Le Seigneur Dieu modela l'homme, poussière prise de la terre*[c]»; il s'agit évidemment de: «*Tes mains m'ont modelé*[1]». Mais qu'est-ce

d. cf. Ps. 22,4. e. cf. Ps. 30,6. f. cf. Ps. 106,30. g. cf. Ps. 60,4; Prov. 18,10. h. cf. Hébr. 4,15. — i. cf. Gen. 2,7. j. cf. Gen. 2,7; Sag. 15,11. – k. cf. Ps. 8,6. — l. cf. Gen. 1,26; 5,1; Sag. 2,23. — m. cf. Ps. 9,13. n. Job 10,8-9.

10,8a a. Gen.1,3. b. cf. Gen. 1,26. c. Gen. 2,7.

[3] Le même mot «*gavazan*», qui a été utilisé dans l'Hom. XII, sur *Job* 9,34 pour figurer la verge du châtiment, la colère de Dieu, désigne ici une arme de défense. Dans le prologue de l'Hom. XIX, le bâton symbolisera la patience de Jacob et préfigurera la croix.

[4] Allusion au livre de la *Genèse* attribué à Moïse.

10,8a

[1] Le texte de *Job* 10,8a qu'Hésychius commente.

չութիւն եդ Աստուած ի վերայ [13] *մեր. նախ զի« սանդ », և կրկին՝ զի « փչեաց ».նախ զարտաքին մարդս մեր երևեցոյց, և* [14] *ապա զներքին : Եւ ոչ* [15] *մինչև յայս տեղի Ցովբ* [16] *իմաստնացաւ Հոգւով, այլ և* [17] *որ ըստ կարգին եղև Ադամայ* [18]*՝ ցուցանէ իսկ և որ ի կարգիս գայ* [19] :

10,8b « *Եւ ապա չրջեցար Հարեր զիս* » :

« *Յորժամ ի պատուիրանէն դարձոյց զերեսս իւր ի պատուիրանազանցութիւն* [1], *յայնժամ չրջեալ զփափկութիւնն որ ի դրախտին եւտուր 'Հարեր զիս'. այս է 'Հարերն*

* p. 547 * *զիս'* : *Քանզի ոչ եթէ իբրև զդատաւոր Հարեր, այլ իբրև զՀայր խրատեցեր* » :

10,9 « *Ցիչեա' զի կաւ ստեղծեր զիս, և յերկիր միւսանգամ դարձուցանես* [1] *զիս* » :

« *Ըստ Հրամանին՝ զոր ետուր՝ թէ* [2] *'Հող էիր և ի Հող դարձջիր* [3]*'* : *Եւ զի՞նչ է այս. 'յիչեա' զարարչութիւնն սաէ, 'յիչեա'' և զՀրամանն. վասն այնր խնայեա* [4], *և վասն այսր ողորմեաց* [5] : *Մի՛միայն զՀասարակաց ծնունդն առնուր յուչ, այլ և զիւրաքան- չիւր, զի ոչ եթէ քան զԱդամայ* [6] *զարմանալ ի արարչութիւնն՝ կրտսերագոյն ինչ իցէ ի վերայ* [7] *մեր իւրաքանչիւր արարչութեանս՝ որ եղեն նախախնամութիւնքս* » : *Որում միտ դիր զի՞րդ ամենայն իմաստութեամբ յանձնէ* :

10,10 « *Կամ թէ ո՞չ իբրև զկաթն կթեցեր զիս* » :

« *Յայտ է եթէ* [1] *ի մարմնոյ ծնողիցն ժողովեցեր զծննդական սերմունսն,'և մածուցեր զիս՝ յարգանդի մաւրն* [2] *'իբրև զպանիր՝ ի տիկս* [3] » :

10,11a «*Մորթ և միս զգեցուցեր* [1] *ինձ* » :

« *Դու ինքն ետուր ինձ. քանզի ոչ էր բաւական Հայրենի սերմն* [2] *տալ մարմնոյս զգոյութիւն՝ առանց քոյոյ* [3] *նախախնամութեան* [4] » :

[13] *վերա* E — [14] *om.* E — [15] *ես add.* E — [16] *Ցոբ* E — [17] *om.* E — [18] *Ադամա* E — [19] *գա* E

10,8b
[1] *պատուիրանազանցութիւնս* E

10,9
[1] *դարձուցեր* E — [2] *եթէ* E — [3] *դարձցիս* E — [4] *խնաեա* E — [5] *ողոր- մեա* E — [6] *զԱդամա* E — [7] *վերա* E

10,10
[1] *թէ* E — [2] *ի մայրն* E — [3] E, *տիպս* V, *տիկս corr.* D

10,11a
[1] *սգեցուցեր* E — [2] *սերմնն* E — [3] *քոոյ* E — [4] *նախախնամութեանն* E

que Moïse a encore ajouté? «*Et il souffla sur son visage un souffle de vie*[d].» Aussi Job, qui avait dit: «*Tes mains m'ont modelé*», n'a pas ajouté quelque chose d'inutile à cette parole en disant: «*Et elles m'ont créé*». En effet, tu as entendu comment Dieu a établi pour nous une double création: d'abord parce qu'«*il a modelé*[d]», et en deuxième lieu parce qu'«*il a soufflé*[d]»; il a d'abord fait apparaître notre homme extérieur, ensuite (l'homme) intérieur[2]. Et ce n'est pas seulement jusque-là que Job a été instruit par l'Esprit, mais ce qui suit expose aussi parfaitement ce qui est arrivé ensuite à Adam.

10,8b «*Et ensuite tu t'es ravisé, tu m'as frappé.*»

«Lorsqu'il (Adam) détourna son visage du précepte pour transgresser le précepte, alors changeant les plaisirs que tu m'avais donnés dans le jardin[a], '*tu m'as frappé*'; c'est cela '*tu m'as frappé*'. En effet, ce n'est pas comme un juge que '*tu m'as frappé*', mais c'est comme un père que tu m'as corrigé[b].»

10,9 «*Souviens-toi que tu m'as modelé limon, et de nouveau tu me fais retourner à la terre.*»

«Conformément au commandement que tu avais donné: '*Tu étais poussière et tu retourneras en poussière*[a]'. Et qu'est-ce à dire? '*Souviens-toi*' de la création, dit (Job), '*souviens-toi*' aussi du commandement. Par rapport à celle-là, agis avec modération et par rapport à celui-ci, agis avec miséricorde. Sois attentif non seulement à l'ensemble des êtres, mais aussi à chacun, car aucun élément de notre création, faite avec prévoyance, ne peut être inférieur à l'admirable création d'Adam.» Prête attention à la façon dont (Job) présente tout avec sagesse.

10,10 «*Ou encore, ne m'as-tu pas trait comme le lait?*»

«Il est évident que tu as assemblé, du corps des parents, les semences fécondes; '*et tu m'as fait cailler*' dans le ventre de ma mère '*comme le fromage*' dans les outres.»

10,11a «*Tu m'as vêtu de peau et de chair.*»

«C'est toi en personne qui me les a données, car la semence paternelle ne suffisait pas à donner au corps l'existence, sans ta providence.»

d. Gen. 2,7.

10,8b a. cf. Gen. 3,23. b. cf. Hébr. 12,7.

10,9 a. Gen. 3,19.

[2] Pour la création matérielle, Dieu a seulement donné un ordre; pour la création de l'homme, Dieu a délibéré deux fois: pour «modeler et pour créer». Hésychius reprend la distinction de la double création dont Origène se fait souvent l'écho, et la met, comme ce dernier, en relation avec l'homme «intérieur» et l'homme «extérieur» de *Romains* 7,22 (voir H. CROUZEL, *Théologie de l'image de Dieu chez Origène*, Paris, 1956, p. 148-153). Un fragment anonyme de la *Chaîne Palestinienne sur le Ps.* 118, v. 73 (éd. M. HARL, p. 304-305, voir aussi, p. 645-642), qui cite *Job* 10,8a, voit aussi deux phases dans la création de l'homme. On notera les différences entre le texte grec de *Job* 10,8 cité dans ce fragment et le texte arménien.

10,11b « Ոսկերաւք և Ջլաւք Հանար զիս » :

* p. 548 « Ընդ նմին ի * միոջէն [1] զխստութիւն [2] և զկակղութիւն և զյոյժ փափկութիւն արարեր. զի [3] յայսմանէ յայտ է՝ թէ ոչ ի նիւթոյն [4], այլ ի քո զաւրութենէ արարչութեանդ գործէ [5] մարմինս, զի [6] զոյացուցանէ զնիւթսն՝ և ի փոքունց անտի առնէ մեծամեծս » :

10,12 « Զկեանս և զողորմութիւն եդիր ի վերայ իմ, այցելութիւն քո պահեաց զհոգի իմ » :

« ‘Զկեանս եդիր ի վերայ իմ’, յորժամ զաւրէնս քո միշտ պահեմ : Իսկ ‘ողորմութիւն’, յորժամ յանցանեմ զաւրինաւք և ի ձեռն ապաշխարութեան զղջանամ : Իսկ ‘այցելութիւն քո’ ոչ մի անգամ, այլ բազում անգամ, որ այց արարեր մարդկան, ‘պահեաց զհոգի [1] իմ’. » յայտ է, եթէ [2] այն է՝ յորժամ ստեղծեալն [3] զիս փչեցերն [4] յիս՝ որ է շունչ Հոգւոյս [5], և յետ այսորիկ Հոգի իմաստութեան, արքայութեան [6] և որդեգրութեան, Հոգի՝ որ առնէ զերկրաւորս երկնաւոր : Քանզի այս է Հոգին՝ զոր յառաջագոյն շնչեալ վիշապին, և արար զՀոգին իբրև անասնական : Վկայէ [7] իսկ և Դաւիթ, թէ [8] * p. 549 « Մարդ ի պատուի էր և ոչ ⸢իմացաւ. Հաւասարեաց անասնոց անմտից և նմանեաց * նոցա [9] » : Յետ այսորիկ արկանելով ընդ ականջս զչար Հոգին, փութացաւ կողոպտել զՀոգին որ ի քէն : Իսկ « քո այցելութիւնն », զոր սպառնացեալ էր Ադամայ [10] միանգամայն այց արարեր մարդկան ի ձեռն աւրինաց և մարգարէից, և ի ձեռն աւետարանական շնորհին այց արարեալ՝ պահեցեր [11] զստացուածս որ յիս է : Զոր բազում անգամ յափշտակեաց թշնամին, այլ կորոյս ակամայ [12]. որովք յիրաւի իմաստասէր ճգնողն փառաբանելով էած ի վերայ [13].

10,13 « Զայս ունելով ի քեզ, գիտեմ զի յամենայնի կարող ես, և ոչ ինչ տկարանայ [1] քեզ [2] » :

« Զի այնպէս արարչի զիա՞րդ ոչ իցէ ամենայն կարող. և կամ զի՞նչ ամենևին անհնար իցէ : Զի եթէ զկաւն պատկեր Աստուծոյ արարեր, և զՀողն բանաւոր կենդանի կարգեցեր, և երկրաւորիս Հաւասար երկրաւորացն եւուր վայելել [3], և արդ առ իս [4]

10,11b
[1] միջէն E — [2] և զխստութիւնն E — [3] և E — [4] նիւթոցն E — [5] գործի E — [6] զի նա E

10,12
[1] զոգի E — [2] թէ E — [3] ստեղծեալսն E — [4] փչեցեր E — [5] ոգւոյս E — [6] արքաութեան E — [7] վկաէ E — [8] եթէ E — [9] և այլն E — [10] Ադամա E — [11] պահեաց VD — [12] ակամա E — [13] վերա E

10,13
[1] տկարանա E — [2] ի քեզ E — [3] վաելել E — [4] ինչ E

---

[4] Les suggestions faites à Ève par le tentateur.

[5] Nous adoptons la leçon du ms. E, au lieu de «il (elle?) a conservé» du ms. V, pour garder le parallélisme de la phrase.

10,11b «*D'os et de nerfs tu m'as tissé.*»

«C'est à partir d'un seul (élément[1]) que tu as créé ce qui est dur, délicat et tendre. De cette façon, il est évident que ce n'est pas par la matière, mais par ta puissance créatrice que notre corps est fait, car (Dieu) donne l'existence aux matières et, à partir de petites, il en crée de très grandes.»

10,12 «*Tu m'as accordé vie et miséricorde; ta visite a conservé mon souffle.*»

«'*Tu m'as accordé la vie*', quand j'observe toujours ta Loi. Quant à la '*miséricorde*', (tu me l'accordes) quand je transgresse la Loi et que je me repens par la pénitence. Et '*ta visite*', tu l'as rendue aux hommes[a] non pas une seule fois, mais de nombreuses fois '*elle a conservé mon souffle*'.» Évidemment, ceci désigne le moment où celui qui m'avait modelé a soufflé sur moi[b], à savoir le souffle de l'esprit; ensuite (il souffla) un esprit de sagesse[c], de royauté et d'adoption[d], un esprit qui rend célestes les (êtres) terrestres. C'est bien l'esprit qu'il souffla primitivement au Dragon, et (celui-ci) rendit l'esprit comme bestial[1]. David lui-même en témoigne: «*L'homme était en honneur et il ne*[2] *le comprit pas; il a été comparé aux animaux sans esprit et il leur est devenu semblable*[e-3]». Après cela, répandant l'esprit mauvais par les oreilles[f-4], (le Dragon) se hâta de piller l'esprit sorti de toi. Quant à «*ta visite*», celle dont Adam avait été menacé[g], tu l'as faite aux hommes à la fois par la Loi et les Prophètes et, après nous avoir visités par la grâce évangélique[h], tu as conservé[5] les biens qui sont en moi. Souvent l'Ennemi les a dérobés, mais il (les) a perdus malgré lui. C'est pourquoi, avec raison, le combattant, ami de la sagesse, a-t-il ajouté avec louange:

10,13 «*Parce que tu as cela en toi, je sais que tu peux tout et que rien ne t'est impossible.*»

«Comment en effet tout ne serait-il pas possible à un tel Créateur? Qu'est-ce qui (te) serait en quelque façon impossible? Car si tu as fait le limon image de Dieu[a], si tu as fait passer la poussière au rang d'animal raisonnable, et si tu as donné aux êtres terrestres d'être heureux à l'égal des êtres célestes, maintenant ne

10,12 a. cf. Ps. 8,5. b. cf. Gen. 2,7. c. cf. Sag. 1,6; 7,7; Sir. 15,5; Is. 11,2. d. cf. Rom. 8,15. e. Ps. 48,13.21. f. cf. Gen. 3,1-5. g. cf. Gen. 3,19. h. cf. Act. 20,24.

10,13 a. cf. Gen. 2,7.

10,11b

[1] Le limon dont Dieu a créé les éléments différents du corps.

10,12

[1] Le terme grec sous-jacent est vraisemblablement ἄλογος, être sans raison. Dans les *Homélies fest.* V,6 et XVI,17 (éd. AUBINEAU, p. 169 et 689, voir aussi p. 129 et 644) et dans l'*Hom. géorgienne sur l'Hypapante* 3 (éd. GARITTE, p. 364), Hésychius fait allusion à ceux qui «mènent une vie de bêtes» (voir aussi le commentaire sur *Job* 1,1a, dans l'Hom. I). Héychius précise ici que Satan est à l'origine de cette bestialité.

[2] Dans le ms. E la citation s'achève ici.

[3] Le texte est conforme à la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967 p. 159) et différent de Z (...*animaux sans paroles*). Le texte est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 24,17-22 (*PG* 93, 1108A), et différemment dans le même comm. de *Lév.* 1,1-2 (*PG* 93, 794B).

սքանչելագործութեան չիցե՞ս կարող. ուստի յոյժ և սաստիկ վայել[5] է քեզ ասել՝ որ[6] ի կարգիս կայ[7] » :

10,14 « *Թէ և մեղանչեմ՝ պահես զիս, և յանաւրէնութենէ անարատ ոչ արարեր զիս* » :

* p. 550 « *Թէ և յանցուցեալ՝ * պահես զիս, զի մի՛ ի վերջին մեղաց զուրն անզայց[1], և մի՛ ամենևին մոլորեալ՝ ի բակէ քումմէ տարեալ եղէց յորջս գայլոց. և յարդարագործութեան[2] ՝ոչ անարատ զիս առնես՝, այլ թողեր զիս պարտաւոր ընդ Հայրենի անիծիւք, զի[3] յիշելով զայն՝ տառապեցայց, և մի՛ առաջնորդեալ ի Հպարտութենէ՝ լցեալ թունաւք[4] Հոգիս ընզալցի[5] զախտս[6], քանզի գիտեմ որ ի կարգիս կայ[7] » :*

10,15 « *Եթէ ամպարշտեցից[1]՝ վայ[2] է ինձ, և եթէ արդարացայց՝ ոչ կարեմ Հայել[3] ի վեր, զի լի եմ անարգանաւք* » :

« *Զի ՝եթէ ամպարշտեցայց՝ վայ[4] է ինձ՝, վասն զի ի Հայրենի չարիսն այլ զիմ չարիս յաւելում. ՝և եթէ արդարացայց ոչ կարեմ Հայել[5] ի վեր՝ քանզի ոչ իսկ միանգամայն տան ՝Հայել[6] ի վեր՝ մարդոյ՝ յանցանքն Ադամայ[7], և ոչ պարծել ինքեամբ ». և վասն այսորիկ ի վերայ[8] ածէ, եթէ[9] « ՝լի եմ անարգանաւք՝ : Որ կթէր զդրախտն՝ մշակ փշոց եղև. ուստի և դիպի ինձ որ ի կարգիս կայ[10] » :*

10,16-17a « *Որսացեալ եմ իբրև զառեւծ ի սպանումն : Դարձեալ կրկնեալ չարաչար սատակես, 17 նորոգես ի վերայ[1] իմ զՀարուածս իմ* » :

* p. 551 « *Առեւծ[2] » յիրաւի կոչի մարդն, զի թագաւորական կենդանի է. և առաւել ևս * արդարն, ՝վասն զի[3] պահելով զկերպարանացն պատիւ՝ ահագին է ընդդիմացողացն : Վասն նորա իսկ և ասացեալ է յառակս[4], թէ « Արդարն իբրև առեւծ[5] յանձնապաստան է ». այլ եթէ խոնարՀեսցի[6] ի ցանկութիւնս՝ զոր մատուցանեն նմա թշնամիքն, նոյնժամայն[7] « ի սպանումն որսացեալ » լինի, և ծաղր լինի որսողացն, որպէս առեւծն[8]՝ որ ի նոցանէ պատրեալ « որսացաւ » յայնժամ : Դարձեալ Աստուծոյ յիրաւի ոչ իբրև*

[5] *վաել* E — [6] *և որ* E — [7] *կա* E

10,14
[1] *անկայց* E — [2] *յարդարագործութենէ* E — [3] *om.* E — [4] *թունիւք* E — [5] *ընկալցի* E — [6] *զախտն* E — [7] *կա* E

10,15
[1] *ամբարշտեցից* E — [2] *վա* E — [3] *Հաել* E — [4] *վա* E — [5] *Հաել* E — [6] *Հաել* E — [7] *Ադամա* E — [8] *վերա* E — [9] *թէ* E — [10] *կա* E

10,16-17a
[1] *վերա* E — [2] *առիւծ* E — [3] *զի* E — [4] *յառակսն* E — [5] *առիւծ* E — [6] *խոնարՀի* E — [7] *նոյնժամ* E — [8] *առիւծն* E

---

[2] Sur le lion, symbole traditionnel de la puissance, de la force et de la souveraineté, voir PAULY-WISSOWA, *Real-Encyclopädie*, t. XIII,1, Stuttgart, 1926, art. *Löwe*, col. 982-986 (voir aussi le commentaire sur *Job* 4,10-11 dans l'Hom. VII).

pourrais-tu pas faire de miracle pour moi? Aussi convient-il tout à fait de te dire ce qui suit.»

10,14 «*Et si je pèche tu m'observes, et tu ne m'as pas tenu pour innocent de l'iniquité*[1].»

«Si j'ai transgressé, '*tu m'observes*', de peur que je ne tombe dans la fosse[a] de l'ultime péché et que, complètement fourvoyé, je ne sois conduit de ta bergerie[b] à la tanière des loups. Dans une action juste, '*tu ne me tiens pas pour irréprochable*', mais tu m'as laissé coupable, sous le coup de la malédiction paternelle[c], pour qu'à ce souvenir je m'afflige et pour éviter que mon esprit, conduit par un orgueil rempli de venin[d], n'accueille les vices, car je sais ce qui suit.»

10,15 «*Si je suis impie, malheur à moi! Et si je suis juste, je ne puis porter mes regards en haut, car je suis plein d'ignominie*[1].»

«'*Si je suis impie, malheur à moi*!', parce qu'aux maux paternels j'ajoute d'autres maux, les miens. '*Et si je suis juste, je ne puis porter mes regards en haut*', parce que la transgression d'Adam ne permet absolument pas à l'homme '*de porter ses regards en haut*', ni de se glorifier de lui-même.» Et c'est pour cela que (Job) ajoute: «'*Je suis plein d'ignominie*'. Celui qui récoltait au paradis[a] est devenu cultivateur de ronces. Aussi il m'arrive ce qui suit».

10,16-17a «*J'ai été pris en chasse comme un lion pour la mise à mort. De nouveau, tu recommences à (me) torturer cruellement. 17 Tu renouvelles contre moi mon châtiment*[1].»

L'homme est appelé «*lion*» à juste titre, car c'est un animal royal[a-2], et plus encore le juste, parce qu'en conservant l'honneur de la forme (de Dieu), il est redoutable à ses adversaires. C'est à son propos justement qu'il a été dit aussi dans les Proverbes: «*Le juste est confiant comme un lion*[b]». Mais s'il s'abaisse aux convoitises que lui présentent ses ennemis, au moment même il est «*pris en chasse pour la mise à mort*» et il devient objet de moquerie[c] pour ses chasseurs, comme le lion, qui, une fois leurré par eux, «*a été pris en chasse*». S'étant avec raison

10,14 a. cf. Ps. 27,1; 29,4; 87,5 etc... b. cf. Jn 10,1. c. cf. Gen. 3,17. d. cf. Jac. 3,8.

10,15 a. cf. Gen. 2,15-16.

10,16-17a a. cf. Gen. 49,8-9; Esth. 4,17. b. Prov. 28,1. – c. cf. Job 9,23.

10,14

[1] *Job* 10,14b, différent du lemme du début (voir p. 336), est identique à Z et conforme à BS.

10,16-17a

[1] *Job* 10,16b est différent du lemme du début par l'absence du pronom personnel (*me*), et *Job* 10,17a, par l'emploi, au lieu du participe présent (*renouvelant*), d'un indicatif présent (*tu renouvelles*) que l'on trouve aussi chez Symmaque (Field, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 21); le fragment de la *Chaîne Palestinienne sur Ps.* 118, v. 73, qui cite *Job* 10,17 (éd. M. Harl, p. 304), possède aussi le participe présent. Quel terme grec traduit le mot arménien «*châtiment*»? Nous allons voir qu'Hésychius l'interprète dans le sens de τὴν ἔτασιν de la LXX, *Job* 10,17a.

ընդ [9] արդարոյ, այլ իբրև մեղաւորի ընդ այսպիսւոյն [10] սկսանի ի կիր արկանել : Քանզի այն իսկ անհնարին կորուսանէ զնոսա՝ որովք զանցին զաւրինաւք, և վասն այսորիկ [11] համարի պարտական մահու. և տարացոյց այսոցիկ եղիցի Դաւիթ. քանզի « առեւծ [12] » էր վասն արդարութեանն և թագաւորութեան, իսկ յորժամ « որսա—ցեալն եղև ի մահ » ի ձեռն յանցանաց [13] չնութեանն և սպանութեան [14], առաքեաց առ նա Աստուած զՆաթան, ունելով սրեալ զսուրն վրէժխնդրութեան : Այլ զայս առնէ Աստուած, ոչ միանգամ և երկիցս, այլ բազում անգամ, որք մատնեալ լինին, և վասն այսորիկ ասէ՝ թէ « Նորոգես [15] ի վերայ [16] իմ զհարուածս » : Քանզի թէ ոք յանցու—
p. 552 ցեալ՝ զարժանի * ապաշխարութիւնն առցէ ի ձեռն ի վերայ [17] յանցանացն, և յետոյ հեղգացեալ [18]՝ դարձեալ մեղանչիցէ, « նորոգէ անդրէն ի վերայ [19] նորա զհարուածս », յայտ է եթէ [20] զքննութեան զդատաստանն [21] : Զոր աւրինակ եթէ հարկանիցէ ոք զոտն զքարի և ողջանայցէ, և դարձեալ կրկնակի հարկանիցէ և [22] « նորոգիցէ » զվէրսն առաջինս, դոյնպէս [23] յանցուցեալն և ապաշխարեալն, յորժամ անդրէն մեղանչիցէ, « նորոգէ » զյանցանս իւր՝ որ միանգամ նմա թողեալ եղև : Վասն որոյ և ասի, թէ « որ—պէս և շուն դառնայ [24] ի փսխած իւր, և խոզ թաւալի ի տղմի » : Այլ ուսիր, թէ [25] զիա՞րդ Յովբ [26] հանդերձ համարակաւք և զիւրն դնէ առաջի Աստուծոյ [27]. քանզի այնոքիւք կամի համանել զթութեանցն :

10,17b-c « Բարկութեամբ մեծաւ ձեռն արկեր յիս, և ածեր ի վերայ [1] իմ փոր—ձանս » :

« Մեծագոյն զբարկութիւնն » անուանեաց, եթէ ոչինչ մեղուցեալ և մատնեցաւ
թշնամւոյն [2]. և նա [3] բազում զանազան « փորձանս » մատուցեալ [4], իբրև « արդար » և աստուածազգեստ, գիտելով եթէ ոչ առանց թոյլ տալոյ Աստուծոյ զայս իշխէր թշնա—
p. 553 մին ածել ի վերայ [5] արդարոյն : * Յիրաւի ասէ հեծելով, քանզի համարի եթէ թոյլ տալով Աստուծոյ եկն այս ամենայն ի վերայ [6] նորա :

10,18-20a « Ընդէ՞ր հաներ զիս յորովայնէ, և ոչ անդէն մեռայ [1], և ական չէր տեսեալ զիս, 19 և իբրև զչեղեալ [2] լինէի. ընդէ՞ր յարգանդէ ի գերեզման ոչ վճարե—ցայ [3], 20 կամ [4] ո՞չ սակաւ իցէ ժամանակ կենաց իմոց » :

[9] *om.* E — [10] այնպիսոյն E — [11] այնորիկ E — [12] առիւծ E — [13] յանցանացն E — [14] սպանութեանն E — [15] նորոգեսցի E — [16] վերա E — [17] վերա E — [18] հեղգացէ E — [19] վերա E — [20] թէ E — [21] դատաստանն E — [22] կողոպտիցէ *add.* E — [23] նոյնպէս E — [24] դառնա E — [25] եթէ E — — [26] Յոբ E — [27] *om.* E

10,17b-c
[1] վերա E — [2] թշնամոյն E — [3] ընդ E — [4] մարտուցեալ E — [5] վերա E — [6] վերա E

10,18-20a
[1] մեռա E — [2] չեղեալ E — [3] վճարեցա E — [4] կամ եթէ E

détourné (de lui), Dieu se met à agir, non comme avec un juste, mais comme pour un des pécheurs de ce genre. Il les fait périr en effet d'une façon vraiment horrible en compagnie de ceux qui transgressèrent la Loi, et c'est pourquoi on les regarde comme passibles de mort. Que David leur serve d'exemple! Car il était «*un lion*» en raison de sa justice et de sa royauté, mais quand «*il fut pris en chasse pour* (*être mis à*) *mort*», en raison des transgressions de son adultère et de son meurtre[d], Dieu lui envoya Nathan, avec l'épée affilée de la vengeance[e]. Dieu fait cela, non une ou deux fois, mais de nombreuses fois envers ceux qui ont trahi, c'est pourquoi (Job) dit: «*Tu renouvelles contre moi le châtiment*». Car si quelqu'un, après avoir commis une transgression, entreprend une pénitence adaptée à sa transgression, mais vient ensuite à pécher de nouveau par négligence, «*il renouvelle contre lui le châtiment*», c'est-à-dire le jugement inquisiteur (de Dieu)[3]. De même que si quelqu'un heurte du pied une pierre[f], guérit, puis de nouveau heurte une deuxième pierre, «*il renouvelle*» ses premières plaies, de même celui qui a transgressé et a fait pénitence, quand il pèche de nouveau, «*renouvelle*» ses transgressions qui toutes lui avaient été remises. C'est pourquoi il est dit: «*De même qu'une chienne retourne à son vomissement, un porc se roule aussi dans la fange*[g-4]». Job expose à Dieu, en même temps qu'à ses compagnons, son propre (malheur), car par ces (paroles) il veut obtenir de la compassion.

10,17b-c «*Avec grande colère, tu as porté la main sur moi et tu m'as amené des épreuves*[1].»

(Job) a qualifié «*la colère de très grande*», du fait qu'il est indemne de tout péché, qu'il a été livré à l'Ennemi et que (celui-ci) lui a présenté un grand nombre «*d'épreuves*» variées. En tant que «*juste*[a]» et théophore, il savait que, sans la permission de Dieu, l'Ennemi ne pouvait infliger cela au juste. C'est avec raison qu'il parle en gémissant, car il estime que c'est avec la permission de Dieu que tout cela lui est arrivé.

10,18-20a «*Pourquoi m'as-tu tiré du sein et n'y suis-je pas mort? L'œil ne m'aurait pas vu,* 19 *et j'aurais été comme n'ayant pas été. Pourquoi n'ai-je pas été transporté du ventre dans le tombeau*? 20 *La durée de ma vie n'est-elle pas courte*[1]?»

d. cf. 2 Sam. 11,2-17. e. cf. 2 Sam. 12,1-18. f. cf. Ps. 90,12. g. 2 Pierre 2,22; cf. Prov. 26,11.

10,17b-c a. Job 1,1.

[3] Hésychius explique le terme «*châtiment*» de sa version de *Job* 10,17a en recourant à τὴν ἔτασιν des LXX. Les *Hexaples* (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 21) n'indiquent aucune autre leçon.
[4] Le texte est différent de Z et de NT.

10,17b-c
[1] *Job* 10,17c est différent du lemme du début (voir p. 336) et conforme à BS.

10,18-20a
[1] *Job* 10,19b est différent du lemme du début (voir p. 336), identique à Z et conforme à BS.

«Այսինքն է [5], եթէ ստեղծանիլ ինձ ի քէն կարի փութալի է, և հաղորդակից լինել պատկերի քոյ [6], և լինել կենդանի այսպէս՝ որպէս և դու կամեցար ընդ լինել մարդոյ : Բայց պատահել երկրիս կենաց՝ ուր այսչափ փորձութիւնք էին, ոչ ինչ էր ցանկութիւն. վասն այսորիկ մինչև ելեալ [7] էի ՝յորովայնէ [8]՝ կամէի հատուցանել զպարտիս մարդկեղէնս, և ոչ կամէի կենդանի տեսանիլ ի մարդկանէս, այլ հասարակ լինել չծնելոցն [9]՝ մեռանելով ՝յարգանդի՝ մաւր իմոյ » : Պարտ է միտ դնել թէ որչափ զգուշացաւ բանիւքս իւրովք Յովբ [10], և ոչ ասաց, եթէ [11] « ակն ոչ ետես զիս և չեղեալ լինէի », զի մի՛ ոք կարծեսցէ զնա եթէ [12] ամենևին ի [13] չգոյութիւն լինել աղաւթէր. այլ ասէ՝ թէ « իբրև զչեղեալ լինէի ». այսինքն է եթէ « գոյ և լինել կամէի, այլ ՝յարգանդի՝ մաւր իմոյ վախճանել կամէի, և մեռեալ ծնանել այսուիկ հաւասար լինել չծնելոցն » :

p. 554 * Վասն այսորիկ առընթեր եդ. եթէ [14] « Ընդէ՞ր յարգանդէ ի գերեզման ոչ վճարեցայ [15] » : Զիա՞րդ որ ոչն գոյր և ոչ լեալ էր [16], « յարգանդէ ի գերեզման » յուղարկիւր. այլ այսու, զի ընդ ծնանելն միանգամայն վախճանէր ի կենաց աստի, « և իբրև զչեղեալ » լինէր. այսինքն է, թէ մեռեալ, և այսպէս կամէր նմանել « չեղելոցն ». և ընդ ոչ ինչ համարել զառընթերակայ [17] կեանս : Եւ վասն այսորիկ ի վերայ [18] ածէ, թէ « Ո՞չ սակաւ իցէ ժամանակ կենաց իմոց » : Ցուցանէ՝ զի « ՝սակաւ են կեանք՝ աշխարհիս այսորիկ, և ոչ ինչ հաստատուն, և վասն այսորիկ ոչ ամենևին ցանկութեան արժանի ⌜համարեցայ զսա. քանզի է միանգամայն և անցաւոր [19] և առժամանակեան [20] յապականելի [21] վայելչութիւնս [22] » : Բայց մեք և որ ըստ կարգիս կայ [23] միտ դիցուք :

10,20b-22 « Թոյլ արա՛ ինձ սակաւիկ մի հանգչել, 21 մինչև երթեալ եմ [1] ուստի ոչ դառնայցեմ՝ յերկիր խաւարին և ի մթին, 22 յերկիր խաւարին յաւիտենից. ուր ոչ գոյ լոյս, և ոչ տեսանել զկեանս մարդկան » :

Ոչ ընդունայն [2] խնդրէ « արդարն » դադար ի փորձութեանցն հանգիստ, այլ զի մի՛
p. 555 գայթագղեսցին բազումք տեսանելով ⌜դադարեալ զկեանս նորա [3] փորձութեամբք * և տրտմութեամբք, և վասն այսորիկ ասաց. « Մինչև երթեալ եմ, ասէ, ուստի ոչ ևս դարձայց », յայտ է թէ ի մարդկեղէն կեանս : « Քանզի թէ [4] այսր դառնայի [5] և աստ առնուի զաշխատանաց իմոց զհատուցումն, ոչ այսչափ [6] աշխատէի, և ոչ հրաժարէի [7] մարտնչել մինչև ի մահ ի փորձանացս : Վասն զի որ աստ գիտէին զիմ զարդարութիւն [8], այսրէն դարձեալ տեսանէին աստէն զի առեալ էր իմ զհատուցումն. բայց այժմ տեսանելով ի փորձանս [9] զիս մեռեալ, կարծեն կամ ⌜չար գոլ զՅովբ [10], և կամ [11] ոչինչ համարին աւգուտ յարդարութենէ » :

[5] *om.* E — [6] քո E — [7] լեալ E — [8] յորովայնի E — [9] չծնիցելոցն E — [10] Յոբ E — [11] թէ E — [12] թէ E — [13] *om.* E — [14] թէ E — [15] վճարեցա E — [16] *om.* E — [17] զառընթերակա E — [18] վերա E — [19] համարի զվաելս. քանզի իմ իսկ արժանի է փոքր E — [20] առժամանակեա E — [21] ապականելի E — [22] վաելչութիւնս E — [23] է E

10,20b-22
[1] *om.* E — [2] ինչ *add.* E — [3] զկեանս նորա դադարեալ E — [4] եթէ E

«C'est-à-dire qu'il est de grande importance pour moi d'avoir été créé par toi, d'avoir part à ton image[a] et d'être vivant[b] comme tu as voulu que (le) fut l'homme. Cependant obtenir la vie de cette terre où il y a tant d'épreuves, je n'en avais aucun désir. C'est pourquoi avant d'être sorti '*du sein*', j'aurais voulu payer la dette humaine et je n'aurais pas voulu apparaître vivant parmi les hommes, mais être semblable à ceux qui ne sont pas nés, en mourant '*dans le ventre*' de ma mère.» Il faut noter combien Job a soigné ses paroles; il n'a pas dit: «L'œil ne m'eût pas vu et j'aurais été sans avoir été», pour que personne ne pensât qu'il suppliait de ne pas exister du tout; mais il dit: «*J'aurais été comme n'ayant pas été*», c'est-à-dire: «J'aurais voulu exister et être, mais j'aurais voulu finir '*dans le ventre*' de ma mère, naître mort, et par là être semblable à ceux qui ne sont pas nés».

C'est pour cette raison que (Job) a ajouté: «*Pourquoi n'ai-je pas été transporté du ventre dans le tombeau*?» Comment celui qui n'existait pas et n'était pas devenu (homme) serait-il conduit «*du ventre au tombeau*»? Mais, de cette façon! En même temps qu'il naîtrait, il achèverait cette vie, et il serait «*comme n'ayant pas été*», c'est-à-dire mort. C'est ainsi qu'il voulait ressembler «*à ceux qui n'ont pas été*» et tenir pour rien cette vie présente. Voilà pourquoi (Job) ajoute: «*La durée de ma vie n'est-elle pas courte*?» Il déclare que «'*courte est la vie*' de ce monde, et nullement assurée, c'est pourquoi j'ai estimé qu'elle n'était absolument pas digne de désir, car elle est tout ensemble, dans ses plaisirs corruptibles, transitoire et éphémère». Mais nous, prêtons attention à ce qui suit.

10,20b-22 «*Laisse-moi me reposer un petit peu,* 21 *avant que j'aille d'où je ne reviendrai pas, dans la terre de ténèbres et d'ombres,* 22 *dans la terre des ténèbres*[1] *éternelles, où il n'y a pas de lumière et où l'on ne peut voir la vie des hommes*[1].»

Ce n'est pas sans motif que «*le juste*[a]» demande la cessation de ses épreuves, mais c'est pour éviter que beaucoup ne soient scandalisés en voyant sa vie se terminer dans les épreuves et les tristesses. Voilà pourquoi (Job) a dit: «*Avant que j'aille*, dit-il, *d'où je ne reviendrai plus*», évidemment dans cette vie humaine. «Car si je revenais ici-bas et si je recevais ici-bas la rétribution de mes fatigues, je ne me fatiguerais pas autant et je ne renoncerais pas à lutter jusqu'à la mort par mes épreuves. Ceux qui, ici-bas, connaissaient en effet ma justice verraient que, de retour ici-bas, je recevrais ici-bas ma rétribution. Mais en me voyant à présent mourant dans les épreuves, ou bien ils pensent que Job est mauvais ou bien ils estiment que rien d'utile ne résulte de la justice.»

10,18b-20a a. cf. Gen. 1,27. b. cf. Gen. 2,7.

10,20b-22 a. Job 1,1.

10,20b-22
[1] *Job* 10,21a est différent du lemme du début (voir p. 336) et conforme à BSA.

---

5 *դառնայի* E — 6 *այսպէս* E — 7 *Հրաժէի* E — 8 *զարդարութիւնն* E — 9 *փորձանս* E — 10 *չյարգել զՑոր* E — 11 *om.* E

« Քանզի գնացից յերկիր խաւարին ⌜և մթին, յերկիր խաւարին [12] յաւիտենից. ուր ոչ գոյ [13] լոյս, և ոչ տեսանել զկեանս մարդկան » : Զտեղի դժոխոցն ասէ, ուր ոչ գոյ ծաղր և ոչ ուրախութիւն, զաներևոյթսն և զտապացուցիչս, ուր ոչ « լուսոյ » վայելչութիւն կայ [14], և ոչ տեսիլ առընթերակայ « կենացս ». և պարտ է երկնչել մարդոյ վասն երթալոյ ի տեղիսն յայնս. և յոյժ զարհուրել և դողալ, և զմտաւ ածել՝ եթէ [15] որչափ ոք ինչ զանձեսցէ աստ, անդ զայն ոչ՟կարասցէ առնուլ. և ոչ ընկալցի զայն՝ որովք տրտմեցուցանէ զարարիչն իւր, և բարկացուցանէ՝ որ երթալոցն է ի խաւարին
p. 556 տեղիսն, և ոչ * ես յայս աշխարհ դառնալոց [16] որ միանգամ աստի հրաժարէ. այլ կոչել և ձգել ի դատաստանս յահագինս [17], որ են վասն գործոց և բանից և խորհրդոց, « զոմանս յամաւթն յաւիտենից, և զոմանս ի կեանսն յաւիտենից », որպէս ասաց Դանիէլ :

Որ յարուցանէ առ ի թաղմանէ երկրիս, մանաւանդ որ ի Դանիէլն ազդեաց և ետ նմա յառաջագիտութիւն վասն յապա լինելոցն : ՟Նմա փառք Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն [18] :

[12] *om.* E — [13] գո E — [14] կա E — [15] թէ E — [16] է *add.* E — [17] ահագինս E — [18] նմա փառք յաւիտեանս E

«*Car j'irai dans une terre de ténèbres et d'ombres, terre des ténèbres éternelles où il n'y a pas de lumière et où l'on ne peut voir la vie des hommes*[2].» (Job) veut parler du lieu des enfers, là où il n'y a ni joie ni allégresse, (lieu) invisible et brûlant où l'on ne jouit pas de la «*lumière*» et où la «*vie*» présente ne se voit pas[b]. Il faut que l'homme redoute d'aller dans ces lieux, qu'il en ait un grand effroi et tremblement et qu'il considère que, là-bas, il ne pourra rien obtenir de ce qu'il aura thésaurisé[c] ici-bas. Celui qui doit aller dans ces lieux ténébreux ne recevra pas ces (richesses) avec lesquelles il attriste son Créateur et le met en colère[d], et il ne reviendra plus en ce monde dont il prend congé une fois pour toutes. (Il faut redouter) encore d'être cité et traîné devant de redoutables tribunaux pour (les fautes) par action, par paroles et par pensées, «*certains pour la honte éternelle, et d'autres pour la vie éternelle*[e]», comme l'a dit Daniel.

A celui qui ressuscite (l'homme) de la sépulture de la terre[f], à celui aussi qui a inspiré Daniel et lui a donné la prescience des événements à venir[g], à lui gloire, au Père, au Fils et à l'Esprit-Saint, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles. Amen.

b. cf. Job 10,22. – c. cf. Lc 12,20-21. – d. cf. Jac. 5,3. – e. Dan. 12,2. – f. cf. Job 19,25. – g. Dan. 12,4.

[2] Les deux premiers mots de *Job* 10,21b, «*car j'irai*», propres à cette répétition du lemme, n'existent dans aucune version.

Job 11,1 Կրկնեալ անդրէն ⌜Սովփարայ Մինեցւոյ [1] ասէ. 2 « Որ չատ խաւսի [2]՝
ապաքէն բուռ նմին և լսիցէ. կամ որ խաւսողն իցէ՝ կարծիցէ՞ բանիւք արդարանալ:
Աւրհնեալ է [3] ծնունդ կանաց [4] սակաւակեաց: 3 Մի՛ զբազում բանիւք անգանիր [5],
զի ոչ գոյ [6] որ տայցէ [7] քեզ պատասխանի [8]: 4 Մի՛ ասեր թէ սուրբ եմ գործովք և
անարատ առաջի Տեառն եղէ: 5 Այլ եթէ զիա՞րդ Տէր խաւսեսցի ընդ քեզ, և բացցէ
զշրթունս իւր ընդ քեզ: 6 Ապա պատմեսցէ քեզ զաւրութիւն [9] իմաստութեան. զի
կրկին եղիցի քան զքոյն, և ապա գիտասցես՝ թէ արժանի ըստ որոց մեղարն անց ընդ
քեզ ի Տեառնէ: 7 Եթէ զհետս Տեառն գտանիցե՞ս, կամ ի վերջինսն հասանիցե՞ս
* p. 557 զոր արար ամենակալն: 8 * Բարձր են երկինք, և զի՞ գործեսցես. խոր են դժոխք
և դու զի՞ խելամտեսցես. 9 երկայն է չափ երկրի, քան զլայնութիւն ծովու: 10
Եւ եթէ տապալեսցէ զամենայն, ո՞վ ասասցէ ցնա եթէ զի՛նչ գործեցեր: 11 Ինքն
գիտէ զգործս անաւրինաց, տեսեալ զանտարժանն՝ ոչ արասցէ անտես: 12 Բայց
մարդ ի խաւսել [10] ընդ վայր ղուղի բանիւք. այր կանանցածին հանգոյն ցռոյ անապա–
տականաց: 13 Իսկ եթէ դու սուրբ եղիր զսիրտ քո, տարածեսցես առ նա զձեռս
քո: 14 Ապա թէ իցէ ի ձեռին քոյ անաւրէնութիւն, հեռի արա զայն ի քէն, և
անիրաւութիւն ի յարկի քում մի՛ ագցի: 15 Եւ ապա ծագեսցեն երեսք քո իբրև
զջուր յստակ. մերկասցես զաղտեղութիւն՝ և ոչ երկիցես, 16 և մոռասցիս զաշխա–
տութիւն իբրև զալ իս անցեալս՝ և ոչ զարհուրեսցիս: 17 Աղաւթք քո իբրև զա–
րուսեակ, ի մէջաւրէի ծագեսցեն քեզ կեանք, 18 վստահացեալ լինիցիս՝ զի կայ
քեզ յոյս, ի հոգոց և ի տատամսութենէ երևեսցի քեզ խաղաղութիւն: 19 Հան–
գարտեսցես՝ և ոչ ոք իցէ որ պատերազմեսցէ ընդ քեզ: Դարձցին բազումք և աղա–

Lemme XIV
[1] *Սովփարա Մինեցոյ* E — [2] *խաւսիցի* E — [3] *իցէ* E — [4] *կանանց* E — [5] *անկանիր* E — [6] *զո* E — [7] *տայցէ* E — [8] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « աչք ամպարշտաց հալեսցին »* (cf. p. 354, l. 2) — [9] V, *զզաւրութիւն con.* D — [10] *om.* V, *coni cum* D *ex* Z

---

[13] *Job* 11,13a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 11,13b est différent de Z et de BSA: «*tu tendras tes mains*» (voir la leçon d'Aquila, Symmaque et Théodotion; FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 22).

[14] *Job* 11,14a-b est identique à Z et conforme à BA — *Job* 11,14c est différent de Z et conforme à BSA.

[15] Le texte est identique à Z. — *Job* 11,15a est conforme à A. - *Job* 11,15b est conforme à BSA (avec omission de δὲ cependant).

[16] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[17] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 11,17b).

[18] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 11,18b).

Lemme XIV

Job 11,1 *Répliquant, Sophar de Mina dit*[1]: 2 «*Celui qui parle beaucoup écoutera de même à son tour. Ou bien le discoureur pense-t-il être justifié par des paroles? Béni est le fils de la femme qui vit peu de jours*[2]. 3 *N'abonde pas en paroles, puisqu'il n'y a personne pour te répondre*[3]. 4 *Ne dis pas: je suis pur en actions et j'ai été irréprochable devant le Seigneur*[4]. 5 *Comment le Seigneur pourrait-il te parler et ouvrir ses lèvres avec toi*[5]? 6 *Alors il te raconterait la puissance de la sagesse, qu'elle est le double de la tienne, et alors tu saurais que tu as reçu du Seigneur ce que méritaient tes péchés*[6]. 7 *Est-ce que tu trouveras les traces du Seigneur ou parviendras-tu aux limites* (*de la terre*) *qu'a faites le Tout-Puissant*[7]? 8 *Élevés sont les cieux, et que pourras-tu faire? Profonds sont les enfers, et toi, que pourras-tu comprendre*[8]? 9 *Plus longue est la mesure de la terre que la largeur de la mer*[9]. 10 *Et s'il démolit tout, qui lui dira: qu'as-tu fait*[10]? 11 *Lui-même connaît les actions des impies; s'il voit des gens indignes, il ne fera pas preuve de négligence*[11]. 12 *Mais l'homme qui discourt se cache en vain dans ses raisonnements; le mortel né de la femme est pareil à l'onagre des déserts*[12]. 13 *Mais si toi, tu t'es fait un cœur pur, tu tendras tes mains vers lui*[13]. 14 *Mais s'il y a de l'iniquité dans ta main, éloigne-la de toi, et que l'injustice ne demeure pas sous ton toit*[14]. 15 *Et alors ton visage resplendira comme de l'eau limpide, tu dépouilleras la saleté et tu ne craindras pas*[15], 16 *et tu oublieras la fatigue comme des vagues qui ont passé, et tu ne seras pas effrayé*[16]. 17 *Ta prière* (*sera*) *comme l'étoile du matin; la vie brillera pour toi* (*comme*) *en plein midi*[17]; 18 *tu seras confiant, car tu as l'espérance; au sortir des soucis et de l'inquiétude, la paix t'apparaîtra*[18]. 19 *Tu seras tranquillisé, et il n'y aura personne*

Lemme XIV

[1] Le texte est identique à Z et à BSA.

[2] Le texte est identique à Z. - *Job* 11,2a est conforme à BSA. - *Job* 11,2b est différent de BSA (...justifié *par des paroles*). - *Job* 11,2c est conforme à BSA.

[3] Le texte est identique à Z et conforme à BSA. Dans le ms. E, le lemme s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *les yeux des impies se consumeront*» (*Job* 11,20)

[4] *Job* 11,4a est différent de Z et de BSA, en raison de l'omission de γάρ et de la présence du verbe, *j'ai été*, attesté par la Syro-hexaplaire. Jérôme (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 21) et par le commentaire de Julien l'Arien (éd. HAGEDORN, p. 85-86). - Job 11,4b est identique à Z et différent de BSA, par l'appellation, *le Seigneur*, inconnue de la LXX.

[5] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[6] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[7] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[8] Le texte est identique à Z. - *Job* 11,8a est différent de BSA (...*sont* les cieux). *Job* 11,8b est différent de BSA (...*sont* les enfers, *et toi*...).

[9] *Job* 11,9a est identique à Z et différent de BSA (...*est* la mesure...). - *Job* 11,9b est différent de Z et conforme à BSA.

[10] *Job* 11,10 est identique à Z et conforme à BSA.

[11] Le texte est identique à Z. - *Job* 11,11a est différent de BSA (omission de γάρ en *Job* 11,11a). - *Job* 11,11b est identique à BSA (omission de δέ cependant).

[12] *Job* 11,12a est identique à Z et différent de BSA (*l'homme qui discourt* se cache *en vain*...). — *Job* 11,12b est différent de Z et de BSA (... *des* déserts).

չեսցեն զքեզ : 20 *Փրկութիւն պակասեաց ի նոցանէն, զի յոյսն նոցա կորուստ է անձանց իւրեանց. աչք ամպարշտաց Հալեսցին » :* (Job 11,1—20)

* p. 558 * *Անանց են յիշատակք մրցողաց, մեծավայելուչ* [11] *են փառք արդարոց, անթառամ են պսակք՝ որ* [12] *վասն բարեպաշտութեան* [13] *ճգնին. որչափ ժամանակք անցանեն նոյնչափ յաւելուն ցանկութիւնք առ ի նոսա, ամք մաշին և վարք Հաւատացելոց ոչ Հնանան : Աշխարհս ծերանայ* [14]*, բայց առաքինութիւնք սրբոցն* [15] *մանկանան : Որչափ ազգաց յազգս* [16] *յիշի Յովբ* [17]*, որչափ շրջանակք* [18] *տարեաց ընթացան մինչև ցայժմ՝ ի ժամանակէ ճգնութեանցն նորա : Իսկ* [19] *ըստ նմանութեան Հաստատեալ նորոյ պատկերի ցուցանի պատմութեամբք աստուածաշունչ գրոցս, և պատերազմեալ՝ յաղթող գտաւ և պսակեալ : Եւ որք ընկրկէին զնա ընկրկեցան ի նմանէն* [20]*. և փշրեաց զաղեղունս թշնամւոյն* [21]*, և ցրուեաց զնետս նորա կապելով* [22] *զձեռս նորա, որք գաղտնի մարտնչէին ընդ նմա* [23] *իբրև ի բարձանց : Ո՞րչափ լեգուք ընդ միոյն մարտեան, այլ ոչ կարացին արգելուլ զնա. ո՞րչափ նիզք մարտեան ընդ միում աշտարակին* [24]*, բայց ոչ կարացին շարժել զհիմն աշտարակին. ո՞րչափ մուրճս մանրեաց մի վէմն.*
* p. 559 *ո՞րչափ խռիւք եղեգանց լուցեալ, ոչ կարացին* * *շիջուցանել զմի ճրագն : Մի՛ եթէ* [25] *չէ՞ն փայտատք բարկութեամբ լցեալ՝ բանք բարեկամաց նորա. այլ և նիզք էին ի ներքուստ՝ որ յանդգնութեամբ կամեցան շարժել զնա ի* ⌜*Հաստատուն սրտէն* [26]*. այլ եղեն եղէգն և խոտ՝ վասն բազմութեան ընդունայնութեան իւրեանց. այլ փայտատք* [27] *փշրին և նիզքն խորտակին, և եղէգնն* [28] *Հրով պատեալ՝ ի փոշի դառնայ* [29] *: Իսկ մի՛ զարհուրիր տեսանելով զնա լուցեալ՝ և մի՛ պատրիր, քանզի այսպիսի են բանքն* ⌜*Սովփարայ Մինեցւոյ* [30] *առ սքանչելին և քաջն և զաւրավարն Հաւատոց* [31]*, և առ անկեղծաւոր և իմաստասէր մարգարէն, զոր ասեմ զՅովբայ* [32]*, զի յանդգնելով իշխէին* [33] *ասել. բայց այսմ միտ դիր, զի ըստ նմանութեան ուռանց ստէպ ստէպ* ⌜*միմեանց վերայ* [34] *գային* [35] *ի վերայ* [36] *նորա լեզուաւքն, որպէս կոանք որ գան ի վերայ* [37] *ոսկւոյ, մինչդեռ*

[11] *մեծավայելուչ* E — [12] *որք* E — [13] *բարեկարգութեան* E — [14] *ծերանա* E — [15] *սրբոց* E — [16] *ազգս* E — [17] *Յոբ* E — [18] *շրջանք* E — [19] *իսկ նա* E — [20] *նմանէ* E — [21] *թշնամոյն* E — [22] *և կապելով* E — [23] E, *նորա* V, *con.* *նմա* D (p. *ծդ*, *ժ*) — [24] *աշտարակի* E — [25] *թէ* E — [26] *Հաստատութենէն* E — [27] *փայտակք* E — [28] *եղէգն* E — [29] *դառնա* E — [30] *Սովփարա Մինացոյ* E — [31] *Հաւատոյ* E — [32] *զՅոբ* E — [33] *իշխեն* E — [34] *ի վերա միմեանց* E — [35] *գաին* E — [36] *վերա* E — [37] *վերա* E

---

[6] Nous restituons l'interrogation des quatre «*orč'ap*, combien de?», conformément au ms. E et à la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan.

[7] «*Nig*», la barre qui sert à verrouiller, peut être aussi un instrument d'attaque.

[8] Hésychius se souvient du *Ps.* 60,4: «*Tu es...une tour forte...*» Il fait appel plusieurs fois à cette image (voir Hom. IV, prolog.; Hom. VII, sur *Job* 4,1; Hom. XIII, prolog.; etc...) qu'utilise aussi Théodoret de Cyr dans son *Discours sur la Providence*: «Voici donc Pierre et Jean, ces tours de la piété...» (éd. AZÉMA, Paris, 1954, p. 312).

[9] On notera le paradoxe de cette image et de la suivante.

[10] «*Sovp'aray Minec'woy*», en translittération.

pour te faire la guerre. Beaucoup reviendront et te prieront[19]. 20 *Le salut leur a fait défaut, parce que leur espérance, c'est la perdition de leurs âmes; les yeux des impies se consumeront*[20]». (*Job* 11,1-20)

Impérissable est le souvenir des combattants[a-1], magnifique est la gloire des justes, inflétrissables sont les couronnes[b] de ceux qui luttent pour la piété[c-2]. *Prologue XI* Autant s'écoule le temps, autant s'accroissent les désirs vis-à-vis de celles-ci; les années se consument, mais la vie des croyants ne vieillit pas. Ce monde prend de l'âge, mais les vertus des saints[3] rajeunissent. On se souvient de Job d'âge en âge[d], autant que s'en sont allés de cycles d'années, depuis l'époque de ses luttes jusqu'à présent. Comme une statue qui vient d'être érigée, ainsi le révèlent les récits des Écritures inspirées de Dieu, et, après son combat, il s'est trouvé vainqueur et couronné[4]. Ceux qui tentaient de le repousser ont été repoussés par lui. Il a brisé les arcs de l'Ennemi et dispersé ses flèches, lui liant les mains, (c'est-à-dire) ceux qui luttaient secrètement contre lui (Job) comme (s'ils étaient envoyés) d'en haut[5]. Combien[6] de langues luttèrent contre un seul[e], mais sans pouvoir l'arrêter? Combien de barres de fer[7] s'attaquèrent à cette tour[8] seule, mais sans pouvoir ébranler la base de la tour? Combien de marteaux cette seule pierre a-t-elle réduits en morceaux[9]? Combien de fagots de roseaux enflammés ne purent éteindre ce seul flambeau? Les paroles de ses amis n'étaient-elles pas des haches pleines de furie? Bien plus, à l'intérieur de lui-même, elles étaient comme des barres de fer qui voulurent, avec insolence, ébranler la fermeté de son cœur. Mais ce furent des roseaux et des brins d'herbe, en raison de leur grande futilité: les haches sont brisées, les barres de fer, cassées, et les roseaux, cernés par le feu, retournent en poussière. Ne sois donc pas effrayé ni trompé, en voyant que (Sophar) est enflammé, car telles sont les paroles de Sophar de Mina[10] (adressées) à l'admirable, au vertueux, au général de la foi[f], au prophète sincère et ami de la sagesse – ce que je dis de Job – , car (ses amis) osaient lui parler avec insolence. Cependant, pense à ceci: comme des marteaux se succédant les uns aux autres, ils lui tombaient dessus avec leurs langues, comme des marteaux qui s'abattent sur

Prologue XIV a. cf. Ps. 111,7. b. cf. 1 Pierre 5,4. c. cf. 1 Tim. 4,7. d. cf. Ps. 101,13; 134,13. — e. cf. Ps. 139,4. — f. cf. Hébr. 2,10.

[19] *Job* 11,19a est identique à Z et différent de BSA (omission de γάρ). *Job* 11,19b est identique à BSA (omission de δὲ cependant).

[20] *Job* 11,20a est différent de Z et conforme à BS. – *Job* 11,20b est identique à Z et rappelle la recension origénienne (Field, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 22). – *Job* 11,20c est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

Prologue XIV

[1] En prélude au commentaire de *Job* 11, Hésychius tient à dire que le discours de Sophar est inutile; il ne peut ébranler la force de Job.

[2] Expression et thème chers à Hésychius (voir l'Hom. I sur *Job* 1,5b et le prologue des Hom. I,II et XV).

[3] Les vertus qui ont illustré les saints.

[4] Reprise, là encore, de thèmes — statue, couronne, victoire dont Hésychius a souvent fait usage, en particulier dans le prologue de l'Hom. I.

[5] Les amis de Job qui se donnaient comme des envoyés de Dieu, alors qu'ils étaient les instruments de l'Ennemi.

կայ [38] ի վերայ [39] սալի : Իսկ նա զհամբերութիւնն ի ձեռն առեալ պայծառագոյն լինի կռելովն : Վասն այսորիկ Ոգին [40] այսպէս գրէ վասն Սովփարայ [41] :

Job 11,1 « Կրկնեալ անդրէն ⌜Սովփարայ Մինացւոյ ասէ [1] » :
p. 560 « Կրկնեալ ». յայտ է՝ թէ և սա ի Յովբայ [2] բանիցն * ձգեալ գողանայ [3], ուստի կամեցաւ բամբասանս ինչ իմանալ վասն նորա յայնցանէ՝ զոր բարբառեցաւ սուրբն [4] և « անարատ [5] », և ասէ այսպէս.

11,2a « Որ շատ խաւսի՝ ապաքէն ըստ [1] նմին և լսիցէ » :
Իսկ ուրեմն դուք « բազումս » և ընդունայնս « խաւսիք », դու զնա և նա զքեզ, ի միմեանց առնուք պատասխանիս. կամիք [2] զարհուրեցուցանել զնա՝ որ ի գործս իւր վստահ է : Իսկ ուրեմն ի ձեր վերայ [3] պատշաճէ որ ի կարգիս կայ [4] :

11,2b « Կամ որ խաւսողն իցէ՝ կարծիցէ՝ բանիւք արդարանալ » :
Քանզի դուք պերճս խաւսիք և մոլորեալս բարբառիք. և զջատագովութիւնդ կեղծաւորելով, կարծիս արդարութեան զանձամբ կամիք արկանել. բայց որ Աստուծոյ ջատագովէ և՛ արդարոցն ջատագովէ. քանզի են նորա որդիք և զաւրականք և ճգնողք. և ի բազում դիմաց որ ի սոսա լինի գովութիւն [1]՝ ի նա ելանէ : Այլ զի՞նչ ի վերայ [2] այսոցիկ յաւել [3] Սովփար Մինացի :

11,2c « Աւրհնեալ է ծնունդ կանաց [1] սակաւակեաց » :
Եւ այդ քեզ ո՞ւստ [2] է, զի պերճանաս ի վերայ [3] այդր իբրև ի քոյոյ [4], որ ոչ քո է :
p. 561 Քանզի զայս Յովբ [5] յառաջաբանսն [6] իւր * ասաց. այլ անգոսնես զբանս ճգնողին՝ իբրև զոչ բարիոք ասացեալ. բայց այժմ ոչ յանդիմանես, այլ անգոսնես, և զարդարոյն ամբաստանես, զոր բարիոքն ասաց, իբրև զոչ բարիոք ասացելոյ. և վասն այսորիկ ի ⌜վերայ ածես [7].

11,3 « Մի՛ զբազում բանիւք անգանիր [1], զի ոչ գոյ որ տացէ [2] քեզ պատասխանի » :
Վասն ո՞յր [3], քանզի Յովբ [4] ի վերայ [5] աղբիւսացն [6] նստի. իսկ դուք ի վերայ [7] թա—

[38] կա E — [39] վերա E — [40] Հոգին E — [41] Սովփարա E

11,1
[1] Սովփարա Մինացոյ ասէր E — [2] Յոբա E — [3] գողանա E — [4] առ սուրբն E — [5] անարատն E

11,2a
[1] ընդ E — [2] և կամիք E — [3] վերա E — [4] կա E

11,2b
[1] գովութիւնք E — [2] վերա E — [3] յաւելու E

11,2c
[1] կանանց E — [2] ուստի E — [3] վերա E — [4] քոյ E — [5] Յոբ E — [6] յառաջաբան E — [7] վերա ածէ E

l'or pendant qu'il est sur l'enclume[11]. Mais lui, faisant preuve de patience, devient plus illustre en se laissant marteler. C'est pourquoi l'Esprit écrit ceci au sujet de Sophar:

Job 11,1 «*Répliquant, Sophar de Mina dit*[1].»

«*Répliquant*». Il est évident que lui aussi, gagné par les paroles de Job, cache son jeu. C'est pourquoi il a voulu inventer des calomnies à son sujet à partir de ce qu'a prononcé l'(homme) saint et «*irréprochable*[a]». Et il s'exprime ainsi:

11,2a «*Celui qui parle beaucoup écoutera de même à son tour.*»

Certainement, vous, «*vous parlez beaucoup*», et de choses inutiles; vous vous répondez mutuellement, toi à lui et lui à toi; vous voulez terrifier celui qui a confiance en ses actions. Par conséquent ce qui suit vous convient.

11,2b «*Ou bien le discoureur pense-t-il être justifié par des paroles.*»

Vous, en effet, vous discourez avec superbe et vous tenez des propos erronés; feignant de vous défendre, vous voulez donner de vous-mêmes une opinion de probité. Cependant, celui qui défend Dieu défend aussi les justes, car ils sont ses fils, ses soldats et ses combattants, et la louange que leur adressent de nombreuses personnes, monte vers lui[a]. Mais qu'ajoute à cela Sophar de Mina?

11,2c «*Béni est le fils de la femme qui vit peu de jours.*»

Et d'où ceci te vient-il que tu te glorifies, comme de ce qui est tien, de ce qui n'est pas à toi? Job en effet a prononcé ces paroles dans son prologue[1]. Mais tu méprises les paroles du combattant, sous prétexte qu'il n'a pas bien parlé! Maintenant, tu ne fais pas de reproches, mais tu méprises et tu dénigres le juste[a] pour ce qu'il a bien dit, comme s'il ne l'avait pas bien dit. Et c'est pourquoi tu ajoutes:

11,3 «*N'abonde pas en paroles, puisqu'il n'y a personne pour te répondre.*»

De qui (s'agit-il)? Alors que Job est assis sur du fumier, vous, (vous l'êtes) sur

11,1 a. Job 1,1.8; 2,3.

11,2b a. cf. 1 Thess. 1,10.

11,2c a. cf. Sag. 2,10.

[11] Les images tirées du métier de forgeron sont aimées d'Hésychius (voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. 532).

11,1
[1] L'orthographe du nom de l'ami de Job est différente ici (*Sovp'aray Minac'woy*) de celle du lemme (*Sowp'aray Minec'woy*).

11,2c
[1] Hésychius renvoie ici à *Job*, c. 3, premier discours de Job.

11,3
[1] *անկանիր* E — [2] *տայցէ* E — [3] *որոյ* E — [4] *Ցոր* E — [5] *վերա* — [6] *աղբիսացն* V, *corr.* *աղբիւսացն* *cum.* D, *աղբեաց* E — [7] *վերա* E

գաւորական աթոռոց : Նա լի ախտիւք է, դուք յառողջութեան : Նա է քամահելի, և դուք ի պատուի : ԶՅովբ [8] թողին բարեկամք [9], և լքին սպասաւորք և ուրացան ազգայինք : Իսկ դուք այսու ամենայնիւ լի էք, և զուարճացեալ ունիք զվայելչութիւն [10] խոտոյս : Իսկ ընդէ՞ր դատիք ընդ Յովբայ [11]. այլ թերևս տեղի տալով փախիչիք յարդարութենէ : Բայց Սովփարայ [12] միտ դիր որչափ աճէր ի բարբաջանս, մինչև ըստ կարգիս որպէս [13] բամբասէ զնա :

11,4-6 *« Մի՛ ասեր եթէ սուրբ եմ գործովք և անարատ եղէ առաջի նորա. 5 այլ թէ Տէր խաւսեսցի ընդ քեզ և բացցէ զշրթունս իւր ընդ քեզ, 6 ապա պատմեսցէ* p. 562 *քեզ զզաւրութիւն իմաստութեան, զի կրկին եղիցի * քան զքոյսն. և ապա գիտասցես՝ թէ [1] արժանի ըստ որոց [2] մեղարն անց ընդ քեզ ի Տեառնէ » :*

***Ք**անզի Յովբ [3] զայս յառաջագոյն իսկ ասաց, զի « եթէ [4] իցեմ ամպարիշտ՝ ընդէ՞ր ոչ մեռայ [5] » : Իսկ զիա՞րդ [6] սուրբ և կամ « անարատ » ասէր զինքն, զի ոչ են այս բանք Յովբայ [7], այլ Աստուծոյ. զի նա անարատ գործովք՝ անուանեաց զնա, և « որոչեալ [8] յամենայն իրաց չարաց » : Իսկ ուրեմն դուք զԱստուծոյ վկայութենէն [9] ամբաստանէք: Ո՞չ զայս ի Յովբայ [10] ասելոյ լուայք. « Եթէ զիա՞րդ եղիցի մարդ արդար առաջի Տեառն, քանզի եթէ կամիցի [11] դատել՝ ո՛չ լուիցէ նմա. զի մի՛ տացէ [12] պատասխանի ի հազար բանէ և մի բան : Քանզի իմաստուն է մտաւք հզաւր [13] և մեծ » : Իսկ ուրեմն կարի ճշմարտագոյն յառաջագոյն խոստացաւ Յովբ [14], եթէ « ոչ կարեմ խաւսել ընդ Աստուծոյ » : Ոչ եթէ « կրկին զաւրութեամբ և իմաստութեամբ իբրև զինքն » համարէր զնա, որպէս Սովփար փոքր ինչ զԱստուծոյ զմտաւ ածելով ասէ : Այլ Յովբ [15] գիտէր զի քան զամենայն մարդիկ իմաստութեամբ և զաւրութեամբ անհամեմատ է ի բարձունս : Իսկ զի՛նչ և այլ ուսար ի Յովբայ [16] ասելոյն : « Քանզի գիտեմ եթէ ոչ անպարտ զիս թողուցուս.* p. 563 *զի եթէ իցեմ արդար՝ բերան իմ ամպարշտեսցի. և եթէ իցեմ անարատ՝ * կամակոր գտայց » : Իսկ ընդէ՞ր բնաւ [17] նախատելով ասէք. « Եւ ապա գիտասցես թէ ըստ արժանի ըստ որոց մեղարն անց ընդ քեզ ի Տեառնէ » : Յորժամ արդարն թէպէտ և ոչ գիտելով զխիղճ մտաց [18]՝ ակն ունելով դատաստանին Աստուծոյ յոյժ երկնչէր, և [19] իբրև զմեղաւոր զինքն ցուցանէր, զայն զաստուածաշունչ բանն պահելով՝ եթէ [20] « արդարն յառաջնումն պատասխանւոջն ⌜ամբաստանէ զանձնէ [21] » : Բայց զիա՞րդ կամէր Սովփար պատասխանել ընդ Յովբայ [22] ի նորին ասացելոցն. ցուցցէ մեզ մանաւանդ՝ որ ի կարգիս կայ [23], քան [24] ընդ նորա ասելն՝ « եթէ իցեն հետք նաւաց ծովու, և [25]*

[8] *զՅոբ* E — [9] *բարեկամքն* E — [10] *զվաելչութիւն* E — [11] *Յոբա* E — [12] *Սովփարա* E — [13] *որ* E

11,4-6
[1] *եթէ* E — [2] *որոյ* E — [3] *Յոբ* E — [4] *թէ* E — [5] *մեռա* E — [6] *արդ* E — [7] *Յոբա* E — [8] *որոչեաց* E — [9] *վկաութիւն* E — [10] *Յոբա* E — [11] *լինիցի մարդ* E — [12] *տայցէ* E — [13] *զաւրաւոր* E — [14] *Յոբ* E — [15] *Յոբ* E — [16] *Յոբա* E — [17] *իբրև* E — [18] *մտացն* E — [19] *om.* E — [20] *թէ* E — [21] *ամպաստանէ զանձն* E — [22] *Յոբա* E — [23] *կա* E — [24] *քանզի* E — [25] *om.* E

des trônes royaux. Lui, il est couvert de maux, et vous, (vous êtes) en bonne santé. Lui, il est objet de mépris, et vous (vous êtes) à l'honneur. Ses amis ont abandonné Job[a], ses serviteurs l'ont quitté et sa parenté l'a renié; mais vous, vous êtes comblés de tout cela, et vous tenez pour délectable le fait de jouir de ce qui n'est que de l'herbe. Pourquoi donc êtes-vous en procès avec Job? C'est peut-être que, reculant devant (lui), vous fuyez la justice? Cependant prête attention à Sophar. Combien il se répand en bavardages, comment il médit de (Job) jusque dans ce qui suit!

11,4-6 «*Ne dis pas: je suis pur en actions et j'ai été irréprochable devant lui.* 5 *Mais si le Seigneur te parlait et ouvrait ses lèvres avec toi,* 6 *alors il te raconterait la puissance de la sagesse, qu'elle est le double de la tienne, et alors tu saurais que tu as reçu du Seigneur ce que méritaient tes péchés*[1].»

Déjà auparavant, Job a dit ceci: «*Si je suis impie, pourquoi ne suis-je pas mort*[a]?» Mais comment se serait-il dit pur ou «*irréprochable*[b]», puisque ces paroles ne sont pas de Job, mais de Dieu? C'est celui-ci en effet qui l'a désigné comme «*irréprochable*[c]» dans ses actions et «*s'abstenant de toute œuvre mauvaise*[d]». Par conséquent, vous, c'est le témoignage de Dieu que vous récusez. N'avez-vous pas entendu Job dire ceci: «*Comment l'homme serait-il juste devant le Seigneur? S'il veut, en effet, entrer en jugement avec* (*lui*), *il ne l'écoutera pas, car* (*l'homme*) *ne peut répondre une* (*parole*) *contre mille, pas même une seule. Car* (*Dieu*) *est sage d'esprit, puissant et grand*[e-2]». C'est donc de façon très sincère que Job a reconnu auparavant : «Je ne puis parler avec Dieu[3]», non qu'il l'estimait doué «*d'une puissance et d'une sagesse double*» (seulement) de la sienne, ainsi que le dit Sophar, réfléchissant un peu à Dieu. Job savait au contraire qu'il (Dieu) habite dans les hauteurs[f], au-dessus de tous les hommes, (et qu'il est) sans pareil «*pour la sagesse et la puissance*». Qu'avons-nous encore appris de ce qu'a dit Job: «*Je sais en effet que tu ne me relâcheras pas comme quelqu'un d'irréprochable*[g], *car si je suis juste, ma bouche commettra l'impiété, et si je suis irréprochable, je serai trouvé pervers*[h-4]». Pourquoi donc, en le couvrant d'injures, (Sophar) disait-il: «*Et alors, tu sauras que tu as reçu du Seigneur ce que méritaient tes péchés*». Quand le juste, sans conscience (de sa culpabilité) et dans l'attente du jugement de Dieu, était pris d'une grande crainte, il se déclarait lui-même pécheur[i], observant cette parole inspirée de Dieu: «*Le juste, à la première réponse, s'accuse lui-même*[j-5]». Mais comment Sophar voulait-il répondre aux paroles de Job? Ce qui suit va

11,3 a. cf. Ps. 37,12.

11,4-6 a. Job 9,29. b. Job 1,1.8; 2,3. c. Job 1,1.8; 2,3. d. Job 1,1.8; 2,3. e. Job 9,2-4; f. cf. Deut. 4,39; Job 11,8; Eccl. 5,1. g. Job 9,28. h. Job 9,20. i. cf. Job 9,2; 10,15. j. Prov. 18,17.

11,4-6

[1] *Job* 11,4b est différent du lemme du début (*lui*, au lieu de *le Seigneur*, voir p. 352), sans être conforme à BSA. *Job* 11,5 est différent du lemme du début (absence de *comment*).

[2] Le texte est cité différemment dans l'Hom. XII (lemme du début et sur *Job* 9,2-4).

[3] Allusion au début du discours de *Job* 9.

[4] Le texte est cité de façon identique dans l'Hom. XII (lemme et sur *Job* 9,20).

[5] Le texte est différent de Z, mais conforme à la LXX.

կամ արծուոյ [26] թռուցելոյ որ խնդրիցէ զկերակուր ». միտ դիր զիարդ նայն պատասխանէր :

11,7 *« Եթէ զհետս Տեառն գտանիցե՞ս, կամ ի վերջինսն հասանիցե՞ս զոր արարն [1] ամենակալն » :*

Այսինքն է « եթէ 'զհետ [2] նաւի և զարծուոյ թռուցելոյ' ոչ կարասցես [3] գտանել, որպէս յառաջագոյն խոստացար, զտնտեսութեանն [4] Աստուծոյ 'զհետս' ո՞ գտցէ [5], կամ ո՞ լիցի այնմ հասու' զոր առնէ առ յապա զնախախնամութիւնսն » : Յետ այսորիկ իբրև զհպարտ' առակաւ յանդիմանել կամի զՅովբ [6] :

* p. 564 **11,8-10** * *« Բարձր են երկինք, և զի՞ գործեսցես. խոր են դժոխք, և դու զի՞ խելամտեսցես.* 9 *երկայն է չափ երկրի' քան զլայնութիւն ծովու :* 10 *Եւ եթէ տապալեսցէ և փչրեսցէ զամենայն, ո՞վ ասասցէ ցնա եթէ [1] զի՛նչ գործեցեր » :*

Եւ զի՞նչ են դէմք [2] բանիցս այսոցիկ, զոր իբրև նախատելով [3] ինձ ցուցանէ Սովփար զՅովբայ [4], եթէ հանդերձ այլովք [5] առաքինութեամբք և զհեզութիւնն եւս չկրիցէ [6] խոնարհութեամբ, և ոչ կամաւք վերագոյն 'քան զինքն ցուցանէ զնոսա [7] որ 'ի վերայ « երկնի են [8] » : Այլ վասն զի յոյժ ի բարձունս էին և ոչ կարէր հասանել, փորձի խնդրել « զխորագոյնս [9] դժոխոց », և ձգտի [10] քան զմեծութիւն « երկրի » և « զլայնութիւն ծովու »' հպարտութեան մտաւք, ոչ ածելով զմտաւ, զի թէպէտ և այսմ ամենայնի հասու լինիցի, այլ յԱստուծոյ կարի նուազագոյն գտանի : Զի « եթէ տապալեսցէ և կործանեսցէ զամենայն », այսինքն է [11]' եթէ [12] կամաւք ամփոփեսցէ, ոչ ոք գտցի' որ ընդդիմացի նմա : Զի եթէ [13] ամենայն արարածք ի ներքս ի սոսա են, զիա՞րդ ոք գտցի յայնցանէ' որ ի նմա իցեն. ո՞ կարասցէ իրաւարանել և կամ բարեխաւսել' յորժամ
* p. 565 *ամենայն արարածք ապականեսցին : * Եւ զայս առել վասն Աստուծոյ բարիոք է. բայց ոչ սուրբ մտաւք ասաց Սովփար, այլ առ յԱստուած փառաբանութեամբքն' բամբասէ զարդարն. և այսպէս յաւրինէ և կարգէ զբանս :*

[26] *արծուո* E

11,7
[1] *արար* E — [2] *զհետս* E — [3] *կարիցես* E — [4] E, *om.* V, *ո՞զտնտեսութեանն con.* D — [5] *զիտէ* E — [6] *զՅոբ* E

11,8-10
[1] *թէ* E — [2] *om.* E — [3] *նախատելովն* E — [4] *զՅոբ* E — [5] *այլաւք* E — [6] E, *կրեսցէ* VD — [7] *զնոսա ցուցանէ* E — [8] *յերկնի են քան զինքն* E — [9] *զխորագոյնսն* E — [10] *ձկտի* E — [11] *om.* E — [12] *թէ* E — [13] *թէ* E

---

[3] La locution verbale que nous avons rencontrée plus haut (voir note 1) est reprise ici, avec un autre verbe que ne connaissent pas les *Hexaples*.

[4] Les créatures ne sont ni identifiées ni confondues avec Dieu; elles peuvent donc être détruites.

nous l'expliquer, mieux encore que le fait de dire avec ce dernier: «*Est-ce qu'il y a des traces des vaisseaux de la mer ou de l'aigle qui vole à la recherche de la nourriture*[k-6]?» Prête attention à la façon dont (Sophar) répondait.

11,7 «*Est-ce que tu trouveras les traces du Seigneur ou parviendras-tu aux limites* (*de la terre*) *qu'a faites le Tout-Puissant*?»

C'est-à-dire: «Si tu ne peux pas trouver '*la trace du navire ni celle de l'aigle dans son vol*', comme tu l'as proclamé auparavant[a], qui trouvera '*les traces*' de l'économie de Dieu ou qui pourra comprendre les gestes providentiels qu'il fait par la suite?» Après cela, comme un orgueilleux, (Sophar) veut réfuter Job par une parabole.

11,8-10 «*Élevés sont les cieux, et que pourras-tu faire? Profonds sont les enfers, et toi, que pourras-tu comprendre?* 9 *Plus longue est la mesure de la terre que la largeur de la mer.* 10 *Et s'il démolit et écrase tout, qui lui dira: Qu'as-tu fait*[1]? »

Quel est le sens de ces paroles que Sophar prononce au sujet de Job comme pour l'outrager, si, parmi d'autres vertus, il ne pratique pas[2] davantage, humblement, la douceur, et s'il ne manifeste pas volontiers que lui sont aussi supérieurs ceux qui «*habitent au-dessus du ciel*»? Mais parce qu'ils habitent les hauteurs (du ciel) et qu'il ne pouvait pas les atteindre, (Sophar) tente de requérir «*les profondeurs des enfers*». Il se porte, avec une intention orgueilleuse au-delà de la grandeur de «*la terre*» et de «*la largeur de la mer*», sans réfléchir que, même s'il embrasse tout cela, (tout cela) cependant apparaît très petit à Dieu. Car «*s'il démolit et détruit tout*[3]», s'il saisit tout sous sa volonté, on ne trouvera personne qui lui résiste. Car si toutes les créatures font partie des êtres d'ici-bas, comment pourrait-on en trouver parmi elles qui soient en lui[4]? Qui pourrait plaider ou intercéder, lorsque toutes les créatures seront détruites? Dire cela de Dieu, c'est bien; toutefois, ce n'est pas dans une intention pure que Sophar l'a dit, mais en glorifiant Dieu, il médit du juste. Voici comment il dispose et ordonne ses paroles.

k. Job 9,26.

11,7 a. cf. Job 9,26.

[6] Les paroles de Job sur la sagesse insondable de Dieu (*Job* 9,26) étaient imagées, celles de Sophar vont condamner Job de façon explicite. -- Le texte est cité de façon différente dans l'Hom. XII, (lemme du début et sur *Job* 9,26).

11,8-10

[1] *Job* 11,1a est différent du lemme du début. La lecture propre à ce passage: «...s'il démolit *et écrase*...», ne peut être regardée comme la forme grammaticale arménienne «des verbes groupés» (cf. A. MEILLET, *Études de Linguistique et de Philologie arméniennes* I, *Bibliothèque Arménienne de la Fondation Calouste Gulbenkian*, Lisbonne, 1962, p. 110-113), puisque la locution verbale va être reprise dans le commentaire, mais avec un verbe différent (*...s'il démolit et détruit...*). Les *Hexaples* indiquent pour ce passage une lecture de même type, mais avec un autre verbe: «*...si everterit omnia aut congregaverit*» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 22, note 16). Le *Commentaire sur Job* de Julien l'Arien possède aussi cette locution avec *congregaverit* (éd. HAGEDORN, p. 84).

[2] Nous adoptons la lecture du ms. E où le verbe est à la forme négative dans les deux propositions conditionnelles, au lieu de l'affirmative dans la première pour le ms. V. L'ironie d'Hésychius, à l'adresse de Sophar qui ne pense qu'à la petitesse de Job et pas à la sienne, est ainsi plus évidente.

11,11 « *Ինքն գիտէ զգործս անաւրինաց, տեսանելով զանարժանս՝ ոչ արասցէ անտես* » :

Եւ այս բարիոք է. զի ոչ ինչ է զոր ոչ « գիտէ » արարիչն մեր : Իսկ « գիտելով զգործս » չարաց, թէպէտ և առ սակաւ ինչ երկայնամտեսցէ նոցա, այլ ոչ ամենևին « անտես արասցէ » : Այլ վասն է՞ր կամ առ ի՞նչ ասաց [1] *զայս, ի կարգի աստ գտցուք* :

11,12a « *Բայց մարդ ի խաւսել ընդ վայր զուղի* [1] *բանիւք* » :

Որ քանզի զեռ ևս աներևոյթ առնէ բամբասանաւքս եթէ զՅովբայ [2] *ասէ, իսկ բամբասիչն ոչ անյայտս եթող, և վասն այսորիկ ի վերայ* [3] *էած.*

11,12b « *Այր կանանցածին հանգոյն է ցռոյ* [1] *անապատականի* » : *Յայտնագոյն զՅովբայ* [2] *առակէ ի ձեռն այսոցիկ. քանզի « ցռոյ անապատականի » նմանեցոյց զինքն բանիւքս այսոքիւք. « Զի նետք Տեառն հարեալ են ի ⸢մարմինս իմ* [3]*, ⸢որոց սրտմտութիւնն իւրեանց* [4] *ծծէ զարիւն իմ, յորժամ կամիմ* [5] *խաւսել կտտեն զիս ». և յետ այսորիկ առ ընթեր եդ, « Մի՛ եթէ* [6] *ի զո՞ւր ինչ աղաղակիցէ ⸢էշ ի վայրի* [7]*, բայց*
* p. 566 *եթէ * զկերակուր* [8] *խնդրիցէ » : Բամբասէ Սոփար եթէ ընդէ՞ր « այր կանանցածին », այսինքն է՝ մարդ ի մարդոյ, ⸢զի ինքն* [9] *« ի ցիռ անապատական » առակեաց զինքն* [10]*. և վասն այսորիկ ասէր* [11] *եթէ « ընդ վայր զուղի* [12] *բանիւք » : Ընդունայն և զուր բանիւք բաջաղի. քանզի պարտ էր, ասէ, մի՛ աւելիս զոչել, և մի՛ ստէպ ստէպ հեծել, զի մի՛ մարդ գոլով՝ « ի ցիռ » քաղցեալ առակեսցի,այլ առնել զայն* [13] *որ ի կարգիս կայ* [14] :

11,13-14 « *Իսկ եթէ դու սուրբ եդիր զսիրտ քո, տարածեսցես առ նա զձեռս քո* : 14 *Ապա եթէ* [1] *իցէ ի ձեռին քում անաւրէնութիւն, հեռի արա զայն ի քէն, և ⸢անիրաւութիւն ի յարկս* [2] *քո մի՛ ժողովեսցի* » :

Այսինքն է [3] *եթէ* [4] *պարտ է « սրբել » զմիտս, և « հեռի առնել » զգործս անաւրէնութեան, և ամենևին « անիրաւութեան* [5] *յարկակից լինել » ոչ հաւանել : Յայնժամ « տարածանելով* [6] *զձեռս իւր » առ Աստուած, ⸢այսինքն է ձգտելով* [7] *ընդունէիր զաղաւթս ոչ անպտուղս, այլ աւասիկ այսպիսի շահս առնլոց էիր* :

[1] *ասիցէ* E

11,12a
[1] *զաւղի* E — [2] *զՅոբա* E — [3] *վերա* E

11,12b
[1] *ցռուց* E — [2] *զՅոբա* E — [3] *մարմնի իմում* E — [4] *որոյ սրտմտութիւն նորա* E — [5] *սկսանիմ* E — [6] *թէ* E — [7] *իշավայրի* E — [8] *կերակուր* E — [9] *զինքն* — [10] *om.* E — [11] *ասէ* E — [12] *զաւղի* E — [13] *զայս* E — [14] *կա* E

11,13-14
[1] *թէ* E — [2] *յանիրաւութիւն յարկս* E — [3] *om.* E — [4] *թէ* E — [5] *անաւրէնութեան* E — [6] *տարածելով* E — [7] *այսինքն ձգտելով* E

11,13-14
[1] *Job* 11,14c est différent du lemme du début (voir p. 352).

11,11 «*Lui-même connaît les actions des impies; s'il voit des (gens) indignes, il ne fera pas preuve de négligence.*»

Cela est très bien, car il n'y a personne que notre Créateur ne «*connaisse*». Donc, «*lorsqu'il connaît les actions*» des méchants, même si, pour un peu de temps, il montre de la longanimité à leur égard[a], cependant «*il ne fera*» aucunement «*preuve de négligence*». Mais pourquoi ou en vue de quoi, (Sophar) a-t-il dit cela? Nous allons le découvrir ensuite.

11,12a «*Mais l'homme qui discourt se cache en vain dans ses raisonnements*[1].»

(Sophar), en effet, dissimule encore, avec ses médisances, qu'il parle de Job, tandis que le Détracteur ne laissait pas cela caché. Et c'est pourquoi il a ajouté:

11,12b «*Le mortel né de la femme est pareil à l'onagre du désert*[1].»

Par ces (mots) il fait allusion très clairement à Job, car c'est «*à l'onagre du désert*» que (celui-ci) s'est assimilé par les paroles que voici: «*Car les flèches du Seigneur se sont fichées dans ma chair, leur fureur suce mon sang; quand je veux parler, elles me torturent*[a-2]». Et après cela, (Job) ajouta: «*Est-ce en vain que crie l'onagre, si ce n'est pour chercher de la nourriture*[b]?» Sophar médit: pourquoi (parle-t-il) du «*mortel né de la femme*», c'est-à-dire de l'homme (né) de l'homme, puisque lui-même (Job) s'est comparé «*à l'onagre du désert*». Voilà pourquoi (Sophar) disait: «*Il se cache en vain dans ses raisonnements*[c]». Par des paroles vaines et inutiles, (Job) s'est laissé aller à des balivernes, car il aurait dû, dit (Sophar), ne pas tant crier, ne pas gémir si souvent, pour éviter, qu'étant homme, il soit comparé «*à un onagre*» affamé; il (aurait dû) faire ce qui suit.

11,13-14 «*Mais si toi, tu t'es fait un cœur pur, tu tendras tes mains vers lui.* 14 *Mais s'il y a de l'iniquité dans ta main, éloigne-la de toi et que l'iniquité ne s'amasse pas sous ton toit*[1].»

C'est-à-dire qu'il faut «*purifier*» l'esprit, «*éloigner*» les actions impies et ne jamais consentir «*à partager son toit avec l'injustice*». Alors, «*en tendant ses mains*» vers Dieu, c'est-à-dire en les tournant (vers lui), tu ne ferais pas de prières infructueuses, mais voici quels profits tu retirerais.

11,11 a. cf. Sir. 18,11.

11,12b a. Job 6,4. b. Job 6,5. c. Job 11,12a.

11,12a

[1] Le verbe arménien «*luli*», correspond à νήχεται, *nage*, de la LXX; d'après Dhorme (*Job*, p. 147), ce serait une corruption de ἐνέχεται. Mais le même terme arménien a aussi le sens de «*se cacher*», et c'est un verbe grec possédant cette signification qu'avait Hésychius sous les yeux, ainsi que le montre son commentaire. La locution adverbiale «*en vain*» est attestée par Symmaque (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 22).

11,12b

[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 352) et conforme à BS.

[2] Le texte est différent de *Job* 6,4 commenté dans l'Homélie IX; les leçons propres, «*se sont fichées*...quand je *veux* parler, elles me *torturent*», ne correspondent ni à la version arménienne de Z, ni aux textes grecs (LXX et *Hexaples*), ni au texte biblique des commentaires édités.

11,15-19 « Եւ ապա ծագեսցին երեսք քո իբրև զՋուր յստակ [1], մերկասցես զաղտեղութիւն՝ և ոչ երկիցես, 16 և մոռասցիս զաշխատութիւն իբրև զալիս անցեալս՝ * p. 567 * և ոչ զարՀուրեսցիս ։ 17 Աղաւթք քո իբրև զարուսեակ [2], ի [3] մէջաւրէի [4] ծագեսցեն քեզ կեանք. 18 վստաՀացեալ լինիցիս [5]՝ զի կայ [6] քեզ յոյս, ի Հոգոց [7] և ի տատամսութենէ երևեսցի [8] քեզ խաղաղութիւն ։ 19 Հանգարտեսցես՝ և ոչ ոք իցէ որ պատերազմեսցի ընդ քեզ ։ Դարձցին բազումք և աղաչեսցեն զքեզ » ։

« Եթէ ՝սուրբ սրտիւ զաղաւթս [9]՝ մատուցեալ էր [10] քո, և առանց իրիք անարժան գործոց [11]՝ որ Հեծէիրդ զքէն առ Աստուած, պատաՀելոց էիր այնմ. զի զալոց էին ի վերայ [12] տրտմութեանցդ [13] քոց ուրախութիւնք [14], և ընդ չարեացդ ընդունէիր զբարիս, ՝և ծագելոց էին երեսք քո իբրև զՋուր յստակ՝ ։ Յայտ է թէ ընկալեալ զթագաւորական բարեկեցութիւն, և ՝մերկանայիր [15] զաղտ՝ զոր ներկին [16] թարախք վիրացդ, ՝և ոչ ևս երկնչէիր՝ յայլ Հիւանդութենէ, վասն զի Աստուած մերժեաց [17] ի քէն զՀիւանդութիւնս [18], ՝և մոռացումն զաշխատութեան՝ առնուիր վասն եկելոցն ի վերայ [19] քո Հանգստին, և ի փորձութեանց ոչ երկնչել, որպէս ոչ երկնչի ՝յալեաց՝ որ կայ [20] ի վերայ [21] Հաստատուն նաւաՀանգստի՝ որում ոչ կարէ վնասել ծովն [22] ։ Եւ ՝զաղաւթս իբրև զարուսեակ [23]՝ ունել, որ մերժէ զգիշերն տանջանաց, և զկեանսն [24] պայծառ ծագէ, և զլոյսն նորոգել * p. 568 * իբրև ՝ի մէջաւրէի՝ ։ Եւ Հասանէր ՝յոյս՝ բարեաց, որ [25] Հեռի առնէր զՀարկաւոր զյուսաՀատութիւնսն, և զյառաջագոյն Հասեալ Հոգսդ դադարեցուցանէր ։ ՝Խաղաղութիւն՝ և յոյժ Հանգիստ լինէր, յորժամ կործանէին պատերազմունքն և ապականէր պատերազմիչն. և ՝բազումք՝ որ այժմ նախատեն զքեզ, դարձեալ ՝աղաչէին զքեզ՝, վասն զի տեսանէին զքեզ յԱստուծոյ, եթէ [26] որպէս փոխեաց զքեզ [27] ի տրտմութենէն յուրախութիւն » ։ Եւ զայս ասէր Սովփար նմանեալ, Բաղասմուն [28] այնմ որ կոչեցաւ անիծանել զԻսրայէլ, և աւրՀնութիւնս բարբառէր ։ Սոյնպէս [29] և սա կամեցաւ [30] բամբասել զՅովբ [31], որ ընդ բամբասելն յառաջագոյն ասէր, որ յետ սակաւ ժամու [32] պատաՀելոց էր արդարոյն. ուստի և ոչ կարծեմ եթէ ընդունայնս ինչ գրեաց Հոգն Աստուծոյ զբանս նախատողացն [33] ։ Եւ զի ոչ միայն զՀամբերութիւն արդարոյն ուսցուք, որ բաւական իսկ է ուսուցանել զբազումս, այլ զի բազում անգամ և ի թշնամեացն պատաՀեցին [34] աւգուտք, յորժամ ակամայ [35] Ջատագով [36] լիցին ճշմարտութեանն ։ Բայց զի°նչ վախճան դնէ Սովփար բանիցն իւրոց ։

* p. 569 **11,20** « Աչք ամպարշտաց Հալեսցին. փրկութիւն պակասեայ * ի նոցանէն [1], զի յոյս [2] նոցա կորուստ է անձանց » ։

[1] յստակ E — [2] զարաւսեակ E — [3] *om.* E — [4] միՋաւրէի E — [5] լիցիս E — [6] կա E — [7] Հոգւոց E — [8] եղիցի E — [9] զաղաւթս քո E — [10] է E — [11] գործոյ E — [12] վերա E — [13] սրտմութեանց E — [14] E, ուրախութիւն VD — [15] մերկանաիր E — [16] ներքին E — [17] մերժեսցէ E — [18] զՀիւանդութիւն E — [19] վերա E — [20] կա E — [21] վերա E — [22] ծով E — [23] զարաւսեակ E — [24] կեանս E — [25] և E — [26] թէ E — [27] *om.* E — [28] Բաաղամուն E — [29] այնպէս E — [30] կամեցեաւ E — [31] զՅոբ E — [32] ժամանակի E — [33] նախատողաց E — [34] պատա-

11,15-19 «*Et alors ton visage resplendira comme de l'eau limpide, tu dépouilleras la saleté et tu ne craindras pas,* 16 *et tu oublieras la fatigue comme des vagues qui ont passé et tu ne seras pas effrayé.* 17 *Ta prière* (*sera*) *comme l'étoile du matin, la vie brillera pour toi* (*comme*) *en plein midi;* 18 *tu seras confiant, car tu as l'espérance; au sortir des soucis et de l'inquiétude, la paix t'apparaîtra.* 19 *Tu seras tranquillisé, et il n'y aura personne pour te faire la guerre. Beaucoup reviendront et te prieront.*»

«Si tu avais présenté '*ta prière avec un cœur pur*[a]' et sans (être coupable) d'aucun acte indigne, toi qui gémissais sur toi devant Dieu, tu serais en état de le rencontrer. Au lieu de tes tristesses, la joie serait là; à la place du malheur tu recevrais du bien, '*et ton visage resplendirait comme de l'eau limpide*'. Il est évident qu'en possession de (ce) bien-être royal, '*tu dépouillerais la saleté*' dont le pus des plaies t'a souillé, '*et tu ne craindrais plus*' d'autre maladie, car Dieu aurait écarté de toi les maladies. Tu obtiendrais '*d'oublier ta fatigue*' grâce à la quiétude qui t'envahirait, et de ne pas craindre les épreuves, de même qu'il ne craint pas '*les vagues*' celui qui s'arrête dans un port abrité où la mer ne peut (lui) causer de dommages. '*Ta prière* (serait) *comme l'étoile du matin*' qui écarte la nuit des tourments, donne de l'éclat à la vie et restaure la lumière '*comme en plein midi*'. Viendrait aussi '*l'espérance*' de biens qui éloignerait les inévitables occasions de désespoir et mettrait fin aux soucis précédents. Il y aurait '*paix*' et grande quiétude, lorsque les guerres seraient achevées et que périrait celui qui fait la guerre. Et '*beaucoup*', qui maintenant t'injurient, '*te prieraient*' à leur tour, parce qu'ils te verraient (guéri) par Dieu, comment il t'a fait passer de la tristesse à la joie.» Et Sophar disait cela, semblable à ce Balaam qui, appelé pour maudire Israël, prononçait des bénédictions[b]. De même, ce dernier (Sophar) voulut aussi calomnier Job; en (le) calomniant, il disait d'avance ce qui devait arriver au juste peu de temps après. Aussi je ne puis penser que c'est sans aucune raison que l'Esprit de Dieu a écrit les paroles de ceux qui insultaient (Job). Ce n'est pas seulement pour que nous soyons instruits de la patience du juste, qui peut vraiment en instruire beaucoup, mais c'est aussi parce que souvent, même du fait d'ennemis, résultèrent des avantages, quand (ceux-ci) se firent involontairement les défenseurs de la vérité. Mais quelle conclusion Sophar met-il à ses paroles?

11,20 «*Les yeux des impies se consumeront, le salut leur a fait défaut, parce que leur espérance, c'est la perdition des âmes*[1].»

11,15-19 a. Job 11,13. b. cf. Nombr. 23,11.

11,20
[1] *Job* 11,20b est différent du lemme du début (...la perdition *des* âmes), mais rappelle la recension hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 22).

Հեսցին E — 35 *ակամա* E — 36 *ջատագովք* E

11,20
1 *նոցանէ* E — 2 *յոյսն* E

Մի՛ եթէ [3] փո՞քր ինչ շահից պատճառք են բանքն Սոփփարայ [4], և ո՞չ զզոյն [5] խաւսողն իսկ յանդիմանէ, և զամենայն զչարսն ողբայ [6], և արդարոց [7] զբարեացն յոյս [8] առթէ : Քանզի « ամպարիշտ » է որ ոչ պաշտէ զԱստուած որպէս կամի պաշտիլ. քանզի կամի փառաւորիլ ի ծառայից իւրոց՝ հանդերձ ընտրելովք [9] իւրովք : Ո՞չ Տէր ասէ, եթէ [10] « Զփառաւորիչս իմ փառաւորեցից » : Իսկ ուրեմն և Սոփփար « ամպարիշտ » էր, զի հայհոյէր զնա՝ զորոյ զփառսն Աստուած մեծապէս յարգէր :

Իսկ « Հալեցին աչք » նորա և այլոց որ նախատէին զՅովբ [11], յորժամ տեսցեն զնա լիութեանն փառաւք յոյժ նորոգեալ. և « փրկութիւն ի նոցանէ այնչափ պակասեսցէ », մինչ եթէ ոչ էր գտեալ աւգնական զՅովբայ [12] բարեկամութիւնն, ոչ ապրէին ի ձեռանէ բարկութեանն Աստուծոյ : Վասն զի որ ի նմանէն վկայեցաւ [13]՝ ի սոցանէն [14] թշնամանէր. և յայտ յայսմանէ է՝ուստի սպառնալով Աստուած Եղիփասու [15] զայս ասէր, թէ [16] « Մեղար դու և երկոքին բարեկամք քո. քանզի ոչ ինչ ամենևին խաւսեցայք առաջի իմ ճշմարտութեամբ [17] որպէս ծառայ [18] իմ Յովբ [19] » : Ապա ի վերայ [20] ադէ. « Եթէ ոչ վասն զորա էր, կորուսանէի զձեզ. վասն զի ոչ ինչ խաւսե—
p. 570 *ցայք ⸢ճշմարտութեամբ առաջի * իմ [21] զծառայէ [22] իմմէ Յովբայ [23] » : « Սոցա յոյս էր կորուստ անձինն » Յովբայ [24] որ պատուական Աստուծոյ էր. քանզի կարծեաւք [25] իւրեանց բաջաղէին, եթէ կորիցէ նա. և ոչ ըստ կամացն Աստուծոյ խորհէին: Եւ« յոյս [26] նոցա » ընդդէմ կամաց [27] իւրեանց դիպէր, և ճգնողն բարիոք մրցեալ՝ « զանձն » իւր ապրեցուցանէր. և կորնչէին նոքա որք անաւրէնութեամբ ⸢զլեզուս և զձեռս [28] իւրեանց համբառնային [29] ի վերայ [30] նորա :*

Այսց « ամպարշտաց » ⸢արդեաւք « աչք [31] չիջանէին », յորժամ տեսանէին զՅովբ [32] զերծեալ ի վշտացն և փոխեալ ի լիութիւն բարեաց : Է՛ ինչ որ թերևս վասն նախանձու, և է ինչ որ զղջանային [33], վասն զի ընդունայնութեամբ թշնամանեցին զբարեպաշտութեան զբարիոք զաւրականն, և ի բարեկամութենէ ի թշնամութիւն դարձուցին զանձինս : Այլ և ամենայն « ամբարշտաց աչք չիջցին » ի հանդերձեալ դատաստանին, յորժամ տեսցեն ⸢զփառս արդարոցն, յորժամ տեսցեն զնոսա [34] եթէ եւթնպատիկ իբրև զարեգակն ծագեսցեն, յորժամ կացցեն ընդ աջմէ Աստուծոյ, և զայսպէս երանելի
p. 571 *բարբառս լուիցեն [35], եթէ « Եկայք * աւրհնեալք ⸢Հաւր իմոյ, և ժառանգեցէք զարքայութիւն, որ պատրաստեալ է ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի [36] » : Յայնժամ պակասեսցէ*

[3] *թէ* E — [4] *Սոփփարա* E — [5] *զնոյն* E — [6] *ողբա* E — [7] *արդարոցն* E — [8] *յոյսն* E — [9] *ընտրելաւք* E — [10] *թէ* E — [11] *զՅոբ* E — [12] *զՅոբա* E — [13] *վկաեցաւ* E — [14] *սոցանէ* E — [15] *Ելիփազու* E — [16] *եթէ* E — [17] *ճշմարտութիւն* E — [18] *ծառա* E — [19] *Յոբ* E — [20] *վերա* E — [21] *առաջի իմ ճշմարտութեամբ* E — [22] *զծառաէ* E — [23] *Յոբա* E — [24] *Յոբա* E — [25] *կարծիւք* E — [26] *յոյսն* E — [27] *կամացն* E — [28] *զձեռս և զ լեզուս* E — [29] *համբառնաին* E — [30] *վերա* E — [31] *աչք արդիւք* E — [32] *զՅոբ* E — [33] *զղջանաին* E — [34] *om.* E — [35] *լսիցեն* E — [36] *և այլն* E

---

[9] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations*, I.B, n° 946,2, p. 311). Le texte est cité de la même façon dans le *Grand Comm. in Ps.* 78,3 (*PG* 55,724) et de façon différente dans le *De Tit. Ps.* 118,9 (*PG* 27, 1178C) et le *Comm. sur le Lév.* 18,26-29 (*PG* 93, 1018C).

Est-ce que les paroles de Sophar sont l'occasion de quelque petit profit? Ne blâme-t-il pas celui qui dit la même chose (que lui)? Il se lamente sur tous les méchants et, aux justes, il garantit l'espérance des biens. Car il est «*impie*» celui qui ne sert pas Dieu comme il veut être servi: il veut être glorifié par ses serviteurs avec ses élus[a]. Le Seigneur ne dit-il pas: «*Ceux qui me glorifient, je les glorifierai*[b]»? Par conséquent, Sophar aussi était «*impie*», parce qu'il maudissait celui dont Dieu appréciait beaucoup la gloire.

Mais ses «*yeux se consumeront*», ainsi que ceux des autres qui insultaient Job, quand ils le verront entièrement rénové, dans la plénitude de la gloire. Et «*le salut leur a fait défaut*» au point de n'avoir pas tiré profit de l'amitié de Job; ils ne pouvaient échapper à la main de la colère de Dieu, car celui qui avait reçu son témoignage[c] était injurié par eux. Cela est évident du fait que Dieu menaça Éliphaz en ces termes: «*Tu as péché, toi, ainsi que tes deux amis, parce que vous n'avez absolument rien dit de vrai devant moi, comme mon serviteur Job*[d-2]». Ensuite il ajoute: «*Si ce n'était à cause de lui, je vous aurais fait périr, car vous n'avez rien dit de vrai devant moi contre mon serviteur Job*[e-3]». «*Leur espérance c'était la perdition de l'âme*[4]» de Job qui était honoré de Dieu; avec leurs suppositions en effet, ils prononçaient des insanités, à savoir qu'il irait à sa perte: ils ne pensaient pas conformément à la volonté de Dieu. «*Leur espérance*» se réalisait à l'encontre de leurs propres désirs: le lutteur, à l'issue d'un beau combat, sauvait son «*âme*», tandis que périssaient ceux qui avaient injustement dressé leurs langues et leurs mains contre lui.

«*Les yeux de ces impies s'éteignaient*[5]» vraiment, quand ils voyaient Job délivré de la douleur et transféré dans une plénitude de bonheur. Certains, peut-être, (étaient pris) de jalousie, tandis que d'autres se repentaient d'avoir injurié inutilement le bon soldat de la piété et d'être passés de l'amitié à l'inimitié. «*Les yeux*» de tous «*les impies s'éteindront*» aussi au jugement à venir, quand ils verront la gloire des justes[f], quand ils les verront resplendir sept fois comme le soleil[g], quand (ils les verront) se tenir debout à la droite de Dieu[h] et entendre ces bienheureuses paroles: «*Venez, bénis*[6] *de mon Père, et recevez en héritage le royaume qui vous a été préparé dès le commencement du monde*[i-7]». Alors, «*le salut leur fera défaut*», quand ils entendront: «*Allez, maudits*[8], *au feu éternel qui a été préparé pour Satan et ses anges*[j-9]». Et pourquoi «*leur espérance* est-elle *la perdition des âmes*»? Parce

11,20 a. cf. 2 Thess. 1,10. b. 1 Sam. 2,30. c. Job 1,8; 2,3. d. Job 42,7. e. Job 42,8. f. cf. Dan. 12,3. g. cf. Is. 30,26. h. cf. Matth. 25,33. i. Matth. 25,34. j. Matth. 25,41.

[2] Le texte est différent de Z et conforme à BSA.

[3] Le texte est différent de Z et de BSA, et la leçon «*devant moi*» retrouve celle d'Aquila et de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 80).

[4] Le texte correspond ici, pour la première fois, à la leçon ψυχῆς d'Aquila, Symmaque et Théodotion (*ibid.*, p. 22).

[5] Le texte de *Job* 11,20c est ici encore celui de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, p. 22).

[6] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[7] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations*, I,B, n° 935,2, p. 306). Le texte est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 23,33-36 (*PG* 93,1094C) et de façon différente dans les *Fragm. in Ps.* 102,4 (*PG* 93,1279B), dans le *De Tit. Ps.* 83,12; 111,19; 132,7-8 (*PG* 93,1007D, 1154C, 1258C), et dans l'*Homélie sur la résurr. des morts*, 38 (éd. VAN ESBROECK, p. 19).

[8] La citation s'achève ici dans le ms. E.

ի նոցանէն [37] *փրկութիւն, յորժամ լսիցեն* [38] *եթէ « Երթայք անիծեալք ⸢ի հուրն յաւիտենից, որ պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա* [39] *» : Եւ ընդէ՞ր է « յոյս նոցա կորուստ անձանց ». վասն զի վստահացեալք* [40] *էին ի բարիս աշխարհականս* [41]*, և յուսացեալք ի լիութիւն ցանկութեանցս* [42] *այսոցիկ՝ որովք կուտի ի վերայ* [43] *նոցա ամենայն « կորուստ անձանց » : Յորժամ* [44] *լուիցեն զայս սպառնալիս « ամպարիշտքն »՝ յայնժամ* [45] *ծաղկեսցեն բարեպաշտքն, և արդարք քաջալերեսցին՝ թէպէտ և ստէպ ստէպ* [46] *պատերազմեցին, թէպէտ և սաստիկ փորձեցին, թէպէտ և յանխրատիցն յուսահատեալք լքանիցին, տեսանելով զնա պատեալ աշխարհական աշտարակաւք* [47]*. և ի մեծութենէ և ի փառաց և ի պարգևաց և յազգականաց և յամենայն բարեկենդանութեանց երկրիս զրկեալ. և ասասցէ զԱստուած՝ եթէ « Բարի է ինձ զի* p. 572 *խոնարհ * արարեր զիս, որպէս ուսայց զարդարութիւնս » Հաւր և Որդւոյ և սուրբ* [48] *Հոգւոյ. նմա ⸢փառք այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից* [49] :

[37] *նոցանէ* E — [38] *լուիցեն* E — [39] *om.* E — [40] *վստահացեալ* E — [41] *աշխարհական* E — [42] *ցանկութեանց* E — [43] *վերա* E — [44] *om.* E — [45] *յորժամ* E — [46] *om.* E — [47] *աշտարակք* VE, *corr.* *աշտարակաւք* *cum.* D — [48] *om.* E — [49] *om.* E

qu'ils avaient mis leur confiance dans les biens de ce monde, et leur espoir dans la satisfaction de ces désirs qui font peser sur eux (le danger) «*d'une perdition*» complète «*des âmes*». Quand les «*impies*» entendront ces menaces[k], alors les (hommes) pieux resplendiront et les justes prendront courage, même s'ils ont à se battre fréquemment, même s'ils sont durement éprouvés, même s'ils sont abattus, réduits au désespoir par des insensés, comme on le voyait pour (Job) cerné par les tours de ce monde[10], et privé de la richesse, de la gloire, de cadeaux, de parents et de tout bien-être terrestre. Et (lui) dira à Dieu: «*Il est bon pour moi que tu m'aies abaissé, afin que j'apprenne la justice*[l-11]» du Père, du Fils et du Saint-Esprit. A lui[12] gloire, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles.

k. cf. Matth. 25,34. l. Ps. 118,71.

[10] Les amis de Job vraisemblablement. Nous avons déjà rencontré l'image dans le prologue de l'Homélie XII; elle est employée dans la Bible pour désigner une personne (cf. *Prov.* 18,10; *Mich.* 4,8).

[11] «Afin que j'apprenne *ta* justice», dans Z et la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 294), mais la citation est évidemment modifiée pour pouvoir s'enchaîner avec la doxologie.

[12] L'Homélie s'achève ici dans le ms. E.

Job 12,1 *Կրկնեալ անդրէն Յովբայ* [1] *ասէ.* 2 *« Արդ և դո՞ւք մարդիկ իցէք, կամ ընդ ձե՞զ վախճանիցի* [2] *իմաստութիւն :* 3 *Եւ իմ սիրտ իբրև զձերդ է :* 4 *Զի այր արդար և անարատ եղև ի կատականս :* 5 *Ի ժամանակ սահմանեալ պատրաստեցաւ, կործանել յաւտարէ՝ զտունս իւր եւես աւերեալս* [3] *յանաւրինաց* [4] *:* 6 *Սակայն մի՛ ոք որ չար իցէ՝ յուսասցի անպարտ լինել. ամենայն որ միանգամ բարկացուցանեն զՏէր, եթէ ո՞չ լինիցին նոցին խնդիրք :* 7 *Բայց աղէ հարց զչորքոտանիս՝ եթէ ասասցեն քեզ, զթռչունս երկնից՝ թէ պատմեսցեն քեզ.* 8 *ճառեա՛ երկրի, եթէ խելամուտ արասցէ զքեզ, և կամ պատմեսցեն քեզ ձկունք ծովու :* 9 *Ո՞վ է որ ոչ գիտաց այսու ամենայնիւ եթէ ձեռն Տեառն արար զայս :* 10 *Եւ եթէ ո՞չ ի ձեռին նորա է շունչ ամենայն կենդանեաց և ոգի ամենայն մարդոյ :* 11 *Զի ականջք զբանս ընտրեն, և քիմք զկերակուրս ճաշակեն :* 12 *Բազում ժամանակաւ իմաստութիւն,* * p. 573 *և ի բազում կեանս հանճար :* 13 *Ի * նմանէ է իմաստութիւն և զաւրութիւն, նորա է խորհուրդ և հանճար :* 14 *Եթէ կործանեսցէ՝ ո՞վ շինեսցէ, և եթէ փակեսցէ ընդդէմ մարդկան՝ ո՞վ բանայցէ :* 15 *Եւ եթէ արգելցէ զջուր* [5] *ցամաքեցուցանէ զերկիր, և եթէ թոյլ տացէ՝ կորոյս զնա կործանեալ զերկիր :* 16 *Ի նմանէ է զաւրութիւն և ուժգնութիւն, նորա է խրատ և հանճար :* 17 *Վարէ զխորհրդականս ի գերութիւն, և զդատաւորս երկրի յիմարեցոյց :* 18 *Նստուցանէ զթագաւորս յաթոռս, և ածէ զգաւտիս ընդ մէջ նոցա :* 19 *Առաքէ զքահանայս ի գերութիւն, և զզաւրաւորս երկրի կործանեաց :* 20 *Փոփոխէ զշրթունս հաւատարմաց երկրի, և զհանճար ծերոց ծանեաւ :* 21 *Հեղու անարգութիւն ի վերայ իշխանաց, և զխոնարհս բժշկեաց :* 22 *Յայտնէ զխորս խաւարի, և եհան ի լոյս զստուերս մահու :* 23 *Մոլորեցուցանէ զազգս՝ և կորուսանէ զնոսա, սփռէ զազգս՝ և առաջնորդէ նոցա :* 24

Lemme XV
[1] *Յոբա* E — [2] *վախճանեսցի* E — [3] *աւերեալ* E — [4] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « եղիցի ձեզ համրանալ և համարեալ լիցի յիմաստութիւն »* (cf. p. 372, l. 7) — [5] *զջուրս con.* D

---

[15] *Job* 12,15a est différent de Z et de BSA (*Et* s'il...). *Job* 12,15b est différent de Z et conforme à A.

[16] *Job* 12,16a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 12,16b est différent de Z et conforme à BS. La copule *est* se lit dans les deux hémistiches.

[17] Le texte est identique à Z. *Job* 12,17a est conforme à BS. — *Job* 12,17b est conforme à BSA.

[18] Le texte est identique à Z. *Job* 12,18a est conforme à BSA. *Job* 12,18b est conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23).

[19] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[20] *Job* 12,20a est différent de Z et de BSA (*...de la terre*). *Job* 12,20b est identique à Z et conforme à BSA.

[21] Le texte est identique à Z. – *Job* 12,21a est conforme à Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23). — *Job* 12,21b est conforme à BSA.

Job 12,1 *Répliquant, Job dit*[1] : 2 «*Ainsi, vous, vous seriez des hommes? Et avec vous finirait la sagesse*[2]? 3 *Mon cœur est aussi comme le vôtre*[3]. 4 *Oui, l'homme juste et irréprochable a été livré à la raillerie*[4]. 5 *Au temps fixé il se prépara à périr sous les coups de l'étranger; il vit ses maisons dévastées par les impies*[5]. 6 *Néanmoins, que personne de mauvais ne s'attende à être impuni. Tous ceux qui irritent le Seigneur, est-ce qu'ils ne feront pas l'objet d'enquêtes*[6]? 7 *Eh bien! demande aux quadrupèdes, s'ils te* (*le*) *disent; aux oiseaux du ciel, s'ils te* (*le*) *racontent*[7]; 8 *parle avec la terre, si elle t'en instruit, ou bien que les poissons de la mer te* (*le*) *racontent*[8]! 9 *Quel est celui qui n'a pas su, par tout cela, que c'est la main du Seigneur qui a fait cela*[9]? 10 *Et n'est-il pas dans sa main le souffle de tous les animaux et l'esprit de tout homme*[10]? 11 *Car les oreilles discernent les paroles et le palais goûte les nourritures*[11]. 12 *C'est après un long temps que vient la sagesse et au cours d'une longue vie l'intelligence*[12]. 13 *C'est de lui que proviennent la sagesse et la puissance, à lui sont le conseil et l'intelligence*[13]. 14 *S'il démolit, qui rebâtira, et s'il ferme contre les hommes, qui ouvrira*[14]? 15 *Et s'il arrête l'eau, il assèche la terre, et s'il* (*la*) *laisse aller, il détruit la terre en la dévastant*[15]. 16 *De lui proviennent la puissance et la vigueur, à lui appartiennent le conseil et l'intelligence*[16]. 17 *Il emmène les conseillers en captivité, et il a rendu fous les juges de la terre*[17]. 18 *Il fait asseoir les rois sur des trônes et il ceint des ceintures à leurs reins*[18]. 19 *Il envoie les prêtres en captivité et, les potentats de la terre, il les a renversés*[19]. 20 *Il change le langage des* (*hommes*) *véridiques de la terre, et il a connu l'intelligence des vieillards*[20]. 21 *Il déverse le déshonneur sur les princes, et il a guéri les humbles*[21]. 22 *Il met au* *Lemme XV*

Lemme XV

[1] Le texte est identique à Z et conforme à la LXX (omission de δὲ cependant).

[2] Le texte est identiqueà Z et conforme à BS.

[3] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[4] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[5] Le texte est identique à Z et conforme à S. Le lemme du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Plût à Dieu que vous deveniez muets, et cela vous serait compté pour de la sagesse!*» (*Job* 13,5)

[6] Le texte est identique à Z. -- *Job* 12,6a est conforme à BSA, *Job* 12,6b à BS et *Job* 12,6c différent de BSA.

[7] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 12,7b).

[8] Le texte est identique à Z. *Job* 12,8a est conforme à BS et *Job* 12,8b au texte de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23).

[9] Le texte est identique à Z et conforme au texte de Théodotion (FIELD, *ibid.*, p. 23).

[10] Le texte est identique à Z. *Job* 12,10a est différent de BSA (*Et* n'est-il...). *Job* 12,10b est conforme à BSA.

[11] *Job* 12,11a est différent de Z et de BSA (*les oreilles*). -- *Job* 12,11b est identique à Z et conforme à BSA.

[12] *Job* 12,12 est identique à Z et conforme à BS.

[13] Le texte est identique à Z. — *Job* 12,13a est conforme à BSA (il ajoute la copule *est* cependant). *Job* 12,13b est conforme à BS.

[14] Le texte est identique à Z. - *Job* 12,14a est conforme à BSA et *Job* 12,14b à A.

Փոփոխէ զսիրտս իշխանաց ժողովրդեան երկրի, մոլորեցոյց զնոսա ի ճանապարհի զոր
* p. 574 *ոչ գիտէին :* 25 *Շաւշափեսցեն զխաւար և ոչ զլոյս, մոլորեսցին * իբրև զարբեալ :*
13,1 *Ահա զայս ամենայն ետես ակն իմ, և լուաւ ունկն իմ :* 2 *Եւ գիտեմ ես՝ որչափ*
և դուք խելամուտ էք, և ես ոչ անմտագոյն եմ քան զձեզ : 3 *Բայց սակայն ես ընդ*
՝Տեառն խաւսեցայց, յանդիմանեցայց առաջի նորա՝ եթէ կամեսցի : 4 *Բայց դուք*
ինձ բժիշկք մեղանչականք էք, և ողջացուցիչք չարեաց ամենեքեան : 5 *Եղիցի ձեզ*
համրանալ, և համարեալ լիցի ձեզ յիմաստութիւն » : (Job 12,1–13,5)

Ճգունքս [6] *համարակաց են, և ամենեցուն յաւրինեալ կան ասպարէսքս, որք ⌜կամին ցանկութեամբ ճգնել* [7] *և ընթանալ վասն բարեպաշտութեան. ամենեցուն կայ առաջի պսակն, և նպատակն յայտնի է. զամենեսեան* [8] *կոչէ՝ որ կոչողն* [9] *է, և որ հանդիսատեսն է՝ ամենեցուն առաջի դնէ զիւր բարիսն առ ի կենդանութիւն : Բայց ոչ ամենեքեան միապէս ընթանամք ոտիւք, և ոչ միանման վաստակեմք ձեռաւք առ ի ճգնութիւնս. զի խոտորիմք ի ճանապարհէն, ոմանք յաջ և ոմանք յահեակ. և կարծելով հարկանել զթշնամիսն՝ ի վերայ* [10] *մեր զայրացուցանեմք զձեռս բարեկամացն : Յայսմանէ բազ-*
* p. 575 *մաց * ճգնելով՝ սակաւք առնուն զպսակն* [11] *: Եւ բազմաց ընթացեալ՝ սակաւք կարեն հասանել ի կէտ նշանին. և բազմաց վառեալք ի պատերազմին* [12]*՝ սակաւք կարեն կանգնել զնշան յաղթութեանն. որք նման են Յովբայ* [13]*, որք իմաստասիրութեամբն բանիւ գործով վարին, որք զամենայն հնարագիտութիւն թշնամւոյն մերժեն. և որք համարձակութեամբ խաւսին ընդ այնոսիկ, որք բարձրաբանս խաւսին, և զարդարութիւն արդարոց՝ իւրեանց նախատանաւք չիջուցանեն : Եւ Աստուծոյ ջատագովել կարծեն, որովք* [14] *ընդրկեն* [15] *զճգնողն նորա, և լուծանեն զզաւրականն* [16] *նորա, և անգոսնեն զժառանգորդն նորա : Նա է նման Յովբայ* [17]*՝ որ համարձակութեամբ ասէ ցայնպիսիսն.*

[6] *ճգունքն* E — [7] *կամիցին ճգնեալ ցանկութեամբ* E — [8] *զամենեսին* E — [9] *կոչաւղն* E — [10] *վերա* E — [11] E, *զնպատակն* V, *զպսակն* con. D — [12] *պատերազմի* E — [13] *Յոբա* E — [14] *որով* E — [15] *ընկրկեն* E — [16] *զաւրականն* E — [17] *Յոբա* E

Prologue XV

[1] Dans ces premières lignes du prologue, inspiré de 1 *Cor.* 9,24-27, Hésychius reprend les thèmes, et jusqu'aux mots eux-mêmes, du début de l'Homélie XIV. L'image du «stade», étrangère au prologue de l'Homélie précédente, figurait déjà dans celui de l'Homélie IV. Elle est fréquente aussi dans les *Homélies festales* (cf. entre autres: *Hom.* VIII,3 et XIV,9; éd. AUBINEAU, p. 283 et 561).

[2] Unique exemple dans les *Homélies sur Job* de ce titre pour désigner Dieu, tandis que nous avons rencontré le suivant le Spectateur dès le prologue de l'Homélie II.

grand jour les profondeurs des ténèbres, et il a tiré à la lumière les ombres de la mort[22]. 23 *Il égare les nations et les détruit, il disperse les nations et les conduit*[23]. 24 *Il change les cœurs des princes du peuple de la terre, il les a égarés sur une route qu'ils ne connaissaient pas*[24]. 25 *Ils palperont les ténèbres et non la lumière, ils s'égareront comme l'ivrogne*[25]. 13,1 *Voici, mon œil a vu tout cela et mon oreille l'a entendu*[26], 2 *et je sais, moi, combien vous aussi, vous êtes instruits; et moi-même, je ne suis pas plus sot que vous*[27]. 3 *Néanmoins, moi, je parlerai au Seigneur; je récriminerai devant lui, s'il le veut*[28]. 4 *Mais vous, pour moi, vous êtes des médecins pernicieux, et tous des régénérateurs de maux*[29]. 5 *Plût à Dieu que vous deveniez muets, et cela vous serait compté pour de la sagesse*[30]*!*» (*Job*, 12,1-13,5)

Les luttes sont communes (à tous) et les stades sont apprêtés pour tous ceux qui désirent passionnément lutter et courir[a] pour la piété[b]; devant tous est placée la couronne[c] et le but est manifeste[1]: le Héraut[d-2] appelle tous les hommes et le Spectateur propose à tous ses biens pour la vie. Cependant tous, nous ne courons pas à pied de la même façon ni ne travaillons des mains uniformément dans les luttes, car nous dévions du chemin, les uns à droite et les autres à gauche, et quand nous croyons frapper les ennemis, c'est contre nous que nous déchaînons les mains de (nos) amis. A cause de cela, alors qu'un grand nombre lutte, un petit nombre reçoit la couronne[e]; alors qu'un grand nombre a couru, un petit nombre arrive à toucher le but; alors qu'un grand nombre s'est équipé pour le combat, un petit nombre peut brandir l'emblème de la victoire: ceux qui ressemblent à Job; ceux qui, en paroles comme en actes, agissent avec philosophie; ceux qui repoussent toute machination de l'Ennemi; ceux encore qui parlent avec assurance à ceux qui ont le verbe haut et qui étouffent la justice des justes sous leurs insultes. Ceux-là croient défendre Dieu par les moyens dont ils usent pour faire reculer son lutteur, affaiblir son soldat et mépriser son héritier. Celui-là est semblable à Job, qui parle avec assurance à de pareils gens. *Prologue XV*

Prologue XV a. cf. 1 Cor 9,24. b. cf. 1 Tim. 4,7. — c. cf. 1 Cor. 9,25. d. cf. 1 Cor. 9,27. e. cf. 1 Cor. 9,25.

[22] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[23] Le texte est identique à Z et conforme à Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23).

[24] *Job* 12,24a est différent de Z et conforme à la version hexaplaire d'après Jérôme (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23, note 23). — *Job* 12,24b est identique à Z et conforme à B (omission de δὲ cependant).

[25] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 12, 25b).

[26] Le texte est identique à Z. *Job* 13,1a est différent de BSA (...*tout* cela; cf. DHORME, *Job* p. 165). — *Job* 13,1b est conforme à BS.

[27] *Job* 13,2a est identique à Z et différent de BSA (...je sais, *moi*; cf. Théodotion, FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 24). *Job* 13,2b est différent de Z et de BSA (et *moi*... connu de la Syro-hexaplaire et de Jérôme; cf. DHORME, *Job*, p. 164).

[28] Le texte est identique à Z. — *Job* 13,3a est conforme à BS et *Job* 13,3b à BSA (omission de δὲ cependant).

[29] Le texte est identique à Z. — *Job* 13,4a est différent de BSA (...*pour moi*...; voir Symmaque, FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 24). — *Job* 13,4b est conforme à BSA.

[30] Le texte est identique à Z. — *Job* 13,5a est conforme à BSA (omission de δὲ cependant). *Job* 13,5b est conforme à A.

Job 12,2 *«Արդ և դո՞ւք մարդիկ իցէք, կամ ընդ ձե՞զ վախճանիցի[1] իմաստութիւն»։*

Բաւական են այս բանք և գյոյժ անմիտսն հաւանեցուցանել, և զանձինս քարեղէնս նորոգել առ ի յիշատակ բարեաց ։ Իսկ քննելով՝ գիտասցուք զզաւրութիւն նոցա ։ Վասն p. 576 *այսորիկ «կրկնելով ˹աւէ զՅովբայ[2]» ընդ բարեկամսն. * քանզի բարեկամքն վասն այսորիկ կրկնելով աւէին, զի ընգրկել[3] կամէին զՅովբ[4]. իսկ Յովբ[5] վասն այնորիկ «կրկնելով աւէր», զի զբանսարկուն ընգրկել[6] կամէր, և զնոցա ընդունայնութեան բանսն, որ իբրև թէ առ Աստուած փառաբանութիւն առնէին, զայն ուղղել կամէր. և զգեղեցիկ յաւրինեալ բանս նորա կարասցեն[7] ցուցանել այժմ˺ և որ ի կարգիս կայ[8] ։*

12,2 *«Արդ և դո՞ւք մարդիկ իցէք, կամ ընդ ձե՞զ վախճանեսցի իմաստութիւն»։*

Սքանչելի յաւրինուածս[1] աւէ Յովբ[2], փոխանակ համառաւտիւ ասել՝ եթէ[3] չիցէք մարդիկ, հարցանէ զնոսա. և զի՞նչ հարցանէ ։ «Արդ և դո՞ւք մարդիկ իցէք, կամ ընդ ձե՞զ վախճանեսցի իմաստութիւն»։ Այսինքն է՝ «թէ արդեք[4] առողջ կացցէ՞[5] առ ձեզ բանաւորական պատիւն եթէ գիտիցէ՞ք[6] թէ[7] որպիսի ինչ խրատս յաւրինէ Աստուած վասն մեղաւորաց և կամ վասն արդարոց ։ Քանզի մարդկան զայս է ճանաչել. զայս գիտէք, զի զարդարս վարժէ և մեղաւորաց երկայնամտէ ։ Եւ վասն այսորիկ ոմանք ի լիութեան են[8], և ոմանք ի փորձութեան. զի ոմանց երկայնամտութիւնն եղիցի p. 577 ** պատճառք առ ի զղջումն դարձի, իսկ ոմանց պատերազմն եղիցի առիթ պսակին[9] ։ ˹Զի թէ[10] զայս գիտէիք, ոչ ևս զարդարն դատապարտէիք՝ որ[11] ի փորձութեան, և ոչ զմեղաւորն արդար համարէք՝ որ[12] ի լիութեան ։ Այլ պարտ էր[13] ըստ գործոյն[14] դատել, եթէ[15] զայս գիտէիք, և ոչ զայն պարտ էր[16] ասել հանդերձեալ[17] դատաստանին ։ Բայց դուք ˹զայս ոչ[18] արարէք, վասն որոյ ոչ էք ՝դուք մարդիկ՝, և ոչ ՝ընդ ձեզ վախճանի իմաստութիւն՝. քանզի իմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ ոչ կարէ վախճանել ընդ մարդկան» ։ Վասն զի ո՞ւր են ընթացք աստեղաց, կամ[19] ո՞ւր են ˹թռիչ հմայից[20], կամ[21] ո՞ւր են պետք գէտից[22], կամ[23] ո՞ւր են ժամանակք խորհրդականաց, ˹յորում է[24] արտաքին իմաստութիւն, մանաւանդ խաւլութիւն և սուտ յորջորջանք ։ Ո՞ւր գտանիցին այնք յետ աստի վախճանի[25] ։ Իսկ Աստուծոյ իմաստութիւնն ընդ ստացողին երթայ[26]. քանզի ըստ գիտութեանն Աստուծոյ է[27] և ըստ աւրինացն Աստուծոյ. յայնժամ զերկոսին անդ յատակապէս տեսանեն, զփառսն Աստուծոյ և զզաւրութիւն աւրինացն, զոր տուեալ է նորա ։*

12,2
[1] *վախճանեսցի* E — [2] *աւէր զՅովբա* E — [3] *ընկրկել* E — [4] *զՅովբ* E — [5] *Յովբ* E — [6] *ընկրկել* E — [7] *կարեն* E — [8] *որ կարգիս կա* E

12,2
[1] *յաւրինուածով* E — [2] *Յովբ* E — [3] *թէ* E — [4] *արդեաւք* E — [5] *կայցէ՞* — [6] *գիտեցէք* E — [7] *եթէ* E — [8] *om.* E — [9] *պսակի* E — [10] *եթէ* E — [11] *որ է* E — [12] *որ է* E — [13] *է* E — [14] *գործոց* E — [15] *եթէ ոչ* E — [16] *է՞* E — [17] *հանդերձել* E — [18] *ոչ զայս* E — [19] *om.* E — [20] *թռիչք հմաից* E — [21] *om.* E — [22] *գիտից* E — [23] *om.* E — [24] *յորմէ* E — [25] *վախճանին* E — [26] *երթա* E — [27] *om.* E

Job 12,2 «*Ainsi, vous, vous seriez des hommes? Et avec vous finirait la sagesse*?» Ces propos suffisent pour convaincre même les plus insensés et pour ramener des âmes de pierre au souvenir du bien. Si nous les examinons, nous nous apercevrons de leur puissance. C'est pour cette raison que (l'Écriture) parle de «*Job répliquant*[a]» à ses amis, car ses amis avaient parlé en répliquant dans l'intention de faire reculer Job. Quant à Job, «*il parlait en répliquant*[a]», dans l'intention de faire reculer le Délateur et de rectifier les paroles futiles de ceux qui prétendaient rendre gloire à Dieu. Qu'il ait disposé agréablement ses paroles, ce qui suit maintenant pourra le démontrer.

12,2 «*Ainsi, vous, vous seriez des hommes? Et avec vous finirait la sagesse*?» Job parle d'une façon admirable; au lieu de dire brièvement: «Vous ne sauriez être des hommes», il les interroge, et que demande-t-il? «*Ainsi, vous, vous seriez des hommes? Et avec vous finirait la sagesse*?» C'est-à-dire: «L'honneur des êtres raisonnables est-il vraiment intact chez vous? Connaîtriez-vous les conseils que Dieu forme à propos des pécheurs ou des justes? Il convient en effet aux hommes de connaître ceci: Sachez que (Dieu) exerce les justes[b] et fait preuve de patience vis-à-vis des pécheurs[c]. C'est pourquoi les uns sont dans l'abondance et les autres dans l'épreuve, car pour les uns, la longue patience sera cause d'un retour au repentir[d], tandis qu'à d'autres le combat donnera l'occasion d'être couronnés[e]. Si vous saviez cela, vous ne condamneriez plus le juste qui est dans l'épreuve, et vous ne regarderiez pas comme juste le pécheur qui est dans l'abondance. Mais il faudrait juger d'après les actes, si vous saviez cela; et il ne faudrait pas parler ainsi du jugement à venir. Vous cependant, vous ne l'avez pas fait; c'est pourquoi '*vous*', vous n'êtes pas '*des hommes*' et '*la sagesse*' ne '*finira*' pas '*avec vous*', car la sagesse de ce monde ne peut finir avec les hommes[1]». Où est l'astrologie? Où sont les auspices? Où est la magie? Où est la divination? En cela se trouve une sagesse profane (qui est) avant tout de la folie et une falsification[2]. Où cette (sagesse) se trouve-t-elle après la mort ici-bas? La Sagesse de Dieu au contraire s'en va avec celui qui l'avait acquise, car elle est conforme à la science et à la loi de Dieu. Là-bas, on voit alors clairement deux choses: la gloire de Dieu et la puissance de la loi qu'il a donnée.

12,2 a. Job 12,1. b. cf. Sag. 2,5. c. cf. Sir. 2,11. d. cf. Ez. 33,11. e. cf. 1 Cor. 9,25.

12,2
[1] Hésychius pense évidemment à la Sagesse de Dieu qui habite les hommes, comme il va le dire quelques lignes plus loin. Cette Sagesse est immortelle, à la différence de celle tirée des sciences astrologiques que le didascale évoque ensuite, «sagesse terrestre», glose la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan.
[2] C'est ici le seul passage des *Homélies sur Job* où Hésychius polémique contre l'astrologie et les superstitions païennes.

p. 578 **12,3** * *Քանզի « և իմ իսկ սիրտս [1] իբրև գձեր [2] է » :*

« Գիտեմ և ես, ասէ, նմանագոյնս ձեզ խորհել, մանաւանդ զի սիրտ մարդոյ ունիմ 'իբրև գձեզ'. բայց դուք գձերդ խաւարեցուցէք, իսկ ես զիմս պտղաբերեմ աւրինաւք Աստուծոյ : Վասն այսորիկ թէպէտ 'և սիրտ ունիմ իբրև գձեզ', այլ տեսանեմ զայն զոր դուքն ոչ կարէք տեսանել : Զի եթէ ի ձէնջ անգոսնեցայց՝ ոչ ինչ է զարմանալի » :

12,4 *« Զի այր արդար և անարատ եղև ի կատականս » :*

Ոչ եթէ ամենեցուն կատականաւք, այլ յայտ է թէ ընդ մեղաւորաց. ոչ զգաստնոց՝ այլ արբեցողաց. քանզի սովորութիւն է արբեցող ծաղր առնել զզգաստաւէրս [1] : Քանզի բազում անգամ մանկունք այպանեն զծերս. ծաղր առնէ և մեղաւորն զարդար, քանզի տեսանէ զնա զի արտասուաւք և ցաւովք սերմանէ, և ոչ ևս գիտաւ ածէ զհանդերձեալ պտուղսն, և [2] զայն զի յարտասուացն [3] ի [4] խնդութիւն փոխի, և ի ցաւոցն յանչափ մեծութիւն. և ոչ զի արդարոցն տրտմութիւնք առ ժամանակեայ են :

p. 579 **12,5** *« Ի ժամանակ սահմանեալ պատրաստեցաւ կործանել * յաւտարէ՝ զտուն [1] իւր ետես աւերեալս [2] յանաւրինաց » :*

« Ժամանակ սահմանեալ ». ո՞րչափ ինչ. որչափ և [3] Աստուած « ⸀սահմանեաց », որ փոփոխէ զժամս և [4] զժամանակս ըստ կամաց իւրոց, փոխելով [5] այսր և անդր զիւրաքանչիւր ոք. որ գիտէ զչափս մարդկան, որք են ի փորձութեան, եթէ [6] որչափ ժամանակս ոք կարենայ [7] պատերազմել : Նա « սահմանեաց » զժամանակս « կործանել յաւտարաց ». այսինքն է՝ թէ ի մեղաւորացն չարչարիլ արդարոյ [8], զի յայտնի եղիցին մեղաւորքն, եթէ [9] զի՞նչ անցս [10] անցուցանեն ընդ արդարս, և զիա՞րդ վարին բարեկենդանութեամբ [11] : Իսկ արդարքն զիա՞րդ համբերութեամբ կան [12], և զիա՛րդ ներեն աստի տրտմութեանցս : Եւ ոչ ընդունայն ինչ թողացուցանէ աւերել ամբարշտացն [13] « զտունս » արդարոց, և ոչ զարդարսն [14] անտես առնէ, և ոչ ակն ածել ինչ նոցա բաւականութեամբ՝ որպէս ոք կարծիցէ : Քանզի ոչ ինչ է նոցա յայսմ [15] աւերածոյ վնաս. վասն զի աորնթերակայ [16] կենացս բնակութիւնք և յարկք աշխարհիս այսորիկ ապականին, թէպէտ և ոչ յափշտակիցին [17] : Իսկ ուրեմն զոր կարծեմք եթէ վնասիմք՝ զայս
p. 580 *յայտնագոյն շահիմք. վասն զի զհամբերութեանն * վարձս և զաշխատութեանն զհատուցումն [18] առնումք, և փոխանակ երկրային [19] բնակութեանս զերկնային [20] աւթեվանսն ժառանգեմք, ուր բնակելոց եմք ընդ հրեշտակս [21] և հրեշտակա—*

12,3
[1] *սիրտ* E — [2] *զձերդ* E

12,4
[1] *զգաստաւէրն* E — [2] *և ոչ* E — [3] *յարտասուաց* E — [4] E, *om.* V, *ի con.* D

12,5
[1] *զտունն* E — [2] *աւերեալ* E — [3] *om.* E — [4] *սահմանեաց զժամանակս և որ փոփոխէ* E — [5] *փոփոխելով* E — [6] *թէ* E — [7] *կարէ* E — [8] *արդարոցն* E — [9] *թէ* E — [10] *անցք* E — [11] *բարեկենդանութեամբքն* E — [12] *կեան* E — [13] *ամպարշտացն* E — [14] *զարդարն* E — [15] *այսմ* E — [16] *առըն—*

12,3 Car «*mon cœur est aussi comme le vôtre*».

«Je sais moi aussi, dit-il, penser tout à fait '*comme vous*', d'autant plus que j'ai un cœur d'homme '*comme vous*'; cependant vous, vous avez enténébré le vôtre, tandis que moi je fais fructifier le mien par la loi de Dieu. C'est pourquoi, bien que '*j'aie aussi un cœur comme vous*', je vois cependant Celui que vous, vous ne pouvez pas voir. Par conséquent, si je suis méprisé par vous, cela n'a rien d'étonnant.»

12,4 «*Oui, l'homme juste et irréprochable a été livré à la raillerie.*»

Non pas à la raillerie de tous, mais évidemment à celle des pécheurs[a], non pas à celle des gens sobres, mais à celle des buveurs, car les buveurs ont l'habitude de ridiculiser les gens sobres. C'est un fait que souvent les enfants se moquent des vieillards; le pécheur lui aussi ridiculise le juste[b], parce qu'il le voit semer dans les larmes[c] et la souffrance. Il ne réfléchit pas davantage aux fruits à venir et au fait que (le juste) passe des larmes à la joie[d], des souffrances à une éminente dignité, (et il ne réfléchit pas) que les tristesses des justes ne durent qu'un temps[e].

12,5 «*Au temps fixé, il se prépara à périr sous les coups de l'étranger; il vit sa maison dévastée par les impies.*»

«*Le temps fixé*». Dans combien de (temps)? Comme Dieu l'a «*fixé*», lui qui change les heures et les temps selon son vouloir, déplaçant chacun ici et là, lui qui sait les limites des hommes plongés dans l'épreuve et combien de temps un (homme) peut soutenir le combat. Lui, il a «*fixé*» un temps «*pour périr sous les coups des étrangers*», c'est-à-dire pour le juste d'être maltraité par les pécheurs, afin qu'apparaissent quels traitements ont infligés aux justes les pécheurs, et comment (ceux-ci) passent leur vie dans le bien-être. Quant aux justes, (il faut qu'apparaisse) comment ils vivent dans la patience[a], et comment ils supportent les tristesses d'ici-bas. Ce n'est pas sans raison que (Dieu) permet aux impies de «*dévaster les maisons*» des justes, mais il ne délaisse pas les justes, et il (ne permet pas), comme on pourrait le croire, que l'on n'ait pas suffisamment d'égards vis-à-vis d'eux. En effet, il ne résulte pour eux aucun préjudice de cette dévastation, car les demeures de la vie présente et les tentes de ce monde sont détruites[b], lors même qu'elles ne sont pas pillées. Voici donc ce que nous croyons: nous subissons un préjudice, (mais) manifestement nous y trouvons notre avantage. Nous recevons en effet la récom-

12,4 a. cf. Sag. 5,4. b. cf. Jér. 20,7-8. c. cf. Ps. 125,5. d. cf. Ps. 125,6. e. cf. 2 Cor. 4,17-18.

12,5 a. cf. Jac. 5,11. – b. cf. 2 Cor. 5,1.

12,5
[1] Le texte, différent de Z et de NT, est aussi cité de façon différente dans le *Comm. sur le Lév.* 16,16 (*PG* 93,997C).

թերակա E — 17 *յափշտակեսցին* E — 18 *զաշխատութեան Հատուցումն* E — 19 *երկրաին* E — 20 *զերկնաին* E — 21 *Հրշտակս* E

*պետս [22]. և կատարի յայտնապէս որ ի Պաւղոսէ առ Կորնթացիսն գրեցաւ. « Քանզի [23]
գիտեմք եթէ երկրային [24] տաճար բնակութեանս մերոյ քակելոց [25] է, զի չինած յաւի—
տենական [26] յԱստուծոյ ունիմք առանց ձեռագործի յերկինս » : Այլ զայս Պաւղոս
ասէ. բայց և [27] Յովբ [28] իսկ սքանչելի և յոյժ աւգտակար բանիւք զայս ասէ :*

12,6a *« Սակայն մի՛ ոք որ չար իցէ՝ յուսացի անպարտ լինել » :*

*Մի՛ ոք անարգեսցէ [1] զԱստուծոյ զերկայնմտութիւնն [2], և մի՛ արհամարհեսցէ զհան—
դերձեալ դատաստանն, և մի՛ ոք կարծեսցէ « զարդար դատաւորն՝ » եթէ [3] առանց
տանջանաց թողցէ զգործս ամպարշտաց : Եւ խրատեսցեն զքեզ Փարաւոնի հրաւունքն [4]
և Նաբուգոդոնոսորայ [5], և Յեզաբելի, և սկայիցն [6], և որդւոցն Կորխայ [7], և ժողո—
վուրդն Դադանայ [8], և քաղաքացն ⌜Գոմորայ և Սոդոմայ [9], և ամենայն ազգք՝ որ
p. 581 այժմ դատին, զի զայնց ազգաց զտանջանս տեսանելով * որք անցինն, կոխան համա—
րելով զերկայնամտութիւնն Աստուծոյ, հայելով [10] ընդ նոսա՝ ⌜նմանս նոցին [11] ակն—
կալցուք, զորմէ սաստիկ գիտութիւն [12] և զանբան արարածոցս ⌜յիրաւի պատմէ ար—
դարն [13] :*

12,7-10 *« Բայց աղէ հարց զչորքոտանիս [1]՝ եթէ ասիցեն քեզ, զթռչունս երկնից՝
եթէ պատմիցեն [2] քեզ. 8 ճառեա՝ երկրի, եթէ խելամուտ արասցէ զքեզ, կամ [3]
պատմեսցեն քեզ ձկունք ծովու : 9 Ո՞վ է որ ոչ գիտաց այսու ամենայնիւ եթէ [4]
ձեռն Տեառն արար զայս : 10 Եւ եթէ ո՞չ ի ձեռին նորա իցէ շունչ ամենայն
կենդանեաց և ոգիք ամենայն մարդոյ » :*

*« ՝Հարց՝ ասէ և յանձայնսն [5], թերևս փոխանակ լեզուի՝ բնութեամբն և զգայու—
թեամբն [6] նշանակեսցեն քեզ՝ եթէ զո՞ [7] գիտեն իւրեանց արարիչ, կամ զո՞ [8] խոս—
տանան իւրեանց ստեղծիչ, կամ զո՞ ունին իւրեանց պատճառս գոյացութեանն : ՝Հարց
իսկ և զչորքոտանիս՝ եթէ [9] ո՞յր հրամանաւ խաւսեցաւ էշն Բաղաամու [10] : Նոյնպէս
⌜՝հարց և [11] զթռչունս՝ եթէ վասն է՞ր կերակրէր [12] ագռաւն զԵղիա : ՝Հարց զերկիր՝
թէ ո՞յր հայելով [13] ի նա՝ շարժի : ՝Հարց զձկունս ծովու՝ ո՞վ հրամայեաց [14] կիտին
p. 582 կլանել զՅունան [15], և պահեաց զնա ի ցոյցս ամենեցունց, * եթէ [16] ՝ձեռն Տեառն
արար զայս՝ ամենայն » :*

[22] *ընդ հրշտակապետս* E — [23] *զի* E — [24] *երկրաին* E — [25] VE, *քակտելոց* *corr.* D *ex* Z — [26] *յաւիտեանական* E — [27] *om.* E — [28] *Յոբ* E

12,6a
[1] *անգոսնեսցէ* E — [2] *երկայնմտութիւնն* E — [3] *թէ* E — [4] E, *իրքն* VD — [5] *Նաբուգոդոնոսորա* E — [6] *հսկաիցն* E — [7] *Կորխա* E — [8] *Դադանա* E — [9] *Սոդոմա և Գոմորա* E — [10] *հաելով* E — [11] *նման սոցին* E — [12] E, *զժտութիւն* VD — [13] *պատմէ արդարն յիրաւի* E

12,7-10
[1] *զչորքքոտանիս* E — [2] *պատմեսցեն* E — [3] *և կամ* E — [4] *թէ* E — [5] *զանձայնսն* E — [6] *սգայութեամբն* E — [7] *զո՞ր* E — [8] *զո՞ր* E — [9] *թէ* E — [10] *Բաաղամու* E — [11] *և հարց* E — [12] *կերակրէ* E — [13] *հաելով* E — [14] *հրամաեաց* E — [15] *զՅովնան* E — [16] VE, *եթէ ոչ* *con.* D

pense de la patience et la rétribution pour la fatigue et, à la place de notre demeure terrestre, nous héritons d'une habitation céleste[c] où nous demeurerons avec les anges et les archanges. Ainsi s'accomplit manifestement ce que Paul a écrit aux Corinthiens: «*Nous savons, en effet, que si le temple terrestre de notre demeure doit se décomposer, nous tenons de Dieu, dans les cieux, un édifice éternel non fait de main* (*d'homme*)[d-1]». Ce que dit Paul de façon différente, Job cependant le dit aussi en des termes admirables et très profitables.

12,6a «*Néanmoins que personne de mauvais ne s'attende à être impuni.*»

Que personne ne méprise la longanimité de Dieu et ne fasse fi du jugement à venir, que personne ne croie que le «*juste Juge*[a]» laisse sans châtiment les actions des impies. Que te servent de leçon les jugements[1] concernant Pharaon[b], Nabuchodonosor[c], Jézabel[d], les Géants[e], les fils de Coré[f], la bande de Datan[g], les villes de Gomorrhe et de Sodome[h] et toutes les nations jugées désormais, afin qu'à la vue des châtiments de ces nations pécheresses et à la pensée qu'elles foulèrent aux pieds la longanimité de Dieu, nous nous attendions, en les considérant, (à des châtiments) semblables aux leurs. C'est à ce sujet et à propos des créatures privées de raison que le juste exprime avec sûreté son pénétrant savoir[2].

12,7-10 «*Eh bien! demande aux quadrupèdes, s'ils te* (*le*) *disent; aux oiseaux du ciel, s'ils te* (*le*) *racontent*; 8 *parle avec la terre, si elle t'en instruit, ou bien que les poissons de la mer te* (*le*) *racontent*! 9 *Quel est celui qui n'a pas su, par tout cela, que c'est la main du Seigneur qui a fait cela*? 10 *Et n'est-il pas dans sa main le souffle de tous les animaux et l'esprit de tout homme*?»

«'*Demande*', dit-il, même à ceux qui n'ont pas de voix; peut-être, à défaut de langue, te signifieront-ils, par leur nature et leurs sens, qui ils reconnaissent pour leur créateur, qui ils confessent comme leur modeleur, qui ils tiennent comme la cause de leur existence. '*Demande donc aux quadrupèdes*' sur l'ordre de qui a parlé l'âne de Balaam[a]? De même, '*demande aux oiseaux*' pourquoi le corbeau nourrissait Élie[b]. '*Demande à la terre*' sous (l'impulsion) de quel regard elle se meut? '*Demande aux poissons de la mer*' qui a ordonné à la baleine d'avaler Jonas[c]? Et elle l'a gardé pour démontrer à tous que '*c'est la main du Seigneur qui a fait tout cela*'.»

c. cf. 2 Cor. 5,2. d. 2 Cor. 5,1.

12,6a a. Ps. 7,12. b. cf. Ex. 14,4. c. cf. Jér. 51,57. – d. cf. 3 Rois 21,23; 4 Rois 9,7-10. – e. cf. Bar. 3,27-28. f. cf. Nombr. 16,31. g. cf. Nombr. 26,9-10. h. cf. Gen. 19,24-25.

12,7-10 a. cf. Nombr. 22,26. b. cf. 3 Rois 17,4-6. c. cf. Jonas 2,1.

12,6a

[1] Nous adoptons la leçon du ms. E. qui est aussi celle de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, à la place de *irk'n* (les *faits*, les *affaires*) du ms. V, une abréviation de *irawunk'n, les jugements*.

[2] Nous lisons *gitut'iwn, savoir, connaissance* avec le ms. E et la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, au lieu de *gztut'iwn, discorde, querelle* du ms. V. Aucun commentaire sur le verset *Job* 12,6b-c, à propos duquel la *Chaîne sur Job* fait également silence.

« Եւ թէ ո՞չ ի ձեռին նորա է շունչ ամենայն կենդանեաց ». իսկ զիա՞րդ աղաղակէին [17] առ նա ամենայն ձագք ագռաւուց, զիա՞րդ գազանքն յԱստուծոյ կերակուր խնդրէին [18], որպէս երգեաց դարձեալ Դաւիթ. « Կորիւնք առիւծուց մռնչելով յափշտակեն, և խնդրեն յԱստուծոյ զկերակուր իւրեանց » : Իսկ եթէ սոքա այսպէս մտանեն ի համար արարչին, որչափ ևս [19] մեք, վասն որոց զնոսա էած ի գոյացութիւն [20] : Եւ ո՞վ ոչ գիտէ, եթէ « ոգի ամենայն մարդկան [21] » զձեռանէ Աստուծոյ կախեալ կայ [22], որ ի սկզբանէ իսկ փչեաց ի մեզ. և Դաւիթ զայս մարգարէական երգովքն [23] յայտնագոյն եցոյց. « Հանես զոգի ի նոցանէն [24], պակասեն ⸢և ի հող իւրեանց դառնան [25] » : Իսկ եթէ նոքա գիտեն զդատաստան Աստուծոյ, որչափ ևս առաւելագոյն է մարդկան գիտութիւն քան զնոցա. վասն զի և բանաւորական գիտութիւն ունին, և ըստ նմանութեան ծամելոյ և որոճալոյ, պարտ է մեզ զայս գիտել ստուգութեամբ : Եւ վասն այսորիկ ի վերայ [26] էած.

12,11 «Զի ունկն զբանս քննէ [1], և քիմք զկերակուրս ճաշակեն » :
* p. 583 Ոչ զմարմնոյս « զունկն » ասէ, այլ զոգւոյ [2]. * քանզի երևելի ականջաւքս մեր [3] զհնչմունս բանից լսեմք. իսկ ներքին ականջաւք՝ և զխորհրդոց և զբանից ունիմք զընտրութիւնս [4] : Եւ զոր աւրինակ « քիմք զկերակուրս ճաշակեն », այսինքն է՝ փորձելով զնա առ ի վայելչութիւն [5] իւր, նոյնպէս և հոգւոց առ ի յաւգուտս իւր ունի զընտրութիւն [6] : Իսկ ապա ցուցանելով եթէ զի՞նչ որոշումն է ընդ Աստուած և ընդ իմաստութիւնն [7], զոր մեք ի նմանէ առնումք, տես զի՞նչ առընթեր եդ.

12,12 « Բազում ժամանակաւ իմաստութիւն և ի բազում կեանս հանճար » :
Վասն զի ուսմամբ [1] հասանեմք « իմաստութեան », և ուսուցանելով են խրատք մարդկան : Իսկ առ Աստուծոյ ոչ այսպէս, վասն զի ինքն իսկ « իմաստութիւն » է, և պատմիչ խրատու : Բայց եթէ ըստ որո՞ւմ աւրինակի է [2]՝ ուսիր :

12,13 « Զի ի նմանէ է իմաստութիւն և զաւրութիւն, նորա է ⸢խորհուրդ և հանճար [1]:
Ոչ ինչ ամենևին առանց ⸢վկայութեան Յովբ [2] և ոչ կարաւտս ջատագովութեան [3] բարբառի [4]. բայց որչափ ինչ ասէ՝ զարարածս վկայ ածէ. քանզի զԱստուծոյ« զիմաստութիւնն [5] » և զմեծ « զաւրութիւն » ցուցանեն երևելի տարերցս գեղեցկութիւնք :

[17] *աղաղակեն* E — [18] *խնդրէն* E — [19] *ևս առաւել* E — [20] *գոյութիւն* E — [21] *մարդոյ* E — [22] *կա* E — [23] *երգաւքն* E — [24] *նոցանէ* E — [25] *om.* E — [26] *վերա* E

12,11
[1] *քննեն* E — [2] *զոգոյ* E — [3] *մերովք* E — [4] *զտրտմութիւն* E — [5] *վաէլչութիւն* E — [6] *զնտրութիւն* E — [7] *իմաստութիւն* E

12,12
[1] *ուսմամբք* E — [2] *om.* E

12,13
[1] *հանճար և խորհուրդ* E — [2] *վկաութեան Յոբ* E — [3] *ջատագովութեամբք* — [4] *Յոբ add.* E — [5] *իմաստութիւնն* E

«Et n'est-il pas dans sa main le souffle de tous les animaux?» Pourquoi crient-ils donc vers lui tous les petits des corbeaux[d], pourquoi les bêtes sauvages demandent-elles à Dieu la nourriture[e], comme à son tour l'a chanté David: *«Les lionceaux, rugissant, cherchent une proie et demandent à Dieu leur nourriture*[f]». Si donc ces êtres-là sont ainsi pris en compte par le Créateur, combien plus encore, nous, pour qui il les a amenés à l'existence! Qui ignore que «*l'esprit de tous les hommes*» se tient suspendu à la main de Dieu, lui qui, au commencement même, a soufflé sur nous[g]; David l'a montré très clairement dans ses chants prophétiques: «*Tu leur retires l'esprit, ils défaillent*[1] *et retournent à leur poussière*[h-2]». Si donc ceux-là connaissent le jugement de Dieu, combien plus excellente encore la connaissance des hommes, puisqu'ils ont et une connaissance raisonnable et (une connaissance) à la ressemblance de ce qui mâche et rumine! Il faut que nous sachions cela avec précision, c'est pourquoi (Job) a ajouté:

12,11 «*Car l'oreille sonde les paroles, et le palais goûte les nourritures*[1].»

Ce n'est pas de «*l'oreille*» du corps qu'il parle, mais de celle de l'esprit; car, par nos oreilles visibles nous entendons les bruits de paroles, mais par les oreilles intérieures nous opérons le discernement et des pensées et des paroles. De même que «*le palais goûte les nourritures*», c'est-à-dire les expérimente en vue de son plaisir, de même aussi (le palais) de l'esprit opère un discernement en vue de son avantage. Ensuite dans le but de signaler quelle différence il y a entre Dieu et la sagesse que nous recevons de lui, vois ce que (Job) a ajouté:

12,12 «*C'est après un long temps (que vient) la sagesse et au cours d'une longue vie l'intelligence.*»

Car c'est par l'étude que nous obtenons «*la sagesse*», et par l'enseignement que sont inculquées les leçons des hommes. Mais pour Dieu il n'en est pas ainsi, parce que lui-même, en personne, est «*la Sagesse*» et celui qui délivre les leçons. Cependant apprends de quelle façon.

12,13 «*Car c'est de lui que proviennent la sagesse et la puissance, à lui sont le conseil et l'intelligence*[1].»

Ce n'est absolument pas sans témoignage, ni privé de défense, que Job parle, mais, à l'appui de ce qu'il dit, il produit comme témoins les créatures, car la beauté des éléments visibles manifeste «*la sagesse*» de Dieu et sa grande «*puissan-*

d. cf. Ps. 146,9. – e. cf. Ps. 103,21. f. Ps. 103,21. – g. cf. Gen. 2,7. — h. Ps. 103,29.

12,7-10
[1] La citation du ms. E s'achève ici.
[2] Le texte identique à Z, est différent de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 260).

12,11
[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 370) et conforme à BSA.

12,13
[1] Le texte diffère du lemme du début et de BSA par la présence de «*zi*, γάρ», au début du verset.

* p. 584 * « Զխրատ, ասէ, և զՀանճար ». զի ոչ ինչ է քակտելի զոր կամաւքն կատարել կամի : Ի վերայ [6] այսոցիկ վայել [7] էր Յովբայ [8] իբրև « ճշմարտի և անարատի », և իբրև սուրբ ամանոյ իմաստասիրութեան, նմանս յառաջագոյն բարբառեալ աւետարանական շնորհացն : « Ի նմանէ է, ասէ, ⌐զաւրութիւն և իմաստութիւն [9] » : Վասն զի Քրիստոս « Աստուծոյ իմաստութիւն և զաւրութիւն ». որ է Հաւր էակից Որդի. և Հաւատալի [10] « ի նմանէն [11] է խորհուրդ և Հանճար », ի նմանէն [12] է Հոգին [13] յորմէ են այս [14] ամենայն ազդմունք :

12,14 « Եթէ կործանեսցէ՝ ո՞ շինեսցէ, և եթէ փակեսցէ ընդդէմ մարդկան՝ ո՞ բանայցէ » :

Պայծառ տարացոյցս [1] ունիմք և զայսոցիկ. քանզի ո՞ կարասցէ « շինել » որ ի նմանէն [2] « կործանեցաւ » Սոդոմ, կամ ո՞ զԵրուսաղէմ « շինեսցէ », զոր նայն աւերեաց, կամ ո՞ եբաց զդրախտն՝ զոր նա փակեաց ի նախաստեղծ մարդոյն :

12,15 « Եթէ արգելցէ զՋուրս՝ ցամաքեսցուցանէ զերկիր, և եթէ թոյլ տացէ [1]՝ կորոյս [2] կործանեալ զերկիր » :

Աւասիկ և այսոցիկ առնմեր է յանդիմանութիւնս [3]. զի զերկրորդն նշանակեաց մեզ Ջրհեղեղն՝ որ եղև ի ժամանակի սկայիցն [4] : Իսկ զառաջինն բազում անգամ *
* p. 585 խրատք որ Հասին ի վերայ [5] երկրի ի բարկութենէն Աստուծոյ, առաւել ևս այն՝ յորժամ Եղիա փակեաց զերկինս : Այլ զփառաբանութիւն Աստուծոյ ի ձեռն անուլ կամեցեալ աւասիկ դարձեալ այսպիսիս սկսանի ասել :

12,16 «Ի նմանէ է զաւրութիւն և ուժգնութիւն, նորա է խրատ [1] և Հանճար » :

Թէպէտ և որ ունիցի « զաւրութիւն և ուժգնութիւն », և կամ « Հանճար և խրատ » ստացեալ է, այլ յԱստուծոյ առեալ [2] է՝ որ տայ [3] աննախանձ որք կամին առնուլ : Բայց յայտ է, եթէ յորմէ կամի անդրէն դարձուցանէ. և ուսուցէ քեզ ի բազմաց մի

[6] վերա E — [7] վաել E — [8] Յորա E — [9] իմաստութիւն և զաւրութիւն E — [10] VE, Հաւատալ զի con. D — [11] նմանէ E — [12] նմանէ E — [13] Հոգի E — [14] om. E

12,14
[1] տարացոյց E — [2] նմանէ E

12,15
[1] տայցէ E — [2] կորոյս զնա E — [3] յանդիմանութեանս E — [4] սկաիցն E — [5] վերա E

12,16
[1] խորհուրդ E — [2] ստացեալ E — [3] տա E

12,15
[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 370).
[2] *Job* 12,16 qui vient ensuite reprend, à quelques différences près, le texte *Job* 12,13.

ce». (A lui aussi) «*le conseil et l'intelligence*», dit-il, car rien n'est destructible de ce qu'il veut accomplir selon son vouloir. Sur ce point, il convenait que Job, en tant qu'homme «*véridique et irréprochable*[a]» et en tant que saint vase de philosophie[2], prononcât à l'avance des (paroles) semblables à la grâce évangélique. «*De lui*», dit-il, «*proviennent la puissance et la sagesse*», parce que le Christ (est) «*sagesse et puissance de Dieu*[b]», lui qui est Fils consubstantiel[3] au Père. Et il (faut) croire que «*de lui proviennent le conseil et l'intelligence*», que de lui provient l'Esprit[c-4] de qui proviennent toutes les inspirations[5].

12,14 «*S'il démolit, qui rebâtira, et s'il ferme contre les hommes, qui ouvrira?*»
De cela aussi nous avons d'éclatants exemples. Qui peut en effet «*rebâtir*» Sodome qui «*a été démolie*» par lui[a]? Qui «*rebâtira*» Jérusalem qu'il a détruite? Qui a ouvert le paradis qu'il avait fermé au premier homme[b-1]?

12,15 «*S'il arrête les eaux, il assèche la terre, et s'il (les) laisse aller, il détruit la terre en la dévastant*[1].»
Voici que le reproche affleure en ces paroles, car, en deuxième lieu, il nous a désigné le déluge qui eut lieu au temps des Géants[a]. Mais en premier, (il parle) des avertissements qui maintes fois sont parvenus à la terre sous le coup de la colère de Dieu, avant tout celui qui (survint) lorsqu'Élie ferma les cieux[b]. Cependant dans le dessein d'entreprendre la glorification de Dieu, voici ce que, de nouveau[2], il se met à dire:

12,16 «*De lui proviennent la puissance et la vigueur, à lui appartiennent le conseil et l'intelligence.*»
Même si quelqu'un possède «*la puissance et la vigueur*» ou s'il a acquis «*l'intelligence et le conseil*», c'est de Dieu qu'il les a reçus, lui qui donne généreusement[a] à ceux qui veulent recevoir. Mais il est évident qu'il (les) reprend

12,13 a. Job 1,1.8; 2,3. b. 1 Cor. 1,24. c. cf. 1 Cor. 2,12.

12,14 a. cf. Gen. 19,24. b. cf. Gen. 3,24.

12,15 a. cf. Gen. 6,2. b. cf. 3 Rois 17,1.

12,16 a. cf. Jac. 1,5.

[2] Deux images déjà rencontrées (voir Homélie I, prolog., note 3, et Homélie IV, *sur Job* 2,5).
[3] Le terme grec sous-jacent ne peut être qu'ὁμοούσιος, formule christologique de Nicée qu'Hésychius n'a pas employée dans les *Homélies festales* (voir éd. AUBINEAU, p. XLI-XLIV), mais que l'on trouve dans ses divers commentaires sur les Psaumes (voir DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 275-276).
[4] Hésychius n'emploie aucun terme théologique spécial dans cette expression: «de lui est l'Esprit», littéralement.
[5] Quel terme grec traduit le mot arménien *azdmunk'*? On peut penser à ἐνέργεια, comme l'indique le *NBH*, t. I, p. 10. Toutefois, les citations des Pères que donnent les auteurs du thésaurus patristique arménien à propos d'*azdum*, employé pour parler de l'influence et de l'inspiration de l'Esprit-Saint, invitent à l'entendre sans connotation théologique spéciale.

12,14
[1] Litt.: «à l'homme premier-modelé, προτοπλάστος» (cf. l'*Hom. fest.* VII,4; éd. AUBINEAU, p. 246).

տարացոյցն Նաբուգոդոնոսորայ [4]*, որոյ այնչափ ինչ էր զաւրութիւն, մինչև Դանիէլ ասաց ցնա. եթէ* [5] *« Մեծացար, ուժգնացար, և զաւրութիւն մեծութեան քո եհաս մինչև յերկինս և տէրութիւն քո մինչև ի ծագս երկրի » : Այլ սակայն վասն զի այսմ ամենայնիւ հպարտացեալ* [6] *վերացաւ նա, ոչ միայն « ի զաւրութենէն » և ի թագաւորութենէն, այլ « ի խորհրդոյ և ի հանճարոյ » անգաւ* [7]*, և « ի մարդկանէ հալածեցաւ. և զխոտ իբրև զարջառ ճարակէր », զազանապէս խորհէր և ոչ մարդկապէս : Բայց* * p. 586 *վասն որո՞յ պատահեցաւ նմա, զայն յայտնագոյնս ասաց * նմա Դանիէլ : « Եւթն ժամանակ փոխեսցին ի վերայ* [8] *քո, մինչև ծանիցես թէ* [9] *տիրէ բարձրեալն ի վերայ թագաւորութեան մարդկան, և որում* [10] *կամի տացէ զնա » : Իսկ յորժամ զայս ծանեաւ, հանդերձ թագաւորութեամբն անդրէն* [11] *առնու* [12] *զիւրսն : Իբրև թէ զովութիւն ինն և փառաբանութիւն առ Աստուած եղեալ ի նմանէն* [13] *ցուցանէ : Բայց մեք վերստին առցուք զբանս Յովբայ* [14] *: « Ի նմանէն* [15] *է զաւրութիւն և ուժգնութիւն, նորա է խրատ և հանճար ». այլ* [16] *առ ընթեր այսոցիկ վայել* [17] *է դնել՝ և որ ի կարգիս կայ* [18] *:*

12,17-25 *« Վարէ զխորհրդականս ի գերութիւն, և զդատաւորս երկրի յիմարեցոյց : 18 Նստուցանէ զթագաւորս յաթոռս, և ածէ զգաւտի ընդ մէջ նոցա : 19 Առաքէ զքահանայս ի գերութիւն, և զզաւրաւորս երկրի կործանեաց : 20 Փոփոխէ զշրթունս հաւատարմաց, և զհանճար ծերոց ծանեաւ : 21 Հեղու անարգութիւն ի վերայ* [1] *իշխանաց, և զխոնարհս բժշկեաց : 22 Յայտնէ զխորս խաւարի, և եհան* [2] *ի լոյս զստուերս մահու : 23 Մոլորեցուցանէ զազգս՝ և ցրուէ զնոսա, սփռէ զազգս* * p. 587 *և առաջնորդէ նոցա : 24 Փոփոխէ զխորհուրդս* [3] *իշխանաց * ժողովրդեան երկրի, մոլորեցոյց զնոսա ի ճանապարհի զոր ոչ գիտէին : 25 Շաւշափեսցեն զխաւար և ոչ զլոյս, մոլորեսցին իբրև զարբեալ » :*

Բայց զի այս ամենայն գոյ ի մարդկան կեանս [4] *և ի պայծառ ժամանակս և զանազան* [5] *տեղիս լինի, զոր պարտ է համարել Աստուծոյ ձեռինն և իմաստութեան : Եւ զի միայն ըստ կամաց « փոփոխէ » զամենայն ինչ, և զի բանից թարգմանութեան ոչ է կարաւտ, այն յայտնի է. և զի միանգամայն ըստ բանի բաքի* [6] *որ եղեն ⸢նախախնամութիւնքս փրկչին* [7] *ի վերայ* [8] *երկրի, ի ժողովուրդս հրէականս և հեթանոսականս, ըստ ասացելոցս որ երևի՝ եթէ* [9] *զայս Յովբ* [10] *յառաջագոյն մարգարէացաւ բարբառեալ հոգւովն. և յիրաւի փութացաւ* [11] *բանս ցուցանել զայս : Բայց թէ որչափ ինչ է Քրիստոսի « զաւրութիւնն և ուժգնութիւն, և խրատ և հանճար », զայն և ասել իսկ աւելի*

[4] *Նաբուգոդոնոսորա* E — [5] *թէ* E — [6] *om.* E — [7] *անկաւ* E — [8] *վերա* E — [9] *եթե* E — [10] *ում* E — [11] *անդէն* E — [12] *առ և* E — [13] *նմանէ* E — [14] *Յոբա* E — [15] *նմանէ* E — [16] *om.* E — [17] *վաել* E — [18] *կա* E

12,17-25
[1] *վերա* E — [2] *հանէ* E — [3] *զշրթունս* E — [4] *կեանս* E — [5] *ի զանազան* E — [6] *om.* E — [7] *նախախնամութիւնք փրկչին որ եղեն* E — [8] *վերա* E — [9] *թէ* E — [10] *Յոբ* E — [11] *փութաց* E

à qui il veut, et, parmi beaucoup (d'autres), un exemple te l'enseignera, celui de Nabuchodonosor[1] dont la force était si grande que Daniel lui disait: «*Tu es devenu grand, tu es devenu vigoureux, la puissance de ta grandeur est parvenue jusqu'aux cieux, et ta domination jusqu'aux extrémités de la terre*[b,2]». Cependant, parce qu'il s'éleva orgueilleusement en toute occasion, il perdit non seulement «*la puissance*» et la royauté, mais aussi «*le conseil et l'intelligence*», et «*il fut chassé du milieu des hommes et il broutait l'herbe comme les bestiaux*[c]», il pensait à la façon des bêtes et non selon celle des hommes. Pourquoi cela lui est-il arrivé? C'est ce que, très clairement, lui avait expliqué Daniel: «*Sept temps passeront sur toi jusqu'à ce que tu reconnaisses que le Très-Haut a domination sur la royauté des hommes et la donne à qui il veut*[d]». Quand il (Nabuchodonosor) le reconnut, il recouvra l'esprit en même temps que la royauté, comme le démontre la louange et la glorification qu'il adressa à Dieu[e]. Nous cependant, reprenons les paroles de Job: «*De lui proviennent la puissance et la vigueur, à lui appartiennent le conseil et l'intelligence*». A côté de ces (paroles), il convient de placer aussi ce qui suit.

12,17-25 «*Il emmène les conseillers en captivité, et il a rendu fous les juges de la terre.* 18 *Il fait asseoir les rois sur des trônes et il ceint une ceinture à leurs reins.* 19 *Il envoie les prêtres en captivité et les potentats de la terre, il les a renversés.* 20 *Il change le langage des (hommes) véridiques*[1], *et il a connu l'intelligence des vieillards.* 21 *Il déverse le déshonneur sur les princes, et il a guéri les humbles.* 23 *Il met au grand jour les profondeurs des ténèbres, et il a tiré à la lumière les ombres de la mort.* 23 *Il égare les nations et les dissémine, il disperse les nations et les conduit.* 24 *Il change les pensées*[2] *des princes du peuple de la terre, il les a égarés sur une route qu'ils ne connaissaient pas.* 25 *Ils palperont les ténèbres et non la lumière, ils s'égareront comme l'ivrogne.*»

Que tout cela se produise durant la vie des hommes et arrive en des époques brillantes et des lieux divers[3], il faut le mettre au compte de la main et de la sagesse de Dieu. Qu'«*il change*», seul, toute chose à son gré, et qu'il n'y ait pas besoin d'une interprétation de ces paroles, cela est évident. En somme, selon ces dires, cette providence du Sauveur en faveur de la terre s'exerça chez le peuple juif et chez les païens[4]; d'après ces propos, Job, à ce qu'il semble, prophétisa à l'avance cette (providence), parlant sous l'action de l'Esprit, et c'est à juste titre qu'il s'est hâté d'exprimer ces paroles. Cependant quelle est «*la puissance et la*

b. Dan. 4,19. c. Dan. 4,30. d. Dan. 4,22. e. cf. Dan. 4,31-34.

12,16

[1] Hésychius utilise l'exemple de Nabuchodonosor de la même façon que son prédécesseur, Cyrille de Jérusalem, dans la deuxième *Catéchèse baptismale* (*PG* 33,405A-408B): l'orgueil, la punition et la conversion du roi de Babylone prouvent la grandeur infinie de la puissance et de l'intelligence de Dieu.

[2] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1954, p. 142).

12,17-25

[1] Le texte *Job* 12,20a est différent du lemme du début (voir p. 370) et conforme à BSA.

[2] Le texte est différent du lemme du début (*les cœurs*).

[3] Allusions aux versets *Job* 12,18-19.

[4] Hésychius va reprendre chacun des versets, *Job* 12,17-25, et en dévoiler la portée christologique.

է. յորժամ տեսանեմք [12] *ի վերայ* [13] *նախատանաց խաչին, զի յաղթեաց ամենայն ազգիս* [14] *թագաւորութեան : Վասն այսորիկ և* [15] *յիրաւի ասացեալ է.*

12,17a « *Վարէ զխորհրդականս ի գերութիւն* » : *Այսինքն* [1] « *զխորհրդականս* » *և զխորամանկս, զոր և Սիմաքոս դոյնպէս* « *խորհրդականս* » *գրեաց, զնմանէն իսկ* p. 588 * *զրանսարկուէն : Վասն որոյ Պաւղոս ասէ՝ եթէ*-« *Ոչ* ⸢*անտեղեակք ինչ* [2] *եմք խորհրդոցն* [3] *նորա* ». *և զսպասաւոր* [4] *նորա զխորամանկ դևսն* « *ի գերութիւն վարեաց* » *մարմնաւոր գալստեամբն :*

12,17b « *Եւ զդատաւորս երկրի յիմարեցոյց* » : *Վկայէ* [1] *իսկ և Պիղատոս, որ այնչափ հիացաւ և սարսեաց յարդարութենէ փրկչին, մինչև զձեռս լուացեալ ասէր, եթէ* [2] « *Անպարտ եմ ես յարենէ արդարոյս այսորիկ* » :

12,18a « *Նա է որ նստուցանէ զթագաւորս ի վերայ* [1] *աթոռոց* » : *Յայտ է եթէ* [2] *զառաքեալս* [3], *որք առաքինութեամբ թագաւորեցին և հրաշալի արդարութեամբ վարեցան ի վերայ* [4] *ամենեցուն : Բայց յաթոռսն յայնոսիկ նստոյց զնոսա զորոց* [5] *ինքն ասաց, թէ* « *Յորժամ եկեսցէ որդի մարդոյ փառաւք իւրովք, նստջիք և դուք յերկոտասան աթոռ, դատել զերկոտասան ազգ* [6] *Իսրայելի* » :

12,18b « *Եւ զաւտի ած ընդ մէջ նոցա* ». *զայն՝ զոր յառաջագոյնն ինքն էած : Քանզի վասն նորա ասէ Եսայի* [1]. « *Եւ եղիցի արդարութիւն ածեալ* [2] *ընդ մէջ իւր. և ճշմարտութեամբ ածեալ զկողս իւր* » : *Հրամայեաց* [3] *ածել* [4] *զաւտի* [5] *և զասուն* p. 589 *առաքելոց, այսպէս ասելով ցնոսա, եթէ* [6] « *Եղիցին զաւտիք ձեր ածեալ* * *ընդ մէջ ձեր, և ճրագունք ձեր* [7] *լուցեալ, և դուք նման լինիջիք մարդկան որ ակն ունիցին տեառն իւրեանց* » :

12 *տեսանեմ* E — 13 *վերա* E — 14 *ազգի* E — 15 *om.* E

12,17a
1 *այսինքն է* E — 2 *ինչ անտեղեակք* E — 3 *խորհրդոց* E — 4 *զսպասաւորս* E

12,17b
1 *վկաէ* E — 2 *թէ* E

12,18a
1 *վերա* E — 2 *թէ* E — 3 *զառաքեալսն* E — 4 *վերա* E — 5 *զոր* E — 6 *ազգն* E

12,18b
1 *Եսաի* E — 2 *ածել* E — 3 *հրամաեաց* E — 4 *ածեալ* E — 5 *զզաւտի* E — 6 *թէ* E — 7 *om.* E

---

dont Dieu peut lier les rois, devient ici, en raison de l'interprétation christologique et de la citation d'*Isaïe*, le symbole de la sainteté. Sur un symbolisme analogue voir le Prologue du *Practicos* d'Évagre (éd. A. et C. GUILLAUMONT, *SC* 171, p. 488-489).

vigueur[a] » du Christ, «*son conseil et son intelligence*[b] », il est superflu même de le dire, lorsque nous voyons que malgré les outrages de la croix, il a établi son règne[c] sur toute race. C'est pourquoi (Job) a dit justement:

12,17a «*Il emmène les conseillers en captivité*», c'est-à-dire «*les conseillers*» et les fourbes; c'est «*conseillers*» qu'a écrit aussi Symmaque à propos justement du Délateur lui-même[1]. C'est pourquoi Paul dit: «*Nous ne sommes pas du tout sans être informés de ses desseins*[a]», et (le Christ) «*a emmené en captivité*[b]» les fourbes démons, ses serviteurs[c], par sa venue dans la chair.

12,17b «*Et il a rendu fous les juges de la terre.*» Même Pilate en témoigne, lui qui s'est étonné et a frémi devant la justice du Sauveur, au point de dire en se lavant les mains: «*Je suis innocent, moi, du sang de ce juste*[a-1]».

12,18a «*C'est lui qui fait asseoir les rois sur des trônes*[1].» Il est évident qu'il (s'agit) des apôtres qui ont régné par leur vertu et ont pratiqué, plus que tous, une justice admirable. Cependant il a fait asseoir sur ces trônes ceux dont lui-même a dit: «*Lorsque le Fils de l'Homme viendra dans sa gloire, vous serez, vous aussi, assis sur douze trônes pour juger les douze tribus d'Israël*[a-1]».

12,18b «*Et il a ceint une ceinture à leurs reins*», celle que lui-même a ceinte auparavant. Car c'est de lui qu'Isaïe a dit: «*Et il sera ceint de justice à ses reins, et il oindra ses flancs de la vérité*[a]». Il ordonna aussi au groupe des apôtres de se ceindre d'une ceinture, lorsqu'il leur parlait ainsi: «*Que vos ceintures soient ceintes et vos lampes allumées, et vous, soyez semblables à des hommes qui attendent leur maître*[b-1]».

12,17-25 a. Job 12,16. b. Job 12,16. c. cf. Apoc. 11,17.

12,17a a. 2 Cor. 2,11. — b. Éphés. 4,8. c. cf. Hébr. 1,14.

12,17b a. Matth. 27,24.

12,18a a. Matth. 19,28.

12,18b a. Is. 11,5. b. Lc 12,35.

12,17a
[1] L'auteur interprète ici le texte de la traduction de Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23) comme du démon, ce qui lui permet d'amener la réflexion de 2 *Cor.* 2,11 sur Satan.

12,17b
[1] Sur ce texte différent de Z et de NT voir LELOIR, *Citations*, I,B, n° 1054, 1, p. 340.

12,18a
[1] Le texte, absent de l'index des citations de l'édition Č'rak'ean et du relevé de L. LELOIR, est différent de Z et de NT.

12,18b
[1] Le texte est différent de Z et de NT; la leçon: «...*vos* lampes...» est signalée par VON SODEN, *Die Schriften des Neuen Testaments*, p. 316. La ceinture, qui représente dans le texte biblique les chaînes

12,19 « Եւ առաքէ զքահանայս ի գերութիւն, և զզաւրաւորս երկրի կործանեաց » : Ցայտնապէս զՀրէից քահանայս և զիշխանս : Բայց բանիցս Ջատագովութիւն չէ պիտոյ, քանզի տեսանեմք զնոցա քահանայսն յամենայն երկրի իբրև զգերիս ցրուեալս, և զբռնաւորս նոցա կործանեալ յանարգութիւն. այլ զբռնաւորութիւն նոցա ի ծառայութիւն փոխեալ է, վասն զի ⌜բռնաւորութիւն նոցա հաճեալ էր [1] ընդ բռնաւորութիւն աշխարհիս :

12,20a « Նա է որ փոփոխէ զշրթունս հաւատարմաց », յանթլփատութենէ և ի թլփատութենէ, հակառակելով ընդ միմեանս աւրինացն [1] և վարդապետութեանց : Փոփոխեաց տիրել շնորհին ի վերայ [2] երկոցունց. բայց թէ զիա՞րդ կամ ըստ որո՞ւմ աւրինակի, ցուցանէ և որ ի կարգիս կայ [3] :

12,20b « Եւ զհանճար ծերոց ծանեաւ » : Արդեաւք զայնոցի՞կ ասիցէ որ հանդերձ առաքելովքն գրէին յեկեղեցին Անտիոքացւոց. « Առաքեալքն և երիցունք եղբարք [1]՝ եղբարց մերոց որ յԱնտիոք և յԱսորիս և ի Կիղիկիա որք են ի հեթանոսաց՝
p. 590 խնդալ : Վասն զի * լուաք եթէ ոմանք ի ձէնջ [2] խռովեցուցին զձեզ բանիւք՝ զորս ոչ որոշեցաք : Բայց հաճոյ թուեցաւ մեզ միաբանութեամբ ընտրել արս և առաքել առ ձեզ » : Եւ ապա յետ սակաւ ժամանակի՝ այսոցիկ ի վերայ [3] լած, եթէ [4] «Հաճոյ թուեցաւ սուրբ Հոգւոյն և մեզ, մի՛ ինչ աւելի ծանրութիւնս դնել ի վերայ [5] ձեր, բայց միայն որ են հարկաւորքն, խորշել ի զոհելոյ կռոց [6] և ի հեղձուցիկ արենէ և ի պոռնկութենէ » : Այս է յայտնապէս « հանճար ծերոց », և ի ձեռն այսոցիկ « փոփոխեաց զշրթունս հաւատարմաց ». վասն զի կամեցաւ դադարեցուցանել զնոսա ի հակառակութենէ յաւրինաց [7] գրոյն :

12,19
[1] հաճեալ էր բռնաւորութիւն նոցա E

12,20a
[1] վասն աւրինաց E — [2] վերա E — [3] կա E

12,20b
[1] *om.* E — [2] մէնջ E — [3] վերա E — [4] թէ E — [5] վերա E — [6] *om.* E — [7] աւրինաց E

---

dans *Revue Biblique* 77 [1970], p.321-346), du texte de Z et de NT où le décret possède quatre prohibitions. Il existe d'autres témoins du décret apostolique à trois interdits — *a sanguine suffocato* — (voir G. RESCH, *Das Aposteldecret nach seiner ausserkanonischen Textgestalt*, *TU* 28,3, Leipzig, 1905, p.8-10). Dans le *Comm. sur le Lév.* 13, 18-23 et 17,10-12 (*PG* 93, 941B et 1005A), la rédaction d'*Actes* 15,28 possède quatre termes.

[5] Le décret du concile de Jérusalem libère les chrétiens du joug des prescriptions mosaïques et du sentiment d'opposition dans lequel ils se trouvaient vis-à-vis du livre de la Loi.

12,19 «*Et il envoie les prêtres en captivité, et il a renversé les potentats de la terre.*» (Il s'agit) clairement des prêtres et des princes des Juifs. Cependant la justification de ces paroles n'est pas nécessaire, car nous voyons leurs prêtres dispersés par toute la terre comme des prisonniers et leurs tyrans tombés dans le mépris. Mais il a changé leur tyrannie en esclavage, parce que leur tyrannie plaisait à la tyrannie de ce monde[1].

12,20a «*C'est lui qui change le langage des (hommes) sincères*», de (ceux) de l'incirconcision et de la circoncision, puisque la Loi et la Doctrine[1] sont opposées l'une à l'autre[2]. «*Il a changé*» (leur langage) pour que la grâce domine[a] sur les deux (peuples[b]). Mais comment ou de quelle façon? C'est ce qu'expose aussi la suite.

12,20b «*Et il a connu l'intelligence des vieillards.*» Sans doute parle-t-il de ceux qui écrivaient, avec les apôtres, à l'Église d'Antioche: «*Les Apôtres et les Anciens, frères*[1], *à nos*[2] *frères qui (sont) à Antioche, en Syrie et en Cilicie et qui sont d'entre les gentils, salut! Car nous avons entendu dire que certains d'entre vous*[3] *vous ont troublés par des paroles, eux que nous n'avions pas désignés. Cependant nous avons jugé à propos, d'un commun accord, de choisir des hommes et de vous (les) envoyer*[a]». Et peu après, (l'Écriture) ajoute à ces (paroles): «*Il a paru à propos au Saint-Esprit et à nous de ne pas vous imposer plus de charges, hormis celles qui sont nécessaires: fuir ce qui est sacrifié aux idoles, le sang étouffé et la fornication*[b-4]». Voilà, clairement, «*l'intelligence des vieillards*», et c'est par eux que (Dieu) «*a changé le langage des (hommes) sincères*», car il a voulu faire cesser leur opposition au livre de la Loi[5].

12,20a a. cf. Rom. 5,21. b. cf. Eph. 2,14.

12,20b a. Act. 15,23-25. - b. Act. 15,28-29.

12,19

[1] Le caractère polémique de cette dernière phrase rejoint les nombreuses allusions relevées dans les *Homélies festales* contre les Juifs (éd. AUBINEAU, p. LIV, LXIX).

12,20a

[1] Le terme arménien est vraisemblablement la traduction de διδασκαλία (cf. *NBH*, t. II, p. 792), «la didascalie», la doctrine de la foi qu'Hésychius, «didascale» de Jérusalem, d'après la *Vie de saint Euthyme* 16 (éd. SCHWARTZ, *TU* 49,2, p. 26), enseignait en «servant la table de l'Église avec des nourritures empruntées aux évangiles» (*Hom. fest.* VII,6, *In S. Andream*, éd. AUBINEAU, p. 253).

[2] Hésychius voit dans ce premier hémistiche du verset *Job* 12,20 et dans le suivant une annonce du conflit soulevé à Antioche par des chrétiens, judaïsants zélés, qui voulaient imposer aux nouveaux convertis, venus de l'incirconcision, toutes les pratiques de la Loi mosaïque.

12,20b

[1] Le texte est ici différent de Z (...les Anciens *et* les frères...) et conforme à NT (leçon du *Sinaiticus*, de l'*Alexandrinus*, du *Vaticanus*, etc...).

[2] Cette leçon est absente de Z et de NT.

[3] Leçon absente de Z et de NT.

[4] Cette rédaction du décret apostolique (cf. L. CERFAUX, *Le chapitre XVe du Livre des Actes à la lumière de la littérature ancienne*, dans *Miscellanea Giovanni Mercati*, vol. I [*Studi e Testi* 121], p. 107-126) s'écarte, avec ses trois interdits (cf. Y. TISSOT, *Les prescriptions des presbytres, Actes*, XV, 41,D,

12,21a « *Հեղու զանարգութիւն ի վերայ* [1] *իշխանաց նոցա* », *և* [2] *ի վերայ* [3] *այնոցիկ՝ վասն որոյ Դաւիթն ասէր* [4] « *Իշխանք ժողովեցան ի միասին վասն Տեառն և* ⌜*վասն աւծելոյ նորա. խզեսցուք զկապանս նոցա, և ընզեսցուք ի մէնջ զլուծ նոցա* [5] » :

12,21b « *Եւ զխոնարհս բժշկեաց* » : *Թէպէտ զամենեսեան որք ի՛ցեն ի հեթանոսաց, թէպէտ և զմեղաւորս ասիցես. զի* [1] *զերկուսին* [2] *գտեալ ի ցաւս տառապանաց՝* « *բժշկեաց* », *առ ամենեսեան ասելով.* « *Եկայք առ իս աշխատեալք* [3] *և ծանրաբեռինք* [4] *և ես հանգուցից զձեզ* » : *Այլ և զայս ևս առ ընթեր եղեալ, եթէ* « *Ոչ ինչ պիտոյ է բժիշկ ողջոց* [5]*՝ այլ հիւանդաց* » :

p. 591 **12,22a** * « *Յայտնէ զխորս խաւարի* » : *Զո՞ր* « *խորս* ». *այլ զգաղտնիսն, որ ոչ* « *յայտնի* » *են խորհուրդք : Վասն այսորիկ ասէ* « *ի խաւարի* [1] », *վասն որոց ոչ է* « *յայտնեալ* », *իբրև* [2] « *ի խաւարի* » *համարեալ են նոցա գաղտնիքն : Քանզի ինքն իսկ Քրիստոս նովին բանիւք կնքեալ հաստատեաց զբանսն Յովբայ* [3], *և ասէ ցառաքեալսն, եթէ* [4] « *Ոչ ինչ է գաղտնի՝ որ ոչ յայտնեսցի,և ոչ ինչ է ծածուկ՝ որ ոչ ծանիցի* » : *Որոց և միտ դիր զի՞նչ առ ընթեր եդ.* « *Զոր ասեմ ձեզ ի խաւարի՝ ասացէք զայն ի լոյս, և զոր լուայք յունկանէ՝ քարոզեցէք* ⌜*ի վերայ* [5] *տանեաց* » :

12,22b « *Եւ եհան ի լոյս զստուերս մահու* » : « *Ստուեր մահու* » *մեղք են. զոր աւրինակ ստուերն երևեցուցանէ զմարմինն ոյր ստուերն իցէ, դոյնպէս և մեղք* [1] *նշանակեն* « *զմահ, որոյ են խայթոցք* » *իւր և ստացուածք : Այլ այս* « *ստուեր մահուս* » *բազմացան, յայտ էր յառաջագոյն : Իսկ Քրիստոս* [2] *եկեալ որպէս զիւր խորհուրդսն յայտնեաց ազգիս* [3] *մարդկան, և զարդարութիւնն երևեցոյց, դոյնպէս և զմեղս մերկացոյց և ոչ ետ նմա ծածկել զինքն : Զի զիտելով զնորա անվայելչութիւնն* [4], *և զի ոգւոց է ապականիչ, փախիցեն ի նմանէ ամենեքեան. և վասն այսորիկ վասն ժողովրդեանն*
p. 592 *Հրէից ասէր.* « *Եթէ ոչ էր* ⌜*եկեալ իմ* [5] * *և խաւսեցեալ ընդ նոսա՝ ոչ գոյին* [6] *նոցա յանցանք* ». *յայտ է թէ չգիտելով նոցա զզաւրութիւն մեղաց. ապա ի վերայ* [7] *ածէ* [8].

12,21a
[1] *վերա* E — [2] *om.* E — [3] *վերա* E — [4] *ասէ* E — [5] *վասն. և. խզեսցուք* E

12,21b
[1] *om.* E — [2] *զերկոսեան* E — [3] *ամենայն աշխատեալք* E — [4] *բեռնաւորք* E — [5] *ողջաց* E

12,22a
[1] *խաւարէ* E — [2] *om.* E — [3] *Յոբա* E — [4] *թէ* E — [5] *om.* E

12,22b
[1] *մեղքն* E — [2] *Քրիստոսի* E — [3] *ազգի* E — [4] *անվաեելչութիւնն* E — [5] *իմ եկեալ* E — [6] *գոյր* E — [7] *վերա* E — [8] *էած* E

12,22a
[1] Le texte est différent de Z et conforme à NT (non signalé, comme le suivant, dans LELOIR, *Citations* I.A, n° 414-415, p. 141).

12,21a «*Il déverse le déshonneur sur leurs princes*» et sur ceux à propos desquels David disait: «*Les princes se sont rassemblés à cause du Seigneur et à cause*[1] *de son oint. Rompons leurs liens et défaisons-nous de leur joug*[a-2]».

12,21b «*Et il a guéri les humbles.*» Tu diras (qu'il s'agit) soit de tous ceux qui viennent de la gentilité soit aussi des pécheurs. Comme il avait trouvé ces deux (groupes) dans les souffrances causées par leurs malheurs, «*il les a guéris*», en disant à tous: «*Venez à moi, vous qui êtes fatigués et accablés, et moi je vous ferai reposer*[a-1]». Mais il ajouta encore ceci: «*Point n'est besoin de médecin pour les bien-portants, mais pour les malades*[b]».

12,22a «*Il met au grand jour les profondeurs des ténèbres.*» Quelles «*profondeurs*»? Mais ce qui est caché, les pensées qui ne sont pas «*au grand jour*». C'est pourquoi (Job) dit «*dans les ténèbres*», à propos (des pensées) qui n'ont pas été mises «*au grand jour*», leur secret est regardé comme (se trouvant) «*dans les ténèbres*». De fait, le Christ lui-même, en personne, employant les mêmes paroles, a ratifié et confirmé les paroles de Job, quand il dit aux apôtres: «*Il n'y a rien de secret qui ne sera mis au grand jour, et il n'y a rien de caché qui ne sera connu*[a-1]». Fais attention à ce qu'il leur ajouta: «*Ce que je vous dis dans les ténèbres, dites-le à la lumière, et ce que vous avez entendu à l'oreille, proclamez-le* (*sur*) *les toits*[b]».

12,22b «*Et il a tiré à la lumière les ombres de la mort.*» «*L'ombre de la mort*», c'est le péché. De même que l'ombre manifeste le corps dont elle est l'ombre, de même aussi le péché signifie «*la mort dont il est l'aiguillon*[a]» et la propriété. Cependant cette «*ombre de la mort*» s'est étendue manifestement depuis les origines. Mais le Christ, une fois venu, de même qu'il a manifesté son mystère[b] au genre humain et qu'il a révélé la justice[c], de même aussi il a mis à nu le péché[d] et ne lui a pas permis de se cacher. Connaissant en effet sa laideur et qu'il est corrupteur des âmes, que tous s'enfuient loin de lui! C'est pourquoi (le Christ) disait à propos du peuple juif: «*Si je n'étais pas venu et ne leur avais pas parlé, ils n'auraient pas de péché*[e]», c'est-à-dire qu'ils ne connaîtraient pas la force du péché.

12,21a a. Ps. 2,2.

12,21b a. Matth. 11,28. b. Mc 2,17.

12,22a a. Matth. 10,26. b. Matth. 10,27.

12,22b a. 1 Cor. 15,56. b. cf. Rom. 16,25; Col. 1,26. – c. cf. Ps. 97,2; Rom. 1,17. d. cf. Eph. 4,22; Col. 3,9. e. Jn 15,22.

12,21a
[1] La citation s'achève ici dans le ms. F.
[2] «Hérode et Pilate, Anne et Caïphe et ceux qui étaient avec eux», explique Hésychius dans les *Fragm. in Ps.* 109,5 (*PG* 93, 1324D).

12,21b
[1] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations*, I,A, N°467,7, p. 162). Il est cité conformément à Z et NT dans le *De Tit. Psalm.* 118,147 (*PG* 27,1201D), dans le *Grand Comm. in Ps.* 93,3 (*PG* 55,768) et dans le *Comm. sur le Lév.* 23,24-25; 23,33-36 (*PG* 93,1090C et 1094B).

« Բայց այժմ [9] ոչ ինչ ունին պատճառս վասն մեղաց », վասն զի զաղտեղութիւն և զգազրաՀոտութիւն և զչարութիւն նորա ծանեան, ըստ Համեմատութեան արդարութեանն, որոյ զեղեցկութիւն նորա [10] բազմաց անյայտ էր յառաջագոյն. յիրաւի յոյժ միասակաբութիւն մեղացն ծանուցեալ եղև :

12,23 *« Մոլորեցուցանէ զազգս՝ և կորուսանէ զնոսա. սփռէ զազգս՝ և առաջնորդէ նոցա » : « Զազգս մոլորեցուցանէ և կորուսանէ ». ոչ ինքն « մոլորեցուցանէ », այլ թողացուցանէ առ ի մոլորել և անզանել [1] ընդ կորստեամբ, ի մոլորութենէն որք ոչ կամին դառնալ ի Հաւատս նորա : Իսկ « սփռէ », այսինքն է, Հարթէ և « առաջնորդէ », որք [2] կամին ընթանալ ի լոյս քարոզութեան նորա : Եւ ոչ ուրեք զանցանէ զարդարութեամբ, այլ որք ունին զանՀաւատութիւն և որք ունին զՀաւատարմութիւն, իւրաքանչիւր ըստ նոցանէն վարի. և վասն այսորիկ Ծմաւոն ձեռաւքն [3] ի վեր առեալ* p. 593 *զմանուկն տէրունական՝ ասէր. « Սա կայ [4] ի * կանգնումն և ի գլորումն բազմաց » :*

12,24a *« Փոփոխէ զսիրտս իշխանաց ժողովրդեան երկրիս » : « Ժողովուրդ երկրիս » զՀրէականն պարտ է իմանալ, վասն զի յերկրաւորս [1] սփարի. քանզի վասն նոցին և Պաւղոս ասէ՝ եթէ [2] « Որք զերկրաւորսն խորՀին », սոցա « իշխանքն » էին քաՀանայքն [3] և դպիրք և փարիսեցիք : « Փոփոխեաց զսիրտս » նոցա, այսինքն է՝ թէ « շրջեաց », քանզի աստ փոխանակ « շրջելոյն՝ զփոփոխելն » էառ :*

12,24b *Այլ և « Մոլորեցոյց զնոսա ի ճանապարՀի [1] զոր ոչ գիտէին », յորժամ առեալ դաս մի զինուորաց և կնքէին զգերեզմանն տէրունական, և ինքեանք իսկ վասն Տեառն ասէին ցՊիղատոս. « Յիշեցաք զի մոլորեցուցիչն այն ասէր՝ եթէ [2] յետ երից աւուրց յառնեմ » : Իսկ « մոլորեցան ի ճանապարՀի զոր ոչ գիտէին ». քանզի զոր փութային [3] առնել ի նենգութիւն փառաց փրկչին, ⌜այս լինէր [4] առ [5] ի յաճախումն [6] և յայտնութիւն [7] նորա. վասն զի զինուորքն էին վկայք յարութեան փրկչին : Քանզի որպէս ասէ Մատթէոս [8], եթէ [9] « Եկեալ ք ի քաղաքն պատմեցին քաՀանայապետիցն [10]*

[9] *om.* E — [10] *om.* E

12,23
[1] *անկանել* E — [2] *ոյք* E — [3] *om.* E — [4] *կա* E

12,24a
[1] *երկրաւորս* V, *զերկրաւ* E, *յերկրաւորս corr. cum.* D — [2] *թէ* E — [3] *քաՀանայք* E

12,24b
[1] *ճանապարՀ* V, *ճանապարՀէ* E, *ճանապարՀի corr. cum.* D — [2] *թէ* E — [3] *փութաին* E — [4] *լինէր այս* E — [5] *om.* E — [6] *յաճումն* E — [7] *ի յայտնութիւն* E — [8] *Մաթէոս* E — [9] *թէ* E — [10] *om.* E

12,24a
[1] C'est donc la recension hexaplaire (voir p. 373) que connaît et commente Hésychius.
[2] Allusion à l'un des trois autres sens qu'offraient les *Hexaples* (cf. Field, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 23).

Ensuite il ajoute: «*Cependant, maintenant ils n'ont aucune excuse à* (*leur*) *péché*[f-1]», parce qu'ils ont connu sa malpropreté, sa mauvaise odeur et sa malice par rapport à la justice dont la beauté était inconnue auparavant de beaucoup. Assurément la nocivité du péché est désormais bien connue.

12,23 «*Il égare les nations et les détruit, il disperse les nations et les conduit.*» «*Il égare les nations et les détruit.*» Ce n'est pas lui-même qui (les) «*égare*», mais il laisse s'égarer et aller à la destruction, du fait de (leur) égarement, celles qui ne veulent pas revenir à la croyance en lui. Quant à «*il disperse*» (les nations), Job veut dire: «Il (les) abat»; et «*il conduit*» celles qui veulent courir à la lumière[a] de sa prédication. Et nulle part il ne transgresse la justice, mais il se conduit selon chacun de ceux qui sont dans l'incroyance ou dans la foi. C'est pour cela que Siméon élevant dans ses mains le Seigneur, petit enfant, disait: «*Celui-ci est pour le relèvement et pour la chute de beaucoup*[b-1]».

12,24a «*Il change les cœurs des princes du peuple de la terre.*» Par «*peuple de la terre*[1]», il faut comprendre le (peuple) juif, parce qu'il est attaché aux biens terrestres, car c'est aussi à son sujet que Paul parle de «*ceux qui ont des pensées terrestres*[a]»; leurs «*princes*» étaient les prêtres, les scribes et les pharisiens. «*Il changea leurs cœurs*», c'est-à-dire «*il* (*les*) *détourna*», car ici (l'auteur) a pris «*changer*» au lieu de «*détourner*[2]».

12,24b Mais encore, «*il les a égarés sur une route qu'ils ne connaissaient pas*», lorsqu'après avoir pris un détachement de soldats[a], (les Juifs) scellaient le tombeau du Seigneur[b]. Ils avaient dit eux-mêmes à Pilate à propos du Seigneur: «*Nous nous sommes souvenus que cet imposteur disait: Après trois jours, je ressusciterai*[c]». Mais «*ils s'égarèrent sur une route qu'ils ne connaissaient pas*», car ce qu'ils se hâtaient de faire pour escamoter la gloire du Sauveur aboutissait à la manifester davantage, parce que les soldats étaient témoins de la résurrection du Sauveur. En effet, comme dit Matthieu: «*Étant venus dans la ville, ils racontèrent aux princes des prêtres comment tout s'était passé*[d]», évidemment ce qui concernait

f. Jn 15,22.

12,23 a. cf. Is. 60,3. b. Lc 2,34.

12,24a a. cf. Phil. 3,19.

12,24b a. cf. Matth. 27,65. b. cf. Matth. 27,66. c. Matth. 27,63. d. Matth. 28,11.

12,22b
[1] Le texte qui s'écarte de Z est conforme à NT. Il est cité différemment dans le *Comm. sur le Lév.* 4,13-21 et 10,19-20 (*PG* 93,826D et 902D).

12,23
[1] «Le Christ était la pierre posée comme fondement... si parmi ceux qui tombent par insouciance, ceux qui veulent se relèvent, la chute revient à l'homme insouciant, le relèvement au Christ», commente Hésychius dans l'*Hom. fest.* I,7, *de Hypapante* (éd. AUBINEAU, p. 39).

p. 594 զամենայն որպէս զիարդ եղև ». * յայտ է թէ զտէրունական գերեզմանէն : Բայց նոքա ոչ հաւատարմութեամբ հայեցան[11], թէպէտ և ի թշնամեաց[12] տեսանէին քարոզել զյարութիւն[13] Քրիստոսի. ուստի յիրաւի էած զանէծսն ի վերայ[14] նոցա Յովբ[15]՝ որ ըստ կարգիս կայ[16] :

12,25 « Շաւշափեսցեն զխաւար և ոչ զլոյս. մոլորեսցին իբրև զարբեալ » : Վասն է՞ր. « զի առաւել սիրեցին զխաւար քան զլոյս », որպէս զի Տէր իսկ ամբաստան ⌜զնոցանէն զտանի[1], ընդէ՞ր սիրեցին « զխաւար » առաւել քան « զլոյս », « վասն[2] զի էին գործք նոցա[3] չարութեամբ[4] » : Քանզի որք ունին զչարութեան գործս՝ պարտ է[5] նոցա « մոլորել իբրև զարբեալս » : Քանզի որպէս « արբեալք » ոչ գիտելով այլ ընդ այլոյ գործեն, փոխանակ բարեաց՝ չարիս : Քանզի[6] զոր արդարն անիծանէ՝ թէպէտ և տրտմելի թուի, այլ աւգուտ բերէ այնոցիկ՝ որոց[7] մարգարէութեամբն անիծանէ. զոր աւրինակ և Աստուած թէպէտ և տանջիցէ զմեղաւորս, այլ առ ի յաւգուտ նոցա լինի տանջանացն տնտեսութիւն : Այլ և զի՞նչ յարեաց Յովբ ի վերայ[8] բանիցս այսոցիկ :

13,1-2 « Ահա զայս ամենայն ետես ակն իմ, և լուաւ ունկն իմ. 2 և գիտեմ ես՝ որչափ և դուք խելամուտ էք, և ես իսկ չեմ անմտագոյն քան զձեզ » :

p. 595 Խոնարհութեամբ ⌜բարբառի * Յովբ[1] զասացեալս, քանզի յոյժ բարձրագոյնս իմանայ[2] սա և ասէ քան զայն[3]՝ որ բարեկամքն բարբաջէին : Բայց սակայն և[4] խոնարհութեամբ միտ դիր որպէս առաւելագոյն գտանի՝ զոր մարգարէական ոգւոյն առակէ : Քանզի և ասէ. « զայս ամենայն ետես ակն իմ ». յայտ է թէ մարգարէական տեսլեամբն : « Եւ լուաւ ունկն իմ ». զոր սուրբ գտեալ Աստուծոյ՝ առ ի լսել զխորհուրդս իւր վիճակեցոյց : Եւ ապա զի՞նչ առ նմին դնէ. « Եւ գիտեմ ես որչափ և դուք խելամուտ էք » : Այսինքն է, եթէ[5] « ոչ միայն այնմ խելամուտ եմ, զոր մարգարէական աւրէնքն ուսուցանեն, այլ և որչափ դուք գիտէք : Քանզի որ[6] զմեծագոյն գիտութիւնն[7] ունի, զիա՞րդ ոչ ունի և[8] զչափաւորն » : Բայց խրատելով զհպարտութիւնն և զմեզ ուսուցանելով, նմանս յարեաց ի նոյն. « Զի և ես իսկ ոչ եմ անմտագոյն[9] քան զձեզ » : Բայց որչափ մեծ էր[10] Յովբայ[11] իմաստութիւնն քան զնոցա, բաւական են ցուցանել բանք նորին : Բայց պարտ է մեզ հայել[12] յայն՝ որ ⌝գայ զկնի[13] ասացելոցն :

p. 596 **13,3** « Բայց սակայն ես ընդ Տեառն խաւսեցայց, յանդիմանեցայց * առաջի նորա՝ թէ[1] կամեսցի » :

11 հաւեցան E — 12 նորա — 13 յարութիւնն E — 14 վերա E — 15 Յոբ E — 16 զա E

12,25
1 զտանի զնոցանէ E — 2 *om.* E — 3 իւրեանց E — 4 չարութեան E — 5 էր E — 6 *om.* E — 7 որ E — 8 վերա E

13,1-2
1 Յոբ բարբառի E — 2 իմանա E — 3 զայնս E — 4 *om.* E — 5 թէ

le tombeau du Seigneur. Cependant ceux-là ne (leur) accordèrent aucun crédit, bien qu'ils aient vu la résurrection du Christ proclamée par des ennemis. C'est donc à propos que Job porta contre eux la malédiction suivante.

12,25 «*Ils palperont les ténèbres et non la lumière; ils s'égareront comme l'ivrogne.*» Pourquoi? «*Parce qu'ils ont aimé les ténèbres plus que la lumière*[a]», de sorte que le Seigneur lui-même se trouve être leur accusateur. Pourquoi ont-ils aimé «*les ténèbres*» plus que «*la lumière*»? «*Parce que leurs œuvres étaient mauvaises*[b].» Car ceux qui font des œuvres mauvaises, il est inévitable qu'«*ils s'égarent comme des ivrognes*»; en effet comme «*des ivrognes*», ils font, à leur insu, une chose pour une autre, du mal pour du bien. Quand le juste maudit, même s'il s'en attriste, il est quand même utile à ceux qu'il maudit d'une façon prophétique; ainsi Dieu, même s'il châtie les pécheurs, l'économie du châtiment leur est quand même utile. Mais qu'est-ce que Job a ajouté à ces paroles?

13,1-2 «*Voici, mon œil a vu tout cela et mon oreille l'a entendu,* 2 *et je sais, moi, combien vous aussi, vous êtes instruits; et moi-même, je ne suis pas plus sot que vous.*»

C'est avec humilité que Job prononce ces paroles, car il conçoit et énonce des pensées beaucoup plus sublimes que les radotages de ses amis. Considère cependant, combien, même en faisant la part de son humilité, ce qu'il annonce d'une manière figurée, animé par l'esprit prophétique, se révèle encore plus sublime. Car il dit aussi: «*Mon œil a vu tout cela*», évidemment par la vision prophétique. «*Et mon oreille* (*l'*) *a entendu.*» Celui que Dieu a trouvé saint, il l'a choisi pour entendre ses mystères. Qu'a-t-il ajouté ensuite? «*Et je sais, moi, combien vous aussi, vous êtes instruits.*» C'est-à-dire: «Je ne suis pas instruit seulement de ce que la Loi prophétique enseigne, mais (je le suis) aussi du degré de connaissance que vous, vous en avez. Car celui qui a une connaissance très grande, comment ne pourrait-il pas en avoir une modique? Cependant, tout en corrigeant (leur) orgueil et en nous enseignant, il a ajouté également: «*Car moi-même, je ne suis pas plus sot que vous*». Toutefois, combien la sagesse de Job était plus grande que la leur, ses paroles suffisent à le démontrer! Mais il nous faut examiner ce qui vient après ces propos.

13,3 «*Néanmoins, moi, je parlerai au Seigneur; je récriminerai devant lui, s'il le veut.*»

12,25 a. Jn. 3,19. b. Jn 3,19.

E — [6] *ո* E — [7] *գիտութիւն* E — [8] *om.* E — [9] *անմտագոյնս* E — [10] *է* E — [11] *Ցորա* E — [12] *Հաել* E — [13] *գա գՀեա* E

13,3
[1] *եթէ* E

Այսինքն է, եթէ [2] *« գիտեմ և ես զԱստուծոյ զառաւել մեծութիւն և զանչափ իմաստութիւն արարչին և զանհնարին* [3] *զաւրութիւն. այլ և զայս գիտելով, ՝խաւսեցայց ընդ Տեառն՝. քանզի գիտելով ⌜զզաւրութիւն նորա* [4]*, գիտեմ և զարդարութիւն : Իսկ վասն զի արդար է, տանի այնոցիկ որք ոչ ամբաստանն լինին՝ այլ խաւսին ընդ նմա : Եւ այս* [5] *ուսուցանէ զմարդիկս* [6]*, զի թէպէտ և յոյժ իցեն արդարք. այլ պարտ է համբերել այնոցիկ՝ որք դատին ընդ նոսա : Վասն այսորիկ ՝յանդիմանեցայց առաջի նորա՝ եթէ կամեսցի՝ : Քանզի եթէ* [7] *ոչ կամեսցի՝ լռեցից. ⌜վասն զի* [8] *գիտեմ զծառայական* [9] *պատիւս, և հրամանաւ Տեառն ՝խաւսեցայց՝, և այնչափ համարձակեցայց՝ մինչև ՝յանդիմանել՝ փորձեցայց. վասն որոյ վհատեցի՝ ոչ ի զուր վհատեցի, և վասն որոյ* [10] *հեծեցի՝ յիրաւի հեծեցի » : Եւ այս իսկ վայել* [11] *է արդարոց :*

13,4 *« Բայց դուք ինձ բժիշկք* [1] *մեղանչականք էք, և ողջացուցիչք չարեաց ամենեքեան » :*

« ՝Բժիշկք [2] *փնասակարք՝ որք զհիւանդութիւնս անդրէն նորոգէք. ՝և ողջացուցիչք*
* p. 597 *չարեաց՝ որք աճեցուցանէք զվէրս քաղցրագոյն * դեղովք* [3]*. դոյնպէս և դուք կարծելով ջատագովել Աստուծոյ, և քաղցր բանս բարբառեալ բերանով* [4]*, խաթարէք զախտս փորձեցելոյս, և ձեռն տայք թշնամւոյն* [5] *աճեցուցանելով զայտմունս վիրաց* [6] *որք ի նմանէ վիրաւորեցան. և ոչ բարիոք է ձեզ այսու բանիւք համարձակել » :*

13,5 *« Եղիցի ձեզ համրանալ, և համարեալ լիցի ձեզ յիմաստութիւն » :*

Քանզի որպէս լաւ է խաւսել զբարիս, դոյնպէս և լռել ի չարեաց. և ոչ միայն նա է իմաստուն՝ որ խաւսի զբարիս և իրատ տայ [1] *զպիտանացուս և քարոզէ զաւգտակարս ամենեցուն և զփրկչականս* [2]*, այլ և որ սանձեալ չբարբառի զընդդէմս այսոցիկ, և որ ոչ գրգռեալ սրտիւ զխորհուրդս չարս բանիւք բղխէ, և ոչ ի սպասաւորութիւն այնորիկ զլեզու իւր մատնէ, այլ և այլոց չարաչար խաւսելով՝ ինքն ոչ գրգռի բարբառել նման նոցին, և ոչ ջատագովել կամի չարաց, և պատճառս ջատագովութեան իմանալ չարեացս այսոցիկ ոչ առնու յանձն, այլ պահէ իսկ զայն՝ զոր Դաւիթ սաղմոսիւք երգեաց.*
* p. 598 ** « Դի՛ր տէր պահապան բերանոյ իմոյ, ⌜և դուռն ամուր շրթանց իմոց, զի մի՛ խոտորեսցի սիրտ իմ ի բանս չարութեան, պատճառել զպատճառս մեղաց. և մի՛ եղէց կցորդ ընդ ընտրեալս նոցա* [3] *» : Ընդ ո՞յր, բայց եթէ ընդ այնոցիկ՝ որք մեղաւք* [4] *վարին. « ընտրեալ* [5] *» է սատանայ առ ի նուէր չարի, և զաւրականք նորա դևք, և* [6] *որք միանգամայն ամբացան ի բանակի նորա :*

[2] *թէ* E — [3] *մեծութիւնն* E — [4] *զզաւրութիւնն Տեառն* E — [5] *այսու* E — [6] *զմարդիկ* E — [7] *ոչ եթէ* E — [8] *քանզի* E — [9] *ծառաական* E — [10] *որո* E — [11] *վկաեալ* E

13,4
[1] *բժիշկ* E — [2] *բժիշկ* E — [3] *դեղաւք* E — [4] *բերանաւ* E — [5] *թշնամոյն* E — [6] *վիրացս* E

13,5
[1] *տա* E — [2] *փրկանս* E — [3] *և այլն. պատճառել. խորհրդոց նոցա* E — [4] E, *մեղաւորք* V, *մեղաւք con.* D — [5] *և ընտրեալ* E — [6] *om.* E

Cela veut dire: «Je connais, moi aussi, la grandeur extrême de Dieu, la sagesse sans mesure du Créateur et sa puissance prodigieuse; mais, même en sachant cela, '*je parlerai au Seigneur*', car si je connais sa puissance, je connais aussi sa justice. Parce qu'il est juste, il supporte ceux qui, sans se faire accusateurs, lui parlent cependant. Cela apprend aux hommes que, même s'ils sont très justes, il (leur) faut quand même prendre en patience ceux qui sont jugés comme eux. C'est pourquoi, '*je récriminerai devant lui, s'il le veut*'. Car s'il ne le veut pas, je me tairai, parce que je connais (ce qui fait) l'honneur du serviteur; c'est sur l'ordre du Seigneur que '*je parlerai*', et je m'enhardirai au point de tenter de '*récriminer*'. C'est pour cela que j'ai été découragé, (et) je n'ai pas été découragé sans raison[1]! C'est pourquoi j'ai gémi, (et) c'est à juste titre que j'ai gémi!» C'est bien cela qui convient aux justes.

13,4 «*Mais vous, pour moi, vous êtes des médecins pernicieux, et tous, des régénérateurs de maux!*»

«'*Médecins*' nuisibles, (vous) qui renouvelez les maladies, '*et régénérateurs de maux*', (vous) qui faites s'étendre les plaies à l'aide de remèdes trop doux. De même, vous aussi, alors que vous pensez défendre Dieu et que votre bouche profère de douces paroles, vous avivez les maux de celui qui est mis à l'épreuve, et vous venez en aide à l'Ennemi en développant les enflures des plaies de ceux qu'il a blessés. Aussi il ne vous est pas bon de vous permettre ces paroles.»

13,5 «*Plût à Dieu que vous deveniez muets, et cela vous serait compté pour de la sagesse!*»

En effet, de même qu'il est bon de parler du bien, (il est bon) aussi de taire le mal. Est sage, non seulement celui qui parle du bien, donne des conseils avantageux et proclame ce qui est utile et salutaire à tous, mais aussi celui qui, se maîtrisant[a], ne claironne pas ce qui leur est néfaste, ne va pas, le cœur excité, faire jaillir des pensées mauvaises par ses paroles et ne livre pas sa langue au service de cela; mais alors que d'autres tiennent des propos pervers, il n'est pas incité lui-même à leur faire entendre de pareilles choses, il ne veut pas défendre les méchants et refuse de comprendre les raisons de défendre ce mal. Au contraire il observe ce que David a chanté dans les psaumes: «*Mets, Seigneur, une garde à ma bouche*[1] *et une porte solide à mes lèvres, pour que mon cœur ne dévie pas vers des paroles mauvaises afin de prétexter des excuses au péché, et pour que je ne m'associe pas à leurs élus*[b]». Avec qui, si ce n'est avec ceux qui vivent dans le péché? Satan est «*élu*» pour offrir le mal, ainsi que ses soldats, les démons, et tous ceux qui se sont retranchés dans son camp.

13,5 a. cf. Jac. 3,2. b. Ps. 140,3-4.

13,3
[1] Récriminer contre Dieu est impossible en effet, Job le sait.

13,5
[1] La citation s'achève ici dans le ms. E.

Յորոց մեք [7] ամենեքին հրաժարեսցուք, թէպէտ և կարծեսցեն երբեք ջատագովել Աստուծոյ. ոչ զի փառաւորեսցեն զԱստուած, այլ զի զարդարութեան մշակին բամբասեսցեն, զի մատնեսցեն զզաւրականն բարեաց. և [8] մի՛ ամենեքին կցորդ եղիցուք նոցա, և մի՛ ախորժեսցուք զմիաբանութիւն ընդ նոսա : Քանզի ի չարաց և ի բարեկամութենէն պարտ է փախչել, և խոտորել ի գովութենէ նոցա : Իսկ բարեաց և
p. 599 *զյանդիմանութիւնսն [9] որ լինին ի նոսա՝ յանձն առնուլ, և բազմապատիկ * համարել զչարախաւսութիւնսն [10]՝ որ լինին զնոցանէն [11], և փութալի համարել [12] զամբաստանութիւնս զնոցանէն [13] : Քանզի ամենայն ինչ՝ առ շահս և աւգուտս [14] նոցա լինի. և վաղվաղակի հասանեն գովութեանցն [15] Աստուծոյ Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյ՝ որում փառք և այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն [16] :*

[7] *և մեք* E — [8] *om.* E — [9] *յանդիմանութիւն* E — [10] *զչարախաւսութիւնն* E — [11] *զնոցանէ* E — [12] *համարեալ* E — [13] *զնոցանէ* E — [14] *և առ աւգուտ* E — [15] *գոհութեանցն* E — [16] *զաւրութիւնս յաւիտեանս* E

Séparons-nous complètement d'eux, même si parfois ils croient défendre Dieu, non pas dans le but de glorifier Dieu, mais de médire de celui qui cultive la justice, de trahir le soldat du bien. Ne nous associons absolument pas à eux et ne prenons pas plaisir à être d'accord avec eux. Il faut en effet fuir les méchants et leur amitié et nous détourner de leur louange. Mais (les hommes) de bien doivent accepter les reproches qu'on leur fait, regarder comme très honorables les médisances lancées contre eux, regarder aussi comme de grande importance les accusations (portées) contre eux. Car toutes choses tournent à leur profit et à leur utilité[c], et rapidement ils obtiennent les louanges de Dieu le Père, du Fils et du Saint-Esprit, à qui est la gloire, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles. Amen.

c. cf. Rom. 8,28.

Job 13,6 « *Լուարուք զյանդիմանութիւն բերանոյ իմոյ, և դատաստանի շրթանց*
իմոց անսացէք : 7 Ո՞չ ապաքէն առաջի Տեառն խաւսիցիք, և յանդիման նորա նեն—
գութիւն բարբառիք : 8 Կամ թէ թանգուզիցէ՞ք [1]*. դուք ամենեքեան դատաւորք*
լերուք : 9 Ձի բարիոք է եթէ քննեսցէ զձեզ [2] *: Ձի եթէ զամենայն արարեալ յաւե—*
լուցուք ի նա, 10 ոչ ինչ սակաւ կշտամբեսցէ զձեզ : Եւ եթէ ի ծածուկ աչառիցիք,
11 *ո՞չ ապաքէն արհաւիրք նորա զարհուրեցուցանիցեն զձեզ, և ահ նորա անզանիցի*
ի վերայ ձեր : 12 Եւ դիպիցին պերճութիւնքդ ձեր համգոյն մոխրոյ, և մարմին
կաւեղէն : 13 Կարկեցարուք՝ զի խաւսեցայց ես, և հանգեայց ի սրտմտութենէ :
14 *Առեալ զմարմինս իմ յատամունս իմ, և զոգի իմ եդից ի ձեռին իմում : 15 Եթէ*
* p. 600 *արկցէ զձեռն իւր զինև հզաւրն, քանզի և սկսեալ իսկ է. եթէ * ո՞չ խաւսեցայց և յան—*
դիմանեցայց առաջի նորա : 16 Եւ այն դիպեսցի ինձ ի փրկութիւն, քանզի ոչ մտցէ
առաջի նորա նենգութիւն : 17 Լուարուք, լուարուք բանից իմոց, զի պատմեցից
ձեզ լու ի լու : 18 Ձի ահաւասիկ մերձեալ եմ ի դատաստան իմ, և գիտեմ զի արդար
երևելոց եմ : 19 Ձի ո՞վ է ոսոխ իմ որ պատասխանեսցէ ինձ. զիա՞րդ կարկեցայց
և պակասեցայց : 20 Երկու ինչք պիտոյ են ինձ, և յայնժամ յերեսաց քոց ոչ թա—
գեայց : 21 Ձձեռն քո ի բաց արա յինէն, և ահ քո մի՛ զարհուրեցուսցէ զիս : 22
Եւ ապա կոչեսցես զիս, և լուայց քեզ. և եթէ խաւսեսցիս, և ես տաց քեզ պատասխանի :
23 *Քանի՞ ինչ են մեղք և անաւրէնութիւնք իմ, ուսո՛ ինձ՝ քանիա՞ւն իցեն. 24 ըն—*
դէ՞ր թագուցանիցես յինէն : Համարիցի՞ս զիս քեզ ոսոխ, 25 կամ եթէ ի հողմա—
շարժ տերևո՞յ երկնչիցիս, կամ իբրև հողմավա՞ր խոտոյ կայցես ինձ հակառակ : 26

Lemme XVI

[1] E, *յանգուգն իցէք* V, *թանգուզիցէք corr.* D — [2] E *add.* : *մինչև ցայն վայր.* « *և նմա արարեր մտանել ի դատաստան առաջի քո* » (p. 402, l. 6)

---

[15] Le texte est identique à Z. · *Job* 13,19 est différent de BSA et des *Hexaples* (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 25).

[16] *Job* 13,20a est identique à Z et conforme à A (omission de δὲ). *Job* 13,20b est différent de Z et conforme à la recension hexaplaire (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 25).

[17] Le texte est identique à Z. -- *Job* 13,21a est conforme à A et *Job* 13,21b à BSA.

[18] *Job* 13,22a est différent de Z, de BSA (...*m'*appelleras; et omission de ἐγώ). — *Job* 13,22b est identique à Z et différent de BSA (*et si*...)

[19] *Job* 13,23a est différent de Z et de BSA (omission de μου¹). *Job* 13,23b est identique à Z et conforme à BS.

[20] Le texte est identique à Z et conforme à BS (omission de δὲ).

[21] Le texte est identique à Z. *Job* 13,25a est différent de BSA (omission de ὡς). -- *Job* 13,25b est conforme à BS.

[22] Le texte est identique à Z. — *Job* 13,26a est conforme à BSA et *Job* 13,26b à A.

13,6 «*Écoutez le reproche de ma bouche et prêtez l'oreille au jugement de mes lèvres*[1]. 7 *N'est-ce pas devant le Seigneur que vous parlez et en sa présence que vous prononcez des paroles trompeuses*[2]? 8 *Ou bien est-ce que vous vous dérobez? Vous tous, soyez des juges*[3]! 9 *Il est bon en effet que* (Dieu) *vous examine*[4]! *Car si, après avoir fait tout cela, vous renchérissez sur lui*[5], 10 *il ne vous réprimandera pas qu'un peu! Et si en secret vous faites acception de personne*[6], 11 *la frayeur qu'il inspire ne vous épouvantera-t-elle pas, et sa crainte ne tombera-t-elle pas sur vous*[7]? 12 *Et votre superbe sera comme de la cendre, et (votre) corps, d'argile*[8]. 13 *Tenez-vous en silence pour que, moi, je parle, et que je calme (mon) irritation*[9]. 14 *Prenant mes chairs avec mes dents, je mettrai aussi mon âme dans ma main*[10]. 15 *Si le Puissant lève la main sur moi — il a même déjà commencé —, ne parlerai-je pas et ne plaiderai-je pas ma cause devant lui*[11]? 16 *Et cela m'arrivera pour le salut, car la ruse n'entrera pas devant lui*[12]. 17 *Écoutez, écoutez mes paroles pour que je vous l'annonce publiquement*[13]: 18 *Voici que je suis proche de mon jugement, et je sais que je vais apparaître juste*[14]. 19 *Quel est en effet mon adversaire qui me répondra? Comment me tairai-je et m'effacerai-je*[15]? 20 *J'ai besoin de deux choses et alors, je ne me cacherai pas de ta face*[16]: 21 *écarte de moi ta main et que ta crainte ne m'épouvante pas*[17]. 22 *Et alors tu m'appelleras et je t'entendrai, et si tu parles, moi aussi je te répondrai*[18]. 23 *Quel est le nombre de mes péchés et de mes iniquités? Apprends-(le) moi: quel est leur nombre*[19]? 24 *Pourquoi te caches-tu de moi? Me regarderais-tu comme ton adversaire*[20]? 25 *Craindrais-tu une feuille agitée par le vent? Ou te tiendrais-tu contre moi comme contre un brin d'herbe poussé par le vent*[21]? 26 *Car tu as écrit du mal contre moi et tu as mis sur moi des péchés de jeunesse*[22]. 27 *Tu as placé mon pied dans le cep, tu as observé toutes mes actions et* *Lemme XVI*

Lemme XVI

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[3] *Job* 13,8a est identique à Z et conforme à BS. *Job* 13,8b est différent de Z et de BSA (...*tous*...).

[4] L'incipit du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Et tu l'as fait entrer en jugement devant toi.*» (*Job* 14,3).

[5] Le texte est identique à Z. *Job* 13,9a est conforme à S et *Job* 13,9b à BS.

[6] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[7] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[8] Le texte est identique à Z et conforme à A.

[9] Le texte est identique à Z et conforme à la recension hexaplaire (ἐγώ) d'après saint Jérôme (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 25).

[10] Le texte est identique à Z et conforme à A.

[11] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[12] Le texte est identique à Z. *Job* 13,16a est conforme à BSA et *Job* 13,16b à A.

[13] Le texte est identique à Z. *Job* 13,17a est conforme à BS et *Job* 13,17b à BSA.

[14] Le texte est identique à Z. *Job* 13,18 est différent de BSA (omission de ἐγώ).

Զի գրեցեր զինէն չարիս, և արկեր զինև զմեղս մանկութեան : 27 Եդեր զոտն իմ ի պաշարման, պաՀեցեր զամենայն զգործս իմ, և յարմատս ոտից իմոց Հասեր, 28 որ իբրև զտիկ Հնացեալ են, կամ թէ իբրև զձորձ ցեցակեր : 14,1 Զի այր կանանցածին (p. 601) սակաւակեաց * է և լի բարկութեամբ : 2 Որ իբրև զծաղիկ ծաղկեալ՝ թաւթափեցաւ, խոյս ետ իբրև զստուեր, և մի՛ կայցէ : 3 Ո՞չ ապաքէն և այնմ Համար առնիցես, և նմա արարեր մտանել ի դատաստան առաջի քո » :*(Job 13,6—14,3)

Մեծ շնորՀ ետ Աստուած[3] *մարդկան զբարեպաշտութիւն, զոր ուրուք առեալ մեծապէս Հարստանայ*[4]*. և ոչ ստացուածոց և ոչ ընչից կարաւտանայ*[5]*, և ոչ են պէտք նմա աշխարՀս, և ոչ ազգի և ոչ ծառայից*[6] *բազմութիւն, և ոչ մարմնոյ առողջութիւն. այլ*[7] *ոչ ինչ ունելով, իբրև թէ զամենայն ունիցի. արՀամարՀեալ*[8] *զերկիր և որ ինչ իրք ի նմա իցեն. այլ մեծութիւն զԱստուած Համարի, և աշխարՀ իւր՝ զերկինս, և աւելի պէտս շաՀից ի տարերցս ընդունի քան ի ծառայից*[9]*, առեալ ի սպասաւորութիւն զտարերսս : Ոչ ինչ է պիտոյ նմա առողջութիւն մարմնոյ, քանզի ոչ ինչ իսկ է վտաՀ ի խոտս և ոչ Հաւատայ*[10] *ապականութեանս : Գիտէ զի ընդունայն ածանէ զկաւս. թէպէտ և բազում անգամ աւծցէ, այլ յերկիր դարձցի, և ամենևին ի Հող լուծցի, և անդրէն դարձցի ի նոյն բնութիւն, մինչև անդրէն նորոգել կամեսցի զանդամս մեր՝ որ ստեղծն ի սկզբանէ : (* p. 602) * Ուստի և Յովբ*[11] *յետ մեծութեանն*[12] *այնպէս խաւսի՝ որպէս եթէ*[13] *իցէ ի մեծութեանն*[14] *և առ բարեկամսն Համարձակի՝ որպէս և ոչ ի թագաւորութեանն Համարձակէր : Ո՞չ միտ դնես, զի և այժմ այսպիսի*[15] *բարբառէր ճգնողն առ Սովփար :*

Job 13,6 « *Լուարուք զյանդիմանութիւն բերանոյ իմոյ, և դատաստանի շրթանց իմոց անսացէք* » :

« *Մի՛ արՀամարՀէք ասէ զխաւսողս, եթէ մերկ երևի ձեզ ի թագաւորական պատուէն : Մի՛ Հայիք*[1] *ի լեզուս Յովբայ*[2]*, այլ ընդ Աստուած որ շարժէն զնա, այլ*[3] *յՈգին որ ազդէ և յորդորէ զնա. և մի՛ անգոսնէք զճարտասանս՝ որ նստի ի վերայ*[4] *աղբեւաց, քանզի զերկինս յաւրինէ՝ որ ի սմայս բարբառի : ՝Լուարուք զյանդիմանութիւն բերանոյ իմոյ՝ : Յանդիմանեմ՝ զի խրատեցից, զի ողջախոՀ արարից զյանդիմանեալսն. զի և նա ուղղել կարասցէ ⌜յանդիմանեալ և խրատեալ*[5] *զայլս : ՝Եւ դատաստանի շրթանց*

[3] *om.* E — [4] *Հարստանա* E — [5] *կարաւտանա* E — [6] *ծառաից* E — [7] *այլ և* E — [8] *արՀամարՀել* E — [9] *ծառաից* E — [10] *Հաւատա* E — [11] *Յոբ* E — [12] *բազում մեծութեանն* — [13] *թէ* E — [14] *մեծութեան* E — [15] *այսպիսիս* E

13,6
[1] *Հաիք* E — [2] *Յոբա* E — [3] *և* E — [4] *վերա* E — [5] *յանդիմանել և խրատել* VE, *յանդիմանեալ և խրատեալ* *corr. cum.* D

---

² Les matières qui composent le cosmos: l'air, l'eau, la terre et le feu, plusieurs fois mentionnées dans les *Homélies festales* (voir l'Hom. fest. XVI, 17, éd. AUBINEAU, p. 689, note 2).

tu es parvenu à la racine de mes pieds[23] 28 *qui ont vieilli comme une outre ou comme un vêtement rongé par la vermine*[24]. 14,1 *Car le mortel né de la femme a une vie courte et pleine de colère*[25]. 2 *Lui, comme une fleur qui a fini de fleurir, il est tombé après avoir été secoué, il s'est enfui comme une ombre et il ne subsistera pas* [26]. 3 *Ne te rendras-tu donc pas compte de ce qu'est celui-là? Et c'est lui que tu as fait entrer en jugement devant toi*[27]!» (*Job* 13,6-14,3)

Prologue

Dieu a accordé une grande grâce aux hommes, la piété[a]; qui la reçoit s'enrichit grandement[1]. Il n'est privé ni de richesses ni de biens, il n'a besoin ni de ce monde, ni d'un grand nombre de descendants et d'esclaves, ni de la santé du corps. Mais, tout en ne possédant rien, (il se comporte) comme s'il possédait tout[b]. Il méprise la terre et tout ce qui s'y trouve, mais il regarde Dieu comme (sa) richesse et les cieux comme son univers, et il reçoit ce qui est utile, davantage des éléments[2] que de (ses) serviteurs, puisqu'il a pris les éléments à son service. La bonne santé du corps ne lui est en rien nécessaire, car il n'a vraiment pas confiance dans ce brin d'herbe[c] et il ne se fie pas à ce qui se corrompt. Il sait qu'il oint inutilement cette argile. Bien qu'il oigne souvent (son corps), cependant il retournera en terre[d], il se résoudra complètement en poussière et il retournera à cette même nature (d'argile), jusqu'à ce que (Dieu) veuille rénover nos membres[e] qu'il avait modelés[f] au commencement. Aussi, après (la perte) de sa richesse, Job parle comme s'il était dans la richesse; il fait preuve d'assurance auprès de ses amis, alors qu'il ne le faisait pas tandis qu'il régnait. Ne remarques-tu pas que maintenant encore le combattant s'adressait ainsi à Sophar?

Job 13,6 «*Écoutez le reproche de ma bouche et prêtez l'oreille au jugement de mes lèvres.*»

«Ne méprisez pas, dit-il, celui qui parle, s'il vous apparaît dépouillé de l'honneur royal. Ne regardez pas la langue de Job, mais Dieu qui le met en mouvement, mais l'Esprit qui le stimule et l'encourage. Ne dédaignez pas l'orateur qui est assis sur un fumier[a], car il embellit les cieux celui qui s'écrie en ce (lieu): '*Écoutez le reproche de ma bouche*'. Je fais des reproches afin de corriger, afin d'inspirer de saines pensées à celui que je réprimande, pour que lui aussi puisse amender, en réprimandant et en corrigeant les autres. '*Et prêtez l'oreille au*

Prologue XVI a. cf. 1 Tim. 4,8. b. cf. 2 Cor. 6,10. c. cf. cf. Is. 40,6. d. cf. Gen. 3,19. e. cf. Phil. 3,21. f. cf. Gen. 2,7.

13,6 a. cf. Job 2,8.

[23] *Job* 13,27a est différent de Z et conforme à BSA (omission de δέ). *Job* 13,27b est identique à Z et conforme à BS (omission de δέ). – *Job* 13,27c est identique à Z et conforme à BSA.

[24] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[25] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[26] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δέ en *Job* 14,2b).

[27] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

Prologue XVI

[1] La piété, qui est adoration de Dieu (Hom. 1, sur *Job* 1,1b-c), remplace tout le reste, va dire Hésychius dans ces quelques lignes du prologue.

իմոց անսացէք՝ ։ Զի ոչ ինչ յանդգնութեամբ առնեմ, այլ սուրբ սրտիւ դատիմ. զի ոչ առանց խոտորելոյ [6] և խղճի մտաց է առ իս դատաստանս ». իբրև թէ այս ի նոսա ոչ գոյ ։ Վասն այսորիկ ի վերայ [7] էած.

* p. 603 **13,7** « Ո՞չ ապաքէն առաջի Տեառն խաւսիցիք [1], և յանդիման * նորա նենգութիւն բարբառիք » ։

Քանզի որ զարդարն անգոսնէ՝ զընդդէմս Աստուծոյ խաւսի. որ զքաջն բամբասէ՝ տրտմեցուցանէ զթագաւորն. որ զմարգարիտն մատնէ՝ վնասէ վաճառականին առանց իրիք երկբայութեան [2] ։ Ուստի և եթէ ձեզ ուղիղ թուեցին ձեր բանքդ, սակայն Աստուած ի նենգութիւն, ի պատրանս և ի չարութիւն համարի, վասն զի բամբասէք զքաջ նահատակս նորա, և անգոսնէք զմեծութիւն նորա, և զստացուածս նորա հայհոյէք [3] ։ Բայց ոչ ինչ շահ գտցէք ի չար հնարագիտութեանցս այսոցիկ ։

13,8 « Կամ թէ թանգուգիցէ՞ք դուք լինել դատաւոր » ։

Այսինքն է թէ « ոչ ինչ եղիցի ձեզ աւգուտ յասացելոցս, որովք ընդունայնս ՝զանարատն՝ բամբասէք ։ Քանզի ոչ փախչիք ի դատաստանէն Աստուծոյ, և ոչ տացէ [1] ձեզ զերծանել ի հանդերձեալ դատաստանացն՝ ամբաստանութիւնք արդարոց ։ Վասն որոյ ՝դուք իսկ լերուք դատաւորք՝ եթէ կարասցէք [2] ապրեցուցանել զմեղաւորն ի դատաստանէ [3], վասն բարւոյն՝ բամբասանք, և վասն արդարոցն՝ ամբաստանութիւնք » ։

* p. 604 **13,9a** * « Զի բարիոք է եթէ քննեսցէ զձեզ » ։

« ՝Քննեսցէ՝ հանդերձ գործովք և զբանս, հանդերձ լեզուաւ և զսիրտս ։ Ուստի [1] միտ դիցէ զննելով զհետս ձեր, եթէ ունկնդրութեամբ ունիք զաւրէնս նորա, և եթէ անունկնդրութեամբ՝ յայնժամ ծանիջիք զընտրութիւն ձեր և զՑովբայ [2] ։ Եթէ դուք ընդունայն բամբասէք զիս, և զձէնջ յիրաւի ամենայն արարածք ամբաստանեն » ։ Այլ զի՞նչ այսոցիկ եղ առընթեր ։ ՝Իբրև թէ [3] առ հասարակ ի վերայ [4] ամենայն կեղծաւորաց կամեցաւ ածել զամբաստանութիւնն, և [5] ի վերայ [6] այնոցիկ՝ որ [7] լոկ միայն ձևովք [8] կամէին հաճոյ լինել Աստուծոյ և ոչ իրաւք ։

[6] խոտելոյ E — [7] վերա E

13,7
[1] խաւսիք E — [2] երկբաութեան E — [3] հայհոէք E

13,8
[1] տա E — [2] կարայցէք E — [3] դատաստանի E

13,9a
[1] [ու]ստի E — [2] զՅոբա E — [3] եթէ E — [4] վերա E — [5] *om.* E — [6] վերա E — [7] որք E — [8] ձևաւք E —

13,9a
[1] «Les amis de Job, en voulant intervenir, s'exposent au redoutable examen du souverain Juge» (DHORME, *Job*, p. 167).

jugement de mes lèvres'. Car je ne fais rien avec arrogance, mais je juge avec un cœur pur, parce que, sans éloignement du (péché) et sans conscience, il n'y a pas de jugement pour moi.» Il veut dire ainsi que cela n'existe pas chez eux; c'est pourquoi il a ajouté:

13,7 «*N'est-ce pas devant le Seigneur que vous parlez et en sa présence que vous prononcez des paroles trompeuses?*»

Car celui qui méprise le juste[a] tient des propos contraires à Dieu, celui qui se fait le détracteur de l'homme vertueux attriste le Roi[1], celui qui livre la perle précieuse[b] fait certainement tort au Marchand[2]. Aussi, même si vos paroles vous semblent droites, Dieu cependant les regarde comme des ruses, des supercheries et des méchancetés, parce que vous dites du mal de son courageux athlète, que vous méprisez sa richesse et que vous diffamez ses biens. Mais vous ne tirerez aucun profit de ces méchantes finasseries.

13,8 «*Ou bien est-ce que vous vous dérobez, vous, à être juges*[1] ?»

C'est-à-dire: «Vous ne tirerez aucun profit des paroles avec lesquelles vous calomniez inutilement '*l'homme irréprochable*[a-2]'. Vous n'échapperez pas en effet au jugement de Dieu, et il ne vous accordera pas de vous soustraire aux condamnations à venir, les accusations des justes[b]. C'est pourquoi, '*vous, soyez donc des juges*[3]'. Puissiez-vous sauver le pécheur de ce qui le condamne: ses calomnies contre l'homme de bien et ses accusations contre le juste[c] !»

13,9a «*Il est bon en effet que* (*Dieu*) *vous examine*[1].»

«En même temps que les actes '*il examinera*' aussi les paroles, en même temps que la langue (il examinera) aussi le cœur. Il s'appliquera donc à observer vos traces, (à voir) si vous gardez sa loi avec docilité ou sans docilité; alors vous connaîtrez la différence entre vous et Job. Si vous calomniez sans raison, toutes les créatures vous accusent à juste titre!» Mais qu'est-ce que (Job) a ajouté à ces propos? Il a voulu, pour ainsi dire, porter l'accusation contre tous les hypocrites sans exception, et contre ceux qui veulent plaire à Dieu, uniquement par des apparences et non par des réalités.

13,7 a. cf. Ps. 33,22; Sag. 5,1. b. cf. Matth. 13,45-46.

13,8 a. Job 1,1.8; 2,3. – b. cf. Ps. 1,5. c. cf. Sag. 5,4.

13,7

[1] Allusion, semble-t-il, au «Roi» du jugement dernier de *Matthieu* 25,31-46.

[2] Comme dans les deux comparaisons précédentes, c'est Dieu qui est désigné sous ce titre suggéré par *Matth.* 13,45. Hésychius l'applique aussi à Dieu dans l'*Hom. fest.* XIV,3, *In S. Procopium* (éd. AUBINEAU, p. 551).

13,8

[1] Ce texte est différent du lemme du début (voir p. 400) sans être conforme à l'un des textes de la LXX ou des *Hexaples*.

[2] Le commentaire d'Hésychius suppose une réponse affirmative des amis de Job à l'interrogation du lemme. Ils feront leur office de juges, mais leurs sentences, des médisances, leur vaudront les accusations de Dieu et des justes.

[3] *Job* 13,8b est ici conforme à la LXX (BS) et différent du lemme du début (voir p. 400).

13,9b-10a « *Չի եթէ զամենայն արարեալ յաւելուցուք ի նա,* 10 *ոչ ինչ սակաւ կշտամբեսցէ զձեզ* » :

Այսինքն է՝ « *եթէ* [1] *բազմադիմի, մանաւանդ եթէ բազմատեսակ խորամանկութիւնս պատրաստիցէք. ոչ որ Աստուծոյ հաճոյ իցէ, այլ որչափ գայ ի սիրտս ձեր խաւսիցիք,* ⌜*զերծանէ՞ք առ* [2] *յԱստուծոյ դատաստանէն, թէպէտ և այլոյ գործոց* [3] *հաւաստեաւ* [4] *քննիչք և փորձք* [5] *լինիցիք : ՙԵւ զայս ամենայն առնելով յաւելուցուք ի նա՚, յայտ է* * p. 605 *թէ յԱստուած. բայց ոչ ինչ այսու* ⌜*արժանի* * *փառաբանութեանց* [6] *գործեալ, ՙյանդիմանեսցէ զձեզ՚ Աստուած. և որ գործով արդարութիւն է՝ բամբասէք, և բանիւք զանարժանս բարբառիք* » : *Բայց գիտելով հաստատութեամբ* [7] *զգաղտնիս սրտի, յոյժ յիրաւի առ նմին կարգեաց Յովբ* [8] :

13,10b-11 « *Եւ եթէ ի ծածուկ աչառիցիք* [1], 11 *ո՞չ ապաքէն արհաւիրք նորա զարհուրեցուցանեն զձեզ. և ահ նորա անկանիցի ի վերայ* [2] *ձեր* » :

Ո՞յր. բայց եթէ նորա՝ որ զամենայն ինչ հաստատութեամբ գիտէ, և որում գաղտնիք սրտի յայտնի են » : *Ո՞ւմ* [3] *շնորհս առնէք, իբրև գործակիցք նորա* [4] *և խորհրդակիցք, և զսրովանաւք և բամբասանաւք ունիք զարդարս՝ որք յԱստուծոյ վկայեցան* [5] : *ՙԵւ գաղտնի աչառիք* [6]*՚ այնոցիկ ընդ որոց պատերազմ արդարոցն է. որք և* ⌜*յԱստուած հայհոյել* [7] *ոչ դադարեն, և կարծեն եթէ Երկիւղիւ փառաբանեն զնա՝ բայց ոչ միամտութեամբ, զի մարտնչին ընդդէմ արարածոց նորա* » : *Որպէս և դասն դիւաց՝ որ ասէին զՔրիստոս, եթէ* [8] « *Որդի ես Աստուծոյ* », *վասն* « *ահին* [9] » *տանջանաց որ եկեալ էին ի վերայ* [10] *նոցա : Բայց իբրև* [11] *հրամայեցաւ* [12] *նոցա մտանել յերամակն* * p. 606 *խոզից, նոյն ժամայն քարավէժ արարեալ* * *սատակեցին զնոսա, և յանդիմանեցան՝ եթէ* [13] *զիա՞րդ առ ամենայն արարածս ունին թշնամութիւն, բայց առաւել ևս առ մարդն յերևելի արարածոցս* :

« *Նոցա ՙաչառիք՚ դուք, որպէս և նոքա Աստուծոյ : Եւ է ուրեք զի կարծեն փառաւորել զԱստուած, և զումարին ի վերայ* [14] *արարածոց նորա : Դոյնպէս և դուք կերպարանիք ջատագովել Աստուծոյ. բամբասէք զայնոսիկ՝ զորս նա իւր տաճար ունի և բարեկամս գիտէ, և որդիս և ժառանգորդս համարի : Բայց սակայն ոչ ինչ կարէք առնել առանց նորա գիտութեան* [15] » : *Զի՞նչ հնար է թագչել* [16] *ի նմանէն* [17], *որ*

13,9b-10a
[1] E, *եթէ ոչ* VD — [2] *առ ի զերծանել* VD, *զերծանէ՞ք առ ի* E — [3] *գործոյ* E — [4] *հաւատով* E — [5] *փորձիչք* E — [6] *այսու փառաբանութեանց* E — [7] *հաւաստութեամբ* E — [8] *Յոբ* E

13,10b-11
[1] *աչառիցէք* E — [2] *վերա* E — [3] *որում* E — [4] E, *նոցա* VD — [5] *վկաեցան* E — [6] *աչառիցիք* E — [7] *զԱստուած հաճոել* E — [8] *om.* E — [9] *ահի* E — [10] *վերա* E — [11] *որպէս* E — [12] *հրամաեցաւ* E — [13] *թէ* E — [14] *վերա* E — [15] *գիտութեանն* E — [16] *թաքչել* E — [17] *նմանէ* E

13,10b-11
[1] Les amis de Job qui prétendent s'attacher à Dieu (*Job* 13,9b) en condamnant leur ami.

13,9b-10a «*Car si, après avoir fait tout cela, vous renchérissez sur lui,* 10 *il ne vous réprimandera pas qu'un peu*[1] !»

C'est-à-dire: «Si[2] vous préparez des ruses multiples ou même multiformes, si vous dites, non ce qui est agréable à Dieu, mais tout ce qui vous tient à cœur, se peut-il que vous échappiez[3] au tribunal de Dieu, même si vous examinez et éprouvez exactement les actions d'autrui? '*Et faisant tout cela, vous renchérissez sur lui*', c'est-à-dire sur Dieu! Mais, comme en cela vous ne faites rien qui soit digne de louanges, Dieu '*vous réprimandera*'. Vous calomniez celui qui pratique en actes la justice et, dans vos discours, vous faites entendre des propos indignes». Cependant, comme Job connaît avec certitude les secrets du cœur, c'est très justement qu'il a ajouté:

13,10b-11 «*Et si en secret vous faites acception de personnes,* 11 *la frayeur qu'il inspire ne vous épouvantera-t-elle pas et sa crainte ne tombera-t-elle pas sur vous?*»

De qui (cela est-il dit), si ce n'est de celui qui sait tout avec certitude et pour qui les secrets du cœur sont manifestes[a]? «A qui faites-vous plaisir, en voulant passer pour ses collaborateurs et ses confidents[1], alors que vous blâmez et calomniez des justes qui ont reçu le témoignage de Dieu[b]? '*Et à la dérobée vous faites acception de personnes*', en faveur de ceux avec qui les justes sont en guerre, (en faveur de ceux) qui ne cessent pas non plus de blasphémer contre Dieu et qui croient qu'ils le glorifient par la crainte, mais non par la sincérité; ils se battent en effet contre ses créatures.» Ainsi (agissait) la bande des démons qui disaient au Christ: «*Tu es le Fils de Dieu*[c]», à cause de «*la peur*» des châtiments qui étaient venus sur eux. Cependant quand il leur eut donné la permission d'entrer dans le troupeau de porcs, s'y précipitant à l'instant même, ils les firent périr et ils furent blâmés[d]. Pourquoi ont-ils de l'hostilité envers toutes les créatures, mais plus encore, parmi les créatures visibles, envers l'homme?

«'*Vous faites acception de personnes*' avec eux (les justes), vous, comme eux (les démons) avec Dieu. Il arrive parfois même que l'on croie glorifier Dieu, alors que l'on fait la guerre à ses créatures! De même, vous aussi, vous faites semblant de défendre Dieu; vous calomniez ceux qu'il tient pour son temple, qu'il reconnaît pour ses amis, qu'il regarde comme des fils et des héritiers. Toutefois vous ne pouvez rien faire sans qu'il le sache.» Quelle possibilité y a-t-il de lui échapper, à lui qui dit ceci: «*Est-ce que quelque chose peut m'échapper*[e]?» Et encore: «*Moi, je suis*

13,10b-11 a. cf. 1 Cor. 4,5. b. cf. 1 Jn 5,9. c. Mc 3,11. d. cf. Matth. 8,31-34; Mc 5,12-17; Lc 8,32-37. e. Jér. 32,27.

13,9b-10a

[1] Le texte arménien de *Job* 13,9b n'améliore en rien les lectures inexplicables de la LXX à laquelle il est ici entièrement conforme (cf. Dhorme, *Job*, p. 167; H. Heater, *A Septuagint Translation*, p. 190-191). En jouant le rôle de juges, en disant tout ce qu'ils ont sur le cœur, les amis de Job ne se trouveront pas pour autant justes aux yeux de Dieu.

[2] Nous adoptons la leçon du ms. E: *et'ē, si*, au lieu de: *et'ē oč', si ne... pas*, du ms. V qui rend la phrase incompréhensible. La *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan n'a pas conservé trace de ce passage.

[3] La leçon du ms. E nous semble préférable, ici encore, à celle du ms. V: «pour échapper au jugement...»

աւասիկ զայս ասէ. « Մի՛ եթէ [18] թագչիցի° [19] ⸢ինչ յինէն [20] », և դարձեալ, « Մերձ եմ ես, ասէ Տէր, և ոչ հեռի, և իցէ° թէ թագիցէ [21] ուրեք մարդ և ես ոչ տեսից : Մի՛ եթէ [22] ո°չ լնուցում զերկինս և զերկիր, ասէ Տէր » :

Այս է, եթէ [23] « արհաւիրք նորա զարհուրեցուցեն զձեզ », յայտ է՝ եթէ [24] պղտորեսցէ և խառնակեսցէ, և բազում տղմաւք յածեցուցէ : Եւ ըստ նման [25] « արհաւրաց »՝ որք [26] հարկանիցին զաւազանաւք ի նմանէ « ահիւ նորա », որ իբրև եկեսցէ « ի վերայ [27] ձեր », յայնժամ ծանիջիք որ ի կարգիս կայ [28] :

p. 607 **13,12** « * Եւ եղիցին պերճութիւնքդ ձեր հանգոյն մոխրոյ, և մարմին կաւեղէն » :

Վասն զի և այժմ երկրային [1] է հպարտութիւնդ [2], այլ սակայն յանդիմանի տանջանաւք, մանաւանդ որ հպարտութեամբ մեծամեծս բարբառին և անաւրէնութեամբ խրոխտանան, և առանց Աստուծոյ պերճանան : Ցանկարծակի խոնարհեալ ի պատուհասիցն Աստուծոյ՝ եղիցին « հանգոյն մոխրոյ՝ » որ կոխի [3] յամենեցունց և ցրուի [4] ընդ ամենայն տեղիս : Սոցա և « մարմինք կաւեղէնք » են, քանզի դոյզն ինչ երկրայինք [5] են, և ոչ ինչ ⸢ամենեկին ունին [6] երկնայինս [7], վասն որոյ լռութեամբ յիրաւի դասէ [8] զնոսա :

13,13-14a « Համրացարուք զի խաւսեցայց ես, և հանգեայց ի սրտմտութենէ, 14 առեալ զմարմինս իմ յատամունս իմ » :

Լաւ է « երկրայնոյն [1] » լռել և « երկնաւորին [2] » խաւսել, զի նոքա խաւսելով ապականեն զլսողսն, քանզի « ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք » : Իսկ սա որչափ և [3] խաւսիցի՝ առ ի յաւգուտ լինի լսողաց, և զարթուցանէ յաւգուտս առաքինութեանց, եթէ « բանք իմաստնոցն [4] են իբրև զխթան եզին [5] » : Վասն որոյ ասէ՝ թէ « կարկեցարուք », ի ⸢վերայ ածէ [6]՝ թէ « խաւսեցայց ». p. 608 * վասն զի ոչ է պարտ ընդ քաղցր ջրոյն [7] խառնել զաղին և զյոռին : Ոչ ընդունայն ինչ առ ընթեր եդ՝ եթէ « ես », այլ զճգնողէն Աստուծոյ ասէ, զքաջ զաւրականէն, որ համբերութեամբ տարաւ ամենայն փորձութեանց թշնամւոյն [8], որ զամենայն ստացուածս ի բաց ընկէց [9], և փոխանակ ամենայնի՝ համարեցաւ մեծութիւն [10] զԱստուած : Իսկ վասն է՞ր հրամայէ [11] նոցա լռել : Զի դադարեսցէ, ասէ, « ի սրտմտութենէ », և առանց բարկութեան խաւսեսցի. զոր և սրել հարկաւոր էր, տեսանելով զսուտ բանս նոցա՝ իբրև արդարութեամբ զունեալս : Վասն որոյ այնչափ նախանձէր և այնչափ զուարճանայր [12] ի բարկութիւն, և

[18] թէ E — [19] թաքչիցի E — [20] *om.* E — [21] թաքչիցի E — [22] թէ E — [23] թէ E — [24] թէ E — [25] նմանութեան E — [26] որ E — [27] վերա E — [28] կա E

13,12
[1] երկրաին E — [2] ձեր հպարտութիւնդ E — [3] կոխին E — [4] ցրի E — [5] երկրաինք E — [6] ունին ամենեկին E — [7] երկնաին E — [8] դատի E

13,13-14a
[1] երկրայնւոյն E — [2] երկնայնոյն E — [3] *om.* E — [4] իմաստնոց E — [5] եզեն E — [6] վերա ած E — [7] ջրոյ E — [8] թշնամոյն E — [9] ընկեաց E — [10] *om.* E — [11] հրամաեաց E — [12] զայրանայր E

proche, dit le Seigneur, et non pas loin. Peut-il arriver qu'un homme se cache quelque part et que moi, je ne le voie pas? Est-ce que je ne remplis pas les cieux et la terre, dit le Seigneur[f]*?*»

Ces paroles: «*La frayeur qu'il inspire vous épouvantera*», veulent dire évidemment que (le Seigneur) (les) troublera, les confondra et les roulera dans une boue épaisse[g]. Aussi, conformément à cette «*frayeur*», ceux-ci seront comme frappés de verges par lui, remplis de «*sa crainte*»; lorsqu'elle viendra «*sur vous*», alors vous reconnaîtrez les paroles qui suivent.

13,12 «*Et votre superbe sera comme de la cendre, et (votre) corps, d'argile.*»

Pour l'instant, en effet, l'orgueil appartient encore à ce monde, alors qu'il est cependant réprimandé par des châtiments, surtout chez ceux qui, dans leur orgueil, font les hâbleurs, qui fanfaronnent dans leur iniquité et qui se pavannent en oubliant Dieu[a]. Humiliés à l'improviste par les châtiments de Dieu, ils seront «*comme de la cendre*» qui est foulée aux pieds par tout le monde et dispersée de tous côtés. Leurs «*corps sont d'argile*», car les biens terrestres sont de peu de prix et n'ont absolument rien de céleste. C'est pourquoi il les passe à juste titre sous silence.

13,13-14a «*Gardez le silence pour que moi, je parle et que je calme (mon) irritation,* 14 *prenant mes chairs avec mes dents.*»

Il vaut mieux que se taise «*celui qui est de la terre*[a]» et que parle «*celui qui est du ciel*[b]», car les paroles des (amis de Job) corrompent les auditeurs: «*Les paroles mauvaises corrompent les bonnes mœurs*[c]». Mais lui (Job), aussi longtemps qu'il parle, c'est à l'avantage des auditeurs; il éveille, à l'avantage des vertus: «*Les paroles des sages sont comme l'aiguillon du bœuf*[d]». C'est pourquoi il dit: «*Gardez le silence*»; il ajoute: «*Je parlerai*», car il ne faut pas mélanger à l'eau douce de l'eau salée et infecte. Ce n'est pas sans raison qu'il a ajouté «*moi*»: il parle de l'ascète de Dieu, du courageux soldat qui a enduré avec patience toutes les tentations de l'ennemi[e], qui a rejeté tous ses biens et, à la place de tout cela, a regardé Dieu comme une richesse[f]. Mais pourquoi leur commande-t-il de se taire? Pour qu'il mette un terme, dit-il, «*à son irritation*» et qu'il parle sans colère, elle qu'il était contraint d'aiguiser[g] à la vue de leurs paroles mensongères travesties en justice. C'est pourquoi il était plein de zèle, prenait tant de plaisir à la colère et était pris de la passion dont était pris David: «*N'ai-je pas haï, Seigneur, ceux qui te haïssent, et*[1] *ne me suis-je pas consumé à cause de tes ennemis*[h]».

f. Jér. 23,23-24. g. cf. 2 Pierre 2,22.

13,12 a. cf. Ps. 13,1.

13,13-14a a. Jn 3,31. b. Jn 3,31. c. 1 Cor. 15,33. d. Sir. 12,11. e. cf. 2 Cor. 6,4. f. cf. Hébr. 11,26. g. cf. Sag. 5,21. h. Ps. 138,21.

13,13-14a
[1] La citation s'achève ici dans le ms. E.

ախտանայր զոր Դաւիթն ախտացաւ. « Ո՞չ զատելիս քո Տէր ատեցի, և ⌜ի վերայ թշնամեաց քոց մաշեցայ [13] » :

« Զիւր մարմինսն առեալ ատամամբքն » իբրև թէ ծամել կամէր : Քանզի սովորութիւն է այս լինել սատուածազգեստաց [14], *յորժամ տեսանեն զմեղաւորս, զի մեծամեծս խաւսին. և լեզուաւք կամին ընզրկել* [15] *զարդարս, նմանաւնդ յորժամ զձեւս* [16] *բարեկամաց ունիցին. և վկայեսցեն* [17] *այսմ Երեմիայի* [18] *բանքն, եթէ* [19] *« Եղև իբրև զհուր զի*
p. 609 ** վառի ի* [20] *բորբոքել* [21] *զոսկերաւք իմովք, և պակուցեալ եմ յամենայն կողմանց, և ոչ կարեմ տանել, զի լուայ զպարսաւանս բազմաց, որ ժողովէին* [22] *շուրջանակի » : Զի՞նչ ասէին կամ զի՛նչ գործէին, ըստ կարգիս պատմեաց : « Միաբանեալ ժողովեցարուք զնովաւ ամենայն բարեկամք նորա, և պաՀեցէք զկամս նորա. եթէ պատրեսցի* [23], *և զաւրեսցուք նմա, և առցուք ի նմանէ զվրէժխնդրութիւն մեր » : Վասն այսորիկ « ⌜առնոյր ատամամբքն զմարմինս իւր » Յովբ* [24], *վասն խղխայթեալ և ստեղծուածոց* [25] *բանից նոցա՝ բարկութեամբ զրգռեալ ասէր, քանզի Հանգիցէ : Հրամայէ* [26] *նոցա՝ եթէ* [27] *« լռեցէք », քանզի այս է « կարկեցարուքն », որպէս և Սինաքոսի գրեալ գտանի : Իսկ սա ընդ Աստուծոյ խաւսել Համարձակութեամբ խոստանայ* [28] :

13,14b-16 *« Եւ զոգի իմ եղից ի ձեռին իմում :* 15 *Եթէ արկցէ զձեռն իւր զինև Հզաւրն, քանզի և սկսեալ իսկ է. եթէ ո՞չ խաւսեցայց և յանդիմանեցայց առաջի*
p. 610 *նորա* [1] : 16 *Եւ այն դիպեսցի ինձ ի փրկութիւն, քանզի ոչ մտցէ * առաջի նորա*
նենգութիւն » :

« Այնչափ անզգայութեամբ բարբառիմ, մինչև ‘դնեմ զոգի իմ ի ձեռին իմում’. այսինքն է, ի ճգունս տամ և յաՀագին վիշտս մատնեմ : Բայց զայս առնեմ, զի թերևս զաւրաւորն Աստուած վասն առ ի նա Համարձակութեան բանից՝ անզգոսնեալ ‘արկցէ զձեռն իւր զինև’, որպէս դուք կարծէք. և աւցտեսցէ, ‘վասն զի սկսաւ [2] *իսկ’ զայս, Հարեալ զամենայն մարմինս և տանջեալ վիրաւք » :*

« Բայց սակայն ես ‘խաւսեցայց և յանդիմանեցայց առաջի նորա’. և այս ոչ ի թշուառութիւն և ոչ ի վիշտս ինչ լինի, որպէս դուք բաղձայք, այլ ‘ի փրկութիւն’ և ի կեանս : ‘Քանզի ոչ մտցէ առաջի նորա նենգութիւն’, զոր դուք խնդրէք. այլ կամի [3] *զանստեղծ բանս և զճշմարտութեամբ Համարձակութիւն ախորժէ, և ոչ ցասչի* [4] *ծառայից*

[13] *om.* E — [14] *սատուածազգեստից* E — [15] *ընկրկել* E — [16] *զձեւ* E — [17] *վկաեսցեն* E — [18] *Երեմիաի* E — [19] *թէ* E — [20] *om.* E — [21] *բորբոքեալ* E — [22] *ժողովեալ էին* E — [23] E, *պատմեսցի* VD — [24] *առնու զմարմինս իւր ատամամբքք իւրովք Յոբ* E — [25] *ստեղծուածոյ* E — [26] *Հրամաէ* E — [27] *թէ* E — [28] *խոստանա* E

13,14b-16
[1] *նորայ* E — [2] *և սակաւ* E — [3] E, *կամ* VD — [4] *ցասջի* E

13,14b-16
[1] Ces paroles qu'Hésychius met dans la bouche de Job à l'adresse des trois amis — masochisme qu'il cultiverait en vue d'apparaître fort devant Dieu – sont visiblement empreintes d'ironie. Le commentaire suivant (*Job* 13,15b) va le montrer.

«*Prenant ses chairs avec les dents*», comme s'il voulait les mâcher. C'est en effet une habitude qui existe chez les théophores, lorsqu'ils voient les pécheurs faire les hâbleurs et vouloir, de leur langue, repousser les justes[i], à plus forte raison quand ils affectent une attitude d'amis[2]. Ces paroles de Jérémie en feront foi également: «*Il y eut comme un feu ardent qui brûlait en mes os; et de partout je suis terrifié et je ne peux le supporter, car j'ai entendu les outrages d'un grand nombre qui s'assemblaient à l'entour*[j-3]» . Que disaient-ils ou que faisaient-ils? (Jérémie) l'a exposé à la suite: «*Tous ensemble, rassemblez-vous autour de lui, vous tous ses amis, et surveillez ses intentions. S'il était trompé*[4], *alors nous prévaudrions sur lui et nous tirerions de lui notre vengeance*[k-5]». C'est pour cela que Job «*prenait ses chairs avec les dents*»; en raison de leurs paroles irritantes et fausses, il parlait poussé par la colère, car il voulait se calmer[6]. Il leur commande: «*Taisez-vous*», comme on le trouve écrit par Symmaque[7], car c'est ce que signifie «*gardez le silence*». Quant à Job il s'engage à parler à Dieu avec assurance.

13,14b-16 «*Et je mettrai mon âme dans sa main.* 15 *Si le Puissant lève la main sur moi — il a même déjà commencé —, ne parlerai-je pas et ne plaiderai-je pas ma cause devant lui?* 16 *Et cela m'arrivera pour le salut, car la ruse n'entrera pas devant lui.*»

«Je parle (conscient) d'un si grand néant que '*je mets mon âme dans ma main*', c'est-à-dire que je m'adonne à la lutte et que je me livre à de redoutables souffrances[a]. Mais je fais cela pour que, peut-être, le Dieu fort, en raison de paroles téméraires à son égard, '*lève la main sur moi*' avec mépris, comme vous le pensez, et pour qu'il déchire — '*il a même déjà commencé*' — toutes mes chairs accablées et frappées de plaies[1]!»

«Cependant, moi, '*je parlerai et je plaiderai ma cause devant lui*', et ces (propos) ne sont tenus ni pour rechercher le malheur ni pour rechercher les souffrances, comme vous le dites en divaguant, mais en vue d'obtenir '*le salut*' et la vie. '*Car la ruse n'entrera pas devant lui*', ce que vous, vous recherchez; mais (Dieu) veut des paroles sincères et il se plaît à une vraie franchise; il ne s'indigne pas de voir ses serviteurs '*entrer en jugement*[b]' (avec lui), quand ils exposent leurs droits avec un

i. cf. Ps. 108,3; 139,4. j. Jér. 20,9-10. — k. Jér. 20,10.

13,14b-16 a. cf. 1 Cor. 9,27. — b. Job 13,19.

[2] L'habitude des «théophores», à laquelle fait allusion Hésychius, est évidemment à prendre dans un sens allégorique. A la pensée des pécheurs, les chairs des «théophores» se consument. Une citation du «théophore» David vient d'en témoigner; une autre, empruntée au «théophore» Jérémie, va faire entendre la même plainte.

[3] Le texte est différent de Z, mais conforme à la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1957, p. 250-251).

[4] Le leçon de V, «*patmesc'i, s'il était raconté*», est une mélecture de «*patresc'i*», leçon attestée par le ms. E et les versions bibliques.

[5] Le texte est différent de Z, mais conforme à la LXX (éd. ZIEGLER, *ibid.*, p. 251).

[6] Allusion à la finale du verset *Job* 13,13, commenté dans cette section.

[7] Les *Hexaples* n'ont pas d'indication propre à Symmaque pour *Job* 13,13 (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 25).

իւրոց ՝մտանել ի դատաստան՝, յորժամ սուրբ սրտիւ իրաւունս ցուցանեն » : Այսու բանիւք հաստատեալ Յովբայ [5] զինքն, և համարձակեալ պատմէ և որ ի կարգիս կայ :

13,17 « *Լուարուք, լուարուք բանից իմոց, զի պատմեցից ձեզ լու ի լու* » :

* p. 611 *Ոչ մի անգամ միայն, այլ և * երկիցս հրամայեաց [1] լսել, զի միտ դնելով « լուիցեն բանիցն », զի հանդերձ արտաքին ականջաւքն և զներքինսն մատուցեն. զի մի՛ միայն զրանսն լուիցեն, այլ և զբանին ⸢զմիտսն քննեսցեն [2] : « ՝Լուարուք, լուարուք բանից իմոց, զի պատմեցից ձեզ լու ի լու՝ : Թէպէտ և նախանձու հարկանիք [3], և ի լուսոյ բանից իմոց զայթագղիք, տկար ունելով զաչս սրտից ձերոց, բայց ես ոչ ունիմ յանձին՝ նախանձել իմոց բանիցս [4] այսպէս լսողաց » :*

13,18a « *Զի ահաւասիկ ես մերձեալ եմ ի դատաստան իմ* » :

Իսկ ապա դադարեցուցանել պարտ է զլեզու իւր ոսոխին, և միայն դատաւորին պարտ է խաւսել. ամփոփեսցէ զձեռս իւր ոսոխն [1], քանզի ճգունքն պատահեսցին [2] ի դատաստանի, և հանդիսատեսին ժամանակ է համարել զճգունս [3] ծառայի իւրոյ. բայց համարեսցին իսկ և որ յառաջագոյն եղեն [4] վասն նորա վկայութիւնքն : Բայց գիտելով Յովբայ [5] զայս, սկսանի այսոքիւք և որ ի կարգիս կայ [6] :

13,18b « *Եւ գիտեմ զի արդար երևելոց եմ* » :

* p. 612 *« Վասն զի * կատարեցի զամենայն աւրէնս, և զամենայն պատուիրանս ըստ կարգի կատարեցի, և ոչ վասն անգիտութեան մեղաց անփոյթ արարի, և զոր կամաւքն մեղանչէի՝ զայն աղաւթիւք և արտասուաւք սրբէի : ՝Գիտեմ ես զի արդար երևելոց եմ՝ : Թէպէտ և այժմ ⸢կամի ծածկել թշնամին [1] զարդարութիւն իմ, զրզռելով, զբարեկամսն ամբաստան զինէն, սակայն և այնպէս ՝երևեցայց արդար՝. յորժամ բացցի [2] առագաստ առ ընթերակայ [3] կենացս, յորժամ փարատեսցէ ամպ քաղաքավարութեան կենացս այսոցիկ : Բայց և այժմ իսկ ՝երևեցայց արդար՝, յորժամ համբերութիւնս մինչև ի վախճան հասցէ, և զքաջութիւն [4] առ ի փորձանսն՝ մինչ ի սպառ ցուցից » : Բայց որպիսի՞ [5] ինչ առ ընթեր այսոցիկ եղ :*

13,19 « *Զի ո՞վ է ոսոխ իմ որ մտցէ ընդ իս ի դատաստան. զիա՞րդ կարկեցայց և պակասեցայց* » :

[5] *Յոբա* E

13,17
[1] *հրամանեաց* E — [2] *միտսն քննիցեն* E — [3] *հարկանիցիք* E — [4] *բանից* E

13,18a
[1] *աւսոխ* E — [2] E, *պատահեցին* VD — [3] *զճգունսն* E — [4] *իսկ եղեն* E — [5] *Յոբա* E — [6] *կա* E

13,18b
[1] *թշնամին կամի ծածկել* E — [2] *բարձցի* E — [3] *ընթերակա* E — [4] *զքաջութիւնն* E — [5] *որպիսի՞ս* E

cœur pur.» C'est par ces paroles que Job a affermi son courage et qu'il expose avec assurance ce qui suit.

13,17 «*Écoutez, écoutez mes paroles pour que je vous l'annonce publiquement.*»

Ce n'est pas une fois seulement, mais bien deux fois que (Job) a donné ordre d'écouter, pour qu'«*ils écoutent ses paroles*» avec attention, pour qu'avec les oreilles extérieures ils prêtent aussi celles de l'intérieur, de façon à ne pas seulement écouter les paroles[a], mais aussi à scruter le sens de la parole. «'*Écoutez, écoutez mes paroles pour que je vous l'annonce publiquement.*' Même si vous êtes atteints de jalousie et scandalisés de la lumière de mes paroles, parce que les yeux de vos cœurs sont débiles, cependant moi, je n'accepte pas que des auditeurs jalousent ainsi mes paroles.»

13,18a «*Voici que moi, je suis proche de mon jugement*[1].»

Il faut donc que l'Adversaire arrête sa langue et il faut que parle seulement le Juge. L'Adversaire doit retenir sa main, car les combats vont se dérouler au tribunal; pour le Spectateur, il est temps d'estimer les combats de son serviteur. Mais seront estimés aussi les témoignages qui avaient été portés sur lui auparavant[2]. Sachant cela, Job commence avec les propos qui suivent.

13,18b «*Et je sais que je vais apparaître juste.*»

«J'ai accompli en effet toute la Loi, j'ai accompli tous les commandements[a] selon l'ordre, je n'ai pas été insouciant des fautes d'ignorance[b] et celles que je commettais volontairement, je les purifiais par la prière et les larmes. '*Je sais, moi, que je vais apparaître juste*'. Bien que, maintenant, l'Ennemi veuille cacher ma justice, en excitant mes amis à m'accuser, cependant même ainsi '*j'apparaîtrai juste*', tandis que s'ouvrira le rideau de cette vie présente, tandis que se dissipera le nuage de la condition de cette vie[1]. Mais même maintenant, '*j'apparaîtrai juste*', tandis que (ma) patience se maintiendra jusqu'à la fin et que, jusqu'au bout, je montrerai du courage dans les épreuves.» Cependant qu'a-t-il ajouté à cela?

13,19 «*Quel est en effet mon adversaire qui entrera en jugement avec moi? Comment me tairai-je et m'effacerai-je*[1]?»

13,17 a. cf. Jac. 1,22.

13,18b a. cf. Matth. 19,20; Mc 10,19; Lc 18,21. b. cf. Ps. 27,7.

13,18a
[1] Le texte, différent du lemme du début par la présence de «*moi*» (= ἐγώ), est conforme à la LXX.
[2] Les deux témoignages de Dieu (*Job* 1,8 et 2,3).

13,18b
[1] C'est le jugement dans l'autre vie que vise d'abord Hésychius.

13,19
[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 400), sans être conforme cependant à la LXX et, pour *Job* 13,19b, au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 25). Le commentaire va présenter une autre forme de ce texte.

*Եթէ [1] մարդ ոք խոստանայր « մտանել ի դատաստան ընդ » Յովբայ [2], ոչ այնպէս կայի [3] մինչև լռութիւն խնդրէի [4], երկնչելով ի նմանէ « ի դատաստանի ». ոչ ումեք * p. 613 յազգակցաց * թոյլ տայ [5] « անարատն », ոչ յումեքէ երկուցեալ էր « արդարն և աստուածապաշտ [6]՝ մտանել ի դատաստան ընդ » ցեղին իւրում, ոչ երկրորդ ինչ յարդարոցն է հրաժարելն [7] յամենայն իրաց չարաց. այլ « դատաստան ընդ » Աստուծոյ է : « Սակայն և այնպէս ոչ լռեցից, և ոչ նուաղեցից ի խաւսելոյ » : Բայց առաւել յայնժամ ունիմ զվստահութիւն [8] բանից, զի Աստուած ոչ միայն արդարոց, այլ և մեղաւորաց հրամայէ [9] խաւսել. զի իւր են այս բանք, որ ասացան ի ձեռն Եսայեայ [10] մարգարէի. « Ասա դու նախ զանաւրէնութիւնս քո, զի արդարասցիս ». և դարձեալ ասէ. « Եկայք յանդիմանեսցուք [11], ասէ Տէր, և եթէ իցեն մեղքն [12] ձեր իբրև զգոյն արմաւու [13], իբրև զձիւն սպիտակ արարից, և եթէ իցեն իբրև զորդան կարմիր, իբրև զասր սպիտակ [14] արարից » : Բայց թողլով զձեզ՝ զբանս առ ի նա դարձուցից :*

13,20 *« Երկու ինչ [1] պիտոյ են ինձ, և յայնժամ յերեսաց քոց ոչ թագեայց [2] » : Եւ զո՞ր զերկուս [3] խնդրէ Յովբ [4] յԱստուծոյ, որոց թէ պատահեսցէ՝ ասէ « ոչ* * p. 614 *թագեայց [5] յերեսաց » դատաւորին. բարւոք է մտադիւրութեամբ * ուսանել, քանզի գտցուք զնա իմաստութեամբ բարբառեալ և զայս՝ որպէս և զայլն ամենայն :*

13,21-22 *« Ձեռն քո ի բաց արա յինէն, և ահ քո մի՛ զարհուրեցուսցէ զիս.* 22 *և ապա կոչեսցես և լուայց քեզ. և եթէ խաւսեսցիս, և ես տաց [1] քեզ պատասխանի » : « Զի եթէ [2] հանդարտեցուսցես զերկուսս [3], և զցաւս դադարեցուսցես, մի՛ զայրացուսցես զվէրս [4] և յարուսցես զցաւս. զայն ՝ձեռն ի բաց արասցես յինէն՝ որ հարկանէն [5] և խրատէ, վասն որոյ Դաւիթ ասէր [6]. ՝Ի բաց արա յինէն զտանջանս քո զի ˹ի զաւրութենէ ձեռին քո ես [7] պակասեցայ՝ : ՝Եւ ահ քո մի՛ զարհուրեցուսցէ զիս՝ : Զի դու անապական ես՝ և ես ապականացու. դու տէր՝ և ես ծառայ, դու յաւիտենական [8]՝ և ես քան զխոտ տկարագոյն. այլ հրամայեսցես խաւսել առանց երկիւղի զոր գիտեմ, և առանց իրիք սարսելոյ ասել՝ զոր կամիմ. այլ յորժամ դու ՝կոչեսցես, ես [9] լուայց՝ իբրև զբարեկամ և զծառայ [10], իբրև զպատրաստեալ ճգնող, իբրև զկազմ զաւրական : Դու ՝խաւսեսցիս, իսկ ես պատասխանի տաց [11]՝, * ոչ իբրև [12] ընդդիմաբանել իշխելով, այլ* * p. 615

13,19
[1] *Եւ եթէ* E — [2] *Յոբա* E — [3] *կաի* E — [4] *խնդրէր* E — [5] *տա* E — [6] *աստուածապաշտն* E — [7] *հրաժարեալն* E — [8] *վստահութիւն* E — [9] *հրամանէ* E — [10] *Եսաի* E — [11] *յանդիման լիցուք* E — [12] *մեղք* E — [13] *զձանձախարիթ* add. E — [14] *սուրբ* E

13,20
[1] *ինչք* E — [2] *թաքեայց* E — [3] *երկուս* E — [4] *Յոբ* E — [5] *թաքեայց* E

13,21-22
[1] *տայց* E — [2] om. E — [3] *զերկունս* E — [4] *զերկունս* E — [5] *հարկանէ* E — [6] *ասէ* E — [7] om. E — [8] *յաւիտեանական* E — [9] *եւ ես* E — [10] *զծառա* E — [11] *տայց* E — [12] om. E

Si un homme se proposait «*d'entrer en jugement avec*» Job, je n'attendrais pas[2] pour lui demander de se taire, en raison de la crainte qu'inspire (Job) «*au jugement*»: il ne cède devant aucun homme de sa race, cet (homme) «*irréprochable*[a]»; il n'est effrayé par personne, (cet homme) «*juste*[b] *et pieux*[c]», «*d'avoir à entrer en jugement avec*» sa tribu; il n'y a pas le moindre retard chez les justes à renoncer à toute œuvre mauvaise. Mais c'est avec Dieu qu'il y a «*jugement*». «*Cependant, même ainsi je ne me tairai pas et je ne manquerai pas de parler*[3].» Désormais, j'ai davantage de confiance dans les paroles, car ce n'est pas seulement aux justes que Dieu ordonne de parler, mais aussi aux pécheurs; elles sont siennes en effet ces paroles qui furent dites par le prophète Isaïe: «*Toi, dis d'abord tes iniquités pour que tu sois justifié*[d]». Et (le prophète) dit encore: «*Allons! discutons, dit le Seigneur, et si vos péchés sont comme la couleur du phœnix, je les rendrai blancs comme la neige, et s'ils sont rouges comme la cochenille, je les rendrai blancs comme la laine*[e-4]». Cependant, vous quittant, je rends la parole à (Job)[5].

13,20 «*J'ai besoin de deux choses et, alors, je ne me cacherai pas de ta face.*»

Quelles sont les deux choses que Job demande à Dieu (et) à propos desquelles il dit, s'il (les) obtient: «*Je ne me cacherai pas de la face*» du Juge? Il est bon de s'informer attentivement, car nous allons le voir en parler avec la même sagesse que pour tout le reste.

13,21-22 «*Écarte de moi ta main, et que ta crainte ne m'épouvante pas. Et alors tu appelleras*[1] *et je t'entendrai, et si tu parles, moi aussi je te répondrai.*»

«Car si tu calmes des douleurs cruelles et que tu arrêtes les souffrances, n'irrite pas (mes) plaies et ne réveille pas (mes) souffrances. '*Tu écarteras de moi la main*' qui frappe et corrige dont David disait: '*Écarte de moi tes châtiments, parce que sous la force de ta main, j'ai défailli*[a]'. '*Et ta crainte ne m'épouvantera pas*'. Toi, tu es incorruptible[b], mais moi corruptible[c]; toi (tu es) le maître, et moi le serviteur[d]; toi (tu es) éternel[e], mais moi plus fragile que l'herbe[f]. Mais tu m'ordonneras de proférer sans crainte ce que je sais, et de dire sans le moindre frémissement ce que je veux. Lorsque toi '*tu appelleras, moi j'entendrai*' comme un ami et un serviteur, comme un lutteur qui s'est entraîné, comme un soldat équipé. Toi, '*tu parleras*', quant à moi, '*je répondrai*', non avec l'audace de contredire, mais avec la volonté

13,19 a. Job 1,1.8; 2,3. – b. Job 1,1. – c. Job 1,1.8; 2,3. – d. Is. 43,26. – e. Is. 1,18.

13,21-22 a. Ps. 38,11. – b. cf. Rom. 1,23. – c. cf. Rom. 1,23. – d. cf. Ps. 115,16; Sag. 9,5; etc... e. cf. Ps. 47,15; 91,19; etc... f. cf. Ps. 102,15.

[2] C'est Hésychius qui parle, comme le montrera la finale du commentaire de *Job* 13,19.
[3] Nouvelle rédaction du verset *Job* 13,19b dont on ne trouve aucune équivalence en Z, LXX et *Hexaples*.
[4] Le texte est différent de Z, mais conforme à la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 125-126).
[5] Cette transition, dans laquelle Hésychius s'adresse à son auditoire, atteste que ce commentaire sur Job était prêché.

13,21-22
[1] «*Tu m'appelleras*», dans le lemme du début (voir p. 401).

իբրև իմաստնանալ և ուսանել կամելով ընդ ասելն և ընդ լսել » : Այլ զի մի' կարծեսցի զայս Հպարտութեամբ խաւսել, որ Հանդերձ իւրովք առաքինութեամբքն [13] և ⌜ի խոնար— Հութեանն [14]` ճգնեցաւ, յիրաւի այս բանք ի կարգի [15] կան.

13,23-24a « Քանի՞ ինչ են մեղք իմ և անաւրէնութիւնք իմ. ուսո' [1] ինձ` քանիա՞ւն իցեն, 24 ընդէ՞ր թագուցանիցես [2] յինէն » :

« Քանզի ևթէ ուսայց` յապաշխարութիւն ընթացից, և յաղաւթս ապաւինեցայց, և Հասից ի փրկութիւն, որով կարացից սրբիլ, և բերեմ փրկանս դատաւորին, ընդ որ Հաճի յանձուլն » : Եւ ընդէ՞ր ասէ ⌜զայս Յովբ [3] վասն ինքեան, և ընդէ՞ր զբազմութիւն յան— ցանաց ուսանել կամի : Զի սակաւ ինչ քան զայս յառաջագոյն ասաց, եթէ [4] « գիտեմ զի արդար երևեցայց ».« կամ ո՞վ է ոսոխն իմ ընդ որում ի դատաստան մտից » : Յայտ— նապէս եցոյց ըստ կարգիս. « ուսո' [5] ինձ` քանիա՞ւն իցեն, ընդէ՞ր թագուցանիցես [6] յինէն » :

p. 616 **13,24b-25** * « Համարիցի՞ս զիս քեզ ոսոխ. 25 կամ եթէ ի Հողմաշարժ տերևո՞յ երկնչիցիս, կամ իբրև ի Հողմավա՞ր խոտոյ կայցես ինձ Հակառակ :

« Յայտնապէս ⌜պարտ է վայելել յաւգնութեան [1] Աստուծոյ, ոյք կատարեն զաւրէնս նորա : Մի' ևթէ [2] ո՞չ վայելէր [3] Նոյ ի խաւսից քոց. յԱբրաամու [4] և ի տաղաւարն մտեր, և ընդ Յակովբայ [5] կռուել արժանի Համարեցար. և յինէն յետ այսչափ ճգնու— թեան [6]` թագչիս [7], և ոչ ինչ խաւսիս ընդ իս, որ ի սկզբանէ ակն ունէի բարեաց պսա— կին : Մի' եթէ [8] ուրեք անգէտ մե՞ղք իցեն Յովբայ [9]` վասն որոյ 'թագչիս [10] յինէն', և 'Համարիցիս զիս քեզ ոսոխ [11]', զզաւրականս` որ ոչ երբէք զանգիտեցի վասն աւրինաց թագաւորիդ [12] » : Եւ ոչ ասէ, եթէ [13] « երկնչելով ի Յովբայ [14] չյայտնես ինձ զքեզ. քանզի եմ ես 'իբրև զտերև` որ շարժի ի Հողմոյ'. ⌜վասն զի կեանքս մարդկան [15] ծառոյ նման են. և որ ⌜ի սմա են [16] տերևքս, ⌜որք անգանին [17] ի սաստիկ 'Հողմոյ' թաւթա—
p. 617 փեալ [18], և այլ դարձեալ ի տեղի նոցա [19] բուսանին » : Որպէս [20] մարդիկս, զի * ոմանք անգանին [21] յերկիր իբրև ի շնչեալ 'Հողմոյ', և այլք ի տեղի նոցա երևին յաշխարՀիս [22]. այլ զայս ծառ դու ծաղկեցուցանես, և ի քէն ունի զաճումն, և յաւրինաց քոց պարարի : Մինչև Հրամայես [23]` կայ [24] ծառն և բերէ զբազմութիւն տերևոցն. իսկ յորժամ ակ— նարկես` իբրև փայտատաւ կտրին ամենայն կեանքս. իսկ ևթէ ի քէն են կեանք մեր և

[13] առաքինութեամբն E — [14] խոնարՀութեամբն E — [15] կարգիս E

13,23-24a
[1] ուսոյ E — [2] թաքուցանես E — [3] Յոբ զայս E — [4] թէ E — [5] ուսոյ E — [6] թաքուցանես E

13,24b-25
[1] վաելեն յաւգնութեանն E — [2] թէ E — [3] վաելէր E — [4] յԱբրաՀամա E — [5] Յակոբա E — [6] ճգնութեանց E — [7] թաքչիս E — [8] թէ E — [9] Յոբա E — [10] թաքչիս E — [11] ոսոխ E — [12] թագաւորին E — [13] թէ E — [14] Յոբա E — [15] վասն զի կեանք մարդոյ E — [16] իցեն E

d'acquérir la sagesse et de m'instruire en parlant et en écoutant». Cependant pour que l'on ne croie pas que (Job) dit cela par orgueil, lui qui a lutté avec l'aide de ses vertus et dans l'humilité, c'est à juste titre que suivent ces paroles:

13,23-24a «*Quel est le nombre de mes péchés et de mes iniquités? Apprends-le moi: quel est leur nombre?* 24 *Pourquoi te caches-tu de moi?*»

«Si je l'apprends en effet, je courrai à la pénitence, j'aurai recours à la prière, j'obtiendrai le salut avec lequel je pourrai être purifié[a], et j'apporte au Juge le prix qu'il lui plaît de recevoir.» Pourquoi Job dit-il cela de lui-même, et pourquoi veut-il s'informer de la multitude de (ses) transgressions[b]? Peu auparavant il a dit en effet: «*Je sais que j'apparaîtrai juste*[c]», ou encore: «*Quel est mon adversaire avec lequel j'entrerai en jugement*[d]?» Il l'a exposé clairement (en disant) ensuite: «*Apprends-(le)moi: quel est le nombre (de mes péchés)? Pourquoi te caches-tu de moi?*»

13,24b-25 «*Me regarderais-tu comme ton adversaire?* 25 *Craindrais-tu une feuille agitée par le vent? Ou te tiendrais-tu contre moi comme contre un brin d'herbe poussé par le vent?*»

«Ils jouissent nécessairement de l'aide de Dieu ceux qui accomplissent sa Loi. Est-ce que Noé ne jouissait pas de tes paroles[a]? Tu es entré aussi dans la tente d'Abraham[b] et tu as jugé convenable de lutter avec Jacob[c]. Et, après une telle lutte, tu te caches à moi, et tu ne me dis rien, à (moi) qui, depuis le commencement, attends le bien de la couronne? Est-ce qu'il y aurait quelque péché ignoré de Job, pour que '*tu te caches à moi*[d]' et '*me regardes comme ton adversaire*', moi, le soldat qui n'ai jamais rien eu à redouter de la loi du Roi?» Il ne dit pas: «C'est parce que tu crains Job que tu ne te manifestes pas à moi. Je suis en effet, moi, '*comme une feuille agitée par le vent*', car la vie des hommes est semblable à un arbre; les feuilles qu'il porte tombent quand elles sont secouées par un '*vent*' violent, et d'autres repoussent à leur[1] place». Il en est ainsi des hommes: certains tombent sur la terre comme sous le coup d'un '*vent*' qui souffle, et d'autres apparaissent à leur place dans le monde; mais cet arbre, c'est toi qui le fais fleurir, il tient de toi sa croissance[e] et il se nourrit de ta Loi. Tant que tu l'ordonnes, l'arbre se dresse et porte une multitude de feuilles, mais quand tu fais signe, toute

13,23-24a a. cf. Ps. 50,9. b. cf. Ps. 5,11; Lam. 1,5; etc... — c. Job 13,18b. d. Job 13,19.

13,24b-25 a. cf. Gen. 6,13. b. cf. Gen. 18,3. c. cf. Gen. 32,25. d. Job 13,24a. e. cf. Col. 2,19.

13,24b-25

[1] Au lieu de *nora, sa,* des mss EV, nous lisons *noc'a, leur,* comme y invite la même expression reprise immédiatement après.

[2] Le texte est différent de Z de la LXX (tout *homme* est...) (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 267). Le texte cité dans le *Grand Comm. in Psalm.* 89,2 (PG 55,757) est conforme à la LXX (omnis *caro*...).

---

17 *որ անկանին* E — 18 *թաւթափեալք* E — 19 *նորա* E VD — 20 *որպէս և* E — 21 *անկանին* E — 22 *յաշխարհի* E — 23 *հրամանս* E — 24 *կա* E

ապականութիւնս [25]*, զի՞րդ ոք կարծէ « երկնչել քեզ ի տերևոյս » : Եւ ոչ միայն « տերեւոյ » նման են կեանք մարդկանս* [26]*, այլ և « խոտոյ՝ » որ ի շնչել հողմոյ այսր և անդր երերին. այլ շունչն քո է : Զի՞րդ « կացցես* [27] *հակառակ » ⌜ընդ սմա* [28]*, զոր ուր կամիս փոխես. քանզի ոչ ունի իշխանութիւն մարդ ճանապարհաց իւրոց, և ոչ կենաց իւրոց՝ թէ զի՞րդ յաւրինեսցին : Ոչ կամաւք ոք* [29] *մեծանայ* [30]*, և ոչ ըստ կամաց է*
* p. 618 *առողջութիւն մարմնոյ, * և ոչ կամաւք իւրովք լինի հայր որդւոց. այլ և ոչ յորժամ կամի բնակել յայսմ երկրի, կամ երթալ յայլ աշխարհ, աջողի նմա առանց քո աւգնութեան* [31] *: Վասն այսորիկ յիրաւի յաւրինէ ի վերայ* [32] *այսոցիկ որ եղև մեզ ի պատուիրանազանցութենէ նախաստեղծին, վասն որոյ « տերևոց և խոտոց » նմանեցաք, որպէս և Եսայի* [33] *ասէր. « Ամենայն մարդ իբրև զխոտ է, և ամենայն փառք մարդոյ իբրև զծաղիկ խոտոյ » : Իսկ ուրեմն և որ ի կարգիս կայ* [34] *պատշաճ է ի վերայ* [35] *մարդկան. վասն այսորիկ այսպէս բանիւք ասաց :*

13,26-28 *« Զի գրեցեր զինէն զչարիս, և արկեր զինև զմեղս մանկութեան : 27 Եդիր զոտն* [1] *իմ ի պաշարման, պահեցեր զամենայն զգործս իմ, և յարմատս ոտից իմոց հասեր, 28 որ իբրև զտիկ հնացեալ են* [2]*, և* [3] *կամ թէ* [4] *իբրև զձորձ ցեցակեր » :*

Զգիր [5] *չարեաց՝ զայն ասէ, « Անիծեալ լիցի ի գործս քո, և տրտմութեամբ ⌜կերիջիր զդա* [6] *զամենայն աւուրս ⌜կենաց քոց. փուշ և տատասկ բուսուսցէ քեզ, ի քիրտն*
* p. 619 *երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև դարձցիս յերկիր * ուստի առար* [7]*. զի հող էիր և ի հող դարձջիր* [8] *» : Ընդ այսու ամենայնիւ անգեալ* [9] *է ազգ մարդկան, ուստի և յիրաւի ասի՝ եթէ* [10] *այս ի վերայ* [11] *արդարոց և մեղաւորաց գրեցաւ : Դոյնպէս եդ* [12] *ի վերայ* [13] *իւրաքանչիւր ումեք « զմեղս ⌜մանկութեանն » Ադամայ* [14]*. քանզի դեռ ևս յերիտասարդութեան էր Ադամ յորժամ ճաշակեաց ի դժնեայ* [15] *կերակրոյն : Վասն որոյ ոչ միայն նա, այլ եւ* [16] *մեք որ ի նմանէն* [17] *եմք՝ արգելեալ եմք կթել* [18] *զծառն կենաց՝ որ է ի դրախտին : Եւ վասն այսորիկ ասէ, եթէ* [19] *« Եդիր զոտն իմ ի պաշարման ». քանզի արգելան ոտք մեր յերթալոյ ի բարիս դրախտին, քանզի « պահեաց զամենայն զգործս » մեր : Քանզի ոչ եթէ հայելով* [20] *ի պատուիրանազանցութիւնն Ադամայ* [21]*՝ թէ միանգամայն դատապարտեաց զազգն որ ի նմանէն* [22] *է. բայց վասն* [23] *զի « բարե—*

[25] *ապականութիւն* E — [26] *մարդկան* E — [27] *կայցես* E — [28] *նմա* E — [29] *քո* E — [30] *մեծանա* E — [31] *աւգնականութեան* E — [32] *վերա* E — [33] *Եսաի* E — [34] *կա* E — [35] *վերա* E

13,26-28
[1] *զոտս* E — [2] *եղեն* E — [3] *om.* E — [4] *om.* E — [5] *գիր* E — [6] *կերիցես զնա* E — [7] *om.* E — [8] *դարձցիս* E — [9] *անկեալ* E — [10] *թէ* E — [11] *վերա* E — [12] *եւ* E — [13] *վերա* E — [14] *մանկութեան Ադամա* E — [15] *դժնեա* E — [16] E, *om.* VD — [17] *նմանէ* E — [18] *կթեալ* E — [19] *թէ* E — [20] *հաելով* E — [21] *Ադամա* E — [22] *նմանէ* E — [23] *om.* E

péchés de jeunesse». La doctrine du péché originel qu'expose ici Hésychius, identique à celle de ses divers commentaires sur les psaumes (cf. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 284-285), s'inscrit dans la dépendance de *Romains* 5.

vie est tranchée comme à la hache. Si donc notre vie et notre destruction dépendent de toi, comment peut-on croire que «*tu as peur d'une feuille*»? La vie des hommes est semblable non seulement «*à une feuille*», mais aussi «*au brin d'herbe*» qui, au souffle du vent, est ballotté de-ci de-là, mais le souffle vient de toi. Comment «*te tiendrais-tu contre*» celui que tu déplaces où tu veux? L'homme en effet n'a autorité ni sur ses voies ni sur sa vie, c'est-à-dire sur la façon dont elle se déroulera. Personne ne grandit à son gré, la santé du corps ne dépend pas de la volonté, et on ne devient pas le père d'enfants par son propre vouloir; lorsque (quelqu'un) veut habiter dans tel pays ou aller dans telle autre contrée, il n'y réussit pas sans ton aide. Ainsi c'est bien (Dieu) qui organise ce qui nous arrive[f], depuis la transgression du commandement commise par le premier homme. Voilà pourquoi nous avons été comparés à des «*feuilles et à des brins d'herbe*», comme le disait Isaïe: «*Tout homme est comme de l'herbe, et toute la gloire de l'homme comme la fleur de l'herbe*[g-2]». Ce qui suit convient donc également aux hommes; c'est pourquoi (Job) s'est exprimé en ces termes.

13,26-28 «*Car tu as écrit du mal contre moi et tu as mis sur moi des péchés de jeunesse. 27 Tu as placé mon pied dans le cep, tu as observé toutes mes actions et tu es parvenu à la racine de mes pieds 28 qui ont vieilli comme une outre ou comme un vêtement mangé par la vermine.*»

Quant au livre (concernant) (nos) malheurs, il dit ceci: «*Maudite sera la terre en tes travaux et c'est dans la tristesse que tu en mangeras tous les jours*[1] *de ta vie; elle produira pour toi épines et chardons; à la sueur de ton visage tu mangeras ton pain, jusqu'à ce que tu sois retourné en la terre d'où tu as été pris, car tu étais glaise et tu retourneras à la glaise*[a-2]». Le genre humain est accablé de tout cela, c'est donc avec raison que ces (lignes) ont été écrites au sujet des justes et des pécheurs. De même, (Dieu) a mis sur tout un chacun «*les péchés de jeunesse*» d'Adam, car Adam était encore dans la jeunesse quand il goûta à une nourriture nocive[3]. Voilà pourquoi, ce n'est pas lui seulement, mais nous aussi, ses descendants, qui avons été empêchés de cueillir de l'arbre de vie[b] qui est dans le paradis. C'est pour cela que (Job) dit: «*Tu as placé mon pied dans le cep*»; nos pieds, en effet, furent empêchés d'aller vers les biens du paradis, car (Dieu) «*a observé toutes nos actions*». A la vue de la trangression du commandement commise par Adam, Dieu condamna en effet toute la race sortie de lui[c]. Cependant, parce qu'il est «*bienfaisant et ami des hommes*[d]», «*il observe toutes nos actions*». Si ce sont des actions

f. cf. Sag. 8,1; 9,3; etc... g. Is. 40,6.

13,26-28 a. Gen. 3,17-19. b. cf. Gen. 2,3. c. cf. 1 Cor. 15,22. d. Sag. 7,23.

13,26-28

[1] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[2] Le texte, différent de Z, est identique à la LXX (éd. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 93) sauf au verset *Gen.* 3,18 dont la deuxième partie est omise. Quelques parties de ces versets sont citées, de façon identique, dans le *Grand comm. in Psalm.* 89,2 (*PG* 55,758) et dans le *Comm. sur le Lév.* 12,1-5 (*PG* 93,923b) et 8,4-9 (*ibid.*, 874B).

[3] L'*Apocalypse de Moïse* (éd. TISCHENDORF, Leipzig, 1866, p. 1-23), biographie d'Adam et d'Ève (cf. A.-M. DENIS, *Introduction aux Pseudépigraphes Grecs d'Ancien Testament*, Leiden, 1970, p. 3-14), ne dit rien de ce détail. Il semble inventé par Hésychius pour expliquer comment Job, le juste, portait «des

բար է և մարդասէր », « պահէ զամենայն զգործս [24] մեր » : Զի եթէ իցեն չար գործք՝ անձանց համարեսցուք, և անցցուք [25] ընդ պատուհասիւն՝ որ եկն ի վերայ [26] նորա, նմանեալք հին Ադամայ [27] : Իսկ եթէ իցեն բարիք՝ փրկեալք եղիցուք յանիծիցն, * p. 620 ** և ազատեսցուք ի պատուհասիցն նորա՝ նմանեալք նոր Ադամայ [28], և ի ձեռն նորա զառաջին չարեացն հրաժարումն ընկալցուք : Եւ զիա՞րդ. ըստ կարգի պատմէ զգիպուածսն Ադամայ [29] իւրաքանչիւր ի վերայ [30] մեր. ուսիր [31] :*

« Եւ յարմատս ոտից խոց հասեր, որ իբրև զտիկ հնացեալ են, կամ թէ իբրև զձորձ ցեցակեր » : « Արմատս ոտից մերոց », զգոյութիւնս՝ որ ի յերկրէս է՝ անուանեաց. վասն զի ոտիւք մերովք կոխեմք զերկիրս : Իսկ « արմատ » մեր՝ է [32] յերկրէ մարմինս, որով և զծննդականութիւնս [33] առաք : Քանզի առեալ Աստուծոյ « հող յերկրէ, ստեղծ [34] զմարդն ». սա է որ մաշի ըստ նմանութեան « տկի », քանզի տիկ հնացեալ ոչ կարէ ունել զփուք. սոյնպէս և մարմին որ յերկրէս եղև յորժամ հնասցի՝ ոչ կարէ ունել յինքեան զշունչ մարդկեղէն : Բարիոք իսկ նմանեցոյց զսա և [35] « ցեցակեր ձորձոյ ». քանզի ցեց ապականութիւն է ձորձոյ, զի ի նմանէն [36] ծնանին և ի նմանէն կերակրին : Զոր աւրինակ և մեղք ի մէնջ ծնեալք և ի մէնջ կերակրեալք՝ ցեցակերս [37] * p. 621 ** առնեն զմեզ, տկարս և ապականացուս : Եւ յո՞րժամ եհաս « յարմատս ոտից մերոց » արարիչն. յորժամ արարն զմեզ յերկրէ, և ասաց ցԱդամ թէ [38] « Հող էիր և ի հող դարձջիր [39] » : Բայց զի զայս ածելով Յովբ [40] զմտաւ, յայտնագոյնս [41] ցուցանէ և որ ըստ կարգիս կայ [42] :*

14,1-2 *« Զի այր կանանցածին սակաւակեաց է և լի բարկութեամբ : 2 Որ իբրև զծաղիկ ծաղկեալ՝ թաւթափեցաւ, խոյս ետ իբրև ստուեր [1], և մի՛ կացցէ » :*

« Սակաւակեաց է » մարդ որ ի կնոջէ ծնանի, վասն զի յերկիր անդրէն դառնալ հրամայեալ [2] է նմա : Իսկ « լի բարկութեամբ », յայնժամ՝ յորժամ հրամայեցաւ [3] նմա պահել զպատուիրանն, և նա պատուիրանազանց եղև. յայնժամ « իբրև զծաղիկ ծաղկեալ՝ թաւթափեցաւ ». այնչափ ծաղկեաց ի դրախտին, մինչև ամենայն կենդանեաց եդ անուանս : Բայց « թաւթափեցաւ » յորժամ հրապուրեցաւ ի պատրանս վիշապին. յայնժամ յայտնապէս « ետ խոյս իբրև ստուեր », քանզի մերկացեալ փախեաւ յԱստուծոյ, * p. 622 *և * թագեաւ [4] ընդ ծառով [5] դրախտին. յորժամ կոչէր [6] զնա Աստուած, թէ « Ադամ, ո՞ւր ես », և ոչ գտանէր : Քանզի ոչ էին բանքս այս իբրև զհաստատուն [7] կալոյ, եթէ « Զձայն քո լուայ [8] ի դրախտին. և [9] քանզի մերկ էի թագեայ [10] » : Իսկ ապա ուրեմն*

[24] *գործս* E — [25] *անկցուք* E — [26] *վերա* E — [27] *Ադամա* E — [28] *Ադամա* E — [29] *Ադամա* E — [30] *վերա* E — [31] E, *ուստի* VD — [32] *om.* E — [33] *զծնանդակութիւնս* E — [34] *և ստեղծ* E — [35] *om.* E — [36] *նմանէ* E — [37] *ցեցակեր* E — [38] *om.* E — [39] *դարձցիս* E — [40] *Յոբ* E — [41] *յայտնագոյն* E — [42] *կա* E

14,1-2
[1] *զստուեր* E — [2] *հրամաեալ* E — [3] *հրամաեցաւ* E — [4] *թաքեաւ* E — [5] *ծառուք* E — [6] *կոչեաց* E — [7] *հաստատուն* E — [8] *լուա* E — [9] *om.* E — [10] *և թաքեա* E

mauvaises, nous nous les imputerons à nous-mêmes et, semblables au vieil Adam, nous tomberons sous le coup du châtiment qui l'atteignit. Mais si ce sont de bonnes actions, nous serons sauvés de la malédiction et libérés des châtiments[e], semblables au nouvel Adam[f], et, par son intermédiaire, nous obtiendrons que soit supprimé le premier de nos malheurs. Comment? (Job) va exposer successivement l'incidence sur nous de chacun des événements concernant Adam. Apprends-le.

«*Et tu es parvenu à la racine de mes pieds qui ont vieilli comme une outre ou comme un vêtement rongé par la vermine.*» Il a appelé «*racines de nos pieds*» notre substance en provenance de cette terre, parce que c'est avec nos pieds que nous foulons cette terre. De la terre vient donc notre «*racine*», ce corps avec lequel nous avons reçu la puissance génitale. Car Dieu, après avoir pris «*de la glaise de la terre, modela l'homme*[g]». C'est lui qui se détériore à la ressemblance de «*l'outre*»; une fois devenue vieille, l'outre ne peut pas en effet retenir de vent. De même aussi le corps créé à partir de cette terre ne peut pas, lorsqu'il a vieilli, retenir en lui-même le souffle humain. (Job) a bien fait de le comparer aussi à «*un vêtement rongé par la vermine*», car la vermine est destruction pour un vêtement, parce qu'elle naît de lui et se nourrit de lui. De même aussi les péchés, nés de nous et nourris par nous, nous rendent vermoulus, faibles et destructibles. Quand donc le Créateur est-il parvenu à «*la racine de nos pieds*»? Quand il nous a faits à partir de la terre et qu'il a dit à Adam: «*Tu étais glaise et tu retourneras à la glaise*[h]». La suite démontre clairement que Job pensait cela.

14,1-2 «*Car le mortel né de la femme a une vie courte et pleine de colère.* 2 *Lui, comme une fleur qui a fini de fleurir, il est tombé après avoir été secoué, il s'est enfui comme une ombre et ne subsistera pas.*»

L'homme qui naît de la femme «*a une vie courte*», parce qu'il lui a été ordonné de retourner en terre[a]. Quant à «*pleine de colère*», (Job pense) à ce moment où l'homme reçut l'ordre d'observer le commandement[b], mais lui transgressa le commandement[c]. Alors, «*comme une fleur qui a fini de fleurir, il est tombé après avoir été secoué*»; il a fleuri dans le paradis au point d'imposer leurs noms à tous les animaux[d]. Mais «*il est tombé après avoir été secoué*», lorsqu'il fut attiré dans la duperie du Dragon[e]. Alors il s'est manifestement «*enfui comme une ombre*», car se trouvant nu[f], il se sauva loin de Dieu et se cacha sous un arbre du paradis[g]; lorsque Dieu l'appelait: «*Adam, où es-tu*[h]?», il ne se montrait pas. Les paroles suivantes ne ressemblaient pas en effet à celles d'un homme rassuré: «*J'ai entendu ta voix dans le jardin et comme j'étais nu je me suis caché*[i-1]». Notre espérance fut donc ruinée et, parce qu'il était déchu du paradis, l'homme fut dépouillé de ses

e. cf. Rom. 6,18.22; etc... f. cf. 1 Cor. 15,45. g. Gen. 2,7. — h. Gen. 3,19.

14,1-2 a. cf. Gen. 3,19. — b. cf. Gen. 2,17. c. cf. Gen. 3,6. d. cf. Gen. 2,20. e. cf. Gen. 3,4-5; 2 Cor. 11,3. – f. cf. Gen. 3,7. — g. cf. Gen. 3,8. h. Gen. 3,9. i. Gen. 3,10.

14,1-2
[1] Le texte est différent de Z, mais conforme aux leçons indiquées dans l'apparat de la LXX (éd. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 91).

կորեաւ յոյս մեր, և վասն անգանելոյ [11] ի դրախտէն՝ զրկեցաւ [12] մարդիկս ի բարեաց,
և բնաւին ապականեցաւ. վասն զի միանգամ դատապարտեցաւ իբրև զանգեալ [13], բայց
ոչ ես կայ [14] մեզ յոյս դատաստանի ։ Իսկ եթէ դատաստանի յոյս կայ [15], ապա և պսակաց
յոյս կայ [16] ։ Խրատիչ ասացելոցս այսոցիկ զՅովբ [17] առ ասող [18] ։

14,3 « Ո՞չ ապաքէն և այնմ համար առնիցես, և նմա արարեր ⌜ի դատաստան մտանել [1]
առաջի քո » ։

« Այնմ ». որո՞ւմ. « սակաւակեցին », որ այնչափ բարկութիւն չարժեաց ի վերայ [2]
իւր, որ « թաւթափեցաւ իբրև զծաղիկ ապականեալ ». և « այնմ համար արար » Աստուած,
այսինքն է՝ թէ [3] ոչ միայն Ադամայ [4] յառաջ քան զ յանցանսն. քանզի նմա տանի [5]
p. 623 խնամ զի մի՛ յանցանիցէ [6], * և մի՛ զրկեսցի ի դրախտէն. վասն այսորիկ յառաջագոյն
պատուիրէր, « Յամենայն ծառոյ [7] որ ի դրախտի այդր է ուտելով կերիջիք, բայց ի
⌜ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի մի՛ կերիջիք, քանզի յորում աւուր ուտիցէք մահու
մեռջիք [8] » ։ Դոյնպէս և մեզ « արար համար », և ուրէնս եդ գրով, և մարգարէս ես
յաւել ։ Եւ զի՞նչ պարտ է ասել. և զաւետարանական շնորհսն [9] ետ մեզ, որով եցոյց մեզ
եթէ զիա՞րդ պարտ է մեզ առնուլ զառաջին պատիւն, և զիա՞րդ պարտ է փախչել ի
սպառնացեալ գեհենէն. կամ թէ [10] զիա՞րդ պարտ է ստանալ զվայելչութիւն [11] դրախ–
տին. յետ սակաւ ժամանակի ։ Եւ հրամայեաց [12] մարդոյն « մտանել՝ ի դատաստան »,
զի զարժանի զհատուցմունսն [13] առցէ ըստ վարուց [14] իւրոց ։

Զոր տեսանելով մեր՝ պարտ է ուղիղ վարուք անցանել ընդ կեանս մեր, քանզի իւրա–
քանչիւր ոք ի մէնջ տանջի ըստ գործոց իւրոց և պսակի ։ Զի որք նման են [15] Ադամայ [16]
զնորա պատուհասն կրեն, զի ոչ խրատեցան ի նորա պատուհասիցն ։ Իսկ որ [17] պահեն
p. 624 զպատուիրանս * ուրխնացն, լաւագոյն ցուցեալ զմեզ ի ձեռն պատուիրանապահու–
թեանն, կրկին հատուցմանց արժանի լիցուք յարդար [18] դատաւորէն, զի պատուհա–
սին Ադամայ [19] գոհութեամբ համբերեցաք, և ըստ ուժոյ նմանեցաք նոր [20] Ադամայ [21] ։
Քանզի այսպէս կարասցուք [22] վայելել [23] ի թագաւորութեան և ի փառս Աստուծոյ,
հաւր և Որդւոյ և սուրբ հոգւոյ [24]՝ ⌜նմա փառք այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից [25].
ամէն ։

[11] անկանելոյ E — [12] զրկեցան E — [13] զանկեալ E — [14] կա E — [15] կա
E — [16] կա E — [17] Յոբ E — [18] ասաւղ E

14,3
[1] մտանել ի դատաստան E — [2] վերա E — [3] om. E — [4] Ադամա E —
[5] տանէր E — [6] յանցիցէ E — [7] ծառոց E — [8] ծառ(ոյն) գիտ(ութեան) բար–
(ւոյ). մի. քան(զի). (ուտ)ի(ցէք) մ(ահու) E — [9] շնորհս E — [10] եթէ E —
[11] զվաեւլչութիւն E — [12] հրամաեաց E — [13] հատուցմունս E — [14] վաս–
տակոց E — [15] ենն E — [16] Ադամա E — [17] որք E — [18] ի յարդար E
— [19] Ադամա E — [20] նորա E — [21] Ադամա E — [22] է E — [23] վաելել
E — [24] հոգոյն E — [25] այժմ և յաւիտեանս E

biens et périt complètement, car d'un seul coup, il fut condamné comme déchu, sans qu'il y eût encore pour nous un espoir de jugement. S'il y a espoir de jugement, il y a aussi espoir de couronnes. Pour t'instruire de ce qui vient d'être dit, prends les paroles de Job.

14,3 «*Ne te rendras-tu donc pas compte de ce qu'est celui-là? Et c'est lui que tu as fait entrer en jugement devant toi!*»

«*Celui-là?*» Qui? «*Celui qui a une vie courte*[a]», qui a mis en branle contre lui-même tant de colère et qui, «*comme une fleur fanée, est tombé après avoir été secoué*[b]». Dieu «*s'est rendu compte de ce qu'est celui-là*». Il ne s'agit pas seulement d'Adam avant sa transgression. (Dieu) prenait soin de lui en effet pour qu'il ne transgresse pas et ne soit pas privé du paradis; voilà pourquoi il avait ordonné avant (la faute): «*De tout arbre qui est dans ce paradis vous pourrez manger, cependant de l'arbre de la connaissance du bien*[1] *et du mal, ne mangez pas, car le jour où vous en mangerez vous mourrez de mort*[c][2]». Mais de nous aussi «*il s'est rendu compte*», il a mis la Loi par écrit, il y a même ajouté les prophètes[d]. Que faut-il dire encore? Il nous a donné aussi la grâce de l'Évangile[e], avec lequel il nous a indiqué comment nous devons recevoir la dignité première[3], comment il faut fuir la géhenne dont on est menacé[f] et même comment il faut acquérir en peu de temps le bonheur du paradis[g]. Il a imposé à l'homme «*d'entrer en jugement*», pour recevoir la rétribution méritée conformément à sa conduite[h].

Conscients de cela, il nous faut traverser correctement notre vie, car chacun d'entre nous est châtié et couronné selon ses œuvres. En effet, ceux qui ressemblent à Adam subissent sa punition, parce qu'ils n'ont pas tiré la leçon de ses punitions. Mais ceux qui observent les commandements de la Loi nous font voir (comment devenir) meilleurs par l'observance des commandements[i]; nous serons dignes d'une double rétribution de la part du juste Juge[j], car nous aurons supporté avec action de grâces la punition d'Adam[k], et nous nous serons efforcés de ressembler au nouvel Adam[l]. C'est ainsi en effet que nous pourrons jouir du bonheur dans le royaume et dans la gloire de Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit. A lui la gloire, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles. Amen.

14,3 a. Job 14,1. b. Job 14,2. c. Gen. 2,16-17. d. cf. Matth. 11,13; Lc 16,16. e. cf. Act. 20,24. f. cf. Matth. 10,28; 23,33; Lc 12,5. g. cf. Matth. 24,42.44; Mc 13,33; etc... h. Matth. 16,27. i. cf. Matth. 5,19. j. cf. Matth. 5,12; Lc 6,23.35. k. cf. Rom. 5,15. l. cf. 1 Cor. 15,45.

14,3

[1] La citation s'achève ici dans le ms. E.

[2] Le texte est différent de Z, mais conforme aux leçons indiquées dans l'apparat de la LXX (éd. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 86).

[3] Litt.: «le premier honneur». L'arménien *patiw* traduit, d'après le *NBH* (t. II, p. 610), les termes τιμή, ἀξίωμα, dépourvus de connotations théologiques spéciales. Hésychius pense à l'honneur de la créature avant la chute, dignité que l'Évangile nous apprend à recevoir en nous rappelant que nous sommes les fils du Père (*Matth.* 6,8.47. etc...). La même expression a été employée, dans le commentaire sur *Job* 3,9 (Hom. VI), à propos de la dignité dont Satan jouissait avant sa chute.

Job 14,4 « Իսկ արդ ո՞վ իցէ սուրբ յաղտոյ, այլ և ոչ ոք, 5 Թէպէտ և միաւրեայ [1]
իցեն կեանք նորա ի վերայ [2] երկրի : Համարեալ են ամիսք նորա առ [3] ի նմանէ. ժա—
մանակ եդիր՝ ոչ [4] անցցէ : 6 Ի բաց լեր ի նմանէն [5] զի դադարեսցէ և Հաճոյա—
ցուսցէ զկեանս իբրև զվարձկան : 7 Զի գոյ յոյս ծառոյ [6]. զի թէպէտ և կտրեսցի՝
միւսանգամ ծաղկեսցէ, և շառաւեղ նորա մի՛ պակասեսցէ : 8 Եւ ⸢եթէ ծերասցի [7]
յերկրի արմատ նորա՝ և ի քարի վախճանեսցի բուն նորա, 9 ի Հոտոյ Ջրոյ ծաղ—
կեսցի, և արասցէ Հունձս իբրև զնորատունկ : 10 Բայց այր վախճանեալ գնաց, ան—
գեալ մարդ՝ ոչ ևս իցէ : 11 Զի ժամանակաւ անաւսրի ծով, և գետ աւերեալ ցամա—
* p. 625 քեցաւ. 12 և մարդ ննջեաց՝ և ոչ * յարիցէ : Մինչև երկինք իցեն՝ ոչ կարկատեսցի, և
ոչ զարթիցեն ի քնոյ իւրեանց : 13 Երանի՛ թէ ի դժոխս պաՀէիր զիս, և
թագուցանէիր զիս մինչև անցանէր բարկութիւն քո. և ժամանակէիր ինձ ժա—
մանակ՝ յորում առնէիր ինձ յիշատակ : 14 Եթէ մեռանիցի մարդ՝ կեցցէ, վախ—
ճանեալ զաւուրս կենաց իւրոց : Սպասեցից մինչ միւսանգամ լինիցիմ. 15 ապա
կոչեսցես զիս, և ես տաց քեզ պատասխանի : Զգործս ձեռաց քոց մի՛ մերժեր. 16
թուեցեր զգնացս իմ, և մի՛ անցցէ ինչ զքեւ ի մեղաց իմոց : 17 Կնքեցեր զանաւ—
րէնութիւնս իմ ի քսակի, և նշանակեցեր եթէ ակամայ ինչ յանցեայ : 18 Սակայն
և լեառնն որ փլանելոց իցէ՝ փլցի, և որմ Հնասցի ի տեղւոջէ իւրմէ : 19 Զքարինս
ողորկեցին Ջուրք, և ողողեցին Ջուրք զդաշտս թանձրութեանն երկրի : Եւ զակնկալու—
թիւն մարդոյ կորուսեր. 20 մերժեցեր զնա ի սպառ, և գնաց. Հաստատեցեր ի վերայ
նորա զերեսս՝ և արձակեցեր : 21 Թէպէտ և բազում որդիք լինիցին նորա՝ ոչ

Lemme XVII

[1] միաւրեա E — [2] վերա E — [3] *om.* E — [4] եւ ոչ E — [5] նմանէ E — [6] E *add.* : մինչև ցայն վայր. « այլ մարմինք նորա աւտարացան ի վերա իւր և ոգի նորա սգացաւ զինքն » (cf. p. 426, l. 2) — [7] ծաղկեսցի V, եթէ ծերասցի *coni. cum.* D *e commentario* (*vide* p. 430).

---

[12] Le texte est identique à Z. *Job* 14,14a est différent de BSA (omission de γάρ). - *Job* 14,14b est conforme à BSA et *Job* 14,14c à BS.

[13] Le texte est identique à Z. - *Job* 14,15a est conforme à A et *Job* 14,15b à BSA (avec omission de δέ).

[14] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (om. de δέ en *Job* 14,16a).

[15] Le texte est identique à Z. *Job* 14,17a est conforme à B (avec omission de δέ) et *Job* 14,17b à A.

[16] *Job* 14,18 est identique à Z et au texte de Théodotion, sauf pour *Job* 14,18b «*le mur* (τοῖχος)...», au lieu de «*la pierre*, πέτρα» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 27).

[17] Le texte est identique à Z et au texte de Théodotion, sauf en *Job* 14,19c (προσδοκίαν de Symmaque; cf. FIELD, *ibid.*, p. 27).

Job 14,4 «*Qui donc sera pur de souillure? Mais aucun homme*[1]. 5 *même si sa vie sur terre n'est que d'un jour. Ses mois ont été comptés par lui. Tu as fixé un temps, il ne* (*le*) *dépassera pas*[2]. 6 *Écarte-toi de lui pour qu'il se repose et se plaise en sa vie comme un mercenaire*[3]. 7 *Car il y a espoir pour l'arbre*[4] *que, même s'il est coupé, il pourra fleurir une autre fois et que son surgeon ne fera pas défaut*[5]. 8 *Et si sa racine vieillit en terre et* (*si*) *sa souche se consume dans la pierraille*[6], 9 *à l'odeur de l'eau il fleurira et produira une récolte comme un jeune plant*[7]. 10 *Mais l'homme ayant achevé sa vie s'en est allé; l'homme tombé n'est plus*[8]. 11 *Car avec le temps la mer diminue, et le fleuve désolé s'est asséché*[9]. 12 *Et l'homme s'est endormi, et il ne se relèvera pas. Tant que les cieux existeront, il ne sera pas recousu, et il ne se relèvera pas de son sommeil*[10]. 13 *Ah! si seulement tu me gardais en enfer, me cachais jusqu'à ce que passât ta colère, et me fixais un temps auquel tu te souviendrais de moi*[11]! 14 *Si l'homme meurt, il vivra après avoir achevé les jours de sa vie. J'attendrai jusqu'à ce que j'existe de nouveau*[12]. 15 *Alors, tu m'appelleras et moi, je te donnerai réponse. Ne rejette pas les œuvres de tes mains*[13]. 16 *Tu as compté mes démarches et aucun de mes péchés ne t'échappera*[14]; 17 *tu as scellé mes iniquités dans une bourse et tu as pris note si, involontairement, j'ai transgressé en quelque chose*[15]. 18 *Cependant, même la montagne qui doit s'ébouler, s'écroulera et le mur s'usera loin de son emplacement*[16]. 19 *Les eaux ont poli les pierres, puis les eaux ont inondé les plaines de la terre ferme. Et tu as fait périr l'attente de l'homme*[17]; 20 *tu l'as rejeté pour toujours, et il s'en est allé; tu as affermi ta face contre lui et tu* (*l'*)*as* *Lem*

Lemme XVII

[1] Le texte est identique à Z et conforme à A.

[2] *Job* 14,5a-b est identique à Z et conforme à A (omission de δὲ en *Job* 14,5b). – *Job* 14,5c est différent de Z et de BSA (omission de καὶ).

[3] *Job* 14,6a est identique à Z et conforme à BS. *Job* 14,6b est différent de Z et conforme à BS.

[4] L'incipit du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Mais sa chair lui est devenue étrangère et son âme s'est pleurée elle-même*». (*Job* 14,22)

[5] Le texte est identique à Z. – *Job* 14,7a est conforme à BSA. – *Job* 14,7b est conforme à BS. — *Job* 14,7c à BSA.

[6] *Job* 14,8a est différent de Z et de BSA (*Et* si sa racine...). *Job* 14,8b est identique à Z et conforme à BS.

[7] Le texte est identique à Z. – *Job* 14,9a est conforme à BSA et *Job* 14,9b à A.

[8] *Job* 14,10a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 14,10b est différent de Z et conforme à BS (avec omission de δὲ).

[9] *Job* 14,11a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 14,11b est différent de Z et conforme à BS.

[10] *Job* 14,12a est identique à Z et différent de BSA (...*et* il ne se...). *Job* 14,12b est identique à Z et différent de BSA (...cieux *existeront*...), mais quelques manuscrits de la LXX possèdent le verbe (voir l'édition des *Hexaples* dans Migne (*PG* 16 I, col. 376, note du vers. 12). *Job* 14,12c est identique à Z et conforme au texte syro-hexaplaire (cf. DHORME, *Job*, p. 182).

[11] Le texte est identique à Z. – *Job* 14,13a-b est conforme à BS (avec comission de γὰρ) et *Job* 14,13c à BSA.

գիտէ. և եթէ սակաւք առնիցին՝ ոչ ճանաչէ. 22 այլ մարմինք նորա աւտարացան[8]
ի վերայ[9] *իւր, և ոգի նորա սգացաւ զինքն* » :(Job 14,4—22)

p. 626 * *Քանզի Յովբ*[10] *ոչ ի լեզուի*[11] *գովութենէ ցուցանէ զասպարէզն՝ այլ ի գործոց.*
քանզի գովութիւն են նորա ախտքն և վէրքն և նպատակքն. և մերկ թագաւորն գե—
ղեցկագոյն է քան որ զգեցեալ[12] *է զոսկեհուռն և զբեհեզն. և անգողինս*[13] *արկեալ է*
նմա աղբ, այլ պայծառագոյն է[14] *քան որ վայելեն*[15] *յոսկին և յականս պատուականս :*
Քանզի այժմ և Աստուած խաւսի ընդ նմա, և հրեշտակք առընթեր կան, և ամենայն
արարածք փառաւորեն զճգնողն, և[16] *զձեռս ոչ կարկառու, և կործանէ զընդդիմամար—*
տիկն[17] *: Ոտքն*[18] *բեւեռեալ էին վիրաւքն, և զընդդիմացողն ոչ միանգամ և երկիցս՝*
այլ բազում անգամ ընգրկեաց[19]*, և երկայնամտութեամբն ⸢թողացոյց զթշնամին*[20]*,*
և լուծանէր զպատերազմողն, և զամենայն չնչեալ մրրիկս ձմերանւոյն[21] *տկարացեալս*
յանդիմանէր : Քանզի զմեծութեանն[22] *կորուստ՝ իբրև զտերևոց թաւթափումն այպանէր:*
Յափշտակեալ լինէին ուղտքն հանդերձ իշովքն և եզամբք[23]*, և ընդ նոսին ոչխարքն*
p. 627 *հրով պատեալ այրէին. իսկ նա զներքին մեծութիւնն* * *անկողոպուտ տեսանելով՝ ոչ*
ինչ ախտանայր վասն արտաքին մեծութեանն : Ուստերքն նորա և դստերք[24] *ի միում*
ժամանակի և ի միում տեղւոջ ապականեալ անգանէին[25]*, այլ և ոչ ⸢այնպէս Յովբ*[26]
հեռանայր յիմաստասիրութենէն. բայց քուն համարէր ⸢զորդւոցն մահ[27]*, և զապա—*
րան[28] *որդւոյն երիցու՝ իբրև զայգի*[29] *պտղալից համարէր : Տանջեցաւ, աւէ, մարմինն,*
այլ նա պայծառագոյն շնորհակալութիւն պատարագէր, քանզի տեսանելով զոգիսն
առողջ՝ որ են մեծ ստացուածք, սակաւ ինչ համարէր զկաւեղէնսս, և երկայնամտելոյ
արժանի համարէր՝ ընդ մաշել մարմնոյն :

Կինն նախատէր առ ի հայհոյանս գրգռելով[30]*, իսկ նա իմացեալ զայն՝ որ չարժէր*
զլեզու կնոջն, և գիտացեալ եթէ[31] *դարձեալ նա է՝ որ զԵւա չարժեաց ի ⸢վերայ Ադա—*
մայ[32]*, ի բարիոք ժամու սաստէ և դադարեցուցանէ զազդողն, և ուղղէ զպատրեալ*

[8] VE, *ախտացան* *corr.* D *e commentario* (*vide* p. 444). — [9] *վերա* E — [10] *Յոբ* E — [11] *լեզուոյ* E — [12] *զգեցեալն* E — [13] *անկողինս* E — [14] *om.* E — [15] *վաելեն* E — [16] *որ* E — [17] *զընդդիմամարտն* E — [18] *ոտք* E — [19] *ընկրկեաց* E — [20] *թուլացոյց զթշնամինն* E — [21] *ձմերանոյն* E — [22] *զմեծութեանցն* E — [23] *եզամբքն* E — [24] *դստերքն* E — [25] *անկանէին* E — [26] *Յոբ այնպէս* E — [27] *զորդոցն մահն* E — [28] *զապարանս* E — [29] *այգի* E — [30] *գրգռելոյ* E — [31] *թէ* E — [32] *վերա Ադամա* E

---

[4] Le but, le dessein que poursuit Job: le terme arménien traduit vraisemblablement le mot «σκοπός» (cf. *NBH*, t. II, p. 453).

[5] Le même verbe est employé, dans la vulgate arménienne, pour *Actes* 2,23 et *Colossiens* 2,14, à propos de la crucifixion du Christ. Mais ici, Hésychius semble penser uniquement à la difficulté pour Job, cloué au sol, de poursuivre son adversaire.

[6] En commentant *Job* 1,18-19 (Hom. III), Hésychius a vu, dans le vent qui surgit du désert et abat la demeure des fils de Job, les passions que ce dernier a dominées.

[7] Reprise d'un thème fréquent (voir l'Hom. I, *Job* 1,2).

[8] C'est-à-dire d'une vie conforme à la sagesse selon Dieu (voir l'Hom. I, prologue, note 3).

renvoyé[18]. 21 *Même s'il a beaucoup de fils, il ne le sait pas, et s'ils sont peu nombreux, il n'en a pas connaissance*[19]; 22 *mais sa chair lui est devenue étrangère et son âme s'est pleurée elle-même*[20].» (*Job* 14,4-22)

Ce n'est pas en effet[1] par des paroles élogieuses[2] venant de la langue que Job fait connaître le stade[3], mais par des actes: les paroles élogieuses, ce sont ses maladies, ses plaies et ses intentions[4]. Tout nu, le roi est plus beau que celui qui a revêtu un vêtement brodé d'or et de byssus; pour lit on lui a étendu du fumier[a], mais il est plus resplendissant que ceux qui se complaisent dans les objets d'or et les pierres précieuses. Maintenant en effet, Dieu lui parle en personne, les anges se tiennent à côté de lui, toutes les créatures proclament la gloire du combattant qui, sans étendre les mains, renverse l'Adversaire. Ses pieds étaient cloués[5] par les plaies, pourtant ce n'est pas une fois ni deux, mais souvent qu'il a fait reculer l'Antagoniste et que, dans sa longanimité, il a laissé aller l'Ennemi; il énervait le Guerrier et invectivait tous les ouragans déchaînés de l'hiver après les avoir affaiblis[6]. Il se moquait en effet de la perte de sa fortune comme de la chute des feuilles[b]. Les chameaux ainsi que les ânes et les bœufs étaient enlevés et, avec eux, les moutons entourés de feu étaient consumés[c]; mais lui, à la vue de sa richesse intérieure imprenable, ne souffrait en rien de la (perte) de sa richesse extérieure[7]. Ses fils et ses filles, au même instant et au même endroit, tombaient morts[d], mais même ainsi Job ne se détournait pas de la philosophie[8]; il regardait comme un sommeil la mort de ses fils, et la demeure de son fils aîné il (la) regardait comme une vigne fertile[e]. Leur corps, dit-il, a été châtié[f], mais, lui, il offrait un magnifique sacrifice d'action de grâces, parce qu'en voyant intactes les âmes, la suprême richesse, il regardait comme peu de chose les êtres de limon[g]. Il jugeait bon aussi de faire preuve d'une longue patience, alors que son corps se consumait[h]. Prologu

Sa femme l'injuriait en le poussant aux blasphèmes[i], mais lui, devinant qui mettait en mouvement la langue de sa femme et sachant que c'était encore celui

Prologue XVII a. cf. Job 2,8. b. cf. Job 1,14.17. c. cf. Job 1,16. d. cf. Job 1,19. e. cf. Os. 10,1. f. cf. Job 2,21. g. cf. Job 2,21-22. h. cf. Job 2,10. i. cf. Job 2,9.

[18] Le texte est identique à Z. *Job* 14,20a est conforme à BSA et *Job* 14,20b à BS.

[19] Litt.: «...*et si un petit nombre est fait*, il n'en...». Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[20] Les deux mss E et V attestent la leçon *awtarac'an* (*est devenue étrangère*) que l'on ne trouve dans aucun témoin de la LXX, de Z, des *Hexaples* et des commentaires. Est-ce une corruption de *axtac'an* (*ont souffert*) que nous lisons dans le commentaire (voir p. 444) et dans la *Chaîne sur Job de* Jean Vanakan? C'est cette leçon que le Père Č'rak'ean, dans son édition, a substituée à celle du manuscrit (voir p. 197). Tel quel, *Job* 14,22a est différent de Z et de BSA. — *Job* 14,22b est identique à Z et conforme au texte d'Aquila et de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 28).

Prologue XVII

[1] Comme au début du prologue de l'Homélie XIII (voir p. 337), la conjonction suppose la lecture préalable de *Job* 14,4-22. Elle rattache aussi le prologue de l'Homélie XVII au verset *Job* 14,22: le corps et l'âme de Job manifestent son combat. Hésychius va le décrire une nouvelle fois, avant d'entreprendre son commentaire.

[2] L'arménien «*govut'iwn*» correspond, semble-t-il, à «ἔπαινος, ἐγκώμιον, αἴνεσις» (cf. *NBH*, t. I, p. 573).

[3] L'image du stade, rencontrée plusieurs fois (voir les prologues des Hom. IV et XV), désigne ici la lutte même de Job.

ամանն : Բարեկամքն բամբասէին զՅովբ [33] վասն Համարձակութեանն, այլ Յովբ [34] ոչ դադարէր, այլ զամբաստանութիւնն բովանդակ ի բաց մերկանայր. և վարդապետ p. 628 ** լինի ամենայն ազգի մարդկանս, որովք խրատէ և ուրինադրէ, զի « մի՛ զառժամանակեայ [35] կեանսս սիրեսցուք : Զի ՝մահ, ասէ, մարդոյ Հանգիստ է՝, զի երկուցեալք ի նմանէ՝ փախիցուք ի դատաստանաց նորա : ՝Ո՞չ, ասէ, թէ փորձութիւն են կեանք մարդոյ ի ⌜վերայ երկրիս [36] ՝ » : Եւ բազում ինչ այսր նման ասէր, զի մի՛ իշխեսցուք ընդդիմանալ տերունական Հրամանացն. « ո՞ խստացաւ ընդդէմ նորա և Համբերել կարաց » : Եւ բարբառէր զայս պայծառ Համարձակութեամբ, զի մի՛ ի մոռացումն առցուք զարարիչն, այլ գիտասցուք թէ ո՞վ արար զմեզ [37], և ո՞ աստի Հանէ զմեզ յերկիր դարձուցանելով՝ արարչական ակնարկութեամբն : Լուր որպիսիս [38] ինքն ասէր ⌜առ Աստուած [39] և զմեզ ուսուցանէր. « Յիշեա՛ Տէր, զի Հող ստեղծեր զիս, և անդրէն յերկիր դարձուցես [40] զիս » : Զի մի՛ երբեք վստաՀացեալ [41] յանձանց արդարութիւն՝ Հպարտասցուք, այլ Հայեցեալ [42] ի մեղս մեր, և զՀին Ադամայ [43] զաղտն՝ որ է ի վերայ [44] մեր՝ ի միտ առնլով խոնարՀեսցուք [45] :*

p. 629 **Job 14,4-5a** * « *Իսկ արդ ո՞վ իցէ սուրբ յաղտոյ, այլ և ոչ ոք, 5 թէպէտ և միաւրեայ [1] իցեն կեանք նորա ի վերայ [2] երկրի* » :

ԱՀաւասիկ ի լսելիս Եկեղեցւոյ [3] գոչեաց : Քանզի բազում լինի աղտս որ ի գործոց և ի բանից և ի խորՀրդոց, « և ոչ ոք » կարասցէ պարծել թէ [4] յայսցանէ ՝սուրբ՝ իցեմ [5]. բայց միայն Քրիստոս « որ [6] ոչ արար մեղս, և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա » : Եւ մանուկ « միաւրեայ [7] »՝ որ աղտեղութիւն ինչ ⌜ոչ ունի [8], վասն զի ոչ գիտէ զընտրութիւն բարւոյ [9] և չարի, բայց սակայն ունի զաղտ Հին Ադամայ [10], որ է ի վերայ [11] մեր : Այլ շնորՀք նորոյս՝ որ մերկացոյց ի մէնջ զՀին Ադամն, և [12] « ի ձեռն լուացման վերստին ծննդեան [13] » սրբեաց զաղտն մեր : Եւ զի՞նչ յաւել ի վերայ [14] այսոցիկ :

14,5b « *Համարեալ են ամիսք նորա առ ի նմանէ* » :

Յայտ է թէ յԱստուծոյ [1], առ որ դարձոյց զբանսս [2]՝ որ ի կարգիս կայ [3] :

[33] *զՅոբ* E — [34] *Յոբ* E — [35] *զառժամանակեա* E — [36] *վերա երկրի* E — [37] *զմեր* E — [38] *որպիսի* E — [39] *ցԱստուած* E — [40] *դարձուցանես* E — [41] *վստաՀացեալք* E — [42] *Հաեցեալ* E — [43] *Ադամա* E — [44] *վերա* E — [45] *խոնարՀք եղիցուք* E

14,4-5a
[1] *միաւրեա* E — [2] *վերա* E — [3] *եկեղեցոյ* E — [4] *եթէ* E — [5] *իցէ* E — [6] E, *om.* V, *որ con.* D — [7] *միաւրեա* E — [8] *ունիցի* E — [9] *բարոյ* E — [10] *Ադամա* E — [11] *վերա* E — [12] *om.* E — [13] *ծննդեանն* E — [14] *վերա* E

14,5b
[1] *Աստուծոյ* E — [2] *զբանս* E — [3] *կա* E

qui avait mis Ève en mouvement contre Adam[j], (la) reprend sévèrement au bon moment[k], interrompt l'Instigateur et corrige l'instrument induit en erreur. Ses amis vitupéraient contre Job en raison de son assurance[l], mais Job ne cessait pas (de parler), bien plus il rejetait toute leur accusation; il devient ainsi un maître pour tout le genre humain, en raison de ce qu'il conseille et prescrit: «N'aimons pas cette vie éphémère[m]. Car '*la mort, dit-il, est le repos de l'homme*[n]', pour que, la redoutant, nous fuyions les jugements (de Dieu). '*La vie de l'homme sur la terre, dit-il, n'est-elle pas une épreuve*[o]?'» Et il disait beaucoup d'autres choses semblables à celles-là, pour que nous n'osions pas résister aux commandements du Seigneur. «Qui s'est obstiné contre lui et a pu demeurer ferme[9]?» Il clamait cela avec une magnifique assurance, pour que nous ne laissions pas dans l'oubli le Créateur[p], mais que nous sachions qui nous a créés et qui nous enlève d'ici en nous faisant retourner à la terre[q] dans sa providence créatrice. Écoute ce que lui-même disait à Dieu en même temps qu'il nous enseignait: «*Souviens-toi, Seigneur, que tu m'as modelé argile et que, de nouveau, tu me feras retourner dans la terre*[r] [10]», pour que nous n'allions jamais nous enorgueillir, confiants en notre propre justice, mais que nous devenions humbles, conscients de nos péchés et de l'antique souillure d'Adam[s] qui est sur nous.

Job 14,4-5a «*Qui donc sera pur de souillure? Mais aucun homme,* 5 *même si sa vie sur terre n'est que d'un jour.*»

C'est ce que (Job) a crié aux oreilles de l'Église. Nombreuses en effet sont les souillures qui proviennent des actions, des paroles et des pensées, «*et aucun homme*» ne pourra se vanter: «J'en suis '*pur*'», sauf le Christ «*qui n'a pas commis de péché, et il ne s'est pas trouvé d'artifice en sa bouche*[a-1]». Et l'enfant «*d'un jour*» qui n'a pas la moindre souillure, parce qu'il ne sait pas distinguer le bien et le mal[b], possède toutefois la souillure du vieil Adam[c], celle qui est sur nous. Mais la grâce du nouvel (Adam)[d], qui nous a fait dépouiller le vieil Adam[e], a aussi nettoyé notre souillure «*dans le bain de la nouvelle naissance*[f]». Qu'a-t-il ajouté à cela?

14,5b «*Ses mois ont été comptés par lui.*»

Évidemment par Dieu, à qui il a rapporté les paroles qui suivent.

j. cf. Gen. 3,6. k. cf. Job 3,10. l. cf. Job 4ss. - m. cf. Job 10,1. - n. Job 3,23. - o. Job 7,1. - p. cf. Eccl. 12,1. — q. cf. Gen. 3,19. r. Job 10,9. - s. cf. Rom. 5,14.

14,4-5a a. 1 Pierre 2,22. b. cf. Is. 7,15-16. c. cf. 1 Cor. 15,45. d. cf. 1 Cor. 15,45. e. cf. Éph. 4,22; Col. 3,9. - f. Tit. 3,5.

[9] Allusion, semble-t-il, au verset *Job* 6,11.

[10] Le texte est différent de celui de l'Homélie XIII où il est commenté (voir p. 336 et 340) et sans équivalent dans les mss de la LXX et dans les *Hexaples*.

14,4-5a

[1] Le texte, identique à Z et NT, est cité de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 4,1-12; 11,20-22; 16,5-6 (*PG* 93, 821B, 912B, 989B) et différemment dans le *Grand Comm. in Ps.* 77,9 (*PG* 55,721).

14,5c « Ժամանակ եղիր՝ և ոչ անցցէ [1] » :

Քանզի ամենայն մարդոյ ոչ միայն ամք, և ամիսք, ⸢այլ եւ [2] աւուրք և ժամք
* p. 630 թուեալ են առ արարչին մերում. քանզի * նա ի սաՀմանեալ « ժամանակ եղ » զմեզ, որ « ոչ ամենևին անցանէ » : Ո՞չ գիտես զի բազումք ի մաՀաբեր Հիւանդութեանց ապրեցան, և այլք որ [3] ողջ էին՝ յանկարծակի յափշտակեցան յառժամանակեան կենացս. և այլ ք դարձեալ ի բարձր վերնատանց անգեալ [4] առողջ ապրեցան. և այլք մինչդեռ գնային [5]՝ ընդ գայթագղելն [6] մեռեալ գտան. և այլ ք դարձեալ ընդ բեկանել նաւի՝ ի միոյ [7] տախտակի վերայ [8] Հեծեալ՝ առողջք [9] ապրեցան. և այլք դարձեալ մաւտ ի նաւաՀանգիստ [10]՝ ծակեալ նաւին՝ մաՀու կորեան [11], զի մի՛ ոք ըստ պատաՀարաց [12] Համարիցի զմաՀ, այլ ըստ կոչի [13] արարչին : Դարձեալ որպիսիս ինչ ի ⸢վերայ էած [14] :

14,6 « Ի բաց լեր ի նմանէն [1]՝ զի դադարեսցէ և Հաճոյացուսցէ [2] զկեանս իբրև զվարձկան » :

Այսինքն է [3] « թեթևացո՛ [4] զխրատ, և ներեա՛ տանջանացն, զի Հանդարտութեամբ
* p. 631 կեցցէ արդարն. մի՛ ևս խրատեալ բարիոք Համարէ [5] ինքն ընթաց կենացս քոյով [6] Հաճութեամբ [7] մինչև ելցէ ի մարմնոյս, և ակն ունի Հատուցմանց, * ըստ աստի վա— րուցս ՙիբրև՚ իմաստուն ՙվարձկան՚ որ գիտելով զժամանակ վարձուց՝ Համբերէ վշտաց, թեթև Համարեալ զաշխատութիւն՝ ժամանակին վարձուցն յուսով » : Սոյնպէս և ար— դարն Համբերէր աստի ճգնութեանցս՝ Հայելով [8] ի Հանդերձեալ Հատուցմունսն : Բայց սքանչելի են և որ ի կարգիս կան, և ի ձեռն բարի և աւգտակար տարացուցացս ցուցանէ մեզ՝ ⸢թէ կայ [9] յոյս յարութեան. իսկ եթէ յարութեան յոյս՝ ապա և Հատուցմանց՝ ըստ աստի վարուցս :

14,7-9 « Ձի գոյ յոյս և ծառոյ. զի թէպէտ և կտրեսցի՝ միւսանգամ ծաղկեսցէ [1], և շառաւեղ նորա մի՛ պակասեսցէ. 8 և եթէ [2] ծերասցի յերկրի արմատ նորա՝ և ի քարի վախճանեսցի բուն նորա, 9 և ի Հոտոյ Ջրոյ ծաղկեսցի, և արասցէ Հունձս իբրև նորատունկ » :

Ստուգապէս եկ ընթերցցուք զասացեալսս, « քանզի կայ [3] յոյս ծառոյ. զի [4] եթէ Հատցի՝ ծաղկեսցէ, և շառաւեղ նորա մի՛ պակասեսցէ [5] » : Ձի եթէ [6] երևելի « ծառոյս
* p. 632 յոյս » անդրէն կենդանութեան կայ [7] յետ « կտրելոյն », յորժամ արմատն Հաստատուն կայ [8], * որչափ ևս առաւել իմանալի « ծառոյն » : Քանզի որպէս այսմ « ծառոյ » փայտասս է, դոյնպէս և [9] իմանալի « ծառոյս [10] », յայտ է եթէ [11] մարդկան՝ վախճան [12]

14,5c
[1] անցէ E — [2] E, եւ VD — [3] որք E — [4] անկեալ E — [5] գնաին E — [6] գայթելն E — [7] միո E — [8] վերա E — [9] առողջ E — [10] Հանգիստ E — [11] կորստեան E — [12] պատաՀարի E — [13] կոչման E — [14] վերա ած E

14,6
[1] նմանէ E — [2] Հաճոացուսցէ E — [3] om. E — [4] թեթեւացոյ E — [5] om. E — [6] քոով E — [7] Հաճարութեամբ E — [8] Հաերով E — [9] եթէ կա E

14,7-9
[1] ծաղկեսցի E — [2] մի E — [3] կա E — [4] եւ E — [5] պակասեսցի E

14,5c «*Tu as fixé un temps et il ne (le) dépassera pas*[1].»

Car de tout homme, (ce ne sont) pas seulement les années et les mois, mais aussi les jours et les heures qui ont été comptés auprès de notre Créateur. Il nous a en effet «*fixé un temps*» limité qu'on «*ne dépasse absolument pas*». Ne sais-tu pas que beaucoup ont été sauvés de maladies mortelles, tandis que d'autres, qui étaient en bonne santé, ont été ravis inopinément à cette vie éphémère. Certains, de leur côté, tombés d'étages élevés, s'en sont tirés sains et saufs, tandis que d'autres, pendant qu'ils marchaient, ont trouvé la mort en faisant un faux pas. Certains encore, après la dislocation de (leur) navire, s'en tirèrent sains et saufs, montés sur une simple planche, tandis que d'autres trouvèrent la mort près du havre, leur navire faisant eau, pour que personne ne regarde la mort comme un hasard, mais comme un appel du Créateur. Quelles (paroles) a-t-il encore ajoutées?

14,6 «*Écarte-toi de lui pour qu'il se repose et se plaise en sa vie comme un mercenaire.*»

C'est-à-dire: «Allège la correction et fais grâce des châtiments, pour que le juste vive dans la tranquillité. N'étant plus corrigé, il regarde lui-même comme bon le cours de la vie, selon qu'il te plaît[a], jusqu'à ce qu'il sorte de ce corps; il attend une rétribution correspondant à sa conduite d'ici-bas[b], '*comme un mercenaire*' judicieux qui connaissant l'heure du salaire, supporte les fatigues et regarde comme légère sa peine, dans l'attente de l'heure du salaire». De même aussi, le juste supportait les combats, en pensant aux rétributions à venir. Cependant ce qui suit est aussi admirable et, par de bons et utiles exemples, nous fait voir qu'il y a espoir de résurrection. Mais s'il (y a) espoir de résurrection, alors (il y a) aussi celui d'une rétribution correspondant à notre conduite d'ici-bas.

14,7-9 «*Car il y a espoir pour l'arbre aussi que, même s'il est coupé, il pourra fleurir une autre fois, et que son surgeon ne fera pas défaut.* 8 *Et si sa racine vieillit en terre et (si) sa souche se consume dans la pierraille,* 9 *à l'odeur de l'eau il fleurira et produira une récolte comme un jeune plant.*»

Allons! lisons en toute vérité ce qui a été dit: «*Car il y a espoir pour l'arbre que, s'il est abattu, il pourra fleurir et que son surgeon ne fera pas défaut*». S'il y a «*espoir, pour l'arbre*» visible, d'une nouvelle vie, après qu'il ait été «*coupé*», lorsque sa racine tient solidement, combien plus encore «*pour l'arbre*» doué de raison[1]! De même en effet qu'il y a une hache pour cet «*arbre-ci*», de même (il y

14,6 a. cf. Ps. 68,14. b. cf. Matth. 16,27.

14,5c
[1] Le texte, différent du lemme du début (conjonction καὶ), est conforme aux mss BS de la LXX.

14,7-9
[1] Lit.: «intelligible»; l'homme.

---

6 *թէ* E — 7 *կա* E — 8 *կա* E — 9 *om.* E — 10 *ծառոյն* E — 11 *թէ* E — 12 *վախճանի* E

կենաց. և որպէս « նորա շառաւեղն ծաղկէ », դոյնպէս և արդարոյն : Քանզի յայտնապէս
վասն արդարոյ ասէ զայս. քանզի սա [13] է ի բարիոք երկրի ի վարս առաքինութեանց [14]:
Այլ և յանշարժ վիմին տնկեալ է ի Հաւատսն Աստուծոյ : Սա ծաղկէ [15] ի Հոտոյ Ջրոց [16],
որպէս ասէ Դաւիթ յառաջնումն սաղմոսին. « Եղիցի նա իբրև [17] ծառ որ ⌜տնկեալ է ի
գնացս Ջուրց, որ զպտուղ իւր ի ժամու տացէ, և տերև նորա մի՛ թափեսցի. զամենայն զոր
արասցէ՛ յաջողեսցի նմա [18] » : Արդեաւք այս պատահիցէ° [19] արդարոց որպէս և ծա—
ռոցս [20]. քանզի ծառ [21] որ ի պարարտ երկրի՛ տնկեալ է ի վերայ [22] վիմի. քանզի այս—
պիսի ծառքն գեղեցիկ սնանին, քանզի Հողոյն [23] պարարին և վիմաւն [24] զովանան,
թէպէտ և առ [25] սակաւ մի պաւքին ի ցրտոյ [25bis], և կամ ի տաւթոյ տկարանան :

Սակայն « բուն նորա ծաղկեսցի [26] ի Հոտոյ Ջրոյ և Հունձս տացէ [27] », յայտ է թէ
p. 633 պտուղս « * իբրև զնորատունկ » որ տնկեալ է ի պարարտ երկրի և [28] ի ⌜վերայ վիմին [29]
Հաւատոց Աստուծոյ : « Նորա եթէ Հնացի արմատն և վախճանեսցի », ըստ Հասարակաց
ազգի մարդկան ծերութեան, և ըստ սաՀմանեալ մաՀու, սակայն « բուն նորա ծաղ—
կեսցէ [30] ի Հոտոյ Ջրոյ » « լուացման վերստին ծննդեան » ի ժամանակի յարութեանն
ի մեռելոց : Քանզի վասն շնորՀի մկրտութեան [31] ունիմք զյոյս յարութեանն, յորմէ և
« Հունձս » ընկալցուք « իբրև զնորատունկ », քանզի նոր Ադամ յառնեմք և ոչ ևս [32]
Հին : Իսկ եթէ ի Հեղգութենէ՛ ծերութիւնն Հասցէ, և ի [33] մեղաց՛ մաՀ դիպեսցի նմա,
զայն արասցէ՛ զոր Դաւիթ և կամ [34] Պետրոս և կամ այլ ոք յարդարոց « ի Հոտոյ Ջրոյ »,
այսինքն [35] յարտասուաց : Քանզի « Հոտ » մկրտութեան յիրաւի ոք ասէ [36] զապաշ—
խարութեան արտասուսն, և « ծաղկէ և Հունձս տայ [37] » Հաւասար այնոցիկ որ նորապէս
աշակերտեալ են ուրինաց [38] : Բարիոք ասէ, թէ « արմատն վախճանի և բունն ծաղկէ ».
վասն զի թէպէտ ըստ վախճանի կենացս և թէպէտ ըստ Հեղգութեան՛ անգանիմք [39]
ընդ մաՀու՛ ըստ նմանութեան « արմատոյն [40] », այսինքն է առաջին մարդոյն : Ըստ
p. 634 երկոցունց ըմբռնեալ եմք. * որ պարտի կամ ի ձեռն ապաշխարութեան կամ ի ձեռն
յարութեանն [41] կեցցէ մարդ : Քանզի որպէս ի բուն ի Հին արմատոյն [42] նոր բուսանի,
դոյնպէս և սա նոր մարդ յառնէ ի Հնացելոյն : Այլ ասացեալ եթէ զիա°րդ պարտ է յուսալ
և Հաւատալ յարութեան մեռելոց, ուսսիկ ի վերայ [43] ածէ թէ ⌜ե°րբ և [44] յումէ° տացէ [45] :

[13] այս E — [14] առաքինութեան E — [15] ծաղկի E — [16] Ջրոյ E —
[17] որպէս E — [18] ի գնաց(ս) որ զ(պտուղ). ի ժա(մու). նմայ E — [19] պատաՀեսցէ
E — [20] ծառոց E — [21] է ծառ E — [22] վերա E — [23] Հողմոյն E —
[24] վիմոյն E — [25] om. E — [25bis] Հեղգութենէ E — [26] ծաղկեսցէ E —
[27] տայցէ E — [28] om. E — [29] վերա վիմի E — [30] ծաղկեսցի E —
[31] մկրտութեանն E — [32] om. E — [33] om. E — [34] om. E — [35] այսինքն
է E — [36] ասասցէ E — [37] տա E — [38] ուրինացն E — [39] անկանիմք
E — [40] արմատոցն E — [41] յուսոյ յարութեան E — [42] արմատոյ E —
[43] վերա E — [44] իբրև E — [45] տացի E

Dans son *Homélie festale* IX,16, il fait des larmes de la pénitence «la conséquence du don du baptême» (éd. AUBINEAU, p. 341). Sur la valeur pénitentielle du baptême et de ses rites, voir *DThC*, *Baptême*, col. 200-202.

[7] Des nouveaux baptisés vraisemblablement. Hésychius paraît identifier, ici, Loi et Évangile qu'il a rapprochés en commentant *Job* 1,5b2 (Hom. I).

en a une) aussi «*pour l'arbre*» doué de raison[a], évidemment pour les hommes à la fin de leur vie; et de même que «*son surgeon fleurit*», de même aussi celui du juste[b]. C'est bien évidemment du juste que (Job) parle ainsi, car celui-ci est dans une terre bonne[c] pour la vie des vertus. Mais il a aussi été planté sur un roc[d] immobile, la foi en Dieu. Ce (juste), «*à l'odeur de l'eau*», fleurit, comme le dit David au psaume premier[2]: «*Il sera comme un arbre qui a été planté au courant de l'eau, qui donnera son fruit en son temps, et son feuillage ne tombera pas; tout ce qu'il fera lui réussira*[e-3]». Est-ce donc que cela doit se passer pour les justes comme pour les arbres? Car un arbre qui est dans une terre grasse a été planté (comme) sur le roc: de pareils arbres[4] sont bien nourris, engraissés en effet qu'ils sont par la terre et tenus au frais par le roc, même s'ils sont un peu asséchés par le froid et affaiblis par la chaleur[5].

Cependant «*sa souche fleurira à l'odeur de l'eau et donnera une récolte*», évidemment des fruits, «*comme un jeune plant*» qui a été planté dans une terre grasse et sur le roc de la foi en Dieu. «*Si sa racine vieillit et se consume*», conformément à la vieillesse commune au genre humain et à une mort dont l'heure est fixée, cependant «*sa souche fleurira à l'odeur de l'eau*» du «*bain de la nouvelle naissance*[f]», au temps de la résurrection des morts. Nous avons en effet l'espoir de la résurrection en vertu de la grâce du baptême; par lui nous obtenons «*une récolte comme un jeune plant*», parce que nous ressuscitons en nouvel Adam[g] et non plus en vieil (Adam). Mais si, par la paresse, la vieillesse arrive et si, par le péché, la mort atteint (l'homme), il fera ce que (firent) David et Pierre[h] ou quelqu'autre des justes, «*à l'odeur de l'eau*», c'est-à-dire par les larmes. En effet, «*l'odeur*» du baptême, quelqu'un l'appelle, à juste titre, larmes de la pénitence[6]; (l'homme) «*fleurit alors et donne une récolte*» comparable à celle (que donnent) de tout nouveaux disciples de la Loi[7]. Il dit bien: «*La racine se consume et la souche fleurit*». Que ce soit en raison de la fin de la vie ou que ce soit en raison de la paresse, nous tombons en effet sous le coup de la mort, à la ressemblance «*de la racine*», c'est-à-dire du premier homme. Dans les deux cas, nous sommes saisis. L'homme, qui est débiteur, vivra soit par la pénitence soit par la résurrection. De même en effet que de l'authentique et vieille racine en pousse une nouvelle, de même aussi (l'homme) surgit en homme nouveau du vieil (homme[i]). Et après avoir dit comment il faut espérer et croire en la résurrection des morts, voici qu'il ajoute comment et par qui Dieu (la) donnera.

14,7-9 a. cf. Matth. 3,10; Lc 3,9. — b. cf. Job 8,16; 15,32. — c. cf. Matth. 13,8; Mc 4,8, Lc 8,8. d. cf. Matth. 7,24-25; Lc 6,48. e. Ps. 1,3. f. Tit. 3,5. g. cf. 1 Cor. 15,45. — h. cf. 2 Sam. 12,21; Matth. 26,75; etc... i. cf. Éphés. 4,22-24; Col. 3,9-10.

[2] La citation est en abrégé dans le ms. E.

[3] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. RAHLFS, Göttingen, 1967, p. 81). Il est cité différemment dans le *Comm. sur le Lév.* 15, *Praef.*; 19,23-25; 23-39-44; 27,30-33 (*PG* 93, 967A, 1034C, 1097A, 1176D).

[4] Les justes.

[5] Les justes qui se trouvent dans une bonne terre sont aussi «plantés sur le roc immobile de la foi», a dit Hésychius quelques lignes auparavant. - Nous modifions ensuite la ponctuation: à la place de la virgule du ms. V, nous mettons les deux-points arméniens (= point); Hésychius passe en effet au commentaire de la suite du verset *Job* 14,8 qu'il rattache à *Job* 14,9.

[6] Hésychius se réfère, semble-t-il, à l'*Oratio* 39,17,1 de Grégoire de Nazianze (*PG* 36, 353-358).

14,10 *« Այր վախճանեալ գնաց » :*

Ընդ ճանապարհն [1] ընդ որ հրամայեցաւ [2] գնաց : « Անկեալ մարդ՝ ոչ ևս իցէ », յայտ է թէ ⸢յառ ի ընթերակայ [3] կենացս. բայց եթէ ո՞յր փոխեալ [4] գնա՝ ուսիր :

14,11 *« Ջի ժամանակաւ անաւսրի ծով » : Բայց թերևս նորա ակնարկելով՝ որ սպառնալով ծովու՝ ցամաքեցուցանէ զնա : « Եւ գետ աւերեալ ցամաքեցաւ » :*

Ոչ ասաց թէ գետք՝ այլ « գետ ». քանզի ամենեքին [1] մի են. որպէս ցուցանեն պատմութիւնք որ կան ի Ծննդոց [2] գիրս. « Աղբիւր մի ելանէր յերկրէ ⸢և ոռոգանէր [3] զերեսս երկրի » : Ջի որ յայնժամն ետ զնա, նոյն և այժմ ցամաքեցուցէ. և կամելով ինքեան՝ արասցէ աներևոյթ, յորժամ զծով կամաւք իւրովք մաշեսցէ, և զայլ տարերս [4] երևելի p. 635 *արարածոցս վախճանեսցէ : Ջի եթէ [5] իբրև զեղելոց [6] ասաց՝ որ յապա [7] * լինելոցն է՝ չէ ինչ զարմանալի [8]. քանզի վասն Աստուծոյ ասէ, որում հանդերձեալքն իբրև զեղեալ և զանցեալ համարեալ են՝ զոր միանգամ սահմանեաց. և չէ հնար ըստ հրամանն անցանել՝ որ միանգամ սահմանեցաւ յարարչական ձեռանէն : Ոչ ընդունայն [9] ինչ յիշեաց զայսմանէ, այլ առ ի ցոյց [10] թէ [11] յորժամ երևելի տարերքս անցանիցեն, և արարածքս նորոգիցին [12], յայնժամ և իշխան տանս նորոգեսցի որ տուաւ սմա յԱստուծոյ : Քանզի դէմ յանդիման զայս նշանակէ՝ որ ի կարգիս կայ [13] :*

14,12 *« Եւ մարդ ննջեաց՝ և ոչ յարիցէ ». լուր մինչև յե՞րբ. « Մինչև երկինք իցեն՝ ոչ կարկատեսցի, և ոչ զարթիցեն ի քնոյ իւրեանց » :*

« Քուն » անուանեալ [1] զմահ՝ յայտնի ետ մեզ՝ զյոյս յարութեան : Բայց ոչ ասէ՝ յարիցուք մեք մինչև կայցեն երևելի երկինքս : Եւ այս յայտնի է, քանզի պարտ է նմա « գալարել [2] իբրև զմագաղաթ », որպէս և ասէր Եսայի [3]՝ թէ պարտ է շարժել ամենայն զաւրութեանց նորա, և արեգական և լուսնի խաւարիլ [4], և աստեղաց թաւթափիլ [5] p. 636 *իբրև զտերև : Ցայնժամ ի ձայն փողոյ յարուցեն * զմեզ հրեշտակքն ի մահուանէ՝ իբրև « ի քնոյ », յայտ է թէ հրամանաւ և ակնարկութեամբն Աստուծոյ : Քանզի զայս բանս [6] զՏեառն զտեսս կարգեալ, յորժամ խաւսի ընդ աշակերտսն, վասն կատարածի խաւսի [7]. « Արեգակն խաւարեսցի և լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր, և աստեղք թաւթափեսցին [8] յերկնից, զաւրութիւնք երկնից շարժեսցին [9] » : Ապա յիշելով զլինելոց զնշան*

14,10
[1] *ճանապարհ* E — [2] *հրամաեցաւ* E — [3] *առ ի յնթերակա* E — [4] *փոխեալ է* E

14,11
[1] *ամենեքեան* E — [2] *ծննդեան* E — [3] *ոռոգանել* E — [4] *տարերս* E — [5] *թէ* E — [6] *զեղելոցս* E — [7] *յապայն* E — [8] *զարմանալիք* E — [9] *ընդունայնս* E — [10] *ցոյցս* E — [11] *om.* E — [12] *նորոգեսցին* E — [13] *կա* E

14,12
[1] *անուանեաց* E — [2] *գալարիլ* E — [3] *Եսաի* E — [4] *խաւարել* E — [5] *թաւթափել* E — [6] *բան* E — [7] *om.* E — [8] *թաւթափին* E — [9] *շարժին* E

14,10 «*L'homme ayant achevé sa vie s'en est allé.*»

Par le chemin sur lequel il avait reçu ordre de s'en aller. «*L'homme tombé n'est plus*», évidemment (il s'en est allé) hors de la vie présente. Mais apprends qui l'a transféré.

14,11 «*Car avec le temps la mer diminue.*»

Peut-être fait-il allusion à celui qui, en menaçant la mer, la met à sec[a]. «*Et un fleuve désolé s'est asséché.*» Il n'a pas dit «*des fleuves*», mais «*un fleuve*», car tous ne font qu'un, comme l'indiquent les récits que l'on trouve dans le livre de la Genèse: «*Une source sortait de la terre*[b,1]». Celui qui alors donna ce (fleuve), le même maintenant l'asséchera et, à son gré, le rendra invisible, quand de sa propre volonté, il épuisera la mer et mettra fin aux autres éléments des créatures visibles[c]. Que (Job) ait parlé de ce qui doit arriver dans l'avenir ainsi que de ce qui a déjà eu lieu, il n'y a rien d'étonnant: il parle en effet du point de vue de Dieu pour qui les événements à venir, réglés une fois pour toutes, sont regardés comme étant arrivés et passés; il est donc impossible que les événements réglés par la main créatrice[d] contreviennent à son ordre. Ce n'est pas sans raison que (Job) a rappelé cela, mais dans le but d'indiquer que, lorsque passeront les éléments visibles[e] et que seront renouvelées les créatures[f], alors aussi le prince donné par Dieu à cette maison[2] sera renouvelé[g]. C'est ce que signifie ouvertement en effet ce qui suit.

14,12 «*Et l'homme s'est endormi, et il ne se relèvera pas.*» Écoute jusqu'à quand: «*Tant que les cieux existeront, il ne sera pas recousu, et il ne se relèvera pas de son sommeil*».

En appelant la mort «*sommeil*», (Job) nous a clairement donné l'espérance de la résurrection. Cependant, nous ne nous relèverons pas, dit-il, «*tant que subsistent les cieux*» visibles. Cela est évident, car il faut qu'«*ils s'enroulent comme un parchemin*[a]», ainsi que le disait Isaïe; il faut que toutes leurs puissances soient ébranlées, que le soleil et la lune s'enténèbrent et que les étoiles, secouées, tombent[b] comme une feuille[c]. Alors, au son de la trompette[d], les anges nous feront lever de la mort, comme «*du sommeil*», évidemment sur un ordre et un signe de Dieu. Tu trouveras en effet ces paroles du Seigneur placées au moment où il parle à ses disciples (et) où il (leur) parle de la fin: «*Le soleil s'enténèbrera et la lune ne donnera plus sa lumière, et les étoiles, secouées, tomberont des cieux, les*

14,11 a. cf. Ex. 14,21. b. Gen. 2,6. c. cf. Apoc. 21,1. d. Sag. 11,17. e. cf. Matth. 24,35; Mc 13,31; Lc 21,33. f. cf. Ps. 103,30. g. cf. 1 Cor. 15,51-52.

14,12 a. Is. 34,4. b. cf. Matth. 24,29; Mc 13,24-25. c. cf. Is. 34,4. d. cf. Matth. 24,31; 1 Cor. 15,52; 1 Thess. 4,16.

14,11

[1] Le texte est différent de Z. L'omission du mot «πᾶν» (...*toute* la surface), présent dans la LXX (éd. WEVERS, Göttingen, 1974, p. 83-84), est une caractéristique du texte palestinien (cf. WEVERS, *ibid.*, p. 51).

[2] L'univers dont l'homme est le prince.

խաչին և գիր գալստենէն, ի վերայ [10] ածէ. « Եւ առաքեսցէ զհրեշտակս իւր ի ձայն [11] փողոյ մեծի, և ⌜ժողովեսցեն զընտրեալս նորա ի չորից հողմոց, ի ծագաց մինչև ի ծագս երկրի [12] » : Բայց մեք և « կարկատելոյս » միտ դիցուք, քանզի ասէ վասն մարդոյ. « Մինչև երկինք իցեն՝ ոչ կարկատեսցի » : Ցուցանէ թէ յորժամ երկինքս այս անցցեն, յայնժամ է մեզ յարութիւն : Բայց լինի յարութիւն, որ այժմ լուծեալ և ցրուեալ անդամքս են յերկրի, և ի հող դարձեալ, և հրամանաւ Աստուծոյ յայնժամ զգացեալ « կարկատին » : Քանզի ոչ եթէ այլ մարմին առնէ մեզ արարիչն, այլ դոյն իսկ է որ այժմս
* p. 637 *է. * բայց ոչ դոյնպէս, այլ անապականութեամբ և անմահութեամբ յարուցանէ : Եւ [13] այնպէս յարուցանէ՝ որպէս Պաւղոս ասէ. « Զի պարտ է ապականացուիս [14] այսմ զգենուլ զանապականութիւն, և մահկանացուիս այսմիկ [15] զգենուլ զանմահութիւն » : Զայս ի միտ առեալ Յովբայ [16] և զհանդերձեալ կենացն և զմշտնջենաւոր փառսն, և զարնթերակայ [17] կենացս յոյժ անարգութիւն զմտաւ ածեալ, յափշտակէ զփոփոխումն յառժամանակեան [18] կենացս, և յուսով հանդերձելոյն զայս բարբառի.*

14,13a « *Երանի՝ թէ ի դժոխս պահէիր զիս* » :
« *Իբրև զցորեան ի շտեմարանս քո պահէիր զիս, մինչև գայր ժամանակ յայտնել* [1] *զնա* » :

14,13b « *Եւ թագուցանէիր* [1] *զիս մինչև անցանէր բարկութիւն քո* :
Որով բարկացար Ադամայ [2] *և մահկանացու արարեր* [3] *զազգս մեր* :

14,13c « *Եւ ժամանակէիր ինձ ժամանակ՝ յորում առնէիր ինձ յիշատակ* » :
« *Զի երկայնամտութեամբ* [1] *տանէի տրտմութեանցն յիշելով զքո խոստմունսն* » : *Բայց զի մի՛ կարծեսցի խնդրել զանհնարսն, իբրև թէ զայն խնդրէ յԱստուծոյ՝ զոր ոչ են* [2] *կամք նորա վասն ազգի մարդկան, յիրաւի ըստ կարգիս ի ⌜վերայ էած* [3].

* p. 638 **14,14a-b** « *Եթէ մեռանիցի մարդ՝ կեցցէ վախճանեալ զաւուրս * կենաց իւրոց* » :
« *Կեցցէ* » *բանս ոչ կայ* [1] *ըստ կարգի, և այսպէս պարտ է իմանալ զառաջիկայ* [2] *բանսս* [3], *զի « եթէ մեռանիցի մարդ վախճանեալ զաւուրս կենաց իւրոց՝ կեցցէ թերևս »*

[10] *վերա* E — [11] *ձեռն* E — [12] *ժողովեսցէ զը(նտրեալս). ի. հ(ողմոց). նորայ* E — [13] *այլ* E — [14] *ապականութեանս* E — [15] *այսմ* E — [16] *Յոբա* E — [17] *զառընթերակա* E — [18] *յառժամանակեա* E

14,13a
[1] *յայտնելոյ* E

14,13b
[1] *թաքուցանէիր* E — [2] *Ադամա* E — [3] E, *արար* V, *արարեր* *con.* D

14,13c
[1] *երկայնմտութեամբ* E — [2] *om.* E — [3] *վերա ածէ* E

14,14a-b
[1] *om.* E — [2] *զառաջիկա* E — [3] *բանս* E

puissances des cieux seront ébranlées[e-1]». Ensuite, rappelant le signe[f] de la croix à venir et son avènement[g], il ajoute: «*Et il enverra ses anges au son de la grande trompette, et ils rassembleront ses élus des*[2] *quatre vents, des extrémités jusqu'aux extrémités de la terre*[h-3]». Quant à nous, prêtons attention aussi au (verbe) «*recoudre*», car (Job) dit à propos de l'homme: «*Tant que les cieux existeront, il ne sera pas recousu*». Il révèle que, lorsque ces cieux auront passé[i], alors ce sera pour nous la résurrection. Elle a bien lieu la résurrection des membres qui maintenant sont détachés, dispersés dans la terre et retournés à la glaise[j]; retrouvant alors le souffle, sur un ordre de Dieu[k], «*ils sont recousus*». Car ce n'est pas un autre corps que nous fait le Créateur, mais c'est tout à fait le même que l'actuel; cependant il ne le (fait) pas de la même façon, mais il le ressuscite dans l'incorruptibilité et l'immortalité[l]. Il ressuscite ainsi, comme le dit Paul: «*Car il faut que cet (être) corruptible revête l'incorruptibilité et que cet (être) mortel revête l'immortalité*[m]». Job, réfléchissant à cela et considérant la gloire de la vie future et éternelle ainsi que le grand avilissement de la vie présente, s'empare de l'idée d'une transformation de cette vie éphémère et, dans l'espoir de la vie à venir, fait entendre ces paroles:

14,13a «*Ah! si seulement tu me gardais en enfer!*»
«Tu me garderais comme du blé en tes magasins[a], jusqu'à ce que vienne le temps de le mettre au jour.»

14,13b «*Et me cachais jusqu'à ce que passât ta colère.*»
«Celle dans laquelle tu te mis contre Adam et où tu rendis mortelle notre race[a]!»

14,13c «*Et me fixais un temps auquel tu te souviendrais de moi.*»
«Car avec longanimité je supporterais les tristesses en me rappelant tes promesses.» Cependant pour que l'on ne croie pas que (Job) demande l'impossible, comme s'il demandait à Dieu ce qui n'est pas dans son dessein concernant la race humaine, à juste titre il a ajouté à la suite:

14,14a-b «*Si l'homme meurt, il vivra après avoir achevé les jours de sa vie.*»
Le mot «*il vivra*» n'est pas à sa place, et il faut comprendre ainsi les paroles précédentes: «*Si l'homme meurt, ayant achevé les jours de sa vie, il vivra peut-*

e. Matth. 24,29. f. cf. Matth. 24,30. g. cf. Matth. 24,27; Mc 13,26; Lc 21,27. h. Matth. 24,31. i. cf. Matth. 24,35; Mc 13,31, Lc 21,33. j. cf. Gen. 3,19. k. cf. Éz. 34,10. — l. cf. 1 Cor. 15,42. m. 1 Cor. 15,53.

14,13a a. cf. Matth. 3,12; 13,20; Lc 3,17.

14,13b a. cf. Gen. 3,17-19.

14,12
[1] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations* I.B, n°880,1, p. 289).
[2] La finale de la citation est donnée en abrégé dans le ms. E.
[3] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *op. cit.*, n° 888,2, p. 292).

ըստ աստուածային [4] սահմանին [5] և ըստ կամաց արարչին, որ եղ [6] վասն մեր ամենեցուն հասարակաց : Վասն որոյ [7] և առ ընթեր եղ.

14,14c « Սպասեցից մինչ [1] միւսանգամ լինիցիմ » :
Զյարութիւնն միւսանգամ լինելութիւն կոչեաց :

14,15a « Ապա կոչեսցես զիս, և ես տաց քեզ պատասխանի » :
Որպէս և ծառայ [1] տեառն՝ որ « կոչէ » զնա զարթուցեալ ի քնոյ : Այլ զի՞նչ էած ի վերայ [2] այսոցիկ բարեխաւսելով վասն առ հասարակ մարդկան դիմաց :

14,15b « Զգործս ձեռաց քոց մի՛ մերժեր » :
Ոչ եթէ Աստուած « մերժէ ». այլ կամի զարթուցանել զնա ի վչտակցութիւն իւր. բայց եթէ վասն ե՞ր՝ ուսիր :

14,16-17 « Թուեցեր զգնացս իմ, և մի՛ անցցէ ինչ զքեւ ի մեղաց իմոց. 17 կնքեցեր զանաւրէնութիւնս իմ ի քսակի, և նշանակեցեր եթէ ակամայ [1] ինչ յանցեայ [2] » :
Այսոքիւք յայտնապէս պատմէ [3] զստուգութիւնն Աստուծոյ, զի « ոչ ինչ անցցէ » զնովաւ ի գործոց մերոց և ի « գնացից » մերոց : Եւ այնպէս ստուգութեամբ գիտէ, p. 639 որպէս և [4] « զթուեալ ». և վասն այսորիկ ասէ. * քանզի որ « թուէն » գիտէ ⸢եթէ որ առաջին է [5] և որ երկրորդ և որ երրորդ, և զիւրաքանչիւր ոք ըստ կարգի՝ եթէ որ ըստ որմէ իցեն : Եւ վասն այսորիկ ասէ, եթէ [6] « զգնացս իմ թուեցեր ». վասն զի գիտէ զիւրաքանչիւր վարուց՝ զոր գործեմք, և զոր ակնկալութեամբ վարիմք. քանզի ճշմարտութեամբ վարք այս են. ո՞վ, վասն ո՞յր, և վասն որո՞յ [7], ո՞ր որոյ ազգական. զիա՞րդ բազում անգամ զկարծեցեալ զառաքինութիւնն գործեմք. և փութամբք վասն չարութեան իրիք անցելոյ, և կամ որ ի հետ գայ [8]՝ կամ [9] որ հեռագոյն է : Վասն որոյ և առընթեր եդ. « Եւ մի՛ անցցէ ինչ զքև ի մեղաց իմոց » : Քանզի անքուն ականն, ոչ միայն մեր գործքս մոռացեալ ոչ լինին, այլ և վասն որոյ իրաց գործեցեալ էր՝ գիտէ, և ի վերայ այսոցիկ, ստուգութեամբ վասն այսոցիկ զյիշատակն պահէ, և վասն այսորիկ ասէ. « Կնքեցեր զամենայն անաւրէնութիւնս իմ ի քսակի » : Եւ ոչ միայն արդեւք [10] վասն ստուգութեան և անկողոպուտ յիշատակին, « իբրև ի քսակի, ասէ, կնքել [11] զմեղս » մեր. այլ որ կնքէ զքսակն վասն այսորիկ [12] կնքէ [13], զի պահեսցէ զայն որ ի p. 640 նմայն կայ [14], և ըստ ժամանակի ի կիր արկցէ կամ ըստ պիտոյից ծախեսցէ : * Դոյնպէս

[4] աստուածաին E — [5] հրահմանին E — [6] և E — [7] որո E

14,14c
[1] մինչև E

14,15a
[1] ծառա E — [2] վերա E

14,16-17
[1] ակամա E — [2] յանցեա E — [3] մեզ *add.* E — [4] *om.* E — [5] թէ որ է առաջին E — [6] թէ E — [7] որո E — [8] գա E — [9] եւ կամ E

être[1]», selon la décision divine et la volonté du Créateur pour nous tous. C'est pourquoi (Job) a ajouté:

14,14c «*J'attendrai jusqu'à ce que j'existe de nouveau.*»
Il a appelé la résurrection une nouvelle existence.

14,15a «*Alors tu m'appelleras et moi je te donnerai réponse.*»
Comme (le fait) le serviteur d'un maître qui «*l'appelle*» en l'éveillant de son sommeil[a]. Mais qu'a ajouté (Job) à cela en intercédant pour toutes les personnes humaines?

14,15b «*Ne rejette pas les œuvres de tes mains.*»
Ce n'est pas que Dieu le «*rejette*», mais (Job) veut susciter en lui de la compassion à son égard. Mais pourquoi? Apprends-le.

14,16-17 «*Tu as compté mes démarches et aucun de mes péchés ne t'échappera;* 17 *tu as scellé mes iniquités dans une bourse et tu as pris note si, involontairement, j'ai transgressé en quelque chose.*»
Par là, (Job) proclame clairement la certitude de Dieu à qui «*n'échappera*» aucune de nos actions et de nos «*démarches*». Il les connaît aussi certainement que s'il les avait «*comptées*», et c'est de cela qu'il parle. Celui qui «*compte*» sait en effet qui est premier, et qui second, et qui troisième, et chacun à son rang, à savoir, qui est après qui. Voilà pourquoi il dit: «*Tu as compté mes démarches*», parce qu'il connaît chacun des comportements que nous adoptons et auquel nous nous confions. C'est bien cela en effet le comportement: Qui (agit)? Pour qui et pour quoi? Qui (se fait) familier de quoi? Pourquoi, souvent, faisons-nous ce qui passe pour de la vertu, alors que nous nous hâtons vers quelque action mauvaise en cours ou immédiate ou plus lointaine? C'est à cause de cela que (Job) a ajouté: «*Et aucun de mes péchés ne t'échappera*». Car pour l'œil (de Dieu) qui ne connaît point de sommeil[a], non seulement nos actions ne sont pas oubliées, mais encore il connaît le motif pour lequel elles étaient accomplies et, en plus de cela, il conserve, avec certitude, leur souvenir. C'est pour cela que (Job) dit: «*Tu as scellé toutes mes iniquités dans une bourse*[1]». Ce n'est évidemment pas seulement pour

14,15a a. cf. Matth. 24,42; Mc 13,35; Lc 12,36.

14,16-17 a. cf. Ps. 120,4; Sag. 7,10.

14,14a-b
[1] Sans le dire ici, comme il le fait ailleurs, Hésychius cite le texte hexaplaire de *Job* 14,14a, attesté sous cette forme par Aquila et Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 27).

14,16-17
[1] La leçon «*toutes*» est inconnue de tous les témoins et commentaires du texte ainsi que de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan.

---

10 *արդեաւք* E — 11 *կնքեալ* E — 12 *այնորիկ* E — 13 *կնքէր* E — 14 *կայր* E

«կնքէ» Աստուած յիշատակաւ և զմեր գործս[15], և այժմ ոչ խնդրէ զպարտիս նորա[16]. ներելով Հաշէ և մաշէ զնոսա, եթէ մեք եկեսցուք ի զղջումն զուարթութեամբ. կամ[17] զժամանակ դատաստանին յառաջ ածէ : Բայց սակայն զարդարութիւն միանգամայն և զվշտակցութիւն ցուցանելով դատաւորին մերոյ՝ աւասիկ զայս կարգ ի վերայ[18] էած.

«Եւ նշանակեցեր թէ ակամայ[19] ինչ յանցեայ[20]» : Քանզի և այս մարդասիրութեանն ⌜և արդարութեանն[21] Աստուծոյ նշանակ է, և զոր «ակամայ[22]» մեղանչեմք «նշանակէ», զի մի՛ ակամայ[23] մեղաց մերոց իբրև կամաւ գործեցելոց[24] պաՀանջեսցէ զդատաստանս : Բայց զայս զի մի՛ միայն զՑովբայ[25] կարծեսցուք, և ոչ ի վերայ[26] դիմաց առ Հասարակ ⌜ամենայն մարդկան[27], յիրաւի ըստ կարգիս էած ի վերայ[28], քանզի այսուքիւք յիշեցոյց զպատաՀեալսն առ Ադամայ[29] :

14,18-20 *«Սակայն և լեառն՝ որ փլանելոցն[1] իցէ՝ փլցի, և վէմ[2] Հնացի ի տեղւոջէ իւրմէ :* 19 *Զքարինս ողորկեցին ջուրք, և ողողեցին ջուրք զդաշտս թանձրութեան երկրի : Եւ զակնկալութիւն մարդոյ կորուսեր.* 20 *մերժեցեր զնա ի սպառ, և գնաց. Հաստատեցեր ի վերայ[3] նորա զերեսս՝ և արձակեցեր» :*

* p. 641 *«Լերին և վիմի և Հաստատուն քարանց» առակեաց զմարդոյն * ի դրախտին կալ : Բայց «զփլումն լերին, և զՀնութիւն վիմի, և զողողանս ջրոց[4], և զողորկանս քարանց», զԱդամայ[5] պատաՀեալ զայթագղումնն[6] անուանեաց, և կարի յիրաւի նմանեցոյց : Քանզի «լեառն», ասաց, թէ որպէս մեծապէս ունի զփլումն, դոյնպէս և Ադամ մեծապէս ընկալաւ զգայթագղումն : Եւ դարձեալ, «լեառն» փշրէ զոր ի ներքոյն ունի, որպէս և Ադամ գլորեալ մանրեաց զներքոյսն իւր. քանզի կարի տկարագոյն արար ⌜քան զինքն զարարածս[7]. ուստի և Պաւղոս յիրաւի ողբալով երգէր զդէմս նորա իբրև Հեծելով : Եւ «վէմ Հնացեալ» դիւրաքակ և բեկտու[8] լինի. այս[9] և Ադամայ[10] պատաՀեաց Հնացելոյն մեղաւք : «Վէմ Հնացեալ» անվայելուչ[11] լինի շինուածոյ, մինչև պատաՀեսցէ արուեստագիտի որ գիտիցէ շինողական գործւոյն[12] ընտրել և ի բաց որոշել զանպիտանն: Դոյնպէս և Ադամ՝ անգեալ[13] ի դրախտէն, ոչ էր վայելուչ[14] Հոգևոր շինուածոյն, մինչ[15] պատաՀեաց Քրիստոսի՝ որ իւրով նախախնամութեամբքն[16] ի բաց որոշեաց*

15 E *add.* : *և զբանս և զխորՀուրդս* — 16 *նոցա* E — 17 *կամ եթէ* E — 18 *վերա* E — 19 *ակամա* E — 20 *յանցեա* E — 21 *om.* E — 22 *ակամա* E — 23 *ակամա* E — 24 *գործեցելոցն* E — 25 *զՑոբա* E — 26 *վերա* E — 27 *մարդկան ամենայնի* E — 28 *վերա* E — 29 *Ադամա* E

14,18-20
1 *փլանելոց* E — 2 *վէմն* E — 3 *վերա* E — 4 *ջրոյ* E — 5 *զԱդամա* E — 6 *գայթագղումն* E — 7 *զարարածս քան զինքն* E — 8 *բեկտուկ* E — 9 *այսպէս* E — 10 *Ադամա* E — 11 *անվաելուչ* E — 12 *գործոյն* E — 13 *անկեալ* E — 14 *վաելուչ* E — 15 *մինչև* E — 16 *նախախնամութեամբն* E

---

³ Litt.: «...chantait la personne d'Adam...». Le texte est-il sûr? La *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan fait allusion aux gémissements de Paul, mais non au «chant»; on pourrait lire: «*olbalov ənddēm nora, Paul se lamentant à juste titre contre lui...*» La rédaction de cette phrase, telle que nous l'avons, peut cependant avoir été inspirée à Hésychius par *Romains* 5,12-14.

(les conserver) de façon sûre et en garder un souvenir indélébile qu'il dit: «*Sceller nos péchés comme dans une bourse*[2]». Celui qui scelle la bourse la scelle pour conserver ce qui est à l'intérieur, il s'en servira selon les circonstances ou le dépensera selon les besoins. De même, Dieu «*scelle*» dans sa mémoire nos actions[3], et maintenant il ne réclame pas ses dettes; par son pardon il les diminue et les fait disparaître si nous venons au repentir avec joie, ou bien il avance l'heure du jugement. Toutefois, puisque notre Juge fait montre à la fois de justice et de compassion[b], voici ce que (Job) a ajouté ensuite:

«*Et tu as pris note, si, involontairement, j'ai transgressé en quelque chose.*» Car cela aussi est un signe de l'amour de Dieu pour les hommes et de sa justice, «*qu'il prenne note*» des péchés que nous commettons «*involontairement*», afin d'éviter, pour nos péchés involontaires, les procès qu'il intente pour ceux qui ont été commis volontairement. Cependant, pour que nous ne pensions pas cela de Job seulement ni de la part de tous les hommes en général, c'est à juste titre que (Job) a ajouté la suite, car, ainsi, il a rappelé ce qui est arrivé pour Adam.

14,18-20 «*Cependant, même la montagne qui doit s'ébouler, s'écroulera, et la roche*[1] *s'usera loin de son emplacement.* 19 *Les eaux ont poli les pierres, puis les eaux ont inondé les plaines de la terre ferme*[2]. *Et tu as fait périr l'attente de l'homme;* 20 *tu l'as rejeté pour toujours et il s'en est allé. Tu as affermi ta face contre lui et tu (l')as renvoyé.*»

La situation de l'homme au paradis, (Job) l'a comparée à «*la montagne*», à «*la roche*» et aux «*pierres*» dures. Mais il a appelé «*éboulement de la montagne, usure de la roche, inondation des eaux et polissage des pierres*», le faux-pas arrivé à Adam[a], et il a fait très justement cette comparaison. En effet, a-t-il dit, de même que «*la montagne*» connaît de très grands «*éboulements*», de même aussi Adam a consenti un énorme faux-pas. Et (de même) encore que «*la montagne*» broie ce qui se trouve au-dessous d'elle, de même aussi Adam, en tombant, a mis en miettes ceux qui étaient au-dessous de lui[b], car il a rendu les créatures beaucoup plus faibles que lui-même. C'est pourquoi Paul, se lamentant à juste titre, évoquait la personne (d'Adam) comme en gémissant[3]. «*La roche usée*» se détache et se brise facilement; cela aussi arriva à Adam «*usé*» par le péché. «*La roche usée*»

b. cf. Ps. 7,12; 102,6.

14,18-20 a. cf. Gen. 3,6. b. cf. Rom. 5,12.

[2] Hésychius a recours ici (nos *péchés*), contrairement aux deux lemmes précédents, à l'*Alexandrinus* et au *Sinaiticus* (voir p. 425 et 439).

[3] «Nos paroles et nos pensées», ajoute le ms. E.

14,18-20

[1] Le mot arménien «*vēm*» correspond ici à celui de Théodotion, contrairement au lemme du début (cf. p. 424). Ces versets *Job* 14,18-19 proviennent en effet de la traduction de Théodotion que le texte arménien suit fidèlement.

[2] Le sens de *Job* 14,19b est des plus controversés en hébreu (voir LÉVÊQUE, *Job*, t. II., p. 434-437). Le texte de la LXX a reçu des traductions très différentes (voir VIGOUROUX, *La Sainte Bible Polyglotte*, t. III, Paris, 1902, p. 772, note 19; L.L. BRENTON, *The Septuagint Version*, London, 1976, p. 676; H. HEATER, *A Septuagint translation*, n'a pas étudié ce passage.

զտկարութիւնս [17] *Հին մարդոյն : Եւ « քարինք ողորկեալք » բազում « Ջրովք » p. 642 փոխեն * զդէմս իւրեանց, որպէս Ադամ և Եւա « ողորկեալք », յայտ է թէ քակտեալք չար մեղաց Ջրովն : Վասն որոյ ⸢Դաւիթն ասէ* [18]. *« Կեցո՛* [19] *զիս Աստուած, զի Հասին Ջուրք յանձն իմ » : Զառաջինն* [20] *մաքուր դէմս մերոյ ստեղծուածոյս՝ յայտ է թէ զպատկերն Աստուծոյ՝ ստուերացուցեալ փոխեցին ըստ բազում մասանց : « Քարինք ողորկեալք ի Ջրոց և ողողեալք ի թանձրութեան երկրի » : Այսինքն է, թէ որք ի խորոց բղխեն, ⸢իբրև զի թէ ոչ ուրուք* [21] *ունելով զնոսա յերեսս քարշին : Դոյն աւրինակ Ադամ և Եւա յայնց* [22] *ի տարածեալ Ջրոց քարշեալք եղեն ի դաշտի, զոր յայտնապէս եցոյց մեզ Դաւիթ սաղմոսերգն. « Ընգլայ* [23] *ես ի ⸢խորս անդնդոց՝ ուր ոչ գոյր Հանգիստ* [24] *» : Ընդդէմ մեղաց և յանդիման անաւրէնութեանցն քարշէին :*

Այլ ընդէ՞ր ասէ [25] *ցԱստուած. « Եւ զՀամբերութիւն մարդոյ կորուսեր » : Վասն զի աՀագին լած ի վերայ* [26] *նորա զանէծսն. « Փուշ և տատասկ բուսուսցէ քեզ երկիր, և ի քիրտն երեսաց քոց ⸢կերիցես զՀաց քո* [27]*», և յաւել ևս, թէ « Հող էիր և ի Հող դարձջիր* [28]*» : Քանզի Հանեալ ի դրախտէն, և զոր ունէր « Համբերութիւնն* [29] *»՝ այսինքն է, յոյս և p. 643 « ակնկալութիւն », եՀան * ի պատուիրանազանցէն* [30] *: Քանզի և Սիմաքոս փոխանակ « Համբերութեանն »՝ « ակնկալութիւն » գրեաց : Քանզի զո՞ր « Համբերութիւն », կամ* [31] *զո՞ր « ակնկալութիւն » ունէր, յետ այնչափ անիծից պատուՀասի, զոր յայտնագոյնս եցոյց ըստ կարգիս :*

« Մերժեցեր զնա ի սպառ և գնաց » : « Մերժեցաւ » միանգամայն և Հալածեցաւ, յորժամ մերկացեալ « գնայր » ի դրախտէն : Ոչ խրովք կամովք [32] *« գնայր » անտի, այլ աստուածային* [33] *սպառնալիքն Հարկաւորէին զնա : Զոր և Յովբայ ո՞չ եա* [34] *անսալ* [35] *Հոգին, քանզի ասէ* [36]. *« Հաստատեցեր ի վերայ* [37] *նորա զերեսս քո՝ և արձակեցեր » : « Հաստատեաց ի վերայ* [38] *նորա զերեսս իւր », յորժամ ասաց ցնա, թէ « ո՞ւր ես ». բայց « արձակեաց » յորժամ Հրամայեաց* [39] *Հանել զնա ի դրախտէն : Քանզի այսպէս գրեալ է ի կարգի՝ ի գիրս Արարածոց. « ԵՀան զնա Տէր Աստուած ի ⸢դրախտէն փափկութեան՝ գործել զերկիր* [40] *ուստի առաւ » : Առանց իրիք երկրայ– ութեան* [41] *և որ ի կարգիս կայ* [42]*՝ վասն նորա ասէ :*

[17] *զերկարութիւն* E — [18] *Դաւիթ ասէ թէ* E — [19] *կեցոյ* E — [20] *զառաջին* E — [21] *իբրու թէ ոչ* E — [22] *յանց* E — [23] *ընկլա* E — [24] *(անդնդ)ոց ուր. (Հանգ) իստ* E — [25] *ասաց* E — [26] *վերա* E — [27] *կե(րիցես). քո* E — [28] *դարձցիս* E — [29] *Համբերութիւն* E — [30] *պատուիրանազանցութենէն* E — [31] *եւ կամ* E — [32] *կամաւք* E — [33] *աստուածաին* E — [34] *ոչ* V, *ո՞չ եա* E, *ոչ եա con.* D — [35] E, *ստանալ* V — [36] *ասէր* E — [37] *վերա* E — [38] *վերա* E — [39] *Հրամաեաց* E — [40] *դր(ախտէն) փափ(կութեան) (գործ)ել և պաՀել զե(րկիր)* E — [41] *երկբաութեան* E — [42] *կա* E

68,3 où il est cité (*PG* 93, 1229A). Adam et Ève, chassés du paradis et entraînés dans la plaine, se sont enfoncés ensuite dans les profondeurs des abîmes où vont les eaux.

[9] Contrairement aux deux lemmes précédents, le texte arménien suppose ici «ὑπομονὴν» de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 27).

[10] Le texte est différent de Z; ses leçons propres sont connues de la LXX (éd WEVERS, Göttingen, 1974, p. 93-94).

[11] Cf. FIELD, *ibid.*, t. II, p. 27.

[12] Le ms. E ajoute cette leçon inconnue des textes grecs et arméniens: «...*et entretenir* la terre».

est inadaptée pour une construction, jusqu'à ce qu'elle rencontre un artisan qui sache, avec un outil approprié, discerner et détacher ce dont on ne peut faire usage. De même aussi Adam, déchu du paradis, n'était pas adapté à la construction spirituelle, jusqu'à ce qu'il rencontrât le Christ qui, dans sa Providence, détacha les faiblesses du vieil homme[c]. Longuement «*polies par les eaux, les pierres*» changent d'apparence, comme (le firent) Adam et Ève «*polis*», c'est-à-dire décomposés par l'eau du péché mauvais. C'est pourquoi David dit: «*Fais-moi vivre, Dieu, parce que les eaux sont arrivées jusqu'à mon âme*[d]». La première apparence toute pure de notre être créé, c'est-à-dire l'image de Dieu, elles l'ont transformée dans beaucoup de ses parties, en l'obscurcissant. «*Les pierres polies par les eaux, puis rejetées par le flot sur la terre ferme*[4]», c'est-à-dire celles qui jaillissent des profondeurs, puisque, dès lors que plus personne ne les retient, elles sont entraînées vers la surface[5]. De la même façon, Adam et Ève ont été entraînés dans la plaine[6] par les eaux qui s'y répandent[7], ce que le psalmiste David nous a exposé clairement: «*Je me suis enfoncé dans les profondeurs des abîmes où il n'y avait pas de repos*[e-8]». Ils étaient entraînés au-devant du péché et en présence des iniquités.

Mais pourquoi dit-il à Dieu: «*Et tu as fait périr la patience*[9] *de l'homme*»? Parce qu'il a amené sur lui cette redoutable malédiction: «*La terre fera pousser pour toi épines et chardons et c'est à la sueur de ton visage que tu mangeras ton pain*[f-10]», et il a ajouté encore: «*Tu étais glaise et tu retourneras en glaise*[g]». Car après avoir retiré (Adam) du paradis, il enleva aussi au transgresseur «*la patience*» qu'il avait, c'est-à-dire l'espérance et «*l'attente*». Car Symmaque, lui, au lieu de «*la patience*», a écrit «*attente*[11]». En effet, quelle «*patience*» ou quelle «*attente*» possédait (Adam) après le châtiment d'une telle malédiction? C'est ce que Job a expliqué très clairement ensuite.

«*Tu l'as rejeté pour toujours et il s'en est allé.*» Il a été à la fois «*rejeté*» et expulsé, lorsqu' «*il s'en allait*», nu, du jardin. Ce n'est pas de sa propre volonté qu'«*il s'en allait*» de là, mais ce sont les menaces divines qui l'y contraignaient. Cela aussi, l'Esprit ne l'a-t-il pas donné à entendre à Job? Il dit en effet: «*Tu as affermi ta face contre lui et tu (l')as renvoyé*». (Dieu) «*affermit sa face contre (Adam)*», quand il lui dit: «*Où es-tu*[h]?» Et «*il (l')a renvoyé*», quand il commanda de le chasser du jardin[i]. Car ainsi est-il écrit à la suite dans le livre de la Genèse: «*Le Seigneur Dieu le chassa du jardin de délices pour travailler*[12] *la terre d'où il avait été pris*[j]». Sans la moindre hésitation (Job) dit encore de lui (Adam) les paroles suivantes.

c. cf. Rom. 6,6. — d. Ps. 68,2. — e. Ps. 68,3. — f. Gen. 3,18-19. — g. Gen. 3,20. — h. Gen. 3,9. — i. cf. Gen. 3,23. — j. Gen. 3,23.

[4] Le texte *Job* 14,19a est ici manifestement modifié par Hésychius, en fonction de son exégèse allégorique qui va s'enchevêtrant en cette fin de paragraphe.

[5] Hésychius prépare ici son allégorie sur les pierres, Adam et Ève, polis par les eaux du péché et entraînés hors de leur emplacement primitif, le paradis; la phrase qui suit corrobore cette interprétation.

[6] Hors de leur milieu d'origine, «de leur emplacement» (*Job* 14,18), le paradis.

[7] Les eaux du péché qui «ont inondé les plaines» (*Job* 14,19).

[8] Le texte est différent de Z, de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 192), et des *Fragm. in Ps.*

14,21-22 « Թէպէտ և բազում որդիք լինիցին[1] նորա՝ ոչ գիտէ[2], և եթէ սակաւք ունիցին[3]՝ ոչ գիտասցէ[4] վասն նոցա. 22 այլ մարմինք նորա ախտացան ի վերայ[5] * p. 644 իւր, * և ոգի նորա սգացաւ ի վերայ[6] ինքեան » :

Քանզի տարեալ ի դժոխս ըստ նորա հրամանին, « ոչ գիտէ » զբազմութիւն « որդւոց » իւրոց, յայտ է թէ զմարդկանէ ասէ : Այլ և եթէ ապականեսցին՝ « ոչ գիտասցէ ». բայց միայն զինքն ողբայ[7] : « Եւ ախտացան ի վերայ[8] իւր մարմինքն իւր », յորժամ ասաց, եթէ[9] « Հող էիր և ի հող դարձջիր », և լուծեալ ի հող և յերկիր՝ ուսաւ փորձիւն : « Եւ սգացաւ զնա ոգի իւր », յորժամ մտանէր ընդ դրունս պղնձիս և ընդ նիգս երկաթիս մահու : Զոր և մեք գիտելով եթէ ոչ ինչ են աւգուտ աստիքս՝ յետ հրաժարելով. այլ թէպէտ և աճեսցեն՝ որ մնացեալքս[10] լինին[11] ի մէնջ, և կամ ապականեսցին, և « գիտել » ոչ կարասցուք թող թէ վայելել[12]. այլ մարմինքս ցաւեսցեն[13] և զոգիս սգասցուք, պահանջեալք զպարտիս՝ ըստ աստի վարուց մերոց :

Եւ զայն առցուք ի միտ զամենայն աւուրս. « Եւ[14] ⌜զի՞նչ աւգուտ է մարդոյ, եթէ զաշխարհս ամենայն շահեսցի և զանձն իւր կորուսցէ, կամ զի՞նչ տացէ մարդ փոխանակ[15] անձին իւրոյ » : Իսկ երկուցեալք « յայնմանէ, որ կարէ կորուսանել զոգիս և * p. 645 * զմարմինս գեհենիւն », մարմնովք և ոգւովք միանգամայն՝ սրբութեամբ վարեսցուք. և արհամարհեալ զամենայն կեանս[16], անձանց փրկութեան պարապեսցուք, և արհամարհեսցուք զտերևս՝ զի զայն ոչ կրեն[17] ի հնձան ընդ ողկուզոյն : Եւ զմեր ողկոյզս բարիոք աճեցուսցուք, այլ և պահեսցուք սուրբ և անվթար, և արգելցուք զյարձակմունս չանց ի վերայ[18] սոցա : Քանզի այսպէս առեալ ⌜հրեշտակաց զողկոյզ ոգւոց[19] մերոց, ըստ նմանութեան կթողաց, տարցին ի հնձանս արքայութեանն[20] երկնից, ⌝Հաւր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյ՝ նմա փառք այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն[21] :

14,21-22

[1] լինին E — [2] գիտիցէ E — [3] առնիցին E — [4] գիտիցէ E — [5] վերա E — [6] վերա E — [7] ողբա E — [8] վերա E — [9] թէ E — [10] մնացեալս E — [11] լինի E — [12] վաելել E — [13] ցաւեսցին E — [14] VE, թէ *corr.* D — [15] զ(ի՞նչ). շահե(սցի). իւր. կոր(ուսցէ). կամ զի՞նչ տացէ մարդ փոխ(անակ) E — [16] կեանս E — [17] կրեսցեն E — [18] վերա E — [19] հրշտակաց զող-կոյզս ոգոց E — [20] արքաութեանն — [21] Հա(ւր) և Որ(դւոյ) և Հոգոյն ս(ուրբ). ամ(էն) E

14,21-22 «*Même s'il a beaucoup de fils, il ne le sait pas, et s'ils sont peu nombreux, il ne saura rien d'eux*[1]; 22 *mais ses chairs ont souffert*[2] *sur lui et son âme a pleuré pour lui-même.*»

Car emmené aux enfers sur l'ordre (de Dieu), (Adam) «*ne connaît pas*» la multitude de ses «*fils*»; évidemment il veut parler des hommes. Mais aussi s'ils périssent[3], «*il ne le saura pas*»; c'est seulement sur lui-même qu'il se lamente. «*Et ses chairs ont souffert sur lui*», quand (Dieu) a dit: «*Tu étais glaise et tu retourneras à la glaise*[a]», et, en se décomposant en glaise et en terre, il a connu l'épreuve. «*Et son âme l'a pleuré*», quand il entrait par les portes d'airain et les verrous de fer de la mort[4]. Nous, nous (le) savons: les choses d'ici-bas ne sont d'aucune utilité, après que nous en ayons pris congé; bien plus, même si ce qui a été laissé par nous s'accroît, ou bien (cela) périt ou bien nous ne pourrons pas le «*connaître*», à plus forte raison en jouir. «*Mais les chairs souffriront et nous pleurerons notre âme*», assujettis aux dettes contractées durant notre vie d'ici-bas.

Aussi, devons-nous, tous les jours, réfléchir à ceci: «*Et quelle utilité y-a-t-il pour l'homme, s'il gagne le monde entier et qu'il perde son âme? Ou bien que donnera l'homme en échange de son âme*[b-5]?» Redoutant donc «*celui qui peut perdre les âmes et les corps dans la géhenne*[c]», corps et âmes ensemble, nous nous conduirons saintement[d]. Faisant peu de cas de cette vie entière, nous nous appliquerons au salut de nos âmes[e] et nous ferons peu de cas du feuillage[6], car on ne le porte pas au pressoir avec les grappes de raisin[7]. Nous ferons bien pousser nos grappes de raisin, nous (les) garderons pures et entières, et nous les défendrons des attaques des chiens. Car les anges, après avoir pris les grappes de raisin de nos âmes, comme des vendangeurs[f], les apporteront aux pressoirs du royaume des cieux, du Père, du Fils et du Saint-Esprit. A lui gloire, maintenant et toujours et aux siècles des siècles. Amen.

14,21-22 a. Gen. 3,19. — b. Matth. 16,26. — c. Matth. 10,28. — d. cf. Tit. 2,12. — e. cf. Phil. 2,12. — f. cf. Apoc. 14,18-19.

14,21-22

[1] Le texte est différent du lemme du début (voir p. 426); il intègre en particulier la leçon de Symmaque, «περὶ αὐτῶν, *vasn noc'a*» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 28).

[2] Contrairement au lemme du début (voir p. 426), le verbe arménien est ici «*axtac'an*» qui correspond à «ἤλγησαν» de la LXX.

[3] L'homme, emmené aux enfers, ne saura plus rien de tout ce qu'il a laissé derrière lui.

[4] «Aux portes d'airain» des enfers auxquelles Hésychius fait allusion dans son *Hom. fest.* XI,3, *In S. Lazarum* (éd. AUBINEAU, p. 407), il ajoute ici «les verrous de fer». Tout ce vocabulaire se retrouve en *Ps.* 106,16; *Job* 38,17 et *Is.* 45,2.

[5] Le texte est différent de Z et conforme à NT (rien dans LELOIR, *Citations*, I,B, n° 691, p. 237). La citation est en abrégé dans le ms. E.

[6] Les biens de ce monde.

[7] Sur cette image des grappes de raisin, voir les commentaires sur *Job* 1,22 (Hom. III) et *Job* 2,11a (Hom. V).

ԺԸ

Job 15,1 *Կրկնեալ անդրէն Եղիփազու Թեմնացւոյ*[1]*՝ ասէ.* 2 *« Ապաքէն Հան–*
ճարեղն ոգւով՝ իմաստութեամբ տացէ[2] *պատասխանի. և լնուցու աշխատութեամբ*
որովայնի, 3 *յանդիմանել*[3] *բանիւք՝ որ ոչ իցեն արժան, խաւսիւք՝ որ ոչ իցեն*
յաւգուտ : 4 *Զորոյ և դու զերկիւղ մերժեցեր, և գումարեցեր զայդպիսի բանս առաջի*
Տեառն[4] *:* 5 *Պարտաւորեցար բանիւք բերանոյ քոյ, և ոչ քննեցեր զբանս Հզաւրաց :*
6 *Կշտամբեսցէ զքեզ քո բերան՝ և ոչ ես, շրթունք քո Հակառակ քեզ վկայեսցեն :*
p. 646 7 *Իսկ արդ զի՞րդ. մի՛ եթէ առաջի՞ն քան * զմարդիկ ծնեալ իցես, կամ յառա՞ջ քան*
զբլուրս Հաստատեցար : 8 *Կամ զՀրաման Տեառն լուա՞ր, եթէ ի քե՞զ եՀաս իմաս–*
տութիւն : 9 *Զի՞նչ է՝ զոր գիտես, և մեք ոչ գիտեմք. կամ զի՞նչ դու իմանայցես՝*
և ոչ մեք : 10 *Նա և ի մեզ ծեր և Հին աւուրց գոյ, և երիցագոյն քան զՀայր քո աւուրբք :*
11 *Սակաւս քան զոր մեղարն տանջեցար, և առաւել մեծաբանս խաւսեցար :* 12
Ընդէ՞ր յանդգնեցաւ սիրտ քո, կամ ընդէ՞ր լկնեցան աչք քո. 13 *զի թափեցեր*
զսրտմտութիւն առաջի Տեառն, և Հաներ ի բերանոյ քումմէ զբանս այդպիսիս : 14
Ո՞վ ոք իցէ մարդ որ եղև անարատ, կամ ո՞վ ոք կանանցածին լինելոց իցէ արդար :
15 *Զի եթէ սրբոց ոչ Հաւատայ, և երկինք չեն անարատ առաջի նորա,* 16 *թող*
թէ այր գարշ և անսուրբ՝ որ ըմպէ զանաւրէնութիւնս Հանգոյն ըմպելւոյ : 17 *Պատ–*
մեցից քեզ, լուր ինձ. զոր ինչ տեսի պատմեցից քեզ, 18 *զոր իմաստունք ասեն, և*
ոչ թագուցին Հարքն իւրեանց : 19 *Նոցա միայն տուաւ երկիր, և ոչ եկն աւտարածին*
ի վերայ նոցա : 20 *Ամենայն կեանք ամպարշտի և նա Հոգովք. ամք թուով տուեալ*
են Հզաւրի, 21 *և աՀ նորա յականջս նորա : Յորժամ Համարիցի*[5] *թէ ի խաղաղու–*
p. 647 *թեան իցէ, եկեսցէ կործանումն նորա :* 22 *Մի՛ Հաւատասցէ * դառնալ ի խաւարէ,*
զի Հրամայեալ է արդէն ի ձեռս երկաթոյ : 23 *Կարգեալ է ի կերակուր անգեղաց.*

Lemme XVIII

[1] *թեմնացոյ* E — [2] *տայցէ* E — [3] *յանդիմանեալ* E — [4] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « որովայն նորա կրեսցէ զնենգութիւն »* (p. 448, l. 13-14) — [5] *Համարի* V, *Համարիցի* *corr. cum.* D

---

[14] Le texte est identique à Z. *Job* 15,14a est différent de BSA (omission de γὰρ) et *Job* 15,14b leur est conforme.

[15] Le texte est identique à Z. -- *Job* 15,15a est conforme à B et *Job* 15,15b à BS (mais le mot arménien *anarat* suppose ἄμεμπτος au lieu de καθαρὸς).

[16] Le texte est identique à Z. *Job* 15,16a est conforme à BSA et *Job* 15,16b à BS.

[17] *Job* 15,17a est différent de Z et conforme à BS (omission de δὲ). -- *Job* 15,17b est identique à Z et à BSA.

[18] Le texte est identique à Z et conforme à AC (pour πατέρες seulement).

[19] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[20] *Job* 15,20a est différent de Z et de BSA (*...elle aussi...*). — *Job* 15,20b est identique à Z et conforme à BSA.

Job 15,1 *Répliquant Éliphaz de Téman dit*[1] : 2 «*L'homme intelligent répondra-t-il en vérité avec une sagesse de vent, et se remplira-t-il le ventre de fatigue*[2] 3 *à réprimander avec des paroles inconvenantes, des propos sans profit*[3] ? 4 *Et toi, tu as rejeté sa crainte et tu as accumulé de pareilles paroles devant le Seigneur*[4] ! 5 *Tu as été déclaré coupable par les paroles de ta bouche, et tu n'as pas examiné les paroles* (*d'hommes*) *puissants*[5]. 6 *Ta bouche te réprimandera et non pas moi, tes lèvres témoigneront contre toi*[6]. 7 *Comment donc? Est-ce que tu serais né le premier des hommes ou bien as-tu été formé avant les collines*[7] ? 8 *Ou bien as-tu écouté le commandement du Seigneur ou bien* (*sa*) *sagesse t'est-elle échue*[8] ? 9 *Qu'est-ce que tu sais et que nous, nous ne sachions pas? Ou bien qu'est-ce que tu comprends, toi, et non pas nous*[9] ? 10 *De plus, il y a aussi parmi nous un vieillard et un ancien plus ancien aussi en jours que ton père*[10]. 11 *Tu as été châtié moins que tu n'as péché, et tu as tenu des propos trop excessifs*[11]. 12 *Pourquoi ton cœur est-il devenu téméraire ou pourquoi tes yeux ont-ils été effrontés*[12] ? 13 *Car tu as déchargé ta colère devant le Seigneur, et quelles paroles as-tu tirées de ta bouche*[13] ! 14 *Quel est l'homme qui a été irréprochable ou quel enfant de la femme sera juste*[14] ? 15 *Si* (*Dieu*) *en effet n'a pas confiance en* (*ses*) *saints et* (*si*) *les cieux ne sont pas irréprochables devant lui*[15], 16 *combien plus infâme et impur* (*est*) *l'homme qui boit l'iniquité comme une boisson*[16] ! 17 *Je te raconterai, écoute-moi, je te raconterai ce que j'ai vu*[17], 18 *ce que disent les sages et ce que leurs pères ne* (*leur*) *ont pas caché*[18]. 19 *C'est à eux seulement que la terre a été donnée et l'étranger ne les a pas supplantés*[19]. 20 *Toute la vie de l'impie, elle aussi,* (*se passe*) *dans les soucis. Des années comptées ont été données au puissant*[20], 21 *et sa crainte* (*résonne*) *à ses* Lemme XV

Lemme XVIII

[1] Le texte est identique à Z et à BSA (omission de δὲ).

[2] Le texte est identique à Z et différent de BSA (*L'homme intelligent*... avec une *sagesse*...).

[3] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[4] Le texte est identique à Z. — *Job* 15,4a est conforme à B et *Job* 15,4b à BSA. — Le texte biblique du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «*Jusqu'à cet endroit: son ventre porteur de la duperie*». (*Job* 15,35)

[5] Le texte est identique à Z. — *Job* 15,5a est conforme à BSA et *Job* 15,15b à A.

[6] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 15,6b).

[7] Le texte est identique à Z. — *Job* 15,7a est conforme à BS et *Job* 15,7b à BSA.

[8] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ en *Job* 15,8b).

[9] *Job* 15,9a est différent de Z et de BSA (...*et* que *nous*, nous...). *Job* 15,9b est identique à Z et conforme à BA (...*toi*...).

[10] Le texte est identique à Z et conforme à la version de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 28), avec la leçon de l'*Alexandrinus* en *Job* 15,10b, précédée de καὶ.

[11] Le texte est identique à Z. — *Job* 15,11a est conforme à BSA et *Job* 15,11b en est différent (*et* tu as...).

[12] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[13] Le texte est identique à Z. — *Job* 15,13a est conforme à BSA et *Job* 15,13b en est différent (de *ta* bouche).

գիտէ ի միտս իւր՝ թէ հնալոց իցէ ի [6] կործանումն : Աւրն մթին զարհուրեցուցէ զնա, 24
անձկութիւն և նեղութիւն հասցէ նմա՝ իբրև զաւրավար յառաջակաց կործանեալ : 25
Զի ամբարձ ձեռս ընդդէմ Տեառն, և առաջի Տեառն ամենակալի ընդվզեցաւ : 26 Ըն–
թացաւ առաջի նորա հպարտութեամբ, թանձրութեամբ վահանի իւրոյ : 27 Զի
ծածկեաց զերեսս իւր ճարպով իւրով, և արար երկայրի յազդեր իւրում : 28 Բնա–
կեսցէ [7] ի քաղաքս աւերակս, մտցէ ի տունս անբնակեալս. զոր նոքա պատրաստեցին՝
այլք տարցին : 29 Մի՛ մեծասցի, և մի՛ հնասցեն ինչք նորա, և մի՛ արկցէ յերկիր
զստուեր, 30 և մի՛ ապրեսցի ի խաւարէ : Զբողբոջ նորա թառամեցուսցէ հողմ,
թաւթափեսցի ծաղիկ նորա : 31 Մի՛ հաւատասցէ՝ եթէ հանդարտիցէ. սնոտիք
* p. 648 պատահեսցեն նմա : 32 Կտրոն նորա տարաժամ հարցի, և շառաւեղ նորա մի՛
բղխեսցէ : 33 Իբրև զխակակութն տարաժամ կթեսցի, թաւթափեսցի իբրև զծաղիկ
ձիթենոյ : 34 Զի վկայութիւն ամպարշտի * մահ է. հուր այրեսցէ զտունս կաշառա–
ռուաց : 35 Յղասցի զցաւս, դիպեսցին նմա սնոտիք. որովայն նորա կրեսցէ
զնենգութիւն » : (Job 15,1—35)

Բարիոք է մարդկան համեստութիւն լեզուի, և աւգտակար են սանձք բերանոց [8], և պիտանացու են ճաշակք բանից, և փրկութիւն են բանք խորհրդոց. և անկողոպուտ մեծութիւն ոգւոց է՝ պահպանութիւն բերանոյ, և նաւահանգիստ առանց ալեաց է մտաց՝ զհանճար զնել զդուռն [9] շրթանց, զի մի՛ զխորհուրդս մատնեսցուք թեթևութեամբ բանից, և մի՛ բան առանց հանճարոյ հանցուք, որով ապա բամբասեսցուք զանձինս իբրև զյանդգունս և զյոխորտս [10], յորժամ այլոց զմտաւ ածեալ [11]՝ պարսաւեսցեն [12] : Մի՛ եթէ [13] **Հաւատարմագո՞յն ոք գտանիցի քան զՊետրոս զգլխաւոր առաքելոցն**, մի՛ եթէ [14] բարձրագո՞յն ոք իցէ [15] քան զայն լեզու, մի՛ եթէ [16] այնպէս ոք սուրբ միտս ստա–

[6] *om.* V, *add. cum.*D — [7] ընգեսցէ V, բնակեսցէ *corr. cum.* D — [8] բերանոյ E — [9] E, զդուռն V, դուռն *con.* D — [10] զոխորտս E — [11] ածել E — [12] պարսաւիցեն E — [13] թէ E — [14] թէ E — [15] *om.* E — [16] թէ E

---

[29] Le texte est identique à Z et conforme à A.
[30] Le texte est identique à Z. – *Job* 15,30a-b est conforme à BSA et *Job* 15,30c à BS.
[31] Le texte est identique à Z. *Job* 15,31a est conforme à BSA et *Job* 15,31b en est différent (omission de γάρ).
[32] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.
[33] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (avec omission du δέ des 2 hémistiches).
[34] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δέ en *Job* 15,34b).
[35] Le texte est identique à Z. – *Job* 15,35a est conforme à BS; *Job* 15,35b à BSA, et *Job* 15,35c à BS (avec omission de δέ dans les 3 hémistiches du verset).

Prologue XVIII

[1] Ces premiers mots annoncent le thème du prologue d'Hésychius: la retenue et la surveillance des paroles.
[2] Le terme arménien qui donne ce titre à Pierre peut traduire les mots «ἀρχηγός, ἡγουμένος, πρῶτος, κορυφαῖος». La même désignation est utilisée dans l'*Hom. fest.* XIII*d* *In SS. Petrum et Paulum* (éd. AUBINEAU, p. 499).
[3] Pierre... «langue qui a enseigné beaucoup de peuples...» (*Hom. fest.* XIII,1, *ibid.*).

oreilles. Quand il croira être en paix, (alors) surviendra sa ruine[21]. 22 *Qu'il ne croie pas revenir des ténèbres, car il a déjà été mis au pouvoir du glaive*[22]; 23 *il a été aussi assigné pour la nourriture des vautours. Il sait en lui-même qu'il doit s'attendre à sa chute. Le sombre jour l'effrayera*[23]; 24 *détresse et angoisse l'atteindront, comme un général qui tombe au premier rang*[24]. 25 *Car il a levé les mains contre le Seigneur, et en présence du Seigneur tout-puissant il s'est rengorgé*[25]. 26 *Il a couru devant lui orgueilleusement, avec son épais bouclier*[26]. 27 *Car il a caché son visage dans sa graisse, et il a fait (comme une épée) à double tranchant le long de sa cuisse*[27]. 28 *Il habitera dans des villes désertes, il entrera dans des demeures inhabitées! Ce que les uns ont préparé, d'autres l'emporteront*[28]. 29 *Il ne s'enrichira pas et ses biens ne subsisteront pas, et il ne projettera plus d'ombre sur la terre*[29], 30 *et il n'échappera pas à la ténèbre. Le vent flétrira sa pousse, sa fleur secouée tombera*[30]. 31 *Qu'il ne croie pas qu'il subsistera, ce sera pour lui le vide*[31]. 32 *Sa coupe périra prématurément et son surgeon ne poussera pas*[32]. 33 *Il sera cueilli prématurément comme (un fruit) vert; secoué, il tombera comme la fleur de l'olivier*[33]. 34 *Car le témoignage de l'impie, c'est la mort. Le feu brûlera les maisons de ceux qui acceptent des présents*[34]. 35 *Il concevra des douleurs, du vide lui reviendra, son ventre portera de la duperie*[35]». (*Job* 15,1,1-35)

Prologue

Bonne est aux hommes la retenue de la langue[a-1], utiles sont les freins mis aux bouches[b], profitable est la saveur des paroles[c] et salutaires sont les paroles des mystères. Une garde à la bouche[d] rend inviolable la richesse des âmes, et un port sans vagues est assuré aux esprits en plaçant l'intelligence comme porte aux lèvres[e], afin de ne pas livrer avec légèreté nos pensées aux paroles et de ne pas proférer de parole sans intelligence; nous nous accuserions ensuite d'avoir été téméraires et arrogants, quand d'autres (hommes), à l'esprit réfléchi, nous blâmeraient. Se trouve-t-il quelqu'un plus digne de confiance que Pierre, le chef des apôtres[2]? Y a-t-il quelqu'un plus illustre que cette langue[3]? Y a-t-il quelqu'un qui

Prologue XVIII a. cf. Jac. 1,26. b. cf. Jac. 3,3. - c. cf. Hébr. 6,5. — d. cf. Ps. 141,3; Sir. 22,27. e. cf. Ps. 141,3.

[21] Le texte est identique à Z. *Job* 15,21a-b est conforme à BSA et *Job* 15,21c à BS.

[22] Le texte est identique à Z. - *Job* 15,22a est identique à BSA et *Job* 15,22b à BS.

[23] Le texte est identique à Z. *Job* 15,23a est identique à BSA, *Job* 15,23b à BA et *Job* 15,23c à BSA (omission de δὲ dans les trois hémistiches).

[24] Le texte est identique à Z. *Job* 15,24a est conforme à BA (omission de δὲ) et *Job* 15,24b à BS.

[25] Le texte est identique à Z. et conforme à BSA.

[26] Le texte est identique à Z. *Job* 15,26a est conforme à BSA (mais πρὸς αὐτὸν comme dans le texte d'Aquila, Symmaque et Théodotion; cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 29); *Job* 15,26b est différent du texte de Théodotion (litt.: *avec l'épaisseur de son bouclier*).

[27] Le texte est identique à Z. · *Job* 15,27a est conforme à la version de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, t. II, p. 29-30); *Job* 15,27b en est différent. Toutes les versions arméniennes connues, ainsi que la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, lisent aussi «*erksayri, à double tranchant*», ce qui est incompréhensible, à moins que le traducteur de la Bible arménienne ne pense à une épaisseur de graisse le long de la cuisse, «comme une épée à double tranchant». Le traducteur a vraisemblablement lu ou compris «δίστομος» au lieu de «περιστόμιον». Par la suite, nous traduisons le terme *erksayri* en pensant à «περιστόμιον, *bourrelet*», comme le suggère l'interprétation sur *Job* 15,27 d'Olympiodore (VIe s.) (*PG* 93,180A).

[28] *Job* 15,28a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 15,28b est différent de Z et conforme à A. *Job* 15,28c est identique à Z et conforme à B (omission du δὲ des 3 hémistiches).

ցաւ [17], մի՛ եթէ [18] այնպէս ոք ջերմ սիրող գտանիցի՝ որպէս [19] նա խրում վարդապետին : Այլ սակայն զի Քրիստոս ասէր առ ամենայն դասս առաքելոցն. « Ամենեքեան դուք գայթագղելոց էք յինէն յայսմ գիշերի ». և նորա ոչ զմտաւ ածելով, եթէ [20] * p. 649 *ո՞վ էր որ խաւսեցաւն, զի Տէր էր և Աստուած, * և Տեառն ընդդիմաբանել [21] ոչ է առանց վնասու, և զԱստուծոյ զյառաջագիտութիւնն [22] արհամարհել անարէնութիւն է. և առանց հանճարոյ հան [23] զբանն ի լեզուէ իւրմէ. « Եթէ ամենեքին [24] գայթագղեսցին՝ ես ոչ գայթագղեցից ի քէն » : Ուսաւ փորձիւ յառաջ ճաշակել զբանս, և ապա բանալ զդուռն լեզուի, և ի բաց առնուլ զպահպանութիւն բերանոյ, յորժամ ուրացաւն և ելաց դառնապէս : Զայս ⌜բարեկամք Յովբայ [25] ոչ ունէին ի մտի [26]. կարի յոյժ ցուցանէին զբանիցն յանդիմանութիւն և զսաստիկ մեծարանութիւն : Ամաւթ համարէին [27] թողլ տալ մարգարէութեան արդարոյն, և յաղթիլ ի նմանէն [28] չար համարէին, յորմէ փախուցեալ մատնիչն, և թողեալ [29] իւր զմարտնչելն [30] ընդ նմա. նոքաւք խաւսէր իբրև քնարաւ, իսկ նոքա և [31] ստեն բազում ինչ, և բամբասեն անհաւատալիս, և զրպարտեն զՅովբ [32] վասն որոյ ոչ է պիտոյ յանդիմանութիւն և ոչ խնդիրք ամբաստանողաց. Եցոյց իսկ Եղիփազ՝ որ այժմ խրոխտալովս [33] խաւսի :*

Job 15,1 *« Կրկնեալ անդրէն Եղիփազու Թեմնացւոյ [1] ասէր » :*

Բազումք պատասխանեն միոյն, որպէս զմարտիկ մի՛ զի առնուցուն բազում [2] հա- * p. 650 *կառակորդք, և մին առնուցու * զձեռանէ, և միւսն ունիցի զոտանէ, և միւսն ըմբռնիցէ զունկանէ : Եւ ոչ միայն այս, այլ վասն զի նախատեաց զնոսա Յովբ [3], եթէ ոչ ⌜իմաստութեամբ խաւսեցան [4] յառաջնում ասացեալսն իւրեանց,այսպէս ասելով. « Արդ և դուք ևս մարդի՞կ իցէք, կամ եթէ ընդ ձե՞զ վախճանիցի [5] իմաստութիւն ». և վասն այսորիկ յառաջաբանէ [6] իւրմէ կամի զամբաստանութիւն զնովաւ արկանել : Այլ քաջ ճգնողն թաւթափեալ զնոսա ամենեսին՝ յերկիր կործանեաց, և ինքն իբրև զհաստատուն յաղթող եկաց՝ ունելով զնշան յաղթութեան. որ ոչ ինչ վնասեալ էր ի մարտնչելոյ [7] ընդ նոսա, այլ ևս պայծառագոյն երևեցաւ : Քանզի և Յովբայ [8] իսկ ոչ վնասեցին յորձանք բանից նոցա, զոր առնուին ի նորա բանիցն, և իբրև թէ բուռն հարկանելով ասէին : Բայց ընթերցեալ [9] ըստ կարգիս՝ իմասցուք զբանս նոցա :*

15,2-3 *« Ապաքէն հանճարեղն ոգւով [1]՝ իմաստութեամբ տացէ [2] պատասխանի.*

[17] *ընթացաւ* E — [18] *թէ* E — [19] *որպէս և* E — [20] *թէ* E — [21] *ընդդիմաբանեալն* E — [22] *զառաջագիտութիւնն* E — [23] *եհան* E — [24] *ամենեքեան* E — [25] *բարեկամքն Յոբա* E — [26] E, *ի միտ* V, *ի մտի* con. D — [27] E, *համարին* VD — [28] *նմանէ* — [29] *թողել* E — [30] *զմատնելն* E — [31] *om.* E — [32] *զՅոբ* E — [33] *խրոտալով* E

Job 15,1

[1] *թեմնացոյ* E — [2] *բազումք. և բազում* — [3] *Յոբ* E — [4] *խաւսեցան իմաստութեամբ* E — [5] *վախճանեսցի* E — [6] *յառաջաբանէս* E — [7] *մարտնչելոյն* E — [8] *Յոբա* E — [9] *ընթերցեալք* E

se soit acquis un esprit aussi saint? Se trouve-t-il quelqu'un pour aimer aussi passionnément, comme celui-ci (aima) son Maître[f]? Cependant, quand le Christ disait à tout le groupe des apôtres: «*Tous, vous serez scandalisés par moi en cette nuit*[g]», (*Pierre*), sans penser qui était celui qui venait de parler, (sans penser) qu'il était Seigneur et Dieu[h], que contredire le Seigneur n'allait pas sans risque et qu'il est impie de mépriser la prescience de Dieu, (Pierre), sans intelligence, proféra de sa langue cette parole: «*Si tous sont scandalisés, moi, je ne serai pas scandalisé par toi*[i]». L'épreuve lui apprit d'abord à goûter ses paroles, ensuite à ouvrir la porte de la langue, puis à enlever la garde de la bouche, après qu'il eut renié et pleuré amèrement[j]. Les amis de Job ne réfléchissaient pas à cela; ils exprimaient leur véhémente critique de ses paroles et leur impétueuse fanfaronnade. Ils regardaient[4] comme une honte de laisser prophétiser le juste, et ils regardaient comme un mal d'être vaincus par celui que le Traître avait fui et contre lequel il avait renoncé à se battre. (Job) leur parlait comme avec une lyre[5], mais eux commettent de nombreux mensonges, médisent de façon incroyable et le calomnient, lui à qui ne conviennent ni le reproche ni les contestations de ses accusateurs. C'est ce dont Éliphaz a bien donné la démonstration, lui qui se met à parler maintenant avec forfanterie.

Job 15,1 «*Répliquant, Éliphaz de Téman disait.*»

Plusieurs répondent au seul (Job) pour que plusieurs adversaires puissent s'emparer de celui qui lutte seul; l'un le saisira à la main, un autre le tiendra par le pied et un autre le saisira par l'oreille. Et il n'y a pas que cela; mais parce que Job leur a reproché de ne pas avoir parlé avec sagesse dans leurs premiers propos, en leur disant ceci: «*Ainsi vous, vous seriez des hommes? Et avec vous finirait la sagesse*[a]?», à cause de cela aussi (Éliphaz) veut, dans son exorde, porter contre lui une accusation. Mais le vaillant combattant, les secouant tous, les terrassa et lui-même se maintint debout comme un solide vainqueur, portant l'emblème de la victoire; il n'avait subi aucun dommage de sa lutte avec eux, mais au contraire il apparut plus glorieux. Même à Job ne purent nuire en effet les flots de paroles qu'ils débitaient en réponse à ses paroles, comme s'ils empoignaient les siennes. Cependant, comprenons leurs paroles en les lisant à la suite.

15,2-3 «*L'homme intelligent répondra-t-il avec une sagesse de vent, et se*

f. cf. Jn 21,17. g. Matth. 26,31. — h. cf. Jn 20,28. i. Matth. 26,33. j. cf. Matth. 26,75; Mc 14,73; Lc 22,62.

15,1 a. Job 12,2.

[4] Nous adoptons la lecture de E; le même verbe est à l'imparfait, dans le deuxième membre de la phrase.

[5] L'image de la lyre a été utilisée, mais dans un contexte différent pour le commentaire de *Job* 3,1 (Hom. VI).

15,2-3
1 *ոգով* E — 2 *տայցէ* E

և լնուցու աչխատութեամբ որովայնի. 3 յանդիմանել[3] բանիւք՝ որ ոչ իցեն արժան, և խաւսիւք՝ որ ոչ իցեն յաւգուտ » :

Մեղադրէ զՅովբ[4], իբրև թէ ոչ իցէ « իմաստուն » բանիւք, և ոչ « իմաստնոյ » և * p. 651 Համբերողի[5] « են արժանի[6] բանքն ». և յաւրինէ * զբանսս[7] իբրև Հարցանելով, և այսպէս փորձի[8] ցուցանել, կամ[9] իբրև թէ չէ Հնար պատաՀել « իմաստնոյ » որ Յովբայս[10] այսպէս[11] պատաՀեաց, որպէս կարծէր Եղիփազ[12]. վասն այսորիկ ասաց. « Ապաքէն իմաստունն տայէ[13] պատասխանի ⸢Հանճարեղ Հոգւով[14] ». քանզի « Հանճարեղ ոգւովն[15] » ոգի է. վասն զի « պատասխանել Հանճարեղ ոգւով[16]՝ իմաստնոյն » է վայելուչ[17] : Եւ սորին նմանս ի վերայ[18] ածէ. « Եւ լնուցու աչխատութեամբ որովայնի, յանդիմանել[19] բանիւք որ ոչ իցեն արժան » : Իբրև թէ ոչ եւ այս « իմաստնոյ » լինի և ոչ լնու. այսինքն է՝ թէ « լցուցանելով » զցաւս ոգւոց[20] « արգանդի », յայտ է թէ զսրտի. զի ցաւք նորա են սրտմտութիւնք և տրտմութիւնք, յորմէ լեզուս գրգռի ասել « զբանս՝ » որ ոչ է պարտ. և իբրև յատենի և ի դատաստանի ասէ « բանս՝ որ ոչ ինչ աւգուտս » ունին. և յանդիմանել կարծէ նոքաւք, զոր ոչ կարէ : Ընդ այսոքիւք ⸢անգեալ Յովբ[21], ընդունայնս կարծէ զինքն « իմաստուն », և զուր[22] նախատէ զայլս՝ իբրև զոչ իմաստունս, քանզի ախտացաւ ոչ արժանիս իմաստնոց : Այլ Եղիփազու[23] ամբաստանութիւնն սաստիկ էր, բայց ոչ կարացէ յայտ առնել զայն՝ որպէս ցուցանէ մեզ որ ըստ կարգիս է[24] :

* p. 652 **15,4-5a** « Զորոյ և դու զերկիւղ մերժեցեր[1], և գումարեցեր * զայդպիսի բանս առաջի Տեառն. 5 և պարտաւորեցար բանիւք բերանոյ քո » :

« Այսպիսի խաւսեցար, ասէ, ոչ ինչ են պէտք վկայից[2]. և ՝պարտաւորեալ՝ ցուցցեն[3] զքեզ ՝բանք՝ լեզուի քո ». և վասն է՞ր ասէ զայս. այլ զաներկիւղութիւն նորա առ Աստուած և զմեծաբանութիւն նորա ⸢առ Տէր տեսանելով[4]՝ բամբասէր. վասն զի ասէր իսկ, եթէ. « Գիտեմ զի արդար երևեցայց. քանզի ո՞վ է ոսոխն իմ, որ պատասխանի տայէ[5] ինձ ». և դարձեալ « զի՞ թաքչիս յինէն : Համարիս զիս իբրև[6] ոսոխ քեզ ». վասն որոյ զաներկեղութիւն[7] նորա առ Աստուած՝ և զմեծաբանութիւն նորա առ Տէր՝ բամբասէ. քանզի « մերժել նորա զերկիւղ » Աստուծոյ այսինքն է ուրանալ և մատնել և « գումարել զբանս առաջի Աստուծոյ », զի ցուցցէ եթէ[8] ոչ յաջող խորՀրդոց, այլ ի Հնարագիտութեանց ագիտութիւնս բարբառի. վասն այսորիկ ասաց զնա « պարտաւոր բանիւք », իբրև զՀամարձակեալ « առաջի Աստուծոյ » : Այլ զայս ոչ ճշմարտութեամբ

[3] յանդիմանեալ E — [4] զՅոբ E — [5] Հանճարեղի E — [6] om. E — [7] զբանս E — [8] փորձիւ E — [9] կամի E — [10] Յոբա E — [11] E, om. VD — [12] Եղիփաս E — [13] տայցէ E — [14] Հանճարեղն ոգւոյ E — [15] ոգով E — [16] ոգով E — [17] վաելուչ E — [18] վերա E — [19] յանդիմանեալ E — [20] ոգոց E — [21] անկեալ Յոբ E — [22] ի զուր E — [23] E, Սոփփարայ VD — [24] կա E

15,4-5a
[1] ի բաց մերժեցեր E — [2] վկաից E — [3] ցուցանեն E — [4] տեսանելով առ Տէր E — [5] տայցէ E — [6] om. E — [7] զաներկիւղութիւն E — [8] թէ E

remplira-t-il le ventre de fatigue 3 à réprimander avec des paroles inconvenantes et des propos sans profit ?»

(*Éliphaz*) *accuse Job, comme s'il n'était pas «sage*[1]» en paroles, et (comme si) «*ses paroles ne convenaient pas*» à un homme «*sage*» et patient; il dispose ses paroles sous forme d'interrogation et c'est ainsi qu'il s'efforce de prouver (son accusation)[2]. Il voulait dire en outre qu'il était impossible, à qui rencontrait Job, de rencontrer un «*sage*» tel que se le figurait Éliphaz. C'est pour cela qu'il a dit: «*Le sage répondra-t-il avec un esprit intelligent*[3]?» C'est en effet dans «*un esprit intelligent*» qu'existe l'esprit; «*répondre avec un esprit intelligent sied au sage*». Et le même (Éliphaz) ajoute des propos semblables: «*Et se remplira-t-il le ventre de fatigue à réprimander avec des paroles inconvenantes*?» Il veut dire que cela ne convient pas au «*sage*» et ne le comble pas davantage, à savoir de «*se remplir le ventre*» — évidemment le cœur — des maux de l'esprit. Les maux (de Job) sont en effet colère et tristesse, ils incitent sa langue à dire «*des paroles*» qu'il ne doit pas (dire); comme au tribunal et dans un procès, il dit «*des paroles sans profit*», alors qu'il croit, par elles, réprimander ce qu'il n'est pas en son pouvoir (de réprimander). Job s'est abaissé par ces (paroles); c'est sans raison qu'il se croit «*sage*», et c'est en vain qu'il injurie les autres comme s'ils n'étaient pas sages, car il a contracté une maladie indigne des sages. L'accusation d'Éliphaz était violente, mais il ne pourra pas la déployer au grand jour, comme nous le montre ce qui suit.

15,4-5a «*Et toi, tu as rejeté sa crainte et tu as accumulé de pareilles paroles devant le Seigneur! 5 Et tu as été déclaré coupable par les paroles de ta bouche*[1].»

«Tu as parlé de telle sorte, dit-il, qu'il n'est pas besoin de témoins; '*les paroles*' de ta langue te '*déclareront coupable*'.» Pourquoi dit-il cela? A la vue de l'audace de (Job) envers Dieu et de sa jactance devant le Seigneur, (Éliphaz) le critiquait, parce qu'il disait: «*Je sais que j'apparaîtrai juste*[a]; *quel est en effet mon adversaire, celui qui me répondra*[b]?» Et encore: «*Pourquoi te caches-tu de moi? Me regardes-tu comme ton adversaire*[c]?» C'est pour cela qu'(Éliphaz) blâme l'audace (de Job) envers Dieu et sa jactance devant le Seigneur, car «*rejeter la crainte*» de Dieu, cela veut dire renier, trahir et «*accumuler des paroles devant Dieu*»; (Éliphaz le blâme donc) afin de montrer que ce n'est pas par des pensées droites, mais par des finesses de langage que (Job) clame ses ignorances. Voilà pourquoi il le déclare

15,4-5a a. Job 13,18. — b. Job 13,19. — c. Job 13,24.

Job 15,2-3

[1] Le commentaire d'Hésychius reprend plusieurs fois le mot «σοφὸς» de la LXX, absent des deux lemmes de *Job* 15,2a.

[2] Éliphaz va tenter, dans son discours rempli d'interrogations, de mettre Job en difficulté.

[3] Le texte, différent du lemme précédent et du lemme du début, correspond à BSA de la LXX. – Sous forme interrogative, Éliphaz affirme en fait, comme Hésychius l'explique immédiatement, que l'esprit ne peut être qu'un esprit intelligent et donc que le sage ne peut répondre qu'avec un esprit intelligent. En raison de ses paroles inconvenantes, Job ne se range pas parmi les sages.

15,4-5a

[1] Le lemme du début ne possède pas la conjonction «*et*», inexistante dans la LXX et les versions.

բամբասէր Եղիփազ, և ոչ վասն Աստուծոյ նախանձու ասէր, այլ վասն ինքեան և վասն բարեկամացն [9] իւրոց, իբրև յայտնապէս յանդիմանեցելոց [10], ⌜որպէս ցուցանէ մեզ [11] ըստ կարգիս :

15,5b « Եւ ոչ [1] քննեցեր զբանս Հզաւրաց » :

* p. 653 Ապա ուրեմն ոչ առ Աստուած մեծաբանեալ էր Յովբայ [2]. այլ վասն * զի զնոսա համարձակութեամբ յանդիմանէր, ⌜ընդ այն դժարէին [3] և վիրաւորէին. և զի վստահացեալ յարդարութիւն՝ ոչ ինչ համարէր զընդունայն ամբաստանողացն զաւրութիւն. և զայս ամաչելով յանդիմանել զնա յառաջաբանսն իւր, մեծաբանել ասէր զնմանէն [4] ընդդէմ Աստուծոյ, իբրու թէ ընդունայնս բարբառջէր և ի զուր ակն ունէր [5]. և ոչ յետ այսորիկ կարացեալ համբերել, հարկաւորեցաւ զպատճառսն [6] յայտնել [7] վասն որոյ զՅովբըն [8] բամբասէր : ⌜Բայց էր [9] զի ոչ ինչ համարէր զբանս Հզաւրաց : Զայս ասէ [10] ամաչելով Եղիփազ, զայն ոչ բերէ յառաջ, որով զնոսա բամբասելով ասէր. « Եւ դուք էք բժիշկք [11] մեղանչականք, և ողջացուցիչք չարեաց ամենեքին [12] ». քանզի ⌜զՅովբ ասէ [13], թէ « դու ես քեզէն անձին յանդիմանիչ և ամբաստան » :

15,6 Ասէ [1] թէ « Յանդիմանեսցէ զքեզ քո բերան՝ և ոչ ես : Շրթունք քո հակառակ քեզ վկայեսցեն » :

Եւ ընդէ՞ր ոչ զայն ասեն որ է ի բնութեան [2] իւրեանց՝ որպէս և [3] զուր բամբասողաց և անիրաւ բարկացողաց : Եւ իբրև ոչ կարացեալ պարտաւորել զՅովբ [4], որպէս զանիրաւ խաւսեցեալ, ապա ի զրոյանս հասանին, որ է անմտաց և հպարտաց :

* p. 654 **15,7** * « Իսկ [1] զի՞նչ. մի՛ եթէ [2] առաջի՞ն քան զմարդիկ ծնեալ իցես, կամ յառա՞ջ քան զբլուրս հաստատեցար » :

Բայց զայս Յովբայ [3] ուրեք չէ ասացեալ, և թէ [4] ոչ ուրեք երևի պերճացեալ արդարն, եթէ [5] յառաջ քան զամենայն ⌜մարդիկ լեալ իցէ [6] : Այլ և որչափ ուրեք խաւսի, վասն ի սկզբանէ պատահելոցս [7] ազգի մարդկանս, զառ հասարակաց զմարդկանս դէմս առնու: Եւ ամբաստանել կամեցեալ Եղիփազու զՅովբայ [8], վասն զի զբարձրագոյն և զաստուածայինն [9] խաւսի, յոր որպիսի՝ ի վերայ [10] ածէ :

15,8 « Կամ զհրաման Տեառն լուա՞ր, եթէ ի քե՞զ եհաս իմաստութիւն :

[9] բարեկամաց E — [10] յանդիմանեցելոյ E — [11] որպէս և յայտնապէս մեզ ցուցանէ E

15,5b
[1] E, *om.* V, ոչ *con.* D — [2] Յոբա E — [3] դժարէին ընդ այն E — [4] զնմանէ E — [5] ունին E — [6] զպատճառն E — [7] յայտնեալ E — [8] զՅոբն E — [9] *om.* E — [10] ասել E — [11] բժիշկ E — [12] ամենեքեան E — [13] զՅոբ ասէր E

15,6
[1] ասէր E — [2] E, բնակութեանն V, բնութեանն *con.* D — [3] ի E — [4] զՅոբ E

«*condamné par ses paroles*», en raison de son audace «*devant Dieu*». Mais ce n'est pas par souci de vérité qu'Éliphaz médisait ainsi ni par zèle de Dieu qu'il parlait, mais (c'était) en faveur de lui-même et de ses amis, parce qu'ils se voyaient ouvertement réprimandés, ainsi que nous l'expose ce qui suit.

15,5b «*Et tu n'as pas examiné les paroles (d'hommes) puissants.*»
Job n'avait donc pas fait preuve de jactance devant Dieu; mais c'est parce qu'il réprimandait ses (amis) avec assurance, qu'ils en étaient irrités et blessés; parce qu'il mettait sa confiance dans sa justice, il comptait pour rien la vaine puissance de ses accusateurs. Pris de honte à la pensée de lui reprocher ses paroles précédentes, (Éliphaz) disait que (Job) parlait de lui avec jactance en face de Dieu dans un inutile bavardage et une vaine attente. Puis après cela, sans plus attendre, il s'empresse de dévoiler les raisons pour lesquelles il dénigrait Job: c'était qu'il comptait pour rien «*les paroles des puissants*». Voilà ce que honteusement dit Éliphaz: il ne met pas en avant les paroles mordantes que leur adressait (Job): «*Et vous, vous êtes des médecins pernicieux et tous des régénérateurs de maux*[a]», mais il dit à Job: «Toi, tu es par toi-même celui qui réprimande et accuse».

15,6 Il dit: «*Ta bouche te réprimandera et non pas moi. Tes lèvres témoigneront contre toi*».
Pourquoi ne disent-ils pas ce qui est dans leur nature de détracteurs sans raison et (d'hommes) injustement en colère? Parce qu'ils n'avaient pas pu condamner Job pour avoir tenu des propos injustes, alors ils se laissent aller à le blâmer, ce qui est le propre des insensés et des orgueilleux.

15,7 «*Comment donc? Est-ce que tu serais né le premier des hommes ou bien as-tu été formé avant les collines?*»
Nulle part Job n'a dit cela, et nulle part le juste ne semble se faire gloire d'avoir été créé avant tous les hommes. Cependant, dans la mesure où il parle en un passage[1] de ce qui est arrivé au genre humain aux origines, il tient la place de tous les hommes. Mais comme Éliphaz voulait accuser Job de tenir des propos très élevés et réservés à Dieu, écoute ce qu'il ajoute.

15,8 «*Ou bien as-tu écouté le commandement du Seigneur ou bien (sa) sagesse t'est-elle échue?*»

15,5b a. Job 13,4.

15,7
[1] Allusion à *Job* 13,26 où «*les péchés de jeunesse*» figurent la faute d'Adam transmise à tout le genre humain.

15,7
[1] *իսկ արդ* E — [2] *թէ* E — [3] *Յոբա* E — [4] *om.* E — [5] *թէ* E — [6] *լեալ իցէ զմարդիկ* E — [7] *պատահեցելոց* E — [8] *զՅոբ* E — [9] *դատուածա-ինն* E — [10] *վերա* E

Բայց զայս ասէ անգոսնելով և հեգնելով [1], իբրև թէ ոչ իցէ « լսեալ » արդարոյն զոր հրամայեաց [2] Աստուած, և ոչ այնպէս « իմաստութիւն » ունի որ կարասցէ ⌜նմա ցուցանել [3] զայն. իբրև թէ ոչ է պարտ նմա համբաւել զինքենէ, եթէ [4] աւելի ինչ գի– տութիւն ունիցի քան զմարդկան բնութիւն. և վասն այսորիկ ասէ.

15,9 *« Զի՞նչ է՝ զոր գիտես, և մեք ոչ գիտեմք. կամ զի՞նչ դու իմանայցես՝ և ոչ մեք » :*

*Քանզի յառաջագոյն իսկ սաստեաց նոցա, եթէ « կարկեցարուք զի խաւսեցայց ». p. 655 բայց զի նուազագոյն երևեցուսցէ զՅովբայ [1] * իմաստութիւնն, իբրև թէ մանկագոյն իցէ ժամանակաւք, ուստի լինիցի բազում ագիտութիւն [2] մարդկանս, դարձեալ յաւր որպիսի ինչ ասէր :*

15,10 *« Նա և ի մեզ ծեր և հին աւուրց զոյ [1], և երիցագոյն քան զհայր քո աւուրբք ». այսինքն [2] հնագոյն :*

Բայց տակաւին սակաւ սակաւ ջեռեալ Եղիփազու առ ի յանդգնագոյն դսրովանս ձգի :

15,11-12 *« Սակաւս քան զոր մեղարն տանջեցար » : Վասն է՞ր. զի « առաւել մեծաբանս խաւսեցար ». սաս՝ թէ զո՞ր : 12 « Ընդէ՞ր յանդգնեցաւ սիրտ քո, կամ ընդէ՞ր լինեցան աչք քո » :*

Այս զմտաց [1] ասէ, իբրև թէ զի [2] իշխեցին խաւսել՝ զոր ոչ պարտ էր : Վասն է՞ր և կամ զո՞ր :

15,13 *« Զի թափեցեր զսրտմտութիւն առաջի Տեառն, և հաներ ի բերանոյ քումմէ զբանս այդպիսիս » :*

*Թերևս յայնժամ՝ յորժամ ասէր զԱստուած Յովբ [1]. « Զձեռն քո ի բաց արա՛ յինէն, և ⌜ահ քո մի՛ զարհուրեցուսցէ զիս [2]. և ապա կոչեսցես զիս՝ և ես լուայց քեզ, և եթէ խաւսեսցիս՝ և ես քեզ [3] տաց պատասխանի. քանի՛ [4] ինչ են մեղք և անաւրէնութիւնք իմ. ուսո՛ [5] ինձ՝ քանի՞ աւն իցեն » : Եւ այսպէս բարձրացուցեալ և աճեցուցեալ զբամ– բասանսն Յովբայ [6] և զամբաստանութիւնն, եթէ [7] իբրև ընդունայն սրտմտութեամբ p. 656 * եղեալ : Զի որպէս զնայն բամբասէր, դարձեալ ինքն ի նոյն անգեալ [8] գտանի, քանզի սրտմտութեամբ հայհոյէր զարդարն. և անմտութեամբ ոչ իմանայր, թէ [9] վասն որոյ ուրինակի զայն ասացեալ էր Յովբայ [10] : Որպիսի ինչ ի վերայ [11] էած՝ ուսիր :*

[1] *հենգնելով* E — [2] *հրամաեաց* E — [3] *նմանել* E — [4] *թէ* E

15,9
[1] *զՈբա* E — [2] E, *գիտութիւն* VD

15,10
[1] *զո* E — [2] *այսինքն է* E

15,11-12
[1] *զմտացն* E — [2] *om.* E

(Éliphaz) dit cela cependant avec mépris et moquerie, comme si le juste n'avait pas «*écouté*» ce que Dieu avait commandé, comme s'il ne possédait pas une «*sagesse*» capable de le lui enseigner, comme s'il ne lui fallait pas divulguer qu'il avait plus de science que le commun des hommes. Et c'est pour cela qu'(Éliphaz) dit:

15,9 «*Qu'est-ce que tu sais et que nous, nous ne sachions pas? Ou bien qu'est-ce que tu comprends, toi, et non pas nous?*»

Déjà auparavant, en effet, (Job) les a réprimandés: «*Taisez-vous, pour que je parle*[a]». Alors, pour faire apparaître insignifiante la sagesse de Job, comme si, à le faire plus jeune d'âge, il en aura beaucoup d'ignorance[1] aux yeux des hommes, écoute encore ce que disait (Éliphaz).

15,10 «*De plus, il y a aussi parmi nous un vieillard et un ancien, plus ancien aussi en jours que ton père*», c'est-à-dire plus vieux.

Cependant peu à peu, s'échauffant davantage, Éliphaz est entraîné à des blâmes plus téméraires.

15,11-12 «*Tu as été châtié moins que tu n'as péché.*» Pourquoi? — «*Tu as tenu des propos trop excessifs*[1].» — Dis lesquels? — 12 «*Pourquoi ton cœur est-il devenu téméraire ou pourquoi tes yeux ont-ils été effrontés?*»

(Éliphaz) dit cela de l'esprit (de Job), comme s'il avait osé parler de ce qui ne convenait pas. Pourquoi ou à propos de quoi?

15,13 «*Car tu as déchargé ta colère devant le Seigneur, et quelles paroles as-tu tirées de ta bouche!*»

C'est peut-être lorsque Job disait à Dieu: «*Écarte de moi ta main et que ta crainte ne m'épouvante pas; et alors tu m'appelleras et moi, je t'entendrai, et si tu parles, moi aussi je te répondrai. Quel est le nombre de mes péchés et de mes iniquités? Apprends-le moi, quel est leur nombre*[a]?» (Éliphaz) a tellement exagéré et développé ses dénigrements contre Job et son accusation, que sa colère en est devenue inutile. Car de même qu'il dénigrait celui-là, lui-même à son tour se trouve plongé dans la même situation, car, dans sa colère, il maudissait le juste et, dans sa démence, il ne comprenait pas pour quelle raison Job avait dit cela. Apprends ce qu'il a ajouté.

15,9 a. Job 13,13.

15,13 a. Job 13,21-23.

15,9
[1] Nous lisons «*tgitut'iwn, ignorance*», avec le ms. E, au lieu de «*gitut'iwn, science*», du ms. V.

15,11-12
[1] Avec l'omission de la conjonction «*et*» en *Job* 15,11b, le texte diffère du lemme du début et est conforme à BSA.

15,13
[1] *Յոբ* E — [2] *ահ նորա զիս մի զարհուրեցուցէ* E — [3] *om.* E — [4] *քանզի* E — [5] *ուսոյ* E — [6] *Յոբայ* E — [7] *թէ* E — [8] *անկեալ* E — [9] *om.* E — [10] *Յոբա* E — [11] *վերա* E

15,14 « Ո՞վ ոք իցէ մարդ որ եղև անարատ, կամ ո՞ [1] ոք կանանցածին լինելոց իցէ [2] արդար » :

Սակայն և զայս Յովբայ [3] յայտնագոյնս ասացեալ է այսու բանիւք. « Իսկ արդ ո՞վ իցէ սուրբ յաղտոյ, այլ և ոչ ոք՝ թէպէտ և միաւրեայ իցեն կեանք նորա ի վերայ [4] երկրի » : Քանզի ոչ Եթէ անգէտ էր ⌜Յովբ տկարութեան ազգիս մերոյ [5]. այլ և գիտելով՝ ոչ թագուցանէր [6], այլ [7] քարոզէր, որպէս և յուար, մեծաւ բարբառով : Քանզի ինքն յառաջագոյն ասաց՝ որով Եղիփազս [8] պերճանայր. քանզի ասաց որպէս և պարտ էր. վասն զի իմաստութեամբ և Հանդարտութեամբ բարբառեցաւ : Վասն որոյ ոչ ամբաստանութեան արժանի է այլ գովութեան, վասն զի ոչ ⌜այնպէս ինչ [9]առընթեր եդ, որպէս և Եղիփազ [10] այժմ [11] բարբաջելով ասէ :

15,15 « Ձի եթէ սրբոց ոչ Հաւատայ [1], և երկինք ոչ են անարատ առաջի նորա : »

Եւ վասն զի սուրբ է, ոչ միայն « Հաւատայ [2] սրբոց », այլ և Հանգչի ի նոսա. « և

p. 657 * երկինք » զիա՞րդ ոչ են « սուրբ », վասն զի բնակութիւն են սրբոյն Աստուծոյ : Այլ այս բարբաջանք են. այլ անգոսնէր զՅովբ [3], եթէ ընդէ՞ր իշխեաց Համարձակութեամբ ասել, եթէ « Ո՞վ է ոսոխն իմ ընդ որում դատեցայց » : Այլ և տեղի իսկ միանգամայն կամեցեալ թողուլ բամբասանացն՝ զոր ըստ կարգիս ի վերայ [4] ածէ :

15,16 « Թող թէ այր գարշ և անսուրբ՝ որ ըմպէ զանաւրէնութիւնս Հանգոյն ըմպելւոյ [1] » :

Եւ ոչ ամաչէ զայս ասելով զՅովբայ [2], զոր և ոչ ինքն բանսարկուն իշխէր ասել. ուստի և սա ⌜զանունն զարդարոյն [3] լռէ, ամաչելով. բայց [4] սակայն զնա ակնարկէ, թէպէտ և առանց դիմաց Հանէ զբամբասանսն : Վասն որոյ և այժմ ի նա կոյս դարձեալ, միտ դիր որպիսի [5] սաՀման [6] դնէ վասն ամբարշտացն, զի ընդ նոսին և զՅովբ [7] թուեսցէ :

15,17 « Պատմեցից քեզ, լուր ինձ. ⌜զի որ [1] ինչ տեսի պատմեցից քեզ » :

Եւ զի՞նչ պէտք էին [2] նմա ասել, եթէ [3] « լուր ինձ և պատմեցից քեզ ». եթէ ոչ Հարկանել կամէր զՅովբ [4] ի ձեռն այսոցիկ [5] որ ըստ կարգիս կայ [6], և զի Հաւատացուսցէ տեսանել՝ զոր ասելոցն է իբրև Հաստատուն զօլ. վասն որոյ և առընթեր եդ.

15,14
[1] ո՞վ E — [2] է E — [3] Յոբա E — [4] վերա E — [5] Յոբ տկարութեանս մերոյ ազգիս E — [6] թաքուցանէր E — [7] այլ և E — [8] Ելիփազ E — [9] ինչ այնպէս E — [10] Ելիփազ E — [11] այսպէս E

15,15
[1] Հաւատա E — [2] Հաւատա E — [3] զՅոբ E — [4] վերա E

15,16
[1] ըմպելոյ E — [2] զՅոբա E — [3] զանուն արդարոյն E — [4] om. E — [5] որպեսի E — [6] սաՀմանս E — [7] զՅոբ E

15,17
[1] զոր E — [2] E, են VD — [3] թէ E — [4] զՅոբ E — [5] այնոցիկ E — [6] կա E

15,14 «*Quel est l'homme qui a été irréprochable ou quel enfant de la femme sera juste?*»

Mais cela aussi Job l'a dit très clairement par ces paroles: «*Qui donc sera pur de la souillure? Mais personne, même si sa vie sur terre n'est que d'un jour*[a]». Ce n'est pas que Job ignorât la faiblesse de notre race; la connaissant bien au contraire, il ne la cachait pas, mais il la proclamait à haute voix, comme tu l'as entendu. Lui-même en effet a dit auparavant ce dont Éliphaz s'enorgueillissait; il l'a dit comme il fallait, car il a proclamé avec sagesse et sang-froid (notre faiblesse). C'est pourquoi il ne mérite pas une accusation mais un éloge, car il n'a rien ajouté de semblable à ce que dit maintenant Éliphaz en débitant des sornettes.

15,15 «*Si (Dieu) en effet n'a pas confiance en (ses) saints, et (si) les cieux ne sont pas irréprochables devant lui.*»

Parce que (Dieu) est saint, non seulement «*il a confiance en (ses) saints*», mais encore il se repose en eux[a]. Et «*les cieux*», comment ne sont-ils pas «*saints*[1]», puisqu'ils sont la demeure du Dieu saint[b]? Ce sont bien là des sornettes; (Éliphaz) exprimait à Job son mépris, du fait que (ce dernier) ait osé dire hardiment: «*Quel est mon adversaire contre qui j'entrerai en jugement*[c]?» Bref, Éliphaz a voulu faire place aux dénigrements; c'est ce qu'il ajoute à la suite.

15,16 «*Combien plus infâme et impur (est) l'homme qui boit l'iniquité comme une boisson.*»

(Éliphaz) n'est pas confus de dire de Job ce que le Délateur lui-même n'osait pas dire; à la suite de quoi, pris de honte, il passe sous silence le nom du juste. Toutefois, c'est à lui qu'il fait allusion, même s'il exprime des médisances anonymes. C'est pourquoi, te tournant maintenant de son côté, remarque la définition qu'il donne des impies, de manière à compter Job parmi eux.

15,17 «*Je te raconterai, écoute-moi, car*[1] *ce que j'ai vu, je te le raconterai.*»

Quel besoin avait (Éliphaz) de dire: «*Écoute-moi et je te raconterai*», si ce n'est qu'il voulait blesser Job par ce qu'il ajoute à la suite, et faire croire qu'il regardait comme étant certain ce qu'il allait dire. Voilà pourquoi il ajouta:

15,14 a. Job 14.4.

15,15 a. cf. Ps. 21,4. – b. cf. Ps. 2,4. c. Job 13,19.

15,15
[1] Contrairement au lemme du début, le commentaire suppose ici la présence du mot καθαρός de la LXX.

15,17
[1] La conjonction «*car*» est ignorée des LXX et des versions.

* p. 658 **15,18** * *«Զոր իմաստունք [1] ասեն». քանզի դու, ասէ, ոչ իմաստուն ես : «Եւ* ոչ թաքուցին Հարք իւրեանց».

Այսինքն [2] ⌜թէ «մեք [3]⌝ զոր [4] դուդ բամբասեցեր, իբրև թէ ոչ ունիցիմք իմաստութիւն. ոչ միայն ‘իմաստունք’ եմք, այլ ‘իմաստնոց’ որդիք. ‘և Հարք’ իբրև թէ որդիք մեր ‘ոչ թաքուցանեն’ զմեզ, այլ և յորդւոց [5] և յաշակերտաց մերոց լսեմք, որչափ ինչ է յիմաստութեան» :

15,19 «Նոցա միայն տուաւ երկիր» :

«Բայց քեզ ոչ տուաւ. ‘և ոչ եկն աւտարածին ի վերայ [1] նոցա’, որպէս ի քո վերայ [2] եկին, որք յափշտակեցին զմեծութիւնն [3]» :

15,20a «Ամենայն կեանք ամպարշտի [1], և նա Հոգովք [2] է» :

Սուտ է բանս, քանզի, զբազումս տեսանեմք յամբարշտաց, մանաւանդ զբազմագոյնս ի լիութեան և յանհոգութեան, թէպէտ և ոչ յամենայն ի կեանս իւր, այլ զբազում մասն կենացն [3] լիութեամբ : Բայց սա շրջել կամի զՅովբայ [4] ասացեալսն, զի այպանէր ‘զլիութիւնն ամպարշտաց [5]. միանգամայն և զինքն կամի ցուցանել, իբրև թէ ոչ իցէ ամպարիշտ, զի ի լիութեան էր :

15,20b «Ամք թուով տուեալ են [1] Հզաւրի» :

Եւ ոչ զայս ճշմարիտ ասէ. քանզի յորժամ կամի Աստուած դադարեցուցանէ զիշխանութիւնս «Հզաւրի». քանզի ոչ «թուով» ծառայէ [2] և ոչ ժամանակաւ Հարկաւորի : * p. 659 Վասն * զի Յովբայ [3] ասացեալ էր, եթէ [4] «Այր արդար և անարատ եղև ի նախատանս [5]. քանզի սահմանեալ ժամանակաւ պատրաստեցաւ կործանել յաւտարէ, և զտունս նոցա աւերեալ յանաւրինաց» : Զայն ժամանակ ասէ, յորում թողացուցանէ Աստուած չարչարիլ արդարոց ի մեղաւորաց, ըստ ուժոյ իւրեանց : Զի ըստ իւրաքանչիւր չափու [6] փորձեալք, և [7] երեւեալք եթէ վասն առաքինութեան [8] ճգնեցան՝ պսակեցին : Բայց սա ընդդէմ Յովբայ [9] ասէ [10], եթէ «Թուով ամս տուեալ է Հզաւրի». բայց և այս սուտ է և որ ի կարգիս կայ :

15,18
[1] իմաստունքն E — [2] այսինքն է E — [3] *om.* E — [4] զորս E — [5] յորդոց E

15,19
[1] վերա E — [2] վերա E — [3] զմեծութիւն քո E

15,20a
[1] ամբարշտի E — [2] ՀոգաւքE — [3] կենացE — [4] զՅորաE — [5] զլիութիւն ամպարշտացն E

15,20b
[1] է E — [2] ծառաէ E — [3] Յոբա E — [4] թէ E — [5] կատականս E — [6] չափոյ E — [7] *om.* E — [8] առաքինութեանն E — [9] Յոբա E — [10] ասէր E

15,18 «*Ce que disent les sages*», parce que toi, dit-il, tu n'es pas sage, «*et ce que leurs pères ne* (*leur*) *ont pas caché.*»

C'est-à-dire: «Nous que, toi, tu as dénigrés, comme si nous n'avions pas la sagesse, non seulement nous sommes des '*sages*', mais encore des '*fils de sages*'. '*Et* (*nos*) *pères*', comme (le font) nos fils, '*ne nous* (*la*) *cachent pas*[1]'; mais nous l'entendons et de nos fils et de nos disciples, dans la mesure où il s'agit de sagesse[2]».

15,19 «*C'est à eux seulement que la terre a été donnée.*»

«Mais à toi elle n'a pas été donnée. '*Et l'étranger ne les a pas supplantés*', comme t'ont supplanté ceux qui ont ravi ta richesse.»

15,20a «*Toute la vie de l'impie, elle aussi,* (*se passe*) *dans les soucis.*»

Mensongère est cette parole, car nous voyons beaucoup d'impies, un très grand nombre même, dans l'abondance et la tranquillité; même si ce n'est pas durant toute leur vie, du moins pendant une grande partie de la vie (ils sont) dans l'abondance[a]. Toutefois, (Éliphaz) veut modifier les paroles de Job qui se moquait de l'abondance des impies[1]; il veut aussi montrer, en même temps, que lui-même n'était pas impie, puisqu'il était dans l'abondance.

15,20b «*Des années comptées ont été données au puissant.*»

En cela aussi (Éliphaz) ne dit pas vrai; lorsque Dieu le veut en effet, il met fin au pouvoir «*du puissant*», car il n'est pas esclave du nombre des années, et il n'est pas contraint par le temps. (Il dit cela) parce que Job avait dit: «*L'homme juste et irréprochable fut livré aux insultes; en effet au temps fixé, il se prépara à périr sous les coups de l'étranger et* (*il vit*) *ses demeures dévastées par les impies*[a-1]». (Job) veut parler du temps pendant lequel Dieu laisse les pécheurs torturer les justes[b] en proportion de leur force[c], afin que, mis à l'épreuve, chacun à sa mesure, et manifestant qu'ils ont lutté pour la vertu, ils soient couronnés. Mais lui (Éliphaz), c'est contre Job qu'il prononce ces paroles: «*Il a donné* (*des années*) *comptées au puissant*». Mais cela aussi est mensonger ainsi que ce qui suit.

15,20a a. cf. Jér. 12,1.

15,20b a. Job 12,4-5. b. cf. Sag. 2,10. c. cf. 1 Cor. 10,13.

15,18

[1] En même temps qu'il revendique une sagesse reçue de ses pères, Éliphaz se flatte de la communiquer à ses fils et à ses disciples.

[2] Voici le texte de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan: «'*Ce que disent les sages*', mais aussi les fils des sages, ils l'ont appris de '*leurs pères*'; nos fils et nos disciples (en sont) les témoins, et '*ils ne cachent pas*' ce qu'ils ont appris de nous».

15,20a

[1] Allusion à *Job* 12,6-25.

15,20b

[1] Le texte est cité différemment dans le lemme et le commentaire de l'Homélie XV. La rédaction de *Job* 12,5 ne répond à aucun des textes de la LXX.

15,21a « Եւ ահ նորա յականջս նորա » :

Եւ զի՞րդ ունիցի « յականջս իւր զահ՝ » որ ոչ տայ [1] զլսելիս իւր աստուածային [2] աւրինաց, և զականջս իւր ոչ տայ [3] այնոցիկ՝ որ կարեն ցուցանել նմա « զահ » Աստուծոյ :

15,21b-22a «Յորժամ համարիցի թէ ի խաղաղութեան իցէ, եկեսցէ կործանումն նորա : 22 Մի՛ հաւատասցէ դառնալ ի խաւարէ » :

Ճշմարիտ է այս, բայց՝ ոչ քո [1]՝ այլ Յովբայ [2] է. մի՛ եթէ [3] ո՞չ սա զայս յառաջագոյն ասէր. « Սակայն մի՛ ոք որ չար իցէ՝ յուսասցի անպարտ [4] լինել. ամենայն որ միանգամ բարկացուցանեն զՏէր՝ եթէ ոչ [5] լինիցին նոցա խնդիրք » : Բայց ըստ կարգի ասացեալս Եղիփազու [6] ոչ լինի, վասն զի ոչ եթէ ամենայն իրաւք ընդ այսու անգանին [7] ամպարիշտք :

* p. 660 **15,22b-23a** * « Զի հրամայեալ [1]՝ է արդէն ի ձեռս երկաթոյ. կարգեալ է ի կերակուր անգեղաց » :

Զբազում ամպարշտս տեսանեմք առանց երկաթոյ վախճանեալ ի կենաց. այլ և գեղեցիկ գերեզմանաց պատահեալ, և ոչ « անգեղաց » տուեալ : Վասն զի ոչ ամենայն ամպարիշտք ըստ հատուցանեն զպարտիս : Բայց և [2] որ ի կարգիս կայ [3]՝ յոյժ աւելիք թուին :

15,23b-24a « Գիտէ ի միտս իւր՝ թէ [1] մնալոց է ի կործանումն, ահ մթին զարհուրեցուսցէ [2] զնա, 24 անձկութիւն և նեղութիւն հասցէ նմա » :

Զայս թէպէտ և « գիտէ » ամպարիշտն, վասն զի « գիտէ » իսկ լսելով յարդարոցն, կամ ի բնական աւրինէն շարժեալ, այլ [3] սակայն անձամբ ոչ « գիտէ ». քանզի ոչ ունի առ ընքեան [4] զվասն այսոցիկ գիտութիւնս, այլ ախտանալով ի չարիս՝ մերժէ յինքենէ [5] զայսպիսի գիտութիւն և զհաւատս. զոր համեմատեալ ընդ Յովբայ [6]՝ բաջաղեալ Եղիփազու ըստ կարգիս, ասէ՝ որ բանսարկուին պատշաճ է. իսկ Եղիփազ զՅովբաւ [7]
* p. 661 արկանէ, իբրև թէ վասն մոլեգնութեան 'նմա նմանեաց [8], որպէս ինքն կարծէր :

15,24b-27 « Իբրև զաւրավար յառաջակաց [1] կործանեալ, 25 զի ամբարձ զձեռն իւր ընդդէմ Տեառն, և առաջի * Տեառն ամենակալի ընդվզեցաւ : 26 Ըն—

15,21a
[1] տա E — [2] աստուածաին E — [3] տա E

15,21b-22a
[1] ոչ ոք E — [2] Յոբա E — [3] թէ E — [4] ամպարիշտ E — [5] E, *om.* VD — [6] Ելիփազու ասացեալս E — [7] անկանին E

15,22b-23a
[1] հրամաեալ E — [2] *om.* E — [3] *om.* E

15,23b-24a
[1] եթէ E — [2] զարհուրեցուցանէ E — [3] *om.* E — [4] ինքեան E — [5] յինքեանէ E — [6] Յոբա E — [7] զՈբաւ E — [8] կործանեաց զնա Աստուած E

15,21a «*Et sa crainte* (*résonne*) *à ses oreilles.*»

Comment peut-il sentir «*la crainte* (*résonner*) *à ses oreilles*», lui qui ne se met pas à l'écoute de la Loi de Dieu[a] et qui n'ouvre pas ses oreilles à ceux qui peuvent lui enseigner «*la crainte*» de Dieu[b]?

15,21b-22a «*Quand il croira être en paix,* (*alors*) *surviendra sa ruine.* 22 *Qu'il ne croie pas revenir des ténèbres.*»

Cette (parole) est véridique; elle n'émane pas de toi cependant, mais de Job. Ne disait-il pas ceci auparavant: «*Néanmoins, que personne de mauvais ne s'attende à être impuni. Tous ceux qui irritent le Seigneur, est-ce qu'ils ne feront pas*[1] *l'objet d'enquêtes*[a]»? Toutefois, ce que dit ensuite Éliphaz ne s'accomplit pas, parce que les impies, de toute manière, ne tombent pas sous ce (verdict).

15,22b-23a «*Car il a déjà été mis au pouvoir du glaive;* 23 *il a été aussi assigné pour la nourriture des vautours.*»

Nous voyons beaucoup d'impies achever leur vie sans «*le glaive*»; bien plus ils obtiennent de beaux sépulcres et ne sont pas livrés «*aux vautours*». Car tous les impies ne payent pas leur dette ici-bas. Mais ce qui suit semble très excessif.

15,23b-24a «*Il sait en lui-même qu'il doit s'attendre à sa chute; le sombre jour l'effrayera,* 24a *détresse et angoisse l'atteindront.*»

Bien que l'impie «*sache*» cela, car il le «*sait*» précisément pour l'avoir entendu des justes ou parce qu'il est touché par la loi de nature, cependant il ne le «*sait*» pas en son âme. Il n'a pas en lui-même en effet cette science, mais possédé de la passion du mal, il éloigne de lui-même une telle connaissance et une telle croyance. En comparant (l'impie) à Job, Éliphaz débite ensuite des balivernes; il dit ce qui convient au Délateur. Éliphaz se répand donc contre Job, comme si (ce dernier), en raison de son irritation, ressemblait, à son avis, à un (impie).

15,24b-27 «*Comme un général qui tombe au premier rang;* 25 *car il a levé sa main*[1] *contre le Seigneur et en présence du Seigneur tout-puissant il s'est rengorgé.*

15,21a a. cf. Ps. 36,31; 39,9. b. cf. Ps. 33,12.

15,21b-22a a. Job 12,6.

15,21b-22a
[1] Nous rétablissons la négation, absente de V et présente dans le ms. E, comme dans l'Homélie XV où le verset *Job* 12,6 est commenté (la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan omet la citation).

15,24b-27
[1] *Job* 15,25a est différent du lemme du début; la leçon «...*sa main*...» existe dans le texte hébreu.

15,24b-27
1 յառաջակա E

թացաւ առաջի նորա թշնամանաւք, թանձրութեամբ վահանի իւրոյ : 27 Ձի ծածկեաց զերեսս իւր ճարպով իւրով, և արար երկայրի յազգեր իւրում » :

Զիա՞րդ [2] պատշաճէր Յովբայ [3], կամ ըստ որո՞ւմ աւրինակի ասելի [4] է վասն Յովբայ [5]. քանզի ընդդիմամարտիկ է բանսարկուին՝ վասն որոյ դայս ասացեալ է : Քանզի սա էր « զաւրաւոր և յառաջակայ [6] » հրեշտակական [7] զաւրութեանցն, իսկ « համբարձեալ զձեռս իւր ընդդէմ Տեառն »՝ անկաւ, այսինքն է ընդդիմանալ Աստուծոյ բաջաղեցաւ և « ընդվզեցաւ », այսինքն է հպարտացաւ « առաջի Տեառն ամենակալի », և « ընթացեալ առաջի նորա թշնամանաւք » : Քանզի դարձաւ ի չար ճանապարհս, որովք թշնամանի Աստուած իբրև զբարերար [8], և զի չար ոչ է նմա հաճոյ [9]. և յայս յանդգնեցաւ « թանձրութեամբ վահանի իւրոյ », այսինքն է փախչելով հարեալ. քանզի ի պատերազմի՝ որք հարեալ լինին և փախուցեալ [10], զվահանն [11] զուսովք [12] արկանեն. բայց նա թէպէտ և հարեալ՝ տակաւին խստասիրտ կայ [13], ուստի անուանեաց զնա « թանձրութեամբ վահանի իւրոյ » : Այլ և « ծածկէ զերեսս իւր ճարպով իւրով », այսինքն է
p. 662 լիութեամբ իւրով. քանզի թէպէտ և * յղփանայ [14] չարեաւք մեղաւորացն, համբառնալ « զերեսս իւր » առաջի արարչին ոչ կարէ : Սա « արար երկայրի յազգեր իւրում », քանզի թէպէտ և բանիւք համարձակութեամբ « արար զերկայրին յազգեր », և կամ թէ « պարարտութեամբ »՝ ⸢որպէս և Սիւմաքոս [15] գրեաց զերկոսին, ուստի բանսարկուն և երկոքումք ազգէ, ցանկութեամբք և զեղխութեամբք :

Իսկ Յովբ [16] ոչ « ամբարձ զձեռս իւր ընդդէմ Տեառն », և վասն իւրոյ արդարութեանն [17] հանդերձ ստացուածովքն և ⸢զմարմինսն իւր ետ [18], և ոչ « ընդվզեցաւ առաջի Տեառն ամենակալի ». քանզի զիա՞րդ մարթ էր նմա ընդվզել, որ ասէրն, թէ [19] « Տէր ետ և Տէր էառ [20]. որպէս կամք եղեն Տեառն՝ այնպէս և եղև » : Եւ ոչ [21] « ընթացաւ առաջի նորա թշնամանաւք ». վասն այսորիկ էած ի վերայ [22], « եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ » : « Եւ զթանձրութիւն վահանի » ոչ ունի զթիկամբք. քանզի ոչ իսկ էր խստասիրտ. և ոչ « ծածկեաց զերեսս իւր ճարպով իւրով », վասն զի ոչ երբէք զանձն նա վստահացեալ ի լիութիւն կենացս : Այլ և « երկայրի ոչ արար յազգեր իւրում », քանզի զիա՞րդ առնէր [23] « երկայրի յազգեր իւրում », որ զամենայն ցանգութիւնս [24]
p. 663 * արհամարհեաց [25] : Ապա ընդունայն էած ի համեմատութիւն զՅովբ [26]՝ բանսարկուին և առն ամպարշտի, զոր անիծանէր ըստ կարգիս, կարծելով եթէ [27] հաւանիցեն նմա անէծք :

[2] այս զիա՞րդ E — [3] Յոբա E — [4] E, ասել V, ասելի *con.* D — [5] Յոբա E — [6] յառաջակա E — [7] հրշտակական E — [8] բարերար E — [9] հաճո E — [10] փախուցեալք E — [11] զվահանս E — [12] զյուսովք E — [13] կա E — [14] յղփանա E — [15] որպէս Սիմաքոս E — [16] Յոբ E — [17] արդարութեան E — [18] զմարմինն ետ E — [19] *om.* E — [20] առ E — [21] որ E — [22] վերա E — [23] E, առնէ VD — [24] իւր *add.* E — [25] արհամարեաց E — [26] զՅոբ E — [27] թէ E

[10] Cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 29-30.
[11] Litt.: «*un double tranchant*».

26 *Il a couru devant lui outrageusement*[2] *avec son épais bouclier.* 27 *Car il a caché son visage dans sa graisse, et il a fait un bourrelet*[3] *à sa cuisse.*»

Comment cela convient-il à Job ou de quelle façon peut-on le dire de Job? Car Job est l'antagoniste du Délateur; c'est de ce dernier qu'(Éliphaz) a dit cela[4]. (Le Délateur), en effet, était «*un général placé au premier rang*» des puissances angéliques[a], mais il est tombé[b] comme «*il levait les mains contre le Seigneur*», c'est-à-dire qu'il déraisonna en s'opposant à Dieu. Et «*il s'est rengorgé*», c'est-à-dire qu'il s'est enorgueilli[5] «*devant le Seigneur tout-puissant*» et qu'«*il a couru devant lui outrageusement*[6]». (Le Délateur) se tourna en effet vers des voies mauvaises, outrageantes pour Dieu, car (celui-ci) est bienfaisant et le mal ne lui plaît pas. (Le Délateur) s'est enhardi à cela «*avec son épais bouclier*»; cela veut dire qu'il a été frappé en prenant la fuite, car dans la bataille, ceux qui sont frappés et qui prennent la fuite, mettent leurs boucliers sur leurs épaules[7]. Cependant, bien que frappé, (le Délateur) a encore le cœur dur; c'est pourquoi (Éliphaz) l'a désigné «*avec son épais bouclier*». Quant à «*il cache son visage dans sa graisse*», cela veut dire «dans son abondance», car bien qu'il se gorge du mal des pécheurs, il ne peut élever «*son visage*» devant le Créateur. (Le Délateur) «*a fait un bourrelet à sa cuisse*[8]», car même si ce n'est qu'avec des paroles[9], «*il a fait*», par son audace, «*un bourrelet à sa cuisse*» ou bien «*dans la graisse*», comme le dit Symmaque qui écrit les deux (termes)[10]. C'est pourquoi le Délateur exerce son influence de deux façons: par la convoitise et la débauche.

Mais Job n'a pas «*levé les mains contre le Seigneur*» et, en raison de sa justice, en même temps que ses richesses, il donna aussi sa chair. «*Il ne s'est pas rengorgé en présence du Seigneur tout-puissant.*» Comment serait-il possible en effet de se rengorger à celui qui disait: «*Le Seigneur a donné et le Seigneur a pris, comme fut la volonté du Seigneur ainsi en fut-il*[c]»? Il n'a pas «*couru outrageusement devant lui*»; c'est pourquoi il a ajouté: «*Que le nom du Seigneur soit béni*[d]». «*L'épais bouclier*», il ne l'a pas sur ses épaules, car assurément il n'avait pas un cœur dur[e]. Il n'a pas «*caché son visage dans sa graisse*», parce qu'il ne s'est jamais trouvé mettant sa confiance dans l'abondance (des biens) de cette vie. Et de même «*il n'a pas fait un bourrelet*[11] *à sa cuisse*». Comment en effet aurait-il fait «*un bourrelet à sa cuisse*», lui qui a dédaigné toute convoitise? C'est donc inutilement qu'(Éliphaz) a comparé Job au Délateur et à l'homme impie qu'il a maudit ensuite, en pensant que la malédiction atteindrait (Job).

15,24b-27 a. cf. Apoc. 12,7.9. — b. cf. Is. 14,12. — c. Job 1,21. — d. Job 1,21. — e. cf. Sir. 3,27; Ez. 3,7.

[2] «*Orgueilleusement*» dans le lemme du début: cette leçon n'a de correspondant ni dans les LXX ni dans les *Hexaples*. Elle est reprise dans le commentaire d'Hésychius.

[3] Litt.: «*un double tranchant*» (voir *Job* 15,27 du lemme du début de l'Homélie).

[4] Éliphaz croyait atteindre Job en dénigrant l'impie; c'est Satan qu'il atteint en réalité.

[5] Hésychius fait allusion ici à *Job* 15,26a selon la rédaction du lemme du début de l'Homélie.

[6] *Job* 15,26a selon la rédaction du lemme de cette section du commentaire.

[7] Sur le bouclier comme arme défensive, voir l'article «*clipeus*» du *DAGR*, t. I/2, p. 1248-1260.

[8] Litt.: «*un double tranchant*».

[9] A quel événement pense Hésychius? Aux paroles de rébellion de Satan contre Dieu (*Is.* 14,13-14; *Ez.* 28,2) ou encore à son audace à réclamer de pouvoir mettre Job à l'épreuve (*Job* 1,9-11; 2,4)?

15,28-30 « *Բնակեսցէ ի քաղաքս աւերեալս, և մտցէ ի տունս անբնակեալս.զոր նոքա պատրաստեցին՝ այլք տարցին* [1] : 29 *Մի' մեծասցի և մի' մնասցեն* [2] *ինչք նորա, և մի' արկցէ յերկիր ստուեր,* 30 *և մի' ապրեսցէ ի խաւարէ : Զբողբոջ նորա թառամեցուսցէ հողմ, թաւթափեսցի ծաղիկ նորա* » :

Իսկ Յովբ [3] *զանապատ* [4] *տեղիսն վասն ախտիցն հարկաւորիւր խնդրել, և «անբնակ*[5] » *ունել « զտունն ». քանզի աւտարք էին որ յափշտակեցին զստացուածս նորա. և դշառաւեղ զուստերաց և զդստերաց կորուսեալ՝ զրկեալ էր ի « ծաղկէ » : Իսկ ուրեմն յայտնապէս զնա առակէր Եղիփազ, քանզի ոտն իսկ հարկանէր և լուծանէր զճգնողն. վասն որոյ և ըստ կարգիս ասէ.*

15,31 « *Մի' հաւատասցէ՝ ՙեթէ համդարտիցէ* [1]. *քանզի սնոտիք պատահեսցեն նմա* » :

« *Իսկ ապա և դու ՙմի' հաւատար՝ ՚իբրև թէ* [2] *յերկար պահել իցէ զհամբերութիւն* » : *Վասն է՞ր*

15,32-33 « *Կտրոն նորա տարաժամ հարցի, և շառաւեղ նորա մի' բղխեսցէ :*

564 33 *Իբրև զխակակութն տարաժամ կթեսցի, * թաւթափեսցի իբրև զծաղիկ ձիթենոյ* [1] » :

Վասն զի ակն ունէր և յուսայր՝ թէ ի վերայ [2] *ներելոյն և համբերութեան՝ յԱստուծոյ զհատուցումն ապականութեան* [3] *ընկալցի. և « զկտրոն նորա' » այսինքն է զհունձս « տարաժամու » ասէ. յայտ է թէ յառաջ քան զժամանակ հատուցմանն ասէ : « Եւ շառաւեղ նորա մի' բղխեսցէ ». այսինքն է, եթէ* [4] *մի' լիցի ի լիութեան ոստ նորա և « շառաւեղ նորա », և իբրև զխակ տարաժամ կթեսցի, և իբրև զծաղիկ ձիթենւոյ* [5] *թաւթափեսցի : Այսոքիւք յայտ առնէ եթէ* [6] *յուսալով մեծամեծս, և ակն ունել իբրու թէ ի ձեռին ունել, վրիպեսցէ ի յուսոյն, և ակնկալութեան մի' պատահեսցէ : Բայց զի ևս բռնազոյն մահու սպառնասցի Յովբայ* [7]՝ *զայս ղնէ առընթեր.*

15,34a « *Զի վկայութիւն* [1] *ամպարշտի մահ է* » :

Զի որպէս միանգամ իսկ ասացաք, եթէ բազումք յամպարշտաց լիութեամբ մեռան :

15,34b « *Հուր այրեսցէ զտունս կաշառառուաց* » :

15,28-30
[1] *տարցեն* E — [2] *մնասցէ* E — [3] *Յոբ* E — [4] *զանարատ* E — [5] *անբնական* E —

15,31
[1] *թէ համդարտեսցէ նմա* E — [2] *թէ* E

15,32-33
[1] *ձիթենո* E — [2] *վերա* E — [3] E, *ապականութիւն* VD — [4] *թէ* E — [5] *ձիթենոյ* E — [6] *թէ* E — [7] *Յոբա* E

15,34a
[1] *վկաութիւն* E

15,28-30 «*Il habitera dans des villes dévastées, et il entrera dans des demeures inhabitées*[1] ! *Ce que les uns ont préparé, d'autres l'emporteront.* 29 *Il ne s'enrichira pas et ses biens ne subsisteront pas et il ne projettera plus d'ombre sur la terre,* 30 *et il n'échappera pas à la ténèbre. Le vent flétrira sa pousse, sa fleur secouée tombera.*»

Job était obligé de chercher des lieux déserts à cause de ses maladies et de laisser «*inhabitée sa demeure*». Il y eut en effet des étrangers qui s'emparèrent de ses biens et, après avoir perdu le surgeon de ses fils et de ses filles, il était privé de «*la fleur*». Éliphaz censurait donc Job ouvertement, car il foulait aux pieds et affaiblissait celui qui combattait. Voilà pourquoi il dit ensuite:

15,31 «*Qu'il ne croie pas qu'il subsistera; ce sera en effet*[1] *pour lui le vide.*»

«Alors donc, toi non plus[2], '*ne crois pas*' qu'il gardera longtemps la patience.» Pourquoi?

15,32-33 «*Sa coupe périra prématurément et son surgeon ne poussera pas.* 33 *Il sera cueilli prématurément comme (un fruit) vert; secoué, il tombera comme la fleur de l'olivier.*»

(Job) attendait en effet et espérait qu'en raison de sa souffrance et de sa patience, il recevrait de Dieu la rétribution de sa destruction. «*Sa coupe*», c'est-à-dire la moisson, (périra) «*prématurément*», dit (Éliphaz); il veut dire évidemment: «avant le temps de la rétribution». «*Et son surgeon ne poussera pas*», c'est-à-dire que son rameau ou «*son surgeon*» ne parviendra pas à son plein épanouissement, qu'«*il sera cueilli prématurément comme (un fruit) vert et que, secoué, il tombera comme la fleur de l'olivier*». Ainsi (Éliphaz) déclare que (Job), qui espérait de très grands biens et les attendait comme s'il les avait en mains, serait frustré de son espoir et n'obtiendrait pas (l'objet de) son attente. Mais pour qu'une menace plus violente encore que la mort soit faite à Job, il ajoute ceci:

15,34a «*Car le témoignage de l'impie, c'est la mort.*»

Comme nous l'avons dit une fois[1], beaucoup d'impies sont morts dans l'abondance[2].

15,34b «*Le feu brûlera les demeures de ceux qui acceptent des présents.*»

15,28-30

[1] *Job* 15,28b est ici différent du lemme du début et de l'*Alexandrinus*.

15,31

[1] La conjonction est omise dans le lemme du début.

[2] Éliphaz s'adresse ici à un auditeur fictif, en appliquant à Job ce qui est dit de l'impie; il va se décourager bientôt.

15,34a

[1] Voir supra le commentaire sur *Job* 15,20a.

[2] Hésychius objecte à Éliphaz qu'une mort prématurée n'est pas une preuve de perversion, puisque beaucoup d'impies meurent dans la vieillesse et l'opulence.

Եւ այս իսկ ոչ ամենայն իրաւք սովորութիւն է պատահել կաշառառուաց, այլ և ոչ որ ի կարգիս գայ [1] :

15,35 *« Ցղացի զցաւս » : Եւ զի՞նչ է ծնունդ յայնմանէ : « Դիպեսցին նմա սնոտիք. որովայն նորա կրեսցէ զնենգութիւն » :*

Կամ որ ի « նենգութենէ » է՝ զայն « կրեսցէ », և կամ « զնենգութիւն [1] *» իսկ,*
* p. 665 *ընդունայնս « կրելով » * որ* [2] *ոչ ինչ լիցի նմա յայնմանէ աւգուտ. զի եթէ զայս ամենայն կարծէր Եղիփազ՝ եթէ սատ պատահեսցէ չարաց, ոչ բարիոք կարծէր և ոչ ճշմարիտ, քանզի բազում չարաց դատաստան ի հանդերձեալ յաւիտենանն պահեցաւ : Իսկ թէ* [3] *վասն հանդերձեալ հատուցմանցն ասէ, ընդունայն նախատէր* [4] *զՅովբ* [5]*, ընդունայնս դատապարտէր վասն վշտանալոյն : Քանզի պայծառութիւնք կենաց ցանկութեան ծառայիցս* [6] *առաւել ևս պատահեն. իսկ տրտմութիւնք՝ արդարոց : Եւ զայս ոչ յանիրաւ սահմանեաց Աստուած, այլ յոյժ յիրաւի. քանզի ոչ* [7] *եթէ այսմ արժանի են արդարքս, որոյ լիութիւնքս նման են տերևոց, և զաւրութիւնս* [8]*՝ ստուերի, և մեծութիւնքս՝ յարդի, և փառքս* [9]*՝ ծխոյ. այլ արքայութեանն* [10] *երկնից են արժանի և անապականութեան և անմահութեան և փառացն վերնոց՝ որոց վայելչութիւնն* [11] *է ընդ հրեշտակս* [12] *: Վասն որոյ թէպէտ և այժմ քրտամբք աշխատեսցին* [13] *և բազում* [14] *վշտաց պատահեսցեն, ոչ մեղադրեսցեն զդատաւորն, գիտելով եթէ փոքր նեղութեամբքս հասանեն ⸢փառացն հանդերձելոց* [15]*՝ որ յայտնելոցն են ի մեզ Հաւր և Որդւոյ* [16] *և սուրբ Հոգւոյն* [17]*, նմա փառք ⸢և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն* [18] :

15,34b
[1] *կա* E

15,35
[1] *զնենգութիւնն* E — [2] *om.* E — [3] *եթէ* E — [4] E, *նախատէ* VD — [5] *զՅոբ* E — [6] *ծառաից* E — [7] E, *om.* V, *ոչ con.* D — [8] *զաւրութիւնքս* E — [9] *փառք* E — [10] *արքայութեան* E — [11] *վաեչչութիւնն* E — [12] *հրշտակս* E — [13] *աշխատեսցեն* E — [14] *բազումք* E — [15] (*փա*)*ռաց հանդերձելոցն* E — [16] *Որդոյ* E — [17] *Հոգոյն* E — [18] *յաւիտ*(*եանս*) E

Or cela, en fait, n'arrive pas habituellement «*à ceux qui acceptent des présents*», ni même ce qui suit.

15,35 «*Il concevra des douleurs.*» Et quel en est le fruit? «*Du vide lui reviendra, son ventre portera de la duperie.*»

Ou bien «*il portera*» ce qui provient de «*la duperie*» ou bien «*la duperie*» elle-même, en «*portant*» des choses inutiles qui ne lui procureront aucun avantage. Soit qu'Éliphaz pensât réellement tout ceci, soit qu'il se rencontrât ici avec les méchants, il ne pensait ni de façon juste ni de façon vraie, car le jugement de nombreux méchants a été gardé pour les siècles à venir. Mais s'il parle des rétributions à venir, c'est en vain qu'il injuriait Job, c'est en vain qu'il le condamnait à cause de ses souffrances. L'éclat de la vie en effet échoit bien davantage aux esclaves de la convoitise, et sa tristesse, aux justes. Ce n'est pas à tort que Dieu a décidé cela, mais tout à fait à bon droit. En effet, il n'est pas digne des justes (l'éclat) de cette (vie) dont les satisfactions ressemblent à des feuilles, la puissance à de l'ombre, la richesse à de la paille et la gloire à de la fumée; mais (les justes) sont dignes du royaume des cieux, de l'incorruptibilité, de l'immortalité et de la gloire d'en haut dont on jouit avec les anges. Voilà pourquoi, même si maintenant ils se fatiguent jusqu'à la sueur et rencontrent beaucoup de tribulations, ils n'accuseront pas le Juge, sachant que, par ces petites peines, ils obtiennent la gloire à venir[a], qui doit se révéler en nous[b], du Père, du Fils et du Saint-Esprit. A lui la gloire, toujours et aux siècles des siècles. Amen.

15,35 a. cf. 2 Cor. 4,17. b. cf. Rom. 8,18.

ԺԹ

p. 666 **Job 16,1** * Կրկնեալ անդրէն Յովբայ[1] ասէ. 2 « Լուայ[2] այդպիսի ինչ բազում. մխիթարիչք չարեաց ամենեքին[3] : 3 Իսկ արդ մի՛ եթէ[4] կա՞րգ ինչ իցէ բանից հողմոց, կամ թէ թախանձիցէ՞ ոք զքեզ՝ զի տայցես պատասխանի : 4 Եւ ես իբրև զձեզ խաւսեցայց[5] եթէ հնազանդէր անձն ձեր ըստ իմում անձին : Արդ զկծեցուցից և ես զձեզ բանիւք, շարժեցից և ես իբրև զձեզ զգլուխ իմ : 5 Թերևս լիցի զաւրութիւն ի բերան իմ, զշարժել շրթանց իմոց ոչ խնայեցից : 6 Զի եթէ խաւսեցայց՝ ոչ փարատեսցեն ցաւք վիրաց իմոց, և եթէ լռիցեմ՝ նուազագո՞յն ինչ վիրաւորիցիմ : 7 Այժմ կատրեալ արար զիս, փտեալ, ընդարմացեալ. 8 և բուռն հարեալ զինէն ի վկայութիւն եղեր ինձ : Եւ յարոյց ինձ զստութիւն իմ. քանզի արար ինձ պատասխանի : 9 Բարկութեամբ վարեալ կործանեաց զիս, կրճտեաց ի վերայ իմ զատամունս : Նետք հինից տեղային ի վերայ իմ, 10 տիզաւք աչաց խաղաց ի վերայ իմ : Արագ երագ եհար զիս ի ծնաւտս. միանգամայն ասպատակեցին ի վերայ իմ : 11 Քանզի մատնեաց զիս Տէր ի ձեռս անիրաւին, և ի մէջ ամպարշտաց ընկէց զիս : 12 Մինչդեռ p. 667 ի խաղաղութեան * էի, քայքայեաց զիս. առեալ զվարսից իմոց փետտեաց զիս : Կացոյց զիս իբրև զդէտ, 13 պատեցին զիս տէգք : Անխնայ խոցոտեցին զերիկամունս իմ, եհեղ յերկիր զմաղձ իմ, 14 կործանեցին զիս հարուածք ի վերայ հարուածոց : Յարձակեցան ի վերայ իմ զաւրաւորք, 15 կարեցին քուրձ ընդ մորթ իմ : Զաւրութիւն իմ յերկիր շիջաւ, 16 խարշեցաւ փոր իմ ի լալոյ, և ի վերայ արտևանաց իմոց ստուերք մահու : 17 Անիրաւութիւն ինչ ոչ էր ի ձեռին իմում, աղաւթք իմ սուրբ էին » : (Job 16,1—17)

Lemme XIX

[1] *Յոբայ* E — [2] *լուա* E — [3] *ամենեքեան* E — [4] *թէ* E — [5] E *add.* : *մինչև ցայն վ(այր). « աղաւթք իմ սուրբ· էին »* (l. 20-21).

---

conforme à la lecture d'Aquila et Symmaque (cf. FIELD, *ibid.*, p. 31). — *Job* 16,10c est identique à Z et conforme à BSA (omission de δὲ).

[12] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,11a est conforme à BA et *Job* 16,11b à BSA.

[13] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[14] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,13a-b est conforme à BSA et *Job* 16,13c à B.

[15] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,14a est conforme à BA et *Job* 16,14b à A.

[16] Le texte est identique à Z. *Job* 16,15a est conforme à SA et *Job* 16,15b à BS.

[17] Le texte est identique à Z. *Job* 16,16a est conforme à BSA et *Job* 16,16b à A.

[18] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,17a est différent de BSA (omission de δὲ ou de γάρ, et...*ma main*). — *Job* 16,17b est conforme à BSA (omission de δὲ).

HOMÉLIE XIX

Job 16,1 *Répliquant Job dit*[1] : 2 «*J'ai entendu beaucoup de choses de ce genre, (vous êtes) tous de mauvais consolateurs*[2]*!* 3 *Quoi donc! Y a-t-il quelque enchaînement à des paroles en l'air, ou bien t'importune-t-on pour que tu répondes*[3]*?* 4 *Moi aussi, je parlerais comme vous*[4], *si votre âme était réduite au même état que mon âme! Je vous mordrais, moi aussi, dans mes paroles; je hocherais ma tête, moi aussi, comme vous*[5]*!* 5 *Peut-être y aura-t-il quelque force dans ma bouche, je ne retiendrai pas le mouvement de mes lèvres*[6]. 6 *Car si je parle, la douleur de mes plaies ne disparaîtra pas, et si je me tais en serai-je moins blessé*[7]*?* 7 *Maintenant, elle m'a brisé, putréfié, hébété*[8]. 8 *Et m'ayant empoigné, tu es venu en témoignage contre moi. Et il a dressé contre moi mon mensonge, car (celui-ci)m'a répondu*[9]. 9 *Emporté par la colère, il m'a abattu; il a grincé des dents contre moi. Les flèches des pillards sont tombées sur moi*[10]; 10 *il a dardé ses regards sur moi. Vivement, il m'a frappé aux joues; ensemble ils se sont acharnés contre moi*[11]. 11 *Car le Seigneur m'a livré aux mains de (l'homme) inique et m'a jeté au milieu des impies*[12]. 12 *Pendant que j'étais en paix, il m'a brisé; me prenant par la chevelure, il m'a arraché les poils; il m'a dressé comme une cible*[13]. 13 *Les lances m'encerclèrent. Sans ménagements, ils ont blessé mes reins, il a répandu mon fiel sur la terre*[14]. 14 *Coups sur coups m'ont abattu. Les puissants m'ont attaqué*[15], 15 *ils m'ont cousu un sac sur ma peau. Ma force s'est éteinte sur la terre*[16]. 16 *Mes entrailles ont brûlé à force de pleurer, et sur mes paupières les ombres de la mort*[17]. 17 *Il n'y avait aucune injustice dans ma main, mes prières étaient pures*[18]». (*Job* 16,1-17) *Lemme X*

Lemme XIX

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission de δέ).

[2] *Job* 16,2 est identique à Z et conforme à BSA.

[3] Le texte est identique à Z. — *Job* 16,3 est conforme à BSA et *Job* 16,3b à la version de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 30).

[4] Le lemme du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *mes prières étaient pures*». (*Job* 16,17)

[5] Le texte est identique à Z. *Job* 16,4a est conforme à A (omission de δέ dans le premier hémistiche). — *Job* 16,4c-d est différent de BSA (*...moi aussi*).

[6] Le texte est identique à Z — *Job* 16,5a est conforme à BSA et *Job* 16,5b à S (omission de δέ dans les deux hémistiches).

[7] Le texte est identique à Z. — *Job* 16,6a est différent de BSA et se rattache aux versions d'Aquila, de Symmaque et de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 30). *Job* 16,6b est conforme à BSA.

[8] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (avec un ordre des mots différent).

[9] *Job* 16,8a est différent de Z et du texte de Théodotion (*tu es venu*..., cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 31). — *Job* 16,8b est identique à Z et au texte de Théodotion. — *Job* 16,8c est différent de Z et du texte de Théodotion (*car* et absence de κατά).

[10] *Job* 16,9a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 16,9b est identique à Z et conforme à BS. — *Job* 16,9c est différent de Z et de BSA (omission de αὐτοῦ).

[11] *Job* 16,10a est identique à Z et différent de BSA; la leçon «*sur moi*» correspond au texte de Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 31, verset 9). — *Job* 16,20b est différent de Z et

Ամենայն առաքինութեանց [6] հունձք բազում են, և կութք մեծապէս. և ամենայն գործք բարիք առատապէս ունին զհատուցմունս. ոչ վրիպի յուսոյ [7] որ սրբապէս լինի Աստուծոյ զաւրական, և ոչ սխալէ յակնկալութենէն՝ որ մտանէ Հոգւոյն [8] վարձ-կան, որպէս և պարտ [9] է. այլ որպէս աստղ քան 'զաստղ պայծառագոյն է [10] փառաւք, նոյնպէս առաքինութիւն քան զառաքինութիւն [11] վարձուք [12] հատուցմանց : Պայծառ է պարկեշտութիւն ամուսնութեամբ, բայց առաւել պայծառագոյն է ստացուածն [13] կուսութեան. սքանչելի է մեծութեամբ արդարութիւն, այլ անստացուածութեան պսակն ունի մեծապէս առաւելութիւն. բարձր է աշտարակ պարհոց [14], բայց պիտոյ են
p. 668 *նմա * և աղաւթք հանդերձ ողորմածութեամբ. զի յորժամ զայս ևս նպաստ ինքեան առնուցու, հաստատուն է սահման վիճակին, և պտղալից է այգին, և իբրև զնաւ երե-քառազաստեան կարէ արհամարհել [15] զալիս աշխարհիս :*

Որչափ և քննեսցէ ոք բանիւ՝ հիմն առաքինութեանց զտանէ զհամբերութիւն. զդոյն և խարիսխ պատուիրանաց, և աթոռ աւրինաց, և սիւն հաւատոց [16], և աշտիճան շնորհաց: Քանզի այսուիկ ¯եղև Աբրահամ հայր հեթանոսաց [17] և սիրելի Աստուծոյ, և Սահակ ըստ նմանութեան կերպարանաց Միածնին եղև պատարագ, և Յակովբ [18] կրէր զգա-ւազանն փոխանակ խաչի [19] և որ փախուցեալն էր՝ դառնայր անդրէն լի մեծութեամբ : Այսուիկ պատերազմեալ և ¯Յովբ՝ կանգնէր [20] յաղթութեան նշանակ. թէպէտ բա-զումք և մեծամեծք էին նորա ընդդիմամարտիկք, և մերկ [21] գոլով՝ իբրև վառեալ ահա-գին երևէր մարտնչողացն. նա յերկրի վերայ [22] կայր, և որք զնայն խափանել կամէին
p. 669 *ի վերայ [23] աւդոցն գլորէին. նախատողքն զգեցեալ էին զծիրանիս, և նա զվէրս. * այլ սակայն երկնային [24] զաւրութիւնքն զնա չքեղագոյն տեսանէին [25]. նոցա մեծութիւնքն աճէին, և սորա աղքատութիւնս [26] յոլովէր. նոցա յիշատակն այպնի [27] ի մեծաց և յաղ-քատաց, իսկ սա յետ բազում ազգաց՝ ի ¯թագաւորաց խնդրի և ի քահանայից քարոզի [28],*

[6] *առաքինութեան* E — [7] *ի յուսոյ* E — [8] *Հոգոյն* E — [9] *պարտն* E — [10] *աստղ առաւելի* E — [11] *զառաքինութիւնս* E — [12] *վարձուց* E — [13] E, *ստ...ուածն* V, *ստացուածն* con. D — [14] *պահոց* E — [15] *արհամարհեալ* E — [16] *հաւատոյ* E — [17] *Աբրահամ եղև հայր հաւատոյ* E — [18] *Յակոբ* E — [19] *խաչին* E — [20] *Յոբ կանկնէր* E — [21] *մեր լոկ* E — [22] *վերա* E — [23] *վերա* E — [24] *երկնաին* E — [25] *ցուցանէին* E — [26] *աղքատութիւնն* E — [27] *այպանի* E — [28] *քահանաից քարոզի և ի թագաւորաց խնդրի* E

---

croix. Il revient et va faire passer le gué du Yabboq à une immense caravane (*Gen.* 32,23): «il revenait comblé de richesses», en raison de la patience (et de la ruse!) avec laquelle il avait servi son oncle Laban. G.Q. REIJNERS, *The Terminology of the holy Cross in early Christian Literature* (*Graecitas Christianorum Primaeva* 2, Nimègue, 1965, p. 42) signale que Justin, dans son *Dialogue avec Tryphon* 86,2 (éd. ARCHAMBAULT, t. II, Paris, 1909, p. 62-63), s'est servi du texte de *Gen.* 32,10 dans ses *testimonia* concernant la croix du Christ. Peu d'auteurs anciens, par la suite, semblent avoir fait le rapprochement: il faut signaler cependant l'Homélie de Jacques de Saroug, *Sur la vision de Jacob à Béthel*: «En descendant sur la route il prit avec lui un bâton, pour que par là fut figurée la Croix du Fils en vérité (tr. Fr. GRAFFIN, dans l'*Orient Syrien* 3 [1958], p. 327).

[7] Les démons, qui habitent dans les airs, comme l'a déjà affirmé Hésychius (Hom. VIII, prolog. note 5).

[8] Les trois amis de Job.

Prologue

Les moissons de toutes les vertus sont abondantes, considérables leurs récoltes, et toutes les bonnes œuvres obtiennent de copieuses rétributions[1]. Il n'est pas frustré de son espérance celui qui se fait saintement le soldat de Dieu; il n'est pas trompé dans son attente celui qui entre (aux cieux), comme il se doit, en tant que mercenaire de l'Esprit. Mais, de même qu'un astre est plus éclatant en splendeur qu'un (autre) astre[a], de même une vertu (est plus éclatante) en valeur qu'une (autre) vertu. Éclatante est la décence dans le mariage, mais plus éclatante est la possession de la virginité; admirable est la justice au milieu de la richesse, mais la couronne du dépouillement[2] obtient une grande abondance; élevée est la tour[3] du jeûne, mais celui-ci a besoin aussi de la prière[4] en même temps que de la miséricorde. Lorsque (le jeûne) en effet reçoit pour lui-même ce surplus de secours, sûres sont les frontières de son domaine; la vigne abonde alors en fruits[b] et, comme un voilier, (le jeûneur) peut mépriser les vagues de ce monde.

Aussi profondément que l'on puisse scruter par le raisonnement, on trouve la patience comme fondement des vertus[5], elle encore comme base des commandements, trône de la loi, colonne de la foi et échelle de la grâce. C'est par elle en effet qu'Abraham devint père des nations[c] et ami de Dieu[d]; (par elle) aussi qu'Isaac, à la ressemblance du Fils Unique, devint victime[e]; (par elle) aussi que Jacob portait un bâton pour croix[f-6] et, lui qui s'était enfui[g], il revenait comblé de richesses[h]. C'est par cette (patience) que Job aussi, après avoir lutté, dressait l'emblème de la victoire. Bien que ses adversaires fussent nombreux et importants, même tout nu il apparaissait comme un (homme) armé, terrible aux combattants. (Job) se trouvait sur terre, et ceux qui voulaient lui susciter des obstacles tournoyaient dans les airs[i-7]. Ses insulteurs[8] avaient revêtu la pourpre et lui, les plaies; cependant les puissances célestes le voyaient plus splendide. La richesse de ceux-là s'accroissait et la pauvreté de celui-ci augmentait. Le souvenir de ceux-là est ridiculisé par les riches et les pauvres, tandis que celui-ci, après de nombreuses générations, est imploré par les rois et prêché par les prêtres. Les pauvres le

Prologue XIX a. cf. I Cor. 15,41. b. cf. Ps. 127,3. c. cf. Gen. 17,5; Sir. 44,20; Rom. 4,17. – d. cf. Is. 41,8; Jac. 2,23. e. cf. Gen. 22,2. f. cf. Gen. 32,10. g. cf. Gen. 27,43. h. cf. Gen. 32,22-23. i. cf. Éphés. 2,2.

Prologue XIX

[1] L'éloge de la vertu, qui ouvre le prologue, va déboucher sur l'exaltation de la patience, fondement de toutes les vertus.

[2] Litt.: la non-possession. Mais il ne s'agit pas de la «pauvreté», désignée par un autre mot arménien que nous allons rencontrer dans quelques lignes; le *NBH* (t. II, p. 237) donne pour équivalents grecs de *anstac'owacut'iwn*, ἀκτημοσύνη, ἀκτησια. C'est ici le seul exemple de l'expression «la couronne du dépouillement». Le texte a-t-il été conservé fidèlement? Nous lisons dans la *Chaîne sur Job* qui donne un résumé du prologue de l'Homélie: «Admirable est la justice mais plus encore le dépouillement, il possède une belle couronne».

[3] L'image a déjà été employée à propos de la vertu (Homélie IV, prolog.) et de Job lui-même (Homélie VII, *Job* 4,1).

[4] Dans l'*Hom.* XVII, *In SS Martyres*, d'authenticité «douteuse» (éd. AUBINEAU, p. 706-714), l'auteur rappelle aussi que le jeûne a besoin de la prière.

[5] Le prologue de l'Homélie IX a aussi longuement développé ce thème.

[6] Cette allusion au bâton de Jacob, plusieurs fois mentionné dans la Bible (*Gen.* 32,10; 47,31; *Hébr.* 11,21), vise ici l'épisode du retour de Jacob au pays de Canaan, après son séjour chez son oncle Laban (*Gen.* 32,10). Jacob n'avait que son «*bâton pour passer le Jourdain*» quand il s'enfuit devant la colère de son frère Esaü (*Gen.* 27,43); sa patience l'aidait à porter ses souffrances, comme le Christ, la

աղքատք փառաւորեն և մեծամեծք սպասաւորեն, և ամենայն ազգք ընդ Յովբայ [29] իբրև ընդ Հայելի [30] արդարութեան Հային [31] : Եւ զի՞նչ պարտ է բազում ինչ խաւսել. կամի՞ս ուսանել ⸢զոյժ Համբերութեանն [32] յորում էր Յովբ [33]. երեք բարեկամք էին՝ որ նախատէին զՅովբ [34], առողջք մարմնով, և զուարթք մտաւք՝ վասն լիութեանն [35] կենաց աշխարհիս. որք և վաստակելով բանիւք զիմեանս հանգուցանէին. իսկ Յովբ [36] միայն էր, և մարմինն վիրաւորեալ էր, և անձամբ տրտմեալ էր. այլ սակայն երկայնմտութեամբն յուծանէր զհզաւրս, և համբերութեամբն զՋերմ և զտէպ ստէպ ճարտաբաբանութիւնս նախատողացն դադարեցուցանէր, որք ընդունայն յուսացեալ էին ի բարբաջմունս բանիցն [37] : Աւասիկ և այժմ զնոսա դադարեցուցանել կամեցեալ, ուսիր որպիսիս [38] ինչ դնէ ընդդէմ նոցա :

Job 16,1 « *Կրկնեալ Յովբայ [1] ասէ* » :

p. 670 *Քանզի ընգալեալ [2] զյորձանս * նախատողացն [3]. ի բաց մերժեաց համարձակութեամբ արդարութեանն :*

16,2a « *Լուայ [1] բազում այդպիսիս [2] ինչ* » :

« *Ընդունայնս [3], ասէ, վաստակիք, և ի դուր աշխատիք. քանզի ոչ եթէ բազմութիւն բանից ուգուտ առնէ լսողաց, այլ իմաստութիւն ասողին [4]. ոչ սահանք [5] լեզուի, այլ զգաստութիւն [6] մտաց :ʻ Լուայ այսպիսիս [7] ինչ բազում՝ : Քանզի ընդվայր բանիւք լի են հրապարակք և ժողովք արբեցողաց, որպէս ոչ պիտոյ են բանք նոցա, դոյնպէս և ոչ ձեր բանքդ համարեալ ինչ են ուղիղ՝ իմաստասիրաց* » :

16,2b « *Բազում մխիթարիչք չարեաց* » :

« *ʻՄխիթարիչք՝ էք՝ այլ չարաչար. ոչ ոք ի բարիս մխիթարէ, այլ ʻամենեքեան՝ ի չարիս. ուսուցանէք, և խրատէք, և հրաւիրէք, ոչ որպէս զի պարտ է փախչել ի փորձութեանց, այլ եթէ [1] որպէս ընկալցին ի փորձանաց փորձութիւնք. ոչ եթէ որպէս պարտ է դադարեցուցանել զմրրիկն, այլ եթէ զիա՞րդ յարիցեն խռովութիւնք ծփասու ի խաղաղութենէ անտի* » :

16,3a « *Իսկ արդ մի՝ եթէ [1] կա՞րդ ինչ իցէ բանից հողմոց* » :
« *Ոչ ի բարւոյն [2] այլ ի չարէն, յորմէ դուք այժմ ազդեալք՝ անկարգս՝ խաւսիք, և
p. 671 անվայելուչս [3] * ճարտարաբանէք, և անդադարս պատրէք [4]՝ ՝յոչ ումեքէ հարկաւորեալք [5]* » :

[29] *Յոբայ* E — [30] *հաէլի* E — [31] *հաին* E — [32] *զյոյժ համբերութիւնն* E — [33] *Յոբ* E — [34] *զՅոբ* E — [35] *լիութեան* E — [36] *Յոբ* E — [37] *բանից* E — [38] *որպիսի°* E

16,1
[1] *Յոբա* E — [2] *ընկալեալ* E — [3] *նախատանացն* E

16,2a
[1] *լուա* E — [2] *այդպիսի* E — [3] *ընդունայն* E — [4] *ասաւղին* E — [5] *սահմանք* E — [6] *սգաստութիւն* E — [7] *լուա այդպիսի* E

16,2b
[1] *om.* E

glorifient, les riches le servent, et toutes les générations fixent leurs regards sur Job comme sur un miroir de la justice. Quelle nécessité y a-t-il de parler beaucoup? Veux-tu apprendre la force de la patience qui résidait en Job? Ils étaient trois amis qui insultaient Job, sains de corps et gais d'esprit à cause de l'abondance des biens de ce monde. Fatigués de parler, ils s'accordaient du repos l'un à l'autre. Quant à Job, il était seul, il avait le corps couvert de plaies et la tristesse dans l'âme; toutefois par sa longanimité, il défaisait les forts et, par sa patience, il calmait la faconde enflammée et volubile de ses insulteurs qui avaient espéré, vainement, dans (leurs) radotages. Et maintenant, apprends ce qu'il leur rétorque pour les calmer.

Job 16,1 «*Répliquant, Job dit.*»
Comme il avait reçu les flots bouillonnants des insulteurs, il les repoussa avec l'assurance de sa justice.

16,2a «*J'ai entendu beaucoup de choses de ce genre.*»
«C'est inutilement, dit-il, que vous vous donnez de la peine et c'est en vain que vous vous fatiguez, car ce n'est pas le grand nombre des paroles qui est utile aux auditeurs, mais la sagesse de l'orateur, non le flux de la langue, mais la retenue de l'esprit. '*J'ai entendu beaucoup de choses de ce genre.*' En effet, les places publiques et les réunions de buveurs sont pleines de paroles inutiles; de même que leurs paroles ne sont pas nécessaires, de même aussi vos paroles de philosophes[1] ne sont pas regardées comme droites.»

16,2b «*Nombreux*[1] (*êtes-vous*), *mauvais consolateurs*!»
«Vous êtes '*des consolateurs*', mais très mauvais. Pas un ne console pour le bien, mais '*tous*[2]' pour le mal. Vous enseignez, vous conseillez et vous proposez, non pas comment il faut fuir les épreuves, mais comment (d'autres) épreuves seront obtenues du malheur! (Vous enseignez) non pas comment il faut calmer la tempête, mais comment faire surgir de la paix des agitations nuisibles!»

16,3a «*Quoi donc! Y a-t-il quelque enchaînement à des paroles en l'air?*»
«Ce n'est pas sous l'influence du bien, mais de celle du mal dont vous êtes inspirés maintenant, que vous tenez des propos désordonnés, que vous faites de l'éloquence de façon inconvenante et que sans arrêt vous trompez, sans y être forcés par qui que ce soit.»

16,2a
[1] De gens qui prétendent vivre avec sagesse, selon la philosophie, comme Hésychius le proclame si souvent à propos de Job (cf. Hom. I, Prologue, note 3).

16,2b
[1] «*Tous*», dans le lemme du début; aucun témoin de cette leçon.
[2] Leçon du lemme du début.

16,3a
[1] *Թէ* E — [2] *բարոյն* E — [3] *անվայելուչս* E — [4] *պասէք* E — [5] *ոչ յումեքէ Հարկաւորեալ* E

16,3b « *Կամ թախանձիցէ՞ ոք զքեզ՝ զի տայցես պատասխանի* » :

« *Քանզի զիս նեղեն վէրքս և խոցեն*[1] *ցաւքս և տրտմեցուցանեն յիշատակք որդւոցն և այլ բազում ինչ որ այսպէս փորձութիւնք ի վերայ*[2] *գան. և վասն այսորիկ խաւսել Հարկաւորիմ, և յորդորիմ ի Հեծել. այլ սակայն Համբերութեամբ զբանսն*[3] *յարժանիս յաւրինեմ, և խառնեալ*[4] *զՀեծութիւնս*[5] *ընդ երկայնմտութիւն առ ի յաւգուտ լսողաց՝ վարդապետութեամբ խաւսիմ : Բայց դու ընդէ՞ր նեղես և խաւսիս աւելիս, և պատասխանես ընդունայնս* » :

16,4a « *Եւ ես իբրև զձեզ խաւսեցայց* » :

Այսինքն է՝ « *անմտաբանեցից, նմանաւանդ թէ անիծից որպէս և դուք* » :

16,4b « *Եթէ Հնազանդէր անձն ձեր ըստ իմում անձին* » :

« *Զի էր եթէ դուք անգեալ*[1] *էիք ի փորձութիւն փոխանակ իմ, զի և զձեր Համբերութիւն տեսանէի, զի փորձէի*[2] *եթէ սակաւ ինչ զո՞յր ի ձեզ Համբերութիւն. նմանաւանդ զի գիտէիք դուք զՅովբայ*[3] *վշտակցութիւն* » :

16,4c-d « *Արդ զկծեցուցի՞ց և ես զձեզ բանիւք, ⸢շարժեցի՞ց և ես իբրև զձեզ զգլուխ իմ* » :

* p. 672 *Զայս իբրև Հարցանելով * ասացեալ է, և ոչ իբրև վճռելով : Այսինքն է թէ* « *արդեւք ՝զկծեցուցի՞ց զձեզ բանիւք*[1]*՝ կամ ՝շարժեցի՞ց՝ ⸀արդեաւք ՝զգլուխ իմ ի վերայ ձեր*[2]*՝ : Ոչ ամենևին : Քանզի արդարոց վայել է զտառապանս զայլոց զանձամբ առնուլ, և ոչ ստն Հարկանել, և ոչ չարագոյն ծանրանալ, որպէս և դուք ծանրացեալ էք ի ⸢վերայ փորձութեանցս*[3] *իմոց* » : *Այլ և ցուցանէ իսկ եթէ ոչ կամի զթուլանալ զցաւոցն*[4] *իւրոց, և ոչ կակղագոյն զտաւ առ ի մրցմունսն՝ ճգնողն, որպէս ըստ կարգիս ցուցանէ :*

16,5 « *Թերևս լիցի զաւրութիւն ի բերան իմ* » : *Ցայտ է թէ յԱստուծոյ :* « *Զշարժել շրթանց իմոց ոչ խնայեցից*[1] » :

« *Քանզի Յովբայ*[2] *Համարձակութիւնն զԱստուծոյ փառաբանութիւն*[3] *Հանապազ ունի առ*[4] *ինքեան. թէպէտ և դուք չգիտէք զասացելոցս զաւրութիւնն*[5]*, և կամ թէ գիտելով ի թշնամւոյն*[6] *կողման լինիք՝ թողեալ զբարեկամութիւն : Բայց սակայն ես ոչ նուաղեցայց ի Համարձակութենէս* » :

16,6a « *Զի եթէ խաւսեցայց՝ ոչ ցաւեսցեն վէրք իմ* » :

16,3b
1 *խոցոտեն* E — 2 *վերա* E — 3 *զբանսս* E — 4 *խաւսել* E — 5 *զՀեծութիւնս* E

16,4b
1 *անկեալ* E — 2 E, *փորձ և* V, *փորձէի con.* D — 3 *զՅոբա* E

16,4c-d
1 *om.* E — 2 *զգլուխ իմ ի վերա ձեր արդեաւք* E — 3 *վերա փորձութեանց* E — 4 *ցաւոց* E

16,3b «*Ou bien t'importune-t-on pour que tu répondes?*»

«Les plaies m'oppressent, les souffrances me blessent et le souvenir de mes enfants m'attriste, ainsi que beaucoup d'autres épreuves du même genre qui m'arrivent. Aussi, à cause de cela, je suis obligé de parler et je suis poussé à gémir; toutefois, avec patience, je dispose convenablement mes paroles et, mêlant les gémissements à la longanimité en vue de l'utilité des auditeurs, je parle pour instruire. Mais pourquoi m'accables-tu et prononces-tu des paroles excessives et des réponses oiseuses?»

16,4a «*Moi aussi, je parlerais comme vous.*»

C'est-à-dire: «Je dirais des paroles insensées, surtout je maudirais comme vous».

16,4b «*Si votre âme était réduite au même état que mon âme.*»

«De fait, si vous, vous étiez tombés dans l'épreuve à ma place, alors je verrais votre patience, j'essaierais de savoir s'il y a en vous un peu de patience. Surtout vous connaîtriez, vous, la compassion de Job.»

16,4c-d «*Je vous mordrais, moi aussi, dans mes paroles; je hocherais ma tête, moi aussi, comme vous?*»

(Job) a dit cela sous forme d'interrogation et non pour chercher querelle. C'est-à-dire: «Est-ce-que vraiment, '*je vous mordrais dans mes paroles*' ou '*hocherais-je*' vraiment '*ma tête sur vous*[1]'? Pas du tout! Car il convient aux justes d'assumer les malheurs des autres, et non pas de fouler aux pieds ni de s'appesantir très méchamment, comme vous vous êtes appesantis, vous, sur mes épreuves». Mais (Job) expose aussi qu'il ne veut pas se relâcher au milieu de ses souffrances, et que le combattant ne se trouve pas amolli pour les combats, ce qu'il manifeste à la suite.

16,5 «*Peut-être y aura-t-il quelque force dans ma bouche*», évidemment (venant) de Dieu. «*Je ne retiendrai pas le mouvement de mes lèvres.*»

«La hardiesse de Job, en effet, vise toujours en elle-même la glorification de Dieu; vous, au contraire, vous ne saisissez pas le sens de ce qui a été dit ou, le saisissant, vous vous rangez du côté de l'Ennemi, abandonnant l'amitié. Cependant, moi, je ne me départirai pas de ma hardiesse.»

16,6a «*Car si je parle, mes plaies ne me feront pas souffrir*[1].»

16,4c-d
[1] Au lieu de «*comme vous*», le texte rejoint ici la version de Symmaque: « ἐφ' ὑμῖν» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 30).

16,6a
[1] Le texte, différent du lemme du début, possède aussi l'équivalent du possessif «μου», caractéristique des versions d'Aquila, de Symmaque et de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 30).

16,5
1 *խնաեցից* E — 2 *Ցոքա* E — 3 *փառաբանութիւնն* E — 4 *om.* E — — 5 *զաւրութիւն* E — 6 *Թշնամոյն* E

Վասն զի զմեծամեծ հիւանդութիւնս [1] բժշկեն բանք արդարոյ, թող թէ զփոքունս :

16,6b « Եւ եթէ լռիցեմ՝ նուազագո՞յն ինչ վիրաւորիցիմ » :

p. 673 * Այսինքն է՝ եթէ [1] ոչ է հնար թշնամոյն [2] ոչ իւիք իրաւք հրաժարել յարձակմանէ՝ որ ի ծածուկն մարտնչի, և ոչ ի նենգութենէ դադարել. « թէպէտ և ՝լռեցից՝ և կամ [3] դադարեցից ի բանիցս, այլ նա ոչ դադարէ ի զինուց անտի ». զոր և ըստ կարգիս ի վերայ [4] ածէ՝ ողբալով զգայրագնութիւն թշնամւոյն [5] :

16,7 « Այժմ կոտորեալ արար զիս, փտեալ և ընդարմացեալ » :

« Կոտորեալ » վիրաւքս, « փտեալ » թարախովքս [1], « և ընդարմացեալ » ախտիւքս [2] քանզի տեսանելով վիրաւքն զգովութիւն և այնչափ սաստիկ փորձութեամբքն տեսանելով ի համբերութեան, իբրև զընդարմացեալ և զյիմարեալ [3] համբաւէին. զայս ասացեալ Յովբայ [4] ցուցանէ եթէ որչափ չահք էին նմա ի յարձակմանէ պատերազմողին. վասն զի ոչ գիտէ եթէ [5] պսակէ՝ որովք կարծէն [6] նենգել. առ որս [7] ասէ ըստ կարգիս.

16,8a « Եւ բուռն հարեալ զինէն [1] ի վկայութիւն [2] եղեր ինձ » :

Քանզի « բուռն եհար » ոչ միայն զընչից [3] և ստացուածոց [4], և զուստերաց և զդստերաց, այլ և զինքենէ իսկ զՅովբայ [5]՝ « բուռն հարեալ » ի մրցումն և ի *
p. 674 պատերազմ առեալ բանսարկուին. այլ սակայն այս ի վկայութիւն [6] եղև արդարոյն, քանզի վկայեցաւ [7] իսկ և ի թշնամեացն : Ուստի և յետ սակաւ ժամուց, ՝զայս Աստուած [8] խաւսի ընդ նմա. « Կարծես եթէ [9] այլ ազգ ինչ խաւսեցայ [10]՝ ընդ քեզ [11], բայց եթէ զի երևեսցիս ՝արդար՝. բայց [12] թերևս իբրև զատուածազգեստ ». և զի [13] ամենայն իրաւք « առ ի վկայութիւն [14] » նորա լինելոց էին ախտքն, զայս ակնարկէ [15]. վասն զի զՔրիստոսէ նշանակէ յետ այսոցիկ՝ բանիւքս :

16,8b « Եւ յարոյց ինձ զստութիւն իմ » :

Յուդա [1] ասէ. « քանզի նա ՝աշակերտ իմ՝ էր և առաքեալ, իսկ սուտ գտեալ՝ մատնիչ եղև » :

16,6a
[1] ցաւս E

16,6b
[1] թէ E — [2] թշնամոյն E — [3] *om.* E — [4] վերա E — [5] թշնամոյն E

16,7
[1] թարախաւքս E — [2] ախտիւք E — [3] յիմարեալ E — [4] Յոբա E — [5] թէ E — [6] կարծէ E — [7] որ E

16,8a
[1] զյինէն E — [2] վկաութիւն E — [3] զնչից E — [4] զստացուածոց E — [5] զՅոբա E — [6] վկաութիւն E — [7] վկաեցաւ E — [8] Աստուած զայս E — [9] թէ E — [10] խաւսեցա E — [11] E, ձեզ VD — [12] բաց E — [13] զի (սա *supra lineam*) E — [14] վկաութիւն E — [15] ակնարկեաց E

16,8b
[1] զՅուդաէ E

Parce que les paroles des justes guérissent de grandes maladies, à plus forte raison les petites.

16,6b «*Et si je me tais, en serai-je moins blessé?*»

Cela veut dire qu'il n'est pas possible à l'Ennemi, qui se bat en cachette[1], de renoncer en quoi que ce soit à ses assauts ni de mettre fin à ses ruses. «Même '*si je me tais*' ou mets fin à mes paroles, lui ne dépose pas les armes.» C'est ce qu'il ajoute à la suite, en se lamentant sur le déchaînement de l'Ennemi.

16,7 «*Maintenant, (la douleur) m'a brisé, putréfié et*[1] *hébété.*»

«*Brisé*» par les blessures, «*putréfié*» par le pus «*et hébété*» par les maux. Considérant en effet ses paroles de louange au milieu de ses plaies, considérant aussi sa patience au milieu de si vives épreuves, ils le dénigraient comme «*hébété*» et aliéné. En prononçant ces (mots) Job démontre quel grand profit il tire de l'attaque du Guerroyeur, car (celui-ci) ne sait pas qu'il (le) couronne par les moyens avec lesquels il croit (le) tromper. A la suite de cela, (Job) dit:

16,8a «*Et m'ayant empoigné, tu es venu en témoignage contre moi.*»

En effet (l'Ennemi) «*a empoigné*» non seulement les biens et la fortune, les fils et les filles, mais encore Job lui-même en personne, puisque le Délateur l'«*a empoigné*» pour un combat et saisi pour la guerre. Cela toutefois «*fut un témoignage*[1]» contre le juste, puisque ce témoignage fut porté précisément par ses ennemis[2]. C'est pourquoi, peu de temps après (ces combats), Dieu tint à Job ces propos: «Tu penses que j'ai parlé d'une autre façon avec toi[3]; (ils ont tenu ces propos), mais c'est pour que tu apparaisses '*juste*[a]', mais c'est (pour que) peut-être, (tu apparaisses) comme un théophore». Comme de toutes manières, ses maux devaient aussi constituer «*un témoignage*» en sa faveur, il y fait allusion, car après cela, il désigne le Christ par ses paroles.

16,8b «*Et il a dressé contre moi mon mensonge.*»

(Job) parle de Judas. «C'était en effet '*mon disciple*[a]' et un apôtre; mais trouvé menteur[b], il est devenu traître[c].»

16,8a a. cf. Job 1,1.

16,8b a. Lc 14,26.27.33. b. cf. Jn 12,6. c. cf. Mc 14,4; Lc 6,16.

16,6b
[1] Par personnes interposées.

16,7
[1] La conjonction manque dans le lemme du début.

16,8a
[1] Le verbe, à la troisième personne, retrouve ici le texte de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 31).
[2] En attaquant et en insultant Job, le Délateur et les trois amis ont voulu «témoigner» contre lui.
[3] Dieu pressent l'étonnement de Job: il lui a parlé «d'une autre façon». Pourquoi laisse-t-il les trois amis tenir de pareils propos?

16,8c « *Քանզի արար ինձ ընդդէմ պատասխանի* » :
« *Յորժամ ցաչակերտսն ասէր. եթէ* [1] *ՙամէն ամէն ասեմ ձեզ, թէ այսաւր մի ոմն ի ձէնջ մատնելոց է զիս՚. և նա դէմ յանդիման իմ անամաւթութեամբ համարձակեցաւ ասել* [2]. *ՙմի՚ եթէ* [3] *ե՞ս իցեմ վարդապետ՚* » :

16,9a « *Բարկութեամբ վարեալ կործանեաց զիս* » :
«*Որ ի ձեռն նորա ազգեաց զմատնութիւնն, և ի ձեռն Կայիափայ* [1] *զխաչն, և ի ձեռն սպասաւորացն զապտակսն* [2], *սա ՙկործանեաց զիս՚. այսինքն է՝ բազում և չարաչար հարուածովք* [3] *եհար զիս* » :

* p. 675 **16,9b** * « *Կրճտեաց ի վերայ* [1] *իմ զատամունս* » :
« *Ոչ ինչ գտեալ յիս յայնցանէ զոր կամէրն* [2] *գտանել, այլ և թափեաց յիս զամենայն հնարագիտութիւնս* [3] *իւր* », *որպէս ցուցանէ իսկ որ ըստ կարգիս կայ* [4] :

16,9c « *Նետք հինից նորա տեղացին ի վերայ* [1] *իմ* » :
Փարիսեցւոց և դպրաց և այլոց որք փորձէին զՅիսուս [2] :

16,10a « *Տիգաւք աչաց խաղաց ի վերայ* [1] *իմ* » :
« *Տէգք* » *ասին սուրք խոցոտիչք, յորմէ ոչ ինչ ընտրին* [2] *չարժմունք աչաց բանսարկուին, որով ազգին ամենայն չարք մանաւանդ կեղծաւորք, և իւրաքանչիւր որ յամպարշտաց՝ իշխանքն* [3] *Հրէիցն, որք* [4] *ի ժամանակի խաչելութեանն՝ և գործովք և բանիւք յարձակէին ի վերայ* [5] *Քրիստոսի* :

16,10b « *Արագ արագ եհար զիս ի ծնաւտս* » :
Յայտնապէս ասէ զսպասաւորէն որ եհար զծնաւտ նորա :

16,10c « *Միանգամայն ասպատակեցին* [1] *ի վերայ* [2] *իմ* » :
Որ ժողովեցան յապարանս Կայիափայ [3]. *վասն որոյ ասէ աւետարանիչն.* « *Եւ նոցա*

16,8c
[1] *թէ* E — [2] *անամաւթ համարձակութեամբ ասէր* E — [3] *թէ* E

16,9a
[1] *Կաիափա* E — [2] *զապտակն* E — [3] *հարուածաւք* E

16,9b
[1] *վերա* E — [2] *կամէր* E — [3] *հնարագիտութիւն* E — [4] *կա* E

16,9c
[1] *վերա* E — [2] *զՅիսուս փորձէին* E

16,10a
[1] *վերա* E — [2] *նստին* E — [3] *իշխանք* E — [4] *որ* E — [5] *վերա* E

16,10c
[1] *ասպատակեցան* E — [2] *վերա* E — [3] *Կաիափա*

16,8c «*(Celui-ci) a répondu, en effet, contre moi*[1].»

«Quand je disais aux disciples: '*Amen, amen, je vous dis qu'aujourd'hui*[2] *l'un de vous doit me livrer*[a]', lui a osé me dire en face sans aucune honte: '*Serait-ce moi, Maître*[b]'?»

16,9a «*Emporté par la colère, il m'a abattu.*»

«Celui qui par l'intermédiaire (de Judas) a réalisé la trahison, par Caïphe la croix, et par les serviteurs les soufflets, celui-là '*m'a abattu*', c'est-à-dire m'a frappé de coups nombreux et très mauvais.»

16,9b «*Il a grincé des dents contre moi.*»

«Comme il n'avait rien trouvé en moi[a] de ce qu'il voulait trouver, alors il déversa contre moi toutes ses machinations», comme l'exprime expressément ce qui suit.

16,9c «*Les flèches de ses*[1] *pillards sont tombées sur moi.*»

(Les flèches) des pharisiens, des scribes et d'autres qui mettaient Jésus à l'épreuve.

16,10a «*Il a dardé ses regards sur moi.*»

«*Les dards*», cela veut dire les épées qui blessent, dont ne diffèrent en rien les mouvements des yeux du Délateur. Ainsi étaient désignés tous les méchants, surtout les hypocrites et tout un chacun parmi les impies, les princes des Juifs qui, au moment de la crucifixion, attaquaient le Christ, et en actes et en paroles[a].

16,10b «*Vivement, il m'a frappé aux joues.*»

Évidemment il parle du serviteur qui frappa sa joue[a].

16,10c «*Ensemble ils se sont acharnés contre moi.*»

Ceux qui se rassemblèrent dans le palais de Caïphe; c'est pourquoi l'évangéliste dit: «*Et eux, ayant pris Jésus, (le) conduisirent chez Caïphe, le grand prêtre, où*

16,8c a. Jn 13,21; Matth. 26,21; Mc 14,18. b. Matth. 26,25; cf. Mc 14,19.

16,9b a. cf. Jn 14,30.

16,10a a. cf. Matth. 27,41-43; Mc 15,31-32; Lc 23,35.

16,10b a. cf. Jn 18,22.

16,8c

[1] Le texte possède ici, contrairement au lemme du début, l'équivalent de «κατὰ, *contre*».

[2] On notera cette leçon dont nous n'avons trouvé aucune attestation.

16,9c

[1] Contrairement au lemme du début, le texte possède ici l'equivalent de «αὐτοῦ, *ses*» des mss BSA de la LXX.

առեալ զՅիսուս տարան առ ⌜Կայիափայ քահանայապետ [4], ուր էին դպիրք և ծերք ժողովեալ » : Վասն որոյ և զայս ասասիկ ի վերայ [5] էած. « Քահանայապետ [6] և ամենայն p. 676 *ժողովն * խնդրէին սուտ վկայութիւն [7] ի վերայ [8] Յիսուսի, զի սպանցեն զնա ». վասն զի ինքն իսկ Միածինն կամէր զայս կամաւք Հաւր. վասն մերոյ փրկութեան չարչարէր և ոչ հարկաւորէր ի մարդկեղէն զաւրութենէն ։ Տես որպէս ցուցանէ զայս այսոքիւք որ ի կարգիս կայ [9] :*

16,11-12b *« Քանզի մատնեաց զիս Տէր ի ձեռս անիրաւին, և ի մէջ ամպարշտաց ընգէց [1] զիս : 12 Մինչդեռ ի խաղաղութեան էի, քայքայեաց [2] զիս. առեալ զվարսից իմոց փետտեաց զիս » :*

Զայս ասէ լինել [3] ի « Տեառնէ », յայտ է եթէ [4] ի Հաւրէ. վասն զի ոչ միայն իւրով կամաւք, այլ և Հաւր, քանզի մի են կամք Հաւր և Որդւոյ, և որչափ ինչ կամեցաւ սքանչելագործութիւն առնել վասն մեր և չարչարիլ վասն մերոյ փրկութեան : Իսկ յորժամ այս այսպէս է, եկայք համեմատեսցուք զՅովբայ [5] բանս և զփրկչին՝ որ վասն մեր ասացան :

« Քանզի մատնեաց զիս Տէր ի ձեռս անիրաւին », Կայիափայ [6] վասն զի նորա հարցեալ զնա՝ ասէր, թէ « Երդմնեցուցանեմ զքեզ յԱստուած ⌜կենդանի, զի ասասցես մեզ՝ եթէ դու՞ իցես Քրիստոս Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ [7] » : Եւ պատահեաց պատասխանւոյն [8] որում ոչ էր արժանի, այլ վասն երդմանն լուաւ զհարցուածոյն պատասխանիս. p. 677 *« * Այսուհետև տեսջիք զՈրդի մարդոյ նստեալ ընդ աջմէ զաւրութեանն, և զի գայցէ ընդ ամպս երկնից ». և զպատմուճանն իբրև ի վերայ [9] հայհոյչի [10] պատառեաց :*

«Եւ ի մէջ ամպարշտաց ընգէց զիս » : Ի նորա և յայլոց իշխանաց հրէիցն : Քանզի զիա՞րդ ոչ էին ՝ամպարիշտք՝, որք ցՊիղատոս աղաղակէին եթէ [11] « զսա բարձ ի մէնջ և արձակեա մեզ զԲարաբբա՝ որ ըմբռնեալ էր վասն ⌜ամբոխի եղելոյ [12] ի քաղաքի, և վասն մահապարտութեան արկեալ էր զնա ի բանտ [13] », զոր և զոցես աւետարանական բանիւն գրեալ :

« Մինչդեռ ի խաղաղութեան էի քայքայեաց [14] զիս. առեալ զվարսից իմոց փետտեաց զիս » : « Վարսս » իւր յիրաւի ասասցէ Քրիստոս իբրև զզարդ գլխոյ՝ զառաքեալսն, զի նոքաւք էր « ի խաղաղութեան [15] ». իսկ վասն չարչարանացն թողեալ զՔրիստոս աշակերտացն ցրեցան [16], և վասն այսորիկ ասէ. « Մինչդեռ ⌜էի ի խաղա–

[4] *Կաիափա քահանաապետ* E — [5] *վերա* E — [6] E (*քահանաապետ*), *քահանայապետք* VD — [7] *վկաութիւն* E — [8] *վերա* E — [9] *կա* E

16,11-12b
[1] *ընկէց* E — [2] *քաքաեաց* E — [3] *ելանել* E — [4] *թէ* E — [5] *զՅոբա* E — [6] *Կաիափա* E — [7] *կ(ենդանի) զի ասա(սցես) ինձ եթէ դու ես Քրիստոս Որդի Աստուծոյ կ(ենդան)ոյ* E — [8] *պատասխանոյն* E — [9] *վերա* E — [10] *հահոչի զիս* E — [11] *թէ* E — [12] *ամբոխելոյ* E — [13] *բանդ* E — [14] *քաքաեաց* E — [15] *խաղաղութեանն* E — [16] *փախեան* E

étaient rassemblés les scribes et les anciens[a]». C'est pourquoi, voilà ce qu'il a encore ajouté: «*Le grand prêtre et le Sanhédrin tout entier cherchaient un faux témoignage contre Jésus, afin de le mettre à mort*[b]», parce que lui-même, en personne, le Fils Unique, voulait cela conformément à la volonté du Père[c]. Il était maltraité pour notre salut[d], mais il n'était pas violenté par le pouvoir de l'homme. Vois comment (Job) exprime cela dans les (propos) suivants.

16,11-12b «*Car le Seigneur m'a livré aux mains de* (*l'homme*) *inique et m'a jeté au milieu des impies.* 12 *Pendant que j'étais en paix, il m'a brisé; me prenant par la chevelure, il m'a arraché les poils.*»

(Job) dit que cela est fait par «*le Seigneur*», évidemment par le Père, parce que (le Fils Unique) (a subi cela), non seulement de sa propre volonté, mais aussi de la part de celle du Père; car une est la volonté du Père et du Fils, et (cela) en autant d'actes où il a voulu accomplir pour nous son œuvre admirable et souffrir pour notre salut[1]. Puisqu'il en est ainsi, eh bien! comparons les paroles de Job dites à notre adresse et celles du Sauveur.

«*Car le Seigneur m'a livré aux mains de* (*l'homme*) *inique*», de Caïphe, car celui-ci l'interrogeant disait: «*Je t'adjure, par le Dieu vivant, de nous dire si toi, tu es le Christ, Fils du Dieu vivant*[a-2]». Il obtint une réponse dont il n'était pas digne, mais à cause de son adjuration il entendit cette réponse à sa question: «*Désormais, vous verrez le Fils de l'homme assis à la droite de la puissance et venant sur les nuées des cieux*[b-3]»; et (Caïphe) déchira sa tunique comme devant un blasphémateur[c].

«*Et il m'a jeté au milieu des impies.*» En présence de (Caïphe) et des autres princes des Juifs. Comment, en effet, ne seraient-ils pas «*impies*» ceux qui criaient à Pilate: «*Fais mourir cet homme*[4] *et délivre-nous Barabbas. Celui-ci avait été arrêté pour une émeute survenue dans la ville et en raison de sa condamnation avait été jeté en prison*[d-5]». Tu trouveras cela écrit dans le récit évangélique.

«*Pendant que j'étais en paix, il m'a brisé; me prenant par la chevelure, il m'a arraché les poils.*» Le Christ, à juste titre, peut appeler les apôtres sa «*chevelure*» en tant qu'ornement de la tête, car avec eux il était «*en paix*». Mais abandonnant le Christ[e] à cause de la passion, les disciples se dispersèrent et c'est pour cela que

16,10c a. Matth. 26,57. · b. Matth. 26,59. c. cf. Matth. 26,39,42; Mc 14,36; Lc 22,42. d. cf. Is. 53,5.

16,11-12b a. Matth. 26,63. b. Matth. 26,64. c. cf. Matth. 26,65; Mc 14,63. d. Lc 23,18-19. — e. cf. Matth. 26,56; Mc 14,50.

16,11-12b

[1] On remarquera, sous-jacente à tout ce passage, l'affirmation de l'identité du Fils Unique et de celui qui accomplit l'œuvre du salut, mais aussi l'unité de volonté entre le Logos et l'âme spirituelle du Christ.

[2] Le texte est différent de Z; la leçon: «Fils du Dieu *vivant*», est signalée par NT (voir aussi Leloir, *Citations* I, B, n° 1034, 1, p. 334). *Matth.* 26,63 est cité différemment (sans la leçon, Fils du Dieu *vivant*) dans les *Fragm. in Ps.* 108,3 (*PG* 93, 1316A).

[3] Le texte est différent de Z et de NT par une expression grammaticale qui ne constitue pas une leçon propre (cf. Leloir, *ibid.*, n° 1036,1, p. 335). Il est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 4,1-12 (*PG* 93,823C).

[4] Litt.: «*ôte-le de nous*».

[5] *Lc* 23,19 est différent de Z et de NT.

դութեան ցրեաց[17] *զիս, առեալ զվարսից իմոց փետտեաց զիս » : Բայց այս ըստ որո՞ւմ օրինակի եղև, ինքն Տէր*[18] *ասաց ցառաքեալսն. « Ամենեքեան դուք*[19] *գայթագղելոց էք յինէն*[20] *յայսմ գիշերի ». յայտնապէս այսուիկ կատարեցաւ, որ ասէ.* * p. 678 *« առեալ զվարսից իմոց փետտեալ զիս*[21] *» : Եւ դարձեալ * յետ այսորիկ առ ընթեր եդ. « Չի գրեալ է, եթէ*[22] *Հարից զհովիւն և ցրուեսցին խաշինք հօտին » : Իսկ ուրեմն այսու կատարեալ գտանի, եթէ*[23] *« մինչդեռ ի խաղաղութեան էի՝ ցրեաց*[24] *» :*

16,12c « *Կացոյց զիս իբրև զդէտ* » :

Որոց արժան է նմանել[1] *փրկչին և վարդապետի համբերութեամբ և չարչարանաւք, յուսով բարեաց և հատուցմամբք փառաց. որպէս և Պաւղոս ասէր*[2], *եթէ*[3] *« Համբերութեամբ ընթասցուք յառաջիկայ*[4] *ասպարիսին, հայելով*[5] *յառաջնորդն հաւատոց և ի կատարիչն Յիսուս. որ փոխանակ առաջիկայ*[6] *ուրախութեանն՝ համբեր խաչի, արհամարհեաց զամաւթ, և*[7] *նստաւ ընդ աջմէ աթոռոյն Աստուծոյ ». և որ ըստ սոցին ի*[8] *կարգի է :*

16,13a-b « *Պատեցին զիս տիգաւք, յանխնայ*[1] *խոցոտեցին զերիկամունս իմ* » :

« Պատեցան զնովաւ տիգաւք[2] *» դասն*[3] *զինուորաց*[4], *որք առեալ զնա յապարանիցն տարան զնա ի տեղի կառափելոյ, և « խոցոտեցին զերիկամունս » նորա. որք խոցեցին զկողս նորա յորժամ փրկչական ջուրն և արիւն*[5] *ելանէր ի նմանէ :*

16,13c « *Հեղին յերկիր զլեղի իմ* » :

Յորժամ խնդրեաց ի նոցանէ ըմպել, և խառնեցին քացախ ընդ « լեղի » և մատուցին նմա. և վասն այսր խառնելոյ՝ իբրև զիւր անուանեաց զլեղին, զոր իբրև ճաշակեաց՝ * p. 679 *եթող ի բաց վասն յոյժ դառնութեանն, զի ոչ ոք կարէր * ըմպել, հարկաւորեցաւ « Հեղուլ » ի գետին. ուստի և այս առ ի յամբաստանութիւն Հրէիցն է գրեալ. զի մատուցանէին նմա ըմպելի՝ զոր ոչ ոք կարէր ըմպել :*

16,14a « *Կործանեցին զիս Հարուածովք ի վերայ*[1] *Հարուածոց* » :

Քանզի ոչ եթէ միադիմի ինչ էին չարչարանք Քրիստոսի, քանզի ազգի ազգի չարչարանք եկեալ էին ի վերայ[2] *նորա ի Հրէից անտի, կոփանք և ապտակք. քանզի տան—*

[17] *ի խաղաղութեան էի ցրուեաց* E — [18] *Տէրն* E — [19] *om.* E — [20] *om.* E — [21] *վար(սից). փ(ետ)տ(եաց)* E — [22] *թէ* E — [23] *թէ* E — [24] *ցրուեաց զիս* E

16,12c
[1] *նմանեալ* E — [2] *om.* E — [3] *թէ* E — [4] *յառաջիկա* E — [5] *հաելով* E — [6] *առաջիկա* E — [7] *om.* E — [8] *om.* E

16,13a-b
[1] *յանխնա* E — [2] *om.* E — [3] *դասք* E — [4] *զինուորացն* E — [5] *արիւնն* E

16,14a
[1] *վերա* E — [2] *վերա* E

(Job) dit: «*Pendant que j'étais en paix, il m'a détruit*[6] *; me prenant par la chevelure, il m'a arraché les poils*». Mais de quelle façon cela fut-il réalisé? Le Christ lui-même l'a dit aux apôtres: «*Vous tous, vous serez scandalisés par moi en cette nuit*[f]». Par là s'accomplit évidemment ce que dit (Job): «*Me prenant par la chevelure, il m'a arraché les poils*». Et après cela, (Jésus) ajouta encore: «*Car il est écrit: Je frapperai le berger et les brebis du troupeau se disperseront*[g]». Ainsi donc par là se trouve accompli: «*Pendant que j'étais en paix, il m'a détruit*».

16,12c «*Il m'a dressé comme une cible.*»

En cela il convient de ressembler au Sauveur et Maître en raison de sa patience et de sa passion, dans l'espoir des biens et de la rétribution glorieuse, comme le disait Paul: «*Courons avec patience dans l'arène qui nous est proposée, fixant nos regards sur le chef de la foi et sur* ⌜*celui qui la mène à son achèvement*[1], *Jésus, qui au lieu de la joie qui lui était proposée, endura une croix,* (*en*) *méprisa l'infâmie et s'assit à la droite du trône de Dieu*[a-2]». Et voici ce qui vient ensuite.

16,13a-b «*Ils m'ont encerclé de lances; sans ménagement, ils ont blessé mes reins.*»

La troupe des soldats[a] «*l'encercla avec des lances*»; ceux-ci, après avoir pris (Jésus) le menèrent du palais[b] au lieu d'exécution[c] et «*ils blessèrent ses reins*»; ils percèrent son côté, quand il en sortit l'eau et le sang[d] du salut.

16,13c «*Ils ont répandu mon fiel sur la terre.*»

C'est au moment où (Jésus) leur demanda à boire et où ils mélangèrent du vinaigre avec du «*fiel*» et le lui présentèrent[a]. En raison de ce mélange, il nomma, comme si c'était le sien, «*le fiel*» qu'il refusa après en avoir goûté[b], à cause de son excessive amertume. Puisque personne ne pouvait en boire, on fut obligé de le «*répandre*» sur le sol. Aussi, cela a été écrit en accusation contre les Juifs, parce qu'ils lui présentaient une boisson que personne ne pouvait boire.

16,14a «*Avec coups sur coups, ils m'ont abattu.*»

Les souffrances du Christ, en effet, n'étaient pas d'une seule sorte, car des souffrances variées lui advinrent du fait des Juifs: coups de poing et soufflets[a]. Ils

f. Matth. 26,31. g. Matth. 26,31.

16,12c a. Hébr. 12,1-2.

16,13a-b a. cf. Matth. 26,47. b. cf. Matth. 26,57. c. cf. Mc 15,32. – cf. Jn 19,34.

16,13c a. cf. Matth. 27,34. b. cf. Matth. 27,34.

16,14a a. cf. Matth. 26,67; Mc 14,65.

[6] Le verbe est différent de celui qui a été employé jusque-là en *Job* 16,12a. La LXX et les *Hexaples* ne connaissent qu'un seul terme.

16,12c
[1] Litt.: «*le consommateur de notre foi*».
[2] Le texte est différent de Z et conforme à NT.

ջեցին զնա յառաջագոյն մտրակաւք, և յետ այսորիկ թքանէին ընդ երեսս նորա, և աստի անտի [3] Հարկանէին զկզակս նորա, և եղեգամբ [4] զգլուխ նորա ծեծէին, և այլ որչափ ինչ իմանային [5]. և յետ այնր ամենայնի Հանին ի խաչ, և այնպէս ևս ոչ դադարէին, և ազգի ազգի « Հարուածք » գային [6] ի նոցանէ. և « կործանեցին [7] », ասէ, ածելով « Հարուածս ի վերայ [8] Հարուածոց ». և զաշակերտացն զչարչարանս [9] զանձամբ առնոյր, քանզի ոչ միայն զՅուդա ի մատնութիւն [10] զրգռեցին [11], այլ և զՊետրոս յուրացութիւն բռնադատեցին :

16,14b-15a « Յարձակեցան ի վերայ [1] իմ զաւրաւորք, 15 կարեցին քուրձ ընդ մորթ իմ » :

Աստ բռնաւորս անուանեաց՝ որք չարութեամբն էին բռնաւորք. որպէս էին այ–
* p. 680 նոքիկ զորոց Դաւիթն ասէր. « Զի՞ պարծի [2] ի չարութեան * Հզաւր ». սոքա « կա–
րեցին քուրձ ընդ մորթ » Տեառն, զոր ածին ի վերայ [3] տէրունական մարմնոյն տանջանս բազմադիմիս [4] :

16,15b « Զաւրութիւն իմ չիջաւ յերկիր » :

Բարւոք [1] եդ առ ընթեր՝ եթէ « յերկիր », այսինքն է՝ ի մարմին. քանզի մեռեալ մարմնոյն խաղաղութեամբ կայր ի մէջ նոցա, մինչև ի ժամանակ յարութեանն ոչ ինչ ազդելով. զի ցուցցի եթէ ճշմարտութեամբ առ յանձն զվասն մեր մահն :

16,16a « Խարշեցաւ փոր իմ ի լալոյ » :

« Փոր » իւր զախտակցութիւնն կոչեաց. վասն զի զմարս առ ի սէր և առ ի գութ փոր իւր շարժէ, և զԱստուած առ ի մեր խնայումն [1]՝ ախտակցութիւն : Իսկ « խարշէր փոր ի լալոյ » վշտակից կամք փրկչին, քանզի ողբայր զՀրէիցն զմերժումն [2] և զկորուստ ազգին Աբրաամու :

16,16b « Եւ ի վերայ [1] արտևանաց իմոց ստուերք մահու » :

Ոչ մահ՝ այլ « ստուերք մահու », քանզի [2] մեռանէր փրկիչն մեր մարմնով [3]. իսկ « ի

[3] անդի E — [4] եղեգամբք E — [5] իմանաին E — [6] գաին E — [7] կործանէին E — [8] վերա E — [9] չարչարանս E — [10] մատնութիւնն E — [11] գրգրեցին E

16,14b-15a
[1] վերա E — [2] պարծեայի E — [3] վերա E — [4] բազումս և բազմադիմիս E

16,15b
[1] բարիոք E

16,16a
[1] խնաումն E — [2] մերժումն

16,16b
[1] վերա E — [2] վասն զի E — [3] մահու E

commencèrent en effet à le maltraiter à coups de fouet[b] et ensuite ils lui crachaient au visage[c] et ils le souffletaient[d], le frappaient à la tête à coups de roseau[e] et de toutes autres façons qu'ils pouvaient inventer. Après tout cela, ils le mirent en croix; ainsi ils n'arrêtaient plus et «*des coups*» variés (lui) venaient d'eux tous. Et «*ils m'ont abattu*», dit-il, infligeant «*coups sur coups*». Il endossait aussi les souffrances provenant de ses disciples, car non seulement (ses ennemis) incitèrent Judas à (le) trahir[f], mais encore ils ont convaincu Pierre de (le) renier[g].

16,14b-15a «*Les puissants m'ont attaqué, 15 ils m'ont cousu un sac sur ma peau.*»
(Job) appelle ici «*tyrans*[1]» ceux dont la méchanceté faisait des tyrans, comme l'étaient ceux dont David disait: «*Pourquoi se glorifie-t-il celui qui est fort en méchanceté*[a]?» Ceux-là «*ont cousu un sac sur la peau du Seigneur*», (c'est-à-dire) les tortures variées qu'ils infligèrent au corps du Seigneur.

16,15b «*Ma force s'est éteinte sur la terre.*»
Il a bien fait d'ajouter «*sur la terre*», c'est-à-dire sur le corps, parce que mort selon le corps[a], il se tenait en paix[b] au milieu d'eux, ne ressentant rien jusqu'au moment de la résurrection, pour prouver qu'il s'est chargé réellement de la mort pour nous[c].

16,16a «*Mes entrailles ont brûlé à force de pleurer.*»
Ses «*entrailles*», (ainsi) a-t-il appelé la compassion[1], parce que leurs «*entrailles*» poussent les mères à l'amour et à la pitié, et la compassion (pousse) Dieu à la sollicitude à notre égard. Mais «*les entrailles* (*qui*) *brûlaient à force de pleurer*», (c'est) la volonté compatissante du Sauveur, car il se lamentait sur la réprobation des Juifs et sur la ruine de la race d'Abraham[a].

16,16b «*Et sur mes paupières les ombres de la mort.*»
Non pas la mort, mais «*les ombres de la mort*», parce que notre Sauveur mourait selon le corps[a]; «*sur les paupières*» il avait donc «*l'ombre de la mort*»

b. cf. Matth. 27,26. c. cf. Matth. 27,30. d. cf. Matth. 26,67; Mc 14,65. — e. cf. Matth. 27,30; Mc 15,19. f. cf. Mc 14,11; Lc 22,5. — g. cf. Matth. 26,69-75; Mc 14,66-72; Lc 22,35-62; Jn 18,17.25-27.

16,14b-15a a. Ps. 51,3.

16,15b a. cf. 1 Pierre 3,18. b. cf. Job 16,12. c. cf. Is. 53,12; Rom. 5,9; 1 Thess. 5,10.

16,16a a. cf. Lc 19,41-44.

16,16b a. cf. 1 Pierre 3,18.

16,14b-15a
[1] Le mot arménien «*bṙnawors*» suppose un mot grec différent de celui qui a été employé dans le lemme (*zawrawork'* = δυνατοί). A propos de Baldad, «*tyran, brnawor*» de Shuah (*Job* 2,11), les LXX font appel à «τυράννος»; aucune leçon semblable dans les LXX et les fragments des versions conservées dans les *Hexaples* pour *Job* 16,14b.

16,16a
[1] Dans tout ce passage, Hésychius suppose que son auditeur ou son lecteur ont à l'esprit l'allusion aux «*entrailles de miséricorde*» de *Lc* 1,78 et de *Col.* 3,12.

վերայ[4] *արտևանանց* » « *ստուեր*[5] *մահու* » *ունէր, որպէս և քնով. ուստի և Հայրապետն Յակոբ մարգարէանալով զվասն մեր նորա մահն՝ աւասիկ աւրհնութեամբ զայս բարբառէր.* « *Ի զաւակէ որդեակ իմ ելեր բազմեցար, ննջեցեր իբրև զառեւծ*[6], *իբրև*[7] * p. 681 *զկորիւն առեւծու*[8]. *եւ արդ ո՞վ* * *իցէ, որ յարուցանիցէ զնա* ». *քանզի ոչ ինչ էր նմա պիտոյ՝ որ յարուցանիցէ, որ զամենայնն յարուցանէր. բայց ինքն կամաւք իւրովք յարոյց զինքն* :

16,17a « *Անիրաւութիւն ինչ ոչ էր ի ձեռին իմում* » :

Քանզի ⌈*այս է*[1] *վասն որոյ ասացեալ*[2] *է յաստուածաշունչ գիրս.* « *Որ ոչ արար անիրաւութիւն*[3] *և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա* » :

16,17b « *Աղաւթք իմ սուրբ էին* » :

Վասն զի « *սուրբ* » *էր ի սրտմտութենէ և ի բարկութենէ. և յայտնի էր*[1] *զի վասն Հրէիցն՝ որ խաչէին զնա՝ աղաւթէր.* « *Հայր թող սոցա. զի ոչ գիտեն զի՞նչ գործեն* » : *Իսկ ուրեմն մարգարէ էր Յովբ և աստուածազգեստ*[2] *որ ստուգութեամբ բանիւ կարէր*[3] *մեզ ցուցանել զՔրիստոսի չարչարանսն, իբրև յանդիման տեսանելով. վասն այսորիկ իբրև յիւրոց դիմաց ասաց, զի ցուցցէ նախնեաց նոցա, որչափ մարթ էր մարդկան քննել. և մեզ ապա զզոյն ցուցանէ* : *Քանզի ոչ եթէ պարծելով ասէր զայս արդարն, այլ զի զբարեկամսն և* ⌈*զայլ ամենայն ազգս*[4], *որ առ ի յապա են, ածցէ առ ի*[5] *նմանել. զոր իբրև զբարի*[6] *կնիք եթող մեզ բանիւ* « *զսուրբ աղաւթսն* », *մխիթարելով իբրև զհաւա–* * p. 682 *տարիմս,* * *և խրատելով զամենայն բարեպաշտս ի սրբութիւն աղաւթից. և այնպէս պահեսցեն զնոսա որպէս և Պաւղոսն ասէր.* « *Կամիմ աղաւթել մարդկանս, յամենայն տեղւոջ համբառնալով զսուրբ ձեռս առանց բարկութեան և երկմտութեան* ». *քանզի այս* « *աղաւթք են սուրբ* », *յորժամ ձեռք յագահութենէ և յամենայն աղտոց*[7] *սուրբ*

[4] *վերա* E — [5] *ստուերք* E — [6] *զառիւծ* E — [7] *և իբրև* E — [8] *առիւծու* E

16,17a
[1] *ասէ* E — [2] *ասացեալն* E — [3] *մեղս* E

16,17b
[1] *է* E — [2] *աստուածազգեստ* E — [3] *կամէր* E — [4] *զամենայն ազգս* E — [5] *om.* E — [6] *բարի* E — [7] *աղտոյ* E

16,17b

[1] Les homélies précédentes avaient parlé de l'esprit prophétique de Job (voir Hom. XV, *Job* 13,1; XVIII, prologue). Pour la première fois, Hésychius lui donne le titre de «prophète» qu'il va reprendre dans les Homélies suivantes (voir Hom. XX et XXII, prologue; XXIII, *Job* 19,21). L'appellation de «théophore» a été appliquée à Job, mais aussi à différents personnages (voir Hom. VI, prologue, note 8).

[2] Job a parlé de lui-même, des sentiments de son âme et des souffrances de son corps.

[3] Litt.: «à leurs ancêtres», les Juifs qu'Hésychius vient de mentionner.

[4] Hésychius reprend ici le fil de l'interprétation qu'il a laissé un instant; il va commenter le lemme de *Job* 16,17b: «*Mes prières étaient pures*».

[5] Le texte est différent de Z, mais conforme à NT. Une partie du verset est citée de la même façon dans le *Comm. sur le Lév.* 9,22 (*PG* 93, 894A).

comme dans le sommeil. C'est pourquoi le patriarche Jacob[1], prophétisant pour nous la mort du (Sauveur), prononçait ces paroles dans sa bénédiction: «*De ma race, mon fils, tu es monté; tu t'es assis, tu t'es couché comme un lion, comme un petit de lion. Et qui donc le fera se lever*[b-2]?» Car il n'avait pas besoin du tout qu'on le fît se lever, lui qui faisait lever tous (les hommes). Mais lui-même se leva de sa propre volonté.

16,17a «*Il n'y avait aucune injustice dans ma main.*»

Car (le Sauveur) est celui dont il est dit dans les Écritures inspirées de Dieu: «*Celui qui n'a pas commis d'injustice, et il ne s'est pas trouvé de ruse dans sa bouche*[a-1]».

16,17b «*Mes prières étaient pures.*»

Car (le Sauveur) était «*pur*» d'emportement et de colère. Il est évident que c'était pour les Juifs qui le crucifiaient qu'il priait: «*Père, pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font*[a]». Job était donc prophète et théophore[1], lui qui pouvait, avec des paroles sûres, nous faire voir la passion du Christ, comme s'il la voyait devant lui. Voilà pourquoi il a parlé de sa propre personne[2], afin de montrer (la Passion) aux ancêtres[3] du (peuple Juif), dans la mesure où il était possible à des hommes de scruter (cela); et ensuite, c'est à nous qu'il fait voir le même (événement). Ce n'est pas en effet par vantardise que le juste parlait[4], mais afin d'amener ses amis et toutes les générations futures à l'imiter. Dans sa parole, il nous laissa, comme un bon sceau, ses «*prières pures*»; elles consolent parce qu'elles sont dignes de créance, et elles forment tous les hommes pieux à la pureté de la prière. Ils la garderont de cette façon, ainsi que l'entendait Paul: «*Je veux que les hommes prient en tous lieux, élevant des mains pures sans colère ni dispute*[b-5]», car «*la prière est pure*», lorsque les mains sont pures d'avarice et de toute souillure. Comment les justes pourraient-ils nous notifier cela, si ce n'est

b. Gen. 49,9.

16,17a a. Is. 53,9.

16,17b a. Lc 23,34. b. 1 Tim. 2,8.

16,16b

[1] Le patriarche Jacob apparaît pour la deuxième fois dans cette homélie (voir le prologue); sa bénédiction sur Juda annonce la personne du Christ. De nombreux auteurs se sont faits, comme Hésychius, les témoins de cette exégèse christologique: vg. Justin, *Dialogue avec Tryphon 52*, 1-2 (éd. ARCHAMBAULT, t. I, Paris, 1909, p. 230-233); Hippolyte de Rome, *op. cit.* à la note suivante; Cyrille d'Alexandrie dans ses *Glaphyra*, l. VII (*PG* 69, 349C-356D) et les auteurs de langue syriaque depuis Aphraate (voir R. MURRAY, *Symbols of Church and Kingdom*, London, 1975, p. 46-48).

[2] Le texte est différent de la LXX, de Z et de la version arménienne des *Bénédictions d'Isaac et de Jacob* d'Hippolyte de Rome (éd. BRIÈRE-MARIÈS-MERCIER, *PO* 27, Paris, 1954, p. 77-79). L'apparat de WEVERS, *Genesis* (Göttingen, 1974), p. 45-46, n'indique pas de leçon correspondant à l'arménien «*zawak* = *race*» (= σπέρμα, ἔκγονον?).

16,17a

[1] Le texte est différent de Z et de la LXX (ἀδικίαν au lieu de ἀνομίαν). La leçon n'est pas citée dans la LXX et les *Hexaples*; le texte est lacunaire dans l'*Interpr. Isaiae* (éd. FAULHABER, p. 167); «*peccatum*» (ἁμαρτίαν?) dans le *Comm. sur le Lév.* 4,1-12 et 11,20-22 (*PG* 93, 821B, 912B); «*malum*» dans le *Grand Comm. in Ps.* 77,9 (*PG* 55,721).

իցեն : Քանզի զիա՞րդ կարասցեն մեզ նշանակել արդարք, բայց եթէ « ներքին մարդն » ազատի [8] ի բարկութենէ, և ոչ թաւալի [9] ընդ երկմտութիւնս՝ ազաւթելով. զի մի՛ բաջաղեսցի ի ժամանակին [10] յորում մանաւանդ առաւել պիտոյ ⌈է զգաստութիւն [11] : Վասն զի ընդ Աստուծոյ իսկ խաւսիմք, և ի մեծ թագաւորն մերձենամք, որ լուանայ [12] զաղտ մեր և սրբէ զապականութիւն մեր :

Եւ պարտ է մեզ մերժել զերկմտութիւնս մեր, եթէ կամիմք հասանել՝ զոր խնդրեմքն. և զաչս մեր պիտոյ է առ նա ուղղել, ուստի և զխնդրուածսն առնուլ ունիմք ակն : Մի՛ եթէ [13] յորժամ զդատաւոր ոք աղաչիցէ և կամ զթագաւոր աղերսեսցէ, և կամ Տեառն * p. 683 *բարեխաւսութիւն մատուցանիցէ, և կամ զբարեկամ * ողոքիցէ, զդէմս յե՞տս դարձուցանէ, և կամ զերեսս ի կո՞ղմն շրջիցէ և կամաւք [14] ընդ ա՞յլ հայիցի [15] : Ո՞չ զի թէ զայս առնիցէ, բարկացուցանէ զայն զոր աղաչել կամի, և վրիպէ ի խնդրուածոցն [16] իւրմէ, և թշնամի դառնայ [17] ի նմանէն [18] : Ուստի պարտ է մեզ զաչս մտաց մերոց ազաւթիւք ընդ Աստուած նայեցուցանել [19], և անմոլար սրբութեամբ և առանց հեղգութեան և կարճմտութեան հայել ընդ Աստուած Հայր, և Որդի [20], և սուրբ Հոգի [21], այժմ և միշտ և յաւիտեանս ⌈յաւիտենից. ամէն [22] :*

[8] *ազատէ* E — [9] *թաւալեսցի* E — [10] *ժամանակի* E — [11] *ի սզաստութիւն* E — [12] *լուանա* E — [13] *թէ* E — [14] *կամակամբք* E — [15] *հաիցի* E — [16] *խնդրուածոյն* E — [17] *դառնա* E — [18] *նմանէ* E — [19] *նաեցուցանել* E — [20] *ընդ Որդի* E — [21] *Հոգին* E — [22] *om.* E

parce que (leur) «*homme intérieur*[c]» est libre de la colère[d] et ne s'enfonce pas dans «*la dispute*[e]» lorsqu'il prie. Que l'on ne divague pas en un temps où, avant tout, l'attention est nécessaire[6]. Car c'est avec Dieu lui-même que nous parlons et c'est du grand Roi[f] que nous nous approchons, lui qui lave notre souillure et purifie notre corruption[g].

Aussi il nous faut abandonner nos disputes[h], si nous voulons obtenir ce que nous demandons; il faut que nous dirigions nos yeux vers celui dont nous attendons de recevoir l'objet de nos demandes. Quand on prie un juge ou que l'on supplie un roi ou que l'on présente une requête au Seigneur ou que l'on implore un ami, est-ce que l'on détourne son visage ou se tourne-t-on de côté ou bien regarde-t-on, à dessein, un autre (personnage)? Si l'on fait cela, ne va-t-on pas irriter celui que l'on veut prier, n'est-on pas frustré de ce que l'on demande et ne s'éloigne-t-on pas de lui en ennemi? C'est pourquoi, dans la prière, il nous faut fixer sur Dieu les yeux de notre esprit et, avec une pureté sans feinte, sans paresse et sans pusillanimité, porter nos regards sur Dieu, Père, Fils et Saint-Esprit, maintenant et toujours et pour les siècles des siècles. Amen.

c. Rom. 7,22; 2 Cor. 4,16; Ephés. 3,16. – d. cf. 1 Tim. 2,8. – e. cf. 1 Tim. 2,8. – f. cf. Ps. 94,3. – g. cf. Ps. 50,4. – h. cf. 1 Tim. 2,8.

[6] Hésychius pense-t-il aux recommandations d'Evagre dans son *Traité sur l'Oraison*: «Si ton intelligence divague au temps de la prière, c'est qu'elle ne prie pas encore en moine...», ou encore: «L'attention en quête d'oraison trouvera l'oraison, car s'il est une chose qui suit l'oraison, c'est l'attention. Il faut donc s'y appliquer». (éd. HAUSSHERR, dans *Revue d'Ascétique et de Mystique*, 35 [1959], p. 250, et 36 [1960], p. 180).

ի

Job 16,18 « Երկիր, մի՛ ծածկեր զարիւն մարմնոյ իմոյ, և մի՛ լիցի տեղի աղա–
ղակի իմոյ ։ 19 Եւ արդ ահա յերկինս·է վկայ [1] իմ, և իրաւագէտն [2] իմ ի բարձունս ։
20 Հասցեն խնդրուածք իմ առ Տէր, և յանդիման նորա կաթեցուսցէ [3] ակն իմ [4] ։
21 Եղիցի յանդիմանութիւն առն առաջի Տեառն, և որդւոյ մարդոյ առ ընկերի իւ–
րում ։ 22 Ամք թուով հասին. ընդ ճանապարհ անդարձ գնացից ։ 17,1 Հող–
մավար կորնչիմ, կարաւտիմ գերեզմանի՝ և ոչ հասանեմ ։ 2 Տառապիմ աշխատեալ՝
* p. 684 և զի՞նչ գործեցից ։ 3 Գողացան աւտարք զստացուածս իմ. * ո՞վ է նա, ընդ ձեռին
իմում կապեսցի ։ 4 Զի զսիրտ [5] իւրեանց թաքուցին յիմաստութենէ, վասն այ–
սորիկ մի՛ բարձրացուսցես զնոսա ։ 5 Ի մասին իւրում պատմեսցէ դշարութիւնս.
աչք իմ ի վերայ որդւոց հալեցան. 6 եդիր զիս բամբասանս ազգաց, եղէ նոցա ծաղր ։
7 Շլացան ի բարկութենէ աչք իմ, պաշարեալ եմ մեծապէս յամենեցունց ։ 8 Զար–
մանք կալան զճշմարիտս ի վերայ այսոցիկ, արդար ի վերայ անաւրինի յարիցէ ։ 9
Կալցի հաւատարիմն զիւր ճանապարհն, սուրբն ձեռաւք առցէ քաջալերութիւն ։ 10
Բայց աղէ դուք եկայք յարեցարուք ամենեքեան, քանզի ոչ գտանեմ ի ձեզ ճշմարտու–
թիւն ։ 11 Աւուրք իմ անցին չարաւով, պայթեցին երակք սրտի իմոյ ։ 12 Զգի–
շեր՝ տիւ եղին, լոյս մերձեալ յերեսաց խաւարի ։ 13 Զի եթէ համբերից՝ դժոխք
են տուն իմ, ի մէգի տարածեալ են անկողինք իմ ։ 14 Զմահ կոչեցի ինձ հայր, մայր

Lemme XX

[1] վկայն E — [2] իրաւգէտն E — [3] կաթեցուցանէ E — [4] E *add.* ։ մինչև ցայն վայր. « կամ թէ միանգամայն ի հող իջանիցեմք » (cf. p. 494, l. 2-3) — [5] զսիրտս *corr.* D

---

[14] Le texte est identique à Z. - *Job* 17,9a est conforme à BSA (sans δὲ cependant), et *Job* 17,9b à BS (sans δὲ cependant).

[15] Le texte est identique à Z. - *Job* 17,10a est différent de BSA : par l'ordre des mots, «*allez*» de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32) est au début du verset ; «*levez-vous*» ne répond pas à ἐρείδετε, mais à un verbe comme ἀνίσταμαι, ἐγείρομαι, (cf. *NBH*, t. II, p. 338). *Job* 17,10b est conforme à BA.

[16] Le texte est identique à Z. - *Job* 17,11a est différent de BSA : les versions arméniennes sous-entendent βρῶμος au lieu de βρόμος (voir DHORME, *Job*, p. 228 sur les difficultés de ce verset). – *Job* 17,11b est conforme à BSA (sans δὲ).

[17] Le texte est identique à Z. - *Job* 17,12a est conforme au texte de Théodotion et à l'*Alexandrinus* (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32). Pour *Job* 17,12b, nous conservons ici le texte arménien, qui est celui de Z, de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, et des deux mss VE. Le traducteur de la version biblique arménienne a écrit *merzeal, est repoussée*, au lieu de *merjeal, proche*, ἐγγὺς, du texte de Théodotion (FIELD, *ibid.*) ; la faute est passée dans les textes bibliques arméniens. Cet accident prouve que le traducteur d'Hésychius a substitué, dans ce passage, la version arménienne qu'il connaissait au texte biblique grec qu'il avait à traduire. Dans le commentaire, nous restituons le texte qu'Hésychius avait sous les yeux.

[18] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (absence de δὲ en *Job* 17,13b).

Lemme XX

Job 16,18 «*Terre, ne recouvre pas le sang de ma chair, et qu'il n'y ait pas de lieu pour mon cri*[1]. 19 *Et maintenant voici que mon témoin est dans les cieux, et celui qui connaît mon droit, dans les hauteurs*[2]. 20 *Que mes demandes parviennent au Seigneur, et que mon œil laisse couler* (*ses larmes*) *en face de lui*[3]! 21 *Puisse la réfutation d'un homme parvenir devant le Seigneur, et d'un fils d'homme auprès de son prochain*[4]! 22 *Des années comptées sont arrivées; j'irai par la route d'où l'on ne retourne pas*[5]. 17,1 *Agité par le souffle, je péris; j'ai besoin d'un tombeau et je n'en trouve pas*[6]. 2 *Je suis malheureux, lassé, et que ferai-je*[7]? 3 *Des étrangers ont volé mes biens. Qui est celui-là? Qu'il soit attaché à ma main*[8]! 4 *Car ils ont privé leur cœur de la sagesse, c'est pour cela que tu ne les élèveras pas*[9]. 5 *A son parti, il annoncera des malheurs. Mes yeux se sont consumés sur* (*mes*) *enfants*[10]. 6 *Tu as fait de moi un objet de ragots pour les nations; je suis devenu pour elles un objet de moquerie*[11]. 7 *De colère, mes yeux se sont obscurcis, et j'ai subi de la part de tous un siège de grande envergure*[12]. 8 *L'étonnement a saisi les hommes sincères pour ces faits. Que le juste se lève contre l'inique*[13]! 9 *Que l'homme fidèle garde sa voie, que l'homme aux mains pures prenne courage*[14]! 10 *Mais, eh bien! vous, allez! levez-vous tous, car je ne trouve pas de vérité chez vous*[15]. 11 *Mes jours ont passé dans la puanteur, les veines de mon cœur ont éclaté*[16]. 12 *Elles ont fait de la nuit le jour, la lumière est repoussée de la face des ténèbres*[17]. 13 *Que si je patiente, l'enfer est ma maison, dans l'obscurité est étendue ma couche*[18]! 14 *J'ai appelé la mort mon père,*

Lemme XX

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[2] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,19a est conforme à BS et *Job* 16,19b à BSA.

[3] Le texte est identique à Z et conforme à A. Le lemme du ms. E s'achève ici; on lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Ou bien descendrons-nous ensemble dans la poussière*». (*Job* 17,16)

[4] Le texte est identique à Z. – *Job* 16,21a est conforme à BS et *Job* 16,21b au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 31, note 28).

[5] Le texte est différent de Z. – *Job* 16,22a est conforme à BS (sans δὲ). – *Job* 16,22b est différent de BSA (...la route d'où *l'on* ne retourne pas).

[6] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (sans δὲ en *Job* 17,1b).

[7] Le texte est identique à Z, différent de BSA pour le début du verset (*je suis malheureux*), mais conforme à A pour le dernier mot (que ferai-*je*?).

[8] Le texte est identique à Z. – *Job* 17,3a est conforme à A (avec omission de δὲ). – Job 17,3b est conforme au texte de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32).

[9] *Job* 17,4a est différent de Z et conforme au texte de Théodotion selon la rédaction de A. – *Job* 17,4b est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (FIELD, *ibid.*, p. 32).

[10] Le texte est identique à Z. – *Job* 17,5a est conforme au texte de Théodotion (FIELD, *ibid.*, p. 32; le possessif *son* n'est pas dans le texte grec cependant). – *Job* 17,5b est conforme à SA (pas d'équivalent de δὲ cependant).

[11] Le texte est identique à Z. – *Job* 17,6a est conforme à A et *Job* 17,6b est conforme à BS (omission de δὲ).

[12] Identique à Z, *Job* 17,7a est différent de BSA (absence de γὰρ, δὲ, σου). – *Job* 17,7b, différent de Z, est conforme à BS.

[13] Le texte est identique à Z. – *Job* 17,8a est conforme à A (*ces faits*) et *Job* 17,8b à BS (sans δὲ cependant).

և քոյր ինձ՝ զերր ։ 15 Արդ ո՞ւր է յոյս իմ, կամ թէ զբարութիւնս իմ տեսեա՞լ իցեմ ։ 16 Կամ թէ ընդ իս ի դժո՞խս իջանիցեն, կամ թէ միանգամայն ի հո՞ղ իջանիցեմք » ։ (Job 16,18–17,16)

* p. 685 * Բարւոք [6] առաջնորդս մեզ չնորհեաց Աստուած զարդարս՝ առ ի յառաքինութիւն. և այգեգործս կացոյց ուզւոց [7] մերոց զաստուածազգեստեալսն [8], և փութացուցիչս կարգեաց մեզ զընթացեալսն և զյաղթողս ։ Քանզի ո՞վ է որ տեսանէ զԱբրահամ, և ոչ պատրաստի բանալ զտաղաւար իւր, և ընդ առաջ ⸢ելանել աւտարաց [9], ⸢և լուանալ [10] զոտս և դնէ առաջի սեղան, և ո՞չ ինքն սպասաւորէ ։ Եւ ⸢զի նորին չէ [11] երևել ի ի տան նորա՝ սպասելով թէ երբ ինքն աւտարրնգալ [12] եղիցի Աստուծոյ, և բարեկամ կոչեսցի արարչին, և երբ հայրապետ կոչեսցի, ոչ մարմնաւոր՝ այլ հոգևոր վիճակին ։ Եւ ո՞վ ոք տեսանելով զՅովսէփ, ոչ համարձակապէս յանդիմանեսցէ զամենայն կին անվայելուչ [13], թէպէտ և տիկին իցէ և [14] կամ թէ ի մեծութեան իցէ, և կամ թէ ի լիութեան իցէ, և կամ թէ առաւելագոյն իցէ քան զամենայն իշխանութիւնս երկրի. նա զիւր նախանձ [15] ոչ թողացուցանէ [16], և ոչ զմիտսն խզացուցանէ, և զքաջութիւնս իւր ոչ մատնէ, ⸢ցան- (* p. 686) կալ կապիլ [17] վասն * աւրինաց, և վասն արդարութեան մտանել ի բանտ [18]. և չղթայից [19] ակն ունել իբրև պսակի ։ Քանզի ո՞վ է որ ոչ գիտէ, թէ [20] ամենայն որ այսպիսի է, ոչ միայն Եգիպտոսի՝ այլ և երկնից թագաւորութեանն հաւատարիմ զտանի [21] ։ Ո՞ զայնչափ և զայնպիսի ճգնողն տեսանելով, ոչ երանէ զհրաժարումն ընչից, և զմերկացումն ստացուածոց. որով [22] յորժամ կամիցի ⸢եթէ աղքատանալ [23] յայնժամ մեծատուն համարի զինքն. յորժամ ընդ բազում փորձութիւնս մարտնչիցի՝ յայնժամ մեծապէս տեսանէ աճեալ զառաքինութիւնսն ։ Իսկ [24] եթէ ընդ զրպարտիչս և ընդ անամաւթս և ընդ ամպարիշտս կռուեսցի [25], առ [26] վերին դատաւորն հայի [27], և ի վերին զաւրութիւնն ապաւինի, և զերկնաւոր ջատագովն աղաչէ ։ Կամի՞ս ուսանել եթէ որչափ էր վստահացեալ Յովբ [28] ի ճգունսն, և որչափ յաւրինեաց [29] իմաստասիրութեամբ վիրաւքն.

6 բարիոք E — 7 ուզոց E — 8 զաստուածազգեալսն E — 9 ելանելով տկարաց E — 10 լուանա E — 11 զի նոր ինչ է VD, զի նուոր չէ՞ E, զի նորին չէ՞ *corr.* — 12 աւտարընկալ E — 13 անվաեյուչ E — 14 *om.* E — 15 նախանձն E — 16 թուլացուցանէ E — 17 ցանկա կապել E — 18 բանդ E — 19 չղթաից E — 20 եթէ E — 21 E, զտանիմ VD — 22 որովք E — 23 թէ աղքատանա E — 24 *om.* E — 25 կռուիցի E — 26 այլ ի E — 27 հաի E — 28 Յոբ E — 29 E, յաւրանայ VD

---

[4] La dernière fois où il apparaît dans les *Homélies sur Job*, Joseph est loué, comme précédemment (voir Hom. IV, *Job* 2,10), pour sa chasteté. Hésychius y fait aussi allusion dans l'*Hom. fest.* XI, 7, *In S. Lazarum* (éd. AUBINEAU, p. 415).

[5] Potiphar, le mari de la séductrice.

[6] Nous adoptons la leçon du ms. E «*yawrineac'*», au lieu de *yawranay* du ms. V (= *il s'est délecté* ou *enorgueilli*).

la pourriture, ma mère et ma sœur[19]. 15 *Où donc est mon espoir, où verrai-je mes biens*[20]? 16 *Ou descendront-ils avec moi dans l'enfer? Ou bien descendrons-nous ensemble dans la poussière*[21]?» (*Job* 16,18-17,16)

Dieu a bien fait de nous accorder les justes pour guides vers la vertu[1], d'établir les théophores pour vignerons de nos âmes et de nous assigner, pour entraîneurs, ceux qui courent et sont vainqueurs. Quel est en effet celui qui considère Abraham et ne se prépare pas à ouvrir sa tente et à sortir au-devant des étrangers[a], ne leur lave pas les pieds[b], ne dresse pas la table devant eux et ne fait pas lui-même le service[c-2]? Et[3] n'est-il pas visible que le même (Abraham) attendait dans sa demeure[d] le jour où lui-même pratiquerait l'hospitalité envers Dieu et serait appelé ami du Créateur[e], le jour où il serait appelé patriarche[f], non dans l'ordre de la chair, mais dans celui de l'esprit[g]? Qui donc encore, considérant Joseph, ne réprimandera pas avec hardiesse toute femme impudique[h], même si elle est reine, même si elle est riche, même si elle est aisée, même si elle domine tous les empires de la terre[4]? Lui ne se laisse pas aller à son désir, n'amollit pas son esprit, ne livre pas sa vertu[i]; il souhaite être enchaîné pour la Loi et être emprisonné pour la justice[j], et il attend les chaînes comme une couronne. Qui ignore en effet que tout (homme), dans ces dispositions, est trouvé loyal, non seulement vis-à-vis d'un Égyptien[5], mais aussi du royaume des cieux? Qui, à la vue d'un combattant de cette force et de cette qualité, n'estime pas heureux de renoncer à ses biens et d'être dépouillé de ses possessions? Quand, par ces (détachements), (quelqu'un) veut devenir pauvre, c'est alors qu'il s'estime riche[k]; quand il est aux prises avec de multiples épreuves, c'est alors qu'il voit (ses) vertus se développer grandement. Mais s'il se bat avec des imposteurs, des impudents et des impies, il porte ses regards vers le Juge d'en haut, il se réfugie près de la puissance d'en haut et il supplie le Défenseur céleste. Veux-tu apprendre combien Job gardait confiance durant les combats, et combien il s'est accommodé[6] avec philosophie de (ses) *Prologue XX*

Prologue XX a. cf. Gen. 18,2-3. b. cf. Gen. 18,4. c. cf. Gen. 18,8. d. cf. Gen. 18,1. e. cf. Is. 41,8; Jac. 2,23. f. cf. Rom. 7,4. g. cf. Gen. 15,5; 17,4; Rom. 4,11; Gal. 3,7-8.14 - h. cf. Gen. 39,7. i. cf. Gen. 39,8-10. j. cf. Gen. 38,20-23. k. cf. Matth. 19,21; Mc 10,21; Lc 18,22.

[19] Le texte est identique à Z. — *Job* 17,14a est différent de BSA (absence de εἶναι). *Job* 17,14b est conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

[20] Le texte est identique à Z. *Job* 17,15a est différent de BS (omission de ἔτι) et de A (présence de ἐστιν). *Job* 17,15b est conforme à BS.

[21] Le texte est identique à Z. — *Job* 17,16a est conforme à BSA et *Job* 17,16b à BSA.

Prologue XX

[1] Une exhortation au combat des vertus ouvre, encore une fois (voir le prologue précédent), cette nouvelle Homélie. On y reconnaîtra le vocabulaire familier au style d'Hésychius (guides, théophores, vignerons, victoire).

[2] Abraham, mentionné une dizaine de fois dans les Homélies, est loué ici pour son hospitalité.

[3] Les premiers mots de cette phrase n'ont aucun sens, si l'on adopte la distribution des syllabes du ms. V: «Et parce que quelque chose de nouveau apparaît dans sa maison, attendant...». Le texte du ms. E n'est pas plus satisfaisant, mais il oriente vers une nouvelle répartition des syllabes: «Et le soldat n'est-il pas dans sa maison...». La *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan n'a pas de résumé pour ce prologue. Nous proposons de lire: *zi norin č'ē*, avec la traduction ci-dessus.

*լուր որպիսի բարբառէր այժմ լիս և գեղեցիկս, իբրև զճգնող և զսքանչելի մարգարէն. և ⸢ի փրկչին[30] զէմս * կերպարանեալ՝ ի տէրունական չարչարանացն յիւր զէմս փոխէ :*

p. 687

Job 16,18 *« Երկիր, մի՛ ծածկեր զարիւն մարմնոյ իմոյ, և մի՛ լիցի տեղի աղաղակի իմոյ : »*

Սքանչելի է և այժմ զաւրութիւն բանի մեծ[1] ճգնողիս. միանգամայն իսկ իբրև աղաչելով առ Աստուած և հրամայելով[2] երկրիս՝ ասէ, « մի՛ ծածկեր[3] արեամբ մարմնոյ իմոյ » : Որո՞վ « արեամբ ». որ կաթէր ի վիրաց[4] նորա, որ սահէր ի մարմնոյն, յորժամ հալէրն ազգի ազգի ախտիքն[5]. այնու « մի՛ ծածկեր », « և մի՛ մոռացեալ լիցին[6] ճգունքն Յովբայ[7], և մի՛ ծածկեսցին քրտունքն աշխատութեամբ՝ զոր քրտնեցայ[8] վասն առաքինութեանց, ամենայն համբերութեամբք աշխատեցայ[9]. ⸢հրապարակատես եղիցին վէրք[10] արդարոյն, զի և այլք սրբեսցին առ ի նախանձ նմանութեանն[11] այնորիկ » :

« ՝Եւ մի՛ լիցի տեղի աղաղակի իմոյ՝ : Յայտ է թէ ունելով զնա ի վերայ[12] երկրի. քանզի աղաւթեմ սմա ելանել ընդ աւդս և հասանել յերկինս, և տեսանել զնա ի մէջ հրեշտակաց[13], և երևել ընդ վերին զաւրութիւնսն, ուր զդատաւորն ունիմ և զվկայն խնդրեմ » :

16,19 *« Եւ արդ ահա յերկինս է վկայ[1] իմ, և իրաւագէտն[2] իմ ի բարձունս » :*

Զոր ոչ ոք կարէ հաւանեցուցանել և ոչ ինքեան[3] վիճակին զնել, եթէ ոչ ունիցի
p. 688 ** գործակից զաւրէնս[4] : « Յերկինս է վկայ[5] իմ » : Ոչ եթէ վասն ընչից, զի ոչ ինչ է նա փարձուց կարաւտ, որ ոչ երկնչի ի թշնամութենէ, և ոչ ակն առնու աշխարհական սիրոյ : « Եւ իրաւագէտն[6] իմ ի բարձունս » : Որ հանդերձ գործովք՝ և զբանս և զխորհրդոց շարժմունս գիտէ, որ զանմոռաց յիշատակս վասն մեր յառաջ բերէ իբրև[7] ի գրոց :*

16,20a *« Հասցեն խնդրուածք իմ առ Տէր » :*

Քանզի եթէ[1] անդր « հասցեն » աղաւթք իմ, գլորին թշնամիքն, հաստատի արդարն, և որոգայթն փշրի, և զերծեալ ազատութեամբ[2] թռչի ճնճղուկն, և հալածիչքն զլխարկեալ լինին, և հալածեալն զուարճացեալ :

[30] E, *փրկչին* V, *զփրկչին* *con.* D

16,18
[1] *մեծի* E — [2] *հրամաելով* E — [3] *ծածկիր* E — [4] *վերա* E — [5] *ախտիւք* E — [6] *լիցի* E — [7] *Յոբա* E — [8] *քրտնեցաւ* E — [9] *աշխատեցաւ* E — [10] *հրապարակատեսք եղիցի նուէրք* E — [11] *նմանութեան* E — [12] *վերա* E — [13] *հրշտակաց* E

16,19
[1] *վկայն* E — [2] *իրագէտն* E — [3] *յինքեան* E — [4] *զաւրէնսն* E — [5] *վկայն* E — [6] *իրագէտն* E — [7] *om.* E

16,20a
[1] *թէ* E — [2] *արդարութեամբ* E

blessures? Écoute quelles (paroles) parfaites et belles il faisait entendre alors, en tant que combattant et admirable prophète. Configuré à la personne du Sauveur, il va et vient de la passion du Seigneur à sa propre personne.

Job 16,18 «*Terre, ne recouvre pas le sang de ma chair, et qu'il n'y ait pas de lieu pour mon cri.*»

Admirable est encore maintenant la puissance de la parole de ce grand combattant! En même temps en effet qu'il prie Dieu, il commande à la terre et dit: «*Ne recouvre pas le sang de ma chair*». De quel «*sang*» (s'agit-il)? De celui qui dégouttait de ses plaies, qui s'écoulait de sa chair, quand il se consumait sous le coup de divers maux. C'est pour cela (qu'il disait): «*Ne recouvre pas*». «Que les combats de Job ne soient pas oubliés; que la sueur de ma fatigue ne soit pas recouverte, celle que je suais à cause des actes de vertu, moi qui m'étais fatigué par toutes sortes d'actes de patience; que les plaies du juste soient exposées aux yeux du public, pour que d'autres aussi se purifient par désir de lui ressembler.» «'*Et qu'il n'y ait pas de lieu pour mon cri*'. Il est évident qu'il en occupe un sur terre[1], puisque je prie pour que (ce cri) monte par-dessus les airs et parvienne aux cieux, pour qu'on le voie parmi les anges et qu'il apparaisse avec les puissances d'en haut, là où j'ai mon Juge et où je réclame mon Témoin.»

16,19 «*Et maintenant voici que mon Témoin est dans les cieux, et celui qui connaît mon droit, dans les hauteurs.*»

Celui que personne ne peut convaincre ni intéresser à son propre sort, s'il n'a pas la Loi pour compagnie. «*Mon Témoin est dans les cieux.*» Non pas à cause de ses richesses, car lui (Dieu) n'a nul besoin de rémunérations, lui qui ne craint pas les actes d'hostilité et n'a pas égard à l'amour du monde[1]. «*Et celui qui connaît mon droit, dans les hauteurs.*» Celui qui connaît, en plus des actes, les paroles et les mouvements de la pensée; celui qui nous présente le souvenir inoubliable (de Job) conservé dans les Écritures.

16,20a «*Que mes demandes parviennent au Seigneur.*»

Car si ma prière «*parvient*» là-haut, les ennemis sont renversés[a], le juste est affermi[b], le filet est mis en pièces et le passereau délivré s'envole en liberté[c], les persécuteurs baissent la tête et le persécuté se réjouit[d].

Job 16,20a a. cf. Ps. 91,10; 117,7; Lc 1,52; etc... b. cf. Sag. 5,1. c. cf. Ps. 123,7. d. cf. Matth. 5,10-12.

16,18
[1] Le cri du sang de Job, répandu sur terre, ne doit pas rester en ce lieu, mais monter devant Dieu.

16,19
[1] Dieu n'a pas besoin d'argent et des richesses du monde et, par conséquent, ne craint pas les voleurs. Allusion, semble-t-il, à *Matth.* 6,19-21.

16,20b «Եւ յանդիման նորա կաթեցուցէ[1] ակն իմ»:

Զգուշութեամբ ասացեալ թէ[2] «յանդիման նորա». յայտ է թէ Աստուծոյ: Եւ յոյժ յիրաւի առընթեր եդ, քանզի յանդիման մարդկանս[3] արտասուել որ յաղաւթան կայ[4] կարի անաւգուտ է. քանզի թէպէտ և կարծիս զգաստութեան[5] զանձամբ արկանեն, այլ կարի անմտութիւն է մեզ ⌜ի մարդկանէս գփառս[6] առնուլ. այլ առաջի նորա Հեղցուք զարտասուսն[7] մեր. քանզի որչափ «ակն մեր կաթեցուցէ[8]» ազաւթիւք արտասուս
* p. 689 * առաջի Տեառն, նոյնչափ Հալի և լուծանի նենգաւորն, և թագաւորն ձգի ի վշտակցութիւն. քանզի արտասուքն լուացիչ[9] լինին ոգւոց և մարմնոց, զամենայն աղտ[10] ողողէ, և զամենայն ներկուածս սրբէ, և սպիտակագոյն քան զձիւն ցուցանէ զարտասուողն: Եւ ապա երևեցուցանելով եթէ[11] ոչ ինչ կամի արդարն իբրև թագուցանել[12] յԱստուծոյ, յիրաւի էած զայս ի վերայ[13].

16,21 «Եղիցի յանդիմանութիւն առն առաջի Տեառն. և որդւոյ մարդոյ առ[1] ընգերի[2] իւրում»:

Աստ յայտնապէս յառաջագոյն բարբառեալ եցոյց եթէ Քրիստոս լինելոց է մեզ դատաւոր: Այլ փառաւքն Հաւր նստի յայնմ դատաստանի, որպէս և ինքն Տէր[3] ասէր: Եւ վասն այսորիկ ասէր. «Եղիցի յանդիմանութիւն առն առաջի Տեառն». յայտ է եթէ[4] Հաւր «և որդւոյ մարդոյ», այսինքն է[5] եթէ առ որդւոյ մարդոյ: Քանզի «Տէր» աստ զՀայր անուանեաց, իսկ «որդի մարդոյ՝» զԲանն Աստուած, որ վասն մեր մարմնացաւ ի սրբոյ կուսէն: Իսկ «զընկերն[6]» վասն այնորիկ առ ընթեր եդ, քանզի վասն «Տեառն» Հաւր՝ որ վասն մեր մարմնացաւ Որդին, և նստաւ ընդ աջմէ նորա, զի Հաւասար էր[7] պատուով թագաւորութեանն, զոր յիրաւի և պատշաճ է ասել «ընկեր». իսկ[8] վասն
* p. 690 * զի Հարկ է «յանդիմանել» և կամ «յանդիմանիլ» առաջի նորա՝ իբրև առաջի դատաւորի, յիրաւի ասէ «լինել յանդիմանութիւն առն», այսինքն է առն[9] զոր աղաչեն և աղաւթեն[10] առ նա, զի յանդիմանեսցեն, և մի՝ յանդիմանեսցին, զի ամբաստան լիցի[11] զբանսարկուէն՝ եթէ[12] ընդունայն պատերազմեցաւ ընդ նմա, և մի՛ ի նմանէն[13] ամբաստանեալ լիցի՝ եթէ[14] նորա մասն և բաժին եղև:

16,20b
1 կաթեցուցանէ E — 2 եթէ E — 3 մարդկան E — 4 կա E — 5 սգաստութեան E — 6 մեզ գփառս ի մարդկանէ E — 7 զարտասուս E — 8 կաթեցուցանէ E — 9 լուացիչք E — 10 աղտս E — 11 թէ E — 12 թաքուցանել E — 13 վերա E

16,21
1 E, *om.* V, առ *con.* D — 2 ընկերի E — 3 Տէրն E — 4 թէ E — 5 *om.* E — 6 ընկերն E — 7 է E — 8 *om.* E — 9 այրն E — 10 աղաւթէ E — 11 լիցին E — 12 թէ E — 13 նմանէ E — 14 թէ E

---

[3] Le Christ, Verbe de Dieu, est égal au Père, son «*prochain*». Mais il est aussi un homme qui peut apporter, en faveur de ses frères humains qui le prient, un témoignage décisif: «L'homme n'est pas la part et le partage du Démon, puisque j'étais homme moi aussi, et tes attaques contre moi ont été vaines». Il y a là sans doute une réminiscence d'*Apocalypse* 12,10-11, «*l'accusateur de nos frères...vaincu par le sang de l'Agneau*».

16,20b «*Et que mon œil laisse couler (ses larmes) en face de lui.*»

C'est intentionnellement qu'il a été dit «*en face de lui*», évidemment (en face) de Dieu. C'est à très juste titre que (Job) a ajouté (cela), car pleurer en face des hommes est absolument inutile pour celui qui prie. En effet, même s'ils se parent de sages pensées, c'est une belle démence pour nous de recevoir de la gloire de la part des hommes. Mais répandons nos larmes devant lui[a], car plus notre «*œil laisse couler ses larmes*» dans la prière devant le Seigneur, plus le fourbe dépérit et se décompose[b], tandis que le Roi est attiré vers la compassion. Les larmes lavent en effet les âmes et les corps, nettoient de toute souillure, purifient de toute tache et font paraître plus blanc que neige[c] celui qui pleure[1]. Puis mettant en évidence que le juste refuse de cacher quoi que ce soit à Dieu, c'est à bon droit que (Job) ajouta ceci:

16,21 «*Puisse la réfutation d'un homme parvenir devant le Seigneur, et d'un fils d'homme auprès de son prochain*[1]!»

(Job) a clairement exposé ici, le proclamant à l'avance, que le Christ devait être pour nous un juge. Mais c'est dans la gloire du Père qu'il siège à ce tribunal[a], comme le Seigneur lui-même le disait. Voilà pourquoi (Job) s'écriait: «*Puisse la réfutation d'un homme parvenir devant le Seigneur*», évidemment (devant) le Père, et «(*devant*) *un fils d'homme*», c'est-à-dire auprès du Fils de l'homme[b]. Car, ici, (Job) a appelé «*Seigneur*» le Père, et «*fils d'homme*», le Verbe de Dieu qui s'est incarné pour nous[c] de la Vierge sainte[2]. Et s'il a ajouté «*auprès de son prochain*», c'est à l'égard du «*Seigneur*» Père: le Fils, qui s'est incarné pour nous[c], s'est assis ensuite à sa droite[d], car il lui était égal[e] en dignité royale, en sorte qu'il est juste et convenable de l'appeler son «*prochain*[3]». Mais puisqu'il est nécessaire de «*réfuter*» ou d'«*être réfutés*» devant lui comme devant un juge, c'est avec raison que (Job) dit: «*Que parvienne la réfutation d'un homme*», c'est-à-dire d'un homme (le Christ) que l'on prie et supplie afin que l'on puisse «*réfuter*» et ne pas «*être réfutés*», afin qu'il accuse le Délateur, comme c'est en vain que celui-ci a combattu contre lui, sans qu'il puisse être accusé par celui-ci, comme s'il était sa part et son partage.

16,20b a. cf. Ps. 55,9. b. cf. Ps. 5,7; 51,7; etc... c. cf. Ps. 50,9.

16,21 a. cf. Matth. 25,31. b. cf. Matth. 8,20; 10,23, etc... c. cf. Jn 1,14; Rom. 1,3; 1 Jn 4,2; 2 Jn 7. d. cf. Ps. 109,1; Matth. 26,24. e. cf. Phil. 2,6.

16,20b

[1] Sur la valeur purificatrice des larmes, voir Th. SPIDLIK, *La Spiritualité de l'Orient Chrétien* (*OCA*, 206), Rome, 1978, p. 194-198.

16,21

[1] Le sens du verset de la LXX et de la version arménienne est le suivant: «Puisse la réfutation d'un homme parvenir devant le Seigneur, comme entre un fils d'homme et son prochain» (cf. DHORME, *Job* p. 218; LÉVÊQUE, *Job*, p. 462). Hésychius ne met aucune ponctuation entre les deux parties du verset et lit: «*Puisse la réfutation d'un homme parvenir devant le Seigneur (= le Père) et devant le Fils de l'homme (= le Verbe), son prochain (le Fils égal, au Père)*».

[2] On pourrait aussi traduire: de la «Vierge pure», le terme arménien «*surb*» répondant à la fois à ἅγια et καθαρά (*NBH*, t. II, p. 773). Sur ce titre appliqué à la Mère de Dieu, voir M. AUBINEAU, *Les Homélies festales*, p. XLV et 124-126. Les *Homélies sur Job* n'ont pas d'autre allusion à la Vierge Marie. Pour la christologie Verbe-chair, voir Hom. VI, sur *Job* 3,5b.

16,22a « *Ամք թուով հասին* » :

Այսինքն է՝ թէ « ոչ ընդունայնս ինչ աղաւթեմ զայս, այլ վասն զի պատահեաց վախճան կենացս, մերձ է կործանումն կենացս այսոցիկ. և որ փութապէսս ՝թուին՝ ի մարդկանէ ՝ամքս՝ ի վախճան ՝հասին՝ » :

16,22b « *Ընդ ճանապարհ անդարձ գնացից* » :

Ցայն՝ վասն որոյ Դաւիթն ասէր. « Ահաւասիկ ես երթամ զճանապարհ ամենայն մարդոց ». անտի այսրէն ⸢դառնալ չէ հնար [1] մարդոյ : Վկայէ [2] իսկ և ինքն մարգարէն վասն որդւոյն մեռելոյ այսպէս ասելով. « Ես երթայց առ նա, բայց նա առ իս ոչ դարձցի » : Իսկ վասն զի գնալոց եմք « ընդ այն ճանապարհ », ուստի այսրէն դառնալ չէ հնար. յառաջեսցուք և պատրաստեսցուք մեզ թոշակ [3]՝ զառաքինութիւնս. քանզի այսու ոչ
* p. 691 *քաղցիցուք և ոչ ծարաւեսցուք և ոչ եղիցուք * մերկանդամք, և ոչ եղիցուք զրկեալ ի*
փառաց և ի պատուոյ ի հանդերձեալ յաւիտենէն [4] : Այլ և զի՞նչ յաւել առ ի ցոյց մեզ. վասն է՞ր արդարք ցանգան [5] հրաժարել յայսց կենաց, և աղաւթեն ելանել աստի՝ որոց գլխաւոր է [6] մարգարէս այս :

17,1 « *Հողմավար կործիմ. կարաւտիմ գերեզմանի՝ և ոչ հասանեմ* » :

« Կործիմ » ի հողմոյ [1]. յորմէ՞. յաւելորդ ընդունայնութենէս՝ որ չարժէ յանարժան ցանգութիւնս [2], և սրէ յառժամանակեան [3] վայելչութիւնս [4], ուստի լինին որոգայթք ոգւոց ապականիչք : Վասն այսորիկ « ՝կարաւտիմ գերեզմանի՝. զի ելանել կամիմ յաշխարհէ մարմնոյս, զորով պատեալ են բազում պատերազմունք ցանգութեան [5] աշխարհիս, մինչև եկիցի ժամանակ յարութեան » : « Կարաւտիմ գերեզմանի՝ այլ սակայն ոչ հասանեմ » : Քանզի եթէ [6] ոչ նա հանցէ յաշխարհէս որ էածն, ոչ ոք կարասցէ զմեզ հանել աստի. այլ և ոչ մեք [7] իսկ կարեմք ⸢հանել զմեզ [8]. ոչ ոք կարէ գնալ աստի մինչև ոչ նա կոչիցէ [9]. եթէ ոչ որ կապեացն և լուծցէ, զի դարձեալ կապեսցէ, ոչ իւիք քակի հոգին ի մարմնոյն : Զայս ասացեալ Յովբայ [10], ոչ զի հասարա-
* p. 692 *կաց չարեաւք նեղեալ * էր, այլ զի իւրովք ախտիւքն վշտացեալ էր. և վասն այսորիկ*
յիրաւի աղաւթիւք խնդրէ զհրաժարումն յաշխարհէս, որպէս ըստ կարգիս ցուցանէ :

17,2 « *Տառապիմ աշխատեալ և զի՞նչ գործեցից* » :

« Տառապիմ աշխատեալ ». վասն է՞ր. քանզի զգալ [1] մահուն աղաւթելով խնդրէր. իսկ աղաչէր, զի « աշխատէր » փորձութեամբքն, վասն զի ոչ ինչ գիտէր զխիղճ մտաց, ըստ

16,22b
[1] *չէ հնար դառնալ* E — [2] *վկաէ* E — [3] *նպատակ* E — [4] *յաւիտենին* E — [5] *ցանկան* E — [6] *էր* E

17,1
[1] *հողմո* E — [2] *ցանկութիւնս* E — [3] *յառժամանակեա* E — [4] *վաելչու-թիւնս* E — [5] *ցանկութեան* E — [6] *թէ* E — [7] *om.* E — [8] *զմեզ հանել* E — [9] *կոչեսցէ* E — [10] *Յոբա* E

17,2
[1] *զալ* E

16,22a «*Des années comptées sont arrivées.*»

C'est-à-dire: «Ce n'est pas en vain que je demande cela, mais parce qu'est survenue la fin de la vie, que proche est l'écroulement de cette vie et que '*les années, vite comptées*' par les hommes, '*sont arrivées*' à la fin».

16,22b «*J'irai par la route d'où l'on ne retourne pas.*»

Celle dont David disait: «*Voici que moi, je vais par le chemin de tous les hommes*[a]». Retourner de là-bas ici est impossible à l'homme. Le prophète (David) lui-même en témoigne à propos de son fils qui mourut, quand il dit ceci: «*Moi, j'irai vers lui, mais lui ne retournera pas vers moi*[b]». D'autre part, parce que nous devons aller «*par la route*» d'où il est impossible de retourner ici, prenons les devants et préparons-nous des viatiques, les vertus. C'est ainsi que nous n'aurons ni faim ni soif, que nous ne serons pas nus ni dépouillés de la gloire et de l'honneur du siècle à venir. Mais qu'est-ce qu'a ajouté (Job), afin de nous indiquer pourquoi les justes désirent prendre congé de cette vie et demandent à sortir d'ici, eux dont ce prophète est le chef?

17,1 «*Agité par le souffle, je péris; j'ai besoin d'un tombeau et je n'en trouve pas.*»

«*Je péris*» par le souffle. Par quel (souffle)? Par une vanité superflue, qui pousse vers d'indignes désirs et excite à des plaisirs éphémères d'où émanent des pièges corrupteurs des âmes. Voilà pourquoi «'*j'ai besoin d'un tombeau*': je veux sortir du monde de ce corps[a], autour duquel se déroulent les nombreux combats de la convoitise de ce monde[b], jusqu'à ce que vienne le temps de la résurrection». «*J'ai besoin d'un tombeau*, cependant *je n'en trouve pas.*» Si celui qui enlève de ce monde n'est pas aussi celui qui nous y introduit, personne ne pourra nous en retirer; et nous ne pouvons pas nous en retirer nous-mêmes. Personne ne peut s'en aller d'ici, tant que celui-là (Dieu) ne l'appelle pas; si celui qui attacha (l'âme et le corps) ne (les) délie aussi pour (les) attacher de nouveau, l'âme ne se détache pas du corps. Job disait cela, non parce qu'il était menacé par l'adversité commune[1], mais parce qu'il était frappé par ses propres maux. C'est pourquoi, dans sa prière, il demande, à bon droit, de prendre congé de ce monde, comme il l'expose par la suite.

17,2 «*Je suis malheureux, lassé, et que ferai-je?*»

«*Je suis malheureux, lassé.*» Pourquoi? Parce que (Job) demandait dans sa prière[1] la venue de la mort; il suppliait[2], car «*il était lassé*» des épreuves, parce

16,22b a. 3 Rois 2,2. b. 2 Sam 12,23.

17,1 a. cf. Phil. 1,23. b. cf. Tit. 2,12.

17,1

[1] La mort.

17,2

[1] Le verbe de la LXX, λίσσομαι, *je supplie, je demande*, qui n'a pas d'équivalent dans le lemme du texte biblique arménien, est en filigrane des premières lignes du commentaire de *Job* 17,2.

[2] Voir note 1. On remarquera que le premier verbe arménien du texte biblique, «*tar̄apim, je suis malheureux*», n'a pas été commenté.

արժանի փորձութեանցն որ ի թշնամւոյն [2] *Հասին. և վասն այսորիկ ասէր, թէ « զի՞նչ գործեցից ». ապա ի վերայ* [3] *ածէ.*

17,3a « *Գողացան աւտարք զստացուածս իմ* » :

« *Աւտարս* [1] » *անուանեաց զդևս, իբրև զնենգաւորս և զթշնամիս, վասն զի բնութեամբ իսկ* [2] « *աւտարք* [3] » *են ազգիս մերոյ* : *Իսկ* « *զողանալ նոցա զստացուածս* » *վասն այսորիկ ասաց, վասն զի ոչ իւրեանց կամաւք յափշտակեցին* ⸢ « *զստացուածսն* » *Յովբայ* [4], *այլ* « *գողութեամբ* » *բանիւք առ Աստուած ստեցին, յորժամ ասցա զխաւոր բանսարկուն ասէր ցնա.* « *Բայց ոչ, աղէ առաքեա՛ զձեռն քո և արկ զամենայնիւ որ ինչ ունիցի. եթէ ոչ յերեսս իսկ աւրՀնեսցէ զքեզ* » : *Իսկ Աստուած գիտելով* « *զգողութիւն* » *բանից նորա, Հրամայէր* [5] *նմա՝ զի* ⸢ *տացէ* * *Յովբայ* [6] *կանգնել* ⸢ *զպայծառ նշան յաղթութեանն* [7] : *Քանզի իբրև զյաղթող իսկ Համարձակեցաւ ասել զայս որ ի կարգիս կայ* [8] :

p. 693

17,3b « *Ո՞վ է նա, ընդ ձեռին իմում կապեսցի* » :

« *Ընդէ՞ր ասէ զաղտուկ կռուի ընդ իս. ընդէ՞ր ի ծածուկ դարանանայ* [1]. '*կապեսցի ընդ ձեռին իմում*', *զի դադարեսցէ ի նենգելոյ յայլոց՝ իբրև զմիանգամ 'կապեալ'* ». *և մի՛* [2] *լիցի նմա ի տանջանս* [3] *և ի Հարուածս լինել ընդ արդարոցս, վասն զի յոյժ չար է, և զարդարոց բարիս ի բացեայ* [4] *ոչ կամի* [5] *տեսանել, թող թէ ի մաւտոյ* : *Վասն զի ոչ մի* [6] *պատերազմ էր ընդ Յովբայ* [7], *այլ բազում այսովք* [8] *չարութեան, ոչ գիտելով եթէ որովք պատերազմին՝ այնու աւգուտս առնեն սմա, և նենգեցելոցն* [9] *ի նոցանէ առիթք պսակելոյ* [10] *լինին. և վասն այսորիկ ի վերայ* [11] *էած.*

17,4a « *Զի զսիրտս նոցա թաքուցեր յիմաստութենէ* » :

Աւգուտ է մեզ [1] *յորժամ թշնամիքն մեր անմիտ են, և զրկեալ ք* [2] « *ի գիտութենէ* ». *վասն որոյ Պաւղոս ասէ.* « *Զիմաստութիւն խաւսիմք զԱստուծոյ՝ որ ծածկեալ էր* [3] *յաւիտեանցն յառաջին յազգացն* [4], *զոր ոչ ոք յիշխանաց յաւիտենիս այսորիկ գիտաց. զի եթէ գիտացեալ* * *էր ոչ արդեաւք զՏէր փառաց* [5] *խաչէին* » :

p. 694

17,4b « *Վասն այսորիկ մի՛ բարձրացուսցես զնոսա* » :

« *Վասն այսորիկ* ». *վասն որո՞յ. այլ որ մեզ աւգուտն է. վասն որոյ* ⸢ *զճշմարտութեան*

[2] *թշնամոյն* E — [3] *վերա* E

17,3a
[1] *աւտար* E — [2] *om.* E — [3] *աւտար* E — [4] *զստացուածս Յոբա* E — [5] *Հրամաէր* E — [6] *տայցէ Յոբա* E — [7] *պայծառ զնշան յաղթութեան* E — [8] *կա* E

17,3b
[1] *դարանանա* E — [2] *մ(ի)* E — [3] *ցաւս* E — [4] *բացեա* E — [5] *կարէ* E — [6] *միայն* E — [7] *Յոբա* E — [8] *այսաւք* E — [9] *նենգելոցն* E — [10] *պսակաց* E — [11] *վերա* E

17,4a
[1] *om.* E — [2] *զրկեալ* E — [3] *է* E — [4] *ազգացն* E — [5] *փառացն* E

qu'il n'avait en rien conscience de mériter les épreuves que l'Ennemi lui infligeait. Et voilà pourquoi il disait: «*Que ferai-je?*» Ensuite, il ajoute:

17,3a «*Des étrangers ont volé mes biens.*»

(Job) a appelé «*étrangers*» les démons, en tant que fourbes et ennemis, parce que, par nature, ils sont vraiment «*étrangers*» à notre race. Quant à «*voler ses biens*», il a dit cela, non parce qu'ils ont pillé à leur gré «*les biens*» de Job, mais parce qu'ils ont menti à Dieu par «*un vol*» (commis) en paroles, lorsque leur chef, le Délateur, lui disait: «*Non certes! Eh bien! étends ta main et frappe tout ce qu'il a, (on verra) bien s'il n'ira pas jusqu'à te maudire en face*[a]!» Quant à Dieu, connaissant le «*vol*» que (le Délateur avait commis) par ses paroles, il lui ordonna de laisser Job dresser le signal éclatant de la victoire. C'est vraiment en effet comme un vainqueur qu'il eut l'audace de dire ce qui suit.

17,3b «*Qui est celui-là? Qu'il soit attaché à ma main!*»

«Pourquoi, dit (Job), (Satan) se bat-il en secret contre moi? Pourquoi est-il à l'affût en cachette[a]? '*Qu'il soit attaché à ma main*', afin qu'il cesse, comme quiconque '*est attaché*', de tromper les autres!» Qu'il ne lui arrive plus de tourmenter et de frapper les justes, car il est très méchant et ne veut pas voir le bien des justes de loin, à plus forte raison de près! Comme (Satan) ne livrait pas qu'un seul combat contre Job, mais beaucoup d'autres par l'intermédiaire de ses esprits mauvais, (ceux-ci) sans le savoir se rendent utiles au juste dans son combat contre eux, et, à ceux qu'ils ont trompés, ils procurent la couronne. C'est à cause de cela que (Job) a ajouté:

17,4a «*Car tu as privé leurs cœurs de la sagesse*[1].»

Cela nous est utile quand nos ennemis sont bornés et dénués «*de science*[2]». C'est pourquoi Paul dit: «*C'est de la sagesse de Dieu que nous parlons, celle qui était cachée depuis les siècles, dès les premières générations, celle qu'aucun des princes de ce monde n'a connue, car s'ils l'avaient connue, ils n'auraient certes pas crucifié le Seigneur de la gloire*[a-3]».

17,4b «*C'est pour cela que tu ne les élèveras pas.*»

«*Pour cela*». Pourquoi? A cause de ce qui nous est utile. Aussi la connaissance

17,3a a. Job 1,11.

17,3b a. cf. Ps. 9,30.

17,4a a. 1 Cor. 2,7-9.

17,4a

[1] Le texte est différent du lemme du début et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32).

[2] Ici, c'est au texte d'Aquila que se réfère le commentaire (cf. FIELD, *ibid.*, t. II, p. 32).

[3] Le texte est différent de Z et de NT.

գիտութիւնն [1] ի նոցանէն [2] թագոյց [3], յորմէհետէ ցանկացեալք չարին՝ սկսան մեզ նենգել և հայհոյել [4] զարարիչն ։ Այլ դարձեալ ի չար դիւաց անտի դարձուցանէ զբանս [5] ի գլխաւորն նոցա ։

17,5a « Ի մասինն իւրում պատմեսցէ զչարութիւնս [1] » ։

«Մասն » նորա են որք ընդ նմա չարութեամբ ապստամբեցին, որոց « պատմեսցէ զչարութիւնս », զի ուսուցէ չարացն զևս « չարութիւնս [2] », զի ինքն գլխաւոր է « չարութեանց ». և զայս ասաց [3] արդարն վասն աներևոյթ թշնամւոյն [4]. և դարձոյց զբանս յայնմանէ՝ յայս որք եղեն ստացուածոց նորա գոզութիւնք յաւտարաց ։

17,5b « Աչք իմ ի վերայ [1] որդւոց հալեցան » ։

Ոչ միայն իբրև ի վերայ մեռելոց, այլ քանզի եղեն անթաղք, յիրաւի ողբայր ։

17,6a « Եդիր զիս ի հռչակումն ազգաց » ։

Քանզի ախտքն Յովբայ [1] ամենեցուն [2] իսկ է [3] « հռչակեալ », և վասն սաստիկ հարուածոցն զարմանալի էին ։

* p. 695 **17,6b** * « Եղէ նոցա ծաղր » ։

Աներևոյթ թշնամեացն, որք [1] ծաղր առնէին զարդարն, ոչ միայն զի ի վերայ [2] ագբեաց նստի, այլ զի և բարեկամքն նախատէին. և այնչափ թշնամանէին վասն ընդունայն սրտմտութեան [3] իւրեանց ազդեցութեամբ բանսարկուին ։

17,7 « Շլացան ի բարկութենէ աչք [1] իմ » ։

Վասն է՞ր. զի « պաշարեալ եմ մեծապէս յամենեցունց » միանգամայն, ի [2] ծառայից և ի բարեկամաց և ի [3] կնոջէ, որ եղեն ամանք աներևոյթ թշնամեացն [4] ։

17,8a « Զարմանք կալան զճշմարիտս ի վերայ [1] այսոցիկ » ։

Որչափ երկայնամտութեամբ տարաւ համդիստեսն, և կամ որչափ համբերութիւն եցոյց ճգնողն մրցմամբքն ։

17,4b
[1] զճշմարտութիւն գիտութեանն E — [2] նոցանէ E — [3] թաքոյց E — [4] հահոել E — [5] զբանն E

17,5a
[1] զչարութիւն E — [2] չարութիւն E — [3] ասացեալ E — [4] թշնամոյն E

17,5b
[1] վերա E

17,6a
[1] Յոբայ E — [2] ամենեցունց E — [3] էր E

17,6b
[1] որ E — [2] վերա E — [3] սրտմտութեանն E

de la vérité leur (aux démons) est cachée, depuis que, désirant le mal, ils se mirent à nous tromper et à blasphémer le Créateur. Mais, laissant de côté les démons méchants, (Job) recommence à parler de leur chef.

17,5a «*A son parti, il annoncera des malheurs.*»

«*Son parti*» est constitué de ceux qui, avec lui, se sont méchamment révoltés[a], ceux à qui «*il annoncera des malheurs*», afin d'apprendre aux méchants toujours plus «*de malheurs*», car il est lui-même le chef «*des malheurs*». Le juste a dit cela à propos de l'Ennemi invisible. Puis laissant ce dernier, il a recommencé à parler du vol de ce qu'il possédait par des étrangers[b].

17,5b «*Mes yeux se sont consumés sur (mes) enfants.*»

Ce n'est pas seulement comme sur des morts, mais parce que (ses enfants) ne furent pas ensevelis, que (Job) se lamentait à juste titre.

17,6a «*Tu as fait de moi une fable*[1] *pour les nations.*»

Les maux de Job en effet étaient vraiment «*une fable*» pour tout le monde, et ils étaient étonnants à cause de la violence des coups.

17,6b «*Je suis devenu pour elles un objet de moquerie.*»

Pour les ennemis invisibles qui se moquaient du juste, non seulement parce qu'il est assis sur un fumier[a], mais aussi parce que ses amis l'injuriaient. Ils l'insultaient aussi violemment, parce qu'ils étaient poussés à leur futile colère par le Délateur.

17,7 «*De colère, mes yeux se sont obscurcis.*»

Pourquoi? Parce que «*j'ai subi de la part de tous un siège de grande envergure*», à la fois de la part des serviteurs, des amis et de (mon) épouse qui sont devenus les instruments des ennemis invisibles.

17,8a «*L'étonnement a saisi les hommes sincères pour ces faits.*»

Tellement le Spectateur[1] a fait preuve de longanimité ou tellement le combattant a montré de patience dans les luttes!

17,5a a. cf. Is. 14,13; Éz. 28,2. — b. cf. Job 17,3.

17,6b a. cf. Job 2,8.

17,6a
[1] Le lemme possède ici, contrairement au texte du début, l'équivalent de παραβολήν d'Aquila, Symmaque et Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32).

17,8a
[1] Le spectateur du combat, Dieu, plusieurs fois désigné sous ce nom.

17,7
[1] *անձն* (*in marg.* *աչք*) E — [2] *և ի* E — [3] E, *om.* V, *ի con.* D — [4] *թշնամոյն* E

17,8a
[1] *վերա* E

17,8b « *Արդար ի ⌜վերայ անաւրինի* [1] *յարիցէ* » :

Քանզի զայս աղաւթեն ճշմարիտք և սպասաւորք ճշմարտութեան [2], *և զաւրականք և հրեշտակք* [3] *և մարդիկ* [4], *զի մի՛ ամպարիշտ* [5] « *յարիցէ* » *ի վերայ* [6] « *արդարոյն* », *այլ զի* « *արդարն յարիցէ ի ⌜վերայ* » *ամպարշտին* [7] :

17,9a « *Կալցի հաւատարիմն զիւր ճանապարհն* » :

Զի ոչ [1] *խափանեսցէ և ոչ դիցէ որոգայթ* :

* p. 696 **17,9b** * « *Սուրբն ձեռաւք առցէ քաջալերութիւն* » :

Տեսանելով զի առընթեր կայ [1] *նորա յերկնից աւգնականն. և զայս ասացեալ արդարոյն, իբրև թէ* [2] *պատահեալ իսկ աղաւթիցն* [3]*՝ սպառնայ թշնամեացն. զոր ըստ կարգիս ցուցանէ* :

17,10 « *Բայց աղէ դուք եկայք յարեցարուք ամենեքեան, քանզի ոչ գտանեմ ի ձեզ ճշմարտութիւն* » :

« *Ամենեքին* [1] *յարեցարուք* », *այսինքն է՝* « *միմեանց աւգնական լերուք, և պնդեալ եկեսջիք ի կռիւ ի վերայ* [2] *իմ* ». *զի գիտաց* [3] *թէ* [4] « *մի զհազարս* [5] *հալածէ և երկուք զբիւրս շարժեսցեն* [6] ». *վասն զի անաւգուտ է բազմութիւն, մանաւանդ յորժամ ստութեամբ վարին.* « *՝քանզի ի ձեզ ճշմարտութիւն՝ ինչ* [7] *ոչ տեսանեմ, և վասն այսորիկ համարձակութեամբ կոչեմ զձեզ ՝ամենեսեան* [8]*՝ առ* [9] *ի պատերազմ* » : *Այլ պարտ է զարմանալ ընդ պայծառութիւն բանիցն Յոբայ* [10], *զի յետ այնչափ ոտն* [11] *հարկանելոյ փորձողացն, մինչև մեք գիտացաք թէ որչափ չարչարեցաւ, սակայն նա ի կամացն իւրոց ոչ թուլացաւ, և ոչ մատնեաց զհամբերութիւնն, որով աւազին էր թշնամեացն. այլ զիւր ցաւսն ի պատմութիւն արկանէ* :

* p. 697 **17,11** * « *Աւուրք իմ ⌜չարաւով անցին* [1], *պայթեցին երակք սրտի իմոյ* » :

Յայտ է թէ ի վշտացն [2] *և ի հեծութեանցն* [3] :

17,12a « *Զգիշեր՝ ի* [1] *տիւ եդին* [2] » :

« *Այսինքն է՝ թէ ընդ մի ⌜համար եդեն* [3] *ինչ ՝գիշեր և տիւ՝ զի քուն ՝ի գիշերի՝ ոչ գտանեմ, այլ և ՝ի տուէ՝ այնմ ոչ պատահեմ, որ սովորութիւն է լինել մարդկանս, կամ*

17,8b
1 *վերա անիրաւի* E — 2 *ճշմարտութեանն* E — 3 *հրշտակք* E — 4 *մարդիկք* E — 5 *ամբարիշտն* E — 6 *վերա* E — 7 *վերա ամբարշտին* E

17,9a
1 *ոչ ոք* E

17,9b
1 *կա* E — 2 *om.* E — 3 *անաւթից* E

17,10
1 *ամենեքեան* E — 2 *վերա* E — 3 *գիտացեն* E — 4 *եթէ* E — 5 *զհազարն* E — 6 *շարժեն* E — 7 *om.* E — 8 *զամենեսեան* E — 9 *om.* E — 10 *Յոբա* E — 11 *om.* E

17,8b «*Que le juste se lève contre l'inique!*»

Ce que demandent en effet dans la prière les hommes sincères, les serviteurs de la vérité, les soldats, les anges et les hommes, c'est que l'impie ne «*se lève*» pas contre «*le juste*», mais que «*le juste se lève contre*» l'impie.

17,9a «*Que l'homme fidèle garde sa voie.*»

Qu'il ne suscite pas d'obstacle et ne pose pas de piège!

17,9b «*Que l'homme aux mains pures prenne courage!*»

En voyant que se tient près de lui son secours qui est aux cieux[1]. Puis après avoir dit cela, comme s'il avait obtenu (l'objet) de sa prière, le juste menace ses ennemis. Il en donne la preuve ensuite.

17,10 «*Mais, eh bien! vous, allez! levez-vous tous, car je ne trouve pas de vérité chez vous.*»

«*Tous, levez-vous*», c'est-à-dire: «Venez-vous en aide mutuellement et entrez avec vigueur en querelle contre moi[1]». (Job) sait «*qu'un seul en poursuit mille et que deux en mettront en mouvement des myriades*[a]»; un grand nombre (de combattants) est inutile en effet, surtout quand ils s'arment de mensonge. «'*Car chez vous*', je ne vois nullement '*la vérité*', et c'est pour cela qu'avec assurance je vous provoque '*tous*' au combat.» Il faut s'étonner de l'éclat des paroles de Job: en effet après avoir été foulé aux pieds des tentateurs[2], au point que, nous, nous ne puissions comprendre combien il a souffert, lui pourtant n'a pas laissé sa volonté se relâcher et n'a pas abandonné la patience qui le rendait redoutable à ses ennemis. Il fait alors un récit de ses souffrances.

17,11 «*Mes jours ont passé dans la puanteur, les veines de mon cœur ont éclaté.*»

Il est évident que c'est du fait des peines et des gémissements.

17,12a «*Elles ont fait de la nuit le jour.*»

«C'est-à-dire que pour moi '*la nuit et le jour*' sont comptés comme ne faisant qu'un, car je ne trouve pas le sommeil pendant '*la nuit*', mais '*le jour*', je ne

17,10 a. Deut. 32,30.

17,9b

[1] Allusion au témoin de Job dans les cieux (cf. *Job* 16,19), Dieu, qui est présent à son combat.

17,10

[1] Cette explication du «*levez-vous*» retrouve le terme ἐρίζετε qui est attesté par la version syro-hexaplaire (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32, note 14).

[2] Ses amis.

17,11

[1] *անցին չարաւով* E — [32] *վշտաց* E — [3] *հեծութեանց* E

17,12a

[1] *om.* E — [2] *եղի* E — [3] *համար են* E

Հոգք գործոյ, կամ սփոփանք ի բարեկամաց, կամ պատրաստութիւնք[4] *կերակրոց, և կամ այլ ինչ որ այսոցիկ նման են :*

17,12b « *Լոյս մերձեալ*[1] *յերեսաց խաւարի* » :

« *Քանզի ոչ ինչ ունիմ ընտրութիւն ՝խաւարի՝ և ՝լուսոյ՝. բայց ՝մերձեալ*[2] *է լոյս՝, որոց լինի ՝ի խաւարէ՝ աՀիւ և բաչաղմամբ* ». *և կամ*[3] *⌜ի դէմս*[4] « *խաւարի* » *զմաՀ անուանէ*[5] : *Քանզի ⌜առ սա* « *մերձ* » *է* « *լոյս* » *առընթերակայ կենացս. քանզի*[6] *սակաւ ինչ է*[7] *ընդ մէջ մաՀու և ընդ այժմու կենացս : Եւ վասն այսորիկ ի վերայ*[8] *էած.*

17,13 « *Ձի եթէ Համբերից*[1] *դժոխք են տուն իմ, ի միգի տարածեալ են անգողինք*[2] *իմ* » :

Վասն զի փոքր ինչ ներելով, յայս վախճանեալ տեսանեմք զկեանս մեր. քանզի և
p. 698 *Սիմաքոս փոխանակ* « *Համբերելոյ* » * « *ներել* » *գրեաց. մինչ զի և ՝տուն՝ մեզ ՝զդժոխս՝ ասաց :* « *Եւ ի միգի ⌜տարածեալ են*[3] *անգողինք*[4] *իմ* » : *Յայտ է թէ ի խաւարի, յոր– ժամ արգելումք ի ներքս ի գերեզման : Բայց ուստի՝ եղև մեզ այս, և կամ վասն որոյ իրաց, ոչ Հրամայեաց մեզ Յովբ*[5] *առանց զիտելոյ թողուլ, այլ պատմեաց մեզ զԱդամայ*[6] *զպատուիրանազանցութիւնն, թէ զիա՞րդ նա ի ձեռն պատուիրանազանցութեանն զմաՀ ընկալաւ. և*[7] *ի նորա դէմս առնու այսուիկ որ ի կարգիս կայ*[8] :

17,14 « *ԶմաՀ կոչեցի ինձ Հայր, մայր և քոյր ինձ՝ զերր* » :

Կերեալ յայնմ փայտէ, վասն որոյ Աստուած սաՀմանեաց, թէ « *Յորում աւուր ուտիցէք ⌜ի նմին աւուր մեռջիք*[1] ». *վասն որոյ լուաւ, եթէ*[2] « *Հող ⌜էիր և ի Հող դար– ձիր*[3] » : *Զի*[4] *այնպէս* « *մայր և քոյր ⌜զերր կոչեաց*[5] », *զապականութիւնն ի կաւի և զթարախսն որ ի նմանէ. վասն այսորիկ ի վերայ*[6] *ածէ.*

4 *պատրաստութիւն* E

17,12b
1 *մերձեալ corr.*, *մերժեալ* VE — 2 *մերձեալ corr.*, *մերժեալ* VE — 3 *կեան* E — 4 *զդէմս* E — 5 *անուանեաց* E — 6 *om.* E — 7 *էր* E — 8 *վերա* E

17,13
1 *Համբերեցից* E — 2 *անկողինք* E — 3 *են տարածեալ* E — 4 *անկողինք* E — 5 *Յոբ* E — 6 *զԱդամա* E — 7 *և որ* E — 8 *կա* E

17,14
1 *մաՀու մեռջիք* E — 2 *թէ* E — 3 *և (դարձ)ցիս* E — 4 *և* E — 5 *կոչեաց զերր* E — 6 *վերա* E

rencontre pas non plus ce qui, d'habitude, arrive aux hommes, soit les soucis du travail, soit les soulagements de la part des amis, soit les préparatifs des repas, soit toute autre chose similaire.»

17,12b «*La lumière est proche*[1] *de la face des ténèbres.*»

«Je ne fais pas en effet de distinction entre '*ténèbres*' et '*lumière*'. Mais '*la lumière est proche*[2]', de ce que produisent les '*ténèbres*': crainte et balivernes.» Ou encore sous la figure des «*ténèbres*», (Job) désigne la mort; «*proche*[3]» de celle-ci en effet se trouve «*la lumière*» de la vie présente, car il y a peu de distance entre la mort et la vie actuelle. Voilà pourquoi (Job) a ajouté:

17,13 «*Que si je patiente, l'enfer est ma maison; dans l'obscurité est étendue ma couche!*»

Car, après avoir supporté ce peu de chose (qu'est l'existence), nous voyons notre vie aboutir en ce (lieu) — et de fait, Symmaque a écrit «*supporter*[1]» au lieu de «*patienter*» — au point que (Job) a dit: «*L'enfer*» nous est «*une maison*». «*Et dans l'obscurité est étendue ma couche.*» Il est évident (qu'elle est étendue) dans les ténèbres, lorsque nous sommes enfermés à l'intérieur d'un tombeau. Mais d'où cela nous est-il arrivé ou pour quelles raisons? Job ne nous a pas enjoint de partir sans que nous le sachions, mais il nous a raconté la transgression d'Adam, comment par la transgression celui-ci reçut la mort[a]. Aussi c'est dans la personne de ce dernier que (Job) comprend ce qui suit.

17,14 «*J'ai appelé la mort, mon père, la pourriture, ma mère et ma sœur.* »

(Adam) mangea de l'arbre[a] à propos duquel Dieu avait statué: «*Le jour où vous en mangerez, ce même jour vous mourrez*[b]», (l'arbre) à propos duquel il entendit: «*Tu étais glaise, aussi retourne à la glaise*[c]». C'est ainsi que (Job) «*appelle mère et sœur la pourriture*», la putréfaction[1] dans l'argile et le pus qui en provient. A cause de cela il ajoute:

17,13 a. cf. Rom. 5,12.

17,14 a. cf. Gen. 3,6.11. b. Gen. 2,17. c. Gen. 3,19.

17,12b

[1] «*Repoussée*», a écrit de façon fautive le traducteur arménien (voir le lemme du début).

[2] «*Repoussée*», dit le texte (voir le lemme du début).

[3] Ici le traducteur a suivi son modèle grec, et il a écrit «*merž*», qui répond au terme ἐγγὺς de Théodotion (voir le lemme du début).

17,13

[1] Les *Hexaples* n'ont pas gardé de texte de Symmaque concernant ce verset (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 32-33 et *Auctarium*, p. 7).

17,14

[1] Avec ce mot, Hésychius se réfère encore, semble-t-il, au texte d'Aquila et de Théodotion : «*J'ai appelé la putréfaction : toi, mon père*» (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 33).

17,15 « *Արդ ո՞ւր ես* [1] *է յոյս* [2] *իմ* » :

Քանզի « ո՞ւր իսկ է յոյս » մարդոյ որոյ վախճանն այսպէս տկարութեամբ լինի : « *Կամ զբարութիւնս իմ տեսանիցե՞մ* [3] » : *Յորժամ աստի գնասցուք՝ ասասցուք, քանզի ցուցանէ իսկ որ ի կարգիս կայ* [4] :

* p. 699 **17,16** « *Կամ թէ ընդ իս ի դժո՞խս իջանիցեն. կամ թէ * միանգամայն ի Հո՞ղ իջանիցեմք* » :

⸢Վասն է՞ր [1] *իսկ չինածս չինեմք, կամ ⸢ընդէ՞ր պաստառակալ անգողնոցաց* [2] *և զանազան Հանդերձից Հոգամք, և ագարակ ընդ ագարակ* [3] *խառնեմք, և զտնանցն* [4] *խեղդեմք և զաղքատն կոփեմք, և զմեծութիւնն* [5] *աճեցուցանել կամիմք, որք ⸢ոչ ընդ մեզ գնան* [6] : *Եւ կամ ընդէ՞ր ոչ տամք զականջս մեր լսել անսուտ պատգամացն, և* [7] *ընդէ՞ր ոչ Հաւատամք աւրինաց դատաւորին, և ոչ ⸢⸢Հաւանիմք ասողին* [8], *թէ* « *Մի՛ զանձէք ձեզ գանձս* [9] *յերկրի՝ ուր ⸢⸢ցեց և ուտիճ ապականեն, և ուր գողք ական Հատանեն և գողանան. բայց գանձեցէք ձեզ գանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց և ոչ ուտիճ ապականեն, և ուր ոչ գողք ական Հատանեն և գողանան* [10] ». *քանզի պաՀեն զայն գանձս մեր Հրեշտակք,* [11] *մանաւանդ թէ* [12] *Տէր Հրեշտակացն* [13]. *⸢նմա փառք՝ Հաւր և Որդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն* [14] :

17,15
[1] *om.* E — [2] *յոյսն* E — [3] E, *տեսանեցե՞մ* VD — [4] *կա* E

17,16
[1] *ընդէ՞ր* E — [2] *ընդ կերպասեղէն անկողնոցաց* E — [3] *ագարակս* E — [4] *զտնանկն* E — [5] *զմեծատունն* E — [6] *ոչ կամին ընդ մեզ գնալ* E — [7] *և կամ* E — [8] *Հաւատամք սաւղին* E — [9] *գանձ* E — [10] *ց(եց). (ուտ)իճ. և գ(ողան)ան. բայց. գա(նձս). յեր(կինս) ուր ոչ. ապ(ականեն). և. Հատ(անեն). (գողան)ան* E — [11] *Հրշտակաց* E — [12] *om.* E — [13] *Հրշտակացն* E — [14] *նմա փառք յաւ(իտեանս)* E

17,15 «*Où donc est encore*[1] *mon espoir?*»

Car «*où donc est l'espoir*» de l'homme dont la fin se passe ainsi dans la faiblesse? «*Où verrai-je mes biens?*» Quand nous partirons d'ici, nous le dirons. Ce qui suit en effet le dit expressément.

17,16 «*Ou descendront-ils avec moi dans l'enfer ou descendrons-nous ensemble dans la poussière?*»

Pourquoi donc édifions-nous des édifices? Pourquoi nous soucions-nous de la draperie des lits et des divers vêtements? (Pourquoi) ajoutons-nous champ à champ[a], étranglons-nous l'indigent et frappons-nous le pauvre[b]? (Pourquoi) voulons-nous accroître ces richesses qui ne s'en vont pas avec nous? Et pourquoi ne laissons-nous pas nos oreilles écouter les oracles[1] véridiques? Pourquoi ne croyons-nous pas à l'ordre du Juge et n'acquiesçons-nous pas à celui qui dit : «*Ne thésaurisez pas pour vous des trésors sur la terre, où la teigne et la chenille détruisent et où les voleurs font effraction et dérobent; mais thésaurisez pour vous des trésors dans les cieux, où ni la teigne ni la chenille ne détruisent, et où les voleurs ne font pas effraction et ne dérobent pas*[c-2]». Car nos anges gardent nos trésors, surtout le Seigneur des anges. A lui gloire, au Père, au Fils et au Saint-Esprit, maintenant et toujours et pour les siècles des siècles. Amen.

17,16 a. cf. Is. 5,8. b. cf. Is. 3,15; Am. 2,7; 4,1; 8,4. c. Matth. 6,19-20.

17,15

[1] Le mot fait défaut dans le lemme du début; *Job* 17,15a est ici conforme à BS.

17,16

[1] Terme très vague, susceptible de plusieurs acceptions: ῥῆμα, λόγος, φάτις, φάσις, χρῆμα (*NBH*, t. II, p. 606).

[2] Le texte est identique à Z et à NT (cf. LELOIR, *Citations* I,A, p. 79, n° 222). *Matth.* 6,20 est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 25,8-13 (*PG* 93,1114A).

Job 18,1 *Կրկնեալ անդրէն ⸢Բաղդադայ Սիքէացոյ* [1] *ասէ.* 2 « *Մինչև ցե՞րբ* [2] *ոչ դադարիցես, Հանդարտեա՛ զի և մեք խաւսեսցուք ։* 3 *Ընդէ՞ր իբրև զչորքոտանիս* * p. 700 *լռեալ եմք առաջի քո,* 4 *և դու մխեալ ես բարկութեամբ ։ * Իսկ արդ եթէ դու մեռանիցիս՝ անչէ՞ն մնասցէ* [3] *առ* [4] *ի ներքոյ երկնից* [5], *և կամ թէ լերինք ի հիմանէ տապալիցի՞ն ։* 5 *Եւ լոյս ամպարշտաց շիջանիցի՞. և ոչ պատահիցէ նոցա բոց ։* 6 *Եւ լոյս նորա խաւար ի յարկի իւրում, և ճրագ ի վերայ նորա շիջցի ։* 7 *Որսասցեն յետինք զինչս նորա. սխալեալ են խորհուրդք նորա ։* 8 *Անկցի ոտն նորա յորոգայթ, և շաղեսցի ի թակարդի ։* 9 *Եկեսցեն ի վերայ նորա որոգայթք, զաւրացուսցէ ի վերայ նորա գծարաւիս ։* 10 *Զի թաքուցեալ են յերկրի տոռունք նորա. և կալանք նորա* [6] *ի վերայ շաւղաց* [7] *։* 11 *Սատակեսցեն զնա ցաւք շուրջանակի, բաղումք զոտիւք նորա պատեսցեն ի նեղութեան սովոյ ։* 12 *Պատրաստեալ է նմա կոր—ծանումն ահագին,* 13 *կերիցին կինք ոտից նորա ։ Կերիցէ զգեղեցկութիւն նորա մահ տարաժամ,* 14 *վարեսցի բժշկութիւն յարկաց նորա. հասցէ նմա տագնապաւ պատուհաս արքունի ։* 15 *Բնակեսցէ ի* [8] *յարկի նորա ի գիշերի իւրում. ցրեսցին վայելչութիւնք նորա ծծմբով ։* 16 *Ի ներքուստ արմատք նորա ցամաքեսցին, և ի վերուստ անկցին հունձք նորա ։* 17 *Յիշատակ նորա կորիցէ յերկրէ, և ոչ* * p. 701 *գտցի անուն նորա առ երեսաւք արտաքնովք ։* 18 *Մերժեսցեն * զնա ի լուսոյ ի խաւար,* 19 *և մի՛ եղիցի նմա ծանաւթ ի ժողովրդեան իւրում. և ոչ ապրեալ ի ներ—*

Lemme XXI

[1] *Բաղդատա Սիւքեցոյ* E — [2] *յե՞րբ* E — [3] *մնայցէ* E — [4] *om.* E — [5] E *add.* : *մինչև ցայն վայր որ ասէ. « և այս տեղի այնոցիկ որ զՏէր ոչ ճանաչիցեն »* (cf. p. 514, l. 3) — [6] *շուրջանակի* *add.* D, *om.* V — [7] *նորա* *add.* D, *om.* V — [8] *om.* V, *add. cum.* D

---

[15] Le texte est identique à Z. *Job* 18,14a est conforme à BSA (omission de δὲ cependant). *Job* 18,14b est conforme à BS.

[16] *Job* 18,15a est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 34. *Job* 18,15b est identique à Z et conforme au texte de Théodotion (*ibid.*).

[17] Le texte est identique à Z et conforme au texte de Théodotion (cf FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 34).

[18] Le texte est identique à Z. *Job* 18,17a est conforme à BSA et *Job* 18,17b au texte de Symmaque (cf. FIELD, *ibid.*, p. 34).

[19] Le texte est identique à Z et conforme à BS.

[20] *Job* 18,19a est identique à Z et différent de BSA (*nma*, *pour lui*, αὐτῷ d'Aquila? cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 34). *Job* 18,19b est différent de Z et conforme à BSA. *Job* 18,19c est différent de Z et conforme à BSA.

Job 18,1 *Répliquant, Baldad de Shuah dit*[1]: 2 «*Jusqu'à quand continueras-tu? Reste tranquille, pour que nous aussi nous parlions*[2]. 3 *Pourquoi, comme des quadrupèdes, nous taisons-nous devant toi*[3]? 4 *Et toi, tu es enfoncé dans la colère. Or donc, si toi, tu meurs,* (*la terre*) *sous les cieux restera-t-elle inhabitée*[4]? *Ou bien les montagnes seront-elles renversées depuis leur base*[5]? 5 *Et la lumière des impies s'éteindra-t-elle? Et leur flamme ne se rencontrera plus*[6]. 6 *Et sa lumière, ténèbres sous son toit; et la lampe s'éteindra au-dessus de lui*[7]. 7 *Que les plus vils s'emparent de ses biens! Ses conseils se sont trompés* [8]. 8 *Que son pied se prenne dans le filet et s'empêtre dans les mailles*[9]! 9 *Que tombent sur lui les filets, qu'il renforce contre lui les assoiffés*[10]! 10 *Car ses cordes sont dissimulées en terre; ses liens, sur les sentiers*[11]. 11 *Que les douleurs tout autour le fassent périr; que beaucoup entourent ses pieds dans la détresse de la famine*[12]! 12 *Une chute terrible lui est préparée*[13]. 13 *Que la plante de ses pieds soit dévorée, qu'une mort prématurée dévore sa beauté*[14]! 14 *Que la guérison soit enlevée de sa demeure, qu'un châtiment royal lui arrive rapidement*[15]! 15 *Qu'en sa demeure il habite dans sa nuit! Que ses beautés soient détruites par le soufre*[16]! 16 *Que sous* (*terre*) *ses racines se dessèchent et qu'au-dessus sa moisson dépérisse*[17]! 17 *Que son souvenir disparaisse de la terre et que son nom ne soit pas trouvé sur les places publiques*[18]! 18 *On le rejettera de la lumière dans les ténèbres*[19], 19 *et il ne sera pas connu dans son peuple ni sa maison sauvée sous les cieux; mais des étrangers vivront de ce qui lui appartient*[20]. 20 *Les* *Lemm*

Lemme XXI

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (sans δέ). Le nom de Baldad est orthographié ici *Baldaday Sik'ēac'oy*.

[2] *Job* 18,2a est identique à Z et conforme à BSA. — *Job* 18,2b est différent de Z et conforme à BSA.

[3] *Job* 18,3 est identique à Z et conforme à BS.

[4] L'incipit du ms. E s'achève ici. On lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Est-ce là l'emplacement de ceux qui n'ont pas connu le Seigneur*». (*Job* 18,21)

[5] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,4a est différent de BSA (*tu t'es enfoncé*... une proposition vocative comme en hébreu). *Job* 18,4b est conforme à BAC et *Job* 18,4c à BS.

[6] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,5a est conforme à BSA et *Job* 18,5b à BS.

[7] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,6a est conforme à A et *Job* 18,6b à BS.

[8] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,7a est conforme à BSA (n'a pas l'ordre des mots de A). — *Job* 18,7b à BS.

[9] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,8a est conforme à BSA (omission de δέ) et *Job* 18,8b à A.

[10] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,9a est conforme à BS (sans δέ) et *Job* 18,9b au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 33).

[11] Le texte est différent de Z; D a ajouté ici dans son édition *šurjanaki* (*tout autour*) et «*nora* (*ses*)» qui figurent dans le lemme du commentaire (voir p. 522). — *Job* 18,10 est conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, *Auctarium*, p. 8).

[12] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,11a est conforme à A et *Job* 18,11b à BS (omission de δέ cependant).

[13] Le texte est identique à Z et conforme à BS (omission de δέ).

[14] Le texte est identique à Z. — *Job* 18,13a est conforme à BSA et *Job* 18,13b au texte de Théodotion et de Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 33).

քոյ երկնից տուն նորա, այլ ի նորայսն կեցցեն աւտարք : 20 *Հեծեցին*[9] *ի վերայ նորա*[10] *յետինք, զառաջինսն կալան զարմանք,* 21 *թէ ա՞յս են տունք անիրաւաց, և ա՞յս տեղի այնոցիկ որ զՏէր ոչ ճանաչեցին*[11] » :(Job 18,1—21)

Բարիոք է մարդկան յիշատակ մահու և վասն ամենայն իրաց[12] *աւգտակար, զի համապազ հայելով*[13] *յելս մարմնոյ, ամենևին մի՛ ծառայեսցուք*[14] *առժամանակեայ*[15] *ցանկութեանցս, որք ապականեն զոգիս : Այլ բովանդակեսցուք զմիտս յելս աշխարհիս այսորիկ. և հասանել փութասցուք յերկնից վայելչութիւնն*[16]*, զի այսպես ոչ միայն ճգնողք*[17] *լինիմք, այլ և յաղթողք երևիմք*[18] *աներևոյթ թշնամեացն: Եւ նշան յաղթութեան կանգնեսցուք*[19]*, համբերութեամբ տարեալ յարձակմանց*[20] *նոցա. մինչև ինքեանք յամաւթ եղիցին ի համբերութենէն մերմէ, և իմացեալք զյաղթութիւնն՝ ինքեանք ի փախուստ դարձցին : Այլ և յոյժ զղջասցին, թէ « ընդէ՞ր ի սկզբանէ մարտնչել կամեցան*[21] *ընդ մեզ. և կամ է՞ր*[22] *մերկացան առ ի մրցել զմեզ ». և բռնաւորք կարծեցեալ՝ տկարք երեւեցան :*

p. 702 * *Իսկ եթէ ոչ հաւատաս՝ տարացոյց առ զՅովբ*[23] *իբրև զանանց արձան : Քանզի սա ընդ յափշտակել զմեծութիւնն՝ առ ոտն հարկանէր զյափշտակիչսն, և ընդ մաշել մարմնոյն նորա հիւանդութեամբք, ի ձեռն բարիոք իմաստասիրութեան տանջէր զայնոսիկ որք խնդային*[24] *ընդ հիւանդութիւնն*[25] *նորա : Ոչ ողբայր զի զրկեալ էր յառողջութենէն*[26]*, և ոչ*[27] *զանկանելն ի թագաւորութենէն*[28]*, և ոչ զի մերժեցաւ ի փառաց. այլ և տեսանելով անթաղս զդաս որդւոցն*[29] *և դստերաց, ոչ կոչեաց լալկանս*[30]*, և ոչ ասաց՝ « վայ*[31] *զինև ». և զայտս ոչ պատառեաց, և ոչ այնպէս ինչ ասաց*[32] *զոր սովորութիւն է ասել տրտմելոց. և ոչ զԱստուծոյ զվասն նորա զնախախնամութիւնն*[33] *անգոսնեաց : Այլ և ամենևին ոչ դադարեաց ի փառաբանելոյ ¯և զոհանալոյ*[34]*. և տարացոյց վասն այսորիկ եղիցին նորա իսկ բանքս. « Որպէս Տեառն կամք եղեն այնպէս և կատարեցաւ. եղիցի անուն Տեառն աւրհնեալ յաւիտեանս » : Զի որպէս թէ այլ բարիս ընգալեալ*[35]*, և ոչ եթէ զոր ունէր՝ կորուսեալ, այնպէս փառաբանէր զԱստուած : Բայց*
* p. 703 *զայս իմաստասիրել նմա յիրաւի ուսուցանէր արհամարհանք*[36] * *աշխարհիս այսորիկ : ¯Քանզի միշտ լաւագոյն համարէր զմահ քան զկեանս զայս*[37]*, և ամբաստանելով իսկ զայսմանէ ոչ դադարէր*[38]*, այլ և բանս ծախէր վասն այսորիկ*[39] *: Իսկ բարեկամքն Յովբայ*[40]*, իբրև նետիւք հարեալ լինէին ի Յովբայ*[41]*, վասն զի էին*

9 *Հեծեծեսցին* corr. D, *Հեծեցին* V — 10 *om.* V, *add. cum.* D — 11 *ճանաչիցեն* E — 12 *մարդկան* E — 13 *Հաելով* E — 14 *ծառաեսցուք* E — 15 *առժամանակեա* E — 16 *վաելչութիւնն* E — 17 *ճգնաւղք* E — 18 *լինիմք* E — 19 *կանկնեսցուք* E — 20 *յարձակման* E — 21 E, *կամեցաւ* VD — 22 *ընդէ՞ր* E — 23 *զՅոբ* E — 24 *խնդաին* E — 25 *հիւանդութիւնս* E — 26 *յառողջութենէ* E — 27 *om.* E — 28 *թագաւորութենէ* E — 29 *որդւոց* E — 30 *լալականս* E — 31 *վա* E — 32 *om.* E — 33 *զնախախնամութիւնն* E — 34 *om.* E — 35 *ընկալեալ* E — 36 *զարհամարհանս* E — 37 *om.* E — 38 *դադ(արէր) քանզի միշտ լաւագոյն համարէր զմահ քան զկեանս աշխարհիս այսորիկ և ամբաստանելով իսկ զայսմանէ ոչ դադարէր այլ և ... add.* E — 39 *այսոցիկ* E — 40 *Յովբա* E — 41 *Յոբա* E

derniers ont gémi sur lui; l'étonnement a saisi les premiers[21]. 21 *Est-ce là les maisons des (gens) iniques, est-ce là aussi l'emplacement de ceux qui n'ont pas connu le Seigneur*[22]*?*» (*Job* 18,1-21)

Le souvenir de la mort est bon pour les hommes et utile pour toutes circonstan- *Prol.* ces, afin que le regard constamment fixé sur la sortie de notre corps, nous ne soyons jamais esclaves des désirs éphémères qui corrompent les âmes[a-1]. Appliquons notre esprit à la sortie de ce monde, et hâtons-nous de parvenir aux plaisirs du ciel; ainsi nous ne devenons pas seulement combattants, mais nous apparaissons aussi vainqueurs des ennemis invisibles. Nous dresserons l'emblème de la victoire après avoir supporté patiemment leurs attaques, à tel point qu'eux-mêmes seront couverts de honte en raison de notre patience et que, conscients de notre victoire, ils prendront d'eux-mêmes la fuite. De plus ils se repentiront extrêmement en se disant: «Pourquoi, dès le début, (ces hommes) ont-ils voulu se battre avec nous? Pourquoi se sont-ils mis à nu pour engager la lutte avec nous?» Et alors qu'ils passaient pour des tyrans, (nos ennemis) se sont révélés faibles.

Si tu ne le crois pas, prends pour exemple Job qui est comme une colonne immuable. Lui, en effet, alors qu'on lui volait sa fortune, il foulait aux pieds les ravisseurs et, alors que son corps était usé par les maladies, il inquiétait par sa belle philosophie[2] ceux qui se réjouissaient de sa maladie. Il ne se lamentait pas de ce qu'il était privé de la santé, ni de ce qu'il était déchu de la royauté ni de ce qu'il avait perdu la gloire. Bien plus, même en voyant sans sépulture le chœur de ses fils et de ses filles, il n'appela pas les pleureuses ni ne dit: «Malheur à moi!»; il ne se taillada pas les joues, il ne dit rien de ce que l'on a coutume de dire aux gens attristés et il ne méprisa pas la providence de Dieu à son égard. Tout au contraire il ne cessa jamais de (le) glorifier et de (lui) rendre grâce, et c'est pour cela que ses paroles mêmes serviront de modèle: «*Comme ce fut la volonté du Seigneur, ainsi s'est-elle aussi accomplie; que le nom du Seigneur soit béni pour les siècles*[b]». C'est en effet comme s'il avait reçu d'autres biens, et non comme s'il avait perdu ceux qu'il possédait, qu'il glorifiait ainsi Dieu. Le mépris de ce monde lui apprenait à juste titre à philosopher ainsi. Car il estimait toujours la mort préférable à cette vie[c], et, contre elle, il ne cessait pas de porter des accusations, bien plus il se dépensait en paroles à ce sujet. Quant aux amis de Job, ils étaient frappés par Job comme à coups de flèches, parce qu'ils aimaient le monde et

Prologue XXI a. cf. Éphés. 4,22. b. Job 1,21. c. cf. Phil. 1,21.

[21] *Job* 18,20a est différent de Z et conforme à BSA. — *Job* 18,20b est identique à Z et conforme à BSA (avec omission de δὲ cependant).

[22] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (avec omission de δὲ en *Job* 18,21b; le texte est interrogatif en arménien).

Prologue XXI

[1] L'exhortation à penser à la mort, suscitée par le discours de Baldad commenté dans cette Homélie, est brève: Hésychius revient rapidement à la lutte contre les démons et à l'exemple donné par Job.

[2] La patience de Job dans sa vie de souffrances, imprégnée de sagesse.

երկրաւէրք և զբանս իմաստասիրին վէրս Համարէին լսելեաց իւրեանց. և տարացոյց այսորիկ [42] եղիցին բանք պատմութեանցս որ այժմ վասն Յովբայ [43] :

Job 18,1 « *Կրկնեալ ⸢Բաղդադոյ Սաւքեցւոյ [1] ասէ* » :

Դարձեալ ասէ թէ « կրկնեալ ». վասն զի առեալ իմն է անմտին [2] ի բանիցն իմաստնոյն, և բամբասէ զնա իբրև թէ ոչ յարժանիս ճարտարաբանեալ իցէ զասացեալս » :

18,2-3 « *Մինչև ցե՞րբ [1] ոչ դադարիցես, Հանդարտեա՝ զի և մեք խաւսեսցուք.*
3 *ընդէ՞ր իբրև զչորքոտանիս լռեալ եմք առաջի քո* » :

Որպէս երևի, չգիտէ Բաղդադ [2] զՅովբայ [3] թէ ուստի՞ խաւսիցի, ⸢և կամ թէ [4] ուստի՞ ունիցի զմատակարարութիւն բանից, ⸣և ուստի՞ ունիցի զաւրութիւն բանից [5]. և յորպիսի՝ ինչ կամաց յորդորեալ՝ ճգնողն չդադարէ ի կռուելոյ : Այլ որչափ բազումս տեսանէ զընդդիմամարտիկսն, դոյնչափ զաւրանայ [6] ի վերայ [7] նոցա. որչափ յաճախ
* p. 704 *տեսանէ * զգրպարտիչսն [8], այնչափ նորոգի առ ի պատասխանիսն վասն ճշմարտու-թեան [9]. ոչ միայն յորդորեալ այլ և զաւրացեալ ցուցանէ զճշմարտութիւնն : Զայս Բաղդադ [10] ոչ գիտէ, վասն այսորիկ ասէ. «Մինչև յե՞րբ ոչ դադարիցես » : Պարտ է [11] ասել Յովբայ [12], և կամ թէ նա չասաց՝ մեք փոխանակ նորա ասասցուք. « մինչև Հոգին մատակարարէ, մինչև ⸢աղբեւրս բղխէ [13], մինչև իմաստութիւնն չինչէ ի ճշմարիտ ամանս, մինչև դուք իբրև փոկով տանջեսջիք բանիւքս : Վասն զի ոչ իմանայք զԱստուծոյ իմաստութիւնն, և ոչ ճանաչէք զտնտեսութիւն նորա՝ որ լինի ի վերայ [14] արդարոց և մեղաւորաց » :*

« *Հանդարտեա՝ զի և մեք խաւսեսցուք* » : *Եւ ո՞ր լաւ է. ձե՞ր խաւսելդ՝ եթէ Յով-բայ [15]. ձեր ճարտարաբանութիւնդ մեծապէս [16] վնաս ունի, իսկ Յովբայ [17]՝ անչափ չաՀաբէր [18] է բարեպաշտաց. ձեր բանքդ լուծանեն զճգնողս, իսկ Յովբ [19] ոչ միայն գործովք քաջալերէ զճգնողս վասն բարեպաշտութեան, այլ և բանիւք ողոքէ :*

« *Ընդէ՞ր իբրև զչորքոտանիս լռեալ եմք առաջի քո* » : *Վասն զի անասնական ունիք*
* p. 705 *զմիտս, և ընդ երկիր զլխարկեալ էք. ոչ ինչ ամենևին ուղիղ իմանայք [20] * որպէս վայել [21] է ճշմարիտ մարդկան. այլ նմանեցայք [22] այնմ զոր Դաւիթն ասաց. « Մարդ ի ⸢պատուի էր և ոչ իմացաւ. Հաւասարեաց անասնոց անմտից և նմանեցաւ [23] նոցա » : Իսկ Բաղդադու [24] գիտացեալ եթէ այսու մարթի նմա պատասխանել, ի թշնամանս դարձոյց զբանս իւր [25], և ոչ ի ժամու սաստելովն կարծէր դադարեցուցանել զայն՝*

[42] *այսոցիկ* E — [43] *Յոբա* E

18,1
[1] *Բաղդատա Սաւքեցոյ* E — [2] *անմտիս* E

18,2-3
[1] *յե՞րբ* E — [2] *Բաղդատ* E — [3] *զՅոբա* E — [4] *կամ* E — [5] *om.* E — [6] *զաւրանա* E — [7] *վերա* E — [8] *զրպարտիչսն* E — [9] *ճշմարտութեանն* E — [10] *Բաղդատ* E — [11] *էր* E — [12] *Յոբա* E — [13] *աղբիւրք բղխեն* E — [14] *վերա* E — [15] *Յոբա* E — [16] *մեծ* E — [17] *Յոբա* E — [18] E, *չաՀաւէր* VD — [19] *Յոբա* E — [20] *իմանէք* E — [21] *վաել* E — [22] *նմանեցէք* E — [23] *պ(ատուի). և. Հա(ւասարեաց). և.* E — [24] *Բաղդատու* E — [25] *om.* VD

jugeaient les paroles du philosophe comme des blessures (faites) à leurs oreilles. Les paroles des discours qui maintenant concernent Job en seront un exemple.

Job 18,1 «*Prenant la parole, Baldad de Shuah dit.*»

De nouveau, (l'Écriture) dit: «*Prenant la parole*», parce que l'insensé, s'emparant de quelques bribes des paroles du sage, le dénigre, comme si (celui-ci) n'avait pas exposé convenablement et éloquemment ce qu'il a dit.

18,2-3 «*Jusqu'à quand continueras-tu? Reste tranquille, pour que nous aussi nous parlions.* 3 *Pourquoi, comme des quadrupèdes, nous taisons-nous devant toi?*»

A ce qu'il semble, Baldad ignore d'où Job tire ses propos, ou encore d'où lui vient la logique de ses paroles, d'où lui vient la vigueur de ses paroles, et à quoi sa volonté le pousse, pour que le combattant «*continue*» de se battre. Plus (Job) voit ses adversaires nombreux, plus il se fortifie contre eux; plus il voit augmenter le nombre des calomniateurs, plus il se renouvelle pour répondre en faveur de la vérité. Ce n'est pas seulement en exhortant, mais c'est aussi en s'affermissant qu'il fait apparaître la vérité. Cela Baldad l'ignore, c'est pourquoi il dit: «*Jusqu'à quand continueras-tu?*» Il faut que Job le dise ou, puisqu'il ne l'a pas dit, nous, nous le dirons à sa place: «(Il continuera) jusqu'à ce que son esprit vous anime, jusqu'à ce qu'il fasse jaillir des sources[a], jusqu'à ce qu'il souffle la sagesse dans des vases sincères, jusqu'à ce que vous, vous soyez torturés par ses paroles comme à coups de lanière. Car vous ne comprenez pas la sagesse de Dieu et ne connaissez pas son économie vis-à-vis des justes et des pécheurs».

«*Reste tranquille pour que nous aussi nous parlions.*» Qu'est-ce qui vaut mieux: votre parole ou celle de Job? Votre éloquence cause un grave dommage, tandis que celle de Job est infiniment profitable aux hommes pieux; vos paroles énervent les combattants, tandis que Job non seulement encourage les combattants à la piété par (ses) actions, mais il (les) exhorte aussi par ses paroles.

«*Pourquoi, comme des quadrupèdes, nous taisons-nous devant toi?*» Parce que vous avez un esprit bestial[1] et que vous penchez la tête vers la terre. Vous n'avez absolument pas de pensées droites, comme il convient à des hommes véridiques, mais vous ressemblez à celui dont David a dit: «*L'homme était en honneur et il ne l'a pas compris; il s'est égalé aux bêtes insensées et leur a ressemblé*[b-2]». Quant à Baldad, lorsqu'il eut compris par ces (premiers mots) qu'il était possible de répondre à (Job), il changea ses paroles en insultes et, se faisant menaçant mal à propos, il pensait faire taire celui qui avait parlé à juste titre. C'est pourquoi la

18,2-3 a. cf. Jn 7,38. b. Ps. 48,13.

18,2-3

[1] Ce même thème, la vie bestiale de l'homme, plusieurs fois repris par Hésychius (cf. M. AUBINEAU, *Hom. fest.* V, 6, p. 169; voir aussi p. 129 et 144), a été utilisé dès la première *Homélie sur Job* en commentant *Job* 1,1a. Il provient évidemment du *Ps.* 48,13 qu'Hésychius va citer.

[2] Le texte est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 24,15-16 et différemment dans le même commentaire, sur *Lév.* 1,1-2 (*PG* 93, 1108A et 794B).

որ յիրաւի [26] խուսեցաւ. և վասն այսորիկ ՝զՅովբայ բանն [27] որ ոչ առ ի [28] յԱստուած ասացեալ էր, այլ Հակառակ դիմացողին, նա զայն իբրև ընդդէմ Աստուծոյ ասացեալ առնու, և այնուիկ թշնամանել զարդարն ոչ ամաչէ :

18,4a « *Եւ, աւէ, դու մխեալ ես բարկութեամբ* » :

Քանզի զայս ասացեալ էր Յովբայ [1] յառաջագոյն բանիւք, եթէ « բարկութեամբ Հարեր զիս ». բայց եթէ վասն որո՞յ ասէր, եցոյց որ ի կարգիս կայ [2] : « Կրճտեաց ի վերայ [3] իմ զատամունս իւր, նետք Հինից նորա անկեալ [4] ի վերայ [5] իմ » : Զայս Յովբ [6] ոչ ասէր զԱստուծոյ, վասն զի բարեպաշտ էր. այլ վասն ընդդիմացողին ասէր, որ վասն
անչափ անաւրէնութեան [7], սաստիկ բարկութեամբ զայր ի վերայ [8] արդարոյն, և զա—
p. 706 *տամունս * իւր կրճտէր ի ՝վերայ ճգնողին [9]. վասն զի ոչ ետ [10] նմա յաղթաՀարել [11] զինքն. և զի ոչ թուլացաւ [12] մարտնչել ընդ նմա : Վասն որոյ և Դաւիթ ասէր, եթէ [13] « Մեղաւոր [14] տեսցէ և ՝բարկասցի, զատամունս իւր կրճտեսցէ և Հալեսցի [15] » : Այլ Բաղդադ [16] անամաւթութեամբ զրպարտէ, և յբրանաւք բամբասէ : Ցուցանէ այս իսկ զոր ի վերայս ածէ :*

18,4b-c « *Իսկ արդ եթէ դու մեռանիցիս՝ անչէ՞ն մնայցէ [1] առ ի ներքոյ երկնից, ՝և կամ թէ [2] լերինք ի Հիմանէ տապալիցի՞ն [3]* » :

Բայց Յովբ [4] զայս ոչ ածէր զմտաւ, ՝ոչ միայն [5] վասն իւր, այլ և վասն ամենայն
ազգիս մարդկան, իբրև զփոքր մասնէ զարարածոց Աստուծոյ : Բազում անգամ զացես
զնա զի աւէ զայս խրատք բանիւք. կամ մի՛ եթէ [6] այս բանք ո՞չ իցեն Յովբայ [7], եթէ [8]
« Այր կանանցածին սակաւակեաց և լի բարկութեամբ, որ իբրև զծաղիկ ծաղկեալ՝
թաւթափեցաւ, խոյս ետ իբրև զստուեր [9] և մի՛ կացցէ » : Բայց սակայն և այսպէս
p. 707 *բազում անգամ ի Համար տանի մարդասէրն ազգիս մերում. և վասն այսորիկ * Յովբ [10]*
զայս ի վերայ [11] ածէ ասացելոցս. « Ո՞չ ապաքէն և [12] այնմ Համար առնիցես, և նմա
արարեր մտանել ի դատաստան առաջի քո » : Բայց Բաղդադու [13] ոչ էր արժան այսու
բանիւք և ոչ որ ըստ կարգիս կայ [14] ստն Հարկանել :

18,5 « *Եւ լոյս ամպարշտաց շիջանիցի՞, և ոչ պատաՀիցէ [1] նոցա բոց* » :

Այսինքն է, ոչ ծագեսցէ « նոցա բոց » լուսաւոր : Ոստի և Թէոդոտոն [2] փոխանակ

26 *յիրաւն* E — 27 *զՅոբա զբանն* E — 28 *om.* E

18,4a
1 *Յոբա* E — 2 *կա* E — 3 *վերա* E — 4 *om.* VD — 5 *վերա* E — 6 *Յոբ* E — 7 *անաւրէնութեանն* E — 8 *վերա* E — 9 *վերա արդարոյն* E — 10 E, *om.* V, *ետ con.* D — 11 *յաղթաՀարեալ* E — 12 *թուլացաւ ի* E — 13 *om.* E — 14 *մեղաւորն* E — 15 *բարկ(ասցի) և զատ(ամունս). և Հալ(եսցի) կորիցէ* E — 16 *Բաղդատ* E

18,4b-c
1 *մնասցէ* E — 2 *կամ եթէ* E — 3 *տապալեսցին* E — 4 *Յոբ* E — 5 *om.* E — 6 *թէ* E — 7 *Յոբա* E — 8 *թէ* E — 9 *ստուեր* E — 10 *Յոբ* E — 11 *վերա* E — 12 *om.* E — 13 *Բաղդատա* E — 14 *կա* E

parole de Job, qui avait été adressée non pas à Dieu, mais contre l'Opposant[3], lui (Baldad) la prend comme dite contre Dieu et, à cause de cela, n'a pas honte d'injurier le juste.

18,4a «*Et, dit-il, toi, tu es enfoncé dans la colère.*»

Job avait en effet dit ceci auparavant: «*Tu m'as frappé avec colère*[a]». Mais pourquoi (le) disait-il? La suite l'a révélé: «*Il a grincé des dents contre moi, les flèches de ses pillards sont tombées sur moi*[b]». Job ne disait pas cela de Dieu, parce qu'il était pieux[c], mais il le disait contre l'Adversaire qui, en raison de son iniquité sans bornes, aux prises avec une violente colère, se portait contre le juste et grinçait des dents[d] contre le combattant, car celui-ci ne lui permettait pas de le vaincre et ne faiblissait pas dans la lutte contre lui. C'est pourquoi David disait: «*Le pécheur verra et se mettra en colère, il grincera des dents et s'épuisera*[e]». Mais Baldad calomnie sans honte et dénigre avec insolence. C'est ce que manifeste précisément (les paroles) qu'il ajoute.

18,4b-c «*Or donc, si toi, tu meurs, (la terre) sous les cieux restera-t-elle inhabitée? Ou bien les montagnes seront-elles renversées depuis leur base?*»

Job cependant ne pensait pas cela de lui seulement, mais aussi de tout le genre humain, comme d'une petite partie des créatures de Dieu. Souvent tu le trouveras en train de dire cela avec ses propres paroles. Ne sont-elles pas de Job ces paroles: «*L'homme né de la femme a la vie courte et il est rempli de colère; lui, comme une fleur qui a fleuri, il est tombé après avoir été secoué; il s'est enfui comme une ombre et il ne se maintiendra pas*[a]»? Toutefois, même ainsi, souvent l'Ami des hommes est regardé comme de notre race et c'est pourquoi Job ajoute ceci à ses paroles: «*Ne te rendras-tu donc pas compte de ce qu'est celui-là? Et c'est lui que tu as fait entrer en jugement devant toi*[b]!» Il ne convenait donc pas que Baldad dise ces paroles[1] ni qu'il foule aux pieds (Job) par ce qui suit.

18,5 «*Et la lumière des impies s'éteindra-t-elle? Et leur flamme ne se rencontrera plus.*»

C'est-à-dire: «*Leur flamme*» lumineuse ne poindra pas. Voilà pourquoi

18,4a a. Job 16,9. b. Job 16,9. c. cf. Job 1,1.8; 2,3. d. cf. Job 16,9; Ps. 111,10. e. Ps. 111,10.

18,4b-c a. Job 14,2. b. Job 14,3.

[3] Ce nouveau nom donné à Satan n'est employé qu'ici dans les *Homélies sur Job*. Le mot arménien traduit vraisemblablement ἐναντιος, l'une des appellations du démon chez les auteurs chrétiens (cf. LAMPE, *PGL*, *sub verbo*, p. 464).

18,4b-c
[1] Les paroles du lemme *Job* 18,4b-c.

18,5
1 *պատահեցէ* E — 2 *Թէոդիտոն* E

« պատահելոյ » ոչ ծագեսցէ » ասէ. իսկ Սիմաքոս գրեաց՝ թէ « ոչ երևեսցի » : Զայս ⌜ասէ Բաղդադ [3], իբրև թէ [4] զամենայն մեղաւորաց պատահարս ողբասցէ, բայց ոչ ըստ նմին էին կամք նորա, այլ վասն Յովբայ [5] միայնոյ ասէր. վասն այսորիկ իբրև ի միոյ վերայ [6] շրջէ զգէմս բանիցս :

18,6a « Եւ լոյս նորա խաւար ի յարկի իւրում » :

Վասն զի արդարև Յովբ [1] « խաւար » համարէր [2] « զլոյսն ի [3] յարկի իւրում », նեղեալ ի բազում վշտացն որ պատեալ էին զնովաւ :

18,6b « Եւ ճրագ ի վերայ [1] նորա [2] շիջցի » :

Զդաս որդւոցն յիշեցուցանէ. քանզի Յովբայ [3] շիջեալք [4] եղեն իբրև « զճրագ ». և
* p. 708 յիրաւի ասէ, վասն զի ժառանգորդք * էին ստացուածոց, և ամենայն ազգի սպասաւորաց :

18,7a « Որսասցեն [1] յետինք զինչս նորա » :

Այսուիկ յայտնապէս ողբայ [2] զյափշտակեալ « ինչս » արդարոյն :

18,7b « Սխալեալ են խորհուրդք նորա » :

Վասն զի սաստիկ փութով արդարութեանն հոգք [1] տարաւ և իբրև զանաւրէն կրէր զախտն, որպէս կարծէին նոքա որք ոչ գիտէին զմրցմունս արդարոյն :

18,8 « Անգեալ [1] է ոտն նորա յորոգայթ, և շաղեսցի ի թակարդի » :

Վասն զի բազում ժամանակաւ ⌜էր եղեալ [2] ի վիշտսն [3] և ի հիւանդութիւնս, և ոչ ևս էր ելեալ անտի՝ իբրև « շաղեալ [4] ի թակարդի » :

18,9a « Եկեսցեն ի վերայ [1] նորա որոգայթք » :

Յաւելուած չարեաց սպառնալեաց, որպէս եցոյց [2] աւասիկ ըստ կարգիս :

18,9b « Զաւրացուցէ ի վերայ [1] նորա զծարաւիս » :

Զնոսա՝ վասն որոյ Դաւիթն ասէր. « Եւ ընթացան ի ծարաւս իւրեանց, խորհեցան

[3] *ասէր Բաղդատ* E — [4] *om.* E — [5] *Յոբա* E — [6] *վերա* E

18,6a
[1] *Յոբ* E — [2] *համարեալ* E — [3] *om.* VE, *add. cum.* D

18,6b
[1] *վերա* E — [2] *նոր* E — [3] *Յոբա* E — [4] *շիջեալ* E

18,7a
[1] *որսացին* E — [2] *ողբա* E

18,7b
[1] *հոգ* E

Théodotion, au lieu de «*se rencontrer*», dit: «*Ne poindra pas*[1]». Quant à Symmaque, il a écrit: «*N'apparaîtra pas*[2]». Baldad dit ceci, comme s'il se lamentait sur tous les malheurs des pécheurs; cependant ses intentions ne correspondaient pas à cela, mais il parlait du seul Job. C'est pour cela qu'il détourne le sens des paroles, du fait qu'il les (fait porter) sur un seul.

18,6a «*Et sa lumière, ténèbres sous son toit.*»
Parce que Job estimait vraiment «*ténèbres la lumière*» qui était «*sous son toit*», affligé des nombreuses calamités qui l'entouraient.

18,6b «*Et la lampe s'éteindra au-dessus de lui.*»
(Baldad) (lui) rappelle le chœur de (ses) enfants, car pour Job ils furent éteints comme «*une lampe*». C'est à juste titre que (Baldad) en parle, car ceux-ci étaient héritiers des biens et de tous les serviteurs de la tribu (de Job).

18,7a «*Que les plus vils s'emparent de ses biens.*»
Par là, (Baldad) se lamente clairement sur «*les biens*» du juste qui ont été volés.

18,7b «*Ses conseils se sont trompés.*»
Car c'est avec un zèle violent que (Job) a pris soin de la justice, et, comme un homme inique, il subissait la maladie[1]! Ainsi pensaient ceux qui ne connaissaient pas les combats du juste.

18,8 «*Son pied s'est pris dans le filet, et il s'empêtrera dans les mailles.*»
Car il avait été longtemps dans les calamités et les maladies, et il n'en était pas encore sorti, comme «*empêtré dans des mailles*».

18,9a «*Que tombent sur lui les filets*!»
Surcroît de menaces, de malheurs, comme (Baldad) l'a exposé par la suite.

18,9b «Qu'*il renforce contre lui les assoiffés*!»
Ceux dont David disait: «*Et ils ont couru dans leur soif, ils ont pensé repousser*

18,5
[1] Voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 33.
[2] *Ibid.*,

18,7b
[1] Baldad constate ironiquement que Job était égaré malgré son zèle pour la justice: son châtiment le prouve.

18,8
[1] *անկեալ* E — [2] *եղեալ էր* E — [3] *վիշտս* E — [4] *շաղել* E

18,9a
[1] *վերա* E — [2] *om.* E

18,9b
[1] *վերա* E

մերժել զպատիւ իմ » : Այլ սակայն և այպանելով [2] ոչ կարացին զաւրել արդարոյն. ի
* p. 709 զուր իսկ սպառնացաւ նմա [3] զյարձակումն * նոցա : Ընդունայնս առէ և որ ըստ կարգիս կայ [4] :

18,10 « Զի թաքուցեալ են [1] յերկրի տոռունք նորա. կալանք նորա շուրջանակի ի վերայ [2] շաւղաց նորա » :

Ճշմարիտ է այս, քանզի [3] « թաքուցանէ յերկրի զտոռունսն »՝ որով կապէ զպատրեալսն, այսինքն է, թէ ըստ երկրային [4] իմաստից և ըստ ցանկութեան երկրայնոցս : Եւ « զկալանս նորա » արասցէ բանսարկուն « շուրջանակի զշաւղաւք նորա ». այսինքն, թէ [5] շուրջ զմարդկային շաւղաւք. յամենայն կողմանց կամեցեալ որսալ և ըմբռնել [6] զնոսա. զարդարն՝ վասն հպարտութեան՝ և զմեղաւորն՝ վասն յուսահատութեան, զաղքատն՝ վասն տրտնջման, և զմեծատունն՝ վասն անյագութեան : Ուստի և Դաւիթ մարգարէութեամբ սաղմոսերգէր. « Լարս ձգեցին որոգայթ ⸢ոտից իմոց, և շուրջ շաւղաւք՝ իմովք եդին ինձ զգայթակղութիւն [7] » : Այլ զառաջինս արդար առնլով Բաղդադու [8] երկրորդաւքս առէ, որովք զՅովբ [9] անիծանէ, որում ⸢ոչ է [10] հնար անգանել [11] ընդ անիծիւք նորա :

* p. 710 **18,11** * « Սատակեսցեն զնա ցաւք, բազումք ⸢զոտիւք նորա պատեսցին [1] ի նեղութեան սովոյ » :

Այսինքն է « առ նա ». քանզի այս է « զոտիւք նորա », զի մաւտ եղեալ « զոտիւք նորա », զամենայն վիշտս նորա տեսցեն :

18,12 « Պատրաստեալ է նմա կործանումն ահագին » :

Այս ամենայն վայել [1] է ի վերայ [2] ամպարշտաց, այլ Յովբայ [3] այս ինչ ոչ է պատշաճ, քանզի « զնա ցաւք ոչ կորուսին », այլ և զաւրաւոր ճգնող ցուցին զնա, և զարդարութիւն նորա կրկնակի ցուցին : « Եւ եկին բազումք և պատեցին զոտիւք նորա ի նեղութեան սովոյ » : Այլ եկեղցն պարտ է զանձինս ողբալ և ոչ զարդարն. քանզի նա վասն համբերութեանն՝ պսակաց և երանութեանց արժանի էր. ոչ էր նմա « պատրաստեալ

[2] այպնելով E — [3] om. E — [4] կա E

18,10
[1] E, թաքուցանեն V, թաքուցեալ են con. D — [2] վերա E — [3] զի E — [4] երկրաին E — [5] եթէ E — [6] ըմբռնեալ E — [7] ոտ(ից). և շ(ուրջ). ինձ (զգայ–թակղու)թիւն E — [8] Բաղդատու E — [9] զՅոբ E — [10] չէ E — [11] ան–կանել E

18,11
[1] պատեսցեն զոտիւք նորա E

18,12
[1] վաել E — [2] վերա E — [3] Յոբա E

mon honneur[a-1] ». Toutefois, même par leurs moqueries, ils n'ont pu venir à bout du juste; c'est vraiment en vain qu'on l'a menacé de leur attaque. Ce sont encore des futilités que (Baldad) dit à la suite.

18,10 «*Car ses cordes sont dissimulées en terre; ses liens, tout autour, sur ses sentiers*[1].»

Cela est vrai, car (le démon) «*dissimule en terre les cordes*» au moyen desquelles il attache ceux qu'il a trompés, c'est-à-dire (ceux qui vivent) selon les maximes terrestres[a] et selon la convoitise des (créatures) terrestres[b]. Et le Délateur mettra ses liens «*tout autour, sur ses sentiers*», c'est-à-dire tout autour des sentiers des hommes. De tous côtés en effet, il veut les chasser et les capturer: le juste en raison de sa fierté, le pécheur en raison de son désespoir, le pauvre en raison de ses plaintes et le riche en raison de son avidité. Aussi, David, sur le mode prophétique, psalmodiait: «*Ils ont tendu des cordes, filets pour mes pieds, et autour de mes sentiers ils m'ont placé une occasion de chute*[c]». Mais alors que Baldad parlait avec justesse dans ses propos précédents, il ment dans les paroles suivantes avec lesquelles il maudit Job qui ne peut tomber sous sa malédiction.

18,11 «*Que les douleurs le fassent périr; que beaucoup entourent ses pieds dans la détresse de la famine*[1]!»

C'est-à-dire: «(Que beaucoup soient) auprès de lui»; car, «*autour de ses pieds*», cela veut dire que (beaucoup), se trouvant auprès de «*ses pieds*», verront toutes ses calamités.

18,12 «*Une chute terrible lui est préparée.*»

Tout cela va bien aux impies, mais cela ne convient pas à Job, car «*les douleurs ne l'ont pas fait périr*[a]», mais elles l'ont fait apparaître comme un combattant puissant, elles ont fait apparaître doublement sa justice. «*Beaucoup*[b]» sont venus «*et ont entouré ses pieds dans la détresse de la famine*[c]»; cependant il faut que ceux qui sont venus se lamentent sur eux-mêmes et non sur le juste, car (Job), en raison

18,9b a. Ps. 61,5.

18,10 a. cf. 1 Cor. 2,6; 3,19; etc... b. cf. 1 Pierre 4,2; 2 Pierre 1,4; etc... c. Ps. 139,6.

18,12 a. Job 18,11. b. Job 18,11. c. Job 18,11.

18,9b

[1] Le texte est différent de Z et de la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 180) où le second hémistiche vient en premier. La leçon propre n'est pas signalée dans les *Hexaples*. La deuxième partie de la citation est rapportée dans le commentaire sur le *Lévitique* 27,1-8: «*Admirabile enim vere est... totum semetipsum quempiam Deo offerre, ut animam suam Domino, vel sicut LXX, honorem animae suae Domino, id est, ut offerat Deo quem accepit ab eo animae honorem illum...*» (*PG* 93, 1158B).

18,10

[1] *Job* 18,10b est différent du lemme du début et est ici conforme au texte de Théodotion (FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, *Auctarium*, p. 8), selon l'*Alexandrinus* (cf. DHORME, *Job*, p. 237-238).

18,11

[1] Job 18,11a est différent du lemme du début.

աՀագին կործանումն », զի [4] նա զայլ զօրեալս յարուցանէր ի ձեռն իւրոյ իմաստասիրու—
թեանն [5] : Բայց միտ դիր, որպիսի՛ ինչ ասացելոցս և այլ առընթեր եդ Բաղդադ [6] :

18,13,15a « Կերիցին [1] կինք ոտից նորա. կերիցէ մահ տարաժամ զգեղեցկու—
թիւն նորա, 14 վայրեսցի [2] բժշկութիւն յարկաց նորա. Հասցէ նմա տագնապաւ
* p. 711 պատուհաս * արքունի. 15 բնակեսցէ ի յարկի նորա ի գիշերի իւրում » :

Քանզի այս բան տեսանելեաց ոչ արդարև պատահէ ամպարշտաց : Քանզի բազումք
յամպարշտաց, որք [3] ի լիութեան են, ոչ « ուտին կինք ոտից նորա ». ⸢վասն զի [4]
չարեաւք լիութեան ունի պատահի քաղաքավարութիւնս : Եւ ոչ « մահ տարաժամ եկեսցէ
ի վերայ [5] գեղեցկութեան նոցա », զի տեսանեմք [6] զբազում ամպարիշտս ի լիութեան
ծերացեալս. այլ և ոչ զամենայն ամպարիշտս տեսանեմք, զի « Հասեալ է ի վերայ [7]
նոցա պատուհաս արքունի » : Եւ ոչ « բժշկութիւն վայրեսցի [8] յարկաց նորա », յայտ
է թէ յայժմու կենացս և յաստի վայելչութենէս [9] : Իսկ ուրեմն յայտնապէս բարբաջէր
Բաղդադ [10] զայս ասելով, որ ոչ է սովորութիւն ամենայն իրաւք պատահել ամպար—
շտաց :

Իսկ եթէ վասն իմանալեացս [11] ասացեալ է նորա ի վերայ [12] ամպարշտաց, զի որ
ինչ այժմ կարծեցեալ է նոցա առաքինութիւն, « տարաժամ մահու » կործանեսցի.
քանզի « տարաժամ » է « մահ » ի մեղաց և յանհաւատութենէ : Իսկ ի Հանդերձեալ
* p. 712 յաւիտենին՝ ⸢չառաւեղք նոցա « կերիցին [13] ». վասն զի և այն ամպարիշտք * են, և
աներևոյթ եղիցի « գեղեցկութիւն » նոցա՝ փաղփաղուկ « մահու » ապականեալ. և
« բժշկութիւն յարկս » իւրեանց ոչ ընկալցին, և « Հասցէ » ի վերայ [14] նոցա « տագ—
նապաւ պատուհաս արքունի ». վասն զի ամենայն անաւրէնութիւնք նոցա եկանեն առ
Աստուած ի մեծ թագաւորն և յաւրէնսդիրն : « Եւ բնակեսցեն իբրև ի գիշերի յարկի
իւրեանց », քանզի եղանելոց են ի խաւարն արտաքին :

Բարիոք և ճշմարտութեամբ ասացեալ է, այլ ի Յովբայ [15] այս ամենայն աւտար է.
քանզի ոչ ⸢Հայհոյէ յԱստուած [16], և ոչ « Հասանէ նմա տագնապաւ պատուհաս ար—
քունի », զի ոչ առանց գոհութեան է զարարչէն. և ոչ եղիցին « կերեալ կինք » քաղա—
քավարութեան նորա, և ոչ « գեղեցկութիւն » առաքինութեանց նորա ապականեսցի
անհաւատութեամբ « մահու », և մի՛ աղաւթից նորա « բժշկութիւն՝ վայրեսցի յարկաց
նորա », և մի՛ ընկալցի զանտի « յարկս նորա » խաւար և « գիշեր ». քանզի մինչև ի
մեծութեանն էր՝ արդարագործութիւնս [17] առնէր, և մերկացեալ ի մեծութենէն՝ ևս
* p. 713 առաւել պայծառացոյց * զիւր արդարութիւնն ի ձեռն Համբերութեանն : Բայց մեք և
ըստ կարգիս միտ դիցուք, զի ցուցցեն բանքս եթէ ամպարշտաց միայն վայել [18] են
այսպիսի բանք՝ և ոչ Յովբայ [19] :

[4] քանզի E — [5] մարդասիրութեանն E — [6] Բաղդատ E

18,13-15a
[1] կերիցեն E — [2] վարեսցի E — [3] որ E — [4] քանզի E — [5] վերա E — [6] տեսանեմ E — [7] վերա E — [8] վարեսցի E — [9] վաելչութենէս E [10] Բաղդատ E — [11] իմանալեաց E — [12] վերա E — [13] և չառաւեղք նորա

de sa patience, méritait couronnes et bonheurs. Ce n'était pas pour lui «*qu'une chute terrible était préparée*», car lui, par sa philosophie, en relevait d'autres qui étaient tombés. Mais fais attention à ce que Baldad a ajouté en plus de ce qui a été dit.

18,13-15a «*Que la plante de ses pieds soit dévorée, qu'une mort prématurée dévore sa beauté,* 14*que la guérison soit enlevée de sa demeure, qu'un châtiment royal lui arrive rapidement! 15 Qu'en sa demeure il habite dans sa nuit!*»

D'après ce que l'on voit, ces (malheurs) n'arrivent pas nécessairement aux impies. Beaucoup en effet, de ceux des impies qui vivent dans l'abondance, n'ont pas «*la plante de leurs pieds dévorée*»: c'est même en raison du mal de l'abondance que (l'impie) adopte la présente conduite. «*Une mort prématurée ne viendra pas sur leur beauté*», car nous voyons de nombreux impies vieillis dans l'abondance[a]. Nous ne voyons pas non plus, pour tous les impies, «*qu'un châtiment royal soit arrivé*» sur eux. Pas davantage que «*la guérison soit enlevée de sa demeure*»; (il s'agit) évidemment de la vie présente et des jouissances d'ici-bas. Baldad radotait donc très nettement en disant ces (malédictions) qui, de toutes façons, n'arrivent pas habituellement aux impies.

Mais s'il a parlé contre les impies de réalités spirituelles[1], (cela s'explique): ce qu'ils ont regardé maintenant comme de la vertu sera détruit «*par une mort prématurée*»; «*la mort*» vient «*prématurément*» en effet, en raison du péché et de l'incrédulité. Dans le siècle à venir leurs pousses «*seront dévorées*[2]», car elles aussi sont impies, et leur «*beauté*» disparaîtra, «*la mort*» la détruisant rapidement. Leurs «*demeures*» ne recevront pas «*la guérison*», et «*un châtiment royal arrivera rapidement*» sur eux, car toutes leurs iniquités montent auprès de Dieu, le grand roi[b] et législateur. «*Et ils habiteront comme dans la nuit en leur demeure*», car ils iront dans les ténèbres extérieures[c].

Ces paroles sont bien dites et conformes à la vérité, mais tout cela est étranger à Job, car il ne blasphème pas Dieu. «*Un châtiment royal ne lui arrive pas rapidement*», car il n'est pas sans remercier le Créateur. «*La plante de ses pieds ne sera pas dévorée*» à cause de sa conduite, et «*la beauté*» de ses vertus ne sera pas altérée par «*une mort*» mécréante. «*La guérison*» (apportée) par sa prière «*ne sera pas enlevée de sa demeure*»; les ténèbres «*et la nuit*» n'occuperont pas «*sa demeure*»; tant qu'il était riche en effet, il accomplissait des œuvres justes et, une fois dépouillé de la richesse, il donna encore plus d'éclat à sa justice au moyen de sa patience. Quant à nous, faisons aussi attention à ce qui suit, pour que les paroles (de Baldad) (nous) dévoilent que de pareils propos conviennent aux seuls impies et non à Job.

18,13-15a a. cf. Ecclés. 7,16. — b. cf. Ps. 46,3; 94,3. — c. cf. Matth. 8,12; 22,13; 25,30.

18,13-15a
[1] Litt.: «*intelligibles*».
[2] Hésychius se réfère ici au sens propre du mot κλῶν, *rameau, rejeton*, que la LXX a utilisé en *Job* 18,13a pour désigner *les doigts de pieds, la plante des pieds* dans le texte biblique arménien.

կերիցեն E — 14 *վերա* E — 15 *Յոբա* E — 16 *Հայհոյեաց զԱստուած* E — 17 *արդարագործութիւն* E — 18 *վաել* E — 19 *Յոբա* E

18,15b « *Ցրեսցին վայելչութիւնք* [1] *նորա ծծմբով* [2] » :

Քանզի այս պատահեաց մերուցելոյն յերկրին Սոդոմայ և Գոմորայ [3]. *քանզի որ ինչ ուրեք պատահէ ամպարշտաց, այսմ պարտ է ակն ունել և այլոց ամպարշտաց, կամ յայսմ աշխարհի և կամ ի հանդերձելումն* :

18,16 « *Ի ներքուստ արմատք նորա ցամաքեսցին. և ի վերուստ անգցին* [1] *հունձք նորա* » :

Քանզի յամենայն կողմանց եկեսցէ [2] *ի վերայ* [3] *ամպարշտաց կորուստ, և յերկնից և յերկրէ* [4]. *վասն զի ամենայն արարածոց արարիչ է զոր նոքայն ցասուցանեն* :

18,17 « *Յիշատակ նորա կորիցէ յերկրէ, և ոչ գտցի անուն նորա առ երեսաւք* [1] *արտաքնովք* » :

Յայտ է թէ նոցա՝ որք յայնմ խաւարի ընակելոց են, զորս հրամայեաց [2] *արտաքս* [3] *տանել, որ զհարսանիսն կատարէր՝ որոյ* [4] *մտեալ էր աղտեղի հանդերձիւք, և ասէ.*
p. 714 « *Կապեցէք* * *զորա զոտս և զձեռս և հանէք ի խաւարն արտաքին, անդ եղիցի լալ աչաց և կրճել ատամանց. քանզի բազումք են կոչեցեալք և սակաւք են ընտրեալք* [5] » :
Առ նոցա « *երեսաւքն* » *և ամպարիշտն, քանզի առ նոսա է և ընդ նոսին տանջի* : « *Եւ ոչ գտցի անուն նոցա* », *քանզի հանեալք լինին բարուք* [6] *յերկրէն* [7] *արդարոց, և առ նոսա տանին, որոց անուանքն չիջեալ են իսպառ* : *Վասն որոյ և Դաւիթ այլուր զի երգէր քնարաւն.* « *Զանուանս նոցա ջնջեցեր յաւիտեանս յաւիտենից* » :

18,18 « *Մերժեսցեն զնոսա* [1] *ի լուսոյ ի խաւար* » :

Քանզի յայժմու լուսոյս հանեալ լինին ի խաւարն արտաքին :

18,19a-b « *Եւ մի՛ եղիցի նմա ծանաւթ ի ժողովրդեան իւրում* » :

Քանզի ի մէջ սպիտակազգեցաց միայն ինքն զգեցեալ աղտեղիս մտանէր : « *Եւ ոչ ապրեալ ի ներքոյ* [1] *երկնից տուն նորա* ». *քանզի ոչ եթէ այնպէս ինչ վարէր, եթէ*

18,15b
[1] *վաելչութիւնք* E — [2] *ծծըմբով* E — [3] *Սոդոմացւոց և Գոմորացւոց* E

18,16
[1] *անկցին* E — [2] E, *եկեսցեն* VD — [3] *վերա* E — [4] *ի յերկնից և ի յերկրէ* E

18,17
[1] *երեսովք* E — [2] *հրամաեաց* E — [3] E, *om.* VD — [4] *որ* E — [5] *և. հան(էք) ի խա(ւարն). անդ. կր(ճել) ատամ(անց). քանզի բ(ազումք). և սակաւ(ք). ընտ(րեալք)* E — [6] *բարիոք* E — [7] *երկրէն* E

18,18
[1] *զնա* E

18,19a-b
[1] *ներքո* E

18,18
[1] *On le rejettera*..., dans le lemme du début. Cette leçon n'a pas de témoins; ici, comme souvent, il faut penser à un aménagement du texte en fonction du contexte.

18,15b «*Que ses beautés soient détruites par le soufre!*»

De fait, cela est arrivé aux pécheurs, au pays de Sodome et de Gomorrhe[a], car ce qui arrive quelque part à des impies, il faut que les autres impies s'y attendent aussi, soit en ce monde soit dans le monde à venir.

18,16 «*Que sous* (*terre*) *ses racines se dessèchent, et qu'au-dessus sa moisson dépérisse!*»

Car de tous côtés viendra sur les impies la ruine, et des cieux et de la terre: (Dieu) est en effet créateur de toutes les créatures, lui dont ils provoquent la colère[a].

18,17 «*Que son souvenir disparaisse de la terre, et que son nom ne soit pas trouvé sur les places publiques!*»

Évidemment, il s'agit de ceux qui doivent habiter dans cette ténèbre, de ceux que (le Christ) a ordonné de mettre dehors[a], de celui qui participait aux noces et était entré avec des vêtements souillés: alors (le roi) dit: «*Liez-lui les pieds et les mains et jetez-le dans les ténèbres extérieures, là il y aura larmes des yeux et grincements de dents, car beaucoup ont été appelés et peu sont élus*[b] [1]». Sur leurs «*places*» (concerne) l'impie, car il est auprès d'eux (les damnés) et il est torturé avec eux[2]. «*Et leur nom ne sera pas trouvé*», car (les impies) sont jetés, à juste titre, hors de la terre des justes[3], et ils sont conduits avec ceux dont les noms sont disparus pour toujours[c]. C'est pourquoi David aussi, dans un autre passage, chantait sur la lyre: «*Tu as effacé leurs noms pour les siècles des siècles*[d]».

18,18 «*On les rejettera de la lumière dans les ténèbres*[1].»

(Les impies) sont en effet jetés, de la lumière présente, dans les ténèbres extérieures[a].

18,19a-b «*Et il ne sera pas connu dans son peuple.*»

Parmi les gens vêtus de blanc, (l'impie) était en effet le seul à entrer vêtu de (vêtements) souillés[a]. «*Et sa maison ne* (*sera*) *pas sauvée sous les cieux*», car il ne

18,15b a. cf. Gen. 19,24.

18,16 a. cf. Ps. 77,17.40.58, etc...

18,17 a. cf. Matth. 8,12; 25,30. b. Matth. 22,13-14. c. cf. Deut. 32,26; Ps. 108,15. d. Ps. 9,6.

18,18 a. a. cf. Matth. 8,12; 22,13; 25,30.

18,19a-b a. cf. Matth. 22,11.

18,17

[1] *Matth.* 22,13 est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations* I.B, n° 816, p. 272).

[2] Allusion, semble-t-il, aux «pleurs et aux grincements de dents» des damnés dans l'enfer.

[3] «*Un grand abîme*» sépare la terre des justes de celle des damnés (cf. *Lc* 16,26).

զտուն իւր ապրեցուցանէր [2] ։ Քանզի ոչ պահեաց զայն՝ զոր Աստուած վկայեաց [3] վասն Աբրաամու՝ թէ [4] պահեաց. « զի գիտէր եթէ կարգելոց էր զորդիս իւր և զտուն [5]
p. 715 յետ իւր. որպէս զի պահեսցեն զճանապարհս Տեառն գործել զարդարութիւնս * նորա և զիրաւունս, մինչև ածցէ Տէր Աստուած ի վերայ [6] Աբրաամու զամենայն զոր խաւսեցաւ ընդ նմա » ։

18,19c « Այլ ի նորայսն կացցեն աւտարք » ։

Քանզի ամենեցուն են պատրաստեալ բարիքն հանդերձեալ յաւիտենին, եթէ գնալ կամեսցին [1] ընդ ճանապարհն Աստուծոյ. ամենեցուն պատրաստեալ են անդ աւթեւանք [2], եթէ կամիցին արթունք լինել, բացցեն [3] որք ոչ գնան ընդ ճանապարհս [4] նորա ։ Վասն այսորիկ [5] ասացեալ է եթէ [6] « և [7] ի նորայսն կեցցեն աւտարք » ։ Այսինքն եթէ յամպարշտացն « կեցցեն » որք գնան ընդ ճանապարհս նորա, և կամ որոց չէ գնացեալ, այլ դեռ ևս գնալ կամիցին ։

18,20 « Հեծեծեսցեն ի վերայ [1] նորա յետինք. զառաջինսն կալան զարմանք » ։

« Յետինս » անուանեաց՝ որք ի ձեռն ապաշխարութեան մտին ի վարձ ի մետասաներորդ ժամու. և յիրաւի « հեծեն » ի վերայ [2] ամպարշտաց, եթէ [3] ընդէ՞ր և նոքա ոչ կամեցան հասանել փրկութեան ի ձեռն բարի ապաշխարութեան ։

Իսկ « զառաջինսն կալան զարմանք », որք ի սկզբանէ գործեցին զպատուիրանս Աստուծոյ. վասն ամպարշտացն [4] « կալան [5] զնոսա զարմանք », իբրև թէ զիա՞րդ և ոչ ի վախճան ժամանակիս հաւանեցան պատուիրանաց Աստուծոյ ։

* p. 716 **18,21a** * « Թէ ա՞յս են տունք անիրաւաց » ։

Խաւարն և գեհենն [1], և այլ ինչ է [2] որ սպառնացեալ է չարաց ի հանդերձեալ յաւիտենին ։

18,21b « Եւ ա՞յս տեղի այնոցիկ [1] որ [2] զՏէր ոչ ճանաչիցեն » ։

Ո՞ր և կամ ո՞րպէս զնա ոչ ընկալան [3], յայտնապէս Միածինն եցոյց մեզ. « Երթայք

[2] ապրեցուցէ E — [3] վկաեաց E — [4] եթէ E — [5] իւր *add.* E — [6] վերա E

18,19c
[1] կամիցին E — [2] աւթեվանք E — [3] բայցեն E — [4] ճանապարհ E — [5] որոյ E — [6] թէ E — [7] *om.* E

18,20
[1] վերա E — [2] վերա E — [3] թէ E — [4] ամպարշտաց E — [5] E, կալաւ VD

18,21a
[1] գեհեանն E — [2] *om.* E

18,21b
[1] *om.* E — [2] որք E — [3] ճանաչիցեն E

vivait pas de manière à sauver sa maison. Il n'observa pas en effet ce dont Dieu avait témoigné en faveur d'Abraham, à savoir qu'il observa (les voies du Seigneur): «*Car (Dieu) savait qu'Abraham allait prescrire à ses fils et à sa maison, après lui, d'observer les voies du Seigneur, d'accomplir sa justice et le droit, jusqu'à ce que le Seigneur Dieu réalise pour Abraham tout ce qu'il lui avait dit*[b-1]».

18,19c «*Mais chez lui se tiendront des étrangers*[1].»

Les biens du siècle à venir sont en effet préparés pour tous, s'ils veulent aller sur la voie de Dieu[a]; des demeures sont préparées[b] là-haut pour tous, s'ils veulent être vigilants; elles peuvent s'ouvrir à ceux qui ne vont pas sur les voies de (Dieu). C'est pour cela qu'il a été dit que «*des étrangers vivront aussi chez lui*». C'est-à-dire que «*vivront*», loin des impies, ceux qui vont sur les voies (de Dieu) ou ceux qui n'y sont pas encore allés, mais veulent y aller.

18,20 «*Les derniers gémiront*[1] *profondément sur lui; l'étonnement a saisi les premiers.*»

(Baldad) a appelé «*derniers*», ceux qui, au moyen de la pénitence, sont entrés pour le salaire de la onzième heure[a]; c'est à juste titre qu'«*ils gémissent*» sur les impies, (se demandant) pourquoi, eux aussi, ils n'ont pas voulu obtenir le salut au moyen d'une bonne pénitence. Et «*l'étonnement a saisi les premiers*», eux qui, dès le commencement, ont accompli les commandements de Dieu; c'est au sujet des impies que «*l'étonnement les a saisis*», c'est-à-dire: comment se fait-il qu'à la fin des temps, ils n'ont pas acquiescé, eux aussi, aux commandements de Dieu?

18,21a «*Est-ce là les maisons des (gens) iniques?*»

Les ténèbres, la géhenne et autres choses dont les méchants ont été menacés dans le siècle à venir.

18,21b «*Est-ce là aussi l'emplacement de ceux qui ne connaissent pas le Seigneur?*»

Quels sont ceux qui ne l'ont pas reçu et comment? Le Fils Unique nous l'a

b. Gen. 18,19.

18,19c a. cf. Ps. 17,22; 24,10, etc... — b. cf. Jn 14,2-3.

18,20 a. cf. Matth. 20,9.

18,19a-b

[1] Pour les leçons propres de ce texte voir l'apparat de l'éd. WEWERS (Göttingen, 1974), p. 187.

18,19c

[1] Le texte est différent du lemme du début. La leçon «*se tiendront*» conforme à Z (dont l'apparat signale la leçon *vivront*) n'a pas de témoins. Elle provient vraisemblablement d'une confusion entre «*kac'c'en, se tiendront* et *kec'c'en, vivront*». Le commentaire d'Hésychius suppose la lecture «*kec'c'en,* ζήσονται, *vivront*», comme on va le voir. Le traducteur du commentaire ou les copistes ont substitué le texte biblique arménien au texte grec.

18,20

[1] Le texte est différent du lemme du début. Dans la version d'Aquila, le verbe, mais un verbe différent (ἀδημονήσουσιν), est aussi au futur (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 34).

յինէն անիծեալք՝ ի ⌈Հուրն յաւիտենից, որ պատրաստեալ է բանսարկուին և ամենայն Հրեշտակաց նորա : Եթէ քաղցեայ, և ոչ ետուք ինձ ուտել. ծարաւեցի, և ոչ արբուցէք զիս [4] », *և որ ըստ սմին* [5] *ի կարգիս կայ* [6] : *Բայց դու մի՛ թերաՀաւատեր, եթէ զայս Բաղդադ* [7] *կարէր իմանալ և կամ առնել. քանզի ամենեցուն բնական աւրէնսն* [8] *յայտնի առնէ զԱստուծոյ դատաստանն. ամենեքին յորժամ բնական աւրինաւքն ուղիղ փարեսցին, գիտեն եթէ զի՞նչ արդարոց մնայ* [9], *և կամ* [10] *զի՞նչ մեղաւորաց. ուստի և այսպիսի յանցուցելոցն ոչ գոյ պատասխանատուութիւն առաջի մեծի* [11] *և աՀագին դատաւորին : Բայց Բաղդադ* [12] *յոյժ և առաւել բամբասանաց և անզգամելոց արժանի է, զի զայս գիտելով վասն ամպարշտացն, զՅովբ* [13] *ընդ նոսին անարժանութեամբ խառնէ. և նման է այնոցիկ որք* [14] *այժմ* [15] *զպոռնիկսն պարկեշտս անուանեն, և զարդարս՝*
p. 717 *արծաթասէրս* [16], *և զխոնարՀս՝ կեղծաւորս, և * զՀեզս՝ Հեգնողս :*

Բայց մեք բարեացն բարիս առասցուք, և բարեբանելով զարդարսն՝ զլեզուս մեր սրբեսցուք, և մաքրեսցուք զսիրտս մեր, միանգամայն զմարմինս և զոգիս մեր և զտաճար Հոգւոյ մերոյ նախանձաւորութեամբ արդարոցն ածցուք, և որ խնդայ [17] *ընդ պատիւ ծառայից* [18] *իւրոց զԱստուած՝ փառաւորեսցուք. ⌈նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից* [19]. *ամէն :*

4 *Հ(ուրն). որ (պատր)աստ(եալ). նոր(ա) զի քաղցեա. ծար(աւեցի)* E — 5 *սորին* E — 6 *կա* E — 7 *Բաղդատ* E — 8 *աւրէնս* E — 9 *մնա* E — 10 *կամ* E — 11 *մեծ* E — 12 *Բաղդատ* E — 13 *զՅոբ* E — 14 *որ* E — 15 *om.* E — 16 *արծաթասէր* E — 17 *խնդա* E — 18 *ծառաից* E — 19 *om.* E

exposé clairement: «*Allez loin de moi, maudits, au feu éternel qui a été préparé pour le Délateur et tous ses anges. C'est que, j'ai eu faim et vous ne m'avez pas donné à manger; j'ai eu soif et vous ne m'avez pas donné à boire*[a-1]», et ce qui se trouve à la suite. Mais toi, ne doute pas que Baldad pouvait comprendre cela ou le dire, parce que, pour tous, la loi naturelle manifeste le jugement de Dieu[2]. Tous, lorsqu'ils mènent une vie correcte selon la loi naturelle, savent ce qui attend les justes et ce qui (attend) les pécheurs; aussi pour ceux qui l'ont transgressée de cette façon, il n'y a pas d'apologie (possible) devant le grand et redoutable Juge. Mais Baldad mérite beaucoup plus que blâmes et mépris, car sachant ce qui concerne les impies, il les confond avec Job, d'une manière scélérate; il est ainsi semblable à ceux qui, maintenant, appellent chastes les fornicateurs, cupides les justes, hypocrites les humbles et affables les persifleurs.

Quant à nous, disons du bien des gens de bien et, en louant les justes, nous sanctifierons notre langue et nous purifierons notre cœur; en même temps nous consacrerons notre corps, notre âme et le temple de notre âme par notre zèle vis-à-vis des justes, et nous glorifierons Dieu qui se réjouit de l'honneur de ses serviteurs. A lui, gloire pour les siècles des siècles. Amen.

18,21b a. Matth. 25,41-42.

18,21b

[1] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations* I.B, n°950,1, p. 313). La leçon «*tous* ses anges» est inconnue du *Grand Comm. in Ps.* 78,3 (*PG* 27,724) et du *Comm. sur le Lév.* 17, 10-12; 18,26-29 (*PG* 93, 1005C, 1018C).

[2] «La loi naturelle» ou «la loi de nature» a été invoquée plusieurs fois dans les *Homélies sur Job* (voir Hom. I, sur *Job* 1b; III, sur *Job* 1,22). Hésychius en donne ici comme une définition.

Job 19,1 *Կրկնեալ անդրէն Յոբայ* [1] *ասէ.* 2 *« Մինչեւ ցե՞րբ* [2] *աշխատ առնէք զանձն իմ, և խախտէք* [3] *զիս բանիւք.* 3 *բայց գիտասջիք զի Տէր արար ընդ իս այսպէս : Բամբասէք զիս՝ և ոչ ամաչէք յարձակեալ ի վերայ* [4] *իմ նախատանաւք :* 4 *Այո՛, արդարև ես մոլորեցայ* [5] *և յիս Հանգուցեալ է մոլորութիւն, խաւսել բան զոր չէ* [6] *արժան* [7]*. և բանք իմ մոլորեալ են՝ և ոչ են ի դէպ ժամանակի :* 5 *Թողցուք զայդ որ յիմ վերայ մեծաբանեալ էք, և յարձակեալ էք ի վերայ իմ նախատանաւք :* 6 *Գիտասջիք՝ զի Տէր է որ խռովեցոյցն, և ամուրս ի վերայ իմ բարձրացոյց :* 7 *Եւ ահա ծաղր լինիմ նախատանաւք, և ոչ խաւսեցայց. աղաղակեցից՝ և ոչ ուստեք իցէ դատաստան :* 8 *Շուրջ պատեալ եմ, և ոչ կարացից անցանել. և ի վերայ երեսաց* p. 718 *իմոց խաւար եդ :* 9 *Մերկացոյց յինէն զփառս վերայցոյց * զպսակն ի գլխոյ իմմէ :* 10 *Պարուրեաց շուրջ զինև՝ և գնացի, եՀատ իբրև զծառ զյոյս իմ.* 11 *և չարաչար բարկութեամբ վարեցաւ ընդ իս, Համարեցաւ զիս իբրև զթշնամի :* 12 *Միանգամայն Հասին ի վերայ իմ Հէնք նորա, զճանապարՀս իմ պատեցին դարանակալք :* 13 *Հեռի եղեն յինէն եղբարք իմ, ծանեան զաւտարս քան զիս : Բարեկամք իմ անողորմք եղեն,* 14 *անգոսնեցին զիս մերձաւորք իմ, և ծանաւթք իմ մոռացան զանուն իմ :* 15 *Դրացիք տան իմոյ և աղախնայք իմ աւտար Համարեցան զիս, այլազգի թուէի առաջի նոցա :* 16 *Զծառայ իմ կոչեցի՝ և ոչ լուաւ, բերան իմ աղաչէր* 17 *և աղերսէր զկին իմ : Կոչէի որդոքանաւք զորդիս Հարճից իմոց,* 18 *և նոքա յաւիտեան ուրացան զիս. յորժամ յառնեմ,բամբասեն զիս :* 19 *Գարշեցան յինէն ծանաւթք իմ,*

Lemme XXII

[1] *Յոբա* E — [2] *յե՞րբ* E — [3] *խաղտէք* E — [4] *վերա* E — [5] *մոլորեցա* E — [6] *ոչ է* E — [7] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « և զոսկերս ունիմ յատամունս իմ* (p. 534, l. 2)

---

[14] Le texte est identique à Z. *Job* 19,13a est conforme à A (avec omission de δὲ). - *Job* 19,13b-c est conforme à BSA (avec omission de δὲ en *Job* 19,3c).

[15] *Job* 19,14a est différent de Z (...*m'*ont méprisé) et de BSA (...*m'ont méprisé*). - *Job* 19,14b est identique à Z et différent de BSA (*et mes connaissances*).

[16] Le texte est identique à Z et différent de BSA. Les mots: «...*m'ont regardé comme un étranger*», absents de la LXX, sont connus des Hexaples (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 35).

[17] Le texte est identique à Z. *Job* 19,16a est conforme à BS et *Job* 19,16b à BSA (avec omission de δὲ).

[18] *Job* 19,17a est différent de Z et de BSA (et *implorait*). - *Job* 19,17b est conforme à BS (avec omission de δὲ).

[19] Le texte est identique à Z. *Job* 19,18a est conforme à A et *Job* 19,18b à BSA.

Job 19,1 *Répliquant, Job dit*[1] : 2 «*Jusqu'à quand fatiguerez-vous mon âme et me briserez-vous par* (*vos*) *paroles*[2] ? 3 *Cependant, sachez que le Seigneur a agi ainsi envers moi. Vous me dénigrez et vous n'avez pas honte de m'assaillir d'injures*[3]. 4 *Oui, en vérité, moi, je me suis égaré et l'égarement a reposé en moi,* 4a *au point de tenir un discours qu'il ne convient pas (de tenir)*[4] ; *et mes paroles sont égarées et elles ne sont pas à propos*[5]. 5 *Laissons de côté le fait que vous l'avez pris de haut avec moi et que vous m'avez assailli d'injures*[6]. 6 *Sachez que c'est le Seigneur qui a mis le trouble et qui a élevé des forteresses sur moi*[7]. 7 *Et voilà que je suis un objet de dérision avec* (*vos*) *injures, et je ne parlerai pas ; je crierai et de nulle part ne viendra le jugement*[8]. 8 *Je suis encerclé et je ne pourrai pas passer, et sur mon visage il a mis des ténèbres*[9]. 9 *Il m'a dépouillé de la gloire, il a enlevé la couronne de ma tête*[10]. 10 *Il m'a amputé de tous côtés et je m'en suis allé ; il a coupé, comme un arbre, mon espérance*[11] ; 11 *et il s'est comporté envers moi avec une très grande colère, il m'a regardé comme un ennemi*[12]. 12 *Tous ensemble, ses brigands sont arrivés contre moi, des espions ont cerné mes voies*[13]. 13 *Mes frères se sont éloignés de moi, ils ont mieux reconnu les étrangers que moi. Mes amis ont été sans pitié*[14], 14 *mes proches m'ont méprisé et mes connaissances ont oublié mon nom*[15]. 15 *Les voisins de ma maison et mes servantes m'ont regardé comme un étranger ; devant eux, je paraissais d'une autre race*[16]. 16 *J'ai appelé mon serviteur et il n'a pas écouté ; ma bouche priait*[17] 17 *et implorait ma femme. J'appelais avec supplications les enfants de mes concubines*[18], 18 *et eux me renièrent pour toujours ; quand je me lève, ils me dénigrent*[19]. 19 *Mes connaissances m'ont pris en horreur et ceux que, moi, j'aimais,* *Lemme*

Lemme XXII

[1] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (avec omission de δὲ cependant).

[2] Le texte est identique à Z. -- *Job* 19,2a est conforme à A et *Job* 19,2b à BS.

[3] *Job* 19,3a est identique à Z et diffèrent de BSA (*cependant* sachez que...). *Job* 19,3b est différent de Z et de BSA (...m'assaillir *d'injures*).

[4] Le lemme du ms. E s'achève ici : on lit ensuite : «Jusqu'à cet endroit : *Et je tiens mes os dans les dents*». (*Job* 19,20)

[5] *Job* 19,4 est identique à Z. - *Job* 19,4 est conforme à A, *Job* 19,4c à SA et *Job* 19,4d à BSA.

[6] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[7] *Job* 19,6a est différent de Z et conforme à A. *Job* 19,6b est identique à Z et différent de BSA (omission de αὐτοῦ).

[8] Le texte est identique à Z. *Job* 19,7a est différent de BSA (*et... avec* [*vos*] *injures*...). *Job* 19,7b est conforme à BSA.

[9] *Job* 19,8a est identique à Z et conforme à BSA. *Job* 19,8b est différent de Z et conforme à A.

[10] *Job* 19,9a est différent de Z et conforme à BS (omission de δὲ). *Job* 19,19b est identique à Z et conforme à BSA (avec omission de δὲ).

[11] Le texte est identique à Z. *Job* 19,10a est conforme à BSA (omission du δὲ de AS). - *Job* 19,10b est conforme à BSA (omission de δὲ).

[12] Le texte est identique à Z. - *Job* 19,11a est conforme à BS (*et* il s'est...). - *Job* 19,11b est conforme à BA (omission de δὲ).

[13] Le texte est identique à Z et conforme à B (omission de δὲ en *Job* 19,12a).

և զարս ևս սիրէի՝ յարեան ի վերայ իմ ։ 20 Փտեցան մարմինք իմ ընդ մորթով իմով, և զոսկերս ՚ իմ ունիմ յատամունս [8] » ։(Job 19,1—20)

Զի ոչ եթէ կրիցէ որ ջուր ի ծովէ բազում զուլիւք, կարիցէ [9] սպառել զնա, և ոչ բազում լեզուաւք որ՝ կարիցէ սպառել զզովութիւն [10] սորա, թէպէտ և յանհնարին աւուրս [11] ասիցէ. որպէս որ զի զլեառն Հատանիցէ զլայն, և զքարինս կախիցէ, և զվէմս տաշիցէ * [p. 719] *առ ի շինուած տանց, կամ ի պատրաստութիւն տաճարաց, և ոչ որ կարիցէ սպառել [12], զոյնպէս և միոյ արդարոյ փառք լայն և բարձր՝ բարի գործովք և փառուք, լեզուաւք փառաբանեալ բրեալք. քարինս առաքինութեանց բախեն, ուստի և նկրքին տունս մեր յարինին և Հոգւոյս լինի բարուոք [13] տաճար ։*

Եւ մի տարացոյց ի բազմաց առ զՅովբ [14], ծանուանդ թէ [15] մին ի վեր է քան զբազումս ։ Քանզի սա ի մէնջ այսչափ [16] ժամանակս բրեալ ոչ նուազեաց առ ի մատակարարել մեզ զնիւթս, ուստի տունս Համբերութեան և տաճարս իմաստութեան կանգնել կարասցուք անձանց մերոց ։ Քանզի զինչ պարտ է մեզ առնել. թէ զիա՞րդ երկայնմտութեամբ Համբերէր [17] և այլոց յարձակմանց բանսարկուին, այլ և աղքատ ոչ Համբերէր զինքն՝ մերկացեալ ի մեծութենէն, այլ և յորդւոցն մեկնեալ՝ իբրև զՀայր որդւոց պերճանայր, և ընդ ՚ մարմնոյն մաշել [18] վիրաւք զրկընդխառն [19] թշնամոյն լինէր, յորժամ բարեկամքն նախատէին զնա. բայց [20] սակայն նա ոչ վաստակէր ի փառաբանելոյ զԱստուած. և զի նոքա բամբասէին՝ նա ոչ անզգէն բամբասէր, այլ յանդիմանելով Հեզաբէս՝ մարգարէութիւնս խառնէր ընդ յանդիմանութիւնսն, և կրկնակի * [p. 720] *աւգտեցուցանել կամէր զյանդիմանիչսն իւր արդարն, և ուսուցանէր ՚ նոցա զգիտութիւնս [21] վասն Հանդերձելոցն, եթէ [22] որում մասին արժանի լինին բամբասիչքն, և կամ որում ի զուր բամբասեալ ք [23], զի զայն գիտելով թողցեն զբամբասելն, և ի փառաբանել խոկասցին ։ Եւ այսմ յանդիմանութիւն եղիցի որ ի սմանէ ասացաւ զԲաղդադ [24], և ի ձեռն Բաղդադու [25] ցայլսն, որովք ի սկզբանէ սակաւ [26] մի յանդիմանեաց և կշտամբեաց, եթէ « պարտ էր ածանել և յորդորել զճգնողն, բայց դուք լքուցանէք » ։ Եւ ի վերայ [27] ածէ զՔրիստոսի չարչարանսն, որ եղեն վասն ազգի մարդկան. և ոչ ընդունայնս ինչ, այլ առ [28] ի ցոյցս՝ եթէ վասն այսորիկ արդարք վասն առաքինութեանց բազում և մեծամեծ վիշտս կրեն. և վասն բարեպաշտութեան բազում անգամ ճգնին, զի նմանողք եղիցին Տեառն ըստ ուժոյ իւրեանց ։ Բայց արդ եկայք մեք դիք [29] ստացելոցս Յովբայ [30] ՚ որ ըստ կարգիս կայ [31] ։*

[8] *ունիմ յատամունս իմ* E — [9] *կարասցէ* E — [10] *կարասցէ սպառեալ զզովութիւնս* E — [11] *յաւուրս* E — [12] *սպառեալ* E — [13] *բարիոք* E — [14] *զՅոբ* E — [15] *եթէ* E — [16] *այնչափ* E — [17] *Համբեր* VE, *Համբերէր corr. cum* D — [18] *մաշելն մարմնոյն* E — [19] *զիրկընդխառն* E — [20] *om.* E — [21] *զգիտութիւն* E — [22] *թէ* E — [23] *բամբասեալքն* E — [24] *զԲաղդատ* E — [25] *Բաղդատու* E — [26] *սակաւիկ* E — [27] *վերա* E — [28] *om.* E — [29] *դիցուք* E — [30] *Յոբա* E — [31] *om.* E

se sont levés contre moi[20]. 20 *Mes chairs ont pourri sous ma peau et je tiens mes os dans les dents*[21] ». (*Job* 19,1-20)

De même qu'à transporter l'eau de la mer avec de nombreux seaux on ne peut *Prologu* l'épuiser[1], de même avec de nombreuses paroles on ne peut épuiser la louange des saints, même si l'on parle tous les jours. De même qu'on entame une vaste montagne, taille des pierres et dégrossit des rochers pour la construction des demeures ou l'appareillage des temples, sans pouvoir l'épuiser, de même la vie d'un seul juste, magnanime et sublime par ses bonnes œuvres et sa conduite, lorsqu'elle est fouillée par les paroles des didascales: ils taillent des pierres en vertus qui façonnent notre demeure intérieure et construisent un beau temple pour nos âmes.

Prends Job comme un modèle parmi beaucoup, d'autant que ce (modèle) unique est supérieur à beaucoup. Si longtemps fouillé par nous en effet, il ne s'est pas amoindri à nous dispenser les matériaux dont nous pourrons bâtir, pour nos âmes, des demeures de patience et des temples de sagesse. Que devons-nous dire en effet? Comment (Job) supporta-t-il avec longanimité les assauts du Délateur et des autres? (Comment) ne s'estimait-il pas pauvre, même dépouillé de sa richesse? (Comment), même privé de ses enfants, se glorifiait-il de ses enfants comme un père? (Comment), malgré l'affaiblissement résultant de ses blessures, prenait-il l'ennemi à bras-le-corps, tandis que ses amis l'insultaient? (Job) ne se lassait pas cependant de glorifier Dieu, et alors que ceux-ci le dénigraient, lui ne les dénigrait pas en retour, mais en les réprimandant avec douceur, il mêlait les prophéties aux réprimandes. Le juste désirait ainsi être l'occasion d'un double profit pour ceux qui le réprimandaient. Il leur enseignait aussi la connaissance de l'avenir: quelle part méritent ceux qui dénigrent et quelle part ceux qui sont dénigrés sans raison, pour que sachant cela, ils renoncent à dénigrer et s'appliquent à glorifier. C'est en vue de cela que (Job) va réprimander Baldad, et, par l'intermédiaire de Baldad, ses autres (amis), avec les paroles dont il s'était servi, dès le début, pour réprimander et invectiver quelque peu: «Il fallait oindre et exhorter le lutteur, mais vous, vous le découragez[2]!» Il s'étend aussi sur la Passion que le Christ subit pour le genre humain, et ce n'est pas sans raison, mais afin que les justes supportent de nombreuses et extrêmes souffrances pour la vertu et qu'ils luttent souvent pour la piété, afin de devenir, selon leur force, semblables au Seigneur. Mais maintenant, allons! faites attention à ce que Job dit ensuite.

[20] Le texte est identique à Z. – *Job* 19,19 est conforme à A (avec omission de δέ en *Job* 19,19a).

[21] Le texte est identique à Z. *Job* 19,20a est conforme à BSA, et *Job* 19,20b différent de BSA (*je tiens* mes os...).

Prologue XXII

[1] L'exemple de Job, inépuisable comme la mer, va être invoqué tout au long de ce prologue: sur ce topos usuel, voir FESTUGIÈRE, *Lieux communs littéraires*, p. 132.

[2] Hésychius se réfère ici, en les glosant, aux reproches que Job a fait à ses amis après le discours d'Éliphaz (*Job* 6,15ss).

Job 19,1 *Կրկնեալ անդրէն Յովբայ [1] ասէ :*

p. 721 *Բայց եթէ զի՞նչ է « կրկնելս », բաւականութեամբ յառաջագոյն ասացաք, * իբրև [2] ըմբշաց նմանեցուցաք զնա և զբարեկամսն [3] իւր. այլ նոքա անմտութեամբ ասէին, բայց Յովբ [4] և զայս վերին իմաստութեամբն գործէր, զի բուռն հարկանէ զյառաջաբանէն Բաղդադայ [5]՝ զոր չարաչարն ասացեալ է, որ ասէ թէ « մինչև ցե՞րբ [6] ոչ դադարիցես » : Իսկ սա միանգամայն և զհարցումնն ելոյծ, և տակաւ մի սաստեաց, և նմանս նորին այսպէս սկսաւ ասել յառաջաբանելով :*

19,2 *« Մինչև ցե՞րբ [1] աշխատ առնէք զանձն իմ, և խախտէք [2] զիս բանիւք » :*

Այսինքն է՝ թէ « մինչև ցայնժամ ոչ դադարեցիք ի բանից, մինչև [3] դուք բամբասէք և հայհոյութիւնս [4] կարկատէք. զոր պարտ էր պսակել և յաղթութեան նշանս մատուցանել : Եւ զրպարտէք յետ յաղթութեանն զյաղթող ճգնողս, և աշխատէք աւելորդ բանիւք, և ընդունայն բանիւք ՝խախտէք՝ զզաւրութիւն իմ : ՝Մինչև ցե՞րբ [5] աշխատ առնէք զանձն իմ՝ : Քանզի ոչ ինչ է պէտք [6] ինձ յորժամ աշխատի մարմինս և ոչ ինչ
p. 722 *համարիմ զցաւսս, և ոչ հոգ տանիմ մարմնոյս [7] յորժամ մաշեսցի * և ծորեսցի կաւեղէնս [8] : Մի՛ խռովեցուցանէք զոգիս, մի՛ պղտորէք զմիտս. քանզի մինչ սա առողջ է՝ վիրաւորեմ զթշնամին և յաղթեմ ճգնողութեամբ [9], և ի վշտաց ոչ երկնչիմ : Բայց դուք ՝խախտէք զիս բանիւք՝, հատանելով զյոյս պսակաց, և ընկրկէք զընթացս՝ իբրև թէ ոչ ուղիղ ընթանամ » :*

19,3a *« Բայց միայն գիտասջիք զի Տէր արար ընդ իս այսպէս » :*

Ոչ վասն մեղաց « արար » զայս արդարոյն, և ոչ հատուցումն ըստ չար գործոց. բայց « Տէր » ինքնին կամի լինել հանդիսատես արդարոյն և բանսարկուին. և զսորա զոյժ զաւրութեան կամի [1] առնել հրապարակատես, և զնորա տկարութիւնն [2] յանդիմանել :

19,3b *« Բամբասէք զիս [1]՝ և ոչ ամաչէք յարձակեալ [2] ի վերայ [3] իմ » :*

« Ո՞չ գիտէք զի այժմ զաւրագոյն եմ և առաւել ևս [4] պատուական այժմ երևիմ ողջախոհաց. այժմ առեանս Յովբայ [5] թէպէտ և յերկրի է և ի վերայ [6] աղբեացն նստի, ահագին երևի՝ որք ուղղութեամբ կամին տեսանել. քանզի այժմ պատեալ են զնովաւ հրեշտակք [7], այժմ սպասաւոր [8] ոչ երևելիս՝ այլ աներևոյթս ստացեալ է : Բայց

19,1
[1] *Յոբա* E — [2] *իբրու* E — [3] *զբարեկամս* E — [4] *Յոբ* E — [5] *Բաղդատա* E — [6] *յե՞րբ* E

19,2
[1] *յե՞րբ* E — [2] *խաղտէք* E — [3] *մինչ* E — [4] *հահոութիւնս* E — [5] *յե՞րբ* E — [6] *պէտ* E — [7] *մարմնոյս* E — [8] *կաւեղէնս* E — [9] *ճգնութեամբ* E

19,3a
[1] *կամէր* E — [2] *տկարութիւն* E

19,3b
[1] *om.* E — [2] E *add.* *էք* — [3] *վերա* E — [4] E, *եւ* VD — [5] *Յոբա* E — [6] *վերա* E — [7] *հրշտակք* E — [8] *սպասաւորս* E

Job 19,1 *Répliquant Job dit.*

Que signifie ce «*répliquer*» ? Nous l'avons assez dit auparavant, quand nous avons assimilé à des athlètes (Job) et ses amis[1]. Ceux-ci parlaient avec sottise, mais Job, lui, le faisait avec une sagesse supérieure, car il s'empare du préambule de Baldad, (des paroles) que ce très cruel avait prononcées: «*Jusqu'à quand continueras-tu*[a]?» Et lui (Job), en même temps qu'il répondit à la question, parla aussi quelque peu violemment, utilisant en préambule des termes analogues à ceux de Baldad.

19,2 «*Jusqu'à quand fatiguerez-vous mon âme et me briserez-vous par vos paroles?*»

C'est-à-dire: «Je ne cesserai pas de parler, aussi longtemps que vous dénigrerez et que vous inventerez des blasphèmes. Il aurait fallu couronner (Job) et lui offrir les emblèmes de la victoire. Et, après la victoire, vous calomniez ce combattant victorieux, et vous le fatiguez par des paroles superflues et, par des paroles vaines, '*vous brisez*' ma force. '*Jusqu'à quand fatiguerez-vous mon âme?*' Je n'ai aucun besoin quand mon corps est fatigué, je tiens même pour rien les souffrances et je ne prends pas soin de ce corps, quand cette argile s'épuise et s'écoule. Ne troublez pas l'âme, ne brouillez pas l'esprit, car aussi longtemps que celui-ci est sain, je blesse l'Ennemi, je suis vainqueur dans le combat et je ne crains pas les douleurs. Mais vous, '*vous me brisez par* (*vos*) *paroles*' en m'enlevant l'espoir des couronnes, et vous me faites revenir sur mes pas, comme si je ne courais pas correctement ».

19,3a «*Cependant sachez seulement*[1] *que le Seigneur a agi ainsi envers moi.*»

Ce n'est pas en raison de péchés qu'«*il a agi*» ainsi avec le juste, ni en fonction d'œuvres mauvaises (qu'il lui a donné) cette rétribution. Mais «*le Seigneur*» veut être lui-même Spectateur du juste et du Délateur, et il veut donner en spectacle la force puissante de celui-là et réprimander la faiblesse de celui-ci.

19,3b «*Vous me dénigrez et vous n'avez pas honte de m'assaillir*[1].»

«Ne savez-vous pas que maintenant je suis plus fort, et que maintenant j'apparais beaucoup plus honorable à ceux qui pensent sainement? (Ne savez-vous pas) que maintenant, même si le tribunal de Job est sur terre et (même si Job) siège sur un fumier, il apparaît redoutable à ceux qui veulent (le) regarder correctement; maintenant en effet les anges l'entourent, maintenant il possède des

Job 19,1 a. Job 18,2.

19,1
[1] Plusieurs fois, comme ici, Hésychius a donné à ce terme le sens d'une joute oratoire (voir Hom. IV, sur *Job* 2,4a; VII, sur *Job* 4,1; Hom. XV, sur *Job* 12,2).

19,3a
[1] Le texte reprend le μόνον de la LXX, mais en conservant la conjonction *cependant* attestée par Z.

19,3b
[1] Le texte est différent du lemme du début, sans être conforme à BSA.

* p. 723 *դուք չարախաւսէք զինէն զամենայն ⌜ոգւոց աչս [9] ‘զամաւթ [10]’ ի բաց * մերժեալ. և ոչ միայն զի ի վերայ [11] բարեկամիս զայրացեալ ք [12] էք, այլ և ընդդէմ Աստուծոյ, որ էած զիս յայս մրցումն և ի ճգունս, ոչ զի ի ձէնջ ‘բամբասեցայց’. այլ զի յամենեցունց զարմանալի եղէց* » :

19,4 « *Այո, արդարև ես մոլորեցայ [1] և յիս Հանգուցեալ է մոլորութիւն, խաւսել բան զոր ոչ է արժան [2]. և բանք իմ մոլորեալ են՝ և ոչ են ի դէպ ժամանակի* » :

« *Բայց ոչ այնպէս որպէս դուք կարծէք. ոչ ‘մոլորի’ այն որ ⌜յԱստուծոյն վկայեցաւ [3], իբրև զճշմարիտ. ոչ ինչ արտաքոյ քան զիրաւունս խաւսի, որ ի վերին իմաստութենէն ազդեալ է. ոչ ինչ անարժանս խաւսի, որ եղեալ է զաւրական ի ձեռանէ արարչին : Բայց սակայն թէպէտ և այդպէս կարծէք, խրատել պարտ էր [4] և ոչ նախատել, մխիթարել և ոչ բամբասել. և ոչ զայս առնել՝ զոր դուք յանամաւթութենէ գործէք* » :

19,5 « *Թողցուք զայդ որ յիմ վերայ [1] մեծաբանեալ էք և յարձակեալ էք ի վերայ [2] իմ նախատանաւք* » :

* p. 724 « *Ընդէ՞ր ‘մեծարանեալ [3] էք ի վերայ [4]’ առն՝ որ իւրովի ⌜առնու * յանձն [5] զխոնարհութիւն. և ընդէ՞ր ‘յարձակեալ էք’ ի ⌜վերայ անգելոյս [6], ընդէ՞ր ‘նախատէք’ զսա որում պարտ էր լինել ձեզ ախտակից, և աղաւթս առնել ի վերայ [7] : Այլ Համարեաց թէ [8] ‘ի վերայ [9] իմ մեծարանէք’, իսկ ‘ի վերայ [10]’ Աստուծոյ ընդէ՞ր. քանզի ի նմանէն [11] են խնամք [12] ի վերայ [13] իմ* » :

19,6 « *Գիտասջիք՝ զի Տէր է որ խռովեցոյցն [1], և ամուրս ի վերայ [2] իմ բարձրացոյց* » :

« *Բամբասէք զՅովբ [3] իբրև թէ ընդունայն [4] խաւսիցի, իբրև թէ բարբառիցէ բանիւք, և կամ ‘խռովեալ ե’ մտաւք և կամ [5] բանիւք, և վասն այսորիկ ի վերայ [6] արդարութեան անձին վկայէ [7]. զոր որպէս ասէք՝ թէ չէ ստացեալ : ‘Արդ գիտասջիք՝ զի Տէր է որ խռովեցոյցն զիս’ : Զայս խռովութիւն՝ որ ոչ է խռովութիւն, զոր դուք կարծէք եթէ խռովութիւն իցէ [8]. քանզի ես ոչ ինձէն, այլ Հայելով [9] յՍստուած և ի վկայութիւն [10] նորա, այսպիսիս ասեմ վասն իմ. քանզի նա անուանեաց զիս ‘ճշմարիտ, անարատ, արդար, աստուածապաշտ’ : Ուստի և ի մեծ ճգնութիւն մատնեաց զիս վասն մեծամեծ*
* p. 725 *վկայութեանցն [11], բայց ոչ եթող զիս մերկ, այլ ‘ամուրս ⌝ի * վերայ [12] իմ բարձրացոյց’ : Մեծ և բարձր պարիսպ ինձ շնորհեաց զՀամբերութիւն, զորոյ զամրութիւնն*

[9] *ոգոց աչաց* E — [10] *ամաւթ* E — [11] *վերա* E — [12] *զայրացեալ* E

19,4
[1] *մոլորեցա* E — [2] *արժան է* E — [3] *յԱստուծոյ վկաեցաւ* E — [4] *է* E

19,5
[1] *վերա* E — [2] *վերա* E — [3] *մեծաբան* E — [4] *վերա* E — [5] *յանձն առնու* E — [6] *վերա անկելոյս* E — [7] *վկաէ* E — [8] *եթէ* E — [9] *վերա* E — [10] *վերա* E — [11] *նմանէ* E — [12] *խնամքս* E — [13] *վերա* E

serviteurs, non pas visibles mais invisibles. Vous cependant, vous dites du mal contre moi, repoussant '*la honte*' qui envahit les yeux de (votre) âme. Vous vous emportez en effet, non seulement contre l'ami, mais aussi contre Dieu, qui m'a mené à cette lutte et à ce combat, non pour que '*je sois dénigré*' par vous, mais pour que je sois admiré par tous.»

19,4 «*Oui, en vérité, moi, je me suis égaré et l'égarement a reposé en moi, au point de tenir un discours qu'il ne convient pas (de tenir); et mes paroles sont égarées et elles ne sont pas à propos.*»

«Cependant il n'en va pas comme vous, vous le pensez: il ne '*s'égare*' pas celui qui a reçu de Dieu le témoignage qu'il est '*véridique*[a]'; il ne dit rien d'étranger au droit celui qui est sous l'emprise de la sagesse d'en haut: il ne tient pas de propos indignes celui que la main du Créateur a rendu robuste. Toutefois, même si c'est cela que vous pensez, il fallait réprimander et non injurier, consoler et non dénigrer, et ne pas faire ce que vous, vous faites sans vergogne.»

19,5 «*Laissons de côté le fait que vous l'avez pris de haut avec moi et que vous m'avez assailli d'injures.*»

«Pourquoi '*l'avez-vous pris de haut avec*' un homme qui, de lui-même, accepte l'humiliation? Pourquoi '*avez-vous assailli*' celui qui est tombé? Pourquoi '*injuriez-vous*' celui pour qui vous devriez être compatissants et faire des prières? Que l'on croie que '*vous le prenez de haut avec moi*', mais '*avec*' Dieu, pourquoi? Sa sollicitude en effet est sur moi.»

19,6 «*Sachez que c'est le Seigneur qui a mis le trouble et qui a élevé des forteresses sur moi.*»

«Vous dénigrez Job comme s'il tenait des propos futiles, comme s'il disait des balivernes ou '*était troublé*' dans son esprit et ses paroles: c'est à cause de cela qu'il témoigne de sa justice. Il n'en aurait pas eu d'après vos dires! '*Sachez donc que c'est le Seigneur qui m'a troublé*[1]'. Ce trouble n'est pas un trouble, comme vous, vous imaginez le trouble. Ce n'est pas de moi-même en effet, mais les yeux fixés sur Dieu et sur son témoignage que je dis de telles (paroles) à mon sujet. Celui-ci en effet m'a appelé '*véridique, irréprochable, juste, pieux*[a]'. Aussi m'a-t-il livré pour une grande bataille, en raison de ces excellents témoignages; cependant

19,4 a. Job 1,1.8; 2,3.

19,6 a. Job 1,1.8; 2,3.

19,6
[1] Le texte diffère ici des deux lemmes: il s'écarte de l'*Alexandrinus* par la présence de οὖν, mais il adopte la leçon με que possèdent l'*Alexandrinus* et le *Sinaiticus*.

19,6
1 *զիս add.* E — 2 *վերա* E — 3 *դՅոր* E — 4 *ընդունայնս* E — 5 *om.* E — 6 *վերա* E — 7 *վկայէ* E — 8 *է* E — 9 *Հաւելով* E — 10 *վկաութիւն* E — 11 *վկաութեանցն* E — 12 *om.* E

ոչ կարեն քակել [13] թշնամիքն, և ոչ բազում մենքենայիւք կործանել, թէպէտ և բազում իրաւք փորձեցին [14] : Բայց յաւրինէ զայս ՝ի վերայ [15] իմ՝, զի արձան կանգնեսցէ զիս այնմիկ՝ որ [16] կամելով՝ զձեռամբ իւր ածցէ [17] զամենայն թշնամիսն [18] աներևոյթս » :

*Քանզի ոչ ևս կոչէր « ճշմարիտ, ˊանարատ և արդար » զՅովբ [19], զերկրային [20] ամանն, զկաւեղէն պատկերն, եթէ ոչ էր նորա զնմանութիւն և զկերպարանս բերեալ զայնորիկ՝ վասն որոյ [21] Դաւիթն ասէր, եթէ « Ճշմարտութիւն յերկրէ բուսաւ » : Բայց ինքն « Տէր արդար՝ և զարդարութիւն սիրեաց » : Իսկ Եսայի [22] ասէ. « Զանաւրէնութիւն ոչ գործեաց և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա » : Որչափ ինչ թուել կամիմ՝ եղև « ի ⸢վերայ » Յովբայ [23], բայց նշանակէ զնորա չարչարանս [24] : Վասն զի ⸢ինքն որդիքն [25] Հրէից ոչ կարէին ˝զայն ածել « ի վերայ » նորա [26], այլ կամաւք և p. 726 թողացուցանելով [27] Որդւոյն [28], որ կամեցաւ իւրով չարչարանաւք փրկել * զամենայն ազգս մարդկան. զոյնպէս լինէր և Հաւր կամաւք : Յիրաւի ուրեմն ասէ [29] իբրև թէ ի նմանէն [30] եկեալ ի վերայ [31] նորա :*

19,7a *« Եւ ահա ծիծաղիմ նախատանաւք, և ոչ խաւսեցայց » :*

Քանզի « ծաղր առնէր » Քրիստոս ի վերայ [1] խաչին զնախատողսն [2] իւր, որք ասէին ցնա. « Թէ [3] Որդի ես Աստուծոյ էջ ի խաչէդ ». և նա ոչ ինչ ասէր ցնոսա :

19,7b *« Աղաղակեցից [1] և ոչ ուստեք իցէ դատաստան » :*

Եւ այս նորա է՝ որ ասէր ցսպասաւորն որ ⸢զնա ապտակէր [2]. « Եթէ [3] չար ինչ խաւսեցայ [4] վկայեա [5] վասն չարին. իսկ եթէ բարի՝ ընդէ՞ր Հարկանես զիս » : Դատաստանն ոչ էր ճշմարիտ, յայտ է թէ և ոչ արդար. քանզի թէպէտ և բազումք էին դատաւորք, այլ ոչ որ ⸢ճշմարտութեամբ խաւսէր [6] :

19,8a *« Շուրջ պատեալ եմ, և ոչ կարացից անցանել » :*

Վասն զի [1] « շուրջ պատեալ » էին զՏէր դասք զաւրականացն Պիղատոսի [2] և ժողովուրդք Հրէիցն՝ յետ Հրամանին [3] Պիղատոսի : Ոմանք թքանէին ընդ երեսս, ոմանք

[13] քակտել E — [14] փորցեսցեն E — [15] վերա E — [16] *om.* E — [17] ածել E — [18] թշնամիս E — [19] արդար և անարատ զՅոբ E — [20] զերկրաին E — [21] որո E — [22] Եսաի E — [23] վերա Յոբա E — [24] չարչարանսն E — [25] ինքեանք որդիք E — [26] ածել ի վերա նորա զայն E — [27] թուլացուցանելով E — [28] Որդոյն E — [29] ասի E — [30] նմանէ E — [31] վերա E

19,7a
[1] վերա E — [2] նախատաւղսն E — [3] եթէ E

19,7b
[1] աղաղակեցին E — [2] ապտակէր զնա E — [3] թէ E — [4] խաւսեցա E — [5] վկաեա E — [6] ճշմարտապէս խաւսէր E

19,8a
[1] քանզի E — [2] E, Պիղատոս V, Պիղատոսի *con.* D — [3] Հրամանացն E

il ne m'a pas abandonné tout nu, mais '*il a élevé des forteresses sur moi*'. Il m'a fait don de la patience, grande et haute muraille; les ennemis ne peuvent en ébranler la solidité ni l'abattre avec de nombreuses machines, bien qu'ils l'aient tenté de plusieurs manières. Cependant il dispose cette (patience) '*sur moi*', afin de me dresser comme une colonne pour celui qui voudra se saisir de tous les ennemis invisibles[2].»

Job, le vase de terre, l'image d'argile[b], (Dieu) ne l'aurait pas appelé en effet «*véridique, irréprochable et juste*[c]», s'il n'avait aussi porté la ressemblance et l'image de celui dont David disait: «*La vérité a germé de la terre*[d,3]». Mais lui-même, «*le Seigneur,* (*est*) *juste et il a aimé la justice*[e]». Isaïe dit aussi: «*Il n'a pas commis d'iniquité et il ne s'est pas trouvé de ruse dans sa bouche*[f]». Tout ce que je pourrais alléguer arriva «*sur*» Job, mais signifie la passion du (Seigneur). Les fils des Juifs en effet ne pouvaient d'eux-mêmes amener cette (passion) «*sur*» lui, mais (ils le pouvaient) avec la volonté et la permission du Fils qui a voulu[g], par sa passion, sauver tout le genre humain[h]; et cela arrivait aussi avec la volonté du Père. C'est donc à juste titre que (Job) parle comme si cela était arrivé «*sur*» lui de la part de ce dernier[4].

19,7a «*Et voilà que je me ris de* (*vos*) *injures, et je ne parlerai pas*[1].»

Le Christ, sur la croix, «*se riait*» en effet de ses insulteurs qui lui disaient: «*Si tu es le Fils de Dieu, descends de cette croix*[a]!» Et lui ne leur disait rien.

19,7b «*Je crierai et de nulle part ne viendra le jugement.*»

Cela concerne celui qui disait au serviteur qui l'avait giflé: «*Si j'ai dit quelque chose de mal, témoigne de ce mal; mais si* (*j'ai*) *bien* (*parlé*), *pourquoi me frappes-tu*[a]?» Le jugement n'était pas vrai, c'est évident, ni juste, car, bien que les juges fussent nombreux, aucun cependant ne parlait selon la vérité.

19,8a «*Je suis encerclé et je ne pourrai pas passer.*»

Parce que la troupe des soldats de Pilate et la foule des Juifs «*encerclèrent*» le

b. cf. 2 Cor. 4,7. — c. cf. Job 1,1.8; 2,3. — d. Ps. 84,12. — e. Ps. 10,7. — f. Is. 53,9. — g. cf. Hébr. 10,9. — h. cf. 1 Tim. 2,4.

19,7a a. Matth. 27,40.

19,7b a. Jn 18,23.

[2] La patience dont Job est revêtu en fait «une forteresse». Mais il est aussi «une colonne», selon une image qu'affectionne Hésychius (voir Hom. I, prologue; Hom. IV sur *Job* 2,1b; Hom. XI, prologue; Hom. XIX, prologue), colonne dressée comme un modèle de la lutte contre les démons.

[3] Après avoir expliqué «*la forteresse sur moi*», comme une expression de la patience de Job, Hésychius va se concentrer sur les deux mots «*sur moi*»: Job a porté *sur* lui la ressemblance du Christ en sa passion

[4] Le trouble tombé *sur* Job a bien Dieu pour auteur, parce qu'il préfigurait les souffrances du Fils voulues par le Père.

19,7a

[1] Le texte est différent du lemme du début et conforme à BSA (à B pour γελῶ).

կոփէին, ոմանք հարկանէին ։ Բայց [4] *« ոչ անցանէր » ընդ մէջ « շուրջ պատելոյ »*
p. 727 *ժողովրդեանն. այսինքն է, թէ ոչ ելանէր և ոչ փախչէր, թէպէտ և * չորացուցանել*
կարէր զձեռս հարկանողացն, և խնուլ զբերանս այնոցիկ՝ որք [5] *թքանէին ընդ երեսս*
նորա, և կտրել զաջ [6] *որք կոփէին զնա. և զայս առնելով կարէր ելանել ընդ մէջ նոցա,*
որք տեսանէին զնա և որք ոչ տեսանէին ։

19,8b *« Եւ ի վերայ* [1] *երեսաց իմոց խաւար եղ » ։*

Յորժամ ի վեց ժամէ մինչև ցինն ժամն մնեալ ի խաւարի եհան զտիւն, զի մի՝ զարարչին երեսս ˜մերկանդամս տեսցէ [2] *արարածս ։*

19,9a *« Մերկացոյց յինէն զփառս իմ » ։*

Քանզի պարտ էր կատարել բանին մարգարէութեանն Եսայեայ [1]. *« Տեսաք զնա, և ոչ գոյր տեսիլ* [2] *և ոչ գեղեցկութիւն. ˙զի տեսիլ նորա անարգ էր և նուազեալ քան զամենայն որդիս մարդկան* [3] *» ։*

19,9b *« Վերացոյց զպսակն ի գլխոյ իմմէ* [1] *» ։*

Զի կարասցեն դնել զպսակ նոր ի փշոց ։

19,10a *« Պարուրեաց շուրջ զինև՝ և գնացի » ։*

Յորժամ աշակերտքն որ « շուրջ » զՔրիստոսիւ էին ցրուեցան [1], *իսկ նորա մատնեալ զինքն այնոցիկ որք* [2] *ըմբռնեցին զնա՝ « գնաց » ։*

19,10b *« Եհատ իբրև զծառ* [1] *զյոյս իմ » ։*

Ոչ ասաց թէ արմատաքի խլեաց, այլ եթէ [2] *« եհատ ». քանզի « ծառ* [3] *» յորժամ*
p. 728 *˹կտրի ի բնէն* [4], *բազում այլ ծառս բղխէ * յարմատոյն յետ կտրելոյն ։ Բայց սակայն*
Քրիստոսի խաչեցեալ [5], *թէպէտ և բազում անգամ յառաջագոյն ասացեալ էր աշա—*
կերտացն [6] *վասն յարութեանն իւրոյ, « հատաւ » ˹բազմաց յոյս վասն նորա* [7]. *քանզի*

4 *նա* *add.* E — 5 *որ* E — 6 *զձեռս* E

19,8b
1 *վերա* E — 2 *տեսցէ մերկանդամ* E

19,9a
1 *Եսաա* E — 2 *նորա տեսիլ* E — 3 *և այլն* E

19,9b
1 *իմոյ* E

19,10a
1 *ցրեցան* E — 2 *որ* E

19,10b
1 *ծառոյ* E — 2 *թէ* E — 3 *ծառն* E — 4 *հատանի ի բնէ* E — 5 *խաչեալ* E — 6 *om.* E — 7 *և բազմացոյց զնոսա* E

Seigneur à la suite de l'ordre de Pilate[a]. Les uns lui crachaient au visage[b], d'autres lui donnaient des coups de poing[c], d'autres le frappaient[d]. Cependant «*il ne passait pas*» au milieu du peuple[e] «*qui l'encerclait*», c'est-à-dire il ne s'évadait pas ni ne s'enfuyait, alors même qu'il pouvait dessécher les mains de ceux qui frappaient, fermer la bouche de ceux qui lui crachaient au visage, et trancher la main droite de ceux qui lui donnaient des coups de poing. En faisant cela, il eût pu sortir du milieu de ceux qui le voyaient et de ceux qui ne le voyaient pas.

19,8b «*Et sur mon visage il a mis des ténèbres.*»

Lorsque, de la sixième heure jusqu'à la neuvième heure, entré dans les ténèbres[a], il fit disparaître le jour, pour que la création ne vît pas à nu le visage du Créateur.

19,9a «*Il m'a dépouillé de ma gloire*[1].»

Il fallait en effet que s'accomplit la parole de la prophétie d'Isaïe: «*Nous l'avons vu et il n'avait ni apparence ni beauté, car son apparence était méprisable et inférieure à celle de tous les enfants des hommes*[a-2]».

19,9b «*Il a enlevé la couronne de ma tête.*»

Pour qu'ils puissent mettre une nouvelle couronne, faite d'épines[a].

19,10a «*Il m'a amputé de tous côtés et je m'en suis allé.*»

Lorsque les disciples qui étaient «*aux côtés*» du Christ furent dispersés[a]; quant à lui, s'étant livré à ceux qui s'étaient emparés de lui, «*il s'en est allé*».

19,10b «*Il a coupé, comme un arbre, mon espérance.*»

Il n'a pas dit qu'il a déraciné, mais qu'«*il a coupé*», car «*un arbre*», lorsqu'il a été tranché au niveau de sa souche, fait pousser beaucoup d'autres arbres à partir de sa racine après avoir été tranché. Une fois que le Christ eut été crucifié, l'espérance que beaucoup avait mise en lui «*fut coupée*», bien qu'auparavant il ait souvent entretenu les disciples de sa résurrection[a]; troublés en effet par sa pas-

19,8a a. cf. Matth. 27,26-27. b. cf. Matth. 27,30; Mc 15,19. c. cf. Jn 19,3. d. cf. Matth. 27,30; Mc 15,19; Lc 22,63. e. cf. Lc 4,30.

19,8b a. cf. Matth. 27,45; Mc 15,33; Lc 23,44.

19,9a a. Is. 53,2-3.

19,9b a. cf. Matth. 27,29; Mc 15,17; Jn 19,2.

19,10a a. cf. Matth. 16,21; 26,46; Mc 8,31; 14,50.

19,10b a. cf. Matth. 17,23; Mc 9,30.

19,9a

[1] Le texte, différent du lemme du début, rejoint ici l'*Alexandrinus* (*ma* gloire).

[2] Le texte est différent de Z, mais est conforme à la LXX et à ses variantes (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 320-321). Le ms. E ne donne qu'une partie de la citation.

պղտորեալք վասն չարչարանաց նորա՝ յուսահատեցան [8] վասն փրկչին. ցուցանէ իսկ և Կղէովպաս [9] ասելով, եթէ [10] « Մեք այնպէս ակն ունէաք, եթէ [11] սա է որ փրկելոցն [12] իցէ զԻսրայէլ ». ուստի և սաստեալ լինի [13] ի փրկչէն. իբրև թէ մինչ յայնչափ յանյուսութիւն [14] եհաս, յորժամ ասէր ցնա, եթէ [15] « Ո անմիտք և ծանրասիրտք առ [16] ի հաւատալ ամենայնի [17] զոր խաւսեցան մարգարէքն ». և [18] ցուցանելով իբրև թէ ոչ էր պարտ յուսահատել վասն նորա յուսոյն, ի վերայ [19] ածէ. « Ո՞չ զայս պարտ էր կրել Քրիստոսի, և ապա [20] մտանել ի փառս իւր » :

19,11a « Եւ չարաչար բարկութեամբ վարեցաւ ընդ իս » :
Պարտաւորութեամբն Ադամայ [1]. քանզի նորս եկն հատուցանել զպարտիսն հնոյն Ադամայ [2]. և վասն այսորիկ ի վերայ [3] էած.

19,11b « Համարեցաւ զիս իբրև զթշնամի » :
« Յայտ է թէ զպատուիրանազանցին զպարտիս [1] յինէն պահանջեաց » :

* p. 729 **19,12a-b** « Միանգամայն [1] հասին ի վերայ [2] իմ հէնք նորա. * Եւ պատրաստեցան ի վերայ իմ ճանապարհաւք իմովք » :
Քանզի ոչ ինչ էր տեսիլ « փորձութեանց » որում ոչ համբերեաց յայնժամ փրկիչն, թուլացուցանելով [3] և կամելով հաւր. վասն որոյ [4] « փորձութիւնք նորա [5] » ասին, որ ի հրէից եկին ի վերայ [6] նորա, զոր « պատրաստէին յամենայն ճանապարհս » Քրիստոսի, կամելով գտանել պատճառս կամ բանի կամ գործոյ [7] :

19,12c « Պատեցան զինև զարանակաւք » :
Թերևս նոքա՝ վասն որոյ այսպէս գրեալ է յաւետարանական պատմութեանն Ղուկայ [1], եթէ « Սպասելով առաքեցին զարանակալս՝ կեղծաւորեալք իբրև զարդարս.

[8] յուսահատեցին E — [9] Կղէոպաս E — [10] թէ E — [11] թէ E — [12] փրկելոց E — [13] *om.* E — [14] անյուսութիւն E — [15] թէ E — [16] *om.* E — [17] յամենայնի E — [18] *om.* E — [19] վերա E — [20] *om.* E

19,11a
[1] Ադամա E — [2] Ադամա E — [3] վերա E

19,11b
[1] պարտիս E

19,12a-b
[1] և միանգամայն E — [2] վերա E — [3] թուլացուցանելով E — [4] որո E — [5] նոր E — [6] վերա E — [7] ի բանի կամ ի գործոյ E

19,12c
[1] Ղուկա E

19,12c
[1] Le texte est différent du lemme du début et conforme à SA.
[2] Le texte, différent de Z et de NT, associe à *Lc* 20,20 les derniers mots de *Mc* 12,13.

sion, ils désespérèrent du Sauveur. C'est précisément ce que démontre Cléopas, quand il lui disait: «*Nous, nous espérions ainsi que ce serait lui qui sauverait Israël*[b]». C'est pourquoi il fut vivement réprimandé par le Sauveur, pour en être arrivé à un tel degré de désespoir, lorsque (le Christ) lui disait: «*Oh! insensés et cœurs lents à croire tout ce qu'ont dit les prophètes*[c-1]». Et montrant qu'il ne fallait pas perdre l'espoir mis en lui, il ajoute: «*Ne fallait-il pas que le Christ souffrît cela et alors entrât dans sa gloire*[d]?»

19,11a «*Et il s'est comporté envers moi avec une très grande colère.*»

Dans la condamnation d'Adam, car le nouvel (Adam)[a] est venu rembourser la dette[b] du vieil Adam. Voilà pourquoi (Job) a ajouté:

19,11b «*Il m'a regardé comme un ennemi.*»

«Il est évident qu'il a exigé de moi la dette du transgresseur[1].»

19,12a-b «*Tous ensemble, ses brigands sont arrivés contre moi. Et ils se sont préparés contre moi sur mes voies*[1].»

Car il n'y avait aucune espèce «*d'épreuves*[2]» que le Sauveur n'eût alors subie, avec la permission et la volonté du Père. C'est pourquoi sont dites «*ses épreuves*[3]», celles qui lui vinrent des Juifs, celles qu'«*ils préparaient sur toutes les voies*[4]» du Christ, voulant trouver des prétextes soit en parole soit en action.

19,12c «*Des espions m'ont cerné*[1].»

Peut-être ceux dont il est écrit dans le récit évangélique de Luc: «*S'étant mis aux aguets, ils envoyèrent des espions, prenant des airs de justes, pour pouvoir le prendre en paroles dans leurs filets*[a 2]». Pourquoi «*m'ont-ils cerné*», dit-il, c'est-à-

b. Lc 24,21. c. Lc 24,25. d. Lc 24,26.

19,11a a. cf. 1 Cor. 14,45. b. cf. Col. 2,14.

19,12c a. Lc 20,20.

19,10b

[1] Le texte est cité différemmment dans le *Grand Comm. in Psalm.* 96,1 (*PG* 55,776).

19,11b

[1] C'est dans la bouche du Christ qu'Hésychius met ces paroles.

19,12a-b

[1] Le deuxième hémistiche du verset *Job* 19,12 (selon l'hébreu), qui fait défaut dans la LXX, Z et le lemme du début, se lit ici sous une forme que l'on trouve presque identique chez Théodotion et Symmaque (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t.II, p.35). Hésychius intègre à son commentaire, on va le voir, ce texte inconnu de la LXX; il se servait d'une recension hexaplaire. Le texte biblique du *Commentaire sur Job* de Julien l'Arien possède aussi cet hémistiche (éd. HAGEDORN, p. 120).

[2] Hésychius se réfère, dans son commentaire, au premier sens de πειρατήρια, *épreuves*, à l'exclusion du sens dérivé «*brigands, pirates*» (cf. CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique*, p.870), sens adopté par la version arménienne. La traduction «*tentationes*» est attestée par saint Jérôme (cf. DHORME, *Job*, p.249).

[3] τὰ πειρατήρια αὐτοῦ de *Job* 19,12a.

[4] Voir supra le texte biblique différent.

զի կարասցեն ⌜որսալ զնա ² բանիւք » : Ընդէ՞ր « պատեցին զնա » ասէ, այսինքն է՝ դարանեցան, վասն զի կամէին զնա յարդարութենէն և յանաչառութենէ ³ « որսալ բանիւք » և ասէին, եթէ ⁴ « Վարդապետ գիտեմք զի ուղղութեամբ խաւսիս, և ուսուցանես, և ոչ ումեք առնուս ակն, այլ ճշմարտութեամբ ուսուցանես զճանապարհն Աստուծոյ. պա՞րտ է մեզ հարկս տալ կայսեր ⁵ թէ ոչ » :

19,13a-b *« Հեռի եղեն յինէն եղբարք իմ, ծանեան զաւտարս քան զիս » :*

Եւ զայս վկայեն ¹ աւետարանական շնորհքն, զի ճշմարտութեամբ վասն Տեառն p. 730 *ասացեալ * է. քանզի ասէ իսկ Յովհաննէս, եթէ ² « Եղբարք իւր ոչ հաւատային ³ ի նա ». յորժամ ասէին ցնա, եթէ ⁴ « Երթ ի Հրէաստան զի ⌜և աշակերտք ⁵ քո տեսցեն զնշանս՝ զոր առնես. քանզի ոչ ոք է որ ի ծածուկ գործիցէ ⁶, և կամիցի ⁷ զինքն համարձակութեամբ ցուցանել. իսկ եթէ զայս առնես յայտնեա՝ զքեզ աշխարհի » : Զայս ասէին, զի ոչ գիտէին զզաւրութիւն նորա, և « զաւտարս ճանաչեն քան » զնա յայտ է թէ զՀրեայս. այսինքն է՝ թէ զնոցայն խորհէին ⁸. ուստի պարտ էր զարմանալ զնմանէն՝ նոքա անգոսնէին :*

19,13c *« Բարեկամք իմ անողորմք եղեն ¹ » :*

« Բարեկամս » իւր ասէ՝ զորս ինքն ² սիրէր, զորդիս Հրէից. քանզի այնչափ սիրէր զնոսա վասն ազգակցութեանն Աբրահամու, մինչև ցքանանացին ³ ասէր. « Ոչ բարիոք է ⁴ առնուլ զհաց որդւոց ⁵ և ընկենուլ ⁶ շանց » : « Նոքա անողորմք եղեն », քանզի Պիղատոս հրամայեաց ⁷ արձակել զնա և նոքա խաչել հարկաւորեցին ⁸ :

19,14 *« Անգոսնեցին զիս մերձաւորք իմ, և որք ճանաչէին զանուն իմ՝ մոռացան զիս » :*

Զաշակերտսն ¹ իւր և զՊետրոս ակնարկէ, ⌜վասն զի ² էր նա քան զամենեսին ³ p. 731 *« մերձաւոր », ⌝մինչև ամենեքին ⁴ փախեան, և ⁵ նա * միայն երթայր զհետ. այլ և « զանուն » Տեառն նա յայտնապէս ճանաչէր. ո՞չ ընդ ամենեսին ⁶ ընդ աշակերտսն հարցեալ, եթէ ⁷ « Դուք զո՞ ասէք զինէն », սա յառաջագոյն քան զամենեսին ⁸ բարբառեցաւ, եթէ ⁹ « Դու ես որդի Աստուծոյ կենդանւոյ ¹⁰ » :*

² *զնա որսալ* E — ³ *յանչառութենէն* E — ⁴ *om.* E — ⁵ *om.* E

19,13a-b
¹ *վկաեն* E — ² *թէ* E — ³ *հաւատաին* E — ⁴ *թէ* E — ⁵ *աշակերտքն* E — ⁶ *գործէ* E — ⁷ *կամի* E — ⁸ E *add.* *և նոքա շնորհս առնէին*

19,13c
¹ *են* E — ² *om.* E — ³ *ցքանանացիսն* E — ⁴ *ոչ է բարիոք* E — ⁵ *մանկանց* E — ⁶ *արկանել* E — ⁷ *հրամանեաց* E — ⁸ *զնա add.* E

19,14
¹ *զաշակերտս* E — ² *քանզի* E — ³ *զամենեսեան* E — ⁴ *մինչ ամենեքեան* E — ⁵ *om.* E — ⁶ *ամենեսեան* E — ⁷ *թէ* E — ⁸ *զամենեսեան* E — ⁹ *թէ* E — ¹⁰ *կենդանոյ* E

² Voir dans l'*Homélie festale* XIII,1, *In SS. Petrum et Paulum*, les louanges qu'Hésychius décerne à Pierre (éd. AUBINEAU, p. 499-500).

dire se sont-ils mis à l'affût? Parce qu'il voulaient, sous le rapport de la justice et de l'impartialité, «*le prendre en paroles dans leurs filets*[b]». Aussi ils disaient: «*Maître, nous savons que tu parles et enseignes avec droiture et que tu ne fais acception de personne, mais que tu enseignes avec vérité la voie de Dieu. Faut-il que nous payions les taxes à l'empereur ou non*[c-3]?»

19,13a-b «*Mes frères se sont éloignés de moi, ils ont mieux reconnu les étrangers que moi.*»

La grâce de l'Évangile en témoigne; cela a été dit du Seigneur avec vérité. Jean dit en effet: «*Ses frères ne croyaient pas en lui*[a]», quand ils lui disaient: «*Va en Judée, pour que tes disciples aussi voient les signes que tu fais, car il n'est personne qui agit en secret et qui ne veuille se montrer en toute liberté. Si donc tu fais cela, manifeste-toi au monde*[b-1]». Ils disaient cela parce qu'ils ne connaissaient pas sa puissance et qu'«*ils reconnaissent mieux les étrangers que*» lui; (cela vise) évidemment les Juifs. C'est-à-dire qu'ils considéraient leurs intérêts[2]; là où il eût fallu l'admirer, eux (le) méprisaient.

19,13c «*Mes amis ont été sans pitié.*»

(Jésus) nomme ses «*amis*» ceux que lui-même aimait, les enfants des Juifs, car il les aimait en raison de leur parenté avec Abraham, au point de dire à la Cananéenne: «*Il n'est pas bien de prendre le pain des enfants et de le jeter aux chiens*[a-1]». Eux «*ont été sans pitié*», car Pilate ordonna de le relâcher, mais eux l'obligèrent à le crucifier[b].

19,14 «*Mes proches m'ont méprisé et ceux qui connaissaient mon nom m'ont oublié*[1].»

(Jésus) fait allusion à ses disciples et à Pierre, parce que celui-ci (lui) était plus «*proche*» que tous les (autres); tous s'enfuyaient en effet tandis que lui seul le suivait[a]. D'autre part, celui-ci (Pierre) connaissait clairement le «*nom*» du Seigneur. Quand (le Christ) interrogea tous les disciples: «*Vous, que dites-vous de moi*[b]?», celui-ci ne proclama-t-il pas avant tous: «*Toi, tu es le Fils du Dieu vivant*[c-2]»?

b. Mc 12,13. c. Lc 20,21-22.

19,13a-b a. Jn 7,5. b. Jn 7,3-4.

19,13c a. Matth. 15,26; Mc 7,27. b. cf. Lc 23,16; Jn 19,12.

19,14 a. cf. Matth. 26,56.58; Mc 14,50.54; Lc 22,54. b. Matth. 16,16; Mc 8,29; Lc 9,20. c. Matth. 16,16.

[3] Le texte est différent de Z et conforme à NT et à ses variantes.

19,13a-b
[1] Le texte est différent de Z et de NT (...et qui *ne veuille ... se montrer*).
[2] Le ms. E ajoute: «et ils se rendaient grâce».

19,13c
[1] Le texte est différent de Z, tant en *Matthieu* qu'en *Marc*, mais conforme à NT.

19,14
[1] *Job* 19,14b est différent du lemme du début et conforme à BS.

19,15 « *Դրացիք տան իմոյ* [1] *և աղախնայք օտար համարեցան զիս, այլազգի թուէի առաջի նոցա* » :

« *Աղախնայս* » *իւր* [2] *յիրաւի կոչէ զժողովարանն նոցա, և « տուն » զառաջին պատուիրանն, և « դրացիս » նորա զփարիսացիս* [3] *և զդպիրս, վասն զի էին մերձաւորք վասն գրոյն. սոքա « օտար և այլազգի համարեցան » զՔրիստոս, յորժամ Շամրտացի* [4] *անուանեցին զնա* :

19,16a « *Զծառայ* [1] *իմ կոչէի* [2] *և ոչ լուաւ* » :

Յայտնապէս զՅուդայէ [3] *ասէ. քանզի « ծառայ* [4] *» յիրաւի անուանի. վասն զի ժողովեալ ընդ աշակերտսն առ ի սպասաւորութիւն նորա, վասն այսորիկ կոչեաց զնա ասելով. « Յուդա համբուրելո՞վ եկիր մատնել զորդի մարդոյ ». բայց « ոչ լուաւ » Քրիստոսի, կամեցեալ նորա ուղղել դչար « ծառայն »*

19,16b-17a « *Բերան իմ աղաչէր* 17 *և աղերսէի* [1] *զկին իմ* » :

* p. 732 *ԶԵրուսաղէմէ ասէ, զոր խաւսեալ էր ինքեան վասն արինաց* * *պաշտամանն. քանզի զնա բազում անգամ « աղաչեաց » զի ապրեսցի, և բազում անգամ « աղերսեաց » զի դարձցի. մինչ զի և ասէր վասն նորա. « Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, որ սպաներ զմարգարէս, և քարկոծեցեր* [2] *զառաքեալսն ի քեզ, քանիցս ⌜անգամ կամեցայ ժողովել զորդիս քո, որպէս և հաւ զի ժողովէ զձագս իւր, և ոչ կամեցարուք »* [3] :

19,17b « *Կոչէի աղաչանաւք* [1] *զորդիս հարճից իմոց* » :

Որպէս « զաղախնայսն » իմացաք զժողովարանն Հրէից, նոյնպէս և « զհարճսն ». և որպէս « զդրացիսն » զդպիրսն և զփարիսացիս [2] *ասացաք վասն գրոյն, նոյնպէս և « որդիս ». զի վասն նորա և վասն այլոյ Հրէական ժողովրդեանն ի ձեռն Եսայեայ* [3] *մար—*

19,15
[1] *իմո* E — [2] *om.* E — [3] *զփարիսեցիս* E — [4] *Շամարտացի* E

19,16a
[1] *զծառա* E — [2] *կոչեցի* E — [3] *զՅուդաէ* E — [4] E, *om.* V, *յիրաւի ծառայ con.* D

19,16b-17a
[1] *աղերսէր* E — [2] *քարկոծէիր* E — [3] *կամ(եցայ). (ժող)ով(ել). քո. և ոչ կ(ամ) որպէս հ(աւ). զձ(ագս). և ոչ կ(ամեցար)ուք* E

19,17b
[1] *ողոքանաւք* E — [2] *զփարիսացիսն* E — [3] *Եսաիա* E

19,17b
[1] Voir supra le commentaire sur *Job* 19,15.
[2] Toujours le commentaire sur *Job* 19,15.
[3] La Synagogue opposée au Christ.
[4] Le peuple d'Israël auquel s'adressait Isaïe.

19,15 «*Les voisins de ma maison et les servantes m'ont regardé comme un étranger; devant eux, je paraissais d'une autre race.*»

A juste titre (le Christ) appelle «*ses servantes*» leur Synagogue, «*maison*», le premier commandement[1], et ses «*voisins*», les Pharisiens et les Scribes, parce qu'ils (lui) étaient proches en ce qui concerne l'Écriture. Ces (gens) «*regardèrent*[2]» le Christ «*comme un étranger* et *d'une autre race*», quand ils l'appelèrent Samaritain[a].

19,16a «*J'appelais*[1] *mon serviteur et il n'a pas écouté.*»

Évidemment, (le Christ) parle de Judas. C'est à juste titre en effet qu'il est appelé «*serviteur*», car il était associé aux disciples (qui étaient) à son service[a]. C'est pour cela que (le Christ) l'appela en ces termes: «*Judas, est-ce avec un baiser que tu es venu livrer le Fils de l'homme*[b-2]?» Mais «*il n'écouta pas*» le Christ, alors que celui-ci voulait corriger le mauvais «*serviteur*».

19,16b-17a «*Ma bouche priait* 17 *et j'implorais ma femme*[1].»

C'est de Jérusalem que (le Christ) parle; il se l'était fiancée pour le service de la Loi. Il l'«*avait priée*» en effet de nombreuses fois de se sauver, il l'«*avait implorée*» de nombreuses fois de se convertir, allant jusqu'à dire d'elle: «*Jérusalem, Jérusalem, toi qui as tué les prophètes et lapidé ceux qui t'étaient envoyés, combien de fois ai-je voulu rassembler tes enfants, comme une poule qui rassemble ses petits, et vous n'avez pas voulu*[a-2]».

19,17b «*J'appelais avec prières les enfants de mes concubines.*»

De même que nous avons compris «*les servantes*[a]» comme étant la Synagogue des Juifs[1], de même aussi «*les concubines*». De même que nous avons parlé des «*voisins*[b]» comme étant les Scribes et les Pharisiens, à cause de l'Écriture[2], de même aussi pour «*les enfants*». C'est à cause de cette (Synagogue)[3] et d'un autre peuple juif[4] que (le Christ) s'écria par l'intermédiaire du prophète Isaïe: «*J'ai*

19,15 a. cf. Jn 8,48.

19,16a a. cf. 1 Tim. 1,12. b. Lc 22,48.

19,16b-17a a. Matth. 23,37; Lc 13,34.

19,17b a. Job 19,15. b. Job 19,15.

19,15

[1] Le premier commandement de la Loi dont le Christ fait aussi le premier commandement de la nouvelle loi.

[2] La reprise, à l'intérieur du commentaire, de ce texte omis dans la LXX, prouve qu'Hésychius avait effectivement sous les yeux une recension hexaplaire de *Job*.

19,16a

[1] «*J'ai appelé*» dans le lemme du début; le ms. E et la *Chaîne sur Job* reprennent ici l'aoriste.

[2] Le texte est différent de Z et de NT (...*tu es venu*...).

19,16b-17a

[1] Le verset *Job* 19,17a est différent du lemme du début et conforme à BSA.

[2] Le texte est différent de Z, mais conforme à NT (*Matthieu*) et à ses variantes.

զարէի բարբառեցաւ, թէ « Որդիս ⌜ծնայ և բարձրացուցի, և նոքա զիս անարգեցին [4] ». « և ստէպ [5] ՝կոչեցի՝ զսոսա [6], ողբալով և սաստելով և մխիթարելով և խրատելով » :

19,18a « Եւ նոքա յաւիտեան մերժեցին զիս ».
ՅՊիղատոս բարբառեալ վասն նորա. « Ոչ զոք ունիմք ⌜թագաւոր բաց ի կայսերէ [1] » :

19,18b « Յորժամ յառնեմ, բամբասեն զիս » :
p. 733 Եւ ո՛ ոք * կարիցէ լինել յերկբայս, եթէ չիցէ [1] մարգարէութիւնս վասն Քրիստոսի : Քանզի ոչ արդարև պատշաճ և վայելուչ [2] ասի ի վերայ [3] Յովբայ [4]. բայց ի վերայ [5] Քրիստոսի յայտնապէս է մարգարէութիւնս. քանզի յետ յարութեանն այսպիսի ինչ վասն նորա խաւսեցեալ գտանի, եթէ [6] « Գիշերի եկին [7] աշակերտք նորա ⌜և գողացան [8] մինչ մեք ի քուն էաք ». զորոյ զամբաստանութիւն յիրաւի ձգելով, զայս ի կարգի եդ.

19,19 « Գարշեցան յինէն ծանաւթք իմ, և զորս ես սիրէի՝ յարեան ի վերայ [1] իմ » :
Քանզի գիտէին իսկ զՔրիստոս որդիքն Հրէից, աւրինացն ցուցանելով զնա և մարգարէիցն վկայելով [2] վասն նորա ի սկզբանէ. ուստի և զՏէր այսպէս գտանես բարբառեալ վասն նոցա [3], եթէ [4] « Եւ զիս ճանաչէք և գիտէք ուստի եմ ». և դարձեալ, « Մի՛ կարծէք եթէ [5] ես ամբաստան ինչ լինիցիմ զձէնջ առ Հաւր. բայց է որ ամբաստանիցէ զձէնջ, Մովսէս՝ յոր դուքն յուսացեալ էք. զի եթէ Հաւատացեալ էր [6] ձեր [7] Մովսէսի՝ և ինձ Հաւատայիք [8]. քանզի վասն իմ գրեաց նա » : Որչափ սիրեաց զնոսա՝ ցուցանեն
* p. 734 իսկ այս և տէրունական բանք. « Ոչ առ ոք եկի՝ բայց միայն առ ոչխարս ⌜կորուսեալս * տան [9] Իսրայելի » : Այլ և զաղաւթս՝ որ վասն նոցա մատոյց ի վերայ [10] խաչին. իսկ նոքա « գարշեցան », և զառ ի նմանէ խրատս ոչ ընգալան [11], և « յարեան ի վերայ [12] » նորա մինչև ի մահ մատուցեալք ընդ նմա :

[4] ծնա և բա(րձրացուցի). զիս E — [5] ստէպ ստէպ E — [6] զնոսա E

19,18a
[1] թ(ագաւոր) բաց (կայս)երէ E

19,18b
[1] ոչ իցէ E — [3] վաելուչ E — [3] վերա E — [4] Յոբա E — [5] վերա E — [6] թէ E — [7] եկեալ E — [8] գողացան զնա E

19,19
[1] վերա E — [2] վկաելով E — [3] նորա E — [4] թէ E — [5] թէ E — [6] էիք E — [7] *om.* E — [8] Հաւատաիք E — [9] *om.* E — [10] վերա E — [11] ընկալան E — [12] վերա E

---

[2] Le texte est différent de Z et de NT (*je ne suis venu chez personne*) (cf. LELOIR, *Citations* I.A, n° 650,8, p. 222). Dans le *Grand Comm. sur* le *Ps.* LXXIX, 3, et le *Comm. sur le Lév.* 16,11-13 (*PG* 55,727 et *PG* 93,992D) où la citation est identique, le texte s'ouvre comme ici: «*Non veni, nisi*...»

[3] Hésychius fait allusion ici au terme donné par Symmaque pour *Job* 19,19a: οἱ συνόμιλοί μου, (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 36).

engendré des enfants et les ai élevés, mais eux m'ont méprisé[c]». «Fréquemment je les '*ai appelés*', en me lamentant, en réprimandant avec colère, en consolant et en corrigeant.»

19,18a «*Et eux me rejetèrent*[1] *pour toujours.*»
Lorsque (les Juifs) criaient à Pilate à son sujet: «*Nous n'avons pas de roi en dehors de César*[a]».

19,18b «*Quand je me lève, ils me dénigrent.*»
Qui peut mettre en doute que cette prophétie concerne le Christ[1]? Car, en vérité, cela ne peut se dire raisonnablement et convenablement de Job. Cette prophétie porte clairement sur le Christ, car, après la résurrection il arriva que l'on colportait à son sujet les propos suivants: «*Ses disciples vinrent de nuit et le dérobèrent tandis que nous, nous dormions*[a-2]». Aggravant de plein droit son accusation, (Job) ajouta ceci:

19,19 «*Mes connaissances m'ont pris en horreur et ceux que, moi, j'aimais, se sont levés contre moi.*»
Les enfants des Juifs en effet connaissaient très bien le Christ, puisque la Loi le désignait et que les prophètes avaient témoigné de lui dès le commencement. Voilà pourquoi tu trouves aussi ces paroles du Seigneur à leur sujet: «*Et vous me connaissez et vous savez d'où je suis*[a]». Et encore: «*Ne pensez pas que moi, je vous accuse en quoi que ce soit auprès du Père; mais il y a celui qui vous accusera, Moïse, en qui vous, vous espérez; car si vous croyiez à Moïse, vous croiriez aussi en moi, parce que c'est de moi que celui-ci a écrit*[b-1]». Combien il les a aimés! Les paroles suivantes du Seigneur l'expriment bien: «*Je ne suis venu chez personne, si ce n'est chez les brebis perdues de la maison d'Israël*[c-2]». La prière qu'il offrit pour eux sur la croix[d] (l'exprime) aussi. Mais eux l'«*ont pris en horreur*», ils n'ont accepté de lui aucun conseil[3] et «*ils se sont levés contre*» lui, luttant contre lui jusqu'à la mort.

c. Is. 1,2.

19,18a a. Jn 19,15.

19,18b a. Matth. 28,13.

19,19 a. Jn 7,28. b. Jn 5,45-46. c. Matth. 15,24. d. cf. Lc 23,34.

19,18a
[1] Le verbe est ici conforme à BS, contrairement au lemme du début.

19,18b
[1] L'association du verbe ἀναστῶ, *yaṙnem*, *je me lève*, aux dénigrements des adversaires du Christ, fait surgir à la pensée d'Hésychius le nom de la même famille, ἀνάστασις, *la résurrection*, et la supercherie calomnieuse qu'inventèrent les grands prêtres pour la discréditer.
[2] Le texte est différent de Z et de NT (cf. LELOIR, *Citations* I,A, n° 1108,1, p. 355).

19,19
[1] Le texte est différent de Z et conforme à NT (sauf la conjonction: *mais* il y a celui...). Le verset *Jn* 5,46 est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 8,10-11 et 16,34 (*PG* 93,878 et 1002A).

19,20 « *Փտեցան մարմինք իմ ընդ մորթով* [1], *և զոսկերս իմ ունի* [2] *յատամունս* » :

Այսորքիւք իմացիր առել զտէրունական խորհուրդն. քանզի « մորթ » նորա յիրաւի անուանեսցի ամենայն ազգ մարդկան, մանաւանդ եկեղեցիք [3] *և որ ի նոցանէ* [4] *ժողովուրդք են : Ի սոսա և վասն սոցա « մարմինք » Քրիստոսի ոչ նեխելով, քանզի ոչ* ⌜*ետես մարմին նորա* [5] *զապականութիւն. այլ վասն իջանելոյն* [6] *նորա յերկնից առ ի չարչարանս՝ իբրև թէ բաշխեալ եղև ի կերակուր բարեպաշտաց : Քանզի ոչ ասէ նեխութիւն ապականութեան, այլ վասն կերակրոյն ասէ, զի եղև կակուղ* [7], *և « ատամանց » մերոց դիւրաւ ըմբռնելի : Քանզի ոչ կարէաք ունել զմարմին* [8] * p. 735 *Աստուծոյ, եթէ ոչ նորա զայս կամեցեալ էր վասն մերձանալոյ մերոյ * և ճաշակելոյ զմարմին նորա : Քանզի ցուցանէ իսկ որ ի կարգիս կայ* [9] : « ⌜*Եւ զոսկերս իմ ունիք յատամունս* [10] » : *Ցո՞ր ատամունս, յայտ է թէ յայն՝ որով ճաշակեն զխորհուրդն տէրունական, որ ոչ կարէին ունել զմարմինն Քրիստոսի, եթէ ոչ նորա կամաւք զիւր մարմինն իբրև* [11] *թէ եփեալ այնու բանիւք զոր բարբառեցաւ յորժամ* [12] *զխորհրդական ընթրիսն կատարէր ի Սիոնի* [13], *աւրհնեաց և ետ ի կերակուր որ ուտեն զնա :*

Որ կամիցի ճշմարտութեամբ վայելել [14] *և հաղորդ լինել թագաւորական ընթրեացն և խորհրդոյ հարսանեացն, և համարձակութեամբ փափկանալ, հալեսցեն զմարմինս իւրեանց և մեռեալք եղիցին* [15]*աշխարհիս այսորիկ, և մատուսցեն զմարմինս իւրեանց « կենդանի պատարագս, սուրբս և հաճոյս Աստուծոյ », և յամենայն չար ցանկութեանց անազդելիք եղիցին : Քանզի այնու եղիցի զաւրական Հաւր և աշակերտ Քրիստոսի և* * p. 736 *պաշտաւնեայ* [16] *Հոգւոյն. նմա * փառք՝ այժմ և միշտ, և յաւիտեանս յաւիտենից* [17] :

19,20
[1] *իմով* add. E — [2] *ունիմ* E — [3] *եկեղեցի* E — [4] *նմանէ* E — [5] *մարմին նորա ետես* E — [6] *իջանելոյ* E — [7] *կերակուր* E — [8] *զմարմինն* E — [9] *կա* E — [10] *իմ ունիմ յատամունս իմ* E — [11] *իբրու* E — [12] *յայնժամ* E — [13] *Սիոն* E — [14] *վաելել* E — [15] *եղիցեն* E — [16] *պաշտաւնեա* E — [17] *ամէն* E

19,20 «*Mes chairs ont pourri sous la peau et mes os tiennent aux dents*[1].»

Dans ces (paroles), comprends qu'il est question du mystère du Seigneur; tout le genre humain en effet doit être appelé, à juste titre, sa «*peau*», surtout les Églises et leurs assemblées. En elles et pour elles, «*les chairs*» du Christ ne se putréfient pas, parce que sa chair n'a pas vu la corruption[a]; mais du fait de sa descente des cieux en vue de la Passion, il fut en quelque sorte partagé en nourriture aux hommes pieux. (Job) ne parle pas en effet d'une putréfaction en vue de la corruption, mais il parle en fonction de la nourriture, car (le Christ) est devenu (une nourriture) tendre et facilement saisissable à nos «*dents*». Nous n'aurions pu en effet manger la chair de Dieu[2], si celui-ci n'avait pas voulu que nous nous approchions et que nous goûtions à sa chair. Ce qui vient ensuite le démontre bien: «*Et vous tenez mes os dans les dents*[3]». Dans quelles «*dents*[4]»? Évidemment dans celles avec lesquelles on goûte le sacrement du Seigneur, celles qui n'auraient pu manger la chair du Christ[b], si celui-ci n'avait béni[c] et n'avait voulu donner en nourriture[d], à ceux qui la mangent, sa chair, en quelque sorte cuite[5] par les paroles qu'il prononça[e], quand il accomplissait à Sion[6] la cène mystique[7].

Que ceux qui veulent goûter[f] et participer à ce festin royal[8] et à ce sacrement nuptial en toute vérité, et s'y réjouir en toute assurance, mortifient leur corps; qu'ils meurent aussi à ce monde, offrent leur corps «*en sacrifice vivant, saint et agréable à Dieu*[g]», et soient insensibles à toutes les convoitises mauvaises. C'est par là, en effet, que l'on deviendra soldat du Père, disciple du Christ et serviteur de l'Esprit. A lui la gloire, maintenant et toujours et dans les siècles des siècles.

19,20 a. cf. Ps. 15,10. — b. cf. Jn 6,53.54.55, etc... — c. cf. Matth. 26,26; Mc 14,22. — d. cf. Jn 6,56. — e. cf. Matth. 26,26-28; Mc 14,22-24; Lc 22,17-20; 1 Cor. 11,24-25. — f. cf. Ps. 33,9. — g. Rom. 12,1.

19,20

[1] Le texte est différent du lemme du début: absence du possessif en *Job* 19,20a (*ma* peau...); *Job* 19,20b est conforme à BS.

[2] Dans cette interprétation christologique des «chairs» de Job, on notera le réalisme de l'expression «la chair de Dieu», qui affirme vigoureusement l'identité du Fils et du Christ. JÜSSEN, *Die dogmatischen Anschauungen*, signale p. 137-138 (en notes) quelques formules voisines de celle-ci.

[3] Le verbe ne se trouve à la deuxième personne du pluriel dans aucun des témoins (LXX et traducteurs) de *Job* 19,20b; Hésychius modifie le texte, semble-t-il.

[4] Le ms. E possède clairement le signe interrogatif, absent de V.

[5] Allusion à la prescription d'*Exode* 12,9 de ne rien manger cru, ordre dont deux *Homélies Pascales* éditées se font l'écho (éd. P. NAUTIN, *SC* 27 et 36, p. 154-155 et 86-93). Le verbe grec ἕψω, donné comme équivalent de *ep'eal, cuites*, par le *NBH* (t. II, p. 705), n'est pas mentionné dans le *PGL* de Lampe.

[6] La basilique de Sion, regardée comme le lieu où le Christ institua l'Eucharistie. Le prologue de l'Homélie V a précédemment affirmé la même chose.

[7] Parmi tous les noms qu'Hésychius donne à l'Eucharistie (cf. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 290), celui-ci, qu'il emploie aussi une fois dans son *Interpret. Isaiae* 33,16 (éd. FAULHABER, p. 105), lui rappelle-t-il un texte liturgique? Le tropaire célèbre : «A ta cène mystique, Fils de Dieu ...», était chanté le jeudi saint, dans la liturgie hagiopolite selon le *Lectionnaire Géorgien* (éd. TARCHNISCHVILI, vol. 205, n° 51, p. 100).

[8] Ni cette appellation ni la suivante n'apparaissent dans les listes des noms de l'Eucharistie, établies par FAULHABER (*op. cit.*, p. 215-216) et DEVREESSE (*Les anciens commentateurs*, p. 289-291). La première s'inspire vraisemblablement de la parabole du festin nuptial de *Matthieu* 22,1-14, et la seconde d'*Apocalypse* 19,9.

Job 19,21 « Ողորմեցարուք ինձ, ⌜ողորմեցարուք ինձ[1], ո՛ բարեկամք[2], զի ձեռն Տեառն մերձեցաւ յիս : 22 Ընդէ՞ր հալածէք դուք[3] զիս իբրև զՏէր, և մարմնովք իմովք չյագէ՞ք յագեալ[4] : 23 Ո՛ տայր ինձ գրել զբանս իմ, և հանել զսոսա ի մատեան յաւիտեան, 24 գրչաւ երկաթեաւ և կապարեաւ, կամ ի վէմս քանդակեալ : 25 Քանզի գիտեմ զի մշտնջենաւոր է որ լուծանելոցն է զիս : 26 Յերկրէ յարուցանել զմորթ իմ որ կրեաց զայս ամենայն : Ի Տեառնէ վճարեցաւ ինձ այս. 27 զոր ես անձին իմում իրազէտ եմ, զոր ակն իմ եսես՝ և ոչ այլ ոք. ամենայն ինչ վախճանեցաւ ի ծոց իմ : 28 Ապա թէ ասիցէք, զի՞նչ խաւսեսցուք առաջի նորա, և արմատ բանի գտցուք ի նմա. 29 երկերուք և դուք ի ծածկելոյ : Զի բարկութիւն ի վերայ անաւրինաց եկեսցէ, և ապա գիտասցեն թէ ուր է նիւթ նոցա » : (Job 19,21—29)

Զընդունայն մեծութենէս բազմաց է փոյթ. և վասն պատուոյ, փառաց և ⌜երկրային
* p. 737 հարստութեանցս[5] ամենայն մարդկանս[6] է հոգ[7]. որոց անուանքն * բարիոք են, բայց իբրև ոչ ամենեքին. որոց ստացուածքն աւելորդ են, և վայելքն[8] ապականացու. զոր ժողովել[9] աշխատութեամբ է, և պահել անհնարին. որոյ[10] ծաղիկն գեղեցիկ է, այլ[11] ընդ չուշափելն թառամի. որոյ[12] ազնուութիւն[13] բանիւք է, իսկ իրաւք[14] անէծք : Իսկ արդարք զայսմանէ ⌜ոչ փոյթ[15] առնեն և ոչ հոգ տանին. այլ թէ զիա՞րդ ինքեանք զաւրականք եղիցին արարչին, և կամ թէ զիա՞րդ խառնեսցին ընդ[16] զունդս հրեշտակաց[17], և կամ[18] զիա՞րդ ի ⌜ձմեռնային կենացս[19] հասցեն ի նաւահանգիստն խաղաղութեան, կամ[20] թէ զիա՞րդ յաղթիցեն[21] որ ազգի ազգի ախտիւք մարտնչի ընդ նմա :

Lemme XXIII

[1] ողորմ(եցարուք) E — [2] իմ *add.* E — [3] *om.* E — [4] E *add.* : մինչև ցայն վայր. « և ապա գիտասցեն թէ ուր է նիւթ նոցա » (cf. l. 11) — [5] երկրաին հարստութեանց E — [6] մարդկան E — [7] փոյթ E — [8] վաելքն E — [9] ժողովելն E — [10] որո E — [11] եւ E — [12] որո E — [13] ազնուութիւնն E — [14] արդեամբք E — [15] անփոյթ E — [16] ի E — [17] հրշտակաց E — [18] կամ թէ E — [19] ձմեռնաին կենաց E — [20] և կամ E — [21] յաղթեսցեն E

Prologue XXIII

[1] Le prologue n'a pas de thème précis. Après quelques phrases sur la vanité des richesses et des honneurs, Hésychius propose l'exemple de patience et d'humilité que nous donnent les justes.

[2] Job a été présenté en effet comme «un soldat de Dieu» (Homélie III, sur *Job* 1,14), «un soldat du Père» (Homélie XXII, sur *Job* 19,20).

Lemme XXII

Job 19,21 «*Ayez pitié de moi, ayez pitié de moi, ô amis, car la main du Seigneur m'a frappé*[1]. 22 *Pourquoi, vous, me poursuivez-vous comme le Seigneur et ne vous êtes-vous pas rassasiés de ma chair*[2]? 23 *Qui me donnerait d'écrire mes paroles et de les divulguer dans un livre pour l'éternité*[3], 24 *ou de les graver dans le roc avec un stylet de fer et de plomb*[4]? 25 *Car je sais qu'il est éternel celui qui doit me délivrer*[5], 26 *pour relever de la terre ma peau qui a supporté tout cela. Cela a été accompli pour moi par le Seigneur*[6], 27 *ce dont, moi, j'ai conscience en moi-même, ce que mon œil a vu et non un autre; tout a été mené à terme dans mon sein*[7]. 28 *Mais si vous dites: Que dirons-nous devant lui, et* (*quelle*) *racine de parole trouverons-nous en lui*[8]? 29 *Craignez, vous aussi, ce qui est caché. Car la colère viendra sur les gens iniques, et alors ils sauront où est leur avoir*[9].» (*Job* 19,21-29)

Prologue XX

Beaucoup se soucient d'une vaine richesse et tous les hommes se préoccupent d'honneur, de gloire et de fortune terrestre[1]. Les appellations de ces (réalités) sont bonnes, mais nullement leur objet; leur possession est superflue et leur jouissance corruptible. On les amasse avec peine et il est impossible de les conserver; leur fleur est belle, mais elle se fane au toucher; leur bénédiction consiste dans des paroles, mais la malédiction est dans leur réalité. Les justes ne s'en soucient pas ni ne s'en préoccupent, mais bien plutôt (se préoccupent-ils de savoir) comment ils deviendront eux-mêmes soldats du Créateur[2], comment ils se mêleront aux chœurs des anges, comment, de l'hiver de cette vie, ils atteindront le havre de paix, et comment ils vaincront celui contre lequel (Job) livre bataille dans ses différentes maladies.

Lemme XXIII

[1] Le texte est identique à Z. *Job* 19,21a est conforme à BS et *Job* 19,21b à A (pour l'ordre des mots).

[2] Le texte est identique à Z. — *Job* 19,22a est conforme à S et *Job* 19,22b à BSA. Le lemme du ms. E s'achève ici; on lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Et alors ils sauront où est leur avoir*». (*Job* 19,29)

[3] Le texte est identique à Z. *Job* 19,23a est différent de BSA (omission de γὰρ). *Job* 19,23b est conforme à BSA.

[4] *Job* 19,24a est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 36). — *Job* 19,24b est différent de Z et conforme à SA.

[5] Le texte est différent de Z et conforme à B (ἐπὶ γῆς rattaché au v. 26).

[6] *Job* 19,26a est différent de Z et de SA (*de la terre*) et de B (...*tout* cela). — *Job* 19,26b est identique à Z et conforme à S.

[7] *Job* 19,27 est identique à Z. — *Job* 19,27a-b est conforme à BS. — *Job* 19,27c est différent de BSA (dans *mon* sein).

[8] Le texte est identique à Z. — *Job* 19,28a est conforme à BSA et *Job* 19,28b au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 36).

[9] Le texte est identique à Z. *Job* 19,29a est conforme à B. — *Job* 19,29b à BSA et *Job* 19,29c à BS.

Որոց եկայք և մեք ամենայն փութով նմանեսցուք, և համբերութեամբ փշրեսցուք զամենայն հնարագիտութիւն անհերևոյթ թշնամոյն. Թէպէտ և ոք վարձկան եղեալ նորա, կամեսցի նախատել զմեզ իբրև զմեղաւորս, մեք երկայնմտութեամբ անսասցուք նոցա, նմանեալք Յովբայ [22] : « Ճշմարտութեամբ գիտեմ եթէ այդ այդպէս է. քանզի զիա՞րդ
* p. 738 եղիցի մարդ արդար առաջի Տեառն » : * Եւ բանս եղիցի մեզ առ [23] ի խոստովանութիւն, և նախատողացն եղիցի ⌜առ ի [24] յիշատակ զղջի և դարձի : Զի լսելով եթէ ամենայն մարդիկ ընդ մեղաւք են, ոմանք ընդ մեծիւ և ոմանք ընդ փոքու, խոցին բանիւ և հարկանին խղճիւ, և ընթացեալ [25] խնդրեսցեն բժիշկ՝ զոր մեք խնդրեմք. քանզի եթէ [26] դարձեալ ոմանք կամեսցին [27] կողոպտել զհամբերութիւն մեր, ողբալով զաղքատութիւն մեր՝ յորում եմք, և կամ թէ զտկարութիւն մեր երկեցուցանել, և [28] կամ ի փորձութեանցս [29] մերոց յուսահատեսցեն, ընդ որում մեք մրցիմք, ասասցուք և մեք առ նոսա. « Եթէ զբարիսն ընկալաք ի ձեռանէ Տեառն, չարեացս զիա՞րդ ոչ համբերիցեմք [30] » : Եւ բանն լինի մեզ զովութիւն և պատարագ հաճոյ Աստուծոյ՝ քան զխոյս և զուարակս [31] : Իսկ զնոսա արասցէ ի կարաւտութեան [32], և ակն կալցին տանջանաց, վասն զի նմա կամեցան ծառայել [33] որ ոչ դադարէ ձուլել զփորձութիւնս, ջեռուցանելով զթագա—
* p. 739 ւորական ոսկին, և * սրբելով զգաւհեկանս նորա : Իսկ եթէ ստամբակք հպարտ [34] և ամբարտաւանք դիպեսցին, որք մեծաբանելով ձգտեսցին ընդ մեզ մեք խոնարհս [35] խաւսեսցուք ընդ նոսա՝ յորժամ հայհոյեսցեն [36] զմեզ : Բայց զի՞արդեաւք ունիցին խոնարհութեան բանքն [37] ⌜ի ներքոյ ինքեան [38] եթէ ոչ [39] զյիշատակս Աստուծոյ արարչի [40] մերոյ [41] : Քանզի այնպէս կարասցուք առ ի զգաստութիւն [42] ածել միանգամայն, և զարթուցանել յաւգուտս, ասելով ⌜զոր այժմ Յովբ ասէր [43] ցայնոսիկ որ բազում աւուրց ⌜սրէին զստմտութիւնս իւրեանց [44] ի վերայ [45] նորա :

Job 19,21 « Ողորմեցարուք ինձ, ողորմեցարուք ինձ, ո՛ բարեկամք [1] զի ձեռն Տեառն մխեցաւ յիս » :

« ՝Ողորմեցարուք ինձ՝, զի դուք ողորմութեան արժանի լինիք [2]. և զգութս ձեր ինձ փոխ տուք, զի և [3] դուք անդրէն գտջիք ի պիտոյ ժամանակի : ՝⌜Ողորմեցարուք
* p. 740 ինձ, ողորմեցարուք [4], վասն զի մարմինս աշխատեալ է ցաւովք [5], * և հոգիքս [6] ձերովք

22 Յոբա E — 23 *om.* E — 24 *om.* E — 25 ընթացեալ սրտիւ E — 26 թէ E — 27 կամիցին E — 28 *om.* E — 29 փորձութեանց E — 30 համբերեմք E — 31 զզուարակս E — 32 կարաւտութիւն E — 33 ծառաել E — 34 հպարտք — 35 խոնարհք E — 36 հահոեսցեն E — 37 բան E — 38 ի ներքս ինքեանս E — 39 E, *om.* VD — 40 արարչին E — 41 յուչ առնել *add.* E — 42 սգաութիւն E — 43 զայն զոր Յոբ ասէր այժմ E — 44 ունէին զստմտութիւն E — 45 վերա E

19,21
1 իմ *add.* E — 2 լինիցիք E — 3 *om.* E — 4 ողորմ(եցարուք). ող(որ—մեցար)ուք. E — 5 ցաւաւք E — 6 հոգիս E

didascale a fait retour à la personne du Christ, en fonction de laquelle il avait rédigé ses précédentes homélies.

Eh bien! nous aussi, mettons tous nos soins à leur ressembler et, dans la patience, brisons toute machination de l'Ennemi invisible[a]. Même si certains[3], devenus ses mercenaires, veulent nous insulter, parce que nous serions pécheurs, nous, écoutons-les avec longanimité, nous faisant semblables à Job: «*En vérité, je sais qu'il en est ainsi. Comment l'homme en effet sera-t-il juste en présence du Seigneur*[b]?» Cette parole nous servira d'aveu, mais, pour ceux qui (nous) insultent, elle servira de rappel au repentir et à la conversion. En apprenant que tous les hommes sont sous le joug du péché[c], les uns sous un grand et les autres sous un petit, (les insulteurs) sont inquiétés par ces propos et, saisis de remords, ils se mettent à courir à la recherche du Médecin que nous recherchons nous-mêmes. Et si d'autres veulent encore anéantir notre patience, en se lamentant sur la pauvreté dans laquelle nous nous trouvons, ou bien s'ils (veulent) effrayer notre faiblesse, ou encore s'ils nous vouent au désespoir en raison des épreuves dans lesquelles nous nous débattons, disons-leur, nous aussi: «*Si nous avons reçu les biens de la main du Seigneur, comment ne supporterions-nous pas les maux*[d]?» Ces paroles deviennent alors pour nous une louange et un sacrifice agréable à Dieu plus que les béliers et les taureaux[e]. Quant à ceux-là (les justes), (Dieu) les mettra dans le besoin; qu'ils s'attendent aussi à des tourments, car ils ont désiré servir celui qui ne cesse de forger[4] des épreuves[f], échauffant l'or royal[g] et épurant ses deniers[h]. S'il se rencontre des insolents orgueilleux, des superbes qui fulminent contre nous en le prenant de haut, nous, nous leur parlerons humblement, alors qu'ils nous injurient. Que portent donc en elles-mêmes des paroles d'humilité, si ce n'est le rappel de Dieu, notre créateur? Nous pourrons ainsi, en même temps, amener au bon sens et éveiller à ce qui est utile, en disant ce que Job disait à présent à ceux qui, durant de nombreux jours, aiguisaient contre lui leur colère.

Job 19,21 «*Ayez pitié de moi, ayez pitié de moi, ô amis, car la main du Seigneur m'a frappé*[1].»

«'*Ayez pitié de moi*', pour que vous, vous soyez dignes de pitié, et accordez-moi votre miséricorde, pour que vous aussi, en retour, vous trouviez (miséricorde) en temps opportun. '*Ayez pitié de moi, ayez pitié*', parce que ce corps est épuisé par

Prologue XXIII a. cf. 2 Cor. 2,11; Éphés. 6,11. b. Job 9,2. — c. cf. Rom. 3,9.23; Gal. 3,22. — d. Job 2,10. — e. cf. Dan. 3,39-40. f. cf. Jac. 1,2. — g. cf. Sag. 3,6. h. cf. Ps. 65,10.

[3] Allusion aux trois amis de Job, ses insulteurs.

[4] Les *Homélies festales* témoignent d'un emploi fréquent de ce mot par Hésychius (cf. AUBINEAU, p. XL); sa présence dans la version arménienne démontre la fidélité de la traduction.

19,21

[1] Les versets *Job* 19,21; 19,22; 19,23-24 vont être commentés deux fois à la suite. Le premier commentaire sur *Job* 19,21-24 (p. 556-559) est une exégèse littérale du texte: Hésychius décrit les combats et les souffrances de Job. Le deuxième commentaire sur *Job* 19,21-24 (p. 558-563) explique le texte dans un sens christologique, se conformant en cela aux précédentes homélies. Les versets *Job* 19,25-29 continueront à être commentés en fonction de la passion du Christ. L'existence de ces deux commentaires sur *Job* 19,21-24 et de ces deux types d'exégèse suppose-t-elle deux homélies différentes dont on aurait réuni les textes? L'hypothèse ne semble pas devoir être envisagée, puisqu'à la fin du texte sur *Job* 19,24 (voir p. 559), exégèse de type littéral, Hesychius annonce le commentaire qu'il va donner dans un sens christologique. On peut donc penser qu'après s'être engagé dans une explication des paroles de Job, le

բանիւք. քանզի ձեր նախատանքդ կարի սաստիկ չարագոյն [7] են քան գործուածս. նոցա ատամունք [8] ոչ Հանապազ ցցեալ են, բայց ձեր բանքդ ոչ դադարեն ի խոցոտելոյ [9] զմիս իմ : ՙ⸢Ողորմեցարուք ինձ, ողորմեցարուք [10], ո՛ բարեկամք՚ : Քանզի բարեկամաց ողորմել պարտ է և ոչ նախատել, միտակից լինել խոցելոյն և ոչ խոցոտել, ձեռն տալ անկելոյն [11] յերկիր և ոչ կոխել [12] և առաթուր Հարկանել՝ որ կամիցին յառնել » : « Քանզի ձեռն Տեառն մխեցաւ յիս » : Քանզի ոչ այսչափ կարէր զաւրանալ թշնամին, և ոչ ձեռն կարէր [13] արկանել բանսարկուն զմարմնովք արդարոյն, եթէ ոչ յԱստուծոյ առեալ էր Հրաման : « Ձեռն Տեառն մխեցաւ յիս » : Այն որ զայս ասաց ցթշնամին, եթէ [14] « Աւասիկ տամ զնա ի ձեռս քո, բայց միայն զոգի նորա պաՀեսցես դու » :

* p. 741 **19,22** *« Ընդէ՞ր Հալածէք դուք զիս իբրև զՏէր, և մարմնովք [1] իմովք * չիցէ՞ք յագեալ » :*

« Քանզի ՙՀալածէ՚ զՅոբ ՙՏէր՚ առ ի մրցմունս փորձանաց, որպէս և ՙդուք՚ այլ նա ի կեանս, իսկ դուք ի մաՀ : Նա սաՀմանեաց՝ եթէ [2] ՙյոգի ճգնողին մի՛ մերձանայցես [3]՚ : ԱՀա զնշան յաղթութեան պաՀէ ինձ, և զպսակն յաղթութեան պատրաստէ ինձ. աՀա զմրցմունս և զտեղի Հանդիսի կամի դադարեցուցանել վշտակցելով իմոյ [4] ճգնութեանս : Բայց դուք ՙմարմնովք [5] իմովք չիցէք յագեալ՚, այլ կամելով նորոգել զմրցմունս իմ և զպատերազմ, չարաչար բանիւք Հարկանէք զիս. այլ և յիշելով զանօգուտ բանս ձեր՝ մարտնչիմ առանց վՀատելոյ. այլ և զառաջիկայ [6] զճգունս իմ կամիմ ցուցանել ազգաց՝ որ առ յապա լինելոց են :

19,23-24 *« Ո՞ տայր ինձ գրել զբանս իմ, և Հանել զսոսա ի մատեան յաւիտեան,*
24 *գրչաւ երկաթեաւ ⸢և կապարեաւ ի վէմս [1] քանդակեալ, առ ի վկայութիւն [2] » :*

* p. 742 *« Զի [3] * կացցեն ազգաց առ ի բարի ցոյց մարտք ⸢Համբերութեանն Յոբայ [4]. զի պատմութիւնք իմոց փորձութեանցս, առ [5] ի Հաստատութիւն եղիցին այլոց արդարոց » : Եւ զայս ասէր Յոբ [6] առ [7] ի վերին երեսս բանից, բայց [8] ըստ ներքին մտաց այլ իմանայր, ուստի և զզէնս Քրիստոսի նմանեցուցանելով առակէր [9], զոր այսպէս քննելով զբանս՝ գիտասցուք :*

19,21 *« Ողորմեցարուք ⸢ինձ, ողորմեցարուք, ո՛ բարեկամք [1] » :*

Եւ զայս առ որդիս Հրէիցն ասէր, զի « բարեկամս » զնոսա վասն զաւակին Աբրաամու

[7] *om.* E — [8] *ատամունքն* E — [9] *խոտորելո* E — [10] *ողորմ(եցարուք). ող(որմեցարուք)* E — [11] *անկելոյն* E — [12] *նախատել* E — [13] *կարէ* E — [14] *թէ* E

19,22
[1] *մարմնաւք* E — [2] *թէ* E — [3] *մերձենայցես* E — [4] *իմո* E — [5] *մարմնաւք* E — [6] *զառաջիկա* E

19,23-24
[1] *ի կապարի կամ ի վէմս* E — [2] *վկաութիւն* E — [3] *քանզի* E — [4] *Համբերութեան Յոբա* E — [5] E, *այլ* V, *առ con.* D — [6] *Յոբ* E — [7] *om.* E — [8] *այլ բայց* E — [9] *առակէ* E

19,21
[1] *ողո(րմեցարուք)* E

les souffrances et cette âme, par vos paroles; vos insultes très violentes sont en effet pires que les vers, et les dents de ceux-ci ne sont pas constamment à mordre, tandis que vos paroles ne cessent de blesser mon esprit. '*Ayez pitié de moi, ayez pitié, ô amis!*' Le devoir des amis est en effet d'avoir pitié et non d'insulter, de compatir au blessé et non de blesser, de donner la main à celui qui est tombé à terre et non de piétiner et de fouler aux pieds ceux qui veulent se relever.» «*Car la main du Seigneur m'a frappé.*» L'Ennemi ne pouvait en effet devenir fort à ce point-là ni le Délateur porter la main sur le corps du juste, s'il n'en avait reçu ordre de Dieu. «*La main du Seigneur m'a frappé.*» C'est lui qui a dit ceci à l'Ennemi: «*Voici que je le livre en tes mains; toi, cependant, tu respecteras sa vie*[a]».

19,22 «*Pourquoi, vous, me poursuivez-vous comme le Seigneur et ne vous êtes-vous pas rassasiés de ma chair?*»

«Le Seigneur en effet '*poursuit*' Job en vue de combats qui l'éprouvent, comme '*vous*' aussi; mais lui, c'est pour la vie, et vous, pour la mort. Lui a précisé: '*Tu ne toucheras pas à la vie du combattant*[a]'. Voici qu'il me garde l'emblème de la victoire et qu'il me prépare la couronne de la victoire; voici qu'il veut interrompre les combats et (fermer) l'arène, parce qu'il compatit à ma peine. Quant à vous, '*vous ne vous êtes pas rassasiés de ma chair*', mais comme vous voulez faire renaître mes combats et la guerre, vous m'attaquez avec de méchantes paroles. Cependant, même avec le souvenir de vos paroles impitoyables, je me bats sans me décourager. De plus je veux montrer mes combats actuels aux générations qui viendront ensuite.

19,23-24 «*Qui me donnerait d'écrire mes paroles et de les divulguer dans un livre pour l'éternité,* 24 *en les gravant dans le roc avec un stylet de fer et de plomb, pour être un témoignage*[1]*?*»

«Pour que les combats de la patience de Job constituent un bon exemple pour les générations, pour que les récits de mes épreuves soient un soutien pour les autres justes.» C'est ce que disait Job extérieurement par ses paroles, mais selon leur sens intérieur, il comprenait autre chose: en devenant semblable à la personne du Christ, il la figurait. Nous le saurons en examinant en ce sens ses paroles.

19,21 «*Ayez pitié de moi, ayez pitié, ô amis*[1]*!*»

(Le Christ) disait cela aux enfants des Juifs, il les appelait ses «*amis*» en raison

19,21 a. Job 2,6.

19,22 a. Job 1,12.

19,23-24
[1] L'ordre des deux hémistiches du verset *Job* 19,24 est le même que dans la LXX: *Avec un stylet... dans le roc*. Le verset *Job* 19,24b est différent du lemme du début en raison de la présence de la leçon εἰς μαρτύριον qui provient de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 36); nous replaçons dans le lemme ce fragment de Théodotion, donné comme faisant partie du commentaire d'Hésychius par l'éditeur précédent.

19,21
[1] Hésychius va reprendre l'exégèse des versets *Job* 19,21-24, en les interprétant en fonction de l'économie rédemptrice.

ասէր, թէպէտ և ինքեանք զինքեանս ի թշնամութիւն դարձուցին վասն անունկնդրութեան : Վասն որոյ [2] և [3] ասէ ցնոսա. « ⌜Ողորմեցարուք ինձ, ողորմեցարուք [4] » : Զի լուիցեն բանից [5] նորա և մատիցեն առ փրկիչն, զի մի՛ ընդունայն եղիցի գալուստ փրկչին, և մի՛ մոլորեսցին ի Հովուէն ոչխարք Իսրայելի : Եւ մի՛ զարմանար եթէ աղերսելով և ողոքելով ենոյծ զզէմն [6] Քրիստոսի ճառ մարգարէութեանս. վասն զի և
p. 743 *Պաւղոս * ասէր, թէ « Աղաչեմ հաճեցարուք վասն Քրիստոսի ընդ Աստուծոյ ». և զի՞նչ եղ առ ընթեր այսոցիկ. « Որ [7] ոչն գիտէր զմեղս, նա [8] վասն մեր մեղս արար » : Զոր և յուր իսկ ըստ որում աւրինակի և Յովբ [9] ասաց. « Եթէ ձեռն Տեառն մխեցաւ յիս » : ԶՀաւրէ ասէր. քանզի լուար իսկ, եթէ « նա արար զնա վասն մեր մեղս, զայն որ ոչն գիտէր մեղս ». ոչ փոխեալ ի մեղս [10], այլ հաճոյ [11] թուեցաւ զի զմեր մեղս բարձցէ : Իսկ թէ [12] վասն է՞ր, ցուցանեն մեզ [13] որ ըստ կարգիս կայ [14]. « Զի մեք նովաւ եղիցուք արդարութիւն Աստուծոյ » : Նոյնպէս և անէծք եղև, զի կամեցաւ բառնալ զաւրէնս անիծից : Եւ դարձեալ լուր Պաւղոսի՝ զոր գրէ առ Գաղատացիս [15]. « Քրիստոս գնեաց զմեզ յանիծիցն ⌜յաւրինաց, լինեալ վասն մեր անէծք. զի գրեալ է, թէ անիծեալ ամենայն՝ որ կախեալ է զփայտէ [16] զի ի հեթանոսս աւրհնութիւն Աբրահամու եղիցի ի Քրիստոս Յիսուս » :*

19,22 *« Ընդէ՞ր հալածէք դուք զիս իբրև զՏէր, և ⌜մարմնով իմով [1] չիցէք յագեալ » :*

« Քանզի Հայր, ասէ, փութացուցանէ զիս վասն մարդկան չարչարիլ, յոր և ես իսկ
p. 744 *փութացեալ եմ. այլ նա [2] վասն այնորիկ * փութացուցանէ, զի փրկութիւն եղիցի մահս իմ ազգի մարդկան, և սպանեալ [3] իբրև զգառն՝ եղէց կերակուր խորհրդոյ. բայց դուք մարմնովք [4] իմովք ոչ կամիք յագենալ, և ոչ վայելել [5] ի սմա » :*

19,23-24 *« Ո՛ տայր ինձ գրել զբանս իմ և հանել [1] ի մատեան յաւիտեան,* 24 *գրչաւ երկաթեաւ և կապարեաւ [2] քանդակեալ ի վէմս առ ի վկայութիւն [3] » :*

« Զամենայն իսկ [4] բանս իմ ⌜կամիմ թէ [5] գրեսցին [6]՝ զոր բաւեն լսել մարդիկ, բայց առաւել ևս զայն՝ որովք բողոքէին ձեզ. ՝Եթէ [7] ոչ ուտիցէք [8] ի մարմնոյ իմոյ և արբջիք

[2] *որո* E — [3] *om.* E — [4] *ողոր(մեցարուք). ողոր(մեցարու). ողորմեցարուք* E — [5] *բանիս* E — [6] *զզէմս* E — [7] *զի զայն որ* E — [8] *om.* E — [9] *Յոբ* E — [10] *մեղ* E — [11] *հաճո* E — [12] *եթէ* E — [13] E *add. առաքելական բանքս* — [14] *կան* E — [15] *Գաղատացիսն* E — [16] *աւր(ինաց). վասն. (ան)էծք զի գր(եալ). թէ. փայտէ* E

19,22
[1] *մարմնաւք իմովք* E — [2] *om.* E — [3] *սպանել* E — [4] *մարմնաւք* E — [5] *վաելել* E

19,23-24
[1] *զսոսա add.* E — [2] *կապարով* E — [3] *վկաութիւն* E — [4] *om.* E — [5] *թէ կամիմ* E — [6] *զի գրեսցեն* E — [7] *թէ* E — [8] *ուտիջիք* E

de la descendance d'Abraham[a], bien qu'eux-mêmes soient retournés à leur hostilité en raison de la désobéissance[b]. Voilà pourquoi il leur dit aussi: «*Ayez pitié de moi, ayez pitié*», pour qu'ils écoutent ses paroles et s'approchent du Sauveur, pour que ne soit pas vaine la venue du Sauveur et que les brebis d'Israël ne s'égarent pas loin du berger. Ne t'étonne pas que ce soit par une imploration et une supplication[2] que ce récit prophétique a introduit la personne du Christ. Paul lui aussi disait: «*Je (vous) en prie, soyez agréables à Dieu à cause du Christ*[c-3]». Qu'a-t-il ajouté à ces paroles? «*Celui qui ne connaissait pas le péché, il l'a fait péché pour nous*[d].» Écoute bien de quelle façon, Job lui aussi a dit (la même chose): «*La main du Seigneur m'a frappé*». Il parlait du Père, car tu l'as bien entendu: «*Il l'a fait péché pour nous, lui qui ne connaissait pas le péché*[e-4]». Il ne fut pas changé en péché, mais il parut bon (au Père) qu'il enlevât nos péchés. Et pour quelle raison? Les paroles suivantes nous le déclarent: «*Afin que nous, nous devenions en lui justice de Dieu*[f]». De même aussi (le Christ) devint malédiction[g], parce qu'il voulut abroger la loi de malédiction[h]. Et, de nouveau, écoute ce que Paul écrit aux Galates: «*Le Christ nous a rachetés de la malédiction de la Loi, devenu pour nous malédiction; car il est écrit: 'Maudit quiconque est suspendu au bois', afin qu'aux païens passe dans le Christ Jésus la bénédiction d'Abraham*[i-5]».

19,22 «*Pourquoi, vous, me poursuivez-vous comme le Seigneur et ne vous êtes-vous pas rassasiés de ma chair.*»

«Le Père, dit-il, me presse de subir la passion pour les hommes, ce à quoi moi-même je me suis pressé[a]. Mais lui me presse pour que ma mort soit le salut du genre humain, et que mis à mort comme un agneau[b], je sois une nourriture[c] mystique[1]. Vous, cependant, vous ne voulez pas vous rassasier de ma chair[d] ni y goûter.»

19,23-24 «*Qui me donnerait d'écrire mes paroles et de (les) divulguer dans un livre pour l'éternité,* 24 *en les gravant dans le roc avec un stylet de fer et de plomb, pour être un témoignage*[1].»

«Je veux effectivement que soient écrites toutes mes paroles que peuvent

19,21 a. cf. Jn 8,33.37. b. cf. Rom. 5,19. c. 2 Cor. 5,20. d. 2 Cor. 5,21. e. 2 Cor. 5,21. — f. 2 Cor. 5,21. - g. cf. Gal. 3,13. h. cf. Gal. 3,13. - i. Gal. 3,13-14.

19,22 a. cf. Lc 22,15. – b. cf. Is. 53,7. c. cf. Jn 6,56. - d. cf. Jn 6,53.

[2] *Ayez pitié de moi, ayez pitié, ô amis!*

[3] Le texte est différent de Z et de NT. Il est cité d'une manière différente, conforme à NT, dans le *Grand Comm. in Psalm.* 96,1 (*PG* 55,776).

[4] Le texte est différent de Z et de NT.

[5] La citation est en abrégé dans le ms. E.

19,22

[1] Cette appellation de l'Eucharistie figure parmi celles qu'a relevées DEVREESSE, *Les anciens commentateurs*, p. 290, note 354.

19,23-24

[1] *Job* 19,24 est différent du lemme du début, mais identique au passage de l'Homélie où Hésychius a commenté ce texte pour la première fois (voir p. 559).

յարենէ իմմէ՝ ոչ ունիք կեանս յանձինս ձեր՝. զայս և որ [9] *այսպիսիք ինչ են ։ ‘Ո՜ տայր ⌜ինձ գրել զբանս իմ և Հանել զսոսա ի մատեան յաւիտեան* [10]*⌝ ։ Չի նա ասաց և ցիսայի* [11] *եթէ* [12]*. ‘Ա՛ռ դու քեզ Հատած մի նոր մեծ, և գրեա՝ ի նմա գրչաւ* [13] *մարդոյ’ ։ Կամիմ զի գրեսցին* [14]*, այլ ‘գրչաւ* [15] *երկաթեաւ ⌜և կապարեաւ* [16]*⌝. զի զերկաթոյն սրութիւն և*
* p. 745 *զերագութիւն ունիցի գրողն, և զկապարոյն զներկուած գրոյն* [17]*, զի Հանապազ * մնասցեն գրեալքն. քանզի* [18] *այսպիսի է բնութիւն ⌜կապարեայ գրոյն* [19] *» ։ Նոյնպէս և աւետարանական « գրիչն* [20] *» որով* [21] *գրեալ են բանքն* [22] *տէրունական. և ապրող իբրև զսուր՝ որ մնայ* [23] *ի միտս մարդկան, յորս միանգամ գրի ։ Այլ զի՞նչ և* [24] *առընթեր եղ ։*

« Եւ ի վէմս քանդակեալ առ ի վկայութիւն [25] *» ։ Քանզի վէմք են սիրտք Հրէից, վասն անզգայութեան և թանձրութեան և խստութեան սրտի, այլ սակայն և ի նոսա կամի « գրել » փրկիչն « զբանս » իւր՝ « առ ի վկայութիւն* [26] *» ինքեան, զի մի՛ կարասցեն ասել, եթէ « ոչ լուաք վասն այնորիկ ոչ առաք ի միտ », զի նա ասասցէ վասն նոցա. « Եթէ ոչ էր իմ եկեալ և խաւսեցեալ ընդ նոսա, ոչ ունէին մեղս » ։*

19,25-26a *« Քանզի գիտեմ զի մշտնջենաւոր է որ լուծանելոցն է զիս,* 26 *ի վերայ* [1] *երկրի յարիցէ մորթ իմ որ կրելոցն* [2] *է զայս ամենայն » ։*

Վասն այսորիկ ասէ, թէ գրէին բանքս իմ առ ի [3] *յապա ազգս. զի* [4] *յետ չարչարանացն և զյարութիւնն ուսանէին ։ « Քանզի գիտեմ զի* [5] *մշտնջենաւոր է ». այսինքն*
* p. 746 *է, Հանապազորդ * և յաւիտենական՝ « որ լուծանելոցն է զիս » ։ Քանզի նորա կամաւք առ ժամանակ մի « լուծանիմ ի վերայ* [6] *երկրի ». այսինքն է՝ « քակտիմ ». ⌜զբաժանումն զՀոգւոյ* [7] *և զմարմնոյ ասէ ։ Եւ դարձեալ ասէ. « Ի վերայ* [8] *երկրի յարիցէ մորթ իմ, որ կրելոցն է զայս ամենայն » ։ Յայտ է թէ մարմինն՝ որ զճգունս չարչարանացն ընդունէր ։*

19,26b-27b *« Ի Տեառնէ վճարեցաւ ինձ այս.* 27 *զոր ես անձին իմում իրազէտ* [1] *եմ » ։*

Ոչ մարդկան և ոչ աներևոյթ թշնամեացն զաւրութեամբ կարէր վճարել խորՀուրդն

9 *om.* E — 10 *գր(ել). իմ. զսոսա* E — 11 *ցԵսաի* E — 12 *թէ* E — 13 *գրչով* E — 14 *գրեսցեն* E — 15 *գրչով* E — 16 *քանզի ոչ իսկ ասաց երկաթեաւ կամ կապարեաւ. այլ երկաթեաւ և կապարեաւ* E — 17 *գիրն. զի անջինջ եղիցի զաւրութիւն գրոյն* E — 18 *զի* E — 19 *կապարեա գրոյ* E — 20 *գրոյն* E — 21 *որովք* E — 22 *բանք* E — 23 *մնա* E — 24 *եւս* E — 25 *վկաութիւն* E — 26 *վկաութիւն* E

1 *վերա* E — 2 *կրելոց* E — 3 *om.* E — 4 *և* E — 5 *թէ* E — 6 *վերա* E — 7 *զբաժանումն Հոգւոյ* E — 8 *վերա* E

19,26b-27b
1 *իրաւազէտ* E

résurrection de Job, comme l'ont fait de nombreux auteurs chrétiens (vg. Origène, *In Matth.* 22,23 [*PG* 13,1565]; Cyrille de Jérusalem *Cat.* 18,15-16 [*PG* 33,1035]).

comprendre les hommes, surtout celles qui vous avertissent: '*Si vous ne mangez pas de ma chair et ne buvez pas de mon sang, vous n'avez pas la vie en vous-mêmes*[a-2]'; (je veux que soient écrites) aussi celles qui sont du même genre. '*Qui me donnerait d'écrire mes paroles et de les divulguer dans un livre pour l'éternité*', car il (Dieu) a dit aussi à Isaïe: '*Prends pour toi une grande tablette neuve et écris dessus avec un stylet d'homme*[b-3]'. Je veux qu'elles soient écrites, mais '*avec un stylet de fer et de plomb*', pour que le scribe ait la force de pénétration rapide du fer et une écriture de couleur de plomb, pour que ce qui est écrit demeure pour toujours, car telle est la nature de l'écriture de plomb.» Ainsi agit «*le stylet*» de l'Évangile avec lequel ont été écrites les paroles du Seigneur; celles-ci pénètrent comme une épée[c], qui demeure dans l'esprit des hommes où elles ne sont écrites qu'une fois. Mais qu'a-t-il mis tout à côté?

«*Et gravées dans le roc pour être un témoignage.*» Car le cœur des Juifs est un roc, en raison de l'insensibilité, de l'épaisseur et de la dureté de (leur) cœur[d]. Cependant, chez eux aussi le Sauveur veut «*écrire ses paroles*» «*pour être un témoignage*[4]» de lui-même, pour qu'ils ne puissent pas dire: «Nous n'avons pas entendu, c'est pourquoi nous n'avons pas compris», (mais) pour que (le Seigneur) puisse dire à leur sujet: «*Si je n'étais pas venu et n'avais pas parlé avec eux, ils n'auraient pas de péché*[e-5]».

19,25-26a «*Car je sais qu'il est éternel celui qui doit me délivrer: 26 sur la terre, il relèvera ma peau qui supportera tout cela*[1].»

Voilà pourquoi (Job) dit: «Mes paroles étaient écrites pour les générations à venir[2]», parce que, après la Passion, elles enseignaient aussi la Résurrection[3]. «*Car je sais qu'il est éternel*», c'est-à-dire (qu'il est) de toujours et de tous les siècles «*celui qui doit me délivrer*». De par sa volonté, pour un peu de temps, «*je suis délivré sur la terre*», c'est-à-dire «je suis décomposé»; (Job) parle de la séparation des âmes et des corps. Et il dit encore: «*Sur la terre, il relèvera ma peau qui supportera tout cela*», évidemment le corps qui recevrait les souffrances de la Passion.

19,26b-27b «*Cela a été accompli pour moi par le Seigneur, 27 ce dont, moi, j'ai conscience en moi-même.*»

Ce n'est pas par la puissance des hommes ni par celle des ennemis invisibles

19,23-24 a. Jn 6,53. b. Is. 8,1. c. cf. Hébr. 4,12. d. cf. Matth. 19,8; Matth. 10,5; Jn 12,40. e. Jn 15,22.

[2] Le texte est différent de Z et de NT.

[3] Le texte est différent de Z et conforme à la LXX (éd. ZIEGLER, Göttingen, 1967, p. 149).

[4] Le leçon de Théodotion, insérée dans le commentaire, atteste qu'Hésychius avait sous les yeux une recension hexaplaire de *Job*.

[5] Le texte est différent de Z mais conforme à NT. Il est cité de façon identique dans le *Comm. sur le Lév.* 4,13-21; 5,17-19 et 10,16-18 (*PG* 93, 826D, 842D et 902D).

19,25-26a

[1] *Job* 26a, différent du lemme du début, l'est aussi de Z et de BSA (...*sur la terre*).

[2] Ces paroles mises dans la bouche de Job sont une glose du verset *Job* 19,23.

[3] Hésychius reste fidèle à l'interprétation christologique et n'applique pas ce verset à la propre

Հրէից, այլ հաճելով Հաւր : Քանզի թէպէտ և նոքա ձեռնարկէին[2]՝ ոչ վճարէր և ոչ վախճանէր, եթէ ոչ Հաւր կամաւք էր վճարեալ : « Զոր ես անձին իմում[3] իրազէտ[4] եմ » : Զայս կամեցեալ և յառաջագոյն սահմանեալ. « և ոչ այլ ուրուք[5] գիտացեալ բայց միայն[6] իմոյ[7] ական », յայտ է թէ[8] Հոգւոյն. քանզի Հայր կամի, և Որդի ազդէ, և Հոգի իբրև զգործակից յառաջագոյն գիտէ. քանզի այս է գաղտնի և թաքուցեալ խորհուրդն[9] յաւիտենից :

* p. 747 **19,27c** * « Ամենայն ինչ վախճանեցաւ ի ծոց իմ » :

« Քանզի ոչ ինչ թողի զոր պարտ էր առնել վասն ազգի մարդկան. այլ և ընդունայն ինչ ոչ արարի և ոչ գործեցի, և ոչ յանձն առի, և ոչ յեղելոց ինչ յինէն անաւգուտ ցրեցաւ. վասն այսորիկ պահի ինձ որ եղև[1] վասն մարդկան փրկութեանս[2]. ուստի և հրամայեցի[3] ⌜աւր ըստ աւրէ[4] կատարել հաւատարմաց զխորհուրդն առ ի յիշատակ իմոց չարչարանաց :

19,28-29a « Ապա թէ ասիցէք, զի՞նչ խաւսեցուք առաջի նորա, և արմատ բանի[1] գտցուք ի նմա. 29 երկերուք և դուք ի ծածկելոյ[2] » :

Յայտնապէս ասացեալ է զայս՝ ազդեալ ի մարգարէական հոգւոյ[3], վասն փարիսացւոց[4] և դպրաց[5] և վասն այլոց իշխանաց ժողովրդեանն Հրէից : Քանզի խնդրէին ասել ինչ ընդդէմ նորա, և « արմատ բանի[6] », այսինքն է պատճառս պարսաւանաց և կամ յանդիմանութեանց կամէին գտանել վասն նորա, կամ ի խաւսից կամ ի գործոց նորա, ⌜այլ զի՞նչ ասէ առ նոսա[7]. « Երկերուք և դուք ի ծածկելոց » : « Քանզի եթէ մերկացուցից զծածկեալս ձեր, և յայտնեցից զգաղտնիս, ոչ միայն վասն բանից այլ և վասն[8] խորհրդոց բազում տանջանաց պարտաւոր գտջիք, զոր ոչ ի հեռուստ պահանջելոց էք :

* p. 748 **19,29b-c** « Զի բարկութիւն ի ⌜վերայ անիրաւաց[1] եկեսցէ, * և ապա գիտասցեն թէ ուր է նիւթ նոցա » :

Եւ ո՞ էր այնպէս անաւրէն՝ որպէս և ժողովուրդն Հրէից, որք ընդ անաւրէնս խաչեցին զաւրինադիրն, և ընդ աւազակս սպանին որ քարոզէր զանստացուածութիւն : Իսկ « եկն ի վերայ[2] նոցա բարկութիւն » քաղաքին այրեցելոյ և տաճարին կործանեցելոյ[3], և չիջաւ պատիւ նոցա : Եւ յայնժամ « գիտացին թէ ուր է նիւթ » ընդունայն քաղա—

[2] ձեռնարկանէին E — [3] իմոյ E — [4] իրաւազէտ E — [5] ուրեք E — [6] *om.* E — [7] իմո E — [8] եթէ E — [9] ի խորհուրդն E

19,27c
[1] եղեն E — [2] փրկութեան E — [3] հրամանեցին E — [4] աւրստաւրէ E

19,28-29a
[1] բանից E — [2] ծածկելոց E — [3] հոգւոյն E — [4] փարիսեցւոց E — [5] դպրացն E — [6] բան E — [7] *om.* E — [8] *om.* E

19,29b-c
[1] վերա անաւրինաց E — [2] վերա E — [3] կործանելոյ E

que le dessein des Juifs[1] pouvait s'accomplir, mais avec le bon plaisir du Père. Bien que ceux-là aient mis à exécution (leur projet), il n'aurait pas été accompli ni mené à terme, s'il n'avait été accompli avec la volonté du Père. «*Ce dont, moi, j'ai conscience en moi-même.*» (Le Père) voulait cela et l'avait fixé à l'avance, «*et nul autre ne le savait sinon mon œil seul*[2]», l'Esprit évidemment. Le Père en effet veut, le Fils agit, et l'Esprit, en tant que coopérateur[3], le sait à l'avance; c'est le mystère secret et caché depuis les siècles[a].

19,27c «*Tout a été mené à terme dans mon sein.*»

«Car je n'ai rien laissé à faire qu'il aurait fallu faire pour le genre humain, je n'ai rien fait ni réalisé ni entrepris qui fût vain et, parmi ce qui a été fait, rien n'a été dispensé inutilement par moi; c'est pourquoi m'est réservé ce qui concerne le salut des hommes. Aussi ai-je ordonné aux fidèles d'achever le mystère, jour après jour, en mémoire de ma Passion[1].»

19,28-29a «*Mais si vous dites: Que dirons-nous en face de lui, et (quelle) racine de parole trouverons-nous en lui? Craignez, vous aussi, ce qui est caché.*»

Manifestement, c'est sous l'action de l'esprit prophétique que (Job) a dit cela des Pharisiens, des Scribes et des autres autorités du peuple juif. Ils cherchaient en effet quelque chose à dire contre lui[a] et «*une racine de parole*», c'est-à-dire qu'ils voulaient trouver à son sujet prétexte à des critiques ou à des blâmes, soit dans ses paroles, soit dans ses actions. Mais que leur dit-il? «*Craignez, vous aussi, ce qui est caché*[1].» «Si je dévoile en effet ce que vous avez caché et si je découvre (vos) secrets, vous serez, non seulement en raison de (vos) paroles, mais aussi de (vos) pensées, débiteurs de nombreux châtiments que, de loin, vous ne réclamerez pas!»

19,29b-c «*La colère viendra sur les gens iniques, et alors ils sauront où est leur avoir.*»

Qui était inique comme le peuple juif qui crucifia l'auteur des lois avec des gens sans lois, et qui fit mourir avec des voleurs[a] celui qui prêchait le renoncement aux

19,26b-27b a. cf. Rom. 15,25; Col. 1,26.

19,28-29a a. cf. Matth. 26,59; Mc 14,55.

19,29b-c a. cf. Matth. 27,38; Mc 15,27; Lc 23,33.

19,26b-27b

[1] La passion du Christ.

[2] Le texte *Job* 19,27b est différent du lemme du début (pas de texte identique).

[3] Le mot arménien *gorcakic'* a pour équivalent grec συνεργός, d'après le *NBH*, t. I, p. 575.

19,27c

[1] Hésychius se réfère-t-il ici à *Col.* 1,24: «*Je complète en ma chair ce qui manque aux épreuves du Christ*», ou fait-il allusion à l'Eucharistie: «En mémoire de ma Passion»?

19,28-29a

[1] Hésychius a-t-il lu ἐπικαλύμματος de la LXX? Le terme arménien et le texte lui-même du commentaire retrouvent l'un des sens de ἐπικαλύπτω.

քաւարութեան, և կեղծաւորութեամբ արդարութիւն նոցա, և ⸢հպարտութիւն հեգնու-
թեան[4] նոցա : Բայց սակայն զասացեալսս մարթի առնուլ ի ⸢վերայ ամենայն[5] ամպար-
շտի և անաւրինի. քանզի « պալոց է և ի նոցա վերայ[6] բարկութիւն », եթէ ոչ յառաջա-
գոյն հաշտեցուսցեն զինքեանս ընդ[7] դատաւորին ի ձեռն ապաշխարութեան, զի յոր-
ժամ « Եկեսցէ բարկութիւն, գիտասցեն թէ ո՞ւր է նիւթ նոցա ». քանզի թէպէտ և
ստացուածք ուրեք[8] իցեն և կամ փառք կամ զաւրութիւնք[9], և կամ թէ[10] այլ ինչ որ
ի վերայ[11] երկրի չարութեամբ ժողովեալ է, ոչ կարասցեն աւգնութեամբ կալ առ նմա
p. 749 ի ժամանակի « բարկութեանն » * և տանջանաց. այլ ընդդէմ գտցի նոցա. քանզի
խոցոտիցեն և մարանչիցին և յանդիմանիցեն զմարդն գործք իւր : Քանզի եթէ որկոր-
ստութեամբ և[12] կամ արբեցութեամբ, կամ հպարտութեամբ, կամ անյագութեամբ, և կամ
թէ[13] այլ ինչ չարութեամբ վարեցաւ, ամաչեցեալ լինի գործոցն, ահիւ և երկիւղիւ
կապեալ ի չար հրշտակաց[14] և ի վրէժխնդիր գործոց. և զլխարկեալ, և ոչ՛ կարասցէ
հայել[15] ընդդէմ դատաւորին. և խցեալ բերանով[16] ոչ ինչ կարասցէ տալ պատասխանի :
Յայնժամ լիցի[17] լալ աչաց և կրճել ատամանց, յայնժամ ոգին հալեալ[18] ի սահմա-
նեալ տեղիս տանջանացն, հանապազ հեծէ և՛ անմխիթարս ողբայ[19] :

Յորմէ մեք զերծուսցուք զանձինս մեր, և զազատութիւն ի տանջանացն առանց
հեղգութեան գնեսցուք[20], և խոկասցուք ի վարս պատուիրանացն : Յայնժամ և խա-
րիսխն հաստատուն կացցէ, և պսակն[21] շքեղ և ⸢վայելուչ եղիցի[22], և ասասցէ ցմեզ
p. 750 Քրիստոս. « Եթէ ոք սիրէ զիս զպատուիրանս * իմ պահեսցէ, և Հայր՛ իմ սիրեսցէ զնա.
եկեսցուք առ նա և աւթեանս արասցուք առ նմա[23] » : Ուր Հայր և Որդի՝ անդ է և սուրբ
Հոգին նմա փառք՝ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից[24]. ամէն :

4 հպարտութեամբ հեգնութիւն E — 5 վերա E — 6 վերա E — 7 *om.* E — 8 ուրուք E — 9 զաւրութիւն E — 10 *om.* E — 11 վերա E — 12 *om.* E — 13 *om.* E — 14 հրեշտակաց D, հրշտա(կա)ց E — 15 կարէ հաել E — 16 բերանաւ E — 17 եղիցի E — 18 հաելով E — 19 անմխիտար ողբա E — 20 գնասցուք E — 21 պսակքն E — 22 վաելուչ եղիցին E — 23 զնա. առ նա. առ. (առց)ուք E — 24 *om.* E

richesses? Mais «*vint sur eux la colère*» de la ville embrasée et du temple détruit, et leur fierté s'éteignit. «*Ils surent alors où se trouvait l'avoir*» de leur futile conduite, leur justice hypocrite et leur fierté ironique. Toutefois, il est possible de comprendre ces paroles de tous les (hommes) impies et iniques: «*La colère doit aussi venir sur eux*» en effet, s'ils ne se réconcilient[b] pas auparavant avec le Juge au moyen de la pénitence, afin qu'«*ils sachent*», lorsque «*la colère viendra, où est leur avoir*». Même si se trouvent quelque part des biens, de la gloire, de la puissance ou toute autre chose amassée méchamment sur terre, (tout cela) ne saurait être utile à personne au temps de «*la colère*» et du châtiment; (la colère) se trouvera contre eux (les impies). Ses propres œuvres blesseront l'homme, le combattront et le réfuteront. En effet, qu'il se soit livré à la gourmandise, à l'ivrognerie, à l'orgueil, à la gloutonnerie ou à tout autre mal, l'auteur de (ces actions) est envahi de honte, lié par la peur et la crainte que lui inspirent les mauvais anges et (ses) actes qui exigent réparation, et, la tête baissée, il n'osera pas regarder le Juge en face ni, sa bouche étant close, donner la moindre réponse. Alors, «*il y aura des pleurs et des grincements de dents*[c]»; alors, l'âme considérant les occasions précises de ces châtiments, soupirera continuellement et, inconsolable, se lamentera.

Préservons de cela nos âmes, acquérons sans retard la délivrance de ces châtiments, et méditons la voie des commandements[d]. Alors le socle (de notre édifice) tiendra solidement, la couronne sera belle et séante, et le Christ nous dira: «*Si quelqu'un m'aime, il gardera mes commandements et mon Père l'aimera. Nous viendrons à lui et nous prendrons logement chez lui*[e-1]». Où (sont) le Père et le Fils, là est aussi le Saint-Esprit. A lui, la gloire, maintenant et toujours et pour les siècles des siècles. Amen.

b. cf. 2 Cor. 5,20. — c. Matth. 8,12; 13,42; 22,13. — d. cf. Ps. 118,27. 32.35; etc... e. Jn 15,23.

19,29b-c

[1] Le texte est différent de Z et de NT. La leçon: «...il gardera *mes commandements*.:.» est signalée par von SODEN, *Die Schriften des neuen Testaments*, p. 462.

ԻԴ

Job 20,1 *Կրկնեալ անդրէն ⸢Սովփարայ Մինեցւոյ* [1] *ասէ.* 2 *«Ոչ այդպէս*
կարծէի խաւսել քեզ ընդդէմ մեր զայս. ո՞չ ապաքէն իմաստնագոյնք իցէք քան զիս :
3 *Խրատու ամնածութեան իմոյ լուայց, և ոգի իմաստութեան արասցէ ինձ պատաս—*
խանի : 4 *Մի՛ եթէ* [2] *զայդ յայսմ հետէ՞ գիտացեր. այլ յորմէհետէ եդաւ մարդ ի*
վերայ [3] *երկրի* [4] : 5 *Զի ուրախութիւն ամպարշտաց բեկումն անհնարին, և խնդու—*
թիւն անաւրինաց՝ կորուստ : 6 *Եթէ ելանիցեն յերկինս պատարագք նորա, և*
զուհք նորա յամպս մերձեսցին : 7 *Յորժամ համարիցի թէ հաստատեալ իցէ՝ յայն—*
ժամ ի սպառ կորիցէ, և որ գիտէին [5] *ասասցեն թէ ո՞ւր է :* 8 *Իբրև զերազ թռու—*
ցեալ ոչ գտցի, թռեաւ իբրև զտեսիլ գիշերական : 9 *Ակն որ հայեցաւ ի նա՝*
ոչ յաւելցի, և ոչ ծանիցէ զնա տեղի իւր : 10 *Զորդիս նորա սատակեսցեն վատթարք.*
* p. 751 *ձեռք նորա բորբոքեսցին ցաւովք :* 11 *Ոսկերք * նորա լցեալ մանկութեամբ*
նորա, և ընդ նմին ի հող ննջեսցեն : 12 *Եթէ քաղցրասցի ի բերան նորա չարութիւն՝*
թաքուսցէ զայն ի ներքոյ լեզուի իւրոյ : 13 *Մի՛ խնայեսցէ և մի՛ թողցէ զնա. և*
ժողովեսցէ զնա ի մէջ կոկորդի իւրոյ. 14 *և մի՛ կարասցէ աւգնել անձին իւրում.*
լեղի իժի ի փորի իւրում : 15 *Մեծութիւն անիրաւութեամբ ժողովեալ՝ փսխեսցի,*
ի տանէ նորա կորզեսցէ [6] *հրեշտակ.* 16 *զսրտմտութիւն վիշապաց ծծեսցէ, սպանցէ*
զնա լեզու աւձի : 17 *Մի՛ տեսցէ զկիթ արաւտականաց, և մի՛ զարաւտս մեղու և*
իւղոյ : 18 *Ի զուր և ի տարապարտուց վաստակեցաւ ի մեծութիւն՝ ուստի ոչ ճա—*
շակեսցէ, իբրև զխիստ ինչ զանծամ և զանկլանելի : 19 *Զի զրազում տկարաց*
զտունս խորտակեաց, և զյարկս յափշտակեաց և ոչ հաստատեաց : 20 *Զիք փրկու—*
թիւն ստացուածոց նորա, ի ցանկութեան իւրում ոչ ապրեսցի, 21 *և մի՛ լիցին*

Lemme XXIV

[1] *Սովփարա Մինացո* E — [2] *թէ* E — [3] *վերա* E — [4] E *add.* : *մինչև ցայն վայր. « և այս ստացուածք ընչից նորա յայցելուէն »* (cf. p. 570, l. 10-11) — [5] *զնա add.* D, *sec. text. commentar.* (*vide* p. 576). — [6] *զնա add.* D, *sec. text. commentar.* (*vide* p. 578).

---

[12] Le texte est identique à Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, p. 37).

[13] *Job* 20,13a est différent de Z (mais voir la variante) et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, p. 37; omission de αὐτῆς cependant). — *Job* 20,13b est identique à Z et conforme au texte de Théodotion.

[14] Le texte est identique à Z. *Job* 20,14a est conforme à S et *Job* 20,14b au texte de Théodotion (cf. FIELD, *ibid.*, p. 37).

[15] *Job* 20,15a est identique à Z et conforme à BS. *Job* 20,15b est différent de Z et de BSA (omission de *zna*, αὐτὸν, qui figure dans le lemme précédant le commentaire, voir p 578).

[16] Le texte est identique à Z. *Job* 20,16a est conforme à A (omission de δὲ cependant). — *Job* 20,16b est conforme à BS (omission de δὲ).

[17] *Job* 20,17 est identique à Z et conforme à BSA.

[18] Le texte est identique à Z. *Job* 20,18a est conforme à BS, et *Job* 20,24b à A.

Job 20,1 *Répliquant, Sophar de Mina dit*[1]: 2 «*Je ne croyais pas que tu tiendrais de tels propos contre nous: 'En vérité, ne seriez-vous pas plus sages que moi*[2]*'? 3 J'écouterai le conseil* (*que me donne*) *ma modestie et un esprit de sagesse fera réponse pour moi*[3]. 4 *N'as-tu pas appris cela depuis longtemps, mais depuis que l'homme fut mis sur la terre*[4]: 5 *la joie des impies* (*est*) *un échec extrême et le plaisir des* (*gens*) *iniques, une ruine*[5]. 6 *Même si ses présents montent dans les cieux et si ses sacrifices s'approchent des nuées*[6], 7 *lorsqu'il estime qu'il est affermi, c'est alors qu'il périt. Et ceux qui* (*le*) *connaissaient diront: 'Où est-il*[7]*'? 8 S'étant envolé comme un songe, on ne le trouvera pas; il s'est envolé comme une vision nocturne*[8]. 9 *L'œil qui l'avait vu ne recommencera pas, et son lieu ne le reconnaîtra pas*[9]. 10 *Des dégénérés anéantiront ses enfants, ses mains seront embrasées par les douleurs*[10]. 11 *Ses os se rassasièrent de sa jeunesse et ils se coucheront avec lui dans la terre*[11]. 12 *Si la malice est douce à sa bouche, il la cachera sous sa langue*[12]. 13 *Il ne* (*la*) *ménagera pas et ne la lâchera pas, et il l'amassera au milieu de son gosier*[13]. 14 *Et il ne pourra se porter secours à lui-même;* (*c'est*) *du fiel de vipère en ses entrailles*[14]. 15 *La richesse injustement amassée sera vomie, un ange* (*l'*) *arrachera de sa maison*[15]; 16 *il sucera la rage des dragons, la langue du serpent le tuera*[16]. 17 *Il ne verra pas la traite des troupeaux qui pâturent ni les produits du miel et du beurre*[17]. 18 *C'est en vain et inutilement qu'il s'est fatigué pour une richesse qu'il ne goûtera pas, comme quelque chose de dur qu'on ne peut ni mâcher ni avaler*[18]. 19 *Car il a démoli les demeures de beaucoup de faibles, il a volé* (*leurs*) *habitations et il ne les a* Lemme

Lemme XXIV

[1] Le texte est identique à Z et à BSA ((omission de δὲ). L'orthographe du nom de Sophar est la même qu'en *Job* 11,1.

[2] Le texte est identique à Z. - *Job* 20,2a est différent de BSA (*...contre nous*). *Job* 20,2b est conforme à A.

[3] Le texte est identique à Z et conforme à la version de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37).

[4] Le texte est identique à Z. - *Job* 20,4a est conforme au texte de Théodotion (*ibid.*, p. 37). - *Job* 20,4b est conforme à BSA sauf pour la conjonction *mais* au début de l'hémistiche; celle-ci n'est pas dans le texte du commentaire (voir p. 574). Le lemme du ms. E s'achève ici; on lit ensuite: «Jusqu'à cet endroit: *Et telle est la possession de ses biens de la part du Surveillant*». (*Job* 20,29)

[5] Le texte est identique à Z. *Job* 20,5a est conforme à A et Job 20,5b à BS.

[6] Le texte est identique à Z. - - *Job* 20,6a est conforme à A et *Job* 20,6b à BSA (omission de δὲ).

[7] *Job* 20,7a est identique à Z et conforme à A. – *Job* 20,7b est identique à Z et conforme à BSA. - *Job* 20,7c est différent de Z et de BSA (omission de *zna*, αὐτόν, sans doute distraction du copiste; le pronom figure dans le lemme précédant le commentaire; voir p. 576).

[8] Le texte est identique à Z. *Job* 20,8a est conforme à BSA et *Job* 20,8b à BA.

[9] Le texte est identique à Z et à la version de Théodotion (omission de καὶ en *Job* 20,9a; οὐκ au lieu de οὐκέτι en *Job* 20,9b; cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37).

[10] Le texte est identique à Z et conforme à BS (omission de δὲ en *Job* 20,10b).

[11] *Job* 20,11a est différent de Z et conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37), (mais la variante est connue de Z). *Job* 20,11b est identique à Z et conforme au texte de Théodotion; mais ὀστᾶ (de *Job* 20,11a), regardé comme sujet du verbe de *Job* 20,11b, a entraîné le pluriel arménien (le verbe au singulier à l'intérieur du commentaire; voir p. 576).

մթերք կերակրոց նորա : Վասն այսորիկ մի՛ ծաղկեսցեն բարութիւնք նորա. 22
p. 752 յորժամ համարեսցի * թէ ահա լցեալ իցէ՝ նեղեսցի : Ամենայն տագնապ հասցէ ի վերայ
նորա, 23 թէ գիարդ լնուցու որովայն նորա : Առաքեսցէ ի վերայ նորա զսրտմտու—
թիւն բարկութեան, արկցէ զնովաւ ցաւս 24 և մի՛ ապրեսցի ի ձեռանէ երկաթոյ :
Խոցոտեսցէ զնա աղեղն պղնձի, 25 անցցէ ընդ մարմին նորա նետ : Աստեղք շրջես—
ցին ի յարկս նորա՝ արհաւիրք ի վերայ նորա : 26 Ամենայն խաւար նմա մնասցէ,
կերիցէ զնա հուր անշէջ : Չարչարեսցէ եկամուտ զտուն նորա. 27 յայտնեսցեն
երկինք զանաւրէնութիւն նորա. յարիցէ ի վերայ նորա երկիր : 28 Քակտեսցէ
կորուստ զտուն նորա ի սպառ, հասցէ ի վերայ նորա աւր բարկութեան : 29 Այս
բաժին է մարդոյ ամպարշտի առ ի Տեառնէ, և այս ստացուածք ընչից նորա յայցե—
լուէն » : (Job 20,1—29)

Երկիր յորժամ բրի՝ ծաղիկս բերէ և [7] պտուղ. իսկ խոկալ յաւրէնս՝ զառաքինու—
թիւնս բերէ : Վասն որոյ [8] փութացէս փարիլ աւրինաւք ցանկալի է, ոչ բանիւք
p. 753 կերպարանել [9]՝ այլ ճշմարտի գործել [10], ոչ ընդունայն * զաստուածային [11] բանսն
լեզուաւք թաւալեցուցանել [12], այլ հաստատել [13] վարուք և գործովք կնքել [14] :
Քանզի որպէս գիտութիւն պերճացուցանէ զընթեռնուլն [15], զոյնպէս և զգիտութիւն
ազգողութիւն [16] պայծառացուցանէ : Քանզի զի՛նչ աւգուտ է [17] եթէ ունիցի ոք ան—
դաստան և սերմանիցէ ոչ. կամ զի՞նչ շահք են յայգւոյ [18] զորոյ զունջսն [19] ոչ բերեն,
և զորթն ոչ յատանեն, և զողկոյզն ոչ ուղղեն. ընդունայն և ձիավարժն պերճանայ [20]՝
յորժամ ոչ վարժէ զձիսն : Քանզի յորժամ հունձք եկեսցեն՝ յանդիմանին որք ոչ
սերմանեցին. յորժամ կութք հասցեն՝ ամաչեն [21] որք անփոյթ արարին զայգւոյն [22] :
Այլ և յորժամ ասպարէզ առաջի կայ [23], որք ոչ կրթեցին զձիսն՝ առանց պսակաց
ելցեն ի հանդիսէ անտի :

Բայց Յովբ [24] ոչ էր այսպիսի, այլ ի սկզբանէ վառեալ էր առաքինութեամբք, ի
սկզբանէ կրթեալ էր ի ճգունմն բարեպաշտութեամբքն : Մինչդեռ ի մեծութեանն էր և
ի լիութեան, յամենայն աւուրս յարուցեալ պատարագս մատուցանէր : Մինչչև [1] ծա—

[7] E, *om.* V, *con.* D — [8] վասն զի E — [9] կերպարանեալ E — [10] գործեալ E — [11] զաստուածային E — [12] թաւալեցուցանեալ E — [13] հաստատեալ E — [14] կնքեալ E — [15] զնթեռնուլն E — [16] ազգողութիւնն E — [17] իցէ E — [18] յայգոյ E — [19] զունջն E — [20] պերճանա E — [21] ամաչեսցեն E — [22] զայգոյն E — [23] կա E — [24] Յոբ E

---

[27] Le texte est identique à Z. — *Job* 20,27a est différent de BSA (*...son iniquité*). — *Job* 20,27b est conforme à BSA (omission de δὲ cependant).

[28] Le texte est identique à Z. — *Job* 20,28a est conforme à BSA, et *Job* 20,28b à BS.

[29] Le texte est identique à Z. — *Job* 20,29a est conforme à BSA, et *Job* 20,29b à A.

Prologue XXIV

[1] L'exhortation à la pratique effective des vertus va acheminer, encore une fois, à l'exemple que donne Job.

[2] Litt.: «intelligible».

pas soutenus[19]. 20 *Il n'y a pas de salut pour ses biens; il ne sera pas sauvé dans son désir*[20], 21 *et il n'y aura pas de provisions pour sa nourriture. C'est pourquoi ses biens ne prospéreront pas*[21]. 22 *Lorsqu'il estimera qu'il est déjà rassasié, il tombera dans l'anxiété; toutes sortes d'inquiétudes l'atteindront*[22], 23 *à savoir comment se remplira son ventre?* (*Dieu*)*enverra sur lui l'exaspération de la colère, il répandra sur lui les souffrances*[23]. 24 *Et il ne se sauvera pas du pouvoir du fer et l'arc d'airain le blessera*[24], 25 *le trait transpercera son corps. Les astres parcourront sa demeure, épouvante sur lui*[25]. 26 *Toute la ténèbre lui sera réservée, un feu inextinguible le dévorera, quelqu'un survenant endommagera sa maison*[26], 27 *les cieux révéleront son iniquité, la terre se soulèvera contre lui*[27]. 28 *Sa maison ira à sa perte complètement, un jour de colère arrivera sur lui*[28]. 29 *Tel est le lot de l'homme impie de la part du Seigneur, et telles (deviendront) ses richesses acquises de la part du Surveillant*[29]». (*Job* 20,1-29)

La terre, quand elle est bêchée, produit fleurs et fruits, mais méditer sur la Loi produit des vertus[1]. C'est pourquoi pratiquer la Loi avec empressement est désirable[a]; non pas le simuler en paroles, mais agir vraiment; non pas brasser inutilement avec la langue les paroles divines, mais les approuver par sa conduite et les ratifier dans ses actes. Car, de même que le savoir fait la gloire de la lecture, de même aussi l'efficacité donne de l'éclat au savoir. Quelle utilité y a-t-il en effet à posséder un champ, si on ne l'ensemence pas? Ou quel profit y a-t-il (à attendre) d'une vigne dont on ne bêche pas le pied, dont on ne taille pas le cep et dont on ne redresse pas la grappe? C'est en vain aussi que le cavalier se donne de grands airs, quand il ne dresse pas ses chevaux! En effet, lorsque les moissons sont à maturité, ceux qui n'ont pas ensemencé sont blâmés; lorsque la vendange est mûre, ceux qui ne se sont pas souciés de la vigne sont honteux; et lorsque l'hippodrome est ouvert, ceux qui n'ont pas dressé leurs chevaux sortiront de l'épreuve privés de couronnes. *Prolo.*

Cependant, Job n'agissait pas ainsi, mais dès le début il s'était armé de vertus, dès le début il s'était dressé aux combats par la piété. Tant qu'il se trouva dans la richesse et l'abondance, tous les jours, à son lever, il offrait des sacrifices[b]. Avant que ne se fût levée la lumière visible, lui rejoignait la Lumière invisible[2]; au saut

Prologue XXIV a. cf. Ps. 118.40.47.48; etc... — b. cf. Job 1,5.

[19] Le texte est identique à Z. *Job* 20,19a est conforme à A et *Job* 20,19b à B.

[20] Le texte est identique à Z. *Job* 20,20a est différent de BSA. *Job* 20,20b est conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 38).

[21] Le texte est identique à Z et conforme au texte de Théodotion (*ibid.*, p. 38).

[22] Le texte est identique à Z et conforme à BSA (omission du δὲ des deux hémistiches).

[23] Le texte est identique à Z. *Job* 20,23a est conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 38). - *Job* 20,23b est conforme à BSA et *Job* 20,23c à AS.

[24] Le texte est identique à Z et conforme à BSA.

[25] Le texte est identique à Z. — *Job* 20,25a est conforme à BS (omission de δὲ cependant). — *Job* 20,25b est conforme (omission de δὲ cependant) aux mss de la LXX qui écrivent ἄστρα (*rel.* dans Rahlfs). — *Job* 20,25c est conforme au texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 38).

[26] Le texte est identique à Z. *Job* 20,26a est conforme à BS (omission de δὲ). *Job* 20,26b à A (omission de δὲ) et *Job* 20,26c à BS (omission de δὲ cependant).

գեալ էր [25] երևել ի լուսոյս [26], նա առ իմանալ ի լոյսն հասանէր, և յանկողնէն [27] ընթա– p. 754 նայր բարեբանելով առ տուիչ քնոյն. և ի * տուընջեան [28] գործոյն երթայր առ արարիչ տուընջեանն [29] : Բայց զպտուղն [30] ոչ յետ հեռի ժամանակաց կթեաց [31], այլ փորձութեանցն ի վերայ [32] եկելոց, նա անշարժ եկաց, և իբրև զվէմ հաստատուն՝ զերեքկրկնակի զալիս ծովուն ի բաց մերժեաց : Աշխատէր թշնամին մրցելով ընդ նա [33], ⸢և մարտնչելով վաստակէր բանսարկուն [34], բազում և ազգի ազգի վէրս առնլով ի նմանէն [35]. և համբերութեամբք արդարոյն իբրև երկսայրի սրով խոցոտեալ՝ ակամայ [36] փախչել հարկաւորիւր : Նմին պատահէին և որ ի նմանէն վարձեալ եղեն ամանքն : Քանիցս անգամ Եղիփազու [37] կամելով ճարտարաբանել, համարձակութեամբ արդարոյն խնոյր բերան նորա : Քանիցս անգամ զԲաղդատու խրոխտանալն դադարեցոյց, կարգաւորութեամբ խաւսելով ճշմարիտ զաւրականն արդարութեանն [38]. այլ և Սովփար իսկ աւասիկ յառաջաբանէս առաջի դնէ զյաղթութիւնն : Բայց գիտասցուք տակաւին քննելով զբանս նորա :

Job 20,1 *Կրկնեալ անդրէն ⸢Սովփարայ Մինացւոյ [1] ասէ :*

p. 755 Զիա՞րդ « կրկնելով անդրէն » ընդ Յովբայ [2] « ասէ Սովփար » : * Ուսիր՝ քանզի ոչ [3] եգիտ բան զորմէ բուռն հարկանէր պարսաւանաւք. ապա զբանիցն համարձակութիւն բամբասեաց. և ի [4] վկայս առնու զբարեկամսն և զընկերսն [5] իւր : Քանզի ասէ.

20,2a *« Ոչ այդպէս կարծէի խաւսել քեզ ընդդէմ մեր զայդ » :*

Այսինքն է, թէ « ոչ այդչափ համարձակութեամբ, և ոչ առանց իրիք ակնածելոյ [1] կարծէի [2] զքէն թէ պատասխանեսցես : Այլ կարծէի, ⸢կամ թէ [3] վասն վիրացն [4] թուլասցիս, և կամ թէ [5] վասն բարեկամացն [6] տեղի տայցես բանից մերոց, և հարկաւորեալ խոնարհեսցիս : Զի եթէ զայս գիտացեալ էի [7] ի սկզբանէ, ոչ մարտնչէի ընդ քեզ բանիւք, քանզի առանց հաւանութեան ճարտարաբանես, և ոչ սակաւ ինչ աշխատի, որ պատասխանէ քեզ » : Զայս ասացեալ Սովփարայ [8] զՅովբ [9], ի բարեկամսն կոյս դառնայ [10], վկայս կամեցեալ զնոսա առնուլ, վասն [11] համարձակութեանն Յովբայ [12] : Եւ վասն այսորիկ ի վերայ [13] էած.

20,2b *« Ո՞չ ապաքէն իմաստնագոյն իցէք քան զիս » :*

« Ո՞չ իմանայք [1] զՅովբայ [2] խրոխտանս, քանզի ոչ տայ [3] տեղի՝ այդչափ [4] ի ձէնջ

[25] ծագել E — [26] լուսոյն E — [27] յանգողնէն E — [28] տունջեան E — [29] տունջեան E — [30] E, զտուողն VD — [31] կթէր E — [32] վերա E — [33] նմա E — [34] *om.* E — [35] նմանէ E — [36] ակամա E — [37] Ելիփազու E — [38] արդարութեան E

20,1

[1] Սովփառա Մինացո E — [2] Յոբա E — [3] ոչ ինչ E — [4] *om.* E — [5] զընկերսն E

20,2a

[1] ակնածելո E — [2] *om.* E — [3] թէ կամ E — [4] վիրացդ E — [5] *om.* E

du lit il courait, la louange sur les lèvres, vers le Donateur du sommeil[c], et (lancé) dans l'activité du jour il allait (d'abord) vers le Créateur du jour. Ce n'est pas après une longue période qu'il récolta du fruit[3]: quand survinrent les épreuves il demeura immobile et ferme comme un roc[d], par trois fois il repoussa les vagues de la mer. L'Ennemi se fatiguait à se battre contre lui et le Délateur se lassait à lutter, recevant de lui un grand nombre de blessures variées; blessé par la patience du juste comme par une épée à deux tranchants, il était contraint malgré lui à s'enfuir. Les intermédiaires[4] qui avaient été engagés par lui (l'Ennemi) rencontraient le même sort. Combien de fois, avec l'assurance du juste, (Job) ferma-t-il la bouche d'Éliphaz, désireux de faire montre d'éloquence! Combien de fois fit-il cesser l'arrogance de Baldad en parlant avec mesure, ce vrai soldat de la justice! Mais voici que Sophar, lui aussi, dès son préambule, publie sa victoire! Sachons cependant scruter ses paroles.

Job 20,1 *Répliquant Sophar de Mina dit.*

Comment «*Sophar parle-t-il*» à Job «*en* lui *répliquant*»? Apprends-le, car il n'a pas trouvé de parole dont il se serait emparé pour jeter un blâme. Alors il se mit à dénigrer l'audace des paroles (de Job) et il prend à témoins ses amis et compagnons. Il dit en effet:

20,2a «*Je ne croyais pas que tu tiendrais de tels propos contre nous!*»

C'est-à-dire: «Je pensais que tu ne répondrais pas avec autant d'assurance ni sans quelque prévenance. Je pensais, ou bien que tu serais découragé à cause de tes blessures, ou bien que tu cèderais à nos paroles d'amis et que, contraint, tu t'humilierais. Car si j'avais su cela dès le début, je ne me serais pas battu avec toi en paroles; tu parles avec éloquence sans conviction, et la fatigue n'est pas petite pour celui qui te répond». Après avoir dit cela à Job, Sophar se tourne vers ses amis, voulant les prendre à témoins de l'audace de Job. C'est pour cela qu'il ajouta:

20,2b «*En vérité, ne seriez-vous pas plus sages que moi?*»

«Ne comprenez-vous pas la morgue de Job[1]? Blâmé à ce point par vous, il ne

c. cf. Ps. 126,2. d. cf. Matth. 7,24-25.

[3] Nous adoptons la lecture du ms. E, *zptuln, le fruit*, qui est aussi celle de la *Chaîne sur Job* de Jean Vanakan, au lieu de celle de V, *ztowoln, le donneur*, qui provient vraisemblablement d'une mauvaise lecture.

[4] Les trois amis, «instruments», dit littéralement le texte.

20,2b

[1] Sophar s'adresse à ses deux amis et leur commente la prétention qu'il a mis dans la bouche de Job d'être plus sage qu'eux trois.

---

[6] *բարեկամացս* E — [7] *om.* V, *էր* E, *էի* *coni. cum.* D *e Vanakan* — [8] *Սոփփարա* E — [9] *ցՅոբ* E — [10] *դառնա* E — [11] *վկայսն* E — [12] *Յոբա* E — [13] *վերա* E

20,2b

[1] E *add.* *դուք քան զիս* — [2] *զՅոբա* E — [3] *ոա* E — [4] *այնչափ* E

p. 756 *յանդիմանեալ, այլ խրոխտալով և ջերմութեամբ պատասխանէ, և ոչ առնու յանձն * զխրատ ձեր : Այլ [5] և ոչ ի յանդիմանութենէ ամաչէ. բայց ես ոչ այսպէս, այլ զի՞նչ » :*

20,3a *« Խրատու ակնածութեան իմոյ [1] լուայց » :*
՝Վասն զի [2] մեծ շահ ունի [3] ամաչել ի խրատողաց : Եւ եթէ որպիսի՝, լուր :

20,3b *« Եւ ոգի իմաստութեան արասցէ ինձ պատասխանի » :*
« Վասն զի տամ զականջս իմ առ ի յուղղութիւն և ի խրատ : ՝Եւ ոգի իմաստութեան՝, յայտ է թէ հանճարոյ, տացէ ՝ինձ պատասխանի՝, ուսուցանելով և ՝իմաստնացուցանելով . և ծանուցանել [1] զայն՝ զոր Յովբ [2] ոչ կարծէ գիտել » :

20,4a *« Միթէ զայդ յայսմ հետէ՛ զգացեր [1] » :*
Այսինքն է՝ ի սկզբանէ, քանզի Սիմաքոս « յաւիտենից » գրեաց :

20,4b *« Յորմէ հետէ եդաւ մարդ [1] ի վերայ [2] երկրի » :*
Զայս զոր Յովբ [3] իբրև զանգէտ ⸢այսմիկ նախատեաց [4], քանզի մանաւանդ ի կարգէ ասելի ցուցանէ :

20,5 *« Զի ուրախութիւն ամպարշտաց բեկումն անհնարին և խնդութիւն անաւրինաց կորուստ » :*
Անամաւթութեամբ ասաց ⸢յայսմ ի [1] տեղ Սովփար, և յոյժ թշնամանելով զՅովբ [2], և վասն այսորիկ հանդերձ այլովք բարեկամաւք [3] ոտն հարկանելով առակէր զնա. վասն զի ի սկզբանէ յորմէ հետէ եդև ազգ մարդկանս՝ « ուրախութիւն » և ցնծութիւն [4] ընդ
p. 757 *գլորումն * « ամպարշտաց » և ընդ « կորուստ անաւրինաց », ընդ որս և զՅովբ [5] կամէր [6], որպէս և ըստ [7] կարգիս ցուցանէ : ⸢Քանզի ի բազում դիմաց զբանս ի մի դէմս արկանէ Սովփար. զի այսու ցուցանէ [8], եթէ [9] ի ⸢վերայ Յովբայ [10] պատշաճեն ասացեալքս :*

5 *om.* E

20,3a
1 *իմո* E — 2 *քանզի* ⸢E — 3 *ունիմ* E

20,3b
1 *ծանուցանելով* E — 2 *Յոբ* E

20,4a
1 *ազգաեր* E

20,4b
1 *մարդն* E — 2 *վերա* E — 3 *զՅոբ* E — 4 *նախատեաց այսուիկ* E

20,5
1 *յայմէ* ? E — 2 *զՅոբ* E — 3 *բարեկամաւքն* E — 4 *է add.* E — 5 *զՅոբ* E — 6 *կարգէ* E — 7 *ի* E — 8 *om.* E — 9 *թէ* E — 10 *վերա Յոբա* E

recule pas, mais il répond avec morgue et véhémence et il n'accepte pas votre réprimande. Il n'a même pas honte du blâme! Cependant moi ce n'est pas de la même façon que (je lui répondrai). Mais comment?»

20,3a «*J'écouterai le conseil* (*que me donne*) *ma modestie.*»
Car c'est un grand profit d'avoir honte des donneurs de conseils! De quelle façon? Écoute[1].

20,3b «*Et un esprit de sagesse fera réponse pour moi.*»
«Car je livre mes oreilles à la droiture et au conseil[1]. '*Et un esprit de sagesse*', évidemment d'intelligence, donnera '*réponse pour moi*', m'instruisant et me donnant la sagesse; et (il me fera) connaître ce que Job estime ne pas savoir.»

20,4a «*Ne t'es-tu pas aperçu de cela depuis longtemps*[1].»
C'est-à-dire depuis le commencement: Symmaque en effet a écrit: «*Depuis les siècles*[2]».

20,4b «*Depuis que l'homme fut mis sur la terre.*»
En parlant ainsi, Sophar a injurié Job, le tenant pour ignorant de cette (vérité[1]); il le manifeste surtout par la suite (de ses propos).

20,5 «*Que la joie des impies* (*est*) *un échec extrême et le plaisir des* (*gens*)*iniques, une ruine.*»
Dans ce passage, Sophar a parlé avec impudence, injuriant gravement Job et, le méprisant comme l'avait fait les (deux) autres amis, il le diffamait aussi pour la raison suivante: depuis le commencement, depuis que le genre humain est venu à l'existence[a], il y a «*joie*» et allégresse dans la chute «*des impies*» et «*la ruine des* (*gens*)*iniques*», parmi lesquels (Sophar) voulait aussi (voir) Job, ainsi qu'il l'expose ensuite. En effet, oubliant ce grand nombre de personnes[1], Sophar lance ses paroles à l'adresse d'une seule personne; par là il fait voir que ses propos se rapportent à Job.

20,5 a. cf. Job 20,4b.

20,3a
[1] La modestie toute verbale de Sophar, donneur de conseils, provoque une honte profitable, ironise Hésychius.

20,3b
[1] Ici, Hésychius glose les paroles de Sophar.

20,4a
[1] Le verbe du texte biblique est différent de celui du lemme du début, mais peut sous-entendre le même terme grec que celui du texte de Théodotion.
[2] Cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37.

20,4b
[1] Ce que Sophar va affirmer au verset *Job* 20,5.

20,5
[1] Les impies et les gens iniques que Sophar vient de nommer en *Job* 20,5.

20,6-8 « *Եթէ ելանիցեն յերկինս պատարագք նորա, և զոհք նորա յամպս մերձեսցին : 7 Յորժամ համարիցի թէ հաստատեալ իցէ՝ յայնժամ ի սպառ կորիցէ, և որ գիտէին զնա՝ ասասցեն թէ ո՞ւր է. 8 և* [1] *իբրև զերազ թռուցեալ ոչ գտցի, թռեաւ* [2] *իբրև զտեսիլ գիշերական* » :

Ընդունայն պարծէր, ասէ, արդարութեամբ, ուստի պարծէր՝ « եթէ ելանիցեն նորա պատարագք [3] *յերկինս, և զոհք նորա մինչև յամպս հասանէին* [4] » : *Քանզի ամպարիշտն « յորժամ կարծիցէ եթէ* [5] *հաստատեալ իցէ՝ ի սպառ կորնչի* », *և ընդ այնչափ յեղափոխմամբ անգանի* [6]՝ *մինչև ի ծանուցից անծանութ լինի* : *Եւ նման է « երազոյ* [7] *թռուցելոյ և տեսլեան գիշերոյ* ». *և այսպէս անամաւթութեամբ Սովփարու* [8] *թշնամանեալ զՅովբ* [9], *առաւել ևս ի* [10] *կարգիս րամբասէ զնա* :

20,9—10 « *Ակն որ հայեցաւ* [1] *ի նա՝ ոչ յաւելցէ, և ոչ ծանիցէ զնա տեղի իւր :* **10** *Զորդիս նորա սատակեսցեն վատթարք. ձեռք նորա բորբոքեսցին ցաւովք* [2] » :

* p. 758 *Զայս թէպէտ և առանց դիմաց ասէ* [3] *Սովփար վասն ամենայն * ամպարշտաց, այլ յայտնապէս զՅովբայ* [4] *առակէ յամենայն ասացուածս* [5]. *վասն զի և այլոց բարեկամաց նորա և ծանուցից « ակն » արհամարհելով զնա անտես առնէր, թէպէտ և ի սկզբանէ տեսեալ էր զնա, այլ ոչ ևս « յաւելուին* [6] » *տեսանել զնա. և « տեղի* [7] *իւր* », *այսինքն է* [8]՝ *որք ի տեղւոյ* [9] *նորա և յաշխարհէ նորա էին, « ոչ ևս* [10] *ծանիցեն զնա* », *հայելով* [11] *ընդ* [12] *մեծութիւն վշտացն ընդարմանային* [13] :

« *Զորդիս նորա սատակեսցեն վատթարք* » : *Թերևս զայս զգեսն անուանէր Սովփար. քանզի կարի « վատթարագոյնք » էին քան զմարդիկ, վասն անկմանն ի վերուստ. քանզի նոքա շարժեցին և կործանեցին զապարանսն՝ յորում մեռան որդիքն Յովբայ* [14] :

« *Ձեռք նորա բորբոքեսցին ցաւովք* [15] » : *Յորժամ քերէր խեցեաւ* [16] *զվէրս իւր. մտ դիր զիա՞րդ րամբասանաւք ըստ կարգիս զկծեցուցանէ զնա* :

20,11 « *Ոսկերք նորա յագեցան մանկութեամբ իւրով, և ընդ նմին ի հող ննջեսցեն* » : *Քանզի Յովբայ* [1] « *ոսկերսն* » *ապականէր նեխութեամբ մարմնոյն՝ որ ի նմանէն* [2] *ելանէր ապականութիւն, և մաշէր զգեղեցկութիւն « մանկութեանն » Յովբայ* [3] : « *Եւ*

* p. 759 *ընդ նմին ի հող ննջէր* [4] ». *կաւեցեալ* [5] *թարախոմն և աղբոյն յորոյ * վերայ* [6] *ննջէրն*

20,6-8
[1] *om.* E — [2] *զթռուցեալ* E — [3] *պատարագ նորա* E — [4] *հասանիցեն* E — [5] *թէ* E — [6] *անկանի* E — [7] *երազո* E — [8] *Սովփարա* E — [9] *զՅոբ* E — [10] *ըստ* E

20,9-10
[1] *հաեցաւ* E — [2] *ցաւաւք* E — [3] *om.* E — [4] *զՅոբա* E — [5] E, *ստացուածս* VD — [6] *յաւելին* E — [7] *ոչ ծանիցէ զնա տեղի* E — [8] *om.* E — [9] *տեղո* E — [10] *om.* E — [11] *հաելով* E — [12] *ի* E — [13] *զարմանաին* E — [14] *Յոբա* E — [15] *ցաւաւք* E — [16] *խեցով* E

20,11
[1] *զՅոբա* E — [2] *նմանէ* E — [3] *Յոբա* E — [4] *նջէր* E — [5] *կաւացեալ* E — [6] *վերա* E

20,6-8 «*Même si ses présents montent dans les cieux et si ses sacrifices s'approchent des nuées, 7 lorsqu'il estime qu'il est affermi, c'est alors qu'il périt entièrement. Et ceux qui le connaissaient diront: Où est-il? 8 Et s'étant envolé comme un songe, on ne le trouvera pas; il s'est envolé comme une vision nocturne*[1].»

C'est en vain, dit-il, que (Job) se glorifiait de sa justice qui le portait à se glorifier. «*Ses présents montent dans les cieux et ses sacrifices parviennent jusqu'aux nues*». Car l'impie, «*lorsqu'il pense qu'il est affermi, périt entièrement*», et il est tellement transformé qu'il devient méconnaissable même pour ses connaissances. Il est semblable «*à un songe envolé et à une vision nocturne*». C'est avec une pareille impudence que Sophar a injurié Job, il le dénigre plus encore dans ce qui suit.

20,9-10 «*L'œil qui l'avait vu ne recommencera pas, et son lieu ne le reconnaîtra pas.* 10 *Des dégénérés anéantiront ses enfants, ses mains seront embrasées par les douleurs.*»

Bien que Sophar dise cela de tous les impies sans viser personne, il fait cependant clairement allusion à toutes les paroles[1] de Job. Car «*l'œil*» de ses autres amis et connaissances le délaissait dédaigneusement; bien que (leur œil) l'ait regardé tout au début, «*ils ne recommençaient plus*» à le regarder. «*Et son lieu*», c'est-à-dire ceux qui étaient originaires de «*son lieu*» et de son pays «*ne le reconnaissent plus*[2]»; en voyant l'étendue de ses afflictions, ils étaient frappés de stupeur.

«*Des dégénérés anéantiront ses enfants.*» Peut-être Sophar appelait-il ainsi les démons, car ils étaient bien plus «*dégénérés*» que les hommes en raison de leur chute d'en haut. Ce sont eux en effet qui ébranlèrent et détruisirent les palais dans lesquels moururent les enfants de Job[a].

«*Ses mains seront embrasées de douleurs.*» Lorsque (Job) raclait ses plaies avec un tesson[b]. Prête attention à la façon dont (Sophar) l'offense ensuite avec ses dénigrements.

20,11 «*Ses os se rassasièrent de sa jeunesse et ils se coucheront avec lui dans la terre.*»

La corruption qui émanait de (Job) corrompait en effet «*ses os*» par la putréfaction de sa chair, et elle détériorait la beauté de «*la jeunesse*» de Job. «*Et*

20,9-10 a. cf. Job 1,19. b. cf. Job 2,8.

20,6-8

[1] L'hémistiche *Job* 20,7c, différent du lemme du début, est identique à Z et conforme à A. - *Job* 20,8a est différent du lemme du début par la présence de la conjonction *et*.

20,9-10

[1] Nous adoptons la lecture du ms. E, «*asac'owacs*», au lieu de «*stac'owacs, les biens, les possessions*», de V. En effet Sophar reprend les paroles prononcées par Job dans sa réponse à Éliphaz en *Job* 7,8.10.

[2] Tout en modifiant la citation pour l'adapter au contexte (le verbe est au pluriel), le texte biblique de *Job* 20,9b se présente ici, comme dans le texte de Théodotion (cf. FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37), avec l'équivalent de οὐκέτι que ne possédaient pas les deux lemmes.

Յովբ [7] *: Բայց որպիսի՛ ինչ ածէ ի վերայ* [8] *նորա և ըստ կարգիս՝ միտ դիցուք, զի զարմասցուք ընդ ճգունսն, զոր մեծ ճգնողն ճգնէր, Հանդերձ այլովք չարչարանաւք, որ պատեալ էին զնովաւ, և ընդ բարեկամացն անամաւթութեան* [9] *կռուէր :*

20,12-14a « *Թէ քաղցրասցի ի բերան նորա չարութիւն՝ թաքուսցէ զայն ի ներքոյ* [1] *լեզուի իւրոյ :* 13 *Խնայեսցէ* [2] *ի նա, և մի՛ թողցէ զնա, և ժողովեսցէ զնա ի մէջ կոկորդի իւրոյ.* 14 *և մի՛ կարասցէ աւգնել նմա* » :

Յայսմ ՝ի տեղ [3] *բամբասէ զՅովբ* [4]*, իբրև թէ* « *դչարութիւն իւր բանիւք իւրովք քաղցրացուցանէ* »*, այսինքն է, ծածկէ և թագուցանէ զնա լեզուաւն, որովք զինքն երևեցուցանէր, և* « *խնայէ* [5] *ի նա* » *ոչ ի բաց ընկենլով.* « *և ժողովէ* »*, այսինքն է՝ արգելու* « *ի մէջ կոկորդի իւրոյ* »*, և ի մէջ բանից իւրոց՝ զոր բղխէր ի կոկորդէ իւրմէ. և այնպէս* [6] « *ոչ կարասցէ աւգնել ինքեան* »*. այլ որովք ախտանայր* [7]*, իբրև զամբարիշտ երևէր և յանդիմանէր, ընդունայնս կամելով թաքուցանել՝ որ ոչ մարթի ծածկել, քանզի զայս ասել կամեցեալ Սովփարու՝ առաւել ևս եցոյց ի կարգէ ասսի :*

20,14b « *Լեղի* [1] *իժի ի փորի իւրում* » :

« *Լեղի* [2] *իժի* » *զթոյնս* [3] *չարութեանն կոչէ, քանզի որպէս թոյնք* « *իժի* » *արկեալ*
* p. 760 « *ի փոր* »*, ոչ* ⌈ *կարեն մոռանիլ* [4] *ի բազում ժամս,* * *քանզի սպանանէ զնա որ* « *ի փորն* » *արկ, և այնպէս յայտնի լինի և ամենեցուն զիտելի, դոյնպէս առնէ և թոյնք չարութեան* [5]*, որ թագուցանենն զնա. վասն որոյ* [6] *և ի վերայ* [7] *էած.*

20,15-17 « *Մեծութիւն անիրաւութեամբ ժողովեալ* [1]*՝ փսխեսցի, ի տանէ նորա կորզեսցէ զնա Հրշտակ.* 16 *զսրտմտութիւն վիշապաց ծծեսցէ, սպանցէ զնա լեզու աւձի :* 17 *Մի՛ տեսցէ զկիթ արաւտականաց, և մի՛ զարաւտս* [2] *մեղու և իւղոյ* » :

Զի դարձուցանել չէ Հնար առանց վնասու, այլ յախտից փորոյ լինի. և վասն այսորիկ զամպարիշտս [3] *կարծէր բամբասել Սովփար, այլ յստակութեամբ ոչ էին նորայն* [4] *կամք, ոչ Բաղդադու և ոչ Եղիփազու. քանզի զայն ասեն վասն անաւրինացն, որ ոչ*

[7] *քունէրն Յոբ* E — [8] *վերա* E — [9] E *անամաւթութեանն*, ...*նա*...*թութեան* V, *անամաւթութեան* con. D

20,12-14a
[1] *ներքո* E — [2] *խնաեսցէ* E — [3] *տեղոջ* E — [4] *զՅոբ* E — [5] *խնաէր* E — [6] *այսպէս* E — [7] *ախտանայրն* E

20,14b
[1] *ղեղի* E — [2] *ղեղի* E — [3] *զթոյնսն* E — [4] *կարէ մոռանալ* E — [5] *չարութեանն* E — [6] *որո* E — [7] *վերա* E

20,15-17
[1] *ժողովել* E — [2] *զաւտար* E — [3] *զամբարիշտս* E — [4] *նորա* E

---

[2] Il faut alors *vomir la richesse injustement amassée.*

[3] Hésychius fait allusion à la finale de l'hémistiche *Job* 20,15a, selon l'*Alexandrinus*: «*La richesse injustement amassée sera vomie de son ventre*».

elle[1] *se couchait*[2] *avec lui dans la terre»*, Job étant devenu glaise par le pus et le fumier sur lequel il se couchait. Mais ce qu'il ajoute encore à son propos à la suite, prêtons-y attention, afin d'admirer les combats que mène ce grand combattant. Enveloppé d'autres tourments, il se battait aussi contre l'impudence de ses amis.

20,12-14a «*Si la malice est douce à sa bouche, il la cachera sous sa langue.* 13 *Il la ménagera*[1] *et ne la lâchera pas, et il l'amassera au milieu de son gosier.* 14 *Et il ne pourra se porter secours*[2].»

Dans ce passage, (Sophar) dénigre Job; il veut dire que (Job) «*adoucit sa malice avec ses paroles*», c'est-à-dire, il la voile et la cache avec sa langue, avec (les paroles) par lesquelles il se manifestait. Et «*il la ménage*[3]» en ne la rejetant pas. «*Et il l'amasse*», c'est-à-dire il la retient «*au milieu de son gosier*» et des paroles qu'il fait jaillir de son gosier. De cette façon, «*il ne pourra se porter secours à lui-même*[4]». En raison des maux dont il souffrait, il apparaissait comme un impie et il était réprimandé, puisqu'il voulait cacher des actions sans valeur qu'il n'est pas possible de voiler. C'est ce que Sophar voulait dire en effet; il l'a fait voir davantage encore par la suite.

20,14b «(*C'est*) *du fiel de vipère en ses entrailles.*»

(Sophar) appelle «*fiel de vipère*» le venin de la malice, car, de même que du venin «*de vipère*» répandu dans «*les entrailles*» ne peut être oublié de longtemps — il tue en effet celui qui l'a répandu «*dans ses entrailles*», cela est évident et connu de tous, — de même agit aussi le venin de la malice sur ceux qui le cachent. C'est pourquoi (Sophar) a ajouté:

20,15-17 «*La richesse injustement amassée sera vomie, un ange l'arrachera de sa maison*; 16 *il sucera la rage des dragons, la langue du serpent le tuera.* 17 *Il ne verra pas la traite des troupeaux qui pâturent ni les produits du miel et du beurre*[1].»

Il n'est pas possible en effet de restituer sans détriment[2], mais il est (possible de s'éloigner) des passions du ventre[3]. Voilà pourquoi Sophar pensait dénigrer les

20,11

[1] La jeunesse de Job, détériorée, s'est couchée avec lui dans la poussière; Hésychius interprète le texte conformément au sens qu'il possède en hébreu et dans la version de Théodotion.

[2] Le verbe est ici au singulier comme dans le texte de Théodotion; dans les deux lemmes précédents il est au pluriel, comme dans la version arménienne (Z) de *Job* 20,11b.

20,12-14a

[1] *Job* 20,13a est différent du lemme du début, identique à Z et conforme aux textes et manuscrits de *Job* (*Jérôme*, *Colbertinus*, *Vaticanus* 248) qui ne possèdent pas la négation οὐ (cf. DHORME, *Job*, p. 268 et FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 37, note 7). Pour les textes et auteurs latins, voir aussi *Biblia Sacra juxta latinam Vulgatam versionem*, t. IX, *Hester et Job*, Romae, 1951, p. 145.

[2] *Job* 20,14a, différent de Z et du lemme du début, est conforme à A (au lieu de ἑαυτῷ, le texte sous-entend αὐτῷ, leçon indiquée par VIGOUROUX, *Job*, p. 742).

[3] Le texte du commentaire de *Job* 20,13a conserve lui aussi le texte de Théodotion sans la négation (voir supra note 1).

[4] Le texte est ici conforme au lemme du début de l'Homélie.

20,15-17

[1] L'hémistiche *Job* 20,15b est différent du lemme du début, identique à Z et conforme à BS.

արդարև ըստ ամենայն իրաց պատահէ, զի բազումք՝ որ « անիրաւութեամբ » մեծացան՝ շայեկան եղև նոցա ⌜յառժամանակեայ կեանսն [5] : Այլ զՅովբայ [6] ակնարկեն, վասն զի ի ժամուն նա [7] էր մերկացեալ ի « մեծութենէ ». բայց ոչ որ զան մի տրտմութիւն Հասանէ [8], արդարև վասն անպարշտութեան Հասանէ, քանզի անբարշտաց Հատուցումն յապա p. 761 յաւիտեանն պահի, յայնժամ « փախի » այժմու « ժողովեալ * մեծութիւնս անիրաւութեամբ », ⌜մեծաւ աղաղակաւ և յոյժ կորստեամբ ոգւոց՝ յորժամ պահանջի ի դատաստանի որ « ժողովեցան անիրաւութեամբ [9] » :

Յայնժամ « կորզեսցէ զնա ի տանէ նորա Հրշտակ » : Ո՞ր. որ զմարդիկ առնու առ [10] ի տանջանս. մի յայնցանէ զորոց ⌜ասէր Քրիստոս առակաւ [11], վասն զգեցելոյն [12] աղտեղի Հանդերձ. « Կապեցէք ⌜զոտս և զձեռս դորա և ընկեցէք զդա ի խաւարն արտաքին [13] » :

Յայնժամ « ծծեսցէ » անբարիշտն « զսրտմտութիւն վիշապաց » : Այսպէս լսեսցուք [14] որպէս լսել [15] աւգուտ է կամեցողաց զաւգուտ : Քանզի անբարիշտն և անաւրէնն « ծծէ [16] զսրտմտութիւն » զիմանալի [17] վիշապին, վասն որոյ [18] Դաւիթ ասաց, թէ « Ի ⌜վերայ իժից և քարբից գնասցես դու, առ ոտն կոխեսցես զառեւծն և զվիշապ [19] » : Անբարիշտքն [20] և անաւրէնք « ծծեսցեն զսրտմտութիւն » նոցա, ապաւինեալք ի նոսա և եղեալք բաժնոյն նոցա : Վկայէ [21] իսկ և Տէր վասն այսպիսեացն ասելով. « Երթայք ⌜անիծեալք ի Հուրն յաւիտենից՝ որ պատրաստեալ է սատանայի և Հրշտակաց նորա [22] » :

Զնոսա « սպանանէ և լեզու աւձի », որ ի սկզբանէ ընգրկեաց [23] զԱդամ և զԵւայն [24], p. 762 և այժմ * զմեղաւորս ընգրկելով [25] ոչ դադարէ, քանզի ուսուցանէ զնոսա ի չար գործս վայելել [26]. վասն որոյ [27] զանցանէ զԱստուծոյ զպատուիրանաւք [28] և դաստաւածային [29] աւրինաւք :

Նոքա « ոչ տեսցեն զկիթ արաւտականաց և ոչ զմեղու և զիւղոյ [30] ». յայտ է թէ ի Հանդերձեալ յաւիտենին : Քանզի ոչ կարասցեն վայելել [31] յայնժամ որով այժմ պերճանանս : Պատշաճէ ի վերայ [32] իւրաքանչիւր զոր Տէրն ասէր. « Անմիտ յայսմ գիշերի ⌜զոգիսդ ի քէն ի բաց պահանջեն. զոր պատրաստեցերդ՝ ո՞ւմ եղիցի [33] » : Յոյժ յիրաւի պատշաճէ եթէ [34] այսպէս իմասցուք՝ որ ի կարգիս գայ [35] :

5 առժամանակեա E — 6 զՅոբա E — 7 նորա E — 8 Հասանէր E — 9 *om.* E — 10 *om.* E — 11 Քրիստոս ասէր առակով E — 12 սգեցելոյն E — 13 դոր(ա). ընգ(եցէք) E — 14 մեք *add.* E — 15 լսելն E — 16 ծածկէ E — 17 իմանալի E — 18 որո E — 19 վերա իժի(ց). գնա(սցես) դու. առ. (զվիշ)ապն E — 20 անպարիշտք E — 21 վկաէ E — 22 անիծե(ալք) ի Հ(ուրն). որ. Հր(շտակաց) (նոր)այ E — 23 ընկրկեաց E — 24 զԵւա E — 25 ընկրկելով E — 26 վաելել E — 27 որո E — 28 զպատուիրանաւքն E — 29 զաստուածային E — 30 իւղոյ E — 31 վաելել E — 32 վերա E — 33 քէ(ն). (պահան-)(ջեն) զոր. ում E — 34 թէ E — 35 կա E

impies, mais ses desseins n'étaient pas transparents, ni ceux de Baldad ni ceux d'Éliphaz. Ce qu'ils disent en effet des impies ne se réalise pas vraiment en tous points, car beaucoup, enrichis «*injustement*», en profitent durant cette vie éphémère[a]. Mais c'est à Job qu'ils font allusion, parce que, pour lors, il était dépouillé de «*la richesse*». Cependant, lui que le chagrin n'atteignit qu'une seule fois, ce n'est pas certes pour cause d'impiété qu'il l'atteignit, car la rétribution des impies est réservée pour le siècle à venir[b]. C'est alors que «*la richesse présente injustement amassée est vomie*[4]» à grands cris et pour la ruine totale de l'âme, quand sont exigés au jugement (les biens) qui «*furent injustement amassés*».

Alors «*un ange l'arrachera de sa maison*». Lequel? Celui qui saisit les hommes pour les châtiments[5], l'un de ceux dont le Christ parlait dans la parabole concernant l'homme revêtu d'un habit malpropre: «*Liez-lui les pieds et les mains et jetez-le dans les ténèbres extérieures*[c-6]».

Alors, l'impie «*sucera la rage des dragons*». Écoutons, de la manière qu'il est utile d'écouter pour ceux qui désirent ce qui est utile. L'(homme) impie et inique «*suce la rage*» du Dragon invisible[7] dont David a dit: «*Sur les vipères et les aspics, toi, tu marcheras, tu fouleras aux pieds le lion et le dragon*[d-8]». Les (gens) impies et iniques «*suceront leur rage*»; ils avaient mis leur confiance en ces (démons) et se trouvaient de leur parti[e]. Le Seigneur lui-même en témoigne quand il dit: «*Allez, maudits, au feu éternel qui a été préparé pour Satan et ses anges*[f-9]».

Les «*tue aussi la langue du serpent*» qui, dès le commencement, a assujetti Adam et Ève[g] et, maintenant, ne cesse pas d'assujettir les pécheurs, car il leur apprend à se délecter dans des œuvres mauvaises. Voilà pourquoi il transgresse les commandements de Dieu et la Loi divine.

Eux «*ne verront pas la traite des troupeaux qui pâturent ni les (produits) du miel et du beurre*», évidemment dans le siècle à venir. Ils ne pourront en effet se délecter alors de ce dont ils s'enorgueillissent maintenant. A chacun d'eux convient ce que disait le Seigneur: «*Insensé! en cette nuit même, on te redemandera ton âme; ce que tu as préparé, qui l'aura*[h-10]?» Il convient tout à fait que nous comprenions ainsi ce qui suit.

20,15-17 a. cf. Sag. 2,6. – b. cf. Col. 3,25. – c. Matth. 22,13. d. Ps. 90,13. – e. cf. 1 Cor. 10,20-22. — f. Matth. 25,41. g. cf. Gen. 3,4-5. h. Lc 12,20

[4] La fin du paragraphe fait défaut dans le ms. E par saut du même au même *anirawut'eamb... anirawut'eamb.*

[5] L'ange *de la mort*, précise le codex *Alexandrinus*.

[6] Le texte est différent de Z, mais conforme à NT et à ses variantes. Une seule différence, qui ne modifie pas le sens (*əngec'ēk'*, au lieu de *hanēk*, avec la citation, n° 816, rapportée dans LELOIR, *Citations* I,B, p. 272).

[7] Litt.: *intelligible*.

[8] C'est aussi au démon que pense Hésychius lorsqu'il cite ce texte – d'une façon différente — dans l'*Hom. fest.* VIII, 9, *In S. Antonium* (éd. AUBINEAU, p. 286-288; voir aussi p. 258-259). La citation est en abrégé dans le ms. E.

[9] Le texte est différent de Z, mais conforme à NT et à ses variantes (cf. LELOIR, *Citations* I,B, n° 946,2, p. 311). La citation est en abrégé dans le ms. E.

[10] Le texte est différent de Z, mais conforme à NT.

20,18a *« Ի ջուր և ի տարապարտուց վաստակեցաւ ի մեծութիւն՝ ուստի ոչ ճաշակեսցէ » :*

Քանզի զի՞նչ աւգուտ է ի մեծվայելչութենէ [1] տան յորմէ կաթիցէ ոսկի, և ինքն թաղեալ է ի խոնարհ քան զերկիս կանգունս : Իսկ զի՞նչ աւգուտ է ի բազում զգեստուց [2] և ի պէսպէս արկանելեաց՝ որ յորդանցն է մերկանալոց : Իսկ զի՞նչ աւգուտ է յոսկի մատանեաց և ի մարգարտեայ [3] զարդուց և ի թագաւորական պսակաց, որ
p. 763 *յուծանելոց է և ի հող խառնելոց : Դոյին * մտաւք [4] իմացիր և որ ի կարգիս կայ [5]. զխա՞րդ չարաց աշխատանքն սաստիկք [6] են և անաւգուտ :*

20,18b *« Իբրև զխիտ ինչ զանձամ և զանկլանելի » :*

Քանզի որ « զխիտն » ծամէ, այսինքն է զհաստատունն և զանթուլանալին [1], ի զուր փշրէ զատամունս [2] և ընդունայն ծախէ զժամն, ոչ կարացեալ « կլանել ». զոյնպէս որ անիրաւութեամբ զմեծութիւն ժողովէ, և զայլ պայծառութիւնս [3] երկրիս անիրաւութեամբ գանձէ, ընդունայն աշխատի և ի զուր գանձէ, քանզի ոչ ինչ կարէ շահել յայնմանէ :

20,19-20a *« Զի զբազում տկարաց տունս խորտակեաց, և զյարկս յափշտակեաց և ոչ հաստատեաց : 20 Զիք փրկութիւն ստացուածոյ նորա » :*

Զի արդար դատաւորն ոչ առնու յանձն որ « խորտակէ զյարկս տկարաց », զոր պարտ էր « հաստատել [1] ». և զայլոց կեանս « յափշտակել », զոր պարտ էր կանգնել և « հաստատել ». և « ոչ փրկութիւն տանալ ի ստացուածս նոցա », վասն զի յոյժ անաւրէնութեամբ և անչափ ամպարշտութեամբ գանձեաց զստացուածսն :

20,20b *« Ի ցանկութեան իւրում՝ ոչ ապրեսցի » :*

Վասն զի և Դաւիթ իսկ ասէր [1], եթէ [2] « ցանկութիւն մեղաւորաց կորիցէ » :

20,21a *« Եւ մի՛ լիցին մթերք կերակրոց նորա [1] » :*

p. 764 *Վասն զի ոչ գոհանալով ուտէ և ոչ աւրհնութեամբ ճաշակէ, * և ոչ ՚աղքատքն հաղորդեն սեղանոյ նորա [2]. « ոչ ՚եղիցի նորա [3] մթերք », վասն որոյ Դաւիթ ասէր [4]. « Եղիցին մնացուածք առն խաղաղարարի » : Բայց զի ոչ ՚է ամբարշտաց այսպէս*

20,18a
[1] *մեծվաելչութենէ* E — [2] *սգեստուց* E — [3] *մարգարտեա* E — [4] *սրտիւք* E — [5] *կա* E — [6] *սաստիկ* E

20,18b
[1] *զանկլանելին թուլանալին* E — [2] *զատամունսն* E — [3] *պայծառութիւն* E

20,19-20a
[1] *հաստատեալ* E

20,20b
[1] *ասէ* E — [2] *թէ* E

20,18a «*C'est en vain et inutilement qu'il s'est fatigué pour une richesse qu'il ne goûtera pas.*»

Quelle utilité y a-t-il en effet à la magnificence d'une maison ruisselante d'or, alors que (l'impie) lui-même doit être enseveli sous plus de trois coudées? Quelle utilité y a-t-il donc dans la multiplicité des habits et la variété des vêtements pour celui qui doit être dépouillé par la vermine? Quelle utilité y a-t-il donc dans des anneaux d'or, dans des parures de perles et des couronnes royales pour celui qui doit se décomposer et se mélanger à la glaise? Comprends dans le même sens ce qui suit. Combien sont excessives et inutiles les fatigues des méchants!

20,18b «*Comme quelque chose de dur qu'on ne peut ni mâcher ni avaler.*»

Car celui qui mâche «*ce qui est dur*», c'est-à-dire ce qui est ferme et durci, c'est en vain qu'il se casse les dents et inutilement qu'il y passe des heures, sans pouvoir «*l'avaler*». De même celui qui amasse une fortune par des procédés iniques et qui accumule d'autres splendeurs terrestres par des procédés iniques, c'est inutilement qu'il se fatigue[a] et en vain qu'il thésaurise, parce qu'il n'en peut tirer aucun profit.

20,19-20a «*Car il a démoli les demeures de beaucoup de faibles, il a volé (leurs) habitations et il ne les a pas soutenus.* 20 *Il n'y a pas de salut pour ses biens.*»

Le juste Juge n'accepte pas en effet celui qui «*démolit les maisons des faibles*» qu'il aurait dû «*soutenir*», ni qu'il «*vole*» la vie des autres qu'il aurait dû relever et «*soutenir*», «*ni qu'il obtienne le salut dans leurs biens*[1]», parce qu'il a accumulé des biens avec force iniquités et impiétés sans mesure.

20,20b «*Il ne sera pas sauvé dans son désir.*»

Parce que David lui-même disait aussi: «*Le désir des pécheurs périra*[a]».

20,21a «*Et il n'y aura pas de provisions pour sa nourriture.*»

Parce que (l'impie) mange sans rendre grâce[a], goûte sans donner de bénédiction et que les pauvres ne participent pas à sa table[b], «*il n'y aura pas de provisions pour lui*»; c'est pourquoi David disait: «*Il y aura une postérité pour l'homme pacifique*[c-1]». Mais, parce qu'il n'y a pas de postérité pour les impies, le même

20,18b a. cf. Job 20,18a.

20,20b a. Ps. 111,10.

20,21a a. cf. Rom. 14,6; 1 Cor. 10,31. b. cf. Lc 16,21. c. Ps. 36,37.

20,19-20a
[1] Aucun témoin pour cette rédaction de *Job* 20,20a, différente des deux lemmes.

20,21a
[1] De ce qui assure la continuation de la vie, les «*provisions*», Hésychius passe à la survie de l'homme par sa «postérité».

20,21a
[1] E, *նոցա* VD — [2] *աղաւթիւք Հաղորդին սեղանո* E — [3] *եղիցին* E — [4] *ասէ* E

մնացուածք [5]*, դարձեալ ինքն ի վերայ* [6] *ածէ. « մնացորդք ամբարշտաց կորիցեն » : Սոցին նմանք են որ ի կարգիս կան :*

20,21b « *Վասն այսորիկ մի՛ ծաղկեսցեն բարութիւնք նորա* [1] » :
Յաղագս որո՞յ. վասն զի չար արմատս ընկալան [2] *և անաւրէն պտուղս ստացան* » :

20,22a « *Յորժամ համարիցի* [1] *թէ ահա լցեալ իցէ՝ նեղեսցի* » :
Այսինքն է, թէ ի հասանել պտղոյն ապականեսցի : Այլ զայս որպէս բազում իսկ անգամ ասացաք, ոչ այնչափ ինչ առ ի բամբասանս զամբարիշտս [2] *և ոչ բնաւ զանաւրէնս կամին ասելով, որչափ եթէ ⌜զՅովբայ զհամբերութիւնն* [3] *լուծցեն : Իսկ վասն զի պատահեալ տրտմութեանցն երկայնամտութեամբ տարաւ ճգնողն, ակն ունելով բարեացն՝ որ ի համբերութենէն է, սպառնան նմա իբրև թէ առ յապայքն չարագոյն* [4] *են քան զհասեալսն :*

20,22b-23a « *Ամենայն տագնապ հասցէ ի վերայ* [1] *նորա, թէ զիարդ լնուցու որովայն նորա* » :
* p. 765 *Վասն զի ոչ ևս է լցեալ որովայնն Յովբայ* [2]*, յայտ է թէ ոգւոց, այլ * դեռ ևս տոկայ* [3] *առ ի ճգունս և ընդ փորձանաց կռուի : Զի՞նչ սպառնայ* [4] *թէ* [5] *« իւ լցցի որովայն նորա ». եկ միտ դիր. քանզի այլ հասանել ասէ ի վերայ* [6] *Յովբայն* [7]*, թող զայն՝ որ անցինն ընդ նա. և աւասիկ այսպէս բանիւք սպառնայ* [8].

20,23b-c « *Առաքեսցէ ի ⌜վերայ նորա* [1] *զսրտմտութիւն բարկութեան, արկցէ* [2] *զնովաւ ցաւս* » :
Այսինքն է, « թացցէ զնա ցաւովք [3] *». քանզի Թէոդիտոն « տեղասցէ » ասէ. իսկ Ակիւղաս՝ « անձրևեսցէ » ասէ, և* [4] *Սիմաքոս՝ « ցաւղեսցէ » գրեաց. զի յայտ արասցեն զբանս. այլ զինչ են « ցաւքն* [5] *» միտ դիցուք :*

20,24-26b « *Եւ մի՛ ապրեսցէ* [1] *ի ձեռանէ երկաթոյ. խոցեսցէ զնա աղեղն պղնձի,*
25 *անցցէ ընդ մարմին նորա նետ : Փայլատակունք շրջեսցին յարկս նորա, արհաւիրք*
ի վերայ [2] *նորա.* 26 *ամենայն խաւար նմա մնասցէ* [3]*, կերիցէ զնա հուր անշէջ* » :

[5] *այսպէս է ամպարշտաց ստացուածք* E — [6] *վերա* E

20,21b
[1] E, *նոցա* VD — [2] *կալան* E

20,22a
[1] *համարեցի* E — [2] *զամպարիշտս* E — [3] *զՅոբա համբերութիւնն* E — [4] *չարագոյնք* E

20,22b-23a
[1] *վերա* E — [2] *Յոբա* E — [3] *տոկա* E — [4] *սպառնա* E — [5] *եթէ* E — [6] *վերա* E — [7] *Յոբա* E — [8] *սպառնա* E

20,23b-c
[1] *վերա* E — [2] *անկցէ* E — [3] *ցաւաւք* E — [4] *om.* E — [5] *ցաւք* E

(David) ajoute encore: «*La postérité des impies périra*[d]». Ce qui vient ensuite est identique.

20,21b «*C'est pourquoi ses biens ne prospéreront pas.*»

Pourquoi? Parce qu'ils ont eu de mauvaises racines et produit des fruits iniques.

20,22a «*Lorsqu'il estimera qu'il est déjà rassasié, il tombera dans l'anxiété.*»

Cela veut dire que le fruit arrivé à maturité pourrira. Mais cela, comme nous l'avons déjà dit maintes fois, (les amis de Job) tiennent à le dire non pas tant pour dénigrer les (gens) impies et iniques que pour énerver la patience de Job. Aussi puisque le combattant a supporté avec grandeur d'âme les tristesses qui lui sont advenues, en comptant sur les biens qui proviennent de la patience, ils le menacent comme si l'avenir était pire que le passé.

20,22b-23a «*Toutes sortes d'inquiétudes l'atteindront,* 23 *à savoir comment se remplira son ventre.*»

Car «*le ventre*» de Job — il s'agit évidemment de son âme — n'est plus rempli, mais il soutient encore les luttes et il est aux prises avec les épreuves. De quoi (Sophar) menace-t-il (Job)? «*Comment se remplira son ventre?*» Eh bien! prête attention, car il dit qu'autre chose va arriver sur Job, sans compter ce qui l'a (déjà) transpercé. Voici qu'il menace avec ces paroles:

20,23b-c «*(Dieu) enverra sur lui l'exaspération de la colère, il répandra sur lui les souffrances.*»

C'est-à-dire: «*Il l'inondera*[1] *de souffrances*», car Théodotion dit: «*Il fera pleuvoir*». Quant à Aquila, il dit: «*Il fera tomber comme de la pluie*», et Symmaque a écrit: «*Il versera comme une rosée*[2]», pour rendre claires ces paroles. Mais que sont «*ces souffrances*»? Prêtons attention.

20,24-26b «*Et il n'échappera pas au pouvoir du fer et l'arc d'airain le blessera,* 25 *le trait transpercera son corps. Les éclairs parcourront sa demeure, épouvante sur lui.* 26 *Toute la ténèbre lui sera réservée, un feu inextinguible le dévorera*[1].»

d. Ps. 36,38.

20,23b-c

[1] Hésychius, qui a fait appel si l'on s'en remet au texte du lemme à la leçon de l'*Alexandrinus*, connaît aussi celle du *Vaticanus*.

[2] Voir FIELD, *Origenis Hexapla*, t. II, p. 38, selon lequel Théodotion et Symmaque possèdent la même leçon (ἐπιβρέξει). Mais le verbe arménien qui traduit la leçon de Symmaque (*c'awlesc'ē*) est différent de celui qui traduit la leçon de Théodotion (*telasc'ē*), ce qui sous-entend deux verbes grecs différents. Le *NBH* (t. II, p. 921) donne *c'awlesc'ē* comme une traduction de στάζω, ῥαίνω, ῥαντίζω.

20,24-26b

[1] *Job* 20,25b est différent du lemme (ἀστραπαι) et conforme à BS.

20,24-26b

1 *ապրեսցեն* E — 2 *վերա* E — 3 *մնասցի* E

Յովբ [4] *ընդ այսոքիւք չէր անգեալ* [5], *քանզի բանսարկուն արգելեալ էր ի սպանանելոյ զնա. ուստի ոչ « երկաթ » և ոչ « պղինձ » և ոչ այլ* [6] *« նետ » կարաց ձգել « ի վերայ* [7] *նորա » ի ձեռն վարձկանաց իւրոց : Այլ և ոչ « փայլատակունս » և ոչ « խաւար »* p. 766 *տարաժամու ած « ի վերայ* [8] *նորա », և ոչ « Հուր » վառեցաւ* [9] *« ի * վերայ* [10] *նորա », այսինքն է՝ որ ոչ յերկրէ լուցանի* [11], *քանզի ոչ ինչ* [12] *ունէր իշխանութիւն « ի վերայ* [13] *նորա » շարժել « զերկնից արՀաւիրս » : Բայց սակայն և զայս սպառնայր լինել ի ⌜վերայ Յովբայ* [14] *Սոփար, յամենայն կողմանց կամեցեալ* [15] *սարսեցուցանել զճգնողն : Իսկ Յովբ* [16] *ոչ ասէր եթէ զիա՞րդ կամ* [17] *ուստի՞ պատաՀեսցի* [18] *նմա այս, քանզի վստաՀ էր ⌜յարդարութիւնն իւր* [19]*. միտ դի՛ր նա զի՞նչ եդ առընթեր :*

20,26c « *Զարչարեսցէ եկամուտ զտուն նորա* » :

Այսինքն է թէ ււտար « եկամուտ », որում [1] *ոչ ակն ունի, զայս անցս անցուսցէ* [2] *ընդ « տուն նորա », և ընդունայն վստաՀ է յարդարութիւն իւր, զի ոչ իսկ են ճշմարիտ, այլ կեղծաւք* [3] *են : Վասն որոյ թէպէտ և ոչ մարդկան են դիւրաւ յանդիմանելի, այլ սակայն ի տարերցս յանդիմանեսցին : ⌜Վասն զի* [4] *Սոփար զայս ակնարկէր բանիւք իւրովք :*

20,27-29 « *Յայտնեսցեն երկինք զանաւրէնութիւնս նորա. յարիցէ ի վերայ* [1] *նորա երկիր.* 28 *քակեսցէ* [2] *կորուստ զտուն նորա ի սպառ, Հասցէ ի վերայ նորա* p. 767 *աւր բարկութեան :* 29 *Այս բաժին է մարդոյ ամպարշտի առ ի * Տեառնէ, և այս ստացուածք ընչից նորա յայցելուէն* [3] » :

Բայց ոչ [4] *այս պատշաճի ի ⌜վերայ Յովբայ* [5]*. այլ չար ասեն զբարւոյ՝ որք « զանարատն և զճշմարիտն և զարդարն » իբրև ⌜զանիրաւ և զչար* [6] *նախատէին. այլ վասն զի « զամբարշտի* [7] *» դէմս արկ ի վերայ* [8] *Սոփար և զայսպէսս բարբառի վասն նորա, մեզ առ ի յաւգուտս եղիցին ասացեալքն, քանզի ոչ ինչ ընդունայնս Հրամայեաց* [9] *Հոգին Աստուծոյ գրել զայս և մեծ մասն դնել գրոցս. այլ վասն զի ⌜առ ի* [10] *յաւգուտս լինի լսողացս, եթէ ոք ոչ* [11] *գիտելով կարդասցէ : Զի նոքա ի Համարակաց թշնամւոյն* [12] *սրեալք նախատէին. բայց ի նոցանէն ասացեալք վասն ամբարշտաց* [13], *թէպէտ և ոչ պատշաճէին ի ⌜վերայ Յովբայ* [14], *այլ սակայն մեզ աՀագին թուեսցի, և Հրաժարեսցուք յայսմանէ, գիտելով զի չարութիւն յամենեցունց ողբալի է, և առ Համարակ ի*

[4] *Յոբ* E — [5] *անկեալ* E — [6] *om.* E — [7] *վերա* E — [8] *վերա* E — [9] *վառեաց* E — [10] *վերա* E — [11] *լուցանիցի* E — [12] *իսկ* E — [13] *վերա* E — [14] *վերա Յոբա* E — [15] *om.* E — [16] *Յոբ* E — [17] *եւ կամ* E — [18] *պատաՀիցէ* E — [19] *յարդարութիւն նորա* E

20,26c
[1] *յորում* E — [2] *անցուցանէ* E — [3] *կեղծիւք* E — [4] *քանզի* E

20,27-29
[1] *վերա* E — [2] *քակեսցէ* E — [3] *յայցելութենէ* E — [4] *ոչ է* E — [5] *վերա Յոբա* E — [6] *զչար և զանիրաւ* E — [7] *զամպարշտի* E — [8] *վերա* E —

Job n'était pas tombé sous ces (coups), car il avait été interdit au Délateur de le tuer; par suite ni «*fer*», ni «*airain*», ni aucun autre trait ne put être tiré «*sur lui*» par les mercenaires du (Délateur). Bien plus il n'amena «*sur lui*» ni «*éclairs*» ni «*ténèbres*» qui fussent hors de saison, et il ne s'alluma pas «*de feu sur lui*», c'est-à-dire (de feu) dont la flamme ne fut pas d'origine terrestre[2], car (le Délateur) n'avait aucune autorisation de mettre en branle «*sur lui l'épouvante des cieux*». Et cependant Sophar en menaçait Job, car il voulait faire frissonner de peur, de tous côtés, le combattant. Quant à Job, il ne disait ni comment ni d'où cela lui arriverait, parce qu'il était confiant en sa justice. Prête attention à ce que (Sophar) a ajouté.

20,26c «*Quelqu'un survenant endommagera sa maison.*»

C'est-à-dire un étranger «*qui survient*», celui auquel (Job) ne s'attend pas, infligera ces traitements à «*sa maison*». C'est en vain qu'il est confiant en (ses actes) de justice, car ils ne sont absolument pas vrais, mais simulés. Voilà pourquoi, bien qu'ils soient difficilement blâmables par les hommes, cependant ils seront blâmés par les éléments; car Sophar y fait allusion dans ses paroles.

20,27-29 «*Les cieux révéleront ses iniquités, la terre se soulèvera contre lui.* 28 *Sa maison ira à sa perte complètement, un jour de colère arrivera sur lui.* 29 *Tel est le lot de l'homme impie de la part du Seigneur, et telles* (*deviendront*) *ses richesses acquises de la part du Surveillant*[1].»

Mais cela ne s'applique pas à Job. (Ses amis) disent du mal de l'homme de bien, eux qui injuriaient (Job) «*irréprochable, véridique et juste*[a]», comme quelqu'un d'inique et de méchant. Mais puisque Sophar pénètre les intentions «*de l'impie*» et en parle ainsi, ses paroles nous seront utiles. Ce n'est pas inutilement en effet que l'Esprit de Dieu a commandé d'écrire ces (paroles)[2] au point d'en faire une grande partie de ce livre; bien au contraire elles sont utiles aux auditeurs, même si quelqu'un vient à les lire sans savoir (le reste). Ceux-là (les amis) en effet proféraient des injures, aiguillonnés par l'Ennemi commun; mais ce qu'ils disaient concernant les impies, même si cela ne s'appliquait pas à Job, nous paraîtra terrible cependant et nous nous en garderons, sachant que la méchanceté doit être déplorée par tous, par les bons comme par les mauvais, qu'elle doit être blâmée

20,27-29 a. Job 1,8; 2,3.

[2] Hésychius commente le texte en faisant appel à la leçon des mss BS de la LXX: *Un feu que l'on n'allume pas*, πῦρ ἄκαυστον.

20,27-29
[1] *Job* 20,27a est différent du lemme du début et conforme à BSA (omission de δὲ cependant).
[2] Les paroles de Sophar et de ses amis qui croyaient, en Job, condamner un impie.

---

9 *Հրամանեաց* E — 10 *om.* E — 11 *om.* E — 12 *Թշնամոյն* E — 13 *ամպարշտաց* E — 14 *վերա Յոբա* E

բարեաց և ի չարեաց, և ի թշնամեաց ամբաստանելի [15] է, և ամենեքին [16] խոստանան թէ վրէժխնդրութիւն [17] մեղաց կայ [18] :

p. 768 *Իսկ մեք փախիցուք ի չար պտղոյ [19] մեղաց. վասն զի և տարերք թշնամի * առնէ* ***զմարդն, մինչև « երկինք յայտնեն զանաւրէնութիւնս նորա [20], և երկիր յառնէ ի վերայ [21]*** *նորա » : Եւ յոյժ յիրաւի, վասն զի ծանրութիւն թուի տարերց կեանք ամբարշտաց [22], և ⌜Հրամայեալ են [23] ուրխաւք ⌜ի վայելչութիւն նոցա [24], այնչափ և այնպիսիքն [25], ⌜վասն զի է [26] ըստ նմանութեանն Աստուծոյ : Իսկ նոքա ոչ այնպէս վարեցան, այլ և զպատիւ պատկերին աղտեղեցին, և զվայելչութիւնն [27] չարութեամբ և անաւրէնութեամբ կրեցին. վասն որոյ և « քակտեսցէ կորուստ ⌜զտուն նորա [28] իսպառ ». Հանցէ զամենայն ինչս նորա [29], որ այժմ ընդունայնութեամբ և անաւրէնութեամբ կորիցեն. և « ուր բարկութեան գայ [30] ի ⌜վերայ նորա [31] », այն՝ զորմէ [32] Պաւղոսն ասէր ⌜ցամպարիշտն և ցանաւրէնս [33]. « զանձես անձին քում զբարկութիւն [34] յաւուր բարկութեան և արդար դատաւորութեանն Աստուծոյ, որ Հատուցանէ իւրաքանչիւր [35] ըստ գործս իւրեանց, որք [36] Համբերութեամբն են ի գործս բարութեան, և զփառս, և զպատիւ,* p. 769 *և զանեղծութիւն խնդրեն՝ զկեանսն յաւիտենից : Իսկ որք [37] ապստամբք ի * ճշմարտութենէ անտի են, և զՀետ երթեալ զանիրաւութեան՝ բարկութիւն և սրտմտութիւն, նեղութիւն և անձկութիւն ⌜ի վերայ ամենայնի [38] որ գործէ զչար » : « Քանզի այս է [39] բաժին մարդոյ ամպարշտի ի Տեառնէ, և այս ստացուածք ընչից նորա յայցելուէն » : Որ այցելութեամբ տեսանէ զամենայն գործս մեր. որում փառք Հաւր, և Որդւոյ [40], և ⌜Հոգւոյդ սրբոյ [41], ⌜այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն [42] :*

[15] *ամպաստանելի* E — [16] *ամենեքեան* E — [17] *վրէժխնդրութեամբ* E — [18] *կա* E — [19] *պտղո* E — [20] *նոցա* E — [21] *վերա* E — [22] *ամպարշտաց* E — [23] *Հրամաեալ է* E — [24] *վաեըչութիւն կե(ա)նք նոցա* E — [25] *այնպիսիք* E — [26] *զի* E — [27] *վաեըչութիւնն* E — [28] *զտունս նոցա* E — [29] *նոցա* E — [30] *զա* E — [31] *վերա* E — [32] *զոր* E — [33] *ցանաւրէնսն և ցամպարիշտսն* E — [34] *բարկութիւն* E — [35] *ըստ իւրաքանչիւր* E — [36] *որ* E — [37] *որ* E — [38] *ի վերա ամե(նայնի) մարդո(յ)* E — [39] *om.* E — [40] *Որդո* E — [41] *սուրբ Հոգ(ւոյդ)* E — [42] *կատարեցաւ սատ բանք Իսիքիոսի* *add.* V

même par des ennemis et que tous reconnaissent qu'il y a une vengeance des péchés.

Quant à nous, fuyons le fruit mauvais[b] du péché, parce qu'il fait de l'homme un ennemi des éléments eux-mêmes, à tel point que «*les cieux révèlent ses iniquités et que la terre se lève contre lui*». Cela est tout à fait juste, parce que la vie des impies apparaît comme un poids aux éléments, alors que, selon la Loi[c], ils ont été ordonnés, à un très haut degré, à sa beauté, car celle-ci est à la ressemblance de Dieu[d]. Mais ceux-là (les impies), ce n'est pas ainsi qu'ils se sont comportés; au contraire, ils ont souillé l'honneur de l'image et ils ont fait souffrir sa beauté par leur méchanceté et leur iniquité. C'est pourquoi (l'impie) «*perdra complètement sa maison*». (Dieu lui) enlèvera tous ses biens qui périront en raison de leur inutilité et de leur iniquité présentes. «*Et un jour de colère vient sur lui*», celui à propos duquel Paul disait aux (gens) impies et iniques: «*Tu t'amasses de la colère pour le jour de la colère et du juste jugement de Dieu qui rend à chacun selon ses œuvres. A ceux qui, dans la patience, font des œuvres bonnes et recherchent gloire, honneur et incorruptibilité, la vie éternelle. Mais à ceux qui sont en révolte contre la vérité et qui suivent l'iniquité, colère et indignation; anxiété et angoisse pour quiconque commet le mal*[e-3]». «*Car tel est le lot de l'homme impie, de la part du Seigneur, et telles (deviendront) ses richesses acquises, de la part du Surveillant*», lui qui examine tous nos actes avec attention. A lui (soit) la gloire, au Père et au Fils et à l'Esprit-Saint, maintenant et toujours et pour les siècles des siècles. Amen[4].

b. cf. Matth. 7,17.18; 12,33, etc... – c. cf. Gen. 1, 28-29. d. cf. Gen. 1,26. e. Rom. 2,5-9.

[3] Le texte est différent de Z et de NT.

[4] Dans le ms. V on lit l'*explicit* suivant: «Ici prennent fin les paroles d'Hésychius». Le ms. E omet cette indication dont la valeur est incertaine (voir p. 20-21).

INDEX DES RÉFÉRENCES SCRIPTURAIRES

ANCIEN TESTAMENT

Genèse

Exode

Lévitique

Nombres

Deutéronome

Juges

I Samuel

PSAUMES

PROVERBES

ECCLÉSIASTE

SAGESSE

SIRAC

ISAÏE

JÉRÉMIE

LAMENTATIONS

BARUCH

NOUVEAU TESTAMENT

GALATES

ÉPHÉSIENS

PHILIPPIENS

COLOSSIENS

1 THESSALONICIENS

2 THESSALONICIENS

1 TIMOTHÉE

2 TIMOTHÉE

TITE

HÉBREUX

JACQUES

INDEX DES AUTEURS ANCIENS

INDEX DES AUTEURS MODERNES

INDEX ANALYTIQUE

TABLE DES MATIÈRES

ERRATA (Volume I)

Pag.,lin.	au lieu de :	lire :
27,16	*Méchitaristes 216*	*Méchitharistes 216*
35,30	XIV-XIX	XIV, XIX
35,35	IV-VI	IV, VI
35,37	XIII-XVII	XIII, XVII
59,5	*Homéllies*	*Homélies*
89,37	*Hymhen*	*Hymnen*
98,26	*որասէ*	*որ ասէ*
110,26	*աետութիւնս*	*պետութիւնս*
110,27	*ընդաշխարհակալս*	*ընդ աշխարհակալս*
166,6	*աշաց*	*աչաց*
176,14	*քանզտարին*	*քան զտարին*
265,20	entre	entre lui